

Ardahan Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Türk Dili Bilim Dalı

TANSUKNAME-İ İLHÂNÎ
(GİRİŞ - METİN - NOTLAR - SÖZLÜK)

Fatih KURTULMUŞ

Prof. Dr. Ceval KAYA

Doktora Tezi

Ardahan, 2020

TANSUKNAME-İ İLHÂNÎ
(GİRİŞ - METİN - NOTLAR - SÖZLÜK)

Fatih KURTULMUŞ

Prof. Dr. Ceval KAYA

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Türk Dili Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ardahan, 2020

KABUL VE ONAY

Fatih KURTULMUŞ tarafından hazırlanan ‘‘TANSUKNAME-İ İLHÂNÎ (GİRİŞ - METİN - NOTLAR - SÖZLÜK)’’ başlıklı bu alıŐma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Tezin/Raporun Türü] olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ (BaŐkan)

Prof. Dr. Ceval KAYA (Danışman)

Prof. Dr. Gülden SAĞOLYÜKSEKKAYA

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Doç. Dr. Abdullah MOHAMMADI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Özlem EŐTÜRK

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının yā da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”* kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Fatih KURTULMUŞ

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Ceval KAYA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Arş. Gör. Fatih KURTULMUŞ

ÖZET

KURTULMUŞ, Fatih. *Tansukname-i İlhânî (Giriş - Metin - Notlar - Sözlük)*, Doktora Tezi, Ardahan, 2020

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Harezmi Türkçesi dönemine ait bugüne kadar bilinmeyen bir eser olan Taşuknâme-i İlhânî üzerinedir. Tarafımdan Mısır el-Ezher Şeyhliği kütüphanesinde bulunmuştur. Aslı Nasirüddin Tûsî tarafından Farsça telif edilmiştir. Bilinmeyen birisi tarafından bilinmeyen bir tarihte Harezmi Türkçesine satırarası yöntemle tercüme edilmiştir.

Taşuknâme el-Ezher Şeyhliği Kütüphanesinde Lugat-ı Şarkiyye koleksiyonunda 1252 kayıt numarası ile yer almaktadır. 99 varaktır. Konu bakımından değerli taşlar, madenler ve hoş kokular hakkındadır. Taşların iyisi, kötüsü, nerelerden çıkarıldığı ve hangi hastalıklara iyi geldiğinden bahsedilmiştir.

Bu çalışma giriş, metin, notlar ve sözlük-dizin olmak üzere 4 bölümden meydana gelmiştir. Giriş bölümünde İlhânîler ve Nasirüddün Tûsî hakkında bilgi verilmiş, ardından Taşuknâme tanıtılmıştır. Metin bölümünde Taşuknâme'nin çeviri yazısı yapılmıştır. Notlar kısmında Taşuknâme'nin bazı fonetik, morfolojik ve leksik özellikleri saptanarak karakteristiği ortaya konulmuştur. Sözlük-dizin kısmı kendi içerisinde 5 alt bölüme ayrılmıştır: Türkçe-Farsça sözlük-dizin, Farsça-Türkçe, ters dizin, yer adları ve kişi adları dizini. Türkçe Farsça dizin hazırlanırken madde başı her kelime tek tek Farsça metin ile karşılaştırılmıştır. Türkçe kelimeye karşılık gelen Farsça kelimeler örnek cümle içerisinde gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Harezmi Türkçesi, Nasirüddün Tûsî, Satırarası tercüme, Tansukname-i İlhânî, Çeviri

ABSTRACT

KURTULMUŞ, Fatih. *Tansukname-i İlĥânî (Introduction - Text - Notes – Index)*
Phd. Thesis, Ardahan, 2020

This study, which was prepared as a Phd. thesis, is on Taṅsuĥnâme-i İlĥânî, which is an unknown work belonging to the period of Khwarezm Turkish. He was found in the library of the Egyptian al-Azhar Sheikh. It was written in Persian by Nasîrüddin Tûsî. It was translated into Khwarezm Turkish with an interline method on an unknown date by someone unknown.

It is located in the Lugat-ı Şarkiyye collection in the Taṅsuĥnâme al-Azhar Sheikh Library with 1252 registration numbers. It is 99 foils. It is about precious stones, mines and fragrances in terms of subject. It was mentioned the good, the bad, where it came from, and which diseases it was good for.

This study consists of 4 chapters: introduction, text, notes and dictionary-index. In the introduction part, information about Ilkhanids and Nasîreddün Tûsî was given and then Taṅsuĥnâme was introduced. Translation text of Taṅsuĥnâme was made in the text section. In the notes section, some phonetic, morphological and lexical features of Taṅsuĥnâme are determined and its characteristics are revealed. The dictionary-directory part is divided into 5 sub-sections: Turkish-Persian dictionary-directory, Persian-Turkish, inverted index, place names and contact names directory. While preparing the Turkish Persian index, each word per item was compared with the Persian text individually. Persian words corresponding to the Turkish word are shown in an example sentence.

Keywords:

Khwarazm Turkic, Nasîreddün Tûsî, Interlinear Translation, Tansukname-i İlĥânî,
Translation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	1
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	1
ETİK BEYAN	1
ÖZET	5
ABSTRACT	6
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	8
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ	9
ÖN SÖZ	11
1. GİRİŞ	12
1.1. MOĞOLLARIN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE HÜLÂĞÜ.....	12
1.2. NASİRÜDDİN TUSİ.....	14
1.3. TANSUKNÂME-İ İLHÂNİ.....	15
1.4. TANSUKNÂME-İ İLHÂNİ’NİN KAYNAKLARI VE ETKİLERİ.....	16
1.5. TANSUKNÂME-İ İLHÂNİ’NİN HAREZM TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ.....	17
1.6. NÜSHA ÖZELLİKLERİ.....	18
1.7. TÜRK DİLİ TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	18
1.8. DİZİN OLUŞTURMADA KULLANILAN YÖNTEM.....	19
1.9. TANSUKNÂME’DE BAHSİDİLEN TAŞLAR.....	21
2. METİN	23
3. NOTLAR	135
4. SÖZLÜK-DİZİN	146
4.1. TÜRKÇE-FARŞA SÖZLÜK-DİZİN.....	147
4.2. FARŞA-TÜRKÇE DİZİN.....	900
4.3. TERS DİZİN.....	975
4.4. YER ADLARI DİZİNİ.....	1034
4.5. KİŞİ ADLARI DİZİNİ.....	1035
KAYNAKÇA	1037
ÖZGEÇMİŞ	1046

KISALTMALAR

CC: Codex Cumanicus

ÇFK: Çağatayca Fıkıh Kitabı

DLT: Divanu Lügati't-Türk

ET: Eski Türkçe

İM: İbnü Mühenna Lügati

İMS: İrşâdü'l-Mülûk ves-Selâtîn

HKT: Harezmi Türkçesi Satırasası Kur'an Tercümesi

HŞ: Hüsrev ü Şirîn

KE: Kısasü'l Enbiyâ

KK: El Kavânînu'l- Külliye li-Zabtı'l-Lügati't-Türkiyye

KM: Kitâb-ı Mecmuu Tercüman-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî

LM: Leylî ve Mecnûn

MM: Muinü'l-Mürid

NF: Nehcü'l-Feradis

ŞHD: Şibânî Han Divanı

ŞS: Şeyh Süleymân Efendî-i Buhârî Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî

STFK: Satırasası Tercümeli Fıkıh Kitabı

Tk: Türkçe

Tkm: Türkmençe

TZ: Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l Lügati't-Türkiye

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ا	a/ā/e
ای	i/ī
او	o/ö/u/ü/ū
ب	b/p
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c/ç
چ	ç
ح	h
خ	ḫ
د	d
ذ	z/d
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	š
ص	ṣ
ض	ẓ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ğ
ف	f
ق	q
ک	k
گ	g
ل	l
م	m

ن	n
و	o/ö/u/ü/v/ū
ه	h / t
ي	i/ī/y

ÖN SÖZ

Taṣuḡnâme-i İlḡânî, Nasîrüddin Tûsî tarafından Farsça yazılmış bir eserdir. Hülâgû Han yâ da Abaka Han'a sunulmuştur. Farsça metnin yazım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Tûsî'nin İlḡanlı maiyetine giriş tarihi olan 1256 ile ölüm tarihi olan 1274 yılları arasında olmalıdır. Bilinmeyen birisi tarafından bilinmeyen bir tarihte Harezmi Türkçesine satırarası yöntemle tercüme edilmiştir. Tercüme edilme tarihi tam olarak bilinmese de İlhanlılar devrinde tercüme edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Türkler; devletin kuruluş yıllarında Moğol ve dolayısıyla İlhanlı bürokrasisinde yer almışlardır. Siyasi birlik sağlandıktan sonra Hülâgû'nün İlhanlı devletinde Farslıların bürokraside ağırlıkları zamanla artmıştır. Bundan dolayı Taṣuḡnâme, İlhanlı bürokrasisinde Türklerin yer aldıkları ilk dönemlerde bir Türk'ün isteği üzerine tercüme edilmiş olmalıdır.

Taṣuḡnâme'nin Harezmi Türkçesine tercümesi ilk defa tarafımda bulunduğu için üzerinde bugüne kadar yapılmış herhangi bir çalışma yoktur. 2016-18 yılları arasında Mısır'da el-Ezher Üniversitesinde görevlendirildiğim sırada Taṣuḡnâme-i İlḡânî'yi el-Ezher Şeyhliği kütüphanesinde buldum ve doktora tezi olarak çalışmaya karar verdim.

Taṣuḡnâme konu bakımından Harezmi Türkçesinin diğer eserlerinden ayrılmaktadır. Değerli taşlar, madenler ve hoş kokular üzerine hazırlanmıştır. Taşların özellikleri, iyisi kötüsü, çıkarıldıkları yerler daha önceki eserlerden de faydalanılarak aktarılmıştır. Ayrıca bazı taşların hangi hastalıklara iyi geldiğinden bahsedilmiştir.

Bu çalışma giriş, metin, notlar ve dizinler/sözlük olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Moğollar ve Tûsî hakkında kısa bilgi verildikten sonra Taṣuḡnâme'nin özellikleri ve Türk dili tarihi içerisindeki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Metin bölümünde Taṣuḡnâme'nin çeviri yazısı yapılmıştır. Notlar kısmında metinde dikkat çekici bazı fonetik, morfolojik ve leksik özelliklerden bahsedilmiştir. Dizinler/sözlük kısmı Türkçe-Farsça dizin, Farsça-Türkçe dizin, ters dizin, yer adları dizini ve kişi adları dizini olarak beş bölümden meydana gelmiştir.

1. GİRİŞ

1.1. Moğolların Tarih Sahnesine Çıkışı ve Hülâgû

On üçüncü yüzyıl başında Müslüman doğu karmakarışık bir manzara gösteriyordu (Spuler, 1987: 29). Bu dönemde Selçuklu devletinin yıkılması büyük bir siyasi boşluk meydana getirmiş ve ardından büyüklü küçüklü pek çok devlet kurulmuştur. Abbasî'ler bölgedeki nüfuzunu kaybetmiş, halifelik de sembolik bir makam haline gelmiştir. Anadolu'da Selçuklu devletinin bakiyesi olan Türkler tutunma mücadelesi verirken bu dönemde sürekli meydana gelen haçlı seferleri de bölgeyi istikrarsızlaştırmıştır.

Orta Asya'da da durum pek farklı değildir. 'XII. yüzyıla gelindiğinde Moğollar, bugünkü Moğolistan coğrafyası ile Kuzey Sibiry'a da dağınık kabileler halinde ve umumiyetle birbirleriyle mücadele halinde yaşamaktaydılar. Aynı zamanda, Türk boylarıyla da mücadele halindeydi (Özgüdenli, 2020: 221). Cengiz Kağan, XIII. yüzyılın başlarında Uluğ Türkistan merkezli olarak önce doğuda Çin'i, daha sonra da batıda birçok siyasi teşekkülü ortadan kaldırarak veya kendisine bağlamak suretiyle yüzyılın dünya devletini kurmuştur (Yuvalı, 2017: 51). Kurulan büyük devlet sadece Moğol unsurlardan oluşmuyordu. İçerisinde Uygur, Kıpçak, Karluk gibi Türk boyları da bulunmaktaydı. Moğolların Gizli Tarihine göre Uygur İdikut'u Cengiz Han'a elçi göndermiş ve tâbi olduğunu belirtmiştir (Temir, 1986: 159). Uygurlar Moğollara kendiliklerinden baş eğdiler. Ama o yörenin en medeni milleti olan Uygurlar, cahil efendilerine otoritelerini kabul ettirerek onları kısa zamanda kültürel açıdan kontrolleri altına aldılar (Özdemir, 2018: 49). Cengiz Kağan'ın devletini kurma sürecindeki müşavirleri genellikle Uygur Türklerine mensup idiler. Nitekim Cengiz, bu duruma bağlı olarak, Uygur alfabesini devletin resmi alfabesi olarak kabul etmiştir (Yuvalı, 2017: 52). Bu durumun Moğol devletinde bir Türk bürokrasisi meydana getireceği açıktır. Moğol devleti Uygur alfabesini Cengiz'in kurmuş olduğu devlet yıkıldıktan uzun süre sonra da kullanacaktır. Hatta bugün iç Moğolistan'da kullanılmaktadır (Golden, 2018: 131).

Cengiz Han'ın ölümünden sonra tahta Ögedey Han geçmiştir. Cüveynî, Ögedey'in tahta geçişini 'Cengiz Han'ın vasiyetini konuştular. Oğullarının Ögedey'in hanlığını kabul ettiklerine dair verdikleri senetleri (hat) uzun uzun incelediler, uzun tartışmalardan sonra bütün şehzadeler içten gelen sözlerle Ögedey'e, "Cengiz Han'ın buyruğu ve Tanrı'nın

yardımıyla padişahlık makamına oturman gerekiyor. Şehzadeler olarak biz hepimiz, senin karşında kulluk kemerini belimize taktık. Ordu kulağını dikmiş senden gelecek emri beklemektedir” şeklinde anlatır (Cüveynî, 2013: 188). Ögedey zamanında doğuya ve batıya seferler devam etmiş ve imparatorluğun sınırları genişlemiştir. Öyle ki sınırlar Çin içlerinden Rusya’ya, Hindistan’ın kuzey bölgelerinden İran’a kadar pek çok bölgeye ulaşmıştır.

Ögedey’in ölümünden sonra kısa süreli olarak Güyük Han tahta geçmiştir. Ani ölümüyle birlikte toplanan kurultayda Mengü Han büyük han olarak seçilmiştir. Cengiz Han’ın ordusunun huzurunda, şehzadeler ikametgâhta külahlarını çıkarıp, kemerlerini omuzlarına koydular. Mengü’yü kaldırarak padişahlık ve hükümdarlık tahtına oturtular ve ona Mengü Kağan adını koydular (1251) (Cüveynî, 2013: 468). XIII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Moğol imparatorluğu artık tek bir merkezden yönetilemeyecek kadar büyümüştü. Mengü Kağan aşırı genişleyen imparatorluğu daha kolay yönetebilmek için kardeşlerinden Kubilay’ı Çin’e, Hülâgû’yü ise İran’a gönderdi (Özgüdenli, 2020: 234). İmparatorluğun batı kanadına Moğol valileri gönderilmiş olsa da tam anlamıyla bir dirlik ve düzen sağlanamamıştır. Hülâgû dirlik ve düzen için batıya doğru sefere çıkmıştır.

Hülâgû’nün batıda yerine getireceği üç önemli görev bulunmaktadır. Bu görevlerden ilki İsmâilî meselesini çözmektir (Yuvalı, 2017: 140). İsmâililerin bölgedeki etkili olan nüfuzu tehlike arz etmekteydi. Pek çok devlet adamına suikastlarıyla meşhur olan bu örgüt Moğol imparatorluğu için bir güvenlik meselesiydi. Bölgede bulunan İsmâilîler sürekli bir tehdit unsuru olarak bölgenin huzurunu kaçırmaktaydı. Nitekim 1256 yılında Alamut Kalesi İsmâilîlerin elinden alınarak bu mesele çözüme kavuşmuştur (Cüveynî, 2013: 520). Hülâgû için ikinci sorun, Sünnî İslâm dünyasının manevi merkezi konumundaki Bağdat Abbasî Halifeliği olacaktır. Mengü kurultayda Hülâgû’ye, halifeye karşı ılımlı davranmasını söylemiştir. “Halife Moğollara karşı itaat edecek olursa ilişme, şayet kabul etmez ise, ona da diğerlerine davrandığın gibi davran şeklinde kayıt bulunmaktadır” (Yuvalı, 2017: 151). Cengiz yasasına göre sulh zamanı kurallar açıktır. İnsanların dinlerinde serbestçe yaşamalarını öngörür. Hatta din adamlarından, hakimlerden, bilimsel işlerle uğraşanlardan vergi alınmamasını emretmiştir. Hülâgû Bağdat seferine çıkmadan önce Halife Muta‘ım’a birkaç heyet göndermiş, fakat her seferinde Halife teslim olma çağrılarını kabul etmemiştir. Hatta Hülâgû Bağdat’a

saldırmadan hemen önce son bir çağrıda bulunmuşsa da Halife reddetmiştir. Sonuçta ise 1258 tarihinde Abbasi'lerin başşehri Hülâgû'nün eline geçmiştir (Spuler, 2011: 62). Pek çok Orta Asya şehri gibi Bağdat da yağmalanmaktan ve harap edilmekten kurtulamamıştır. Hülâgû, Bağdat'dan sonra yönünü daha batıya Suriye ve Mısır'a çevirmiştir. Ancak, Suriye'deki Moğol ilerleyişi Memlûk hükümdarı Sultan Rukneddîn Baybars tarafından 1260 tarihinde 'Ayn Câlût'ta durdurulmuştur (Özgüdenli, 2020: 235). Bu seferin başarısız olma nedenleri arasında; Mengü Han'ın ölümü üzerine Hülâgû'nün sefere katılmayıp Karakorum'a dönüşü ve Altın Orda Devleti ile yeni kurultay mücadelesi gösterilmektedir (Yuvalı, 2017: 178).

Ayn Câlût savaşından sonra İlhanlı devleti siyasi ve kültürel olarak bir yapılanmaya yönelmiştir. Hülâgû büyük bir komutan olmasının yanı sıra kültürel ve entelektüel faaliyetleri önemsemiştir. İlhanlı Devleti'nin kurulmasının ardından Merâğa bu devletin başşehri olmuştur. Bu tarihten itibaren nüfusunun artmasının yanı sıra ilmî ve kültürel mekânlara da kavuşarak büyük bir gelişme göstermiştir. Nasîrüddîn-i Tûsî tarafından tesis edilen rasathane ve 400.000 ciltlik bir kütüphane bu mekânların en meşhur örneğidir. Nasîrüddîn-i Tûsî, Merâğa matematik-astronomi okulunun da kurucusudur (Özgüdenli, 2004: 162). Bu kütüphane dönemin en büyük kütüphanelerinden birisidir. Geniş ve büyük İlhanlı devleti, 1256'da Hülâgû'nün İran'a gelmesinden 1336'da Musa Han'ın vefatına kadar devam etmiştir (Togan, 1981: 222).

1.2. Nasîrüddin Tûsî

Bilim tarihi içerisinde önemli yere sahip alimlerden birisi de Nasîrüddin Tûsî'dir. Yaşadığı dönemde ünü neredeyse tüm Asya'ya yayılmış bulunmaktadır. Moğol himayesine girmeden önce bile ünü Mengü Kağan'a kadar uzanmıştır. Mengü Kağan kardeşi Hülâgû'ye, adını duyduğu büyük gök bilimci Nasîrüddin Tûsî'yle ilgilenmesi ve Merâğa gözlemevini inşa etmesini öğütlemiştir (Roux, 2001: 315).

Tûsî 1201 yılında Horasan bölgesindeki Tus şehrinde doğmuştur. İbn-i Sina'nın felsefesinin ve Birûni'nin doğa bilimlerinin yaşayan en büyük temsilcisi olmuştur. Şair Firdevsî'nin, vezir ve siyaset bilimci Nizamülmülk'ün, ilahiyatçı Gazalî'nin, şair Esedî'nin ve gök bilimci, matematikçi Şerafettin Tûsî'nin yetiştiği Tus kentinde yetişmiştir (Starr, 2019: 570). Çocuk yaşlarda babasından dinî ilimleri öğrendi. Gençlik

yıllarında tahsilini artırmak için Nişabur'a gitmiştir. Burada Fahrettin Damat, Kutbettin Mısrî (Fahrettin Razî'nin en önemli öğrencisi), Kemaleddin ibn-i Yunus gibi dönemin ünlü alimlerinden matematik, felsefe, tıp gibi dersler almıştır (Nasr, 1996: 207). Sonraki dönemde de eserlerinden anlaşılacağı üzere bilmeye ve öğrenmeye çok hevesli bir kişidir. 1232'den önce Tûsî, İsmailîlerin yöneticisi olan Nasîrüddin Muhteşem'in davetini kabul ederek Kuhistan bölgesine gitmiştir (Aminrazavi, 2015: 482). Moğolların Alamut kalesini ele geçirmesine kadar bu bölgede kalmıştır. 650/1252 tarihinde Abbasî Halifesi Muta'asım'a yazdığı mektup Şîi dünya ile Tûsî'nin arasının açılmasına neden olmuştur. Mektupta Muta'asım'a övgüler yağdıran Tûsî Kuhistan'dan ayrılıp Bağdat'a gitmek istediğini belirtir. Bu olay üzerine Kuhistan hâkimi Tûsî'yi zindana attırır ve sonrasında Alamut kalesine gönderir (Haykıran, 2016: 149).. Her ne kadar iyi bir eğitim almış olsa da bölgenin istikrarsız yapısı ve bilimsel ortamın bulunmayışı Tûsî'yi Bağdat'a yönlendirmiş olabilir. Tûsî yaklaşık beş yılı Alamut kalesinde olmak üzere 25 yıl İsmailîlere hizmette bulunmuştur. İsmailîlere son verilmesiyle Hülâgû'nün maiyetine girmiştir. Moğollar şehirleri yakıp yıkmış olsalar da, Orta Asya'dan Mısır'a uzanan coğrafyada ilim adamı ve zanaatkârları desteklemeyi ihmal etmemişlerdir. Merâğa'da büyük kütüphane ve rasathanenin kurulmasıyla buraya gelen bilim adamlarının çalışmaları bu destekleri göstermektedir. Tûsî 1274 yılında Bağdat'da ölmüştür.

Astronomiden matematiğe, kelimadan felsefeye pek çok ilim dalında önemli eserler vermiştir. Eserlerinin 150 civarındadır¹.

1.3. Taşuqnâme-i İlhanî

Nasîrüddin Tûsî tarafından İlhanlı hanının emriyle değerli taşlar, madenler, hoş kokular üzerine Farsça telif edilmiş bir eserdir. Yazılış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Metinde, "Padişah İlhan'ın isteğiyle taşlar ve madenler hakkında bir eser meydana getirdim" ifadesi geçmekle beraber herhangi bir padişah ismi bulunmamaktadır. Bu durumda telif tarihi Tûsî'nin Hülâgû himayesine giriş tarihi olan 1256'dan sonra ve ölüm yılı olan 1274'ten önce olmalıdır.

¹ Eserlerin listesi için bkz., Sarton (1931), Kar, Gafarov (2017).

Taṣuḡnâme'nin Farsça tenkitli metni beş nüsha karşılaştırılarak 1929 (h. 1328) yılında Müderris Razavî tarafından İran'da yayımlanmıştır.

Taṣuḡnâme dört bölüm/makalat üzerine düzenlenmiştir. Birinci bölüm; anasır-ı erbaa ve yer yüzünün oluşumu anlatılmıştır. Hava, ateş, su ve toprağın birbirlerine dönüşümleri, bu dönüşümlerin nasıl meydana geldiği ve hangi şartlar altında gerçekleştiğinden bahsedilmiştir. İkinci bölüm; inci, yakut, lal gibi değerli taşlar hakkındadır. Bu taşların iyisi, kötüsü, nerelerden temin edildiği, hileleri, varsa bu taşlar üzerine hikâyeler anlatılmıştır. Üçüncü bölüm; orta çağda yedi filizat denen altın, gümüş, bakır, kalay, kurşun, demir, tunç gibi ham madenler ve bu madenler aracılığıyla elde edilen işlenmiş ürünler üzerinedir. Dördüncü ve son bölümde ise misk, kâfur, ud gibi hoş kokular hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Kâtip Çelebi Keşf-üz-Zünun'da Taṣuḡnâme'nin Nasîrüddin Tûsî tarafından yazıldığını, dilinin Farsça olduğunu, madenler, taşlar, maden filizleri ve kozmetikler hakkında dört makale şeklinde düzenlendiğini (Çelebi, 2007: 430) belirtmiştir.

1.4. Taṣuḡnâme-i İlḡânî'nin Kaynakları ve Etkileri

Tûsî eserini meydana getirirken kendinden önceki çalışmalardan faydalanmıştır. Giriş bölümünden de anlaşıldığı üzere *'bu kitâb cem^c kılmıdı burunğı hükmler sözündin taķı ol kim bu kılğa tecrube birle ma^clûm bolup turur erdi (02a/09)* (bu kitap önceki eserlerden faydalanılarak ve kendi tecrübelerim de eklenerek hazırlanmıştır) diyerek kendi tecrübelerini de esere aktarmıştır. Eserde ismi geçen bilginler şunlardır; Aristo², İbn-i Sînâ³, Tâce'd-dîn Bulğarî⁴, Yakub Kindî⁵, Muhammed Zekeriyya Râzî⁶, Ebu Reyḡan⁷ (Birunî)'dir.

Bu isimlerin önemi Tûsî ve tercüme aracılığıyla bu isimlerin ve eserlerin Türkçede bilinir olmasıdır. 13-14 yy. gibi bir tarihte dönemin önemli sayılabilecek bir bilimsel eseri Türkçeye kazandırılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi dönemine geldiğimizde Mustafa bin

² Kitabu'l Ahcar,

³ Kitabu's-Şifa

⁴ Muhtasaru fi Ma'rifefi Edvıyeti'l- Müfrede

⁵ ?

⁶ Kitâbü'l Havass

⁷ Kitâbü'l-Cemâhir fi ma'rifeti'l-cevâhir

Seydî aynı eseri Tuhfe-i Muradî adıyla eksik bir tercümeyle Sultan Murad'a sunmuştur. Şirvanî'nin taşlarla ilgili Cevhernâme-i Muradî isimli meşhur kitabındaysa Tûsî'den pek çok iktibas yapılmıştır.

1.5. Taşuknâme-i İlhanî'nin Harezmi Türkçesine Çevirisi

Harezmi ipek yolunun önemli bölgelerinden birisidir. Tarih boyunca pek çok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış kültürel, ekonomik ve bilimsel anlamda adeta orta çağın parlayan yıldızı olmuştur. Tarihî ipek yolunun üzerinde olmasından dolayı pek çok kültürün birleştiği bir noktadadır. Harezmi bölgesinde Türklerden ve Müslümanlardan önce İranî bir kavim olan Harezmliler hüküm sürmekteydiler. Harezmi kavminin dili üzerinde yapılan çalışmalar bu dilin, yani Hârizmce'nin, Avesta, Sogd, Yağnob ve Osset dilleri gibi bir doğu İran dili olduğunu ortaya çıkarmıştır (Togan'dan akt Yüce, 1993: 3). İslamiyet'in Orta Asya'ya ulaşmasıyla bölge halkı yavaş yavaş Müslümanlığı kabul etmeye başlamıştır. Sonraki dönemde Gazneliler, Selçuklular ve Harzemşahlar ile bölge Türkleşmiştir. Bunun yanında Gazneli Mahmut'un bilim ve sanata değer vermesiyle hızlı bir yükseliş dönemine girilmiştir. Böylelikle bölgenin bilimsel ve kültürel temelleri de atılmıştır. Türkleşen Harezmi'de Türk dili, Türk âdet ve gelenekleri yalnız ordu ve saray çevresinde kalmayıp halkın malı olmuştur. Gaznelilerde ve Selçuklularda hükümdar sülalesi, ordu ve hatta halkın çoğunluğu Türk olmasına rağmen Türkçe hiçbir zaman yazı ve edebiyat dili olmamıştır. Harzemşahlar devrinde ise Türkçe bu bakımdan daha ileri bir gelişme göstererek Harezmi'de bir yazı ve edebiyat dili olmuştur (Yüce, 1993: 5). Harezmi bölgesinde temelleri atılan Harezmi Türkçesinin yayılma sahası sadece Harezmi bölgesi olmamış Taşuknâme'nin bulunmasıyla İran ve hatta Irak bölgesine kadar uzanmıştır.

İlhanlılar döneminden günümüze ulaşan eser neredeyse yok gibidir. Caferoğlu; İbn-i Mühenna Lugat'ını dönemin tek eseri olarak değerlendirmiştir. Ayrıca başka eserlerin olabileceğini, ileride elde edilecek yazma eserlerle bu fikrin destekleneceğini belirtmiştir (Caferoğlu, 1984: 146). Taşuknâme, Caferoğlu'nun bahsetmiş olduğu ama varlığı bilinmeyen *başka eserlerden* birisidir. Taşuknâme'nin dönemin standart yazı dili diyebileceğimiz Harezmi Türkçesi ile İran sahasında yazılmış bir eser olması kuvvetle muhtemeldir.

Orta Asya'dan Ortadoğu'ya gelen topluluklar bu bölgelere kendi kültürlerini getirdikleri gibi bölgenin kültürlerinden önemli derecede etkilenmişlerdir. Özellikle dinsel ve bilimsel metinlerde bu etkilenmeler önemli ölçüde görülmektedir. Karahanlılar ile başlayan Gazneli, Selçuklu, Harezmeşah ve Osmanlı devletleriyle devam eden süreçte Farsça ve Arapça bilim ve siyasetin dili olmuş Türkçe ise ordu dili ve halk arasında sıkışmıştır. Yabancılar (göçebeler), sivil iradeyi de kendi üzerlerine aldıkları zamanlarda, kaçınılmaz olarak tâbilerin dillerini öğrenmek zorunda kalmışlar ve böylece onların kültürel tesirlerine girmişlerdir (Eberhard, 2008: 7). Tercüme aracılığıyla tâbilerin kültürel tesiri bir noktaya kadar kısılmış denebilir.

1.6. Nüsha Özellikleri

Taşuknâme Ezher Şeyhliği Kütüphanesi Lugat-ı Şarkiyye koleksiyonunda bulunmaktadır. Lugat-ı Şarkiyye, Kütüphane içerisinde Türkçe ve Farsça yazma eserlerin yer aldığı bölümdür. Kütüphane bilgisayarlarında yer alan bilgilere göre eser Kesufname-i Fars ismiyle Farsça olarak kayıt edilmiştir. Taşuknâme'nin Türkçe veya satırarası bir eser olduğuna dair herhangi bir kayıt yoktur. Tercümenin kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığına dair de bir bilgi bulunmamaktadır. Kütüphane içerisindeki genel numarası 237, Lugat-ı Şarkiyye koleksiyonundaki özel numarası 1252'dir. Kapak, ebru işlemeli ve kartondur. 99 varaktır. Birkaç istisna sayfa dışında 9 satır Farsça, 9 satır Türkçedir. 31a sayfası mükerrer olarak yazılmıştır. Boyutları 26x18x18 cm'dir. Türkçe kısımlar kırmızı, Farsça kısımlar siyah mürekkep ile yazılmıştır. Kapakta ve bazı iç sayfalarda yer yer kurt yenikleri bulunmaktadır. Bazı yerler nem almış olsa da genel olarak metnin okunmasına bir engel teşkil etmemektedir.

1.7. Türk Dili Tarihindeki Yeri ve Önemi

Bugün Harezm Türkçesi dönemine ait elimizde bulunan eser sayısı sınırlıdır. Mevcut eserler satırarası Kuran tercümeleri, edebi eser tercümeleri ve sözlük türünde eserlerdir. Taşuknâme-i İlhânî konu itibarıyla bilinen eserlerin dışında doğa bilimlerine ait bir eserin satırarası yöntemle yapılmış tercümesidir. İçerik olarak dört elementin birbiriyle etkileşimi, değerli taşlar, madenler ve hoş kokular hakkında bilgi vermektedir. Konu

bakımından dönemin diğer eserlerinden farklı olmasından dolayı Harezmi Türkçesinin sözlüksel malzemesi bakımından değerli veriler sunmaktadır. Taşuknâme’de Arapça veya Farsça kelimelere Türkçe karşılık varsa kullanılmaya çalışılmış, bulunamadığı durumlarda ise kelimeler doğrudan alıntılanmıştır. Bu bakımdan Harezmi Türkçesine geçen pek çok *yeni* kelime görülmektedir.

1.8. Dizin Oluşturmada Kullanılan Yöntem

1. Metin çeviri yazısı yapıldıktan sonra kodlanıp Cibakaya 2.0 programı ile dizinlenmiştir. Program sayesinde madde başları ve ekler birlikte dizinlenmiş ve her kelimenin kullanım sıklığı da gösterilmiştir.

2. Dizde geçen her kelimenin geçtiği tüm örneklerde Farsça metin ile karşılaştırılmıştır. Türkçe kelimeye karşılık gelen her bir Farsça kelime gösterilmiştir. Böylece Türkçe kelimelerin hangi Farsça kelimeye karşılık geldiği görülebilmektedir.

3. Madde başı kelimelere anlam verilirken satırarası bir eser olmasından dolayı öncelikli olarak Steingass, Dehhuda, Amîd, Kanar, Halimî, Nimetullah gibi Farsça sözlüklerden faydalanılmıştır. Sonrasında ise Harezmi Türkçesinin diğer eserlerinden başlamak üzere tarihî ve çağdaş lehçelerle karşılaştırmalar yapılarak anlam tespit edilmeye çalışılmıştır. Bazı kelimeler ise bahsedilen sözlüklerde bulunamamıştır. Bu durumda ise metinden hareketle anlam verilmiştir.

4. Madde başı kelimeler en az bir kelime ile birlikte kullanıldığında anlam değişmesine uğradığı durumunda alt madde olarak gösterilmiştir. Mesela ilginç Türkçe yapılardan birisi; Arapça *rahm* kelimesine karşılık olarak *oğlan turgan yir* anlamı verilmiştir. Oğlan, turgan ve yir kelimeleri ayrı maddelerde olsa da bu üç kelime alt madde başlarında gösterilmiştir. Bu durumla ilgili örnek madde başı ve alt madde başı kelime aşağıda gösterilmiştir:

oğlan Çocuk.

(فرزند) *kadîmde ‘acem melikleri öz oğlanlarına bağlar ermişler* (47a/06)

(کودک) *eger kiçig oğlanlardın assalar ve uykuda korkmağaylar* (87b/09)

(بچه) *anıñ hāşşiyyeti barça zehrlərke islām kılğay ve fāruk tiryākını ansız kılmağa bolmağay ve oğlan kim qarnındın keç çıqğay (92a/08)*

- **qız oğlan** Kız çocuğu.

(دختر) *ol qarı ʿavret haq civārına vāşıl bolup erdi ve andın bir tıfl kız oğlan kalıp erdi (28b/01)*

(دوشیزه) *eger hātun kişiniñ burnına ursalar süçkürgey eger kız oğlan bolsa süçküriki kelmegey (75a/05)*

- **kiçig oğlan** Çocuk.

(ککود) *eger kiçig oğlanlarğa bağlasalar yaman fiʿil kılmağay ve yıqlamağay (53a/04)*

- **oğlan tapmaq meşakqati** Bebek sahibi olabilmek için yapılan hazırlıklar.

(مشقت وضع حمل) *kaçan burun zahmat tartsa nerük istep yigey andın sonra yüklüg bolmağay ve oğlan tapmaq meşakqatni andın qopğay (64b/04)*

- **oğlan turğan yir** Rahim.

(جاع رحم) *iski ısıtmalarını kim sevdādın bolsa nāfiʿ bolğay ve oğlan turğan yirniñ ağırıki kim köp suwluğdın bolsa islām kılğay (80a/05)*

5. Madde başına anlam verildikten sonra metinde geçtiği cümle örnek olarak verilmiştir.

6. Türkçe madde başının Farsçası Arap harfleriyle verilmiştir.

7. Okunamayan kelimeler (...) içerisinde gösterilmiştir.

8. Farsça metinde /g/ ve /k/ sesleri için bir ayrıma gidilmemiştir. Modern Farsçadaki /ک/ ve /گ/ sesleri Taşuknâme’de sadece /ک/ ile karşılanmıştır. Dizin kısmında kelimelerin Farsça karşılıkları verilirken tek biçim gösterilmiştir.

9. Sesteş madde başı kelimeler iki ayrı maddede gösterilmiştir.

1.9. Taşuqnâme'de Bahsedilen Taşlar

ābnūs	90a/01
altun	81a/02
bād-zehre	59b/09
bağzū'l-ḥal	64b/09
bağır	83a/08
balık tişi	89a/09
belesān yağı	91b/09
berd taşı	68b/07
betravi	88b/01
bīcāde	56a/05
billur	58b/02
busseḍ	59b/04
°āc	89b/07
°akīk	56b/04
°anber	96a/09
cez°	59a/08
°ūd	96a/08
°uḳāb taşı	64b/06
çinî āleti	65b/03
çinî taşı	67a/06
çinî temūri	87a/07
darsini	86a/07
dehne	57a/03
el-ḥayye	66b/07
elmās	49b/03
erneb-i bahrî	71a/01
eşmed	73a/07
firūza	54a/05

ḥacer(ü'l)-meşkāli	70a/09
ḥacerü'l dem	67a/08
ḥacerü'l-ḳamer	67b/02
ḥacerü'l-yahūd	67a/03
ḥacerü'z-zafer	62a/08
ḥalk taşı	61b/06
ḥermühre	63a/09
ḥımār taşı	64a/02
ḥoms	58a/06
ḥotū	90a/06
içni savutur otlar	92b/08
kāfur	97a/05
ḳal°ay	84a/05
kehrībā	66a/08
kerekī taşı	67b/05
kibrīt	79a/09
ḳubūr taşı	68b/03
kurğaşın	84b/06
kuvays taşı	62b/04
kümüş	82b/07
lāceverd	56b/07
la°l	51b/04
lāden	98b/08
lebeni taşı	68a/09
mağnaṭıs	60b/01
mağnīsā	66a/05
markaşışa	65b/06
minā	65b/01

misk	94b/01
nerük	90b/05
nevşâdur taşı	76a/07
nilüfer taşı	70a/05
porağ	74b/04
ruhâm taşı	72a/05
sağankür	92b/02
sefidruy	88a/06
senbâdec	65a/03
sendârūs	66b/02
serâtân baħrî	70b/06
sıçkan taşı	69a/01
sindik	80a/07
şazenec	73b/06
şebb	75a/08
ṭālīkūn	88b/06
talk taşı	71b/06
temür	85a/08

teys taşı	62b/09
tiryak	92b/08
tütyâ taşı	72b/07
uyku taşı	71a/08
uykunıñ zıddı taşı	71b/02
x ⁸	61b/03
yağmur taşı	69a/04
yākūt	30a/08
yerekân taşı	64a/07
yeşb	57b/08
yılan mühresi	63b/04
yinçü	12b/02
zâc taşı	75b/05
za ^c ferân	98a/07
zeyt taşı	66b/09
zıdd taşı	68a/01
zibâd	98b/03
zirnîh	74a/06

⁸ Taşın ismi geçmemiştir ancak tanımdan hareketle altını kendine çeken taş olarak açıklanabilir.

2. METİN

01b

1. bīnām hūdāy mihribān baḥṣānında
2. ögmek tañrıka kim yaratқан turur tañsuk yaratıǵlıǵlarını taqı ārāyişlerni taqı ilhām birici ḥalāyıklarka taqı yollarnı qodǵan turur
3. eyle tañrı kim kıtur yüksekliklerni taqı kıtur açuq °acāyıblarnı taqı neñniglerni taqı yaratur ni kim yer astında barnı
4. taqı tegürür her bir birikmegeni qıdret şan°atı birle taqı ündegen turur qullarnı kapsanılmış raḥmetiñe ya°ni tireñ nihāyetsiz raḥmetke
5. taqı başlar tañsuk işlerni qıdreti birle eyle tañsuk işlik tañrı turur kim kıldı (...) şadaflarnıñ içinde taqı bildürdi bilmeklili birle ḥalāyıklararnı
6. cem° ya°ni barça °ālamlıǵlar üze taşlarınñ ḥāşşiyetini taqı ögret(t)i kişi qıdreti birle ādamılarka çıkarqanlıǵnı ni barını
7. teñizniñ içinde ögmeklikde yaḥşıraqı aña turur kim turǵurup turur şan°atı birle havānı taqı ağır kıldı qıdreti birle taǵların taqı ulaştırdı tegme bir quruǵlar arasında
8. neçük birlesini taqı qoştırdı muhtelif şūr arasında taqı arıǵlıq aña turur ya°ni tañrıka celle celālühü kim qıdret idisi turur eyle qıdret idisi kim °acızlıq yoq turur aña
9. ve armaq taqı yoq turur ve qayyumı turur yoq anıñ uluǵluǵına eksüklük taqı yoq turur °ayb öger mız tiler mız taqı tevekkül kıtur mız anıñ üze

02a

1. taqı şalavāt ayur mız örgenler üze yaratılǵanlardın kim ol muḥammed turur şalla'llāhu °aleyhi ve's-sellem uruǵına kim arıǵ tururlar
2. taqı anlar üze bolsun köp selām andın soñra eyle rivāyet kıtur bu kiteb muşannifi kim atı muḥammed turur atası atı muḥammed atasınıñ atası atı muḥammed uluǵ atasıka ḥüseyn tūsi ayturlar
3. münevver kılsun tañrı anıñ közini meger kişi °aşırındaqı pād-şāh derḥ°ast kılǵanı üçün eyle aytur kim bu za°if ve bīçāredin
4. pād-şāh ilḥān raḥmetu'llāhi °aleyhi derḥ°ast kıldı bizim atımızka bir kitebi taşnif kılgıl kim anda türlüǵ cevāhirlerniñ ḥāşşiyeti kerek ma°deni
5. kerek taqı özge nerse kim tecribe birle ma°lüm bolǵan nemerselerni kim bizim ḥazratımızka keltürürler anıñ neçüklüǵünü taqı ni türlüǵlikini

6. yahşılığını taķı yamanlığını taķı her birine oħşaşlı taķı anıñ hāşşiyetini ve kıymatını taķı anlarınıñ saķlamakını
7. yetiz şerhi kılğıl taķı bitigil taķı bizge °arż kılğıl bu biçäre taķı kaçan kördüm pād-şāh-ı a°zam-ı ilhānnıñ isti°dādını şeref-i nefis
8. hāşıl kılmaķlıķda taķı anıñ iştıyākı hikmetke ferāset kılur erdim taķı şıdķ ve rağbet birle tilegenini bu şerif
9. ni bilür erdim bu kiteb cem° kılındı burunğı hūkmeler sözündin taķı ol kim bu ķulğa

02b

1. tecrube birle ma°lūm bolup turur erdi anıñ birle ķarışturuldı taķı bu kitebge tañsuķnāme-i ilhānī
2. at ķod(d)um taķı ni kim pād-şāhlar hızmataña tañsuķ keltürseler munuñ içinde yād kılınğay
3. inşā'allāh ta°ālā kim uluğlar nazarina lāyık bolğay taķı uķuş ķulaķları birle iştıtip sığa nazar kılğaylar
4. taķı bu kitebni tört maķālat üze ķodup tururlar ta istegenlerge taķı oķuğlılarke āsān bolsun üçün
5. evvel sözümnüñ beyānı ol turur kim bizge ni kim ma°deni nerseler kim bar erse barçasını taķı ol kim ma°deni ermez cevherlernüñ beyānı kim türlüg nerselerni
6. biriktürüp turu(r)lar anıñ üçün kim bu °ālamnıñ birikmeğıñe taķı ol kim barça ma°denlernüñ sebebinı ve ol dört faşl turur
7. ikinç maķālat taķı sözümnüz cevher içinde beyān kılınur kim ol cevher kim taş cinsindin turur taķı andın öñin ya°ni köp taşlar bar kim aña
8. cevher temesler bilgülüg bolsun üçün şışıp ķodduķ taķı her birinin yirini taķı nige yararını taķı islāmını hem ziyānını
9. taķı şanā°at birle kılıp aña oħşatķanını taķı bahāsını taķı yaruķlıķını taķı aña oħşar nerselerni yād kıldıuķ üçünç sözümnüz

03a

1. anıñ içinde turur kim türlüg ma°den kim anıñ içinde ni barın taķı nige yararın nige yaramazın islāmın ziyānın taķı bitüg yirin nige oħşarın

2. taķı ni kim bolurķa münāsib bolǵannı beyān qıldıķ tōrtinç maķālatımız ya°ni sōzümüz beyānı hoş yıdıǵlar taķı
3. ma°cūnlar taķı körklüg dārūlarını beyān qıldıķ evvelgi maķālat aytuķ erdi bu °ālam-ı suflı kim dūnyā °ālamı turur anıñ nelikini taķı anıñ içinde her bir tūrlüg cevherlerniñ
4. bitüg yirini taķı her biriñe ni sebep qodulǵanını biş faşl üze binā qıldıķ bu biş faşlıñ evveli anıñ içinde turur kim bu tōrt °unşur kim haķ ta°ālā qudreti birle yaratıp turur
5. birisi ot birisi suw birisi yil birisi topraķ vācibü'l-vücūd tañrı ta°ālā turur pāk tañrı eyle qudreti kim
6. ezeli turur ve °ilmi hemışe bar turur qaçan kim allah ta°ālā °ālam-ı ervāhnı ya°ni cānlarını taķı feriştelerni taķı bu yeti kökni taķı ni kim bu kök üzesinde teprengen kim anar çarķı felek tiyürler
7. anlarını yaratmışındın soñ bu felek qamerni yarattı kim aña °ālam-ı suflı tirlar ya°ni bu dūnyā bu dūnyā içindeki nerseler kim yaratıǵlıķ turur tōrt °unşurnı biriktirip turur
8. her bir şeyi başķa başķa irdi qudreti birle biriktirip biri biriñe qoştı ya°ni tōkip qıldı ol tōrt kim anlarınıñ ba°zısıña °ālam-ı kevn ü fesād tirlar ya°ni bu dūnyānı tirlar kim aşlı topraķ
9. taķı suw taķı yil taķı ot turur taķı anlarınıñ her birisiñe haķ ta°ālā qudreti birle hāşşiyet ve tabī°at maħşūş qodup turur tirip

03b

1. tirip turur ol yöndin ötrü kim niçeme kim öz hedinde bolsa ermiş bolǵay taķı qaçan
2. qahr birle ve küç birle kindi yirindin yıraķ kitse her biriniñ tabī°atı ol teķāza qılır kim māyil bolǵay
3. kinsi tabī°atıña taķı yilniñ öz yiri ayılıp turur suwnıñ yoķaru yüzine taķı ba°zı yirdin
4. ayılıp turur yirniñ astın yüzine taķı otnıñ öz yiri ayılıp turur yirniñ üstün yüzi ayılıp turur
5. ay kökiniñ astın yüzine bu tertıbbe °arş birle barça kökler ve °anāşırları tururlar kinsi taķı bolǵay üçün
6. çün barça suflı °ālamniñ terkıbi tōrt aşldın tururlar taķı basıť eczāsı anlar tururlar
7. pes zārüret anlarǵa qıvvatı kerek erdi kim edģü nerseler anlardın hāşıl bolsun üçün
8. pes her birine bu °anāşırdın iki qıvvat hāşıl boldı biri işlegen taķı birisi işlengen

9. fāileniñ kuvvatı yā tağıtğan bolğay yā yığğan bolğay tağılğan kuvvatniñ harāratı ot turur kim cisimniñ eczāsı

04a

1. tağıtur kaçan kim bir cism özge cismniñ eczāsını tilese kim ol
2. eczāda tağılmaqlıq hāşıl bolğay birikgey kaçan birikse anıñ bir pārası özge cezv nik pārası neteg bolabilgey
3. tağı sowuqluq işlengen kuvvat turur yā işlenmege kābil bolğay şehvet birle tağı işlenmekke kābil bolğay ayn ruṭubat birle
4. tağı işlenmege şehvet kābil boldı yubūset birle pes özge birle işlenmege kābil boldı yāhūd yād kılınganca bolmağay
5. mürekkeb cezvlerniñ fāydası anlar hāşıl bolmağay haq sübhān taālā
6. otniñ taḫīratı :ya'ni mizācı: germ ve huşk yaratıp turur ve havāniñ mizācını germ ve ter yarattı ve suwniñ mizācını serd ve ter yarattı
7. ve topraqniñ mizācını serd ve huşk yarattı ve tört ʿunşur yarattı anlarniñ gāyet ve fāydası hūkmi birle
8. kim anlarniñ şūretleri müteğayyir ve mütebeddil bolur sebebler birle neçük kim suw ön şūretini soyar tağı
9. tağı yıl şūretini kiğer tağı yıl suw bolur tağı ot sowuq yıl bolur tağı yıl isig ot bolur

04b

1. ve özge ʿunşurlarniñ hūkmi tağı munteg turur şūret tekşürmekde ve bu ma'na ʿālam cismlerinde āşkārā körüne turur
2. ve her ʿunşurda iki keyfiyet bar turur ve ikisi bir keyfiyette ortak tururlar iki ʿunşur arasında
3. kim biri biriñe yavuşmış bolğay neteg kim yıl birle ot ikisi harāratda ortak tururlar tağı
4. ruṭubat birle yubūset arasında münāfāt :ya'ni düşmanlıq: turur kaçan kim yubūset ot nefesiniñ cezvindin bir sebep birle ruṭubatqa
5. barur bolsa ol cezv yıl bolur anıñ üçün kim havā cisminiñ haqīkatı germ ve ter turur
6. ve bu cezvde bu haqīkat hāşıl turur munteg kaçan kim ruṭubatdın bir cezv
7. havāğa barsa ol cezv ot bolğay anıñ üçün kim ot haqīkatı

8. germ ve huşk turur kaçan kim cezvge bu haqıkat haşıl bolsa taqı ruḡbat keyfiyetindin suw birle
9. havā arasında ortaqlıq bar taqı dūşmanlıqı bar isiglikniḡ sowuqluq birle kaçan kim

05a

1. yildin bir cezv havāğa savuqluq birle bedel bolsa sebebler birle kerek ol sebep taşkartın bolsun ol cezv suw bolur
2. anıḡ üçün kim suwnıḡ mizācı serd ve ter turur ve bu cezvge bu mizāc haşıl turur ve anıḡ °aksince taqı
3. kaçan kim burüdet suwnıḡ bir cezvini harār(et)qa bedel kılsa ol cezv havā bolur keyfiyet
4. tebeddül bolğanı üçün ve anteg kim toprak birle suw arasında ortaqlıq bar burüdet keyfiyetinde taqı
5. dūşmanlıq bar ruḡbat birle yubüset keyfiyetinde kaçan kim soḡ bir cezvnıḡ
6. ruḡbatı yubüset birle bedel bolsa ol cezv toprak bolur keyfiyet alışturmaqı sebebindin °aksince taqı bu tarıq turur kaçan kim
7. topraqnıḡ kuruḡ cezvi ruḡbatğa mübeddel bolsa ol cezv suw bolur °unşur
8. larnıḡ şüretleriniḡ tebeddülü āşkārā mehsūs turur ba°zısı şanā°at birle ve ba°zısı
9. hāric sebebler birle anıḡ kim taqlarda bolḡay ve köp bolḡay kim bir qurla az bulut peydā bolḡay

05b

1. ve bir bulut belgürgey anteg kim özge yirdin naql kılmış bolḡay taqı eyle saḡınılḡay kim
2. hāric sebebler birle havānıḡ üstünde ḡālib bolḡay ve anı burun buḡār kılḡay pes artura turup
3. ta anı suw kılḡay suwnıḡ mizācı meyli hūkmince suw öz yirine kaşd kılḡay ve yir yüziḡe kelgey
4. ve ol suw kim yirde bolḡay yā taşda bolḡay ve özgede kim çıqmağa mümkin bolmaḡay kaçan harārat
5. taşkartın aḡa hūkm kılsa ol suw yil bolur taqı munteḡ kim iki °unşur kim

6. biri biriñe yanaşu bolsalar bu yād kılınğan hūkm anda tapulğay ve bilgülüg bolğay ve özge hūkm
7. tamām bolğay ve āz kişi bolğay kim bu cinslerdin nerse körmemiş bolğay taķı şanā°at tarīķası birle
8. eger bir qazanğa suw toltursalar dāyim köp ot ol qazan astında ursalar barça havā bolğay
9. ve eger bir żarfı kim andın sızmaq imkān bolmasa tolu buz kılsalar her yıl kim ol żarf taşında bolsa

06a

1. kim aña yavuşmış bolsa ol yıl suw bolğay eger anıñ °aksince bolsa ya°ni kim buz ol żarf tegresinde
2. qodsalar çün savuqluq qatıg ğālib bolsa ol yıl kim żarf içinde bolsa suw bolmağa başlağay
3. ve qaçan kim qatıg ot bir tandurnıñ içinde yandursalar andın ol ot yalını
4. eksülse ol yıl kim ol yalıñğa yawuq bolsa eger fetile yā bir iski biz
5. ya bir nerse kim köymekke qābil bolsa aña qarşu tutsalar derhāl yangay ol sebeb
6. dın kim ol havā ot bolmış bolğay ve özge °anāşırda taķı bu hūkm turur anteg kim pīşekārlar
7. qatıg cismlerni topraq vāsıtası birle suw kılurlar taķı suwnı tedbīr birle toñdururla(r) taş kılurlar ve bu
8. dört °unşur aşl ve madda tururlar bir qarārda ve ortaqlıq munlar arasında her bir şūretniñ köşesi turur ve ot
9. ğarīb şūretler kılur pes tañrı ta°ālāniñ hūkmi eyle teqāza kıldı kim °anāşır şūretleri

06b

1. tebeddül ve tağayyurğa qābil bolğay qaçan kim sebeblerdin bir sebeb birle bir mıqdār cezv
2. ya bir mu°ayyen qost °unşur cevherindin kiçig cezv bolsalar birge qarışğaylar
3. anteg qarışmaq kim biri birindin adırmaqğa mümkün bolmağay kim °unşurdın bir cezvi bolğay ve anlarnıñ
4. keyfiyetleri biri biriñe anteg fi°l ve eşer kılgay ol hedge tegrü kim bişinç keyfiyet

5. hāşıl bolğay qarār kıılınğan kim aña mizāc oğurlar taķı ezel kudreti ol
6. ol mizāc i°tibārınca taķı isti°dādı qadarınca mevcūdāt mürekkeb şüretlerindin bir
7. şüret icād kıılır arıǵlıķ ve °aybdın yıraq bolmaķlıķ ol pād-şāhqa kim emri uluğ turur pes her bir mizāc
8. noqşān ve kemāl hesbince ol isti°dādca kim anıñ bolğay nev°ilerdin bir nev°iniñ
9. şüretini qabül kıılır birer insān şüretini qabül kıılır taķı birer özge hayvān şüretini qabül kıılır

07a

1. basa :muhtelif mizāclar sebebi birle hayvān şüreti muhtelif boldı taķı ol mizācda kim nebāt şüretiniñ
2. isti°dādına qābiliyeti bolsa ol mizāclarınıñ iħtilāfı hesbince ma°deniyāt şüretleriñe muvāfiķ bolur
3. taķı ol muhtelif şüretlerni qabül kıılır gūgird ve simāb teg taķı özge ma°deniyāt kim taş cinsindin bolğay tuz teg
4. taķı zāclar teg taķı andın özge °alīm ve °aziz tañrı kudretindin bu muhtelif mürekkebler şüretleri
5. niçelik taķı neçiklik yolındın aytilur neçük kim bu muhtelif mürekkebler hüdüşiniñ
6. aşlı tört nersedin āşkāra turur eger taqdir kıılınsa kim tört cism bolsa tört ranglığ
7. sarığ ve kızıl ve qara ve yaşıl her bir reng kim anlardın hāşıl bolsa
8. bir berāber cezv alsalar taķı tögseler ve anı qarıştursalar ol barçanıñ hāşılı
9. bir reng bolğay kim bu tört rengğa muhālif bolğay eger ikinç qarıştursalar yana bu

07b

1. tört reng ille berāber bolmasa ol barçanıñ taķı özge rengi bolğay taķı niçe kim kılsalar nihāyetsiz soñ bolğay
2. bir mişāl taķı eger bir cezv un kılsalar ve bir cezv tögülmüş şeker bir cezv taķı yağ
3. ve anı bişürseler hāş bir türlüğ helvā bolğay ve eger wanidni hal kılsalar özge türlüğ helvā
4. ve eger un yerine nişāste kılsala(r) bir özge türlüğ helvā bolur ve munteg ni iħtilāf kim
5. birlikde ötüşe iħtilāf sebebi birle qarışur

6. ma°denni °adndın alıp tururla(r) ve °adn timek taķı bitüg yiri bolur ve her bir nerseniñ merkezini luġat ma°nāsınca
7. ol nerseniñ ma°deni ayturlar ma°hüd eyle turur kim her yiri kim cevher ol yirde
8. toġsa anı ol cevherniñ ma°deni ayturlar ve eger ma°denler bir yirde bilgürse
9. kim i°tidāldin inhirāfi tapmış bolġay ve asrı köp isiglik ve savuķluk

08a

1. yetilmiş bolġay ve ol yirlerde tamām ķatıġlık bolġay ve anıñ içinde muhteķin buġārlar bolġay
2. bu ma°nā taġlarda köprek bolġay yā taġlarġa yawuķ ve şāhrālarda az toġġay
3. ve köp ma°denlerniñ vücūdniñ °illeti barġa ķuyaş aydınlıķındın bolġay yulduzlar aydınlıķınıñ bir pārası
4. ķaçan ķuyaş aydınlıķınıñ kuvvatı bir mıķdārındın artuķ bolsa bir yirde
5. ķuyaş aydınlıķı ol yirniñ uç buġķaķıña ulaşsa ol yir içine ķuyaş
6. isiglikini artuķ kılur ve savuķlıkı kim anıñ içinde bolsa
7. perākende bolur taķı taş peydā bolur ve eger ķuyaşniñ şu°lesiniñ turmaķı az bolsa
8. ol savuķlukġa ķuyaş az turmaķınıñ sebebi mededī bolur ve buġārlar
9. muhteķin bolġaylar baġlanmaķı ve ķatıġlıkı hāşıl bolur ve ma°denlerniñ toġmaķı muhtelif

08b

1. bu iki sebebdin bolġay ma°denlerde ve bolġay kim ma°denler suw aķar yirlerniñ yolında bolġay
2. ve bolġay kim sīller taġlardın kilse ol yirde ma°den tapġaylar birbiri ma°den kılur taķı köprek ma°denniñ bolmaķı
3. ol turur kim yirler içlerinde buġārları bolġay yaş yā ķuruġ buġār tütün teg taķı
4. ġarārat ve burūdetniñ köpliki sebebindin biri biri ārtınca ķuyaşniñ aydınlıķı anıñ berāberince
5. ya artuķ yā eksük taķı isiglik ve savuķluk sebebindin ol yir içinde peydā bolur
6. havāniñ taġayyurı sebebindin yā özge sebeblerdin uluġ taġlar men°i teg taġ bolġay kim ķuyaş şu°lesine

7. māni° bolğay yā bir yiri kim asrı āşak bolğay yā bir yiri kim kıyaşnıñ şu°ası aña tüşmegey
8. taķı anıñ °aksi mün°akis bolğay ol yirge isiglikı hāşıl bolğay yā anıñ °aksi kim artuķ
9. savuķluķ yiller ismegi birle kim ol ismek yā şimāldin bolğay yā cenūbdın bir yirge tegse yā māni° bolğay

09a

1. kim tegmegey yā teñizi bolğay ol isken yiller karşıısına kim buhārlarnı ol yirge
2. yetkürgey ve yā def°i kılgay taķı bu tağayyurāt havā tağayyurı sebebindin bolğay taķı bu tağayyurāt
3. vāsıtasındın yir astınıñ tağayyurāt bolğay ve köprek ma°denlerniñ bolmaķı kışın bolur
4. taķı köprek cevherniñ belgürmeki kim harārat sebebindin zāhir bolğay taķı ol yazın bolur
5. ve ol buhārlar yıgılmaķı sebebindin bolur kim havāniñ sovuķlıķı sebebindin yayılmağabilmegey
6. ve tağayyur hāşıl bolğay andın soñra yaz harāratı sebebindin hal bolğay
7. ve munuñ artuķı yayılğay āşkārā anteg kim ruūbatnıñ köpreki cānvārlar tınlarında
8. kizlü bolğay yazın yayılğay tağılğay tökülgey tir birle yā özge nerse birle
9. harārat sebebindin açılğay ve buhārlarnı taşkaru salgay ve burūdet munuñ °aksince bolğay

09b

1. madda tağılmaķ taķı tağılmaķ andın hāşıl bolğay ve ma°denlerniñ bolmaķlığına muhtelif sebebler köp turur
2. bireri köymek sebebi birle bolğay türlüğ tuzlar teg taķı zāclar teg ve pūralar teg ve bireri
3. köprek türlüğ taş cevherleri teg ve munuñ delili ol turur kim her nerse kim köydürseler
4. andın yuwsalar ve hal kılsalar pes °aķd kılsalar ol nerselerniñ kuvvatı kadarınca
5. tuzluğlıķı anar bilgürgey ve şanā°at ehli anı şalāhķa keltürürler ve her nerse kim
6. anı yoğursalar elbette anar tuzluğluķ bilgürgey ve barça taşlar balçık
7. turur katıg bolmuş ve āşkārā delil muña ol turur kim köp ot kaçan balçıkğa yandursalar

8. anı carp kılğay ve eger köprek yandursalar taş teg bolğay ve şehirlerde kim tegirmen taşı bolğay
9. ol şanā°at tarīkası birle balçıkđın tegirmen taşları kılğaylar

10a

1. çün suwnuñ isiglikı ğālib bolsa yirniñ pāralarına kim suw birle atışmış bolğay amīr bolmış bolğay
2. aar balçık ourlar mizācniñ isiglikini uyař şu°āniñ arāratı teg yā °ameli arārat anteg kim balçıkni ota oysalar
3. ve otı bīhed yandursalar kim bu balçıkda ruubat almağay ve uruğluk aar ğālib bolsa
4. carp bolğay açan arārat eşri atığ bolsa yaşını urutur
5. kim atığ bolğay taş teg ve eger anıñ amīresi sıvuk bolsa taı arası boş bolğay
6. ve anıñ eczāsı āzrak bolğay ol taş asrı atığ bolğay elmās taş teg
7. cez° teg taı a yāūt teg taı taş tođmaı özge tarīk birle bolabilgey anteg kim uyař köp zamān
8. topraka yā taşa toğsa ta uyařniñ şu°ā° arāratı berkindin köygey andın soğra
9. bir müddet taı suw ol köymış nersege keçse kim al bolğay kim birer ol suwdın arışsa
10. taı asa andın soğra

10b

1. ve suw teg bolğay andın soğ mu°tedil isiglik aa eşer kılğay köp zamān
2. ta urusa andın burūdeti aa eřer ılsa kim tođsa taı taş bolsa ve köprek cevherlerdin
3. bu tertībce taş bolurlar taı her cevheri kim yaruğ bolsa anıñ maddası suwı bolğay kim birniñ itilāfi birle birge arışay
4. billūr teg ve la°l teg birer zümüröd taı yāūt teg andın özge bir aa °aı teg billürniñ maddası suwı bolğay
5. asrı sarığlıkda taı bu ma°nāğa delil toğmalık turur taı ışın ni kim sovuğ bolsa zarūret
6. aa bir ap kerek turur kim anı toğmağın burunraq salağay taı mān°i bolğay
7. ta perākende bolmağay taı bir müddeti kerek kim ta taş bolğay bu řūret burunraq bolğay

8. taķı taş bolğandın soñra aña ƙap bolğay taķı saķlağan bolğay her bir cevher mıķdārınca taķı her nerse kim yaruķ bolmasa
9. taķı ol maddanıñ şıfatındın artuķraķ bolmış bolğay pirūze teg ve cez° dehnec taķı lāceverd

11a

1. ve bussez teg taķı filizāt seba° teg barça reŋlerniñ başlıķı aķ bolğay
2. taķı tükengüsi ƙara taķı barça reŋler aķ birle ƙara ortasınd(a) bolurlar
3. aķ tedrīc birle artuķ bolur ta kim ƙara derecesine tiggey kim anıñ ğāyeti turur
4. taķı aķ birle ƙara ƙatışmaķı birle muhtelif reŋler hāşıl bolur kim anlardın
5. her birini birge ƙatsalar bir hāş reŋ hāşıl bolur
6. taķı her reŋde iki yanı artuķ eksük bolğay muña oħşaş kim sarını kök birle
7. ƙarıştursalar yaşıl reŋ hāşıl bolğay taķı yaşıl reŋi iki tarafdın artuķ eksük
8. bir yasığlıķı bolğay taķı barça reŋlerde anteg ol yasığlıķda türlüĝ yaşılıķlar bolğay
9. kim anlar ortasında tefāvut köp bolğay yaşılıķda fıstıķī ve zümürüdī ve zengārī

11b

1. taķı neftī ve özge teg ƙaçan bu tefāvut dürüst turur reŋler tefāvuti taķı şek bolğay
2. taķı birer cevherlerniñ reŋiniñ sebebi yir taķı topraķ sebebindin bolğay kim cevherniñ maddası ƙatışmış bolğay
3. eyle kim mişle bir pāra cez°de köp türlüĝ reŋ bar turur taķı ƙıyas anteg iķtizā ƙılur
4. kim ol ƙabaķa ƙabaķa :ya°ni ƙāt ƙāt: turur her bir ƙatı bir maħşūş reŋ birle reŋlenmiş bolğay ƙaçan kim taşı bolsa
5. kim sebeblerdin bir sebep birle ƙuyaşnıñ şu°lesi aña tegse bir uzun müddet taķı bu sebep birle ol taşnıñ cezvleri za°if bolur
6. taķı ruṭubatı ol cezvlarğa hükm ƙılur taķı bu şüret balçıķ bolğay andın soñra bir özge sebep birle
7. isig havā anı ƙapsağay ve ol isiglik dāyim bolsa anteg kim ol isiglik sebebindin ol ruṭubat
8. ƙuruğay taķı türlüĝ ranglıĝ balçıķlar taķı andın özge bu sebebdin toğar
9. taķı her taş ol taşlardın kim ol balçıķlarınıñ maddası turur bu ma°nā āşķārā körünür

12a

1. kıızıl taķı aķ balçık teg taķı sarı taķı kök taķı kara taķı özge rengler teg kaçan
2. bu balçıklar kıyaşnıñ isiglikı sebebindin kırusa ve pāra pāra bolsa taķı ol cezvlernıñ yapuşmakı bātıł bolğay
3. her bir cezvdin bir türlüg topraķ maħşūs reng birle hāşıl bolğay taķı bu reng arasında kaçan kim
4. kıarışmak taķı cüftlük bolsa özge reng peydā bolğay anteg kim kaçan sarı topraķ birle kök
5. topraķ arasında kıarışmak taķı tüsse azlık taķı köplük ħesbindin bir reng dağı toğğay
6. ya°ni maħşūs yaşıl hāşıl kelgey eger sarılık kökdin artuķraķ bolsa üçünç türlüg
7. yaruķ yaşıl bolğay eger köklük artuķ bolsa tire reng bolğay ve munteg
8. kara birle aķ ortasında kıarışmak tüsse °üdī ekheb reng andın hāşıl bolğay
9. tañrı turur bilgen ma°denler neçüklıkınıñ ħālī ħāşşıyyeti ve menfa°ati taķı :islāmı: ve mażaratı :ziyānı: ve kıymatı :bahāsı:

12b

1. ve anı açmaklık taķı ol nerse kim muña münāsib bolğay ma°denlerni taķı °uķūd ve kıymatnı yād kılgay
2. yinçüniñ çıkar yiri kīş ve baħrayn ve qala°tu ve ħarg ma°berdin çıkarurlar taķı mağāş yiri turur
3. teñizdin kim yinçüniñ şadafınıñ ma°deni bolğay ve ol mağāşda hemīşe şadaf bolmağay
4. bir mu°ayyen vaķtda bolğay taķı mağāşlarda köp sebebler aña mān°i bolurlar
5. ve yılda iki ay ol vaķtda kim kıyaş seratānda ve esedde bolğay çommağabilgeyler
6. ol sebebdin kim bu vaķt teñizde ol yir kim say bolsa isig bolur ve neheng
7. uluğ teñizniñ tüpine kaçqay çomabilgeyler kaçan havā ħoş bolsa
8. yana neheng ol yirde bilgürgey ve yinçüniñ körklügreki kīş ve baħrayn teñizindin çıkğay
9. ve andın soñ mevr mağāşındın ve şadaf ħayvānı turur kim anıñ üstünde iki dafe bolğay

13a

1. yirge yapuşmış kim ol yiri bolğay kim vaķtı açılğay vaķtı yumulğay

2. anıñ tileki birle ve ol dafeniñ ortasında iti bolğay bars ranglıg ve anıñ yörümeki ol yarı bu yarı
3. defteyn hareketindin bolğay kaçan tilese açılğay tilese yumulğay ve ol iki dafeniñ yanları inçke bolğay
4. şadafka ol iki dafe adağ yirinde bolğay yörümekde ve yinçü ol itniñ
5. ortasında bolğay ve her yirde kim suw tirenraq bolsa kuyaşniñ isiglik
6. ol yirke azraq tiger ol yirniñ şadafniñ yinçüsi körklügrek tağı yaruğ ve suwluğ bolğay
7. ve ol muçtedil bir aya miqdärınca bolğay ve halk ara meşhür turur kim ol çakta kim
8. nīsān yağmuru kelür suw yüzine kelgey ve ağzını açıp ve yağmurnuñ katrelerini
9. alur kaçan bu katreler şadaf içine yetse ol hāşşiyeti kim şadaf içinde

13b

1. ezel kudreti birle ta'biye kılup turur yinçü toğar ve şadaf içinde terbiyet tapar
2. tağı neşv ü nümā ol mu'ayyen hedge tegrü cemā'atı ayturlar kim yinçü şadafniñ ağzı suwı yirinde turur
3. kim hemişe ağzında tutar ve delil muña ol turur kim her yıl nīsān yağmuru
4. artuğraq yağsa andın soñra ol tağı artuğluk tapar her yıl bir kat artar
5. ve kaysı kim şadafniñ ağzınıñ ortasında bolğay tağı ağzındın şadafniñ boğazına toğru
6. barmış bolsa 'uyün tağı mudahrec bolur kaçan ağzınıñ bir yarısında bolsa
7. igri bolur ve burundan asrı kiçig bolur andın kāt kāt olturğay ve bağlangay ve katıg bolğay
8. ve ol çakğa tegrü kim dürr bolğay ve bu ma'na kıyasdın yırak degül kim def'a def'a bağlanur
9. ve soğan teg tabağa tabağa artuğ bolur ta kemālğa yetkince ve bu ma'na mehsūs turur kim köp bolğay

14a

1. kim yinçüniñ üstün tabaçası kara bolğay yāhūd özge reng 'aybliğ yā suwsuz bolğay anıñ tirisini soyğaylar
2. kaçan bir tirisi kötürülse astındağı tabağa körklüg ve hoşab bolğay ve kaysı yinçü kim
3. ol itge yawuğ bolsa kim defteynge yawuğ turur köpreki ol turur kim 'aybdın hālī ermez tağı kaysı şadaf kim

4. teñizde avlasa taķı mevc anı kırığğa salsa fāsıd ve müteğayyir bolmış bolğay yinçüsi yaman bolmış bolğay
5. rengi taķı müteğayyir bolğay ve ʔarāvadı ƙaytsa ve fesādğa tutsa ol fāsıd renkler barça munteg bolğay
6. mağāšāt :yaʔni ʔomğan: yiriniñ bireri taş bolur ve bireri balçık ƙaysı şadaf kim
7. balçıklıg yirge yawuķ bolsa ve anıñ yinçüsi ƙara suwluğ bolur baħrayn ve ħarg mağāšatnıñ yiri
8. ƙum turur aķlıķı ol sebebdin turur taķı yinçü ol yirde köprek aķ taķı suwluğ bolur
9. taķı mağāšnıñ yıraķ bolğay taķı ol yirde luu sansız bolğay taķı ğavvaşlar kim ʔomarlar

14b

1. iki aydın artuķ bolmas yaznıñ ısısı ʔaķında kim suw isig bolur taķı yılınıñ özge ʔaķında sovuķ bolur
2. ve ʔomğuçılar bir ʔaķda ʔomğaylar kim ƙuyaş toğmışda teñizniñ tüpünü körebilgeyler
3. kiçig kemilerge olturğaylar taķı mağāşka : yaʔni ʔomğan yirge: barğaylar taķı suwnuñ altına baķğaylar kim közlerine
4. şadafnı arada tüştüşgey taķı şadaf suw astında anteg körüngey kim bir aķ taş teg taķı ni kim suwda
5. körseler ol kendü özindin uluğ körüngey taķı alğaylar bir yip ol ʔaķlı kim teñiz suwnıñ tireñliki bolğay
6. taķı bir kesek ƙalıñ yığaç taķı anıñ uçını yip birle iki iiri ƙılğay taķı anıñ iki yanına bir kesek
7. yığaç bağlağay taķı bir ƙara taş otuz batman ʔaķlı ol yığaç kesekiniñ ortasında bağlağaylar
8. taķı ʔomğuçı burnını bağlağay taķı bir tobra ħurmā yipindin toķunmuş āğ teg boynına salğay
9. taķı yipniñ uçını kemide muħkem ƙılğay taķı adaķını yığaç üzre ƙođğay kim asılmış bolğay

15a

1. taķı iligini ol yipke urğay taķı teñizge ʔomğay taķı ol taş anıñ üçün bolğay kim
2. teñizdeki cānvārlar andın ƙaçğay ƙaçan kim ve āl taķı luu ʔomğuçığa ħamle ƙılsa

3. eger imkân mühlet bolsa adağını ol yığaçdın çıkarğay tağı ol yip birle
4. ol sâat suw yüzine kelgey kaçan çomğuçı suwğa çomğanda közini açğay
5. tağı suw astında ol qadar kim küçi yetse kim nefesini tutabilgey tezgınür
6. tağı şadaf hâşıl kılur tağı tobrasına salar kaçan nefes saklayu
7. bilnese adağın ol yığaçdın kötürgey tağı iligini ol yipke urğay tağı suw üzre çıkğay
8. tağı özini kemige salgay tağı bir niçe nefes urğay yana qayra çomğay üç tört qurla
9. andın kırığğa çıkğay şadaflarnı bıçaq birle açar tağı yinçü çıkarur kiçig uluğ rüzisine köre
10. ol şadafnı itı içindin çıkarur

15b

1. tağı bolğay kim köp şadafnı ayırğaylar kim içinde bir dâne yinçü tapmağaylar ol vilâyet müşerrefleri qatında
2. ol kim yirde dengi bolsa yâ artuqraq vilâyet biginiñ bolur ve andın azraq tağı kim bolsa çomğuçı alur
3. yinçüniñ soğan qabuqları teg qabuqları bar tağı anıñ edğüsi yamanını
4. üç nersedin bilgeyler evvel ol kim tealluq rengine tutar ikinç ol kim şekline tutar
5. üçünç ol kim kiçiglikı tağı uluğlıqına tutar tağı bu üç kısmnıñ şerhi aytılğay
6. ammâ ol kim tealluq rengine tutar iki nerse turur biri reng ikinç qarâvat kim aña suw ayturlar
7. tağı yinçüniñ aşlı suw turur anıñ üçün kim yinçüniñ edğüreki aq turur kim
8. ve aq suwluğ bolur ve ol barça rengniñ edğüreki turur yinçü bolğay aq tağı suwsuz
9. aña haşşı digeyler barça yinçülerdin yamanraq bolğay tağı yinçüniñ rengi

16a

1. kaçan az sarılıqğa urğay yahşırax öggeyler anıñ üçün kim ol reng
2. köprek suwluğ bolur tağı aq rengde suwluğ az bolur tağı yinçüniñ suwluğ
3. lıqınıñ aşlı ol turur kim taşkı tirisi qalın bolğay tağı qalınlıqınıñ faydası ol turur
4. biri ol suwluğraq bolğay ikinç ol kim anıñ suwı köp turğay ve yinçü kim anıñ tirisi yufqa bolğay
5. eger suwluğ tağı bolsa suwını qoyğay ve aq köprek yufqa tirili bolğay
6. pes anıñ üçün sarıq rengge rağbet köprek qılurlar çün maalüm boldı kim

7. reng hāli özge taķı suw hāli özge ermiş söz her biri üçün aytılğay
8. her yinçü kim āķ suwluğ taķı Ʃarāvatlıg bolğay taķı asrı tegirmi bolğay
9. aña şāh-vār necm ve  uy n ve hoşāb ve mudahrec aytķaylar ve ol aķı bolğay

16b

1. s t teg tamām ve bu her biriniğ atların isti aretce ayturlar ne uk kim şāh-vār
2. anığ  uun ayturlar ni kim yağşılığ şıfatı bar erse anda cem  bolğay ve necm yulduzğa ve  uy n
3. kuyayşka oğşayş bolur isti aretce ve hoşāb tiy  anığ  uun ayturlar kim suwluğ turur
4. taķı mudahrec anığ  uun kim niçe ayada tutar bolsağ ķarār ķılmağay ķatıg tegirmiliki  uun
5. taķı aña pārsī luğatinde ğaltān oğurlar ikin tebnī turur ve anda az sarılığ bolğay
6. taķı aña in  ranglıg ol ma nādın ayturlar  uun verdī bolğay
7. ve anığ sarılığ az bolğay kim ķızıl rengine urğay yawuğ yin niğ yağşırağıya verdī bolğay
8. ya tebnī bir t rl g sarı bolğay kim aña raşāşī oğurlar ya ni ķara ķurğayşın ve ol yağşı bolmağay
9. t rt n rengi bolğay kim aña Ʃāvusī tigeyle ve ol aķlığ /// urğay

17a

1. ķaçan aydınga tutsalar ķavs ve ķuzeğ rengi teg k r ngey ve anı i timādī
2. sanağaylar ol cihetdin kim ol suwını tīz ķoymağay ve bireri taķı bolğay
3. kim suwluğ taķı yağşı bolğay bişinçke fuğğā  digeyler kim ķızıl erken
4. az tonuğlığ bar fuğğā  rengi teg altınçğa şem  tigeyle sarı
5. birle yaşıl arasındağı reng teg bolğay yetinç rummānī oğığaylar kim āz ķaralığğa urğay
6. sekizinçke zeyt nī oğurlar kim tonuğ bolğay zeyt n rengi teg ve ba zı aña
7. nuğāsī oğurlar ve zeyt nīni ve  adesīni ķubbalar  zre işge s rgeyle
8. toğuzunğa ħassī oğugaylar ve nuğāsī taķı ħassī suwsuz bolğay taķı barça
9. renglerdin yamanrağı bolğay taķı fuğğā  ve şem  ve rummānī ve  adesī orta bolğaylar

17b

1. taķı ba zı fuğğā nı ramadī ħisābındın sanarlar taķı renglerde iğtilāf

2. ögülmüş bolmağay ve ol anteg bolğay kim aķ yinçüde nişānı bolğay sarı
3. ya sarığda aķ nişān taķı munteg özge renglerde kaçan rengler hāli ayılğay
4. andın soñra suw hālini aytalım kim niçe türlüg bolğay evvel ol kim
5. barçasındın yaħşıraķı ol bolğay kim sheffāf taķı yıldırar bolğay yir ğarīb reng bir
6. kaçre suw teg ve ol nādir bolğay taķı yaħşı suwluğ aña ayturlar aķ yinçü kaçuğ renglerdin
7. yaħşıraķ bolğay andın soñ yufķa suwluğ bolğay az sarılıķğa urğay
8. ve ol köprek tebnī bolğay üçünç kızıl suwluğ bolğay kim az kızılğa kaçışmış bolğay
9. anteg kim tāvusīde bolğay törtünçī şemē bolğay bişinçī kaçra bolğay

18a

1. taķı ol tonuķ ranglığ bolğay ve ol köprek ramadīde ve ʿadesīde bolğay altınç
2. ol kim anıñ suwı az bolğay kaçuğluğ taķı suwsuzluğ aña ğalebe kılımış bolğay aña huşķ āb ayurlar
3. yetinç ol bolğay kim anıñ hiç suwı bolmağay aña suwsuz yinçü tigeyley
4. anteg kim haşşīde bolğay taķı ihtilāf suwlarda ögülmüş bolmağay anteg kim suwluğ
5. yinçüde suwsuzluğ nişānı bolğay ve ol nişānğa toprak tigeyley
6. ammā ol nerse kim yinçüniñ şekline teʿalluğ tutar ol taķı iki türlüg bolğay biri ol kim teʿalluğ
7. yinçüniñ vücūdına tutar ikinç teşükiñe ammā burunğı ülüş niçe türlüg turur
8. barçadın edğüreki ol erür kim asrı tegirmi bolğay aña ʿarapça mudahrec ayğaylar
9. taķı pārsīde ğaltān ikinç ol kim āz (...) meyli bolğay ve anı ğulāmī oķuğaylar

18b

1. taķı helīlçi eger iki yanı taķı berāber bolsa aña bayzī oķurlar üçünç ol kim
2. yasığlıķğa meyli bolsa aña şalgāmī oķurlar törtünç iki yanı anıñ inçerek bolğay
3. taķı ortası yuğan eger iki yanı berāber bolsa aña zeytūnī ayurlar yavuğ erse turuncī
4. bişinç ol kim bir yanı inçke bolup taķı bir yanı yassı bolsa ʿarapça aña
5. müfertuħ ayurlar altınç ol kim anıñ ortasında bil bağı bolğay taķı anteg körüngey kim iki yinçü
6. turur anı kemerdā oķuğaylar eger belğürse kim iki yinçü turur
7. birge yapuşmış aña mürekkeb ayğaylar munteg eşkāl taķı bolğay ʿadesīge oħşaş

8. taķı fūfalī taķı levzī taķı Őa°rī taķı felekī kim bu nerselerke oĥŐaŐ bolġay taķı muzarris
9. ol bolġay kim anıġ tişleri bolġay ya°ni anıġ ũzre balçıķlar anteg kim ayruķ bolġay

19a

1. anteg kim anıġ ũze tiş zaĥmı olтурmış bolġay taķı kōp bolġay ol cinsdin kim
2. ĥakkāk anı yonup tūzetgey taķı ol kim anıġ yarımı tegirmi bolġay ve bir yarımı taķı yassı bolġay aġa
3. nīmrū ayturlar ve ol ķaŐlar ĥisābına sananıġay ve barça Őekl(1)erniġ edġüreki ġaltān bolġay
4. andın soġra ġulāmī taķı Őalġamī taķı turuncī ve ųzgeni ųġųlmīŐ tutmayın tururlar
5. kiġliki ve tarlıķı yinçü teŐųkiniġ burun inçkeni ųġųlmīŐ tutmīŐlar
6. ve yinçüyi kim anıġ teŐųki kiġ bolsa erdi anı yarım bahādın artuķ almas erdiler
7. imdi tųrkler cemā°atı ança tirkemezler anıġ ũçųn kim yinçüyi kim
8. anıġ teŐųki kiġ bolsa yipke tartmaķlıķġa ve tonga tikmege yipke muĥkemraķ turur
9. ammā kerek kim asrı kiġ taķı bolmasa taķı teŐųknųġ igriliki ve tųzlųkųni mu°teber tutarlar

19b

1. eger teŐųk yinçųniġ ortasında bolsa ųġųlmīŐ bolġay eger bir parı bolsa teŐųki rāst bolmasa
2. ųġųlmīŐ bolmaġay ve bahāsın az ķılıġay ķaçan Őekldin fāriġ bolsaķ sōz uluġluķda ve kiçiglikde aytķay mız
3. ķaçan yinçü kōp Őadafđın ĥāŐıl bolsa ķā°ide anteg bolur kim
4. ġırbāllarġa ķoyġaylar kim bu iŐ ũçųn ķılımīŐ bolġaylar ve ol ġırbāllarnıġ teŐųki kiġlikde ve tarlıķda muĥtelif bolġay
5. ve burun çakda ũç ġırbāldın artuķ resm yok ermiş imdi biş ķılıp tururlar ķaçan
6. cevheri yetilse artuķraķ ķılıġay ammā burunġı ġırbāl kim anıġ teŐųki barçadın tarrak bolġay
7. ol bolġay kim yinçųni aġa ķoyġaylar ni kim andın keçer bolsa aġa kiçig yinçü oķurlar
8. anı teŐmegeyler anı dārųlar ũçųn ve mųferriĥler ũçųn saķlaġaylar ikinç ġırbāl
9. ol bolġay kim burunġı ġırbāl ũstųnde ķalmīŐ bolġay andın soġ kiçisini ewųrgeyler aġa salġaylar

20a

1. taķı kim andın keçer bolsa aņa şaddı yinęü oğuğaylar yüz dāne andın bir miřķāl bolęay ve anı tişgeyler
2. taķı ni kim andın tegirmiraķ ve suwluęraķ bolsa anı ewürgeyler taķı tizgeyler ve özgesini yipke keçürüp hār kılęaylar
3. ve aņa şaddı hār tigeyley ammā üçünę ğırbāl ol bolęay kim anlar kim ikinę ğırbāldın yokaşu qalmış bolęay
4. aņa qoyęaylar ol kim andın kiçse şaştı yinęü oğurlar yaʼni altmış dāne andın bir miřķāl bolęay
5. ve anı tişgeyley edęürekinı ewürgeyley ʼaķd üçün ve özgesin hār kılęaylar
6. ve aņa hār şaştı tigeyley ammā törtinę ğırbāl kim aņa arturup tururlar kim qaysı kim üçünę
7. üzre turmış bolsa törtünçike qoyęaylar ol kim andın keçse pencāhı bolęay ol kim törtinę
8. üzre turmış bolsa dāneler bolęay kim anı yana ğırbālęa qoyęaylar qayra ewürgeyley ol kim
9. ʼaķd lāyıkı bolsa ʼaķd kılęaylar ve ol kim uluęraķ bolsa kim cüft kılmağa bolęay cüft kılęaylar ve özgesi yalęuz qalęay

20b

1. ve anıñ maʼnāsı kim ayęaylar sı tip yā şaştı tip ol bolęay kim otuz derem ağrı yinęü kim ğırbāldın aşağa kiçse
2. yeti yipke tizgeyley taķı ol yipleriniç uçlarını birge tutup barçasını bir kılıp birge buręaylar ve aņa sı tigeyley
3. ʼaķd řıfatınıñ şerhi bir yip otuz altı dāne bolęay anı tertıb birle tüzgeyley burunęı yip barçadın kiçig bolęay
4. ve aņa şaddı yinęü tigeyley taķı ol kim andın ewürmiş bolęaylar tegirmiraķ taķı suwluęraķ bolęay
5. ve bir yip andın iki deng yaʼni bir mines bolęay veznde aņa vezni ʼaķd tigeyley
6. ve andın soņra şaştı kim edęürekinı yana ewürmiş bolęaylar andın taķı ʼaķd kılęay otuz altı dāne bir yip bolęay

7. veznde yarım altun ve yarım deng ve bolğay kim ʿaḳdī kılğaylar yarım mişḳāl şaşṭīniḳ kiçiglerindin
8. ve şaddīniḳ uluğlarındin ve andın soḳ ʿaḳdī kılğaylar dört deng ve ol pencāhīniḳ kiçiglerindin
9. taḳı şaşṭīniḳ uluğlarındin bolğay ve ʿaḳdları kim dört deng yarım ve ol pencāhīdin bolğay

21a

1. ve ʿaḳdī kılğaylar çihilīdin ve ol biş deng yarım bolğay ve bu ʿaḳdlar burunğı çaḳda yok ermiş
2. imdi kılurlar anıḳ için kim yinçüni tamām bahā birle satğaylar burunğı ʿaḳdlar
3. bir mişḳāl ermiş otuz altı dāne bir mişḳāl her bir dānesi yarım deng ve andın soḳ
4. ʿaḳd bir taḳı yarım kim her dānesi bir mines bolğay ve ʿaḳd iki mişḳāl kim her dānesi yarım aḳça bolğay
5. ve törtünç ʿaḳd bir mişḳāl yarım kim her dānesi üç mines bolğay ve bir ʿaḳd altı mişḳāl kim her dānesi
6. bir deng bolğay ve munteḳ kim bir ʿaḳd on iki mişḳāl kim andın her dāne iki deng bolğay
7. ve mundın artuḳ ʿaḳd kılmağaylar anıḳ için kim yinçü dāneleri bir tözüge mundın
8. artuḳ tüştüşmeḳey yinçüler kim iki deng bolğay ve ḳaysı kim uluğraḳ bolsa anı dürr oḳurlar
9. ol kişiler kim ʿaḳd kılurlar anlarnıḳ ḳāʿideleri andaḳ turur kim otuz altı dānedin kim andın ʿaḳd kılısalar

21b

1. altı dāne kim şadafdın yonmış bolğaylar bizek için yipke tartḳaylar kim anıḳ ḳıymatı bolmağay
2. ve ol otuz dāne kim ḳalmış bolğay on dāne edğürekdin kılğaylar ve on dāne ortadın ve on dāne yamandın
3. ve bu rüzgārda anteg kılurlar kim ol ortaçaḳlı on dāne yamanga yawuḳraḳ turur
4. ve ol sonğı dört dāneniḳ bahāsı dört derem yarım bolğay taḳı bu sebebdin ortaçaḳlı dāne bolsa

5. andağ kim şart bar ermiş anı tamām bir ʿağd bahāsına alğaylar ve bu taşarrufnı üç
6. mişkāl ʿağdda kılğaylar ve her bir ʿağdda kim andın artuğrak bolsa ammā ol kim andın azrak bolsa
7. anda bu taşarrufnı kılmazlar taqı resmleri yoğ turur eger kişi kılsa nādir bolğay öğülmüş tutmayın tururlar
8. ve dāne kim andın iki artuğ bolsa bir mişkālğa tegrü münāsib kim birge tüştüşseler eger cüft bolsalar
9. bahāsını bir yarım artuğ kılğaylar ve bolğay kim bahāsını iki ança kılğaylar eger yalguz bolsa bahā az kılğaylar ve cüftsizni ʿayblı sanağaylar

22a

1. meger dāne ne kim yahşı uluğ bolğay ança kim bir mişkālğa yawuşsa yaʿni kim ança oğşaş bolmağay ve ança
2. bu sebebdin dürr-i yetim oğurlar qaysı kim bir dengdin iki dengge aşsa ʿuyün hisābındın bolğay
3. ve anı kılādğa vāsıta kılğaylar taqı uluğ dānelerni ʿuyün oğurlar ve yinçüdin kim dāneleri uluğluğını
4. kim nişān birip tururlar bu şeklde kim yād kılduğ bağdād halīfalarında bar ermiş üç mişkāl
5. ve anı dürr-i yetim oğumışlar cevherler kıymatı özge nerseler teg bir hālde
6. kılğay her rüzgārda her şehirde bahā özge türlüğ bolur cevherni köprek
7. uluğ pād-şāhlar taqı köp mallığ hʿāceler alurlar taqı pād-şāhlarınıñ tabīʿatları muhtelif bolur
8. her çakda anlarınıñ köñülleri bir nersege māyil kılr ol nerseniñ bahāsı tamām bolur
9. ve bu sebebdin ni kiteblerde ayturlar sābit bolmağay vaqt hisābınca bolğay ve men anı kim bu işde işitip turur men edā kılayım

22b

1. eger bahāsı inise nāqışlıq sebebindin bolğay nāqışlıq hem andın maʿlüm bolğay ammā kiçig yinçülerni terāzū birle satğaylar
2. altun berāberince yā eksükrek ol çaknıñ iktizāsınca ve hārını taqı vezn kılğaylar on bir mişkāldın otuz mişkālğa tegrü

3. taķı k p aķda mundın artķay ta iki deng veznine kelgey her biriniğ vezni ma'lum bolġay ve bilgeyler
4. kim ķaysı h r turur şaddi mı y  şaştı mı turur kim ġırb l birle h r mu'ayyen bolġay taķı vaķt ve yir sebebından
5. ķaytġay amm   aķd bu r zg rda baġd d ve sirurvan hed(d)inde bir miřķ l  aķdġa
6. bah  biş altun rukn  altun kılurlar ermiş yaġrı d nesi anığ ui yarım deng bolġay bir dengge bolġay
7. taķı  aķd  bir miřķ l yarım kim her d nesi anığ bir mines bolġay on altunġa biri yaġrı ve biri yaman
8. taķı bir  aķd iki miřķ l kim uç d ne andın bir deng bolġay yigirmi t rt altun bir d ne
9. t rt altunġa uç miřķ llıġ  aķd kim her d nesi anığ yarım deng bolġay altmış altun ve bir d nesi

23a

1. bah sı bir altun taķı eh r dengge teggey amm  uç miřķ llıġ  aķdnıę d neleri t z bolmaġay andaġ kim ayruķ
2. bir yaġrıraķ d nesini t rt altunġa alġay ve ortaaķlısını bir altun yarımġa ol sebebden kim anığ ortası
3. yamaġa yawuķraķ bolġay ve eger ortaaķlısını andaġ erse kim şartı bolsa uç altunġa teggey yaman d neniğ
4. birini yarım altunġa alġaylar ol yaman d nelerdin ol  aķd içinde asrı yaman k r ngey ve  zgelerde kim uç miřķ ldın
5. uluġraķ bolsa anlar ķıyas birle alġaylar ve eger yaġrı d ne t şse kim yarım deng bolsa t rt altunġa
6. alġaylar ķaan uç mines bolsa sekiz altunġa alġaylar ya'ni bir yarım vezndin  rtti
7. bah sı iki ança bolġay ve  aķd  kim d neleri edġurek bolġay y z yigirmi altunġa alġaylar
8. ķaan bir d ne bir denggi yetse on altı altunġa alġaylar ya'ni ķaan veznde uç
9. artar bolsa bah sı iki ança bolġay ve bir  aķdnı iki y z illig altunġa alġaylar iki dengge yawuķ munteg bolġay

23b

1. meşela dāne kim bir deng mines bolsa otuz iki altunğa alğaylar ve bir ʿağdnı biş yüz altun
2. ve dāne kim bir deng ve mines bolsa altmış biş altun ve bir ʿağdī miñ biş yüz altun
3. andın soñ iki dengni kim vezn içinde artsa bahāsı iki ança bolğay yaʿni dāne kim
4. iki deng ve yarım bolsa bahāsı yüz seksen altun bolğay yā iki yüz altun andın soñ kaçan
5. veznde biş artar bolsa bahāsı iki ança bolğay yaʿni bir dāne kim yarım altun bolsa
6. anıñ bahāsı dört yüz altunğa yetgey ve bu barça dāneler ihtiyār bolğay kim tegirmi taķı ğaltān bolğay
7. ʿaybsız kaçan yinçü yarım altunğa yetse taķı artsa anıñ bahāsı kıyasdın
8. taķı zabtđın ewrülgey ve āz tefāvut kim veznde artsa bahāsı iki ança bolur ve ol
9. satğuçığa ve alğuçığa teʿalluķ tutar taķı her rüzgārda artkay ve ni kim bu maʿnāda ayturlar

24a

1. güzāf bolğay ve burun çakda bahā mundın eksük ermiş aytıp tururlar kim bir mişkāl dāneniñ bahāsı miñ
2. altun bolğay biş dengniñ biş yüz altun dört dengniñ üç yüz altun bahāsı bolğay yarım altunğa
3. iki yüz altun iki dengge illig altun bir dengige on altı altun ammā bu kün
4. bir deng ihtiyār ʿaybsız kim veznde bir mişkāl bolsa anıñ bahāsı köp bolğay ammā yinçü kim
5. řāvusī bolğay taķı řemʿī ve fuķkaʿīniñ bahāsı yarım kelgey ve tebnīniñ taķı ʿadesīniñ zeytūnīniñ bahāsı onğa tegi
6. ve cişşīniñ bahāsı kiçig yinçüdin artmağay munteg kim reng cihetindin ve şekl sebebindin ve teşük kiñliki ve tarlıkindin
7. bahāsı yarımğa yā üçde birge yetgey munteg kim bayzīniñ bahāsı yarımğa kelgey ve ramadīniñ onğa yā onnuñ yarımına
8. yinçü ot isiglikindin yaman bolğay sargargay ve eger otğa tegse köygey
9. ve bolğay kim ādamī teni isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay taķı hamām isiglikindin taķı köp yipke tartkandın

24b

1. ve altunğa tartıp softa bolmağdın taķı muraşsa^larğa terkīb kılmağdın yaman bolğay kaçan tir ve çirk
2. ve buhār ve yağ ve körklüg ıdığ taķı tiz ıdığlar misk teg ve kâfūr teg yinçüke
3. ziyān kılur ve namlıg yir taķı yaman bolğay anıñ suwını kitergey ve anı özge cevherler birle qarışturmaq bolmağay
4. kim yinçünü sürtgey taķı ĥasta kılğay kim asrı nāzük bolğay ve tiz nerseler sirke teg
5. ve nevsādur teg yinçünü uvatqay çürütkey eger tilese kim yinçünü
6. ihtiyāt birle saklasa şışege koymaq kerek ve ağızını muħkem kılmaq kerek ve her yılda bir qurla
7. ya iki qurla şışedin çıkarmaq kerek ve yilge koymaq kerek andın qayra şışege koymaq kerek
8. ve şışede ağızını muħkem kılmaq kerek ve bir yirde koymaq kerek kim namlıg taķı isig bolmasa buhār aña kırmese
9. yinçü tabībler qatında mu^ctedil turur ve şalaya kılınğay müferriħlerde

25a

1. ve ma^cünlarda işge sürgeyler köñü(1)ge kuvvat birgey ĥafaqānı taķı köñülniñ za^cıflıkını kitergey
2. taķı qorquğnı ve maşrū^elık kim sevdā maddası turur defⁱ kılğay taķı ĥayvānı rūħqa meded kılğay
3. taķı qağgu köñüldin kitergey taķı qan kim tamağdın kilse defⁱ kılğay taķı köz otlarında işge sürgeyler
4. közge aydınlıq birgey taķı köznüñ körmeginiñ ĥiddetini arturğay taķı ĥastalıqđın saklağay
5. taķı qatıg baş ağırıqıña gül suwı birle izgeyler taķı burnına tamuzğaylar şıħhat tapğay kara bahaklıg kişige
6. yinçünü sirke birle şalaya kılğaylar taķı ol yirge yaqğaylar yahşı bolğay taķı kimersenin kim yüzinde çiçek tapı bar
7. çürük qamuşnı ĥurda kılıp izse bir pāra ol qamuşdın taķı bir pāra şalaya kılınmış yinçüdin
8. taķı ikisini birge ĥātun kişi süti birle izgey taķı tala kılğay üç qurla andın soñra isig suw birle yuwğay

9. çiçek tapını kitergey eger kimersege ısar yadma° başlamış bolsa niçe kırla közüne tartsa

25b

1. suw inmekini man°i kılgay taqı yinçüni kim suw birle izseler ol kişiniñ kim tişi ağırsa ağırığ tiş astında tutsa sākin bolğay
2. söz yinçüni yaraştırmaqda ve ol türlüğ turur ammā ıslāhınıñ edğüreki ol °ilāclar turur
3. kim üstünki tirisı fesād tapmış bolğay andın kitergeyler eger barçası ħarāb bolmış bolsa
4. koyğaylar ve eger yinçüniñ teşüki kiñ bolmış bolsa ol sebebdin kim anı altunğa taqı yipke
5. köp tartmış bolğaylar ol uluğ °ayb turur yinçüni şalāhğa keltürür tedbiri ol turur kim
6. iki kiçig dāne yinçüni alğaylar kim ol yinçüğe suwı oħşaş bolğay ve anı yinçüniñ teşükiñe
7. koyğaylar yā iki pāra şadafını inine yongaylar ve ol teşükke koyğaylar
8. ve eger teşük asrı kiñ bolmış bolsa iki nīmrüynı kim oħşaş bolsalar ol teşükke koyğaylar
9. taqı yapuştırğaylar ve eger yinçüde kiçig sınıklık bolsa alğaylar bir pāra nīmrüy

26a

1. ve aña yapuştırğaylar ve anıñ yüzini taş birle yumşatqaylar ve ħerzehre yığaçı birle cilā birgeyler ve aqsaklık
2. yinçüke tamām °ayb bolğay aqsak yinçü ol turur kim anıñ teşüki igri bolğay ya°ni kaçan
3. bir yipke keçürseler taqı çeverseler bir yanına çeverülgey ve rāst turmağay anıñ anıñ ıslāhı ol turur
4. iki yandın teşükini şadaf birle yā yinçü birle yapuştırğaylar andın soñra teşgeyler
5. taqı anıñ tirisini kim soyarlar anıñ mişkabı :ya°ni matqab: asrı yençke kerek anıñ bir yanına koyup azgına çizğaylar
6. eger astındağı tabaçası suwluğ taqı ħüb bolsa tirisini soyğaylar yok erse kendi ħālince koyğaylar
7. keltürüp tururlar kim sultān maħmūd sebük tegin ħazīnasında bir yinçü bar ermiş fūfalı şekliñe

8. asrı körklüg taķı suwluķ taķı tarāvatlıg anıñ vezni iki mişkāl ve tört deng ve aña yetīmī aytur ermişler
9. ve yetīmī bir yinçü laķabı bolğay kim aña cüft taķı oħşaş bolmağay ve ol çakta uluğluķda taķı edgülıkde

26b

1. üç miñ melikī altunğa tigrı ol zamānğa cevherīler bahā kılmışlar kim yeti miñ kızıl altun bolğay
2. taķı keltürüp tururlar kim dürr-i yetīm hiřām oğlı ‘abdümelikke keltürmişler anıñ hātunı ‘abde ‘abdu’llāh
3. oğlı yezīdnıñ kızı ermiş anıñ kıatında oturur ermiş taķı ol hātunıñ semizligi ançaçaklı ermiş kim kaçan kim turmağa
4. tilegende bir niçe kişi aña boluşur erdiler kim ol turabilgey erdi hiřām aña aytmış
5. eger sen yalğuz adaķıñ üzre turabilseñ kim kişi saña boluşmağınca bu yinçünü saña baħşlayım ‘abde tiledi
6. kim ıdaķıña turğay köp türlüğ zaħmat ve meřakķat körüp henüz turmayın erdi kim yıķıldı ve yüzi
7. yirge tigdi taķı anıñ burnundın kıan aķdı hiřām ol yinçünü aña baħşladı anıñ vezni
8. üç mişkāl ermiş taķı ni kim edgü şıfat bar ve kemāli birle anda hāşıl ermiş ve anda yetmiş
9. miñ altunğa almışlar mağrib altunındın taķı mervānīleriñ devleti ařķanda

27a

1. ol dürr-i yetīm ‘abbās halīfaları kıolına tüşti ibnü’l-ħeřaş kim ol vaķtnıñ cevherīsi erdi ol rüzgārda
2. yüz yigirmi miñ mağribī altunğa kıymat kıldı ve ayttı eger bu yinçü yalğuz bolmayın anıñ
3. cüfti bolğay erdi biş yüz miñ altun bahā kılgay erdim taķı keltürüp tururlar kim melike sultān
4. ħ^varezmsāh hātunı niřābūrğa barmış bir levzī yinçü asrı körklüg suwluğ ve aķ tarāvatlıg ve tar teşüklük

5. ve hoş suvluğ kim dürr-i yetimlik atını aña aytmaklık bolur erdi taķı anıñ vezni iki altun ve dört deng yarım
6. taķı ol hātunğa altun kerek boldı ve tiler erdi kim anı yaşuru satğay erdi bir kimerse anı biş yüz kızıl altunğa
7. satğın aldı ve andın soñ iki üç kündin bir cevheri kilmış konyādın ve ānı yeti yüz
8. illig altunğa satğın almış çün uçuz alıp erdi yana uçuz sattı ve ol alğan kişi
9. anı kōstantiniyye şehrinde on miñ perpere altunıña sattı ve dürr-i yetimniñ sözi ʿabbās halīfalarınıñ ilinde ermiş

27b

1. köp körüp tururlar kim her yılda bir kün ʿabd anı hilāfet çalmasıñdın asar ermişler ve ol
2. yinçüni ermiş ve mudahrec ʿuyün necm körklüg suvluğ āķ tarāvatlığ tar teşüklük
3. cemʿ ʿayb ve noķşānlardıñ arığ ve cemāʿatı ayturlar kim anıñ vezni altı mişķāl ermiş ve baʿzı
4. üç mişķāl ayturlar taķı hiç uzağı cevherilerdin taķı soñgulardıñ hikāyet kılmayın tururlar
5. kim anıñ yinçü körmiş bolğaylar yā işitmiş ve ol tiñsiz ermiş ve anıñ atı dürr-i yetim ermiş
6. halīfalar anıñ vücudı birle mufāheret kılar ermişler anıñ vücudını ʿizzetlep her bir vaķtında kim
7. ilçiler her bir tarafdıñ kelür de icāzet tapup halīfā hızmataña kirgende halīfā anı çalmasıñdın asar ermiş
8. ve eger halīfā ğayb bolğanda ilçiler ol çalmağa hızman kılar ermişler ve ol yinçüniñ haķıķı kıymatı yok ermiş
9. hikāyet keltürüp tururlar kim bir h^vāce bar ermiş farsdıñ teñizler tanıkuçılardıñ ol ayt(t)ı kim vaķtı men

28a

1. şeylan şehri kim kış ve bahrayn şehirlerindin turur bāzārgānlığğa bardım erdi kim yinçüni

2. kīş ve bahrayndın anda keltürürler taķı tişerler ve benim yişim cevherlīk erdi ve men dāyim şeylan
3. şehriñe barur erdim taķı andın kīş ve bahraynğa taķı ol tārīhde anteg erdi ma°hūd
4. kim ğavvaşnı yalğa tutar erdiler taķı teñizge çumdururlar erdi kaçan şadafnı
5. teñizdin çıkarırsalar erdi anıñ yinçüsini hāşıl kılur erdim taķı °ālam etrāfına iletür erdim taķı her çaķta
6. kim şeylan şehriñe barganda konar yirim bir qarı °avret iwi irdi kaçan andın teñizge barsam
7. erdi bu qarı °avretniñ haķķı saķlap andın bir nerse alur erdim taķı anıñ kadarınca kiçig yinçüdin
8. ya nīmrüydın yā özge nerse satġın alur erdim ve islāmını şeylan şehriñe kaytķanda ol qarı °avretge
9. tegürür erdim ve anıñ du°āsını yolda özümge bezreķe kılur erdim ta bir ķurla şeylan şehriñe yettim

28b

1. ol qarı °avret haķ civārına vāşıl bolup erdi ve andın bir tıfl kız oġlan ķalıp erdi sefer vaķtında burunġı sūnnet hūkmince
2. ol tıflğa aytım bazā°at birgil kim saña taķı menfa°ati bolġay tıfl aydı benim hiç nersem yok meger bir maçım bar
3. aydım keltür kim iletip satayım ve anıñ bahāsında yinçü keltürelim tıfl maçımı keltürdi özüm
4. birle kemige kevürdüm kim maçı kemide asrı kerekliġ turur ol sebebdin kim sıçķan anda peydā bolur ve ķorķuġ turur
5. kim kemini tişgey ve baġlarını kiskey ve yüklerini tişgey bu sebebdin maçı kemige
6. kevürürler sıçķanlar def°i üçün kaçan kim çommāķ vaķtı keçti ni kim rüzī kılınmış erdi
7. ilge kirdi ol tıflnıñ bazā°atındın ġāfil erdim çomġuçularnıñ āhır künige tegri ğavvaşğa aydım kim bir ķurla
8. çomġul çomġanıñ yā ni üçün bu maçımı saña bereyim kim bu bazā°at bir tıflnıñ turur ol ğavvaş dervīş çomdı
9. ve bir şadaf çıkarıdı kaçan teñiz yaķasıña kildim bu şadafnı açtım bir dāne yinçü

29a

1. vezni üç mişkāl aķ °uyün mudahrec necm hoş suwluğ tarāvatlığ asrı kemâlde çıktı
2. anı °acebledim kim hergiz aña oħşaş körmedim erdi taķı işitmedim erdi ve ol tārīhde mısr ħalīfaları
3. yinçü ħāşıl kılmaķda tamām rağbet körküzürler erdi men taķı yüz mısrğa tuttum kaçan anda yettim
4. türlüğ yinçü kim katımda bar erdi °azīz ħızmatıña ilettim kıymat kılğuçılarga buyurdı kim aña bahā kılıñ tip
5. kıymat kıldılar tamām bahāğa sattım andın ol dāneni taķı °arż kıldım °azīz mısr buyurdı
6. kıymat kılğuçılarga kim aña kıymat kılıñ tip kıymat kılğuçılar °acebge kıldılar ve aydılar kim biz munteg yinçü
7. körmeyin turur biz taķı işitmeyin turur biz muña kıymat bolmağay kim cevherī kim anıñ oħşası bolmasa aña kıymat bolmağay
8. çün kıymat kılğuçılar kıymatdın °acıız kıldılar ol dāneniñ ħālini evveldin āħırğa tegrü °azīz mısr ħızmatıña
9. aydım kim bu cevher ol yetimniñ ħaķ ve meliki turur ve benim anda hiç ħaķķım yok °azīz mısrğa bu

29b

1. bu söz asrı hoş keldi ve ta°accub kıldı ve meni köp ögdi buyurdı kim muni
2. tarīķa birle bizim melikimiz ve ħazīnamızğa kelgey her kimerse ħazrat mülāzımlarındın söz aydılar rey urdılar
3. °azīzge hiç muvāfık bolmadı aydılar kim teveķķuf kılmaķ kerek ve yahşı rey ve muvāfık tedbīr il birgey
4. ol yinçü dānesini ħazīnadārğa tapuşturdum ve kıyttım ikinç kün bardım °azīzniñ reyi
5. aña qarār tutup erdi ve buyurdı kim maşlaħat anda turur kim ol kızını °azīz mısr
6. nikāhıña körgey kim ol kıız ol yinçüni aña baħşlağay ve aña °azīz mısr mālīk :irklik: bolğay
7. andın mu°temedler naşb kıldı kim tamām bizek birle ol kıznı şeylan şehrinde anteg kim
8. pād-şāħ ħızmatıña lāyık bolsa mısr şehriñe keltürdiler taķı °azīz mısr aña nikāħ kıldı ve aldı ve kıız

9. ol yetim dürrni °aziz mısrğa bahşladı ve aña köp nuvâhtlar buyurdi ve sansız

30a

1. teşrifler kerâmet kıldı ve ol yetim dürr ol turur ve aña iki vechdin yetim ayurlar biri ol kim tiñi yok erdi
2. ve zamâne de taķı oñşası yok erdi taķı ol kim tıflnıñ yetimlikine nisbet kıldılar ammâ şebb-i awrüz dürrnünñ sözi
3. sözi turur bilgüsüz haķıķati yok turur meger anı te'vıl kılğaylar anteg kim ayurlar şebb-i awrüz dürr
4. ot turur bu vechi bar ve ol kim bahâsındın ayturlar niçe kim altun ol dürrnünñ üstine koysalar
5. ol yinçü yoķaru miner aña tegrü kim bahâsı heddiñe yetse bu sözi turur kim halâyıķ ayturlar taķı ol söz
6. kim yinçü altun üze kel-megi ma'nâsı qadarda ve mertebede bolğay anteg kim ayğaylar fulân cihân başıña kelgenlerdin turur
7. ve dürr-i yetim barça uluğ kiçig yinçüke itlâķ kılurlar bilgil kim
8. barça cevherniñ şerifraķı ve °azizraķı ve nefisraķı yâķüt turur tabî'at yönindin ve fâydası
9. ve hâşşiyeti ve bahâsı artuķlıķı üçün tañrı ta'âlâ buyurur uçmak hürileriniñ teşbîhiñe

30b

1. ançaklı ol kızlar yâķüt teg hem uşak yinçü teg ve ni delil bolğay mundın artuķ kim tañrı sübhân ve ta'âlâ
2. yâķütka miñzetür ve peygamber hadişlerindin şalla'llâhu °aleyhi ve's-sellem uçmaķnıñ fażiletinde
3. taķı kaşları üçün kelip turur kim ba'zi islâm ehliniñ muķîleriñe derecâtları kemâli sebebindin
4. anlarğa uçmaķda kaşlar kerâmet kılğay kızıl yâķütdin bu delil turur yâķütñüñ °izzeti
5. ve şerefiñe pes bu muķaddimeler hükmince cevherniñ şerifraķındın başlamak evveli turur ve ol yâķüt turur
6. ve °illet ol kim yâķüt otda muķâvemet kılabilür ve ot anıñ eczâsını biri birindin ayırabilmez

7. sebep ol turur kim sowuqluk birle quruqluk anda kamil qarismak tapup turur ve muhkemlik hâşıl bolup turur
8. ot anıñ cezıvlarını ayırabilmegey yâķüt reng i°tibârınca tört kısım turur
9. kıızıl ve sarı ve kök ve aķ taķı her birine oĥşaş cevheri bar turur reng yandın

31a (bu yüz ikinç bitilip turur ziyānı yok)

31b

1. katıǵlıkdın ve cilādın ve andın özge kim temyız ol ikisiñ arasında bir °ālam cevheri ba(r) ustād hakkākdın özge kılabılmegey
2. ve ol oĥşaş nerselerniñ hâşşiyeti ve fi°ili hergiz yâķütka yetmegey şerifraķı ve °azizraķı yâķüt
3. cinsiniñ kıızıl turur ol sebebdin kim kıızıl rengi saǵlıkdın turur taķı renlerde °azizü°l-vücüd turur
4. ve kıymatı ve hâşşiyeti ve fi°ili ve eşri artuķraķ turur özge ranglıǵ yâķütlardın ve cevheri turur
5. kim iǵek aña kār kılabılmez ve hiç cevher anı yonabilmez meger kim elmās ve ol barça katıǵ cevherlerni
6. yongay eger yâķütñi niçe katla otka kevürseler ançaçaķlı isitseler kim ot rengin tutsa
7. hergiz yaman bolmaǵay ve anıñ şüreti ĥarāb bolmaǵay ve anıñ bolmaķını :vücüdünı: °anāşır yok kılabılmegey
8. ve yâķütǵa fars luǵatince yakend aymışlar ve yâķüt lafzı yawuķ turur
9. söz yâķütñiñ ma°denlerin bilmekde barça türlüǵ ma°denler kim yâķütñiñ bar kıızıl andın özge

32a

1. hindistān yirinde turur maşrıķ tarafında taķı yawuķ serendib ceziresiñe herkend teñizi sarı
2. burunǵı zamānda ol taşlar ortasında nerse tapmışlar aķ ranglıǵ kın kibi enārǵa oĥşaş
3. ve anıñ ortasında yâķüt pāraları bar enārǵa oĥşaş ve ol kınlarını sindurup tururlar ve yâķütñi

4. andın çıkarmışlar ve la' ve billür ve homs barça kında tururlar kim her cevher kim şeffâf bolsa
5. anteg iktizâ kıılır kim ğilâfda bolğaylar ol sebebdin kim kayu cevher kim şeffâf bolsa
6. burun şüreti bağlanur da anıñ maddası suwdın bolğay sebeblerdin sebep birle bağlanmış ve taş teg bolmış bolğay
7. ve kayu cevher kim suw bolsa elbette aña bir saqlağuşı kerek kim ol madda perâkende bolmasa ve cemâ'atı kim
8. barlarınñ mu'emedlerindin tururlar hikâyet kıldılar kim serendîb hedlerinde bir yazı bar kim
9. ilk yaz çağında köp siller kelür ve yay çağında kisilür ermiş sıl kisilgendin soñra

32b

1. ol yirniñ kumlarını yuvarlar ve andın kiçig yâkütler kızıl ve sarı barça rengdin taparlar
2. anteg kim on pârası artuğ eksük bir deng ağırı bolğay ve aña cevheriler seylâni oğurlar ve sıl kim
3. anı tepretür ol kim kiçig turur keltürmegebilür ve mümkün kim köp teprenmek sebebindin
4. ve özge taşlar katıglıkındın kim ol silniñ keçer yirinde bolmış bolğay kiçig pâralar bu köp emlas bolur
5. bu söz râst turur kim yâküt ma'deni serendîb ve hind tağlarında bolğay
6. ve bolğay kim bu zamânda suw astında kizlenmiş bolğay ve anıñ hedlerini suw tutmuş bolğay taķı aytıp turu(r)lar
7. kim aķ ve sarı ve kuħlı yâkütniñ ma'deni hem serendîbge yawuğ turur seylân heddindin
8. ol tağda kim aña barķ oğurlar ve dâyim buħârları turur ol tağniñ içinde taşkaru
9. çıķa turur ve ol buħârlarda bir türlüg yağ bar kim dâyima müşte'el :ya'ni yanar: bolur
10. teñizi kim

33a

1. ol hedlerde bar yol anıñ birle taparlar kim kice birle ol şu'le körküzür
2. ve kündüz kıyaş şu'lesi sebebindin körünmez bolğay ve anda tağı turur kim
3. ādam peyğambeniñ yiri turur 'aleyhi's-selām ve ya'ķūb kindi keltürüp turur
4. kim yâküt ma'deni ol cezirede turur kim serendîbdin soñ turur

5. ol tağda kim aña rehāven oqurlar asrı beyik turur
6. ve aña minmek hiç türlüg mümkin yok kaçan ol tağlardın
7. sıl kilse ol qumlar arasında yāqūt keltürür ve ebū reyhān
8. kendü kitebi içinde keltürüp turur kim cemā'atı tācirlerniñ mu'temedlerindin hikāyet
9. kıldılar bizler hind teñizinde kemi içinde ol cezirege yavuk yettük

33b

1. yıl muhālif boldı keminiñ lengerin kemiştirler bizlerdin bir kişi?
2. çıktı kim bu tağnı bilür erdi teferrüc qılmağa ol tağğa bardı ğarı kördi bir papası
3. anıñ içinde ol ir papasdın sordu ve yawukluk körküzdi kaçan qaytmağa
4. °azm kıldı papas bir pāra kızıl yāqūt bir mişkālğa yawuk
5. ol irge birdi ve ol ir qayra kemige qayttı yana tam°
6. kıldı biraz yimiş taqı ta°ām papa(s) qatıña iletti
7. papas aña hürmet kıldı ve anıñ mükāfātına bir pāra yāqūt
8. taqı biş mişkāl aña birdi ir sordu kim bu
9. taşnı qaydın hāşıl kıldıñ papas aydı vaqtlar

34a

1. bu tağlardın bir uluğ sıl kelür kaçan tilese men
2. bu ğardıñ °acāyıbğa çıkar men kim ni körgey men tip °aceblerdin şahrāda
3. bu sılñiñ aqar yirinde bu iki pāra taşnı taptım bāzārgān papasqa
4. ayttı mundın soñ bu taşdın benim için istegil
5. kim qaytur çaqğa alğay men kim bu taşnıñ bizim ilde
6. °azım °izzet bolğay papas qabül kıldı ve bāzārgān
7. qayra özge yoldın qayttı taqı andağ ma°lüm boldı kim
8. anıñ ma°deni munteg yirde bolğay kim yirlerniñ
9. körklügreki bolğay ve ol yirniñ meliki dāyim maşrıqlarnı naşb qılıp turur

34b

1. ni kim yāqūt rummānī ve behremānīdın tapsalar öz hazīnası için
2. alğaylar ve qaysı kim hırda ve yaman ranglıg bolsa işlegenlerge
3. tağ qazğānlarğa birgeyler kim bāzārgānlarğa satğaylar ve yāqūtdın ni kim

4. asrı körklüg bolsa kadīm zamānda tüşüp turur türlüg
5. yāqūtnı bilmekde şerīfraķı ve tarāvathıgraķı ve edgüreki türlüg
6. yāqūtnıñ kızıl turur ve aña behremānī oqurlar ya°ni mu°aşfer
7. ranglıg ve andın soñ rummānī ya°ni kim enār dānesiñe oşşayur
8. ve bir derece behremānīdin nāzükraķ ve havāş ve eşeri ve fi°ili
9. behremānī teg turur ebū reyḥān aytur ikisi bir turur

35a

1. īrān yirinde yaḥşıraķ koyarlar ve hindde behremānīnı
2. ve andın soñ erguvānī bolğay ve erguvānī bahāsı rummānīdin
3. azraķ bolğay ve törtinç tabaķa verdī turur kim anıñ rengi kızıl
4. gilge oşşayur ve bu türlüg köprek bolğay ve bir ançasınıñ
5. rengi köklükke oşşayur anıñ kıymatı azraķ bolğay la°ldin
6. aña benefsicī oqurlar taķı bir türlüg bar turur kim aña ḥamrī
7. oqurlar anıñ rengi kızıl şarābğa oşşayur taķı bir türlüg bar
8. kim aña laḥmī oqurlar kim bir pāra itge oşşayur taķı bir
9. türlüg bar kim aña ḥalī ayturlar kim kızıl sirkege oşşayur andın soñ gülnārī

35b

1. niçe kim rengde ve kıymatda nāzükraķ eşerde ve ḥāşşiyetde nāzükraķ
2. bolur ve ol yād kılıngan nev°ilerdin ol kim rengde ve tarāvatta ve şafada
3. ve kadarda kāmılraķ bolsa ve °aybsız kıymatda ve ḥāşşiyetde
4. ve eşerde anıñ fāydası artuķ bolğay ve munteg ayturlar
5. kim vaķtde yāqūti bar ermiş kiceni aydın kılgan kim aña kevkebī
6. oqur erdiler ve kice birle çerāg teg yanar erdi ve gevher
7. şeb-çerāg andın °ibāret turur şükrī taķı nüşīrevānnıñ
8. bar ermiş ve andın soñ bağdād ḥalīfāları qolıña tüşmiş
9. ve mehdī ḥalīfānıñ iki kıymatı cevher bar ermiş biri bir mişkāl

36a

1. ve biri koz çaklı kaçan mehdīnıñ °ömri āḥır boldı bu iki
2. pāra yāqūt bar ermiş biri bir mişkāl ve biri koz çaklı öziniñ

3. iki ođluña hādī ve reşīdge bahşladı kaçan hādī ħalīfālīķğa
4. olturğanda öz qarındaşı reşīdge ıda birdi ve ol cevher kim anda bar erdi
5. andın tiledi ol aydı atam yādīgārı saķlar men aña birmedi ve soņra
6. anı diclege saldı kaçan ħalīfālīķ nevbeti reşīdge tegdi
7. çomğuçıĝa buyurdı kim fulān yirde bir pāra yāķūt
8. suwĝa saldım erdi çıkarĝıl çomğuçı çün battı erse
9. burunĝı batmaķda çıkarđı sewündiler ve anı fālĝa

36b

1. edĝü tuttılar ol çakĝa tegri ħalīfālīķ muķtadırga naķl kıldı
2. kāhir ve rāzī çakıña tegrü ħalīfālar ħazīnalarında cevher istegende
3. bar ermiş sarı yāķūt taķı türlüĝ bolur edĝüreki mişmişī bolĝay
4. andın soņ mu°aşferī kim az mu°aşfer :ya°ni °uşfur: küliņe oĝşagay andın soņ
5. şem°ī andın soņ nārencī andın soņ za°ferānī andın soņ turuncī
6. andın soņ aķlıķı kim kurgaşın aķlıķıña oĝşagay kim azĝına
7. sarılıķĝa urĝay andın soņ kāhī taķı sarı yāķūtın müferriĝlerge işge sürgeyler
8. ol cihetdin anda ferīhī bar ve burun bir mişķāl andın memsūĝ °aybsız bolsa yüz altunĝa
9. alur ermişler taķı kıymat °ayb sebebince tefāvut kılur ol derecege tegrü kim bir mişķāl bir altunĝa kelgey ve sarı yāķūtķa oĝşaş sarı la°l bolur

37a

1. sarı la°l bolur fark ikisi arasında vezn ve cilā ve țarāvat ve otda sınaķ birle bilingey sarı köhn
2. taķı bolĝay kim oĝşaş bolĝay ni kim kızıl yāķūtđa °ayb bolsa sarı yāķūtđa daĝı °ayb bolĝay
3. ve sarı yāķūtın ol sebebdin kızıl yāķūtđın mertebede aşak kıoyarlar kim sarı reng
4. țabī°atı yandın ħastalar ve āfet tegmişler lāzimesindin turur
5. kök yāķūtķa aĝbes ve ekheb :ya°ni asrı kök: ayurlar ve kuĝlı oķuĝaylar anıĝ mertebesini ħāşşiyet ve mizāc
6. ve kıymat yartın kızıl yāķūtđın eksük kıoyup tururlar vüçüği °izzetlik ermez ve aña raĝbet azraķ kılurlar ve ħalāyık
7. arasında ol rengdin saķať köprek bolmaĝay ve ol sebebdin ekheb yāķūtın

8. yāķūtlardın koyuraķ tutarlar kim kehvebit rengi mazlūmlar ve maħrūmlar  avārizındın turur taķı hūzn
9. ve ķadġunıġ niŗānı ve mūnāsib turur sevdāyī maddaġa kim rūħnı mūkedder ķılġay ve ekheb yāķūtnı anteg kim

37b

1. barġa tūrlūġ yāķūtlar reng ve mertebe birle muħtelif tururlar barġadın edġurek tāvusī turur kim anda
2. yaŗıllıķı ve Őu a kim tāvus ķanatı teg k rmege bolġay ve andın soġra k k ranglıġ ve andın soġ Şebe
3. ranglıġ ve ol ķara derecesinde turur barġa yāķūtlar nev indın anıġ vezni kıızıl yāķūt  aķına
4. ber ber k r ngey ķaġan k k yāķ tķa sirkeni s rtseler azġına  arizi kıızıllıķ peyd 
5. bolġay taķı kindī ayur kim bir kesek ekheb yāķ t k rd m veznde kıırķ miŗķ l andın artuķ k rmiŗim yok
6. ve aķ yāķ t bill r rengi teg bolġay ve anıġ farkını levn birle taķı vezn birle kıılmaġa bolġay taķı ige birle elm ŗķa
7. oŗŗaŗ kıılurlar aķ yāķ tdın anteg kim k p cevherilarķa m ŗtebe :ya ni oŗŗaŗ: bolġay aķ yāķ tnıġ h ŗŗiyyet
8. lerindın ol turur kim ķaġan aġızġa salsalar h lī aġıznı savutķay ve susamaķnı ķandurġay ve aķ yāķ tdın
9. uluġ p ra bolsa anıġ tigresıŗe ķatreler olturur ve munuġ  illeti ol turur kim hav nī kim ol żarfġa yawuķ
10. bolsa savuķluk  illeti sebebindın suw bolġay

38a

1. eger ol suwnı alıp kiŗiŗe birseler
2. kim anıġ isig isitmesi bolsa ol h lde oġ saġalġay ol nerse kim yāķ t oŗŗaŗ bolġay
3. gerserem aŗa oŗŗaŗ bolġay ve bīc de ve la l taķı aŗa oŗŗaŗġay līkin gerserem otda yaman bolġay taķı la l ige birle
4. igelengey amm  bīc de otda ve igede k p bolġay kim yāķ tġa oŗŗaŗġay amm  veznde y ġ l

5. bolğay köp bolğay kim yañılğaylar taķı oğşaşı bolğay kim aña ‘aynü’l-her oğaylar ya‘ni maçı közi
6. taķı vücūd ‘aziz turur niçeme kim artuķ ʔarāvati yoķ turur ve ʔadimde andın tamām kıymat birle
7. alur ermişler anıñ revācı ve ‘izzeti tamām bar ermiş ol derecege tegrü kim anıñ kıymatı kızıl
8. yāķütdın artuķraķ ermiş vücūdınıñ ‘izzeti sebebıdın keltürüp tururlar kim ʔara yāķüt bar
9. ve gümān ol turur kim ol ekhebī reng irür tonuķ ranglıg ve aytıp tururlar kim yāķütķa oğşaş tört nerse turur kerkend ve kerkhin
10. ve ʔarid ve benefş zehebī ve yāķüt bu barçasın yongay ve bu barça türlügdin hiç ʔaysı yāķütı
11. yonmağay

38b

1. ve otta hiç ʔaysı şabr ʔılabılmegey kül bolğaylar ve kerkhin kızılı turur kim ʔaralıgķa urğay
2. ve ʔuyaşda azraķ şeffāf bolğay ve kerkend şeffāf cevher ermes edhem :ya‘ni ʔara: turur ve rengi tonuķ
3. ve anıñ kıymatı ekheb :ya‘ni kök: yāķüt kıymatı teg bolğay ve benefş zehebī asrı oğşaş bar behremānıgā tamām ot teg
4. bolğay benefş rengi ol ot teg turur kim tütün birle ʔarışmış bolğay ve törtisi taķı veznde yāķütdın eksük
5. bolğay ve ya‘ķüb kindī aytur kim ʔadimde bu oğşaşlarını yāķüt ‘abbās birle berāber satar ermişler mehdī
6. ʔalifānıñ ʔazınasında tañrı razī bolsun andın bağdādda taķı ‘avnü’l ‘ābdi kim şadıķ cevheri erdi
7. mehdī ʔaķında aña vāķıf boldı ve bu oğşaşlarını ot birle sınağı ol kim yāķüt degül erdi barça
8. köydi ve pāra pāra boldı ve andın soğ kim yāķütı imtiħān ʔılıp erdi ‘avn oğur ermişler
9. ve bir türlüg taķı bar kim aña sepsin oğurlar ve anıñ kıymatı bolmağay ve ʔarāvāt bolğay ve otta kül

39a

1. bolğay söz yâķūtnıñ ʿayblarında burunğı ʿayb ol turur kim qara noķtaları bolğay ħardal dānesi teg
2. kim yâķūtnıñ cevheri birle aşıl fıtratda qatışmış bolğay ve sebep bu turur kim qadimde inçke teşükler
3. köp qılmış bolğaylar kim ol noķtanıñ qaralığı bu teşükke kelgey ve ol ʿayb andın kitgey ve cemāʿatı
4. sağıngaylar kim ol kiçig teşükler qurt yimiş turur ve bolğay kim yâķūtnıñ içinde
5. qavuşluq bolğay ve anıñ içinde yili bolğay anı teşgeyler kim eger sinamak üçün otqa salsalar
6. sinmağay kim yelnıñ ħāşşiyeti ol turur kim qaçan isiglik aña mustevlī :yaʿni artsa: bolğay otnıñ şūretini qabūl qılğay
7. tabīʿat ħükmince öz yirini taleb qılğay bu sebebdin pāra bolğay taķı bolğay kim yâķūtnıñ içinde aqlığı
8. bolğay taķ teg yā gireç taşı teg taķı birinci yâķūtlarda bulut teg bolğay kim anıñ cevheri birle qarışmış bolğay
9. ve anıñ rengi barça eczāsına şuʿle birür eger ol yoqaru taşında belgürmiş bolsa ħak birle işlah qılmağa bolğay bir ʿayb taķı

39b

1. reng iħtilāfı bolğay anteg kim bir niçe cezvlerde rengler köprek yā azraq bolğay ve bu sebebdin āla körüngey
2. ve bu taķı uluğ ʿayb turur eger kişiniñ düşmanı bolsa helāhel zehrindin bir pāra yâķūtnıñ teşükiñe qoysa
3. ve aña birse ta ağızında tutsa isiglik sebebindin ve ağız öşündin zehr teşükde ħal bolğay
4. ve boğuzına bargay ve ol kişi derħāl helāk bolğay anıñ üçün kim köp cevherīleriniñ ʿādeti anteg bolğay kim cevherni
5. ilge alğanda ağızğa salgaylar ħāşşa ol cevherni kim aña cilā birmek ħacet bolğay ve fāydası
6. ağızğa salmaķnıñ ol turur kim qaçan ağız suwı birle yaş bolsa eger ħarīb reng birmişler bolsa ħālī

7. bilgürgey kim ol cilā kılinmış cevher neteg bolur ermiş kaçan aña taşarruf kılgaylar hakkāk taşarrufındın
8. sonra bahāsı ni qadar tefāvut kılabilgey bu yād kılıngan sebebe teşük bolmağay anıñ bahāsı artuq
9. bolğay taqı ol kim teşük barça şeffāf cevherlerniñ rengini azraq kılgay söz yāqūtqa cilā birmeklikde barça türlüg

40a

1. yāqūtqa bir türlüg cilā birmege bolğay ve yāqūtıñ cilāsı ol turur kim yāqūtı yapraq teg ağaç uçına
2. bağlağaylar ve hakkāk çarhı birle sürtgeyler çarhıñ yüzine kim emlas :ya'ni saykallanmış: bolğay andın soñ
3. kurgaşın çarhı yüzine sürterler kim iirilıķı kim çarhı zaħmı sebebindin anıñ yüzinde bolsa
4. kitkey ve asrı yumşaq bolğay andın yemānī cez'ni köydürgeyler kim gireç teg bolğay taqı suwda izgeyler
5. ve ol qaşnı bakır tahta yüzine sürterler ve izerler kim cilā tapqay ve yumşaq bolğay ve andın soñ
6. ol ağaç uçındın şişgeyler ve issi suwda koyğaylar ve bir pāra eşhār kaynatğaylar qaralıķ eşeri kim sürtülmek
7. sebebindin qabül kılmış bolğay andın kitkey ve suw birle körklüg yuğaylar ve eger kızıl yāqūt bolsa
8. alğaylar bir pāra lāmırı ve anıñ yüzini yongaylar ve kiçig pāralar kılgaylar ve taş çölmekke koyğaylar
9. pāra suw birle kaynatğaylar ol suw tamām baqqam ranglıg bolğay andın soñ suwnı şāfı kılgaylar taqı bir pāra

40b

1. kaynatğaylar kim az kıvām alğay andın bir pāra şebb-i yemānī :ya'ni açıg taş: aña salğaylar andın yāqūtı ol
2. rengge salğaylar ve bir pāra kaynatğaylar andın çıkarğaylar ve artuq rengini yongaylar kızıl reng anıñ teşüklerine

3. ve buçkağlarına kirmiş bolğay ve reng anıñ tigrisine yalkıyu başlağay ranglıg körüngey
4. yāqūtñiñ bahāsı zamān ve mekān ihtilāfinca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve ahvāl taşarrufındın ve izzet ve devlet
5. köprekindin ve azrağındın tezgünür ve satkuçı ve alğuçıdın tağı tezgingey kıysı kaş kim tegirmi ve mızrābi
6. bolsa ve arkası kubbā teg bolsa ve beyik anıñ bahāsı artuğ bolğay ve ol kim memsūh bolmasa iki türlüg
7. bolğay eger ol heyyet birle bolsa kim maʿdendin çıkmış bolğay ve aña ʿacemī oğurlar ve ol kim aña
8. taşarruf kılmış bolsalar ve anıñ yüzini tüzetmiş bolsalar kubbā teg bolğay aña say oğugaylar ve say
9. ʿacemīdin bahāda artuğ bolğay ve eger behremānī ve rummānī yāqūtñiñ yahşısı ve suwlısu bolup kubbalıg bolsa

41a

1. ve kıızıl yāqūtñiñ ābdārılıkı anteg bolğay kim bir tamzum kanga oğşağay kim arıg kümüş yüzine tüşmiş bolğay munteg
2. yāqūt eger bir mines ağırlıkınca bolsa dört altunğa teggey ve yāqūtñi memsūh az kılğaylar kim ayamağdın ammā eger
3. memsūh bolsa bahāsı iki ança bolğay ve yarım deng yāqūt kim yahşı bolsa bahāsı sekiz altun kılğaylar ta ğāyet
4. on altun ve üç minesge bahā on biş altun yā yigirmi altun ve bir dengniñ bahāsı otuz altun yā illig altun
5. ve iki deremge altmış biş altun ta yüz altun ve yarım mişkalğa bahā yüz seksen altun yā iki yüz
6. altun ve dört dengge bahā iki yüz illig altun yā üç yüz altun ve biş dengge bahā biş yüz altun
7. ya yeti yüz altun ve bir mişkalğa bahā bir miñ altun tağı her yāqūt kim ol iki mişkal bolsa
8. anıñ bahāsı muʿayyen bolmağay anıñ bahāsı mufavvež ol vaqtñiñ muqavvimleri reyine bolğay

9. ebū reyḥān aytıp turur kim yarım mişkāl kıızıl yāķūt arıĝ ve şāfi kim teşüksüz ve  aybı bolmasa

41b

1. ve memsūḥ uzun bolsa bir miñ mısrī altunĝa teggey ve eger bu şıfatca iki mişkāl bolsa biş miñ altun
2. teggey ve  aysı kim bu meķemge yetse bahāsı bu tertıbdin taşķarı  ık(k)ay alĝuĝı ve satĝuĝıĝa te alluķ tutar
3. ve hiĝ kiři nişān birmeyin turur kim bu rūzgārda yāķūti bar bolĝay bu şıfatca
4. kim anıĝ vezni mişkāl yarımđın artuķ bolĝay bir mişkāl nādir tūşgey anteg yinĝü kim
5. bir mişkāl bolĝay nādir tūşgey ve bir deng taş aĝırı yāķūt  azizraķ ve şerifraķ bir deng yinĝüdin bolĝay ammā
6. eger kök yāķūtķa bahā erĝuvaninıĝ on yarımı bolsa ḥamrīĝa bahā üç yarımısı kelgey ve ĝülnarīĝa
7. bahā on yarımıninıĝ yarımı taķı verdinıĝ bahāsı illig bir ve sarı yāķūt eger yaḥşı ve tarāvathıĝ ve suwluĝ
8. ve memsūḥ bolsa ve mu aşferi yā mişmişī bolsa iki deremge üç altun ve bir mişkālĝa illig altun
9. ve özge cins taşlar bu bahā keltürürler ve aķ yāķūtĝa bahāsı artuķ bolmaĝay ve billürninıĝ iki bahāsındın artuķ

42a

1. almaĝaylar söz yāķūtnı sına maķda yāķūtnıĝ biş nişānı bolĝay burunĝı ol kim barĝa taşlarını yonĝay
2. ve elmāsdın özge anı yonmaĝay ve elmāsdın özge nerse birle anı tişmege bolmaĝay ve  aķıķ anı yonmaĝay
3. ikinĝ ol kim anıĝ aydınlıķı bolĝay ve özge cevher aydınlıķı anteg bolmaĝay üçünĝ ol kim barĝa
4. cevherlerdin aĝır bolĝay törtinĝ ol kim otda köp turgay bişinĝ ol kim  açan otķa salsalar aķ
5. körüngey  açan otdın  ıkarsalar taķı savusa öz renĝine kelgey ve bu iki ḥāşşiyet kıızıl

6. yāķūtda bolğay ve eger tileseler kim yāķūtnı yumşatsalar otlar üçün bir niçe ķurla tāblağaylar
7. ve suwğa kemişgeyler kim yumşak bolğay ve hāvanda töğülgey ve sarı yāķūt tağayyur tapmağay söz
8. yāķūtnıñ menfa˚tinde ve hāşşiyetinde hükmler ayturlar kim kaçan yāķūtnı özi birle tutsalar tã˚n iletindin
9. ĩmen bolğay taķı ve ta ol kişige kim birge tutsa aña kār bolmağay ve eger ağızda tutsalar hāşşiyet birle köñülge ķuvvat birgey

42b

1. ve buşurğanmak ve ķadģu kitergey ve susamak ķandurğay birisi ir ağızında ķalğay özge cevherler hilāfinca ve eger hemīşe
2. özi birle tutsalar halāyık köziñe uluğ ve haybatlığ körüngey taķı hācetlerdin tız maķşūdğa
3. teggey ve ķuvvatnı artuķ ķılğay ve ķannı şāfi ķılğay ol hedge tegrü kim eger ölüge bağlasalar anıñ ķanı
4. kiç savuğay ve müferrihlerde işge sürgeyler ve heddin artuķ köñülge islām ķılğay ve isiglik
5. ve ferīhi arturğay taķı ma˚cūnlar zehrlerniñ ziyānını men˚ ķılğay kızıl yāķūtnıñ mizācı
6. isig ve ķuruğ turur ve köprek köñül dārūlarınıñ mizācı isig ve ķuruğ bolğay anıñ üçün kim hayvānī rūh
7. laṭif buḥārī turur anıñ maddası zarūret ruṭubatı kerek laṭif taķı hiç ruṭubat kim
8. isig cirimge te'sīr ķılğay ve ķuruğ buḥār bolabilmez pes bu taķdırce kerek kim barça dārūları kim hayvānī rūhka
9. tertīb ķılmağa tiler isig ve ķuruğ bolğay fi'l cümle ğarīzī isiglikni arturğay ve barça hayvānī

43a

1. ķuvvatlarğa meded ķılğay köz otlarında köz aydınlıķını arturğay anıñ sıhhatını saķlağay faşl
2. yāķūtnıñ haberleri ve hikāyeti kim aytıp turur taķı keltürüp tururlar kim serendīb melikinde bir pāra yāķūt bar ermiş

3. bıçak sapına oğşaş anıñ vezni artuq eksük illig mişkāl rummānī yahşı tarāvatlıg ve hiç kişi haber
4. birmeyin turur kim anıñ veznince yāķūt körmiş bolğaylar ve her kişi kim serendıbge melik bolup mu^cteber bolsa ol pāra
5. yāķūt anıñ birle bolğay keltürüp tururlar kim qadīm rüzgārda yāķūt ma^cdeninde ğilāfi tapmışlar
6. uluğ çün anı sındurdılar bir pāra yāķūt taptılar bir hāc teg ve bu rüzgārda bu türlüg
7. kişi körmiş bolmağay keltürüp tururlar kim bigi ħorāsan biglerindin iligine bir pāra uzun kıızıl yāķūt
8. tüşmiş anı bir miñ altunğa satğın almış ve aña cebel aymışlar kim qaçan anı ilde tutar irseler
9. iki yanı ildin körünür irdi ebū reyḥān keltürüp turur kim ḥ^varezm melikleriniñ hazīnalarında bir pāra

43b

1. ekheb :ya^cni kök: yāķūt bar erdi anıñ rengi kuḥlī taķı vezni anıñ altmış mişkāldın artuq anıñ üzre bir ādam
2. şüreti kılıp erdiler ve tizi üstine olturmuş ve tizlerini açuq qoymuş taķı aña kişi tizi üzre qoymuş ve iki ilini
3. iki baltırına qoyup ermiş ve ayaķı taķı iligi barmaķlarını biri biriğe qoymuş faşl
4. cevherlerniñ miqđarı taķı vezni nisbetinde biri biriğe ebū reyḥān bu bābda köp rencler iletmiş erdi
5. birerini iritmek birle birerini sınamaķlıq birle ve anıñ reyi aña qarār kılıp turur kim yüz
6. mişkāl irimiş altun uluğluqda ve şeklde ançaçaķlıq bolğay kim yetmiş bir mişkāl ve bir deng ve bir mines sindik
7. ya illig tokuz mişkāl ve iki deng yarım kara qurğaşın yā kırk tört mişkāl yarım kümüş yā kırk altı mişkāl
8. ve iki deng yā kırk biş mişkāl ve iki deng baķır yā kırk biş mişkāl birinc yā kırk mişkāl
9. ve yarım ve üç mines temür yā otuz sekiz yarım qal^cay bu hesābca bir mişkāl altun şeklde ve uluğluqda tört deng

44a

1. ve bir mines sindik berāberince bolğay ve iki deng ve üç mines bakır berāber iki deng yarım temür cevherince
2. bolğay ve iki deng ve bir mines yarım al ay berāberince ve ol kim suw birle sınaq turur aytur āsumān kevn
3. yāūtdın bir mişāl kıızıl yāūtdın biş deng ve üç mines anı kibi bolğay ve zümürüddin dört deng
4. ve bir mines ve lājeverddin anteg ve cez din ve billürdın dört deng ille iki arpa ve bu türlüg sınaaa bolğay
5. zümürüddin ma deni bir vilāyetde bolğay kim and(a) aralar
6. bolğaylar ve ol marib germseyrinde bolğay ve mışır şa dini üstinde ve astında taı bar bir nie yerde ve  arab
7. buyurdı kim hindüsitanda köprek bolğay kim özge vilāyetde bir i timādın bara t acirlerdin hikāyet kıldı
8. kim men bir vat mışırda erdim h oca bar erdi cevher herfetinde ve tamām başaratlı akk k erdi hikāyet kıldı
9. kim mışır sarı şehri bar kim aa os ourlar işitip erdim kim zümürüddin ma deni ol şehrede turur

44b

1. dāyim anı istep tefeuş kıılır erdim  azizi kördüm kim ol hikāyet kıldı zümürüddin ma denindin kim men yaluz
2. ol şehrdin os şehri sarı bir yazı turur sekiz künlük nil suwı ve ulzum teizi
3. sarı  azm kıldım ve ol yirde ābādānlı yok ol yazı azāsında řahrā
4. ortasında taı bar asrı ulu bir ta teg ve anı altında bir suw eşmesi ve ol tanı altında
5. bir teřük kılmıřlar erā yandurdum ve ol teřükke kirdim iki sūu adarınca ve andın so
6. nie kim cehd kıldım ilgerü barabilmedim kim nefes tutulur erdi ve ölümün oru erdi anda yettim
7. bir pāra taş azdım ve yüzümü ewürdüm ve anı yolını yarımında yoaru bir teşük menfez kılıp erdiler

8. ta °afn buhārlar andın çıkğay ve nefes urmağa āsān bolğay ve ölüm kórkuğı bolmağay ma°lūm boldı kim
9. eger ol menfez bolmasa erdi ol teşükde ol qadar barabilmes erdim qaçan çıkıtım ve ol taşnı

45a

1. ve ol taşnı sındurdum anıñ ortasında zümüröd pāraları şābūnī bar erdi anı qos şehrine keltürdüm
2. ve sattım ve bir ançasını cilā birip ħorāsağa ilettim
3. ba°zı aytıp tururlar kim zümüröd birle zeberced ikisi bir turur ve ba°zı aytıp tururlar kim zeberced cevheri turur edğürek
4. zümüröddin ve imdi mevcüd degül turur ve zümürödnıñ edğürekiñe zeberced oqurlar ammā zümüröd levn i°tibārınca
5. niçe kısmet bolur ol siliqī zengārī zūbābī reyħānī şayqalī zulmānī şahibī baħrī şābūnī
6. āsī kürrāşi ammā siliqī ol bolğay kim çügündürge oħşağay ve zencārī zengārğa ve zūbābī anteg
7. bolğay kim çibin qanatına oħşaş nerse nazārke kelgey ve reyħānī reyħān yapraqına oħşağay ve şayqalī oħşağay
8. ol temürge kim şayqallamış bolğaylar kim yüzni anıñ içinde kórmege bolğay ve zulmānī ol kim ortasını kórmege bolğay ve şahibī
9. mensüb ol kişige turur kim anı ma°dendın çıkarıp turur ve baħrī teniz suwıña oħşağay ve āsī mürd yapraqına

45b

1. oħşağay ve kürrāşi gendnağa oħşağay ve anıñ edğüreki āsī bolğay andın kürrāşi andın siliqī andın zengārī
2. andın zūbābī andın zulmānī andın zencārī ve keltürüp tururlar kim bir türlüg bar kim aña elvāhī ayturlar ve bu zümüröd
3. ol elvāhdın turur kim musānıñ türını anıñ üzre bitilmiş erdi kim kökdin yirge keldi ve bu kışşa tevārīħ
4. kiteblerinde yād kılımıp turur ve meşhūr turur ve ol levħ sındı ve anı pāra pāra kıldılar andın qaşlar kıldılar

5. ve zūlmānī taķı gūmān ol turur kim zūlmātdın keltürüp turur ve bu söz meşhūr turur kim köp kişiler
6. gūmān kıldılar kim zūmürüdni taķı yāķūtın zūlmātdın keltürüp tururlar iskender ʿahdinde ve (...) meşeller urğaylar ve şiʿrler
7. keltürüp tururlar ve her kişi kim heyet ʿilmin bilse anıη katında yāķīn bolğay kim bu sağınmaķ yanlış turur ve zūmürüdge
8. kaşabāt ayturlar uzunlıķı üçün ve koşlıķını oħşaturlar kaşabağā ve nādir bolğay kim kaş
9. zūmürüddin bolğay kim anı kaşabadın kılmış bolğay ve bu rūzgārda hiç kişi bir pāra ʿacemī zūmürüd körmeyin turur

46a

1. anteg kim laʿlde ve bu yirdin gūmān tüşer kim zūmürüd öz maʿdeninde biter ermiş billūr nevʿi teg
2. ve ĥoms ve cerāhat taşı biter buħāra şehri katında tağı bar beyik ol tağ üstünde cerāhat taşı biter
3. çün kıyaş toluğ kılsa bir barmaķ kadarınca uzanmış bolğay anı sındurğaylar taķı (...) bolğay ve burunğı rūzgārda zūmürüddin
4. kaşlar kılmışlar ve baʿzı biri biriηe yapuştururlar muħtelif şekllerde ve barça türlüğ cevherlerdin kim
5. anı sındurğaylar taķı yapuşturğaylar uluğ ʿayb bolğay meger zūmürüdni kim kaçan anı sındurup taķı yapuştursalar artuķsı
6. noķşān tutmağay ve bahāda köprek tefāvut kıлмаğay ve bolğay kim kaşabanı sındurğaylar ve kayra yapuşturğaylar
7. anıη bahāsı artuķ bolğay ve kerek kim uzunraķ bolğay taķı koş bolğay ve aηa kaşaba okurlar
8. ve bir ranglığ uluğ pāra zūmürüddler azraķ tüşgey köprek ol bolğay kim anıη yaşıllıķı muħtelif bolğay söz zūmürüdge
9. cilā birmeklikde zūmürüdge yāķūt cilāsı birle cilā birgeyler körklügrek kelgey ĥakkāklar zūmürüd birle minā
10. baķır çarĥda andın çarĥı birle yumşak miħek taşı birle

46b

1. cilā birle sınarlar kim yeñi carp ortasında şaykal kılıp tururlar tal yığaçı çarhı birle cilā tutğay asrı körklüg ve zümürüd alğay ve yaşıll
2. la^{el} ortasında ve aq yeşb zümürüd arasında temyız kim kılurlar hem cilā birle kılurlar kim la^{el} marqaşışā zehebīdin özge birle cilā tutmağay
3. ve yaşıll yeşb taqı la^{el} cilāsı birle cilā tutğay ve zümürüd tutmağay söz zümürüdnı sınamaqda tız sınağan bolğay
4. ve ige yir igelengey ve otda řākāt tutmağay ve reng kılınmış piyāla birle taqı minā birle zümürüdge ğaşşı kılğaylar
5. ve yaşıll taşlar bolğay kim zümürüdge oşşağay anlardın biri taşı turur kim aña mekkī oqurlar ammā mekkī izmekte zümürüddin
6. şatığraq bolğay ve minā ağırraq ve irerek bolğay ve ol kişige köp körmiş bolğay müştebe bolmağay
7. söz zümürüdnıñ kıymatında edğüreki ol bolğay kim suwluğ bolğay ve aytıp tururlar kim bir deng ağırı iki altunğa
8. teggey ve iki deng biş altunğa ve bir mişkaldın illig altunğa ve ba^{ezı} aytıp tururlar bir derem illig altun
9. ve iki derem yüz altun ve munteg satğuçığa taqı alğuçığa te^{alluğ} turur bir aqçadın artuğraq edğü azraq tüşgey

47a

1. üç derem iki yüz altun biş derem bir miñ altun şadimde bir pāra on iki derem ağırı on iki miñ
2. mağrib altunıña satmışlar qaçan zümürüd ğofte bolmasa anıñ kıymatı āzālğay ve yaman zümürüdnıñ ve ortanıñ bahāsı anıñ mıqdārınca
3. bolabilge(y) yaⁿⁱ nisbeti birle söz zümürüdnıñ ħāşşiyetinde ve menfa^{at}inde aytıp tururlar kim her kim zümürüd özi birle tutsa yaman tüş
4. körmegey ve köñülge kuvvat birgey sowuğ müferrihlerde işge süргеyley ve ayturlar kim şarın şanını ve şarın barmaqlıqına islām kılğay
5. köp aña başmaqlıq köz nūrını arturğay her kim özi birle tutsa řar^e illetindin ĩmen bolğay ve

6. kadimde ʿacem melikleri öz oğlanlarına bağlar ermişler yā ulğaygınca kim şarʿ ʿilletindin imen bolğaylar her kimge kim
7. hevāmdın :yılan: muzarrat tegse sekiz arpa kadarı yāhūd bir deng izip yılan tişlegenge birseler halāş
8. birgey ansız kim tügi ve tirisi tökülgey ve bu mücerreb turur ve zümürüdniñ tabīʿatı savuq ve quruğ turur
9. yaşıllıq sebebindin ve aytıp tururlar kim bir türlüg zehrlük zümürüdde bar kim eger kişi bir dengdin artuqraq

47b

1. yiseler zehr qātl fiʿilin qılğay ve hāmile hātun ol vaqtda kim küçey bolsa kaçan butıña bağlasalar toğurmaqı
2. āsān bolğay ve meşhūr ve maʿrūf bolup turur kim kaçan hāliš zümürüdni efī közine berāber tutsaŋ
3. efī közi qamaşqay ebū reyhān keltürüp turur kim niçe türlüg zümürüdni niçe türlüg efīğa tecribe qıldım
4. hiç eşer qılmadı andın soñra zümürüdni izdim ve efī közine tartım taqı hiç eşer qılmagey muhaqqaq boldı
5. kim ol hāşşiyet niçe kim meşhūr bolup turur aşı yok turur söz zümürüdniñ ʿaybında bir türlüg reng
6. ihtilāfı bolğay taqı biri ol kim garīb cevher aşıl fıtratda aña qarışmış bolğay taş teg
7. ve yā qum teg ve köp bolğay kim talq cevheri teg cevher anıñ birle qarışmış bolğay gumāme teg kim yāqūt cevherinde
8. bolğay zümürüd cevherinde taqı bolğay ve bolğay kim tonuq ranglıg kara ol cezvlerniñ baʿzısında bir pāra
9. zümürüd bolğay ve zümürüdde teşük bolğay anteg kim yāqūtta köp tüşgey ve taqı bir türlüg bar

48a

1. kim zümürüdde ʿayb turur kim aña suhtegi ayturlar hakkāklar iştilāhınca ve ol ʿayb barça ʿayblardın artuq

2. bolğay ve barça ʿayblar bahage noqşān sebeb bolğay eger zümürüd yüzinde azğına aqlıq bolsa
3. tuz teg bir pāra nil yağ birle hoş kaynatğaylar ve ol tuzğa sürtgeyler belgisiz bolğay ve munteg yapuştırğanda
4. derzlerge sürtgeyler söz zümürüdde aḥbārı ve ḥikāyetinde zümürüdni ebū reyḥān keltürüp turur kim men sākī
5. ilinde ḥ^varezmşāhı memūn meclisinde bir maşraba kördüm zümürüddin bir terāzū keffesine oḥşaş ve munteg aytıp tururlar
6. kim sāmāniler ḥazīnasındın erdi ol ḥālde kim melik ıṣṭırābğa tüşgende bu maşraba ḥ^varezmğa tüşti
7. bir miñ altunğa satğın almışlar ve manşūr ḥalīfānıñ bir қаşı bar ermiş zümürüddin veznde iki
8. mişḳāl kim aña beççe ayturlar erdi oḥşaş bolınca yaşıllıq cihetinden anı iki miñ kızıl altunğa
9. satğın aldılar erdi ve keltürüp tururlar kim sultān ğıyāşe'd-dīn muḥammed bin mesām ol vaqtda kim firūza tağında erdi

48b

1. zümürüddin on қаşabanıñ atını bitimiş erdiler kim her biri anlardın artuq eksük on mişḳāl ermiş ve barçasınınıñ
2. şekli ve rengi asrı körklüg ve keltürüp tururlar kim sultān ʿalā'd-dīn ḥazīnasında bir pāra reyḥānī zümürüd bar ermiş
3. anıñ şekli tört gül ve yüzü memsūḥ ve ʿaybsız taqı bir āyā kadarınca ve anıñ çevresini altun birle
4. yonmışlar ve muraşsa^ç kılmışlar otuz mişḳāl veznde ve anıñ yüzinde bir taḥtı ve bir şāḥ şüretin kılmışlar asrı
5. kemāilde taḥt astında iki arslan şüretin kılmışlar ve tācınıñ iki yarı iki kuş şüretni asrı
6. körklüg kim anteg bālāvuzdın kıлмаğa bolmağay ve mümkün bolğay kim yigirmi mişḳāl andın eksi(t)miş bolğaylar ta ol şüretlerni
7. kılabılmış bolğaylar ve ol zümürüd pārası memsūḥ ve ol dört gül şekilde ol tüzlüg birle yüz mişḳāldın
8. artuqraq bolğay erdi ta ol ādam şüretini ve kuşlarını ve arslanlarını kazabilmiş

9. bolğaylar bir ustādğa buyurdı kim ol şüret yüzini ikinç ol burunğı kişi kılmağa bolğay mu

49a

1. ve özi köyüp turdı taķı ayttı kim bu şüret islām ši'ārına lāyık ermez ve bizim peyğamberimiz milletinde şalla'llāhu
2. °aleyhi ve's-sellem şüreti ħarām turur ħāşşa özi birle tutmaq ve bu şüretniñ mişli yoķ turur ve kemālde anı
3. islām şehrinde kılıp tururlar eyle evveliraķ kim anıñ yüzine lā ilāhe illa'llah kelimesiylen kim barça nerserniñ açkuçı turur
4. ve ebedi necātnıñ sermāyesi fālğa teberrük üçün anı bitimek kerek ve ol iki arslan yüzine at bitimek kerek
5. kim bizim devrimizdin soñ bākī yādigār bolğay niçe kim meşhūr mişāl turur ya°ni naķş taşda ta ol ustād anı tamāmğa yetkürdi
6. andın sordılar kim zümürüd bahāsı ni kadar bolğay ve burunğı pād-şāhlar ħazīnasında munteg yoķ ermiş ve burunğılardın
7. bu şan°atda hiç kişi munteg cevher körmüş bolmağay ustād ayttı munteg hiç kişi körgeni yoķ turur
8. bu °adīmü'l-mişl turur burunğı tārīħde burunğı pād-şāhlar ħazīnalarında hiç kişi nişān birgeni yoķ
9. ve hiç cevher kitebinde keltürmeyin tururlar ve muķavvimler kim cevherge kıymat kılurlar kıyas birle aña

49b

1. bu cinsde kıymat kılabilmegeyler pes munuñ kıymatı yoķ turur ve anteg kim mişāl ururlar dürr-i yetīmdin ya°ni aña oħşaş bar yoķ turur
2. bu pāra zümürüdni taķı eyle bilgil evveliraķı ol turur kim muña kıymat kılğaylar eyle kim aña sığğay ayğaylar kim niçe kurla
3. ħorāsan ve °ırāķ azerbāycān ħaracına teggey faşl elmās taşını ve anıñ ħāşşiyetini
4. ve menfa°atini bilmekde elmāsniñ ma°deni hindistān yirinde turur ol cezīrede kim maşrıķ yanı turur

5. ve baʿzı ayturlar kim imdi belgölük degül ve yāķüt maʿdeninde bir pāra elmās tapmışlar ve cemāʿatı ayturlar kim imdi
6. elmās suw yollarında bolğay beyik tağlar ortasında kim anıñ üstinde suw yolları bar ve ol suw
7. yolları tegirmege yol yoķ ol tağlarınıñ beyiklikindin taķı andın kim ol tağlarda ziyānlıģ cānvārlar bolğay kim kişige
8. ķaşd ķılğaylar ve ol kişiler kim elmās isteyu barurlar kesek itler ol suw yollarına salarlar ķuşlar
9. bolğaylar kim itni andın tağ başlarına keltürgeyler hod? anlar ķatında elmās pāraları ol suw yollarındın

50a

1. itge yapuşmış bolğay alğaylar andın özge kim aytıp tururlar aşlı yoķ turur ve keltürüp tururlar kim maşrıķ sarı hindistān
2. yiri birle muttaşıl bir suw yolu bar kim iskender rümīdin soñ hiç kişi aña yetmeyin turur ve anda
3. bir ķol bar kim tamām şabrı birle anıñ astına yetmege bolğay asrı terenlikindin ķaçan iskender anda yetti anıñ hādimlerindin
4. biri ol ķol heddine yetti anda türlüģ efʿiler kördi kim herģiz anteg körmeyin erdi ve
5. ol efʿilerniñ hāşşiyyeti ol erdi kim ķaçan kişiniñ közi ol efʿilerge tüsse erdi derhāl o(l) kişi öler erdi çün
6. bu hāl iskenderge maʿlūm boldı buyurdı ta közģü ķıldılar asrı uluģ ve tamām şafālıģ ve efʿike
7. berāber tuttılar çün öz şüretleriniñ ʿaksin müşāhede ķıldılar barçası öldiler bu sebeb birle iskender
8. ol ķolģa zafer taptı ve ol tağģa yetti ve hiç hālde hiç kişi ol ķol tüpüne yetebilmes erdi
9. kim yolu yoķ erdi iskender buyurdı ta semiz ķoylar keltürdiler ve öltürdiler ve tirilerini soydılar ve pāra ķıldılar

50b

1. ve ol ķuķurģa saldılar ve ol yer avçı ķuşlar köp bar erdi ķaçan ķuşlar ol itni

2. kördiler tağdın aşğa iner erdiler ve it pāralarını çıkarur erdiler ve elmās pāraları uluğ kiçig ol kadar
3. kim itge yapuşur erdi kaçan ol kuşlar havāğa iletürler erdi ve tağ berāberindin aşsalar
4. elmās pāraları kuşlar hareketiniñ hükmince it pāralarındın adırılıp yirge tüşer erdi anı çoplalap
5. yıgar erdiler ol bu tarīk birle elmās ilge keltürür erdi söz türlüğ elmāsı bilmekde anlardın evveli
6. aq turur şeffāf kim anı bağdād piyālasına oğşaturlar ve elmāsınñ köpreki nevsādur rengine yavuk turur
7. ve cevheri turur asrı katıg ve ol barça cevherlerge eşer kılğay ve hiç cevher aña eşer kılabilmegeyler
8. azdın ve köpdin ve bir türlüğ taqı bar kim sarı turur taqı zeytī taqı yaşıllı taqı ekheb taqı kara ve bir türlüğ taqı bar
9. simāb ranglıg ve aña simābī oqurlar ve her bir şehirlerde bu rengi ögülmüş tutarlar anteg kim ħorāsanda

51a

1. zeytīge ıstibār bar ve hindistān ehli edğürek elmās anı bilürler kim ol körklüg bolsa anıñ sınıgı bolmasa
2. mukab iki müşelles teg bolğay muttaşıl özge şeklde anteg bolğay kim aşıl fıtratda bağlanmış
3. bolğay ve dürüst ve selāmet bolğay yanları ve kavs ve kuzeh ħāşşiyetni andın alğay ve ħasīs bu türlüğ
4. elmāsdın bir türlüğ turur aq ranglıg tonmış kaçan sinsa tabaqa tabaqa biri birindin kopğay talq teg
5. ve anıñ yiltıramaqı ve tarāvadı bolmağay ve anıñ nisbeti kiçig türlüğ bolğay ve elmās şekli azraq bolğay
6. muhtelif bolğay söz elmāsı sınaqda köp serler bolsa ve azraqı tört bolğay üç köl
7. tigenekke oğşas niçe kim sinsa ol şeklge sınığay ve anı kara kurgaşındın özge sindurmağa bolmağay ve eger temür
8. örsge koysalar ve çeküç aña ursalar çeküçke batğay ve elmāsı mişkab başına koyup

9. ve sayda kılığaylar ve anıñ birle taşları kim katıg bolsa teşgeyler ve anıñ tabı̄atı savuq ve kuruğ turur

51b

1. burunğı törtinç derecede ve her hātun kim toğurmağı küçey bolsa eger elmāsı birge tutsa āsān toğurgay
2. söz elmāsıñ kıymatı edğü elmās bahāda kızıl yāķūtğa yawuq bolğay ba°zı ayturlar
3. bir mişkāl elmās yüz altunğa teggey ve bu ma°nā kadīm rūzgārda bar ermiş anıñ üçün kim uluğ pāra
4. elmās imdi nādir tüşgey ammā eger edğü bolsa yahşı bahāğa alğaylar faşl türlüğ la°llerni bilmekde taķı
5. ma°denlerni taķı hāşşiyeti la°l taķı türlüğ turur ni kim andın edğü ve kızıl ve yıldırağan ve şāfi ve şeffāf
6. bolsa kızıl yāķūtğa yawuq bolğay ammā katıgılığda berāber bolmağay ve kadimde la°l ma°deni belgülük degül ermiş
7. ve hāşşiyetini hiç kitebde anıñ üçün yād kılmayın tururlar ve belgürmekiniñ sebebi ol ermiş kim bedehşān
8. kaşabasında bir yıl °azīm zelzele boldı ve ol tağlar yarıldı ve la°l tağlar ortasında zāhir boldı
9. ve ol yirde kim bu kün ma°den turur la°l belgürdi ol kızıl tapmışlar ve andın soñ sarı ve sarı la°l kızıldın

52a

1. katıgraķ turur ve özge türlüğlerge yaşıl ve benefş ve ekheb ayturlar ve bu niçe ma°dendin hāşıl bolur
2. °abbāsı ve süleymānı teg ve andın özge ma°deni turur kim aña bādļu levn tigeyle sarıg cevherni ve mişmişı
3. ol ma°dende taparlar ve bu ma°denniñ üstinde bir ma°den taķı bar turur kim aña şerīfi oqurlar ol ma°dende
4. benefsicı bolğay ve ba°zı ol ma°denlerni salaları atı birle oqurlar ol yirge yawuq bolğay piyāzkı teg

5. kim mensüb salağa turur kim yawuğında turur ve anı ʿavām gümān mı (...) piyāz yimeklik nerse turur niçe
6. ol oħşaşnıñ nisbeti yıraķ turur ve ol maʿdende bir türlüg taş bar bir rengge maħşüş kim
7. ol taş ol tağnı ızğanda bilgülig bolur maʿden eyeleri bilgeyler kim anda laʿl bar turur
8. ve laʿl cevheriniñ kıymatı turur ve ol ızıña laʿli birle maʿdenler aşhābı maʿl oқurlar kiçig ve uluğ
9. tüşgey ve anıñ hēddi bir çetlevükçe bolğay bir ızavun teg ve hergiz üç raıldın artuķ bolmağay ve tapmayın tururlar ol maʿldın ve ızanan

52b

1. ol ızıña sındursalar anıñ içinde enār dānesi teg bitmiş bolğay ve anıñ ortasında bir uluğraķ pāra
2. bolğay ve munteg kiçigrek uluğraķ bolur ol hēdge tegrü kim ızanan bir pārağa yetse asrı kiçig bolmış bolğay
3. ve ızaysı kim uluğraķ bolsa renginraķ bolğay ve tertīb birle reng bir bolur ve soñra anteg kiçig bolğay kim hiç nerse
4. andın ızılmağa bolmağay meger müferrihler üçün tög-ge(y)ler ve rüzgārda işiteyim kim bir uluğ pāra laʿl köp
5. uluğ pād-şāhlar atı anda bitigli atabeg hazīnasından sulţān meħmed hʿarezmsāh hazīnasına
6. tegmiş erdi hazīnada tapmışlar ve ʿādil pād-şāh kāan hıızmatına iletmişler kāanğa hoş kelmiş kim
7. aña oħşaş körmeyin erdi ve bir tür taķı bar turur laʿldin ve aña temrī oқurlar ve bir türlüg taķı ğıyāşī ve bir türlüg
8. taķı baķķamī ve bir türlüg taķı idrisī ve barçadın yamanraķ ekhebī bolğay söz laʿlniñ hāşşiyetinde laʿlniñ mizācı germ ve huşķ turur
9. müferrihlerde terkīb ızılğaylar ve anıñ hāşşiyetinde keltürüp tururlar muʿtemedlerdin işitmek yolından maʿlüm boldı kim ızanan

53a

1. ızanan maʿdenlerde tağ ızarıçılarga bir kesek tarāvatlığ laʿl ilge kirse anı ortakdın yā maʿden müşerreflerindin kizle

2. geyler tamaqlarına salıp yutqaylar kaçan bir lehze anıñ qursağında qarār tutsa anıñ yüziniñ rengi kızıl bolğay asrı ve ol cemā'at
3. bu ma'nāni teciribe birle ma'lūm kılıp tururlar her kim la'lı özi birle tutsa imen bolğay ve ihtilām
4. tüşmegey taqı qorquğluğ tüşler körmegey ve eger kiçig oğlanlarğa bağlasalar yaman fi'il kılmağay ve yığlamağay
5. ve uyquda qorkmağay ve eger la'lıni izip ve nebāt ve gülāb birle kişi birseler kim yise
6. anıñ yüzini kızıl kılğay ve sarılıq kitergey ve ferah keltürgey ve anıñ barça hāşşiyetlerini yāqūt hāşşiyeti birle
7. yawuq tapup tururlar söz türlüg la'lı kıymatında nāzūklükde ve edğülükde ya'ni qaysı kim suwluğ
8. ve şāfi ve şeffāf bolsa anıñ bahāsı zümürüd bahāsına yawuq bolğay bir deng iki altunğa teggey
9. ve iki deng biş altunğa ve yarım mişkal on altunğa ve dört deng yigirmi altunğa ve biş deng otuz altunğa

53b

1. ve bir mişkal illig altunğa ve iki mişkal iki yüz altunğa ve üç mişkal biş yüz altunğa ve dört
2. mişkal bir miñ altunğa kaçan biş mişkalğa tegse bahāsı mazbūt bolmağay ve eger memsūh
3. bolsa anıñ kıymatı artuq bolğay taqı memsūh bolup eger arqası edğü bolsa anıñ bahāsı azalğay ve temrī ve 'annābī
4. her bir altını dört deng kelgey ve baqqamī iki dengge ve ol kim tonuq kelse ve yaman bolsa yā eksükrek ve yaşıl ve sarı
5. nıñ bahāsı artuq bolmağay söz la'lıniñ hıyānetinde bīcāde la'lıge oğşayur ve hıyānet birle la'lı kılğaylar ammā kaçan
6. izseler bīcāde reng körküzmegey ve izmekde la'lı qatığraq bolğay ve izilgen la'lıniñ rengi kaytmağay
7. anteg kızıl bolğay ve reng kılınmış billürdin hıyānet birle la'lı kılurlar ve la'lığa oğşayur ammā anıñ rengi yeksān

8. bolmağay eger kuyaşka karşı tutsalar yā aydınlığa ba°zısı kızıl körüngey ve ba°zısı āk ve aklık
9. anıñ içinde zāhir bolğay ve izmek birle hem aq bolğay ve la°l izmek birle kızıl bolğay ni kim

54a

1. yāqūtnıñ °ayblarında aytıldı teşükinde ve tonuqluğında ve renginiñ ihtilāfında ve andın özge la°lde taqı ol °ayb turur
2. ve ikinç aytmakka hācet yok tañrı bilgen turur māhiyet zātını söz la°lni saklamaqda la°lniñ hem
3. rengi ve hem suwluğluqı zāil bolur tiz ıdıqlı nerselerdin ve tiz ta°mlıgdın taqı ve qatıg cevherlerniñ
4. qatıqlıkdın anıñ üstün yūzi hasta bolğay ve dāğ tutğay anı saklamaqlıq yinçüni saklamaqlıq teg bolğay
5. faşl türlüğ firūzanıñ sıfatında ve ma°denin ve hāşsiyyetin yād kılmakda ve firūzanıñ ma°deni
6. niçe yirde turur evvel horāsanda nişābūr hedlerinde ve türkistān aylaq hedlerinde ve gazneynde
7. ve kirmānda taqı bolğay ve niçe yirlerde taqı körünür ammā nişābūrīdin özge barçası yaman bolğay ve ma°denleri kim nişābūrda bar
8. edğüreki ebū ishākī turur ve ol ma°rūfraq ve meşhūrraq turur ma°denlerdin ve ol firūza
9. şāfi ve ranglıg ve tarāvatlıg bolğay ve andın soñ ezherī firūza turur ve ol taqı edğü bolğay ve andın soñ

54b

1. sūt ranglıg bolğay ve aña süleymānī ayturlar törtünç zerherī turur kim anda altun teg noqtalar bolğay bişinç ol kim kök ranglıg
2. bolğay ve ba°zı anı toprak reng oqurlar altınç keftārī bolğay yetinç aq kim sarıg ranglıg bolğay ve ol barça
3. renglerdin yamanraq bolğay ve ba°zı qatında memsūh yahşıraq turur ve ba°zı qatında peykānī kim azgına uzunraq bolğay edğürek tutarlar

4. ve aytıp tururlar  ır akda ve  amda mems hni sewerler ve  orasanda ve m aver ' n-
nehrde peyk nini sewerler ve  ıt ay
5.  arafında fir za kim  arib ta   atı mı  bolsa ve anı  ak birle emlas ta ı t z kılıp cil 
birgeyler ve ol kim
6. ta  bolmı  bol ay  ara kılı aylar ve anı asrı m b rek tutarlar te erler ve  ula  ve
boyun a ba larlar
7. ve a a  arimlih o urlar ve  adimde altun  urdası birle ber ber sat ın alur ermi ler ve
her fir za kim anı  cevheri k rk bolsa  a an
8. azrak ya  a a tegse ol cezvge  arı ma lı  sebebden yum a lı  ol ya dın  atı kanı  c n
9. ileney anı  i inde ya illik bol ay ve a lı  ar vat b til bol ay ve  akk klar  aysı fir za

55a

1. kim munteg bolsa a a m rde o urlar ve ba zı  l  fir zadın y zin soyarlar  ar  birle ve
ikin  cil  birgeyler
2. anı  rengi a lı  ar r a yana kelgey k p va tlar  al ay ol reng birle ta ı  ar vat birle ve
 akibet  ayra yaman bol ay ve  al h
3. tapma nı   al meti ol turur kim anı  bir k  esini ta  a y   akk klar  ar na salg ylar
kim bir p ra k rk zgey k rgeyler eger renginrak
4. bolur bolsa  al h a kelgey ve illa yok ve bar a fir zalar kim ma dendin bolsa ya dın
ve t z ıdı dın  a  a
5. misk isi ve ta ı isig suwdın saklamak kerek kim anı yaman kılı ay meger birer ni  b r
fir zası kim asrı  atı  bol ay
6. a a  a an iskirse ziy n kılma ay ve ba zı fir zadın bol ay kim asrı bol ay ve a  andın
neginler
7. kılı aylar ve  aynar ya da salg ylar anı  rengi asrı   b bol ay ve cevheriler a a mesih 
o urlar fi'l-c mle
8.  adimde ulu  p ralar tapup turur kim ol  ar kalar birle kılur ermi ler ve imdi azrak
ittif k t  er sel  k 
9. t rihlerinde kelt r p tururlar kim sult n alp arslan  a an p rsı  zine m sellim kıldı
a tahr  al asındın bir  adeh

55b

1. firūzadın tapmışlar cemşid atını yezdān perestler hattı birle ol kadehde bitimişler ve firūzanıñ ʿaybı ol turur kim anıñ cevheri
2. birle taş yā toprak qarışmış bolğay ve anıñ taşı yumşaq bolğay söz firūzanıñ bahāsında yarım mişkāl ağırı
3. ebū ishākīdin ve ezherīdin kim edgü ve suwluğ bolğay ve şāfi ve memsūh yā peykānī bolğay yeti altun
4. ya gāyeti on altun teggey ve bir mişkālğa yigirmi altun yā gāyeti otuz altun ve iki mişkāl illig altun
5. ya yetmiş altun ve üç mişkāl yüz altun yā gāyet yüz illig altun ve eger sūt ranglığ bolsa her bir altunğa
6. biş deng kelgey ve eger ortaçaqlı bolsa bir deng ve yaman firūzanıñ bahāsı az bolğay söz hāşşiyetinde ve menfaʿatinde
7. anı körmek köz nūrını arturğay ve köz otlarında işge sürgeyler ve firūzanı birge tutmaq fālğa edgü tutup tururlar
8. ve ayturlar kişi kim özi birle tutsa düşmanına firūzlıq tapqay ve pād-şāhlar anı ögülmüş tutarlar burunğı pād-şāhlar
9. resmi anteg ermiş kim kaçan kuyaş hamelge barsa yıl başı yeñi bolurda kıymatı cevherler hāzır kılurlar ermiş

56a

1. ve baqarlar erdi edgü fāl ciheti üçün ve yāqūt ve zümürürd ve yinçü ve firūzanı şerbet kadehlerine salarlar erdi ve bu
2. maʿnāda firūzağa meyl köprek kılurlar erdi ve anıñ hāşşiyeti ol turur kim anıñ rengi havānıñ şafāsı ve kudūreti hesbindin kaytğay kaçan kim
3. havā şāfi ve tozsuz bolsa firūza rengi şāfırağ ve renginrağ körüngey ve kaçan kim hav(a) ğubārlığ bolsa ve bulutluğ rengi
4. ve şafāsı firūzanıñ tonuğ körüngey ve eksir şanāʿatının eyeleri keltürüp tururlar kim firūzanı hurda kılıp izseler ve sınğan altunğa
5. salsalar anıñ sınmağın kitergey ve çeküç qabül kılğay faşl bīcādenıñ hāşşiyeti ve menfaʿatini bilmekde ve kıymatını tanımağda
6. anıñ maʿdeni bedehşānda turur ve qadīmde tamām bahāsı bar ermiş kaçan laʿl belgürdi bīcāde

7. sındı ve köprekini teg kıızıl yâkût rengi bolğay ve asrı körklügni ve suwluğni orta la'l bahāsında alğaylar ve eger orta bolğay
8. yaman la'l bahāsındın artuğ almağaylar ve köp bolğay kim bīcāde kıızıl yâkûtğa oğşaş bolğay ve ot birle farq kılmağa bolğay
9. taqı yâkût ağızda köygey kirü savuq ƙalğay ve susamak ƙandurğay ve bīcāde mundın özge bolğay söz bīcāde hāşşiyetinde

56b

1. bīcāde ƙabī'atı mizāc yönindin yawuq turur la'l ƙabī'atına ve anıñ hāşşiyeti ol turur kim her kim özi birle tutsa
2. laqve 'illetindin ve cuzām ve baraşdın ve şar' ve ƙulınçdın īmen bolğay taqı ƙuyaşda aña köp baƙmaq köz nūrına
3. ziyān ƙılır ve eger bīcādeni ādamī saçı birle bir birge sürtseler kim isinse andın soñra salamğa ƙarşu tutsalar yā ƙuş ƙanatına özine
4. tartƙay faşl 'aƙıƙni bilmekde ve anıñ hāşşiyetini 'aƙıƙ taqı türlüg turur barçasındın sarığ
5. şāfī ve şeffāf edğürek bolğay ve anıñ ma'deni 'arab yirinde turur taqı hicāzda ve köplükdin kim bar artuq
6. bahāsı yoq turur ve 'aƙıƙni özi birle tutmaq fālğa edğü tutarlar ve ƙutluğ tanığaylar ve ol kim kıızıl bolsa
7. andın ƙılğaylar ve bir türlüg taqı bar kim tonuq ranglığ turur anıñ artuq bahāsı bolmağay faşl lāceverd taşını
8. bilmekde ve anıñ hāşşiyetinde menfa'atinde ol taqı türlüg turur ve ƙaysı kim edğürek bolsa ol turur kim köp taş
9. anıñ birle ƙatışmamış bolğay ve anıñ sarı noƙtaların körmege bolmağay ve ƙaysı kim şāfīraƙ ve hoş rangraƙ ve anda aƙ taş

57a

1. azraƙ bolğay ol türlüg edğü bolğay ve anıñ ma'deni bedehşānda turur anıñ hāşşiyeti sevdāyī ishālde hiç
2. dārū yunmış lāceverddin edğürek yoq turur ve māhūliyelig ƙişilerge taqı ol ƙişilerge kim uyƙuları bolmasa islām ƙılğay ve bu sebebdin

3. bolğay kim kaçan köz yaprağına yaqsalar artuķ kirpük bitmegey faşl dehneni bilmekde ve anıñ hāşşiyetini
4. dehne-yi frengī yaşıl bolğay kim andın zengār rengi yıldırağay ve and(a) inçke ara haqla(r) bolğay ve ızıl haqlar
5. taı bolğay ve ol iki tūrlūğ turur ol kim şāfi bolsa ve yıldırağan anı dehne-yi şīrīn ourlar ve ol kim tonuķ bolsa
6. ve ara aı dehne ayturlar ve iki taı ayturlar taı edğū bitūğ yiri ızıl yirinde turur taqlarda ol yarı kim
7. mağrib sarı muttaşıl turur ve mışırda taı bar ve kirmānda taı nişān birūrlar ve özge yirlerde az ve ayturlar
8. kim tūrkistānda şehri bar turur kim afrasiyab ılıp turur anda ızıl dehne bar yāqūt rengi teg ammā
9. edğūrek dehne-yi frengī turur ve ol kim tatlığ bolsa şām vilāyetlerinde ve frengde andın adehler ve iyer taşları ve urlar

57b

1. ılğaylar ve ol vilāyetde izzeti yoķ turur kaçan zeyt yağıni dehneke sūrtseler ol yaşılraq bolğay ve eger tilese
2. kim asrı ranglığ bolğay ve tarāvatlığ alğay bir pāra sirke asrı iki ve aa salgaylar ve hamīr birle tutğaylar ve kül astında
3. oyğaylar kim ot anda bāi bolğay ve bir zamān oyğaylar andın ıkarğaylar ve yuğaylar asrı ranglığ bolğay ve tarāvatlığ
4. uluğ tarı tileki birle dehne hāşşiyeti ol turur kim aysı tatlığ bolsa közge islām ılğay ve opmış tamurları aytarğay
5. ve içekni közdin kitergey ve aydınlıķ arturğay aytıp tururlar kim iki dehne zehr turur eger ağızda tutsa zehr ziyānın ılğay
6. ve ayan tişlegenge sirke birle izip yaqsalar ağırığın aytarğay ve eger igek birle hurda ılıp sınağan altunğa tarh ılsalar ol vaqtda
7. kim butede körklūğ sızmış bolğay altunnıñ sınmaını kitergey ve yumşaq ılğay eger asrı körklūğ bolsa ve aybsız bir mişķāl yarım altun
8. tigge(y) anı suvarılmış pūlād birle tişgeyler faşl yeşbni bilmekde ve anıñ hāşşiyetinde ve menfaatinde ol

9. taķı trlg bolġay ve anıġ ma°deni tamġaçda ve hıķāyda turur ve bireri aķ ve bir ekheb ranglıġ ve barçadın edġreki

58a

1. aķ ranglıġ turur kim sarılıġġa urġay ve bireri Őeffāf bolġay ve az ķaralıġġa urġay ve bolġay kim yaġŐı ķara bolġay
2. ve bir trlg taķı bar sarı ranglıġ ve ol kirmān taġlarında bolur asrı körklüg turur yeŐbniġ hāŐŐiyyeti ol turur kim her kim
3. zi birle tutsa yıldırmıdın īmen bolġay ve hālāyık közine Őīrīn körüngey ve yeŐbniġ ķursakġa hāŐŐiyyeti
4. kp bar ol hedġe tegr kim aytıp tururlar kim eger kişi yeşbdin bir boy baġı boynında tutsa anteg kim yeşb ķursakı
5. berāberinde bolsa ķursakı kuvvatlıġ bolġay ve ķursak za°iflıķındın taķı ķursak rencindin īmen bolġay ve eger ķursakda za°iflıķ yā renci bolmış bolsa zāil
6. ķılġay faşl homs taşını bilmekde ve anıġ hāŐŐiyyetini ve ol cevherī turur Őeffāf billür teg az kıızılraķ turur
7. ammā la°l kıızılıķına yetmegey ve niçe yirde bar turur bir yiri reslniġ °aleyhi's-selām medīnesininin çnç menziline ve türkistānda
8. çāġaniyan hedlerinde ve hrāsan taġlarında hāŐŐa beyhak taġlarında ve azerbayġā(n)
9. cānibinde serāb taġında ve homs taķı ġilāfda turur la°l teg ve anıġ edġreki verdī yāķtniġ rengine yawuķ bolġay

58b

1. ve ķadīmde andın bizekler ķılur ermişler °arab yirinde ve zge yirlerde aġa artuķ kıymat bolmaġay ve ayturlar kim susamakġa
2. islām ķılur faşl billürnı bilmekde ve anıġ hāŐŐiyyetini ve anıġ bitg yirini ve menfa°atini ol hindistān yirinde turur
3. keŐmīr taġlarında bolġay ve freng taġlarında taķı bolġay ve ol taķı ġilāfda turur ammā billrniġ edġreki hindī turur
4. ve bir trlg °arabda taķı bolġay ve ol taķı ġilāfda turur çn ol tirisini soysalar anıġ yüzindin Őāfi ve yaġŐı billür

5. anıñ ortasındın çıķǵay ve billür barça taşlardın şeffāfraķ ve laṭīfraķ ve suwluǵraķ bolǵay ve šāḡīraķ bolǵay ve billürni piyāla
6. kibi iritmege bolǵay qačan iritseler ve reng birseler laḡ teg bolǵay ve ranglıǵ billürni ḡıyānet birle laḡ tip satarlar
7. maḡrūf turur ve qaḡīm tāriḡde keşmirdin kiçiǵ saǵraqlar keltürürler ermiş ve billürdın qaşlar kılǵaylar ve aña reng birgeyler asrı ḡūb
8. bolǵay ve tencīm ʿilmlerinde taķı ol qaşlarǵa muḡtāc bolǵaylar ve billürdın şanʿatlar kılǵaylar anıñ kim alǵaylar bir pāra billür
9. šāḡī bir elma qaḡarınca ve anı yumru kılǵaylar ve asrı cilā birgeyler ve yıldıratqaylar qačan quyaşqa qarşu tutsalar

59a

1. qačan quyaşnıñ şuʿlesi ol yumru şeklge tüştüşse şeffāflıķ ve şayqal ḡükmi tedbırince maḡdende quyaş şuʿlesi noķtıda yıǵılımış bolsa
2. qačan kim bir iski biz quyaşnıñ şuʿlesine kim şuʿlelenmiş bolǵay ve bir türlüǵ taķı billür bar
3. ve o(l) türlüǵ barça ʿālam ʿacāyıblarındın turur ve ol šus taǵlarında taķı qaşan taǵlarında bolur ve tāriḡde
4. keltürüp turur kim köp laṭīf iw teḡmelindin iskender qatına keltürmişler billürdın armaǵan ol barçasını sindürmiş taķı aytmış
5. anıñ üçün sindurur men kim anıñ ʿāķıbeti sınmaq turur ve qačan kim bu evānıdin biri benim ḡızmatqārlarım ilinde sınar bolsa
6. ol qaḡǵuluķ bolǵay ve benim özüm köygey özümni taķı anlarını zaḡmatdın ḡalāş kıldım billürniñ ḡāşşiyyeti ol turur
7. her kim özi birle tutsa tiş aǵrıǵındın īmen bolǵay qačan şeffāf billür bolsa quyaş şuʿlesine tutsalar
8. anıñ ʿaksındın ot alǵaylar ve šāḡī şışeni kim tolu suw kılsalar andın taķı ot almaǵa bolǵay faşl cezʿ şıfatında
9. ve maḡdeni ve ḡavāşı ol yemen taǵlarında bolǵay ve bir niçe yirde taķı bar turur ammā ḡiç türlüǵ yemānıdin qaṭıǵraķ bolmaǵay

59b

1. ve  ak ık veznine yavuk turur ve cez  t rl g bolğay ak ve kızıl ve kara takı muhtelif renkler birle  arışmış ve birerine ha lar
2. tartılmış bolğay bireri tam m bireri yarım anıç h şşiyetini h kmler aytıp tururlar kim  aysı kişi kim cez   zi birle tutsa k p
3.  adğulu bolğay m şevveş  orquğlu t şler k rgey anıç birle  zge kişiler ortasında k p h ş met t şgey ve eger
4. ođlanlarđa bağlasalar suw ağızlarındın k p bargay faşl bussezni ve anıç h şşiyetin bilmekd(e) ve bussezniğ ma deni
5. freng yirinde turur teņiz yağasında suw i inde ve ol v sıta turur ma den birle neb t ortasında ve bussez takı t rl g turur
6. amm  edğureki ol turur kim asrı kızıl bolğay ve anda  atığlık bolmağay yumşak bolğay ve t z sıngay ve hindist n ve hııay kavmi
7. anı asrı  az z tutarlar ve bar a hindist n h tunları andın bizekler kılurlar ve anıç h şşiyeti m ferrihlerde ve k z otlarında
8. işge s rgeyler ve  an kim tamağdın ve k k sdin  ıkmakını men  kılğay ve uluğ talağını takı i egi cer hatlarına ve zağmat birle simekke isl m kılğay ve bussezni
9. k rmek k z n rını arturğay ve yaruğlıkını ziy de kılğay faşl b d-zehreni tanımağda anıç ma deni k p yirde bar

60a

1. amm  k prek ve edğurek ma deni hindist n  arafında turur hind ve  in ortasında ve ol biş t rl g bolğay ak ve sarı ve yaşıl
2. ve toprak ranglığ ve noğtalığ kim anıç noğti bolğay tah k ğa oğşağay ve k prekni anıç tapup turlar kim ranglığ bolğay
3. bir muılağ reng birle az  olđa kirgey ve andın bı ağ desteleri ve  zge t rl g nerseleri kılğaylar bir yağşı desteni biş altun
4. artuğ eks k alđaylar ve edğureki ol bolğay kim ađlıkđa urđay bar adın  uvvatlığ bolğay ve ol t rl g kim
5.   g nd rge oğşasa  a an k yd rseler  ara bolğay ve anda nerse bolğay kim otda k ymegey aŗa
6. şeyt n muh ti digeyler ve alamut vil yetinde taşı bar turur sarığ ve yaşıl ve yumşak izgeyler ve birgeyler ve her kice

7. ziyānkār cānvārlarınñ tışlemekini islām kılğay ve zaḥm yirine ҡoysalar yaman iski cerāḥatlarge islām kılğay
8. ve ҡarın barmaқını men° kılğay ve ҡuvvat birür ve ol taş sınanmış ve mücerreb turur ve anıñ ḥāşşiyeti ol turur kim her kimersege kim
9. zehr birmiş bolğaylar ve taşı cānvār tışlemiş bolğay izilmiş bād-zehr birseler ve zehrini tir birle ve ҡirk birle andın ıķğay

60b

1. anıñ sınamaқı eger bir pāra tögüp andın sütge salsalar eger baғlansa edğü bolğay faşl maғnaṯıs taşını ve anıñ şıfatını
2. ve ma°deni ve ḥāşşiyetinde ve ol taşı bolğay kim temürni özine tartқay niçe kim uluğraq bolsa uluğraq temürni kötürgey
3. ve eger yıfқа nerse temür birle maғnaṯıs arasında tutsalar temürni ol nersege baғlağay ve anıñ ma°deni ҡulzum deryāsında turur
4. ve anıñ edğüreki kızılı turur kim ҡaralıķğa urğay ve aytıp tururlar kim eger sütni zeytün yağı birle maғnaṯıs taşına sürtseler anıñ ḥāşşiyeti
5. bāṯıl bolğay açan sirke birle yusalar ayra edğü bolğay ve aytıp tururlar kim taқı bir taş bar aḡa oḡsaş ḥāşşiyetinde
6. anıñ °aksi kim temür andın açqay ve keltürüp tururlar kim zengibār tenjizinde maғnaṯısdın taғlar bar açan kemi
7. anıñ yawuғına yetse ni kim temür ol kemide bolsa özine tartmaға başlağay ve bu taғğa yawuқ bolğay bu
8. sebedin kemi baғlarını yip birle ҡılurlar ve temürdin ҡılmaslar ve bu söz ҡıyasdın yıraқ ermez ün köremez kim bir pāra alın
9. maғnaṯıs kim veznde biş mişķāl temürni özine tartar açan ol taş uluğraq bolsa uluğ temürni cezb ҡılğay

61a

1. ve cezb ҡuvvatı sirāyet ҡılur temürke açan bir igneni cezb ҡılsa kim aḡa yapuşmış bolsa
2. eger bir igne taқı ol burunğı ignege yapuştursalar anı taқı cezb ҡılğay bir derem altun aғırınca

3. temürdin kılmış bolğaylar kâğız yüzinde yā ton üstinde yā ağaçda yā bir bakır tabağda koysalar mağnaṭıs ol
4. yir astında(n) aña yawuq ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey mağnaṭıs teprenmeki birle
5. anıñ berāberinde taqı anıñ birle hareket kıılır ve eger mağnaṭıs taşına sarmusaq yā yağ tegse eger isig kan birle yuvsalar
6. tiz bolğay hāşşiyyeti h^vāce ebū ʿalī sīnā aytur eger kişige temür hırdası birseler mağnaṭısın
7. hal kıılıp birmek kerek kim temürler cem^o kılgay taqı çıkarğay ve ayturlar eger hal kıılmış mağnaṭısın ilge
8. sürse ve koysa kim kurusa ve i(l)igni bağlanmış yuzaqğa sürse açılğay ve yüklüg hātun toğururda
9. adaqına bağlasa yā iliginde tutsa tirek halāş tapqay ve cezb kıılmaqlık köp nerseler hāşıl turur

61b

1. mağnaṭısdın özge kehribā teg ve bīcāde teg kim kuş kanatını cezb kılgay ve noqta otını köp taşlar keltürüp tururlar
2. kim cevherni özine tartar ammā belgölük ermez faşl ol taşını bilmekde kim altunnı cezb
3. kıılır ve ol taş turur sarı ve şāfī ve hiç taşını küçi cezb kıılmağda ança ermez kim bu taş
4. ve aytıp tururlar kümüşni iki üç arşun kadarı özine tartar ve bir taş bar asrı katıg ve andın yaman isi kelür
5. kasnı teg ve ol taş kal^oaynı özine tartar ve bir taş taqı bar kim saçını özine tartar ve taş bar kim itni özine tartar ve li
6. aña bu iki üç türlüğdin bilgürgey delil bu turur anıñ vücüdınıñ faşl halk taşını bilmekde
7. ve anıñ hāşşiyyetlerini bilmekde keltürüp tururlar şahrāsında taş tapup tururlar bir dürc koyulmuş ve mühre
8. kıılmış ve ol mütevekkil muqayyed qolında erdi sormışlar orındın kim bu dürcde nik bar ayt(t)ı eger
9. halifā emān birse kim meni rüm memleketine ısa anı aytayım mütevekkil ant içti kim anı ʿizzet birle

62a

1. ve bezreke birle rüm melikine ıda birgey ayttı bu taş turur kim kaçan saçka sürtseler tüpündin çıkarğay
2. ve cezb kılgay ve yülügüçdin ve harizmedin bñiyāz bolğay ve anı bir kişiniñ qolına kim köp kılı bar erdi sürttiler
3. anıñ birle sınıdılar ve ol taşnı yirge kim tigdı kııl qoymadı barçanı cezb kıldı mütevekkil mundın °acebge qaldı
4. işini müheyyā kılıp rümğa ıda birdi kaçan rümğa yetti ol iletgen kişilerge ayttı kim halīfā ni kim anı
5. vefā kıldı maña anıñ vefāsını saqlamak ve vācib turur biliñ kim ol taşnı her yıl hācet turur kim eçki
6. kanına koyğaylar ol hālde kim isig bolsa kim tiz bolğay anıñ hāşşiyeti ve fi°ili ve kuvvatı tamām bātil bolmağay ol cemā°at
7. halīfāğa ayttılar çün bir yıl keçti ol taşnı kanğa saldılar hāşşiyeti ve fi°ili tamām bātil boldı
8. hiç tedbīr birle ıslāh tapmadı keltürüp tururlar kim anıñ ma°deni hindistān yirinde turur faşl
9. hacerü'z-zaferni bilmekde ve anıñ hāşşiyetini anlamağda ve aña ğarūrī oqurlar ve ol dört türlüğ turur yaşıl qara kızıl aq

62b

1. ve anıñ ma°deni niçe yirde bar turur ğorāsanda qaranı fālğa edğü tutarlar ve şīa° ehli aq ğarūrīnı
2. evvel tutarlar ve aña asrı rağbet kılgaylar taqı naqş hiç taş üzre eyle körk kelmegey kim ğarūrī taşında
3. ve anıñ hāşşiyeti ol turur kim her kişi kim özi birle tutsa vebānıñ ğastalıklardın ĩmen bolğay ve düşmanlar üze muzaffer bolğay faşl
4. kuvays taşınıñ hāşşiyeti bilmekde ve ol taşı turur ğayvānī ve nādir türlüğ turur anıñ şekli tegirmi bolğay
5. ve anıñ rengi sarı turur yumurtka sarısı teg ve asrı yumşaq bolğay ve ol hindistān öküzniñ ötinde bolğay niçe kim

6. öt içinde bolsa carp bolğay çün çıkarsalar tonğay ve taş teg bolğay anıñ hāşşiyeti yereķān iletine asrı fāyda kılğay
7. ve seddeni açkay ve yüz sarılığını kitergey ve mi°de ağırıma kılınçğa fāyda kılğay ve eger közge tartırsalar köz nūrını arturğay
8. ve eger bir pāra izip laķve bolğan kişiniñ burunına ursalar edğü bolğay ve bād-zehr taşınıñ hāşşiyetini taķı bar bir
9. mişķāl kuvaysdın bir altunğa teggey faşl teys taşınıñ hāşşiyetini ve menfa°atini bilmekde ve ol ečki içinden

63a

1. mütevellid bolğay hem tegirmi turur ve aña kalblık birle oħşaş kılğaylar ol sebebdin kim hacerü't-teys bir türlüg yaşıl
2. bolğay anıñ sınamaqı ol bolğay kim temürni isitgeyler ve aña sürtgey ol kim kalb bolsa nişān bolğay ve özge imtiħānlar
3. kim bād-zehrede yād kılınıp turur anıñ taķı imtiħānlar bolğay anıñ hāşşiyeti ol turur kim zehrlerni def° kılğay kişige zehr
4. birmiş bolğaylar andın burun kim zehr anıñ mizācına taşarruf kılmamış bolğay bir pāra hacerü't-teysni izip ikşi ayran birle
5. ol kişige birseler kim içse zehrniñ ziyānını def° kılğay ve tamām sağalğay ve eger kişi zehrlig kurtlar tişlemiş bolsa
6. hacerü't-teysni sirke birle izip ol tişlegen yirge yaķsalar zehrlerni hāşşiyeti birle cezb kılğay ve ağırığını tındurğay
7. ve eger tişlegeni ne taķı yaķsalar hem ağırığını tındurğay ve eger yüzine sürtseler hem bu hāşşiyetni kılğay ve haķikī bād-zehr aytıp tururlar
8. kim hacerü't-teys turur ve köp taşlar bolğay kim halāyık anı bād-zehr bilgeyler ve hiç hāşşiyeti bolmağay faşl
9. hermühreni ve anıñ hāşşiyetini bilmekde ve ol taşı turur aķ tirisı dorost yumurtğa şekli teg anıñ biri aķ turur ve anıñ içinde

63b

1. nerseni bolur nār dānesi teg aytkay sen kim kan turur ve asrı nāzük bolğay ve ol madda turur kim bu mühre

2. andın toğar işekniñ boynı ƙatında bolğay ve rüzgār birle bağlanur taş teg bolur ve ol taƙı bād-zehr sanında turur
3. ve li anıñ ƙuvvatı ĥacerü't-teys ƙuvvatınıñ dercesine tigmegey ve eger anı izseler ve çayan tişlegen yirge yaƙsalar ol zamān ağrıkını tındurğay
4. ve sağalğay ve tecribe ƙılınıp turur ve aytıp tururlar kim birer yılan tişlegenge yaƙsalar zehr ziyānını ƙaytar ƙaytarğay faşl
5. yılan mühresinin ĥāşşiyetini bilmekde ve aña ĥarezü'l-ĥayyāt ayurlar yılanıñ inşesinde ulğayur meyli uzunluğğa ve li tegirmi
6. ve tonuƙ ranglığ bolğay taƙı bolğay kim anıñ nişānı bolğay ƙara yünge sürtseler ağarğay ƙaçan yılan tişlegen yirge
7. ƙoysalar yapuşƙay ve sarı suw andın revān bolğay ançağa tegri kim tamām zehrni andın ƙıƙarğay andın soñra ol mühre andın tüşgey eger
8. özi birle tutsa zehr az ƙār ƙılğay ve özge zehrlerke taƙı islām ƙılğay eger izseler ve ol zehrlig yirge
9. yaƙsalar hem zehrni ƙıƙarğay ve ol mühre kim aşıl bolsa ve i'timādliė asrı vücūdı °aziz bolğay ammā gerek kim taş bolmağay

64a

1. kim ol ƙalblıƙ sindin edğü oĥşaş turur taƙı yılan mühresiniñ ĥāşşiyeti andın kelgey ve ĥakkāklar anı anıñ üçün ƙılmazlar
2. faşl ĥimār taşınıñ ĥāşşiyeti bilmekde ve ol taş turur ƙara ranglığ temür teg ve niçe kim anı
3. sindursalar butaƙ butaƙ bolur zencef teg ve aña şarf taşı ve ĥamāhen taƙı oƙurlar ƙaçan anı şalaya
4. ƙılsalar suw birle ƙızıl suw ƙıƙğay andın ƙan teg anıñ ĥāşşiyeti ol turur kim ƙaçan kişi şarāb
5. köp içmek sebebindin böregi isinmiş bolsa andın pāra suw birle izip birseler kim içse ol isigliki
6. def° ƙılğay yereƙān °illetine fāyda ƙılğay ve anıñ mizācı savuƙ ve ƙuruė turur bağlanmış tamar yollarını açƙay
7. maĥmūrlarƙa asrı edğü turur ve ol mücerreb turur faşl yereƙān taşınıñ ĥāşşiyeti ve menfa°ati bilmekde

8. ve ol taşı turur kiçig kim sistān ve zāul yirinde biter ve asrı katıg bolmağay
9. iğe kabūl kılğay ve rengi naqşlıg turur kıızıl ve sarı ve suwı kim anıg ĥakindin çıkgay
kıızıl bolğay ve keltürüp tururlar

64b

1. kim yerekān taşı tegirmi taş turur kara ranglıg ve kiçig kim qaralıgaç yuvasında bolğay
ve ol taşnı ĥāşıl kılmağ
2. tarıki ol turur kim qarlıgaç balasını zaferān birle sargartqaylar qarlıgaç ol taşnı
keltürgey gümānı ol kim balaları
3. sağ bolğay tip anlar katında koyğay ve ĥayvānlarğa bu cins anlamaqlıq bar anteg kim
tişi kaplan kaçan burun
4. zaħmat tartsa nerūk istep yigey andın soñra yüklüg bolmağay ve oğlan tapmağ
meşakkatni andın kopğay
5. ve muña oħşaş köp turur ve anıg ĥāşsiyyeti ol turur kim kaçan anı izseler ve yerekān
ıilletliğ kişige birseler
6. şifa tapqay faşl ukāb taşının menfaatin bilmekde ve ol taşı turur kaçan ĥātunğa
7. toğurmağ küçey bolsa ol taşnı keltürseler āsān bolğay ve anıg nişānı ol bolğay kim
taşnı kaçan tepretseñ
8. sağıngay sen kim anıg ortasında nerse bar ve niçe kim anı sindursañ anıg ortasında
nerse tapmağay sen ve her bir pārasıda
9. bu ĥāşsiyyet bar faşl bağzü'l-ħal ĥāşsiyyetini ve menfaatin bilmekde ya'ni sirkenin
düşmanı taş

65a

1. keltürüp tururlar kim mağrib vilāyetinde turur kaçan anı sirkege salsalar taşqaru
sıçrağay sirkede qarār tutmağay
2. bu sebebdin aña bu atnı ıtlāğ kılurlar ol cihetdin kim ĥarīb ve nādir turur pād-şāhlar
armağan
3. keltürürler faşl senbāzec ĥāşsiyyetini ve anı bilmekde ve ol asrı katıg bolğay
4. kim ĥakkāklar andın başka hiç kılabilmegeyler ve anıg birle katıg taşlarını sürtgeyler
ve tişgeyler ve anıg bitüg yiri

5. köp yirlerde bolğay ve eger senbāzec bolmasa erdi hiç ƙatıĝ taşnı barça cevherlerdin sūde
6. ve naşş ƙılabılmegeyler erdi ve sıvarılmış pūlād temürni anıñ birle sürtebilgeyler ve pūlādık ƙılıçlarını ve ketār hindini
7. anıñ birle yumşatƙaylar ve aytıp tururlar kim anıñ ƙabī'atı germ ve huşƙ turur ve anda zehrliki bar bu sebebdin ƙatıĝ taşların cezvini
8. biri birindin āırabilgey hāşşiyeti eger anı hurda izseler taƙı ƙurutsalar ve yemin aymış cerāhatlarƙa
9. sipseler fāyda ƙılğay her kim senbāzec özi birle tutsa ve aña köñül bulğanmaƙı ve meniş urmaƙ bolmağay faşl

65b

1. minā taşını ve anıñ hāşşiyeti bilmekde ol taƙı piyāla kibi muşavvel bolğay türlüg minā ƙılğaylar muhtelif renglerde yaşıl
2. barçadın edğürek bolğay ve bolğay kim hıyānet birle yaşıl minānı zümüröd ƙılğaylar ve minādın köp türlüg ƙılğaylar ve muraşsa ƙılğaylar
3. şām birle maĝrib yirlerinde köprek tutƙaylar andın köz otlarına ve tiş otlarına işge sürgeyler fāydalıĝ bolğay faşl
4. çīnī āletlerinin hāşşiyeti bilmekde andın çanaƙlar ve bardaƙlar ve ƙadeh ol balçıkıdın ƙılurlar ve tepsiler ve aña perveriş birürler
5. ve munteg ayurlar kim eger zehr aña salsalar tirmek aña peydā bolğay ve anıñ hāşşiyeti ol turur kim carpnı tögüp
6. tiş otlarına işge sürgeyler ve eger ögüp burunĝa sipseler ƙannı tıĝay faşl marƙaşışānı ve anıñ
7. hāşşiyetin bilmekde ve aña ruşenāyī taşı oƙurlar ve ol türlüg bolğay burunĝı zehebī ve ol tamām altunĝa oħşāğay kim aña sürtmış bolğaylar
8. ve bir türlüg kümüşge oħşāğay ol kim altunĝa oħşāş bolğay la'lni anıñ birle cilā birgeyler ve eger ƙıçig bolsa irimiş altunĝa kim sınağan
9. bolsa salsalar sınmaƙnı altundın kitergey eger bir niçe ƙurla munteg ƙılısalar anıñ şüreti anteg bolğay kim şalaya birle izmege bolmağay

66a

1. çün tileşeler kim altunnı öz tab̄atı şüretine iletgeyler aña sindik birgeyler ve anıñ cezvler birle qatışqay ve bir bir(i) birle süргеyler
2. ve sindikni andın ayırğaylar ve altun birle iritgeyler öz tab̄atına kelgey marqaşışanıñ hāşşiyeti öksürüklerge
3. ve köz otlarına kılğaylar köz nūrını arturğay qaçan sirke birle yaqsalar endāmlar aqlıqını kitergey ve saçı arı kılğay
4. ve artuq kirpükni kitermekke asrı edğü bolğay ve anıñ aşlını muhkem kılğay ve kirpükni ağarmaqdın saklağay ve ol
5. barça tağlarda bolğay faşl magnīsānıñ hāşşiyeti bilmekde taş turur kim piyālaçılar ve çanaqçılar
6. işge süргеyler birer ol bolğay kim anıñ içi sarı bolğay ve ol barçadın edğürek turur anıñ sebebindin piyāla cevheri birle
7. nisbeti bar ermiş altun cevheri birle piyālanı suw teg kılğay anıñ hāşşiyeti ol turur kim meşāne taşı töktürgey
8. ve qursaqı arıtqay ve marqaşışā hāşşiyetine yawuq bolğay faşl kehribā şıfatı ve anıñ hāşşiyetin bilmekde kehribā
9. taqı türlüğ turur edğüreki sarı ve şeffāf bolğay ve aña āteşī oqurlar ve bir nev'ine taqı şem'ī ayurlar sarı

66b

1. tonuq bolğay hindistān yirinde anı bigengeyler kehribānı qaçan ilge sürtseler kim isingey kiçig
2. uluğ quruğ selāmıñ qapqay faşl sendārūsı ve anıñ hāşşiyetini bilmekde ve ol şamğ tig bolğay sarı ve şeffāf
3. ve şāfi ve ol iki türlüğ bolğay biri edğürek ve anıñ nişānı ol turur kim otta tirek irigey ve raqıq bolğay
4. saqır teg bolğay taqı anıñ nişānı ol bolğay kim otdın kindine kelgey anıñ hāşşiyeti kehribā hāşşiyeti
5. birle yawuq turur ve şamğ terekdin bolur otlarda işge süргеyler ve hiç öz qan kim tamaqdın çıqsa
6. tirek anteg nāfi' bolmağay kim şamğ 'arabī ve burun qanını taqı cerāhat qanını kaytarğay ve qusmaqı men' kılğay

7. ve şişmek kim isiglikdin bolsa fāyda kılğay ve eger özi birle tutsa yaman köz aña iş işlemegey faşl el-hayye taşı anıñ hāşşiyetini bilmekde
8. ve ol taşı turur barça bād-zehrler azğına kül rengine urğay ve anda hañlar bolğay anıñ hāşşiyetini ol turur kim yılan tişlegenge
9. bağlasalar sağık tapqay ve zehr andın çıqğay ve unutmaklık illetine asrı edğü bolğay faşl zeyt taşı ve anıñ

67a

1. hāşşiyetini bilmekde ol taşı turur kim kaçan suw aña tökseler andın ot yangay kaçan zeyt yağı aña tökseler
2. ol ot söngey ve anıñ bitüg yiri ma'lüm ermez ve anıñ hāşşiyetini ol turur kim yılan çayan ve özge tişlegen zahmatlıg
3. cānvārlar ve anıñ altındın kaçqaylar faşl hacerü'l-yahūdniñ hāşşiyeti ve menfa'atini bilmekde ol teñiz taşı turur ve ol tegirmi bolğay
4. bir koz kadarınca ve bireri zeytün teg ve yassı tağı bolğay ve aña kara hañlar tartılmış bolğay
5. uzınına inine ve yıldırağan bolğay ve köklikke meyli bar anıñ hāşşiyeti ol turur kim meşāne taşını töktürgey
6. ve mi'de kanını kaytarğay ammā mi'dege asrı yaman bolğay faşl çinī taşı bilmekde
7. ol taşı bolğay sarı ranglıg kaçan suw birle izseler süt teg aq bolğay ve tilge ursalar tiz ta'm bar
8. anıñ hāşşiyeti ol turur kim köz renclerine işge sürgeyler artuq itni kötürgey faşl hacerü'd-demniñ
9. hāşşiyeti bilmekde ya'ni kan taşı izseler kızıl kan teg bolğay ve barça türlüglerdin edğüreki 'adesī bolğay

67b

1. ve anıñ dāneleri māş dānesi kadarınca bolğay ve rengde kızıl bolğay köz otlarına işge sürgeyler ve cerāhatlarge sipkeyler
2. faşl hacerü'l-kamerniñ hāşşiyeti ve menfa'ati bilmekde ya'ni āy taşı ve 'arab aña āy yıldırarı oqurlar

3. ve bir taş taķı bar tirlar kim āy teg artuķlukda bolğay kaçan tutğalığ kişige bağlasalar islām kılğay ve tirek kim
4. yimiş keltürnese kaçan aña bağlasalar yimişlik bolğay yüklüg hātun teg ve ba°zı ayturlar kim ve anıñ noķtası bar kim ay artuğında
5. artkay ve iksilgende iksilgey ve kiçigrek bolğay faşl kerekī taşınıñ hāşşiyetini bilmekde ve kerekī
6. aķ turur anıñ tab°i serd ve huşk turur ve ol hindistān sāhillerinde bolğay ve ķatıg bolmağay ve anıñ hāşşiyeti
7. ol turur kim kiçig tögseler sürme teg her hayvānıñ közinde kim aķlık bilgürmiş bolsa bir zaħm yā ağırıg sebebindin
8. kaçan bir niçe ķurla hayvān közine tartsalar ol tamām def° bolğay her kim ol taşnı özi birle tutsa yaman közni
9. def° kılğay taķı hiç cādūluk birge tutğan kişige eşer kılabilmegey ve gümān ol turur kim ol taş taķı sefid mühredin turur faşl

68a

1. zıdd taşı ve anıñ hāşşiyetin ve menfa°atin bilmekde ve ol taşlar hāşşiyetiniñ kiteblerinde aristodın naķl kılıp tururlar keltürüp tururlar
2. niçe kim bu °aşrda körünmez ammā naķl tarıķince keltürüldi cānvārı bar kim aña buķalemūn oķurlar
3. her sā°at ol taşdın bir reng taķı körüngey ve ol taşnı iskender taptı aña °acebge ķaldı anı
4. kötürdi ve her ķayda kim kiçer erdi (...) ormanda yazıda tirketgen cānvārlar andın kaçar erdiler aña ma°lūm boldı kim
5. bu taşnıñ hāşşiyeti bu ermiş ve bu taşlarını iskender rümī çağında ilge keltürüp tururlar
6. ve anıñ hāşşiyeti tecrube birle ma°lūm bolup turur ve ol pād-şāh ermiş kim yirnin ma°mūrınıñ köprekini kirmiş erdi ve nerseler
7. niñ hāşşiyetindin haberi bolur ermiş tañrı ta°ālānıñ anlatmaķı birle ve bireri tecrube birle ve anlardın kim sınıp hāşşiyeti ve eşeri ve fāyda
8. tapsa erdi öz hazīnasında ķoyar erdi ve ol nersedin kim köpreki hālāyık ķolında turur ve imdi anıñ ma°deni zāhir bolur anlar
9. barça ol turur kim ol ķolğa keltürüp turur faşl lebenī taşınıñ hāşşiyeti ve menfa°atini bilmekde

68b

1. ya'ni sût ranglıg taş ve ol taş bolğay kül rang(l)ıg tatlıg ta'amlıgı kaçan suw birle izseler suw teg bolğay ve ol
2. suwnı bir qurğaşın çanağğa salsalar kaçan közge tartsalar közge islâm kılğay ve keçük ve zahmat közdin kitergey ve yılar
3. közdin men' kılğay ve isiglikdin şışgenge sürseler fâyda kılğay faşl qubür taş hâşşiyeti ve menfa'ati bilmekde ol
4. taş turur kim teñiz köpükine oħşaqay kiçe suw üstinde bolğay anıñ hâşşiyetni ol turur kim bitiglig kâğızğa sürtse
5. qaranı kâğızdın kitergey ve aytıp tururlar kim kümüşni cezb kılğay ve tişni ağartqay ve ol yirde kim kıl bolsa
6. sü(r)tseler saçnı kitergey ve iskimiş cerāhatlerge qoysalar itini arturğay ve qaralıg yüzni anıñ birle yuwsalar
7. edğü kılğay ve çiçek nişānın kitergey faşl berd taşnı bilmekde ve anıñ hâşşiyeti ol turur kim taş turur kim andın
8. kökdin yağğan burçak kaçqay çün ol bolsa ve tileseler kim burçak ikinge urmağay ve ikinni harāb kılmağay yirniñ
9. yirge anı aşqaylar ol yirge burçak kelmegey ve anıñ mazaratını def' kılğay ve burunğılar kiteblerinde bu şeklge

69a

1. bozorg mühre oqurlar faşl sıçkan taş hâşşiyeti ve menfa'ati bilmekde ol taş turur qara andın sıçkan
2. isi kelür anıñ hâşşiyeti ol turur kim uluğ cerāhatlar kim nāfi' bolğay kaçan özi birle tutsa
3. bar(ça) hayvānāt andın kaçqaylar şar' illetine edğü bolğay ve anı yūnān tilinçe leha'yūs oqurlar
4. faşl yağmur taşnıñ hâşşiyetin ve menfa'atin bilmekde ol taş turur ma'rūf kim türkler
5. yat taş oqurlar ve ol türlü bolğay renkler hisābınca bireri andan aq turur topraq
6. ranglıg ve bireri tonuq ranglıg kızıl turur ve bireri ala reng bolur ve bireri qarışmış barça rengdin ve birer keltürüp tururlar

7. kim hayvāndın çıķğan taş turur toņuz ķarındın toğar ammā haķıķat anıņ ma°deni tağlarda turur kim
8. hıķāy ve tawęaç nevāhīsinde bolęay ve ol taşnıņ haşaytı ol turur kim anıņ vāsıta birle yağmur ve ķar ve burçaķ
9. ve yil kelgey ve uygurlar ve türkler cemā°atı aņa vāķıf tururlar anlarınıņ ęerfetleri bu turur ve anlar ayturlar

69b

1. kim taşlarını °azīmet birle haşayt ķılurlar ve ol yalęan turur ve ol şeşşge kim bu °amelni ķılabilgey ve °amelge
2. yat havānī oğurlar ve anlardın bir cemā°at ol °amelde mahāret ve kemālleri bar kim her faşlda
3. kim tileseler yil faşllarındın yağmurdın ķardın bulutdın burçaķ ol taş vāsıtası taķı fi°li birle hoş
4. keltürölür ol hedde tegrü kim eger tileseler kim bir salada bir yarı yağmur taķı bir yarı ķar ve özge yarı ķuyaş ve
5. havā bolęay ve bu taşnıņ meşhūrlıęı andın artuķ turur kim şeşh ķılmaęa muhtāc bolęay ammā birer ayturlar kim
6. her birine bir türlüg alaheedde maşşūş taş bar yağmur ve ķar ve burçaķ ve yil üçün ol cemā°at ęarıklerde
7. özleri birle tutarlar ol hīlet birle öz düşmanlarına ğalebe ķılurlar maķhūr ķılurlar taķı muħammed zekerıyyā rāzī
8. havāş kitebinde keltürüp tururlar kim türkistān yirinde °aķabe turu(r) kim ķaçan külükler ol °aķabedin tileseler
9. kiçmekke anlarınıņ toynaķlarını kiz birle birle bağlarlar taķı asrı aķrun yörürler kim eger ol külüklerinıņ toynaķı taşęa teğer bolsa hālī

70a

1. tuman ķaraņguluķ peydā bolur ve ķara bulut peydā bolur ve bu taşlardın birer türkistān şeşlerine
2. iletürler eger tileseler kim yağmur kilse andın suwęa salıp mu°allaķ assalar yağmur yağma başlağay

3. ve bu ʿakābeniñ hikāyeti muḥammed zekeriyyāğa maḥşūş kılıp bolmaz belkim söz (...) aytmağa bolmağay hiç ol suwda
4. yuwmağa bolmağay ve hiç murdārлық salmağa bolmağay ve qara nerse suwğa salmağa bolmağay kim ḥālī yağmur ve qar yağa
5. başlağay faşl nīlūfer taşını ve anıñ ḥāşşiyetini bilmekde ve ol taşı turur muḥīt teñizinde köp rūz suw astında bolur
6. taqı kice suw üstine kelür ve bolğay kim barça ḥayvānī taşlardın bolğay ve aristō öz kitebinde keltürüp turur
7. kim eger bir derem ağırınca ve bir derem ol taşdın aṭ boynına assalar kişnemegey ve bu taşnı taqı hem (i)skender
8. rūmī peydā kılıp turur ve andın aṭ boynına bağlar erdi kim kaçan kim düşman sarı şeb-i ḥun iletmege
9. tiledi faşl ḥacer(ü'l)-meşķāli taqı anıñ ḥāşşiyetini bilmekde ve ol taşı turur ḳulzum teñizinde yaʿni mağrib sarı kaçan teñiz

70b

1. mevc ursa anı ḳarığğa salgay felekege oḥşaş bolğay aḳ reng bolğay ve az sarılıq anıñ birle ḳarışmış bolğay anıñ ḥāşşiyeti
2. ol turur kim eger anı şalaya ḳılsalar eger bir deng ḳadarı ol kişige kim meşāne ʿilleti bolğay birseler şifā tapğay
3. ve anıñ bir türlü ferīhi bar ve müferriḥlerde işge sürgeyler ve aytıp tururlar kim andın bir mişķāl ağırı bolsa
4. bir kızıl altun anıñ bahāsı bolğay ve bir ḳaş kim bir mişķāl bolsa nādir bolğay köz otlarında ʿamel kılgaylar
5. közge cilā birgey ve köz nūrın arturğay ve aḳlıq kim közniñ ḳarasında tüşmiş bolğay eger andın közge tartsalar
6. arıtğay faşl serātān baḥrīni taqı anıñ ḥāşşiyetini bilmekde serātān baḥrī teñizde bolğay
7. oḥşaş bolur köl kışkaçına edğürek yiri anıñ başı ḳatındağı turur anıñ ḥāşşiyeti ol turur kim eger kişiniñ
8. köküsi ağırı bolsa bir pāra andın özi birle tutsa sağılıq tapğay ve andın köz otlarına işge sürgeyler ve köz

9. nūrını arturgay ve sinjirlerini küçlendürgey eger anı sirke birle izseler yaqsalar nāfi^c kelgey ve anıñ

71a

1. tiz ıdıǵı bar kaçan anı köydürseler ıdıǵı ve leṭāfeti artuǵ bolǵay isig taǵı ıuruǵ turur faşl
2. erneb-i bahrı hāşşiyetin bilmekde ve ol cānvārı turur teñizdin birer körünür biri anıñ ıatıǵ taş turur
3. ve özge a^czāsı it turur ve anda zehrliki bar ve ba^czı ṭabīblerdin aytıp tururlar kim anda öltürgen zehr bar
4. ve bu cins hayvānı taşlar teñizde köp tururlar muhtelif şekllerde ve rengherde kim köp kişiler anı
5. balıǵ ıulakı oǵurlar anıñ zāhir ʿuzvları taş turur ve bātinī hayvān ve anıñ bir yanında açuǵluǵ bar kim ol hayvān kim
6. anıñ içinde turur başını andın ııkarur ve yimekke nerse ister haǵ bārik ve ta^cālā ol irādet kuvvatı birle kim
7. aña birip turur ıayra suwǵa kirgey taǵı batıay niçeme kim ili adaǵı yoǵ turur ve anıñ şekli tegirmi turur
8. bir mişkal taş ıadarı aǵırlıǵınca bolǵay ve rengi ıara bolǵay faşl uyǵu taşı hāşşiyetinde ve ol taşı turur
9. asrı iiri ot teg yaruǵluǵ birür keltürüp tururlar kim her kim bir pāra tüz ranglıǵ anteg kim aña taşarrufi

71b

1. ıılmamış bolǵaylar ve anı derem aǵırına keltürgey bir ıışiniñ boynındın asıay kim ol ıişi uyǵuda bolǵay niçe kim ol taş anıñ birle bolsa
2. uyanmaǵay ve eger yastuǵı astında ıoysalar taǵı bu ʿamelni ıılǵay faşl uyǵuniñ zıddı taşınıñ sıfatı ol taşı turur
3. topraǵ ranglıǵ āz ıaralıǵa meyli bar ve veznde aǵır bolǵay ıara ıurǵaşın teg anıñ üstün yüzi asrı
4. iiri bolǵay her kim bu taşdın on derem aǵırı özi birle tutsalar elbette uyǵusı kelmegey uyǵusuzluǵdın

5. zaḥmatda bolğay ve eger ol taşdın sekiz ḥabbe ağırı cuzām iletliġğa birseler şifa tapqay ve eger
6. bu türlüġ taş bolsa ʿaceb bolmağay faşl ʿalq taşınıñ şıfatın ve ḥāşşiyetin bilmekde ol taqı türlüġ turur
7. biri keç maʿdeninde bolğay ot anı kılğay ve bir türlüġ taqı teñizde bolur ve ol qara yinçü turur ve andın
8. ʿammālī yinçü kılğaylar şanāʿat cemāʿatı aña yir yulduzı oqurlar yaḥşı pāralar aq ve şeffāf
9. bolğay her qaysı kim edğürek ve şāfirāq bolsa edğürek eger şanʿat eyesi biliglig bolsa andın anteg yinçü kılğay

72a

1. kim fark kılmağa bolmağay ve kişiler sağıngaylar kim hemān yinçü turur ve eger ʿalqıñı ḥal kılısalar ve bir pāra şamğ
2. ʿarabī ve zaʿferān aña qatıştursalar ve anıñ birle nerseleri bitiseler çün qurusa altun teg bolğay ve zaʿferānsız
3. kümüş teg bolğay ve anıñ ḥāşşiyeti ol turur kim çün ḥal kılısalar ve qolğa ve adaqğa sürtseler yā özge endāmlarğa
4. artuq ve otqa kirseler köymegeyler ve eger bizni anıñ birle çılatsalar taqı qurutup otqa salsalar
5. köymegey faşl ruḥām taşınıñ ḥāşşiyetin bilmekde ol taş turur asrı āq anıñ maʿdeni
6. köp yirlerde bolğay ve andın kerpiçler kılğaylar ve (...) dīvār kılğaylar körklüg naqşlar anıñ yüzine
7. kılğaylar niçeme kim ol taş yumşaq bolsa ammā asrı cilā tutqay ve ruḥām taşındın yinçü dāneleri kılğaylar ve andın yüzini
8. müdabber ʿalq birle yapğaylar körklüg oḥşaş bolğay ve bir türlüġ taqı andın şām teñizinde ranglıġ köp renkler birle ve türlüġ
9. muḥtelif naqşlar birle anı mermer oqurlar ve andın mescidler bünyādına pād-şāhla(r) sarāyları bünyādına salgayla(r) ve birer oḥşaş

72b

1. ruḥām taşına atıgraq bolgay ve anıñ ma°denleri gür tağlarında ve türkistān hedlerinde turur ve aña yeşm taş
2. ourlar ve ol tūrlūgdin evānī ve bıçak desteleri ve yūzūkler ve aşlar ılğaylar ve andın kōp bolgay kim oḥşaş
3. tūşgey yeşb taşına ve fark anlarnıñ ortasında atıglıķ bākī barça yandın bir tūrlūg taş turur ve anı sına maqlıķ
4. ol turur kim anı tişge sūrtgeyler eger tiş anı yonsa yaş taş bolgay ve eger yonmasa yeşb bolgay
5. ve ige birle taķı sınağaylar yaş ige abūl ılğay ve yeşb ılmağay anıñ ḥāşşiyeti ol turur kim bir
6. mişķāl ruḥām taşını izip talāk °illetlıg kişige birseler kim içse şifā tapqay faşl
7. tūtyā taşının ḥāşşiyeti bilmekte ve ol tūrlūg turur ba°zı şan°at birle bolur ba°zı ma°deni turur ammā ol kim
8. şan°at birle bolur tūtyā pārsī ourlar ve ol yirde turur kim ve ma°deni turur ve aña andī tūtyā ayurlar
9. ve anıñ ma°deni tağda turur badiye yirinde andğa yawuķ bir uzan turur um ortasında ol kiçig pāralar

73a

1. tūtyā ıkar ve rengi yeşil bolgay ve şeffāf bolgay ve oḥşası bar şābūnīga ve bir tūrlūg taķı bar kim aña
2. peykāñ tūtyāsı ayurlar ve ol taķı ma°dendin turur ve bir tūrlūg taķı bar kim ol asrı āķ bolgay ve tuzğa oḥşası bar
3. ve tūtyā laṭıfraķı ol turur ve bir tūrlūg taķı bar kim sarı ranglıg turur ve bir tūrlūg taķı bar kim aña dīkek tūtyāsı ourlar
4. anıñ ḥāşşiyeti ol turur kim kōz otlarında işge sūrgeyler kōz nūrın arturğay barça tūrlūg tūtyā tız isini ḥoş ılğay
5. ve suwluķ kim kōz yolında bolsa taḥlīl ılğay ve eger bir pāra tōgūlmiş tūtyā kim üzüm birle kim dānesin ıkar mış bolğaylar birge tōgseler ve otqa
6. yawuķ koyğaylar anıñ kim kōymegey ve irimiş baķırğa salsalar taķı buteniñ başını yapsalar baķır rengin ūrūmegey altun rengin tutqay

7. faşl eşmedni ve anıñ hāşşiyetin bilmekde eşmed sürme taşı turur ma°rūf ve meşhūr ve ol yıldırar kara taş turur ve şeffāf ermez
8. asrı ağır turur ve anıñ rengi temür rengi turur ve anıñ bitüg yiri köp yirlerde bolğay ve anıñ edgüreki işfahānī turur
9. ve anıñ birle bir ğarīb āk taş katişmış bolğay ve kat kat bolğay eger eşmed taşını irimiş kümüşke salsalar sınmaķını andın kitergey

73b⁹

1. ve hiç hālde çeküçi kabül kıılmağay kayra otka salmağınca anıñ hāşşiyeti ol turur kim közge asrı nāfi° bolğay ve köz nūrını cem° kıılğay ve köz
2. sıñirlerini küçlendürgey ve zaħmatlar kim közge yetilmiş bolğay ağığ sebebindin anı def° kıılğay ve pīrler közi kim yığlamağ sebebdin zaħmat
3. almış bolğay ve zaħmat aña yol tapmış bolğay eşmed sürmesi asrı nāfi° bolğay kaçan bir pāra misk aña kıatsalar ve eger
4. eşmed taşını şalaya kıılsalar taķı şarāb birle kişige birseler tirek isirgey ve anda zehrliki bar kara kurgaşın vāsıtasındın
5. ve anıñ tabī°atını germ ve huşk est ve anda kabzı bolğay ve bir pāra pānīd anıñ birle tögseler ve hastalıklarğa kıoysalar iritgey
6. kim cerāħat bolsa ve eger cerāħat bolsa ak şamğ birle talā kıılsalar nāfi° bolğay inşā°allāh faşl şazenedni
7. ve anıñ hāşşiyetini bilmekde taķı şazened taşı turur ma°deni anıñ rengi kıarayī turur kim kıaralığa urğay kaçan anı
8. ħak birle anı izseler kıızıl suw andın çıkğay kıan teg şarf anteg kim ħemāhendin ve ol iki türüg turur biri °adesī
9. ayturlar ve birine cavarsi °adesī ol turur kim pāralar bolğay mercümek teg biri birine yapuşmış ve cavarsi ol turur kim

74a

1. tarı teg bolğay ve ol taķı bitilmiş bolğay ve eger maķnāṭis taşını birle köydürseler anıñ fi°ili ve hāşşiyeti şazened teg bolğay

2. anıñ edgürek türlügi ol bolğay kim tız irigey taqı biri birindin ayrılğay ve arı toprak bolmağay anıñ tabi'atnı savuq ve quruğ turur
3. ve ol kim ursa isig ve quruğ turur ve isiglikni yoğaltqay ve körklüg bolğay qaçan şazencni tögseler
4. taqı artuq itge sipseler anı iritgey ve közge cilā birgey ve köz otlarında taqı kızıl şāfda ve yaşıl şāfda
5. anı işge sürgeyler közge nāfi' bolğay ve hayz kelmegini tığay ve kişiniñ kim menisi kinsi ihtiyārındın başqa çıksa
6. asrı nāfi' bolğay faşl zirnīh şıfatında hāşşiyetin bilmekde ve ol taqı türlüg turur kızıl ve sarı zirnīhni
7. kim izseler taqı şamğ arabī birle hal kılsalar rengi bolğay sarı kim kāğızda yā özge nersede naqş kılsalar ve eger anı kils birle
8. qarıştursalar ve suw aña qoysalar kim hamīr teg bolğay ve bir yirge yaqsalar saçnı tüpündin çıkarğay eger sarı zirnīhni
9. ve kızılını tekellus kılsalar şanā'at aşhābı tarıqasınca ta aq bolğay ve bir pāra pūra birle irimiş bakırğa tarh kılsalar

74b

1. bakırnı aq kılğay eger irimiş köymiş zirnīhni tişge sürtseler sarılıqnı ve yaşıllıqnı arı kılğay ve tişniñ tüp
2. itlerini muhkem kılğay ve qan kelmegini tığay ve eger zirnīhni kiçig izseler ve suwda hal kılsalar ve biri kim
3. tilemeler kim çibinni def' kılsalar anda qoysalar çibinler kim ol suwğa yetseler ölgeyler ve zirnīh zehri turur mühlek
4. faşl türlüg pūraqnıñ hāşşiyetin bilmekde ve pūra türlüg turur bir türlügi aq pūra ayturlar
5. ve anıñ rengi tögülmüş gireç teg bolğay ve anı altunğa ve kümüşge salsalar kim tirek irigey ve perākende bolmağay ve anıñ tabi'atnı
6. yumşaq kılğay ve bir türlüg taqı bar kim aña pūra-i rondī ayturlar altunçılar lihām anıñ birle kılğay lihāmlarnı suw teg
7. kılğay ve özge türlügi pūra-i tenkā(r) oqurlar temürni anıñ birle lihām kılmağa bolğay ve bir türlüg taqı bar kim aña pūra-i

8. nān oqurlar eger bir pāra andın hamīrga salsalar her itmek kim andın bişürseler köygey ve eger sütge salsalar tirek yangay
9. ve yoğurt bolğay ve balğamı kisgey ve tabī°atnı yumşatqay ve bir türlüq taqı bar kim ermenī oqurlar ve körklüg türlüq naṭrūn turur

75a

1. kim mışr yartın keltürürler ol artuq türlüq turur öşlüqlerni özine tartqay ve şan°atlarda isti°māl kılğaylar ve köprek
2. pūralar suw teg revān turur qaçan yıl ursa taş teg bağlangay ve eger pūranı bal birle yoğursalar ve tatlıq
3. sirke küpine salsalar ve üç kün küp ağızını muhkem kılğaylar sirke asrı ikşi bolğay ve eger pūranı
4. sāmı abraş öti :ya°ni kīseliki: birle qarıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar qaçqaylar ve ol pūra kim anıq rengi kesr kelse
5. şadaf birle izseler eger ḥātun kişiniq burnına ursalar süçkürgey eger kız oqlan bolsa süçkürüki kelmegey yüzi
6. anıq açılmış bolğay ve pūralarnı ḥoqlalarda işge sürgeyler ta maddalarnı suw teg kılğay ve anıq tabī°atı isiq ve quruq turur
7. ikinç derecenıq soqına tegri anıq birle yunmaqlıq tabī°atnı ve yüz tirisini arıq kılğay ammā mi°dege qatıq ziyān kılğay eger pūranı
8. qarınqa yaqsalar ḥāşşiyet birle içegi qurtlarnı öltürgey faşl şebbnıq ḥāşşiyetin bilmekde ol taqı türlüq turur
9. bir türlüq aq zāc teg turur ve altunçılar aqa billūr zācı oqurlar ve edğüreki ol turur kim anıq rengi asrı şāfi bolğay

75b

1. ve rengini kemālga tegürgey ve birer (...) ḥedlerinde yemānı şebb oqurlar ve ol billūr teg şāfi bolğay ve anıq ḥāşşiyeti
2. ol turur kim eger kiçiq tögüp tiş tüpüne sürtseler tiş tüpleriniq itini muhkem kılğay ve qannı men° kılğay taqı tiş tüpü
3. itine fayda kılğay taqı eksir şan°atında uluq aşlı turur ve anıq tabī°atında tamām qabz bar ve anıq tabī°atı isiq

4. ve uruğ turur ikinę derecede kp yirlerdin an kelmegini aytaręay ve kygen yirlerge yağsalar nfi bolęay
5. ve eger tuz birle ariştursalar ağiz isine fyda ılęay faşl zc taşını ve anığ hşşiyetin bilmekde ve zc trlg taş turur
6. tağı marf turur baręa trlglerniğ tabatı biri birine yawuğ turur ve anığ rengi ağ turur ve ızıl ve sarığ tağı yaşıl bir
7. trlgni ulenar ayturlar ve bir trlğine tağı ulends ayurlar bir trlğine ulend ve ayurlar ve ol yaşıl turur ve ulenar
8. sarığ ve ulends ağ ve bu iki trlgni kz otlarında işge srgeyler ve merhemlerde mstamel bolęay
9. ve rengleini kmil ılęay ve eger cerhatke sipseler kim andın an kp kelgey anı aytaręay ve hyznı tağı kim dyım kelgey ve eger

76a

1. alığa yağsalar burundın an kelmegini aytaręay ve eger zcnı erarh tağı zre birle iw işikinde
2. ttn ılsalar ni bręe tağı ni sivr ibin kim ol iw de bolsa lgey işiniğ burnına ul()ends birle yağsalar uyęu ol işidin
3. kitkey ol aęęa tegri kim isig suw birle yuğaylar ve arıtaylar tağı zeyt yağı birle yağlağaylar ve bir trlg tağı bar kim mış yartın
4. keltrrler mış zc ayturlar ve zc altunılar şanatında mstamel bolęay anığ edęreki ol turur kim tirek irigey
5. ve anığ tabatı isig ve uruğ turur bir derecede ve anda zehrliki bar pkeni urutay ve bolęay kim ltrgey
6. ve anda tamm abz bar turur aręe'n-nisağa fyda ılęay siğirlerge ziyn ılęay titregen uzvlarga islm ılęay
7. ve ol suwda kim anda zc bolmış bolęay eger anığ birle başını yumağay idmn ılsalar ızdu(r)ęay faşl nevsdur
8. taşınığ hşşiyetin bilmekde nevsdur tağı trlg turur burunęısı madeni turur ve edęreki ol turur kim billręa oğşaş bolęay ve kprek
9. rengi anığ ağ bolęay tuz teg ve keltrp tururlar kim ol yirde kim ol hyvn kim semender oğurlar nevsdur madeninde turur

76b

1. ve ol hayvānı turur maçı teg ve anıñ tirisini ot köydürmegey pād-şāhlar andın destār-
h̄vān kılğaylar ve nevşādur ma°deni
2. asrı isig bolğay bahrī yumurtkanı kisgeyler ve anıñ h̄aşşiyeti ol turur kim aq cismlerni
kara kılğay ve eger
3. anı zengār birle qarıştursalar ve kümüşnün qazğan yüzine işge sürgey anteg bolğay kim
köygen altun teg ve eger nevşādur suwı birle
4. ol nerseniñ yüzlerin kim qal°ay birle lihām kılmağa tilegeyler yaqğaylar lihām edgü
kelgey ve eger temürni yā baqırni yā birincni tileseler
5. kim altunlasalar nevşādur vāsıtası birle aqartabilgeyler tamām tögmişdin soñra qal°ay
birle qarıştursalar ve irimiş yağ birle
6. bir yaqsalar ol yirni kara kılğay ve nevşādur mizācı isig taqı kuruğ turur ve anda tamām
7. qabzı bar ve ol h̄aşşiyeti taqı bar kim nerselerni tireñ yirdin cezb kılğay bir türlüğ
nevşādur taqı şan°at birle kılurlar ve ol taqı asrı
8. körklüg turur ammā barça h̄alde ma°deniniñ h̄aşşiyetini tutar faşl ol taşlarnı bilmekde
kim cevherleri bar
9. münāsib niçe kim mertebede anteg bolmağay ve anıñ fazīleti taş h̄aşşiyet kiteblerinde
kim menkūl turur burunğılardın

77a

1. ve taşlarnı köp yād kılıp tururlar ve her birine andın h̄aşşiyeti aytmışlar bireri andın
bu rüzgārda
2. meşhūr ve ma°rūf tururlar ve bireri mechūl turur şu zamāne h̄alāyıkñıñ köpreki anı
bilmeklikke qāşır tururlar ol kim ma°rūf
3. meşhūr turur keltürüldi taşlardın bireri ol turur kim arıq tañrı celle celāluhū yaratıp
turur
4. kim kişiler aña irādet taqı raviyyet hesbince taşarruf kılurlar kim ol anlar tirligine
5. zarūret turur ve ol zarūretdin başqa bağlanmağay kim bu kün anlar tirligleri tüzülge(y)
altun ve kümüş teg
6. kim andın nuqdlar kılğaylar her bir yirniñ °ādeti hesbince ve h̄alk anıñ birle satıg alıg
kılurlar ve bireri ol turur

7. kim altun bilezük ve bizek pād-şāhlar üçün kılurlar taķı uluğlar üçün kılurlar yāķüt ve yinçü
8. ve la^l ve zümüröd ve firüza teg ve bireri ol turur kim ādamīlarını yimekinin iślāhı turur tuzlar teg
9. ve bireri ol turur kim hastalıkları def^o kılğay tütüyā teg ve ermenī taşı ve marķaşışā kim anlarda

77b

1. ferīhligi bar ve bireri ol turur kim katiğlık ortaklıķındın taş birle temür ve pülāddın ot hāşıl bolur kim anlardın köp
2. nihāyetsiz nāfi^eler alurlar ve bu cismlerni katiğ kılğay sindik teg ve bireri katiğ cismlerni ançaçaklı
3. anlar iritürler pūra ve kal^{ay} teg ve bireri iki cism filizātdın ortaklıķ tüşse
4. bolmaķ vāsitasındın reng kılur iki cismdin başķa barķa filizātdın tütüyā ve mağnīsyā ve köymiş bakır
5. ve kara kurgāşın ve kirşen ve ba^{zı} bizekler özlerindin kılurlar kıızıl balçık ve sarı balçık ve ve zirnīh ve lāceverd
6. ve zencār ve andın özge ve birer andın temür hāşıl kılurlar kim anda ança menfa^{at} ve hāşşiyet bolğay
7. ve birer andın ve filizāt bakır ve kal^{ay} ve kara kurgāşın hāşıl kelür andın iw tehmeli ve zarflar kılurlar
8. kim ādamīğanın anlarğa iħtiyācı bar ve bireri hayvānlar ^ouzvlarındın toğar ve bireri ol kim zāhiri hayvānı turur
9. teñiz kışķaçı teg taķı teñiz tawuşķanı teg ve aķ mühre ve dīv tırnaķı ve balık kulaķı ve bireri ve bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg

78a

1. taķı mercān teg kim ol vāsıta turur ma^{den} ve nebāt ortasında ve ba^{zı} billür ve cerāhat taşlarındın ve andın özge ve ba^{zı} ol turur
2. kim nebātīdin bolğay ot isiglikı aña teger taķı ol taş teg bağlanur kal^{ay} ve (...) teg bireri zehr ve bireri

3. bād-zehr teys taşı teg ve türlüğ bād-zehrler ve zümürüd ve bireri ol turur kim yalın teg bolğay taķı çerāğ teg
4. yanğay kehribā ve sandurus teg ve bireri anı tutmaq sebebindin uluğlukumuz ve haybatımız ħalāyık
5. közinde düşmanlar közinde artuğ bolsun üçün ve ve ba°zını binālarda ve °imāretlerde işge sürgeyler keç ve sārüc teg taņrı ta°ālā
6. barçanı yarattı öz kudret kemāli birle kim ħalk barçanı bilgeyler ve andın kim fāyda almak kerek alğaylar ve anı kim
7. zarüretdin tenlerine işge sürmek kerek sürgeyler ve andın fāyda alğaylar menfa°at istemeklik köp turur ve fāydalar sansız turur
8. bākī bir ve bar taņrı kim barça yaratķanlarının körklügraķı turur üçünç maķālatımız yeti filizātını şerħinde faşl ol faşl
9. yeti filizātını şerħinde icmāl tarīķ birle çün kuyaş ciriminin şu°ā(s)ı yir içine eşer kılsa

78b

1. ve anın isiglikindin istilā tapķay ol sovuķluk kim ol yir içinde bolğay ve ol yir içinde kim anda suwluķı bolğay andın
2. buħārları peydā bolğay taķı ol yir astında kim havāyi bolsa taķı yiri kim ol havāyi kapsamış bolsa tütün
3. ħāşıl bolğay kim filizātını aşlı ve maddası bolğay ve qarışmaķı kim anlar ortasında tüşgey ve irimekliği anlar ortasında
4. peydā kılgay muħtelif filizāt ve muvāfık cevherler ve müteğayyir ma°denler peydā bolğay taķı filizāt atını yeti cevherge ıtlāķ
5. kılurlar altun ve kümüş ve bakır ve kal°ay ve kara ķurğaşın ve ħārşinī teg kaçan bu ayılğan tütün yir içinde ħādiş bolur
6. ve çıķmağay yir tapmas ve köp vaķt kalğay ve ħal kıılınmağay ve bağlanğay anteg kim ħāric yüz
7. kim fesād mücibi bolğay aña yol tapmağay ve isiglik maddası kim anın aşlı bolğay andın munķați° bolmağay ve bu
8. ħālce kalğay köp zamānğa tegrü ol buħārlar cirimi isiglikindin yavuşmaķ ve savuķluk açılmaķındın belgürgey kaçan

9. ol yıl tamām tapkay ve anlarınñ cezvlerini biri birine oħşagay muvāfık tüşgey sowuqluķı aña yapuşğay madda

79a

1. irimeklikindin peydā bolğay ol cevher kim andın peydā bolsa raķık bolğay ve eger buħarı yā tütünü bolğay
2. yana ol ayılğan ħāller tārı bolğay ol bağlanğan cevher kim ħādiş bolğay kibrīt cevheri bolğay ve bu iki
3. cevher yeti filizātnıñ aşlınıñ maddası turur °anāşır erba° teg kim barça müfredāt ve mürekkebāt
4. °ālam-ı suflīnıñ aşlı tururlar türlüğ tabī°at sebebi birle iki nerse ulaşmaķındın türlüğ sıfatlığ peydā
5. bolur taķı yeti filizāt tođmaķı zıbaķ buħarı ħarışmaķı eşerindin her biri birinde bilgen °azīz tańrı ħudreti birle turur
6. ve aytıp tururlar kibrīt cesdler atası tururlar ve sindik analar tururlar anıñ üçün ot isigliki cesdlerni
7. iritmekke keltürgey ve aydınraq ħılğay kaçan munteg bolsa bu iki aşıl ya°ni kibrīt taķı sindik
8. başlamaķķa evvelraq bolğaylar pes anı muķaddem tutup tururlar ve filizātnı yād ħılmaķdın burun taķı türlüğ
9. ħāşşiyetler ve anlarınñ lāzımlarını sananılgay faşl kibrīt şıfatını ve anıñ ħāşşiyetinde kibrīt türlüğ bolğay

79b

1. bireri sarı ve şāfi ve şeffāf taķı bireri kıızıl ve bireri āķ ve anıñ ma°denleri köp yirde turur
2. ve kıızılınıñ vüçüdü °azīz turur keltürüp tururlar kim kıızıl kibrītiniñ ma°deni mağrib teñzinde --- bir tağda turur
3. kice birle çerāğ teg yaruqluķ birgey ve ol kim ħalāyık ayturlar kim kıızıl güğürt kimya turur aşıl bir söz turur
4. ve līkin kıızıl güğürt barçadın şerīfraķ ve edğürek türlüğ turur taķı reng sebebinde kāmil fāydası bar

5. maşrū^clarğa nāfi^c bolğay kaçan anıñ vāsıtası birle süçkürseler baş ağrıkına fāyda kılğay ve ol
6. türlüğ sarı turur filizātñıñ köp cinsini qara kılğay taqı kümüşni anıñ birle meklis kılmağa bolğay
7. ve altunçılar altunñı anıñ birle köydürgeyler ve sınmaqnı sınağan altundın kitergey ve yaman tabī^catlığ altunı yumşatğay
8. ve kıızıl rengge fāyda kılğay ve anıñ tamām yağı bar turur anteg kim aytqay sen yağ turur bağlanmış ve bir türlüğ taqı bar
9. āq aña farsī oqurlar ve ol yigesü turur anı kenced yağı birle hal kılğaylar ve quturğa yaqğaylar

80a

1. quturnı kitergey yalguz aña maşşūş ermez belkim tonñı kim ağıartsalar gūğürt ol ton altında tütün kılğaylar
2. asrı aq bolğay ve eger gūğürtñi turunc tireki astında tütün kılsalar çiçekini ağıartqay ve eger anı iski çağır birle
3. izseler ve qara saqnı anıñ birle reng kılsalar ağıartqay ve çokraqklar bar kim anda isig suw bolğay
4. ve anıñ isiglikiniñ sebebini kibrīt ma^cdenine yavux bolmaqđın bolğay ve ol suwğa kirmeklik köp endāmlar keçükini
5. ve iski ısıtmalarını kim sevdādın bolsa nāfi^c bolğay ve oğlan turğan yirniñ ağırıkı kim köp suwluqđın bolsa islām kılğay
6. gūğürtñiñ tabī^catı isig ve quruğ turur törtinç derecede kaçan anı sirke birle yaqsalar hastalık suwlıqnı
7. qurutqay faşl sindik hāşşiyetin bilmekde ve ol zıbaq sindik turur ve simābnıñ
8. tercemesi pārsī lafzınca ve ol cevheri turur ma^cdendin ve anıñ ma^cdeni köp yirde bar ammā köprek andın
9. freng hedlerinde turur ve ol iki türlüğ bireri kān içinde köz teg yıldırar ve birerini taşđın hāşıl kılurlar

80b

1. ve sindik taş kızıl bolğay şengerf teg kim izilmemiş bolğay ve ba°zı aña kânî şengerf oğurlar ve ol
2. zincefr kim naqqāş rengde işge sürgeyler simābdın ve kibritdin kılğaylar ve özge türlügdin taqı simāb hāşıl kılmağa bolğay
3. ve köp nerseler bolğay kim ma°dende bolğay taqı şan°at bir(le) kılmağa bolğay nevsādur teg kim ma°dindin
4. çıkar ve tütündin şan°at birle kılmağa bolğay ve simābnıñ tabī°atı savuq ve quruğ turur ikinç derecede
5. ve bağlağan taqı uçağan turur eger simāb bolmasa erdi nerseni altunlamağa bolmağay erdi ve altun uşaklarını kāndın çıkarmağa bolmağay erdi
6. sindik muzır turur barça türlüğ hevāska ve bātıl kılğuçı turur köz ve kulak hāşşiyetini simāb zehrī turur
7. öltürgen ve anıñ ba(d)-zehri sezāb turur ve kusaklık nāfi° bolğay ve anı yigenge aylāvūs °illeti bolğay
8. kim ol kılınçdın bir türlüğ turur kim içegiler birge yorulmuş bolğay eger sindik ol kişiğe birseler sağlıq tapğay
9. içegilerini tüzetgey ve kursakda hazm bolmağay anteg kim aşağadın çıkğay ölmüş simāb bit ve özge

81a

1. cānvārlar kim ādam endāmında toğarlar barçanı yoğaltqay ve eger simāb külini ta°ām birle qarıştursalar kaçan
2. sıçқан anı yese hemān zamān ölgey faşl evvelgi faşl altun hāşşiyeti ve anıñ bolmağında altun ma°dende anteg
3. bolğay kim kaçan kim kuyaş şu°ānı yirniñ ba°zısında eşer kılsa harārat eşeriniñ sebebindin ol yir içindin
4. mütevellid bolğay ve anlarınñ ortasında terkibi ve ortaklıkı tüşgey ve anıñ cezvleri oğşaş bolğay ta ol madda
5. asrı sovuq ve şāfi bolğay altun cevher bu vechedin bolğay ve ol °illet kim altunlarınñ bireni
6. hāliš bolğay ve ba°zı ol turur kim hāliš bolmağay yaratılğan aşılta altun maddasına özge cevher kümüş

7. ya bakır yâ kurgâşın katışmış bolğay ve altun cevheri turur meşhûr ve ma'rif ve anıñ tabî'atını germ ve ter turur
8. ve bir qavlda mu'edil turur ve anıñ hâşşiyeti ve menfa'ati andın zâhirraq turur kim şerhke hâcet kelgey ammâ altun cevheri
9. niñ şüreti hiç nerse 'anâsır erba'a keyfiyetindin fesâd tapmağay ve hiç 'unsur kuvvatı anı bâtıl kılabilegey

81b

1. ve köprek filizâtdın kim anıñ birle qarıştursalar anı köydürgey ve arığ altun kal'aylağa(y) ve gâşnı andın arıtkay
2. ve eger arığ altunni köp zamânlar yir astında kizleseler hiç nerse andın eksilmegey
3. ve anıñ rengi müteğayyir bolmağay özge cevherler hilâfinca ve altunni kaçan izip müferrihlerde
4. işge sürseler sevdâni def'i kılgay ve könjülge kuvvat birgey ve hayvânî rûhğa meded kılgay
5. ve eger arığ altun özi birle tutsa hâşşiyet birle ferîh kılgay hâşşa kim ağızda tutmaq
6. ve eger bir 'uzvni anıñ birle dağlasalar tamâm fâйда kılgay ve eger meyilli kılsalar altundın ve anıñ birle közge sürme
7. tartsalar fâйда kılgay ve asrı islâm itgey ve andın altun kılmayası hâşıl bolur köz dârûlarında
8. uluğ rengi turur ve 'azîzü'l-vücûd ve şerîf turur tağı hiç dârû anıñ yirini tutabilmes ve izilmiş otun
9. köp 'illetge asrı nâfi' bolğay arığ altun ol turur kim niçe kim otqa soqsalar noqsân kıлмаğay

82a

1. ve aña talî altunı oqurlar ve altunda köp menfa'at bar ve anıñ hâşşiyeti tañrı ta'âlâ öz kemâl qudreti birle
2. 'azîz kılıp turur bu sebebdin aña mizâcı birip turur kim tirek anıñ şüretine yol tapmağay kim türlüg halâyıq
3. öz 'âdetler hesbince andın naqdî kılıp tururlar ve bireri cins kılıp tururlar anteg kim türkistânda hurda altunni

4. muzarrab kılmayın tururlar biş yüz mişkāl andın yetse bir yastuķ oķurlar ve hindüstanda tenge ve birer
5. arıĝnı ķoyup tururlar ve ol yirler kim türkistānda turur altun ma°denindin anda uluĝ suwlar keķer
6. ķoy tirilerini uluĝ taşlarĝa baĝlarlar ve ol suwĝa batururlar altun ĥurdaları
7. ol tiriler yünlerine yapuşur bu tarıķ birle köp altun ĥāşıl kıılurlar ve ba°zı ķumlar kim
8. suw ortasında bolĝay yuvarlar ve altunlar andın çıķarurlar ve birer topraķnı ilerler ba°zı ma°denlerdin
9. bir arpaddin ta bir derem aĝırınca altun taparlar ve altun bu barķa türlüĝ yeti filizātdın turur ve barķadın eđĝüreki

82b

1. bu türlüĝ cevher turur eger ĝügürtni irimiş altunĝa tarĥ kılsalar yumşak bolĝay ve rengi artuķ bolĝay altun kim
2. şan°at birle kılsalar otdın çıķmaĝay ĥaķıķat altun bolmaĝay belkim kim altunĝa oĥşaş bolĝay eger kimyaçılar
3. da°vıyi anteg kılgaylar kim altun kılgay biz kim otdın çıķĝay ammā bu söznün ĥaķıķatde vezni yok turur taķı yufķa dımaşķı
4. birinc altunĝa oĥşāĝay ta otķa salmayınca altundın ayırabilmegeyler anıĝ üçün kaķan miĥekke ursa tört deng yawuķ
5. °iyāri bar ammā otda ķara bolĝay ve altun barķa guvārende cevherlerdin ve andın özgedin yıldıraĝan turur
6. ve °ālam ĥalkı közine biri birindin revān bolup turur ve müferriĥler ve ma°cūnlarda ve köz otlarında işge sürgeyler
7. ve köz keķükine islāmı bar ve ma°cūn kim andın kıılurlar arıĝ ve körküĝ körüngey faşl kümüş şıfatında
8. ve anıĝ ĥāşşiyetinde ve ol kümüş cevheri turur meşhūr ve ma°rūf barķa yeti filizātdın ve anıĝ tabı°atnı savuķ
9. ve ķuruĝ ve laĥıf turur ve birer tabıblerdin ayturlar kim mu°tedil turur anteg kim köprek bitüg yiri

83a

1. isig yirlerde bolur ma^cdeni köprek kümüſnün ſowuq yirlerde bolur ve ol köprek ve edgürek
2. kümüſ turur ve anıñ yıltırarı ança bolmağay kim altunnuñ ve dārūlar vāsıtası birle köygey ve hiç bolğay
3. ve yir üstinde rüzgār vāsıtası birle yirde kül bolğay ve kümüſ ma^cdenlerdin kümüſ vāsıtası birle hāſ
4. simāb kılurlar iritgen çaқта kaçan kümüſge gügürt sipsele anıñ ſüretini fāsıd kılğay anıñ hāſſiyeti
5. ol turur kim ma^ccūnlarda ve müferrihlerde işge sürgeyler ve köz dārūlarında asrı nāfi^c bolğay ve köñülge kuvvat birgey
6. köp ſowuqluqlarını def^c kılğay ve balğamnı kisgey çün özge otlar birle qarıştursalar keçükke
7. islām kılğay ve özge dārūlar birle qarıştursalar ağız isini körklüg kılğay ve sindik zaħmatına islām kılğay
8. ve andın kalımyay fızzı hāſıl kılğaylar ma^ccūn kim andın kılſalar arı körüngey faſıl baqırnıñ hāſſiyetin bilmekte
9. baqır taqı türlüğ turur bir türlüğ ſāfi turur ve yaruk kıızılı kim sarılıqğa urğay ve edgürek türlüği baqır turur

83b

1. kim kıızıl yumſaq bolsa ve bir türlüğ dağı kara ranglığ kıızıl turur anıñ edgü türlüğ tiğeyler dehne baqır ma^cdenindin
2. toğar ve eger baqırnı birle qarıştursalar andın zencār hāſıl hāſıl bolur ve eger tütyānı baqırğa salsalar
3. altun ranglığ bolğay ve ol birinc turur kim andın iw teħmeli kılğaylar ve eger baqırnı iritseler ve bir pāra kalay
4. anıñ salsalar kümüſ rengi bolğay ve sefidrū ol turur köymiſ baqırnı merhemlerde ve renglerde işge sürgeyler
5. ve yalguz billürnı taqı baqır āletlerine kılğaylar yapuſturmaq āletini kalaydın kılurlar ve andın özgeni taqı baqırdın kılurlar
6. ol sebebdin kim hiç vüçüd isiglikni andın tizrek kabül kılmağay ve andın kiçrek koymağay ve baqırnı

7. iritür çahta oqurlar ve ol bar(ça) dārūlardın turur anıñ hāşşiyeti
8. ol turur kim reng birgende işge sürgeyler ve anda köp fāydalar bar ve baqırdın tız otlar birle tālīkūn
9. kılğaylar qaysı cerāhat kim anıñ birle kılsalar edgü bolmağay ve tügni kim tālīkūn kısqaçı birle yolqsalar ikinç bitmegey

84a

1. ve anıñ hāşşiyeti ol turur kim merhemde iski cerāhatlarnı şalāhka keltürgey nāsūr ve bevāsır eilletlerine nāfi^c bolğay
2. ve eger bir közgü kılsalar baqırdın laqve eilletliğ kişi ol iwde kim quyaş nūrı ol iwge tüsse aña baqsa şifā tapqay
3. eger köymiş baqır şalaya kılsalar ve aç qarınğa kişiniñ tamaqına salsalar qusturğay baqır tişge
4. cilā birgey alamut tağında bir pāra baqır tapmışlar qapān taşı birle biş batman ve bu barça nādirlerdin turur
5. faşl qal^caynı bilmekde ve anıñ hāşşiyetin añlamaqda ve aña qal^cay ayurlar ve anıñ bitüg yiri iki yirde turur
6. bulğar birle freng hedlerinde ve edgürek türlügi ol turur kim aq bolsa ve şāfi ve anı yılanlarğa oħşaş qılup tururlar
7. ve bir türlüg taqı çīnī turur az qaralıqı bar ve quruğ turur anıñ nişānı ol turur kim qaçan tepretseñ
8. āvāz kılğay ve qal^caynı şan^cat birle köydürgeyler asrı āq ve aña kirşen ayturlar
9. yüzni anıñ birle āq ve şāfi qılurlar ve aytıp tururlar kim qal^cay kümüş cinsindin turur ve līkin üç sebeb tüşüp turur

84b

1. ma^cdende aña sastlıqı ve yaman ıdığ ve iggende āvāz kılğay eksir şan^catı yārānları da^cvī
2. qılurlar kim bu üç āfetni qal^caydın kitermege bolğay eger mümkin bolsa şan^cat birle kümüş bolğay anıñ hāşşiyeti
3. yüz aqlıqını arıtqay ve nişānlar kitergey ve kişige şehvet köp zahmat birse yufqa qılmış

4. ƙalʿaynı biline baĝlasa anıñ ŧehvetini iksitgey ve köp ihtilām tüŧmeki ƙaytarĝay ve merhemlerde ƙılĝaylar
5. cerāhatlarĝa fāyda ƙılĝay anıñ ŧabtʿatnı sowuƙ ve ƙuruĝ turur ƙan cerāhat aƙmaĝını ƙaytarĝay ve ol yirdin kim
6. saƙ yolƙsalar anıñ birle āsān tartƙaylar faŧl ƙurĝaŧın ŧıfatında ve anıñ hāŧŧiyyeti
7. ve anıñ maʿdeni köp yirlerde bar ve ʿizzetsiz turur ve ƙalʿaydın ƙararak bolĝay ve tirek irigey
8. tütyā taƙı ƙurĝaŧın maʿdenindin toĝar ƙurĝaŧın buhārındın ve ƙurĝaŧınnı köydürgeyler andın kirŧen ƙılĝaylar
9. renlerde ve merhemlerde ve köz otlarında iŧge sürgeyler ve eger otın artuƙ ƙılsalar ƙızarĝay ve aña esrenc ayturlar

85a

1. naƙƙāŧlarĝa iŧge yaraĝay murdarseng taƙı ƙurĝaŧındın peydā bolur ve minānıñ aŧlı ƙızıl serenc bolĝay
2. ƙiriklik kümüŧni hāliŧ ƙılabilgey meger ƙurĝaŧın ortaklıƙı birle ve eger ƙurĝaŧınnı üzüm
3. ƙöpiniñ ortasında ƙoysalar kirŧen peydā bolĝay köymiŧ ƙurĝaŧınnıñ hāŧŧiyyeti cerāhatlarge edĝü bolĝay
4. aymıŧ itni cerāhatdın arıtƙay ve yeñi it bitürgey ve köz zaħmatına nāfiʿ bolĝay
5. murdarsengniñ hāŧŧiyyeti ol turur kim cerāhat ƙurutƙay ve ƙoltuƙ isine eger sirke birle
6. ƙaynatsalar ve yaƙsalar islām ƙılĝay ve eger yiseler ölümdin ƙorƙuĝ bolĝay ve eger ƙurĝaŧınnı yufƙartıp
7. urĝa yaƙsalar kim endāmda bolĝay anı iritgey ve ƙurĝaŧın tütüni barƙa hevāsĝa ziyānkār bolĝay
8. hāŧŧa kim köz ve ƙulaƙƙa meflücluƙ ve raʿŧe keltürgey faŧl türlüĝ temürler ŧıfatında
9. ve anıñ menfaʿatinde ve ol iritür gevherlerdin halāyıkĝa temürdin fāydalıraq nerse yoƙ turur kim andın baŧŧa hiĝ iŧ ve ŧanʿat

85b

1. ƙılmaĝa bolmaĝay ve barƙa türlüĝdin edĝüreki ol bolĝay kim asrı aƙ ve ƙatıĝ bolĝay ve temürdin ŧanʿat birle pülād

2. hāşıl kılurlar ve pūlād taķı tūrlūg turur bir tūrlūgin pūlādik oķurlar ve pūlādik ol bolğay kim anda
3. āķ cevher bolğay ve köp pūlādikdin bolğay kim iş buyurğan vaķtda ķuruğluk sebebından sınığay
4. ve bir tūrlūg taķı temürdin hindī turur kim aņa ruhīnā oķurlar ve anıñ cevheri inķe bolğay ve bir tūrlūg taķı bar
5. cūbek teñzinde kim andın ķılıçlar ķılığaylar ve ol temüri turur asrı āķ ve yumşaq anteg kim temür anıñ zarb
6. astında tāķat tutabilmegey ve anıñ ķılıçını kāğız teg yüergey ve andın ķoymağaylar kim müsūlmānlarğa
7. satķaylar ve bir ķılıç andın bir miñ mışır altını kıymatı bar ve ķılıçda şekiller bolğay kim anı fālğa yahşı
8. tutmağaylar ve ol anteg bolğay kim bir barmaķ basımı ķılıç yüzinde cevherdin boş bolğay ve anıñ rengi ķara bolğay
9. ve ömr vü mi°de kerbniñ bir ķılıçı bar ermiş kim aņa zennūn dirler imiş ol ķılıçnıñ ortasında ay şūreti teg

86a

1. ķılıç cevherinde ķılınmış erdi anıñ hāşşiyyeti taķı temür rengi mi°dege nāfi° bolğay ve suvlardın
2. kim ma°denlerge keķkey hiç suwı temürdin nāfi°raķ yok kim aņa keķse ve suwı kim hāşıl bolur aņa
3. hāşşü'l-ħadīd oķurlar dārūlarda işge süргеyley hāşşa merhemlerde cerāhatnı ķurutķay
4. ve bevāsırğa fāydası bolğay ve eger cevārişlerde isti°māl kılsalar mi°de ıstırhāsına fāyda kılgay
5. ve bevāsır yiline islāmı bar ve iñ rengi kim °illetindin rangsız bolmış bolğay şalāhķa keltürgey
6. temür za°ferānī taķı andın hāşıl bolur temür bir(le) sarmusaķnı isitseler anıñ mażaratını zāil kılgay
7. ve artuķsı suwluqlarını def° kılgay faşl darşini ve anıñ hāşşiyyetinde çin yirind(e) gevheri turur

8. iritgeni kim aña hārşīnī ayturlar sarıǵ ranglıǵ bolǵay rengi ve mizācı yavuǵ turur kızıl altunǵa
9. ve aytıp tururlar kim hālāşdın çıǵǵay ve altun cevherindin aǵırraq bolǵay ol hūkm birle kaçan ol altunı kim cevher birle

86b

1. qarışmıǵ bolǵay iritgeyler ol cevher öşlüǵ kılǵay bute tüpünde ve bu maʿnā anıǵ aǵırlıǵına delālet kılur keltürüp tururlar kim
2. bir vaqt yıldıırım uluǵ yıldıramıǵ taǵı ol yirde cevheri tapmıǵlar katiǵ bir tirek teg köpreki uzunraq
3. yirge batmıǵ āk temür teg anteg kim kümüş rengine yavuǵ erdi andın hānçerler kıldılar
4. ve bıçaqlar ve ol cevheri erdi orta temür birle kümüşdin ve aña oǵşaş köp körürüp tururlar hikāyet
5. kılǵaylar kim qadimde kīş ve baḥrayn melikiniñ müddeʿisi bar erdi bir aṭ sebebden ve bir kılıçdın kīş meliki tiledi
6. kim bu ikisini baḥrayn melikindin alǵay aṭ hāşşiyyeti o(1) erdi kim suwda tört aǵaç yir
7. yüzebarur erdi kim ermez erdi ve kılıçnıñ hāşşiyyeti kismekte anıǵ kim hiç kılıç anteg bolmaǵay
8. ve ol anteg erdi kim qadimde yıldıırım kelmiş ol yirde ol cevherdin iki dest kılıç kılmıǵlar kılıçı
9. birini yirge qoyup erdi kaçan kiçe uşqanda tamām yirge batıp erdi ve eşeri qalmayın erdi niçe kim istediler

87a

1. kayra tapmadılar kaçan bir kılıç taǵı tamām boldı asrı kiske erdi kiçege yavuǵ baḥrayn meliki kiçer erdi
2. ḥurmā aǵaçına yetti saǵındı kim kişi turur ol kılıçnı ol terekke keçürdi eyle saǵındı kim anı kismeyin turur
3. ve maʿlūm boldı kim terek ermiş melik asrı ğazablanmış ve kılıçnı taşqa urmış ve sınmış ve salmış
4. ikinç kün ḥurmā aǵaçnı kördiler iki kisilmiş bir urmaq birle kılıçnı aǵır zaḥmındın terek birge

5. turup ermiş kaçan azğına yıl tegdi erse tüşti andın soñra kılıçını yapušturdılar tamām ve aña
6. yapušturulmuş atamışlar gümān ol turur kim ol cevher ħārşininiñ ermiş ve her kişi bu bābda özge söz aytıp tururlar
7. faşl çīnī temürniñ şıfatında ve anıñ ħāşşiyyeti ve menfaʿatinde çīnī temüri mürekkeb turur kim tamğaç
8. vilāyetinde anlardın kılıp tururlar ve aşlı ħārşīnī turur ve birer aytıp tururlar kim mürekkeb turur barça yeti filizātdın
9. altun teg ve kümüş ve bakır ve temür ve ƣalʿay ƣurğaşın ve ħārşīnī teg ve tamğaç şehrlerinde köp heykeler bar

87b

1. köp tekelluflıǵ ʿibādet yirleri anteg kim her milleti ʿibādet vaqtında anlarınñ bir türlüǵ ʿalāmetleri bar ta ol millet ħalāyıķı
2. agāh bolğaylar ve öz ʿibādetlerine meşğül bolğaylar islām içinde bāñ namāz teg taķı naķūs ve öz nerseler tersālar
3. milletinde bu cemāʿat ʿahdleri andaǵ ermiş kim barça yeti filizātdın terkībi kılur bir uluǵ ƣañ teg
4. bir uluǵ küp teg eyle kim anıñ başını yaħşı bir birine keltürmiş bolğaylar ve anı zencīr birle öz kelisyeler töpesindin
5. asqaylar ʿibādetleri vaqtında temürdin ƣamçı bir aña ururlar hāyil ünler andın ƣıķğay
6. ve ol milletniñ köpreki ol şehrlerde ve baʿzı vilāyetlerdin aña yavuķ ol ʿalāmeti işitgeyler ve maʿbedge
7. kelgeyler anıñ üni bir menzilge yavuķ bargay keltürüp tururlar kim her kimniñ laķve ʿilleti bolsa çīnī közğüge baksa
8. saǵalğay ve özi birle tutmaķ periler teşvīşini defʿ kılğay eger maşrūʿ özi birle tüşse edǵü bolğay ve aytıp tururlar çīnī
9. közğü öz nefsi birle duʿā turur andın muħtelif ħātemler kılğaylar eger kiçig oǵlanlardın assalar

88a

1. ve uykuda korkmağaylar ve köp yığlamağaylar barça zahmatlıg nerselerdin anlarını saklağay faşl
2. türlüg nerseler kim °amel birle yeti filizâtdın kılıp tururlar niçe kim anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge
3. yād kıldıuğ ammā ayıra-imedi her birini başka başka yād kılıngay birincge oğşaş ayturlar ve baqırdın tedbīr birle tūtyā
4. kılığaylar aña baqır kerek kim arınmış bolğay ta yahşı sarı bolğay ve andın evānī taqı özge nerseler kılığaylar tūtyā
5. kaçan baqır cevheri birle qarışur bolsa baqır veznde artar altunnı sınağan kılığay ve çeküç
6. kabūl kılmağay faşl sefidrūynı ve anıñ hāşşiyetin bilmekde sefidrūynı baqır birle kal°aydın kılığaylar
7. kānīdin özge bolğay ve arıg ve aq gevher bolğay ve sefidrūynı terkīb kılmaq sebebi ol ermiş kim bir kāhir pād-şāh buyurdı
8. ta iw tehmelni altun kümüşdin sındursunlar ve hiç kişini qoymaz erdi kim altun ve kümüşdin suw içkey erdi ol °aşır hūklmēri
9. ol dehr hāceleri üçün buyurdılar ta sefidrūy anıñ bedeli üçün kıldılar birinc altun °evez ve kal°ay kümüş °evez

88b

1. iki yumşaq cevherdin hāşıl bolur faşl betravi şıfatında ve anıñ hāşşiyetin bilmekde betraviy
2. mürekkeb turur kara qurğaşın birle baqırdın taqı filizātınñ körklüg türlügi ve andın hiç nerse evānī
3. kılmağaylar qaysınıñ kim baqır artuğ bolsa hāvan kılurlar ve qaysınıñ qurğaşını andın artuğraq bolsa
4. hamām qazanları kılığaylar ve anı °acem yirinde tāl oqurlar ve baqırdın qurğaşın ortasında ol mizāc hāşıl bolmağay kim
5. kal°ay ve baqır ortasında ve eger otqa qoysalar qurğaşın tirek irigey ni kim isfidrūydın ve betravidın
6. ve baqır ve birincdin veznsiz birge iritseler barça filizātınñ yamanraq terkībi bolğay faşl tālīkūnnı

7. bilmekde ve anıñ hāşşiyetin anlamakda t̄ālīkūn cevheri turur mürekkebe barça filizātdın ve anı bir uluğ hükm terkīb kılıp turur
8. yūnāndın ve neseb kılınıp turur t̄ālīkūn birle t̄ālīkūnnıñ hāşşiyeti ol turur kim andın kısqaç kılsalar ve anıñ birle
9. artuq kirpük kim köz kırığında bitmiş bolğay yolksalar qayra bitmegey ve anıñ aşı kisilgey ve bu ma'nā

89a

1. ve bu ma'nā mücerreb turur bir vaqt t̄ācirlerdin bir kimerse dostlık haqqını s̄ābit kıldı ve anteg bir kısqaç bu zaifğa birdi
2. anıñ birle artuq kirpükni qaysı kişi közindin yolqtılar şifā taptı ve eger anıñ birle yülügüç kılsalar ve anıñ birle
3. yülüseler anıñ hükmi taqı munteg bolğay ammā her mevzū° kim anıñ birle cerāhat bolsa hergiz hoş bolmağay ve eger andın oq temüri
4. kılsalar cerāhatı edğü bolmağay ol zehrlük °illeti kim anda peydā bolup turur her kim t̄ālīkūn közgüsine baksa
5. közin t̄iz kitermegey köz ağığı qopqay ve köz nūri fāsīd kılğay ve eger t̄ālīkūnnı isitseler
6. ve suwğa ursalar çibin ol suw tigrisine t̄iz kitmegey ve her yirge kim ol suw tigse çibin aña olturmağay ve ol
7. yirdin qaçqaylar qaysı yirdin kim anıñ saç yā kıl tartasalar anıñ aşı kisilgey ve avçıla(r) kim āv āvlarlar
8. muhtelif nerseler eger andın āletler kılsalar oq temüri taqı oraç kim anıñ kiyik taqı börü tutqaylar
9. taqı balıq qarmaqı kibi ol hayvānnıñ a°zāsı cerāhatlığ bolğay elbette tüşgey ve helāk bolğay faşl balıq tışı ve anıñ

89b

1. ve anıñ hāşşiyetin bilmekde ve ol cevheri turur aq ve yıltırar ve kiçig naqşlıg kenced dānesi teg
2. ve bireri sarı reng bolğay ve anıñ naqşı uluğ ve iiri bolğay balıq tışınıñ nāzūklükdin özge °izzeti

3. ve hāşşiyeti bolmağay burun kıymatı bar ermiş andın bıçak sapları kılğaylar ve kılıç kabzaları
4. hıtāy yirinde ʿazīz tutarlar bıçak destelerini reng kılğaylar vesme birle anteg reng tutkay hotū
5. reng teg asrı cilā birilmiş bolğay hotūnı ve anı hotūdın anıñ birle tanımağa bolğay kim kaçan bıçak
6. birle yonsalar anıñ rengi kitgey ve hotūnıñ rengi öz qarārında bolğay ve kayın ağacı tūpündin bıçak desteleri kılğaylar
7. ve reng kılğaylar asrı körklü bolğay faşl ʿācnı bilmekde ve hāşşiyetin anlamağda ol pīl süvegi turur
8. ve cevheri bar asrı körklüg pūlād cevheri teg kiçig uluğ ve ʿizzetdin özge hāşşiyeti yok
9. hıtāy şehirlerinde tamām ʿizzeti bar andın taraqlar kılğaylar ve saçka soğğaylar taķı özge tertūbler kılğay

90a

1. ve anıñ bireri sarı bolğay ve eger inek süti birle kaynatsalar asrı aķ bolğay faşl ābnūsıñ
2. hāşşiyetinde ve ol bir kara ağaç turur kim zengibār sāhilindin keltürürler ve anıñ tirisi āķ ve asrı ağır
3. asrı ağırlıķındın yana suw birle kelgey yaħşı katıg bolğay ol sebebdin kim hiç anda yok andın körklüg
4. nerseler kılğaylar ve ʿāc birle işlegeyler çün ābnūsı yandursalar hoş ıdıg kelgey ve eger suw birle izip közge tartsalar aķlık
5. közdin kitergey ve köymiş endāmğa sipseler fāyda kılğay ve kavuķtađı kumnı yumşatğay ve qarın ağrığına edğü bolğay
6. faşl hotūnı ve anıñ hāşşiyetini bilmekde ve hotūnı baʿzı ayturlar kim yılan başı turur ammā hotūnıñ haķıķatı
7. cānvārı turur öküz menjiz ve ğaznī vilāyetinde bolğay türkistān tevābıñdın şimāl sarı ol vilāyetlerde köprek bolğay
8. ve ol kim bıçak ve kılıç destesi kılsalar anıñ süvegi turur ve sarı ranglıg bolğay ve naķşlar bolğay anda kızılğa māyil

9. ni yigit cānvārlardın kılsalar katıg muhkemrak bolğay ve şāfi ve hoş rangrak bolğay ve ol kim

90b

1. pīr yemiş bolsa tonuğ ranglıg ve kiçig bolğay ve pād-şāhlar anı köp bahā birle alğaylar çīn sarı
2. yaḥşı alğaylar ve ögülmüş tutkaylar ve mağribde ve özge vilāyetlerde munteg keltürüp tururlar kim mısr ḥalīfaları rūzgārında bir bāzārgān
3. bir uluğ bıçağ destesi ḥotū tişindin mekkege iletmiş erdük onlar ḥotūnı taleb kılur ermişler bıçağnı miñ altun
4. mısrīğa aldılar kim anıñ ḥāşşiyeti ol turur kim her kim özi birle tutsa zehr aña iş kıлмаğay kaçan zehr
5. anıñ yavuşına yetse tir ol ḥotū süveginde bilgürgey bu sebebdin pād-şāhlar maṭlūbı turur faşl nerük
6. ni ve anıñ ḥāşşiyetin bilmekde nerük köp söz bar turur ammā ḥāşı ve edğüreki şu turur kim yād kılına turur
7. şeyḥ re'īs ebū ʿalī sīnā nerükde risāle kılıp turur anda aytıp turur kim nerük tüp turur uluğ ve aq
8. berber kırçaqları teg hem ol şeklge ammā andın uluğrak ʿalef kirmān tağlarında ve ol tağlarda kim kıplan yirleri turur
9. bolğay ol behārda yirdin çıkğay ve anıñ yaprağının şekli kıvun yaprağı şekli bolğay kaçan anıñ uzunluğı

91a

1. bir kırişca bolğay anıñ şekli kıytkay ve yapraqları anıñ kışnız yapraqları teg bolğay ve anı ol nişān birle özge ʿalef
2. lerdin tanımağa bolğay niçe kim anda ʿalefler bolğay kim kışnızğa oḥşāğay ammā ol ʿalef burun kıbun yaprağı kimi
3. erdi kaçan tanımaqlıq aña ḥāşıl bolsa anıñ tigresinde taşlar yığğay nişān üçün kaçan kim irişse o(l) anıñ ʿalefi
4. sarı bolğay ol tüpni yirdin tartkaylar andın soñ sınağaylar ve anı sınağay andağ bolğay kim

5. kaçan uluğ bolsa eger bir pāra qazan astında kim tolu ot bolsa kim qaynağay eger qaynar erken qaynamaqdın tursa
6. nerük bolğay ve eger etmekçiler tandurlarına salsalar etmekler tandurğa tüşgey ve eger tāza bağırğa qoysalar teşük kılğay
7. kaçan tecribe kılındı kim nerük turur her hātun kim yise yüklü bolmağay ve eger ir taqı yise andın
8. hātun yüklü bolmağay ve eger anda bu hāşşiyet bolmasa erdi nerük bolmağay erdi ve anı iki arpa qadarınca yimek kerek munteg ayturlar
9. kim qaplanga toğurmaqlıq duşvār bolur taqrı ilhāmı birle ol tüpni tartqay ve yigey kim aqa oğlan bolmağay kaçan yimiş bolğay

91b

1. anıñ tizeki içinden bütün çıqğay ve vaqt bolğay kim anıñ rengi yaşıl bolmış bolğay ve yumşakraq bolğay andın kim aşılda erdi
2. ve anı kim qaplan yimiş bolğay anıñ hāşşiyeti artuqraq ve kuvvatlığraq bolğay ve eger azğma andın cerāhatke salsalar
3. kim iski bolğay nāsūr teg edğü bolğay ve kerek kim burun az qoyğaylar ve her kün bir pāra arturğaylar
4. ta tamām edğürek bolğay ve kişi kim ol dārūnı taleb kılssa kerek kim qaplan tizekinde istegey ve bolğay kim
5. kirmān vilāyetindin özge qaplanlar tizekinde taqı tapqaylar eger ir yā hātun iki arpadın artuq yiseler
6. bilgürge(y) kaçan tişi qaplan kim anı yutar tamām tügini töker andın soñra
7. andın soñ yeñi keltürür bu turur ol kim h^vāce ebū ʿalī sīnā bu bābda keltürüp turur ve baʿzı aytıp tururlar bolğay kim
8. kaçan qaplannı öldürürseler nerük anıñ qarnındın çıkar kaçan taqağuga birseler hem ol zamān yumurtqasın tökgey taruqı
9. uzun zerāvendni mūm birle tutarlar nerük (...) eblehlerge satarlar sinamayın tecribe kılmayın faşl
10. belesān yağı şıfatında

92a

1. bir tirek turur mışda ol yirde kim aña ‘aynū’ş-şems ayturlar ve anıñ ıdıǵı şarābǵa oħşaşǵay
2. ammā ‘izzet yaǵında bolǵay ve keltürüp tururlar kim belesān özge yirde taqı biter ammā yaǵı ol turur
3. şarī toǵar çaqda barça yaznıñ soñında butaq başlarını teşük sarı keltürürler kim ol teşüklerdin
4. yaǵ çıǵǵay yılda az hāşıl bolǵay anıñ sınamaqı eger suwǵa tamuzsalar suw astına bargay
5. ve arğunluq birle suwǵa qarışqay ve suwnı tonuq kılǵay ve andın adrılǵay ve ol haqıkatda sıfat turur
6. ne yaǵ ve eger yünni aña soqup yandursalar ve anıñ külünü suw birle yoǵursalar eger balavuz teg birge yapuşsa
7. arıǵ yaǵ bolǵay ve anıñ edǵüreki ol pāra bolǵay tonuq ve iski ve kuvvatı qalmamış bolǵay anıñ hāşsiyyeti
8. barça zehrlerke islām kılǵay ve fāruq tiryāqını ansız kılmaǵa bolmaǵay ve oǵlan kim karnındın keç
9. çıǵǵay qaçan belesān yaǵın aña köydürseler tiz çıǵǵay şar^d(a) ve yıl renclerinde ve baǵır rencinde

92b

1. ve mi^ddege ve adaq aǵrıǵı kim savuqluqđın bolǵay islāmı bar ve anıñ menfa^ati tıb kitebinde köp turur ve
2. hekimler qatında vücdı ‘azız turur faşl saqankürnı ve anıñ hāşsiyyetin bilmekde ve ol cānvārı turur
3. sūsmār teg ve edǵüreki ol bolǵay kim yaz faşlında tutqaylar ve aşıl saqankür az ilge kirgey
4. nādır hāşıl bolǵay ve anıñ endāmınıñ edǵüreki kindiki ve qarını ve bögreki bolǵay ve tāzası edǵürek bolǵay qaқındın
5. ve zarüret cihetindın qaқnı işge süргеyley kim tāzanı saqlamaǵa bolmaǵay saqankür hāşsiyyeti ol turur
6. kim qaçan yiseler za^f kimersenıñ şehveti anıñ galebe kılǵay kim tıyılmaǵay meger ol nerseler birle kim şehvetni

7. sākin kılğay marul teg ve yasmuḵ şorbası teg ve aña oḥşaş nerseler teg ve tiryāk dārūlarındın turur kim savuḵ
8. rencler kim sinjirlerge te°alluḵ tutar asrı fāyda kılğay faşl şerīf ma°cūnlar şıfatında
9. tiryāk teg ve içni savutur otlar teg bu iki ma°cūn dārūlar ba°zı ol turur kim ilge kelmez

93a

1. ve vücūdı °azīz turur ve ba°zısı ol turur kim keḵ ḥāşıl bolur ve ol tīn maḥtūm turur taḵı ḵaşbü'z
2. zerīre taḵı sāzec hindī ve ol duşvārılık birle ḥāşıl bolur belesān yağı teg saḵankūr
3. kindiki ve bu bişdin biri tiryākda tüşgey taḵı müberred bütūn tüşgey ve özgesi ikisinde taḵı
4. zarūret bolğay ve bu bişniş şerḥini yād ḵılalım ta fāyda ḥāşıl bolğay tīn maḥtūm şerḥi
5. ebū °alī sīnā aytur kızıl peştedin keltürgeyler anı baḥīre oḵurlar ve ol kim bu bābda
6. kiteblerde tapuldı bu turur ve niçe mu°temedlerdin rivāyet ḵılıp turur biri anlardın tāce'd-dīn bulğārī turur
7. kim bu rüzgārda ḵişi dārūlarını andın edğürek tanıamaz erdi ol yir kim balçıḵnı andın alur ermişler
8. teñiz suwı tutup turur ve ol balçıḵdın andın özge kim uluğ pād-şāhlar ḥazīnalarında ḵalmış bolğay özge
9. ḵolğa kirmez ḵaşbü'z-zerīre şerḥi ebū °alī sīnā aytur kim anıñ edğüreki yāḵūt ranglıḡ bolğay

93b

1. ḵün ḵaşbü'z-zerīre ilge kelmez ni kim keltürürler ol ermez taḇībler anıñ bedelini yaş sarmuḵnı
2. işge sürerler ol cihetdin kim tiryāk °amelni ḥāşşıyyeti birle ḵılur ve bedelniş ḥāşşıyyeti aşıl teg bolmağay
3. sāzec hindī şerḥi ebū °ali aytur ni kim keltürürler sāzec hindī ermez köp pād-şāhlar
4. sādīcğa ḵişi ıda birip tururlar ḥāşıl bolmayın turur ve ilge kelmeyin turur munteg aytur kim hindūsitan
5. sarı ḥavz-ḥānede hindistān pād-şāhlarınıñ birinde turur duşvār ilge keltürmege yarağay satmazlar

6. ve bahşlamazlar fi'lcümle hâşıl bolmadı ve tabîbler anıñ bedeli enfîl yapraqı yâ talisfer kılurlar ve belesân
7. yağıñıñ hâli taķı saķankūr balıķı ol kim hâliş turur duşvâr hâşıl bolur ve bu biş dârūdın özge
8. dârūlar kim tiryākda mişrudıtusda işge yarağay hem duşvâr ilge kirgey ve eger ilge kirse
9. tâza ve körklüg bolmağay ve bu sebebdin bu iki ma'cūn 'azîz turur ve uluğ tañsuqlardın turur ammâ kerek kim ustād tabîb

94a

1. māhir kılğay kim aña i'timād bolğay yâ anıñ hāşşiyetini bātıl kılmağay anıñ üçün yād kıldım kim armağan
2. uluğ pād-şāhlar hızmātına keltürürler kim anıñ edğüsü yamanı ma'elūm bolğay ve her kişidin qabūl kılmağaylar ve i'timād
3. körküzmegeyler meger hāzîk tabîbdin faşl ol dārūnı bilmekde kim quşlar tanığaylar
4. bir 'alef turur kim aña quşlar // oqurlar ve anı edğü tanırlar anıñ hāşşiyeti
5. ol turur kim bir nohūd qadarınca quşlar uruşna cerāhatlığ bolğanğa birürürler ya'ni her qaysı ne kim zaħm ursalar ve ma'elūm
6. bolmağay kim ol zaħmatdın halāş tapar mu bayuq ta özleri birle iletgeyler ve eger halāş tapmasa qoyğaylar ol
7. dārūdın bir nohūd qadarı cerāhatlıqlarğa birgeyler ta yutqaylar eger bir sâ'atdin soñra ol cerāhat yirindin
8. çıksa delîl kılur kim cerāhatlığ halāş tapar ve anı iletgeyler ve eger bir sâ'atdin soñra çıkmasa
9. delîl kılur kim halāş tapmağay anı hem anda qoyğaylar ve kitgeyler törtinç maqālat hoş ıdıqlarda

94b

1. evvelgi faşl misk tanımaqda ve anıñ hāşşiyetinde kiyikni tutqaylar ve il qarnına ve endāmlarına sürterler
2. ta qanı kim anıñ kindiki çevresinde bolsa nāfasına kirgey qaçan savusa bağlanğay qaçan maʿlūm bolsa kim
3. özge qan anda kirmeysez? anıñ nāfasını algaylar ve keltürgeyler bir sālğa tegrü qaysı qan kim anı öltürmezdin
4. burun nāfağa kirmiş bolsa uluğ pāralar bolğay qaysı kim qatre qatre aña kirmiş bolsa bağlanmış şāflar teg
5. ve muhkem bolmış anı misk ortasında tapqaylar ve aytıp tururlar ol kiyik kim sünbül bīhemın yemiş bolğay misk
6. andın mütevellid bolğay ammā misk türlüg bolur miskniñ edğüreki çīn miski bolğay hıtāy vilāyetiniñ ortasındın
7. keltürgeyler ve andın az ilge kirgey vücūdı ʿazīz bolğay bir nāfa andın on biş mişqālğa yavux çıqğay ve yufkalıqdın
8. kim ol nāfanıñ tirisı bolğay bir derem ağırı bolmağay il birle bilmege yarağay kim anıñ içinde şāflar bar mu bayuq
9. qaçan anıñ miskini tökseler nāfası yarım mişqāldın bir derem ağırı kelmege(y) ve hoten nāfasınıñ zāhiri yilme bolğay

95a

1. ve anıñ üzre hiç tüg bolmağay qaçan tileseler kim çīnī miskini izseler eger kāfūr işge sürmeseler başnı
2. ağırtqay ve qan burundın revān bolğay bir künde on deremdin artuq izmege bolmağay isi qatıqlıqındın ve ol yirde kim
3. iki mişqāl özge misk işge sürülse ol hoten miskundın iki deng artuq işge yaramağay ve hoten miskindin
4. soñ tibet miski özge miskler edğürek bolğay ve anıñ nāfaları kiçig bolğay bir nāfa üç mişqāl veznince
5. ya törüt mişqāldın artuq kelmegey ve anda tüg az bolğay ve anıñ miskniñ bireri sarı bolğay ve bireri qara

6. sarı ve kara sarığa tuffāhī okurlar ve sarılığa sebep ol turur kim tāzarak bolğay ve karalık sebebi
7. iskirek bolğay çün tāza kızıl bolğay ve kara kan iski ve andın soñ tusemis misk bolğay ve ol
8. tibetī rengine yavuk bolğay ve anıñ nāfasınıñ tügi aq bolğay bireri sarılığa urğay bir nāfa andın veznde
9. yeti mişkāl çıkğay ve andın soñ bitālī bolğay ve ol miskini köprek töküp satarlar nāfasız ammā edgü misk bolğay

95b

1. ve anda uluğ şāflar bolğay ve ol yirde kim tibetī misk bir mişkāl kerek bu miskdin yarım mişkāl tamām bolğay
2. ve anı tibetī miskindin artqarı tutqaylar ol cihetdin kim töküp satarlar nāfasız andın soñ hıtāy miski bolğay
3. kim hıtāy serhedindin keltürgeyler ve hoten miskine oħşaşğay anıñ nāfası taqı yeñi bolğay ve tügsüz bolğay ammā kuvvatda tibetīdin
4. eksükrek bolğay andın kim anıñ miski zaʿīfrağ bolğay galebe köprek misk kim bu zamāneda bu yarı keltürürler
5. hıtāy miski turur ve andın soñ hind miski turur hindistān yartın keltürürler ol azraq bolğay
6. ammā köprek özge miskdin işge sürgeyler kara reng bolğay ve anda köp şāf bolğay ammā hıtāyīdin azraq bolğay
7. ve andın soñ keşmīrde bolğay ve bu türlüğ barça türlüğdin yamanraq bolğay veznde on derem çıkğay kim anda bir mişkāl
8. miskdin artuq bolmağay ve anda taqı şāflar bolğay miskni sınaqlıq piyālanı otqa koyğaylar ve bir pāra aña salgaylar
9. eger arı misk isi kelse edgü bolğay ve eger özge isi kelse katıglıq bolğay taqı tiş birle çeynegeyler

96a

1. alğaylar yā sürtgeyler eger biz renglense ve çöpi körünse misk bolğay ve eger yarımı bizge yapuşa taqı hiç kalmağay hıyānet

2. kılımış bolğaylar taķı igneni sarmusaķğa soķğaylar ve nāfağa urğaylar eger misk isini birse edģü turur ve eger
3. sarmusaķ isisi birse yaman bolğay ve nāfağa i'tibār kılmağa bolmağay anıñ üçün kim nāfada taķı hıyānet kılurlar igne birle
4. arça soķarlar ve eger nāfada arpa yā buğday bolsa misk satķıçılar aytkaylar kim kiyik arpa yip turur yalğan
5. ayturlar ol hıyānet nişānı bolğay ve eger қан tapsalar ol delil bolğay kim tiz yarıp tururlar ve eger misk
6. āķ bolsa ol delil kılğay kim nāfanı yarım tapıp turur ve misk yaman bolup turur ve misk hıyāneti köp bolğay
7. tamām ihtiyāt kılmaķ kerek misk hāşşiyetleri zehrlerke islāmı bar köz otlarına kılğaylar ve müferrih
8. lerde işge sürgeyler ve suw mizāclarda isti'māl kılğaylar ve miskniñ hiddetiniñ mazaratı kāfūr birle def' bolğay
9. faşl 'anberniñ hāşşiyetin bilmekde ve anıñ hāşşiyetinde ve 'anber taķı türlüğ turur ammā edģüreki eşheb turur yahşırak

96b

1. veznde yönül kaçan sindursalar ortası aķ bolğay ve ҡat ҡat bolğay ve yağı köp bolğay ve anıñ isi
2. miskke ğalebe kılğay ve andın soñ salātı bolğay ve ol ve anıñ isi miskke ğalebe kılğay
3. ve ba'zı andın āķ ermiş havā cihetindin ҡara bolğay kaçan sindursalar toprak ranglığ bolğay ve āz
4. kızılğa urğay andın soñ ҡara 'anber bolğay ve ol ğāliyedin özgege bolmağay 'anberni sınaмақ piyālanı otқа
5. koyğay ve 'anberni arça salgaylar eger hāliš 'anber isi birse edģü bolğay ve eger özge isi kelse ҡatıǵlığ bolğay
6. ve hāliš 'anberniñ nişānı ol turur kim tamām irigey ve piyāla yüzinde yörügey yağ teg
7. ve eger tamām irimese ҡatıǵlığ bolğay ve irigenni bir pāra āķ tonga sürt(erler) eger yaşıl körünse hāliš turur
8. yok erse ҡatıǵlığ ve anıñ imtiħān misk teg turur ve anıñ hāşşiyeti köp turur faşl 'ūd sıfatında

9. hāşşiyetinde ve ʿūd türlüğ turur ıaysı ʿūd kim suw üzre kilse asrı yaman bolğay kerek kim muhkem ve yağlığ kalın yilme bolğay

97a

1. ve anıñ isi :otda: köp turğay ve onda anıñ isi evveldin āhırğa tegrü bir türlüğ bolğay tamām köykince anıñ isi yaman
2. bolmağay hāvīyī ʿūd taķı edğü bolğay barça türlüğdin edğüreki ıumarī ʿūd bolğay kim barça edğü şıfāt anda cem° turur
3. ʿūd hāşşiyeti dimāğğa? ve şıñirlerge islām ıılğay ve köñülge ıuvvat birgey ve müferrihlerge ve ma°cünlarke ıılğaylar
4. za°ıf mi°deni ıılāhğa keltürgey çün çeyneseler ağız isini hoş ıılğay ve köprek a°zāğa fāyda ıılğay
5. faşl türlüğ kāfūrda ve anıñ hāşşiyetinde kāfūr ve şandal tireki ıatığ cezīrelerde turur ve ıarañğı
6. ormanlarda ıış çün yapraķı yok turur tanımağa bolmaz ve yaz taķı ol ormanlar yılan köp turur
7. kim savuķluk sebebindin özine tirekke tolğarlar anda barmağa mümkün yok yazın tağ başlarına barğaylar
8. ve oķ ol tirekke kim tanımış bolğaylar atķaylar nişān üçün kaçan ıış yetse anda barğaylar her ıışı
9. öz oķını bir tirekde tapķay o(l) tirek anıñ bolğay ve kāfūr tirekiniñ ağacı aķ bolğay kim ıızılğa urğay

97b

1. ve tüz sınağan bolğay kāfūr bolğay ol yığaç ortasında ve taşķarı çıķmağay ammā kaçan sındursalar
2. kāfūr anıñ ortasındın çıķğay ni kim ortasındın çıķarabilseler alğaylar ve andın soñ yığacı ıaynatķaylar
3. ve suwdın °amel birle taş°ıd birle kāfūr hāşıl ıılurlar ni kim yığaç ortasındın çıķarsalar aña reyāhī oķurlar
4. ve ol kim taş°ıd birle hāşıl ıılsalar ıayşūrī ayturlar ve ol barça āķı bolğay kim sarılığğa urğay

5. ve özge türlüğ taķı bolğay ammā reyāhīni ve ķayşūrīni bir batmannı üç yüz altunğa alğaylar ve ma°müldın bir batman biş
6. altunğa alğaylar kāfūrda hıyānet köp kılğaylar yahşı ihtiyāt kılmaķ kerek kāfūrnu sınamaķ piyālağa koyup otda
7. koyğaylar eger tamām irise hāliş bolğay ve eger nerse ķalsa hıyānet kılmaş bolğaylar ve ta°mğa ve isine
8. i°timād kılmağa bolmağay ve ol muħkem pāralar kim il birle ovmaş bolğaylar hāliş kāfūr bolğay anı saķlamaķlık eyle turur kim
9. havādın yildın saķlağaylar şīşede yā bir muħkem yirde bir pāra arpa ķarışturmaķ kerek kim mümkün bolğay kim havādın hal bolğay

98a

1. ve suw teg ve yayılğay anıñ hāşşiyeti harāratnı söndürgey ve isig zehrlerde asrı islām kılğay
2. ve çiçekde ve nerse kim közde biter işge sürgeyler ve isi ıdığlar anıñ birle mu°tedil bolğay ve şehvet
3. ni za°if kılğay ve eger ölüge sipseler köp müddet ol heyyet birle ķalğay ammā şandal
4. türlüğ turur ve anıñ edğüreki ol turur kim sarılığğa yavuķ bolğay ve aķ bolğay ve yağlı ve muħkem ve yilme
5. °üd teg ve andın soñ kızıl turur ve ol yaķmağdın özgege yaramaz taķı satranç āleti ve nerd ve andın özgelerge
6. şandal hāşşiyeti baş ağrığı kim isiglikdin bolsa yaksa islām kılğay ve isig ve mu°tedil mi°dege
7. kuvvat birgey ve isiglik °itidal birle keltürgey faşl za°ferān şifatında ve anıñ hāşşiyetin bilmekde za°ferān
8. köp yirde bolğay kök çiçeki bar āhır faşl harīfde açılğay ve za°ferānnıñ edğüreki
9. mehtābī bolğay ve (...) (...) taķı (...) kim asrı kızıl ve hoş reng ve tiz ıdığlı bolğay ve yiplerinde

98b

1. anıñ azğına aķlık bolğay ve kerek tāza bolğay anıñ hāşşiyeti köp turur dārūlarda ve renglerde

2. ve hoş ıdığlarda ve yigesilerde ve helvâlarda işge sürgeyler köñülge kuvvat birgey ve sevünmek keltürgey ve köp külmeklik
3. faşl zibād hāşşiyetinde ve zibād cānvārı turur maçı teg ve bir pāra maçıdın uluğrağ
4. ve kıyrukı uzunrağ ve her kün yarım mişķāl kadarı yā artuğrağ emceki ve kökü tegresindin hāşıl bolur
5. hoş ıdığ kılğay misk narhına algaylar ve yumurtka yirindin kaçan sıksalar yarım derem kadarı nerse toņ
6. yağ teg kim misk isi andın kelgey hāşıl bolğay ve ba°zı aņa °anber maçısı ve miskniņ taķı oğurlar
7. ve barça tenindin anıņ hoş ıdığ kelür dimāğga asrı yahşı bolğay ve kulağda kim yıl kopsa aņa koysalar yılını sındurğay
8. faşl lāden şıfatında ve anıņ hāşşiyetinde anı şām vilāyetindin keltürgeyler ve eçki saķalı yünindin hāşıl
9. kılğaylar ve anıņ aşlı tuman çıkındın bolğay kim ol hedlerde °alef üzere oturur ve eçki ol °alefni sewer

99a

1. ve koydılar ve bir ança taķı °ūd anıņ üstine koyğaylar yahşı karışķay birge ve bir ança taķı miski izip
2. asrı körklüg anıņ birle karışturğaylar bu i°tibārca aņa müselles ayturlar taņrı turur bilgen tamām boldı
3. taņsuknāme-i ilhānı

3. NOTLAR

1. Taşuğnâme'nin teferruatlı bir grameri hazırlanmamıştır. Bu tip bir gramer hazırlamak Harezmi Türkçesine bir katkı sağlamayacaktır. Dönem üzerine daha önce yapılmış çalışmalarla Harezmi Türkçesinin genel çerçevesi çizilmiştir. Aşağıdaki notlarda Taşuğnâme ile ilgili bazı önemli noktalar ele alınmış ve açıklanmıştır. Böylece Taşuğnâme'nin karakteristiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Türkçe kelimelerde imla, Uygur harfli eserler ile Karahanlı Türkçesinin yazım geleneğinin devamıdır. Karahanlıcada olduğu gibi, Türkçedeki ünlüleri ifade edebilmek için Arap alfabesindeki huruf-i heca (=elif, vav, ye) eksiksiz kullanılmıştır (Tekin, 2001: 133). Ancak az da olsa bazı kelime ve eklerde hecenin ünlüsü gösterilmemiştir.

3. Kapalı e meselesi

Türk dilinde /é/ (kapalı e) meselesi uzun yıllar türkologlar arasında tartışmalı olan konulardan birisi olagelmıştır¹⁰. Taşuğnâme'de /é/ sesi için özel bir işaret kullanılmamıştır.

Kelime başında /v/ ile başlayan kelimeler /e/ veya /a/ ile /ي/ ile başlayan kelimeler /i/ ile okunmuştur. İlk hecede /v/ varsa /e/ veya /a/; /ي/ varsa /i/ ile okunmuştur. tañrı, teñiz gibi bazı kelimelerde imla geleneği olarak ilk hecedeki ünlü gösterilmemiştir.

Örneğin, biş 27a/03, ir (91a/07), edğü (26b/08), teñizi (32a/01)

4. Metnin sahası

Taşuğnâme, Harezmi Türkçesinin dil özelliklerini genel olarak yansıtmaktadır. Harezmi Türkçesine ait dil özellikleri bazen Kıpçakça ve Çağatayca dönemi ile ortaklıklar gösterebilmektedir. Bu durumdan dolayı bazı ayırt edici dil özellikleri gösterilmeye çalışılacaktır.

a. bol- / ol-, ber- /ver-, bar / var, bar- /var kelimeleri Doğu ve Batı Türkçesi için ayırt edici bir özelliktir. Metnin dili istisnasız bol-, bir-, bar-, bar tarafından. Bu özellikten dolayı Batı Türkçesine ait bir metin olamaz.

¹⁰ Kapalı e ile ilgili bkz. Ceylan (1991), Kocaoğlu (2003).

b. Kelime başı /t/ ~ /d/, /k/ ~ /g/, /k/ ~ /ğ/ sesleri de neredeyse istisnasız /t/, /k/, /k/ tarafındadır. Sadece şu örneklerde tağı (597) / dağı (3), di- (4) / ti- (25) ikili yazımlar bulunmaktadır. *ermez*'in (13) *ermes*'in (1) kere kullanılmasına karşılık *degül* kelimesi ise sadece 5 örnekte görülmektedir. Bu özelliklerden dolayı da Batı Türkçesine ait bir metin olma ihtimali kalmamaktadır.

c. Eski Türkçe devresinde bir kelimenin sonunda -g sesi var ise, bu ses Kıpçak Türkçesinde -v, Çağatay Türkçesinde -k sesine döner (Sertkaya, 2012: 85). Kıpçak Türkçesine ait karakteristik bir özellik olan /-g/ > /-v/ ses hadisesi metinde yoktur.

ç. Yine Kıpçak Türkçesi metinlerinde sıkça rastlanan /k/ > /h/ sızıcılılaşması sadece oğşa- ile yahşı kelimelerinde görülmektedir. Bu özelliklerden dolayı metin Kıpçak Türkçesi sahasına ait olma ihtimali azalmaktadır.

d. Memlük sahasında yazılan eserlerde ayrılma hal eki genellikle +dan/den biçimindedir. İmlası her zaman (دان) iledir (Eckmann, 2003: 53) Taşuknâme'de ise sadece 2 örnek dışında +dın/din biçimindedir.

e. Harezmi ve Çağatay Türkçesini birbirinden ayırt etmek için en önemli ölçütlerden birisi olarak zamir n'si kabul edilir. Metinde istisnasız bir biçimde zamir n'si vardır.

f. Yukarıda verilen ayırt edici özelliklerden hareketle Taşuknâme Türk Dili tarihi içerisinde Harezmi Türkçesi dönemine dahil edilmelidir. Ayrıca eserin yazılış sahası olarak da İlhanlılar coğrafyasında yazılmış Türkçe eserlerden birisi kabul edilebilir.

5. Metin harekesizdir ancak bazı kelimelerde nadir de olsa hareke bulunmaktadır.

savu- (42a/05), beyik (40b/06)

6. Türkçe kelimelerde /p/ ve /b/ imlası ile /c/ ve /ç/ imlası bazı istisnalar dışında /b/ ve /c/ ile yazılmıştır.

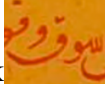

7. Metinde Türkçe kelimelerde /ع/ /ض/, /ط/, /ص/ gibi Arapçaya mahsus sesler yoktur. Sadece *aṭ* (binek hayvanı) kelimesinde ve bir yerde geçen *ṭag* (59a/03) kelimesinde /ط/ imlası ile yazılmıştır.

8. Metinde 2. tekil şahıs emir eki 1 yerde -ğul (*çomğul*, 28b/08) şeklindedir. Dönemin diğer eserlerinde ekin yuvarlak ünlülü biçimi az da olsa görülür. Nehcü'l-Ferādis'te

tüşgül ve *sewgül* olarak 2 örnekte (Ata, 1998: XI), Mu'înü'l-Mürîd'de de 2 örnekte (*yörügül*, *bolgül*) (Toparlı, 1988: LX) biçiminde görülmektedir.

9. Metnin Farsça kısmında görülen ikili hatta üçlü imlası olan kelimeler vardır. Örneğin; *misk* kelimesi كمش ve كمش şeklinde ikili imla ile yazılmıştır. Buna benzer pek çok örnek bulunmaktadır.

Türkçe kelimelerde de bu durum görülmektedir. Örneğin ET. *soğı-* kelimesi metinde,

savu- , savuğ , sowuğ / , sovuğ gibi örneklerde görüldüğü üzere 4 farklı imla ile yazılmıştır. Bu durum kalıplaşan imlanın etkisi veya ağız özelliklerinden kaynaklanmış olabilir.

10. *ançaklı ... teg* yapısı: Karahanlı Türkçesi Kuran Tercümesinde '*ançak* 'kadar' anlamıyla tercümede tek yerde geçmiştir. Ata, *ançaklı ... teg* yapısıyla ilgili olarak; 'Gerek tarihî gerekse çağdaş dönem Türk yazı dillerinde birbirine yakın anlamlarda sıklıkla kullanılmıştır. Fakat Tercüme'deki *ançaklı ... teg* ve aynı anlamda üç yerde geçen *ançaklı* yapıları için tek tanık elimizdeki metindir' diyerek tek örnekten bahsetmiştir (Ata, 2004: 166). Taşuqnâme'de de *ançaklı ... teg* ifadesi bulunmaktadır. (كانهن) *tañrı ta'âlâ buyurur uçmak hürileriniñ teşbîhiñe ançaklı ol kızlar yâkût teg hem uşak yinçü teg* (30b/01).

11. {-Gay} gelecek zaman eki daha çok geniş zaman fonksiyonunda kullanılmıştır. Örneğin; *unşurlarınıñ şuretleriniñ tebeddüli işkere mehsus turur ba'zısı şana'at birle ve ba'zısı hâric sebebler birle anıñ kim tağlarda bolğay ve köp bolğay* (05a/09) gibi.

12. *bitüg yiri*; tüm metin boyunca bitüg yiri biçiminde görülmektedir. Maden kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır. Kelime kökü DLT'de büt- (bitmek, yaratılmak, doğmak), İM'de *bitti* (bitki bitmek: نبت) (s. 367) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kelime büt- > bit-değişmesi ve (ü)k fiilden isim yapma ekiyle bitüg biçimine dönüşmüştür. Metinde [(معدن), (عدن قرارگاه), (معدن)] kelimelerinin karşılığı olarak *bitüg yiri* karşılığı verilmiştir. *bitüg yiri* ifadesi maden anlamında tarihi metinlerde karşılaşılmayan bir kelimedir. Ayrıca metinde *ma'den* kelimesi de bulunmaktadır.

13. *papas*; Tarihi metinlerde Codex Cumanicus'un İtalyan bölümünde *bapas* < (Yun. *papas*) papaz (Lat. *presbiter*, Far. *ğasîs*) (s. 433), Alman bölümünde *papas/papaz* (Yun.

papas) (s. 799) biçiminde geçmektedir. Görüldüğü gibi kelime bağlamsal olarak hristiyan din adamlarını karşılamak için kullanılmıştır. Taşuknâme’de ise (برهمن) kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Hintçe-Sanskritçe brahman¹¹ kelimesi yüce güç veya en üst derecedeki din adamı anlamındadır. Metinde papas/ (برهمن) kelimesinin geçtiği kısımda el-Bîrûnî’den küçük bir rivayet aktarılır. Bu rivayet Serendib/Sri-Lanka bölgesinde geçmektedir. el-Bîrûnî’de *yaşlı adam, Tanrı’ya ibadet için inzivâya çekilmiş, dünyadan yüz çevirmişti* olarak günümüz Türkçesine çevrilmiştir (Özcan, 2017: 60). Bölge coğrafyası düşünüldüğünde din adamı Budist’tir. Harezm Türkçesine tercüme edilirken brahman kelimesine karşılık olarak papas kelimesi tercih edilmiştir.

14. *çiçek, çiçek tapı, çiçek nişanı*; DLT’de ilk anlamı çiçek (bitki) anlamında olup ikinci anlam olarak çiçek hastalığı verilmiştir ve bu kelime Çiğil lehçesine ait bir kelime olarak gösterilmiştir.¹² *Çiçek tapı/nişanı*; çiçek hastalığı geçirmiş kişilerin yüzünde oluşan izler kastedilmiştir.

15. *süçkür-*; *eger hâtun kişiniñ burnına ursalar süçkürgey eger kız oğlan bolsa süçkürüki kelmegey* (75a/05). Tarihi metinlerde bu biçimiyle karşılaşmadığımız kelime ilk defa tanımlanmaktadır. CC’de *çüçkür-* (s.687), TZ’de ve KK *şüşkür-* (s. 149), Çağataycada (LM, SS) *çöşkür-* biçimindedir. Hapşırmaq, aksırmak anlamına gelmektedir.

Farsça (عطسه) kelimesine karşılık olarak *süçkürük, süçkür-, süçkürüki kel-* şekillerinde toplamda 3 defa geçmektedir. Günümüz Türk lehçelerinde Kırgızcada *çüçkür-, çüçkürt-, çüçkürük* (Yudahin, 1998: 288), Altaycada *çüçkür ve çüçkürüş* (Naskali, 1999: 78), Uygurcada *چوشکورتمهک, چوشکورمهک* (*çüşkürmek, çüşkürtmek*) (Tüzgen, 1989: 22), Özbekçede *чучкирмоғ, чучкириш* (*çüçkirmoq, çüçkiriş*) (Koşçanov, 1984: 724), Kazakçada *Тыкпы, Тыкпик* (*tüskirü, tüskirik*) (Poppe, 1966: 216), Kumukçada *чюштюрюв* (Bammätov, 1960: 1112), Karaçay-Balkarcada *çüçkür- ve çüçkürt* (Tavkul, 2000: 180) biçimlerinde geçmektedir. Ayrıca kelimeye Konya ağızlarında da *çüçkürmek* (DS. C. 3) biçiminde rastlanılır.

¹¹ burhan “Buddha”: Budist Uygur metinlerinde yaygın olarak kullanılan burhan “Buddha” < Skr. buddha (Soothill-Hodous 1937, 225a), Çin. 佛 fú (Soothill-Hodous 1937, 225a), Soğd. pwt (Gharib 1995, 332a) sözü “farkında olmak, düşünmek, dikkat etmek, uyanmak” (Soothill-Hodous 1937, 225a) anlamlarını belirtir (Tokyürek, 2012: 2891).

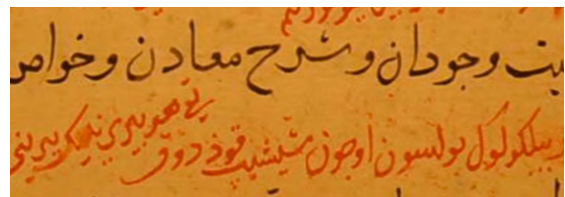
¹² Kelimenin tarihi ve günümüz lehçelerindeki karşılığı için bkz. Karahan, 400-401

16. **kızıl yiri** / (زمین فرنک); *ikşi taķı ayturlar taķı eğgü bitüg yiri kızıl yirinde turur tağlarda ol yarı kim mağrib sarı muttaşıl turur* (57a/06). Tarihî metinlerde karşılaşılmayan bir adlandırmadır. *Zemin-i frenk* (زمین فرنک) kelimesinin karşılığında *kızıl yiri* kullanılmıştır. Sadece 1 yerde geçmektedir. Anlam olarak frenk ülkesi yani Avrupa bölgesi kastedilmiştir. CC'de *frangi*; Frenk, Avrupa'ya ait anlamı verilmiştir. Burada kızıl denmesinin sebebi Avrupa, Türklerin yaşadıkları coğrafya için hep batıda kalmıştır. Burada batı kelimesi gün batımı ile ilişkilendirilip güneşin batma saatlerinde meydana gelen kızılık ile ilgi kurulabilir. Benzer bir ilgi Arapçada mağrib kelimesinde görülmektedir. Garb kelimesinden ism-i mekân yapılarak bugün Fas, Cezayir, Tunus olarak bilinen bölgenin ismi türetilmiştir. Fas, Arap coğrafyasının batısında kalmaktadır ve Mağrib olarak adlandırılmıştır. Mağrip adlandırması Osmanlıcada dahi kullanılmıştır. Avrupa bölgesi, tarihî Türkçe metinlerde ilk defa Orhun yazıtlarında görülür. Yazıtlarda Bizans/Roma devleti için *purum* (KT. D.4, BK. D.5) kelimesi kullanılır.

17. **taķađu**; tavuk. Eski Uygurcada *taķıđu* (ör.), DLT'de *taķuk* (Türkmen Lehçesi) ve *taķāđu* (erkek ve dişi tavuk ve tavuk yılı anlamında), dönemin diğer metinlerinde NF'de *taķuk/tawuk* (s.401, 407), Çağataycada *tavık, tavuğ, tağuğ, taķuđ, taķuk, taķaku, tavuğ*; Altınordu yarlık ve bitiglerinde hem *taķađu* (yıl 1393) hem de *tawuğ* (yıl 1453) biçiminde görülmektedir.

Metinde *taķađu* kelimesinin görülmüş olması ve tavuk anlamında kullanılması Taşuķnâme'nin tarihini Karahanlı dönemine biraz daha yaklaştırmaktadır.

18. **şışıp ķod-**; kelime Arapçadan Farsçaya geçmiş olan şerh kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Tarihî metinlerde karşılaşmadığımız şışıp ķod- ifadesi açıklamak, şerh etmek manasındadır.

(شرح) *taşlar bar kim aña cevher temesler bilgüüg bolsun üçün şışıp ķod(d)uķ* (02b/08).

19. **çomđuçu (1), çomđuçu (7)**; (غواص) *kaçan çomđuçu suwđa çomđanda közini açđay* (15a/04), *ol tıflnıñ bazā^catındın ğāfil erdim çomđuçularnıñ ađir küniğe tegri ğavvařđa aydım* (28b/07). Tarihi metinlerde karşılaşılmayan bir kelimedir. Dalgıç anlamındadır.

Aynı zamanda 4 kere kelimenin Arapça karşılığı *ğavvaş* da kullanılmıştır; *ol yirde luu sansız bolğay taķı ğavvaşlar kim çomarlar* (14a/09).

20. **luu**; (نهنک) *kaçan kim ve āl taķı luu*¹³ *çomğuçıĝa ĥamle kıl̄sa eger imkân mūhlet bolsa adaķını ol yıĝaçdın çıkarğay* (15a/02). Clauson'da Çince *lung* kelimesinden eski Uygurca metinlere girdiĝi anlaşılan kelime 'dragon' (ejder) anlamındadır (Clauson, 1972: 763). Ayrıca *luu*, "luu yıl onunç tolun ay otuzı (Kaya 1994: 686, 14-15) Ejderha yılının onuncu dolunayının otuzu" örneğinde de olduğu gibi yıl adı olarak da kullanılmaktadır (Tokyürek, 2013: 237). Çaĝatayca dönemine gelinceye kadar tarihi metinlerde *luu* geçmemektedir. DLT'de yıl isimleri verilirken *neg* kelimesinin alt kısmına *luu*¹⁴ (s.174) yazılmıştır. Ayrıca DLT'de ejder/timsah kelimesinin karşılığı olarak *neg* (s. 411) ve *alavan* (s. 71) kelimeleri bulunur. Çaĝatayca'da Şeyh Süleyman Efendi Lugatında; *luj*; *pelenk, arslan ; sāl-i türkan dairesinin üçüncüsüdür*' (s. 142) ifadesiyle yer almaktadır. Bu örnekler dışında *luu* kelimesine tarihi metinlerde rastlanmamıştır. Taşuknâme'de 2 yerde geçmektedir ve Farsça (نهنک) kelimesine karşılık olarak verilmiştir. Timsah anlamındadır. Metinde görülen *luu* Uygurlardan İran bölgesine gelen birisi tarafından getirilmiş olma ihtimali yüksektir.

21. *yat*¹⁵

Farsça yazma kısmında 'تب' imlası ile tercümesinde ise 'بت' imlası ile yazılmıştır. Razavi tarafından yapılan edisyon kritik metnin dipnotunda 'Kütüphane-yi milli mülk'te bulunan el yazması metinde 'يات' imlası ile yazılmıştır. Bu durumda DLT'te tek örneği bulunan *yat* kelimesi örneklenmiş oluyor. Farsça metinde imlası muhtemelen hatalı biçimde yazılmıştır. DLT'de imlası açıktır. Fakat 'ی'nin yanında 'ت'nin altında bir nokta göze çarpmaktadır. Kelime Türk olmayan bir kişi tarafından yazıldığında hatalı okunma ve yazılma ihtimali doğmaktadır. Bundan dolayı kelime *yat* veya *yet* biçiminde okunabilir. DLT'den hareketle *yat* biçiminde okunmuştur ve DLT'den sonra tarihi metinlerde ikinci kez örneklendirilmiş olmaktadır.

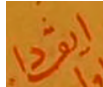

¹³ *luu* kelimesinin Eski Uygurcada kullanımı için bkz. Tokyürek, 2013: 236.

¹⁴ (s. 174)

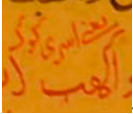
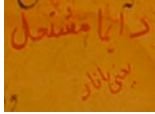
¹⁵ *yada* taşının Türk kültüründeki yeri için bkz. Öğreten, 2000; İnan, 1986

22. *kiz*: Keçe. (نمده) *kaçan külükler ol aqabedin tileseler kiçmekke anlarını toynaqlarını kiz birle birle bağlarlar* (69b/09). Eski Türkçede *kidiz*, DLT’de *kidiz/kidiz* (s. 719), İM’de *kiyiz* (286), CC İtalyan kısmında *kiyiz* (s. 507), Çağatayca döneminde ŞS *kiz* (s. 132), MK’de *kiyiz* (s. 479) biçimlerinde görülmektedir. Taşuqnâme’de *kiz* imlası ile yazılmıştır.

23. /ف/, /ف/ seslerinin durumu. Orhun yazıtlarındaki /b/ sesi Eski Uygurca zamanında /w/ sesine dönüşmeye başlamıştı. DLT’de ise /w/ sesi hem /ف/ hem de /ف/ harfleriyle gösterilmiştir. fâ’u’l-‘arabiyye: Arap fe’si. Muhtemelen Arapça ve Farsçadan alıntılanan kelimelerdeki f sesi kastedilmektedir. Listedeki ikinci Uygur harfinin (w’nin) altında da Arap alfabesindeki fe harfi vardır. Eser içinde sık sık ihmal edildiği gibi listede de üç noktalı fe’nin iki noktası ihmal edilmiş olmalıdır. (Ercilasun, 2014: LXIII). Kıpçak sözlüklerinde de benzer bir durum söz konusudur. KK’de katıgsız bā (ب), hışirtılı fā (ف), fā’ya karışmış bā (ب)¹⁶ dedikten sonra uyarı yaparak; bu dilde fa (ف) yoktur (Toparlı, 1999: 2). KM’de ise halis Kıpçak Türk dilinde şu sekiz harf yer almamaktadır: şa (ث), hā (ح), hā (خ), dāt (ض), zā (ظ), ayın (ع), fā (ف), he (ه) (Toparlı, 2000: 1). Görüldüğü gibi hem DLT hem de EK ve KM’de /ف/ sesi f sesini karşılamadığı, özellikle DLT’de Uygurca w harfinin altında olması, onun /f/ ses değerinden ziyade /w/ olduğunu göstermiş olur. Bu durumda Taşuqnâme’de /ف/ harfi Türkçe kelimelerde /w/ sesini göstermektedir. Ancak genel olarak bu durum çok az örnekte görülür.

iw (76a/02)/ (76a/02); suw (13b/02) / (44b/02)

24. Metinde kelimeler tercüme edilirken, bazen satırlarında tercüme edilen kelimelerin anlaşılacağı düşünülerek, kelimenin hemen altında yā da üstünde *yani* denilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bir nevi metin içi sözlük gibi değerlendirilebilir.

Örneğin , gibi. Metinde bu örnekler : : arasında gösterilmiştir. *kök yāqūtka ağbes ve ekheb :yani asrı kök: ayurlar* (37a/05) örneğinde görüldüğü gibi.

¹⁶ (پ) sesi kastedilmiştir.

25. *matkâb: anıy mişkâbı :ya'ni matkâb: asrı yençe kerek* . Matkap kelimesinin en eski örneği olarak karşılaştığımız bu kelime متقب (miskeb) kelimesinin hemen altında :ya'ni denilerek Arapça kelimenin karşılığı olarak verilmiştir. Burada delici, delik açıcı anlamındadır.

26. Tarihi metinlerde yabancı dilden alıntılanan kelimelerin telaffuzu ve bu kelimelere gelen eklerde birtakım problemler göze çarpmaktadır. Özellikle Arap ve Uygur alfabeleri seslerin tam olarak yansıtılmasına izin vermemektedir. Bu durumdan dolayı imla telaffuz ilişkisini tam olarak tespit etmek oldukça zordur. Türkçenin Farsça ve Arapçayla ilişkisi bugün elimizde bulunan metinlerden daha önceki bir zamana denk geldiği aşıkardır. DLT'de *yumgak tana* maddesi açıklanırken 'Tana, zannedersen, Farsçada "tahıl" anlamında kullanılan "da:ne"dir; Türkler onu Türkçeleştirip tana demişlerdir (Ercilasun, 2014: 367) ifadesi geçmektedir. Farsça'dan alıntılanan dâne kelimesi Türkçede ses uyumuna uygun bir biçimde *tana* biçiminde görülmektedir. Her kelimedede bunu tespit etmek oldukça güç bir durumdur. Ancak alıntı kelimelere gelen ekler kelimenin telaffuzunu bir ölçüde yansıtabilir.

Taḡsuḡnâme'nin çeviri yazısı yapılırken alıntı kelimelerin imlası aldıkları eklerle değerlendirilmiştir. Bir imla problemi olarak ek uyumsuzluğundan bahsetmek yerine günümüz lehçelerinde durum nasıldır? sorusuyla işe başlanmıştır. Aşağıdaki tabloda Taḡsuḡnâme'de de geçen altı tane kelimenin günümüz lehçelerindeki durumları gösterilmiştir.

Türk. Tk.	Azb. Tk.	Başk. Tk.	Kazak Tk	Kırg. Tk.	Özbek Tk.	Tatar Tk.	Tkm. Tk.	Uygur Tk.
kitap	kitab	kitap	kitap	kitep	kitâb	kitap	kitâp	kitap
firûze	fîrûzâ	fâyrûza	akık	akak	ferüzâ	fîrâzâ	fîrûza	pirüzâ
kubbe	gübbâ	kömbâz	kümbez	kupol	kubba	gömbâz	gupba	gumbâz
makam	mâgam	urin	mekeme	kızmat orunu	maḡâm	urın	vezipe	mânsâp
had	hâdd	kırıy	şek	kıyır	hâd, hüdüd	kırıy	het	hâddi
halîfe	hâlîfâ	hâlif	halifa	halif	halifâ	halif	halîf	hâlipâ

a. ‘kitap’ kelimesi tarihî lehçelerde *kitāb*, *kitab*, *kitap*, *kitāp*, *kitib*, *kidip* biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Günümüz lehçelerinde bakıldığında benzer durum görülmekle birlikte Kırg. Tk.’sinde *kitep* biçimiyle karşımıza çıkar. Bu durum ses uyumu açısından Türkçeye daha uygun görünmektedir. *kiteb* Taşuknâme’de 17 kere geçmektedir. Örneklerden sadece 1 tanesinde yönelme hal ekini ince sıradan +ge hal ekini almıştır. KB’de kitap+ğa biçiminde, AH’de ince ve kalın sıradan olan herhangi bir hal eki almadan *kitap* ve *kitip/kidip* şekillerinde görülmektedir. NF’de +ge hal ekini almış durumda görülür (s. 252). Ancak ME’de +ğa hal ekini alır (s. 146). Karışık dilli STFK’de +ge (s. 302) Çağatayca’da ÇFK’de +ğa (s. 317), RŞ’de kitip gibi biçimlerle karşılaşılır. Taşuknâme’de metnin kendi içerisinde tutarlı olabilmesi adına ince sıradan bir okuyuşla, *kitebge* biçimi tercih edilmiştir.

b. ‘firûze’ kelimesi dönemin diğer eserlerinde ve Çağatayca’da firûze biçiminde geçmektedir. İMS’de *feyrûzec* biçiminde görülür. Günümüz lehçelerinde bakıldığında Tkm. Tk.’sinde firûza biçiminde kullanılmaktadır. Taşuknâme’de 24 kere geçmektedir. Sadece bir örnekte +ğa yönelme hal ekini almıştır. Bu durumdan dolayı *firûza* biçimi daha doğru bir okuyuş gibi durmaktadır.

c. ‘kubbe’ kelimesi de dönemin diğer eserlerinde ve Çağatayca’da *kubbe* biçimde görülmektedir. Günümüz lehçelerinde, Özbek Tk.’sinde *kubba*, Tkm. Tk.’sinde *gupba* biçiminde ses uyumuna girmiş biçimde bulunmaktadır. Taşuknâme’de ise 3 kere *kubba* ve 1 kere *kubbalıg* biçiminde geçer. *kubbalıg* örneğinde görüldüğü üzere kalın sıradan bir ek olan +lıg ekini almıştır. Bu durumdan dolayı kelime *kubbe* yerine *kubba* biçimindeki okuyuş tercih edilmiştir.

d. ‘makam’ kelimesi dönemin diğer eserlerinde, NF’de +ğa, +ınğa, +ınka, larınğa (s. 276), KE’de +ğa (s. 416) örneklerinde görüldüğü gibi yönelme hal ekini kalın sıradan bir ek almıştır. Taşuknâme’de kelime 1 kere geçer ve yönelme hali ekini ince sıradan +ge şeklinde almıştır. Günümüz lehçelerinde bakıldığında genel olarak kalın sıradan telaffuz edilse de Kazak Tk.’sinde mekeme olarak ince sıradan telaffuz edilmiştir. Bu durumda aldığı hal ekine göre ince sıradan bir okuyuşla mekem biçiminde okunması daha doğru olacaktır.

e. 'had' kelimesi Taşuknâme'de 26 kere geçmektedir. bunlardan 5 örnekte +ge hal ekini alıyor. Günümüz lehçelerine bakıldığında Tkm. Tk.'sinde *het* biçimiyle görülmektedir. Taşuknâme'de ince sıradan hal eki +ge'yi aldığından dolayı *hed* biçiminde okuyuş tercih edilmiştir.

Sonuç olarak Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerin Türkçe telaffuzlarının nasıl olduğunu tam olarak tespit etmek şu anki verilerle oldukça zordur. Ancak kelimelere gelen eklerin kelimeyi yönettiği düşünüldüğünde bir fikir verebilir. +lığ, +lık, +luğ, +luğ, +ka, +ğa, +rak ekleri gelen Arapça ve Farsça kelimeler kalın sıradan okunuş tercih edilebilir. Günümüz lehçeleri de göz önüne alındığında durumun daha iyi anlaşılacağı açıktır. Bir lehçede ince sıradan telaffuzla yaşayan bir kelime bir başka lehçede kalın sıradan telaffuzla varlığını sürdürmektedir. Bu durumdan dolayı metinden hareketle okuyuş sağlanmıştır.

Ayrıca bazı kelimeler hem ince hem de kalın sıradan eki aynı anda almıştır. Mesela *efî* (engerek yılanı) e.+ge 50a/06, e.+ğa 47b/03, e.+lerge 50a/05. 2 örnekte ince sıradan, 1 örnekte kalın sıradan ek almıştır. Bu durumda kelime okunurken ince sıradan okuyuş tercih edilmiştir. *bahā* kelimesinde b.+ğa 29a/05, 51b/04, b.+ge 48a/02 örneklerinden görüldüğü üzere daha sık olan kalın sıra tercih edilmiştir.

27. reng, ranglık, rangrak kelimesi de ilgi çekicidir. Ek almamış biçimlerinde rengğa 7a/09, rengge 16a/06, 40b/02, 52a/06, 79b/08 1 örnekte kalın sıradan, 4 örnekte ise ince sıradan ek almıştır. Bundan dolayı ek almamış biçimlerde reng okuyuşu tercih edilmiştir. Ancak aldığı yapım eklerinde (+lığ, +rak) kalın sıradan ek almıştır. 51 örnekte *ranglıg*, 2 örnekte *rangrak* biçimindedir. Bu durumdan dolayı ranglıg ve rangrak okuyuşu tercih edilmiştir.

28. *anteg* / *andağ* kelimesi

Yazıtlarda neredeyse tüm örneklerde antag olarak geçen kelime Tonyukuk'da 1 yerde anteg olarak geçmektedir. Berta kelimeyi kendinden önce gelen *sab* kelimesine bağlayarak *sabinteg* olarak değerlendirmiştir (Berta, 2010: 69). Aydın'da kelimeyi antag olarak değerlendirmiştir (2019: 147). Eski Uygurca'da kelime antag/andağ olarak karşımıza çıkar. Karahanlı Türkçesi döneminde andağ, Harezmi Türkçesinde NF, KE, HKT'de andağ, MM'de antég, HŞ'de hem antig hemde andağ biçimi görülmektedir.

Çağataycada ise andağ, andağ, ondağ, andig biçimleri görülür. Taşuknâme'de 7 örnekte andağ, 59 örnekte ise anteg biçimi görülmektedir.

Talat tekin Eski Türkçe *bunı teg ~munı teg 'bunun gibi böyle ve anı teg 'onun gibi, öyle birleşikleri, e ünlüsünün benzeşmeye uğraması sonucu, erken bir tarihte muntag ve antag biçimlerinde gelişmişlerdir ... bu örnekler, munı teg ve anı teg birleşiklerinin muntag ve antag biçimlerinde gelişmesinin, sekizinci yüzyılın Orhon Türkçesinde henüz tamamlanmamış olduğu gerçeğini ortaya koyuyor (Tekin, 2005: 207). Orhun yazıtlarından sonra ince biçimi görülmeyen kelime Harezmi Türkçesi döneminde MM'de HŞ'de, Taşuknâme'de anteg/antég/antig biçiminde görülmektedir. Hatta Çağatayca'da ŞHD'de andağ ve andağ'ın yanında andig biçimi tek örnekte görülmektedir. Bu durum tartışmaya açıktır. Orhun yazıtlarında Berta'nın görüşünü kabul edecek olursak yani sabınteg (sözü gibi) biçimi kabul edildiğinde Harezmi Türkçesi dönemine kadar anteg biçimi hiç görülmemektedir. Bu durumda Harezmi Türkçesinde görülmüş olması yerel bir ağzın tesiri olabileceği gibi henüz anteg birleşik biçimine dönüşmemiş bir *an(i) teg*

biçimi görülmüş olabilir. Nitekim metinde 11a/02'deki imla *an(i?) teg* biçimindedir. Birleşik kelime olmaya yüz tutmuş fakat yaygınlaşmamış bir örnek olarak değerlendirilebilir. Kelimeye Eski Türkçe, Karahanlı ve Çağatayca metinlerde hep kalın sıradan örneklerle karşılaşılmış olması bu kanıyı desteklemektedir.

4. SÖZLÜK-DİZİN

4.1. Türkçe-Farsça Sözlük-Dizin

-A-

āb (< Far. *āb*)

- **huşk āb** Bir tür inci.

(خشک اب) *altınç ol kim anıñ suwı az bolğay kuruğluq taqı suwsuzluq aña galebe kılmuş bolğay aña huşk āb ayurlar* (18a/02)

[=1]

ābdārlik (< Far. *ābdār* + Türk. +lık) Parlaklık.

(ابداری) *ve kızıl yāqūtınñ ābdārlikı anteg bolğay kim bir tamzum kañga oħşağay* (41a/01)

a.+1 41a/01

[=1]

ābādānlik (< Far. *ābādān* + Türk. +lık) Mamurluk, bakımlılık.

(ابادانی) *ol yirde ābādānlik yoq* (44b/03)

a. 44b/03

[=1]

‘abbās (< Ar. ‘*abbās*) Abbasiler hanedanlığı.

(عباس) *ol dürr-i yetim ‘abbās halifaları kolına tüşti* (27a/01)

a. 27a/01, 27a/09, 38b/05

[=3]

‘abbāsī (< Ar. ‘*abbāsī*) Bir tür lal çeşidi.

(عباسی) *bu niçe ma‘dendin hāşıl bolur ‘abbāsī ve süleymānī teg* (52a/02)

a. 52a/02

[=1]

‘abd (ö.a) Abbasi halifesi.

(عبد) *her yılda bir kün ‘abd anı hilāfet çalmasındın asar ermişler* (27b/01)

a. 27b/01

[=1]

‘abde (ö.a) Halife Abdülmelik’in eşi.

(عبدہ) *eger sen yalguz adakıñ üzre turabilseñ kim kişi saña boluşmağınca bu yinçüni saña bahşlayım* **‘abde** tiledi kim ıdıkıña turğay (26b/05)

a. 26b/02, 26b/05

[=2]

‘abde ‘abdu’llāh (ö.a) Emevi halifelerinden Yezid’in annesi, Abdülmelik’in eşi.

(عبدہ عبدالله) *keltürüp tururlar kim dürr-i yetīm hişām oğlu ‘abdümelikke keltürmişler anıñ hātunı* **‘abde ‘abdu’llāh** oğlu yezīdnuñ kıızı ermiş (26b/02)

a. 26b/02

[=1]

‘abdü’l-melik (ö.a) Emevi devletinin beşinci halifesi

(عبدالملك) *taķı keltürüp tururlar kim dürr-i yetīm hişām oğlu ‘abdü’l-melikke keltürmişler* (26b/02)

a.+ke 26b/02

[=1]

ābnūs (Fars. *ābnūs*) Bir ağaç türü.

(ابنوس) *faşl ābnūsnuñ hāşşiyetinde ve ol bir qara ağaç turur kim zengibār sāhilindin keltürürler* (90a/01)

a.+nı 90a/04

a.+nıñ 90a/01

[=2]

abraş

• **sām abraş** (< Ar. *sām-ı abraş*) Bir tür kertenkele.

(سام ابرص) *eger pūranı sām abraş öti :ya’ni kīseliki: birle qarıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar kaçqaylar* (75a/04)

a. 75a/04

[=1]

‘āc (< Ar. *‘āc*) Fildişi.

(عاج) *yok andın körklüg nerseler kılğaylar ve ‘āc birle işlegeyler çün ābnūsnu yandursalar hoş ıdığ kelgey* (90a/04)

a. 90a/04

a.+nı 89b/07

[=2]

°**acāyīb** (< Ar. °*acā'ib*) 1. Şaşırmak, hayret etmek.

(تعجب) *bu tağlardan bir ulug sel kelür kaçan tilse men bu gardın **acāyībğa** çıkar men*
(34a/02)

2. Mükemmel yaratılmış şeyler.

(عاجيب) *tañrı kim kıtur yüksekliklerini tağı kıtur açuq °**acāyıblarını** tağı neñniglerini*
tağı yaratur (01b/03)

(عاجيب) *o(l) türlüg barça °**acāyıblarından** turur* (59a/03)

a.+ğa 34a/02

a.+larından 59a/03

a.+larını 1b/03

[=3]

°**aceb** (< Ar. °*aceb*) 1. Acayip, nadir görülen.

(عاجيب) *ni körgey men tip °**aceblerdin** şahrāda bu sīlniñ aqar yirinde bu iki pāra taşını*
taptım (34a/03)

2. Tuhaf.

(عجب) *eger bu türlüg taş bolsa °**aceb** bolmağay* (71b/06)

• °**acebge qal**- Şaşırmak.

(تعجب كردن) *°**azīz** mışır buyurdi kıymat kılguçılarga kim aña kıymat kıluñ tip kıymat*
*kılguçılar °**acebge kaldılar*** (29a/06)

a. 71b/06

a.+ge 29a/06, 62a/03, 68a/03

a.+lerdin 34a/02

[=5]

°**aceble-** (< Ar. °*aceb* +Türk. +*le-*) Şaşırmak

(تعجب) : *anı **acebledim** kim her giz aña oñşaş körmedim erdi* (29a/02)

a.-dim 29a/02

[=1]

°**acem** (< Ar. °*acem*) Fars.

(عجم) *kadimde °**acem** melikleri öz oğlanlarına baglar ermişler* (47a/06)

a. 47a/06, 88b/04

[=2]

°**acemī** 1. Bir tür yakut.

(عجمى) *ol kim memsūh bolmasa iki türlüg bolğay eger ol heyyet birle bolsa kim ma^cdendin çıkmış bolğay ve aña ^cacemī oqurlar (40b/07)*

2. Bir tür zümürd.

(عجمى) *bu rüzgārda hiç kişi bir pāra ^cacemī zümürd körmeyin turur (45b/09)*

a. 40b/07, 45b/09

a.+din 40b/09

[=3]

^cācızlık (< Ar. ^cācz + Türk. +lık) Gücsüzlük, kudretsizlik.

(عجز) *ya^cni tañrıka celle celāluhū kim kudret idisi turur eyle kudret idisi kim ^cācızlık yoq turur (1b/08)*

a. 1b/08

[=1]

^cācız (< Ar. ^cācz)

• ^cācız **qal**- Yetersiz kalmak, acizlik.

(عاجز) *aña kıymat bolmağay çün kıymat kılğuçılar kıymatdın ^cācız **qaldılar** (29a/08)*

a. 29a/08

[=1]

aç Aç olma hali, açıklık.

(ناشتا) *eger köymiş baqır şalaya kılsalar ve **aç** qarınğa kişiniñ tamakına salsalar kusturğay (84a/03)*

a. 84a/03

[=1]

aç- 1. Kapalı olan bir şeyi açmak.

(باز کشاده) *kim ol çakta kim nīsān yağmuru kelür suw yüzine kelgey ve ağzını **açıp** ve yağmurnuñ qatrelerini alur (13a/08)*

(باز کردن) *kaçan çomğuçı suwğa çomğanda közini **açğay** (15a/04)*

(بشکافتم) *çıqardı kaçan teniz yakasıña kildim bu şadafnı **açtum** (28b/09)*

2. Tıkalı olan bir şeyi açmak.

(کشاید) *yerekān illetine asrı fāyda kılğay ve seddeni **açqay** ve yüz sarılığını kitergey (62b/07)*

(تفتیح کردن) *bağlanmış tamar yollarını **açqay** (64a/06)*

3. Rengi daha açık hale getirmek, parlatmak

(جلا دادن) *anı açma^{klık} ta^{kl} ol nerse kim mu^{na} münāsib bol^{ğay} ma^{den}lerni ta^{kl} ʿukūd ve kıymatnı yād kıl^{ğay} (12b/01)*

a.-ar 15a/09

a.-ğay 15a/04

a.-ıp 13a/08

a.-kay 62b/07, 64a/06

a.-ma^{klık} 12b/01

a.-tım 28b/09

[=7]

açı (krş. açığ)

• **ğara açı dehnec** Dehne taşının bir türü, reng olarak parlak olmayan donuk kırmızı renkli.

(تلخ) *ol kim tonu^k bolsa ve ğara açı dehnec ayturlar ve ikşi ta^{kl} ayturlar (57a/06)*

a. 57a/06

[=1]

açığ (krş. açı)

• **açığ taş** Yemen’de bulunan en iyi şap türü.

(شب یمانی) *bir pāra kaynat^{kay}lar kim az kıvām al^{ğay} andın bir pāra şebb-i yemānī :yaⁿⁱ açığ taş: a^{na} sal^{ğay}lar (40b/01)*

a. 40b/01

[=1]

açıl- 1. Ortaya çıkmak, meydana gelmek.

(تفتیح کردن) *birle yā özge nerse birle ħararet sebebından açıl^{ğay} (09a/09)*

2. Açılmak, açık hale gelmek.

(کشوده کردن) *şadaf ħayvānı turur kim anı^ğ üstünde iki daf bol^{ğay} yirge yapu^{şmuş} kim ol yiri bol^{ğay} kim va^{ktı} açıl^{ğay} va^{ktı} yumul^{ğay} (13a/01)*

3. Genişlemek.

(منقبض کردن) *ol yarı bu yarı defteyn ħareketindin bol^{ğay} kaçan tilese açıl^{ğay} tilese yumul^{ğay} (13a/03)*

4. Kilit açılması.

(باز شدن) *eger ħal kılınmış ma^{ğnā}īsnu ilge sürse ve koysa kim ħurusa ve i(l)igni ba^{ğlan}mış yuzak^ğa sürse açıl^{ğay} (61a/08)*

5. Bahar zamanı geldiğinde çiçeklerin açması.

(شکفته شدن) *köp yirde bolğay kök çiçeki bar āhır faşl harîfde açılğay* (98a/08)

6. Birbirinden uzaklaşmak.

(یدید آمدن) *kalğay köp zamānga tegrü ol buhārlar cirmi isiglikindin yavuşmaq ve savuqluq açılmağındın belgürgey* (78b/08)

7. Ferahlamak.

(کشاده بودن) *eger hātun kişiniñ burnuna ursalar süçkürgey eger kız oğlan bolsa süçkürüki kelmegey yüzi anıñ açılmış bolğay* (75a/06)

a.-ğay 9a/09, 13a/01, 13a/03, 61a/08, 98a/08

a.+mağındın 78b/08

a.-miş 75a/06

[=7]

açquçı Açıcı, anahtar.

(مفتاح) *anıñ yüzine lā ilāhe illa'llah kelimesiyle kim barça nerseriniñ açquçı turur* (49a/03)

a. 49a/03

[=1]

açuq Belli olan, görünen, aşık.

(مظهر) *eyle tañrı kim kıılır yüksekliklerini tağı kıılır açuq acāyıblarını* (1b/03)

(باز نهاده) *bir adem şüreti kıılıp erdiler ve tizi üstine olturmuş ve tizlerini açuq kıoymuş* (43b/02)

a. 1b/03, 43b/02

[=2]

açuqluq Boşluk, aralık.

(کشادگی) *anıñ zāhir uzvları taş turur ve bāñiniñ hayvān ve anıñ bir yanında açuqluq bar* (71a/05)

a. 71a/05

[=1]

ādam (< Ar. *ādem*) 1. Adem peygamber.

(ادم) *anda tağı turur kim ādem peygamberiniñ yiri turur aleyhi's-selām* (33a/03)

2. Kişi, insan.

(ادم) *ol ādem şüretini ve kuşlarını ve arslanlarını kıazabilmiş bolğaylar* (48b/08)

a. 33a/03, 43b/01, 48b/08, 81a/01

[=4]

ādamī (< Ar. *ādemī*) Kişi, insan.

(مردم) *eger otğa tegse köygey ve bolğay kim ādamī teni isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay* (24a/09)

(.) *eger bīcādeni ādamī saçı birle bir birge sürtseler kim isinse andın soñra ...* (56b/03)

a. 24a/09, 56b/03

a.+larnıñ 77a/08

a.+larğa 1b/06

[=4]

ādamīğa (< Ar. *ādemī*) Kişi, insan.

(دمى) *iw teħmeli ve ẓarflar ẓılurlar kim ādamīğanıñ anlarğa ihtiyācı bar* (77b/08)

a.+nıñ 77b/08

[=1]

adaq (krş. ayak) Ayak.

(پای) *ve miʿdege ve adaq ağırığı kim suwluqđın bolğay islāmı bar* (92b/01)

a. 13a/04, 92b/01

a.+ğa 72a/03

a.+ı 71a/07

a.+ın 15a/07

a.+ına 61a/09

a.+ını 14b/09, 15a/03

a.+ıñ 26b/05

[=9]

ʿādet (< Ar. *ʿādet*) 1. Gelenek, adet.

(عادت) *her bir yirniñ ʿādeti ħesbince ve ħalq anıñ birle satıg alıg ẓılurlar* (77a/06)

2. Özellik, mizaç.

(عادت) *anıñ üçün kim köp cevherīleriniñ ʿādeti anteg bolğay* (39b/04)

a.+i 39b/04, 77a/06

a.+ler 82a/03

[=3]

ʿadesī (< Ar. *ʿadesī*) 1. Mercek şeklinde bir tür siyah renkli inci.

(عدسى) *tebnīniñ taķı ʿadesīniñ zeytūnīniñ bahāsı onğa tegi ve cişşīniñ bahāsı kiçig yinçüdin artmağay* (24a/06)

2. Kırmızı renkli bir tür kan taşı.

(عدسى) *ķan taşı izseler kızıl ķan teg bolğay ve barça türlüglerdin edğüreki ʿadesī bolğay* (67a/09)

3. Mercimek şeklinde olan bir tür şazenec taşı.

(عدسى) *ol iki türlüg turur biri ʿadesī ayturlar* (73b/08)

a. 17a/09, 67a/09, 73b/08, 73b/09

a.+de 18a/01

a.+ge 18b/07

a.+ni 17a/07

a.+niñ 24a/05

[=8]

adır- Ayırmak. (krş. ayır-)

(تميز) *anteg ķarışmaq kim biri birindin **adırmakğa** mümkin bolmağay* (6b/03)

a.-makğa 6b/03

[=1]

ʿādil (< Ar. ʿādil) Adaletli, hakkaniyetli.

(عادل) *ħazīnada tapmışlar ve ʿādil pād-şāh ķāan ħızmatına iletmişler ķāanga ħoş kelmiş* (52b/06)

a. 52b/06

[=1]

ʿadīmü'l-mişl (< Ar. ʿadīmü'l-mişl) Eşsiz, benzersiz.

(عديم المثل) *ustād ayttı munteg ħiç ķişi ķörģeni yoķ turur bu ʿadīmü'l-mişl turur burunğı tārīħde burunğı pād-şāhlar ħazīnalarında ħiç ķişi nişān birģeni yoķ* (49a/08)

a. 49a/08

[=1]

ʿadn (< Ar. ʿadn) Madenin kaynağı, maden ocağı.

(عدن) *maʿdenni ʿadndın alıp tururla(r) ve ʿadn timek taķı bitüg yiri bolur* 7b/06)

a. 7b/06

a.+dın 7b/06

[=2]

adrıl- Ayrılmak. (krş. ayrıl-)

(جذا شدن) *elmās pāraları kuşlar hareketiniñ hükmince it pāralarındın **adrılıp** yirge tüşer erdi* (50b/04)

a.-ğay 92a/05

a.-ıp 50b/04

[=2]

āfet (< Ar. *āfet*) Bozukluk, kusur.

(افت) *eksir şana'atı yārān.ları davi kılurlar kim bu üç **āfetni** qalaydın kitermege bol-ğay* (84b/02)

• **āfet tegmişler** Afetzedeler, afet durumlarından zarar görmüş kimseler.

(افت رسیدگان) *sarı reng tabī'atı yandın hasta.lar ve **āfet tegmişler** lāzimesindin turur* (37a/04)

a. 37a/04

a.+ni 84b/02

[=2]

afrāsiyāb (ö.a) Alper Tunga, İranlı'ların Alper Tunga'ya vermiş olduğu ad.

(افراسياب) *türkistānda şehri bar turur kim **afrāsiyāb** kılup turur anda kızıl dehne bar yāqūt rengi teg* (57a/08)

a. 57a/08

[=1]

āğ Ağ, ipten yapılmış torba, file.

(ليف) *çomğuçı burnını bağlağay taqı bir tobra hürmā yipindin tokunmuş **āğ** teg boynına salğay* (14b/08)

a. 14b/08

[=1]

ağaç (I) Fersah, yaklaşık 9 km uzunluğunda bir ölçü birimi.

(فرسنگ) *hāşşiyyeti o(l) erdi kim suwda tört **ağaç** yir yüzebarur erdi kim ermez erdi* (86b/06)

a. 86b/06

[=1]

ağaç (II) (krş. yığaç-) Ağaç.

(جوب)/(جوب) *yākūtniḡ cilāsı ol turur kim yākūtni yapraq teg **ağaç** uçına bağlağaylar*
(40a/01)

(نخل) *ikinç kün ħurmā **ağaçını** kördiler iki kisilmiş bir urmaq birle* (87a/04)

a. 40a/01, 40a/06, 90a/02

a.+da 61a/03

a.+ı 89b/06, 97a/09

a.+ına 87a/02

a.+ını 87a/04

[=8]

agāh (< Far. *agāh*) Bilgili, haberdar.

(اكاه) *anlarnıñ bir türlüg ʿalāmetleri bar ta ol millet ħalāyıkı **agāh** bolğaylar* (87b/02)

a. 87b/02

[=1]

ağar- Siyahtan beyaza dönme, ağarmak.

(سفید کردن) *anıñ nişānı bolğay ħara yünge sürtseler **ağarğay*** (63b/06)

(سفید شدن) *kirpükni **ağarmağdın** saqlağay* (66a/04)

a.-ğay 63b/06

a.+mağdın 66a/04

[=2]

ağart- 1. Siyah renkten beyaza dönme, ağartmak.

(سفید کردن) *ħara saçnı anıñ birle reng ħılsalar **ağartğay*** (80a/03)

2. Parlatmak, daha beyaz hale getirmek.

(سفید کردن) *ħaranı ħāğızdın kitergey ve aytıp tururlar kim kümüşni cezb ħılğay ve tişni*
ağartğay (68b/05)

a.-abilgeyler 76b/05

a.-ğay 68b/05, 80a/02, 80a/03

a.-salar 80a/01

[=5]

ağır 1. Ağır, hafif olmayan.

(انقل) *šanʿatı birle havānı tağı **ağır** ħıldı ħudreti birle tağlarını tağı ulaştırdı* (1b/07)

(ثقیل) *özge cevher aydınlığı anteg bolmağay üçünç ol kim barça cevherlerdin **ağır***
bolğay (42a/04)

2. Ağırılık ölçüsü

(سنک) ol bolğay kim otuz derem **ağrı** yinçü kim ğırbâldın aşığa kiçse **yeti** yipke
tizgeyler (20b/02)

(وزن) edğüreki ol bolğay kim suwluğ bolğay ve aytıp tururlar kim bir deng **ağırı** iki
altunğa teggey (46b/07)

a. 1b/07, 42a/04, 71b/03, 73a/08, 87a/04, 90a/02

a.+ı 20b/01, 32b/02, 41b/05, 46b/07, 47a/01, 55b/02, 61a/04, 70b/03, 71b/04, 71b/05,
94b/08, 94b/09

a.+ına 71b/01

a.+ınca 61a/02, 70a/07, 82a/09

[=22]

ağırılık Ağırılık.

(وزن) eger bir mines **ağırılığınca** bolsa tört altunğa teggey (41a/02)

(سنک) bir mişkāl taş qadarı **ağırılığınca** bolğay (71a/08)

(تقل) bu ma'na anıñ **ağırılığına** delālet qılır (86b/01)

a.+ına 86b/01

a.+ınca 41a/02, 71a/08

a.+ındın 90a/03

[=4]

ağırraq Daha ağır.

(تقیلتر) aña mekkī oqurlar ammā mekkī izmekte zümürrüddin qatığraq bolğay ve minā
ağırraq ve irirek bolğay (46b/06)

a. 46b/06, 86a/09

[=2]

ağ(ı)z Ağız.

(دهان) aytıp tururlar kim ikşi dehne zehr turur eger **ağızda** tutsa zehr ziyānın qılğay gay
(57b/05)

a. 39b/03, 39b/06, 75b/05, 83a/07, 97a/04

a.+da 42a/09, 56a/09, 57b/05, 81b/05

a.+ğa 37b/08, 39b/05, 39b/06

a.+ı 13b/02

a.+ında 13b/03, 39b/03, 42b/01

a.+ından 13b/05

a.+ını 13a/08, 24b/06, 24b/08, 75a/03

a.+ının 13b/05, 13b/06

a.+larından 59b/04

a.+ını 37b/08

[=25]

ağbes (< Ar. *agbes*) Kül rengi.

(اغبس) *kök yāqūtka ağbes* ve *ekheb :ya'ni asrı kök: ayurlar* (37a/05)

a. 37a/05

[=1]

ağrı- Ağrımak.

(درد کردن) *eger kişiniñ köksi ağrırsa bolsa bir pāra andın özi birle tutsa sağlık tapqay*

(70b/08)

a.-sa 25b/01

a.-r 70b/08

[=2]

ağrığ (krş. ağrık) Ağrı, sancı.

(درد) *hacerü't-teysni sirke birle izip ol tişlegen yirge yaqsalar zehrlerni hāşşiyyeti birle cezb kılğay ve ağrığını tındurğay* (63a/06)

(رمد) *her hayvānnıñ közinde kim aqlık bilgürmiş bolsa bir zaħm yā ağrığ sebebindin kaçan bir niçe qurla hayvān közine tartırsalar* (67b/07)

a. 25b/01, 67b/07, 73b/02

a.+ı 89a/05, 92b/01, 98a/06

a.+ın 57b/06

a.+ına 90a/05

a.+ından 59a/07

a.+ını 63a/06, 63a/07

[=11]

ağrık (krş. ağrığ) Ağrı, sancı.

(درد) *yüz sarılığını kitergey ve mi'de ağrıkına kılınçğa fāyda kılğay* (62b/07)

(.) *oğlan turğan yirniñ ağrıkı kim köp suwlıqdın bolsa islām kılğay* (80a/05)

a.+ı 80a/05

a.+ına 62b/07, 79b/05

a.+ını 63b/03

a.+ııa 25a/05

[=5]

ağrı- Ağıtmaq.

(درد ارد) *eger kāfūr işge sürmeseler başını **ağrı** ve kan burundın revān bolğay*
(95a/02)

a.-kay 95a/02

[=1]

aḥbār (< Ar. *aḥbār*) Haberler, rivayetler.

(اخبار) *söz zümürrüdde **aḥbārı** ve hikāyetinde zümürrüdni ebū reyḥān keltürüp* (48a/04)

a.+ı 48a/04

[=1]

‘ahd (< Ar. *‘ahd*) 1. Zaman, dönem.

(عهد) *yāqūtın zulmātdın keltürüp tururlar iskender **‘ahdinde** ve (...) meseller urğaylar*
ve şirler keltürüp tururlar (45b/06)

2. Sözleşme, anlaşma.

(معهود) *öz nerseler tersālar milletinde bu cemā‘at **‘ahdleri** andağ ermiş* (87b/03)

a. 88a/02

a.+inde 45b/06

a.+leri 87b/03

[=3]

āḥır (< Ar. *āḥır*) Son, nihayet

(اخر) *anıñ isi :otda: köp turğay ve onda anıñ isi evveldin **āḥırğa** tegrü bir türlüg bolğay*
(97a/01)

a. 28b/07, 36a/01, 98a/08

a.+ğa 29a/08, 97a/01

[=5]

aḥvāl (< Ar. *aḥvāl*) Zamana göre durum, hal.

(احوال) *yāqūtın bahāsı zamān ve mekān iḥtilāfınca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve **aḥvāl***
taşarrufındın ve ‘izzet ve devlet köprekindin ve azrağındın tezginür (40b/04)

a. 40b/04

[=1]

aķ Beyaz.

(سفید) *bişinç ol kim kaçan otķa salsalar aķ körüngey* (42a/04)

(سفید) *her yinçü kim āķ suwluĝ taķı tarāvatlıĝ bolĝay taķı asrı tegirmi bolĝay gay*
(16a/08)

(سپید) *bu türlüg elmāsdın bir türlüg turur aķ ranglıĝ tonmuş* (51a/04)

(بیاض) *bussez teg taķı filizāt seba^c teg barça renglerniñ başlıķı aķ bolĝay* (11a/01)

• **aķ yākūt** Bir tür beyaz renkli yakut.

(یاقوت سفید) *elmās taşı teg cez^c teg taķı aķ yākūt teg taķı taş toĝmaķı özge tarīķ birle*
bolabilgey (10a/07)

• **aķ pūra** Borik asitten elde edilen bir tür sodyum tuzu.

(پوره سفید) *pūra türlüg turur bir türlüĝi aķ pūra ayturlar urlar* (74b/04)

• **aķ şamĝ** Bir tür beyaz zamg.

(صمغ سفید) *eger cerāhat bolsa aķ şamĝ birle talā kılsalar nāfi^c bolĝay* (73b/06)

• **aķ zāc** Şap.

(زاج سفید) *bir türlüg aķ zāc teg turur ve altunçılar aña billūr zācı oķurlar* (75a/09)

• **aķ mührre** Bir tür deniz kabuĝu.

(سفید مهره) *teniz kıskacı teg taķı teniz tawuşķanı teg ve aķ mührre ve dīv tırnaķı ve balıķ*
ķulakı ve bireri ve bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg (77b/09)

• **aķ kıl**- Beyazlatmak.

(سفید کردن) *ve bir pāra pūra birle irimiş bakırĝa tarĝ kılsalar bakırnı aķ kılĝay* (74b/01)

• **aķ bol**- Beyazlamak.

(سفید شدن) *anıñ içinde zāhir bolĝay ve izmek birle hem aķ bolĝay ve la^c izmek birle*
kızıl bolĝay (53b/09)

a. 10a/07, 11a/01, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 12a/01, 12a/08, 14a/08, 14b/04, 15b/07,
15b/08, 15b/08, 16a/02, 16a/05, 16a/08, 17b/02, 17b/03, 17b/06, 27b/02, 29a/01,
30b/09, 32a/02, 32b/07, 37b/06, 37b/07, 37b/07, 37b/08, 41b/09, 42a/04, 46b/02,
50b/06, 51a/04, 53b/08, 53b/09, 54b/02, 55a/06, 56b/09, 57b/09, 58a/01, 59b/01,
60a/01, 62a/09, 62b/01, 63a/09, 63a/09, 67a/07, 67b/06, 69a/05, 70b/01, 71b/08,
72a/05, 73a/02, 73a/09, 73b/06, 74a/09, 74b/01, 74b/04, 75a/09, 75b/06, 75b/08,
76a/09, 76b/02, 77b/09, 79b/01, 79b/09, 80a/02, 84a/06, 84a/07, 84a/08, 84a/09,

85b/01, 85b/03, 85b/05, 86b/03, 88a/07, 89b/01, 90a/01, 90a/02, 90b/07, 95a/08,
96a/06, 96b/01, 96b/03, 96b/07, 97a/09, 98a/04

a.+1 16a/09, 97b/04

[=88]

aķ- Akmak.

(روان شدن) *yüzi yirge tigdi taķı anıñ burnundın ķan aķdı* (26b/07)

(سيلان) *hal bolğay kim birer ol suwdın ķarıssa taķı aķsa andın soñra ve suw teg bolğay*
(10a/10)

a.-dı 26b/07

a.-mağını 84b/05

a.-sa 10a/10

[=3]

aķar

• **suw aķar yir** Irmak, akarsu yatağı.

(سبيل رود خانه) *ma^cdenler suw aķar yirlerniñ yolında bolğay* (8b/01)

• **sil aķar yir** Sel yatağı.

(مسيل) *bu silniñ aķar yirinde bu iki pāra taşnı taptım* (34a/03)

a. 8b/01, 34a/03

[=2]

°aķabe (< Ar. °aķabe) Dar ve sarp geçit.

(عقبه) *kim kaçan külükler ol °aķabedin tileseleler kiçmekke anlarnıñ toynaķlarını kiz*
birle birle bağlarlar taķı asrı aķrun yörürler (69b/09)

a. 69b/08

a.+din 69b/08

a.+niñ 70a/03

[=3]

aķça Akçe, para.

(دانك) *kim her dānesi bir mines bolğay ve °aķd iki mişķāl kim her dānesi yarım aķça*
bolğay (21a/04)

(درم) *iki derem yüz altun ve munteg satğuçığa taķı alğuçığa te^calluķ turur bir aķçadın*
artuķraķ edğü azraķ tüşgey (46b/09)

a. 21a/04

a.+dın 46b/09

[=2]

‘aḳd (< Ar. *‘aḳd*) 1. Sözleşme, anlaşma.

(عقد) *ve ḥal kılsalar pes ‘aḳd kılsalar ol nerselerniñ kuvvati kadarınca tuzluğlığı anar bilgürgey* (9b/04)

2. Bir ip-te 36 tane dizili olan incinin oluşturduğu kolye, değeri o dönem için yarım altın ve yarım deng gelmektedir.

(عقد) *‘aḳd şıfatınıñ şerhi bir yip otuz altı dāne bolğay anı tertīb birle tüzgeyler* (20b/03)

a. 9b/04, 20a/05, 20a/09, 20a/09, 20b/03, 20b/05, 20b/06, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/07, 21a/09, 21a/09, 21b/05, 22b/05, 22b/08, 22b/09, 23a/04

a.+da 21b/06, 21b/06

a.+ğa 22b/05

a.+lar 21a/01, 21a/02

a.+ları 20b/09

a.+nıñ 23a/01

a.+nı 23a/09, 23b/01

[=29]

‘aḳdī (< Ar. *‘aḳdī*) 36 tane incinin bir araya getirilmesinden oluşan inci dizisi.

(عقدی) *andın soñ ‘aḳdī kılğaylar tört deng ve ol pencāhīniñ kiçiglerindin taḳı şaştıniñ uluğlarındın bolğay* (20b/08)

a. 20b/07, 20b/08, 21a/01, 22b/07, 23a/07, 23b/02

[=6]

‘āḳerḳarḥā (< Ar. *‘āḳerḳarḥā*) Papatyagillerden bir bitki.

(عاقرقرحا) *eger zācnı ‘āḳerḳarḥā taḳı zīre birle iw işiginde tütün kılsalar ni bürçe taḳı ni sıvrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey* (76a/01)

a. 76a/01

[=1]

‘āḳıbet (< Ar. *‘āḳıbet*) Son, netice.

(عاقبت) *anıñ üçün sındurur men kim anıñ ‘āḳıbeti sınmak turur* (59a/05)

a. 55a/02

a.+i 59a/05

[=2]

°aķık (< Ar. °aķık) Yüzük taşı, mühür vb. yapmakta kullanılan, türlü renklerde, yarı saydam, parlak ve değerli bir taş.

(عقیق) *hāşşiyetini °aķık taķı türlüğ turur barçasındın sarığ şāfi ve şeffāf edğürek bolğay* (56b/04)

a. 10b/04, 42a/02, 56b/04, 59b/01

a.+ni 56b/04, 56b/06

[=6]

aķlık Aklık, beyazlık. muhtelen imla hatası var. sefid kelimesinde

(سفیدی) *andın soğ aķlıkı kim kurgaşın aķlıkına oğşağay* (36b/06)

a. 16b/09, 39a/07, 48a/02, 53b/08, 67b/07, 70b/05, 90a/04, 98b/01

a.+ğa 60a/04

a.+ı 14a/08, 36b/06

a.+ıña 36b/06

a.+ımı 66a/03, 84b/03

[=14]

aķrun Yavaş.

(اهسته) *anlarnıñ toynaķlarını kız birle birle bağlarlar taķı asrı aķrun yörürler* (69b/09)

o. 69b/09

[=1]

°aks (< Ar. °aks) 1. Yansıma.

(عكس) *bolğay kaçan şeffāf billür bolsa kuyaş şu°lesine tutsalar anıñ °aksındın ot alğaylar* (59a/08)

2. Ters, zıt olan.

(عكس) *kim kuyaşnıñ şu°ası aña tüşmegey taķı anıñ °aksi mün°akis bolğay* (08b/08)

a.+i 8b/08, 8b/08, 60b/06

a.+in 50a/07

a.+ince 5a/02, 5a/06, 6a/01, 9a/09

a.+indin 59a/08

[=9]

aķsaķ Bozuk, düzgün olmayan.

(لنك) *aķsaķ yinçü ol turur kim anıñ teşüki igri bolğay* (26a/02)

a. 26a/02

[=1]

aḫsaqlıq Bozukluk.

(لنكى) *herzehre yığaçı birle cilā birgeyler ve aḫsaqlıq yinçüke tamām ʿayb bolğay*
(26a/02)

a. 26a/01

[=1]

āl Bir balına türü.

(آل) *teñizdeki cānvārlar andın qaçqay qaçan kim ve āl taqı luu çomğuçığa ḥamle kılsa*
eger imkān mühlet bolsa adaqını ol yığaçdın çıkarğay (15a/02)

a. 15a/02

[=1]

al- 1. Almak.

(كرفتن) *eger yinçüde kiçig sınıklık bolsa algaylar bir pāra nīmriy ve aña*
yapuştırğaylar (25b/09)

(ستادن) *bir kılıçdın kīş meliki tiledi kim bu ikisini baḥrayn melikindin algay* (86b/06)

(.) *ol kim yirde dengi bolsa yā artuqraq vilāyet biginiñ bolur ve andın azraq taqı kim*
bolsa çomğuçı alur (15b/02)

2. Çıkarmak.

(كرفتن) *maʿdenni ʿadndın alıp tururla(r) ve ʿadn timek taqı bitüg yiri bolur* (07b/06)

3. İçine almak

(كرفتن) *nīsān yağmuru kelür suw yüzine kelgey ve ağızını açıp ve yağmurnuñ katrelerini*
alur (13a/09)

4. Satın almak.

(خریدن) *andağ kim ayruq bir yahşırağ dānesini tört altunğa algay* (23a/02)

5. Özellik almak, etkilenmek,

(يابد) *dürüst ve selāmet bolğay yanları ve kavş ve kuzeh ḥāşşiyetni andın algay*
(51a/03)

● **satğın al-** Satın almak.

(خریدن) *āni yeti yüz illig altunğa satğın almuş çün uçuz alıp erdi* (27a/08)

(كرفتن) *köprekini teg kızıl yāqūt rengi bolğay ve asrı körklügni ve suwluğni orta laʿl*
bahāsında algaylar (56a/07)

● **alğan kişi** Müşteri.

(مشتري) *ol alğan kişi anı koştanîniyye şehrinde on miñ perpere altuniña sattı* (27a/09)

• **zahmat al-** Hastalanmak, göz hastalığına tutulmak.

(رمد گرفتن) *ağrıg sebebindin anı def^e kılğay ve pīrler közi kim yığlamak sebebdin zahmat almış bolğay* (73b/03)

• **kıvām al-** Kaynattıktan sonra kıvama gelmek.

(قوامی کیرد) *g bolğay andın soñ suwnı şāfi kılğaylar taqı bir pāra qaynatqaylar kim az kıvām alğay* (40b/01)

• **fāyda al-** Faydalanmak.

(فایده گرفتن) *öz kudret kemāli birle kim halk barçanı bilgeyler ve andın kim fāyda almak kerek* (78a/06)

(انتفاع گرفتن) *zarūretdin tenlerine işge sürmek kerek sürgeyler ve andın fāyda alğaylar* (78a/07)

• **ot al-** Alevlenmek.

(اتش گرفتن) *kaçan şeffāf billūr bolsa kuyaş şu^elesine tutsalar anıñ aksindin ot alğaylar* (59a/08)

(اتش بایستن) *şāfi şīşeni kim tolu suw kılsalar andın taqı ot almağa bolğay* (59a/08)

• **nikāh al-** Nikāhlanmak.

(نکاه گرفتن) *pād-şāh hizmatıña lāyık bolsa mısr şehriñe keltürdiler taqı aziz mısr aña nikāh kıldı ve aldı* (29b/08)

a.-dı 29b/08

a.-dılar 48a/09, 90b/04

a.-ğan 27a/08

a.-ğanda 39b/05

a.-ğay 23a/02, 34a/05, 40b/01, 46b/01, 51a/03, 57b/02, 86b/06

a.-ğaylar 14b/05, 21b/05, 23a/04, 23a/05, 23a/06, 23a/06, 23a/07, 23a/08, 23a/09, 23b/01, 25b/06, 25b/09, 34b/02, 40a/08, 50a/01, 51b/04, 56a/07, 58b/08, 59a/08, 60a/04, 78a/06, 78a/07, 90b/01, 90b/02, 94b/03, 96a/01, 97b/02, 97b/05, 97b/06, 98b/05

a.-ıp 7b/06, 27a/08, 38a/01

a.-mağay 59a/08

a.-mağaylar 42a/01, 56a/08

a.-mağ 78a/06

a.-mas 19a/06

a.-mış 27a/08, 43a/08, 73b/03

a.-mışlar 26b/09, 48a/07

a.-salar 7a/08

a.-ur 13a/09, 15b/02, 28a/07, 28a/08, 36b/09, 38a/07, 54b/07, 93a/07

a.-urlar 22a/07, 77b/02

[=66]

āla Siyahla beyaz arasındaki, benek benek renkler.

(البلق) *bir niçe cezvlerde rengler köprek yā azraķ bolğay ve bu sebebdin āla körüngey*

(39b/01)

a. 39b/01, 69a/06

[=2]

°alā'd-dīn (< ö.a) I. Alāeddin Keykubad, Anadolu Selçuklu sultanıdır.

(علا الدين) *keltürüp tururlar kim sulṭān °alā'd-dīn ḥazīnasında bir pāra reyḥānī zümürüd bar* (48b/02)

a. 48b/02

[=1]

°alaḥedde (< Ar. °alaḥedde) Yüksek yer.

(على) *ammā birer ayturlar kim her birine bir türlüg °alaḥedde maḥşūş taş bar* (69b/06)

a. 69b/06

[=1]

°alāmet (< Ar. °alāmet) Belirti.

(علامت) *yirleri anteg kim her milleti °ibādet vaḫtında anlarınñ bir türlüg °alāmetleri bar* (87b/02)

a.+i 55a/03, 87b/06

a.+leri 87b/01

[=3]

alamut (y.a) İsmaliyye devletinin yönetim merkezi, Tahran'ın kuzeyinde Hazar denizinin güneyinde yer alan tarihi bölge.

(الموت) *birgey alamut tağında bir pāra bakır tapmışlar ḳapān taşı birle biş batman ve bu barḳa nādirlerdin turur* (84a/04)

a. 60a/06, 84a/04

[=2]

‘alef (< Ar. ‘alef) Büyük ve küçük baş hayvanların yedikleri yeşil otlar.

(كياه) *ammā andın uluğrağ ‘alef kirmān tağlarında ve ol tağlarda kim kaplan yirleri turur* (90b/08)

a. 90b/08, 91a/02, 91a/03, 94a/04, 98b/09

a.+lar 91a/02

a.+lerdin 91a/01

a.+ni 98b/09

[=8]

‘ālam (< Ar. ‘ālem) Alem, kainat.

(عالم سفلی) *cevherlerniñ beyānı kim türlüğ nerselerni biriktürüp turu(r)lar anıñ için kim bu ‘ālemnıñ birikmegiñe tağı ol kim barça ma‘denlerniñ sebebnı* (02b/06)

● ‘ālam-ı suflı Dünya.

(عالم سفلی) *bu felek kamerni yarattı kim aña ‘ālam-ı suflı tirlər ya‘ni bu dünya* (03a/07)

● dünya ‘ālamı Dünya.

(.) *evvelgi maqālat aytuğ erdi bu ‘ālam-ı suflı kim dünyā ‘ālamı turur* (03a/03)

● ‘ālam ervāhı Ruhlar alemi, melekler ve insanların ruhlarının bulunduğu alem.

(عالم ارواح) *kaçan kim allah ta‘ālā ‘ālam-ı ervāhıni ya‘ni cānları tağı feriştelerni tağı bu yeti köknı tağı ni kim bu kök üzesinde tepren-gen kim aña çarh-ı felek tiyürler* (03a/06)

● suflı alem Dünya.

(عالم سفلی) *çün barça suflı ‘ālamnıñ terkibi dört aşldın tururlar* (03b/06)

● ‘ālam-ı kevn ü fesād Oluş ve bozuluşa tabi olan alem.

(عالم كون و فساد) *her bir şeyi başka başka irdi kudreti birle biriktirip biri biriñe koştı ya‘ni tökip kıldı ol dört kim anlarıñ ba‘zısıña ‘ālam-ı kevn ü fesād tirlər ya‘ni bu dünya ni tirlər* (03a/08)

● ‘ālam cisimleri Cisimler alemi, varlıklar alemi.

(اجسام) *özge ‘unşurlarıñ hükmi tağı munteg turur şüret tekşürmekde ve bu ma‘nā ‘ālam cisimlerinde āşkārā körüne turur* (04b/01)

● ‘ālam eṭrāfı Dünyanın dört bir yanı.

(اطراف عالم) *anıñ yinçüsini hāşıl kılar erdim tağı ‘ālam eṭrāfıña iletür erdim* (28a/05)

● ‘ālam cevheri Yakut.

(جوهرى عالم) *katıglıkdın ve cilādın ve andın özge kim temyiz ol ikisiñ arasında bir **‘ālam cevheri** ba(r) ustād hakkāk.dın özge kılabilmegey (31b/01.)*

- **‘ālam ‘acāyıbları** Şaşılacak yaratılıştaki olanlar.

(عجایب عالم) *bir türlüğ taqı billūr bar ve o(l) türlüğ barça **‘ālam ‘acāyıblarındın** turur (59a/03.)*

- **‘ālam halkı** İnsanlar.

(اهل عالم) *ve andın özgedin yiltırağan turur ve **‘ālam halkı** közine biri birindin revan bolup (82b/06)*

a. 3a/03, 3a/06, 3a/07, 3a/08, 4b/01, 28a/05, 31b/01, 59a/03, 79a/04, 82b/06

a.+ı 3a/03

a.+nıñ 2b/06, 3b/06

[=13]

‘ālamlıg (< Ar. ‘ālem +Türk. +lıg) Gizlenen örtülü şey.

(مکنونات) *şadaflarınıñ içinde taqı bildürdi bilmeklili birle halāyıklarnı cem^e ya^eni barça **‘ālamlıglar** üze taşlarnıñ hāşşiyetni (01b/06)*

a.+lar 1b/06

[=1]

ālet (< Ar. ālet) Araç, gereç, aygıt.

(الت) *muhtelif nerseler eger andın **āletler** kılsalar oq temüri taqı orağ kim anıñ kıyık taqı börü tutqaylar (89a/08)*

(الات) *andın soñ kızıl turur ve ol yaqmaqđın özgege yaramaz taqı satranç **āleti** ve nerd ve andın özgelerge (98a/06)*

- **baqır āletleri** Bakır işleme aletleri.

(الات مس) *köymiş baqırni merhemlerde ve renglerde işge sürgeyler ve yalguz billürni taqı **baqır āletlerine** kılgaylar (83b/05)*

- **yapuşturmağ āleti** Lehimleme için kullanılan alet.

(الات كه كفشير) *yapuşturmağ **āletini** kal^eaydın kılurlar ve andın özgeni taqı baqırđın kılurlar (83b/05)*

- **satranç āleti** Satranç tahtası.

(الت شطرنج) *andın soñ kızıl turur ve ol yaqmaqđın özgege yaramaz taqı **satranç āleti** ve nerd ve andın özgelerge (98a/05)*

a.+i 98a/05

a.+ini 83b/05

a.+ler 89a/08

a.+lerine 83b/05

a.+lerinin 65b/04

[=5]

‘aleyhi (< Ar. ‘aleyhi) Üzerine.

(عليه) *bu za‘īf ve bīçāredin pād-şāh ilhān rahmetu’llāhi ‘aleyhi derh^vast kıldı bizim atımızka bir kitebi taşnīf kılğıl* (02a/04)

● **şalla’llāhu ‘aleyhi ve’s-sellem** Hz. Muhammed’i selamlama.

(صلى الله عليه وسلم) *peygamber hadīslerindin şalla’llāhu ‘aleyhi ve’s-sellem uçmağnıñ fażīletinde taķı kaşrları üçün kelip turur* (30b/02)

a. 2a/04, 30b/02, 49a/02

[=2]

‘aleyhi’s-selām (< Ar. ‘aleyhi’s-selām) Selam onun (peygamber) üzerine olsun.

(عليهالسلام) *ādem peygamberniñ yiri turur ‘aleyhi’s-selām ve ya‘qūb kindī keltürüp turur* (33a/03)

a. 33a/03, 58a/07

[=2]

alğuçı Müşteri, satın alan kişi.

(مشتري) *veznde artsa bahāsi iki ança bolur ve ol satğuçığa ve alğuçığa te‘alluķ tutar taķı her rüzgārda artķay* (23b/09)

a. 41b/02

a.+dın 40b/05

a.+ğa 23b/09, 46b/09

[=4]

alığ Alınan nesne, alış.

(شري) *her bir yirniñ ‘ādeti hesbince ve halk anıñ birle satığ alığ kılurlar* (77a/06)

a. 77a/06

[=1]

alın Alın.

(پيشانی) *eger alınğa yaķsalar burundın kan kelmegini kaytarğay* (76a/01)

a.+ğa 76a/01

[=1]

alıştur- Değiştirmek.

(تبدل) *bir cezvniñ ruṭūbatı yubūset birle bedel bolsa ol cezv topraq bolur keyfiyet alışturmaḳı sebebindin ʿaksince taḳı bu ʿarīḳ turur (5a/06)*

a.+maḳı 5a/06

[=1]

ʿalī (ö.a)

- **ebū ʿalī sīnā** İbn-i Sina.

(على) *ebū ʿalī sīnā* aytur kızıl peştedin keltürgeyler anı bahīre oḳurlar (93a/05)

a. 61a/06, 90b/07, 91b/07, 93a/05, 93a/09, 93b/03

[=6]

ʿalīm (< Ar. *ʿalīm*) Bilen, bilici, hakim.

(علیم) *andın özge ʿalīm ve ʿazīz taḳrı ḳudretindin bu muḫtelif mürekkebler şüretleri niçelik taḳı neçiklik yolındın aytilur (7a/04)*

a. 7a/04

[=1]

allah (< Ar. *allah*) Allah.

(الله) *turur kaçan kim allah taʿālā ʿālam-ı ervāḥnı yaʿni cānlarnı taḳı ferīştelernı taḳı bu yeti kökni taḳı ni kim bu kök üzesinde tepren-gen kim aḳa çarḫ-ı felek tiyürler (3a/06)*

a. 3a/06

[=1]

alparslan Büyük Selçuklu devletinin ikinci sultanı.

(الپ ارسلان) *selçükī tārīḫlerinde keltürüp tururlar kim sultān alp arslan kaçan parsı özine müsellim ḳıldı (55a/09)*

a. 55a/09

[=1]

alt 1. İç.

(.) *kiçig kemilerge olturğaylar taḳı maḡāşka : yaʿni çomğan yirge: bargaylar taḳı suwnuḡ altına baḳğaylar (14b/03)*

(زیر) *belkim tonni kim ağartsalar gügürt ol ton altında tütin ḳılğaylar (80a/01)*

2. Alt taraf.

(زیر) *asrı uluğ bir tağ teg ve anıñ altında bir suw çeşmesi ve ol tağnıñ **altında** bir teşük kılınışlar* (44b/04)

(پیش) *yılan çayan ve özge tişlegen zaħmatlıg cānvārlar ve anıñ **altındın** kaçqaylar* (67a/03)

3. Ön, yan, kenar tarafı.

(پیش) *asrı uluğ bir tağ teg ve anıñ **altında** bir suw çeşmesi ve ol tağnıñ altında bir teşük kılınışlar* (44b/04)

a.+ına 14b/03

a.+ında 44b/04, 44b/04, 80a/01

a.+ındın 67a/03

[=5]

altı Altı (sayı ismi).

(شش) *kim anıñ vezni **altı** mişkāl ermiş* (27b/03)

a. 20b/03, 20b/06, 21a/03, 21a/05, 21a/09, 21b/01, 23a/08, 24a/03, 27b/03, 43b/07

[=10]

altınç Altıncı (sıra sayısı).

(ششم) ***altınç** ol kim anıñ suwı az bolğay kuruğluk taqı suwsuzluk aña galebe kılınış bolğay* (18a/01)

a. 18a/01, 18b/05, 54b/02

a.+ğa 17a/04

[=4]

altmış Altmış.

(شصت) *her dānesi anıñ yarım deng bolğay **altmış** altun ve bir dānesi bahāsı bir altun taqı çehār dengge teggey* (22b/09)

(شست) *dengniñ bahāsı otuz altun yā illig altun ve iki deremge **altmış** biş altun ta yüz altun* (41a/05)

a. 20a/04, 22b/09, 23b/02, 41a/05, 43b/01

[=5]

altun 1. Altın, cevheri

(زر) *ammā kiçig yinçülerni terāzū birle satğaylar **altun** berāberince yā eksükre ol çaknıñ iktizāsınca ve hārnu taqı vezn kılğaylar* (22b/02)

(زرى) **altunğa** tarh kılsalar yumşaq bolğay ve rengi artuq bolğay altun kim şan'at birle kılsalar otdın çıqmağay (82b/01)

2. Dinar, para birimi.

(دينار) *burun bir mişkāl andın memsūh* 'aybsız bolsa yüz **altunğa** alur ermişler (36b/8)

• **arığ altun** Saf altın.

(زر خالص) *eger arığ altunnu* köp zamānlar yir astında kizleseler hiç nerse andın eksilmegey (81b/02)

• **irimiş altun** Erimiş altın.

(زر کذاخته) *bu türlüğ cevher turur eger güğürtni irimiş altunğa* tarh kılsalar yumşaq bolğay (82b/01)

• **hurda altun** Som altın.

(زر ساو) *türkistānda hurda altunnu* muzarrab kılmayın tururlar (82a/03)

• **kızıl altun** Altın kızılı.

(زر سرخ) *sarığ ranglığ bolğay rengi ve mizācı yavuk turur kızıl altunğa* ve aytıp tururlar (86a/08)

(دينار سرخ) *andın bir mişkāl ağırı bolsa bir kızıl altun anıñ bahāsı bolğay* (70b/04)

• **mağrib altun** Mağrip bölgesi para birimi.

(مغربى دينار) *altun kadimde bir pāra on iki derem ağırı on iki miñ mağrib altunıña* satmışlar (47a/02)

• **mısrī altun** Mısıs bölgesi para birimi.

(دينار مصرى) *ve memsūh uzun bolsa bir miñ mısrī altunğa* teggey (41b/01)

• **perpere altun** Bizans para birimi.

(دينار زر پر پره) *anı koştanṭiniyye şehrinde on miñ perpere altunıña* sattı (27a/09)

• **rukni altun** Bağdat bölgesi para birimi.

(دينار زر ركنى) *ammā 'akd bu ruzgārda bağdād ve sirurvan hed(d)inde bir mişkāl 'akdğa bahā biş altun rukni altun* kıllurlar ermiş (22b/06)

• **ṭalī altun** Has altın.

(زر طلى) *arığ altun ol turur kim niçe kim otka soqsalar noqsān kıлмаğay ve aña ṭalī altunı* okurlar (82a/01)

a. 20b/07, 22b/02, 22b/06, 22b/06, 22b/08, 22b/09, 23a/01, 23a/02, 23b/01, 23b/02, 23b/02, 23b/04, 23b/04, 23b/05, 24a/02, 24a/02, 24a/02, 24a/03, 24a/03, 24a/03, 26b/01, 27a/03, 27a/05, 27a/06, 30a/04, 30a/06, 41a/03, 41a/04, 41a/04, 41a/04,

41a/04, 41a/04, 41a/05, 41a/05, 41a/05, 41a/06, 41a/06, 41a/06, 41a/06, 41a/07,
 41a/07, 41b/01, 41b/08, 41b/08, 43b/06, 43b/09, 46b/08, 46b/09, 47a/01, 47a/01,
 48b/03, 54b/01, 54b/07, 55b/03, 55b/04, 55b/04, 55b/04, 55b/04, 55b/05, 55b/05,
 55b/05, 57b/07, 60a/03, 61a/02, 66a/02, 66a/07, 70b/04, 72a/02, 73a/06, 76b/03,
 77a/05, 77a/07, 78b/05, 80b/05, 81a/02, 81a/02, 81a/05, 81a/06, 81a/07, 81a/08,
 81b/01, 81b/05, 81b/07, 81b/08, 81b/09, 82a/05, 82a/06, 82a/07, 82a/09, 82a/09,
 82b/01, 82b/02, 82b/03, 82b/05, 83b/03, 87a/09, 88a/08, 88a/08, 88a/09, 90b/03

a.+da 82a/01

a.+dın 65b/09, 79b/07, 81b/06, 82b/04

a.+ğa 22b/07, 22b/09, 23a/02, 23a/03, 23a/04, 23a/05, 23a/06, 23a/07, 23a/08, 23a/09,
 23b/01, 23b/06, 23b/07, 24a/02, 24b/01, 25b/04, 26b/01, 26b/09, 27a/02, 27a/06,
 27a/08, 36b/08, 36b/09, 41a/02, 41b/01, 43a/08, 46b/07, 46b/08, 46b/08, 48a/07,
 48a/08, 51b/03, 53a/08, 53a/09, 53a/09, 53a/09, 53a/09, 53b/01, 53b/01, 53b/01,
 53b/02, 55b/05, 56a/04, 57b/06, 62b/09, 65b/07, 65b/08, 65b/08, 74b/05, 82b/01,
 82b/02, 82b/04, 86a/08, 97b/05, 97b/06

a.+ı 53b/04, 79b/07, 82a/01, 85b/07, 86a/09

a.+ındın 26b/09

a.+ıña 27a/09, 47a/02

a.+lar 82a/08

a.+larnıñ 81a/05

a.+nı 61b/02, 66a/01, 79b/07, 81b/02, 81b/03, 82a/03, 86a/09, 88a/05

a.+nıñ 57b/07

a.+nuñ 83a/02p

[=180]

altunçı 1. Kuyumcu.

(زرکران) **altunçılar** *altunni anıñ birle köydürgeyler* (79b/07)

2. Kimyasal işlerle uğraşan kimse.

(صبان) **altunçılar** *şan^eatında müst^eamel bolğay anıñ edğüreki ol turur kim tirek
 irigey* (76a/04)

a.+lar 74b/06, 75a/09, 76a/04, 79b/07

[=4]

altunla- Altın haline dönüştürmek, simya ile ilgili.

(زر اندود كردن) *eger temürni yā bakırni yā birincni tileseler kim **altunlasalar** nevşādur vāsıtası birle ağartabilgeyler (76b/05)*

a.-mağa 80b/05

a.-salar 76b/05

[=2]

‘**amel** (< Ar. ‘*amel*) 1. Davranış.

(صناعی) *mizācniñ isiglikini kuyaş şu‘āniñ Һarareti teg yā ‘**ameli** Һararet anteg kim balçıqni otqa koysalar (10a/02)*

2. İş, eylem.

(عمل) *anlardın bir cemā‘at ol ‘**amelde** mahāret ve kemālleri bar (69b/02)*

• ‘**amel kııl**- 1. İşlemek

(عمل كردن) *ol yalğan turur ve ol şeşşge kim bu ‘**amelni kıılabilgey** (69b/01)*

2. Kullanmak.

(استعمال كردن) *bir qaş kim bir mişķāl bolsa nādır bolğay köz otlarında ‘**amel kıılğaylar** (70b/04)*

a. 70b/04, 97b/03

a.+de 69b/02

a.+i 10a/02

a.+ge 69b/01

a.+ni 69b/01, 71b/02, 93b/02

[=8]

ammā (< Ar. *ammā*) Ama, fakat.

(اما) *eger bahāsı inise nāķışlıķ sebebindin bolğay nāķışlıķ hem andın ma‘lūm bolğay **ammā** kiçig yinçülerni terāzū birle satğaylar (22b/01)*

a. 15b/06, 18a/06, 18a/07, 19a/09, 19b/06, 20a/03, 20a/06, 21b/06, 22b/01, 22b/05, 23a/01, 24a/03, 24a/04, 25b/02, 30a/02, 38a/04, 38a/04, 41a/02, 41b/05, 45a/04, 45a/06, 46b/04, 46b/05, 48b/06, 51b/04, 51b/06, 53b/05, 53b/07, 54a/07, 57a/08, 58a/07, 58b/03, 59a/09, 59b/06, 60a/01, 61b/02, 63b/09, 67a/06, 68a/02, 69a/07, 69b/05, 72b/07, 75a/07, 76b/08, 80a/08, 81a/08, 82b/03, 82b/05, 88a/03, 89a/03, 90a/06, 90b/06, 90b/08, 91a/02, 92a/02, 92a/02, 93b/09, 94b/06, 95a/09, 95b/03, 95b/06, 95b/06, 96a/09, 97b/01, 97b/05, 98a/03

[=65]

‘ammālī (< Ar. ‘ammālī) Bir inci türü.

(عملی) ve *ol kıra yinçü turur ve andın ‘ammālī yinçü kılğaylar şanā‘at cemā‘atı aña yir yulduzu oğurlar* (71b/08)

a. 71b/08

[=1]

ana Kök, köken.

(مادر) *kibrīt cesdler atası tururlar ve sindik **analar** tururlar* (79a/06)

a.+lar 79a/06

[=1]

aña Ona.

(انرا) *altunni öz tabī‘atı şūretine iletgeyler **aña** sindik birgeyler* (66a/01)

(بدان) *kaçan hararet taşkartin **aña** hüküm kılsa ol suw yil bolur* (05b/05)

(دران) *suw teg bolğay andın soñ mu‘tedil isiglik **aña** eñer kılğay* (10b/01)

(اورا) ***aña** bir kap kerek turur* (10b/06)

(بوي) *sebeblerdin bir sebep birle kıyaşnıñ şu‘lesi **aña** tegse bir uzun müddet taķı bu sebep birle ol taşnıñ cezvleri ža‘ıf bolur* (11b/05)

(ان) *köp sebebler **aña** mān‘i bolurlar* (12b/04)

(بروي) *anıñ suwı az bolğay kıruğluğ taķı suwsuzluğ **aña** galebe kılmıñ bolğay* (18a/02)

(وي) *eger iki yanı taķı berāber bolsa **aña** bayzī oğurlar* (18b/01)

(برو) *ol bolğay kim yinçüni **aña** koyğaylar* (19b/07)

(درانجا) *yā bir yiri kim asrı āşak bolğay yā bir yiri kim kıyaşnıñ şu‘āsı **aña** tüşmegey* (08b/07)

(درو) *ammā törtinç ğırbāl kim **aña** arturup tururlar* (20a/06)

(برانجا) *bir pāra nīmriy ve **aña** yapušturğaylar ve anıñ yüzini taş birle yumşatğaylar* (26a/01)

(باو) *ol kız ol yinçüni **aña** baħşlağay* (29b/06)

(باو) *gerserem **aña** oħşaş bolğay ve bīcāde ve la‘l taķı aña oħşağay* (38a/03)

(انج) *aña ‘acemī oğurlar ve ol kim **aña** taşarruf kılmıñ bolsalar ve anıñ yüzini tūzetmiş bolsalar* (40b/07)

(بان) *ol kim ğarīb cevher aşıl fıtratda **aña** kıarıñmıñ bolğay* (47b/06)

(.) *eger iki yanı berāber bolsa **aña** zeytūnī ayurlar* (18b/02)

• **aña tegrü** Ona doğru.

(امكان) *ayturlar niçe kim altun ol diürrnüñ üstine qoysalar ol yinçü yoqaru miner **aña** tegrü* (30a/05)

- a. 1b/07, 1b/08, 1b/08, 2b/07, 2b/09, 2b/09, 3a/06, 3a/07, 5b/05, 6a/01, 6a/05, 6b/05, 8b/07, 10b/01, 10b/02, 10b/06, 10b/08, 11b/05, 12b/04, 15b/06, 15b/09, 16a/09, 16b/05, 16b/06, 16b/08, 16b/09, 17a/06, 17b/06, 18a/02, 18a/02, 18a/03, 18a/08, 18b/01, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 18b/07, 19a/02, 19b/07, 19b/07, 19b/09, 20a/01, 20a/03, 20a/04, 20a/06, 20a/06, 20b/02, 20b/04, 20b/05, 22a/01, 22a/01, 24b/08, 26a/01, 26a/08, 26a/09, 26b/04, 26b/04, 26b/07, 27a/05, 29a/02, 29a/04, 29a/06, 29a/07, 29b/05, 29b/06, 29b/06, 29b/08, 29b/09, 30a/01, 30a/05, 31b/05, 32a/07, 32b/02, 32b/08, 33a/05, 33a/06, 33b/07, 33b/08, 34b/06, 35a/06, 35a/06, 35a/08, 35a/09, 35b/05, 36a/05, 37a/06, 37b/06, 38a/03, 38a/03, 38a/05, 38b/07, 38b/09, 39a/06, 39b/03, 39b/05, 39b/07, 40b/01, 40b/07, 40b/07, 40b/08, 42a/09, 43a/08, 43b/02, 43b/05, 44a/09, 45b/02, 46a/07, 46b/05, 47a/05, 47b/06, 48a/01, 48a/08, 49b/01, 49b/02, 50a/02, 50b/07, 50b/09, 51a/08, 52a/02, 52a/03, 52b/07, 52b/07, 54b/01, 54b/07, 54b/08, 55a/01, 55a/06, 55a/07, 56b/02, 57b/02, 58b/01, 58b/07, 60a/05, 60b/05, 61a/01, 61a/04, 61b/06, 62a/09, 62b/02, 63a/01, 63a/02, 63b/05, 64a/03, 65a/02, 65a/09, 65b/04, 65b/05, 65b/05, 65b/07, 65b/07, 66a/01, 66a/09, 66b/07, 67a/01, 67a/01, 67a/04, 67b/02, 67b/04, 68a/02, 68a/03, 68a/04, 69a/09, 71a/07, 71a/09, 71b/08, 72a/02, 72b/01, 72b/08, 73a/01, 73a/03, 73b/03, 73b/03, 74a/08, 74b/06, 74b/07, 75a/09, 77a/04, 78a/02, 78b/07, 78b/09, 79b/09, 80a/01, 80b/01, 82a/01, 82a/02, 83b/01, 83b/04, 84a/02, 84a/05, 84a/08, 84b/01, 84b/09, 85b/04, 85b/09, 86a/02, 86a/02, 86a/08, 86b/04, 87a/05, 87b/05, 87b/06, 88a/04, 89a/06, 90b/04, 91a/03, 91a/09, 92a/01, 92a/06, 92a/09, 92b/07, 94a/01, 94a/04, 94b/04, 95b/08, 96a/04, 96b/05, 97b/03, 98b/06, 98b/07, 99a/02

[=220]

añar 1. Ona.

(انرا) *suw birle qatışmış bolğay hamir bolmış bolğay **añar** balçık oqurlar* (10a/02)

(بروي) *bu balçıkda ruḡbat qalmağay ve quruğluq **añar** gälib bolsa carp bolğay* (10a/03)

2. Onda.

(درو) *her nerse kim anı yoğursalar elbette **añar** tuzluğluq bilgürgey* (9b/06)

- a. 9b/05, 9b/06, 10a/02, 10a/03

[=4]

°**anāşır** (< Ar. °*enāşır*) Unsurlar, elementler.

(عناصر) *kim °anāşır şüretleri tebeddül ve tağayyurğa kâbil bolğay* (6a/09)

a. 6a/09, 31b/07, 79a/03, 81a/09,

a.+da 6a/06

a.+dın 3b/08

a.+ları 3b/05

[=7]

°**anber** (< Ar. °*anber*) Bir çeşit koku, amber.

(عنبر) ve °**anber** taķı türlüg turur ama edğüreki eşheb turur (96a/09)

a. 96a/09, 96b/04, 96b/04, 96b/05, 98b/06

a.+nıñ 96b/06

a.+ni 96b/05

a.+niñ 96a/09

[=8]

ança 1. Aşağı yukarı.

(مضاعف) *ya°ni kaçan veznde üç **artar** bolsa bahāsı iki ança bolğay* (23a/09)

(.) *bahāsı iki **ança** bolğay ve °aķdī kim dāneleri edğürek bolğay* (23a/07)

2. O ölçüde, o kadar.

(جندان) *anı yarım bahādın artuķ almas erdiler imdi türkler **cemā°atı** ança tirkemezler*
(19a/07)

(جندانك) *meger dāne ne kim yahşı uluğ bolğay **ança** kim bir mişķālğa yawuşsa ya°ni*
kim ança oħşaş bolmağay (22a/01)

3. Üstünde, üzerinde.

(برو) *bahāsını iki **ança** kılğaylar eger yalğuz bolsa bahā az kılğaylar* (21b/09)

4. Bazısı, bazıları.

(بعضى) *bu türlüg köprek bolğay ve bir **ançasınıy** rengi köklükke oħşağay* (35a/04)

5. Oraya.

(انجا) *sarı suw andın revān bolğay **ançağa** tegri kim tamām zehrni andın çıkarğa*
(63b/07)

• **bir ança** Üçte bir.

(یک ثلاث) ve **bir ança** taķı ʿud anıñ üstine koyğaylar yahşı qarışķay birge ve bir ança taķı miski izip asrı körklüg anıñ birle qarışturğaylar (99a/01)

a. 10b/04, 19a/07, 21b/09, 22a/01, 23a/07, 23a/09, 23b/03, 23b/05, 23b/08, 26b/03, 31b/06, 41a/03, 43b/06, 61b/03, 77b/06, 83a/02, 99a/01, 99a/01

a.+ğa 63b/07

a.+sını 45a/02

a.+sınıñ 35a/04

[=21]

ançaçaķlı (krş. ançaçaķlığ) O derece, o kadar.

(حد) anıñ katında oturur ermiş taķı ol hātunnıñ semizligi **ançaçaķlı** ermiş (26b/03)

(.) bireri katıg cismlerni **ançaçaķlı** anlar iritürler pūra ve ƙalʿay teg (77b/02)

a. 26b/03, 31b/06, 77b/02

[=4]

ançaçaķlıg (krş. ançaçaķlı) O kadar, o derece.

(جندان) yüz mişkāl irimiş altun uluğlukda ve şeklde ançaçaķlıg bolğay (43b/06)

a. 43b/06

[=4]

ançaķlı Sanki, gibi.

(كانهن) tañrı taʿālā buyurur uçmaķ hūrileriniñ teşbīhiñe **ançaķlı** ol kızlar yāķūt teg hem uşak yinçü teg (30b/01)

a. 30b/01

[=1]

anda 1. Onda.

(درو) ni kim yahşılık şıfatı bar erse **anda** cemʿ bolğay (16b/02)

(انرا) ikinç tebnī turur ve **anda** az sarılık bolğay (16b/05)

(دروى) kemāli birle **anda** hāşıl ermiş (26b/08)

(دران) benim **anda** hiç haķķım yok (29a/09)

(او) sowuķluk birle ƙuruğluk **anda** kāmil qarışmaķ tapup turur (30b/07)

(اورا) eger ir taķı yise andın hātun yüklüg bolmağay ve eger **anda** bu hāşşiyet bolmasa erdi (91a/08)

(.) bizim atımızka bir kitebi taşnıf ƙılğıl kim **anda** türlüg cevāhirlerniñ hāşşiyeti kerek (2a/04)

2. Oraya.

(انجا) *yinçüni kīş ve baħrayındın **anda** keltürürler taķı tişerler* (28a/02)

(يا انجا) *kim suwluķ sebebindin özine tirekke tolğarlar **anda** barmağa mümkin yoķ*
(97a/07)

3. Orada.

(انجا) *türkistānda şehri bar turur kim afrasiyab kılup turur **anda** kızıl dehne bar*

(در انجا) *anıñ ħādım.lerindin biri ol ħol ħeddine yetti **anda** türlüğ ef̄īler kördi* (50a/04)

4. (onun) Üstünde, üzerinde.

(بر انجا) *bir uluğ pāra la^l köp uluğ pād-şāhlar atı **anda** bitigli* (52b/05)

(بروی) *andın zengār rengi yiltırağay ve **and(a)** inçke ħara ħaṭla(r) bolğay* (57a/04)

2a/04, 5b/06, 16b/02, 16b/05, 21b/07, 26b/08, 26b/08, 28a/02, 28b/04, 29a/03, 29a/09,
29b/05, 30b/07, 33a/02, 36a/04, 36b/08, 37b/01, 44a/05, 44b/06, 50a/02, 50a/03,
50a/04, 52a/07, 52b/05, 54b/01, 56b/09, 57a/04, 57a/08, 57b/03, 59b/06, 60a/05,
65a/07, 66b/08, 71a/03, 71a/03, 73b/04, 73b/05, 74b/03, 76a/05, 76a/06, 76a/07,
76b/06, 77b/06, 78b/01, 80a/03, 82a/05, 83b/08, 85b/02, 89a/04, 90a/03, 90a/08,
90b/07, 91a/02, 91a/08, 94a/09, 94b/03, 95a/05, 95b/01, 95b/06, 95b/07, 95b/08,
97a/02, 97a/07, 97a/08

[=64]

andağ (krş. anteg) Öyle, o şekilde, gibi.

(جنان) *ol kişiler kim ʿaḳd kılurlar anlarınñ ħāʿideleri **andağ** turur* (21a/09)

(جنانک) *bu sebebdin ortaçaḳlı dāne bolsa **andağ** kim şart bar ermiş* (21b/05)

a. 21a/09, 21b/05, 23a/01, 23a/03, 34a/07, 87b/03, 91a/04

[=7]

andan (krş. andın) Ondan.

(از ان) *ol türlüğ bolğay renkler ħisābınca bireri **andan** aḳ turur* (69a/05)

a. 69a/05

andın (krş. andan) Ondan.

(ازو) *burūdet munuñ ʿaksince bolğay madda tağılmaḳ taķı tağılmaḳ **andın** ħāşıl bolğay*
(9b/01)

(ازان) *ħara birle aḳ ortasında ħarışmaḳ tüşse ʿūdī ekheb reng **andın** ħāşıl bolğay*
(12a/08)

(بو) *ol bolğay kim yinçünü aña koyğaylar ni kim **andın** keçer bolsa aña kiçig yinçü okurlar* (19b/07)

(ازو) *üstünki tirisi fesād tapmuş bolğay **andın** kitergeyler* (25b/03)

2. Ondan sonra.

(بعد از ان) *kaçan kim katıg ot bir tandurnıñ içinde yandursalar **andın** ol ot yalını eksülse ol yıl kim ol yalıñğa yawuq bolsa* (6a/03)

(پس) *köp zamān ta kurusa **andın** burūdeti aña eşer kılrsa kim toñsa taqı taş bolsa* (10b/02)

(از انجا) *eger bahāsı inise nāqışlıq sebebindin bolğay nāqışlıq hem **andın** ma^clūm bolğay* (22b/01)

(امكان) *bahā kılıñ tip kıymat kıldılar tamām bahāğa sattım **andın** ol dāneni taqı ^carż kıldım ^caziz mısr buyurdı* (29a/05)

● **andın özge** 1. Ve saire, ve başka.

(غيران) *özge ma^cdeniyāt kim taş cinsindin bolğay tuz teg taqı zāclar teg taqı **andın özge*** (7a/04)

2. Ondan başka.

(غيران) *ol ruṭubat kuruğay taqı türlüg ranglıg balçıklar taqı **andın özge** bu sebebdin toğar* (11b/08)

● **andın kayra** Ondan sonra.

(ركدي) *her yılda bir qurla yā iki qurla şışedin çıkarmak kerek ve yılge koymak kerek **andın kayra** şışege koymak kerek* (24b/07)

● **andın soñ** Ondan sonra.

(بعد از ان) *suw teg bolğay **andın soñ** mu^ctedil isiglik aña eşer kılğay* (10b/01)

(بعد ازو) *aña behremānī okurlar ya^cni mu^caşfer ranglıg ve **andın soñ** rummānī ya^cni kim enār dānesiñe oñşayur* (34b/07)

(پس) *aña halī ayturlar kim kızıl sirkege oñşağay **andın soñ** gülnārī* (35a/09)

● **andın soñra** Ondan sonra.

(بعد از ان) *tagayyur hāşıl bolğay **andın soñra** yaz harareti sebebindin hal bolğay* (9a/06)

a. 2a/02, 2b/07, 5b/09, 6a/03, 7a/04, 9a/06, 9b/01, 9b/04, 10a/08, 10b/01, 10b/02, 10b/04, 11b/06, 11b/08, 12a/08, 12b/09, 13b/04, 13b/07, 15a/02, 15a/09, 15b/02, 17b/04, 17b/07, 19a/04, 19b/07, 19b/09, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/04, 20a/04,

20a/07, 20b/04, 20b/05, 20b/06, 20b/06, 20b/08, 21a/03, 21a/06, 21a/09, 21b/06, 21b/06, 21b/08, 22b/01, 22b/08, 23b/03, 23b/04, 24b/07, 25a/08, 25b/03, 26a/04, 27a/07, 28a/03, 28a/06, 28a/07, 28b/01, 29a/05, 29b/07, 31b/01, 31b/09, 32a/04, 32b/01, 34b/07, 35a/02, 35a/09, 35b/07, 35b/08, 36a/05, 36b/04, 36b/04, 36b/05, 36b/05, 36b/05, 36b/06, 36b/07, 36b/08, 37b/02, 37b/02, 37b/05, 38a/06, 38b/06, 38b/08, 39a/03, 40a/02, 40a/04, 40a/05, 40a/07, 40a/09, 40b/01, 40b/01, 40b/02, 44b/05, 44b/08, 45b/01, 45b/01, 45b/01, 45b/02, 45b/02, 45b/02, 45b/04, 46a/10, 47b/04, 48b/06, 49a/06, 49b/07, 49b/09, 50a/01, 51a/03, 51b/05, 51b/09, 52a/02, 52b/04, 54a/01, 54a/09, 54a/09, 55a/06, 56b/03, 56b/07, 57a/04, 57a/09, 58b/01, 59a/08, 59b/07, 60a/03, 60a/09, 60b/01, 60b/06, 61b/04, 63a/04, 63b/02, 63b/07, 63b/07, 63b/07, 63b/07, 64a/01, 64a/04, 64a/05, 64b/04, 64b/04, 65a/04, 65b/03, 65b/04, 66a/02, 66b/09, 67a/01, 68a/04, 68b/07, 69a/01, 69a/03, 69b/05, 70a/02, 70a/08, 70b/03, 70b/05, 70b/08, 70b/08, 71a/06, 71b/07, 71b/09, 72a/06, 72a/07, 72a/08, 72a/09, 72b/02, 73a/09, 73b/08, 74b/08, 74b/08, 75b/09, 76b/01, 77a/01, 77a/01, 77a/06, 77b/06, 77b/06, 77b/07, 77b/07, 78a/01, 78a/06, 78a/07, 78b/01, 78b/07, 79a/01, 80a/08, 81a/08, 81b/01, 81b/02, 81b/07, 82a/03, 82a/04, 82a/08, 82b/05, 82b/07, 83a/08, 83a/08, 83b/02, 83b/03, 83b/05, 83b/06, 83b/06, 84b/08, 85a/09, 85b/05, 85b/06, 85b/07, 86a/06, 86b/03, 87a/05, 87b/05, 87b/09, 88a/04, 88b/02, 88b/03, 88b/08, 89a/03, 89a/08, 89b/03, 89b/09, 90a/03, 90b/08, 91a/04, 91a/07, 91b/01, 91b/02, 91b/06, 91b/07, 92a/05, 93a/07, 93a/07, 93a/08, 94b/06, 94b/07, 94b/07, 95a/07, 95a/08, 95a/09, 95b/02, 95b/04, 95b/05, 95b/07, 96b/02, 96b/03, 96b/04, 97b/02, 98a/05, 98a/05, 98b/06

[=248]

anı Onu.

(انرا) *ķaysı şadaf kim teñizde avlasa taķı mevc **anı** ķırıĝga salsa fāsid ve müteĝayyir bolmış bolĝay* (14a/04)

(.) ***anı** açmaķlık taķı ol nerse kim muņa münāsib bolĝay* (12b/01)

5b/02, 5b/03, 7a/08, 7b/03, 7b/08, 9b/05, 9b/06, 9b/08, 10b/06, 11b/07, 12b/01, 14a/04, 17a/01, 18a/09, 18b/06, 19a/02, 19a/06, 19b/08, 19b/08, 20a/01, 20a/02, 20a/05, 20a/08, 20b/03, 21a/08, 21b/05, 22a/03, 22a/05, 22a/09, 24b/03, 25b/04, 25b/06, 27a/06, 27a/06, 27a/07, 27a/09, 27b/01, 27b/07, 29a/02, 30a/03, 31b/05, 32b/03, 36a/06, 36a/09, 39a/05, 42a/02, 42a/02, 42a/02, 43a/06, 43a/08, 43a/08,

44b/01, 45a/01, 45a/09, 45b/04, 45b/09, 46a/03, 46a/05, 46a/05, 48a/08, 49a/02, 49a/04, 49a/05, 50b/04, 50b/06, 51a/01, 51a/07, 52a/05, 53a/01, 54a/04, 54b/02, 54b/05, 54b/05, 54b/06, 55a/05, 55b/07, 55b/08, 57a/05, 57b/08, 58b/09, 59b/07, 61a/02, 61b/09, 61b/09, 62a/02, 62a/04, 63a/08, 63b/03, 64a/02, 64a/03, 64b/05, 64b/08, 65a/01, 65a/03, 65a/08, 66b/01, 68a/03, 68b/09, 69a/03, 69a/04, 70b/01, 70b/02, 70b/09, 71a/01, 71a/04, 71b/01, 71b/07, 72a/09, 72b/03, 72b/04, 72b/04, 73b/02, 73b/07, 73b/08, 74a/04, 74a/05, 74a/07, 74b/05, 75a/07, 75b/09, 76b/03, 78a/04, 78a/06, 79a/08, 79b/09, 80a/02, 80a/06, 80b/07, 81a/09, 81b/01, 84a/06, 85a/07, 85b/07, 87a/02, 87b/04, 88b/04, 88b/07, 89b/05, 90b/01, 91a/01, 91a/04, 91a/08, 91b/02, 91b/06, 93a/05, 94a/04, 94a/08, 94a/09, 94b/03, 94b/05, 95b/02, 97b/08, 98b/08

[=153]

anıñ Onun.

(ازوي) *kaçan birikse **anıñ** bir pārası özge cezv nik pārası neteg bolabilgey* (4a/02)

(ازان) *āk köprek yufka tirili bolğay pes **anıñ** üçün sarıg rengge rağbet köprek kılurlar* (16a/06)

(او) *tepretkey mağnāfīs teprenmeki birle **anıñ** berāberinde taķı anıñ birle ĥareket kılur* (61a/05)

(ان) ***anıñ** fāydası artuķ bolğay* (35b/04)

(انرا) *bir ançasınıñ rengi köklükke oħşağay **anıñ** kıymatı azrak bolğay* (35a/05)

• **anıñ birle** Onunla, onunla beraber.

(بدان) *elmāsnu mişkab başına koyup ve sayda kılğaylar ve **anıñ birle** taşları kim katıg bolsa teşgeyler* (51a/09)

(بوی) *her kişi kim serendıbge melik bolup muṭteber bolsa ol pāra yāķūt **anıñ birle** bolğay* (43a/05)

(با او) *ve yā kum teg ve köp bolğay kim talķ cevheri teg cevher **anıñ birle** ĥarışmış* (47b/07)

• **anıñ üçün** Onun için, ondan dolayı.

(بجهت ان) ***anıñ üçün** ayturlar ni kim yahşılık şıfatı bar erse anda cemṭ bolğay* (16b/02)

(بسبب) *kuyaşka oħşaş bolur istiṭāretce ve hoşāb tiyü **anıñ üçün** ayturlar kim suwluğ turur* (16b/03)

(برای ان) *ol barçasını sindürmiş taķı aytmış **anıñ için** sindurur men kim anıñ ʿāķibeti sınmaķ turur* (59a/05)

(بدان) *edgü oħşaş turur taķı yılan mühresiniñ hāşşiyyeti andın kelgey ve hakkāklar anı **anıñ için** kılmazlar* (64a/01)

(از بهر انک) *aytıp tururlar kibrīt cesdler atası tururlar ve sindik analar tururlar **anıñ için** ot isiglikı cesdlerni iritmekke keltürgey* (79a/06)

(جون) *otķa salmayınca altundın ayırabilmegeyler **anıñ için** kaçan mihekke ursa tört deng yawuķ ʿiyāri bar* (82b/04)

• **anıñ için kim** Onun için ki.

(هک زیرا) *bir sebeb birle ruķubatķa barur bolsa ol cezv yil bolur **anıñ için kim** havā cisminiñ haķķatı germ ve ter turur* (04b/05)

(کاز بهران) *mundın artuķ ʿaķd kıлмаğaylar **anıñ için kim** yinçü dāneleri bir tözüge mundın artuķ tüşüşmegey* (21a/07)

(از جهت انک) *bu ʿaķdlar burunģı çaķda yoķ ermiş imdi kılurlar **anıñ için kim** yinçünü tamām bahā birle satğaylar* (21a/02)

(بجهت انک) ***anıñ için kim** niçe ayada tutar bolsañ qarār kıлмаğay* (16b/04)

(هک از ان) *ol kişi derħāl helāk bolğay **anıñ için kim** köp cevherileriniñ ʿādeti anteg bolğay* (39b/03)

(برای انک) *köprek köñül dārūlarınıñ mizācı isig ve kuruğ bolğay **anıñ için kim** hayvānı rūh laķif buħārı turur* (42b/05)

a. 1b/09, 2a/03, 2a/05, 2a/06, 2a/08, 2b/01, 2b/06, 3a/01, 3a/01, 3a/03, 3a/03, 3a/04, 4a/02, 4b/05, 4b/07, 5a/02, 5a/02, 5a/09, 6a/01, 6b/03, 6b/08, 8a/01, 8a/06, 8b/04, 8b/08, 8b/08, 10a/05, 10a/06, 10b/03, 11a/03, 12b/09, 13a/02, 13a/02, 14a/01, 14a/07, 14b/06, 14b/06, 15a/01, 15b/03, 15b/07, 16a/01, 16a/04, 16a/04, 16a/06, 16b/02, 16b/03, 16b/04, 16b/07, 17b/02, 18a/02, 18a/03, 18a/04, 18b/02, 18b/05, 18b/09, 18b/09, 19a/01, 19a/02, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19b/03, 19b/06, 20b/01, 21a/02, 21a/07, 21b/01, 22b/06, 22b/07, 22b/09, 23a/02, 23b/06, 23b/07, 24a/04, 24b/03, 26a/01, 26a/02, 26a/03, 26a/03, 26a/05, 26a/05, 26a/05, 26a/08, 26b/02, 26b/03, 26b/07, 26b/07, 27a/02, 27a/05, 27b/03, 27b/05, 27b/05, 27b/06, 27b/06, 28a/05, 28a/07, 28a/09, 28b/03, 29a/07, 30b/06, 30b/08, 31b/07, 31b/07, 32a/03, 32a/06, 32b/02, 32b/06, 33a/01, 33b/03, 33b/07, 34a/08, 35a/03, 35a/05, 35a/07, 35b/04, 37a/05, 37b/03, 37b/06, 37b/07, 37b/09, 38a/02, 38a/07, 38a/07, 38b/03,

39a/05, 39a/08, 39a/09, 39b/04, 39b/08, 40a/03, 40a/08, 40b/02, 40b/03, 40b/06, 40b/08, 41a/08, 41a/08, 41b/04, 42a/03, 42b/03, 42b/06, 42b/07, 43a/01, 43a/03, 43a/04, 43a/05, 43b/01, 43b/01, 43b/05, 44a/03, 44b/04, 44b/07, 45a/01, 45a/06, 45a/08, 45b/01, 45b/03, 45b/07, 46a/07, 46a/08, 47a/02, 47a/02, 47b/07, 47b/09, 48b/03, 48b/03, 48b/04, 49a/03, 49b/03, 49b/06, 50a/03, 50a/03, 51a/02, 51a/05, 51a/05, 51a/09, 51a/09, 51b/03, 51b/07, 52a/09, 52b/01, 52b/01, 52b/09, 53a/02, 53a/02, 53a/06, 53a/06, 53a/08, 53b/03, 53b/03, 53b/07, 53b/07, 53b/09, 54a/04, 54b/07, 54b/09, 55a/02, 55a/03, 55a/07, 55b/01, 55b/02, 55b/09, 56a/02, 56a/02, 56a/05, 56a/06, 56b/01, 56b/04, 56b/05, 56b/07, 56b/08, 56b/09, 56b/09, 57a/01, 57a/01, 57a/03, 57b/08, 57b/09, 58a/06, 58a/09, 58b/02, 58b/02, 58b/04, 58b/05, 58b/08, 59a/05, 59a/05, 59a/08, 59b/02, 59b/03, 59b/04, 59b/07, 59b/09, 60a/02, 60a/02, 60a/08, 60b/01, 60b/01, 60b/03, 60b/04, 60b/04, 60b/06, 60b/07, 61a/05, 61a/05, 61b/06, 61b/07, 62a/03, 62a/05, 62a/06, 62a/08, 62a/09, 62b/01, 62b/03, 62b/04, 62b/05, 62b/06, 63a/02, 63a/03, 63a/03, 63a/04, 63a/09, 63a/09, 63a/09, 63b/03, 63b/06, 64a/01, 64a/04, 64a/06, 64a/09, 64b/05, 64b/07, 64b/08, 64b/08, 65a/04, 65a/04, 65a/06, 65a/07, 65a/07, 65b/01, 65b/05, 65b/06, 65b/08, 65b/09, 66a/01, 66a/04, 66a/06, 66a/07, 66a/08, 66b/02, 66b/03, 66b/04, 66b/04, 66b/07, 66b/08, 66b/09, 67a/02, 67a/02, 67a/03, 67a/05, 67a/08, 67b/01, 67b/04, 67b/06, 67b/06, 68a/01, 68a/06, 68a/08, 68b/04, 68b/06, 68b/07, 68b/09, 69a/02, 69a/07, 69a/08, 70a/05, 70a/09, 70b/01, 70b/01, 70b/03, 70b/04, 70b/06, 70b/07, 70b/07, 70b/09, 71a/02, 71a/05, 71a/05, 71a/06, 71a/07, 71b/01, 71b/03, 72a/02, 72a/03, 72a/04, 72a/05, 72a/06, 72b/01, 72b/05, 72b/09, 73a/04, 73a/06, 73a/07, 73a/08, 73a/08, 73a/08, 73a/09, 73b/01, 73b/05, 73b/05, 73b/07, 73b/07, 74a/01, 74a/02, 74a/02, 74b/05, 74b/05, 74b/06, 74b/07, 75a/04, 75a/06, 75a/06, 75a/09, 75b/01, 75b/03, 75b/03, 75b/05, 75b/06, 76a/04, 76a/05, 76a/07, 76a/09, 76b/01, 76b/02, 76b/09, 76b/09, 77a/06, 78b/01, 78b/07, 79a/06, 79a/09, 79b/01, 79b/05, 79b/06, 79b/07, 79b/08, 80a/03, 80a/04, 80a/08, 80b/07, 80b/09, 81a/02, 81a/02, 81a/04, 81a/07, 81a/08, 81b/01, 81b/03, 81b/06, 81b/06, 81b/08, 82a/01, 82a/02, 82b/04, 82b/08, 82b/08, 83a/02, 83a/04, 83a/04, 83b/07, 83b/09, 84a/01, 84a/05, 84a/05, 84a/07, 84a/09, 84b/02, 84b/04, 84b/05, 84b/06, 84b/06, 84b/07, 85a/09, 85b/04, 85b/05, 85b/06, 85b/08, 86a/01, 86a/06, 86a/07, 86b/01, 86b/07, 87a/07, 87b/04, 87b/07, 88a/02, 88a/06, 88a/09, 88b/01, 88b/07, 88b/08, 88b/09, 89a/01, 89a/02,

89a/02, 89a/02, 89a/03, 89a/03, 89a/07, 89a/07, 89a/08, 89a/09, 89b/01, 89b/02, 89b/05, 89b/06, 90a/01, 90a/02, 90a/06, 90a/08, 90b/04, 90b/05, 90b/06, 90b/09, 90b/09, 91a/01, 91a/01, 91a/03, 91a/03, 91b/01, 91b/01, 91b/02, 91b/08, 92a/01, 92a/04, 92a/06, 92a/07, 92a/07, 92b/01, 92b/02, 92b/04, 92b/06, 93a/09, 93b/01, 93b/06, 94a/01, 94a/01, 94a/02, 94a/04, 94b/01, 94b/02, 94b/03, 94b/08, 94b/09, 95a/01, 95a/04, 95a/05, 95a/08, 95b/03, 95b/04, 96a/03, 96a/09, 96b/01, 96b/02, 96b/08, 96b/08, 97a/01, 97a/01, 97a/01, 97a/05, 97a/09, 97b/02, 98a/01, 98a/02, 98a/04, 98a/07, 98b/01, 98b/01, 98b/07, 98b/08, 98b/09, 99a/01, 99a/02

[=531]

anlar Onlar.

(ایشان) **anlar** ortasında tefāvut köp bolğay (11a/09)

(انها) tamğaç vilāyetinde **anlardın** kılıp tururlar (87a/08)

(ان) filizātnı yād kılmakdın burun taqı türlüğ hāşşiyetler ve **anların** lāzımlarını sananılğay (79a/09)

(بدان) ādamīğanıñ **anlarğa** ihtiyācı bar (77b/08)

a. 2a/02, 3b/06, 4a/05, 11a/09, 20a/03, 23a/05, 49b/09, 64b/03, 68a/08, 69a/09, 77a/04, 77a/05, 77b/03, 78b/03, 78b/03

a.+da 77a/09

a.+dın 3b/07, 7a/07, 11a/04, 46b/05, 48b/01, 50b/05, 68a/07, 69b/02, 77b/01, 87a/08, 93a/06

a. +ğa 3b/07, 30b/04, 77b/08

a.+nı 3a/07, 59a/06, 88a/01

a.nıñ 2a/06, 3a/08, 3a/09, 4a/07, 4a/08, 6b/03, 21a/09, 22a/08, 69a/09, 69b/09, 72b/03, 78b/09, 79a/09, 81a/04, 87b/01

[=48]

annābī (< Ar. *annābī*) Hünnap. Hünnap ağacının kırmızı kabuklu, sert çekirdekli, iri zeytin biçiminde ve büyüklüğünde, güzün olgunlaşan yemişi.

(عنانب) eger arğası edğü bolsa anıñ bahāsı azalğay ve temrī ve **annābī** her bir altını tōrt deng kelgey (53b/04)

a. 53b/03

[=1]

ansız Onsuz.

(بي ان) *barça zehrlerke islām kılğay ve fāruk tiryāqını **ansız** kılmağa bolmağa* (92a/08)
a. 47a/08, 92a/08

[=2]

ant

• **ant iç-** Yemin etmek.

(سوکند یاد کردن) *mütevekkil **ant içti** kim anı izzet birle ve bezreke birle rüm melikine ıda birgey* (61b/09)

a. 61b/09

[=1]

anteg (krş. andağ) 1. Öyle, öyle ki.

(هم جنين) *bir bulut belgürgey **anteg** kim özge yirdin nakl kılmış bolğay* (05b/01)

(همجنان) *yaşıl rengi iki tarafdın artuğ eksük bir yasıglıqı bolğay taqı barça renlerde **anteg** ol yasıglıqda türlüğ yaşılıklar bolğay* (11a/08)

(جنان) *ve la^l ve billür ve cams barça kında tururlar kim her cevher kim şeffāf bolsa **anteg** iktizā kılur kim gilāfda bolğaylar* (32a/05)

(جنانک) *ol kıznu şeylān şehrinde **anteg** kim pād-şāh hızmatına lāyık bolsa mısr şehriğe keltürdiler* (29b/07)

(جنانچ) *bir mişkāl nādir tüşgey **anteg** yinçü kim bir mişkāl bolğay nādir tüşgey* (41b/04)

(جنانچ) *bu rüzgārda hiç kişi bir pāra acemī zümürüdü körmeyin turur **anteg** kim la^lde ve bu yirdin gümān tüşer* (46a/01)

(مثله) *bir mines ve lājeverddin **anteg** ve cez^din ve billürdın dört deng (...) iki arpa ve bu türlüğ sınağa bolğay* (44a/04)

(مثلا) *tācınığ iki yarı iki kuş şüretni asrı körklüg kim **anteg** bālāvuzdın kılmağa bolmağay* (48b/06)

(.) *anlarnıñ keyfiyetleri biri birine **anteg** fi^l ve eşer kılğay* (06b/04)

2. Onun gibi, ona benzer.

(جنان) *közlerine şadafnı arada tüştüşgey taqı şadaf suw astında **anteg** körüngey kim bir aq taş teg* (14b/04)

(جنانک) *hıṭāy yirinde aziz tutarlar bıcağ destelerini reng kılğaylar vesme birle **anteg** reng tutkay* (89b/04)

(مثل) *ol kol heddine yetti anda türlüğ ef^ller kördi kim hergiz **anteg** körmeyin erdi* (50a/04)

(ان) *belkim kim altunğa oħşaş bolğay eger kimiyāçılar da^cvīyi **anteg** kılğaylar kim altun kılğay* (82b/03)

(ان جنان) *birer řabīblerdin ayturlar kim mu^ctedil turur **anteg** kim köprek bitüg yiri isig yirlerde bolur* (82b/09)

• **anteg kim** -dığı gibi.

(جنانك) *az kızılğa qatışmış bolğay **anteg kim** řāvusīde bolğay* (17b/09)

(جنان كه) *ekheb yāķūtñi **anteg kim** barça türlüg yāķūtlar reng ve mertebe birle muħtelif tururlar* (37a/09)

a. 5a/04, 5b/01, 6a/06, 06b/03, 06b/04, 9a/07, 10a/02, 10a/07, 11a/08, 11b/03, 11b/07, 12a/04, 14b/04, 17b/09, 18a/04, 18b/05, 19a/01, 21b/03, 28a/03, 29b/07, 30a/03, 30a/06, 32a/05, 37a/09, 39b/01, 39b/04, 41a/01, 41b/04, 42a/03, 43b/01, 44a/04, 46a/01, 48b/06, 49b/01, 50a/04, 50b/09, 51a/01, 52b/03, 58a/04, 64b/03, 65b/09, 66a/06, 66b/06, 71a/09, 71b/09, 73b/08, 76b/03, 78b/06, 79b/08, 81a/02, 82a/03, 82b/03, 82b/09, 85b/05, 85b/08, 86b/03, 86b/07, 86b/08, 87b/01, 89b/04

[=59]

añla- 1. Anlamak

(.) *faşl kal^cayñı bilmekde ve anıñ ħāşşiyetin **añlamağda** ve aña kal^cay ayurlar* (84a/05)

a.-mağda 62a/09, 84a/05, 88b/07, 89b/07

[=4]

añlamağlık Hayvanlara tanrı tarafından verilen irade.

(الهام) *kar(a)lığaç ol taşñı keltürgey gümāñī ol kim balaları sağ bolğay tip anlar qatında koyğay ve ħayvānlarğa bu cins **añlamağlık** bar* (64b/03)

a. 64b/03

[=1]

añlat- Tanrı tarafından verilen insanın zihnindeki gerçekler, ilham.

(الهام) *ħāşşiyetindin ħaberi bolur ermiş tañrı ta^cālāñıñ **añlatmağı** birle ve bireri tecribe birle ve anlardın kim sınıp ħāşşiyeti ve eşeri ve fāyda tapsa erdi öz ħazīnasında koyar erdi* (68a/07)

a.+mağı 68a/07

[=1]

ara 1. Ara.

(بين) *muhtelif şūr arasında taķı arıǵlık aña turur* (1b/07)

(.) *ruḡubat birle yubūset arasında münāfāt :yaʿni dūşmanlık: turur* (4b/04)

2. Boşluk.

(.) *eger anıñ hamīresi sıvuk bolsa taķı arası boş bolǵay* (10a/05)

3. Orta

(ما بين) *altınçǵa şemʿi tigeyle sarı birle yaşıl arasındaǵı reng teg bolǵay* (17a/05)

4. İç, içlerinden biri.

(ميان) *toprak maḡşūş reng birle hāşıl bolǵay taķı bu reng arasında kaçan kim qarışmaq taķı cüftlük bolsa özge reng peydā bolǵay* (12a/03)

5. Bazen, ara sıra.

(تا) *kim közlerine şadafnı arada tüştüşgey taķı şadaf suw astında anteg körüngey* (14b/04)

a. 13a/07

a.+da 14b/04

a.+sı 10a/05

a.+sında 1b/07, 1b/08, 4b/02, 4b/04, 4b/09, 5a/04, 6a/08, 12a/03, 12a/05, 17a/05, 31b/01, 33a/07, 37a/01, 37a/07, 46b/02, 60b/03

a.+sındaǵı 17a/05

[=20]

ārāyiş (< Far. *ārāyiş*) Süsleme, güzel surette yaratma.

(بدايع) *ögmek taḡrıka kim yaratқан turur taḡsuk yaratıǵlıǵlarını taķı ārāyişlerni taķı ilhām birici ḡalāyıklarka taķı yollarını ḡođǵan turur* (1b/02)

a.-lerni 1b/02

[=1]

ʿarab (< Ar. *ʿarab*) 1. Arap milletinden olan kimse.

(عرب) *mışr şaʿīdiniñ üstinde ve astında taķı bar bir niçe yerde ve ʿarab buyurdı kim hindüsitanda köprek bolǵay*

2. Arap coğrafyası.

(عرب) *billürniñ edǵüreki hindī turur ve bir türlüg ʿarabda taķı bolǵay ve ol taķı ḡilāfda turur* (58b/04)

• **ʿarab yiri** Arap ülkesi.

(زمين عرب) *anıñ maʿdeni ʿarab yirinde turur taķı ḡicāzda* (56b/05)

a. 44a/06, 56b/05, 58b/01, 67b/02

a.+da 58b/04

[=5]

°arabī (< Ar. °arabī)

• **şamğ °arabī** Bir tür zamk çeşidi.

(صمغ عربى) **şamğ °arabī** ve *burun kanını taķı cerāhat kanını kaytarğay* (66b/06)

a. 66b/06, 72a/02, 74a/07

[=3]

°arapça (< Ar. °arab + Türk. +ça) Arap dili.

(تازى) *asrı tegirmi bolğay aña °arapça mudahrec ayğaylar* (18a/08)

a. 18a/08, 18b/04

[=2]

arı (krş. arığ) Temiz.

(پاک) *tiz irigey taķı biri birindin ayrılğay ve arı toprak bolmağay* (74a/02)

• **arı misk** Halis misk.

(مسک خالص) *eger arı misk isi kelse edğü bolğay ve eger özge isi kelse katıglığ bolğay* (95b/09)

• **arı kıl- 1.** Saçı kıvırcıklaştırmak.

(پشک کردن) *kaçan sirke birle yaķsalar endāmlar aķlıķını kitergey ve saçı arı kılğay* (66a/03)

2. Arındırmak, temizlemek.

(پاک کردن) *eger irimiş köymiş zirnīhni tişge sürtseler sarılıķını ve yaşıllıķını arı kılğay* (74b/01)

a. 66a/03, 74a/02, 74b/01, 83a/08, 95b/09

[=5]

arığ (krş. arı) Temiz.

(میرا) *cem° ayb ve noķşānlardın arığ ve cemā°atı ayturlar kim anıñ vezni altı mişķāl ermiş* (27b/03)

(پاک) *bir tamzum kańğa oħşağay kim arığ kümüş yüzine tüşmiş bolğay* (41a/01)

2. Saf, halis.

(پاک) *ebū reyhān aytıp turur kim yarım mişķāl kızıl yāķūt arığ ve şāfi kim teşüksüz ve °aybı bolmasa ...* (41b/01)

(خالص) *bir yastuḡ oḡurlar ve hindüstanda tenge ve birer arıḡnı koyup tururlar* (82a/05)

3. Tanrı'nın insana özgü eksik ve kusurdan münezzeḡ olması.

(سبحانه) *keltürüldi taḡlardan bireri ol turur kim arıḡ taḡrı celle celāluḡu yaratıp turur*
(77a/03)

4. Peygamber ve onun aḡḡabının saflıḡı ve temizliḡi, bazı kötü davranıḡlardan uzak olma.

(.) *ol muḡammed turur ṡalla'llāhu ʿaleyhi ve's-sellem uruḡına kim arıḡ tururlar*
(02a/01)

• **arıḡ altun** Saf altın.

(زر خالص) *köprek filizātdın kim anıḡ birle ḡarıḡtursalar anı köydürgey ve arıḡ altun*
ḡalʿaylaḡa(y) (81b/01)

• **arıḡ yaḡ** Saf yaḡ.

(روغن خالص) v *anıḡ külünü suw birle yoḡursalar eger balavuz teg birge yapuḡsa arıḡ*
yaḡ bolḡay (92a/07)

• **arıḡ ḡıl**- Temizlemek.

(پاک کردن) *anıḡ birle yunmaḡlıḡ ṡabīʿatnı ve yüz tirisini arıḡ ḡılḡay ammā miʿdege ḡatıḡ*
ziyān ḡılḡay (75a/07)

a. 2a/01, 27b/03, 41a/01, 41a/09, 75a/07, 81b/01, 81b/02, 81b/05, 81b/09, 82b/07,
88a/07, 92a/07

a.+1 77a/03

a.+n1 82a/05

[=14]

arıḡlıḡ Tanrı'nın insana özgü eksik ve kusurdan münezzeḡ olması.

(فسبحانه) *muḡtelif ṡūr arasında taḡı arıḡlıḡ aḡa turur yaʿni taḡrıḡa celle celāluḡu kim*
ḡudret idisi turur (01b/08)

a. 1b/08, 6b/07

[=2]

arın- Arınmak, temizlenmek.

(منقا) *baḡırdın tedbīr birle tūtyā ḡılḡaylar aḡa baḡır kerek kim arınmıḡ bolḡay* (88a/04)

a.-mıḡ 88a/04

[=1]

arıt- 1. Temizlemek.

(پاک کردن) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim meşāne taşı töktürgey ve kırsakı arıtķay*
(66a/08)

2. Arındırmak, arıtmak.

(پاک کردن) *köprek filizātdın kim anıñ birle karıştursalar anı köydürgey ve arığ altun*
kal'aylağa(y) ve ğaşnı andın arıtķay (81b/01)

a.-ğay 70b/06

a.-ķay 66a/08, 81b/01, 84b/03, 85a/04

a.-ķaylar 76a/03

[=6]

aristo (ö.a) Aristoteles, 384-322 yılları arasında yaşamış Yunan filozof.

(ارسطو) *ve ol taşlar hāşşiyetiniñ kiteblerinde aristoğın nakl kılp tururlar keltürüp*
tururlar (68a/01)

a. 70a/06

a.+dın 68a/01

[=2]

arizi (< Ar. 'arizī) Yüzeysel.

(عارضی) *ķaçan kök yāķūtķa sirkeni sürtseler azğına arizi kızıllık peydā bolğay*
(37b/04)

a. 37b/04

[=1]

arķa Arka taraf.

(پشت) *ķaysı ķaş kim tegirmi ve mızrābi bolsa ve arķası kubba teg bolsa ve beyik anıñ*
bahāsı artuķ bolğay (40b/06)

(پشتی) *bolsa anıñ kıymatı artuķ bolğay taķı memsūh bolup eger arķası edğü bolsa anıñ*
bahāsı azalğay (53b/03)

a.+sı 40b/06, 53b/03

[=2]

arķe'n-nisā (< Ar. 'arķe'n-nisā) Kalça siniri veya bu sinir ağrısı ile ilgili hastalık,
siyatik.

(عرق النساء) *anda tamām ķabz bar turur arķe'n-nisāğa fāyda kılgay siñirlerge ziyān*
kılgay (76a/06)

a.+ğa 76a/06

[=1]

arķunluķ Yavaşlık, ahestelik.

(اهست) *eger suwġa tamuzsalar suw astına bargay ve arķunluķ birle suwġa ķariřķay*
(92a/05)

a. 92a/05

[=1]

armaġan Armaġan, hediye.

(هديه) *kim kōp laşif iw teħmelindin iskender ķatına keltürmişler billürdin armaġan ol*
barķasını sindürmiş (59a/04)

(تحفه) *bu sebebdin aġa bu atnı iřlāk ķılurlar ol cihetdin kim ġarib ve nādir turur pād-*
řāhlar armaġan keltürürler (65a/03)

a. 59a/04, 65a/02, 94a/01

[=3]

armaķ Yorulmak, dermansız kalmak.

(لغوب) *eyle ķudret idisi kim ācızlık yok turur aġa ve armaķ takı yok turur* (01b/09)

a. 1b/09

[=1]

arpa 1. Arpa.

(جو) *misk satķıķılar aytķaylar kim kiyik arpa yip turur yalġan ayturlar* (96a/05)

2. Ölçü birimi.

(جو) *eger anda bu ġāřıyyet bolmasa erdi nerük bolmaġay erdi ve anı iki arpa*
ķadarınca yimek gerek (91a/08)

(جوى) *baāzi maādenlerdin bir arpadın ta bir derem ağırınca altun taparlar* (82a/09)

a. 44a/04, 47a/07, 91a/08, 96a/04, 96a/04, 97b/09

a.+dın 82a/09, 91b/05

[=8]

arşlan Aslan.

(شير) *taħt astında iki arşlan şüretin ķılmıřlar* (48b/05)

a. 48b/05, 49a/04

a.+larnı 48b/08

[=3]

āarř (< Ar. āarř) Gök.

(فلک اعظم) *ay kökünü astın yüziğe bu tertībce ‘arş birle barça kökler ve ‘anāşırları tururlar (3b/05)*

a. 3b/05

[=1]

arşun Arşın, yaklaşık 68 cm’lik ölçü birimi.

(کز) *aytıp tururlar kümüşi ni iki üç arşun kadarı özine tartar (61b/04)*

a. 61b/04

[=1]

ārt Arka arkaya, ardınca.

(عقب) *biri biri ārtınca kuyaşnıñ aydınlığı anıñ berāberince yā artuq yā eksük (8b/04)*

a.+ınca 8b/04

[=1]

art- 1. Büyümek, genişlemek

(زیادت شدن) *her yıl nīsān yağmur artuqraq yağsa andın soñra ol taqı artuqluq tapar her yıl bir kat artar (13b/04)*

2. Ağırlaşmak.

(افزایش) // (بقرادن) *ni kaçan veznde üç artar bolsa bahāsı iki ança bolğay (23a/09)*

(افزودن) *kaçan bakır cevheri birle qarışur bolsa bakır veznde artar (88a/05)*

(زیادت شدن) *kaçan veznde biş artar bolsa bahāsı iki ança bolğay (23b/05)*

3. Fiyat/değer yükselmek.

(زیادت شدن) *ol satğuçığa ve alğuçığa te’alluq tutar taqı her rüzgārda artkay (23b/09)*

4. Üstün gelmek, ağır basmak.

(مستولی شدن) *eger sinamak üçün otka salsalar sinmağay kim yelniñ hāşşiyeti ol turur kim kaçan isiglik aña mustevlī :ya’ni artsa: bolğay (39a/06)*

5. Çoğalmak.

(بکرد) *on bir mişkaldın otuz mişkālğa tegrü taqı köp çakda mundın artkay (22b/03)*

a.-ar 13b/04, 23a/09, 23b/05, 88a/05

a.-kay 22b/03, 23b/09, 67b/05,

a.-mağay 24a/06

a.-sa 23b/03, 23b/07, 23b/08, 39a/06

a.-tı 23a/06

[=13]

artqarı Arkada, geride.

(باز پس داشتن) *ve anı tibeṭi miskindin artqarı tutqaylar* (95b/02)

a. 95b/02

[=1]

artuğ (krş. artuğ) Fazlalık, çokluk.

(افزونی) *anıñ noqtası bar kim ay artuğında artqay ve iksilgende iksilgey ve kiçigrek bolğay* (67b/04)

a.+ında 67b/04

[=1]

artuq (krş. artuğ) 1. Fazla, çok.

(بیش) *kirmān vilāyetindin özge kaplanlar tizekinde taqı tapqaylar eger ir yā hātun iki arpadın artuq yiseler bilgürgey* (91b/05)

(زیادت) *kaçan kıyaş aydınlıqınıñ kuvvatı bir mıqdārındın artuq bolsa bir yirde kıyaş aydınlıqı ol yirniñ uç buçқақına ulaşa* (08a/04)

(فضل) *yā anıñ ʿaksi kim artuq sovuqluq yiller ismegi birle kim ol ismek yā şimāldin bolğay yā cenūbdın* (08b/08)

(فضول) *andın soñra yaz Һarareti sebebindin Һal bolğay ve munuñ artuqı yayılğay* (09a/07)

(.) *anıñ berāberince yā artuq yā eksük taqı isiglik sovuqluq sebebindin ol yir içinde peydā bolur* (08b/05)

2. Değer/fiyat için fazla olmak.

(بیش) *özge cins taşlar bu bahā keltürürler ve aq yāqūtğa bahāsı artuq bolmağay* (41b/09)

(زیادت) *kim қаşabanı sindurğайлар ve kayra yapuştırğайлар anıñ bahāsı artuq bolğay* (46a/07)

3. Ağırlık için fazla olmak

(بیشتر) *anıñ nāfaları kiçig bolğay bir nāfa üç mişqāl veznince yā törüt mişqāldın artuq kelmegey* (95a/05.)

(بیش) *қан burundın revān bolğay bir künde on deremdin artuq izmege* (95a/02)

(زیادت) *anıñ Һeddi bir çetlevükçe bolğay bir қавун teg ve hergiz üç raṭldin artuq bolmağay* (52a/09)

4. Oransal fazlalık.

(زیادت) *kılmazlar kıysınıñ kim bakırı **artuq** bolsa hāvan kılurlar* (88b/03)

5. Fazla, gereksiz.

(افزونی) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim köz renclerine işge sürgeyler **artuq** itni kötürgey*
(67a/08)

(.) *saçı arı kılğay ve **artuq** kirpükni kitermekke asrı edğü bolğay* (66a/04)

6. Büyük, ulu.

(زیادت) *anı tutmaq sebebindin uluğlukumuz ve haybatımız halāyık közinde düşmanlar*
*közinde **artuq** bolsun için* (78a/05)

(عالی) *kim mışr yartın keltürürler ol **artuq** türlüğ turur öşlüglerni özine tartkay*
(75a/01)

• **mundın artuq** Bundan başka.

(زیادت از این) *ol kızlar yāķūt teg hem uşak yinçü teg ve ni delil bolğay **mundın artuq** kim*
tañrı sübhān ve ta'ālā yāķūtka miñzetür (30b/01)

• **andın artuq** -den fazla, -den büyük.

(بیش از این) *kindi ayur kim bir kesek ekheb yāķūt kördüm veznde kırk mişkal **andın artuq***
körmişim yok (37b/05)

• **artuq bol- 1.** Genişlemek.

(ترقی کردن) *barça rengler aq birle kara ortasınd(a) bolurlar aq tediç birle **artuq bolur***
(11a/03)

(افزودن) *ve soğan teg tabaka tabaka **artuq bolur*** (13b/09)

2. Uzak olmak, münezzeh olmak.

(زیادت بودن) *kim ana suhtegı ayturlar hakkāklar iştilāhınca ve ol ayb barça ayblardın*
artuq bolğay (48a/01)

• **artuq kıl- 1.** Artırmak, değerini yükseltmek.

(زیادت کردن) *eger cüft bolsalar bahāsını bir yarım **artuq kılğaylar*** (21b/09)

2. Fazlalaşmak, çoğalmak.

(زیادت کردن) *merhemlerde ve köz otlarında işge sürgeyler ve eger otın **artuq kılular***
kızargay (84b/09)

• **artuq eksük 1.** Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.

(کمابیش) *her biri anlardın **artuq eksük** on mişkal ermiş* (48b/01)

2. Az veya çok olma durumu.

(افرات تفریط) *yaşıl reng hāşıl bolğay taķı yaşıl rengi iki tarafđın artuķ eksük bir yasıǵlıķı bolğay* (11a/07)

a. 8a/04, 8a/06, 8b/05, 8b/08, 11a/03, 11a/06, 11a/07, 12a/07, 13b/09, 14b/01, 19a/06, 19b/05, 21a/07, 21a/08, 21b/08, 21b/09, 30b/01, 32b/02, 35b/04, 37b/05, 38a/06, 39b/08, 40b/02, 40b/06, 40b/09, 41b/04, 41b/09, 41b/09, 42b/03, 42b/04, 43a/03, 43b/01, 46a/07, 48a/01, 48b/01, 52a/09, 53b/03, 53b/05, 56a/08, 56b/05, 56b/07, 57a/03, 58b/01, 60a/04, 66a/04, 67a/08, 69b/05, 71a/01, 72a/04, 74a/04, 75a/01, 78a/05, 82b/01, 84b/09, 88b/03, 88b/09, 89a/02, 91b/05, 95a/02, 95a/03, 95a/05, 95b/08

a.+1 9a/07

[=63]

artuķlıķ (krş. artuķlıķ) Artmak, artırmak.

(زیادتی) *ve hāşşiyyeti ve bahāsı artuķlıķı için tańrı taʿālā buyurur uçmaķ hūrileriniń teşbīhiñe* (30a/09)

a.+1 30a/09

[=1]

artuķluķ (krş. artuķlıķı) Fazlalık, bolluk.

(زیادتی) *her yıl nīsān yaǵmuru artuķraķ yaǵsa andın sońra ol taķı artuķluķ tapar* (13b/04)

(زیادت) *bir taş taķı bar tirlar kim āy teg artuķluķda bolğay* (67b/03)

a. 13b/04

a.+da 67b/03

[=2]

artuķraķ Daha fazla, daha çok.

(بشتر) *ol turur kim her yıl nīsān yaǵmuru artuķraķ yaǵsa andın sońra ol taķı artuķluķ* (13b/04)

(بیش) *ol kim yirde dengi bolsa yā artuķraķ vilāyet biginiń bolur* (15b/02)

(زیادت) *ve her kün yarım mişķāl ķadarı yā artuķraķ emceki ve kōķüs tegresindin hāşıl bolur* (98b/04)

• **artuķraķ bol-** Daha fazla olmak.

(زیادت کردن) *ermiş imdi biş kılıp tururlar kaçan cevheri yetilse artuķraķ kılığay* (19b/06)

(زيادت بودن) *eger sarılık kökdin artuḡrak bolsa üçünç türlüg yaruk yaşıł bolğay*
(12a/06)

a. 10b/09, 12a/06, 13b/04, 15b/02, 19b/06, 21b/06, 31b/04, 38a/08, 46b/09, 47a/09,
48b/08, 88b/03, 91b/02, 98b/04

[=14]

artuḡsı Fazla, çok.

(زيادت) *kaçan anı sindurup taḡı yapuštursalar artuḡsı noḡsān tutmağay ve bahāda*
köprek tefāvut kılmağay (46a/06)

(زيادتی) *bolur temür bir sarmusaḡnı isitseler anıñ mazaratını zāil kılğay ve artuḡsı*
suwluklarını defc kılğay (86a/07)

a. 46a/05, 86a/07

[=2]

artur- 1. Arttırmak, çoğaltmak.

(زيادت کردن) *anıñ hāşşıyyeti ol turur kim köz otlarında işge sürgeyler köz nürin*
arturğay (73a/04)

(زيادت شدن) *bolğay ve anı burun buḡār kılğay pes artura turup ta anı suw kılğay*
(05b/03)

(افزودن) *kerek kim burun az koyğaylar ve her kün bir pāra arturğaylar* (91b/03)

(افزایش) *mi^cde aḡrıḡına ḡulınçğa fāyda kılğay ve eger közge tartırsalar köz nürin*
arturğay (62b/07)

2. Büyütmek, genişletmek.

(افزودن) *ve aḡa hār şastı tıgeyler ammā törtinç ġırbāl kim aḡa arturup tururlar* (20a/06)

a.-a 5b/02

a.-ğay 25a/04, 42b/05, 42b/09, 43a/01, 47a/05, 55b/07, 57b/05, 59b/09, 62b/07,
66a/03, 68b/06, 70b/05, 70b/09, 73a/04

a.-ğaylar 91b/03

a.-up 20a/06

[=17]

arż (< Ar. *arż*)

• **arż kıl-** : Sunmak, göstermek.

(عرضه دادن) *anlarınıñ saklamakını yetiz şerhi kılğıl taḡı bitigil taḡı bizge arż kılğıl*
(02a/07)

(عرض کردن) *kim aṅa bahā kıluṅ tip kıymat kıldılar tamām bahāğa sattım andın ol dāneni taḳı ‘arż kıldım* (29a/05)

a. 2a/07, 29a/05

[=2]

as- 1. Asmak, bağlamak.

(بیایختن) *keltürgey bir kışiniṅ boynundın asḳay kim ol kışı uyḳuda bolḡay* (71b/01)

(اویختن) *anı zencır birle öz kelisyeler töpesindin asḳaylar* (87b/05)

(بر کردن) *eger tilesele kim yaḡmur kilse andın suwğa salıp mu‘allak assalar yaḡmur yaḡma başlaḡay* (70a/02)

2. Takmak.

(اویختن) *eger kıçig oḡlanlardın assalar ve uyḳuda ḳorḳmaḡaylar ve köp yıḡlamaḡaylar* (87b/09)

a.-ar 27b/01, 27b/07

a.-ḡaylar 87b/05

a.-ḳay 71b/01

a.-ḳaylar 68b/09

a.-salar 70a/02, 70a/07, 87b/09

[=8]

āsān (< Far *āsān*) Kolay, kolayca.

(اسان) *her ḡātun kim toḡurmaḡı küçey bolsa eger elmāsnu birge tutsa āsān toḡurḡay* (51b/01)

• **āsān bol-** Kolaylaştırmak.

(اسان بودن) *buhārılar andın çıḳḡay ve nefes urmaḡa āsān bolḡay ve ölüim ḳorḳuḡı bolmaḡay* (44b/08)

(اسان شدن) *ḡāmıle ḡātun ol vaḳtda kim küçey bolsa ḳaçan butıṅa bağlasalar toḡurmaḡı āsān bolḡay* (47b/02)

(اسان کردن) *her ḡātun kim toḡurmaḡı küçey bolsa eger elmāsnu birge tutsa āsān toḡurḡay* (64b/07)

e. 2b/04, 44b/08, 47b/02, 51b/01, 64b/07, 84b/06

[=6]

aşḡāb (< Ar. *aşḡāb*) Topluluk, bir işin ehlinden olan grup, teşkilat.

(اصحاب) *çıkargay eger sarı zirnîhni ve kızılını tekellus kılsalar şanâ'at aşhâbi tarîkasınca ta aq bolğay* (74a/09)

a.+1 52a/08, 74a/09

[=2]

āsī (< Ar. *āsī*) Yaban mersini şekli ve renginde bir tür zümrüt.

(أسى) *anıñ edğüreki āsī bolğay andın kürrāşi andın siliķt andın zengārī ...* (45b/01)

a. 45a/06, 45a/09, 45b/01

[=3]

aş(ı)l (< Ar. *aşl*) 1. Asıl, esas madde, töz.

(اصل) *barça suflī 'ālamniñ terkibi tört aşldın tururlar taķı basit eczāsı anlar tururlar* (03b/06)

2. Gerçeklik, hakikat.

(اصل) *kim ol hāşşiyet niçe kim meşhūr bolup turur aşlı yok turur söz zümürüdniñ 'aybında* (47b/05)

3. Taklit olmayan asıl.

(اصل) *ol cihetdin kim tiryāk 'amelni hāşşiyeti birle kıtur ve bedelniñ hāşşiyeti aşıl teg bolmağay* (93b/02)

4. İyi, kaliteli.

(اصل) *edğüreki ol bolğay kim yaz faşında tutqaylar ve aşıl saķankūr az ilge kirgey* (92b/03)

5. Kök.

(اصل) *artuķ kirpük kim köz kırığında bitmiş bolğay yolksalar kayra bitmegey ve anıñ aşıl kisilgey* (88b/09)

6. Gerçek.

(اصل) *turur aşıl bir söz turur ve līkin kızıl gügürt barçadın şerifraķ ve edğürek türlüg turur* (79b/03)

a. 6a/08, 39a/02, 47b/06, 51a/02, 63b/09, 79a/07, 79b/03, 92b/03, 93b/02

a.+da 81a/06, 91b/01

a.+dın 3b/06

a.+1 3a/08, 7a/06, 15b/07, 16a/03, 47b/05, 50a/01, 54b/09, 55a/02, 75b/03, 78b/03, 78b/07, 79a/04, 85a/01, 87a/08, 88b/09, 89a/07, 98b/09

a.+1m1 66a/04

a.+ınıñ 79a/03

[=31]

asıl- Asılmak.

(معلق) *yipniñ uçını kemide muhkem kılğay taķı adaķını yıgaç üzre qoğğay kim asılmış bolğay* (14b/09)

a.-mıñ 14b/09

[=1]

°aşr (< Ar. °aşr) Çağ.

(عصر) *keltürüp tururlar niçe kim bu °aşrda körünmez ammā naql tarīķince keltürüldi* (68a/02)

(.) *meger kişi °aşrındaķı pād-şāh derh°ast kılğanı üçün eyle aytur kim bu za°f ve bīçāredin* (02a/03)

a. 88a/08

a.+da 68a/02

a.+ındakı 2a/03

[=3]

asrı 1. Çok, pek.

(غایت) *ol tağda kim aña rehāven oқurlar asrı beyik turur* (33a/05)

(مطلق) *barçadın edğüreki ol erür kim asrı tegirmi bolğay* (18a/08)

(يس) *ol yazı kazāsında şahrā ortasında tağı bar asrı uluğ bir tağ teg* (44b/04)

(قوى) *hindistān ve huṭāy kavmi anı asrı °aziz tutarlar* (59b/07)

(سخت) *ve ol kirmān tağlarında bolur asrı körklüg turur* (58a/02)

(عظيم) *anıñ kıymatı ekheb :ya°ni kök: yāķūt kıymatı teg bolğay ve benefş zehebī asrı oḥşaş bar* (38b/03)

(بسيار) *şīa° ehli aқ ğarūrini evvel tutarlar ve aña asrı rağbet kılğaylar gaylar* (62b/02)

2. Tamamen.

(نيك) *kaçan bir pārağa yetse asrı kiçiğ bolmış bolğay* (52b/02)

e. 7b/09, 8b/07, 10a/06, 10b/05, 13b/07, 16a/08, 18a/08, 19a/09, 23a/04, 24b/04, 25b/08, 26a/05, 26a/08, 27a/04, 28b/04, 29a/01, 29b/01, 33a/05, 34b/08, 37a/05, 38b/03, 40a/04, 44b/04, 46b/01, 48b/02, 48b/04, 48b/05, 50a/03, 50a/06, 50b/07, 52b/02, 53a/02, 54b/06, 55a/05, 55a/06, 55a/07, 56a/07, 57b/02, 57b/02, 57b/03, 57b/07, 58a/02, 58b/07, 58b/09, 59b/06, 59b/07, 61b/04, 62b/02, 62b/05, 62b/06,

63b/01, 63b/09, 64a/07, 64a/08, 65a/03, 66a/04, 66b/09, 67a/06, 69b/09, 71a/09, 71b/03, 72a/05, 72a/07, 73a/02, 73a/08, 73b/01, 73b/03, 74a/06, 75a/03, 75a/09, 76b/02, 76b/07, 80a/02, 81a/05, 81b/07, 81b/09, 83a/05, 84a/08, 85b/01, 85b/05, 87a/01, 87a/03, 89b/05, 89b/07, 89b/08, 90a/01, 90a/02, 90a/03, 92b/08, 96b/09, 98a/01, 98a/09, 98b/07, 99a/02

[=95]

ast 1. Alt.

(زیر) *eger bir kazanğa suw toltursalar dāyim köp ot ol kazan **astında** ursalar barça havā bolğay (05b/08)*

(زیرین) *kaçan bir tirisı kötürülse **astındağı** tabaka körklüg ve hoşāb bolğay (14a/02)*

(قعر) *çomğanda közini açğay tağı suw **astında** ol kadar kim küçi yetse kim nefesini tutabilgey (15a/05)*

2. Dip, derinlik

(قعر) *bir qol bar kim tamām şabrı birle anıñ **astına** yetmege bolğay asrı terenlikindin (50a/03)*

3. Alt bölgeler.

(زیر) *ve mışr şaʿdiniñ üstinde ve **astında** tağı bar bir niçe yerde (44a/06)*

● **yir astı** Yer altı.

(سفليات) *açuq ʿacāyıblarnı tağı neñnıglernı tağı yaratur ni kim **yir astında** barnı tağı tegürür her bir birikmegeni kudret şanʿatı birle (01b/04)*

(زیر) *mağnāfīs ol **yir astında**(n) aña yawuq ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey (61a/04)*

● **yir astın yüzi** Yeraltı.

(تقعر) *tağı baʿzı yirdin ayılıp turur **yirniñ astın yüzine** tağı otıñ öz yiri ayılıp turur*

● **ay kökiniñ astın yüzi** Yer yüzü.

(مقعر) *ay kökiniñ **astın yüzine** bu tertıbce ʿarş birle barça kökler ve ʿanāşırları tururlar (03b/05)*

● **suw astı** Su altı.

(زیر اب) *şadaf **suw astında** anteg körüñgey kim bir aq taş teg (14b/04)*

a.+ın 3b/04, 3b/05

a.+ına 50a/03

a.+ında 1b/03, 5b/08, 14b/04, 25b/01, 32b/06, 44a/06, 57b/02, 61a/04, 70a/05, 71b/02,
78b/02, 80a/02, 81b/02, 85b/06, 91a/05, 92a/04

a.+ındağı 14a/02, 26a/06

a.+ının 9a/03

[=23]

aştahr (y.a) İran'ın güneyinde yer alan antik kent.

(اصطحر) *kaçan parsı özine müsellim kıldı aştahr kal'asındın bir kadeh firüzadın
tapmışlar (55a/09)*

i. 55a/09

[=1]

āsumān (< Far. *āsmān*)

• **āsumān kevn yakut** Bir tür gökyüzü kızılılığı renginde yakut.

(ياقوت اسمان كون) *āsumān kevn yāḳūtdın bir mişkāl kızıl yāḳūtdın biş deng ve üç mines
anın kibi bolğay (44a/02)*

a. 44a/02

[=1]

aş- 1. Aşmak, artmak.

(بكدرد) *ḳaysı kim bir dengdin iki dengge aṣsa ʿuyūn hisābındın bolğay (22a/02)*

2. Aşmak, geçmek.

(كدشتن) *ol ḳuşlar havāğa iletürler erdi ve tağ berāberindın aṣsalar elmās pāraları
ḳuşlar hareketiniñ hükmince it pāralarındın adrılıp yirge tüşer erdi (50b/03)*

3. Devri geçmek.

(كدشتن) *miñ altunğa almışlar mağrib altunındın taḳı mervānileriñ devleti aṣḳanda ol
dürr-i yetīm ʿabbās ḫalifāları ḳolına tüştı (26b/09)*

a.-ḳanda 26b/09

a.-sa 22a/02

a.-salar 50b/03

[=3]

aşağa (krş. aşağı) Aşağı taraf, alçak.

(فرو) *erdi kaçan ḳuşlar ol itni kördiler tağdın aṣağa iner erdiler ve it pāralarını çıkarur
erdiler (50b/02)*

• **aşağa kiç-** Aşağı düşmek, geçmek.

(فرو شدن) otuz derem ağrı yinçü kim ğırbâldın **aşağa kiçse** yeti yipke tizgeyler (20b/01)

a. 20b/01, 50b/02

[=2]

aşak (krş. aşağı) Aşağı.

(انحفاض) bir yiri kim asrı **āşak** bolğay yā bir yiri kim kıyaşnıñ şu°āsı aña tüşmegey
(08b/07)

(فرو) sarı yāķūtını ol sebebdin kızıl yāķūtın mertebede **aşak** koyarlar (37a/03)

a. 8b/07, 37a/03

[=2]

āşkārā Açık, aşikar, belli olan.

(ظاهر) şūretleriniñ tebeddüli **āşkārā** mehsūs turur ba°zısı şanā°at birle (05a/08)

(محسوس) barça taşlar balçık turur katıg bolmış ve **āşkārā** delil muña ol turur kim
(09b/07)

• **āşkārā körün-** Açık bir biçimde görünmek.

(مشاهده و محسوس) her taş ol taşlardın kim ol balçıklarnıñ maddası turur bu ma°nā
āşkārā körünür (11b/09)

(.) bu ma°nā °ālam cismlerinde **āşkārā** körüne turur (4b/01)

• **āşkārā tur-** Aşikar olmak, görünmek.

(روشن کردن) kim bu muhtelif mürekkebler ħudūsınıñ aşı dört nersedin **āşkārā** turur
(07a/06)

i. 4b/01, 5a/08, 7a/06, 9a/07, 9b/07, 11b/09

[=6]

at İsim.

(اسامی) ve bu her biriniñ **atların** isti°āretce ayturlar (16b/01)

(اسم) hoş suwluğ kim dürr-i yetimlik **atını** aña aytmaqlık bolur erdi (27a/05)

(نام) ol tişsiz ermiş ve anıñ **atı** dürr-i yetim ermiş (27b/05)

(.) kılur bu kiteb muşannifi kim **atı** muħammed turur (2a/02)

a. 2b/02, 49a/04,

a.+1 2a/02, 2a/02, 2a/02, 27b/05, 52a/04, 52b/05

a.+ımızka 2a/04

a.+ımı 27a/05, 48b/01, 78b/04

a.+ların 16b/01

a.+nı 55b/01, 65a/02

[=15]

aṭ 1. Binek hayvanı.

(اسپ) *bu ikisini bahrayn melikindin algay aṭ hāṣṣiyyeti o(l) erdi kim suwda tört ağaç yir yüzebarur erdi kim ermez erdi* (86b/06)

(اسپی) *kad bahrayn melikiniṅ müdde^eisi bar erdi bir aṭ sebebdiñ ve bir kılıçdın kīṣ meliki tiledi* (86b/05)

2. Küçük at, midilli.

(اسبان) *rūmī peydā kılıp turur ve andın aṭ boynına bağlar erdi* (70a/08)

a. 70a/07, 70a/08, 86b/05, 86b/06

[=4]

at- Atmak, fırlatmak.

(انداختن) *ol tirekke kim tanımuş bolğaylar atqaylar niṣān üçün kaçan kış yetse anda bargaylar* (97a/08)

a.-qaylar 97a/08

[=1]

ata 1. Baba.

(بن) *bu kiteb muṣannifi kim atı muḥammed turur atası atı muḥammed atasınıṅ atası atı muḥammed uluḡ atasıka ḥüseyin ṫūsī ayturlar* (2a/02)

(پدر) *ol aydı atam yādigāri saqlar men aña birmedi* (36a/05)

2. İlk örnek.

(پدر) *aytıp tururlar kibrīt cesdler atası tururlar ve sindik analar tururlar* (79a/06)

• **atasınıṅ atası** Dede.

(بن ... بن) *atasınıṅ atası atı muḥammed uluḡ atasıka ḥüseyin ṫūsī ayturlar* (2a/02)

• **uluḡ atası** Dedenin babası.

(بن ... بن ... بن) *uluḡ atasıka ḥüseyin ṫūsī ayturlar* (2a/02)

a.+ları 56a/04

a.+m 36a/05

a.+sı 2a/02, 2a/02, 79a/06

a.+sıka 2a/02

a.+sınıṅ 2a/02

[=7]

ata- Ad vermek, adlandırmak.

(نام کردن) *kaçan azğına yil tegdi erse tüştü andın soñra kılıçını yapušturdılar tamām ve aña yapušturulmuş atamıšlar* (87a/06)

a.-mıšlar 87a/06

[=1]

atabeg Azerbaycan'da kurulan atabeylik, İldenizliler.

(اتابک) *pād-šāhlar atı anda bitigli atabeg hazīnasından sultān muḥammed ḥ^varezmšāh hazīnasına tegmiş erdi* (52b/06)

a. 52b/05

[=1]

ātešī (< Far. *ātešī*) Bir tür kehribar türü.

(اتشی) *edğüreki sarı ve šeffāf bolğay ve aña ātešī okurlar ve bir nev^eine taķı šem^eī ayurlar* (66a/09)

a. 66a/09

[=1]

āv

• **āv āvla-** Ava gitmek, avlanmak.

(شکار کردن) *anıñ ašlı kisilgey ve avçıla(r) kim āv āvlarlar* (89a/07)

a. 89a/07

[=1]

°avām (< Ar. °*avāmm*) Halkın alt tabakası.

(عوام) *kim yawuğında turur ve anı °avām gümān mı (...) piyāz yimeklik nerse turur* (52a/05)

a. 52a/05

[=1]

°avāriž (< Ar. °*avāriž*) Hastalık, maruzat.

(عوارض) *yāķūtlardın koyuraķ tutarlar kim kehvebit rengi mazlūmlar ve maḥrūmlar °avārižindın* (37a/08)

a.+ındın 37a/08

[=1]

āvāz (< Far. *āvāz*) Gıcirtı, ses.

(صریر) *aña sastlıķı ve yaman ıdığ ve iggende āvāz kılğay* (84b/01)

- **āvāz kıl-** Ses çıkarmak.

(بانک کردن) *turur anıj nişāni ol turur kim kaçan bir tepretsej āvāz kılğay* gay (84a/08)

a. 84a/08, 84b/01

[=2]

avçı Avcı, av avlayan kimse.

(صیادان) *anıj aşlı kisilgey ve avçıla(r) kim āv āvlarlar* (89a/07)

- **avçı kuşlar** Avcı, yırtıcı kuşlar.

(مرغ شکاری) *ol çukurğa saldılar ve ol yer avçı kuşlar köp bar erdi kaçan kuşlar ol itni kördiler tağdın aşağa iner erdiler* (50b/01)

a. 50b/01

a.+lar 89a/07

[=2]

avla- Avlamak.

(شکار کردن) *avçıla(r) kim āv āvlarlar* (89a/07)

a.-rlar 89a/07

[=1]

‘avn (?) Değersiz bir tür yakut.

(عون) *andın soj kim yākūtni imtiḥān kılıp erdi ‘avn oqur ermişler* (38b/08)

n. 38b/08

[=1]

‘avnü’l ‘ābdi ?

(عون العبادی) *tañrı razī bolsun andın bağdādda taqı ‘avnü’l ‘ābdi kim şādık cevheri erdi* (38b/06)

a. 38b/06

[=1]

‘avret (< Ar. ‘avret) Kadın.

(زن) *şeylān şehriñe barganda konar yirim bir qarı ‘avret iwi irdi* (28a/06)

- **qarı ‘avret** Yaşlı kadın.

(پر زن) *bu qarı ‘avretniñ haqqı saqlap andın bir nerse alur erdim* (28a/07)

a. 28a/06, 28b/01

a.+ge 28a/08

a.+niñ 28a/07

[=4]

ay 1. Gök cismi, ay,

(قمر) *ay* kökünüñ astın yüziñe bu tertıbcce ʿarş birle barça kökler ve ʿanāşırları tururlar
(3b/05)

2. Yılın on iki ayından biri.

(ماه) *yıl*da iki *ay* ol vaqtda kim kuyaş sereṭānda ve esedde bolğay (12b/05)

● **āy taşı** Ay taşı.

(سنگ ماه) *hacerü'l-kamerniñ hāşşiyyeti ve menfaʿati bilmekde yaʿni āy taşı ve ʿarab aña āy yıltırarı oқurlar* (67b/02)

● **āy yıltırarı** Ay taşı.

(بزاق القمر) ʿarab aña **āy yıltırarı** oқurlar (67b/02)

● **kiçeni aydın kılğan** Şeb-i awruz denilen bir tür yakut.

(شب افروز) *vaqtda yāķūti bar ermiş kiçeni aydın kılğan kim aña kevkebī oқur erdiler ve kiçe birle çerāğ teg yanar erdi* (35b/07)

a. 3b/05, 12b/05, 67b/02, 67b/02, 67b/03, 67b/04, 85b/09

a.+dın 14b/01, 35b/07

[=8]

ay- (krş. ayt-)1. Söylemek.

(كفتن) *bolğay tıfl aydı* benim hiç nersem yok (28b/02)

2. Olarak adlandırmak, kastetmek.

(كفتن) *aña kalʿay ayurlar* ve anıñ bitüg yiri iki yirde turur (84a/05)

(.) *ve bir türlüğine taķı kulķendīs ayurlar* (75b/07)

3. Rivayet etmek

(كفتن) *meger anı te'vıl kılğaylar anteg kim ayurlar şebb-i awrüz dürr ot turur bu vechi bar* (30a/03)

4. İddia etmek, ortaya atmak.

(كفتن) *kindī ayur kim bir kesek ekheb yāķūt kördüm veznde kırķ mişķāl* (37b/05)

● **şalavāt ay-** Salavat getirmek.

(.) *taķı şalavāt ayur muz örgerler üze yaratılğanlardın kim ol muḥammed turur* (02a/01)

a.-dı 28b/02, 33b/09, 36a/05

a.-dılar 29a/06, 29b/02, 29b/03

a.-dım 28b/03, 29a/09, 28b/07

a.-ğaylar 18a/08, 18b/07, 20b/01, 49b/02

a.-urlar

a.-madı 88a/03

a.-mıslar 31b/08, 43a/08

a.-ur 37b/05

a.-urlar 18a/02, 18b/03, 18b/05, 30a/01, 30a/03, 37a/05, 63b/05, 65b/05, 66a/09,
72b/08, 73a/02, 75b/07, 75b/07, 84a/05

a.-urmız 2a/01

[=31]

aya 1. Avuç içi.

(كف دست) *anıñ üçün kim niçe **ayada** tutar bolsañ qarār kılmağay qatıg tegirmiliki üçün*
(16b/04)

2. Avuç içi büyüklüğünde ölçü birimi.

(كف دستى) *ol mu'tedil bir **aya** mıkdārınca bolğay* (13a/07)

a. 13a/07, 48b/03

a.+da 16b/04

[=3]

ayak (krş. adak) Ayak.

(پای) *iki ilini iki baltırına koyup ermiş ve **ayakı** taqı iligi barmaklarını biri birine koymış*
(43b/03)

a.+ı 43b/03

[=1]

ayamak Esirgemek.

(دریغ) *ve yākūtñi memsūh az kılğaylar kim **ayamakdın** ammā eger memsūh bolsa*
bahāsı iki ança bolğay (41a/02)

a.+dın 41a/02

[=1]

ayb (< Ar. ayb) 1. Kusur, eksiklik.

(عیب) *söz yākūtñiñ ayblarında burunğı **ayb** ol turur kim kara noqtaları bolğay*
(39a/01)

2. Günah.

(عیب) *anıñ uluǵluǵına eksüklük taqı yoǵ turur* **‘ayb** öger miz tiler miz taqı tevekkül kılur mız (01b/09)

● **‘aybdın yırak bol-** Ayıpsız olmak.

(فسبحانه) *‘aybdın yırak bolmaqlıǵ ol pād-şāhqa kim emri uluǵ turur* (06b/07)

● **tamām ‘ayb** Tam anlamıyla kusurlu ve eksiliği bulunan.

(عیب تمام) *ve herzehre yığaçı birle cilā birgeyler ve aǵsaklıǵ yinçüke tamām ‘ayb bolǵay aǵsak yinçü ol turur* (26a/02)

a. 1b/09, 21b/09, 25b/05, 26a/02, 27b/03, 36b/09, 37a/02, 37a/02, 39a/01, 39a/03, 39a/09, 39b/02, 46a/05, 48a/01, 54a/01

a.+dın 6b/07, 14a/03

a.+ında 47b/05

a.+lar 48a/02

a.+lardın 48a/01

a.+larında 39a/01, 54a/01

a.+nı 41a/09

[=23]

‘ayblı (< Ar. *‘ayb* +Türk. *+lı*) (krş. *‘ayblıǵ*) Kusurlu, ayıplı.

(عیب) *kılǵaylar eger yalǵuz bolsa bahā az kılǵaylar ve cüftisizni ‘ayblı sanaǵaylar* (21b/09)

a. 21b/09

[=1]

‘ayblıǵ (< Ar. *‘ayb* + Türk. *+lıǵ*) (krş. *‘ayblı*) Kusurlu, ayıplı.

(معیوب) *yāhūd özge reng ‘ayblıǵ yā suwsuz bolǵay anıñ tirisini soyǵaylar* (14a/01)

a. 14a/01

[=1]

‘aybsız (< Ar. *‘ayb* +Türk. *+sız*) Kusuru olmayan, hatasız.

(بی عیب) *burun bir mişkāl andın memsūh ‘aybsız bolsa yüz altunǵa alur ermişler* (35b/03)

a. 23b/07, 24a/04, 35b/03, 36b/08, 48b/03, 57b/07

[=6]

aydın Işıklı, parlak.

(روشنایی) *kaçan aydıńǵa tutsalar qavs ve kuzeh rengi teg körüngey* (17a/01)

a.+ğa 17a/01

[=1]

aydınlık 1. Işın, ışık.

(شعاع) *bolsa bir yirde kuyaş **aydınlığı** ol yirniñ uç buçkağına ulaşa ol yir içine kuyaş isiglikini artuq kılur* (08a/05)

(روشنایی) *eger kuyaşka qarşu tutsalar yā **aydınlığa** baʼzısı kızıl körüngey* (53b/08)

(اشعه) *ārtınca kuyaşniñ **aydınlığı** anıñ berāberince yā artuq yā eksük taqı isiglik sovukluq sebebindin ol yir içinde peydā bolur* (08b/04)

2. Parlaklık, sağlıklı olma.

(روشنایی) *köz otlarında işge sürgeyler közge **aydınlık** birgey taqı köznüñ körmeginiñ hiddetini arturgay* (25a/04)

(روشنی) *çiçekni közdin kitergey ve **aydınlık** arturgay* (57b/05)

3. Parlaklık, bir şeyin ışıldaması.

(شعاعی) *kim anıñ **aydınlığı** bolğay ve özge cevher aydınlığı anteg bolmağay* (42a/03)

(شعاع) *ikinç ol kim anıñ **aydınlığı** bolğay ve özge cevher aydınlığı anteg bolmağay* (42a/03)

● **kuyaş aydınlığı** Güneş ışığı.

(شعاع افتاب) *köp maʼdenlerniñ vücdniñ illeti barça **kuyaş aydınlığındın** bolğay* (08a/03)

● **yulduz aydınlığı** Yıldız ışığı.

(شعاع کواکب) *bolğay **yulduzlar aydınlığıniñ** bir pārası kaçan kuyaş aydınlığıniñ kuvvatı bir mıqdārındın artuq bolsa* (08a/03)

a. 25a/04, 57b/05

a.+ğa 53b/08

a.+ı 8a/05, 8b/04, 42a/03, 42a/03

a.+ındın 8a/03

a.+ını 8a/03, 43a/01

a.+ınıñ 8a/04

[=11]

aydınrak Daha parlak.

(روشنتر) *anıñ üçün ot isiglikni cesdlerni iritmekke keltürgey ve **aydınrak** kılğay* (79a/07)

a. 79a/07

[=1]

ayıl- Anlatılmak, bahsedilmek.(.) *kinsi tabī'atına taķı yılñiñ öz yiri **ayılıp** turur* (03b/04)

a.-ıp 3b/03, 3b/04, 3b/04, 3b/04

[=4]

ayır- 1. Ayırmak, ikiye bölmek. (krş. ağır-)(بشكافند) *köp şadafñı **ayırğaylar** kim içinde bir dāne yinçü tapmağaylar* (15b/01)

2. Parçalar halinde bölmek.

(متقتت کردن) *ot anıñ eczāsını biri birindin **ayırabilmez*** (30b/06)(تفريق کردن) *bu sebebdin katıg taşlarını cezvini biri birindin **āyırabilgey*** (65a/08)

3. Seçip çıkarmak, ayırmak.

(جدا کردن) *bir bir(i) birle sürgeyler ve sindikni andın **ayırğaylar** ve altun birle iritgeyler*
(66a/02)(باز دادن) *birinc altunğa oħşağay ta otka salmayınca altundın **ayırabilmegeyler***
(82b/04)

4. Bölmek.

(تفصيل) *kim anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kılduķ ammā **ayıra-imeri***
(88a/03)

a.-abilgey 65a/08

a.-abilmegey 30b/08

a.-abilmegeyler 82b/04

a.-abilmez 30b/06

a.-ğaylar 15b/01, 66a/02

a.-aimedi 88a/03

[=7]

aylak (y.a) Aylak bölgesi, tarihi Türkistan bölgesinde yer almaktadır.(ایلاق) *evvel ĥorāsanda nişābūr ĥedlerinde ve türkistān **aylak** ĥedlerinde ve ĥazneynde*
ve kirmānda taķı bolğay (54a/06)

a. 54a/06

[=1]

aylāvūs (< Yun. *aylāvūs*) Ağrıya neden olan bağırsak tıkanıklığı.(ایلاوس) *ķusmaķlıķ nāfi'e bolğay ve anı yigenge **aylāvūs** illeti bolğay* (80b/07)

a. 80b/07

[=1]

‘ayn (< Ar. ‘ayn) Aynı.

(بعين) *bolğay şehvet birle taķı işlenmekke kâbil bolğay ‘ayn ruṭubat birle taķı işlenmege şehvet kâbil boldı* (04a/03)

a. 4a/03

[=1]

‘aynü’l-her (< Ar. ‘aynü’l-her) Kedigözü taşı.

(عين الهر) *yākūtğa oğşağay ammā veznde yönül bolğay köp bolğay kim yanılğaylar taķı oğşaşı bolğay kim aña ‘aynü’l-her oķuğaylar* (38a/05)

a. 38a/05

[=1]

‘aynü’ş-şems (< Ar. ‘aynü’ş-şems) Belesān yağının çıkartıldığı ağacın Mısır bölgesindeki ismi.

(عين الشمس) *belesān yağı şıfatında bir tirek turur mırda ol yirde kim aña ‘aynü’ş-şems ayturlar* (92a/01)

a. 92a/01

ayran Ayran.

(دوغ) *bir pāra hacerü’t-teysni izip ikşi ayran birle ol kişige birseler kim içse zehrniñ ziyännı def kılğay* (63a/04)

a. 63a/04

[=1]

ayrıl- Ayrılmış. (krş. adırıl-)

(منفصل شدن) *anıñ edğürek türlügi ol bolğay kim tiz irigey taķı biri birindin ayrılğay* (74a/02)

a.-ğay 74a/02

[=1]

aymiş Kokuşmuş

(عفن) *köymiş kurgaşınınñ hāşşiyyeti cerāhatlarge edğü bolğay aymış itni cerāhatdın arıtqay* (85a/04)

• **aymiş cerehatlar** Kokuşmuş, kötü kokulu irin.

(جراحتها مزمن عفن) *eger anı hurda izseler taķı kurutsalar ve yemin aymış cerāhatlarķa*

sipseler fāyda kılğay (65a/09)

a. 65a/09, 85a/04

[=2]

ayruḡ Ayrı olan, farklı.

(كفتيم) *anıḡ tişleri bolğay ya'ni anıḡ üzre balçıklar anteg kim ayruḡ bolğay* (18b/09)

a. 18b/09, 23a/01

[=2]

ayt- 1. Söylemek, demek.

(كفتن) *burunğı sünnet hükmince ol tıflğa aytım bazā'at birgil kim şaḡa taḡı menfa'ati bolğay* (28b/02)

2. İleri sürmek, iddia etmek.

(كفتن) *ebū 'alī sīnā aytur kızıl peştedin keltürgeyler* (93a/05)

3. Konuşma.

(افواه) *ol kim ḡalāyıḡ ayturlar kim kızıl güğürt kimiyā turur aşıl bir söz turur* (79b/03)

4. Olarak adlandırmak, kastetmek.

(كفتن) *andın zübābī andın zulmānī andın zencārī ve keltürüp tururlar kim bir türlüḡ bar kim aḡa elvāḡī ayturlar* (45b/02)

(خواندن) *bir yarımı taḡı yassı bolğay aḡa nīmrū ayturlar* (19a/03)

5. Bahsetmek.

(كفتن) *ol kim bahāsındın ayturlar niçe kim altun ol dürrnüḡ üstine koysalar ol yinçü yoḡaru miner* (30a/04)

6. Rivayet etmek.

(كفتن) *aḡa tegrü kim bahāsı ḡedd.iḡe yetse bu sözi turur kim ḡalāyıḡ ayturlar* (30a/05)

7. Nakletmek.

(كفتن) *anda zehrliki bar ve ba'zı tabīblerdin aytıp tururlar kim anda öltürgen zehr bar* (71a/03)

8. Anlatmak.

(.) *körklüḡ dārūlarını beyān kılduḡ evvelgi maḡālat aytuḡ erdi* (3a/03)

• **aytıp tur**- Anlatmak, aktarmak.

(كفته اند) *ḡaranı ḡāḡızdın kitergey ve aytıp tururlar kim kümüşni cezb kılgay* (68b/05)

• **ikinç aytmaḡ** Yeniden söylemek, tekrar etmek.

(اعادت) *la'lede taḡı ol 'ayb turur ve ikinç aytmaḡḡa ḡācet yoḡ taḡrı bilgen turur* (54a/02)

• **yalğan ayt-** Yalan söylemek.

(دروغ كفتن) *misk satkıcılar aytkaylar kim kiyik arpa yip turur yalğan ayturlar ol hıyānet nişāni bolğay* (96a/04)

a.-ayım 61b/09

a.-alım 17b/04

a.-ğaylar 30a/06

a.-ıldı 54a/01

a.-ıp 24a/01, 32b/06, 38a/09, 41a/09, 43a/02, 45a/03, 45a/03, 46b/07, 46b/08, 47a/03, 47a/09, 48a/05, 50a/01, 54b/04, 57b/05, 58a/04, 59b/02, 60b/04, 60b/05, 61b/04, 63a/07, 63b/04, 65a/07, 68b/05, 70b/03, 71a/03, 79a/06, 84a/09, 86a/09, 87a/06, 87a/08, 87b/08, 90b/07, 91b/07, 94b/05

a.-kay 63b/01, 79b/08

a.-kaymız 19b/02

a.-kaylar 16a/09, 96a/04

a.-mağa 70a/03

a.+mağka 54a/02

a.-mış 59a/04, 26b/04

a.-mışlar 77a/01

a.-tı 27a/02, 27b/09, 49a/01, 49a/07, 61b/08, 62a/01 62a/04

a.-tılar 62a/07

a.-tım 28b/02

a.-tuğ 3a/03

a.-ur 2a/03, 34b/09, 38b/05, 44a/02, 61a/06, 93a/05, 93a/09, 93b/03, 93b/04

a.-urlar 2a/02, 7b/07, 7b/08, 13b/02, 16b/01, 16b/02, 16b/06, 17b/06, 19a/03, 22a/09, 23b/09, 27b/03, 27b/04, 30a/04, 30a/05, 35a/09, 35b/04, 42a/08, 45b/02, 45b/08, 47a/04, 48a/01, 48a/08, 49b/05, 49b/05, 51b/02, 52a/01, 54b/01, 55b/08, 57a/06, 57a/06, 57a/07, 58b/01, 61a/07, 67b/04, 69a/09, 69b/05, 73b/09, 74b/04, 74b/06, 75b/07, 76a/04, 79b/03, 82b/09, 84a/08, 84b/09, 86a/08, 88a/03, 90a/06, 91a/08, 92a/01, 96a/05, 97b/04, 99a/02

[=121]

aytıl- Söylenmek.

(كفته شدن) *bu muhtelif mürekkebler şüretleri niçelik taķı neçiklik yolındın **aytılur***
(07a/05)

(اورده شدن) *ol kim kiçigliği taķı uluğlığına tutar taķı bu üç kısmnıñ şerhi **aytılğay***
(15b/05)

a.-dı 54a/01

a.-ğay 15b/05, 16a/07, 17b/03

a.-ur 7a/05

[=5]

aytılğan Söylenmiş olan, adı geçen.

(مزکور) *altun ve kümüş ve bakır ve qal'ay ve qara qurğaşın ve hārşinī teg qaçan bu*
***aytılğan** tütün yir içinde hādīs bolur* (78b/05)

a.- 78b/05, 79a/02

[=2]

aytmaqlıķ Bir kelimeyi özel anlamda kullanmak.

(اطلاق کردن) *hoş suwluğ kim dürr-i yetimlik atını aña **aytmaqlıķ** bolur erdi* (27a/05)

a. 27a/05

[=1]

az 1. Biraz.

(انك) *köp bolğay kim bir qurla **az** bulut peydā bolğay* (05a/09)

(انكى) *ol sovukluğğa kıyaş **az** turmaķınıñ sebebi mededi bolur* (08a/08)

(كمتر) *soñra ol mühre andın tüşgey eger özi birle tutsa zehr **az** kār qılğay* (63b/08)

2. Az, çok olmayan

(كم) *ve **az** kişi bolğay kim bu cinslerdin nerse körmemiş bolğay* (05b/07)

(انك) *yā törüt mişkaldın artuķ kelmegey ve anda tüg **az** bolğay* (95a/05)

3. Nadir.

(كم) *bu ma'nā tağlarda köprek bolğay yā tağlarğa yawuķ ve şahrālarda **az** toğğay*
(08a/02)

(كمتر) *edğüreki ol bolğay kim yaz faşlında tutqaylar ve aşıl saķankür **az** ilge kirgey*
(92b/03)

• **az qıl**- Değerini düşürmek.

(كمتر کردن) *eger bir mines ağırlıķınca bolsa tört altunğa teggey ve yāķūtını memsūh **az***
qılğaylar (41a/02)

(كم كردم) *bahāsını iki ança kılğaylar eger yalgüz bolsa bahā az kılğaylar ve cüftsizni ʿayblı sanağaylar* (21b/09)

a. 5a/09, 5b/07, 8a/02, 8a/07, 8a/08, 16a/01, 16a/02, 16b/05, 16b/07, 17a/04, 17a/05, 17b/07, 17b/08, 18a/02, 19b/02, 21b/09, 23b/08, 36b/04, 40b/01, 41a/02, 58a/01, 58a/06, 60a/03, 63b/08, 70b/01, 71b/03, 84a/07, 91b/03, 92a/04, 92b/03, 94b/07, 95a/05, 96b/03

a.+dın 50b/08

[=34]

aʿzā (< Ar. *aʿzā*) Uzuq.

(اعضا) *balıq karmakı kibi ol hayvānıñ aʿzāsı cerāhatlıg bolğay elbette tüşgey* (89a/09)

a.+ğa 97a/04

a.+sı 71a/03, 89a/09

[=3]

azal- Değeri düşmek.

(كم امدن) *eger arkası edgü bolsa anıñ bahāsı azalğay* (53b/03)

a.-ğay 47a/02, 53b/03

[=2]

aʿzam (< Ar. *aʿzam*) En büyük, en ulu.

(اعظم) *tağı kaçan kördüm pād-şāh-ı aʿzam-ı ilhānıñ istiʿdādını şeref-i nefis hāşıl kılmaqlıqda tağı anıñ iştiyākı hikmetke ferāset kılur erdim* (2a/07)

a. 2a/07

[=1]

azerbāycān (krş. azerbaygān) (y.a) Azerbaycan bölgesi.

(انربايجان) *eyle kim aña sığğay ayğaylar kim niçe kurla ħorāsan ve ʿirāk azerbāycān ħaracına teggey*(49b/03)

a. 49b/03

[=1]

azerbāygān (krş. azerbāycān) (y.a) Azerbaycan bölgesi.

(انربايگان) *azerbāygā(n) cānibinde serāb tağında ve ħoms tağı ħilāfda turur laʿl teg* (58a/08)

a. 58a/08

[=1]

azğına Biraz.

(اندک) *ve eger azğına andın cerāhatke salsalar kim iski bolğay nāsūr teg edğü bolğay* (91b/02)

(اندکی) *ķurğaşın aklıķına oħşagay kim azğına sarılıķğa urğay* (36b/06)

(قدری) *asrı yençke kerek anıñ bir yanına koyup azğına çizğaylar* (26a/05)

a. 26a/05, 36b/06, 37b/04, 48a/02, 54b/03, 66b/08, 87a/05, 91b/02, 98b/01

[=9]

‘azīm (< Ar. ‘azīm) Büyük.

(عظیم) *bedeħşān kaşabasında bir yıl ‘azīm zelzele boldı ve ol tağlar yarıldı* (51b/08)

a. 34a/06, 51b/08

[=2]

‘azīmet (< Ar. ‘azīmet) Sihir, büyü.

(عزایم) *anlar ayturlar kim taşlarını ‘azīmet birle ħaşayt kılurlar* (69b/01)

a. 69b/01

[=1]

‘azīz (< Ar. ‘azīz) 1. Aziz,

(عزیز) *dāyim anı istep tefeħħuş kılur erdim ‘azīzi kördüm* (44b/01)

2. Az bulunan, nadir.

(عزیز الوجود) *andın az ilge kirgey vüçüdi ‘azīz bolğay bir nāfa andın on biş mişķālğa yavuk çıķğay* (94b/07)

● **‘azīz tut-** Değerli olmak, önemsenmek.

(عزیز دادن) *andın bıçaķ sapları kılğaylar ve kılıç ķabzaları ħıṭāy yirinde ‘azīz tutarlar* (89b/04)

● **‘azīz kıl-** Aziz kılmak.

(عزیز کردن) *ħāşşiyyeti tañrı ta‘ālā öz kemāl ķudreti birle ‘azīz kılıp turur* (82a/02)

● **‘azīz tañrı** Mutlak güç sahibi olan.

(الله العزيز) *andın özge ‘alīm ve ‘azīz tañrı ķudretindin bu muħtelif mürekkebler şüretleri niçelik taķı neçiklik yolındın aytlur* (07a/04)

● **‘azīz mışr** Mısır hükümdarı.

(عزیز مصر) *andın ol dāneni taķı ‘arż kıldım ‘azīz mışr buyurdı* (29a/06)

● **‘azīzü’l-vüçüd** Az bulunan, nadir.

(عزيز الوجود) *uluğ rengi turur ve ‘azīzū’l-vücūd ve şerīf turur taķı hiç dārū anıñ yirini*
(81b/08)

a. 7a/04, 29a/04, 29a/05, 29a/08, 29a/09, 29b/05, 29b/06, 29b/08, 29b/09, 38a/06,
59b/07, 63b/09, 79a/05, 79b/02, 81b/08, 82a/02, 89b/04, 92b/02, 93a/01, 93b/09,
94b/07

a.+de 54a/06

a.+ge 29b/03

a.+i 44b/01

a.+niñ 29b/04

[=24]

‘**azīzraķ** (< Ar. ‘azīz +Türk. +raķ) Daha kıymetli, değerli.

(عزيزتر) *barça cevherniñ şerīfraķı ve ‘azīzraķı ve nefīsrāķı yāķūt turur* (30a/08)

a. 41b/05

a.+ı 30a/08, 31b/02

[=3]

azlık Eksik olma, az olma durumu.

(قلت) *ķaçan sarı topraķ birle kök topraķ arasında ķarışmaķ taķı tüşse azlık taķı köplük*
hesbindin bir reng dağı toğgay (12a/05)

a. 12a/05

[=1]

‘**azm** (< Ar. ‘azm) Çaba, kararlılık.

(عزم) *ķaçan ķaytmağa ‘azm kıldı papas bir pāra kızıl yāķūt bir mişķālğa yawuķ*
(33b/04)

a. 33b/04

● ‘**azm kıl**- Azmetmek, çabalamak.

(عزم کردن) *ve yawuķluk körküzdi ķaçan ķaytmağa ‘azm kıldı papas bir pāra kızıl yāķūt*
bir mişķālğa yawuķ (33b/04)

● ‘**azm kıl**- Yola çıkmak, hareket etmek.

(عازم شدن) *turur sekiz künlük nil suwı ve ķulzum teñizi sarı ‘azm kıldım* (44b/03)

[=1]

azrağ (krş. azraķ) Azlık, az bulunma durumu.

(قلت) *yāḳūtiniḡ bahāsı zamān ve mekān ih̄tilāfinca ve rüzgā(r) taḡayyurındın ve aḫvāl taşarrufındın ve izzet ve devlet köprekindin ve **azraḡındın** tezginür* (40b/05)

a.+ındın 40b/05

[=1]

azraḡ (krş. azraḡ) 1. Daha az.

(كمنتر) *anıḡ eczāsı **āzraḡ** bolḡay ol taş asrı katıḡ bolḡay elmās taşı teg* (10a/06)

2. Daha aşıḡı.

(فروتر) *ol kim yirde dengi bolsa yā artukraḡ vilāyet biginiḡ bolur ve andın **azraḡ** taḡı kim bolsa çomḡuçı alur* (15b/02)

3. Daha düşük.

(كمنتر) *ergüvānī bahāsı rummānīdin **azraḡ** bolḡay* (35a/03)

4. Biraz.

(انك) *ve kerkhin kızılı turur kim qaralığa urḡay ve kıyaşda **azraḡ** şeffāf bolḡay* (38b/02)

(كمنتر) *kaçan **azraḡ** yaḡ ana tegse ol cezvge qarışmaklık seabdin yumşaklık ol yaḡdın katışkanı için ilengey* (54b/08)

5. Nadir.

(كمنتر) *bir ranglıḡ uluḡ pāra zümürüdüler **azraḡ** tüşgey* (46a/08)

a. 10a/06, 13a/06, 15b/02, 21b/06, 35a/03, 35a/05, 37a/06, 38b/02, 39b/01, 39b/09, 46a/08, 46b/09, 51a/05, 54b/08, 55a/08, 57a/01, 95b/05, 95b/06

a.+ı 51a/06

[=19]

-B-

bāb (< Ar. *bāb*) 1. Bölüm, fasıl.

(باب) *niçe kim anıḡ yādını burunḡı **bāblarda** barça yirge yād kılduḡ* (88a/02)

2. Bağlamda, konuda

(باب) *ve ol kim bu **bābda** kiteblerda tapuldı bu turur ve niçe mu^ctemedlerdin rivayet kılıp turur* (93a/05)

b.+da 43b/04, 87a/06, 91b/07, 93a/05

b.+larda 88a/02

[=5]

bādiye (< Ar. *bādiye*) Çöl(باديه) *anıñ ma^cdeni tağda turur bādiye yirinde қандға yawuқ bir uzan turur* (72b/09)

b. 72b/09

[=1]

bādlū-levn (y.a) Sarı renkli lal madenin çıkarıldığı yer, dehistan bölgesine yakın bölge.(بادلون) *andın özge ma^cdeni turur kim aña bādlū-levn tigeyle* (52a/02)

b. 52a/02

[=1]

bād-zehr (< Far. *bād-zehr*) Panzehir.(بادزهر) *hacerü't-teys turur ve köp taşlar bolğay kim halāyık anı bād-zehr bilgeyle*

(63a/08)

(بادزهر) *anıñ bā(d)-zehri sezāb turur ve қusmaklık nāfi^c bolğay* (80b/07)

b. 60a/09, 63a/07, 63a/08, 63b/02, 78a/03

b.+de 63a/03

b.+i 80b/07

b.+ler 66b/08, 78a/03

b.+ni 59b/09

[=10]

bağ 1. Bağ, iki veya daha fazla şeyi birbirine bağlamak için kullanılan ip.(بند) *bu sebedin kemi bağlarını yip birle қилurlar* (60b/08)

2. Deste

(بندی) *eger kişi yeşbdin bir boy bağı boynında tutsa anteg kim yeşb қursaқи**berāberinde bolsa қursaқи қuvvatlıғ bolğay* (58a/04)• **bil bağı** Kemer.(کمر) *altınç ol kim anıñ ortasında bil bağı bolğay taқи anteg körüngey* (18b/05)

b.+ı 18b/05, 58a/04

b.+larını 60b/08

b.+larını 28b/05

[=4]

bağdād (y.a) Bağdat şehri.

(بغداد) *ammā ʿaḳd bu rūzgārda baġdād ve sirurvan hed(d)inde bir mişkāl ʿaḳdğa bahā biş altun ruḳnī altun ƙılurlar ermiş* (22b/05)

• **baġdād piyālası** Şeffāf renkli bir tür cam.

(برنک ابکینه بغدادی) *anlardin evveli aḳ turur şeffāf kim anı baġdād piyālasına oḫşaturlar* (50b/06)

• **baġdād ḫalifāları** Baġdat alındıktan sonra halifelik yapan Abbasi halifeleri.

(خلفا بغداد) *nişān birip tururlar bu şekilde kim yād ƙılduḳ baġdād ḫalifālarında bar ermiş* (22a/04)

b. 22a/04, 22b/05, 35b/08, 50b/06

b.+da 38b/06

[=5]

baġır Göğüs, baġır.

(جکر) *eger tāza baġırğa ƙoysalar teşük ƙılğay* (91a/06)

b. 92a/09

b.+ğa 91a/06

[=2]

baġla- 1. Baġlamak.

(بستن) *anıḳ iki yanına bir kesek yığaḳ baġlağay* (14b/07)

2. Tıkamak.

(بستن) *çomğuçı burnını baġlağay taḳı bir tobra ḫurmā yipindin toḳunmuş āğ teg boynına salğay* (14b/08)

3. Takmak, asmak.

(بستن) *ḳadīmde ʿacem melikleri öz oġlanlarına baġlar ermişler* (47a/06)

b.-ğaylar 14b/07, 40a/02

b.-r 47a/06, 70a/08

b.-rlar 54b/06, 69b/09, 82a/06

b.-sa 61a/09, 84b/04

b.-salar 42b/03, 47b/01, 53a/04, 59b/04, 66b/09, 67b/03, 67b/04

[=18]

baġlağan Katılaşmak, donmak.

(قابض) *simābnıḳ ḫabīʿatı savuḳ ve ƙuruğ turur ikinç derecede ve baġlağan taḳı uçağan turur* (80b/05)

b.-ğan 80b/05

[=1]

bağlan- 1. Donmak, katılaşımak.

(منجمد) *kim kayu cevher kim şeffâf bolsa burun şüreti **bağlanur** da anıñ maddası suwdın bolğay* (32a/06)

(انجمادی) *buhārlar muhtekin bolğaylar **bağlanmağı** ve qatıqlığı hāşıl bolur* (08a/09)

(متحجر کردن) *baʿzı ol turur kim nebātīdin bolğay ot isiglikı aña teger tağı ol taş teg **bağlanur*** (78a/02)

2. Tertip olmak, oluşmak.

(منعقد کردن) *burundan asrı kiçig bolur andın kāt kāt olturğay ve **bağlanğay** ve qatıg bolğay* (13b/07)

(منعقد شدن) *ol çaqğa tegrü kim dürr bolğay ve bu maʿnā kıyāsđın yırax degül kim defia defʿa **bağlanur*** (13b/08)

3. Yarattılmak.

(خلقت) *kayu cevher kim şeffâf bolsa burun şüreti **bağlanur** da anıñ maddası suwdın bolğay* (32a/06)

4. Kilitlenmek.

(بسته) *eger hal kılınmış mağnāṭısnı ilge sürse ve qoysa kim qurusa ve i(l)igni **bağlanmış** yuzaqğa sürse açılğay* (61a/08)

5. Birikmek, sıkışmak.

(محتقن) *çıqmağa yir tapmas ve köp vaqt qalğay ve hal kılınmağay ve **bağlanğay*** (78b/06)

6. Yapışmak.

(بستن) *eger yıfka nerse temür birle mağnāṭısnı arasında tutsalar temürni ol nersege **bağlağay*** (60b/03)

7. Pıhtılaşımak.

(بستن) *qaysı kim qatre qatre aña kirmiş bolsa **bağlanmış** şāflar teg ve muhkem bolmış* (94b/02)

8. Mayalanmak.

(بسته) *eger bir pāra tögüp andın sütge salsalar eger **bağlansa** edgü bolğay* (60b/01)

• **bağlanmış tamar yolları** Bağırsak düğümlemesi.

(سده جگر) *anıñ mizācı savuq ve quruğ turur **bağlanmış tamar yollarını** açqay* (64a/06)

b. 64a/06

b.-ğan 79a/02

b.-gay 13b/07, 60b/03, 75a/02, 78b/06, 94b/02

b.-mağay 77a/05

b.-mağı 8a/09

b.-mış 32a/06, 51a/02, 61a/08, 64a/06, 79b/08, 94b/04

b.-sa 60b/01

b.-ur 13b/08, 32a/06, 63b/02, 78a/02

[=20]

bağzü'l-ḥal (< Ar. *bağzü'l-ḥal*) Sirkenin düşmanı olan taş.

(بغض الخل) *faşl bağzü'l-ḥal ḥāşşiyetini ve menfa'atini bilmekte ya'ni sirkenin düşmanı taş* (64b/09)

b. 64b/09

[=1]

bahā (< Far. *behā*) 1. Kıymet, değer

(قيمت) *şanā'at birle kılıp aña oḥşatkanını taķı bahāsını taķı yaruķlıķını taķı aña oḥşar nerselerni yād kılduķ* (2b/09)

2. Fiyat, eder.

(بها) *anıḡ bahāsı tōrt yüz altunğa yetgey* (23b/06)

(قيمت) *pād-şāhlar anı köp bahā birle alğaylar* (90b/01)

b. 21a/02, 21b/09, 22a/06, 22b/06, 24a/01, 26b/01, 27a/03, 29a/04, 41a/04, 41a/05, 41a/06, 41a/06, 41a/07, 41b/06, 41b/06, 41b/07, 41b/09, 90b/01

b.+da 40b/09, 46a/06, 51b/02

b.+dın 19a/06

b.+ğa 29a/05, 51b/04

b.+ge 48a/02

b.+sı 12a/09, 21b/04, 22a/08, 22b/01, 23a/01, 23a/07, 23a/09, 23b/03, 23b/04, 23b/05, 23b/06, 23b/07, 23b/08, 24a/01, 24a/02, 24a/04, 24a/05, 24a/05, 24a/06, 24a/07, 24a/07, 30a/05, 30a/09, 35a/02, 39b/08, 39b/08, 40b/04, 40b/06, 41a/03, 41a/03, 41a/04, 41a/08, 41a/08, 41b/02, 41b/07, 41b/09, 46a/07, 47a/02, 49a/06, 53a/08, 53b/02, 53b/03, 53b/05, 55b/06, 56a/06, 56b/06, 56b/07, 70b/04

b.+sın 19b/02

b.+sına 53a/08

b.+sında 28b/03, 55b/02, 56a/07

b.+sındın 30a/04, 41b/09, 56a/08

b.+sını 2b/09, 21b/09, 21b/09

b.+sıña 21b/05

[=85]

bahaqlıg (< Far. *bahaq* + Türk. *+lıg*) Vücutun herhangi bir bölgesinde görülen beyaz veya koyu renkli lekeler, baras lekesi.

(بيق) *burnına tamuzğaylar sıhhat tapğay kara bahaqlıg kişige yinçüni sirke birle şalaya kılğaylar* (25a/05)

b. 25a/05

[=1]

baħıre (< Ar. *baħıre*) Bir tür macun.

(بحیره) *kızıl peştedin keltürgeyler anı baħıre oğurlar ve ol kim bu bābda kiteblerda tapuldu* (93a/05)

b. 93a/05

[=1]

baħrayn (y.a) Bahreyn adası.

(بحرين) *ve yinçüniñ körklügreki kış ve baħrayn teñizindin çıkğay* (12b/08)

b. 12b/02, 12b/08, 14a/07, 28a/01, 86b/05, 86b/06, 87a/01

b.+dın 28a/02

b.+ğa 28a/03

[=9]

baħrī (< Ar. *baħrī*)

• **erneb-i baħrī** Denizde yaşayan salyangozgil familyasına dahil ve istiridye kabuğu gibi kabukları olan bir tür.

(ارنب بحرى) *erneb-i baħrī hāşşiyetin bilmekde ve ol cānvāri turur teñizdin birer körünür* (71a/02)

• **seretan baħrī** Deniz yengeci.

(سرطان بحرى) *faşl seretan baħrīni tağı anıñ hāşşiyetini bilmekde serağan baħrī teñizde bolğay* (70b/06)

• **baħrī yumurtka** Yumurta.

(بخرى تخم مرغ) *nevşādur maʿdeni asrı isig bolğay bahrī yumurtkanı kisgeyler* (76b/02)
b, 70b/06, 71a/02, 76b/02

b.+ini 70b/06

[=3]

bahrī (< Ar. *bahrī*) reng itibarıyla deniz suyuna benzer bir tür zümrüt.

(بحرى) *anı maʿdendin çıkarıp turur ve bahrī teñiz suwına oğşağay* (45a/09)

b. 45a/05, 45a/09

[=2]

bağşān (< Far. *bağşān*) Bağışlayan, ihsan eden.

(بخشن) *bīnam hūdāy mihribān bağşānında* (1b/01)

b.+ında 1b/01

[=1]

bağşla- (< Far. *bağş* + Türk. *+la-*) İhsan etmek, lütuf etmek.

(بخش) *eger sen yalguz adağın üzre turabilseñ kim kişi saña boluşmağınca bu yinçüni saña bağşlayım* (26b/05)

(عطا دهن) *turur duşvār ilge keltürmege yarağay satmazlar ve bağşlamazlar* (93b/06)

b.-dı 26b/07, 29b/09, 36a/03

b.-ğay 29b/06

b.-mazlar 93b/06

b.-yım 26b/05

[=6]

bağ- 1. Bakmak, bakışları bir şeye veya yöne doğru çevirmek.

(نظر) *tağı kuyaşda aña köp bağmak köz nūrına ziyān qalur* (56b/02)

(نکرد) *her kimniñ lakve illeti bolsa çinī közgüğe bağsa sağalğay* (87b/07)

2. Bir şeyi aramak, göz atmak.

(نکردن) *çomğan yirge: bargaylar tağı suwnuñ altına bağğaylar* (14b/03)

3. Fala bakmak.

(نکریستن) *ve bağarlar erdi edgü fāl ciheti üçün* (56a/01)

b.-arlar 56a/01

b.-ğaylar 14b/03

b.+mağ 56b/02

b.+mağlıkı 47a/05

b.-sa 84a/02, 87b/07, 89a/04

[=8]

baḳḳam (< Ar. *baḳḳam*) Kırmızı boya ağacı rengi. (Baklagillerden, odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç.)

(بقم) *ol suw tamām baḳḳam ranglıg bolğay* (40a/09)

b. 40a/09

[=1]

baḳḳamī (< Ar. *baḳḳamī*) Bakam ağacı renginde bir tür kırmızı lâl.

(بقمى) *ve bir tür taḳı bar turur laʿldin ve aḡa temrī oḳurlar ve bir türlüg taḳı ğıyāşī ve bir türlüg taḳı baḳḳamī ve bir türlüg taḳı idris* (52b/08)

b. 52b/08, 53b/04

[=2]

baḳır 1. Bakır madeni.

(مس) *birgey alamut tağında bir pāra baḳır tapmışlar ḳapān taşı birle biş batman* (84a/04)

2. Çinko.

(رو) *iki deng ve üç mines baḳır berāber iki deng yarım temür cevherince bolğay* (44a/01)

3. Erimiş çinko.

(نحاس) *aşılđa altun maddasına özge cevher kümüş yā baḳır yā ḳurğaşın ḳatışmış bolğay* (81a/07)

• **baḳır ḫabaḳ** Bakır tabak.

(طبق از مس) *bir baḳır ḫabaḳda ḳoysalar mağnāḫīs ol yir astında(n) aḡa yawuḳ ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey* (61a/03)

• **baḳır āletleri** Bakır işleme aletleri.

(الات مس) *yalğuz billürni taḳı baḳır āletlerine ḳılğaylar yapuştırmaq āletini ḳalʿaydın ḳılurlar* (83b/05)

• **baḳır tiş** Bakır diş.

(مس دندان) *aç ḳarınğa ḳişiniḡ tamaḳına salsalar ḳusturğay baḳır tişge cilā birgey* (84a/04)

b. 40a/05, 43b/08, 44a/01, 46a/10, 61a/03, 73a/06, 77b/04, 77b/07, 78b/05, 81a/07, 83a/09, 83a/09, 83b/01, 83b/05, 84a/03, 84a/03, 84a/04, 87a/09, 88a/04, 88a/05, 88a/05, 88a/06, 88b/05, 88b/06

b.+dın 83b/05, 83b/08, 84a/02, 88a/03, 88b/02, 88b/04

b.+ğa 73a/06, 74a/09, 83b/02

b.+ı 88b/03

b.+nı 74b/01, 76b/04, 83b/02, 83b/03, 83b/04, 83b/06

b.+nıñ 83a/08

[=40]

bāḳī (< Ar. *bāḳī*) 1. Kalıcı

(باقى) *bizim devrimizdin soñ bāḳī yādigār bolğay niçe kim meşhūr mişāl turur* (49a/05)

2. Sürekli, sabit.

(باقى) *ot anda bāḳī bolğay ve bir zamān koyğaylar andın çıkarğaylar* (57b/03)

3. Ebedi olan.

(تبارك) *ve fāydalar sansız turur bāḳī bir ve bar tañrı kim barça yaratğanlarnın körklügraḳı turur* (78a/08)

b. 49a/05, 57b/03, 72b/03, 78a/08

[=4]

bal Bal.

(انگيين) *eger pūranı bal birle yoğursalar ve tatlıgsirke küpine salsalar ve üç kün küp ağızını muhkem kılğaylar* (75a/02)

b. 75a/02

[=1]

bala Çocuk, yavru.

(بچه) *ve ol taşnı hāşıl kılmaḳ tarīḳi ol turur kim qarlıgaç balasını zaferān birle sarğartqaylar* (64b/02)

b.+ları 64b/02

b.+sını 64b/02

[=2]

balavuz Bal mumu.

(موم) *eger balavuz teg birge yapuşsa arıḡ yaḡ bolğay* (48b/06)

y. 92a/06

b.+dın 48b/06

[=2]

balçık Balçık, çamur.

(كل) *bolğay faşl çīnī āletlerinin hāşşiyeti bilmekte andın çanaqlar ve bardaqlar ve kadeh ol balçıkdan kılurlar* (65b/04)

(لوش) *mağāšāt:yaʿni çumğan: yiriniñ bireri taş bolur ve bireri balçık* (14a/07)

b. 09b/06, 10a/02, 11b/06, 12a/01, 14a/06, 77b/05, 77b/05, 93a/07

b.+da 10a/03

b.+dın 9b/09, 65b/04, 93a/08

b.+ğa 9b/07

b.+lar 11b/08, 12a/02, 18b/09

b.+larnıñ 11b/09

b.+nı 10a/02

[=18]

balçıklıg Çamurlu.

(لوش) *kaysı şadaf kim balçıklıg yirge yawuq bolsa ve anıñ yinçüsi kara suwluğ bolur* (14a/07)

b. 14a/07

[=1]

balğam (< Ar. *balğam*) Balgam.

(بلغم) *eger sūtge salsalar tirek yangay ve yoğurt bolğay ve balğamnu kisgey ve tabīʿatnu yumşatqay* (83a/06)

b.+nı 74b/09, 83a/06

[=2]

balık

• **balık tişi** Balık dişi.

(دندان ماهی) *bolğay faşl balık tişi ve anıñ ve anıñ hāşşiyetin bilmekte ve ol cevheri turur aq ve yultırar ve kiçig naqşlıg kenced dānesi teg* (89a/09)

• **balık kulağı** Deniz kabuğu.

(گوش ماهی) *aq mūhre ve dīv tırnağı ve balık kulağı ve bireri ve bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg* (77b/09)

• **balık qarmağı** Olta iğnesi.

(ماهى شست) **balık kıarmakı** kibi ol ħayvānnıñ aʕzāsı cerāhatlıĝ bolĝay elbette tüşgey gay (89a/09)

• **saķanķūr balıķı** Denizde yaşıayan bir tür sürüngen.

(ماهى سقنقور) ve belesān yaĝınıñ ħāli taķı **saķanķūr balıķı** ol kim ħāliş turur duşvār ħāşıl bolur (93b/07)

b. 71a/05, 77b/09, 89a/09, 89a/09, 89b/02

b.+1 93b/07

[=6]

baltır Baldır.

(ساق پاى) iki ilini iki **baltırına** kıoyup ermiş ve ayaķı taķı iligi barmaklarını biri biriñe kıoymış (43b/03)

b.+ina 43b/03

[=1]

bāñ (< Far. *bāñ*)

• **bāñ namāz** Ezan sesi.

(بانك نماز) ve öz ʕibādetlerine meşĝül bolĝaylar islām içinde **bāñ namāz** teg taķı naķūs ve öz nerseler tersālar (87b/02)

b. 87b/02

[=1]

bar 1. Var olan şey.

(است) zeyt yaĝı birle yaĝlaĝaylar ve bir türlüĝ taķı **bar** kim mışır yartın keltürürler (76a/03)

(هست) saĝ bolĝay tip anlar kıatında kıoyĝay ve ħayvānlarĝa bu cins anlamaķlıķ **bar** (64b/03)

(موجود) her ʕunşurda iki keyfiyet **bar** turur (04b/02)

2. Meydana gelmiş, yaratılmış.

(حدوث) anıñ içinde turur kim türlüĝ maʕden kim anıñ içinde ni **barın** taķı nige yararın nige yaramazın (03a/01)

3. Sahiplik.

(داشتن) yinçüniñ soĝan kıabuķları teg kıabuķları **bar** (15b/03)

b. 2b/05, 2b/07, 3a/06, 4b/02, 4b/09, 4b/09, 5a/04, 5a/05, 11b/03, 15b/03, 16b/02, 17a/04, 21b/05, 22a/04, 26a/07, 26b/08, 27b/09, 28b/02, 29a/04, 30a/04, 30b/09,

32a/03, 32a/08, 32b/09, 33a/01, 35a/06, 35a/07, 35a/09, 35b/05, 35b/08, 35b/09, 36a/02, 36a/04, 36b/03, 36b/08, 38a/07, 38a/08, 38b/03, 38b/09, 41b/03, 43a/02, 43b/01, 44a/06, 44a/08, 44a/09, 44b/04, 45a/01, 45b/02, 46a/02, 47a/09, 47b/09, 48a/07, 48b/02, 49b/01, 49b/06, 50a/02, 50a/03, 50b/01, 50b/08, 50b/08, 51a/01, 51b/03, 52a/03, 52a/06, 52a/07, 52b/07, 54a/07, 56a/06, 56b/05, 56b/07, 57a/07, 57a/08, 57a/08, 58a/02, 58a/04, 58a/07, 59a/02, 59a/09, 59b/09, 60a/06, 60b/05, 60b/06, 61b/04, 61b/05, 61b/05, 61b/08, 62a/02, 62b/01, 62b/08, 64b/03, 64b/08, 64b/09, 65a/07, 66a/07, 67a/05, 67a/07, 67b/03, 68a/02, 69a/03, 69b/02, 69b/06, 70b/03, 71a/01, 71a/03, 71a/03, 71a/05, 71b/03, 73a/01, 73a/01, 73a/02, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73b/04, 74b/06, 74b/07, 74b/09, 75b/03, 76a/03, 76a/05, 76a/06, 76b/07, 76b/07, 76b/08, 77b/01, 77b/08, 78a/08, 79b/04, 79b/08, 79b/08, 80a/03, 80a/08, 82b/05, 82b/07, 83b/07, 83b/08, 84a/07, 84b/07, 85b/04, 85b/07, 85b/09, 86a/05, 86b/05, 87a/09, 87b/01, 89b/03, 89b/08, 89b/09, 90b/06, 92b/01, 94b/08, 96a/07, 98a/08

b.+in 3a/01

b.+inı 1b/06

b.+nı 1b/03

[=160]

barlar Tüccarlar.

(معتمدان تجار) *ol madda perākende bolmasa ve cemā'atı kim barlarnıñ mu'ctemedlerindin tururlar (32a/08)*

b.+nıñ 32a/08

[=1]

bar- 1. Değişmek, dönüşmek.

(متبدل شدن) *kaçan kim yubūset ot nefesiniñ cezvindin bir sebep birle ruṭubatka barur bolsa ol cezv yil bolur (4b/05)*

(بدل شدن) *kaçan kim ruṭubatdin bir cezv havāğa barsa ol cezv ot bolğay (04b/07)*

2. Varmak, ulaşmak.

(فرو شدن) *qaysı kim şadafnıñ ağızınıñ ortasında bolğay taqı ağızdın şadafnıñ boğazına toğru barmış bolsa ʿuyün taqı mudahrec bolur (13b/06)*

(فرو رود) *ağızında tutsa isiglik sebebindin ve ağız öşündin zehr teşükde hal bolğay ve boğuzıña bargay (39b/04)*

3. Gitmek.

(امدن) *melike sultān h^varezmšāh ḥātunı nişābūrğa **barmış*** (27a/04)

(رفتن) *şeylān şehri kim kīş ve baḥrayn şehirlerindin turur bāzārgānliġğa **bardım** erdi*
(28a/01)

(شدن) *bu taġnı bilür erdi teferrüc kılmaġa ol taġğa **bardı** ġarı kördi* (33b/02)

4. Dönmek, yüklenmek.

(حمل شیدی) *kim kaçan kuyaş ḥamelge **barsa** yıl başı yeñi bolur da kıymatı cevherler*
ḥāzır kılurlar ermiş (55b/09)

5. Akmak

(رفتن) *eger oġlanlarġa baġlasalar suw aġızlarındın köp **barġay*** (59b/04)

b.-abilmedim 44b/06

b.-abilmes 44b/09

b.-dı 33b/02

b.-dım 28a/01, 29b/04

b.-ġanda 28a/06

b.-ġay 39b/04, 59b/04, 87b/07, 92a/04

b.-ġaylar 14b/03, 97a/07, 97a/08

b.-maġa 97a/07

b.-mış 13b/06, 27a/04

b.-sa 4b/07, 55b/09

b.-sam 28a/06

b.-ur 4b/05, 28a/03, 86b/07

b.-urlar 49b/08

[=23]

baraş (< Ar. *beraş*) Alaca lekeler.

(برص) *her kim özi birle tutsa laḳve iletindin ve cuzām ve **baraşdın** ve şar^e ve kılınçdın*
īmen bolġay (56b/02)

b.+dın 56b/02

[=1]

barça 1. Bütün.

(کلی) *ol kim **barça** ma^edenlerniñ sebebni ve ol tört faşl turur* (02b/06)

(جملگی) *ay kökünüñ astın yüziñe bu tertıbcı arş birle **barça** kökler ve anāşırları tururlar (03b/05)*

(جمله) *bilgil kim **barça** cevheriniñ şerīfraķı ve azīzraķı ve nefīsraķı yāķūt turu (30a/08)*

(كل) *rengleriniñ başlıķı aķ bolğay taķı tükengüsi kara taķı **barça** rengler aķ birle kara ortasınd(a) bolurlar (11a/02)*

(همه) *sınamaķda yāķütünüñ biş nişānı bolğay burunğı ol kim **barça** taşlarını yongay (42a/01)*

(تمامت) ***barça** firūzaler kim madendin bolsa yağdın ve tīz ıdığdın hāşşa misk isi ve taķı isig suwdın saķlamaķ gerek (55a/04)*

(جميع) ***barça** yandın bir türlüg taş turur ve anı sınamaķlıķ ol turur kim anı tişge sürtgeyler (72b/03)*

(مجموع) *tört reng ille berāber bolmasa ol **barçanıñ** taķı özge rengi bolğay (07b/01)*

(.) ***barça** zahmatlıg nerselerdin anlarnı saķlağay (88a/01)*

2. Tamamen.

(جمله) *eger bir kazañga suw toltursalar dāyim köp ot ol kazañ astında ursalar **barça** havā bolğay (05b/08)*

(كلى) *köp madenleriniñ vücüdünüñ illeti barça kuyaş aydınlıkındın bolğay (08a/03)*

3. Pek çok.

(مجملا) *anıñ yādını burunğı bāblarda **barça** yirge yād kılduķ (88a/02)*

4. Hepsi.

(هم) *yāķütünü andın çıkarmışlar ve lal ve billūr ve homs **barça** kında tururlar (32a/04)*

(همه) *yeti yipke tizgeyler taķı ol yipleriniñ uçlarını birge tutup **barçasını** bir kılıp birge burğaylar (20b/02)*

(جمله) ***barçadın** edğüreki bu türlüg cevher turur (82a/09)*

(انواع) *çanaķçılar işge süргеyler birer ol bolğay kim anıñ içi sarı bolğay ve ol **barçadın** edğürek (66a/06)*

(.) *līkin kızıl güğürt **barçadın** şerīfraķ ve edğürek türlüg turur (79b/04)*

b. 1b/06, 2b/06, 3b/05, 3b/06, 5b/08, 8a/03, 9b/06, 11a/01, 11a/02, 11a/08, 14a/05, 15b/08, 15b/09, 17a/08, 19a/03, 23b/06, 30a/07, 30a/08, 31b/05, 31b/09, 32a/04, 32b/01, 37b/01, 37b/03, 38a/10, 38b/07, 39a/09, 39b/09, 39b/09, 42a/01, 42a/03, 42b/08, 42b/09, 44a/07, 46a/04, 48a/02, 49a/03, 50b/07, 53a/06, 54b/02, 55a/04, 58b/05, 59a/03, 59b/07, 65a/05, 66a/05, 66b/08, 67a/09, 68a/09, 69a/06, 70a/06,

72b/03, 73a/04, 75b/06, 76b/08, 77b/04, 78a/08, 79a/03, 80b/06, 82a/09, 82b/05,
82b/08, 84a/04, 85a/07, 85b/01, 87a/08, 87b/03, 88a/01, 88a/02, 88b/06, 88b/07,
92a/03, 92a/08, 95b/07, 97a/02, 97a/02, 97b/04, 98b/07

b.+dın 18a/08, 19b/06, 20b/03, 37b/01, 52b/08, 57b/09, 60a/04, 65b/02, 66a/06,
79b/04, 82a/09

b.+nı 62a/03, 78a/06, 78a/06, 81a/01

b.+nıñ 7a/08, 7b/01

b.+sı 25b/03, 50a/07, 54a/07

b.+sın 38a/10

b.+sındın 17b/05, 56b/04

b.+sını 2b/05, 20b/02, 59a/04

b.+sınıñ 48b/01

[=105]

bardağ Bardak.

(كوزة) çīnī āletleriniñ hāşşiyeti bilmekde andın çanaqlar ve **bardağlar** ve kadeh ol
balçıkdın kılurlar (65b/04)

b.+lar 65b/04

[=1]

bārik (< Ar. *bārik*) Bereket ve bolluk veren Tanrı.

(.) haq **bārik** ve ta'ālā ol irādet kuvvatı birle kim aña birip turur (71a/06)

b. 71a/06

[=1]

barq (y.a) Sri-lanka bölgesinde bir dağ.

(برق) yāqūtñiñ ma'deni hem serendībge yawuq turur seylān heddindin ol tağda kim aña
barq oqurlar (32b/08)

b. 32b/08

[=1]

barmaq Parmak.

(انگشت) kuyaş toluğ kılisa bir **barmaq** kadarınca uzanmış bolğay anı sindurğaylar
(46a/03)

• **qarın barmaqı** İshal.

(اسهال) *zahm yirine qoysalar yaman iski cerāhatlarge islām qılğay ve qarın barmaqını men^c qılğay* (60a/08)

• **barmaq basımı** Parmak basıldığında kapladığı alan.

(سرانگشتی) *ol anteg bolğay kim bir barmaq basımı qılıç yüzinde cevherdin boş bolğay* (85b/08)

b. 46a/03, 85b/08

b.+ına 47a/04

b.+ını 60a/08

b.+larını 43b/03

[=4]

bars Pars, leopar.

(بوز) *bolğay bars ranglıg ve anıñ yörümeke ol yarı bu yarı defteyn hareketindin bolğay* (13a/02)

b. 13a/02

[=1]

basa Sonra, bundan başka.

(.) *birer özge hayvān şüretini kabül qılır basa :muhtelif mizāclar sebebi birle hayvān şüreti muhtelif boldı* (07a/01)

b. 7a/01

[=1]

başaratlıg (< Ar. *başarat* + Türk. *+lıg*) Bilgili, kavrayışlı.

(بصارت) *kim men bir vaqt mışrda erdim h^voca bar erdi cevher herfetinde ve tamām başaratlıg hakkāk erdi* (44a/08)

b. 44a/08

[=1]

basım

• **barmaq basımı** Parmak basıldığında kapladığı alan.

(سرانگشتی) *ol anteg bolğay kim bir barmaq basımı qılıç yüzinde cevherdin boş bolğay* (85b/08)

b.+ı 85b/08

[=1]

basıt (< Ar. *basıt*) Basit, temel.

(بسيط) *çün barça suflî ʿālamnıñ terkibi tört aşldın tururlar taķı basıt eczāsı anlar tururlar (03b/06)*

b. 03b/06

[=1]

baş 1. İnsan veya hayvanın kafa kısmı, baş.

(سر) *kaçan anıñ vāsıtası birle süçkürseler baş ağrıkına fāyda kılğay (79b/05)*

2. Zirve, en yüksek nokta.

(سر) *itni andın tağ başlarına keltürgeyler (49b/09)*

3. Bir şeyin ucu.

(سر) *şarī toğar çakda barça yaznıñ soñında butaķ başlarını teşük sarı keltürürler (92a/03)*

4. İlk, başlangıç.

(سر) *kaçan kuyaş hamelge barsa yıl başı yeñi bolur da kıymatı cevherler hāzır kılurlar ermiş (55b/09)*

b. 25a/05, 79b/05, 98a/06

b.+ı 55b/09, 70b/07, 90a/06

b.+ına 51a/08

b.+ını 71a/06, 73a/06, 76a/07, 87b/04

b.+ıña 30a/06

b.+larına 49b/09, 97a/07

b.+larını 92a/03

b.+nı 95a/01

[=16]

başka Dışında, bilinenden farklı bir şekilde.

(بی ان) *hakkāklar andın başka hiç kılabilmegeyler ve anıñ birle katığ taşlarını sürtgeyler (65a/04)*

(خارج) *kılur iki cismdin başka barça filizātdın tütüyā ve mağnīsyā ve köymiş bakır ve kara kurgaşın ve kirşen (77b/04)*

• **başka başka** 1. Ayrıntılı, detaylı.

(تفصیل) *her birini başka başka yād kılınğay (88a/03)*

2. Tek tek.

(مفردات) *tört unşurnı biriktirip turur her bir şeyi başka başka irdi kudreti birle biriktirip biri birine koştı* (03a/08)

• **-den başka** Dışında, haricinde.

(بی ... ازو) *kişiniñ kim menisi kinsi ihtiyārındın başka çıksa asrı nāfi^c bolğay* (74a/06)

b. 3a/08, 3a/08, 65a/04, 74a/05, 77a/05, 77b/04, 85a/09, 88a/03, 88a/03

[=9]

başla- 1. Başlamak.

(ابدع) *taķı başlar tañsuk işlerni kudreti birle eyle tañsuk işlik tañrı turur kim* (01b/05)

(كرفتن) *ol yıl kim zarf içinde bolsa suw bolmağa başlağay* (06a/02)

(ابتدا) *şerefiñe bes bu muqaddimeler hükmince cevherniñ şerifrağındın başlamak evveli turur ve ol yāķūt turur* (30b/05)

2. Takdim etmek, sunmak.

(تقديم) *bu iki aşıl ya^cni kibrūt taķı sindik başlamakka evvelrak bolğaylar* (79a/08)

b.-ğay 6a/02, 40b/03, 60b/07, 70a/02, 70a/05

b.+maķ 30b/05

b.+maķka 79a/08

b.-mış 25a/09

b.-r 1b/05

[=9]

başlıķ İlk, başlangıç.

(ابتدا) *taķı filizāt seba^c teg barça reñlerniñ başlıķı aķ bolğay taķı tükengüsi kara* (11a/01)

b.+ı 11a/01

[=1]

bat- 1. Batmak.

(فرو شدن) *ol yirde cevheri tapmışlar katıg bir tirek teg köpreki uzunrak yirge batmış āķ temür teg* (86b/03)

(فرو رفتن) *kaçan kiçe uşķanda tamām yirge batıp erdi* (86b/09)

(غوطه) *suwğa saldı erdi çıkarğıl çomğuçı çün battı erse burunğı batmaķda çıkardı* (36a/09)

(زیر آمدن) *irādet kuvvatı birle kim aña birip turur kayra suwğa kirgey taķı batķay* (71a/07)

2. Ezilmek, içe doğru çökmek.

(تشیدن) *eger temür örsge kıoyalar ve çeküç aña ursalar çeküçke **batkay** (51a/08)*

b.-ıp 86b/09

b.-kay 51a/08, 71a/07

b.+mağda 36a/09

b.-mış 86b/03

b.-tı 36a/08

[=5]

bāṭıl (< Ar. *bāṭil*) Geçersiz, boşa.

(باطل) bu *balçıklar kıyaşnıñ isiglikı sebebindin kırusa ve pāra pāra bolsa taķı ol cezvlernıñ yapuşmaķı **bāṭıl** bolğay (12a/02)*

• **bāṭıl bol-** Geçersiz olmak, geçersiz kılmak.

(باطل شدن) *ħalīfāğa ayttılar çün bir yıl keçti ol taşnı kağa saldılar ħāşşiyeti ve fi'ili tamām **bāṭıl boldı** (62a/07)*

(باطل کردن) *anıñ içinde yaşıllık bolğay ve aşlı tarāvat **bāṭıl bolğay** (54b/09)*

• **bāṭıl kııl-** Geçersiz kılmak.

(باطل کردن) *ustād tabīb māhir kılgay kim aña i'timād bolğay yā anıñ ħāşşiyetini **bāṭıl kıılmağay** (94a/01)*

• **bāṭıl kıılğucu** Batıl kılan, geçersiz kılan.

(مبطل) *sindik muzır turur barça türlüg ħevaska ve **bāṭıl kıılğucu** turur 80b/06)*

b. 12a/02, 54b/09, 60b/05, 62a/06, 62a/07, 80b/06, 81a/09, 94a/01

[=8]

bāṭinī (< Ar. *bāṭinī*) İç kısım.

(باطن) *anıñ zāhir uzvları taş turur ve **bāṭinī** ħayvān ve anıñ bir yanında açukluk bar (71a/05)*

b.+ı 71a/05

[=1]

batman (< Far. *batman*) 3 ile 6 kilo arasında değışen bir ağırlık ölçü birimi.

(من) *birgey alamut tağında bir pāra bakır tapmışlar kapān taşı birle biş **batman** ve bu barça nādirlerdin turur (84a/04)*

b. 14b/07, 84a/04, 97b/05

b.+nı 97b/05

[=4]

batur- Batırmak.

(فرو گذاریدن) *uluğ suwlar keçer qoy tirilerini uluğ taşlarğa bağlarlar ve ol suwğa*
batururlar (82a/06)

b.-urlar 82a/06

[=1]

bayuq Şüphesiz, kesin.

(.) *ya'ni her qaysı ne kim zaħm ursalar ve ma'lūm bolmağay kim ol zaħmatdın ħalāş*
*tapar mu **bayuq** ta özleri birle iletgeyler* (94a/06)

(يانى) *il birle bilmege yarağay kim anıñ içinde şāflar bar mu **bayuq*** (94b/08)

b. 94a/06, 94b/08

[=2]

bayzī (< Ar. *bayzī*) Oval, eliptik şekilde olan bir tür inci.

(بيضى) ***bayzīniñ** bahāsı yarımğa kelgey ve ramādīniñ onğa yā onnuñ yarımına* (24a/07)

b. 18b/01

b.+niñ 24a/07

[=2]

bāzārgān (< Far. *bāzārgān*) Tüccar, tacir.

(بازركان) *kim mışr ħalīfāları rüzgārında bir **bāzārgān** bir uluğ bıçaq destesi ħotū*
tişindin mekkege iletmiş erdük (90b/02)

(تجار) *yaman ranglığ bolsa işlergenlerge tağ kāzğānlarğa birgeyler kim*
***bāzārgānlarğa** satğaylar* (34b/03)

b. 34a/03, 34a/06, 90b/02

b.+larğa 34b/03

[=4]

bāzārgānlıq (< Far. *bāzārgān* +Türk. +lıq) Ticaret, alış-veriş.

(تجارت) *şeylān şehri kim kīş ve baħrayn şehirlerindin turur **bāzārgānlıgğa** bardım erdi*
(28a/01)

b.+ğa 28a/01

[=1]

ba'zı (< Ar. *ba'zı*) 1. Kimi, kimileri.

(بعضى) *bir ançasını cilā birip ḥorāsanga ilettim baʿzı aytıp tururlar kim zümürriid birle zeberced ikisi bir turur* (45a/03)

2. Bazı.

(بعضى) *ol milletniñ köpreki ol şehirlerde ve baʿzı vilāyetlerdin aña yavuş ol ʿalāmeti işitgeyler yok* (87b/06)

(چه) *şüretleriniñ tebeddüli āşkārā meḥsūs turur baʿzısı şanāʿat birle ve baʿzısı ḥāric sebebler birle* (05a/08)

(.) *ol tört kim anlarnıñ baʿzısıña ʿālam-ı kevn ü fesād tirlar yaʿni bu dünya* (03a/08)

3. Çeşitli.

(بعضى) *suwnıñ yoḡaru yüzine taḡı baʿzı yirdin ayılıp turur yirniñ astın yüzine taḡı otıñ öz yiri ayılıp turur* (03b/04)

b. 3b/03, 17a/06, 17b/01, 27b/03, 30b/03, 45a/03, 45a/03, 46a/04, 46b/08, 47b/08, 49b/05, 51b/02, 52a/04, 54b/02, 54b/03, 54b/03, 55a/01, 55a/06, 67b/04, 71a/03, 72b/07, 72b/07, 77b/05, 78a/01, 78a/01, 80b/01, 81a/06, 82a/07, 82a/08, 87b/06, 90a/06, 91b/07, 92b/09, 96b/03, 98b/06

b.+nı 78a/05

b.+sı 5a/08, 5a/08, 53b/08, 53b/08, 93a/01

b.+sında 81a/03

b.+sıña 3a/08

[=43]

beççe (< Far. *beççe*) Mansur halifenin sahip olduğu, iki miskal ağırlığında bir zümrüt,

(بچه) *manşūr ḥalifāniñ bir kaşı bar ermiş zümürriidin veznde iki mişkāl kim aña beççe ayturlar erdi* (48a/08)

b. 48a/08

[=1]

bedeḡşān (< y.a.) Bugün Afganistan sınırlarında bulunan tarihi Türk şehirlerinden biri.

(بدخشان) *bolḡay ol türlüg edḡü bolḡay ve anıñ maʿdeni bedeḡşānda turur* (57a/01)

b. 51b/07

b.+da 56a/06, 57a/01

[=3]

bedel (< Ar. *bedel*) Karşılık.

(بدل) *ol cihetdin kim tiryāk ʿamelni hāşşiyyeti birle kıılır ve **bedelniñ** hāşşiyyeti aşıl teg bolmağay* (93b/02)

• **bedel bol-** Fiziksel olarak değişmek.

(بدل شدن) *kaçan kim yildin bir cezv havāğa savukluğ birle **bedel bolsa** sebebler birle kerek ol sebep taşkırtın bolsun ol cezv suw bolur* (05a/01)

• **bedel kııl-** Fiziksel olarak değişmek.

(بدل شدن) *kaçan kim burūdet suwnıñ bir cezvnı harar(et)ka **bedel kılsa** ol cezv havā bolur* (05a/03)

b. 5a/01, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 93b/06

b.+i 88a/09

b.+ni 93b/01

b.+niñ 93b/02

[=8]

behār (< Far. *behār*) İlk bahar mevsimi.

(بهار) *ol **behārda** yirdin çıkğay ve anıñ yaprağınıñ şekli kavun yaprağı şekli bolğay* (90b/09)

b.+da 90b/09

[=1]

behremānī (< Ar. *behremānī*) Bir tür kıızıl yakut.

(بهرمانی) *yāķūt rummānī ve **behremānīdın** tapsalar öz hazīnası üçün alğaylar* (34b/01)

b. 34b/06, 34b/09, 40b/09

b.+dın 34b/01, 34b/08

b.+ğa 38b/03

b.+nı 35a/01

[=7]

belesān (< Ar. *belesān*) Pelesenk ağacı.

(بلسان) *keltürüp tururlar kim **belesān** özge yirde taķı biter ammā yağı ol turur* (92a/02)

• **belesān yağı** Pelesenk ağacından elde edilen yağ, reçine.

(روغن بلسان) *oğlan kim қарnındın hiç çıkğay kaçan **belesān yağın** ana köydürseler tız çıkğay* (92a/09)

b. 91b/09, 92a/02, 92a/09, 93a/02, 93b/06

[=5]

belgisiz Belirsiz, belli olmayan.

(نا پيدا شدن) *bir pāra nil yağ birle hoş kaynatğaylar ve ol tuzğa sürtgeyler **belgisiz** bolğay*
(48a/03)

b. 48a/03

[=1]

belgölük Aşık, açık, belli.

(پديد) *ba^{ez}ı ayturlar kim imdi **belgölük** degül ve yāķūt ma^cdeninde bir pāra elmās*
tapmışlar (49b/05)

(معلوم) *cevherni özine tartar ammā **belgölük** ermez* (61b/02)

(ظاهر بودن) *kızıl yāķūtğa yawuk bolğay ammā katıglıkda berāber bolmağay ve qadimde*
*la^c ma^cdeni **belgölük** degül ermiş* (51b/06)

b. 49b/05, 51b/06, 61b/02

[=3]

belgür- Belirmek, ortaya çıkmak.

(پديد آمدن) *kiçig tögseler serme teg her hayvānnıñ közinde kim aqlık **belgürmiş** bolsa bir*
zahm yā ağığ sebebindin (67b/07)

(ظاهر بودن) *anıñ rengi barça eczāsıña şu^cle birür eger ol yoķaru taşında **belgürmiş***
bolsa hak birle işlāh kılmağa bolğay (39a/09)

(پديد آمدن) *ma^cdeni bedehşānda turur ve qadimde tamām bahāsı bar ermiş qaçan la^c*
belgürdi (56a/06)

(پيدا بودن) *eger **belgürse** kim iki yinçü turur birge yapuşmış aña mürekkeb ayğaylar*
(18b/06)

b.-di 51b/09, 56a/06

b.-gey 5b/01, 78b/08

b.-miş 39a/09, 67b/07

b.-se 18b/06

[=7]

belkim (< Far. *belkim*) Belki, muhtemelen.

(بل كه) *şan^cat birle kılsalar otdın çıķmağay haķıkat altun bolmağay **belkim** kim altunğa*
oħşaş bolğay (82b/02)

b. 70a/03, 80a/01, 82b/02

[=3]

benefsicī (< Far. *benefsicī*) Erguvan ve mor rengli yakut veya lal.

(بنفسجی) *bir ançasınıñ rengi köklükke oħşağay anıñ kıymatı azraq bolğay laʿldin aña*

benefsicī oқurlar (35a/06)

b. 35a/06, 52a/04

[=2]

benefş (< Far. *benefş*) Mor renk.

(بنفش) *özge türlüglerge yaşıl ve benefş ve ekheb ayturlar ve bu niçe maʿdendin hāşıl*

bolur (52a/01)

b. 38a/10, 38b/03, 38b/04, 52a/01

[=4]

berāber (< Far. *ber-ā-ber*) 1. Beraber.

(برابر) *bir derem ağırı taş tepretkey magnāṭis teprenmeki birle anıñ berāberinde taķı*

anıñ birle hāreket qılur (61a/05)

(متساوی) *ķuyaşınıñ aydınlıķı anıñ berāberince yā artuķ yā eksük taķı isiglik sovuķluķ*

sebebindin ol yir içinde peydā bolur (08b/04)

(.) *yaķub kindī aytur kim qadīmde bu oħşaşlarını yāķūt ʿabbās birle berāber satar*

ermişler (38b/05)

2. Eşit miktarda.

(متساوی) *sariğ ve kızıl ve kıara ve yaşıl her bir reng kim anlardın hāşıl bolsa bir berāber*

cezv alsalar taķı tögseler ve anı ķarıştursalar ol barçanıñ hāşılı bir reng bolğay

(07a/08)

(تساوی) *tört reng ille berāber bolmasa ol barçanıñ taķı özge rengi bolğay* (07b/01)

3. Denk.

(یکسان) *eger iki yanı berāber bolsa aña zeytūnī ayurlar yoķ erse turuncī* (18b/03)

(برابر) *ammā ķatıgıķda berāber bolmağay ve qadīmde laʿl maʿdeni belgūlūk degūl*

ermiş (51b/06)

4. Bir hizada olma, aynı yükseklikte bulunma.

(برابر) *ķaçan hāliş zümürüdnü efʿī közine berāber tutsañ efʿī közi ķamaşķay* (47b/02)

(محاذات) *ķaçan ol ķuşlar havāğa iletürler erdi ve tağ berāberindin aşşalar elmās*

pāraları ķuşlar hāreketiniñ hūkmince it pāralarındın adrılıp yirge tüşer erdi

(50b/03)

b. 7a/08, 7b/01, 18b/01, 18b/03, 37b/04, 38b/05, 44a/01, 47b/02, 50a/07, 51b/06, 54b/07

b.+ince 8b/04, 22b/02, 44a/01, 44a/02

b.+inde 61a/05

b.+indin 50b/03

b.+ine 58a/05

[=18]

berber

• **berber kırcaqları** Bir tür zambak.

(لعبت بربری) *aytıp turur kim nerūk (...)* turur uluğ ve aq **berber kırcaqları** teg hem ol *şeklge* (90b/08)

b. 90b/08

[=1]

berd (< Ar. *berd*)

• **berd taşı** Dolu taşı, dolunun hasar vermesini engelleyen taş.

(حجر البرد) *kitergey faşl berd taşını bilmekde ve anıñ hāşşiyeti ol turur kim taşı turur kim andın kökdin yağğan burçaq kaçqay* (68b/07)

b. 68b/07

[=1]

berk Parlamak, kibrit gibi alev almak.

(كبريت) *anteg kim kuyaş köp zamān topraqqa yā taşka toğsa ta kuyaşnıñ şu^eā^e harareti* **berkindin** köygey (10a/08)

b.+indin 10a/08

[=1]

bevāsır (< Ar. *bevāsir*) Basur hastalığı, basurlar.

(بواسير) *hāşşa merhemlerde cerāhatnı qurutqay ve bevāsırğa fāydası bolğay* (86a/04)

b. 84a/01, 86a/05

b.+ğa 86a/04

[=3]

beyān (< Ar. *beyān*) Açıklamak.

(.) *sözümüz cevher içinde beyān qılunur kim ol cevher kim taş cinsindin turur taqı andın öñin ya^eni köp taşlar bar* (2b/07)

b. 2b/07, 3a/02, 3a/03

b.+1 2b/05, 2b/05, 3a/02

[=6]

beyhağ (y.a) Bugün İran sınırları içerisinde kalan Horasan bölgesinde kalan şehir.

Bugünkü adı Sebzevar'dır.

(بيهيق) *horāsan tağlarında hāşşa **beyhağ** tağlarında ve azerbaygā(n) cānibinde serāb tağında ve homs tağı gīlāfda turur (58a/08)*

b. 58a/08

[=1]

beyik 1. Büyük, yüksek.

(بلندی) *ol tağda kim aña rehāven oğurlar asrı **beyik** turur (33a/05)*

2. Dik, sarp.

(تند) *imdi elmās suw yollarında bolğay **beyik** tağlar ortasında (49b/06)*

b. 33a/05, 40b/06, 46a/02, 49b/06

[=4]

beyiklik Diklik, sarplık.

(تندی) *yok ol tağlarını **beyiklikindin** tağı andın kim ol tağlarda ziyānlıg cānvārlar bolğay (49b/07)*

b.+indin 49b/07

[=1]

bezreke (< Ar. *bezreke*) 1. Rehber, kılavuz.

(بذرقه) *mütevekkil ant içti kim anı izzet birle ve **bezreke** birle rūm melikine ıda birgey (62a/01)*

2. Yardımcı, kolaylaştırıcı.

(بذرقه) *şeylān şehriñe kaytkanda ol karı avretge tegürür erdim ve anıñ du'āsını yolda özümge **bezreke** kılur erdim (28a/09)*

b. 28a/09, 62a/01

[=2]

bıçağ Bıçak.

(كارد) *şadaflarını **bıçağ** birle açar tağı yinçü çıkarur (15a/09)*

• **bıçağ sapı** Bıçak sapı.

(دسته كارد) ve *hāşşiyeti bolmağay burun kıymatı bar ermiş andın bıçaq sapları kılğaylar* (89b/03)

● **bıçaq desteleri** Bıçak sapı.

(دسته كارد) *bir uluğ bıçaq destesi hotū tişindin mekkege iletmiş erdük* (90b/03)

b. 15a/09, 43a/03, 60a/03, 72b/02, 89b/03, 89b/04, 89b/05, 89b/06, 90a/08, 90b/03

b.+lar 86b/04

b.+nı 90b/03

[=12]

bīcāde (< Ar. *bīcāde*) Bicade taşı.

(بيجاده) *bīcāde kızıl yāķūtğa oğşaş bolğay ve ot birle fark kılmağa bolğay* (56a/08)

(بيجاده) *faşl bīcādeniñ hāşşiyeti ve menfa'atini bilmekde ve kıymatını tanımağda* (56a/05)

b. 38a/03, 38a/04, 53b/05, 53b/06, 56a/06, 56a/08, 56a/09, 56a/09, 56b/01, 61b/01

b.+ni 56b/03

b.+niñ 56a/05

[=12]

bīçāre (< Far. *bīçāre*) Biçare, çaresiz.

(.) *bu za'if ve bīçāredin pād-şāh ilhān raħmetu'llāhi aleyh derh'ast kıldı* (02a/03)

b. 2a/07

b.+din 2a/03

[=2]

big Bey, emir.

(امير) *ol ol kim yirde dengi bolsa yā artuğrak vilāyet biginiñ bolur ve andın azraq taķı kim bolsa çomğuçı alur* (15b/02)

(امراء) *keltürüp tururlar kim bigi ħorāsan biglerindin iligine bir pāra uzun kızıl yāķūt tüşmiş* (43a/07)

b.+i 43a/07

b.+iniñ 15b/02

b.+lerindin 43a/07

[=3]

bigen- Beğenmek.

(پسندیدن) *hindistān yirinde anı bigengeyler* (66b/01)

b.-geyler 66b/01

[=1]

bīhed (< Far. *bī* + Ar. *hed*) Sürekli, daima.

(متواتر) *ameli hararet anteg kim balçıkni otka qoysalar ve otı bīhed yandursalar kim bu balçıkda ruṭūbat qalmağay* (10a/03)

b. 10a/03

[=1]

bīhemīn (< Far. *bīhemīn*) Bu şekilde, aynı şekilde.

(بهمین) *ol kıyık kim sünbül bīhemīn yimiş bolğay* (94b/05)

b. 94b/05

[=1]

bil Bel, sırt.

(زیر پشت) *şehvet köp zahmat birse yufka kılmış qal'aynı biline bağlasa anı şehvetini iksitgey gey* (84b/04)

• **bil bağı** Kemer.

(کمر) *arapça aña müfertuḥ ayurlar altınç ol kim anı ortasında bil bağı bolğay* (18b/05)

b.+ine 84b/04

[=2]

bil- 1. Bilmek.

(دانستن) *taḡrı ta'ālā barçanı yarattı öz qudret kemāli birle kim ḡalk barçanı bilgeyler ve andın kim fāyda almak kerek* (78a/06)

2. Tanımak, ayırt etmek.

(دانستن) *anı edğüsi yamanını üç nersedin bilgeyler* (15b/04)

(معرفت) *faşl türlüğ la'llerni bilmekde tağı ma'denlerni tağı ḡāşşiyeti la'l tağı türlüğ turur* (51b/04)

(.) *faşl elmās taşını ve anı ḡāşşiyetini ve menfa'atini bilmekde elmāsniḡ ma'deni hindistān yirinde turur* (49b/04)

• **taḡrı turur bilgen** Tanrının herşeyin bilgisine vakıf olması.

(والله اعلم) *taḡrı turur bilgen ma'denler neçüklükiniḡ ḡāli ḡāşşiyeti ve menfa'ati tağı* (12a/09)

b.-dürdi 1b/05

b.-gen 12a/09, 54a/02, 79a/05

b.-geyler 15b/04, 22b/03, 52a/07, 63a/08, 78a/06

b.-gil 30a/07, 49b/02, 99a/02

b.-iç 62a/05

b.-mege 94b/08

b.-megey 9a/05

b.-megeyler 50b/07

b.-mekde 31b/09, 34b/05, 49b/04, 50b/05, 51b/04, 56a/05, 56b/04, 56b/08, 57a/03, 57b/08, 58a/06, 58b/02, 59b/04, 61b/02, 61b/06, 61b/07, 62a/09, 62b/04, 62b/09, 63a/09, 63b/05, 64a/02, 64a/07, 64b/06, 64b/09, 65a/03, 65b/01, 65b/04, 65b/07, 66a/05, 66a/08, 66b/02, 66b/07, 67a/01, 67a/03, 67a/06, 67a/09, 67b/02, 67b/05, 68a/01, 68a/09, 68b/03, 68b/07, 69a/01, 69a/04, 70a/05, 70a/09, 70b/06, 71a/02, 71b/06, 72a/05, 72b/07, 73a/07, 73b/07, 74a/06, 74b/04, 75a/08, 75b/05, 76a/08, 76b/08, 80a/07, 83a/08, 84a/05, 88a/06, 88b/01, 88b/07, 89b/01, 89b/07, 90a/06, 90b/06, 92b/02, 94a/03, 96a/09, 98a/07

b.-se 45b/07

b.-ür 2a/09, 33b/02

b.-ürler 51a/01

[=93]

bilezük Süs eşyası, bilezik.

(زبور) *bireri ol turur kim altun **bilezük** ve bizek pād-şāhlar üçün kılurlar* (77a/07)

b. 77a/07

[=1]

bilgülüg Aşkar, açık, belli.

(.) *aña cevher temesler **bilgülüg** bolsun üçün şişip kodduk* (02b/08)

(پدید اید) *ol taş ol tağm kazğanda **bilgülüg** bolur ma^cden eyeleri bilgeyler* (52a/07)

(محسوس کردن) *bolsalar bu yād kılingan hükm anda tapulğay ve **bilgülüg** bolğay* (05b/06)

b. 2b/08, 5b/06, 52a/07

[=3]

bilgür- Belirmek, ortaya çıkmak, açığa çıkmak.

(پدید اید) *eger ma^cdenler bir yirde **bilgürse** kim i^ctidāldin inhirāfi tapmuş bolğay* (07b/08)

(بيدا آمدن) *ol nerselerniñ kuvvatı kadarınca tuzluğlıķı añar **bilgürgey** (09b/05)*

(بيدا شدن) *kaçan zehr anıñ yavuğına yetse tir ol hotū süveginde **bilgürgey** (90b/05)*

(ظاهر شدن) *eger ğarīb reng birmişler bolsa hāli **bilgürgey** kim ol cilā kılınmış cevher neteg bolur ermiş (39b/07)*

(ظهور) *köprek cevherniñ **belgürmeki** kim hararet sebebindin zāhir bolğay (09a/04)*

b.-gey 9b/05, 9b/06, 12b/08, 39b/07, 61b/06, 90b/05, 91b/06

b.-meki 9a/04

b.-mekiniñ 51b/07

b.-se 7b/08,

[=10]

bilgüsüz Bilinmeyen, delili olmayan.

(نا معلوم) *sözi turur **bilgüsüz** haķıķati yoķ turur meger anı te'vıl kılğaylar (30a/03)*

b. 30a/03

[=1]

biliglig Maharetli, bilgili.

(ماهر) *eger şan^cat eyesi **biliglig** bolsa andın anteg yinçü kılğay (71b/09)*

b. 71b/09

[=1]

bilin- Bilinmek.

(.) *sarı la^cl bolur farķ ikisi arasında vezn ve cilā ve tarāvat ve otda sinamaķ birle **bilinge**y (37a/01)*

b.-gey 37a/01

[=1]

billūr (< Far. *billūr*) Billur.

(بلور) ***billūr** barça taşlardın şeffāfraķ ve laṭīfraķ suwluğraķ bolğay (58b/05)*

• **billūr zācı** Göz taşı.

(زاج بلور) *bir türlüg aķ zāc teg turur ve altunçılar aña **billūr zācı** oқurlar (75a/09)*

• **şeffāf billūr** Şeffaf billur.

(شفاف بلور) *homs taşını bilmekde ve anıñ hāşşiyetini ve ol cevheri turur **şeffāf billūr** teg az kızılraķ turur (58a/06)*

b. 32a/04, 37b/06, 46a/01, 58a/06, 58b/04, 58b/05, 58b/08, 59a/02, 59a/07, 75a/09, 75b/01, 78a/01

b.+dın 44a/04, 53b/07, 58b/07, 58b/08, 59a/04,

b.+ğa 76a/08

b.+nı 58b/02, 58b/05, 58b/06, 83b/05

b.+nıñ 10b/04, 41b/09, 58b/03, 59a/06

[=26]

bilmeklik Bilgi, bilinecek şey, görerek ve araştırılarak bilinebilen.

(اطلع) *şadaflarını içinde taķı bildürdi **bilmekliki** birle ħalāyıklarını cem^c ya^cni barça
‘ālamlıklar üze (01b/05)*

b.+i 1b/05

b.+ke 77a/02

[=2]

bin (< Ar. *bin*) Oğlu.

(بن) *keltürüp tururlar kim sulţān ġıyāse’d-dīn muħammed bin mesām ol vaķtda kim
firūza tađında erdi (48a/09)*

b. 48a/09

[=1]

binā (< Ar. *binā*) Bina, imaret, yapı.

(بنا) *ħaybatımız ħalāyık közinde düşmanlar közinde artuķ bolsun üçün ve ve ba^czını
binālarda ve ‘imāretlerde işge sürgeyler (78a/05)*

● **binā kııl**- Metin kurmak.

(.) *taķı her biriñe ni sebep ĳodulğanını biş faşl üze **binā kıılduķ** (03a/04)*

b. 3a/04

b.+larda 78a/05

[=2]

bīnām (< Far. *bīnām*) İsmiyle.

(.) ***bīnām** ħüdāy mihribān baħşānında (1b/01)*

b. 1b/01

[=1]

bīniyāz (< Far. *bīniyāz*) İstekli, arzulu.

(بی نیاز) *ve ħarizmedin **bīniyāz** bolğay ve anı bir kişiniñ ĳolına kim köp kıılı bar erdi
sürttiler (62a/02)*

b. 62a/02

[=1]

bir Bir.

(کي) *anıñ üni bir menzilge yavuk bargay* (87b/07)

2. Belirleyicilik işaretleyicisi.

(.) *bu ma^enā mücerreb turur bir vaqt tācirlerdin bir kimerse dostlık haqqını s̄ābit kıldı*
(89a/01)

(.) *bizim atımızka bir kitebi tašnīf kılgıl* (2a/04)

3. Bir kere, bir defa.

(کي) *ikinç kün hurmā ağaçını kördiler iki kisilmiş bir urmak birle kılıçnıñ ağır*
zahmındın terek birge turup (87a/04)

(واحدہ) *kim bir kurla az bulut peydā bolğay* (05a/09)

• **bir ança** 1. Biraz, bir miktar.

(بعضی) *anıñ rengi kızıl gilge oħsağay ve bu türlüg köprek bolğay ve bir ançasınıñ*
rengi

köklükke oħsağay (35a/04)

(ثلث) *bir ança taķı miski izip asrı körklüg anıñ birle qarışturğaylar* (99a/01)

(یک ثلث) *bir ança taķı ʿud anıñ üstine koyğaylar yahşı qarışqay* (99a/01)

• **biri biri** Parçalardan her biri.

(هر یک) *kiçig cezv bolsalar birge qarışğaylar anteg qarışmaq kim biri birindin*
ağırmaqğa mümkin bolmağay (06b/03)

(از هم) *қақан sinsa tabaķa tabaķa biri birindin қopğay* (51a/04)

(و هم) *ʿadesī ol turur kim pāralar bolğay mercümek teg biri birine yapuşmış* (73b/09)

(در هم) *ve ba^ezi biri biriñe yapuştırurlar muhtelif şekllerde* (46a/04)

(بر هم) *iki ilini iki baltırına koyup ermiş ve ayaķı taķı iligi barmaklarını biri biriñe*
koymış (43b/03)

(رکدي کي) *andın özgedin yıldırağan turur ve ʿalām halkı közine biri birindin revān*
bolup turur (82b/06)

(.) *ot anıñ eczāsını biri birindin ayırabilmez* (30b/06)

• **bir pāra** Biraz, bir miktar.

(یک پاره) *alamut tağında bir pāra bakır tapmışlar kapān taşı birle biş batman ve bu*
barça nādirlerdin turur (84a/04)

• **bir ve bar** Tanrının tekliğı ve eşsizliğı.

(تبارک الله) *baḳi bir ve bar taḡrı kim barḡa yaratḡanların körklüḡraḡı turur* (78a/08)

- **her biri** Parçalardan her birisi.

(کهر ي) *taḡlarını köp yād kılıp tururlar ve her birine andın hāḡḡıyyeti aytmışlar*

(هر) *ol tabaka tabaka :ya'ni kāt kāt: turur her bir kātı bir maḡḡuş reng birle renglenmiş bolḡay* (11b/04)

- **üçde bir** Üçte bir.

(ثلث) *teḡşük kiḡliki ve tarlıḡındın bahāsı yarımḡa yā üçde birge yetgey* (24a/07)

- **bir kıl-** Birleştirmek.

(ردنک كي) *ol yiḡlerniḡ uçlarını birge tutup barḡasını bir kılıp birge burḡaylar* (20b/02)

(ردنک هم) *köp nerseler bolḡay kim ma'cende bolḡay taḡı ḡan'at bir kılmaḡa bolḡay* (80b/03)

- b. 1b/04, 1b/07, 2a/04, 2a/06, 3a/03, 3a/08, 3a/08, 4a/01, 4a/02, 4b/02, 4b/04, 4b/06, 5a/01, 5a/03, 5a/05, 5a/09, 5b/01, 5b/08, 5b/09, 6a/03, 6a/04, 6a/05, 6a/08, 6a/08, 6b/01, 6b/02, 6b/03, 6b/06, 6b/07, 6b/08, 7a/07, 7a/08, 7a/09, 7b/02, 7b/02, 7b/02, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 7b/04, 07b/06, 7b/08, 8a/03, 8a/04, 08a/04, 8b/02, 8b/07, 8b/07, 8b/09, 10a/08, 10a/09, 10b/04, 10b/06, 10b/07, 10b/08, 11a/05, 11a/08, 11b/03, 11b/04, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 11b/06, 12a/03, 12a/03, 12a/05, 12b/04, 12b/06, 13a/07, 13b/04, 13b/06, 14a/02, 14b/02, 14b/04, 14b/05, 14b/06, 14b/06, 14b/07, 14b/08, 15a/08, 15b/05, 16b/08, 17b/05, 18b/04, 18b/04, 19a/02, 19b/01, 20a/01, 20a/04, 20b/02, 20b/03, 20b/05, 20b/05, 20b/06, 21a/03, 21a/03, 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/07, 21b/05, 21b/06, 21b/08, 21b/09, 22a/01, 22a/02, 22a/05, 22a/08, 22b/02, 22b/04, 22b/05, 22b/06, 22b/07, 22b/07, 22b/08, 22b/08, 22b/08, 22b/09, 23a/01, 23a/02, 23a/02, 23a/06, 23a/08, 23a/08, 23a/09, 23b/01, 23b/01, 23b/02, 23b/02, 23b/05, 24a/01, 24a/03, 24a/04, 24a/04, 24b/06, 24b/08, 25a/07, 25a/07, 25b/09, 26a/03, 26a/03, 26a/05, 26a/07, 26b/04, 27a/04, 27a/06, 27a/07, 27b/01, 27b/06, 27b/07, 27b/09, 28a/06, 28a/07, 28a/09, 28b/01, 28b/02, 28b/07, 28b/08, 28b/09, 30b/02, 31b/01, 32a/07, 32a/07, 32a/08, 32b/02, 32b/09, 33b/01, 33b/02, 33b/04, 33b/04, 33b/07, 34a/01, 34b/08, 34b/09, 35a/04, 35a/06, 35a/07, 35a/08, 35a/08, 35b/09, 36a/02, 36a/07, 36b/08, 36b/09, 36b/09, 37b/05, 38b/09, 39a/09, 39b/01, 39b/02, 40a/01, 40a/06, 40a/08, 40a/09, 40b/01, 40b/02, 41a/01, 41a/02, 41a/04, 41a/07, 41a/07, 41b/01, 41b/04, 41b/05,

41b/05, 41b/05, 41b/07, 41b/08, 43a/02, 43a/06, 43a/06, 43a/07, 43a/08, 43a/09,
 43b/01, 43b/06, 43b/06, 43b/06, 43b/08, 43b/09, 44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/04,
 44a/05, 44a/06, 44a/07, 44a/08, 44b/02, 44b/04, 44b/04, 44b/05, 44b/07, 44b/07,
 45a/02, 45a/03, 45b/02, 45b/09, 46a/03, 46a/08, 46b/07, 46b/08, 46b/08, 46b/09,
 47a/01, 47a/01, 47a/07, 47a/09, 47a/09, 47b/05, 47b/08, 47b/09, 48a/03, 48a/05,
 48a/05, 48a/07, 48a/07, 48b/02, 48b/03, 48b/04, 48b/04, 48b/09, 49b/05, 50a/02,
 50a/03, 50b/08, 50b/08, 50b/09, 51a/04, 51b/03, 51b/08, 52a/03, 52a/06, 52a/09,
 52b/01, 52b/02, 52b/03, 52b/04, 52b/07, 52b/07, 52b/07, 52b/08, 53a/01, 53a/02,
 53a/08, 53b/01, 53b/02, 53b/04, 55a/03, 55a/03, 55a/09, 55b/04, 55b/05, 55b/06,
 56b/03, 56b/07, 57b/02, 57b/03, 57b/07, 57b/09, 58a/02, 58a/04, 58a/07, 58b/04,
 58b/08, 58b/09, 59a/02, 59a/02, 59a/09, 60a/03, 60a/03, 60b/01, 60b/05, 60b/08,
 61a/01, 61a/02, 61a/02, 61a/03, 61a/04, 61b/04, 61b/05, 61b/07, 62a/02, 62a/07,
 62b/08, 62b/08, 62b/09, 63a/01, 63a/04, 64a/05, 64b/08, 65b/08, 65b/09, 66a/01,
 66a/09, 67a/04, 67b/03, 67b/07, 67b/08, 68a/03, 68a/04, 68b/02, 69b/02, 69b/04,
 69b/04, 69b/04, 69b/06, 70a/07, 70a/07, 70b/02, 70b/03, 70b/03, 70b/04, 70b/04,
 70b/04, 70b/08, 71a/05, 71a/08, 71a/09, 71b/01, 71b/07, 72a/01, 72a/08, 72b/03,
 72b/05, 72b/09, 73a/01, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73a/05, 73a/09, 73b/03, 73b/05,
 74a/08, 74a/09, 74b/04, 74b/06, 74b/07, 74b/08, 74b/09, 75a/09, 75b/06, 75b/07,
 75b/07, 76a/03, 76a/05, 76b/06, 76b/07, 77a/06, 78a/08, 79b/02, 79b/03, 79b/08,
 80b/03, 80b/08, 81a/08, 81b/06, 82a/04, 82a/09, 82a/09, 83a/09, 83b/01, 83b/03,
 84a/02, 84a/04, 84a/07, 84a/07, 85b/02, 85b/04, 85b/04, 85b/07, 85b/07, 85b/08,
 85b/09, 86a/06, 86b/02, 86b/02, 86b/05, 86b/05, 87a/01, 87a/04, 87b/01, 87b/03,
 87b/04, 87b/05, 87b/07, 88a/07, 88b/07, 89a/01, 89a/01, 89a/01, 90a/02, 90b/02,
 90b/03, 91a/01, 91a/05, 91b/03, 92a/01, 94a/04, 94a/05, 94a/07, 94a/07, 94a/08,
 94b/03, 94b/07, 94b/08, 94b/09, 95a/02, 95a/04, 95a/08, 95b/01, 95b/07, 95b/08,
 96b/07, 97a/01, 97a/09, 97b/05, 97b/05, 97b/09, 97b/09, 98b/03, 99a/01, 99a/01

b.+de 28b/09

b.+i 3b/08, 4b/03, 5b/06, 6b/03, 6b/04, 8b/04, 8b/04, 15b/06, 16a/04, 16a/07, 18a/06,
 22b/07, 22b/07, 30a/01, 30b/06, 35b/09, 36a/01, 36a/02, 36a/02, 43b/03, 43b/04,
 46a/04, 46b/05, 47b/06, 48b/01, 50a/04, 51a/04, 59a/05, 65a/08, 66a/01, 66b/03,
 71a/02, 71b/07, 73b/08, 73b/09, 74a/02, 74b/02, 75b/06, 78b/02, 78b/09, 79a/05,
 82b/06, 87b/04, 93a/03, 93a/06

b.+ige 68b/09

b.+in 23a/04

b.+inci 39a/08

b.+inde 24b/08, 93b/05

b.+inden 79a/05

b.+indin 6b/03, 30b/06, 51a/04, 65a/08, 74a/02, 82b/06

b.+ine 02a/06, 3b/08, 69b/06, 73b/09, 73b/09, 75b/06, 77a/01, 78b/09

b.+inge 4b/03, 46a/04

b.+ini 11a/05, 86b/09, 88a/03

b.+iniñ 2b/08, 3b/02, 10b/03, 16b/01, 22b/03, 68b/08

b.+iñe 3a/04, 3a/08, 5b/06, 6b/04, 30b/09, 43b/03, 43b/04

b.+isi 3a/05, 3a/05, 3a/05, 3a/05, 3b/08, 42b/01

b.+isinge 3a/09

b.+ni 8b/02

[=557]

bir- 1. Vermek

(دادن) *kıldı papas bir pāra kızıl yāķūt bir mişķālga yawuķ ol irge **birdi*** (33b/05)

2. Bağışlamak, vermek.

(اعطا كردن) *ħaķ bārik ve ta°ālā ol irādet kuvvatı birle kim aña **birip** turur* (71a/07)

3. İlaç olarak vermek, ilaç almak.

(دادن) *kim kaçan anı izseler ve yereķān °illethğ kişige **birseler** řifā tapķay* (64b/05)

• **aydınlık bir-** Güçlendirmek, sağlıklı hale getirmek.

(روشنایی دادن) *köz otlarında işge sürgeyler közge **aydınlık birgey*** (25a/04)

• **cilā bir-** 1. Cila vermek, cilalamak.

(جلا دادن) *zümürüdge yāķūt cilāsı birle **cilā birgeyler** körklügrek kelgey* (46a/09)

2. Güçlendirmek, sağlıklı hale getirmek.

(جلا دادن) *köz otlarında °amel kılğaylar közge **cilā birgey** ve köz nūrın arturğay* (70b/05)

• **ħaber bir-** Haber vermek.

(خبر دادن) *hiç kiři **ħaber birmeyin** turur kim anıñ veznince yāķūt körmiř bolğaylar*
(43a/04)

• **kuvvet bir-** Güçlendirmek, sağlıklı hale getirmek.

(قوت دادن) *köz dārūlarında asrı nāfi° bolğay ve köñülge **kuvvat birgey*** (83a/05)

● **nişan bir-** Belirtmek.

(نشان دادن) *yiñçüdin kim dāneleri uluğluğunu kim nişān birip tururlar bu şeklde kim yād kılduğ* (22a/05)

● **renk bir-** Renklendirmek.

(رنک کردن) *keşmirdin kiçig sağraqlar keltürürler ermiş ve billürdin kaçlar kılğaylar ve aña reng birgeyler* (58b/07)

● **şu'le bir-** Aydınlatmak, ışık vermek.

(تافتن) *anıñ rengi barça eczāsına şu'le birür* (39a/09)

● **yaruqluğ bir-** Aydınlatmak.

(روشنایی دادن) *ol taşı turur asrı iri ot teg yaruqluğ birür* (71a/09)

● **zahmat bir-** Rahatsızlık vermek, rahatsız etmek.

(زحمت دادن) *kişiğe şehvet köp zahmat birse yufka kılmış kal'aynı biline bağlasa anıñ şehvetini iksitgey* (84b/03)

b.-di 33b/05, 33b/08, 36a/04, 62a/04, 89a/01

b.-eyim 28b/08

b.-gende 83b/08

b.-geni 49a/08

b.-gey 25a/01, 25a/04, 29b/03, 42a/09, 47a/04, 47a/08, 62a/01, 70b/05, 74a/04, 79b/03, 81b/04, 83a/05, 84a/04, 97a/03, 98a/07, 98b/02

b.-geyler 26a/01, 34b/03, 46a/09, 54b/05, 55a/01, 58b/07, 58b/09, 65b/08, 66a/01, 94a/07

b.-gil 28b/02

b.-ip 3a/09, 22a/04, 45a/02, 71a/07, 82a/02, 93b/04

b.-medi 36a/05

b.-mege 40a/01

b.-mek 39b/05, 61a/07

b.-meklikde 39b/09, 46a/09

b.-mese 96b/05

b.-meyin 41b/03, 43a/04

b.-miş 60a/09, 63a/04

b.-mişler 39b/06

b.-se 39b/03, 61b/09, 84b/03, 96a/02, 96a/03

b.-seler 38a/01, 47a/07, 53a/05, 58b/06, 60a/09, 61a/06, 63a/05, 64a/05, 64b/05,
69b/04, 70b/02, 71b/05, 72b/06, 73b/04, 80b/08, 87b/02, 91b/08

b.-ür 39a/09, 60a/08, 71a/09

b.-ürler 57a/07, 65b/04

b.-ürürler 94a/05

[=78]

biraz Biraz.

(قدرى) *ol ir kayra kemige kaytti yana ta'am kıldı biraz yimiş taqı ta'ām papa(s) katıña ilette* (33b/06)

b. 33b/06

[=1]

birer 1. Bazı, bazıları.

(بعضى) *bu taşlardın birer türkistān şehrlerine iletürler* (70a/02)

(چه) *bu bābda köp rencler iletmiş erdi birerini iritmek birle birerini sına maqlıq birle* (43b/05)

(انچ) *birer insān şūretini kabūl kıtur taqı birer özge hayvān şūretini kabūl kıtur* (06b/09)

2. Kimi, kimileri.

(بعضى) *ve anıñ tabī'atnı savuk ve kıruğ ve lañf turur ve birer tabībterdin ayturlar kim mu'cedil turur* (82b/09)

3. Biraz, bir kısım.

(بعضى) *suw ol köymiş nersege keçse kim hal bolğay kim birer ol suwdın qarışsa taqı aqsa andın soñra ve suw teg bolğa* (10a/09)

4. Biri.

(بعضى) *ve ol iki türlüg bireri kān içinde köz teg yulturar ve birerini taşdın hāşıl kıtur* (80a/09)

b. 06b/09, 06b/09, 10a/09, 10b/04, 11b/02, 55a/05, 63b/04, 66a/06, 69b/05, 70a/01,
71a/02, 72a/09, 75b/01, 77b/06, 82a/04, 82a/08, 82b/09, 87a/08

b.+i 9b/02, 9b/02, 14a/06, 14a/06, 17a/02, 43b/05, 43b/05, 57b/09, 58a/01, 59b/02,
59b/02, 67a/04, 68a/07, 69a/05, 69a/06, 69a/06, 69a/06, 69a/06, 77a/01, 77a/02,
77a/03, 77a/06, 77a/08, 77a/09, 77b/01, 77b/02, 77b/03, 77b/07, 77b/08, 77b/08,

77b/09, 77b/09, 78a/02, 78a/02, 78a/03, 78a/04, 79b/01, 79b/01, 79b/01, 80a/09,
81a/05, 82a/03, 89b/02, 90a/01, 95a/05, 95a/05, 95a/08

b.+in 80a/09

b.+ine 59b/01

[=67]

birge 1. Beraber.

(بر هم) *gurbāldın aşığa kiçse yeti yipke tizgeyler taķı ol yiplerniñ uçlarını birge tutup
barçasını bir kılıp **birge** burğaylar (20b/02)*

2. Bir parça haline gelme, birleştirme.

(جمله) *anlardın her birini **birge** kıtsalar bir hāş reng hāşıl bolur (11a/05)*

b. 10b/03, 11a/05, 20b/02, 20b/02, 24a/07, 25a/08, 51b/01, 67b/09, 68b/09, 80b/08,
88b/06, 92a/01, 99a/01

[=11]

birici

• **ilhām birici** İlham veren.

(ملهم) *tañsuk yaratıǵlıǵlarını taķı ārāyişlerni taķı **ilhām birici** hālāyıqlarķa taķı yollarını
kođǵan turur (1b/02)*

b.1b/02

[=1]

birik- Birikmek, bir araya gelmek.

(تراکيب) *her bir **birikmegeni** kudret şanʻatı birle taķı ündegen turur kıllarını
kıpsanılmış rahmetiñe (01b/04)*

(متحد بودن) *bir cism özge cismniñ eczāsını tilese kim ol eczāda tađılmaķlıķ hāşıl bolǵay
birikgey (04a/02)*

b.-gey 4a/02

b.-megeni 1b/04

b.-megiñe 2b/06

b.-se 4a/02

[=4]

biriktir- Birleştirmek, birleşik hale getirme.

(مركباتیدن) *bu dūnya bu dūnya içindeki nerseler kim yaratıǵlıķ turur tört ʻunşurnı
biriktirip turur (3a/07)*

(.) her bir şeyi başka başka irdi kudreti birle **biriktirip** biri biriğe koştı (3a/08)

b.-ip 3a/07, 3a/08

[=2]

biriktür- Biriktirmek, bir araya getirmek.

(مركبات) *ol kim ma°deni ermez cevherlerniñ beyānı kim türlüğ nerselerni **biriktürüp** turu(r)lar* (02b/06)

b.+üp 02b/06

[=1]

biril-

• **cilā birilmek** Parlatılmak, cilalanmak.

(جلا دادن) *birle anteg reng tutkay hotū reng teg asrı **cilā birilmiş** bolğay* (89b/05)

b.-miş 89b/05

[=1]

birinc Pirinç, bakıra çinko katılarak elde edilen bileşim.

(برنج) *eger temürni yā bakırnı yā **birincni** tileseler kim altunlasalar nevsādur vāsıtası birle ağartabilgeyler* (76b/04)

• **dımaşkı birinc** Altına çok benzeyen bir pirinç türü, bu sadece ateşe atılarak ayırt edilebilir.

(برنج دمشقی) *taķı yufķa **dımaşķı birinc** altunğa oħşagay ta otķa salmayınca altundın ayırabilmegeyler* (82b/04)

b. 43b/08, 82b/04, 83b/03, 88a/09

b.+din 88b/06

b.+ge 88a/03

b.+ini 76b/04

[=7]

birle 1. İle, ile beraber.

(با) *her kim özi **birle** tutsa tiş ağırığındın ĩmen bolğay* (59a/07)

(به) *ķaysı cerāħat kim anıñ **birle** ķılsalar edģü bolmağay* (83b/09)

(ب-) *sebeblerdin bir sebeb **birle** ķuyaşnıñ şu°lesi aña tegse bir uzun müddet taķı bu sebeb birle ol taşnıñ cezvleri za°f bolur* (11b/05)

(بر) *tal yıgaçı çarħı **birle** cilā tutğay asrı körklüg* (46b/01)

(د) *kaçan taķaġuġa birseler hem ol zamān yumurtķasın tōkgey řaruķı uzun zerāvendni mūm **birle** tutarlar (91b/09)*

2. Ve.

(ج) *fařl sefīdrūynı ve anıñ hāřřıyyetin bilmekde sefīdrūynı baķır **birle** řal'aydın kılġaylar (88a/06)*

b. 1b/04, 1b/05, 1b/05, 1b/06, 1b/07, 1b/07, 2a/05, 2a/08, 2b/01, 2b/01, 2b/03, 2b/09, 3a/04, 3a/08, 3a/09, 3b/02, 3b/02, 3b/05, 4a/03, 4a/03, 4a/04, 4a/04, 4a/07, 4a/08, 4b/03, 4b/03, 4b/04, 4b/04, 4b/08, 4b/09, 5a/01, 5a/04, 5a/05, 5a/06, 5a/08, 5a/09, 5b/02, 5b/07, 6a/07, 6a/07, 6b/01, 7a/01, 7b/05, 8b/09, 9a/08, 9a/08, 9b/02, 9b/09, 10a/01, 10a/07, 10b/03, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/04, 11a/06, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 12a/03, 12a/04, 12a/08, 13a/02, 13b/01, 14b/06, 15a/03, 15a/09, 17a/05, 20b/03, 21a/02, 21a/06, 22b/01, 22b/04, 23a/05, 24b/03, 24b/06, 25a/05, 25a/06, 25a/08, 25a/08, 25b/01, 26a/01, 26a/01, 26a/04, 26a/04, 26b/08, 27b/06, 28b/04, 29b/02, 29b/07, 30b/07, 32a/06, 33a/01, 33a/01, 35b/06, 37a/01, 37b/01, 37b/06, 37b/06, 37b/06, 38a/03, 38a/06, 38b/04, 38b/05, 38b/07, 39a/02, 39a/08, 39a/09, 39b/06, 40a/02, 40a/07, 40a/09, 40b/07, 42a/02, 42a/08, 42a/09, 42b/02, 43a/05, 43b/05, 43b/05, 44a/02, 45a/03, 46a/09, 46a/09, 46a/10, 46a/10, 46b/01, 46b/01, 46b/02, 46b/02, 46b/03, 46b/04, 46b/04, 47a/03, 47a/03, 47a/05, 47b/07, 48a/03, 48b/03, 48b/07, 49a/02, 50a/02, 50a/03, 50a/07, 50b/05, 51a/09, 52a/04, 52a/08, 52b/03, 53a/03, 53a/03, 53a/05, 53a/06, 53b/05, 53b/07, 53b/09, 53b/09, 54b/05, 54b/07, 55a/01, 55a/02, 55a/02, 55a/08, 55b/01, 55b/02, 55b/08, 56a/08, 56b/01, 56b/03, 56b/06, 56b/09, 57b/02, 57b/04, 57b/06, 57b/06, 57b/08, 58a/03, 58b/06, 59a/07, 59b/01, 59b/02, 59b/03, 59b/05, 59b/08, 60a/03, 60a/09, 60a/09, 60b/03, 60b/04, 60b/05, 60b/08, 61a/04, 61a/05, 61a/05, 61b/09, 62a/01, 62a/03, 62a/08, 62b/03, 63a/01, 63a/04, 63a/06, 63a/06, 63b/02, 63b/03, 63b/08, 64a/04, 64b/02, 65a/04, 65a/06, 65a/07, 65a/09, 65b/02, 65b/03, 65b/08, 65b/09, 66a/01, 66a/01, 66a/02, 66a/03, 66a/06, 66a/07, 66b/05, 66b/07, 67a/07, 67b/08, 68a/06, 68a/07, 68a/07, 68b/01, 68b/06, 69a/02, 69a/08, 69b/01, 69b/03, 69b/07, 69b/07, 69b/09, 69b/09, 70b/01, 70b/08, 70b/09, 71a/06, 71b/01, 71b/04, 72a/02, 72a/04, 72a/08, 72a/08, 72a/09, 72b/05, 72b/07, 72b/08, 73a/05, 73a/09, 73b/04, 73b/05, 73b/06, 73b/08, 74a/01, 74a/07, 74a/07, 74a/09, 74b/06, 74b/07, 75a/02, 75a/04, 75a/05, 75a/07, 75a/08, 75b/05, 76a/01, 76a/02, 76a/03, 76a/03, 76a/07, 76b/03, 76b/03,

76b/04, 76b/05, 76b/05, 76b/05, 76b/07, 77a/06, 77b/01, 78a/06, 78a/09, 79a/04, 79a/05, 79b/03, 79b/05, 79b/06, 79b/07, 79b/09, 80a/02, 80a/03, 80a/06, 80b/04, 81a/01, 81b/01, 81b/05, 81b/05, 81b/06, 81b/06, 82a/01, 82a/07, 82b/02, 83a/02, 83a/03, 83a/03, 83a/06, 83a/07, 83b/02, 83b/08, 83b/09, 83b/09, 84a/04, 84a/06, 84a/08, 84a/09, 84b/02, 84b/06, 85a/02, 85a/05, 85b/01, 86a/09, 86a/09, 86b/04, 87a/04, 87b/04, 87b/08, 87b/08, 87b/09, 88a/02, 88a/03, 88a/05, 88a/06, 88b/02, 88b/08, 88b/08, 89a/02, 89a/02, 89a/02, 89a/03, 89b/04, 89b/05, 89b/06, 90a/01, 90a/03, 90a/04, 90a/04, 90b/01, 90b/04, 91a/01, 91a/09, 91b/09, 92a/05, 92a/06, 92b/06, 93a/02, 93b/02, 94a/06, 94b/08, 95b/09, 96a/03, 96a/08, 97b/03, 97b/03, 97b/04, 97b/08, 98a/02, 98a/03, 98a/07, 99a/02

[=375]

birlikde Beraber, birlikte.

(اتحاد) *munteg ni iħtilāf kim birlikde ötüsse iħtilāf sebebi birle qarışur* (07b/05)

b. 7b/05

[=1]

biş Beş.

(پنج) *söz yāķūtñi sinamaķda yāķūtñiñ biş nişāñi bolğay* (42a/01)

(خمس) *kaçan veznde biş artar bolsa bahāsı iki ança bolğay* (23b/05)

(.) *kılduķ bu biş faşlñiñ evveli anıñ içinde turur kim bu tört unşur kim haķ ta^cālā kudreti birle yaratıp turur* (3a/04)

b. 3a/04, 3a/04, 19b/05, 21a/01, 22b/06, 23b/01, 23b/02, 23b/02, 23b/05, 24a/02, 24a/02, 27a/03, 27a/06, 33b/08, 41a/04, 41a/05, 41a/06, 41a/06, 41b/01, 42a/01, 43b/08, 44a/03, 46b/08, 47a/01, 53a/09, 53a/09, 53b/01, 53b/02, 55b/06, 60a/01, 60a/03, 60b/09, 82a/04, 84a/04, 93b/07, 94b/07, 97b/05

b.+din 93a/03

b.+niñ 93a/04

[=46]

bişinç Beşinci.

(پنجم) *suwluğ taķı yahşı bolğay bişinçke fukķā^c digeyler kim kızıl erken az tonuķlıķı bar* (17a/03)

(خامس) *ol hedge tegrü kim bişinç keyfiyet hāşıl bolğay qarār kılınğan kim aña mizāc oķurlar* (06b/04)

b. 6b/04, 18b/04, 42a/04, 54b/01

b.+i 17b/09

b.+ke 17a/03

[=6]

bişür- Pişirmek, pişirmek.

(پختن) *eger bir pāra andın hamūrğa salsalar her itmek kim andın **bişürseler** köygey*
(74b/08)

b.-seler 7b/03, 74b/08

[=2]

bit- 1. Madenin kaynağı, maden ocağı.

(روئیدن) *buḥāra şehri qatında tağı bar beyik ol tağ üstünde cerāhat taşı **bit*** (46a/02)

(مثبت بودن) *bu yirdin gümān tüşer kim zümürüd öz ma^cdeninde **bit** ermiş* (46a/01)

(بودن) *ol taşı turur kiçig kim sistan ve zāul yirinde **bit*** (64a/08)

2. Kıl, tüy vs çıkması.

(یافتن) *artuq kirpük kim köz kırığında **bitmiş** bolğay yolksalar qayra bitmegey*

3. Meydana gelme, ortaya çıkma.

(پدید آمدن) *çiçekde ve nerse kim közde **bit** işge sürgeyler* (98a/02)

● **yirdin bitgen otlar** Ot, nebat.

(نبات) *ve balıq kulakı ve bireri ve bireri tirekler ve **yirdin bitgen otlar** teg* (77b/09)

b.-er 46a/01, 46a/02, 46a/02, 64a/08, 92a/02, 98a/02

b.-gen 77b/09

b.-megey 57a/03, 83b/09, 88b/09

b.-miş 52b/01, 88b/09

[=13]

bitālī (?) Bir tür misk.

(بیتالی) *bir nāfa andın veznde yeti mişkāl çıqğay ve andın soñ **bitālī** bolğay ve ol miskini*
köprek töküp satarlar (95a/09)

b. 95a/09

[=1]

biti- Yazmak.

(نوشتن) *ebedī necātnıñ sermāyesi fālğa teberrük üçün anı **bitimek** kerek* (49a/04)

b.-gil 2a/07

b.-mek 49a/04, 49a/04

b.-miş 48b/01

b.-mişler 55b/01, 77a/01

b.-seler 72a/02

[=6]

bitigli (krş. bitiglig) Yazılı, yazılmış.

(نوشته) *uluğ pād-şāhlar atı anda bitigli atabeg hazīnasından sulṭān muḥammed ḥ^varezmşāh hazīnasına tegmiş erdi* (52b/06)

b. 52b/05

[=1]

bitiglig (krş. bitigli)

• **bitiglig kāğız** Yazmak için kullanılan kağıt.

(نوشته کاغذ) *anıñ ḥāşşiyetni ol turur kim bitiglig kāğızğa sürtse qararı kāğızdın kitergey*

b. 68b/04

[=1]

bitil- (I) Yazılmak.

(نوشتن) *ol elvāhdın turur kim musānuñ tūrını anıñ üzre bitilmiş erdi* (45b/03)

b. 45b/03

[=1]

bitil- (II) Ortaya çıkmak, meydana gelmek.

(رسته) *mercümek teg biri birine yapuşmış ve cavarsi ol turur kim tarı teg bolğay ve ol taqı bitilmiş bolğay* (74a/01)

b.-miş 74a/01

[=1]

bitüg Maden ocağı.

(معدن) *birer tabīblerdin ayturlar kim muṭedil turur anteg kim köprek bitüg yiri isig yirlerde bolur* (82b/09)

• **bitüg yir** Maden.

(عدن قراگاه) *iḥtilāf sebebi birle qarışur maḍdenni ḥadndın alıp tururla(r) ve ḥadn timek taqı bitüg yiri bolur* (07b/06)

(معدن) *ikşi taqı ayturlar taqı edgü bitüg yiri kızıl yirinde turur* (57a/06)

(معادن) *türlüg maʿden kim anıñ içinde ni barın taqı nige yararın nige yaramazın islāmın ziyānın taqı **bitüg yirin** nige oñşarın* (03a/01)

(معدنیات) *anıñ içinde her bir türlüg cevherlerniñ **bitüg yirini** taqı her biriñe ni sebeb qoğulğanını biş faşl üze binā kıldıq* (03a/04)

b. 3a/01, 3a/04, 7b/06, 57a/06, 65a/04, 67a/02, 73a/08, 82b/09, 84a/05

[=9]

bitür- Bitirmek, ortaya çıkmak.

(رویدن) *itni cerāhatdın arıtqay ve yeji it **bitürgey*** (85a/04)

b.-gey 85a/04

[=1]

biz (I) 1. Çokluk kişi zamiri, Biz.

(ما) ***bizlerdin** bir kişi çıktı kim bu tağnı bilür* (33b/02)

(.) *pād-şāh ilhān rahmetu'llāhi aleyh derh'ast kıldı **bizim** atımızka bir kitebi tašnif kılğıl* (02a/04)

2. Fiil çekiminde 1. çokluk kişi.

(بیم) *biz munteg yinçü körmeyin turur **biz*** (29a/07)

b. 29a/06, 29a/07, 29a/07, 82b/03

b.+ge 2a/07, 2b/05

b.+im 2a/04, 2a/05, 29b/02, 34a/05, 49a/01, 49a/05

b.+ler 33a/09

b.+lerdin 33b/01

[=13]

biz (II) Bez.

(کرباس) *eger **bizni** anıñ birle çılatsalar taqı qurutup otqa salsalar köymegey* (72a/04)

(خرقه) *eger fetile yā bir iski **biz yā** bir nerse kim köymekke qābil bolsa aña qarşu tutsalar derhāl yangay* (06a/04)

(رکو) *eger yarımı **bizge** yapuşsa taqı hiç qalmağay* (96a/01)

b. 06a/04, 59a/02

b.+ni 72a/04

b.+ge 96a/01, 96a/01

[=5]

bažāʿat (< Ar. *bažāʿat*) Alıp satılan şey, ticari mal.

(بضاعت) *sefer vaktında burunğı sünnet hükmince ol tıflğa ayttım **bazā**at birgil*
(28b/02)

b. 28b/08

b.+ındın 28b/07

b.+i 28b/02

[=3]

bizek Süs eşyası, ziynet.

(زبور) *ve kadimde andın **bizekler** kılur ermişler arab yirinde ve özge yirlerde* (58b/01)

(زينت) *altun bilezük ve **bizek** pād-şāhlar üçün kılurlar taķı uluğlar üçün kılurlar*
(77a/07)

(.) *tamām **bizek** birle ol kızını şeylān şehrinde anteg kim pād-şāh hizmetine lāyık bolsa*
mısr şehrine keltürdiler (29b/07)

(ارایش) *otuz altı dānedin kim andın aķd kılsalar **bizek** üçün yipke tartķaylar* (21b/01)

b. 21b/01, 29b/07, 77a/07

b.+ler 56b/07, 58b/01, 59b/07, 77b/05

[=7]

boğaz (krş. boğuz) Boğaz.

(كلوى) *ķaysı kim şadafnıñ ağızınıñ ortasında bolğay taķı ağızındın şadafnıñ boğazına*
toğru barmış bolsa uyün taķı mudahrec bolur (13b/05)

b.+ına 13b/05

[=1]

boğuz (krş. boğaz) Boğaz.

(كلو) *ve ağız öşündin zehr teşükde ħal bolğay ve **boğuzıña** bargay* (39b/04)

b.+ıña 39b/04

[=1]

bol- bol- fiili, cevheri fiil.

• **aķ bol-** Beyazlaşmak.

(سفید شدن) *anıñ içinde zāhir bolğay ve izmek birle hem **aķ bolğay** ve la^l izmek birle*
kızıl bolğay (53b/09)

• **artuķ bol-** 1. Genişlemek.

(ترقی کردن) *barça rengler aķ birle kara ortasınd(a) bolurlar aķ tederic birle **artuķ bolur***
(11a/03)

(افزودن) *ve soğan teg tabaka tabaka artuq bolur* (13b/09)

2. Uzak olmak, münezzeh olmak.

(زيادت بودن) *kim aña suhtegī ayturlar hakkāklar ışılāhınca ve ol ʿayb barça ʿayblardın artuq bolğay* (48a/01)

• **artuqraq bol-** Çoğalmak.

(زيادت بودن) *eger sarılık kökdin artuqraq bolsa üçünç türlüğ yaruk yaşıl bolğay* (12a/06)

• **artuqraq kıl-** Fazlalaştırmak.

(زيادت کردن) *ermiş imdi biş kılıp tururlar kaçan cevheri yetilse artuqraq kılğay* (19b/06)

• **āsān bol-** Kolaylaştırmak.

(اسان بودن) *buhārlar andın çıqğay ve nefes urmağa āsān bolğay ve ölüim korkuğı bolmağay* (44b/08)

(اسان شدن) *hāmile hātun ol vaqtda kim küçey bolsa kaçan butıña bağlasalar toğurmağı āsān bolğay* (47b/02)

(اسان کردن) *her hātun kim toğurmağı küçey bolsa eger elmāsnu birge tutsa āsān toğurğay* (64b/07)

• **ʿaybdın yırak bol-** Hatasız olmak.

(فسبحانه) *ʿaybdın yırak bolmaqlıq ol pād-şāhka kim emri uluğ turur* (06b/07)

• **bāṭıl bol-** Geçersiz olmak, geçersiz kılmak.

(باطل شدن) *halīfāğa aytular çün bir yıl keçti ol taşnu kağa saldılar hāşşiyyeti ve fiʿili tamām bāṭıl boldı* (62a/07)

• **bedel bol-** Fiziksel olarak dönüşmek.

(بدل شدن) *kaçan kim yildin bir cezv havāğa savukluk birle bedel bolsa sebebler birle kerek ol sebep taşkartın bolsun ol cezv suw bolur* (05a/01)

• **carp bol-** Çanak, çömlek haline gelmek.

(سفال کردن) *kim bu balçıkda ruṭubat kalmağay ve kuruğluk anar gālib bolsa carp bolğay* (10a/04)

• **cem bol-** Toplanmak, bir arada olmak.

(جمع بودن) *anıñ üçün ayturlar ni kim yahşılık şfati bar erse anda cem bolğay* (16b/02)

• **cerāḥat bol-** Yaralanmak.

(مجروح شدن) *ammā her mevzū° kim anıñ birle cerāḥat bolsa hergiz hoş bolmağay*
(89a/03)

(ریش شدن) *eger cerāḥat bolsa aq şamğ birle ʔalā kalsalar nāfi° bolğay* (73b/06)

• **ḥaḳ civāriña vāşıl bol-** Ölmek, hayatını kaybetmek.

(جوار رحق پیوسته بود) *bir ʔurla şeylān şehriñe yettim ol ʔarı °avret ḥaḳ civāriña vāşıl*
bolup erdi (28b/01)

• **dāyim bol-** Sürekli olmak.

(دوامی) *ol isiglik dāyim bolsa anteg kim ol isiglik sebebindin ol ruḥbat ʔuruğay*
(11b/07)

• **def° bol-** Def olmak, uzaklaşmak.

(دفع شدن) *ʔaçan bir niçe ʔurla ḥayvān közine tartısalor ol tamām def° bolğay* (67b/08)

• **delil bol-** Kanıtlamak, ispatlamak.

(دلیل بودن) *eger ʔan tapsalar ol delil bolğay kim tiz yarıp tururlar* (96a/05)

• **edgü bol-** İyi gelmek, iyileştirmek.

(و بودنکن) *yılan tişlegenge bağlasalar sağık tapğay ve zehr andın ʔıçğay ve*
unutmağık illetine asrı edgü bolğay (66b/09)

(نیک شدن) *eger andın oğ temürıkalsalar cerāḥatı edgü bolmağay* (89a/04)

• **fāriğ bol-** Bitirmek.

(فارغ شدن) *bahāsın az ʔılğay ʔaçan şekldin fāriğ bolsağ söz uluğlukda ve kiçiglıkde*
aytkay mız (19b/02)

• **ğālib bol- 1.** Üstün gelmek, ağır basmak.

(غالب شدن) *eyle sağınilğay kim ḥāric sebebler birle havāniñ üstünde ğālib bolğay*
(05b/02)

(مستولی شدن) *çün suwnuñ isigliki ğālib bolsa yirniñ pāralarıña kim suw birle ʔatışmış*
bolğay (10a/01)

2. Yayılmak, kaplamak.

(استیلا گرفتن) *çün sovuğluk ʔatığ ğālib bolsa ol yıl kim ʔarf içinde bolsa suw bolmağa*
başlağay (06a/02)

• **ğayb bol-** Ortada olmamak, görünmemek.

(غایب بودی) *eger ḥalifā ğayb bolğanda ilçiler ol çalmağa hizmat ʔılır ermişler* (27b/08)

• **güzāf bol-** Zırvalamak.

(كزاف بودن) *satğuçığa ve alğuçığa te'alluk tutar taķı her rüzgārda artķay ve ni kim bu ma'nāda ayturlar **güzāf bolğay** (24a/01)*

• **hācet bol-** Gerekli olmak.

(حاجت بودن) *cevherni ilge alganda ağızğa salğaylar hāşşa ol cevherni kim aña cilā birmek **hācet bolğay** (39b/05)*

• **hādiş bol-** Olmak, meydana gelmek.

(حادث کردن) *ol aytilğan hāller tārı bolğay ol bağlangan cevher kim **hādiş bolğay** (79a/02)*

(حادث شدن) *kaçan bu aytilğan tütin yir içinde **hādiş bolur** (78b/05)*

• **hal bol-** Çözölmek, dağılmak.

(منحل شدن) *tağayyur hāşıl bolğay andın soñra yaz harareti sebebindin **hal bolğay** (09a/06)*

(حل شدن) *aña birse ta ağızında tutsa isiglik sebebindin ve ağız öşündin zehr teşükde **hal bolğay** (39b/03)*

(تحليل یافتن) *şīşede yā bir muhkem yirde bir pāra arpa qarışturmaq kerek kim mümkün bolğay kim havādın **hal bolğay** (97b/09)*

• **hāliş bol-** Saf ve katışıksız olmak.

(خالص بودن) *ol illet kim altunlarınñ bireri **hāliş bolğay** ve ba'zı ol turur kim **hāliş bolmağay** (81a/06)*

• **harāb bol-** Bozulmak,

(فاسد بودن) *üstünki tirisı fesād tapmış bolğay andın kitergeyler eger barçası **harāb bolmuş** bolsa koyğaylar (25b/03)*

(متفتت شدن) *isiteler kim ot rengin tutsa hergiz yaman bolmağay ve anıñ şūreti **harāb bolmağay** (31b/07)*

• **hasta bol-** Bozulmak.

(خسته کردن) *katığ cevherlerniñ katıglıķından anıñ üstün yūzi **hasta bolğay** (54a/04)*

• **havāyi bol-** Isınmak.

(هوایی) *andın buhārları peydā bolğay taķı ol yir astında kim **havāyi bolsa** taķı yiri kim ol havāyi kapsamış bolsa tütin hāşıl bolğay (78b/02)*

• **hażm bol-** Sindirmek.

(هضم شدن) *eger sindik ol kişige birseler sağık tapğay içegilerni tūzetgey ve ķursaķda **hażm bolmağay** (80b/09)*

- **helāk bol-** Ölmek, yok olmak.

(هلاک شدن) *ağız öşündin zehr teşükde hal bolğay ve boğuzuña bargay ve ol kişi derhāl helāk bolğay* (39b/04)

- **hiç bol-** Yok olmak.

(ناچیز کردن) *anıñ yiltırarı ança bolmağay kim altunnuñ ve dārūlar vāsıtası birle köygey ve hiç bolğay* (83a/02)

- **īmen bol-** Hastalıktan korunmak, bağışıklığı artırmak.

(ایمن بودن) *köp aña bakmaqlık köz nūrını arturğay her kim özi birle tutsa şar^c illetindin īmen bolğay* (47a/05)

- **ķābil bol-** Mümkün olmak.

(قابل) *sowuqluķ işlengen kuvvat turur yā işlenmege ķābil bolğay şehvet birle taķı işlenmekke ķābil bolğay* (04a/03)

- **kār bol-** Etki etmek.

(کار کردن) *kaçan yākūtñi özi birle tutsalar t̄ā^cün illetindin īmen bolğay taķı ve ta ol kişige kim birge tutsa aña kār bolmağay* (42a/09)

- **kerek bol-** İhtiyaç duymak.

(محتاج کردن) *ol hātunğa altun kerek boldı ve tiler erdi kim anı yaşuru satğay erdi* (27a/06)

- **lāyık bol-** Uygun olmak.

(لائق بودن) *ķayra ewürgeyler ol kim aķd lāyıķı bolsa aķd kılğaylar* (20a/09)

- **ma^clūm bol-** Bilmek, bilinmek.

(معلوم شدن) *bu kiteb cem^c kılındı burunğı hūkmeler sözündin taķı ol kim bu kılğa tecribe birle ma^clūm bolup turur erdi* (02b/01)

(.) *özge nerse kim tecribe birle ma^clūm bolğan nemerselerni kim bizim hāzratımızķa keltürürler* (02a/05)

- **meşğūl bol-** Bir iş veya meşgale ile uğraşmak, vakit harcamak.

(مشغول کردن) *ol millet halāyıķı agāh bolğaylar ve öz ibādetlerine meşğūl bolğaylar* (87b/02)

- **meşhūr bol-** Yaygın olmak, herkesçe bilinir olmak.

(مشهور شدن) *ol hāşşiyet niçe kim meşhūr bolup turur aşlı yoķ turur söz zümürriüdnin aybında* (47b/05)

- **muħaķķaķ bol-** Araştırmak, gerçeği aramak.

(محقق) *andın soñra zümürriüdni izdim ve ef̄ közine tarttım taķı hiç eşer kılmagey*
muħaķķaķ boldı (47b/04)

• **muħālif bol-** 1. Aykırı olmak.

(خلاف) *ol barçanıñ hāşılı bir reng bolğay kim bu tört rengğa muħālif bolğay* (07a/09)

2. İklim veya doğa olayları nedeniyle elverişsiz olmak, uygunsuz olmak.

(مخالف) *içinde ol cezirege yavuķ yettük yıl muħālif boldı keminiñ lengerin kemiştile*
(33b/01)

• **muħkem bol-** Sağlam olmak.

(محکم شدن) *ķaysı kim ķatre ķatre aña kirmiş bolsa bağlanmış şāflar teg ve muħkem*
bolmış (94b/05)

• **mustevli bol-** Artmak, üstün gelmek.

(مستولى شدن) *kim yelniñ hāşşiyyeti ol turur kim ķaçan isiglik aña mustevli :ya'ni artsa:*
bolğay otınıñ şüretini ķabül ķılğay (39a/06)

• **mu'cedil bol-** Ölçülü olmak.

(اعتدال کردن) *közde biter işge sürgeyler ve isi ıdığlar anıñ birle mu'cedil bolğay* (98a/02)

• **mümkin bol-** Mümkün olmak, olası olmak.

(ممکن) *bir mu'ayyen ķoş unşur cevherindin kiçig cevz bolsalar birge ķarışğaylar*
anteg ķarışmaķ kim biri birindin adırmaķğa mümkin bolmağay (06b/03)

(امكان) *ol suw kim yirde bolğay yā taşda bolğay ve özgede kim çıķmağa mümkin*
bolmağay (5b/04)

• **müşte'il bol-** Yanmak, alevlenmek.

(مشتعلى) *ve ol buħārlarda bir türlüğ yağ bar kim dāyima müşte'il :ya'ni yanar: bolur*
(32b/09)

• **nāfi' bol-** Faydalı olmak, iyi gelmek.

(نافع بدن) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim ma'cūnlarda ve müferrihlerde işge sürgeyler ve*
köz dārūlarında asrı nāfi' bolğay (83a/05)

• **ögülmiş bol-** Hoş karşılanmak, uygun görülmek.

(پسنديدن) *ba'zi fuķķa'ini ramādī hisābındın sanarlar taķı renglerde ihtilāf ögülmiş*
bolmağay (17b/02)

• **pāra bol-** Kırılmak, parçalanmak.

(شکسته شدن) *tabī'at hūkmince öz yirini taleb ķılğay bu sebebdin pāra bolğay* (39a/07)

• **pāra pāra bol-** Parça parça, un ufak olmak.

(مفتت شدن) *bu balçıklar kuyaşnıñ isigliki sebebindin kúrusa ve pāra pāra bolsa taqı ol cezvlernıñ yapuşmaķı bātil bolğay* (12a/02)

● **rakık bol-** İnceleşmek, yumşamak.

(رقیق شدن) *ol cevher kim andın peydā bolsa rakık bolğay* (79a/01)

(رقیق بودن) *biri edğürek ve anıñ nişānı ol turur kim otta tirek irigey ve rakık bolğay sakır teg bolğay* (66b/03)

● **rāst bol-** Tesadüf etmek, rastgelmek.

(راست بود) *eger bir parı bolsa teşüki rāst bolmasa öğülmış bolmağay* (19b/01)

● **tañrı rażı bol-** Allah razı olsun.

(رضی الله عنه) *mehdī halıfānıñ hazīnasında tañrı rażı bolsun* (38b/06)

● **şarı bol-** Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

(طاری) *eger buşarı yā tütünü bolğay yana ol ayılğan řāller şarı bolğay* (79a/02)

● **revān bol-** Akmak.

(روان شدن) *sarı suw andın revān bolğay ançağa tegri kim tamām zehrni andın çıkarğay* (63b/07)

● **sağ bol-** İyileşme, sağlıklı olmak.

(شفا) *gümānı ol kim balaları sağ bolğay tip anlar şatında koyğay* (64b/03)

● **sınar bol-** Kırılmak.

(شکسته کردن) *bu evānıdin biri benim hizmetşarlarım ilinde sınar bolsa ol şadğuluk bolğay* (59a/05)

● **son bol-** Sona ermek.

(لالی نهاییه) *ol barçanıñ taķı özge rengi bolğay taķı niçe kim kılsalar nihāyetsiz soñ bolğay* (07b/02)

● **tamām bol-** Bitmek, tamamlanmak.

(تمام شدن) *tañrı turur bilgen tamām boldı tañsuķnāme-i ilřānı (99a/02)*

● **yağşı bol-** İyileşmek.

(شفا یافتن) *yinçüni sirke birle şalaya şılğaylar taķı ol yirge yaķğaylar yağşı bolğay* (25a/06)

● **yaman bol-** Bozulmak, formunu kaybetmek.

(تباہ شدن) *ādamı teni isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay* (24a/09)

(تباہ کردن) *yinçü ot isiglikindin yaman bolğay sarğarğay* (24a/08)

● **yüklü bol-** Hamile kalmak.

(ابستن شدن) *kaçan tecrîbe kıldı kim nerûk turur her hâtun kim yise **yüklü bolmağay***
(91a/07)

• **yüklüg bol-** Hamile kalmak.

(بار کردن) *ve eger ir taqı yise andın hâtun **yüklüg bolmağay*** (91a/08)

• **zâhir bol-** 1. Meydana gelmek.

(ظاهر شدن) *köprek ma'cenlerniñ bolmağı kışın bolur taqı köprek cevherniñ belgürmeki*
*kim hararet sebebindin **zâhir bolğay*** (09a/04)

2. Ortaya çıkmak.

(ظاهر کشتن) *bedehşân kaşabasında bir yıl 'azîm zelzele boldı ve ol tağlar yarıldı ve la'c*
*tağlar ortasında **zâhir boldı*** (51b/08)

3. Görünmek.

(ظاهر بودن) *eger kuyaşka qarşu tutsalar yâ aydınlıqğa ba'zısı kızıl körüngey ve ba'zısı*
*âk ve aklık anıñ içinde **zâhir bolğay*** (53b/09)

• **zahmatda bol-** Sıkıntı çekmek, rahatsızlık.

(متالم شدن) *elbette uykusı kelmegey uykusuzluğdın **zahmatda bolğay*** (71b/05)

• **zâil bol-** 1. Sona ermek, iyileşmek.

(زایل کردن) *kursak za'iflikındın taqı kursak rencindin îmen bolğay ve eger kursakda*
*za'iflik yâ renci bolmış bolsa **zâil kılğay*** (58a/06.)

2. Gidermek.

(زایل کردن) *andın hâşıl bolur temür bir(le) sarmusağnı isitseler anıñ mazaratını zâil*
kılğay ve artuqsı suwluqlarnı def'c kılğay (86a/06)

• **ziyânkâr bol-** Zararlı olmak.

(مضر) *kurgaşın tütüni barça hevâsğa **ziyânkâr bolğay*** (85a/07)

2. Oluşum süreci.

(تكوين) *evvelgi faşl altun hâşşiyeti ve anıñ bolmağında altun ma'cende anteg bolğay*
(81a/02)

b.-abilgey 4a/02, 10a/07, 47a/03

b.-abilmez 42b/08

b.-asını 1b/08

b.-dı 3b/08, 4a/04, 4a/04, 16a/06, 27a/06, 33b/01, 34a/07, 36a/01, 38b/08, 44b/08,
47b/04, 50a/06, 51b/08, 51b/08, 52b/09, 62a/07, 68a/04, 87a/01, 99a/02

b.-dı 7a/01

b.-du 38b/07

b.-ğan 2a/05, 62b/08

b.-ğanda 27b/08

b.-ğandin 10b/08

b.-ğanga 94a/05

b.-ğanmakı 65a/09

b.-ğanmı 3a/02

b.-ğay 2b/03, 3b/01, 3b/02, 3b/05, 3b/09, 3b/09, 4a/02, 4a/03, 4a/03, 4b/03, 4b/07, 5a/04, 5a/09, 5a/09, 5a/09, 5b/01, 5b/02, 5b/04, 5b/04, 5b/06, 5b/07, 5b/07, 5b/07, 5b/08, 6a/01, 6a/06, 6b/01, 6b/03, 6b/05, 6b/08, 7a/03, 7a/09, 7a/09, 7b/01, 7b/01, 7b/03, 7b/09, 8a/01, 8a/01, 8a/01, 8a/02, 8a/03, 8b/01, 8b/01, 8b/01, 8b/02, 8b/03, 8b/06, 8b/07, 8b/07, 8b/08, 8b/08, 8b/09, 8b/09, 09a/01, 9a/02, 9a/03, 9a/04, 9a/06, 9a/06, 9a/08, 9a/09, 9b/01, 9b/02, 9b/08, 9b/08, 10a/01, 10a/01, 10a/04, 10a/05, 10a/05, 10a/06, 10a/06, 10a/09, 10b/01, 10b/03, 10b/04, 10b/06, 10b/07, 10b/07, 10b/08, 10b/08, 10b/09, 11a/01, 11a/06, 11a/07, 11a/08, 11a/08, 11a/09, 11b/01, 11b/02, 11b/02, 11b/06, 12a/02, 12a/03, 12a/04, 12a/07, 12a/07, 12a/08, 12b/01, 12b/03, 12b/04, 12b/05, 12b/09, 13a/01, 13a/02, 13a/03, 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13a/06, 13a/07, 13b/05, 13b/07, 13b/08, 13b/09, 14a/01, 14a/01, 14a/02, 14a/04, 14a/04, 14a/05, 14a/05, 14a/09, 14a/09, 14b/05, 14b/09, 15a/01, 15b/01, 15b/08, 15b/09, 16a/03, 16a/04, 16a/04, 16a/05, 16a/08, 16a/08, 16a/09, 16b/02, 16b/05, 16b/06, 16b/07, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 17a/02, 17a/03, 17a/05, 17a/06, 17a/08, 17a/09, 17b/02, 17b/02, 17b/04, 17b/05, 17b/05, 17b/06, 17b/07, 17b/07, 17b/08, 17b/08, 17b/08, 17b/09, 17b/09, 18a/01, 18a/01, 18a/02, 18a/02, 18a/03, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/08, 18a/09, 18b/02, 18b/05, 18b/07, 18b/08, 18b/09, 18b/09, 18b/09, 19a/01, 19a/01, 19a/02, 19a/02, 19a/03, 19b/01, 19b/04, 19b/06, 19b/07, 19b/09, 19b/09, 20a/01, 20a/03, 20a/03, 20a/04, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20b/01, 20b/03, 20b/03, 20b/04, 20b/05, 20b/06, 20b/07, 20b/09, 20b/09, 21a/01, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/06, 21a/06, 21a/08, 21b/02, 21b/04, 21b/07, 21b/09, 22a/01, 22a/02, 22a/09, 22b/01, 22b/01, 22b/03, 22b/04, 22b/06, 22b/06, 22b/07, 22b/08, 22b/09, 23a/03, 23a/07, 23a/07, 23a/09, 23a/09, 23b/03, 23b/04, 23b/05, 23b/05, 23b/06, 23b/06, 24a/01, 24a/02, 24a/02, 24a/04, 24a/05, 24a/08, 24a/09, 24a/09, 24b/01, 24b/03, 24b/04, 25a/06, 25b/01, 25b/03, 25b/06, 26a/02, 26a/02, 26a/09,

26b/01, 27a/03, 28b/02, 29b/06, 30a/06, 30b/01, 32a/06, 32a/06, 32b/02, 32b/04, 32b/05, 32b/06, 32b/06, 32b/06, 33a/02, 34a/06, 34a/08, 34a/09, 35a/02, 35a/03, 35a/04, 35a/05, 35b/04, 36b/03, 37a/02, 37a/02, 37a/02, 37b/02, 37b/05, 37b/06, 37b/06, 37b/07, 37b/10, 38a/02, 38a/03, 38a/03, 38a/04, 38a/05, 38a/05, 38a/05, 38b/02, 38b/03, 38b/04, 38b/04, 38b/05, 38b/09, 39a/01, 39a/01, 39a/02, 39a/04, 39a/05, 39a/05, 39a/06, 39a/07, 39a/07, 39a/08, 39a/08, 39a/08, 39a/09, 39b/01, 39b/01, 39b/03, 39b/04, 39b/04, 39b/05, 39b/09, 40a/01, 40a/02, 40a/04, 40a/04, 40a/05, 40a/07, 40a/09, 40b/03, 40b/06, 40b/07, 40b/07, 40b/08, 40b/09, 41a/01, 41a/01, 41a/03, 41a/08, 41b/03, 41b/04, 41b/05, 41b/05, 42a/01, 42a/03, 42a/04, 42a/06, 42a/07, 42a/09, 42b/06, 42b/09, 43a/05, 43b/06, 44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/04, 44a/05, 44a/06, 44a/07, 44b/08, 45a/06, 45a/07, 45a/08, 45a/08, 45b/01, 45b/07, 45b/08, 45b/09, 45b/09, 46a/03, 46a/03, 46a/05, 46a/06, 46a/07, 46a/07, 46a/07, 46a/08, 46a/08, 46b/03, 46b/05, 46b/06, 46b/06, 46b/06, 46b/07, 46b/07, 47a/05, 47b/02, 47b/06, 47b/06, 47b/07, 47b/07, 47b/08, 47b/08, 47b/08, 47b/09, 47b/09, 48a/02, 48a/02, 48a/03, 48b/06, 48b/08, 48b/09, 49a/05, 49a/06, 49b/06, 49b/07, 50a/01, 50a/03, 51a/02, 51a/02, 51a/03, 51a/03, 51a/05, 51a/05, 51a/06, 51a/06, 51b/02, 51b/06, 52a/04, 52a/04, 52a/09, 52b/01, 52b/02, 52b/02, 52b/03, 52b/03, 52b/08, 53a/02, 53a/03, 53a/08, 53b/03, 53b/06, 53b/07, 53b/09, 53b/09, 53b/09, 54a/04, 54a/04, 54a/07, 54a/07, 54a/09, 54a/09, 54b/01, 54b/01, 54b/02, 54b/02, 54b/02, 54b/03, 54b/03, 54b/06, 54b/09, 54b/09, 55a/02, 55a/05, 55a/06, 55a/06, 55a/07, 55b/02, 55b/02, 55b/03, 55b/03, 55b/06, 56a/07, 56a/08, 56a/08, 56a/08, 56a/09, 56b/02, 56b/05, 56b/09, 57a/01, 57a/01, 57a/03, 57a/04, 57a/04, 57a/05, 57b/01, 57b/02, 57b/03, 57b/03, 57b/07, 57b/08, 57b/09, 58a/01, 58a/01, 58a/01, 58a/03, 58a/05, 58a/05, 58a/09, 58b/01, 58b/03, 58b/03, 58b/04, 58b/05, 58b/05, 58b/06, 58b/06, 58b/08, 59a/02, 59a/06, 59a/07, 59a/09, 59b/01, 59b/02, 59b/03, 59b/06, 59b/06, 60a/01, 60a/02, 60a/02, 60a/04, 60a/04, 60a/05, 60a/05, 60a/09, 60b/01, 60b/02, 60b/05, 60b/05, 60b/07, 61a/06, 62a/02, 62a/06, 62b/03, 62b/03, 62b/04, 62b/05, 62b/05, 62b/06, 62b/06, 62b/08, 63a/01, 63a/02, 63a/02, 63a/02, 63a/03, 63a/04, 63a/08, 63b/01, 63b/02, 63b/06, 63b/06, 63b/06, 63b/07, 63b/09, 64a/09, 64b/01, 64b/03, 64b/07, 64b/07, 65a/03, 65a/05, 65b/01, 65b/02, 65b/02, 65b/03, 65b/05, 65b/07, 65b/08, 65b/09, 66a/04, 66a/05, 66a/06, 66a/06, 66a/08, 66a/09, 66b/01, 66b/02, 66b/03, 66b/03, 66b/04, 66b/04, 66b/08, 66b/09,

67a/03, 67a/04, 67a/04, 67a/05, 67a/06, 67a/07, 67a/07, 67a/09, 67a/09, 67b/01,
67b/01, 67b/03, 67b/04, 67b/05, 67b/06, 67b/08, 68b/01, 68b/01, 68b/04, 69a/02,
69a/03, 69a/05, 69a/08, 69b/05, 69b/05, 70a/06, 70a/06, 70b/01, 70b/01, 70b/01,
70b/02, 70b/04, 70b/04, 70b/05, 70b/06, 71a/01, 71a/08, 71a/08, 71b/01, 71b/03,
71b/04, 71b/05, 71b/07, 71b/09, 72a/02, 72a/03, 72a/06, 72a/08, 72b/01, 72b/02,
72b/04, 72b/04, 73a/01, 73a/01, 73a/02, 73a/08, 73a/09, 73a/09, 73b/01, 73b/02,
73b/03, 73b/03, 73b/03, 73b/05, 73b/06, 73b/09, 74a/01, 74a/01, 74a/01, 74a/02,
74a/03, 74a/05, 74a/06, 74a/07, 74a/08, 74a/09, 74b/05, 74b/07, 74b/09, 75a/03,
75a/06, 75a/09, 75b/01, 75b/04, 75b/08, 76a/04, 76a/05, 76a/07, 76a/09, 76b/02,
76b/03, 77b/06, 78a/02, 78a/03, 78b/01, 78b/01, 78b/02, 78b/03, 78b/03, 78b/04,
78b/07, 78b/07, 79a/01, 79a/01, 79a/01, 79a/02, 79a/02, 79a/02, 79a/09, 79b/05,
79b/06, 80a/02, 80a/03, 80a/04, 80a/05, 80b/01, 80b/01, 80b/02, 80b/03, 80b/03,
80b/03, 80b/04, 80b/07, 80b/07, 80b/08, 81a/03, 81a/04, 81a/04, 81a/05, 81a/05,
81a/06, 81a/07, 81b/09, 82a/08, 82b/01, 82b/01, 82b/02, 82b/05, 83a/02, 83a/03,
83a/05, 83b/03, 83b/04, 84a/01, 84b/02, 84b/02, 84b/07, 85a/01, 85a/03, 85a/03,
85a/04, 85a/06, 85a/07, 85a/07, 85b/01, 85b/01, 85b/02, 85b/03, 85b/03, 85b/04,
85b/07, 85b/08, 85b/08, 85b/08, 86a/01, 86a/04, 86a/05, 86a/08, 86a/09, 86b/01,
86b/07, 87b/08, 88a/04, 88a/04, 88a/07, 88a/07, 88b/06, 88b/09, 89a/03, 89a/09,
89a/09, 89b/02, 89b/02, 89b/05, 89b/05, 89b/06, 89b/07, 90a/01, 90a/01, 90a/03,
90a/05, 90a/07, 90a/07, 90a/08, 90a/08, 90a/09, 90a/09, 90b/01, 90b/09, 90b/09,
91a/01, 91a/01, 91a/02, 91a/02, 91a/04, 91a/04, 91a/06, 91a/09, 91b/01, 91b/01,
91b/01, 91b/02, 91b/02, 91b/03, 91b/03, 91b/04, 91b/04, 91b/07, 92a/02, 92a/04,
92a/07, 92a/07, 92a/07, 92b/01, 92b/03, 92b/04, 92b/04, 92b/04, 93a/04, 93a/04,
93a/08, 93a/09, 94a/01, 94a/02, 94b/04, 94b/05, 94b/06, 94b/06, 94b/07, 94b/08,
94b/09, 95a/02, 95a/04, 95a/04, 95a/05, 95a/05, 95a/06, 95a/07, 95a/07, 95a/07,
95a/08, 95a/08, 95a/09, 95a/09, 95b/01, 95b/01, 95b/02, 95b/03, 95b/03, 95b/04,
95b/04, 95b/05, 95b/06, 95b/06, 95b/06, 95b/07, 95b/07, 95b/08, 95b/09, 95b/09,
96a/01, 96a/03, 96a/05, 96a/05, 96a/06, 96a/08, 96b/01, 96b/01, 96b/01, 96b/02,
96b/03, 96b/03, 96b/04, 96b/05, 96b/05, 96b/07, 96b/09, 96b/09, 97a/01, 97a/02,
97a/02, 97a/09, 97a/09, 97b/01, 97b/01, 97b/04, 97b/05, 97b/07, 97b/08, 97b/09,
97b/09, 98a/02, 98a/04, 98a/04, 98a/08, 98a/09, 98a/09, 98b/01, 98b/01, 98b/06,
98b/07, 98b/09

b.-ğaylar 8a/09, 17a/09, 19b/04, 20b/04, 20b/06, 21b/01, 25b/05, 27b/05, 32a/05, 38b/01, 39a/03, 43a/04, 44a/06, 45a/08, 47a/06, 48b/06, 48b/07, 48b/09, 49b/09, 58b/08, 60a/09, 61a/03, 63a/04, 65b/07, 71b/01, 73a/05, 79a/08, 87b/02, 87b/02, 87b/04, 96a/02, 97a/08, 97b/07, 97b/08

b.-ınca 48a/08

b.-madı 29b/03, 93b/06

b.-mağa 6a/02

b.-mağay 4a/04, 4a/05, 5b/04, 6b/03, 10b/07, 12b/03, 16b/08, 17b/02, 18a/03, 18a/04, 19b/02, 21b/01, 22a/01, 22a/09, 23a/01, 24b/03, 26a/09, 29a/07, 29a/07, 31b/07, 31b/07, 37a/07, 38b/09, 39b/08, 41a/08, 41b/09, 42a/02, 42a/03, 43a/07, 44b/08, 46b/06, 48b/06, 49a/07, 51a/05, 51a/07, 51b/06, 52a/09, 52b/04, 53b/02, 53b/05, 53b/08, 56b/07, 56b/09, 59a/09, 59b/06, 62a/06, 63a/08, 63b/09, 64a/08, 64b/04, 65a/09, 65b/09, 66b/06, 67b/06, 70a/03, 70a/04, 70a/04, 70a/04, 71b/06, 72a/01, 74a/02, 74b/05, 76b/09, 78b/07, 80b/05, 80b/05, 80b/09, 81a/06, 81b/03, 82b/02, 83a/02, 83b/09, 85b/01, 88b/04, 89a/03, 89a/04, 89b/03, 91a/07, 91a/08, 91a/08, 91a/09, 92a/08, 92b/05, 93b/02, 93b/09, 94a/06, 94b/08, 95a/01, 95a/02, 95b/08, 96a/03, 96b/04, 97a/02, 97b/08

b.+mağ 77b/04

b.+mağdın 80a/04

b.+mağk 8b/02, 9a/03

b.+mağkını 31b/07

b.+mağtın 24b/01

b.-mamış 25b/03, 25b/04

b.-mas 14b/01

b.-masa 5b/09, 7b/01, 10b/08, 19a/09, 19b/01, 24b/08, 29a/07, 32a/07, 40b/06, 41a/09, 44b/09, 47a/02, 51a/01, 57a/02, 65a/05, 80b/05, 91a/08

b.-mayın 27a/02, 93b/04

b.-maz 70a/03, 97a/06

b.-mış 9b/07, 10a/01, 10b/09, 14a/04, 14a/04, 25b/08, 32a/06, 32b/04, 52b/02, 54b/06, 58a/05, 76a/07, 86a/05, 91b/01, 94b/05

b.-muş 6a/06

b.-sa 3b/01, 4b/05, 4b/08, 5a/01, 5a/06, 5a/07, 5b/09, 6a/01, 6a/01, 6a/02, 6a/02, 6a/04, 6a/05, 7a/02, 7a/06, 7a/07, 8a/04, 8a/06, 8a/07, 10a/01, 10a/03, 10a/04, 10a/05, 10b/02, 10b/03, 10b/05, 11b/04, 11b/07, 12a/02, 12a/04, 12a/06, 12a/07, 12b/06, 12b/07, 13a/05, 13b/06, 13b/06, 14a/03, 14a/07, 15a/03, 15b/02, 15b/02, 16a/05, 18b/01, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 19a/06, 19a/08, 19b/01, 19b/01, 19b/03, 19b/07, 20a/01, 20a/02, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20a/09, 21a/08, 21b/04, 21b/06, 21b/06, 21b/08, 21b/09, 23a/03, 23a/05, 23a/05, 23a/06, 23a/09, 23b/01, 23b/02, 23b/04, 23b/05, 24a/04, 25a/09, 25b/03, 25b/04, 25b/08, 25b/09, 26a/06, 29b/08, 32a/04, 32a/05, 32a/07, 34b/02, 34b/04, 35b/03, 36b/08, 37a/02, 37b/09, 37b/10, 38a/02, 39a/09, 39b/02, 39b/06, 39b/06, 40a/03, 40a/07, 40b/06, 40b/06, 40b/07, 40b/09, 41a/02, 41a/03, 41a/03, 41a/07, 41b/01, 41b/01, 41b/06, 41b/08, 41b/08, 43a/04, 47b/01, 48a/02, 51a/01, 51a/06, 51a/09, 51b/01, 51b/06, 52b/03, 53a/08, 53b/03, 53b/03, 53b/04, 54b/05, 54b/07, 55a/01, 55a/04, 55a/04, 55b/05, 55b/06, 56a/03, 56a/03, 56a/07, 56b/06, 56b/08, 57a/05, 57a/05, 57a/09, 57b/04, 57b/07, 58a/05, 58a/05, 59a/01, 59a/05, 59a/07, 60b/02, 60b/07, 60b/09, 61a/01, 62a/06, 62b/06, 63a/02, 63a/05, 63b/09, 64a/05, 64b/07, 65b/08, 65b/09, 66b/07, 67b/07, 68b/05, 68b/08, 69b/09, 70b/03, 70b/04, 70b/08, 71b/01, 71b/06, 71b/09, 71b/09, 72a/07, 73a/05, 73b/06, 73b/06, 75a/05, 76a/02, 76a/08, 78b/02, 78b/02, 79a/01, 79a/07, 80a/05, 80a/05, 83b/01, 84a/06, 84b/02, 87b/07, 88a/05, 88b/03, 88b/03, 89a/03, 90b/01, 91a/03, 91a/05, 91a/05, 94b/02, 94b/02, 94b/04, 94b/04, 96a/04, 96a/06, 98a/06

b.-sadin 52b/09

b.-sak 19b/02

b.-salar 5b/06, 6b/02, 21b/08, 25b/08, 40b/08, 40b/08, 75a/04

b.-saņ 16b/04

b.-sun 2a/02, 2b/04, 2b/08, 3b/07, 5a/01, 38b/06, 78a/05

b.-up 2b/01, 18b/04, 28b/01, 30b/07, 40b/09, 43a/04, 47b/02, 47b/05, 53b/03, 68a/06, 82b/06, 89a/04, 96a/06

b.-ur 4a/08, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4b/05, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 5b/05, 7a/02, 7b/04, 7b/06, 8a/07, 8a/07, 8a/08, 8a/09, 8b/05, 9a/03, 9a/04, 9a/05, 10b/04, 11a/03, 11a/04, 11a/05, 11b/05, 12b/06, 13b/06, 13b/07, 13b/07, 13b/09, 14a/06, 14a/07, 14a/08, 14b/01, 14b/01, 15b/02, 15b/08, 16a/02, 16a/02, 16b/03, 19b/03, 22a/06, 22a/07,

22a/08, 23b/08, 27a/05, 28b/04, 32b/04, 32b/09, 35b/02, 36b/03, 36b/09, 37a/01, 39b/07, 45a/05, 52a/01, 52a/07, 52b/02, 52b/03, 54a/03, 54a/09, 55a/04, 55b/09, 58a/02, 59a/03, 63b/01, 63b/02, 64a/03, 66b/05, 68a/07, 68a/08, 69a/06, 70a/01, 70a/01, 70a/05, 70b/07, 71b/07, 72b/07, 72b/08, 73a/08, 77b/01, 78b/05, 79a/05, 81b/07, 83a/01, 83a/01, 83b/02, 85a/01, 86a/02, 86a/06, 88b/01, 91a/09, 93a/01, 93a/02, 93b/07, 94b/06, 98b/04

b.-urda 55b/09

b.-urlar 10b/03, 11a/02, 12b/04

[=1439]

bolmaqlıq (krş. bolmaqlıg) Olmak.

(.) *aybdın yırak bolmaqlıq ol pād-şāhka kim emri uluğ turur* (6b/07)

b.+maqlık 6b/07

[=1]

bolmaqlıg (krş. bolmaqlık)

• **ma^cden bolmaqlıgı** Madenin oluşum süreci.

(معدن تکوین) *madda tağılmaq tağı tağılmaq andın hāşıl bolğay ve ma^cdenlerniñ bolmaqlıgıña muhtelif sebebler köp turur* (09b/01)

b.-maqlık 6b/07

b.-ıña 9b/01

[=1]

boluş- Yardım etmek, destek olmak.

(یاری دادن) *eger sen yalguz adakiñ üzre turabilseñ kim kişi saña boluşmağınca bu yinçüni saña bahşlayım* (26b/05)

(یاری کردن) *bir niçe kişi aña boluşur erdiler kim ol turabilgey erdi* (26b/04)

b.-mağınca 26b/05

b.-ür 26b/04

[=2]

boş Dolu olmayan, boş.

(خالی) *ve eger anıñ hamiresi sıvuk bolsa tağı arası boş bolğay* (10a/05)

b. 10a/05, 21b/08, 85b/08

[=3]

boy Uzunluk ölçüsü olarak bir şeyin etrafınca.

(.) eger kişi yeşbdin bir **boy** bağı boynında tutsa anteg kim yeşb kırsağı berāberinde
bolsa kırsağı kuvvatlıg bolğay (58a/04)

y. 58a/04

[=1]

boyun Boyun.

(.) bir kiřiniñ **boynındın** askay kim ol kişi uyquda bolğay (71b/01)

• **at boy(u)nı** At boynu.

(کردن) bir derem ol taşdın at **boynına** assalar kişnemegey (70a/07)

b.+ğa 54b/06

b.+ı 63b/02

b.+ına 14b/08, 70a/07

b.+ındın 71b/01

b.+nında 58a/04

b.+una 70a/08

[=7]

bozorg (< Far. *bozorg*)

• **bozorg mühre** Büyük mühre.

(بزرك مهره) *burunğular* kiteblerinde bu şeklge **bozorg mühre** oqurlar (69a/01)

b. 69a/01

[=1]

bögreg Mide.

(مكش) *anıñ endāmınıñ edğüreki kindiki ve qarını ve bögreki* bolğay (92b/04)

b.+ı 92b/04

[=1]

böreg Karaciğer.

(جكر) kaçan kişi şarāb köp içmek sebebindin **böregi** isinmiş bolsa andın pāra suw birle
izip birseler kim içse ol isigliki defē kılğay (64a/05)

b.+ı 64a/05

[=1]

börü Kurt.

(كرک) oq temüri taqı oraq kim anıñ kiyik taqı **börü** tutqaylar (89a/08)

b. 89a/08

[=1]

bu 1. Bu, sıfat.(این) **bu** rüzgārda hiç kişi bir pāra °acemī zümürriid körmeyin turur 45b/09)(.) evvelgi maqālat aytuq erdi **bu** °ālam-ı suflī kim dünyā °ālamı turur (03a/03)

2. Bu, İşaret zamiri

(این) özge türlüglerge yaşıl ve benefş ve ekheb ayturlar ve **bu** niçe ma°dendin hāsıl bolur (52a/01)(همین) eger yüzine sürtseler hem **bu** hāşşiyetni kılğay ve haqīkī bād-zehr aytıp tururlar (63a/07)

b. 2a/02, 2a/03, 2a/07, 2a/08, 2a/09, 2a/09, 2b/01, 2b/04, 2b/06, 3a/03, 3a/04, 3a/04, 3a/06, 3a/06, 3a/07, 3a/07, 3a/07, 3a/08, 3b/05, 3b/08, 4b/01, 4b/06, 4b/08, 5a/02, 5a/02, 5a/06, 5b/06, 5b/07, 6a/07, 7a/04, 7a/05, 7a/09, 7a/09, 8a/02, 8b/01, 9a/02, 9a/02, 10a/03, 10b/03, 10b/07, 11b/01, 11b/05, 11b/06, 11b/08, 11b/09, 12a/02, 12a/03, 12b/06, 13a/02, 13a/09, 13b/08, 13b/09, 16b/01, 18b/08, 19b/04, 21a/01, 21b/03, 21b/04, 21b/05, 21b/07, 22a/02, 22a/04, 22a/09, 22a/09, 22b/05, 23b/06, 23b/09, 24a/03, 26b/05, 27a/02, 28a/07, 28b/05, 28b/08, 28b/08, 28b/09, 29a/09, 29a/09, 29b/01, 30a/04, 30a/05, 30b/04, 30b/05, 32b/04, 32b/05, 32b/06, 33b/02, 33b/08, 34a/01, 34a/02, 34a/03, 34a/03, 34a/04, 34a/05, 35a/04, 36a/01, 38a/10, 38a/10, 38b/05, 38b/07, 39a/02, 39a/03, 39a/07, 39b/01, 39b/02, 39b/08, 41b/01, 41b/02, 41b/02, 41b/03, 41b/03, 41b/09, 42a/05, 42b/08, 43a/06, 43a/06, 43b/04, 43b/09, 44a/04, 45b/02, 45b/03, 45b/05, 45b/07, 45b/09, 46a/01, 47a/08, 48a/06, 48b/09, 49a/01, 49a/02, 49a/07, 49a/08, 49b/01, 49b/02, 50a/06, 50a/07, 50b/05, 50b/09, 51a/03, 51b/03, 51b/09, 52a/01, 52a/03, 53a/03, 54b/08, 56a/01, 57a/02, 59a/05, 60b/07, 60b/07, 60b/08, 61b/03, 61b/06, 61b/06, 61b/08, 62a/01, 63a/07, 63b/01, 64b/03, 64b/09, 65a/02, 65a/02, 65a/07, 68a/02, 68a/05, 68a/05, 68a/05, 68b/09, 69a/09, 69b/01, 69b/01, 69b/01, 69b/05, 70a/01, 70a/03, 70a/07, 71a/04, 71b/02, 71b/04, 71b/06, 75b/08, 77a/01, 77b/02, 78b/05, 78b/07, 79a/02, 79a/07, 82a/02, 82a/07, 82a/09, 82b/01, 82b/03, 84a/04, 84b/02, 86b/01, 86b/06, 87a/06, 87b/03, 88b/09, 89a/01, 90b/05, 91a/08, 91b/07, 91b/07, 92b/09, 93a/03, 93a/04, 93a/05, 93a/06, 93a/07, 93b/07, 93b/09, 93b/09, 95b/01, 95b/04, 95b/04, 95b/07, 99a/02

[=225]

buçkağ Köşe, bucak.

(زوايا) *kuyaş aydınlığı ol yirniñ uç **buçkağına** ulaşa ol yir içine kuyaş isiglikini artuq kılur* (08a/05)

b.+ına 8a/05

b.+larıne 40b/03

[=2]

buğday Buğday.

(كندم) *eger nāfada arpa yā **buğday** bolsa misk satqıçılar aytkaylar kim kiyik arpa yip turur* (96a/04)

b. 96a/04

[=1]

buğār (< Ar. *buḡār*) Buhar.

(بخار) *köprek maʿdenniñ bolmağı ol turur kim yirler içlerinde **buğārları** bolğay* (08b/03)

b. 5b/02, 8b/03, 24b/02, 24b/08, 42b/08

b.+ı 79a/01, 79a/05

b.+ındın 84b/08

b.+lar 8a/01, 8a/08, 9a/05, 44b/08, 78b/02, 78b/08

b.+larda 32b/09

b.+ları 8b/03, 32b/08

b.+larını 9a/01, 9a/09

[=19]

buğārī (< Ar. *buḡārī*) Buhar gibi olan.

(بخاری) *anıñ üçün kim hayvānī rūḡ laṭīf **buğārī** turur anıñ maddası zarūret ruṭūbatı kerek* (42b/07)

n. 42b/07

[=1]

buğāra (y.a.) Buhara şehri.

(بخارا) *ḡoms ve cerāḡat taşı biter **buğāra** şehri katında tağı bar beyik ol tağ üstünde cerāḡat taşı biter* (46a/02)

b. 46a/02

[=1]

buķalemūn (< Ar. *buķalemūn*) Bukalemun.

(بوڤلمون) *niçe kim bu aŗda kōrūnmez ammā naķl ʔarīķince keltūrūldi cānvāri bar kim aŗa buķalemūn oķurlar* (68a/02)

b. 68a/02

[=1]

bulġanmak

• **kōņūl bulġanmaķı** Kendinden geçmek, baygınlık hali.

(غشيان) *her kim senbāzec ōzi birle tutsa ve aŗa kōņūl bulġanmaķı ve meniŗ urmaķ bolmaġay* (65a/09)

b.+ı 65a/09

[=1]

bulġar (y.a) Bulgar bölgesi.

(بلغار) *anıŗ bitūg yiri iki yirde turur bulġar birle frenk ġedlerinde* (84a/06)

• **bulġar ġedleri** Bulgarların yaŗadıġı coġrafyanın sınırları.

(حدود بلغار) *anıŗ bitūg yiri iki yirde turur bulġar birle frenk ġedlerinde* (84a/06.)

b. 84a/06

[=1]

bulut Bulut.

(ابر) *her faŗlda kim tileseler yil faŗllarındın yaġmurdın ķardın bulutdın burçak ol taŗ vāŗıtası taķı fi'li birle ġoŗ keltūrūlūr* (69b/03)

(.) *kōp bolġay kim bir ķurla az bulut peydā bolġay* (05a/09)

2. Beyaz bulut,

(غمامه) *bolġay ʔalk teg yā gireç taŗı teg taķı birinci yāķūtlarda bulut teg bolġay* (39a/08)

b. 5a/09, 5b/01, 39a/08, 70a/01

b.+dın 69b/03

[=5]

bulutluġ Bulutlu.

(ابرناک) *ķaçan kim hav(a) ġubārlıġ bolsa ve bulutluġ rengi ve šafāŗı firūzanıŗ tonuķ kōrūngey* (56a/03)

b. 56a/03

[=1]

bur- Bağlamak, bir araya getirmek.

(بند) *yeti yipke tizgeyler taķı ol yipleriniñ uçlarını birge tutup barçasını bir kılıp birge*
burgaylar (20b/02)

b.-ğaylar 20b/02

[=1]

burüdet (< Ar. *burüdet*) Soğukluk, soğuma.

(برودت) *kaçan kim burüdet suwnıñ bir cezvni harar(et)ķa bedel ķılsa ol cezv havā bolur*
(05a/03)

b. 5a/03, 5a/04, 9a/09

b.+i 10b/02

b.+niñ 8b/04

[=5]

but Bacak, but.

(ران) *hāmile hātun ol vaķtda kim küçey bolsa kaçan butıña bağlasalar toğurmaķı āsān*
bolğay (47b/01)

b.+ıñja 47b/01

[=1]

burçaķ Dolu.

(تكرک) *çün ol bolsa ve tileseler kim burçaķ ikinge urmağay ve ikinni harāb ķılmağay*
(68b/08)

b. 68b/08, 68b/08, 68b/09, 69a/08, 69b/03, 69b/06

[=6]

burun (I) 1. İlk olarak.

(نخست) *hāric sebebler birle havāniñ üstünde gālib bolğay ve anı burun buħār ķılğay*
(05b/02)

(ابتدای) *ķayu cevher kim şeffāf bolsa burun şüreti bağlanur* (32a/06)

2. Eskiden.

(قدیم) *yinçü teşükiniñ burun inçkeni öğülmiş tutmuşlar* (19a/05)

3. Önce, -den önce.

(پیش) *andın burun kim zehr anıñ mizācına taşarruf ķılmamış bolğay* (63a/04)

(اول) *ķaplan kaçan burun zaħmat tartsa nerük istep yigey andın soñra yüklüg*
bolmağay (64b/03)

b. 5b/02, 19a/05, 19b/05, 24a/01, 32a/06, 36b/08, 63a/04, 64b/03, 79a/08, 89b/03, 91a/02, 91b/03, 94b/04

[=13]

burun (II) Burun.

(بينى) *eger bir pāra izip lakve bolğan kişiniñ **burunına** ursalar edgü bolğay* (62b/08)

b. 66b/06

b.+dan 13b/07,

b.+dın 76a/01, 95a/02

b.+ğa 65b/06

b.+ına 25a/05, 62b/08, 75a/05, 76a/02

b.+ını 14b/08

b.+undın 26b/07

[=10]

burunğı 1. Eskiden, önceden.

(متقدم) *bu kiteb cem^e kılınıñ **burunğı** hükmler sözündin* (02a/09)

2. Birinci, ilk.

(اول) *çomğuçı çün battı erse **burunğı** batmaqda çıkardı sewündiler* (36a/09)

3. Önceki.

(متقدم) *anıñ fazileti taş hāşşiyet kiteblerinde kim menkūl turur **burunğılardın** ve taşlarını köp yād kılıp tururlar* (76b/09)

(قديم) *pād-şāhlar anı ögülmüş tutarlar **burunğı** pād-şāhlar resmi anteg ermiş* (55b/09)

(.) *anıñ yādını **burunğı** bāblarda barça yirge yād kıldıq* (88a/02)

• **burunğı çaқ** Eski zaman, eski devirler.

(در قديم) *ve bu ^eaқdlar **burunğı çaқda** yoқ ermiş* (21a/02)

• **burunğı zamān** Eskiden, eski zamanda.

(قديم الايام) ***burunğı zamānda** ol taşlar ortasında nerse tapmışlar aқ ranglıғ kın kibi enārga oħşaş* (32a/02)

• **burunğı rūzgār** Eski zaman, çaғ.

(ار قديم كروز) *ve **burunğı rūzgārda** zümürüddin kaşlar kılmuşlar* (46a/03)

b. 2a/09, 18a/07, 19b/06, 19b/09, 20b/03, 21a/01, 21a/02, 28b/01, 32a/02, 36a/09, 39a/01, 42a/01, 46a/03, 48b/09, 49a/06, 49a/08, 49a/08, 51b/01, 55b/08, 61a/02, 65b/07, 88a/02

b.+lar 68b/09

b.+lardın 49a/06, 76b/09

b.+sı 76a/08

[=26]

burunraq 1. Önce.

(پیش) *ana bir kap kerek turur kim anı tonmaqđın **burunraq** saqlağay* (10b/06)

2. Daha önce.

(پشتر) *tağı bir müddeti kerek kim ta taş bolğay bu şüret **burunraq** bolğay* (10b/07)

b. 10b/06, 10b/07

[=2]

bussez (< Far. *bussez*) Mercan

(بسد) *zahmat birle simekke islām kılğay ve **bussezni** körmek köz nürünü arturğay gay*
(59b/08)

(بسد) *ol maddanıñ şifatındın artuğraq bolmış bolğay pirüze teg ve cez^c dehnec tağı*
*lāceverd ve **bussez** teg* (11a/01)

b. 11a/01, 59b/05, 59b/08

b. +nı 59b/04,

b.+niñ 59b/04

[=5]

buşur- Üzüntü, kederlenmek.

(غم) ***buşurğanmaq** ve qadğı kitergey ve susamak qandurğay* (42b/01)

b.-ğanmak 42b/01

[=1]

bute (< Far. *bute*) Pota.

(بوته) *ve irimiş bakırğa salsalar tağı **buteniñ** başını yapsalar bakır rengin çürümegey*
altun rengin tutqay (73a/06)

b. 86b/01

b.+da 57b/07

b.+niñ 73a/06

[=3]

butaq Budak, taş kırıldığında içinde bulunan halka şeklindeki görünüm.

(شاخ) *niçe kim anı sındursalar **butaq butaq** bolur* (64a/03)

- **butak başı** Balsam/belesān ağacının gövdesinde oluşan şişlik kısım, bu kısım patlatılarak içinden yağ çıkartılır.

(سر نیش) *barça yaznıñ soñında butak başlarını teşük sarı keltürürler* (92a/03)

b. 64a/03, 64a/03, 92a/03

[=3]

betrū(y) Kurşun ve bakırdan meydana gelen bir tür bileşik.

(بت رو) *betrūy mürekkebe turur kara kurgaşın birle bakırdın taķı filizātnıñ körklüg türlügi ve andın hiç nerse evānī kılmazlar* (88b/01)

b. 88b/01, 88b/01

b.+dın 88b/05

[=3]

būṭūn Gizli, batini.

(بطون) *bu bişdin biri tiryākda tüşgey taķı müberred būṭūn tüşgey* (93a/03)

r. 93a/03

[=1]

buyur- 1. Söylemek

(فرمود) *mısr şaʿdiniñ üstinde ve astında taķı bar bir niçe yerde ve ʿarab buyurdı kim hindüsitanda köprek bolğay* (44a/07)

2. Emretmek.

(فرمود) *ʿazīz hızmātına ilettem kıymat kılğuçılarga buyurdı kim aña bahā kılıñ tip* (29a/04)

b.-dı 29a/04, 29a/05, 29b/01, 29b/05, 29b/09, 36a/07, 44a/07, 48b/09, 50a/06, 50a/09, 88a/07

b.-dılar 88a/09

b.-ur 30a/09

[=13]

buyurğan Buyuran, emreden.

(فرمودن) *köp pūlādikdin bolğay kim iş buyurğan vaķtda kuruğluk sebebindin sıngay* (85b/03)

b. 85b/03

[=1]

buz Buz.

(بخ) *ol yıl suw bolğay eger anıñ aksince bolsa ya'ni kim **buz** ol zarf tegresinde qodsalar çün sovuqluq katıg ğālib bolsa* (06a/01)

b. 5b/09, 6a/01

[=2]

bünyād (< Far. *bunyād*) Bina, imar etmek, mamurlaştırmak.

(بنا) *anı mermer oqurlar ve andın mescidler **bünyādına** pād-şāhla(r) serāyları bünyādına salğayla(r)* (72a/09)

• **bünyādına sal-** Temel atmak, temelde kullanmak.

(بنا افکندن) *pād-şāhla(r) serāyları **bünyādına salğayla(r)*** (72a/09)

b.+ına 72a/09, 72a/09

[=2]

bürçe Pire.

(کیک) *iw işiginde tütün kılsalar ni **bürçe** taqı ni sıvrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey gey* (76a/02)

b. 76a/02

[=1]

bütün Tam, tek parça halinde.

(درست) *anıñ tizeki içinden **bütün** çıqğay* (91b/01)

b. 91b/01

[=1]

-C-

cādūluq (< Far. *cādu* +Türk. +*luq*) Büyücülük.

(سحر) *yaman közni def^c kılğay taqı hiç **cādūluq** birge tutğan kişige eşer qılabılmegey* (67b/09)

c. 67b/09

[=1]

cān (< Far. *cān*) Ruh, canlılık.

(.) *kaçan kim allah ta'ālā e'ālam-ı ervāhını ya'ni **cānlarnı** taqı feriştelerni taqı bu yeti kökni taqı ni kim bu kök üzesinde tepren-gen* (3a/06)

c.+larnı 3a/06

[=1]

cānib (< Ar. *cānib*) Taraf.

(جانب) *hāṣṣa beyhaḵ tağlarında ve azerbaygā(n) cānibinde serāb tağında ve homs tağı ğilāfda turur* (58a/09)

c.+inde 58a/09

[=1]

cānvār (< Far. *cānvār*) Canlı, hayvan.

(حيوانات) *āṣḵārā anteg kim ruṭubatniḡ köpreki cānvārlar tınlarında kizlü bolğay* (09a/07)

(جانور) *zibād hāṣṣiyetinde ve zibād cānvāri turur maçı teg* (98b/03)

(.) *özge tişlegen zahmatlığ cānvārlar ve anıḡ altındın kaçqaylar* (67a/03)

(حشرات) *bit ve özge cānvārlar kim ādem endāmında toğarlar* (81a/01)

- **ziyānlığ cānvār** Vahşi hayvanlar.

(حيوانات مودى) *ol tağlarda ziyānlığ cānvārlar bolğay kim kişige kaşd kılğaylar* (49b/08)

- **ziyānkār cānvār** İnsana yā da insanın mallarına zarar veren hayvanlar.

(جانوران زيانكار) *her kiçe ziyānkār cānvārlarını tişlemekini islām kılğay* (60a/07)

- **tişlegen zahmatlığ cānvār** Dişleyen, ısırıcı hayvanlar.

(كزندكان) *özge tişlegen zahmatlığ cānvārlar ve anıḡ altındın kaçqaylar* (67a/03)

- **teñiz cānvāri** Deniz canlıları.

(حيوانات دريا) *ol taş anıḡ üçün bolğay kim teñizdeki cānvārlar andın kaçqay* (15a/02)

c. 60a/09, 90a/07

c.+ı 68a/02, 71a/02, 92b/02, 98b/03

c.+lar 9a/07, 15a/02, 49b/07, 67a/03, 68a/04, 81a/01

c.+lardın 90a/09

c.+larnıḡ 60a/07

[=14]

carp Kiremit, seramik.

(سفال) *cilā birle sınarlar kim yeñi carp ortasında şaykal kılıp tururlar* (46b/01)

- **carp bol-** Bronzlaşmak yā da çanak çömlek için bir madde haline gelmek.

(سفال كردن) *kim bu balçıkda ruṭubat kalmağay ve quruğluk anar ğālib bolsa carp bolğay* (10a/04)

c. 9b/08, 10a/04, 46b/01, 62b/06

c.+ımı 65b/05

[=5]

cavarsi Şazenc taşı, Tıbbi olarak kullanılan, siyahımsı kırmızı renkte bir tür kırılğan taş çeşidi.

(جاورسى) *ol iki türlüğ turur biri ʿadesī ayturlar ve birine cavarsi ʿadesī ol turur kim pāralar bolğay mercümek teg* (73b/09)

c. 73b/09, 73b/09

[=2]

cebel (< Ar. *cebel*) Horasan beylerinden bir beyin eline geçmiş olan, oldukça büyük ve değerli bir yakuta verilen isim.

(جبل) *anı bir miñ altunğa satğın almış ve aña **cebel** aymışlar* (43a/08)

h. 43a/08

[=1]

cehd (< Ar. *cehd*)

• **cehd kıl**- Çabalamak, gayret etmek.

(جهد كردن) *andın soñ niçe kim **cehd kıldım** ilgerü barabilmedim* (44b/06)

c. 44b/06

[=1]

celāluhū (< Ar. *celāluhū*)

• **tañrı celle celāluhū** Tanrının büyüklüğünü ve yüceliğini belirlemek için kullanılır.

(بارى سبحانه تعالى) *taşlardın bireri ol turur kim arığ tañrı celle **celāluhū** yaratıp turur* (77a/03)

(فسبحانه) *arığlık aña turur yaʿni tañrığa **celle celāluhū** kim kudret idisi turur* (1b/08)

c. 1b/08, 77a/03

[=2]

celle (< Ar. *celle*)

• **tañrı celle celāluhū** Tanrının büyüklüğünü ve yüceliğini belirlemek için kullanılır.

(فسبحانه) *arığlık aña turur yaʿni tañrığa **celle celāluhū** kim kudret idisi turur* (1b/08)

(بارى سبحانه تعالى) *taşlardın bireri ol turur kim arığ tañrı celle **celāluhū** yaratıp turur* (77a/03)

c. 1b/08, 77a/03

[=2]

cem^c (< Ar. *cem^c*) Bütün.

(جمع) *körklüg suwluğ āk tarāvatlıg tar teşüklük cem^c ayb ve noqşānlardıñ arıg ve cemā^catı ayturlar*

(.) *taķı bildürdi bilmekliki birle ħalāyıklarnı cem^c ya^cni barça ālamlıglar üze taşlarnıñ ħāşşiyetni (01b/06)*

● **cem^c kııl-** Toplamak.

(جمع کردن) *közge asrı nāfi^c bolğay ve köz nürını cem^c kılgay (73b/01)*

● **cem^c kıılın-** Toplamak, bir araya getirmek.

(جمع کرد شد) *bu kiteb cem^c kııldıñ burunğı ħükmler sözüñdin (2a/09)*

● **cem^c bol-** Bir arada bulunmak.

(جمع بودن) *anıñ üçün ayturlar ni kim yaĥşılık şıfatı bar erse anda cem^c bolğay (16b/02)*

● **cem^c tur-** Bir arada bulunmak.

(جمعند) *barça edğü şıfāt anda cem^c turur (97a/02)*

c. 1b/06, 2a/09, 16b/02, 27b/03, 61a/07, 73b/01, 97a/02

[=7]

cemā^cat (< Ar. *cemā^cat*) 1. Toplumun geneli.

(جماعت) *neşv ü nümā ol mu^cayyen ħedge tegrü cemā^catı ayturlar kim yinçü şadafnıñ ağzı suwı yirinde turur (13b/02)*

2. Bir milletin yā da bir bölgede yaşayan insanların meydana getirdiği topluluk, toplum.

(جماعت) *uyğurlar ve türkler cemā^catı aña vāķıf tururlar anlarnıñ ħerfetleri bu turur (69a/09)*

3. Bir sanat veya ustalık gerektiren bir işin bireylerinin oluşturduğu topluluk.

(جماعت) *şanā^cat cemā^catı aña yir yulduzı oқurlar (71b/08)*

c. 53a/02, 62a/06, 69b/02, 69b/06, 87b/03

c.+i 13b/02, 19a/07, 27b/03, 32a/07, 33a/08, 39a/03, 49b/05, 69a/09, 71b/08

[=14]

cemşid (ö.a) Fars mitolojisine göre şarabı bulan İran şahı.

(جمشید) *ķal^casındıñ bir ķadeĥ fırüzadıñ tapmışlar cemşid atnı yezdāñ perestler ħatıñı birle ol ķadeĥde bitimişler (55b/01)*

c. 55b/01

[=1]

cenüb (< Ar. *cenüb*) Güney.

(جنوب) *yiller ismegi birle kim ol ismek yā şimāldin bolğay yā cenübdin bir yirge tegse yā māni^c bolğay* (8b/09)

c.+dın 8b/09

[=1]

cerāḥat (< Ar. *cerāḥat*) Yara.

(جراحت) *bolğay köz otlarına işge sürgeyler ve cerāḥatlarga sipkeyler* (67b/01)

(ريش) *eger azğına andın cerāḥatke salsalar kim iski bolğay* (91b/02)

• **cerāḥat bol-** Yaralanmak.

(مجروح شدن) *ammā her mevzū^c kim anıñ birle cerāḥat bolsa hergiz hoş bolmağay* (89a/03)

(ريش شدن) *eger cerāḥat bolsa aq şamğ birle talā kılsalar nāfi^c bolğay* (73b/06)

• **içegi cerāḥatları** Bağırsak cerehatları.

(ريش) *uluğ talakını tağı içegi cerāḥatlarına ve zaḥmat birle simেকে islām kılgay* (59b/08)

• **iski cerāḥat** Eski yaralar.

(كهنه جراحت) *zaḥm yirine qoysalar yaman iski cerāḥatlarga islām kılgay* (60a/07)

• **cerāḥat taşı** Su mermeri, kaymak taşı.

(سنگ جراحت) *beyik ol tağ üstünde cerāḥat taşı biter* (46a/02)

c. 46a/02, 46a/02, 66b/06, 73b/06, 73b/06, 78a/01, 83b/09, 84b/05, 85a/05, 89a/03, 94a/07

c.+dın 85a/04

c.+ı 89a/04

c.+ke 75b/09, 91b/02

c.+lar 69a/02

c.+largā 84b/05

c.+large 60a/07, 67b/01, 68b/06, 85a/03

c.+larına 59b/08

c.+larqa 65a/08

c.+larnı 84a/01

c.+nı 86a/03

[=26]

cerāhatlġ (< Ar. *cerāhat* + Türk. +lġ) Yaralı.

(مجروح) *balıķ karmakı kibi ol hayvānnıy aʿzāsı cerāhatlġ bolġay* (89a/09)

c. 89a/09, 94a/05, 94a/08

c.+largā 94a/07

[=4]

cesd (< Ar. *cesd*) Madde.

(اجسام) *aytıp tururlar kibrıt cesdler atası tururlar ve sindik analar tururlar* (79a/06)

c.+ler 79a/06

c.+lerni 79a/06

[=2]

cevāhir (< Ar. *cevāhir*) Cevherler, asıllar, özler.

(جواهر) *bir kitebi taşnıf kılġıl kim anda türlüġ cevāhirlerniġ hāşşiyyeti kerek* (02a/04)

c.+lerniġ 2a/04

[=1]

cevher (< Ar. *cevher*) Cevher.

(جوهر) *her yiri kim cevher ol yirde toġsa anı ol cevherniġ maʿdeni ayturlar* (07b/07)

(جواهر) *barça cevherniġ şerıfraķı ve ʿazııraķı ve nefısrakı yāķūt turur* (30a/08)

(كوهر) *ammā otda ķara bolġay ve altun barça guvārende cevherlerdin ve andın özgedin yıldıraġan turur* (82b/05)

• **maʿdeni ermez cevherler** Madenden temin edilmeyen cevherler.

(غيران) *evvel sözüümüznıġ beyānı ol turur kim bizge ni kim maʿdeni nerseler kim bar erse barçasını taķı ol kim maʿdeni ermez cevherlerniġ beyānı* (02b/05)

c. 2b/07, 2b/07, 2b/08, 7b/07, 10b/08, 29a/09, 31b/05, 32a/04, 32a/05, 32a/07, 36a/04, 36b/02, 38b/02, 42a/03, 44a/08, 47b/06, 47b/07, 49a/07, 49a/09, 50b/07, 79a/01, 79a/02, 79a/03, 81a/05, 81a/06, 82b/01, 85b/03, 86a/09, 86b/01, 86b/02, 87a/06

c.+din 85b/08, 86b/08, 88b/01

c.+ge 49a/09, 78b/04

c.+i 10b/03, 19b/06, 30b/09, 31b/01, 31b/04, 35b/09, 38b/06, 39a/02, 39a/08, 45a/03, 47b/07, 50b/07, 55b/01, 58a/06, 66a/06, 66a/07, 79a/02, 80a/08, 81a/07, 82b/08, 85b/04, 86b/04, 88a/05, 88b/07, 89b/08, 89b/08

c.+iler 32b/02

c.+ince 44a/01

c.+inde 47b/07, 47b/08, 86a/01
 c.+indin 6b/02, 86a/09
 c.+iniñ 52a/08, 81a/08
 c.+ler 22a/05, 24b/03, 42b/01, 55b/09, 78b/04, 81b/03
 c.+lerdin 10b/02, 42a/04, 46a/04, 65a/05, 82b/05
 c.+lerge 50b/07
 c.+leri 9b/03, 76b/08
 c.+lerni 31b/05
 c.+lerniñ 2b/05, 3a/03, 11b/02, 39b/09, 43b/04, 54a/03
 c.+ni 22a/06, 39b/04, 39b/05, 52a/02, 61b/02
 c.+niñ 7b/08, 9a/04, 11b/02, 30a/08, 30b/05, 39b/07
 [=103]

cevherī (< Ar. *cevherī*) 1. Cevherle ilgili, cevherden olan.

(جوهری) *faşl homs taşını bilmekde ve anıñ hāşşiyetini ve ol cevherī turur şeffāf billūr teg az kızılrağ turur* (58a/06)

2 Cevherle uğraşan kimseler.

(جوهری) *ol çakta uluğlukda tağı edgülıkde üç miñ melikī altunğa tigri ol zamānğa cevherīler bahā kılmışlar* (26b/01)

c. 27a/07, 29a/07, 54b/07, 89b/01
 c.+larğa 37b/07
 c.+ler 26b/01, 55a/07
 c.+lerdin 27b/04
 c.+leriniñ 39b/04
 c.+si 27a/01

[=10]

cevherīlık (< Ar. *cevherī* +Türk. +lık) Cevherle ilgili, cevherden olan.

(جوهری) *yiñçüni kīş ve bahrayndın anda keltürürler tağı tişerler ve benim yişim cevherīlık erdi* (28a/02)

c. 28a/02

[=1]

cevāriş (< Far. *cevāriş*) Hazım için kullanılan bir tür macun.

(جوارش) *bevāsırğa fāydası bolğay ve eger cevārişlerde isti'māl kılsalar* (86a/04)

c.+lerde 86a/04

[=1]

cez^e (< Ar. *cez^e*) Oniks taşı, beyaz kırmızı ve siyah renklerde bir taş türüdür.

(جزع) ve *cez^e türlüğ bolğay aq ve kızıl ve kara taqı muhtelif rengler birle qarışmış*
(59b/01)

c. 10a/07, 10b/09, 59a/08, 59b/01, 59b/02

c.+din 44a/04

c.+nı 40a/04

[=7]

cez_b (< Ar. *cez_b*)

• **cez_b kıl**- Kendine çekmek.

(جذب کردن) *veznde biş mişkāl temürni özine tartar qaçan ol taş uluğraq olsa uluğ*
temürni cez_b kılğay (60b/09)

• **cez_b kuvvatı** Mıknatısın çekim gücü.

(قوت جذب) ve *cez_b kuvvatı sirāyet kılur temürke* (61a/01)

c. 60b/09, 61a/01, 61a/01, 61a/02, 61a/09, 61b/01, 61b/02, 61b/03, 62a/02, 62a/03,
63a/06, 68b/05, 76b/07

[=13]

cezīre (< Ar. *cezīre*) Ada.

(جزیره) *kim yāqūt ma^cdeni ol cezīrede turur kim serendībdin soğ turur* (33a/04)

c.+de 33a/04, 49b/04

c.+ge 33a/09

c.+lerde 97a/05

c.+siñe 32a/01

[=5]

cez_v (< Ar. *cez_v*) Parça, bölüm, cüz.

(جزو) *qaçan kim burūdet suwnıñ bir cez_{vni} harar(et)qa bedel kılrsa ol cez_v havā bolur*
(05a/03)

(اجزا) *balçıklar kuyaşnıñ isiglikı sebebındın qurusa ve pāra pāra bolsa taqı ol*
cez_vlernıñ yapuşmaqı bātıl bolğay (12a/02)

(.) *her bir cez_{vdin} bir türlüğ toprak maħşūş reng birle hāşıl bolğay* (12a/03)

c. 4b/05, 4b/06, 4b/07, 5a/01, 5a/01, 5a/03, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 6b/01, 6b/02, 7a/08,
 7b/02, 7b/02, 7b/02,
 c.+de 4b/06, 11b/03
 c.+din 12a/03
 c.+ge 4b/08, 5a/02, 54b/08
 c.+i 5a/07, 6b/03
 c.+indin 4b/04
 c.+ini 65a/07
 c.+larga 11b/06
 c.+larını 30b/08
 c.+ler 66a/01
 c.+lerde 39b/01
 c.+leri 11b/05, 81a/04
 c.+lerini 78b/09
 c.+lerinin 4a/05, 12a/02, 47b/08
 c.+niñ 4a/02, 5a/05
 [=37]

cihān (< Far. *cihān*) Dünya, alem.

(جهان) *mertebede bolğay anteg kim ayğaylar fulān cihān başıña kelgenlerdin turur*
 (30a/06)
 c. 30a/06
 [=1]

cihet (< Ar. *cihet*) Yönünden, bakımından.

(جهت) *ol cihetdin kim tiryāq ʿamelni hāşşiyyeti birle kıtur* (93b/02)
 c.+din 17a/02, 36b/08, 65a/02, 93b/02, 95b/02
 c.+i 56a/01
 c.+inden 48a/08
 c.+indin 24a/06, 92b/05, 96b/03
 [=10]

cilā (< Ar. *cilā*) Parlaklık, parlatma.

(جلا) *cilādın ve andın özge kim temyiz ol ikisiñ arasında bir ʿālam cevheri ba(r)*
 (31b/01)

- **cilā bir-** 1. Cila vermek, cilalamak, parlatmak.

(جلا دادم) *bir ançasını cilā birip horāsanğa ilettem* (45a/02)

- 2. Sağlıklı olmak, bir hastalığa iyi gelmek.

(جلا دادن) *bir mişkāl bolsa nādir bolğay köz otlarında amel kılğaylar közge cilā birgey* (70b/05)

- **cilā kıl-** Cilalanmış, parlatılmış.

(جلا دادن) *eger garīb reng birmişler bolsa hāli bilgürgey kim ol cilā kılınmış cevher neteg bolur ermiş* (39b/07)

- **cilā tap-** Cilalanmak.

(جلا يابد) *ol kaşnı bakır tahta yüzine sürterler ve izerler kim cilā tapğay* (40a/05)

- **cilā tut-** Cilalanabilir, cila yapılabilen.

(جلا گرفتن) *yaşıl yeşb taķı la^{el} cilāsı birle cilā tutğay ve zümüröd tutmağay* (46b/03)

c. 26a/01, 37a/01, 39b/05, 39b/07, 40a/01, 40a/05, 45a/02, 46a/09, 46a/09, 46b/01, 46b/01, 46b/02, 46b/02, 46b/03, 54b/05, 55a/01, 58b/09, 65b/08, 70b/05, 72a/07, 74a/04, 84a/04, 89b/05

c.+dın 31b/01

c.+sı 40a/01, 46a/09, 46b/03

[=27]

cins (< Ar. *cins*) 1. Tür, çeşit.

(.) *cevher içinde beyān kılınur kim ol cevher kim taş cinsindin turur* (02b/07)

(جنس) *türlüg sarı turur filizātnıñ köp cinsini kara kılğay* (79b/06)

(الجناس) *mu^aşferī yā mişmişī bol-sa iki deremge üç altun ve bir mişkālğa illig altun ve özge cins taşlar bu bahā keltürürler* (41b/09)

- **cins kıl-** Üstün nitelikli hale getirmek.

(جنس) *öz ^aadetler hesbince andın naķdi kılıp tururlar ve bireri cins kılıp tururlar* (82a/03)

c. 41b/09, 64b/03, 71a/04, 82a/03

c.+de 49b/01

c.+dın 19a/01

c.+indin 2b/07, 7a/03, 84a/09

c.+ini 79b/06

c.+lerdin 5b/07

c.+ iniḡ 31b/03

[=12]

cirim (< Ar. *cirim*) Küttele.

(جرم) *hiç rutūbat kim isig **cirimge** te'sīr kılḡay* (42b/08)

c.+ge 42b/08

c.+i 78b/08

c.+niḡ 78a/09

[=3]

cism (< Ar. *cism*) Cisim, madde.

(جسم) *iki **cismdin** başqa barça filizātdın tūtyā ve maḡnīsyā ve köymiş bakır ve kıra kūrḡaşın ve kirşen ve ba'zı bizekler özlerindin kılurlar* (77b/05.)

(جرم) *bolur anıḡ üçün kim havā **cisminiḡ** haḡīkatı germ ve ter turur* (04b/05)

(جسد) *anıḡ hāşşiyyeti ol turur kim aḡ **cismlerni** kıra kılḡay* (76b/02)

c. 4a/01, 7a/06, 77b/03

c.+din 77b/04

c.+iniḡ 4b/05

c.+lerinde 4b/01

c.+lerni 6a/07, 76b/02, 77b/02, 77b/02

c.+niḡ 3b/09, 4a/01

[=12]

cişşi (< Ar. *cişşi*) Kireç, alçı taşı.

(جصى) *fukḡa'iniḡ bahāsi yarım kelgey ve tebnīniḡ taḡı 'adesīniḡ zeytūnīniḡ bahāsi onḡa tegi ve **cişşīniḡ** bahāsi kiçig yinçüdin artmaḡay* (24a/06)

c.+niḡ 24a/06

[=1]

civār (< Ar. *civār*)

• **haḡ civārıḡa vāşıl bol-** Ölmek, hayatını kaybetmek.

(جوار رحق پیوسته بود) *bir kurla şeylān şehrıne yettim ol kıarı 'avret **haḡ civārıḡa vāşıl bolup erdi*** (28b/01)

c.+ıḡa 28b/01

[=1]

cuzām (< Ar. *cuzām*) Cüz zam hastalığı.

(جذام) *eger ol taşdın sekiz habbe ağırı **cuẓām** illetliġğa birseler şifā tapqay* (71b/05)
c. 56b/02, 71b/05

[=2]

cübek (y.a) Bir deniz ismi.

(جوبك) *bir türlüg taķı bar **cübek teñizinde** kim andın kılıçlar kılğaylar* (85b/05)
c. 85b/05

[=1]

cüft (< Far. *cuft*) 1. Çift, iki şeyin bir araya gelmesi.

(جفت) *tüştüşseler eger **cüft** bolsalar bahāsını bir yarım artuķ kılğaylar* (21b/09)

2. İki katı.

(جفت) *ayttı eger bu yinçü yalğuz bolmayın anıñ **cüfti** bolğay erdi biş yüz miñ altun bahā
kılğay erdim* (27a/03)

ç. 20a/09, 20a/09, 21b/08, 26a/09

ç.+i 27a/03

[=5]

cüftlük (<Far. *cuft* Türk. +*lük*) Çiftlik, ikilik.

(دواجی) *bu reng arasında kaçan kim qarışmaq taķı **cüftlük** bolsa özge reng peydā
bolğay* (12a/04)

ç. 12a/04

[=1]

cüftsiz (< Far. *cuft* + Türk. *siz*) Tek.

(بی جفت) *eger yalğuz bolsa bahā az kılğaylar ve **cüftsizni** ayblı sanağaylar* (21b/09)

ç.+ni 21b/09

[=1]

-Ç-

çağ Tarihte herhangi bir padişahın yaşadığı dönem, devir.

(روزگار) *ve bu taşlarnı iskender rumi **çağında** ilge keltürüp tururlar* (68a/05)

ç.+ında 68a/05

[=1]

çağır

- **iski çağır** Eskimiş, yıllanmış şarap.

(شراب كهنه) *eger anı iski çağır birle izseler ve kara saçnı anıñ birle reng kılsalar ağırtkay* (80a/02)

h. 80a/02

[=1]

çağaniyan (y.a.) Belh şehrinin kuzeyinde, Amu Derya'nın kıyısında bulunan şehir.

(جغانيان) *üçünç menzilde ve türkistānda çağaniyan hedlerinde ve horāsan tağlarında hāşşa beyhaq tağlarında* (58a/08)

ç. 58a/08

[=1]

çaq 1. Zaman dilimi, periyot.

(.) *bolmas yaznıñ ısısı çaqında kim suw isig bolur taqı yılñıñ özge çaqında sowuq bolur* (14b/01)

(وقت) *çomğuçular bir çaqda çomğaylar kim kuyaş toğmışda teñizniñ tüpünü körebilgeyler* (14b/02)

(كاه) *ol çaqğa tegri kim isig suw birle yuğaylar ve arıtqaylar* (76a/03)

(وقت) *halq ara meşhür turur kim ol çaqta kim nīsān yağmuri keliür* (13a/07)

(روزکاری) *her çaqda anlarnıñ köñülleri bir nersege māyil kıılır ol nerseniñ bahası tamām bolur* (22a/08)

(عهد) *mehdī çaqında aña vākıf boldı ve bu oğşaşlarnı ot birle sınadı* (38b/07)

2. Süre.

(مدتی) *ol çaqğa tegrü kim dürr bolğay ve bu ma'nā kıyāsdın yıraq degül* (13b/08)

3. Sürekliliği belirten bir zaman dilimi için kullanılır.

(وقت) *her çaqta kim şeylān şehriñe barganda konar yirim bir qarı avret iwi irdi* (28a/05)

4. hacim, ölçü.

(حجم) *anıñ vezni kızıl yāķūt çaqına berāber körüngey* (37b/03)

- **burun çaq** Eski zaman, önceden.

(در قدیم) *burun çaqda üç ğırbāldın artuq resm yoq ermiş imdi* (19b/05)

- **burunğı çaq** Eski zaman, önceden.

(در قدیم) *bu aqdlar burunğı çaqda yoq ermiş* (21a/02)

- **ilk yaz çaqı** Bahar zamanı.

(فصل بهار) *serendīb hedlerinde bir yazı bar kim ilk yaz çakında köp siller kelür* (32a/09)

• **yay çakı** Yaz.

(فصل تابستان) *köp siller kelür ve yay çakında kisilür ermiş* (32a/09)

ç.+da 14b/02, 19b/05, 21a/01, 22a/08, 22b/03, 24a/01, 26a/09, 92a/03

ç.+ğa 13b/08, 34a/05, 36b/01, 76a/03

c.+ına 37b/03

ç.+ında 14b/01, 14b/01, 32a/09, 32a/09, 38b/07

c.+ıña 36b/02

ç.+nıñ 22b/02

ç.+ta 13a/07, 28a/05, 83a/04, 83b/07

[=23]

çaklı O kadar, o derece.

(چندان) *ol kendü özindin uluğ körüngey tağı algaylar bir yip ol çaklı kim teniz suwınıñ tireñliki bolğay* (14b/05)

(مقدار) *tağı bir kara taş otuz batman çaklı ol yığaç kesekiniñ ortasında bağlağaylar* (14b/07)

(چند) *mehdī halīfāniñ iki kıymatı cevher bar ermiş biri bir mişkāl ve biri koz çaklı* (36a/01)

ç. 14b/05, 14b/07, 36a/01, 36a/02

[=4]

çalma Halife sarığı.

(عمامه) *her yılda bir kün ʿabd anı hilāfet çalmasındın asar ermişler* (27b/08)

ç.+ğa 27b/08

ç.+sındın 27b/01, 27b/07

[=3]

çanak Kase, kap.

(كاسه) *ve ol suwnı bir qurğaşın çanağğa salsalar kaçan közge tartsalar közge islām kılğay* (68b/02)

c.+ğa 68b/02

c.+lar 65b/04

[=2]

çanaqçı Çanak çömlek işleriyle uğraşan kimse.

(كاسه كر) *maġnāsāniġ ħāşşiyeti bilmekde taş turur kim piyālaçılar ve çanağçılar işge sürgeyler* (66a/05)

c.+lar 66a/05

[=1]

çağ Çan.

(جرس) *barça yeti filizâtdın terkibi kıılır bir uluğ çağ teg bir uluğ küp teg* (87b/03)

c. 87b/03

[=1]

çarh (< Far. *çerh*) Çark, cila vermekte kullanılan bir tür alet.

(چرخ) *baʿzı ölü firûzadın yüzün soyarlar çarh birle ve ikinç cilâ birgeyle* (55a/01)

• **ħakkāk çarhı** Taş, maden veya tahta ustalarının kullandığı çark.

(جرخ حكاكى) *yākūtnı yaprak teg ağaç uçına bağlağaylar ve ħakkāk çarhı birle sürtgeyler* (40a/02)

• **ķurğaşın çarh** Kurşundan yapılmış çark

(جرخ اسرب) *andın soñ ķurğaşın çarh yüzine sürterler* (40a/03)

• **bakır çarh** Bakırdan yapılmış çark

(چرخ مس) *bakır çarhda andın çarhı birle yumşak mihek taşı birle cilâ birle sınarlar* (46a/10)

• **tal yığacı çarhı** Söğüt ağacından yapılmış çark.

(جرخ بيد) *tal yığacı çarhı birle cilâ tutğay asrı körklüg ve zümürüd algay* (46b/01)

c. 40a/03, 40a/03, 55a/01

c.+da 46a/10

c.+ı 40a/02, 46a/10, 46b/01

c.+ına 55a/03

c.+nıñ 40a/02

[=9]

çayan Akrep.

(كزدم) *anıñ ħāşşiyetini ol turur kim yılan çayan ve özge tişlegen zahmatlıg cānvārlar ve anıñ altındın kaçkaylar* (67a/02)

ç. 57b/06, 63b/03, 67a/02

[=3]

çehār (< Far. *çehār*) Dört.

(جہار) *bahāsı bir altun taķı* **çehār** *dengge teggey* (23a/01)

c. 23a/01

[=1]

çeküç 1. Demirci çekici.

(خایسک) *eger temür örsge kıoyşalar ve* **çeküç** *aña ursalar çeküçke batķay* (51a/08)

2. Çekiç.

(مطرفه) *fîrüzanı ĥurda kılıp izşeler ve şingān altunģa şalsalar anıñ sınmaķın kitergey*
ve **çeküç** *kabül kılgay* (56a/05)

ç. 51a/08, 56a/05, 88a/05

ç.+ke 51a/08

ç.+i 73b/01

[=5]

çerāģ (< Far. *çerāģ*) Mum, kandil.

(جراغ) *ve ol taģnıñ altında bir teşük kılmışlar* **çerāģ** *yandurdum* (44b/05)

(شمع) *bir taģda turur kiçe birle* **çerāģ** *teg yaruķluk birgey ve* (79b/03)

ç. 35b/06, 44b/05, 78a/03, 79b/03

[=4]

çeşme (< Far. *çeşme*) Çeşme.

(چشمه) *asrı uluģ bir taģ teg ve anıñ altında bir suw* **çeşmesi** *ve ol taģnıñ altında bir*
teşük kılmışlar **çerāģ** *yandurdum* (44b/05)

ç.+si 44b/04

[=1]

çetlevük Fındık.

(فندق) *anıñ ĥeddi bir* **çetlevükçe** *bolģay bir kavun teg ve herģiz üç raıldın artuķ*
bolmaģay (52a/09)

ç.+çe 52a/09

[=1]

çever- Çevirmek.

(بكر دانند) *kaçan bir yıpke keçürşeler taķı* **çeverseler** *bir yanıña çeverülgey* (26a/03)

ç.-şeler 26a/03

[=1]

çeverül- Çevrilmek, döndürmek

(کردن) *kaçan bir yipke keçürseler taķı çeverseler bir yanına çeverülgey* (26a/03)

ç.-gey 26a/03

[=1]

çevre Bir şeyin etrafı, çevresi.

(حوالی) *endāmlarına sürterler ta ķanı kim anıñ kindiki çevresinde bolsa nāfasına kirgey*
(94b/02)

(کردکرد) *yüzi memsūh ve ʿaybsız taķı bir āyā ķadarınca ve anıñ çevresini altun birle*
yonmışlar (48b/03)

ç.+sinde 94b/02

ç.+sini 48b/03

[=2]

çeyne- Çiğnemek.

(خايند) *eger arı misk isi kelse edgü bolğay ve eger özge isi kelse katıglıg bolğay taķı tiş*
birle çeynegeyler (95b/09)

ç.-geyler 95b/09

ç.-seler 97a/04

[=2]

çık- 1. Çıkmak.

(بيرون امدن) *yılan tişlegenge bağlasalar sağlık tapğay ve zehr andın çıkğay* (66b/09)

(بيرون رفتن) *yoķaru bir teşük menfez kılıp erdiler ta ʿafn buħārlar andın çıkğay* (44b/08)

(دوسنده) *eçki saķalı yünindin hāřıl kılığaylar ve anıñ aşlı tuman çıkındın bolğay*
(98b/09)

2. Dışarı çıkmak, gitmek.

(بيرون شدن) *ol cezirege yavuk yettük yil muħālif boldı keminiñ lengerin kemiştiler*
bizlerdin bir kişi çıktı kim bu tağnı bilür erdi (33b/02)

(بيرون امدن) *ol menfez bolmasa erdi ol teşükde ol ķadar barabilmes erdim kaçan çıktım*
ve ol taşnı ve ol taşını sindurdum (44b/09)

3. Ortaya çıkmak, meydana gelmek.

(بيرون امدن) *adaķın ol yığaçdın kötürgey taķı iligini ol yipke urğay taķı suw üzre çıkğay*
(15a/07)

(خاستن) *neheng ol yirde bilgürgey ve yinçüniñ körklügreki kış ve baħrayn teñizindin*
çıkğay (12b/08)

(اخراج) *ol tağda kim aña barķ okurlar ve dāyim buhārları turur ol tağniñ içinde taşkaru*
çıkça turur (32b/09)

4. Sızmak, sızıntıdan yeryüzüne çıkmak.

(ترشح) *ol suw kim yirde bolğay yā taşda bolğay ve özgede kim çıkmağa mümkün*
bolmağay (05b/04)

(منفذی) *hārşinī teg kaçan bu ayılğan tütün yir içinde hādīs bolur ve çıkmağa yir tapmas*
(78b/06)

5. Ağırlık olarak belirli bir miktar gelmek, ağırlığında olmak.

(بيرون امدن) *andın soñ keşmīrde bolğay ve bu türlüg barça türlügdin yamanrak bolğay*
veznde on derem çıkğay (95b/07)

6. Kanamak, Yara veya cerahat için dışarı çıkmak.

(بيرون امدن) *eger bir sā^catdin soñra ol cerāhat yirindin çıkça delil kılur kim cerāhatlıg*
halāş tapar (94a/08)

7. Doğmak.

(بيرون امدن) *oğlan kim karnındın hiç çıkğay kaçan belesān yağın aña köydürseler tiz*
çıkğay (92a/09)

8. Dışkılamak.

(بيرون امدن) *kaçan yimiş bolğay anıñ tizeki içinden bütün çıkğay* (91b/01)

9. Bitmek, filizlenmek.

(بر امدن) *uluğrak ^calef kirmān tağlarında ve ol tağlarda kim kaplan yirleri turur bolğay*
ol baharda yirdin çıkğay (90b/09)

10. Ses için çıkmak.

(بيرون امدن) *kamçı bir aña ururlar hāyil ünler andın çıkğay ve ol milletin köpreki ol*
şehrlerde ve ba^cı vilāyetlerdin aña yavuk ol ^calāmeti işitgeyle (87b/05)

11. Boşalmak, ihtilam olmak.

(بيرون امدن) *kişiniñ kim menīsi kinsi ihtiyārındın başka çıkça asrı nāfi^c bolğay* (74a/05)

12. Bir şey ezerek içerisinde bulunan sıvı, madde, renk vb dışarı çıkarmak.

(بيرون امدن) *kaçan anı hak birle anı izseler kızıl suw andın çıkğay kan teg* (73b/08.)

13. Elde etmek, çıkarılmak.

(.) *birer keltürüp tururlar kim hayvāndın çıkğan taş turur* (69a/07)

14. Belirtilen sınırın/değerin dışına çıkmak.

(بيرون افتادن) *kaşıs kim bu meķemge yetse bahāsı bu tertībdin taşkarı çık(k)ay* (41b/02)

ç.-a 32b/09

ç.-ar 73a/01, 80b/04, 91b/08

ç.-arım 34a/02

ç.-ğan 69a/07

ç.-ğay 12b/08, 15a/07, 15a/09, 44b/08, 58b/05, 60a/09, 64a/04, 64a/09, 66b/09, 73b/08, 80b/09, 82b/03, 86a/09, 87b/05, 90b/09, 91b/01, 92a/04, 92a/09, 92a/09, 94b/07, 95a/09, 95b/07, 97b/02

ç.+ındın 98b/09

ç.-kay 41b/02

ç.-mağa 5b/04, 78b/06

ç.-mağay 82b/02, 97b/01

ç.-mağımı 59b/08

ç.-masa 94a/08

ç.-miş 40b/07

ç.-sa 66b/05, 74a/05, 94a/08

ç.-tı 29a/01, 33b/02

ç.-tım 44b/09

[=43]

çıkar

- **çıkar yir** Bir maden veya taşın çıkarıldığı yer.

(مغاص) *ma°denlerni taqı °ukūd ve kıymatnı yād kılğay yinçüniñ **çıkar yiri** kış ve bahrayn ve kala°tu ve ħarg ma°berdin çıkarurlar (12b/02)*

ç. 12b/02

[=1]

çıkar- Bir şeyi çıkarmak, veya çıkmasına sebep olmak.

(بر آوردن) *çomğuçı çün battı erse burunğı batmağda **çıkardı** (36a/09)*

(بيرون آوردن) *ve zılmānī ol kim ortasını körmege bolğay ve şahibī mensüb ol kişiğe turur kim anı ma°dendin **çıkarıp** turur (45a/09)*

(بيرون كردن) *kaçan sindursalar kāfūr anıñ ortasındın çıkğay ni kim ortasındın **çıkarabilseler** (97b/02)*

(اصل كردن) *suw aña koysalar kim ħamīr teg bolğay ve bir yirge yaqsalar saçnı tüpündin **çıkarğay** (74a/08)*

(بيرون آمدن) *sarı suw andın revān bolğay ançağa tegri kim tamām zehrni andın çıkarğay*
(63b/07)

(بيرون شدن) *kaçan otka salsalar aq körüngey kaçan otdın çıkarsalar taqı savusa öz
renğiñe kelgey* (42a/05)

(.) *şadaflarnı bıçaq birle açar taqı yinçü çıkarur* (15a/09)

2. Ayırmak.

(بركرقتن) *eger imkân mühlet bolsa adaqını ol yığaçdın çıkarğay* (15a/03)

ç.-abilseler 97b/02

ç.-dı 28b/09, 36a/09

ç.-ğay 15a/03, 61a/07, 62a/01, 63b/07, 63b/09, 74a/08

ç.-ğaylar 40b/02, 57b/03

ç.-gıl 36a/08

ç.-ıp 45a/09

ç.-mağa 80b/05

ç.+mak 24b/07

ç.-mış 73a/05

ç.-mışlar 32a/04

ç.-salar 28a/05, 42a/05, 62b/06, 97b/03

ç.-ur 15a/09, 15a/10, 50b/02, 71a/06

ç.-urlar 12b/02, 82a/08

[=27]

çıkarkanlıq Denizden çıkarılan şeyler.

(استخراج) *kişi kudreti birle ādamılarka çıkarkanlıqni ni barını teñizniñ içinde
ögmeklikde yahşırağı aña turur kim turğurup turur* (01b/06)

ç.+nı 1b/06

[=1]

çilat- Nemlendirmek, ıslatmak.

(بذوتر) *bizni anıñ birle çilatsalar taqı kurutup otka salsalar köymegey* (72a/04)

ç.-salar 72a/04

[=1]

çız- Yontmak, kazımak, çizmek.

(خراشيدن) *anıñ mişkabı :ya^cni matkáb: asrı yençke kerek anıñ bir yanına koyup azğına*
çızğaylar (26a/05)

ç.-ğaylar 26a/05

[=1]

çibin Karasinek.

(مكس) *biri kim tileseler kim **çibinni** def^c kılsalar anda kıysalar çibinler kim ol suwğa*
yetseler ölgeyler (74b/03)

● **sivrü çibin** Sivrisinek.

(پشه) *ni bürçe taqı ni **sivrü çibin** kim ol iw de bolsa ölgey* (76a/02)

c. 45a/07, 76a/02, 89a/06, 89a/06

c.+ler 74b/03

c.+ni 74b/03

[=6]

çiçek 1. Çiçek hastalığı

(ابله) *anıñ hāşşiyeti hararetni söndürgey ve isig zehrlerde asrı islām kılğay ve **çiçekde***
ve nerse kim közde biter işge sürgeyler (25a/06)

2. Çiçek.

(كل) *kök **çiçeki** bar āhır faşl harıfde açılğay* (98a/08)

● **çiçek tapı** Çiçek hastalığı

(صاحب ابله) *yinçüni sirke birle şalaya kılğaylar taqı ol yirge yakğaylar yahşı bolğay*
*taqı kimersenıñ kim yüzinde **çiçek tapı** bar* (25a/06)

(نشان ابله) *üç kurla andın soñra isig suw birle yuwğay **çiçek tapını** kitergey* (25a/09)

● **çiçek nişanı** Çiçek hastalığı

(نشان ابله) *kāralıg yüzni anıñ birle yuwsalar edgü kılğay ve **çiçek nişanın** kitergey*
(68b/07)

ç. 25a/06, 25a/09, 68b/07

ç.+de 98a/02

ç.+i 98a/08

ç.+ini 80a/02

ç.+ni 57b/05

[=7]

çihilī (< Far. *çihilī*) Kırk.

(چہلی) **çihil̄din** ve ol biş deng yarım bolğay ve bu ʿağdlar burunğı çağda yok ermiş
(21a/01)

ç.+din 21a/01

[=1]

çin (y.a) Çin.

(چین) *ammā köprek ve edğürek maʿdeni hindistān tarafında turur hind ve çin ortasında
ve ol biş türlüğ bolğay* (60a/01)

• **çin yiri** Çin ülkesi.

(زمین چین) *faşl darşini ve anıñ hāşşiyetinde çin yirind(e) gevheri turur iritgeni kim
aña hārşinī ayturlar* (86a/07)

• **çin miski** Çin bölgesinden temin edilen bir tür misk.

(مسک چینی) *ammā misk türlüğ bolur miskniñ edğüreki çin miski bolğay* (94b/06)

ç. 60a/01, 86a/07, 90b/01, 94b/06

[=4]

çinī (< Far. çinī) Bir tür kalay.

(چینی) *anı yılanlarğa oħşaş kılup tururlar ve bir türlüğ tağı çinī turur az karalığı bar
kuruğ turur* (84a/07)

• **çinī āleti** Porselen yapmak için kullanılan

(الات چینی) *faşl çinī āletleriniñ hāşşiyeti bilmekde andın çanaqlar ve bardaqlar ve
kadeh ol balçıkđın kılurlar* (65b/04)

• **çinī taşı** Porselen ve çinī yapımında kullanılan taş.

(حجر چینی) *bolğay faşl çinī taşı bilmekde ol taşı bolğay sarı ranglığ kaçan suw birle
izseler sūt teg aq bolğay* (67a/06)

• **çinī temüri** Harsiniye benzeyen bir demir türü.

(اهن چینی) *atinde çinī temüri mürekkebi turur kim tamğaç vilāyetinde anlardın kılup
tururlar* (87a/07)

• **çinī közgüsü** Çin’de sihirli olduğuna inanılan bir tür ayna.

(اینه چینی) *her kimniñ laqve ʿilleti bolsa çinī közgüğe baksa sağalğay* (87b/07)

• **çinī miski** Çin bölgesinden temin edilen bir tür misk.

(مسک چینی) *kaçan tilesele kim çinī miskini izseler eger kâfūr işge sürmeseler başnı
ağrıtkay* (95a/01)

ç. 65b/04, 67a/06, 84a/07, 87a/07, 87a/07, 87b/07, 87b/08, 95a/01

[=8]

çirk (< Far. *çirk*) 1. İrin.

(چرك) *taşı cānvār tişlemiş bolğay izilmiş bād-zehr birseler ve zehrini tir birle ve çirk birle andın çıkğay* (60a/09)

2. Pislik, kir.

(وسخ) *ādamī teni isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay* (24b/01)

ç. 24b/01, 60a/09

ç.+indin 24a/09

[=3]

çiriklik (< Far. *çirik* + Türk. *+lik*) Saf olmayan, karışımlar.

(مغشوش) *mināniş aşlı kızıl serenc bolğay çiriklik kümüşni hālîş kılabilgey* (85a/02)

ç. 85a/02

[=1]

çoğrak Daha çok.

(.) *kara saçını anıñ birle reng kılsalar ağartkay ve çoğraklar bar kim anda isig suw bolğay* (80a/03)

ç.+lar 80a/03

[=1]

çom- Suya dalma.

(فرو شدن) *iligini ol yipke urğay taķı teñizge çomğay* (15a/01)

(بزیر اب شدن) *kaçan çomğuçı suwğa çomğanda közini açğay* (15a/04)

(فرو رو) *ol tıflniş bazā^catundın gāfil erdim çomğuçularniş āhır künige tegri gavvaşğa aydım kim bir kurla çomğul* (28b/08)

(غوص) *bir kurla çomğul çomğanıñ yā ni üçün bu maçını saña bereyim* (28b/08)

(.) *ol yirde luu sansız bolğay taķı gavvaşlar kim çomarlar* (14a/09)

● **çommağ vakti** Denize girilebilecek zaman dilimi.

(موسم غوص) *bu sebebdin maçı kemige kevirürler sıçkanlar def^ci üçün kaçan kim çommağ vakti keçti er-di* (28b/06)

ç.-a 12b/07

ç.-arlar 14a/09

ç.-dı 28b/08

ç.-ğanda 15a/04

ç.-ğanıñ 28b/08

ç.-ğay 15a/01, 15a/08

ç.-ğul 28b/08

ç.-mağ 28b/06

ç.-mağa 12b/05

[=10]

çomdur- Daldırmak, dalgıç için.

(فرو می) *kim gavvaşnı yalğa tutar erdiler taķı tejizge çomdururlar erdi* (28a/05)

ç.-urlar 28a/04

[=1]

çomğan Dalgıçın daldığı yer, dalış yeri.

(مغاص) *kiçig kemilerge olturğaylar taķı mağāşka : ya'ni çomğan yirge: bargaylar*
(14b/03)

ç. 14a/06, 14b/03

[=2]

çomğuçı (krş. çomğuçu) Dalgıç.

(غواص) *kaçan çomğuçı suwğa çomğanda közini açğay* (15a/04)

ç. 14b/08, 15a/04, 15b/02, 36a/08

ç.+ğa 15a/02, 36a/07

ç.+lar 14b/02

[=7]

çomğuçu (krş. çomğuçı) Dalgıç.

(غواص) *ol tıflnıñ bażā'atındın gāfil erdim çomğuçularnıñ āhır künige tegri gavvaşğa aydım* (28b/07)

ç.+larnıñ 28b/07

[=1]

çoplala- Derlemek, toplamak.

(چیدن) *kuşlar hareketiniñ hūkmince it pāralarındın adrılıp yirge tüşer erdi anı çoplalap yıgar erdiler* (50b/04)

ç.-p 50b/04

[=1]

çölmek Küçük kazan yā da tencere.

(ديكجه) *anıñ yüzini yongaylar ve kiçig pāralar kılğaylar ve taş çölmekke koyğaylar*
(40a/08)

ç.+ke 40a/08

[=1]

çöp Tortu, artık.

(ثفل) *eger biz renglense ve çöpi körünse misk bolğay ve eger yarımı bizge yapuşsa taķı
hiç kalmağay hıyānet kılmuş bolğaylar* (96a/01)

• **üzüm çöpi** Üzüm çöpi.

(ثفل انكور) *eger kurgaşını üzüm çöpinin ortasında koysalar kirşen peydā bolğay*
(85a/03)

ç.+i 96a/01

ç.+iniñ 85a/03

[=2]

çuķur Çukur, derin yer.

(مغاك) *semiz koylar keltürdiler ve öltürdiler ve tirilerini soydılar ve pāra kıldılar ve ol
çuķurğa saldılar* (50b/01)

ç.+ğa 50b/01

[=1]

çügündür (< Far. *cogonder*) Pançar.

(چغندر) *ol türlü kim çügündürge oħsasa kaçan köydürseler kara bolğay* (60a/05)

ç.+ge 45a/06, 60a/05

[=2]

çün 1. Çünkü.

(چون) *çün maʿlūm boldı kim reng hāli özge taķı suw hāli özge ermiş* (16a/06)

2. -diğında.

(چون) *çün ābnūsı yandursalar hoş ıdığ kelgey* (90a/04)

ç. 3b/06, 6a/02, 10a/01, 16a/06, 27a/08, 29a/08, 36a/08, 43a/06, 46a/03, 50a/05,
50a/07, 58b/04, 60b/08, 62a/07, 62b/06, 66a/01, 68b/08, 72a/02, 72a/03, 78a/09,
83a/06, 90a/04, 93b/01, 95a/07, 97a/04, 97a/06

[=26]

çürü- Çürümek, renk değıştirmek.

(پوشند) *irimiş bakırğa salsalar taķı buteniñ başını yapsalar bakır rengin çürümegey*
(73a/06)

c.-megey 73a/06

[=1]

çürük Çürük, çürümüş.

(پوسیده) *taķı kimersenñ kim yüzinde çiçek tapı bar çürük kamuşnı hurda kılıp izse*
(25a/07)

c. 25a/07

[=1]

çürüt- Çürütmek.

(پوشیده کردن) *ve nevşādur teg yinçüni uvatķay çürütkey eger tilese kim yinçüni ihtiyāt*
birle saklasa şışege koymak kerek (24b/05)

ç.-key 24b/05

[=1]

-D-

dafe (< Ar. *dafe*) İstiridye kabuğu.

(دغه) *anıñ tileki birle ve ol dafenñ ortasında iti bolğay bars ranglığ ve anıñ yörümeki*
ol yarı bu yarı defteyn hareketindin bolğay (12b/09)

d. 12b/09

d.+niñ 13a/02, 13a/03

[=3]

dāğ (< Far. *dāğ*).

• **dāğ tut-** Bozulmak.

(داغ گرفتن) *anıñ üstün yüzü hasta bolğay ve dāğ tutğay anı saklamaklıķ yinçüni*
saklamaklıķ teg bolğay (54a/04)

d. 54a/04

[=1]

dağı (krş. taķı) 1. Daha.

(دیگر) *arasında karışmak taķı tüsse azlıķ taķı köplük hesbindin bir reng dağı toğğay*
(12a/05)

2. Dahi, bile.

(نیز) *kızıl yāḳūtda ʿayb bolsa sarı yāḳūtda daḡı ʿayb bolḡay* (37a/02)

d. 12a/05, 37a/02, 83b/01

[=3]

daḡla- (< Far. *daḡ* +Türk. +*la-*) Daḡlamak.

(داغ کردن) *eger bir ʿuzvni anıñ birle daḡlasalar tamām fāyda kılḡay* (81b/06)

d. 81b/06

[=1]

dāne (< Far. *dāne*) 1. Tane, adet.

(دانه) *ʿaḳd şıfatınıñ şerhi bir yip otuz altı dāne bolḡay anı tertīb birle tüzgeyler* (20b/03)

(.) *ol yinçü dānesini ḡazīnadārga tapuşturdum ve kayttım* (29b/04)

2. Çekirdek

(دانه) *anıñ içinde nerseni bolur nār dānesi teg aytḡay teg* (63b/01)

(تخمی) *ve anıñ içinde nerseni bolur nār dānesi teg* (63b/01)

d. 20a/01, 20a/04, 20b/03, 20b/06, 21a/03, 21a/06, 21b/01, 21b/02, 21b/02, 21b/02,
21b/02, 21b/03, 21b/04, 21b/08, 22a/01, 22b/08, 22b/08, 23a/05, 23a/08, 23b/01,
23b/02, 23b/03, 23b/05, 25b/06

d.+din 21a/09

d.+ler 20a/08, 23b/06

d.+lerdin 23a/04

d.+leri 21a/07, 22a/03, 23a/01, 23a/07, 67b/01, 72a/07

d.+lerni 22a/03

d.+ni 29a/05

d.+niñ 21b/04, 22b/09, 23a/03, 24a/01, 29a/08

d.+si 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 22b/06, 22b/07, 22b/09, 39a/01, 52b/01,
63b/01, 67b/01, 89b/01

d.+sin 73a/05

d.+sini 23a/02, 29b/04

d.+siñe 34b/07

[=58]

darşini Çin demiri, harsini.

(خارصینی) *kılḡay faşl darşini ve anıñ ḡaşşıyyetinde çīn yirind(e) gevheri turur* (86a/07)

d. 86a/07

[=1]

dārū (< Ar. *dārū*) 1. İlaç, derman, deva.

(دارو) ve ‘azîzü’l-vücūd ve şerîf turur taķı hiç **dārū** anıñ yirini tutabilmes (81b/08)

(ادويه) özge **dārūlar** birle qarıştursalar ağız isini körklüg kılğay (83a/07)

2. Darı bitkisi, bir çeşit ot.

(دارو) faşl ol **dārūnı** bilmekde kim kuşlar tanığaylar bir ‘alef turur kim aña kuşlar // okurlar (94a/03)

d. 57a/02, 81b/08

d.+dın 93b/07, 94a/07

d.+lar 19b/08, 83a/02, 83a/07, 92b/09, 93b/08

d.+larda 86a/03, 98b/01

d.+lardın 83b/07

d.+ları 42b/08

d.+larında 81b/07, 83a/05

d.+larındın 92b/07

d.+larınıñ 42b/06

d.+larnı 3a/03, 93a/07

d.+nı 91b/04, 94a/03

[=21]

da‘vī (< Ar. *da‘vī*)

• **da‘vī kıl**- İddia etmek, öne sürmek.

(دعوى كردن) eksir şanā‘atı yārānları **da‘vī kılurlar** kim bu üç āfetni kal‘aydın kitermege bolğay (84b/01)

d. 84b/01

d.+yi 82b/02

[=2]

dāyim (< Ar. *dāyim*) 1. Sürekli, devamlı.

(متواتر) eger bir kazanğa suw toltursalar **dāyim** köp ot ol kazan astında ursalar barça havā bolğay (05b/08)

(دايم) ol tağda kim aña barķ okurlar ve **dāyim** buğārları turur (32b/08)

2. Her zaman.

(بيوسته) *ve men dāyim şeylān şeyriḡe barur erdim* (28a/02)

• **dāyim bol-** Sürekli olmak.

(دوامی) *ol isiglik dāyim bolsa anteg kim ol isiglik sebebindin ol ruḡubat kuruḡay*
(11b/07)

• **dāyim kel-** Sürmek, devam etmek.

(دوام) *eger cerāhatke sipseler kim andın kan köp kelgey anı kaytarḡay ve ḡayzı taḡı*
kim dāyim kelgey (75b/09)

d. 5b/08, 11b/07, 28a/02, 32b/08, 34a/09, 44b/01, 75b/09

[=7]

dāyima (< Ar. *dāyima*) Sürekli, devamlı.

(دايما) *ol buḡārlarda bir türlüg yaḡ bar kim dāyima müšte'il :ya'ni yanar: bolur*
(32b/09)

d. 32b/09

[=1]

def^c (< Ar. *def^c*) Engellemek.

(دفع) *maḡı kemige kevürürler sıçkanlar def^ci üçün* (28b/06)

• **def^c kıl-** 1. Engellemek

(دفع کردن) *ḡacerü 't-teysni izip ikşi ayran birle ol kişige birseler kim içse zehrniḡ ziyānnı*
def^c kılḡay (63a/05)

2. Önleme, savma.

(دفع کردن) *bireri ol turur kim ḡastalıklarını def^c kılḡay tütyā teg ve ermenī taşı ve*
markaşışā kim anlarda ferīḡligi bar (77a/09)

3. Bertaraf etme, giderme.

(دفع کردن) *pāra suw birle izip birseler kim içse ol isigliki def^c kılḡay yereḡān illetine*
fāyda kılḡay (64a/06)

• **def^c bol-** Defolmak, yok olmak.

(دفع شدن) *ḡaçan bir niçe kurla ḡayvān közine tartsalar ol tamām def^c bolḡay* (67b/08)

d. 9a/02, 25a/02, 25a/03, 28b/06, 63a/03, 63a/05, 64a/06, 67b/08, 67b/09, 68b/09,
73b/02, 74b/03, 77a/09, 81b/04, 83a/06, 86a/07, 87b/08, 96a/08

[=18]

def^a (< Ar. *def^a*) Kere.

(دفعه) *bu ma'na kıyāsdın yıraḡ degül kim def^a def^a baḡlanur* (13b/08)

d. 13b/08, 13b/08

[=2]

defteyn (< Ar. *defteyn*) İstiridye kabuğu, dafe kelimesinin arapça ikili çokluk sebebi.

(دفتين) *ve anıñ yörümeki ol yarı bu yarı defteyn hareketindin bolğay gay* (13a/03)

d. 13a/03

d.+ge 14a/03

[=2]

degül 1. Olumsuzluk durumu.

(-ن) *ol çağğa tegrü kim dürr bolğay ve bu ma'nā kıyāsdın yırak degül* (13b/08)

2. Yokluk durumu.

(-ن) *zeberced cevheri turur edğürek zümürüddin ve imdi mevcüd degül turur* (45a/04)

d. 13b/08, 38b/07, 45a/04, 49b/05, 51b/06

[=5]

dehne (krş. *dehne*) (< Far. *dehne*) Zümürü'd'e benzer bir tür parlak taş, kırmızı ve siyah damarlıdır.

(دهنه) *kaçan zeyt yağını dehneke sürtseler ol yaşılraq bolğay* (57b/01)

• **dehne-yi frengi** Yeşil renkli dehne, içerisinde ince siyah ve kızıl damarlar bulunur.

(دهنه فرنگی) *edğürek dehne-yi frengi turur ve ol kim tatlığ bolsa şām vilāyetlerinde ve frenkde andın kadehler ve iyer kaşları ve kurlar kılğaylar* (57a/04)

• **dehne-yi şirîn** Frenk dehnesinin bir türü, parlak olan halidir.

(دهنه شیرین) *ve ol iki türlüg turur ol kim şāfi bolsa ve yıltrağan anı dehne-yi şirîn okurlar* (57a/05)

• **kızıl dehne** Kızıl renkli dehnedir, yakut'a benzer.

(دهنه سرخ) *afrasiyab kılup turur anda kızıl dehne bar yākūt rengi teg* (57a/08)

• **ikşi dehne** Zehirli dehne türüdür.

(دهنه ترش) *ikşi dehne zehr turur eger ağızda tutsa zehr ziyānın kılğay* (57b/05)

• **tatlığ dehne** Göz hastalıklarına iyi gelen dehne türü.

(شیرین دهنه) *dehne hāşşiyeti ol turur kim kıyası tatlığ bolsa közge islām kılğay* (57b/04)

d. 57a/04, 57a/08, 57b/05, 83b/01

d.+i 57a/05, 57a/09

d.+ke 57b/01

d.+ni 57a/03

[=8]

dehnec (krş. dehne) (< Ar. *dehnec*) Zümürüd'e benzer bir tür parlak taş, kırmızı ve siyah damarlıdır. Bu kelimenin aslı Arapça'dır. Farsça'ya dehne biçimde geçmiştir. dehne ve dehnec biçiminde ikili kullanımı vardır.

(دهنج) *uluğ tañrı tileki birle dehnec hāşşiyeti ol turur kim kıysı tatlıg bolsa közge islām kılğay* (57b/04)

• **qara acı dehnec** Frenk dehnesinin donuk olan bir türü.

(سیاه دهنه تلخ) *ol kim tonuğ bolsa ve qara acı dehnec ayturlar ve ikşi taqı ayturlar* (57a/06)

d. 10b/09, 57a/06, 57b/04

d.+i

[=3]

dehr (< Ar. *dehr*) Dönem, devir.

(دهر) *ol aşıır hükmleri ol dehr h'āceleri üçün buyurdılar* (88a/09)

d. 88a/09

[=1]

demāğ (< Far. *demāğ*) Burun.

(دماغ) *barça tenindin anıñ hoş ıdığ kelür demāğğa asrı yahşı bolğay* (98b/07)

d.+ğa 98b/07

[=1]

delālet (< Ar. *delālet*)

• **delālet kıl**- Göstermek, kanıtlama.

(دال) *bu ma'na anıñ ağırlığına delālet kılur keltürüp tururlar* (86b/01)

d. 86b/01

[=1]

delil (< Ar. *delil*) Kanıt, ispat.

(دلیل) *delil muña ol turur kim her yıl nīsān yağmuri artuğraq yağsa andın soñra ol taqı artuğluğ tapar* (30b/01)

• **delil bol**- Kanıtlamak, ispatlamak.

(دلیل بودن) *eger kan tapsalar ol delil bolğay kim tız yarıp tururlar* (96a/05)

• **delil kıl**- Kanıtlamak, ispatlamak.

(دلیل کردن) *ol delīl kılğay kim nāfani yarım tapıp turur ve misk yaman bolup turur*
(96a/06)

d. 9b/07, 10b/05, 13b/03, 30b/01, 30b/04, 61b/06, 94a/08, 94a/09, 96a/05, 96a/06
d.+i 9b/03

[=11]

deng (< Far. *deng*) Bir miskalın altıda biri oranında bir ağırlık ölçüsü, yaklaşık olarak 768 grama tekabül eder.

(دانک) *eger yahşı dāne tüşse kim yarım deng bolsa tört altunğa algaylar* (23a/05)

(دانکی) *aqd on iki mişkāl kim andın her dāne iki deng bolğay* (21a/06)

d. 15b/02, 20b/05, 20b/07, 20b/08, 20b/09, 21a/01, 21a/03, 21a/06, 21a/06, 21a/08, 22b/03, 22b/06, 22b/08, 22b/09, 23a/05, 23b/01, 23b/02, 23b/04, 24a/04, 26a/08, 27a/05, 32b/02, 41a/03, 41b/05, 41b/05, 43b/06, 43b/07, 43b/08, 43b/08, 43b/09, 44a/01, 44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/03, 44a/04, 46b/07, 46b/08, 47a/07, 53a/08, 53a/09, 53a/09, 53a/09, 53b/04, 55b/06, 55b/06, 70b/02, 82b/04, 95a/03

d.+din 22a/02, 47a/09

d.+ge 22a/02, 22b/06, 23a/01, 23a/09, 24a/03, 24a/03, 41a/06, 41a/06, 53b/04

d.+gi 23a/08

d.+ni 23b/03

d.+niñ 24a/02, 24a/02, 41a/04

[=65]

derecāt (< Ar. *derecāt*) İnsanın tanrı katındaki mertebesi.

(درجات) *kim ba'zı islām ehliniñ muftı'leriñe derecātları kemāli sebebindin anlarğa uçmaqda qaşrlar kerāmet kılğay* (30b/03)

d.+ları 30b/03

[=1]

derece (< Ar. *derece*) 1. Gibi, benzer.

(درجه) *ol kara derecesinde turur barça yāqūtlar nev'indin* (37b/03)

2. Aşama.

(درجه) *anıñ tabī'atı isig ve kuruğ turur ikinç derecede köp yirlerdin qan kelmegini kaytarğay* (75b/04)

3. Bir şeyi benzerlik yā da kalite ilişkisi bakımından seviyelendirmek.

(درجه) *andın soñ rummānī yaʿni kim enār dānesiñe oñşayur ve bir derece behremānīdın nāzükrağ ve havāş ve eşeri ve fiʿili behremānī teg turur* (34b/08)

4. Denli, kadar.

(درجه) *anıñ kuvvatı hacerü't-teys kuvvatınıñ dercesine tigegey* (63b/03)

d. 34b/08

d.+de 51b/01, 75b/04, 76a/05, 80a/06, 80b/04

d.+ge 36b/09, 38a/07

d.+niñ 75a/07

d.+sinde 37b/03

d.+sine 63b/03

d.+siñe 11a/03

[=12]

derem (< Far. *derem*) 3,20 grama denk gelen ağırlık birimi, 4 deng'e eş değerdir.

(دانك) *yir astında(n) aña yawuğ ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey* (61a/04)

(درم) *eger bir derem ağırıncı ve bir derem ol taşdın at boynına assalar kişnemegey* (70a/07)

(درمسنگ) *bu taşdın on derem ağırı özi birle tutsalar elbette uykusı kelmegey* (71b/04)

2. Dirhem, eski zamanda kullanılan bir para birimi.

(دانك) *ol songı tört dāneniñ bahāsı tört derem yarım bolğay* (21b/04)

d. 20b/01, 21b/04, 46b/08, 46b/09, 47a/01, 47a/01, 47a/01, 61a/02, 61a/04, 70a/07, 70a/07, 71b/01, 71b/04, 82a/09, 94b/08, 94b/09, 95b/07, 98b/05

d.+din 95a/02

d.+ge 41a/05, 41b/08

[=21]

derhāl (<Far. *der* + Ar. *hāl*) Hemen, anında.

(درحال) *ağız öşündin zehr teşükde hāl bolğay ve boğuzıña bargay ve ol kişi derhāl helāk bolğay* (39b/04)

d. 6a/05, 39b/04, 50a/05

[=3]

derh^vast (< Far. *derh^vast*) Rica, istek.

- **derh^vast kıl**- Rica etmek, istekte bulunmak.

(درخواست) *bu za'ef ve bīçāredin pād-şāh ilhān raḥmetu'llāhi aleyh derh'ast kıldı*
(2a/04)

(.) *münevver kılsun tanrı anıñ közini meger kişi aşrındañı pād-şāh derh'ast kılganı*
üçün eyle aytur

d. 2a/03, 2a/04

[=2]

dervīş (< Far. *dervīş*) Yoksul, fakir.

(درویش) *ol ğavvaş dervīş çomdı ve bir şadaf çıkardı* (28b/08)

d. 28b/08

[=1]

deryā (< Far. *deryā*)

• **ķulzum deryāsı** Kızıl deniz.

(دریا قرزم) *anıñ ma'deni ķulzum deryāsında turur* (60b/03)

d.+sında 60b/03

[=1]

derz (< Far. *derz*) İnce çatlak, aralık.

(درز) *ol tuzġa sürtgeyler belgisiz bolġay ve munteg yapuşturġanda derzlerge*
sürtgeyler (48a/04)

d.+lerge 48a/04

[=1]

dest (< Far. *dest*) Tane, adet.

(دست) *yirde ol cevherdin iki dest kılıç kılmışlar kılıçı birini yirge koyup erdi* (86b/08)

d. 86b/08

[=1]

destār-ġ'ān (< Far. *destār-ġ'ān*) Bir tür deriden kumaş.

(دستارخوان) *ol ġayvāni turur maçı teg ve anıñ tirisini ot köydürmegey pād-şāhlar andın*
destār-ġ'ān kılgaylar (76b/01)

d. 76b/01

[=1]

deste (< Ar. *deste*) Tutacak yer, sap, kabza.

(دسته) *ve andın bıçaķ desteleri ve özge türlüġ nerseleri kılgaylar* (60a/03)

• **bıçaķ destesi** Bıçaķ sapı.

(دسته كارد) *mışr ħalıfāları rüzgārında bir bāzārgān bir uluđ bıçaķ destesi ħotū tişindin mekkege iletmiş erdük* (90b/03)

• **ķılıċ destesi** Kılıċ kabzası.

(دسته شمشر) *ol kim bıçaķ ve ķılıċ destesi ķılısalar anıç süvegi turur* (90a/08)

d.+leri 60a/03, 72b/02, 89b/06

d.+lerini 89b/04

d.+ni 60a/03

d.+si 90a/08, 90b/03

[=7]

devlet (< Ar. *devlet*)

• **‘izzet ve devlet** Devletin değeri anlamına gelir.

(عز و دولت) *yāķūtniř bahāsı zamān ve mekān iĥtilāfinca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve aĥvāl taşarrufındın ve ‘izzet ve devlet köprekindin ve azrağındın tezgınür* (40b/04)

• **mervānī devleti** 10. ve 11. yüzyıllarda Diyarbakır bölgesinde hüküm sürmüş Arap devleti.

(مروانسان دولت) *mervānūleriř devleti ařķanda ol dürr-i yetīm ‘abbās ħalıfāları ķolına tüřti* (26b/09)

d. 40b/04

d.+i 26b/09

[=2]

devr (< Ar. *devr*) Zaman, dönem.

(دور) *ol iki arslan yüzine at bitimek kerek kim bizim devrimizdin soņ bāķī yādigār bolđay* (49a/05)

d.+imizdin 49a/05

[=1]

dımařķī (?) şam bölgesinden temin edilen bir tür pirinċ (maden).

(دمشقی) *ammā bu söznüş ĥaķīķatde vezni yoķ turur taķı yuřķa dımařķī birinc altunđa oĥřađay* (82b/03)

d. 82b/03

[=1]

di- (krş. ti-) Adlandırmak.

(خواندن) *aķ taķı suwsuz aĥa ĥařřī digeyler* (15b/09)

(كفتن) *anda nerse bolğay kim otda köymegey aña şeytān muḥāṭı **digeyler*** (60a/06)

d.-geyler 15b/09, 17a/03, 60a/06

d.-rler 85b/09

[=4]

dicle (y.a) Dicle ırmağı.

(دجله) *ol aydı atam yādigāri saqlar men aña birmedı ve soñra anı **diclege** saldı* (36a/06)

d.+ge 36a/06

[=1]

dīkek (< Ar. *dīkek*)

• **dīkek tūtyāsı** Bir tür çinko oksit.

(توتیا دیکک) *bir türlüg taķı bar kim aña **dīkek tūtyāsı** oqurlar* (73a/03)

d. 73a/03

[=1]

dimāğ (< Ar. *dimāğ*) 1. Beyin.

(دماغ) *barça edgü şifāt anda cem° turur °ūd ḥāşşiyyeti **dimāğga** ve siñirlerge islām kılğay* (97a/03)

d.+ğa 97a/03

[=2]

dīv (< Far. *dīv*)

• **dīv tırnaķı** Bir çeşit istiridye olan iyi tırnak anlamına gelir, çok tatlıdır.

(ناخن دیو) *teñiz kışkacı teg taķı teñiz tawuşkanı teg ve aķ mühre ve **dīv tırnaķı** ve balıķ kılakı ve bireri ve bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg* (77b/09)

d. 77b/09

[=1]

dīvār (< Far. *dīvār*)

• **dīvār kıl-** Duvar örmek.

(دیوار کردن) *köp yirlerde bolğay ve andın kerpiçler kılğaylar ve (...) **dīvār kılğaylar*** (72a/06)

d. 72a/06

[=1]

doroşt (< Far. *doroşt*) İri, hacimli.

(درشت) *anıñ hāşşiyetini bilmekde ve ol taşı turur aķ tirisı **doroşt** yumurtğa şekli teg anıñ biri aķ turur* (63a/09)

d. 63a/09

[=1]

dostlık (< Far. *dūst* + Türk. *+lık*) Dostluk, arkadaşlık.

(مودت) *bu ma^cnā mücerreb turur bir vaķt tācirlerdin bir kimerse **dostlık** haķķını şābit kıldı ve anteg bir kıskaķ bu zaifğa birdi* (89a/01)

d. 89a/01

[=1]

du^cā (< Ar. *du^cā*) 1. Dua.

(دعا) *anıñ **du^cāsını** yolda özümge bezreķe kıtur erdim* (28a/09)

2. Nazar için koruduğuna inanılan muska veya herhangi bir nesne.

(حرز) *ve aytıp tururlar ĉinī közğü öz neψsi birle **du^cā** turur* (87b/09)

d. 87b/09

d.+sını 28a/09

[=2]

duşvār (< Far. *doşvār*) Zor, güç, zahmetli

(دشوار) *anı iki arpa ķadarınca yimeķ kerek munteg ayturlar kim ķaplanga toğurmaklık **duşvār** bolur* (91a/09)

d. 47b/01, 91a/09, 93b/05, 93b/07, 93b/08

[=5]

duşvārlik (< Far. *doşvār* + Türk. *+lık*) Zorluk, güçlük.

(دشوارى) *ķaşbü 'z-zerire taķı sāzec hindī ve ol **duşvārlik** birle hāşıl bolur* (93a/02)

d. 93a/02

[=1]

dünyā Dünya, yeryüzü.

(.) *bu ^calām suflī kim dünyā ^calāmı turur* (3a/03)

d. 3a/03, 3a/07, 3a/07, 3a/08

[=4]

dürç (< Ar. *dorc*) Mücevher kutusu.

(درج) *ol mütevekkil muķayyed ķolında erdi sormışlar orındın kim bu **dürçde** nik bar aytı* (61b/08.)

d. 61b/07

d.+de 61b/08

[=2]

dürr (< Ar. *dürr*) İnci, normal inci boyutundan biraz daha büyük olan inci türü.

(در) *kaıysı kim uluğrağ bolsa anı **dürr** oğurlar* (21a/08)

(دری) *ol çakğā tegrü kim **dürr** bolğay ve bu ma^cnā kıyāsdın yırağ degül* (13b/08)

• **dürr-i yetim** Abbasi halifelerinde bulunan oldukça büyük ve değerli bir inci türü.

(در بیتیم) *aña oğşaş bolmağay ve aña bu sebebdin **dürr-i yetim** oğurlar* (22a/02)

d. 13b/08, 21a/08, 22a/02, 22a/05, 26b/02, 27a/01, 27a/05, 27a/09, 27b/05, 30a/01, 30a/03, 30a/07, 49b/01

d.+ni 29b/09

d.+nün 30a/02, 30a/04,

[=16]

dürüst (< Far. *dorost*) Doğru.

(درست) *özge şeklde anteg bolğay kim aşıł fıtratda bağlanmış bolğay ve **dürüst** ve selāmet bolğay* (51a/03)

d. 11b/01, 51a/03

[=2]

düşman (< Far. *duşmen*) 1. Düşman, insanlar için.

(دشمن) *bu taķı uluğ ^cayb turur eger kiřiniñ **düşmanı** bolsa helāhel zehrindin bir pāra yāķütiniñ teřükiñe koısa* (39b/02)

(خصم) *ol cemā^cat hariklerde özleri birle tutarlar ol hilet birle öz **düşmanlarına** galebe kılurlar* (69b/07)

(اعداء) *özi birle tutsa vebāniñ hastalıqlardın imen bolğay ve **düşmanlar** üze muzaffer bolğay* (62b/03)

(ضد) *sebebindin uluğlukumuz ve haybatımız halāyık közinde **düşmanlar** közinde artuğ bolsun* (78a/05)

2. Düşman, zıt.

(دشمن) *bar faşl bağzü'l-hal hāřřiyetini ve menfa^catini bilmekde ya^cni sirkenin **düşmanı** taş* (64b/09)

d. 70a/08

d.+ı 39b/02, 64b/09

d.+ına 55b/08

d.+lar 62b/03, 78a/05

d.+larına 69b/07

[=7]

düşmanlık (< Far. *duşman* + Türk. *+lık*) Zıtlık, karşıtlık.

(مباينت) *ruṭūbat keyfiyetindin suw birle havā arasında ortaklık bar taqı düşmanlığı bar*
(04b/04)

d. 4b/04, 5a/05

d.+nı 4b/09

[=3]

-E-

ebedī (< Ar. *ebedī*) Sonsuz, baki.

(ابدى) *barça nerserinç açkuçı turur ve ebedī necātınç sermāyesi fālğa teberrük üçün*
anı bitimek kerek (49a/04)

e. 49a/04

[=1]

ebleh (< Ar. *ebleh*) Aptal, budala.

(ابله) *uzun zerāvendni mūm birle tutarlar nerük (...) eblehlerge satarlar* (91b/09)

e.+lerge 91b/09

[=1]

ebū

● **ebū ‘alī sīnā** İbn-i Sina

(ابو على سينا) *ebū ‘alī sīnā nerükde risāle kılıp turur anda aytıp turur* (90b/07)

● **ebū reyhān** el-Birunī, 973-1061 yılları arasında yaşamış İslam alimi.

(ابو ريحان) *ve ebū reyhān kendü kitebi içinde keltürüp turur* (33a/07)

e. 33a/07, 34b/09, 41a/09, 43a/09, 43b/04, 47b/03, 48a/04, 54a/08, 55b/03, 61a/06,
90b/07, 91b/07, 93a/05, 93a/09, 93b/03

[=15]

ebū ishākī (< Ar. *ebū ishākī*) Bir tür firuze.

(ابو اسحاقى) *ma‘denleri kim nişābūrda bar edgüreki ebū ishākī turur* (54a/08)

i. 54a/08

i.+dın 55b/03

[=2]

eczā (< Ar. *eczā*) Esas parça, madde.

(اجزا) *barça suflī ʿālamnıñ terkibi tört aşldın tururlar taķı basit eczāsı anlar tururlar*
(03b/06)

e.+da 4a/02

e.+sı 3b/06, 3b/09, 10a/06

e.+sını 4a/01, 30b/06

e.+sıña 39a/09

[=7]

eçki Keçi.

(بز) *ol hedlarda ʿalef üzere oturur ve eçki ol ʿalefni sewer* (98b/09)

e. 62a/05, 98b/08, 98b/09

[=3]

edā (< Ar. *edā*)

• **edā kııl-** Yerine getirmek.

(ادا کردن) *men anı kim bu işde işitip turur men edā kıılayım* (22a/09)

e. 22a/09

[=1]

edhem (< Ar. *edhem*) Kara renk.

(ادهم) *kıyaşda azrak şeffāf bolğay ve kerkend şeffāf cevher ermes edhem :yaʿni kıara:*
turur (38b/02)

e. 38b/02

[=1]

edgü 1. İyi, güzel.

(احسن) *zarüret anlarğa kuvvatı kerek erdi kim edgü nerseler anlardın hāşıl bolsun*
(03b/07)

(نيكويى) *anıñ vezni üç mişkāl ermiş taķı ni kim edgü şıfat bar* (26b/08)

(نيكو) *ʿalef turur kim aña kıuşlar // okurlar ve anı edgü tanırklar* (94a/04)

(تيكى) *barça edgü şıfāt anda cemʿ turur* (97a/02)

(نیک) *kara acı dehnece ayıurlar ve ikşi tağı ayıurlar tağı edgü bitüg yiri kızıl yirinde turur* (57a/06)

(بهتر) *ol türlü edgü bolğay ve anıñ ma'edeni bedehşānda turur* (57a/01)

(.) *eger azğına andın cerāhatke salsalar kim iski bolğay nāsūr teg edgü bolğay* (91b/03)

2. Kaliteli.

(نیکو) *munteg satğuçığa tağı alğuçığa te'alluğ turur bir aqçadın artuğraq edgü azraq tüşgey* (46b/09)

(نیک) *söz elmāsnuñ kıymatı edgü elmās bahāda kızıl yākūtğa yawuğ bolğay* (51b/02)

3. İyilik, güzellik.

• **edgü bol-** İyi gelmek, iyileştirmek.

(و بودن کنی) *yılan tişlegenge bağlasalar sağık tapğay ve zehr andın çıqğay ve unutmaklıq illetine asrı edgü bolğay* (66b/09)

(نیک شدن) *eger andın oq temürikılsalar cerāhatı edgü bolmağay* (89a/04)

• **edgü kıl-** İyi gelmek, iyileştirmek.

(نیکو کردن) *iskimiş cerāhatlerge qoysalar itini arturğay ve qaralığ yüzni anıñ birle yuwsalar edgü kılğay* (68b/07)

• **edgü kel-** İyi gelmek, iyileştirmek.

(بهتر آمدن) *ol nerseniñ yüzlerin kim qal'ay birle lihām kılmağa tilegeyler yakğaylar lihām edgü kelgey* (76b/04)

• **fālğa edgü tut-** Falı iyiye yorumlamak.

(فال نیکو گرفتن) *burunğı batmaqda çıkardı sewündiler ve anı fālğa edgü tuttılar* (36b/01)

(فال نیکو دادن) *anı körmek köz nūrını arturğay ve köz otlarında işge sürgeyler ve firūzanı birge tutmaq fālğa edgü tutup tururlar* (55b/07)

(.) *anıñ ma'edeni niçe yirde bar turur horāsanda qararı fālğa edgü tutarlar* (62b/01)

e. 3b/07, 26b/08, 36b/01, 46b/09, 51b/02, 51b/04, 51b/05, 53b/03, 54a/09, 55b/03, 55b/07, 56a/01, 56b/06, 57a/01, 57a/06, 60b/01, 60b/05, 62b/01, 62b/08, 64a/01, 64a/07, 66a/04, 66b/09, 68b/07, 69a/03, 76b/04, 83b/01, 83b/09, 85a/03, 87b/08, 89a/04, 90a/05, 91b/03, 94a/04, 95a/09, 95b/09, 96a/02, 96b/05, 97a/02, 97a/02

e.+si 15b/03, 94a/02

[=42]

edgülük Kalitelilik, iyi olma.

(نيكويى) *ve ol çakta uluğlukda taqı edgülikde üç miñ melikî altunga tigri ol zamānga cevheriler bahā kılmışlar* (26a/09)

(بهتر) *söz türlüğ la'l kıymatında naziklikde ve edgülikde ya'ni kıysı kim suwluğ ve şāfi ve şeffāf bolsa anıñ bahāsı zümürrüd bahāsına yawuq bolğay* (53a/07)

e. 45a/03

e.+de 26a/09, 53a/07

[=3]

edgürek Daha iyisi, daha güzeli.

(بهتر) *ve imdi mevcüd degül turur ve zümürrüdniñ edgürekiñe zeberced oqurlar* (45a/04)

(بهترین) *yinçüniñ aşlı suw turur anıñ üçün kim yinçüniñ edgüreki aq turur* (15b/07)

(نيكو تر) *kıysı kim edgürek bolsa ol turur kim köp taş anıñ birle kıatışmamış bolğay* (56b/08)

(نافع ترین) *oñşaş bolur köl kısqacına edgürek yiri anıñ başı kıatındağı turur* (70b/07)

• **barçadın edgürek** En iyisi, en güzeli.

(بهتر از همه) *barça türlüğ yāqūtlar reng ve mertebe birle muhtelif tururlar barçadın edgürek řāvusī turur* (37b/01)

e. 23a/07, 37b/01, 51a/01, 54b/03, 56b/05, 56b/08, 57a/02, 57a/09, 60a/01, 65b/02, 66a/06, 66b/03, 71b/09, 71b/09, 74a/02, 79b/04, 83a/01, 83a/09, 84a/06, 91b/04, 92b/04, 93a/07, 95a/04

e.+din 21b/02

e.+i 15b/07, 15b/08, 18a/08, 19a/03, 25b/02, 34b/05, 36b/03, 45b/01, 46b/07, 54a/08, 57b/09, 58a/09, 58b/03, 59b/06, 60a/04, 60b/04, 66a/09, 67a/09, 70b/07, 73a/08, 75a/09, 76a/04, 76a/08, 82a/09, 85b/01, 90b/06, 92a/07, 92b/03, 92b/04, 93a/09, 94b/06, 96a/09, 97a/02, 98a/04, 98a/08

e.+ini 20a/05, 20b/06

e.+iñe 45a/04

[=62]

efī (< Ar. *efī*) Engerek yılı.

(افعی) *niçe türlüğ zümürrüdni niçe türlüğ efīğa tecrube kıldım* (47b/02)

e. 47b/02, 47b/03, 47b/04

e.+ge 50a/06

e.+ğa 47b/03

e.+ler 50a/04

e.+lerge 50a/05

e.+lerniň 50a/05

[=8]

eger (< Far. *eger*) 1. Eğer, şayet.

(اكر) **eger** ortaçaklı bolsa bir deng ve yaman firūzanıñ bāhāsı az bolğay (55b/06)

(.) **eger** bir pāra izip laķve bolğan kişiniñ burunına ursalar edgü bolğay (62b/08)

2. -dığı zaman, dığında.

(چون) **eger** kuyaşka karşı tutsalar yā aydınlıķğa baʿzısı kızıl köriingey gey (53b/08)

3. Ve.

(د) **eger** anı şalaya kılsalar **eger** bir deng kadarı ol kişige kim meşāne illeti bolğay (70b/02)

(يا) **eger** ol heyet birle bolsa kim maʿdendin çıkmış bolğay (40b/07)

e. 5b/08, 5b/09, 6a/01, 6a/04, 7a/06, 7a/09, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 7b/08, 8a/07, 9b/08, 10a/05, 12a/06, 12a/07, 15a/03, 16a/05, 18b/01, 18b/03, 18b/06, 19b/01, 19b/01, 21b/07, 21b/08, 21b/09, 22b/01, 23a/03, 23a/05, 24a/08, 24b/05, 25a/09, 25b/03, 25b/04, 25b/08, 25b/09, 26a/06, 26b/05, 27a/02, 27b/08, 31b/06, 38a/01, 39a/05, 39a/09, 39b/02, 39b/06, 40a/07, 40b/07, 40b/09, 41a/02, 41a/02, 41b/01, 41b/06, 41b/07, 42a/06, 42a/09, 42b/01, 42b/03, 44b/09, 47a/09, 48a/02, 51a/07, 51b/01, 51b/04, 53a/04, 53a/05, 53b/02, 53b/03, 53b/08, 55a/03, 55b/05, 55b/06, 56a/07, 56b/03, 57b/01, 57b/05, 57b/06, 57b/07, 58a/04, 58a/05, 59b/03, 60b/01, 60b/01, 60b/03, 60b/04, 61a/02, 61a/05, 61a/05, 61a/06, 61a/07, 61b/08, 62b/07, 62b/08, 63a/05, 63a/07, 63a/07, 63b/07, 63b/08, 65a/05, 65a/08, 65b/05, 65b/06, 65b/08, 65b/09, 66b/07, 69b/04, 69b/09, 70a/02, 70a/07, 70b/02, 70b/02, 70b/05, 70b/07, 70b/09, 71b/02, 71b/05, 71b/05, 71b/09, 72a/01, 72a/04, 72b/04, 72b/04, 73a/05, 73a/09, 73b/03, 73b/06, 74a/01, 74a/07, 74a/08, 74b/01, 74b/02, 74b/08, 74b/08, 75a/02, 75a/03, 75a/05, 75a/05, 75a/07, 75b/02, 75b/05, 75b/09, 76a/01, 76a/07, 76b/02, 76b/03, 76b/04, 79a/01, 80a/02, 80a/02, 80b/05, 80b/08, 81a/01, 81b/02, 81b/05, 81b/06, 81b/06, 82b/01, 82b/02, 83b/02, 83b/02, 83b/03, 84a/02, 84a/03, 84b/02, 84b/09, 85a/02, 85a/05, 85a/06, 85a/06, 86a/04, 87b/08, 87b/09, 88b/05, 89a/02, 89a/03, 89a/05, 89a/08, 90a/01, 90a/04, 91a/05, 91a/05, 91a/06, 91a/06,

91a/07, 91a/08, 91b/02, 91b/05, 92a/04, 92a/06, 92a/06, 93b/08, 94a/06, 94a/07, 94a/08, 95a/01, 95b/09, 95b/09, 96a/01, 96a/01, 96a/02, 96a/02, 96a/04, 96a/05, 96a/05, 96b/05, 96b/05, 96b/07, 96b/07, 97b/07, 97b/07, 98a/03

[=210]

ehl (< Ar. *ehl*)

• **hindistān ehli** Hindistan halkı.

(اهل هند) **hindistān ehli** edgürek elmās anı bilürler kim ol körklüg bolsa (51a/01)

• **islām ehli** Topluluk, cemaat.

(اهل اسلام) **baʿzı islām ehliniñ** muṭīʿleriñe derecātları kemāli sebebindin anlarğa uçmaqda qaşrlar kerāmet kılğay (30b/03)

• **şanaʿat ehli** İşin ustaları.

(اصحاب صناعت) **ol nerselerniñ kuvvatı qadarınca tuzluğlığı anar bilgürgey ve şanaʿat ehli** anı şalaḥqa keltürürler (9b/05)

• **şīaʿ ehli** Topluluk, cemaat.

(اهل شيعه) **ḥorāsanda qararı fālğa edgü tutarlar ve şīaʿ ehli** aq ğarūrını evvel tutarlar (62b/01)

e.+i 9b/05, 51a/01, 62b/01

e.+iniñ 30b/03

[=4]

ekheb (< Far. *ekheb*) Açık mavi, turkuaz rengi.

(اکهب) **anıñ kıymatı ekheb** :yaʿni kök: yāḳūt kıymatı teg bolğay (38b/03)

e. 12a/08, 37a/05, 37a/07, 37a/09, 37b/05, 38b/03, 43b/01, 50b/08, 52a/01, 52b/08, 57b/09

[=11]

ekhebī (< Far. *ekhebī*) Açık mavi renk.

(اکهپی) **gümān ol turur kim ol ekhebī** reng irür tonuḳ ranglığ (38a/09)

e. 38a/09

[=1]

eksil- (krş. iksil-, eksül-) Eksilmek.

(کم شدن) **eger arığ altunni köp zamānlar yir astında kizleseler hiç nerse andın eksilmegey** (81b/02)

e.-megey 81b/02

[=1]

eksir (< Yun. *eksir*)

- **eksir sanā'atının eyeleri** Kimyacılar.

(سرکاصحاب صناعت ا) *eksir şanā'atının eyeleri* keltürüp tururlar kim firūzanı hırda kılıp izseler ve sınğan altunğa salsalar anıñ sınmağın kitergey (56a/04)

- **eksir şanā'atı yārānları** Kimyacılar.

(سرکاصحاب صناعت ا) *yaman ıdıg ve iggende āvāz kılğay eksir şanā'atı yārānları* da'vī kılurlar (84b/01)

e. 56a/04, 84b/01

[=2]

eksit- Fiyatını düşürmek.

(کم کردن) *anteg bālāvuzdın kılmağa bolmağay ve mümkün bolğay kim yigirmi mişkal andın eksit(miş) bolğaylar* (48b/06)

e.-miş 48b/06

[=1]

eksük 1. Az, düşük, fiyat veya değer bakımından.

(کمتر) *burun çaqda bahā mundın eksük ermiş* (24a/02)

2. Eksik, ağırlık olarak daha düşük.

(کم) *tütün birle qarışmış bolğay ve törtisi tağı veznde yāqūtdın eksük bolğay gay* (38b/04)

- **artuq eksük** Yaklaşık, aşağı yukarı.

(کما بیش) *özge türlüg nerseleri kılğaylar bir yahşı desteni biş altun artuq eksük alğaylar* (60a/04)

(افراط و تفريط) *tağı her renge iki yanı artuq eksük bolğay* (11a/06)

- **yā artuq yā eksük** Zıtlık, zıt olma.

(خلاف مسامته) *yā artuq yā eksük tağı isiglik sovukluk sebebindin ol yir içinde peydā bolur* (08b/05)

e. 8b/05, 11a/06, 11a/07, 24a/01, 32b/02, 37a/06, 38b/04, 43a/03, 48b/01, 60a/04

[=10]

eksüklük Eksiklik, tam olmama.

(نقص) *kayyūmı turur yoq anıñ uluğluğınğa eksüklük tağı yoq turur* (1b/09)

e. 1b/09

[=1]

eksükrek Daha eksik

(كمتر) *ve ol kim tonuḵ kelse ve yaman bolsa yā eksükrek ve yaşıl ve sarınıḡ bahāsı artuḵ bolmaḡay* (53b/04)

e. 22b/02, 53b/04, 95b/04

[=3]

eksül- (krş. iksil-, eksil- Eksilmek, azalmak.

(كم شدن) *kaçan kim ḡatıḡ ot bir tandurnıḡ içinde yandursalar andın ol ot yalını eksülse ol yıl kim ol yalıḡa yawuḵ bolsa* (06a/04)

e.-se 6a/04

[=1]

elbette (< Ar. *el-bette*) Mutlaka, muhakkak.

(البته) *her kim bu taşdın on derem aḡırı özi birle tutsalar elbette uyḡusı kelmegey* (71b/04)

e. 9b/06, 32a/07, 71b/04, 89a/09

[=4]

elma Elma.

(سبب) *billürdın şan^catlar ḡılḡaylar anıḡ kim alḡaylar bir pāra billür şāfi bir elma ḡadarınca ve anı yumru ḡılḡaylar* (58b/09)

e. 58b/09

[=1]

elmās (< *el-mās*) Elmas.

(الماس) *meger kim elmās ve ol barḡa ḡatıḡ cevherlerini yonḡay* (31b/05)

- **elmās taşı**

(حجر الماس) *ve anıḡ eczāsı āzraḡ bolḡay ol taş asrı ḡatıḡ bolḡay elmās taşı teg* (10a/06)

e. 10a/06, 31b/05, 49b/03, 49b/05, 49b/06, 49b/08, 49b/09, 50b/02, 50b/04, 50b/05, 51a/01, 51a/05, 51b/02, 51b/03, 51b/04

e.+dın 42a/02, 42a/02, 51a/04

e.+ḡa 37b/06

e.+nı 50b/05, 51a/06, 51a/08, 51b/01

e.+nıḡ 49b/04, 50b/06, 51b/02

[=26]

elvāḥ (< Ar. *elvāḥ*) Bir tür zümrüt, Hz. Musa Tur dağındayken gökten yere indiğine inanılır.

(الواح) *ve bu zümürriid ol elvāḥdın turur kim musāniḡ tūrını anıḡ üzre bitilmiş erdi* (45b/03)

e.+din 45b/03

[=1]

elvāḥī (< Ar. *elvāḥī*) Bir tür zümrüt, Hz. Musa Tur dağındayken gökten yere indiğine inanılır.

(الواحی) *keltürüp tururlar kim bir türlüg bar kim aḡa elvāḥī ayturlar* (45b/02)

e. 45b/02

[=1]

emān (< Ar. *emān*)

• **emān bir-** Himaye etmek, eminlik vermek.

(امان دادن) *eger ḡalīfā emān birse kim meni rūm memleketine isa anı aytayım* (61b/09)

i. 61b/09

[=1]

emcek Meme.

(پستان) *her kün yarım mişkāl ḡadarı yā artuḡrak emceki ve köküs tegresindin ḡāşıl bolur* (98b/04)

e.+i 98b/04

[=1]

emlas (< Ar. *emlas*) Pürüzsüz.

(املس) *ol sīlniḡ keḡer yirinde bolmuş bolḡay kiḡig pāralar bu köp emlas bolur* (54b/05)

e. 32b/04, 40a/02, 54b/05

[=3]

em(i)r (< Ar. *emr*) Emir, padişah buyruḡu.

(.) *aybdın yıraḡ bolmaḡlık ol pād-şāḡka kim emri uluḡ turur* (06b/07)

e.+i 6b/07

[=1]

enār (krş. *nār*) (< Far. *enār*) Nar.

(انار) *anıḡ ortasında yāḡūt pāraları bar enārḡa oḡşaş ve ol ḡınlarnı sindurup tururlar* (32a/03)

a. 34b/07, 52b/01

a.+ğa 32a/02, 32a/03

[=2]

endām (< Far. *endām*) 1. Uzuv, aza, organ.

(اندام) *anıñ endāmınıñ edgüreki kindiki ve qarını ve bögreki bolğay* (92b/04)

(اعضا) *ve eger kurgaşınıñ yuşkartıp urğa yaqsalar kim endāmda bolğay anı iritgey*
(85a/07)

2. Boy, pos, cüsse.

(اندام) *ölmüş simāb bit ve özge cānvārlar kim ādem endāmında toğarlar* (81a/01)

e.+da 85a/07

e.+ğa 90a/05

e.+ında 81a/01

e.+ınıñ 92b/04

e.+lar 66a/03, 80a/04

e.+largā 72a/03

e.+larına 94b/01

[=8]

enfil (?) Enfiye olabilir?

(ورق انفیل) *tabībler anıñ bedeli enfil yapraqı yā tālisfer kılurlar ve belesān yağıñıñ hāli*
taķı saķankūr balıķı ol kim hāliş turur (93b/06)

e. 93b/06

[=1]

er- Cevheri er- fiili, i- fiili.

(بودن) *āk temür teg anteg kim kümüş rengine yavuk erdi* (86b/03)

(است) *tecribe birle maʿlūm bolup turur erdi* (02b/01)

(.) *evvelgi maķālat aytuk erdi bu ʿalām suflī kim dūnyā ʿalāmı turur* (03a/03)

● **ermes/ermez** Olumsuzluk.

(نیست) *kuyaşda azrak şeffāf bolğay ve kerkend şeffāf cevher ermes* (38b/02)

(نیست) *anıñ bitüg yiri maʿlūm ermez* (67a/01)

e.-di 2b/01, 3a/03, 3b/07, 19a/06, 26b/04, 26b/06, 27a/01, 27a/03, 27a/05, 27a/06,

27a/06, 27a/07, 27a/08, 28a/01, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/05, 28a/07, 28b/01,

28b/01, 28b/06, 29a/02, 29a/02, 29a/03, 29a/04, 29b/05, 30a/01, 30a/02, 33b/02,

35b/06, 36a/04, 36a/08, 38a/05, 38b/06, 38b/07, 38b/08, 43b/01, 43b/04, 44a/08, 44a/08, 44b/06, 44b/06, 44b/09, 45a/01, 45b/03, 48a/06, 48a/08, 48a/09, 48a/09, 48b/08, 50a/04, 50a/05, 50a/05, 50a/05, 50a/08, 50a/09, 50b/01, 50b/03, 50b/03, 50b/04, 50b/05, 52b/06, 52b/07, 56a/01, 56a/01, 56a/02, 61b/08, 62a/02, 65a/05, 65a/06, 68a/04, 68a/06, 68a/08, 68a/08, 70a/08, 80b/05, 80b/05, 80b/05, 86a/01, 86b/03, 86b/04, 86b/05, 86b/06, 86b/07, 86b/07, 86b/08, 86b/09, 86b/09, 86b/09, 87a/01, 87a/01, 88a/08, 88a/08, 91a/03, 91a/08, 91a/08, 91b/01, 93a/07

e.-diler 19a/06, 26b/04, 28a/04, 35b/06, 43b/02, 44b/07, 48b/01, 50b/02, 50b/02, 50b/05, 68a/04

e.-dim 2a/08, 2a/09, 27a/03, 28a/03, 28a/05, 28a/05, 28a/07, 28a/08, 28a/09, 28a/09, 28b/07, 44a/08, 44a/09, 44b/01, 44b/09

e.-dük 90b/03

e.-ken 17a/03, 91a/05

e.-mes 38b/02

e.-mez 2b/05, 14a/03, 37a/06, 49a/01, 60b/08, 61b/02, 61b/03, 67a/02, 73a/07, 80a/01, 86b/07, 93b/01, 93b/03

e.-miş 3b/01, 16a/07, 19b/05, 21a/01, 21a/03, 21b/05, 22a/04, 22b/06, 24a/01, 26a/07, 26b/03, 26b/03, 26b/03, 26b/08, 26b/08, 27a/09, 27b/02, 27b/03, 27b/05, 27b/05, 27b/07, 27b/08, 27b/09, 32a/09, 35b/05, 35b/08, 35b/09, 36a/02, 36b/03, 38a/07, 38a/08, 39b/07, 43a/02, 43b/03, 46a/01, 48a/07, 48b/01, 48b/02, 49a/06, 51b/03, 51b/06, 51b/07, 55b/09, 55b/09, 56a/06, 58b/07, 60a/09, 66a/07, 68a/05, 68a/06, 68a/07, 85b/09, 87a/03, 87a/05, 87a/06, 87b/03, 88a/07, 89b/03, 96b/03

e.-mişler 26a/08, 27b/01, 27b/06, 27b/08, 36b/09, 38a/07, 38b/05, 38b/08, 47a/06, 54b/07, 55a/08, 58b/01, 90b/03, 93a/07

e.-se 2b/05, 16b/02, 18b/03, 23a/03, 26a/06, 36a/08, 87a/05, 96b/08

e.-seler 43a/08

e.-ür 18a/08

[=225]

erba^{ca} (< Ar. *erba^{ca}*)

- **anāşır erba^{ca}** Dört unsur.

(عناصر اربعه) *ammā altun cevheriniñ şüreti hiç nerse anāşır erba^{ca} keyfiyetindin fesād tapmağay* (81a/09)

e. 79a/03, 81a/09

[=2]

ergüvānī (< Far. *ergüvānī*) Mora çalan bir tür yakut.

(ارغوانی) *andın soñ ergüvānī bolğay ve **ergüvānī** bahāsı rummānīdin azraq bolğay*
(35a/02)

e. 35a/02, 35a/02

e.+nıñ 41b/06

[=3]

ermenī (ö.a.) Borik asitten türeyen sodyum tuzu.

(ارمنی) *bir türlüğ taķı bar kim **ermenī** oķurlar ve körklüg türlüğ naķrūn turur* (74b/09)

• **ermenī taşı** Lacivert taşına benzer ançak daha mavi ve daha parlak olan ve hastalıklara iyi gelen bir tür taş.

(حجر ارمنی) *bireri ol turur kim ħastalıklarını defc kılğay tūtyā teg ve **ermenī taşı** ve marķaşışā kim anlarda ferīħligi bar* (77a/09)

e. 74b/09, 77a/09

[=1]

erneb-i baħrī (< Ar. *erneb-i baħrī*) Denizde yaşayan salyangozgillerden ve istiridye kabuğu gibi kabukları olan bir tür.

(ارنب بحری) ***erneb-i baħrī** ħāşşiyetin bilmekde ve ol cānvāri turur teñizdin birer körünür biri anıñ katığ taş turur* (71a/02)

e. 71a/02

[=1]

ervāħ (< Ar. *ervāħ*) Ruhlar.

(ارواح) *turur kaçan kim allah ta‘ālā ‘ālam-ı ervāħnı ya‘ni cānlarnı taķı feriştelerni taķı bu yeti köknı taķı ni kim bu kök üzesinde teprengen* (3a/06)

e.+nı 3a/06

[=1]

esed (< Ar. *esed*) Güneşin aslan burcunda olması.

(اسد) *yılda iki ay ol vaķtda kim kuyaş seratañda ve **esedde** bolğay çommağabilgeyler*
(12b/05)

e.+de 12b/05

[=1]

eşer (< Ar. *eşer*) Etki, tesir.

(تاثیر) *bir filizāt toğmaķı zībaķ buḥāri ķarışmaķı eşerindin her biri birinde bilgen ʿazīz taḡrı ķudreti birle turur* (79a/05)

(اثر) *niçe kim rengde ve kıymatda nāzūkraķ eşerde ve ḥāşşiyetde nāzūkraķ bolur* (35b/01)

• **eşer kııl-** Etki etmek, etkilemek.

(اثر کردن) *cevheri turur asrı katıg ve ol barça cevherlerge eşer kıılgay* (50b/07)

(تاثیر کردن) *ķaçan kim kıuyaş şuʿānı yirniḡ baʿzısında eşer kıılsa ḡararet eşeriniḡ sebebindin ol yir içindin mütevellid bolgay* (81a/04)

e. 6b/04, 10b/01, 10b/02, 35b/01, 47b/04, 47b/04, 50b/07, 50b/07, 67b/09, 78a/09, 81a/03

e.+i 10a/04, 31b/04, 34b/04, 40a/06, 68a/07, 86b/09

e.+de 35b/04

e.+indin 79a/05

e.+niḡ 81a/03

[=19]

eşmed (< Ar. *eşmed*) Sürme taşı, antimon.

(اشمد) *faşl eşmedni ve anıḡ ḥāşşiyetin bilmekde eşmed sürme taşı turur maʿrūf ve meşḡūr ve ol yıltırar ķara taş turur* (73a/07)

e. 73a/07, 73a/09, 73b/03, 73b/04

e.+ni 73a/07

[=5]

esrenc (< Ar. *esrenc*) Kurşun tetra oksit.

(اسرنج) *eger otin artuķ kılsalar kızarğay ve ana esrenc ayturlar naķķāşlarğā işge yarağay* (84b/09)

e. 84b/09

[=1]

eşḡār (< Far. *eşḡār*) Nişadır.

(اشخار) *issi suwda kıoyğaylar ve bir pāra eşḡār kıaynatğaylar* (40a/06)

i. 40a/06

[=1]

eşheb (< Ar. *eşheb*) Bir tür anber.

(اشهب) ve *‘anber taķı trlg turur ama edgüreki eşheb turur yahşıraq* (96a/09)

e. 96a/09

[=1]

eŐkl (< Ar. *eŐkl*) Şekil.

(اشكال) *aŐa mürekkeb aygaylar munteg eŐkl taķı bolgay ‘adesiğe oŐŐaŐ* (18b/07)

e. 18b/07

[=1]

etmek (krş. itmek) Ekmek.

(نان) *eger etmekÇiler tandurlarına salsalar etmekler tandurĖa tüşgey* (91a/06)

e.+ler 91a/06

[=1]

etmekÇi Ekmek yapan kimse, ekmekŐi.

(خباز) *eger etmekÇiler tandurlarına salsalar etmekler tandurĖa tüşgey* (91a/06)

e.+ler 91a/06

[=1]

eŐrf (< Ar. *eŐrf*)

• **‘lam eŐrfı** Dünyanın dört bir yanına.

(اطراف عالم) *anıÇ yinŐsini ĖŐıl kılur erdim taķı ‘lam eŐrfıŐa iletür erdim* (28a/05)

e.+ıŐe 28a/05

[=1]

evnı (< Ar. *evnı*) Vazo.

(اونى) *ol türlügdin evnı ve bıŐaŐ desteleri ve yüzükler ve kaşlar kılĖaylar* (72b/02)

e. 72b/02, 88a/04, 88b/02

e.+din 59a/05

[=4]

‘eveŐ (< Ar. *‘eveŐ*) DeĖiŐtirme, karşılık.

(عوض) *ol dehr Ėvceleri Őn buyurdılar ta sefıdry anıÇ bedeli Őn kıldılar birinc
altun ‘eveŐ ve Ėaly kümüş ‘eveŐ* (88a/09)

a. 88a/09, 88a/09

[=2]

evvel (< Ar. *evvel*) 1. Birinci.

(اول) *Ő nersedin bilgeyler evvel ol kim tealluŐ rengine tutar* (15b/04)

2. Önce, ilk.

(اول) *fīrūzanīy maʿdeni niçe yirde turur evvel horāsanda nişābūr hedlerinde ve türkiştān aylak hedlerinde* (54a/06)

(اول تر) *bu muḳaddimeler hükmince cevherniñ şerifraḳından başlamak evveli turur* (30b/05)

• **evvel tut-** Mübarek saymak, kutlu kabul etmek.

(داشتن کمترین) *şāʿehli aḳ ğarūrini evvel tutarlar ve aḳa asrı rağbet kılğaylar* (62b/02)

e. 2b/05, 15b/04, 17b/04, 50b/05, 54a/06

e.+din 29a/08, 97a/01

e.+i 3a/04, 30b/05,

[=12]

evvelgi (< Ar. *evvel*+ Far. *+ki*) Birinci.

(اول) *körklüg dārūlarını beyān kılduḳ evvelgi maḳālat aytuḳ erdi* (3a/03)

e. 3a/03, 81a/02, 94b/01

[=2]

evvelraḳ (< Ar. *evvel* + Türk. *+raḳ*) Daha önce.

(اولی تر) *kılğay ḳaçan munteḡ bolsa bu iki aşıl yaʿni kibrīt taḳı sindik başlamaḳḳa evvelraḳ bolğaylar pes anı muḳaddem tutup tururlar* (79a/08)

e. 49a/03, 79a/08

e.+ı 49b/02

[=3]

ewrül- Deĝişmek, fiyatın artması yā da eksilmesi.

(کذاشتن) *anıñ bahāsı kıyāsдын taḳı zabtдын ewrülgey* (23b/08)

e.-gey 23b/08

[=1]

ewür- 1. Ayırmak.

(جذا کردن) *burunğı ğurbāl üstünde ḳalmıḡ bolğay andın soḡ kiçisini ewürgeyler* (19b/09)

(کزیدن) *anı tişgeyler edğüreğini ewürgeyler* (20a/05)

2. Çevirmek, döndürmek.

(باز پس کردم) *anda yettim bir pāra taş ḳazdım ve yüzümi ewürdüm* (44b/07)

3. Seçmek.

(باز كزیدن) *ni kim andın tegirmirağ ve suwluğrağ bolsa anı ewürgeyler tağı tizgeyler*
(20a/02)

e.-düm 44b/07

e.-geyler 19b/09, 20a/02, 20a/05, 20a/08

e.-miş 20b/04, 20b/06

[=7]

eye (krş. idi) İşin erbabı.

(اصحاب) *ol taş ol tağnı qazğanda bilgülig bolur ma^cden eyeleri bilgeyler* (52a/07)

(صاحب) *eger şan^cat eyesi biliglig bolsa andın anteg yinçü kılğay* (71b/09)

e.+si 71b/09

e.+leri 52a/07, 56a/04

[=2]

eyle Öyle, onun gibi.

(چنين) *andın soñra eyle rivāyet kılur bu kiteb muşannifi kim atı muhammed turur*
(02a/02)

(هم) *anteg kim özge yirdin naql kılmuş bolğay tağı eyle sağınlğay* (05b/01)

(همان) *kemâlde anı islām şehrinde kılup tururlar eyle evvelirağ kim anıñ yüzine lā ilāhe illa 'llah kelimesiyle kim barça nerserniñ açquçı turur* (49a/03)

(هم جنان) *bu pāra zümürrüdni tağı eyle bilgil evvelirağı ol turur kim muña kıymat kılğaylar* (49b/02)

(چنان) *aña asrı rağbet kılğaylar tağı naqş hiç taş üzre eyle körk kelmegey* (62b/02)

(.) *anı saklamaklıq eyle turur kim havādın yildin saklağaylar* (97b/08)

● **eyle kim** Öyle ki.

(جنانك) *eyle kim mişle bir pāra cez^cde köp türlüg reng bar turur* (11b/03)

e. 1b/03, 1b/05, 1b/08, 2a/02, 2a/03, 3a/05, 5b/01, 6a/09, 7b/07, 11a/09, 11b/03,
49a/03, 49b/02, 49b/02, 62b/02, 87a/02, 87b/04, 97b/08

[=18]

ezel (< Ar. *ezel*) Tanrı'nın sonsuz yaratma gücünü ifade eden sıfatlarından biri.

(ازل) *ezel kudreti birle ta^cbiye kılup turur* (13b/01)

e. 6b/05, 13b/01

[=2]

ezelī (< Ar. *ezelī*) Tanrı'nın sonsuz yaratma gücünü ifade eden sıfatlarından biri.

(ازلی) *paḳ taṅrı eyle ḳudreti kim ezeli turur* (03a/06)

e. 3a/06

[=1]

ezheri (< Ar. *ezheri*) Parlak bir tür firūza.

(ازهری) *söz firūzanıḡ bahāsında yarım mişḳāl aḡırı ebū ishāḳīdin ve ezherīdin kim edgü ve suwluḡ bolḡay* (54a/09)

• **ezheri firūza** Parlak bir tür firūza.

(ازهری فیروزه) *andın soḡ ezheri firūza turur ve ol taḳı edgü bolḡay* (54a/09)

e. 54a/09

e.+din 55b/03

[=2]

-F-

fāyda (< Ar. *fā'ide*) Fayda, yarar.

(فايده) *taşkı tirisi kalın bolğay taķı kalınlıķınıñ fāydası ol turur* (16a/04)

(منفعت) *ve eşerde anıñ fāydası artuķ bolğay* (35b/04)

2. Etki.

(تائیری) *kızıl gūğürt barçadın şerīfraķ ve edğürek türlüg turur taķı reng sebebinde kāmil fāydası bar* (79b/04)

• **fāyda kıl-** İyileştirmek, iyi gelmek.

(نافع) *ķannı men^c kılğay taķı tiş tüpü itine fāyda kılğay* (75b/03)

(سود داشتن) *anıñ hāşşiyyeti yerekān illetine asrı fāyda kılğay* (62b/06)

(نافع بود) *yüz sarılıķını kitergey ve mi^cde ağırıķına kılınçğa fāyda kılğay* (62b/07)

(نافع اید) *hurda izseler taķı ķurutsalar ve yemin aymış cerāhatlarka sipseler fāyda kılğay* (65a/09)

(نافع بودن) *ve yılar közdin men^c kılğay ve isiglikdin şişgenge sürseler fāyda kılğay* (68b/03)

(افادت کردن) *yaman tabī^catlıg altunı yumşatğay ve kızıl rengge fāyda kılğay* (79b/08)

(نفع کردن) *ve eger bir ^cuzvnu anıñ birle dağlasalar tamām fāyda kılğay* (81b/06)

• **fāyda al-** Faydalanmak, yararlanmak.

(فايده بایستن) *öz ķudret kemāli birle kim halk barçanı bilgeyler ve andın kim fāyda almaķ kerek alğaylar* (78a/06)

(انتفاع گرفتن) *anı kim zārüretdin tenlerine işge sürmek kerek sürgeyler ve andın fāyda alğaylar* (78a/07)

f. 62b/06, 62b/07, 64a/06, 65a/09, 66b/07, 68a/07, 68b/03, 75b/03, 75b/05, 76a/06, 78a/06, 78a/07, 79b/05, 79b/08, 81b/06, 81b/07, 84b/05, 86a/04, 90a/05, 92b/08, 93a/04, 97a/04

f.+lar 78a/07, 83b/08

f.+sı 4a/05, 4a/07, 16a/03, 30a/08, 35b/04, 39b/05, 79b/04, 86a/04

[=32]

fāydalıg (< Ar. *fā'ide* + Türk. *+lıg*) Faydalı, yararlı.

(نافع) *andın köz otlarına ve tiş otlarına işge sürgeyler fāydalıg bolğay* (65b/03)

f. 65b/03

[=1]

fāydalıraq (< Ar. *fā'ide* + Türk. +lı + raq) Daha faydalı, yararlı.

(نافع تر) *ve ol irittür gevherlerdin halāyıkğa temürdin fāydalıraq nerse yok turu* (85a/09)

f. 85a/09

[=1]

fā'ile (< Ar. *fā'ile*)

• **işlengen fā'ile** Edilgen kuvvet.

(منفعله) *bu °anāşırdın iki kuvvat hāşıl boldı biri işlegen taqı birisi işlengen fā'ileniñ kuvvatı yā tağıtğan bolğay* (03b/09)

• **işlegen fā'ile** Etken kuvvet.

(فاعله) *bu °anāşırdın iki kuvvat hāşıl boldı biri işlegen taqı birisi işlengen fā'ileniñ kuvvatı yā tağıtğan bolğay* (03b/09)

f.+niñ 3b/09

[=1]

fāl (< Ar. *fāl*) Talih, baht.

(فال) *anıñ ma'deni niçe yirde bar turur ħorāsanda qaramı fālğa edgü tutarlar* (62b/01)

(يمن) *ebedī necātnıñ sermāyesi fālğa teberrük üçün anı bitimek kerek* (49a/04)

f. 56a/01

f.+ğa 36a/09, 49a/04, 55b/07, 56b/06, 62b/01, 85b/07

[=7]

fāriğ (< Ar. *fāriğ*)

• **fāriğ bol-** Bitirmek.

(فارغ شدن) *bahāsın az kılğay qaçan şekldin fāriğ bolsaq söz uluğlukda ve kiçiglikde aytqay mız* (19b/02)

f. 19b/02

[=1]

farq (< Ar. *farq*) Fark.

(فرق) *farq ikisi arasında vezn ve cilā ve tarāvat ve otda sinamaq birle bilingey* (37a/01)

• **farq kıl-** Fark etmek.

(فرق کردن) *yaman la'ı bahāsındın artuq almağaylar ve köp bolğay kim bīcāde kızıl yākūtğa oħşaş bolğay ve ot birle farq kılmağa bolğay* (56a/08)

f. 37a/01, 56a/08, 72a/01, 72b/03

f.+nı 37b/06

[=5]

fars (ö.a) Fars milletinden olan.

(فرس) *anıñ bolmağını :vücūdunı: °anāşır yoq kılabilmegey ve yākūtğa fars luğatince yakend aymışlar* (31b/08)

f. 31b/08

f.+dın 27b/09

[=2]

farsī (?) Bir tür kükürt.

(فارسی) *anteg kim aytqay sen yağ turur bağlanmış ve bir türlüg taqı bar āk aña farsī oqurlar*

f. 79b/09

[=1]

fāruq Bir türk tiryak.

(فاروق) *anıñ hāşşiyeti barça zehrlərke islām kılğay ve fāruq tiryākını ansız kılmağa bolmağay* (92a/08)

f. 92a/08

[=1]

fāsīd (< Ar. *fāsīd*) Bozuk, bozulmak.

(فاسد) *qaysı şadaf kim teñizde avlasa taqı mevc anı kırığğa salsa fāsīd ve müteğayyir bolmış bolğay* (14a/04)

(فاساد) *ve tarāvati kaytsa ve fesādğa tutsa ol fāsīd renkler barça munteg bolğay* (14a/05)

• **fāsīd kıl-** Bozmak, mahvetmek.

(فاسد کردن) *qaçan kümüşge gügürt sipseler anıñ şüretini fāsīd kılğay* (83a/04)

f. 14a/04, 14a/05, 83a/04, 89a/05

[=4]

faşl (< Ar. *faşl*) 1. Bölüm.

(فصل) *ol dört faşl turur ikinç maqālat taqı söz.ümüz cevher içinde beyān kılunur* (02b/06)

2. Mevsim.

(فصل) *kök çiçeki bar āhur faşl harīfde açılğay* (98a/08)

3. Dönem.

(فصل) *ol ʿamelde mahāret ve kemālleri bar kim her faşlda kim tileseler yıl faşllarındın yağmurdın kıardın bulutdın burçağ ol taş vāsıtası tağı fiʿli birle (69b/03)*

f. 2b/06, 3a/04, 43a/01, 43b/03, 49b/03, 51b/04, 54a/05, 56a/05, 56b/04, 56b/07, 57a/03, 57b/08, 58a/06, 58b/02, 59a/08, 59b/04, 59b/09, 60b/01, 61b/02, 61b/06, 62a/08, 62b/03, 62b/09, 63a/08, 63b/04, 64a/02, 64a/07, 64b/06, 64b/09, 65a/03, 65a/09, 65b/03, 65b/06, 66a/05, 66a/08, 66b/02, 66b/07, 66b/09, 67a/03, 67a/06, 67a/08, 67b/02, 67b/05, 67b/09, 68a/09, 68b/03, 68b/07, 69a/01, 69a/04, 70a/05, 70a/09, 70b/06, 71a/01, 71a/08, 71b/02, 71b/06, 72a/05, 72b/06, 73a/07, 73b/06, 74a/06, 74b/04, 75a/08, 75b/05, 76a/07, 76b/08, 78a/08, 78a/08, 79a/09, 80a/07, 81a/02, 81a/02, 82b/07, 83a/08, 84a/05, 84b/06, 85a/08, 86a/07, 87a/07, 88a/01, 88a/06, 88b/01, 88b/06, 89a/09, 89b/07, 90a/01, 90a/06, 90b/05, 91b/09, 92b/02, 92b/08, 94a/03, 94b/01, 96a/09, 96b/08, 97a/05, 98a/07, 98a/08, 98b/03, 98b/08

f.+da 69b/02

f.+ında 92b/03

f.+larındın 69b/03

f.+nın 3a/04

[=104]

fażilet (< Ar. *fażilet*) Kıymet, değer.

(تفاضیل) *anın fażileti taş hāşşiyet kiteblerinde kim menkūl turur (76b/09)*

f.+i 76b/09

f.+inde 30b/02

[=2]

felek (< Ar. *felek*) Gökyüzü, evren.

(افلاك) *tağı ni kim bu kök üzesinde tepren-gen kim aña çarh-ı felek tiyürler (3a/06)*

• **felek kamer** Dünya alemi, gök yüzü yaratıldıktan sonra yerin yaratılmış olması.

(فلک قمر) *anlarını yaratmışındın soğ bu felek kamerni yarattı kim aña ʿālam-ı suflī tirler yaʿni bu dünya (3a/07)*

f. 3a/06, 3a/07

[=2]

felekī (< Ar. *felekī*) İnci türü.

(فلكى) *adesige oħşaş taķı fūfalī taķı levzī taķı şa^crī taķı felekī* kim bu nerselerke oħşaş bolğay (18b/08)

f. 18b/08

[=1]

feleke (< Ar. *feleke*) Kayık, gemi.

(فلكه) *mevc ursa anı qarığğa salgay felekege oħşaş bolğay aķ reng bolğay* (70b/01)

f.+ge 70b/01

[=1]

ferah (< Ar. *ferah*)

• **ferah keltür**- Ferahlama.

(فرح اوردن) *ve gülāb birle kişi birseler kim yise anıñ yüzini kızıl kılğay ve sarılık kitergey ve ferah keltürgey* (53a/06)

f. 53a/06

[=1]

ferāset (< Ar. *ferāset*)

• **ferāset kıl**- Anlamak, sezme.

(تفرس نمودم) *anıñ iştiyāķı hikmetke ferāset kılur erdim* (02a/08)

f. 2a/08

[=1]

ferih (< Ar. *ferih*) Ferahlama, sağlığa kavuşma.

(فریح) *kim meşāne illeti bolğay birseler şifā tapğay ve anıñ bir türlüg ferihī bar* (70b/03)

(نشاط) *heddin artuķ köñülge islām kılğay ve isiglik ve ferihī arturğay* (42b/05)

• **ferih kıl**- Ferahlamak.

(تفریح کردن) *eger arığ altun özi birle tutsa hāşşiyet birle ferih kılğay* (81b/05)

f. 81b/05

f.+i 42b/05, 70b/03

[=3]

ferihī (< Ar. *ferihī*) Ferahlık veren, ferahlatıcı.

(تفریحى) *sarı yāķūtñ müferrihlerge işge sürgeyler ol cihetdin anda ferihī bar* (36b/08)

f. 36b/08

[=1]

ferihlig (< Ar. *ferih* + Türk. +*lig*) Ferahlama, hastalıktan kurtulma.

(تقریحی) *bireri ol turur kim hastalıklarını def' kalgay tütüya teg ve ermeni taşı ve markasışā kim anlarda ferihligi bar* (77b/01)

f.+i 77b/01

[=1]

ferište (< Far. *firište*) Melek.

(ملایکه) *allah ta'ālā 'ālam-ı ervāhnu ya'ni cānlarını taqı feriştelerni taqı bu yeti kökni taqı ni kim bu kök üzesinde tepren-gen* (3a/06)

f.+lerni 3a/06

[=1]

fesād (< Ar. *fesād*) Bozulma, bozuluş.

(فساد) *tarāvati kaytsa ve fesādğa tutsa ol fāsıd renkler barça munteg bolğay* (14a/05)

• **fesād tap-** Bozukluk, bozulabilmek, bozulabilen şeyler.

(فساد پذیرفته بودن) *edğüreki ol 'ilāclar turur kim üstünki tirisı fesād tapmış bolğay* (25b/03)

• **kevn ü fesād** Oluş ve bozuluş.

(کون و فساد) *ğudreti birle biriktirip biri birine koştı ya'ni tökip kıldı ol tört kim anlarını ba'zısıña 'ālam-ı kevn ü fesād tırler ya'ni bu dünya* (3a/08)

• **fesādğa tut-** Bozulmak.

(نفساد آمدن) *renğı taqı müteğayyir bolğay ve tarāvati kaytsa ve fesādğa tutsa ol fāsıd renkler barça munteg bolğay* (14a/05)

f. 3a/08, 25b/03, 78b/07, 81a/09

f.+ğa 14a/05

[=5]

fetile (< Ar. *fetil*) Fıtıl.

(فتیله) *eksülse ol yil kim ol yalıña yawuğ bolsa eger fetile yā bir iski biz yā bir nerse kim köymekke kābil bolsa aña karşı tutsalar derhāl yanğa* (06a/04)

f. 6a/04

[=1]

fıstıķı (< Ar. *fustuķı*) Fıstık yeşili.

(فستقی) *anlar ortasında tefāvut köp bolğay yaşıllıkda fıstıķı ve zümürüdü ve zengārı taqı nefı ve özge teg* (11a/09)

f. 11a/09

[=1]

fiṭrat (< Ar. *fiṭrat*) Yaratılış, öz.

(فطرت) *yāḳūtınñ cevheri birle aşıl fiṭratda katışmış bolğay* (39a/02)

• **aşıl fiṭrat** Maddenin özü, herhangi bir değişikliğe uğramamış özü.

(اصل فطرت) *iki müşelleş teg bolğay muttaşıl özge şeklde anteg bolğay kim aşıl fiṭratda bağlanmış bolğay* (51a/02)

f.+da 39a/02, 47b/06, 51a/02

[=3]

fızzī (< Ar. *fızzī*)

• **kalımyay fızzī** Bakır işlendikten sonra kalan tortu, eriyik.

(فضی) *andın kalımyay fızzī hāşıl kılğaylar ma°cün kim andın kılsalar arı körüngey* (83a/08)

f. 83a/08

[=1]

fi'l (< Ar. *fi'l*) Eylem, fiil.

(فعل) *tileseler yıl faşllarındın yağmurdın qardın buludın burçaq ol taş vāsıtası taqı fi'li birle hoş keltürülür* (69b/03)

f. 6b/04, 53a/04, 69b/03

f.+i 31b/02, 31b/04, 34b/08, 62a/06, 62a/07, 74a/01

f.+in 47b/01

[=10]

fi'l-cümle (< Ar. *fi'l-cümle*) Tamamen, bütünüyle.

(فی الجملة) *cevheriler aña mesīhā okurlar fi'l-cümle adimde uluğ pāralar tapup turur* (55a/07)

f. 42b/09, 55a/07, 93b/06

[=3]

filizāt (< Ar. *filizāt*) Metaller. Periyodik cetvelde yer alan dövülebilin, çekilebilin, ısı ve elektiriği iletebilin madenler.

(فلزات) *tütün hāşıl bolğay kim filizātınñ aşlı ve maddası bolğay ve qarışmağı kim anlar ortasında tüşgey* (78b/03)

- **yeti filizāt** Altın, gümüş, bakır, demir, kurşun, kalay, cıva gibi yedi temel maden veya metal.

(فلزات سبعة) *mürekkeb turur barça yeti filizātın altun teg ve kümiş ve bakır ve temür ve kal'ay kurğaşın ve hārşinī teg* (87a/08)

f. 11a/01, 77b/07, 78b/04, 78b/04, 79a/05, 79a/08, 88a/02

f.+dın 77b/03, 77b/04, 81b/01, 82a/09, 82b/08, 87a/08, 87b/03, 88b/07

f.+nın 78a/08, 78a/09, 78b/03, 79a/03, 79b/06, 88b/02, 88b/06

[=22]

firūza (< Far. *firūze*) Fırūza.

(فروزه) *firūzanıñ ma'deni niçe yirde turur evvel horāsanda nişābūr hedlerinde ve türkistān aylak hedlerinde ve ğazneynde ve kirmānda taķı bolğay* (54a/05)

f. 10b/09, 48a/09, 54a/08, 54a/09, 54b/05, 54b/07, 56a/03 54b/09, 77a/08

f.+dın 55a/01, 55a/06, 55b/01

f.+ğa 56a/02

f.+lar 55a/04

f.+nı 55b/07, 56a/01, 56a/04

f.+nın 54a/05, 54a/05, 55b/01, 55b/02, 55b/06, 56a/04

f.+sı 55a/05

[=24]

firūzlıķ (< Far. *firūz* + Türk. *+lık*) Parlaklık, parıltı.

(فیروزى) *ayturlar kişi kim özi birle tutsa düşmanına firūzlıķ tapğay* (55b/08)

f. 55b/08

[=1]

frenk (y.a) Ortaçağ'da Avrupa'nın batı ve kuzey kısmına verilen ad.

(فرنك) *ol kim tatlığ bolsa şām vilāyetlerinde ve frenkde andın kadehler ve iyer kaşları ve kurlar kılğaylar* (57a/09)

- **frenk hedleri** Batı Avrupa bölgesi.

(حدود فرنك) *ammā köprek andın frenk hedlerinde turur* (80a/09)

- **frenk tağları** Frenk dağları.

(كوهها فرنك) *ol hindistān yirinde turur keşmīr tağlarında bolğay ve frenk tağlarında taķı bolğay* (58b/03)

- **frenk yiri** Avrupa bölgesi.

(زمین فرنک) ve *bussezniḡ ma^cdeni frenk yirinde turur* (59b/05.)

f. 58b/03, 59b/05, 80a/09, 84a/06

f.+de 57a/09

[=5]

frenkī (?)

• **dehne-yi frenk** Bir tür dehne.

(دهنه فرنکی) ve *anıḡ ḡāṣṣiyyetini dehne-yi frenkī yaşıḡ bolḡay* (57a/04)

f. 57a/04, 57a/09

[=2]

fūfalī (< Ar. *fūfalī*) Fındık şeklinde olan inci.

(فوفلی) *sulṡān maḡmūd sebük tegin ḡazīnasında bir yinçü bar ermiş fūfalī şekliḡe asrı körklüg taḡı suwluḡ taḡı tarāvatlıḡ* (26a/07)

f. 18b/08, 26a/07

[=2]

fukḡā^c (< Ar. *fukḡā^c*) Kızıl, donuk renkli inci türü.

(ففاع) *bişinçke fukḡā^c digeyler kim kızıl erken az tonuḡlıḡı bar fukḡā^c rengi* (17a/04)

f. 17a/03, 17a/04, 17a/09

f.+nı 17b/01

f.+nıḡ 24a/05

[=5]

fulān (< Ar. *fulān*) Tarih, kişi, yer gibi kelimelerin önüne gelerek tekrar söylenmek istenmeyen kelimelerin önüne gelir.

(فلان) *ḡaçan ḡalīfālīḡ nevbeti reşīdḡe tegdi çomḡuçıḡa buyurdi kim fulān yirde bir pāra yāḡūt suwḡa saldım erdi çıḡarḡıl* (36a/07)

f. 30a/06, 36a/07

[=2]

-G-

ġāfil (< Ar. *ġāfil*) Habersiz.

(غافل) *ol tıflnıñ bazā'atındın ġāfil erdim* (28b/07)

g. 28b/07

[=1]

ġalebe (< Ar. *ġalebe*) Üstün gelmek.

• **ġalebe kıl-** Üstün gelmek.

(غلبه كردن) *anıñ suwı az bolğay kuruğluk taķı suwsuzluk aña ġalebe kılmuş bolğay*

(18a/02)

g. 18a/02, 69b/07, 92b/06, 96b/02, 96b/02

[=5]

ġālib (< Ar. *ġālib*)

• **ġālib bol- 1.** Üstün gelmek, ağır basmak.

(غالب شدن) *eyle saġınılğay kim ħāric sebebler birle havānıñ üstünde ġālib bolğay*

(05b/02)

(مستولی شدن) *çün suwnıñ isıglıki ġālib bolsa yirniñ pāralarıña kim suw birle qatışmış*

bolğay (10a/01)

2. Yayılmak, kaplamak.

(استیلا گرفتن) *çün sovuqluk qatıġ ġālib bolsa ol yıl kim zarf içinde bolsa suw bolmağa*

başlağay (06a/02)

g. 5b/02, 6a/02, 10a/01, 10a/03

[=4]

ġalebe (< Ar. *ġalebe*) Çoğunlukla, daha çok.

(اغلب) *andın kim anıñ miski za'ıfraķ bolğay ġalebe köprek misk kim bu zamāneda bu yarı keltürürler* (95b/04)

g. 95b/04

[=1]

ġāliye (< Ar. *ġāliye*) Siyah ambere benzer bir tür koku.

(غاليه) *andın soñ kara canber bolğay ve ol ġāliyedin özgege bolmağay* (96b/04)

g.+din 96b/04

[=1]

ġaltān (< Far. *ġaltān*) Bir tür yuvarlak inci, Arapça mudahrec denir.

(غلطان) *aḡa parsī luġatinde ġaltān okurlar* (16b/05)

g. 16b/05, 18a/09, 19a/03, 23b/06

[=4]

ġār (< Ar. *ġar*) Mağara.

(غار) *kaḡan tilese men bu ġārdın ‘acāyibġa çıkar men kim ni körġey* (34a/02)

(غاری) *ol taġġa bardı ġārı kördi bir papası anıḡ içinde* (33b/02)

g.+ı 33b/02

g.+dın 34a/02

[=2]

ġarīb (< Ar. *ġarīb*) Tuhaf, acayip.

(غریب) *kaḡan aġız suwı birle yaş bolsa eġer ġarīb reng birmişler bolsa ḡālī bilgürġey* (39b/06)

g. 6a/09, 17b/05, 39b/06, 47b/06, 54b/05, 65a/02, 73a/09

[=7]

ġarīzī (< Ar. *ġarīzī*)

• **ġarīzī isiglik** Vücüdün doġal sıcaklığı.

(حرارت غریزی) *ķuruġ bolġay fi’l cümle ġarīzī isiglikni arturġay* (42b/09)

g. 42b/09

[=1]

ġarūrī (< Far. *ġarūrī*) Hacerü’l Zafer taşı, İnan Nişābūr firuzesi olarak bilinen taşın diġer adı.

(غروری) *ħacerü’z-zaferni bilmekde ve anıḡ ḡāşşiyetini anlamaķda ve aḡa ġarūrī okurlar* (62a/09)

g. 62a/09, 62b/02

g.+nı 62b/01

[=3]

ġaş (< Ar. *ġaş*) Hile, sahtecilik, altına veya paraya hile karıştırma.

(غش) *köprek filizātdın kim anıḡ birle ķarıştursalar anı köydürġey ve arıġ altun ķal‘aylaġa(y) ve ġaşnı andın arıtķay* (81b/01)

• **ġaş kıl-** Kalpazanlık, sahtecilik yapmak.

(غش کردن) *otda ʔākat tutmağay ve reng kılınmış piyāla birle taķı minā birle zümürüdge*
ğaş kılğaylar (46b/04)

g. 46b/04

g.+nı 81b/01

[=2]

ğavvaş (< Ar. *ğavvaş*) Dalgıç.

(غوص) *taķı mağāşnuñ yıraķ bolğay taķı ol yirde luu sansız bolğay taķı* **ğavvaşlar** *kim*
çomarlar (14a/09)

g.+ğa 28b/07, 28b/08

g.+lar 14a/09

g.+nı 28a/04

[=4]

ğayb (< Ar. *ğayb*)

• **ğayb bol-** Ortada olmamak, görünmemek.

(غایب بودی) *eger ħalīfā* **ğayb bolğanda** *ilçiler ol çalmağa ħızmat kılur ermişler* (27b/08)

g. 27b/08

[=1]

ğāyet (< Ar. *ğāyet*) 1. Amaç, gaye.

(غایت) *topraķnuñ mizācını serd ve ħuşk yarattı ve tört ʔunşur yarattı anlarnıñ* **ğāyet** *ve*
fāydası ħükmi birle (04a/07)

• **yā ġāyet ..**'a kadar.

(تا غایت) *yeti altun yā* **ğāyeti** *on altun teggey ve bir mişķālğa yigirmi altun yā* **ğāyeti**
otuz altun ve iki mişķāl illig altun (55b/04)

g. 4a/07, 41a/03, 55b/04, 55b/04, 55b/05

g.+i 11a/03

[=6]

ğazablan- (< Ar. *ğazab* + Türk. *+la-n*) Sinirlenmek, gazaplanmak.

(خشم شدن) *ve maʔlūm boldı kim terek ermiş melik asrı* **ğazablanmış** *ve kılıçını taşķa*
urmuş (87a/03)

g.-miş 87a/03

[=1]

ğaznī (y.a) Günümüzde Afganistan'ın kuzey bölgesinde kalan şehir.

(غزنى) *ammā ḥātunīḡ ḥaḡḡḡatī cānvārī turur öküiz meḡiz ve ḡaznī vilāyetinde bolḡay*
(90a/07)

g. 90a/07

[=1]

ḡazneyn (y.a) Günümüzde Afganistan'ın kuzey bölgesinde kalan şehir.

(غزنین) *evvel ḡorāsanda niḡābūr ḡedlerinde ve türkistān aylak ḡedlerinde ve*
ḡazneynde ve kirmānda taḡı bolḡay (54a/06)

g.+de 54a/06

[=1]

geç (< Far. *geç*) Kireç.

(كج) *faḡl ḡalk taḡınıḡ ḡıfatın ve ḡāḡḡıyyetin bilmekde ol taḡı türlüg turur biri geç*
maʿdeninde bolḡay (71b/07)

(دير) *vücūdı ʿazīz turur ve baʿzısı ol turur kim geç ḡāḡıl bolur* (93a/01)

k. 71b/07, 93a/01

[=2]

gendna (< Far. *gendna*) Pırasa.

(كنندا) *āsī mürd yapraḡına oḡḡaḡay ve kürrāsi gendnaḡa oḡḡaḡay* (45b/01)

g. 45b/01

[=1]

germ (< Far. *germ*) Sıcak, ateş.

(كرم) *otnıḡ ḡabīʿatı :yaʿni mizācı: germ ve ḡuḡḡ yaratıp turur ve havānıḡ mizācını germ*
ve ter yarattı (04a/06)

k. 4a/06, 4a/06, 4b/05, 4b/08, 52b/08, 65a/07, 73b/05, 81a/07

[=8]

germseyr (<Far.) Sıcak bölge, tropikal bölge.

(كرم سير) *ol maḡrib gersmeyrinde bolḡay ve mıḡır ḡaʿdiniḡ üstinde ve astında taḡı bar*
(44a/06)

k.+inde 44a/06

[=1]

gerserem (?)

(كرسرم) *saḡalḡay ol nerse kim yāḡūt oḡḡaḡ bolḡay gerserem aḡa oḡḡaḡ bolḡay* (38a/03)

g. 38a/03, 38a/03

[=2]

gevher (< Far. *gevher*) Cevher, asıl.(كوهر) *faşl darşini ve anıñ hāşşiyetinde çin yirind(e) gevheri turur* (86a/08)

g. 35b/06, 88a/07

g.+i 86a/07

g.+lerdin 85a/09

[=4]

ğırbāl (< Ar. *ğırbāl*) Kalbur, elek.(غربال) *kaçan yinçü köp şadafđın hāşıl bolsa kâide anteg bolur kim ğırbāllarğa koyğaylar* (19b/04)

g. 19b/06, 19b/08, 19b/09, 20a/03, 20a/06, 22b/04

g.+dın 19b/05, 20a/03, 20b/01

g.+ğa 20a/08

g.+largā 19b/04

g.+larnıñ 19b/04

[=12]

ğıyāse'd-dīn (ö.a)

- **ğıyāse'd-dīn muḥammed bin mesām** 1163-1202 yılları arasında Gurī devletinde hükümdarlık yapmış sultan.

(غياث الدين محمد بن سام) *keltürüp tururlar kim sulṭān ğıyāse'd-dīn muḥammed bin mesām ol vaqtda kim fīrūza tağında erdi* (48a/09)

g. 48a/09

[=1]

ğıyāşī (< Ar. *ğıyāşī*) Bir tür lal.(غياثي) *bir tür taķı bar turur la'din ve aña temrī oқurlar ve bir türlüg taķı ğıyāşī ve bir türlüg taķı baқkamī ve bir türlüg taķı idrisī* (52b/07)

g. 52b/07

[=1]

gil (< Far. *gil*) Kil, çamur, balçık.(كل) *törtinç tabāka verdī turur kim anıñ rengi kızıl gilge oḥşāğay* (35a/04)

g.+ge 35a/04

[=1]

ġilāf (< Ar. *ġilāf*) Bir taş veya madenin etrafında oluşmuş onu kın gibi koruyan oluşum.

(ġلاف) *ol taķı ġilāfda çün ol tirisini soysalar anıġ yüzündin şāfī ve yaġşı billūr anıġ ortasındın çıkġay* (58b/04)

g.+da 32a/05, 58a/09, 58b/03, 58b/04

[=4]

ġilāfī (< Ar. *ġilāfī*) Bir taş veya madenin etrafında oluşmuş onu kın gibi koruyan oluşum.

(ġلافی) *keltürüp tururlar kim ġadīm rūzgārda yākūt maʿdeninde ġilāfī tapmıřlar* (43a/05)

g. 43a/05

[=1]

ġireç (< Far. *ġireç*) Kireç.

(كج) *anıġ rengi tögülmış ġireç teg bolġay* (74b/05)

(اهك) *andın yemānī cezʿni köydürgeyler kim ġireç teg bolġay taķı suwda izgeyler* (40a/04)

k. 39a/08, 40a/04, 74b/05

[=3]

ġubārliġ (< Ar. *ġubār* + Türk. +*lıġ*) Toz, toz bulutu.

(ġبار) *ķaçan kim hav(a) ġubārliġ bolsa ve bulutluġ rengi ve şafāsı firūzanıġ tonuķ körüngey* (56a/03)

g. 56a/03

[=1]

ġügird (krş. *ġügürt*) (< Far. *ġügird*) Kükürt.

(كوگرد) *ol muġtelif şüretlerni ķabül kıur ġügird ve simāb teg* (7a/03)

k. 7a/03

[=1]

ġügürt (krş. *ġügird*) (< Far. *ġügird*) Kükürt.

(كوگرد) *ġügirdniġ ġabīʿatı isig ve ķuruġ turur* (80a/06)

k. 79b/03, 79b/04, 80a/01, 83a/04

k.+ni 80a/02, 82b/01

k.+niġ 80a/06

[=7]

ġulāmī (< Ar. *ġulāmī*) Bir tür inci.

(غلامی) *barça şekl(l)erniñ edğüreki ġalīān bolğay andın soñra ġulāmī taķı Őalğamī*
(19a/04)

g. 18a/09, 19a/04

[=2]

ġumāme (< Ar. *ġumāme*) Beyazlık, beyaz rengi.

(غمامه) *kim Őalk cevheri teg cevher anıñ birle ħarıŐmıŐ bolğay ġumāme teg kim yāķūt*
cevherinde bolğay (47b/07)

g. 47b/07

[=1]

ġūr (y.a) Afganistan'da bir dağ.

(غور) *anıñ ma°denleri ġūr tağlarında ve türkistān hedlerinde turur* (72b/01)

g. 72b/01

[=1]

ġül (< Far. *gul*) Gül.

(وردی) *anıñ şekli tōrt ġül ve yüzi memsūh ve °aybsız taķı bir āyā ħadarınca* (48b/03)

(.) *ol zümürrüd pārası memsūh ve ol tōrt ġül şeklde ol tüzlüg birle yüz miŐķāldın*
artuķraķ bolğay erdi (48b/07)

• **ġül suwı** Gül Suyu.

(اب ساءى) *ķatıġ baş aġrıķıña ġül suwı birle izgeyler taķı burnına tamuzğaylar* (25a/05)

• **mu°aşfer ġülü** Usfur çiçeġi.

(كل) *andın soñ mu°aşferī kim az mu°aşfer :ya°ni °uşfur: ġülüñe oħŐağay andın soñ Şem°ē*
andın soñ nārencī (36b/04)

g. 25a/05, 48b/03, 48b/07

g.+iñe 36b/04

[=3]

ġülāb (< Far. *ġulāb*) Gül suyu.

(كل اب) *eger la°lni izip ve nebāt ve ġülāb birle ķiŐi birseler kim yise anıñ yüzini ķızıl*
ķalğay (53a/05)

k. 53a/05

[=1]

ġülnārī (< Far. *ġulnārī*) Bir tür yakut.

(كلنارى) *andın soñ **gülnārī** niçe kim rengde ve kıymatda nāzükrağ eşerde ve hāşşiyette nāzükrağ bolur* (35a/09)

g. 35a/09

g.+ğa 41b/06

[=2]

gümān (< Far. *gumān*) Şüphe, sanı.

(کمان) *kıldılar andın qaşlar kıldılar ve zūlmānī taķı **gümān** ol turur* (45b/05)

• **gümān kıl-** Şüphelenmek.

(کمان بردن) *bu söz meşhūr turur kim köp kişiler **gümān kıldılar** kim zümürrüdni taķı yāķūtñi zūlmātđın keltürüp tururlar* (45b/06)

• **gümān tüş-** Kuşkuya düşmek, şüphelenmek.

(کمان افتدن) *anteg kim la^cde ve bu yirdin **gümān tüşer** kim zümürrüd öz ma^cdeninde biter ermiş* (46a/01)

g. 45b/05, 45b/06, 46a/01, 52a/05, 67b/09, 87a/06

[=6]

gümānī (< Far. *gumānī*) Şüpheli.

(کمانی) *ķarlıgaç balasını za^cferān birle sarğartķaylar kar(a)lıgaç ol taşñı keltürgey **gümānī** ol kim balaları sağ bolğay* (64b/02)

k. 64b/02

[=1]

güzāf (< Far. *guzāf*)

• **güzāf bol-** Zırvalamak.

(کزاف بودن) *satğuçığa ve alğuçığa te^calluķ tutar taķı her rüzgārda artķay ve ni kim bu ma^cnāda ayturlar **güzāf** bolğay* (24a/01)

g. 24a/01

[=1]

-H-

ħabbe (< Ar. *ħabbe*) Bir ağırlık ölçü birimi.

(ħبه) *eger ol taşđın sekiz **ħabbe** ağırı cuzām illetlığğa birseler şifā tapķay* (71b/05)

h. 71b/05

[=1]

haber (< Ar. *haber*) Bir nesne veya şey hakkında verilen bilgi.(خبير) *faşl yâkûtınñ haberleri ve hikâyeti kim aytıp turur taķı keltürüp tururlar* (43a/02)

h. 43a/02

h.+i 68a/07

h.+leri 43a/02

[=3]

habsü'l-ħadîd (< Ar. *ħabsü'l-ħadîd*) Erime durumundaki madenlerin yüzeyinde toplanan madde, demir boku.(خبث الحديد) *aña keçse ve suwı kim ħaşıl bolur aña habsü'l-ħadîd okurlar dârûlarda işge sürgeyler* (86a/03)

h. 86a/03

[=1]

ħac (< Erm. *ħac*) İstavroz.(صليبي) *çün anı sindurdılar bir pāra yâkût taptılar bir ħac teg ve bu rûzgārda bu türlüg kişi körmiş bolmağay* (43a/06)

h. 43a/06

[=1]

ħ^vāce (< Ar. *ħ^vāce*) Hoca, üstad.(خواجه) *her rûzgārda her şehrde bahā özge türlüg bolur cevherni köprek uluğ pād-şahlar taķı köp mallıg ħ^vāceler alurlar* (22a/07)

h. 27b/09, 44a/08, 61a/06, 91b/07

h.+ler 22a/07

h.+leri 88a/09

[=6]

ħacerü't-teys (< Ar. *ħacerü't-teys*) Teke taşı, tiryāk yâ da panzehir olarak bilinen taş.(حجر التيس) *bir pāra ħacerü't-teysni izip ikşi ayran birle ol kişige birseler kim içse zehrniñ ziyānnı def^c kılğay* (63a/04)• **teys taşı** Teke taşı.(حجر التيس) *teggey faşl teys taşınıñ ħāşşiyetini ve menfa^catini bilmekde ve ol eçki içinden mütevellid bolğay* (62b/09)

h. 63a/01, 63a/08, 63b/03

h.+ni 63a/04, 63a/06

[=5]

ḥacerü'z-zafer (< Ar. *ḥacerü'z-zafer*) İran Nişabür firuzesi olarak bilinen taşın diğer adı.

(حجر الزعفران) *faşl ḥacerü'z-zaferni bilmekde ve anıñ ḥāşşiyetini añlamakda ve aña ġarūrī oqurlar ve ol dört türlüg turur* (62a/09)

h.+ni 62a/09

[=1]

ḥacer(ü'l)-meşķāli (< Ar. *ḥacer(ü'l)-meşķāli*) Kızıl deniz taraflarında çıkarılan, sarıya yakın beyaz renkli bir tür taş.

(حجر مثقالی) *faşl ḥacer(ü'l)-meşķāli taķı anıñ ḥāşşiyetini bilmekde ve ol taşı turur kılzum teñzinde* (70a/09)

h. 70a/09

[=1]

ḥacerü'd-dem (< Ar. *ḥacerü'd-dem*) Kan taşı.

(حجر الدم) *faşl ḥacerü'd-demniñ ḥāşşiyeti bilmekde ya'ni kan taşı izseler kıızıl kan teg bolğay* (67a/08)

h.+niñ 67a/08

[=1]

ḥacerü'l-ķamer (< Ar. *ḥacerü'l-ķamer*) Alcı taşı.

(حجر القمر) *faşl ḥacerü'l-ķamerniñ ḥāşşiyeti ve menfa'ati bilmekde ya'ni āy taşı ve arab aña āy yiltırarı oqurlar* (67b/02)

h.+niñ 67b/02

[=1]

ḥacerü'l-yahūd (< Ar. *ḥacerü'l-yahūd*) Yahudi taşı, kireç silikatu.

(حجر اليهود) *faşl ḥacerü'l-yahūdniñ ḥāşşiyeti ve menfa'atini bilmekde ol teñiz taşı turur ve ol tegirmi bolğay* (67a/03)

h.+niñ 67a/03

[=1]

ḥācet (< Ar. *ḥācet*) 1. Arzu, istek.

(حاجت) *ḥalāyık köziñe uluğ ve haybatlığ körüngey taķı ḥācetlerdin tiz maķşūdğa teggey* (42b/02)

2. Gerek, ihtiyaç.

(محتاج) ve ikinç aytmakka **hācet** yok tañrı bilgen turur māhiyet zātını (54a/02)

• **hācet bol**- Gerekli olmak.

(حاجت بودن) cevherni ilge alganda ağızğa salğaylar hāşşa ol cevherni kim anja cilā birmek **hācet bolğay** (39b/05)

• **hācet kel**- Gerekli olmak, gerek duymak.

(حاجت ايد) anıñ hāşşiyeti ve menfa^cati andın zāhirrağ turur kim şerhke **hācet kelgey** (81a/08)

h. 39b/05, 54a/02, 62a/05, 81a/08

h.+lerdin 42b/02

[=5]

hādī (ö.a) Musa el Hadi olarak bilinen Abbasi halifesi.

(هادی) kaçan **hādī** halifālıkğa olturğanda öz qarındaşı reşidge ıda birdi (36a/03)

h. 36a/03, 36a/03

[=2]

hāzīk (< Ar. *hāzīk*) Usta, maharetli.

(حاذق) her kişidin qabūl qılmağaylar ve i^ctimād körküzmegeyler meger **hāzīk** tabībdin (94a/03.)

h. 94a/03

[=1]

hādīm (< Ar. *hādīm*) Hizmetçi.

(خادم) asrı terenlikindin kaçan iskender anda yetti anıñ **hādīmlerindin** biri ol qol heddine yetti (50a/03)

h.+ lerindin 50a/03

[=1]

hadīs (I) (< Ar. *hadīs*) Hz. Muḥammed'in söz ve davranışları.

(احاديث) tañrı sübhān ve ta^cālā yāqūtka miñzetür ve peygamber **hadīslerindin** şalla 'llāhu ^caleyhi ve 's-sellem uçmañnıñ faziletinde (30b/02)

h.+lerindin 30b/02

[=1]

hadīs (II) (< Ar. *hadīs*)

• **hadīs bol**- Olmak, meydana gelmek.

(حادث كردن) *ol aytilğan häller t̄arı bolğay ol baġlangan cevher kim **hādīs bolğay***
(79a/02)

(حادث شدن) *kaçan bu aytilğan tütün yir içinde **hādīs bolur*** (78b/05)

h. 78b/05, 79a/02

[=1]

hafakān (< Ar. *ḥafakan*) Hafakan, çarpıntı.

(خفقان) *ma^ccūnlarda işge sürgeyler köñü(l)ge kuvvat birgey **hafakānnı** taķı köñülñiñ*
za^cīflikini kitergey (25a/01)

h.+nı 25a/01

[=1]

haķ(k) (< Ar. *ḥaķk*) 1. Tanrı, Allah.

(.) *kılduķ bu biş faşlnıñ evveli anıñ içinde turur kim bu tört ^cunşur kim **haķ** ta^cālā*
ķudreti birle yaratıp turur (3a/04)

(واجب الوجود) *bolmağay **haķ** sübhān ta^cālā otnıñ taḇī^catı :ya^cni mizācı: germ ve huşķ*
yaratıp turur (04a/05)

(افریدکار) *ister **haķ** bārik ve ta^cālā ol irādet kuvvatı birle kim aña birip turur* (71a/06)

2. Pay, hak sahibi olma.

(حق) *bu cevher ol yetīmniñ **haķ** ve meliki turur ve menim anda hiç haķķım yoķ* (29a/09)

3. Anne, baba, arkadaşlık gibi ilişkilerde bireylerin birbirlerine karşı olan manevi yetkiden doğan hak.

(حقوق) *bir vaķt tācirlerdin bir kimerse dostlık **haķķını** s̄ābit ķıldı* (89a/01)

• **haķ civāriña vāşıl bol-** Ölmek, hayatını kaybetmek, tanrının yanına varmak.

(بجوار حق پیوسته بودن) *ol ķarı ^cavret **haķ civāriña vāşıl bolup** erdi ve andın bir tıfl kız*
oġlan ķalıp erdi (28b/01)

h. 3a/04, 3a/09, 4a/05, 28b/01, 29a/09, 71a/06

h.+ı 28a/07

h.+ım 29a/09

h.+ını 89a/01

[=9]

haķ (< Far. *ḥaķk*) Oyma, işleme.

(حک) *kaçan anı **haķ** birle anı izseler kızıl suw andın çıķğay* (73b/08)

h. 39a/09, 54b/05, 73b/08

h.+indin 64a/09

[=4]

ḥaḳīḳat (< Ar. ḥaḳīḳat) 1. Asıl, öz.

(حقیقت) *anıñ üçün kim havā cisminiñ ḥaḳīḳatı germ ve ter turur* (04b/05)

2. Gerçek, gerçeklik.

(حقیقت) *ammā bu söznüñ ḥaḳīḳatde vezni yoq turur* (82b/03)

h. 4b/06, 4b/08, 69a/07, 82b/02

h.+da 92a/05

h.+de 82b/03

h.+i 30a/03, 90a/06

h.+nı 4b/05

h.+ni 4b/07

[=10]

ḥaḳīḳī (< Ar. ḥaḳīḳī) Gerçek, orijinal.

(حقیقی) *eger yüzine sürtseler hem bu ḥāşşiyetni kılğay ve ḥaḳīḳī bād-zehr aytıp tururlar* (63a/07)

h. 27b/08, 63a/07

[=2]

ḥakkāk (< Ar. ḥakkāk) Oymacı.

(حکاک) *aña suḥteḡī ayturlar ḥakkākklar iştilāḥınca ve ol ʿayb barça ʿayblardın artuq bolğay* (48a/01)

h. 19a/02, 39b/07, 40a/02, 44a/08

h.+dın 31b/01

h.+lar 46a/09, 48a/01, 54b/09, 55a/03, 65a/04

h.+larnı 64a/01

[=11]

ḥāl (< Ar. ḥāl) Durum, hal.

(حال) *munteḡ aytıp tururlar kim samaniler ḥazīnasındın erdi ol ḥālde kim melik iştırābğa tüşgende bu maşraba ḥʿarezmğa tüşti* (48a/06)

h. 50a/06

h.+ce 78b/08

h.+de 22a/05, 38a/02, 48a/06, 50a/08, 62a/06, 73b/01, 76b/08

h.+i 12a/09, 16a/07, 16a/07, 17b/03, 37b/08, 93b/07

h.+ince 26a/06

h.+ini 17b/04, 29a/08

h.+ler 79a/02

[18]

ḥal (< Ar. *ḥal*)

- **ḥal kııl-** 1. Çözmek, erimek.

(حل کردن) *eger wanidni ḥal kılsalar özge türlüg ḥelvā ve eger un yirine nişāste kılsala(r) bir özge türlüg ḥelvā bolur* (07b/03)

(محلول کردن) *ḥāşşiyyeti h"āce ebū ʿalī sīnā aytur eger kişige temür ḥurdası birseler maḡnāṭīsni ḥal kıılıp birmek kerek* (61a/07)

- **ḥal kıılın-** 1. Çözölmek, erimek.

(تحليل پذیرفتن) *köp vaḡt kalğay ve ḥal kıılınmağay ve bağlanğay* (78b/06)

2. Ezerek dağılmak, unufak olmak.

(حل کردن) *eger ḥal kıılınmış maḡnāṭīsni ilge sürse ve kıoyşa kim kıurusa ve i(l)igni bağlanmış yuzakğā sürse açılığay* (61a/07)

- **ḥal bol-** Çözölmek, dağılmak.

(منحل شدن) *tağayyur ḥāşıl bolğay andın soñra yaz ḥarareti sebebindin ḥal bolğay* (09a/06)

(حل شدن) *ağzında tutsa isiglik sebebindin ve ağız öşündin zehr teşükde ḥal bolğay* (39b/03)

(تحليل یافتن) *bir muhkem yir.de bir pāra arpa karıştur+maḡ kerek kim muhkem bol-ğay kim havā.dın hal bol-ğay* (97b/09)

- **ḥal kıılınmış** Ezilmiş, toz hale getirilmiş.

(محلول) *eger ḥal kıılınmış maḡnāṭīsni ilge sürse ve kıoyşa kim kıurusa ve i(l)igni bağlanmış yuzakğā sürse açılığay* (61a/07)

h. 7b/03, 9a/06, 9b/04, 10a/09, 39b/03, 61a/07, 61a/07, 72a/01, 72a/03, 74a/07, 74b/02, 78b/06, 79b/09, 97b/09

[=14]

ḥalāş (< Ar. *ḥalāş*)

- **ḥalāş bir-** Kurtarmak, sağaltmak.

(خلاص دادن) *sekiz arpa kadarı yāḥūd bir deng izip yılan tişlegenge birseler **ḥalāş birgey***
(47a/07)

• **ḥalāş kıł-** Kurtarmak, arındırmak.

(خلاص دادم) *menim özüm köygey özümni taķı anlarını zahmatdın **ḥalāş kıldım*** (59a/06)

• **ḥalāş tap-** Kurtulmak, rahatlatmak.

(خلاص بایستن) *ne kim zaḥm ursalar ve ma^clūm bolmağay kim ol zahmatdın **ḥalāş tapar***
mu bayuķ (94a/06)

(خلاص یافتن) *eger bir sā^catdin soñra ol cerāḥat yirindin çıķsa delil kıłur kim cerāḥatlıg*
ḥalāş tapar (94a/08)

h. 47a/07, 59a/06, 61a/09, 94a/06, 94a/06, 94a/08, 94a/09,

[=7]

ḥalāyık (< Ar. ḥalā'ik) 1. İnsanlar, yaratılmışlar.

(خلاق) *taķı ārāyişlerni taķı ilhām birici **ḥalāyıklarka** taķı yollarını koğgan turur*
(01b/02)

(الانسان) *şadaflarınıñ içinde taķı bildürdi bilmekliki birle **ḥalāyıklarnı** cem^c ya^cni barça*
‘ālamlıgılar üze (01b/05)

2. Halkın avam kesimi.

(عوام الناس) ***ḥalāyık** ayturlar taķı ol söz kim yinçü altun üze kel-megi ma^cnā.sı kadar.da*
ve mertebede bolğay (30a/05)

(عوام) *köp taşlar bolğay kim **ḥalāyık** anı bād-zehr bilgeyler* (63a/08)

(مردم) *ve eger hemişe özi birle tutsalar **ḥalāyık** köziñe uluğ ve haybatlıg körüngey*
(42b/02)

(اهل) *yirleri anteg kim her milleti ‘ibādet vaķtında anlarınıñ bir türlüg ‘alāmetleri bar*
*ta ol millet **ḥalāyıkı** agāh bolğaylar* (87b/01)

(قومی) *türlüg **ḥalāyık** öz ‘ādetler ḥesbince andın naķdi kılıp tururlar* (82a/02)

(خلق) *ve ol iritür gevherlerdin **ḥalāyıkğa** temürdin fāydalırak nerse yok turur* (85a/09)

3. Halk arasında, halk dilinde.

(افواه) *kiçe birle çerāg teg yaruķlık birgey ve ol kim **ḥalāyık** ayturlar kim kızıl gūgürt*
kimiyā turur (79b/03)

h. 30a/05, 37a/06, 42b/02, 58a/03, 63a/08, 68a/08, 78a/04, 79b/03, 82a/02

h.+ğa 85a/09

h.+ı 87b/01

h.+ları 1b/05

h.+larğa 1b/02

h.+nıñ 77a/02

[=14]

hālī (< Ar. *hālī*) Boş.

(خالى) *köpreaki ol turur kim ʿaybdın hālī ermez* (14a/03)

h. 14a/03

[1]

hālī (< Ar. *hālī*) Derhal, hemen, o zaman.

(خالى) *kaçan ağızğa salsalar hālī ağızını sovutqay ve susamaqını kandurğay* (37b/08)

h. 37b/08, 39b/06, 69b/09, 70a/04

[=4]

hālī (< Ar. *hālī*) Kızıl sirkeye renginde bir tür yakut.

(خالى) *oşşaqay taqı bir türlüg bar kim aña hālī ayturlar* (35a/09)

h. 35a/09

[=1]

hālīfā (< Ar. *hālīfe*) Halife.

(خلفا) *keltürüp tururlar kim mısr hālīfāları rüzgārında bir bāzārgān bir uluğ bıçaq destesi hotū tişindin mekkege iletmiş erdük* (90b/02)

(.) *eger hālīfā ğayb bolğanda ilçiler ol çalmağa hızmāt kılur ermişler* (27b/08)

(خليفة) *mehdī hālīfānuñ iki kıymatı cevher bar ermiş* (35b/09)

h. 27b/07, 27b/07, 27b/08, 61b/09

h.+ğa 62a/07

h.+lar 27b/06, 36b/02

h.+ları 27a/01, 29a/02, 35b/08, 90b/02

h.+larında 22a/04

h.+larınıñ 27a/09

h.+nı 62a/04

h.+nıñ 35b/09, 38b/06, 48a/07

[=17]

hālīfālūq (< Ar. *hālīfā* + Türk. *+lıq*) Halifelik makamı.

(خلافت) *kaçan hādī hālīfālūqğa olturğanda öz qarındaşı reşidge ıda birdi* (36a/03)

h. 36a/06, 36b/01

h.+ğa 36a/03

[=3]

hāliš (< Ar. *hāliš*) Saf, katışıksız.

(خالص) *ve belesān yağının hāli taķı saķankūr balıķı ol kim hāliš turur duşvār hāşıl bolur* (93b/07)

• **hāliš bol-** Saf ve katışıksız olmak.

(خالص بودن) *ol illet kim altunların bireri hāliš bolğay ve baʿzı ol turur kim hāliš bolmağay* (81a/06)

• **hāliš kıl-** Saflaştırmak.

(خالص كرد) *minānıñ aşlı kızıl serenc bolğay çiriklik kümüşni hāliš kılabilgey* (85a/02)

h. 81a/06, 81a/06, 85a/02, 93b/07, 97b/07, 97b/08

h. 47b/02, 96b/05, 96b/06, 96b/07

h.+dın 86a/09

[=5]

halk (< Ar. *halk*) Topluluk, cemiyet.

(خلق) *her bir yirniñ ʿādeti hesbince ve halk anıñ birle satıģ alıģ kılurlar urlar* (77a/06)

• **halk ara** Halk arasında, halk dilinde.

(افواه) *bir aya mıkdārınca bolğay ve halk ara meşhūr turur* (13a/07)

• **ʿālam halkı** Ahali.

(اهل عالم) *ʿālam halkı közine biri birindin revan bolup turur* (82b/06)

h. 13a/07, 77a/06, 78a/06

h.+1 82b/06

[=4]

halk (< Ar. *halk*)

• **halk taşı**

(حجر الحلق) *faşl halk taşını bilmekde ve anıñ hāşşiyetlerini bilmekde keltürüp tururlar (...)* *şahrāsında taşı tapup tururlar* (61b/06)

h. 61b/06

[=1]

hamāhen (< Ar. *hamāhen*) Bir tür siyah, boncuğa benzer taş.

(خماهن) *ana şarf taşı ve hamāhen taķı oķurlar* (64a/03)

h. 64a/03

[=1]

ḥamām (< Ar. *ḥammām*) 1. Kaplıca, ılıca.

(كرمايه) *ādamī teni isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay taķı ḥamām isiglikindin* (24a/09)

2. Hamam, banyo.

(حمام) *ķaysınıñ ķurğasını andın artuķraq bolsa ḥamām kazanları ķılğaylar* (88b/04)

h. 24a/09, 88b/04

[=2]

ḥamel (< Ar. *ḥamel*) Koç burcu.

(حمل) *ķaçan ķuyayş ḥamelge barsa yıl başı yeñi bolur* (55b/09.)

h.+ge 55b/09

[=1]

ḥāmīle (< Ar. *ḥāmīle*) Hamile.

(حامله) *ḥāmīle ḥātun ol vaķtda kim küçey bolsa ķaçan butıña bağlasalar toğurmaķı āsān bolğay* (47b/01)

h. 47b/01

[=1]

ḥamīr (< Ar. *ḥamīr*) 1. Unun su ile yoğurulmuş hali, hamur.

(خمير) *eger bir pāra andın ḥamīrğa salsalar her itmek kim andın bişürseler köygey gey* (74b/08)

2. Kil ve yā toprağın su ile yoğurulmuş hali, bu hale gelmiş olan.

(عجين) *eger anı kils birle ķarıştursalar ve suw aña ķoysalar kim ḥamīr teg bolğay* (74a/08)

3. Balçık

(مخمر) *çün suwnuñ isigliki ġālib bolsa yirniñ pāralarıña kim suw birle ķatışmış bolğay ḥamīr bolmuş bolğay* (10a/01)

h. 10a/01, 57b/02, 74a/08

h.+ğa 74b/08

[=4]

ḥamīre (< Ar. *ḥamīre*) Kil ve yā toprağın su ile yoğurulmuş hali.

(تخمير) *eger anıñ ḥamīresi sıvuķ bolsa taķı arası boş bolğay* (10a/05)

h.+si 10a/05

[=1]

ḥamle (< Ar. *ḥamle*)

- **ḥamle kııl-** Cana kastetmek, saldırmak.

(قصد کردن) *āl taḳı luu çomğuçığa ḥamle kıılsa eger imkân mühlet bolsa adaḳını ol yığaçdın çıkarğay* (15a/02)

c. 15a/02

[=1]

ḥamrī (< Ar. *ḥamrī*) Rengi kırmızı şaraba benzer bir tür yakut.

(خمري) *bir türlüg bar turur kim aña ḥamrī oḳurlar* (35a/06)

h. 35a/06

h.+ğa 41b/06

[=1]

ḥançer (< Ar. *ḥançer*) Hançer, kama.

(دشنه) *andın ḥançerler kııldılar ve bıçaqlar ve ol cevheri erdi orta temür birle kümüşdin dılar* (86b/03)

h.+ler 86b/03

[=1]

hār (< Sans. *hār*) İpe dizilmiş inci.

(هار) *bolsa anı ewürgeyler taḳı tizgeyler ve özgesini yipke keçürüp hār kılgaylar* (20a/03)

- **şaddī hār** Yüz tane incinin dizili olduğu ip dizisi.

(صدى هار) *anı ewürgeyler taḳı tizgeyler ve özgesini yipke keçürüp hār kılgaylar ve aña şaddī hār tigeyleyler* (20a/03)

h. 20a/02, 20a/03, 20a/05, 20a/06, 22b/04, 22b/04

h.+nı 22b/02

[=7]

ḥarāb (< Ar. *ḥarāb*)

- **ḥarāb bol-** 1. Bozulmak,

(فاسد بودن) *üstünki tirisi fesād tapmış bolğay andın kitergeyler eger barçası ḥarāb bolmuş bolsa koyğaylar* (25b/03)

(متفتت شدن) *isitseler kim ot rengin tutsa hergiz yaman bolmağay ve anıñ şüreti* **ħarāb bolmağay** (31b/07)

• **ħarāb qıl-** Harabetmek, bozmak.

(خراب کردن) *çün ol bolsa ve tileseler kim burçaq ikinge urmağay ve ikinni* **ħarāb qılmağay** (68b/08)

h. 25b/03, 31b/07, 68b/08

[=3]

ħarāc (< Ar. *ħarāc*) Haraç, vergi.

(خراج) *niçe qurla ħorāsan ve ʿirāq azerbāycān* **ħaracına teggey** (49b/03)

h.+ına 49b/03

[=1]

ħarām (< Ar. *ħarām*) Günah, haram.

(حرام) *bizim peyğamberimiz milletinde şalla'llāhu ʿaleyhi ve's-sellem şüreti* **ħarām turur** (49a/02)

h. 49a/02

[=1]

ħarārat (< Ar. *ħarāret*) Sıcaklık.

(حرارت) *neteg kim yil birle ot ikisi* **ħarāratda** ortak tururlar (04b/03)

(حرار) *kaçan kim burūdet suwnıñ bir cezvni* **ħarūr(et)ka** bedel qılsa ol cezv havā bolur (5a/03)

h. 5b/04, 8b/04, 9a/04, 9a/09, 10a/02, 10a/04, 81a/03

h.+de 4b/03

h.+ı 3b/09, 9a/06, 10a/02, 10a/08

h.+қа 5a/03

h.+nı 98a/01

[=14]

ħardal (< Ar. *ħardel*) Hardal bitkisi.

(سپندان) *söz yāqūtıñ ʿayblarında burunğı ʿayb ol turur kim qara noqталarı bolğay* **ħardal dānesi teg** (39a/01)

h. 39a/01

[=1]

ħareket (< Ar. *ħareket*) Hareket, devinim.

(حرکت) *anıñ yörümeği ol yarı bu yarı defteyn **hareketindin** bolğay* (13a/03)

- **hareket kııl-** Hareket etmek.

(حرکت کردن) *mağnāfīs teprenmeki birle anıñ berāberinde taķı anıñ birle **hareket kıılur***
(61a/05)

h. 61a/05

h.+indin 13a/03

h.+iniñ 50b/04

[=3]

h^varezm (y.a)

(خوارزم) *ol halde kim melik ıřtırābğa tüşgende bu maşraba **h^varezmğa** tüşti* (48a/06)

- **h^varezm melikleri** Harezmsahların yöneticileri.

(ملوک خوارزم) *ebū reyḥān keltürüp turur kim **h^varezm melikleriniñ** ḥazīnalarında bir*
pāra ekheb :ya'ni kök: yāķūt bar erdi (43a/09)

- **h^varezmşāh memūn** Me'mūniler devletinde 1008-1009 yılları arasında hüküm sürmüş kağan.

(مامون خوارزمشاه) *men sākī ilinde **h^varezmşāhi memūn** meclisinde bir maşraba kördüm*
(48a/05)

- **h^varezmşāh, sulṭān muḥammed** Celaleddin Harezmsah olarak bilinen Harezmsah devletinin son kağanı.

(سلطان محمد جلال الدین خوارزمشاه) *pād-şāhlar atı anda bitigli atabeg ḥazīnasındın **sulṭān***
muḥammed h^varezmşāh ḥazīnasına tegmiş erdi (52b/06)

- **h^varezmşāh hatunı melike sulṭān** Melike Terken Hatun.

(خاتون سلطان خوارزم شاه) *keltürüp tururlar kim **melike sulṭān h^varezmşāh ḥātunı***
nişābūrğa barmış (27a/04)

h. 27a/04, 43a/09, 52b/05

h.+ğa 48a/05, 48a/06

[=5]

ḥarezü'l-ḥayyāt (< Ar. ḥarezü'l-ḥayyāt) Yılan mühresi, yılan boncuğu.

(خزر الحيات) *yılan mühresinin ḥāşşiyyetini bilmekde ve aña **ḥarezü'l-ḥayyāt** ayurlar*
(63b/05)

h. 63b/05

[=1]

ḥarg (y.a) Basra Körfezi'nde bir ada.

(خارج) *ve anıñ yinçüsi kara suwluğ bolur baḥrayn ve ḥarg mağāšātnıñ yiri kum turur*
(14a/07)

h. 12b/02, 14a/07

[=2]

ḥāric (< Ar. *ḥāric*) Dışında, başka.

(خرج) *baʿzısı şanāʿat birle ve baʿzısı ḥāric sebebler birle anıñ kim tağlarda bolğay*
(05a/09)

h. 5a/09, 5b/02, 78b/06

[=3]

ḥarīd (< Ar. *ḥarīd*) Delinmemiş inci.

(حريد) *kim yāḳūtka oḥşaş tört nerse turur kerkend ve kerkhin ve ḥarīd ve benefş zehebī*
ve yāḳūt bu barçasın yonğay (38a/10)

h. 38a/10

[=1]

ḥarīf (< Ar. *ḥarīf*) Güz mevsimi, sonbahar.

(خريف) *köp yirde bolğay kök çiçeki bar āḥır faşl ḥarīfde açılğay* (98a/08)

h.+de 98a/08

[=1]

ḥarīk (< Ar. *ḥarīk*) Savaş, mücadele.

(مصاف) *yağmur ve qar ve burçaq ve yil üçün ol cemāʿat ḥarīklerde özleri birle tutarlar*
(69b/07)

h. 69b/07

[=1]

ḥarizme (?) Usturaya benzer bir tür alet.

(بر كندن) *kaçan saçka sürtsele tüpündin çıkarğay ve cezb kılğay ve yülügüçdin ve*
ḥarizmedin bi-niyaz bolğay (62a/02)

h.+din 62a/02

[=1]

ḥārşīnī (< Ar. *ḥārşīnī*) Tunç.

(خارصینی) *çīnī temüri mürekkeb turur kim tamğaç vilāyetinde anlardın kılıp tururlar*
ve aşlı ḥārşīnī turur

h. 78b/05, 86a/08, 87a/08, 87a/09

h.+niç 87a/06

[=5]

hāş (< Ar. *hāşş*) Kendine özgü, has.

(خاص) *her birini birge kıtsalar bir hāş reng hāşıl bolur* (11a/05)

2. Hakiki.

(خاص) *faşl nerükni ve anıç hāşşiyetin bilmekde nerük köp söz bar turur ammā hāşı ve edgüreki (...) turur* (90b/06)

h. 7b/03, 11a/05, 83a/03

h.+ı 90b/06

[=4]

hāşıl (< Ar. *hāşil*) 1. Meydana gelmek, ortaya çıkarmak.

(حاصل کردن) *ve ol taşnı hāşıl kılmak tariki ol turur kim* (64b/01)

(حاصل شدن) *yiri kim ol havāyi kapsamış bolsa tütün hāşıl bolğay* (78b/03)

(حاصل آمدن) *her kün yarım mişkāl kadarı yā artukrak emceki ve kökü tegresindin hāşıl bolur* (98b/04)

(حادث شدن) *ol hedge tegrü kim bişinç keyfiyet hāşıl bolğay* (06b/05)

• **hāşıl kılmaklık** Elde etme, kazanma.

(تحصيل) *kaçan kördüm pād-şāh-ı aʿzam-ı ilhānnıç istiʿdādını şeref-i nefis hāşıl kılmaklıkda taçı anıç iştiyākı hikmetke ferāset kıtur erdim* (2a/08)

h. 2a/08, 3b/07, 3b/08, 4a/02, 4a/05, 4b/06, 4b/08, 5a/02, 6b/05, 7a/07, 7a/08, 8a/09, 8b/08, 9a/06, 9b/01, 11a/04, 11a/05, 11a/07, 12a/03, 12a/06, 12a/08, 15a/06, 19b/03, 26b/08, 28a/05, 29a/03, 30b/07, 33b/09, 52a/01, 61a/09, 64b/01, 77b/01, 77b/06, 77b/07, 78b/03, 80a/09, 80b/02, 81b/07, 83a/08, 83b/02, 85b/02, 86a/02, 86a/06, 88b/01, 88b/04, 91a/03, 92a/04, 92b/04, 93a/01, 93a/02, 93a/04, 93b/04, 93b/06, 93b/07, 97b/03, 97b/04, 98b/04, 98b/06, 98b/08

[=62]

hasıs (< Ar. *hasıs*) Kötü, kalitesiz.

(خسيس) *ve hasıs bu türlüç elmāsdın bir türlüç turur ak ranglıç tonmuş* (51a/03)

h. 51a/03

[=2]

hāşşa (< Ar. *hāşşa*) Özellikle, bilhassa.

(خاصه) *çağaniyan hedlerinde ve horāsan tağlarında hāşşa beyhak tağlarında ve azerbaygā(n) cānibinde (58a/08)*

h. 39b/05, 49a/02, 55a/04, 58a/08, 81b/05, 85a/08, 86a/03

[=7]

haşşī (< Ar. *haşşī*) Değeri düşük bir tür inci.

(خصى) *ol barça rengniñ edgüreki turur yinçü bolğay aq taķı suwsuz aña haşşī digeyler (15b/09)*

h. 15b/09, 17a/08, 17a/08

h.+da 18a/04

[=4]

hāşşiyet (< Ar. *hāşşiyet*) Özellik.

(خاص) *hak ta'ālā kudreti birle hāşşiyet ve tabī'at mahşūş kodup turur (03a/09)*

(خاصيت) *hātun yüklüg bolmağay ve eger anda bu hāşşiyet bolmasa erdi nerük bolmağay erdi (91a/08)*

(ضمائر) *barça 'ālamliğlar üze taşlarnıñ hāşşiyetni taķı ögret(t)i kişi kudreti birle ādamīlarka çıkarkanlıķnı (01b/06)*

(خواص) *bu taşlarnı iskender rumi çağında ilge keltürüp tururlar ve anıñ hāşşiyeti tecribe birle ma'lūm bolup turur (68a/07)*

• **taş hāşşiyet kitebi** Taşların özelliklerini anlatan türde kitaplar.

(كتب خواص احجار) *anıñ fazīleti taş hāşşiyet kiteblerinde kim menkūl turur (76b/09)*

h. 3a/09, 37a/05, 42a/05, 42a/09, 47b/05, 64b/09, 68a/06, 69b/01, 75a/08, 76b/09, 77b/06, 81b/05, 91a/08

h.+de 35b/01, 35b/03

h.+i 2a/04, 13a/09, 30a/09, 31b/02, 31b/04, 39a/06, 50a/05, 51b/05, 53a/06, 56a/02, 56a/05, 56b/01, 57a/01, 57b/04, 58a/02, 58a/03, 59a/06, 59b/07, 60a/08, 60b/04, 61a/06, 62a/06, 62a/07, 62b/03, 62b/04, 62b/06, 63a/03, 63a/06, 63a/08, 64a/01, 64a/02, 64a/04, 64a/07, 64b/05, 65a/08, 65b/04, 65b/05, 66a/02, 66a/05, 66a/07, 66b/04, 66b/04, 67a/03, 67a/05, 67a/08, 67a/09, 67b/02, 67b/06, 68a/05, 68a/07, 68a/09, 68b/03, 68b/07, 69a/01, 69a/02, 69a/08, 70b/01, 70b/07, 72a/03, 72b/05, 72b/07, 73a/04, 73b/01, 74a/01, 75b/01, 76b/02, 76b/07, 76b/08, 77a/01, 81a/02, 81a/08, 82a/01, 83a/04, 83b/07, 84a/01, 84b/02, 84b/06, 85a/03, 85a/05, 86a/01,

86b/06, 86b/07, 87a/07, 88b/08, 89b/03, 89b/08, 90b/04, 92a/07, 92b/05, 93b/02,
93b/02, 94a/04, 96b/08, 97a/03, 98a/01, 98a/06, 98b/01

h.+in 54a/05, 59b/04, 65b/07, 66a/08, 71a/02, 71b/06, 72a/05, 73a/07, 74a/06, 74b/04,
75a/08, 75b/05, 76a/08, 80a/07, 83a/08, 84a/05, 88a/06, 88b/01, 88b/07, 89b/01,
89b/07, 90b/06, 92b/02, 96a/09, 98a/07

h.+ine 66a/08

h.+inde 42a/08, 47a/03, 52b/08, 52b/09, 55b/06, 56a/09, 56b/08, 57b/08, 60b/02,
60b/05, 71a/08, 79a/09, 82b/08, 86a/07, 90a/02, 94b/01, 96a/09, 96b/09, 97a/05,
98b/03, 98b/08

h.+indin 68a/07

h.+ini 1b/06, 2a/06, 12a/09, 49b/03, 51b/07, 56b/04, 57a/03, 58a/06, 58b/02, 59b/02,
62a/09, 62b/08, 62b/09, 63a/09, 63b/05, 64b/09, 65b/01, 66b/02, 66b/07, 66b/08,
67a/01, 67a/02, 67b/05, 69a/04, 70a/05, 70a/09, 70b/06, 73b/07, 80b/06, 90a/06,
94a/01

h.+iniñ 68a/01

h.+ler 79a/09

h.+leri 96a/07

h.+lerini 53a/06, 61b/07

h.+ni 51a/03, 63a/07, 65a/03, 68b/04, 91b/02

[=202]

h̄asta (< Far. *h̄aste*) Hasar görmüş, bozulmuş.

(معلولان) *sarı reng tabī'atı yandıñ h̄astalar ve āfet tegmişler lāzimesindin turur* (37a/04)

• **h̄asta kıl-** Bozmak, hasar vermek.

(خسته سازد) *anı özge cevherler birle qarışturmaq bolmağay kim yinçünü sürtgey taqı h̄asta kılğay* (24b/04)

• **h̄asta bol-** Bozuk olmak, bozulmak.

(خسته کردن) *katıg cevherlerniñ katıglıkindin anıñ üstün yüzi h̄asta bolğay* (54a/04)

h. 24b/04, 54a/04

h.+lar 37a/04

[=3]

h̄astalıq (< Far.+ *h̄aste* + Türk. +*lıq*) Hastalık, rahatsızlık.

(رنجوری) *taqı köznüñ körmeginiñ h̄iddetini arturgay taqı h̄astalıqdın saklağay* (25a/04)

(بیماری) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim her kişi kim özi birle tutsa vebānıñ **hastalıklar**dın ĩmen bolğay (62b/03)*

(خستهكى) *bir pāra pānīd anıñ birle tögseler ve **hastalıklarğa** qoysalar iritgey (73b/05)*

(مريض) *qaçan anı sirke birle yaqsalar **hastalık** suwlıqını qurutqay (80a/06)*

h. 80a/06

h.+dın 25a/04

h.+lardın 62b/03

h.+largā 73b/05

h.+larnı 77a/09

[=5]

haṭ(ṭ) (< Ar. *ḥaṭ*) 1. Yazı türü, hat.

(خط) *aşṭahr qal'asındın bir qadeḥ fīrūzadın tapmışlar cemşīd atnı yezdān perestler **haṭṭı** birle ol qadeḥde bitimişler (55b/01)*

2. Taş içerisinde bulunan çizgiler, damarlar.

(خط) *andın zengār rengi yultırağay ve and(a) inçke qara **haṭla(r)** bolğay (57a/04)*

h.+ı 55b/01

h.+lar 57a/04, 57a/04, 59b/01, 66b/08, 67a/04

[=6]

hātem (< Ar. *ḥātem*) Yüzük.

(خاتم) *çīnī közğü öz nefsi birle du'ā turur andın muḥtelif **hātemler** kılğaylar (87b/09)*

h.+ler 87b/09

[=1]

hātun 1. Kadın.

(زن) *anıñ vezni iki altun ve tört deng yarım taqı ol **hātunğa** altun kerek boldı (27a/06)*

2. Eş.

(زن) *keltürüp tururlar kim dürr-i yetīm hişām oğlı 'abdūmelikke keltürmişler anıñ **hātunı** 'abde 'abdu'llāh oğlı yezīdnıñ kıızı ermiş (26b/02)*

• **hātun kişi** Kadın.

(زن) *bir pāra şalaya kılınmış yinçüdin taqı ikisini birge **hātun kişi** süti birle izgey (25a/08)*

• **hāmile hātun** Hamile.

(زن حامله) **hāmīle hātun** ol vaqtda kim küçey bolsa kaçan butıña bağlasalar toğurmaķı āsān bolğay (47b/01)

• **yüklüg hātun** Hamile.

(زن حامله) **yüklüg hātun** toğururda adaķına bağlasa yā iliginde tutsa tirek halāş tapğay (61a/08)

• **melike sulṭān h^varezmşāh hātunı** Melike Terken Hatun.

(خاتون) taķı keltürüp tururlar kim **melike sulṭān h^varezmşāh hātunı** nişābürgā barmış (27a/04)

h. 25a/08, 47b/01, 51b/01, 61a/08, 67b/04, 75a/05, 91a/07, 91a/08, 91b/05

h.+ğā 27a/06, 64b/06

h.+ı 26b/02, 27a/04

h.+ları 59b/07

h.+nıñ 26b/03

[=15]

havā (< Ar. *hevā*) 1. Dört elementten birisi olan hava elementi.

(هوا) *otnuñ tabī^catı :ya^cni mizācı: germ ve huşķ yaratıp turur ve **havānuñ** mizācınu germ ve ter yarattı* (04a/06)

2. Meteoroloji ile ilgili meydana gelen değişmeler.

(هوا) kaçan **havā** hoş bolsa yana neheng ol yirde bilgürgey (12b/08)

3. Gökyüzü.

(هوا) *elmās pāraları uluğ kiçig ol qadar kim itge yapuşur erdi kaçan ol kuşlar **havāğa** iletürler erdi* (50b/04)

h. 4b/05, 4b/09, 5a/03, 5b/08, 6a/06, 9a/02, 11b/07, 12b/07, 56a/03, 56a/03, 69b/05, 96b/03

h.+dın 97b/09, 97b/09

h.+ğā 4b/07, 5a/01, 50b/03

h.+nı 1b/07, 69b/02, 78b/02

h.+nıñ 4a/06, 5b/02, 8b/06, 9a/05, 56a/02

[=26]

havāyi (< Ar. *havāyi*)

(هوائی) *munuñ iletı ol turur kim **havāyi** kim ol zarfğa yawuķ bolsa suwluķ iletı sebebindin suw bolğay* (37b/09)

• **havāyi bol-** Isınmak.

(هوائى) *andın buḥārları peydā bolğay taqı ol yir astında kim havāyi bolsa taqı yiri kim ol havāyi kapsamış bolsa tütün ḥāşıl bolğay* (78b/02)

h. 37b/09, 78b/02, 78b/02

[=3]

hāvan (< Far. *hāven*) Havan.

(هاون) *suwğa kemişgeyler kim yumşaq bolğay ve hāvanda tögülgey ve sarı yāḳūt tağayyur tapmağay* (42a/07)

• **havan qıl-** Havan yapmak.

(هاون کردن) *ḳaysınıñ kim baḳırı artuḳ bolsa hāvan ḳılurlar* (88b/03)

h. 88b/03

h.+da 42a/07

[=2]

ḥavāş (< Ar. *ḥavāş*) 1. Özellikler.

(خواص) *faşl cez^e şıfatında ve ma^cdeni ve ḥavāşı ol yemen tağlarında bolğay* (59a/09)

2. Muḥammed Zekeriya Razi'nin el-Havas'ül Tıbbiyye isimli eseri.

(خواص) *muḥammed zekeriyyā rāzī ḥavāş kitebinde keltürüp tururlar* (69b/08)

h. 34b/08, 69b/08

h.+ı 59a/09

[=3]

ḥāvī (< Ar. *ḥāvī*)

• **ḥāvīyī ʿūd** Şekli bozuk olan bir tür öd türü.

(عود خاویى) *tamām köykince anıñ isi yaman bolmağay ḥāvīyī ʿūd taqı edğü bolğay* (97a/02)

h. 97a/02

[=1]

ḥavz-ḥāne (< Ar. *ḥavz* +Far. *ḥāne*)

(حوض خانه) *munteg aytur kim hindüsitān sarı ḥavz-ḥānede hindistān pād-şāhlarınıñ birinde turur* (93b/05)

h.+de 93b/05

[=1]

haybat (< Ar. *haybat*) Görkem, heybet, azamet.

(هييت) bireri anı tutmak sebebindin uluğlukumuz ve **haybatımız** halāyık közinde
düşmanlar közinde artuğ bolsun (78a/04)

h.+ımız 78a/04

[=1]

haybatlığ (< Ar. *haybat* + Türk. *+lığ*) Görkemli, heybetli.

(هييت) özi birle tutsalar halāyık köziğe uluğ ve **haybatlığ** körüngey (42b/02)

h. 42b/02

[=1]

hāyil (< Far. *hāyil*) Korkutucu.

(هاييل) anı zencir birle öz kelisyeler töpesindin aşkaylar ibādetleri vaktında temürdin
kamçı bir aña ururlar **hāyil** ünler andın çıkğay (87b/05)

h. 87b/05

[=1]

hayvān (< Ar. *hayvān*) Hayvan.

(حيوان) ve birer keltürüp tururlar kim **hayvāndın** çıkğan taş turur toñuz karnındın toğar
(69a/07)

• **şadaf hayvānı** Sedef, içerisinde inci çıkan deniz kabuğugillerden.

(صدف حيوانى) andın soñ mevr mağāşındın ve **şadaf hayvānı** turur (12b/09)

• **hayvān şüreti** Hayvan şeklinde yaratılış.

(صورت حيوانى) anıñ bolğay nev^cilerdin bir nev^ciniñ şüretini kabül kıılır birer insān
şüretini kabül kıılır taķı birer özge **hayvān şüretini** kabül kıılır (06b/09)

h. 6b/09, 7a/01, 67b/08, 71a/05, 71a/05, 76a/09

h.+dın 69a/07

h.+ı 12b/09, 76b/01, 77b/08,

h.+lar 77b/08

h.+largā 64b/03

h.+nıñ 67b/07, 89a/09

[=14]

hayvānāt (< Ar. *hayvānāt*) Hayvanlar.

(چمندكان) uluğ cerāhatlar kim āfi^c bolğay kaçan özi birle tutsa bar(ça) **hayvānāt** andın
kaçkaylar (69a/03)

h. 69a/03

[=1]

ḥayvānī (< Ar. *ḥayvānī*) Hayvanlarla ilgili, hayvanlara özgü.

- **ḥayvānī rūḥ** Duyuların ve bazı temel ihtiyaçları bulunduğu ruh tabakası.

(روح حیوانی) *köprek köñül dārūlarınıñ mizācı isig ve quruğ bolğay anıñ üçün kim ḥayvānī rūḥ laṭīf buḥārī turur* (42b/06)

- **ḥayvānī taş** Hayvanlardan elde edilen taşlar.

(حجر حیوانی) *barça ḥayvānī taşlardın bolğay ve aristo öz kitebinde keltürüp turur* (70a/06)

- **ḥayvānī kuvvat** Hayvanī nefis.

(قوت حیوانی) *barça ḥayvānī kuvvatlarğa meded kılğay köz otlarında köz aydınlıqını arturğay anıñ sıḥhatını saklağay* (43a/01)

h. 25a/02, 42b/06, 42b/08, 42b/09, 62b/04, 70a/06, 71a/04, 81b/04

[=8]

ḥayye

- **ḥayye taşı** Yılan taşı, kül rengine benzeyen üzerinde siyah çizgiler bulunan bir tür taş.

(حجر الحی) *faşl el-ḥayye taşı anıñ ḥāşşiyetini bilmekde* (66b/07)

h. 66b/07

[=1]

ḥayz (< Ar. *ḥayz*) Kadınların aybaşı hali.

(حیض) *anı işge sürgeyler közge nāfi^c bolğay ve ḥayz kelmegini tığay* (74a/05)

h. 74a/05

h.+nı 75b/09

[=2]

ḥazīna (< Ar. *ḥazīne*) Hazine.

(خزانة) *sulṭān maḥmūd sebük tegin ḥazīnasında bir yinçü bar ermiş* (26a/07)

(خزینة) *munteg aytıp tururlar kim samaniler ḥazīnasındın erdi* (48a/06)

h.+da 52b/06

h.+larında 36b/02, 43a/09, 49a/08, 93a/08

h.+mızğa 29b/02

h.+sı 34b/01

h.+sına 52b/05

h.+sında 26a/07, 38b/06, 48b/02, 49a/06, 68a/08

h.+sındın 48a/06, 52b/05

[=15]

hazīnadār (< Ar. *ḥazīne* + Far. +dār) Hazinedar.

(خازن) *ol yinçü dānesini hazīnadārğa tapuşturdum ve kaydım* (29b/04)

h.+ğa 29b/04

[=1]

hāzır (< Ar. *ḥāzır*)

• **hāzır kıl**- Huzura getirmek, hazırlamak.

(حاضر کردن) *kaçan kuyaş hamelge barsa yıl başı yeñi bolur da kıymatı cevherler hāzır kılurlar ermiş* (55b/09)

h. 55b/09

[=1]

hazm (< Ar. *hazm*)

• **hazm bol**- Sindirmek.

(هضم شدن) *eger sindik ol kişiğe birseler saǵlıq tapǵay içegilerni tüzetgey ve kırsaqda hazm bolmaǵay* (80b/09)

h. 80b/09

[=1]

hazrat (< Ar. *ḥazret*) Hazret, saygı için kullanılan söz.

(حضرت) *kerek taķı özge nerse kim tecrube birle maʿlūm bolǵan nemerselerni kim bizim hazratımızka keltürürler* (2a/05)

h. 29b/02

h.+ımızka 2a/05

[=2]

hed (< Ar. *ḥed*) 1. Civar, bölge.

(حد) *birer (...) hedlerinde yemānī şebb oқurlar* (75b/01)

2. Hacim, boyut.

(حد) *maʿdenler aşhābı maʿl oқurlar kiçig ve uluǵ tüşgey ve anıñ heddi bir çetlevükçe bolǵay* (52a/09)

(نهایت) *munteg kiçigrek uluǵraq bolur ol hedge tegrü* (52b/02)

h.+de 69b/06

h.+din 42b/04

h.+ge 6b/04, 13b/02, 42b/03, 52b/02, 58a/04, 69b/04

h.+i 52a/09

h.+ine 50a/04

h.+içe 30a/05

h.+inde 3b/01, 22b/05

h.+indin 32b/07

h.+lerde 33a/01, 98b/09

h.+lerinde 32a/08, 54a/06, 54a/06, 58a/08, 72b/01, 75b/01, 80a/09, 84a/06

h.+lerini 32b/06

[=25]

hekim (< Ar. *ḥekim*) Doktor, hekim.

(حکم) *anıñ menfa'ati tıb kitebinde köp turur ve **hekimler** katında vücūdı 'azız turur*
(92b/02)

h.+ler 92b/02

[=1]

helāhel (< Ar. *helāhel*) Boğanotu, öldürücü zehir.

(هلاهل) *eger kişiniñ düşmanı bolsa **helāhel** zehrindin bir pāra yāķūtñiñ teşükine kıysa*
ve aña birse ta aǵzında tutsa (39b/02)

h. 39b/02

[=1]

helāk (< Ar. *helāk*)

• **helāk bol-** Ölmek, yok olmak.

(هلاک شدن) *aǵız oşündin zehr teşükde hal bolǵay ve boǵuzıña bargay ve ol kişi derhāl*
helāk bolǵay (39b/04)

h. 39b/04, 89a/09

[=2]

helilçi (< Ar. *helilçi*) Oval, eliptik.

(هليلجي) *anı ğulāmī okuǵaylar taķı **helilçi** eger iki yanı taķı berāber bolsa aña bayzı*
okurlar (18b/01)

h. 18b/01

[=1]

helvā (< Ar. *helvā*) Tatlı grubu, helva.

(حلو) *eger un yirine nişāste kılsala(r) bir özge türlüğ **helvā** bolur* (07b/04)

h. 7b/03, 7b/03, 7b/04

h.+larda 98b/02

[=4]

hem (< Far. *hem*) 1. de, dahi.

(هم) *eger bahāsı inise nāķışlık sebebodin bolğay nāķışlık **hem** andın ma^clūm bolğay ammā kiçig yinçülerni terāzū birle satğaylar* (22b/01)

2. Ve

(و) *taķı nige yararını taķı islāmını **hem** ziyānını taķı şanā^cat birle kılıp aña oğşatқанını taķı bahāsını* (02b/08)

• **hem bu** Aynısı, tıpkısı.

(همين) *eger yüzine sürtseler **hem bu** hāşşiyetni kılgay ve haķīķī bād-zehr aytıp tururlar* (63a/07)

• **hem ol zamān** Hemen, hızlıca.

(درحال) *kaçan taķağuşa birseler **hem ol zamān** yumurtkasın tökgey* (91b/08)

h. 2b/08, 22b/01, 30b/01, 32b/07, 46b/02, 53b/09, 54a/02, 54a/03, 63a/01, 63a/07, 63a/07, 63b/09, 70a/07, 90b/08, 91b/08, 93b/08, 94a/09

[=17]

hemān (< Far. *hemān*) Anında, hemen.

(درحال) *ve eger simāb külını ta^cām birle qarıştursalar kaçan sıçқан anı yese **hemān** zamān ölgey* (81a/02)

(.) *kişiler sağınğaylar kim hemān yinçü turur* (72a/01)

h. 72a/01, 81a/02

[=2]

hemīşe (< Far. *hemīşe*) Daima, sürekli, hep.

(بيوسته) *yinçüniñ şadafınıñ ma^cdeni bolğay ve ol mağāşda **hemīşe** şadaf bolmağay* (12b/03)

(دايم) *yinçü şadafınıñ ağızı suwı yirinde turur kim **hemīşe** ağızında tutar* (13b/03)

(دايما) *ve eger **hemīşe** özi birle tutsalar halāyık köziñe uluğ ve haybatlığ körüngey* (42b/01)

(لم يزل) *pāk tañrı eyle kudreti kim ezeli turur ve ^cilmi **hemīşe** bar turur* (03a/06)

h. 12b/03, 13b/03, 42b/01

[=3]

henüz (< Far. *henūz*) Hala, daha.

(تمام) *köp türlüg zahmat ve meşakkat körüp henüz turmayın erdi* (26b/06)

h. 26b/06

[=1]

her (< Far. *her*) Her.

(هر) *yākūt reng ʿtibārınca tört kısım turur kızıl ve sarı ve kök ve aq taqı her biriñe oşşas cevheri bar turur* (30b/09)

(.) *her bir türlüg cevherlerniñ bitüg yirini taqı her biriñe ni sebep qodulğanını biş faşl üze binā kılduq* (03a/04)

h. 1b/04, 2a/06, 2b/08, 3a/03, 3a/04, 3a/08, 3a/09, 3b/02, 3b/08, 4b/02, 5b/09, 6a/08, 6b/07, 7a/07, 7b/06, 7b/07, 9b/03, 9b/05, 10b/03, 10b/08, 10b/08, 11a/05, 11a/06, 11b/04, 11b/09, 12a/03, 13a/05, 13b/03, 13b/04, 16a/07, 16a/08, 16b/01, 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/06, 21b/06, 22a/06, 22a/06, 22a/08, 22b/03, 22b/07, 22b/09, 23b/09, 24b/06, 27b/01, 27b/06, 27b/07, 28a/05, 29b/02, 30b/09, 32a/04, 41a/07, 43a/04, 43a/09, 45b/07, 47a/03, 47a/05, 47a/06, 48b/01, 50b/09, 51b/01, 53a/03, 53b/04, 54b/07, 55b/05, 56b/01, 58a/02, 59a/07, 60a/08, 62a/05, 62b/03, 62b/08, 64b/08, 65a/09, 67b/07, 67b/08, 68a/03, 68a/04, 69b/02, 69b/06, 71a/09, 71b/04, 71b/09, 74b/08, 77a/01, 77a/06, 79a/05, 87a/06, 87b/01, 87b/07, 88a/03, 89a/03, 89a/04, 89a/06, 90b/04, 91a/07, 91b/03, 94a/02, 94a/05, 97a/08, 98b/04

[=102]

herfet (< Ar. *hiref*) Ustalık, maharet.

(حرفت) *men bir vaqt mışrda erdim hʿoca bar erdi cevher herfetinde ve tamām başāratlıg hakkāk erdi* (44a/08)

h.+inde 44a/08

h.+leri 69a/09

[=2]

hergiz (< Far. *hergiz*) Asla, hiç.

(هرگز) *anı ʿacebledim kim hergiz aña oşşas körmedim* (29a/02)

(قطع) *ammā her mevzū kim anıñ birle cerāhat bolsa hergiz hoş bolmağay* (89a/03)

h. 29a/02, 31b/02, 31b/07, 50a/04, 52a/09, 89a/03

[=6]

herkend (y.a) Hindistan'ın doğusunda yer alan bölge, bugünkü adı Bengal körfezidir.

(هر کند) *maşrık tarafında taķı yawuķ serendīb ceziresiņe herkend teņizi sarı burunģı zamānda ol taşlar ortasında nerse tapmışlar* (32a/01)

h. 32a/01

[=1]

hermühre (< Far. *hermuhre*) Katırboncuğu, mavi camdan yapılmış iri bir tür boncuk.

(خر مهره) *faşl hermühreni ve anıņ hāşşiyetini bilmekte ve ol taşı turur aķ tirisı doroşt yumurtęa şekli teg* (63a/09)

m.+ni 63a/09

[=1]

herzehre (< Ar. *herzehre*) Zakkum, açı ağacı.

(خر زهره) *ve anıņ yüzini taş birle yumşatķaylar ve herzehre yığacı birle cilā birgeyler* (26a/01)

z. 26a/01

[=1]

hesābça (< Ar. *hesāb* + *Türk ça*) Hesaba göre.

(حساب) *üç mines temür yā otuz sekiz yarım ķalāy bu hesābça bir mişķāl altun şeklde ve uluğlukda tōrt deng* (43b/09)

h.+ça 43b/09

[=1]

hesb (< Ar. *hesb*) 1. Göre.

(حسب) *andın nuķdlar ķılğaylar her bir yirniņ ādeti hesbince ve halk anıņ birle satığ aliğ ķılurlar* (77a/06)

2. Bakımından

(حسب) *kōk toprak arasında ķarışmak taķı tüşse azlık taķı köplük hesbindin bir reng dağı toğğay* (12a/05)

h.+ince 6b/08, 7a/02, 69a/05, 77a/04, 77a/06, 82a/03

h.+indin 12a/05, 56a/02

[=8]

hevām (< Ar. *hevām*) Zehirli hayvanlar, haşeratlar.

(هوام) *kimge kim **hevāmdın** :yılan: muzarrat tegse sekiz arpa kadarı yāhūd bir deng izip yılan tişlegenge birseler ḥalāş birgey (47a/07)*

h.+dın 47a/07

[=1]

hevās (< Ar. *hevās*) Hisler, duygular.

(حواس) *eger kurgaşını yufkartıp urğa yaqsalar kim endāmda bolğay anı iritgey ve kurgaşın tütüni barça **hevāsğa** ziyānkār bolğay (85a/07)*

h.+ğa 85a/07

h.+қа 80b/06

[=2]

heyet (< Ar. *hey'et*)

• **heyet ʿilmi** Astronomi ilmi.

(علم هيات) *her kişi kim **heyet ʿilmin** bilse anıñ katında yaqın bolğay (45b/07)*

h. 45b/07

[=1]

heykel (< Ar. *heykel*) Heykel.

(هيكل) *ve ḥārşinī teg ve tamğaç şehrlerinde köp **heykeller** bar köp tekelluflıg ʿibādet yirleri (87a/09)*

h.+ler 87a/09

[=1]

heyet (< Ar. *heyet*) Görünüş.

(هيات) *eger ol **heyet** birle bolsa kim maʿdendin çıkmış bolğay ve aña ʿacemī oqurlar (40b/07)*

h. 40b/07, 98a/03

[=2]

hızmat (< Ar. *ḥidmet*) Hizmet.

(خدمت) *anıñ üçün yād kıldım kim armağan uluğ pād-şāhlar **hızmatına** keltürürler (94a/02)*

(بدرگاه) *ḥʿarezmşāh ḥazīnasına tegmiş erdi ḥazīnada tapmışlar ve ʿādil pād-şāh kāan **hızmatına** iletmişler kāanga hoş kelmiş (52b/06)*

(.) *birle ol kızını şeylān şehrindin anteg kim pād-şāh **hızmatına** lāyık bolsa mısr şehrige keltürdiler (29b/08)*

- **hızmat kıl-** Hizmet etmek.

(خدمت کردن) *halifā gayb bolğanda ilçiler ol çalmağa **hızmat** kılur ermişler* (27b/08)

- **hızmatına kirgen** Hizmete girmek, görev yapmak.

(خدمت) *ilçiler her bir tarafdın kelür de icāzet tapup halifā **hızmatına kirgende** halifā anı çalmasındın asar ermiş* (27b/07)

h. 27b/08

h.+ına 52b/06, 94a/02

h.+ına 2b/02, 27b/07, 29a/04, 29a/08, 29b/08

[=8]

hıdmatkār (< Ar. *hidmet* + Far. +*kār*) Hizmetkar, uşak.

(خدم) *bu evānīdin biri benim **hızmatkār**larım ilinde sınar bolsa ol kağguluk bolğay* (59a/05)

h.+larım 59a/05

[=1]

hımār (< Ar. *himār*)

- **hımār taşı** Siyah renkli, boncuğa benzer taş.

(حجر خمار) ***hımār taşınıñ** hāşşiyeti bilmekde ve ol taş turur kara ranglıg temür teg* (64a/02)

h. 64a/02

[=1]

hıṭāy (y.a) Orta Çin bölgesi.

(خطا) *anıñ ma^cdeni tamğaçda ve **hıṭāyda** turur* (57b/09)

(خطایی) *ol cihetdin kim töküp satarlar nāfasız andın soñ **hıṭāy** miski bolğay* (95b/03)

- **hıṭāy kavmi** Çinli halkından olanlar.

(اهل خطا) ve ***hıṭāy kavmi** anı asrı ^caziz tutarlar* (59b/06)

- **hıṭāy yiri** Çin bölgesi.

(زمین خطا) *andın bıçaq sapları kılğaylar ve kılıç kabzaları **hıṭāy yirinde** ^caziz tutarlar* (89b/04)

- **hıṭāy şehri** Çin şehirleri.

(شهر خطا) ***hıṭāy şehirlerinde** tamām ^cizzeti bar andın taraqlar kılğaylar* (89b/09)

- **hıṭāy vilāyeti** Çin şehri.

(ولایت خطا) *çin miski bolğay **hıṭāy vilāyetiniñ** ortasındın keltürgeyler* (94b/06)

- **hıṭāy serḥedi** Çin'in sınır bölgeleri.

(سرحد خطا) *andın soṅ hıṭāy miski bolḡay kim hıṭāy serḥedindin keltürgeyler* (95b/03)

- **hıṭāy miski** Çin miski.

(مشك خطایی) *köprek misk kim bu zamāneda bu yarı keltürürler hıṭāy miski turur* (95b/05)

h. 54b/04, 59b/06, 69a/08, 89b/04, 89b/09, 94b/06, 95b/02, 95b/03, 95b/05

h.+da 57b/09

h.+dın 95b/06

[=11]

hıyānet (< Ar. *ḥiyānet*) Hile, aldatma, sahtecilik.

(خیانت) *kaçan iritseler ve reng birseler la^l teg bolḡay ve ranglıḡ billürni hıyānet birle la^l tip satarlar* (58b/06)

- **hıyānet kıl-** Hile yapmak, aldatmak, sahtecilik yapmak.

(خیانت کردن) *kāfūrda hıyānet köp kılḡaylar yahşı ihtiyāt kılmaḡ kerek* (97b/06)

- **hıyānet nişanı** Hile belirtisi

(نشان خیانت) *misk satkıcılar aytkaylar kim kiyik arpa yip turur yalḡan ayturlar ol hıyānet nişanı bolḡay* (96a/05)

h. 53b/05, 53b/07, 58b/06, 65b/02, 96a/01, 96a/03, 96a/05, 97b/06, 97b/07

h.+i 96a/06

h.+inde 53b/05

[=11]

ḥicāz (y.a) Hicaz bölgesi.

(حجاز) *akıḡ taḡı türlüg turur barçasındın sarıḡ şāfi ve şeffāf edḡürek bolḡay ve anıḡ ma^cdeni arab yirinde turur taḡı ḥicāzda* (56b/05)

h.+da 56b/05

[=1]

hiç (< Far. *hiç*) Asla, hiç, var olmama durumu.

(هیچ) *bolmaḡay hiç ol suwda yuwmaḡa bolmaḡay ve hiç murdārılıḡ salmaḡa bolmaḡay* (70a/03)

(هچ) *yetinç ol bolḡay kim anıḡ hiç suwı bolmaḡay* (18a/03)

(هچ) *hiç cevher kitebinde keltürmeyin tururlar ve muḡavimler kim cevherge kıymat kılurlar* (49a/09)

2. Olumsuz cümlelerde fiili vurgulamak ve pekiştirmek için kullanılan bir söz.

(هیج) *kim iğek ança kār kılabilmez ve hiç cevher anı yonabilmez* (31b/05)

• **hiç bol-** Yok olmak

(ناچیز کردن) *anıñ yıltırarı ança bolmağay kim altunnuñ ve dārūlar vāsıtası birle köygey ve hiç bolğay* (83a/02)

• **hiç kişi** Hiç kimse

(هیج کس) *hiç kişi munteg cevher körmış bolmağay ustād ayttı munteg hiç kişi körğeni yoq turur* (49a/07)

h. 18a/03, 27b/04, 28b/02, 29a/09, 29b/03, 31b/05, 33a/06, 38a/10, 38b/01, 41b/03, 42b/07, 43a/03, 45b/09, 47b/04, 47b/04, 49a/07, 49a/07, 49a/08, 49a/09, 50a/02, 50a/08, 50a/08, 50b/07, 51b/07, 52b/03, 57a/01, 59a/09, 61b/03, 62a/08, 62b/02, 63a/08, 65a/04, 65a/05, 66b/05, 66b/06, 67b/09, 70a/03, 70a/04, 73b/01, 81a/09, 81a/09, 81b/02, 81b/08, 83a/02, 83b/06, 85a/09, 86a/02, 86b/07, 88a/08, 88b/02, 90a/03, 95a/01, 96a/01

[=53]

hiddet (< Ar. *hiddet*) Kuvvet, güç.

(قوت) *közge aydınlık birgey taqı köznüñ körmeginiñ hiddetini arturgay* (25a/04)

h.+ini 25a/04

[=1]

hikāyet (< Ar. *hikāyet*) 1. Rivayet edilen haber.

(حکایت) *faşl yāķūtñiñ haberleri ve hikāyeti kim aytıp turur taqı keltürüp tururlar* (43a/02)

2. Nakil edilen haber.

(حکایت) *bu aķabenñ hikāyeti muħammed zekeriyyāğa maħşūş kılıp bolmaz* (70a/03)

• **hikāyet kııl-** Rivayet etmek.

(حکایت کردن) *men bir vaķt mışırda erdim ħ^voca bar erdi cevher ħerfetinde ve tamām başāratlıg ħakkāk erdi hikāyet kııldı* (44a/08)

• **hikāyet keltür-** Rivayet etmek.

(حکایت اوردن) *hikāyet keltürüp tururlar kim bir ħ^vāce bar ermiş farsdın teñizler tanıķuķı.lardın* (27b/09)

h. 27b/04, 27b/09, 32a/08, 33a/08, 44a/07, 44a/08, 44b/01, 86b/04

h.+i 43a/02, 70a/03

h.+inde 48a/04

[=11]

hikmet (< Ar. *hikmet*) Hikmet, sebep.

(حکمت) *kaçan kördüm pād-şāh-ı aʿzam-ı ilhānnıñ istiʿdādını şeref-i nefis hāşıl kılmaklıkda taķı anıñ iştıyāķı hikmetke ferāset kılur erdim* (02a/08)

h.+ke 2a/08

[=1]

hilāf (< Ar. *hilāf*) Zıtlık.

(خلاف) *eger arıĝ altunnu köp zamānlar yir astında kızleseler hiç nerse andın eksilmegey ve anıñ rengi müteĝayyir bolmaĝay özge cevherler hilāfınca* (81b/03)

h.+ınca 42b/01, 81b/03

[=2]

hilāfet (< Ar. *hilāfet*)

• **hilāfet çalması** Halifelerin taktıĝı siyah işlemeli sarık.

(عمامة) *her yılda bir kün ʿabd anı hilāfet çalmasındın asar ermişler*

h. 27b/01

[=1]

hilet (< Ar. *hilet*) Hile, aldatma.

(حيلت) *ol cemāʿat harīklerde özleri birle tutarlar ol hilet birle öz düşmanlarına ĝalebe kılurlar* (69b/07)

h. 69b/07

[=1]

hind (y.a) Hindistan bölgesi.

(هند) *edĝürek maʿdeni hindistān tarafında turur hind vü çīn ortasında ve ol biş türlüĝ bolĝay* (60a/01)

• **hind miski** Hindistan'dan elde edilen bir tür misk.

(مشک هندی) *andın soñ hind miski turur hindistān yartın keltürürler* (95b/05)

• **hind tenizi** Hind okyanusu.

(دریاء هند) *bizler hind teñizinde kemi içinde ol cezirege yavuk yettük* (33a/09)

• **hind taĝları** Hindistan daĝları.

(كوه هند) *bu söz rāst turur kim yāķūt maʿdeni serendīb ve hind taĝlarında bolĝay* (32b/05)

h. 32b/05, 33a/09, 60a/01, 95b/05

h.+de 35a/01

[=5]

hindī (?) Bir tür billür.

(هندى) *ol taqı ğilāfda turur ammā billürniñ edğüreki hindī turur* (58b/03)

• **sāzec hindī** Bir tür tarçın.

(ساذج هندى) *sāzec hindī şerhi ebū ʿali aytur ni kim keltürürler sāzec hindī ermez köp pād-şāhlar sāzecğa kişi ıda birip tururlar* (93b/04)

• **ketār hindī** Hindistan bölgesinden temin edilen bir tür kısa kılıç.

(كتاره هندى) *pūlādik kılıçlarını ve ketār hindīni anıñ birle yumşatqaylar* (65a/06)

h. 58b/03, 85b/04, 93a/02, 93b/03, 93b/03

h.+ni 65a/06

[=6]

hindistān (krş. hindüsitān) (y.a) Hindistan.

(هند) *anıñ tabʿi serd ve huşk turur ve ol hindistān sāhillerinde bolğay* (67b/06)

(هندوسنان) *bir nevʿine taqı şemʿi ayurlar sarı tonuq bolğay hindistān yirinde anı bigengeyler* (66b/01)

(هندى) *asrı yumşaq bolğay ve ol hindistān öküzniñ ötinde bolğay* (62b/05)

h. 32a/01, 49b/04, 50a/01, 51a/01, 58b/02, 59b/06, 59b/07, 60a/01, 62a/08, 62b/05, 66b/01, 67b/06, 93b/05, 95b/05

[=14]

hindüsitān (krş. hindistān) (y.a) Hindistan.

(هندوسنان) *bir niçe yerde ve ʿarab buyurdi kim hindüsitanda köprek bolğay* (44a/07)

h. 93b/04

h.+da 44a/07, 82a/04

[=3]

hisāb (< Ar. *hisāb*) 1. Gibi.

(حساب) *bu sebebdin dürr-i yetīm oqurlar qaysı kim bir dengdin iki dengge aşsa ʿuyün hisābındın bolğay gay* (22a/02)

(حسب) *bu sebebdin ni kiteblerda ayturlar şābit bolmağay vaqt hisābınca bolğay ve men anı kim bu işde işitip turur men*

h.+ınca 22a/09

h.+ındın 17b/01, 22a/02

h.+na 19a/03

[=4]

hişām oğlu ʿabdūmelik (ö.a) 724 - 743 yıllarında Halifelik yapmış 10. Emevi Halifesi.

(هشام بن عبدالملك) *keltürüp tururlar kim dürr-i yetīm hişām oğlu ʿabdūmelikke keltürmişler* (26b/02)

h. 26b/02, 26b/04, 26b/07

[=3]

hōd (< Far. *hōd*) Kendi.

(خود) *itni andın tağ başlarına keltürgeyler hōd anlar katında elmās pāraları ol suw yollarındın itge yapuşmış* (49b/09)

h. 49b/09

[=1]

hofte (?) Bükülmüş, işlenmemiş zümürüd.

(خفته) *kadīmde bir pāra on iki derem ağırı on iki miñ mağrib altuniña satmışlar kaçan zümürüd hofte bolmasa anıñ kıymatı āzālğay* (47a/02)

h. 47a/02

[=1]

hokna (< Ar. *hokna*) Şıringa.

(حقن) *pūralarnı hoknalarda işge sürgeyler ta maddalarnı suw teg kılğay* (75a/06)

h.+larda 75a/06

[=1]

homs (?) Şeffāf billūra benzer kızılımsı bir tür taş.

(خمس) *yāqūtını andın çıkarmışlar ve laʿl ve billūr ve homs barça kında tururla* (32a/04)

c. 32a/04, 46a/02, 58a/06, 58a/09

[=4]

horāsan (y.a) Horasan bölgesi.

(خراسان) *anı qos şehrine keltürdüm ve sattım ve bir ançasını cilā birip horāsanğa ilettim* (45a/02)

h. 43a/07, 49b/03, 58a/08

h.+da 50b/09, 54a/06, 54b/04, 62b/01

h.+ğa 45a/02

[=8]

hoş (< Far. *hoş*) Güzel.(خوش) *kaçan havā hoş bolsa yana neheng ol yirde bilgürgey* (12b/07)• **hoş yıdıġ** Güzel koku veren maddeler.(عطر) *törtinç maqālatımız ya'ni sözüümüz beyānı hoş yıdıġlar taķı ma'cūnlar taķı körklüg dārūlarını beyān kılduķ* (03a/02)• **hoş ıdıġ** Güzel koku(بوی خوش) *'āc birle işlegeyler çün ābnūsnu yandursalar hoş ıdıġ kelgey* (90a/04)(عطر) *törtinç maqālat hoş ıdıġlarda evvelgi faşl misk tanımaqda* (94a/09)• **hoş kııl-** Güzelleştirmek, kötülüġü gidermek.(خوش کردن) *zā'f mi'deni ıslāhğa keltürgey çün çeyneseler aġız isini hoş kılgay* (97a/04)• **hoş kel-** Güzel görünmek, hoşla gitmek.(خوش آمدن) *ve 'ādil pād-şāh kāan hızmataına iletmişler kāanga hoş kelmiş kim aña oşşas körmeyin erdi* (52b/06)

h. 3a/02, 12b/07, 27a/05, 29a/01, 29b/01, 48a/03, 52b/06, 56b/09, 69b/04, 73a/04, 89a/03, 90a/04, 90a/09, 94a/09, 97a/04, 98a/09, 98b/02, 98b/05, 98b/07

[=19]

hoşāb (< Far. *hoşāb*) 1. Bir tür inci.(خوش اب) *taķı asrı tegirmi bolġay aña şāh-vār necm ve 'uyūn ve hoşāb ve mudahrec aytķaylar* (16a/09)

2. İncinin üst tabakasını kaldırdıktan sonra altta kalan su birikintisi.

(خوش اب) *anıñ tirisini soyġaylar kaçan bir tirisini kötürülse astındaġı tabaķa körklüg ve hoşāb bolġay* (14a/02)

h. 14a/02, 16a/09, 16b/03

[=3]

hoten (y.a)• **hoten nāfası** Çin'in Hoten bölgesindeki ceylanlardan elde edilen bir tür koku.(نافه ء خنتی) *hoten nāfasınıñ zāhiri yilme bolġay ve anıñ üzre hiç tüġ bolmaġay* (94b/09)• **hoten miski** Çin'in hoten bölgesindeki ceylanlardan elde edilen misk.(مشک خنتی) *hıṭāy serhedindin keltürgeyler ve hoten miskine oşşasġay anıñ nāfası taķı yeñi bolġay* (95b/03)

h. 94b/09, 95a/03, 95a/03, 95b/03

[=4]

hotū (?) Gergedan veya deniz gergedanı.

(ختو) *faşl hotūni ve anıñ hāşşiyetini bilmekte ve hotūni baʿzı ayturlar kim yılan başı turur* (90a/06)

h. 89b/04, 90b/03, 90b/05

h.+dın 89b/05

h.+nı 89b/05, 90a/06, 90a/06, 90b/03

h.+nıñ 89b/06, 90a/06

[=10]

hūb (< Far. *hūb*) İyi, güzel.

(خوش) *eger astındağı tabakası suwluq taqı hūb bolsa tirisini soyğaylar yoq erse kendi hālince koyğaylar* (26a/06)

(خوب) *billürdın kaşlar kılğaylar ve aña reng birgeyler asrı hūb bolğay* (58b/07)

h. 26a/06, 55a/07, 58b/07

[=3]

hudūs (< Ar. *hudūs*) Meydana gelme, oluşma.

(حدوث) *neçiklik yolındın aytilur neçük kim bu muhtelif mürekkebler hudūsınıñ aşlı tört nersedin āşkārā turur* (07a/05)

h.+ınıñ 7a/05

[=1]

hurda (< Far. *hurde*) 1. Ufak tane.

(ريزه) *kaşsı kim hurda ve yaman ranglıg bolsa işlergenlerge tağ kāzgānlarğa birgeyler* (34b/02)

(سوده) *eger kişige temür hurdası birseler mağnāfīsni hal kılıp birmek kerek* (61a/06)

(ذرات) *koy tirilerini uluğ taşlarğa bağlarlar ve ol suwğa batururlar altun hurdaları ol tiriler yünlerine yapuşur* (82a/07)

● **altun hurdası** Som altın.

(ساو) *ve qadimde altun hurdası birle berāber satgın alur ermişler mişler* (54b/07)

● **hurda kıl-** 1. Ufalamak, ezmek.

(حرد ساختن) *çürük kamuşni hurda kılıp izse bir pāra ol kamuşdın taqı bir pāra şalaya kılınmış yinçüdin taqı ikisini birge hātun kişi süti birle izgey* (25a/08)

2. Törpülemek, egelemek.

(حرد سوندن) *eksir şanâ'atının eyeleri keltürüp tururlar kim firüzanı **hurda kılıp** izseler ve sığın altunğa salsalar anıñ sınmaķın kitergey (56a/04)*

• **hurda iz**- Ufalamak, ezmek.

(حرد ساختن) *katıg taşlarnı cezvini biri birindin āyırabilgey hāşşiyyeti eger anı **hurda izseler** taķı kūrutsalar (65a/08)*

• **temür hurdası** Demir tozu.

(اهن سوده) *eger kişige **temür hurdası** birseler mağnā'īsnu ħal kılıp birmek kerek kim temürler cem^c kılıgay (61a/06)*

h. 25a/07, 34b/02, 56a/04, 57b/06, 65a/08, 82a/03

h.+ları 82a/06

h.+sı 54b/07, 61a/06

[=9]

hūrī (< Ar. *hūrī*) Cennet kızı, huri.

(حورى) *tañrı ta'ālā buyurur uçmaķ **hūrīleriniñ** teşbīhiñe ançaķlı ol kızlar yāķūt teg hem uşaq yinçü teg (30a/09)*

h.+leriniñ 30a/09

[=1]

ħurmā (< Far. *ħurmā*) Hurma.

(نخل) *ħurmā ağaçına yetti sağındı kim kişi turur ol kılıçını ol terekke keçürdi (87a/02)*

(.) *çomğuçı burnını bağlağay taķı bir tobra **ħurmā** yipindin tokunmuş āğ teg boynına salğay (14b/08)*

h. 14b/08, 87a/02, 87a/04

[=3]

ħuşūmet (< Ar. *ħuşūmet*) Düşmanlık.

(خصومت) *anıñ birle özge kişiler ortasında köp **ħuşūmet** tüşgey (59b/03)*

h. 59b/03

[=1]

ħuşk (< Far. *ħuşk*) Kuru.

(خشک) *otniñ tabī'atı :ya'ni mizācı: germ ve **ħuşk** yaratıp turur (04a/06)*

• **ħuşk ab** Bir tür inci.

(خشک اب) *ķuruğluk taķı suwsuzluk aña galebe ķalmış bolğay aña **ħuşk āb** ayurlar (18a/02)*

h. 4a/06, 4a/07, 4b/08, 18a/02, 52b/08, 65a/07, 67b/06, 73b/05

[=8]

hüdāy (< Far. *hudāy*) Allah.

(.) *bīnam hüdāy mihribān baḥṣānında* (1b/01)

h. 1b/01

[=1]

hük(ü)m (< Ar. *hukm*) 1. Fizik kuralı, kanun.

(حكم) *tört unsur yarattı anlarnıñ gāyet ve fāydası hükmi birle kim anlarnıñ şüretleri müteğayyir ve mütebeddil bolur* (04a/07)

2. Yargı, söz.

(حكم) *bu kiteb cem^c kılını burunğı hükmler sözündin taķı ol kim bu kılğa tecrube birle ma^clüm bolup turur* (02a/09)

3. Hikmet.

(حکمت) *pes tańrı ta^cālānıñ hükmi eyle teķāza kıldı* (06a/09)

• **hük m kıl-** Üstün gelmek.

(مستولی کردن) *bolmağay kaçan hararet taşkartın aña hük m kıl sa ol suw yil bolur* (05b/05)

(استیلا کردن) *bu sebeb birle ol taşnıñ cezvleri za^cıf bolur taķı ruṭūbatı ol cezvlarğa hük m kılur* (11b/06)

h. 5b/05, 5b/06, 5b/06, 6a/06, 11b/06, 86a/09, 88b/07

h.+i 4a/07, 4b/01, 6a/09, 59a/01, 89a/03

h.+ince 5b/03, 28b/01, 30b/05, 39a/07, 50b/04

h.+ler 2a/09, 42a/08, 59b/02

h.+leri 88a/08

[=21]

hürmet (< Ar. *hurmet*)

• **hürmet kıl-** Saygı göstermek, büyüklük göstermek.

(كرامی داشت) *ta^cām papa(s) kaṭıña iletti papas aña hürmet kıldı* (33b/07)

h. 33b/07

[=1]

hüseyn ṭusī (ö.a) Hoca Nasîrüddin Tûsî.

(الحسين الطوسي) *eyle rivāyet kıılır bu kiteb muşannifi kim atı muhammed turur atası atı muhammed atasınıy atası atı muhammed uluğ atasıka **hüseyn tūsī** ayturlar* (02a/02)

h. 2a/02

[=1]

hüzn (< Ar. *huzn*) Hüzün, üzüntü.

(حزن) *kim kehvebit rengi mazlūmlar ve mahrūmlar ʿavārızındın turur taķı **hüz**n ve kađgunıy nişānı ve münāsib turur* (37a/08)

h. 37a/08

[=1]

-I-

ı- Göndermek.

(فرستن) *halīfā emān birse kim meni rūm memleketine **ısa** anı aytayım mütevekkil ant içti* (61b/09)

ı.-sa 61b/09

[=1]

ıd- Göndermek.

(فرستن) *bezreke birle rūm melikine **ıda** birgey ayttı bu taş turur* (62a/01)

ı.-a 36a/04, 62a/01, 62a/04, 93b/04

[=4]

ıdaķ (krş. adaķ, ayak)

• **ıda**ķıña tur- Ayakta durmak.

(پاي خاستن) *ʿabde tiledi kim **ıda**ķıña turğay köp türlüg zaħmat ve meşakķat körip henüz turmayın erdi* (26b/06)

ı.+ıña 26b/06

[=1]

ıdığ (krş. yıdığ) 1. Koku.

(بوی) *çirk ve buħār ve yağ ve körklüg ıdığ taķı tız **ıdı**ğlar misk teg* (24b/02)

(رایحه) *üç sebeb tüşüp turur maʿdende aña sastlıķı ve yaman **ıdı**ğ ve iggende āvāz kılgay* (84b/01)

2. Parfümeri, sürülecek kokular.

(عطر) *törtinç maķālat hoş ıdığlarda evvelgi faşl misk tanımaķda* (94b/01)

1. 24b/02, 84b/01, 90a/04, 98b/05, 98b/07

1.+dın 55a/04

1.+ı 71a/01, 71a/01, 92a/01

1.+lar 24b/02, 98a/02

1.+larda 94a/09, 98b/02

[=13]

ıdığlı Kokulu.

(بوی) *asrı kızıl ve hoş reng ve tiz ıdığlı bolğay ve yiplerinde anıñ azğına aķlık bolğay*

(98a/09)

1. 54a/03, 98a/09

[=2]

ıraq (y.a) Irak bölgesi.

(عراق) *aytıp tururlar ıraqda ve şāmda memsūhni sewerler ve ħorāsanda ve māverā'ün-nehrde peykānini sewerler* (54b/04)

1. 49b/03

1.+da 54b/04

[=2]

ısar Bulaşıcı.

(انتشار) *eger kimersege ısar yadma° başlamış bolsa niçe ħurla közüñe tartsa suw inmekini man'ı kılğay* (25a/09)

1. 25a/09

[=1]

ısı Sıcak.

(.) *iki aydın artuķ bolmas yaznıñ ısıtı çakında kim suw isig bolur* (14b/01)

1.+sı 14b/01

[=1]

ısıtma Sevdadan dolayı bitmek, hasta olmak.

(تیها) *ol suwğa kirmeklik köp endāmlar keçükini ve iski ısıtmalarını kim sevdādın bolsa nāfi° bolğay* (80a/05)

1.+larını 80a/05

[=1]

ıslāh (< Ar. *ıslāh*) İyileştirme, iyi ve kaliteli hale getirme.

(اصلاح) *la^l ve zümürred ve firūza teg ve bireri ol turur kim ādamīlarnıñ yimekiniñ ıslāhı turur* (77a/08)

1. 39a/09, 62a/08

1.+ğa 97a/04

1.+ı 26a/03, 77a/08

1.+ınıñ 25b/02

[=6]

ıstılāh (< Ar. *ıstılāh*) Terimler, jargon.

(اصطلاح) *aña suhtegī ayturlar hakkāklar ıstılāhınca ve ol ʿayb barça ʿayblardıñ artuq bolğay* (48a/01)

1.+ınca 48a/01

[=1]

ıstırhā (< Ar. *ıstırhā*)

- **mi^{de} ıstırhāsı** Mide rahatsızlığı.

(استرخا) *bevāsırğa fāydası bolğay ve eger cevārişlerde isti^{māl} kılşalar mi^{de} ıstırhāsına fāyda kılğay* (86a/04)

1.+sına 86a/04

[=1]

ıtlāq (< Ar. *ıtlāq*)

- **ıtlāq kıl-** 1. Bir sözcüğü özel anlamda kullanmak.

(اطلاق كردن) *bu sebebdin aña bu atnı ıtlāq kılurlar ol cihetdin kim ġarīb ve nādır turur* (65a/02)

2. Denilmek, anlam verilmek.

(اطلاق كردن) *ve dürr-i yetīm barça uluğ kiçig yinçüke ıtlāq kılurlar* (30a/07)

a. 30a/07, 65a/02, 78b/04

[=3]

ıştırāb (< Ar. *ıştırāb*) Perişanlık, sıkıntı.

(اصطراب) *samaniler hazīnasındın erdi ol halde kim melik ıştırābğa tüşgende bu maşraba h^varezmğa tüşti* (48a/06)

1.+ğa 48a/06

[=1]

-i-

i- ermek fiili.

(.) *bir kılıçı bar ermiş kim aña zennün dirler imiş* (85b/09)

i. 85b/09

[=1]

‘**ibādet** (< Ar. ‘*ibādet*) Tapınmak, ibadet etmek.

(تعبد) *anteg kim her milleti ‘ibādet vaktında anlarnıñ bir türlüğ ‘alāmetleri bar* (87b/01)

(عبادت) *öz ‘ibādetlerine meşğül bolğaylar* (87b/02)

• ‘**ibādet yiri** İbadet edilen yer mabed.

(معبد) *tamğaç şehrlerinde köp heykeler bar köp tekelluflığ ‘ibādet yirleri anteg kim her milleti ‘ibādet vaktında* (87b/01)

i. 87b/01, 87b/01

i.+leri 87b/05

i.+lerine 87b/02

[=4]

‘**ibāret** (< Ar. ‘*ibāret*) Meydana gelir // söylenir.

(عبارت) *kiçe birle çerāğ teg yanar erdi ve gevher şeb-çerāğ andın ‘ibāret turur* (35b/07)

i. 35b/07

[=1]

ibnü’l-ḥeşāş (< Ar. *ibnü’l-ḥeşāş*)

(ابن الحصاص) *ol dürr-i yetīm ‘abbās ḥalīfāları qolına tüşti ibnü’l-ḥeşāş kim ol vaqtıñ cevherīsi erdi*

i. 27a/01

[=1]

īcād (< Ar. *īcād*)

• **īcād kııl**- İcad etmek, yaratmak.

(ايجاد کردن) *isti‘dādı qadarınca mevcūdāt mürekkeb şüretlerindin bir şüret īcād kıılur* (06b/07)

i. 6b/07

[=1]

icāzet (< Ar. *icāzet*)

- **icāzet tap-** Padişah, halife huzuruna giriş izni almak.

(بار یافتندی) *ilçiler her bir tarafından kelir de icāzet tapup halifā hizmetine kirgende halifā anı çalmasından asar ermiş (27b/07)*

i. 27b/07

[=1]

icmāl (< Ar. *icmāl*) Özet.

(اجمال) *faşl yeti filizātnıñ şerhinde icmāl tarik birle çün kıyaş ciriminiñ şuā(s)ı yir içine eşer kılsa (78a/09)*

i. 78a/09

[=1]

iç İç, bir şeyin iç kısmı.

(باطن) *çanaqçılar işge sürgeyler birer ol bolğay kim anıñ içi sarı bolğay (66a/06)*

2. Onda, onun içinde.

(در) *üçünç sözüümüz anıñ içinde turur (3a/01)*

(در اندرون) *çün sovuqluq katıg gālib bolsa ol yil kim zarf içinde bolsa suw bolmağa başlağay (6a/02)*

(تجاویف) *ol yirlerde tamām katıglıq bolğay ve anıñ içinde muhtekin buhārlar bolğay (08a/01)*

(جوف) *bu katreler şadaf içine yetse ol hāşşiyyeti kim şadaf içinde ezel kudreti birle ta^cbiye kılup turur (13a/09)*

(در) *ol yaman dānelerdin ol akd içinde asrı yaman körüngey (23a/01)*

(میانه) *bu sebebdin pāra bolğay taqı bolğay kim yāqūtınıñ içinde aqlıqı bolğay (39a/07)*

(میان) *bussezniñ ma^cdeni frenk yirinde turur teñiz yaqasında suw içinde ve ol vāsıta turur (59b/05)*

(.) *köp şadafnı ayırğaylar kim içinde bir dāne yinçü tapmağaylar (15b/01)*

3. İçeride

(در انجا) *ol tağga bardı gāri kördi bir papası anıñ içinde ol ir papasdın sordu (33b/03)*

- **içni savutur otlar** Bir tür tiryak, panzehir, Kral Mithradates tarafından zehirlenmelere karşı geliştirmiştir.

(مثریدیطوس) *faşl şerif ma^ccünlar şifatında tiryāk teg ve içni savutur otlar teg bu iki ma^ccün dārūlar ba^czı ol turur kim ilge kelmez (92b/09)*

i.+i 66a/06

i.+inde 1b/05, 1b/07, 2b/02, 2b/07, 3a/01, 3a/01, 3a/03, 3a/04, 6a/02, 6a/03, 8a/01, 8a/06, 8b/05, 13a/09, 13b/01, 15b/01, 23a/04, 23b/03, 32b/08, 33a/08, 33a/09, 33b/03, 39a/04, 39a/05, 39a/07, 45a/08, 52b/01, 53b/09, 54b/09, 59b/05, 62b/06, 63a/09, 71a/06, 78b/01, 78b/01, 78b/05, 80a/09, 87b/02, 94b/08

i.+indeki 3a/07

i.+inden 91b/01

i.+indin 15a/10, 81a/03

i.+ine 8a/05, 13a/09, 78a/09

i.+lerinde 8b/03

[=48]

iç- İçmek.

(خوردن) bir *mişkāl ruḥām taşını izip talak iletliḡ kişige birseler kim içse şifā tapḡay* (72b/06)

• **ant iç-** Yemin etmek.

(سوکنند یاد کردن) m *meni rūm memleketine isa anı aytayım mütevekkil ant içti kim anı izzet birle ve bezreḡe birle rūm melikine ıda birgey* (61b/09)

i.-key 88a/08

i.-mek 64a/05

i.-se 63a/05, 64a/05, 72b/06

i.-ti 61b/09

[=6]

içegi Bağırsak.

(روده) *eger sindik ol kişige birseler saḡlıḡ tapḡay içegilerini tüzetgey* (80b/09)

• **içegi kurtları** Bağırsak kurtları.

(كرم امعارا) *eger pūranı ḡarınḡa yaḡsalar ḡāşşiyet birle içegi kurtlarını öltürgey* (75a/08)

i. 59b/08, 75a/08

i.+ler 80b/08

i.+lerni 80b/09

[=4]

idrisī (?) Bir tür lal.

(ادريسي) *bir tür taķı bar turur la^cldin ve aņa temrī oķurlar ve bir türlüg taķı ğıyāşī ve bir türlüg taķı baķķamī ve bir türlüg taķı idrisī* (52b/08)

i. 52b/08

[=1]

idmān (< Ar. *idmān*)

• **idmān kıl-** Çabalamak.

(ادمان كردن) *anda zāc bolmuş bolğay eger anıñ birle başını yumağay idmān kılsalar kızıdu(r)ğay*

i. 76a/07

[=1]

idi (krş. eye)

• **ķudret idisi** Tanrının kudret sahibi olması.

(فسبحانه من قدير) *arığlıķ aņa turur ya^cni taņrıķa celle celāluhū kim ķudret idisi turur eyle ķudret idisi kim ^cācızlıķ yoķ turur* (1b/08)

i.+si 1b/08, 1b/08

[=2]

ig- Eğmek, bükmek.

(خم كردن) *aņa sastlıķı ve yaman ıdığ ve iggende āvāz kılğay* (84b/01)

i.+gende 84b/01

[=1]

ige (krş. igek) Eğe, törpü.

(سوهان) *ammā bīcāde otda ve igede köp bolğay kim yāķūtğa oħşağay* (38a/04)

i. 46b/04, 64a/09, 72b/05, 72b/05

i.+de 38a/04

[=5]

igek (krş. ige) Eğe, törpü.

(سوهان) *özge ranglığ yāķütlardin ve cevheri turur kim igek aņa kār kılabilmez* (31b/05)

(.) *eger igek birle ğurda kılıp sınağan altunğa tarğ kılsalar ol vaķtda kim butede körklüg sızmuş bolğay* (57b/06)

i. 31b/05, 38a/03, 57b/06

[=3]

igelen- Eğelenmek, törpülenmek.

(سوده کردن) *söz zümürrüdni sinamaqda tiz sinağan bolğay ve ige yir igelengey* (46b/04)

i.-gey 38a/04, 46b/04

[=2]

igne İğne.

(سوزن) *eger bir igne taqı ol burunğı ignege yapuştursalar anı taqı cezb kılğay* (61a/02)

i. 61a/02, 96a/03

i.+ge 61a/02

i.+ni 61a/01, 61a/04, 96a/02

[=6]

igri Eğri.

(کڑ) *kaçan ağzınıñ bir yarısında bolsa igri bolur ve burundan asrı kiçig bolur* (13b/07)

i. 13b/07, 26a/02

[=2]

igrilig Eğrilik

(کڑی) *ammā kerek kim asrı kiñ taqı bolmasa taqı teşükñüñ igriliki ve tüzlükünü mu^cteber tutarlar* (19a/09)

i.+i 19a/09

[=1]

ihtilāf (< Ar. *ihtilāf*) 1. Uyuşmazlık.

(اختلاف) *nebāt şüretiniñ isti^cdādına kábiliyeti bolsa ol mizāclarınıñ ihtilāfı hesbince ma^cdeniyāt şüretleriñe muvāfiq bolur* (07a/02)

2. Farklılık.

(اختلاف) *ba^czı fuqka^cini ramādī hisābındın sanarlar taqı rengherde ihtilāf ögülmüş bolmağay* (17b/02)

i. 7b/04, 7b/05, 17b/01

i.+ı 7a/02, 10b/03, 39b/01, 47b/06

i.+ınca 40b/04

i.+ında 54a/01

i.+larda 18a/04

[=10]

ihtilām (< Ar. *ihtilām*)

• **ihtilām tüş-** Rüyada boşalmak, ihtilam olmak.

(احتلام يفتن) *her kim la^{el} özi birle tutsa īmen bolğay ve ihtilām tüşmegey* (53a/03)

(احتلام داشتن) *kişige şehvet köp zahmat birse yufka kılmış kal^{aynı} biline bağlasa anıñ şehvetini iksitgey ve köp ihtilām tüşmeki kaytarğay* (84b/04)

i. 53a/03, 84b/04

[=2]

ihtiyāc (< Ar. ihtiyāc) Gerekli olmak, ihtiyaç duymak.

(احتياج) *andın iw tehmeli ve zarflar kılurlar kim ādamīğanıñ anlarğa ihtiyācı bar* (77b/08)

i.+1 77b/08

[=1]

ihtiyār (< Ar. ihtiyār) 1. Seçilmiş.

(اختيار) *anıñ bahāsı dört yüz altunğa yetgey ve bu barça dāneler ihtiyār bolğay* (23b/06)

2. İstek, tercih.

(اختيار) *kişiniñ kim menīsı kinsi ihtiyārındın başka çıksa asrı nāfi^e bolğay* (74a/05)

i. 23b/06, 24a/04

i.+ındın 74a/05

[=3]

ihtiyāt (< Ar. ihtiyāt) Tedbir.

(احتياط) *eger tilese kim yinçüni ihtiyāt birle saklasa şışege koymak kerek* (24b/06)

• **ihtiyāt kıl-** Tedbir almak, dikkatli olmak.

(احتياط كردن) *bir batman biş altunğa algaylar kāfūrda hıyānet köp kılğaylar yahşı ihtiyāt kılmaq kerek* (97b/06)

i. 24b/06, 96a/07, 97b/06

[=3]

iki İki.

(دو) *andın soñ iki üç kündin bir cevheri kilmiş konyādın* (27a/07)

• **iki ança** İki katı, ikiye katlama.

(مضاعف) *eger cüft bolsalar bahāsını bir yarım artuq kılğaylar ve bolğay kim bahāsını iki ança kılğaylar* (21b/09)

i. 3b/08, 4b/02, 4b/02, 5b/05, 8b/01, 11a/06, 11a/07, 12b/05, 12b/09, 13a/03, 13a/04, 14b/01, 14b/06, 14b/06, 15b/06, 18a/06, 18b/01, 18b/02, 18b/03, 18b/05, 18b/06,

20b/05, 21a/04, 21a/06, 21a/06, 21a/08, 21b/08, 21b/09, 22a/02, 22b/03, 22b/08,
 23a/07, 23a/09, 23a/09, 23a/09, 23b/01, 23b/03, 23b/03, 23b/04, 23b/04, 23b/05,
 23b/08, 24a/03, 24a/03, 24b/07, 25b/06, 25b/07, 25b/08, 26a/04, 26a/08, 27a/05,
 27a/07, 30a/01, 34a/03, 35b/09, 36a/01, 36a/03, 40b/06, 41a/03, 41a/05, 41a/05,
 41a/06, 41a/07, 41b/01, 41b/08, 41b/09, 42a/05, 43a/09, 43b/02, 43b/03, 43b/07,
 43b/08, 43b/08, 44a/01, 44a/01, 44a/02, 44a/04, 44b/05, 46b/07, 46b/08, 46b/09,
 47a/01, 47a/01, 47a/01, 48a/07, 48a/08, 48b/05, 48b/05, 48b/05, 49a/04, 51a/02,
 53a/08, 53a/09, 53b/01, 53b/01, 53b/04, 55b/04, 57a/05, 61b/04, 61b/06, 66b/03,
 73b/08, 75b/08, 77b/03, 77b/04, 79a/02, 79a/04, 79a/07, 80a/09, 84a/05, 86b/08,
 87a/04, 88b/01, 91a/08, 91b/05, 92b/09, 93b/09, 95a/03, 95a/03

i.+si 4b/03, 34b/09, 37a/01, 45a/03

i.+sinde 93a/03

i.+sini 4b/02, 25a/08, 86b/06

i.+siñ 31b/01

[=146]

ikin Ekin, tarlada bulunan mahsul.

(كشت) *kaçqay çün ol bolsa ve tileseler kim burçaq **ikinge** urmağay* (68b/08)

(زراعت) ***ikinni** harāb kılmağay* (68b/08)

i.+ge 68b/08

i.+ni 68b/08

[=2]

ikinç İkinci.

(دوم) *anıñ edğüsi yamanını üç nersedin bilgeyler evvel ol kim te'alluğ rengine tutar
ikinç ol kim şekline tutar* (15b/04)

2. Tekrar

(رکدي) *ol barçanıñ hāşılı bir reng bolğay kim bu tört rengğa muhālif bolğay eger
ikinç qarıştursalar yana bu tört reng ille berāber bolmasa* (7a/09)

2b/07, 7a/09, 15b/04, 15b/06, 16a/04, 16b/05, 18a/07, 18a/09, 19b/08, 20a/03, 29b/04,
 42a/03, 48b/09, 54a/02, 55a/01, 75a/07, 75b/04, 80b/04, 83b/09, 87a/04

[=20]

iksil- (krş. eksil-, eksül-) Azalmak, eksilmek.

(کاستن) a. *anıñ noqtası bar kim ay artuğında artqay ve **iksilgende** iksilgey* (67b/05)

(كاهد) *anıñ noqtası bar kim ay artuğında artqay ve iksilgende iksilgey* (67b/05)

i.-gende 67b/05

i.-gey 67b/05

[=2]

ikşi 1. Ekşi.

(ترش) *asrı ranglıg bolğay ve tarāvatlıg algay bir pāra sirke asrı ikşi ve aña salgaylar*
(57b/02)

2. Bir tür dehne.

(دهنه ترش) *çiçekni közdin kitergey ve aydınlıq arturğay aytıp tururlar kim ikşi dehne*
zehr turur (57b/05)

i. 57a/06, 57b/02, 57b/05, 63a/04, 75a/03

[=5]

iktizā (< Ar. *iktizā*) Gerek, gereği, mücibince.

(اقتضا) *altun berāberince yā eksükrek ol çaqnıñ iktizāsınca ve hārnu taqı vezn kılğaylar*
(22b/02)

• **iktizā kıl**- Gerek olmak, gerekmek.

(اقتضا کردن) *e eyle kim mişle bir pāra cezde köp türlüg reng bar turur taqı kıyās anteg*
iktizā kılur (11b/03)

i. 11b/03, 32a/05

i.+sınca 22b/02

[=3]

il (I) İl, şehir.

(بلاد) *men kim bu taşnıñ bizim ilde eazım eizzet bolğay* (34a/05)

i.+de 34a/05

[=1]

il (II) El organı.

(دست) *kaçan anı ilde tutar irseler iki yanı ildin körünür* (43a/09)

i. 29b/03, 94b/01, 94b/08, 97b/08

i.+de 43a/08

i.+din 43a/09

i.+ge 28b/07, 39b/05, 50b/05, 53a/01, 61a/07, 66b/01, 68a/05, 92b/03, 92b/09, 93b/01,
93b/04, 93b/05, 93b/08, 93b/08, 94b/07

i.+i 71a/07

i.+igi 43b/03

i.+inde 27a/09, 48a/05, 59a/05

[=29]

ilgerü İleri.

(پیش) *andın soñ niçe kim cehd kıldım ilgerü barabilmedim kim nefes tutulur erdi ve ölümdin korquğ erdi* (44b/06)

i. 44b/06

[=1]

ilāc (< Ar. *ilāc*) İncinin bozukluğunu gidermek için uygulanan işlemler.

(علاج) *ammā işlāhınıñ edgüreki ol ilāclar turur kim üstünki tirisı fesād tapmış bolğay* (25b/02)

i.+lar 25b/02

[=1]

ilçi Elçiler, temsilciler.

(رسول) *eger halifā gayb bolğanda ilçiler ol çalmağa hızmat kıtur ermişler* (27b/08)

i.+ler 27b/07, 27b/08

[=3]

ile- Elemek, altını topraktan ayırmak için elekten geçirmek.

(اس کردن) *baʿzı kumlar kim suw ortasında bolğay yuvarlar ve altunlar andın çıkarurlar ve birer topraqnı ilerler* (82a/08)

i.-rler 82a/08

[=1]

ilen- Kötü kokmak.

(عفن کردن) *ol cezve qarışmaqlık sebebdin yumşaklıq ol yağdın qarışkanı üçün ilengey* (54b/09)

i.-gey 54b/09

[=1]

ilet- İletmek, götürmek.

(بردن) *kaçan anda yettim türlüg yinçü kim çatımda bar erdi ʿaziz hızmatına ilettim* (29a/04)

(ردند) *sulṭān muḥammed ḥ^varezmšāh ḥazīnasına tegmiş erdi ḥazīnada tapmışlar ve ʿādil pād-šāh kāan ḥızmatına **iletmişler*** (52b/06)

● **iletgen kişi** Muhafız, kılavuz.

(محافظ) *kaçan rūmğa yetti ol **iletgen** kişilere ayttı kim ḥalīfā ni kim anı vefā kıldı*
(62a/04)

i.-gen 62a/04

i.-geyler 66a/01, 94a/06, 94a/08

i.-ip 28b/03

i.-mege 70a/08

i.-miş 43b/04, 90b/03

i.-mişler 52b/06

i.-ti 33b/06

i.-tim 29a/04, 45a/02

i.-ür 28a/05

i.-ürler 50b/03, 70a/02

[=15]

ilhām (< Ar. *ilhām*) Esin, ilham.

(الهام) *kaplanga toğurmaqlıq duşvār bolur tañrı **ilhāmu** birle ol tüpni tartqay* (91a/09)

● **ilhām birici** İlham verici, esin kaynağı.

(ملهم) *tañsuk yaratıǵlıǵlarını taqı arāyişlerni taqı **ilhām birici** ḥalāyıqlarkā taqı yollarını*
kođǵan turur (1b/02)

i. 1b/02

i.+1 91a/09

[=2]

ilhān Tañsuqnâme'nin sunulduǵı İlhanlı padişahı. Hülagü veya Abaka Han.

(.) *kaçan kördüm pād-şāh aʿzam **ilhānnıñ** istiʿdādını şeref-i nefis ḥāşıl kılmaklıqda taqı*
anıñ iştiyākı ḥikmetke ferāset kılur erdim (02a/07)

i. 2a/04

i.+nıñ 2a/07

[=2]

ilhānī İlhanlılara ait.

(ايلخانى) *tecribe birle ma^clūm bolup turur erdi anıy birle qarıřturuldı taqı bu kitebge tařsuqñāme-i ilhāni at qod(d)um* (02b/01)

i. 2b/01, 99a/03

[=2]

ilig El.

(دست) *ağaqın ol yıgaçdın kötürgey taqı iligini ol yipke urğay taqı suw üzre çıqğay* (15a/07)

• **ilige ... tüş-** Ele geçmek.

(.) *bolmağay keltürüp tururlar kim bigi ĥorāsan biglerindin iligine bir pāra uzun kızıl yāqūt tüşmiş* (43a/07)

i.+i 43b/02

i.+inde 61a/09

i.+ine 43a/07

i.+ini 15a/01, 15a/07

i.+ni 61a/08

[=6]

ilk

• **ilk yaz** İlk bahar.

(فصل بهار) *serendīb ĥedlerinde bir yazı bar kim ilk yaz çaqında köp siller kelür* (32a/09)

i. 32a/09

[=1]

illa ?

(الانة) *körgeyler eger renginraç bolur bolsa řalāĥğa kelgey ve illa yok* (55a/04)

i. 55a/04

[=1]

ille 1. Ama.

(اما) *eger ikinç qarıştursalar yana bu tört reng ille berāber bolmasa ol barçanıy taqı özge rengi bolğay* (7b/01)

2. ve.

(.) *lājeverddin anteg ve cez^cdin ve billürdin tört deng ille iki arpa ve bu türlüğ sınağa bolğay* (44a/04)

i. 7b/01, 44a/04

[=1]

‘illet (< Ar. ‘illet) Hastalık.

(علت) *köp ma^cdenlerniñ vücüdniñ ‘illeti barça kıyaş aydınlıkındın bolğay* (08a/03)

● **ṭā‘ūn ‘illeti** Veba hastalığı.

(علت طاعون) *kaçan yāḳūtı özi birle tutsalar ṭā‘ūn ‘illetindin ĩmen bolğay* (42a/08)

● **şar^c ‘illeti** Sara hastalığı.

(علت صرع) *kaçan özi birle tutsa bar(ça) hayvānāt andın kaçqaylar şar^c ‘illettine edğü bolğay* (69a/03)

● **laḳve ‘illeti** Yüz felci.

(علت لقوه) *keltürüp tururlar kim her kimniñ laḳve ‘illeti bolsa çĩnĩ közğüge baḳsa sağalğay* (87b/07)

● **yereḳān ‘illeti** Sarılık hastalığı.

(علت یرقان) a. **öt** içinde bolsa carp bolğay çün çıkarsalar tonğay ve taş teg bolğay anıñ hāşşiyyeti yereḳān ‘illettine asrı fāyda kılğay (62b/06)

● **unutmaḳlıḳ ‘illeti** Unutkanlık, unutma hastalığı.

(علت نسیان) *kim yılan tişlegenge bağlasalar sağıḳ tapqay ve zehr andın çıkğay ve unutmaḳlıḳ ‘illettine asrı edğü bolğay* (66b/09)

● **meşāne ‘illeti** İdrar yolu hastalığı.

(علت مئانه) *eger bir deng ḳadarı ol kişige kim meşāne ‘illeti bolğay birseler şifā tapğay* (70b/02)

● **aylāvūs ‘illeti** Ağrıya neden olan bağırsak tıkanıklığı.

(علت ایلایوس) *ḳusmaḳlıḳ nāfi^c bolğay ve anı yigenge aylāvūs ‘illeti bolğay kim ol ḳulıncdın bir türlüg turur* (80b/07)

● **bevāsır ‘illeti** Basur hastalığı.

(علت بواسر) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim merhemde iski cerāḥatları şalāḥḳa keltürgey nāsūr ve bevāsır ‘illetlerine nāfi^c bolğay* (84a/01)

● **zehirlik ‘illeti** Zehirlenmek.

(علت سمیتی) *ve eger andın oḳ temüri ḳılsalar cerāḥatı edğü bolmağay ol zehirlik ‘illeti kim anda peydā bolup turur* (89a/04)

i. 30b/06, 81a/05

i.+ge 81b/09

i.+i 8a/03, 37b/09, 37b/10, 70b/02, 80b/07, 87b/07, 89a/04

i.+inden 42a/08

i.+indin 47a/05, 47a/06, 56b/02, 86a/05

i.+ine 62b/06, 64a/06, 66b/09, 69a/03

i.+lerine 84a/01

[=20]

‘**illettġ** (< Ar. ‘illet + Türk. +lġ)

- **cuzām ‘illettġ** Cüzzam hastalığına yakalanmış kimse.

(صاحب علت جذام) *ol taşdın sekiz ħabbe ağırı cuzām ‘illettġğa birseler şifā tapķay*
(71b/05)

- **talak ‘illettġ** Dalak hastalığı olan kişi.

(صاحب علت سپرز) *anıġ ħāşşiyyeti ol turur kim bir mişķāl ruĥām taşını izip talak ‘illettġ*
kişige birseler kim içse şifā tapķay (72b/06)

- **laķve ‘illettġ** Yüz felci olan kimse.

(صاحب علت لقوه) *eger bir közġü ħılsalar bakırdın laķve ‘illettġ kişi ol iwde kim kıyaş*
nūrı ol iwge tüşse aņa baksa şifā tapķay (84a/02)

- **yereķān ‘illettġ** Sarılık hastalığına yakalanmış kimse.

(صاحب علت یرقان) *ķaçan anı izseler ve yereķān ‘illettġ kişige birseler şifā tapķay*
(64b/05)

i. 64b/05, 72b/06, 84a/02

i.+ġa 71b/05

[=4]

illig Elli.

(پنجاه) *mu‘aşferī yā mişmişī bol-sa iki deremge üç altun ve bir mişķālġa illig altun ve*
özge cins taşlar bu bahā keltürürler (41b/08)

i. 23a/09, 24a/03, 27a/08, 41a/04, 41a/06, 41b/07, 41b/08, 43a/03, 43b/07, 46b/08,
46b/08, 53b/01, 55b/04, 55b/05

[=14]

‘**ilm** (< Ar. ‘ilm) İlim, bilmek.

(علم) *vācibū’l-vüçūd taņrı ta‘ālā turur paķ taņrı eyle ħudreti kim ezeli turur ve ‘ilmi*
hemīşe bar turur (03a/06)

- **heyet ‘ilmi** Astronomi bilimi.

(علم هيات) *keltürüp tururlar ve her kişi kim heyet ‘ilmin bilse anıç katında yakīn bolğay*
(45b/07)

• **tencīm ‘ilmi** Yıldızların konumlarına bakarak geçmiş ve gelecek hakkında yorum yapılan ilim, müneccimlik.

(علم تنجيم) *tencīm ‘ilmelerinde taķı ol kaşlarğa muhtāc bolğaylar ve billürdın şan‘atlar*
kılğaylar (58b/08)

i.+i 3a/06

i.+in 45b/07

i.+lerinde 58b/08

[=3]

‘imāret (< Ar. ‘imāret) Yapı, bina, ev.

(عمارت) *ba‘zını binālarda ve ‘imāretlerde işge sürgeyler* (78a/05)

i.+lerde 78a/05

[=1]

imdi Bu zamanda, bu devirde.

(اكنون) *uluğ pāra elmās imdi nādir tüşgey* (51b/04)

(حالی) *ve ol nersedin kim köpreki ĥalāyık ĥolında turur ve imdi anıç ma‘deni zāhir*
bolur (68a/08)

i. 19a/07, 19b/05, 21a/02, 45a/04, 49b/05, 49b/05, 51b/04, 55a/08, 68a/08

[=9]

īmen (< Ar. īmen)

• **īmen bol-** Hastalıktan korunmak, bağışıklığı artırmak.

(ايمن بودن) *köp aŗa baķmaķlıķ köz nūrını arturğay her kim özi birle tutsa řar‘ illetindin*
īmen bolğay (47a/05)

e. 42a/09, 47a/05, 47a/06, 53a/03, 56b/02, 58a/03, 58a/05, 59a/07, 62b/03

[=9]

imkān (< Ar. imkān) Fırsat, imkan.

(امكان) *eger imkān mühlet bolsa adaķını ol yığaçdın ıķarğay taķı ol yip birle ol sa‘at*
suw yüzine kelgey (15a/03)

i. 5b/09, 15a/03

[=2]

imtiĥān (< Ar. imtiĥān) Deneme, test etme, sınama.

(امتحان) *ol kim kalb bolsa nişān bolğay ve özge imtiḥānlar kim bād-zehrede yād kılınıp turur* (63a/03)

• **imtiḥān kıl-** Bir madenin hakiki olup olmadığını sınamak, test etmek.

(امتحان کردن) *ve pāra pāra boldı ve andın soñ kim yāqūtını imtiḥān kılıp erdi* (38b/08)

i. 38b/08, 96b/08

i.+lar 63a/02, 63a/03

[=4]

in Genişlik, en.

(عرض) *aña kara ḥaṭlar tartılmış bolğay uzınuna inine ve yiltırağan bolğay* (67a/05)

i.+ine 25b/07, 67a/05

[=2]

in- İnmek.

(فرو رفتن) *kuşlar ol itni kördiler tağdın aşağa iner erdiler* (50b/02)

(نزول) *niçe kurla közüñe tartsa suw inmekini man'ı kılığay* (25b/01)

i.-er 50b/02

i.-mekini 25b/01

[=2]

ini- İnmek, fiyatı düşmek.

(.) *eger bahāsı inise nāqışlık sebebindin bolğay nāqışlık hem andın ma'lūm bolğay* (22b/01)

i.-se 22b/01

[=1]

inçke (krş. yençke) Geniş olmayan, ince.

(باریک) *ol iki dafeniñ yanları inçke bolğay şadaḡka ol iki dafē adaḡ yirinde bolğay* (13a/04)

(خرد) *kiñliki ve tarlıkı yinçü teşükiniñ burun inçkeni ögülmiş tutmuşlar* (19a/05)

i.+ge 13a/03, 18b/04, 39a/02, 57a/04, 85b/04

i.+ni 19a/05

[=6]

inçkerek Daha ince olan.

(باریک تر) *aña şalgamī oḡurlar törtünç iki yanı anıñ inçkerek bolğay* (18b/02)

i. 18b/02

[=1]

inçü (krş. yinçü) İnci.(مرورید) *anda az sarılık bolğay taķı aña inçü ranglığ ol ma^cnādın ayturlar* (16b/06)

i. 16b/06

[=1]

inek İnek.(كو) *eger inek süti birle қaynatsalar asrı aқ bolğay* (90a/01)

i. 90a/01

[=1]

inḥirāfi (< Ar. *inḥirāfi*) Sapma, meyilli, eğilimli.(انحرافی) *eger ma^cdenler bir yirde bilgürse kim i^ctidāldin inḥirāfi tapmuş bolğay*

(07b/09)

i. 7b/09

[=1]

insān (< Ar. *insān*) İnsan, kişi.• **insān şüreti** İnsan sureti.(انسانى) *nev^cilerdin bir nev^ciniñ şüretini қabül қılır birer insān şüretini қabül қılır taķı birer özge hayvān şüretini* (06b/09)

i. 6b/09

[=1]

inşā'allāh (< Ar. *inşā'allāh*) Allah kısmet ederse, allah dilerse.(انشاءالله) *ni kim pād-şāhlar hızmatıña taşsuқ keltürseler munıñ içinde yād қalıngay**inşā'allāh te'ala kim uluğlar nazarına lāyıқ bolğay* (02b/03)(ان شاء الله) *aқ şamğ birle talā қılsalar nāfi^c bolğay inşā'allāh* (73b/06)

i. 2b/03, 73b/06

[=2]

iñ• **iñ rengi** Tunç rengi, bronz rengi.(رنگ روى) *ve bevāsır yiline islāmı bar ve iñ rengi kim ^cilletindin rangsız bolmuş bolğay* (86a/05)

i. 86a/05

[=1]

iñse Ense, kafanın arka tarafı.

(پس سر) *aña harezü 'l-hayyât ayurlar yılannıñ iñsesinde olğayur* (63b/05)

i.+sinde 63b/05

[=1]

ir Erkek.

(مرد) *her hātun kim yise yüklü bolmağay ve eger ir taķı yise andın hātun yüklüg bolmağay* (91a/07)

i. 33b/03, 33b/05, 33b/08, 91a/07, 91b/05

i.+ge 33b/05

[=6]

ir- Ermek.

(بودن) *anı ilde tutar irseler iki yanı ildin körünür irdi* (43a/09)

i.-di 3a/08, 28a/06, 43a/09

i.-ür 38a/09

[=4]

irādet (< Ar. *irādet*) İrade, istek, buyruk.

(ارادت) *haķ bārik ve ta'ālā ol irādet kuvvatı birle kim aña birip turur қayra suwğa kirgey* (71a/07)

a. 71a/06, 77a/04

[=2]

irān (y.a)

• **irān yiri** İran.

(زمین ایران) *ebū reyhān aytur ikisi bir turur irān yirinde yahşırak қoyarlar ve hindde behremānını ve andın soñ erguvānı bolğay* (35a/01)

i. 35a/01

[=1]

iri (I) Katı sert.

(درشت) *қара қурғашın teg anıñ üstün yüzi asrı iri bolğay* (71b/04)

i. 71a/09, 71b/04, 89b/02

[=3]

iri (II) Dal, parça.

(شاخ) *keseķ kalıñ yığaç taķı anıñ uçını yip birle iki iri қılğay* (14b/06)

i. 14b/06

[=1]

iri- Erimek.

(کذاختن) *anıñ reyi aña qarār kılıp turur kim yüz mişkāl **irimiş** altun uluğlukda ve şekilde ançaçaklıg bolğay* (43b/06)

(کذاخته شدن) *biri edğürek ve anıñ nişānı ol turur kim otta tirek **irigey** ve raqıķ bolğay* (66b/03)

(حل کردن) *tamām tögmişdin soñra kal'ay birle qarıştursalar ve **irimiş** yağ birle bir yaqsalar ol yirni kara kılğay* (76b/05)

(.) *edğürek türlügi ol bolğay kim tız **irigey** taķı biri birindin ayrılğay* (74a/02)

• **irimiş köymiş** Eriyik ve yanık.

(سوخته) *eger **irimiş köymiş** zirnīhni tişge sürtsele sarılıķnı ve yaşıllıķnı arı kılğay* (74b/01)

i.-gennin 96b/07

i.-gey 66b/03, 74a/02, 74b/05, 76a/04, 84b/07, 88b/05, 96b/06

i.-mese 96b/07

i.-miş 65b/08, 73a/06, 73a/09, 74a/09, 74b/01, 76b/05, 82b/01

i.-miş 43b/06,

i.-se 97b/07

[=17]

irilik Katılık, sertlik.

(درشت) *andın soñ kurgaşın çarķ yüzine sürterler kim **irilik** kim çarķ zahmı sebebindin anıñ yüzinde bolsa kitkey* (40a/03)

i.+1 40a/03

[=1]

irimeklik Başkalaşmak, değışme, metamorfoz.

(استحالتی) *anlarnıñ cezvlerini biri birine oñsağay muvāfıķ tüşgey sowuqluķı aña yapuşğay madda **irimeklikindin** peydā bolğay* (79a/01)

i.+i 78b/03

i.+indin 79a/01

[=2]

irirek Daha sert.

(درشتر) *minā ağırırak ve irirek bolğay ve ol kişige köp körmiş bolğay* (46b/06)

i. 46b/06

[=1]

iriş- Erişmek, yetişmek.

(رسد) *yıggay nişān üçün kaçan kim irişse o(l) anıñ ʿalefi sarı bolğay* (91a/03)

a.-sa 91a/03

[=1]

irit- Eritmek.

(کذاختن) *billürni piyāla kibi iritmege bolğay kaçan iritseler ve reng birseler laʿl teg bolğay* (58b/06)

(ذوب) *bu bābda köp rencler iletmiş erdi birerini iritmek birle birerini sına maqlık birle ve anıñ reyi aña qarār kılıp turur* (43b/05)

(سیال کردن) *bireri katıg cismlerni ançaca kalı anlar iritürler pūra ve kalʿay teg* (77b/03)

• **iritür gevherler** Eritilebilen cevherler, demir vb.

(کوهرها ء کذاختنی) *anıñ menfaʿatinde ve ol iritür gevherlerdin halāyıkğa temürdin fāydalıraq nerse yok turur* (85a/09)

i.-gen 83a/04

i.-geni 86a/08

i.-gey 73b/05, 74a/04, 85a/07

i.-geyler 66a/02, 86b/01

i.-mege 58b/06

i.-mek 43b/05

i.-mekke 79a/07

i.-miş 76b/05

i.-seler 58b/06, 83b/03, 88b/06

i.-ür 83b/07, 85a/09

i.-ürler 77b/03

[=17]

irklik Erklık, sahiplik.

(تملیک) *ol kız ol yinçüni aña bahşlağay ve aña ʿaziz mısr mālİK :irklik: bolğay* (29b/06)

m. 29b/06

[=1]

is Koku.

(بوی) *eger misk isini birse edgü turur ve eger sarmusak isisi birse yaman bolğay*

(96a/03)

(رایحه) *ve bir taş bar asrı katıg ve andın yaman isi kelür* (61b/04)

i.+i 55a/05, 69a/02, 75b/05, 95a/02, 95b/09, 95b/09, 96b/01, 96b/02, 96b/05, 96b/05,
97a/01, 97a/01, 97a/01, 98b/06

i.+ine 97b/07

i.+ini 83a/07, 85a/05, 96a/02, 97a/04

i.+isi 96a/03

[=19]

isken

• **isken yıl** Esinti.

(باد) *ol isken yiller karşusına kim buhārlarını ol yirge yetkürgey* (09a/02)

i. 9a/01

[=1]

ismek Esmek, esinti.

(باد) *anıñ aksı kim artuğ sovuqluğ yiller ismeki birle kim ol ismek yā şimāldin bolğay
yā cenūbdın* (08b/09)

i. 8b/09

i.+i 8b/09

[=2]

işfahānī Bir tür sürme taşı.

(اصفاهانی) *anıñ rengi temür rengi turur ve anıñ bitüg yiri köp yirlerde bolğay ve anıñ
edgüreki işfahānī turur* (73a/08)

i. 73a/08

[=1]

isfidrūy (< Ar. *isfidrūy*) Üstübeç, beyaz bakır.

(اسفیدرو) *ķurğaşın tirek irigey ni kim isfidrūydın ve betrūdın ve bakır ve birincdin
veznsiz birge iritseler barça filizātın yamanraķ terkibi bolğay* (88b/05)

e.+dın 88b/05

[=1]

isig (krş. issi) Sıcak.

(كرم) yazniñ ısısı çakında kim suw **isig** bolur taqı yılınıñ özge çakında sowuq bolur
(14b/01)

(.) taqı **yil** suw bolur taqı ot sowuq yil bolur taqı yil **isig** ot bolur (4a/09)

• **isig isitmesi** Ateşli tifo hastalığı.

(تب محرقه) eger ol suwnı alıp kişige birseler kim anıñ **isig isitmesi** bolsa ol hâlde oñ saǵalǵay (38a/02)

i. 4a/09, 11b/07, 12b/06, 14b/01, 24b/08, 25a/08, 38a/02, 42b/06, 42b/06, 42b/08, 42b/09, 55a/05, 61a/05, 62a/06, 71a/01, 74a/03, 75a/06, 75b/03, 76a/03, 76a/05, 76b/02, 76b/06, 80a/03, 80a/06, 83a/01, 98a/01, 98a/06

[=28]

isiglik 1. Sıcaklık.

(حرارت) ve ol isiglik dāyim bolsa anteg kim ol **isiglik** sebebindin ol ruṭubat quruǵay
(11b/07)

(حرارتی) artuq yā eksük taqı **isiglik** sovuqluq sebebindin ol yir içinde peydā bolur
(08b/05)

(كرمی) şandal hāşşiyyeti baş aǵrığı kim **isiglikdin** bolsa yaqsa islām kılǵay ve isig ve muṭedil miḍege kuvvat birgey (98a/06)

(كرم) yılar közdin menḍe kılǵay ve **isiglikdin** şışenge sürseler fāyda kılǵay (68b/03)

(سخونتی) ol yirniñ uç buçkaqına ulaşsa ol yir içine kuyaş **isiglikini** artuq kılur (08a/06)

(كرمای) her yirde kim suw tirenraq bolsa kuyaşniñ **isigliki** ol yirke azraq tiger (13a/05)

2. Böbrek ile ilgili bir hastalık.

(حرارت) şarāb köp içmek sebebindin böregi isinmiş bolsa andın pāra suw birle izip
birseler kim içse ol **isigliki** defḍe kılǵay (64a/05)

i. 7b/09, 8b/05, 10b/01, 11b/07, 11b/07, 39a/06, 39b/03, 42b/04, 78b/07, 98a/07

i.+din 66b/07, 68b/03, 98a/06

i.+i 8b/08, 10a/01, 12a/02, 13a/05, 64a/05, 78a/02, 79a/06

i.+indin 24a/08, 24a/09, 24a/09, 78b/01, 78b/08, 98a/06

i.+ini 8a/06, 10a/02

i.+iniñ 80a/04

i.+ni 42b/09, 74a/03, 83b/06

i.+niñ 4b/09

[=32]

ishāl (< Ar. *ishāl*)

- **sevdāyi ishāl** Kara ishal.

(اسهال سودا) *anıñ hāşşiyyeti sevdāyi ishālde hiç dārū yunmış lāceverddin edgürek yok turur* (57a/01)

i.+de 57a/01

[=1]

isin- Isınmak.

(كرم شدن) *eger bīcādeni ādamī saçı birle bir birge sürtseler kim isinse andın soñra salamğa karşı tutsalar yā kuş kanatına özine tartqay* (56b/03)

- **böregi isin-** Böbrek rahatsızlığı.

(جگر كرم شدن) *kaçan kişi şarāb köp içmek sebebindin böregi isinmiş bolsa andın pāra suw birle izip birseler kim içse ol isigliki def^c kılğay* (64a/05)

i.-gey 66b/01

i.-miş 64a/05

i.-se 56b/03

[=3]

isir- Esrimek, sarhoş olmak.

(مست شدن) *eger eşmed taşını şalaya kılsalar taķı şarāb birle kişige birseler tirek isirgey ve anda zehrliki bar* (73b/04)

i.-gey 73b/04

[=1]

isit- Isıtmak.

(كرم كردن) *ve eger tālīkūnnı isitseler ve suwğa ursalar çibin ol suw tigresine tīz kitmegey* (89a/05)

(تاب كردن) *andın hāşıl bolur temür bir sarmusaķnı isitseler anıñ mażaratını zāil kılğay* (86a/06)

- **isig isitmesi** Ateşli tifo hastalığı.

(تب محرقه) *eger ol suwnı alıp kişige birseler kim anıñ isig isitmesi bolsa ol hālde oñ sağalğay* (38a/02)

i.-geyler 63a/02

i.-mesi 38a/02

i.-seler 31b/06, 86a/06, 89a/05

[=5]

iskender (ö.a) M.Ö. 336-323 yıllarında hüküm sürmüş Makedonya Kralı, Büyük İskender.

(اسکندر) *ol taşını iskender taptı aña ʿacebge kaldı* (68a/03)

i. 45b/06, 50a/02, 50a/03, 50a/07, 50a/09, 59a/04, 68a/03, 68a/05, 70a/07

i.+ge 50a/06

[=10]

iski Eski

(كهنه) *eger azğına andın cerāhatke salsalar kim iski bolğay nāsūr teg edğü bolğay* (91b/03)

• **iski çağır** Yıllanmış şarab.

(شراب كهن) *eger anı iski çağır birle izseler ve qara saçını anıñ birle reng kılsalar ağartqay* (80a/02)

• **iski cerāhatlar** Eski yaralar.

(ريشها كهن) *ve her kiçe ziyānkār cānvārlarınıñ tişlemekini islām kılğay ve zaħm yirine koysalar yaman iski cerāhatlarge islām kılğay* (60a/07)

i. 06a/04, 59a/02, 60a/07, 80a/02, 80a/05, 84a/01, 91b/03, 92a/07, 95a/07

[=9]

iskir- Eskimek.

(كهنه شدن) *kaçan iskirse ziyān kılmağay ve baʿzı firūzadın bolğay* (55a/06)

i.-se 55a/06

[=1]

iskimiş Eskiye, eskimiş.

(كهنه) *ve ol yirde kim kıl bolsa sü(r)tseler saçını kitergey ve iskimiş cerāhatlerge koysalar itini arturğay* (68b/06)

i. 68b/06

[=1]

iskirek Daha eski.

(كهنه تر) *tāzaraq bolğay ve qaralıq sebebi iskirek bolğay* (95a/07)

i. 95a/07

[=1]

islām (< Ar. *islām*) 1. Fayda.

(منفعت) *taķı her birinin yirini taķı nige yararını taķı islāmını hem ziyānını taķı şanāˆat birle kılıp aña oħşatķanını (02b/08)*

(سبكم) *özge nerse satģın alur erdim ve islāmını şeylān şehriñe ķaytkanda ol ķarı ˆavretge tegürür erdim (28a/08)*

2. İslam.

(اسلام) *islām içinde bāñ namāz teg taķı naķūs ve öz nerseler tersālar milletinde bu cemāˆat ˆahdleri andağ ermiş (87b/02)*

• islām ehli Müslüman toplum.

(اهل اسلام) *ķaşrları üçün kelip turur kim baˆzı islām ehliniñ muṭīˆleriñe derecātları kemāli sebebinder anlarğa uçmaķda ķaşrlar kerāmet kılığay (30b/03)*

• islām şıˆarı İslamī kurallar, şeriat.

(شعار اسلام) *özi köyüp turdı taķı ayttı kim bu şüret islām şıˆarına lāyık ermez (49a/01)*

• islām şehri İslam şehirleri.

(اسلام ديار) *kemāilde anı islām şehrinde kılıp tururlar (49a/03)*

• islām kıl- Yararlı olmak, faydalı olmak.

(سود دادن) *isine eger sirke birle ķaynatsalar ve yaķsalar islām kılığay (85a/06)*

i. 30b/03, 42b/04, 47a/04, 49a/01, 49a/03, 57a/02, 57b/04, 58b/02, 59b/08, 60a/07, 60a/07, 63b/08, 67b/03, 68b/02, 76a/06, 80a/05, 81b/07, 83a/07, 83a/07, 85a/06, 87b/02, 92a/08, 97a/03, 98a/01, 98a/06

i.+ı 12a/09, 82b/07, 86a/05, 92b/01, 96a/07

i.+ın 3a/01

i.+ını 2b/08, 28a/08

[=33]

issi (krş. isig)Sıcak.

(كرم) *ol ağaç uçındın şışgeyler ve issi suwda ķoyğaylar ve bir pāra eşhār ķaynatğaylar (40a/06)*

i. 40a/06, 98a/02

[=2]

iste- İstemek, talep etmek.

(طلب کردن) *ķaçan kiçe uşķanda tamām yirge batıp erdi ve eşeri ķalmayın erdi niçe kim istediler (86b/09)*

(طلب شدن) *ol tağlarda ziyānlığ cānvārlar bolğay kim kişige kaçd kılğaylar ve ol kişiler kim elmās **isteyu** barurlar* (49b/08)

i.-diler 86b/09

i.-gey 91b/04

i.-gil 34a/04

i.-p 44b/01, 64b/04

i.-r 71a/06

i.-yu 49b/08

[=7]

istemeklik

• **menfa^cat istemeklik** Menfaat istemek, yararlanma talep etmek.

(طلب منافع) *andın fāyda alğaylar menfa^cat **istemeklik** köp turur ve fāydalar sansız turur* (78a/07)

i. 78a/07

[=1]

istegen İsteyen, talep eden.

(طالب) *bu kitebni tört maqālat üze qodup tururlar ta **istegenlerge** taqı oquğlılarka? āsān bolsun üçün* (02b/04)

(طلب) *razi çaqıña tegrü halifāler hazīnalarında cevher **istegende** bar ermiş* (36b/02)

i.+de 36b/02

i.+lerge 2b/04

[=2]

isti^cāretce (< Ar. *isti^cāretce*) Bir kelimenin anlamını başka bir kelimeye yükleme, istiare, benzetme.

(استعار) *ol aqı bolğay sūt teg tamām ve bu her biriniñ atların **isti^cāretce** ayturlar* (16b/01)

i. 16b/01, 16b/03

[=2]

isti^cdād (< Ar. *isti^cdād*) Yetenek, güç.

(استعداد) *ol mizāc i^ctibārınca taqı **isti^cdādı** kadarınca mevcūdāt mürekkeb şüretlerindin bir şüret icād kılur* (06b/06)

i.+ca 6b/08

i.+1 6b/06

i.+inge 7a/02

i.+ını 2a/07

[=4]

istilā (< Ar. *istilā*)

• **istilā tap-** Yayılmak, kaplamak.

(استيلا) *yeti filizātın şerhinde icmāl tarīk birle çün kuyaş ciriminiñ şu'ā(s)ı yir içine eğer kılsa ve anıñ isiglikindin istilā tapkay* (78b/01)

i. 78b/01

[=1]

isti'māl (< Ar. *isti'māl*)

• **isti'māl kıl-** Kullanmak.

(استعمال) *eger cevārişlerde isti'māl kılısalar mi'de ıstırhāsına fāyda kılğay* (86a/04)

(مستعمل) *ol artuq türlüg turur öşlüglerni özine tartkay ve şan'atlarda isti'māl kılğaylar* (75a/01)

i. 75a/01, 86a/04, 96a/08

[=3]

iş 1. İş.

(كار) *andın başqa hiç iş ve şan'at kılmağa bolmağay* (85a/09)

(.) *anteg bolur kim ğurbāllarğa koyğaylar kim bu iş için kılmış bolğaylar* (19b/04)

2. Bölüm.

(باب) *men anı kim bu işde işitip turur men edā kılayım* (22a/09)

• **iş işle-** Etki etmek.

(كار كردن) *eger özi birle tutsa yaman köz aña iş işlemeğey* (66b/07)

• **tañsuk iş** Tanrı'nın yarattığı mucizeler.

(.) *taķı başlar tañsuk işlerni kudreti birle eyle tañsuk işlik tañrı turur* (01b/05)

i. 19b/04, 66b/07, 85a/09, 85b/03, 90b/04

i.+de 22a/09

i.+ini 62a/04

i.+lerni 1b/05

[=8]

işek Eşek.

(خر) bu mühre andın toğar **işekniñ** boynı qatında bolğay ve rüzgār birle bağlanur taş teg bolur (63b/02)

i.+niñ 63b/02

[=1]

işge

• **işge sür-** Kullanılmak.

(کار دادن) düşmanlar közinde artuq bolsun üçün ve ve ba^ezını binālarda ve imāretlerde **işge sürgeyler** (78a/05)

(کار آمدن) anı kim zararüretdin tenlerine **işge sürmek** kerek sürgeyler ve andın fāyda algaylar (78a/07)

(کار بردن) anı zengār birle qarıştursalar ve kümüşnüñ kazğan yüzine **işge sürgey** (76b/03)

(کار شدن) ol yirde kim iki mişkāl özge misk işge sürülse ol hoten miskundın iki deng artuq **işge yaramağay** (95a/03)

• **işge yara-** İşe yaramak.

(کار آمدن) aña esrenc ayturlar naqqāşlarğa **işge yarağay** (85a/01)

(کار یافتن) ol yirde kim iki mişkāl özge misk işge sürülse ol hoten miskundın iki deng artuq **işge yaramağay** (95a/03)

i. 14a/03, 17a/07, 25a/01, 25a/03, 36b/07, 42b/04, 47a/04, 55b/07, 59b/08, 65b/03, 65b/06, 66a/06, 66b/05, 67a/08, 67b/01, 70b/03, 70b/08, 73a/04, 74a/05, 75a/06, 75b/08, 76b/03, 78a/05, 78a/07, 80b/02, 81b/04, 82b/06, 83a/05, 83b/04, 83b/08, 84b/09, 85a/01, 86a/03, 92b/05, 93b/02, 93b/08, 95a/01, 95a/03, 95a/03, 95b/06, 96a/08, 98a/02, 98b/02

[=42]

işig Ev eşiği, evin giriş bölümü.

(.) eger zācnı ākerkarhā taqı zīre birle iw işiginde tütin kılsalar ni bürçe taqı ni sivrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey (76a/01)

i.+inde 76a/01

[=1]

işit- İşitmek.

(شنیدن) anı acebledim kim hergiz aña oħşaş körmedim erdi taqı **işitmedim** erdi (29a/02)

(سمع) *inşā' allāh ta'ālā kim uluğlar nazarına lāyık bolğay taķı uķuş kulaķları birle **işitip** sığa nazar kılğaylar* (02b/03)

(استماع دادن) *ve men anı kim bu işde **işitip** turur men edā kılayım* (22a/09)

(تسامع) *meger müfferihler üçün tög-ge(y)ler ve rüzgārda **işiteyim*** (52b/04)

i.-eyim 52b/04

i.-geyler 87b/06

i.-ip 2b/03, 22a/09, 44a/09

i.-medim 29a/02

i.-mek 52b/09

i.-meyin 29a/07

i.-miş 27b/05

[=9]

işle- İşlemek.

(کاری کردن) *andın körklüg nerseler kılğaylar ve 'āc birle **işlegeyler*** (90a/04)

• **iş işlemek** İşlemek, etki etmek.

(کار کردن) *eger özi birle tutsa yaman köz aña **iş işlemegey*** (66b/07)

i.-geyler 90a/04

i.-megey 66b/07

[=3]

işlegen 1. Etkin, faal, işleyen.

(فاعله) *edgü nerseler anlardın hāşıl bolsun üçün pes her birine bu 'anāşırdın iki kuvvat hāşıl boldı biri **işlegen** taķı birisi işlengen* (03b/08)

2. İş işleyen kimse.

(کارکان) *kim hurda ve yaman ranglığ bolsa **işlegenlerge** tağ kāzgānlarğa birgeyler* (34b/02)

i. 3b/08

i.+lerge 34b/02

[=2]

işlengen Edilgen, pasif.

(منفعله) *edgü nerseler anlardın hāşıl bolsun üçün pes her birine bu 'anāşırdın iki kuvvat hāşıl boldı biri işlegen taķı birisi **işlengen*** (03b/08)

• **işlengen kuvvat** Etkin kuvvet.

(منفعله) *anıñ bir pārası özge cezv nik pārası neteg bolabilgey taķı sowuķluk işlengen kuvvat turur* (4a/03)

i. 3b/08, 4a/03

[=2]

işlenmek İşlenmek.

(انفعال) *şehvet kâbil boldı yubūset birle pes özge birle işlenmege kâbil boldı dı* (04a/04)

i.+e 04a/03, 4a/04

i.+ke 04a/03, 4a/04

[=4]

işlik İş yapma, işler.

(.) *başlar tañsuķ işlerni kudreti birle eyle tañsuķ işlik tañrı turur kim kıldı (...)* şadaflarınıñ içinde (1b/05)

i. 1b/05

[=1]

iştiyāk (< Ar. *iştiyāk*) Şevke gelme, bir işi yapacak gücü bulma.

(تشوق) *pād-şāh-ı aʿzam-ı ilhānnıñ istiʿdādını şeref-i nefis hāşıl kılmaķlıkda taķı anıñ iştiyāķı hikmetke ferāset kılur erdim* (02a/08)

i.+ı 2a/08

[=1]

it Et.

(كوشت) *elmās pāraları kuşlar hareketiniñ hūkmince it pāralarındın adrılıp yirge tüşer erdi* (50b/03)

i. 50b/02, 50b/04, 71a/03, 85a/04

i.+ge 14a/03, 35a/08, 50a/01, 50b/03, 74a/04

i.+i 13a/02, 15a/09

i.+ine 75b/03

i.+ini 68b/06, 75b/02

i.+ler 49b/08

i.+lerini 74b/02

i.+ni 49b/09, 50b/01, 61b/05, 67a/08, 85a/04

i.+niñ 13a/04

[=21]

it-

• **islām it-** Yararlı olmak, faydalı olmak.

(سود دادن) *anıñ birle közge sürme tartısalır fāyda kılğay ve asrı islām itgey* (81b/07)

i.-gey 81b/07

[=1]

i'tibār (< Ar. *i'tibār*) Değer, önem verme.

(اعتبار) *her bir şehirlerde bu rengi ögülmüş tutarlar anteg kim ħorāsanda zeytīge i'tibār bar* (51a/01)

• **i'tibār kıl-** Değer vermek.

(اعتبار کردن) *eger sarmusağ isisi birse yaman bolğay ve nāfağa i'tibār kılmağa bolmağay* (96a/03)

i. 51a/01, 96a/03

[=2]

i'tibārca (< Ar. *i'tibār* + Türk. *+ca*) Bakımdan.

(اعتبار) *anıñ birle karışturğaylar bu i'tibārca aña müselles ayturlar* (99a/02)

i.+ca 99a/02

[=1]

i'tibārınca (< Ar. *i'tibār* +Türk. *+ınca*) Bakımından.

(اعتبار) *yākūt reng i'tibārınca tört kısım turu* (30b/08)

(حساب) *ol mizāc i'tibārınca taqı isti'dādı kadarınca mevcūdāt mürekkeb şūretlerindin bir şūret icād kılur* (06b/06)

i.+ınca 6b/06, 30b/08, 45a/04

[=3]

i'tidāl (< Ar.*i'tidāl*) Ölçülü olma.

(اعتدال) *eger ma'denler bir yirde bilgürse kim i'tidāldin inħirāfi tapmış bolğay* (07b/09)

i. 98a/07

i.+din 7b/09

[=2]

i'timād (< Ar. *i'timād*) Güvenme, güvenilir.

(اعتماد) *anın edğüsi yamanı ma'elüm bolğay ve her kişidin ħabül kılmağaylar ve i'timād körküzmegeyler* (94a/02)

(معتمدی) *özge vilāyetde bir i'timādnu barça tācirlerdin ħikāyet kıldı* (44a/07)

i. 94a/01, 94a/02, 97b/08

i.+nı 44a/07

[=4]

i'timādī (< Ar. *i'timādī*) Güvenilir.

(اعتمادی) *kaçan aydınga tutsalar kavs ve kuzeh rengi teg körüngey ve anı i'timādī sanağaylar* (17a/01)

i. 17a/01

[=1]

i'timādliĝ (< Ar. *i'timād* +Türk. +lıĝ) Güvenilir, itimat edilir.

(معتمد) *ve ol mühre kim aşıł bolsa ve i'timādliĝ asrı vüçüdi azız bolğay* (63b/09)

i. 63b/09

[=1]

itmek (krş. etmek) Ekmek.

(نان) *eger bir pāra andın hamirğa salsalar her itmek kim andın bişürseler köygey* (74b/08)

i. 74b/08

[=1]

ittifāk (< Ar. *ittifāk*) Anlaşma.

(اتفاق) *ol tarikalar birle kılur ermişler ve imdi azrak ittifāk tüşer* (55a/08)

i. 55a/08

[=1]

iw Ev.

(خانه) *ni bürçe taķı ni sıvrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey* (76a/02)

(.) *kıyaş nürü ol iwge tüşse aña baksa şifā tapķay* (84a/02)

• **iw teħmeli** Ev āletleri.

(اوانی) *tārīħde keltürüp turur kim köp laşif iw teħmelindin iskender ķatına keltürmişler* (59a/04)

i. 59a/04, 76a/01, 77b/07, 83b/03, 88a/08

i.+de 76a/02, 84a/02

i.+ge 84a/02

i.+i 28a/06

[=9]

‘iyār (< Ar. ‘iyār) Altın gibi değerli madenler için saflık derecesi, ayar.

(عیاری) *anıñ üçün kaçan mihekke ursa tört deng yawuq ‘iyāri bar ammā otda kara bolğay* (82b/05)

i.+i 82b/05

[=1]

iyer Eyer, at.

(زين) *šām vilāyetlerinde ve frenkde andın kadehler ve iyer kaşları ve kurlar kılğaylar* (57a/09)

i. 57a/09

[=1]

iz- 1. Ezmek, toz haline getirmek.

(ساييدن) *anıñ rengi karāyī turur kim qaralıkğa urğay kaçan anı ħak birle anı izseler kızıl suw andın çıkğay* (73b/08)

(مصول کردن) *ħacerü’t-teysni sirke birle izip ol tişlegen yirge yaqsalar zehrlerni ħāşşiyeti birle cezb kılğay* (63a/06)

(تركيدن) *taķı katığ baş ağrıķına gül suwı birle izgeyler taķı burnına tamuzğaylar şıĥhat tapğay* (25a/05)

(سحق کردن) *ve bir ança taķı miski izip asrı körklüg anıñ birle qarışturğaylar* (99a/01)

(حل کردن) *eger pūranı sām abraş öti :ya‘ni kīseliki: birle qarıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar kaçqaylar* (75a/04)

(.) *ve eger suw birle izip közge tartırsalar aķlık közdin kitergey* (90a/04)

2. Törpülemek, aşındırmak.

(ساييدن) *ol kaşnı baķır tahta yüzine sürterler ve izerler kim cilā tapğay* (40a/05)

i.-dim 47b/04

i.-erler 40a/05

i.-gey 25a/08

i.-geyler 25a/05, 40a/04, 60a/06

i.-ip 47a/07, 53a/05, 57b/06, 62b/08, 63a/04, 63a/06, 64a/05, 72b/06, 81b/03, 90a/04, 99a/01

i.-mege 65b/09, 95a/02

i.-mek 53b/09, 53b/09

i.-mekde 53b/06

i.-mekte 46b/05

i.-se 25a/07

i.-seler 25b/01, 53b/06, 56a/04, 63b/03, 63b/08, 64b/05, 65a/08, 67a/07, 67a/09,
68b/01, 70b/09, 73b/08, 74a/07, 74b/02, 75a/04, 75a/05, 80a/03, 95a/01

[=43]

izilgen

• **izilgen lal** Bir tür ezilebilen, yumuşak lal.

(لعل سوده) *la^l katıgrak bolğay ve izilgen la^lniñ rengi kaytmağay* (53b/06)

i. 53b/06

[=1]

izil- Ezilmiş.

(ساييدن) *taşı cānvār tişlemiş bolğay izilmiş bād-zehr birseler ve zehrini tir birle ve çirk
birle andın çıqğay* (60a/09)

(مصول) *hiç dārū anıñ yirini tutabilmes ve izilmiş otun köp illetge asrı nāfi^e bolğay*
(81b/08)

i.-ilmemiş 80b/01

i.-miş 60a/09, 81b/08

[=3]

izzet (< Ar. *izzet*) Değer, paha.

(عزت) *bu taşınğ bizim ilde azīm izzet bolğay* (34a/06)

(عز) *yākūtñ bahāsı zamān ve mekān ihtilāfinca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve aḥvāl
taşarrufındın ve izzet ve devlet köprekindin ve azrağındın tezginür* (40b/04)

i. 34a/06, 40b/04, 57b/01, 61b/09, 92a/02

i.+dın 89b/08

i.+i 38a/07, 38a/08, 89b/02, 89b/09

i.+ni 30b/04

[=10]

izzetle- (< Ar. *izzet* + Türk. +le-) Değerli saymak.

(عزت) *ḥalīfāler anıñ vüçüdi birle muḥāheret kılur ermişler anıñ vüçüdını izzetlep her
bir vaqtda kim ilçiler her bir tarağdın kelür* (27b/06)

i.-p 27b/06

[=1]

‘izzetlik (< Ar. ‘*izzet* + Türk. +*lik*) Değerlilik.

(عزيز) kıymat yartın kızıl yāķūtdın eksük koyup tururlar vüçüdi ‘**izzetlik** ermez ve aña rağbet azrak kılurlar (37a/06)

i. 37a/06

[=1]

‘izzetsiz (< Ar. ‘*izzet* + Türk. +*siz*) Değersiz.

(عزتى ندادن) anıñ ma^cdeni köp yirlerde bar ve ‘**izzetsiz** turur ve qal^caydın qararak bolğay (84b/07)

i. 84b/07

[=1]

-K-

ķāan Kağan, hükümdar.

(قان) *ve ʿādil pād-şāh ķāan hızmātına iletmişler ķāanğa hoş kelmiş kim aña oħşaş körmeyin erdi* (52b/06)

k. 52b/06

k.+ğa 52b/06

[=2]

ķābil (< Ar. *ķābil*)

• **ķābil bol-** Mümkün olmak.

(قابل) *sowuķluk işlengen kuvvat turur yā işlenmege ķābil bolğay şehvet birle taķı işlenmekke ķābil bolğay* (04a/03)

k. 4a/03, 4a/03, 4a/04, 4a/04, 6a/05, 6b/01

[=6]

ķābiliyet (< Ar. *ķābiliyet*) Yatkınlık.

(قبول) *taķı ol mizācda kim nebāt şūretiniñ istiʿdādına ķābiliyeti bolsa ol mizāclarnıñ iħtilāfi ħesbince maʿdeniyāt şūretleriñe muvāfiķ bolur* (07a/02)

k. 07a/02

[=1]

ķabuķ Meyve veya sebzenin kabuğu.

(پوست) *yinçüniñ soğan ķabuķları teg ķabuķları bar taķı anıñ edğüsi yamanını üç nersedin bilgeyler* (15b/03)

k.+ları 15b/03, 15b/03

[=2]

ķabül (< Ar. *ķabül*)

• **ķabül kıı-** 1. Kabul etmek, razı olmak.

(قبول کردن) *bu taşnıñ bizim ilde ʿazım ʿizzet bolğay papas ķabül kııldı* (34a/06)

2. Uygun olmak, makbul.

(قبول کردن) *ve asrı katığ bolmağay ige ķabül kıłğay* (64a/09)

k. 6b/09, 6b/09, 6b/09, 7a/03, 34a/06, 39a/06, 40a/07, 56a/05, 64a/09, 72b/05, 73b/01, 83b/06, 88a/06, 94a/02

[=14]

qabun

- **qabun yaprağı** Kavun yaprağı.

(برک خریزه) *ol ʿalef burun qabun yaprağı kimi erdi* (91a/02)

k. 91a/02

[=1]

qabz (< Ar. *qabz*) Acı, sancı.

(قبض) *anda tamām qabz bar turur ʿarqe ʿn-nisāğa fāyda qılğay siñirlerge ziyān qılğay*
(76a/06)

k. 73b/05, 75b/03, 76a/06, 76b/07

[=4]

qabza (< Ar. *qabza*) Kabza, bıçak yā da kılıcın tutacak yeri.

(قبضه) *andın bıçaq sapları qılğaylar ve kılıç qabzaları hıtāy yirinde ʿazīz tutarlar*
(89b/03)

k.+ları 89b/03

[=1]

qaç- Kaçmak, uzaklaşmak.

(کریزد) *teñizdeki cānvārlar andın qaçqay qaçan kim ve āl taqı luu çomğuçığa hamle*
qılsa (15a/02)

(کریختندی) *ormanda yazıda tiretgen cānvārlar andın qaçar erdiler* (68a/04)

2. Aynı kutuplu iki maddenin birbirini zıt yönler itmesi.

(کریزد) *bir taş bar aña oħşaş hāşşiyyetinde anıñ ʿaksi kim temür andın qaçqay* (60b/06)

k.-ar 68a/04

k.-qay 12b/07, 15a/02, 60b/06, 68b/08

k.-qaylar 67a/03, 69a/03, 75a/04, 89a/07

[=9]

qaçan -dığında, -dığı zaman, ne zaman, ne zaman ki,

(چون) *ol türlüg kim çügündürge oħşasa qaçan köydürseler qara bolğay* (60a/05)

(جون) *qaçan maʿdenlerde tağ qarğıcılarğa bir kesek tarāvatlıg laʿl ilge kirse anı*
ortaqdın yā maʿden müşerreflerindin kizlegeyler (53a/01)

(هر کاه که) *qaçan kim havā şāfī ve tozsuz bolsa fīrūza rengi şāfīraq ve renginraq*
körüñgey (56a/02)

(مادام كه) **kaçan** kim bir cism özge cismniñ eczāsını tilese kim ol eczāda tağılmaklıq
hāşıl bolğay (04a/01)

(تا كه) **kaçan** tilese açılğay tilese yumulğay (13a/03)

(كه تا كاه) ve andın at boynına bağlar erdi kim **kaçan** kim düşman sarı şeb-hun iletmege
tiledi (70a/08)

(چه) **kaçan** tişi kaplan kim anı yutar tamām tügini töker (91b/06)

k. 2a/07, 3a/06, 3b/01, 4a/01, 4a/02, 4b/04, 4b/06, 4b/08, 4b/09, 5a/03, 5a/05, 5a/06,
5b/04, 6a/03, 6b/01, 8a/04, 9b/07, 10a/04, 11b/01, 11b/04, 12a/01, 12a/03, 12a/04,
12b/07, 13a/03, 13a/09, 13b/06, 14a/02, 15a/02, 15a/04, 15a/06, 16a/01, 17a/01,
17b/03, 19b/02, 19b/03, 19b/05, 23a/06, 23a/08, 23a/08, 23b/04, 23b/07, 24b/01,
26a/02, 26b/03, 28a/04, 28a/06, 28b/06, 28b/09, 29a/03, 33a/06, 33b/03, 34a/01,
36a/01, 36a/03, 36a/06, 37b/04, 37b/08, 39a/06, 39b/06, 39b/07, 42a/04, 42a/05,
42a/08, 43a/08, 44b/09, 46a/05, 47a/02, 47b/01, 47b/02, 50a/03, 50a/05, 50b/01,
50b/03, 51a/04, 52a/09, 52b/02, 52b/09, 53a/01, 53a/02, 53b/02, 53b/05, 54b/07,
55a/06, 55a/09, 55b/09, 56a/02, 56a/03, 56a/06, 57a/03, 57b/01, 58b/06, 58b/09,
59a/01, 59a/02, 59a/05, 59a/07, 60a/05, 60b/05, 60b/06, 60b/09, 61a/01, 62a/01,
62a/04, 63b/06, 64a/03, 64a/04, 64b/03, 64b/05, 64b/06, 64b/07, 65a/01, 66a/03,
66b/01, 67a/01, 67a/01, 67a/07, 67b/03, 67b/04, 67b/08, 68b/01, 68b/02, 69a/02,
69b/08, 70a/08, 70a/09, 71a/01, 73b/03, 73b/07, 74a/03, 75a/02, 78b/05, 78b/08,
79a/07, 79b/05, 80a/06, 81a/01, 81a/03, 81b/03, 82b/04, 83a/04, 84a/07, 86a/09,
86b/09, 87a/01, 87a/05, 88a/05, 89b/05, 90b/04, 90b/09, 91a/03, 91a/03, 91a/05,
91a/07, 91a/09, 91b/06, 91b/08, 91b/08, 92a/09, 92b/06, 94b/02, 94b/02, 94b/09,
95a/01, 96b/01, 96b/03, 97a/08, 97b/01, 98b/05

[=169]

qadar (< Ar. *qadar*) 1. Dek, o noktaya değın.

(قدر) eger ol menfez bolmasa erdi ol teşükde ol **qadar** barabilmes erdim (44b/09)

2. O boyutta, o ölçüde.

(قدر) elmās pāraları uluğ kiçig ol **qadar** kim itge yapuşur erdi (50b/02)

3. Miktarda.

(مقدار) aytıp tururlar kümüşni iki üç arşun **qadarı** özine tartar (61b/04)

● **ni qadar** Kaça, ne kadar.

(چند) *andın sordılar kim zümürüüd bahāsı ni kadar bolğay ve burunğı pād-şāhlar hāzīnasında munteg yoğ ermiş* (49a/06)

• **ƙadarınca** 1. Büyüklüğünde, ölçüsünde.

(قدر) *anıñ dāneleri māş dānesi ƙadarınca bolğay ve rengde kızıl bolğay* (67b/01)

(.) ve *ʿaybsız tağı bir āyā ƙadarınca ve anıñ çevresini altun birle yonmuşlar* (48b/03)

2. Miktarınca, ölçüsünce.

(قدر) *nerūk bolmağay erdi ve anı iki arpa ƙadarınca yimek kerek* (91a/08)

3. Uzunluğunca.

(مقدار) *çün kıyaş toluğ kılsa bir barmaq ƙadarınca uzanmış bolğay* (46a/03)

k. 15a/05, 39b/08, 44b/09, 49a/06, 50b/02

k.+da 30a/06, 35b/03

k.+ı 47a/07, 61b/04, 70b/02, 71a/08, 94a/07, 98b/04, 98b/05

k.+ınca 6b/06, 9b/04, 28a/07, 44b/05, 46a/03, 48b/03, 58b/09, 67a/04, 67b/01, 91a/08, 94a/05

[=25]

ƙadeh (< Ar. *ƙadeh*) Kadeh, su bardağı.

(قدح) *çīnī āletleriniñ hāşşiyeti bilmekde andın çanaqlar ve bardaqlar ve ƙadeh ol balçıkdın kılurlar* (65b/04)

k. 55a/09, 65b/04

k.+de 55b/01

k.+ler 57a/09

k.+lerine 56a/01

[=5]

ƙadīm (< Ar. *ƙadīm*) Eski zamanda, eskiden.

(قديم) *her kim özi birle tutsa şar^c illetindin īmen bolğay ve ƙadīmde ʿacem melikleri öz oğlanlarıña bağlar ermişler* (47a/06)

k. 34b/04, 43a/05, 51b/03, 58b/07

k.+de 38a/06, 38b/05, 39a/02, 47a/01, 47a/06, 51b/06, 54b/07, 55a/08, 56a/06, 58b/01, 86b/05, 86b/08

[=16]

ƙadğu Kaygı, keder.

(اندوه) *eger ağızda tutsalar hāşşiyet birle köñülge kuvvat birgey ve buşurğanmak ve*
қаdғu kitergey (42b/01)

k. 25a/03, 42b/01

k.+nıñ 37a/09

[=3]

қаdғulu (krş. қаdғuluk) Kaygılı, kederli.

(اندوهكين) *қaysı kişi kim cez^c özi birle tutsa köp қаdғulu bolğay* (59b/03)

k. 59b/03

[=1]

қаdғuluk (krş. қаdғulu) Kaygılı, kederli, üzüntülü.

(اندوهكين) *bu evānīdin biri benim hizmetkarlarım ilinde sınar bolsa ol қаdғuluk*
bolğay (59a/06)

k. 59a/06

[=1]

kāfūr (< Ar. *kāfūr*) Kâfur ağacından elde edilen hoş bir koku.

(كافور) *kāfūr ve şandal tireki katıg cezīrelerde turur ve қараңғı ormanlarda қış çün*
yapraqı yok turur (97a/05)

k. 24b/02, 95a/01, 96a/08, 97a/05, 97a/09, 97b/01, 97b/02, 97b/03, 97b/08

k.+da 97a/05, 97b/06

k.+nı 97b/06

[=12]

қағыз (< Far. *kāğez*) Kağıt.

(كاغذ) *anıñ hāşşiyetni ol turur kim bitiglig kāğızğa sürtse қaranı қағызdın kitergey*
(68b/05)

k. 61a/03, 85b/06

k.+da 68b/04, 74a/07

k.+dın 68b/05

[=5]

kāhī (< Far. *kāhī*) Saman rengi.

(كاهى) *azğına sarılıqğa urğay andın soñ kāhī taқı sarı yāķūtñi müferrihlerge işge*
sürgeyler (36b/07)

k. 36b/07

[=1]

ķāhir (< Ar. *ķāhir*) 1. Hakimiyet sahibi.

(قاهر) *sefīdrūynı terkīb ķılmaķ sebebi ol ermiş kim bir ķāhir pād-şāh buyurđı ta iw teħmelni altun kũmũşdin sındursunlar* (88a/07)

2. 932-934 yılları arasında halifelik yapmış Abbasi halifesi.

(قاهر) *ol çakģa tegri ħalīfālık muķtadırģa naķl kıldı ķāhir ve rāzī çakıģa tegrũ ħalīfāler ħazīnalarında cevher istegende bar ermiş* (36b/02)

k. 36b/02, 88a/07

[=2]

ķahr (< Ar. *ķahr*) Güçlũkle, zorlukla.

(قهر) *niçeme kim öz ħeddinde bolsa ermiş bolģay taķı kaçan ķahr birle ve kũç birle kindi yirindin yırak kitse* (03b/02)

k. 3b/02

[=1]

ķāide (< Ar. *ķāide*) Uygulama biçimi, usul.

(قاعده) *anı dürr okurlar ol kişiler kim caķd ķılurlar anlarını ķāideleleri andaģ turur kim* (21a/09)

k. 19b/03

k.+leri 21a/09

[=2]

ķak Kurutulmuş.

(تمك) *ve tāzası edģürek bolģay ķakındın ve zarũret cihetindin ķaknı işģe sürgeyler kim tāzanı saķlamaģa bolmaģay* (92b/05)

k.+ındın 92b/04

k.+nı 92b/05

[=2]

ķal- 1. Bulunmak.

(ماندن) *otnı bīħed yandursalar kim bu balçıkda ruķubat ķalmaģay* (10a/03)

2. Ardında kalmak, geriye kalan.

(ماندن) *ikinç ğurbāl ol bolģay kim burunģı ğurbāl üstünde ķalmıģ bolģay andın soģ kiçisini ewürgeyler* (19b/09)

3. Hayatta kalmak, yaşamak.

(ماندن) *ol qarı ʿavret haq civārıña vāşıl bolup erdi ve andın bir tıfl kız oğlan **qalıp** erdi*
(28b/01)

• **ʿacebge qal-** Şaşırmaq, hayret etmek.

(تعجب کردن) *ʿazīz mışr buyurdi kıymat qılğuçılarga kim aña kıymat qılıp tip kıymat*
*qılğuçılar ʿacebge **qaldılar*** (29a/06)

• **ʿācız qal-** Gücü yetmemek, aciz kalmak.

(عاجز شدن) *çün kıymat qılğuçılar kıymatdın ʿācız **qaldılar*** (29a/08)

• **yalğuz qal-** Tek kalmak.

(تنها ماندن) *bolğay cüft qılğaylar ve özgesi **yalğuz qalğay*** (20a/09)

• **yoqaru qal-** Üstte kalmak.

(سر آمدن) *ammā üçünç ğırbāl ol bolğay kim anlar kim ikinç ğırbāldın **yoqaru qalmış***
bolğay (20a/03)

k.-dı 62a/03, 68a/03

k.-dılar 29a/06, 29a/08

k.-ğay 20a/09, 42b/01, 55a/02, 56a/09, 78b/06, 78b/08, 81b/01, 98a/03

k.-ıp 28b/01

k.-mağay 10a/03, 96a/01

k.-mamış 92a/07

k.-mayın 86b/09

k.-mış 19b/09, 20a/03, 21b/02, 93a/08

k.-sa 97b/07

[=22]

qalʿa (< Ar. *qalʿa*) Kale.

(قلعه) *qaçan parsı özine müsellim kıldı aştahr **qalʿasındın** bir qadeh fırüzadın tapmışlar*
(55a/09)

k.+sındın 55a/09

[=1]

qalaʿtu (y.a) İran'ın Hürmüzgan eyaletine bağlı, kıyı şeridinden bir kent.

(قلاتو) *yinçüniñ çıkar yiri kış ve baħrayn ve **qalaʿtu** ve ħarg maʿberdin çıkarurlar*
(12b/02)

k. 12b/02

[=1]

kalay (< Ar. *kalay*) Kalay.

(قلعى) *kişige şehvet köp zahmat birse yufka kılmış kalaynı biline bağlasa anıñ şehvetini iksitgey* (84b/04)

(رصاص) *faşl kalaynı bilmekde ve anıñ hāşşiyetin añlamakda ve aña kalay ayurlar* (84a/05)

k. 43b/09, 44a/02, 76b/04, 76b/05, 77b/03, 77b/07, 78a/02, 78b/05, 83b/03, 84a/05, 84a/09, 87a/09, 88a/09, 88b/05

k.+dın 83b/05, 84b/02, 84b/07, 88a/06

k.+ı 61b/05

k.+nı 84a/05, 84a/08, 84b/04

[=22]

kalayla- Kalaylamak.

(.) *köprek filizātdın kim anıñ birle qarıştırsalar anı köydürgey ve arığ altın kalaylağa(y)* (81b/01)

k.-ğay 81b/01

[=1]

kalb (< Ar. *kalb*) Sahte, hile.

(قلب) *temürni isitgeyler ve aña sürtgey ol kim kalb bolsa nişān bolğay* (63a/02)

k. 63a/02

[=1]

kalblık (< Ar. *kalb* + Türk. *+lık*) Sahtelik, hileli.

(قلبی) *ol eçki içinden mütevellid bolğay hem tegirmi turur ve aña kalblık birle oğşaş kılğaylar* (63a/01)

k. 63a/01, 64a/01

[=2]

kalımyay (?)

• **kalımyay fizzi** Bakır işlendikten sonra kalan tortu, eriyik.

(قلیمیا ء فضی) *ağız isini körklüg kılğay ve sindik zahmatına islām kılğay ve andın kalımyay fizzi hāşıl kılğaylar* (83a/08)

k. 83a/08

[=1]

kalın Kalın, ince olmayan.

(سَطْبِر) ve ʿūd türlüg turur kıaysı ʿūd kim suw üzre kilse asrı yaman bolğay kerek kim muhkem ve yağlıg **kalın** yilme bolğay (96b/09)

2. Örtülü, kapalı.

(سَتِير) çün köremez kim bir pāra **kalın** mağnāṭīs kim veznde biş mişkāl temürni özine tartar (60b/08)

k. 16a/03, 60b/08, 96b/09

[=3]

kalınlık İnce olmama, kalın olma hali.

(سَطْبِرِي) aşı ol turur kim taşkı tirisi kalın bolğay taķı **kalınlıķnıy** fāydası ol turur (16a/03)

k.+nıy 16a/03

[=1]

kalın Kalın.

(غَلِيظ) bir kesek **kalın** yıgaç taķı anıy uçını yip birle iki iri kılgay (14b/06)

k. 14b/06

[=1]

kamaş- Kamaşmak, parlamak.

(نِيْزِه كِرْدِن) kaçan hālīş zümürrüdnı efʿī közine berāber tutsaη efʿī közi **kamaşķay** (47b/03)

k.-ķay 47b/03

[=1]

ķamçı Kilise çanıını çalmak için ucu çan tokmağına bağlı ip.

(مَقْرَعَه) ʿibādetleri vaķtında temürdin **ķamçı** bir aηa ururlar hāyil ünler andın çıķğay (87b/05)

k. 87b/05

[=1]

ķamer (< Ar. ķamer) 1. Felek, ay altı alem.

(قَمْر) anlarnı yaratmışındın soη bu felek **ķamerni** yarattı kim aηa ʿālam-ı sufī tirler yaʿni bu dünya (03a/07)

k.+ni 3a/07

[=1]

kāmil (< Ar. kāmīl) Çok, oldukça çok.

(کامل) *kızıl gügürt barçadın şerîfrağ ve edgürek türlüg turur tağı reng sebebinde **kāmil** fāydası bar* (79b/04)

• **kāmil kıl**- Tamlaştırmak, olgunlaştırmak.

(کامل کرداند) *merhemlerde müstamel bolğay ve renglerni **kāmil kılğay*** (75b/09)

k. 30b/07, 75b/09, 79b/04

[=3]

kāmilrağ (< Ar. *kāmil* + Türk. *+rağ*) Daha kamil olma, daha tam olma.

(کاملتر) *ol yād kılınğan nevilerdin ol kim rengde ve tarāvatta ve şafada ve kadarda **kāmilrağ** bolsa ve aybsız kıymatta ve hāşşiyette ve eğerde anıñ fāydası artuğ bolğay* (35b/03)

k. 35b/03

[=1]

ķamuğ Bütün.

(.) *ağ yinçü **ķamuğ** renglerdin yağşırağ bolğay* (17b/06)

k. 17b/06

[=1]

ķamuş Kamış.

(جزوی) *ķürük ķamuşnı hurda kılıp izse bir pāra ol **ķamuşdın** tağı bir pāra şalaya kılınmış yinçüdin tağı ikisini birge hātun kişi süti birle izgey* (25a/07)

k.+dın 25a/07

k.+nı 25a/07

[=2]

ķan Kan.

(خون) *eger ögüp burunğa sipseler **ķanni** tığay* (65b/06)

k. 25a/03, 26b/07, 59b/08, 61a/05, 63b/01, 64a/04, 66b/05, 67a/09, 67a/09, 73b/08, 74b/02, 75b/04, 75b/09, 76a/01, 84b/05, 94b/03, 94b/03, 95a/02, 95a/07, 96a/05

k.+ğa 41a/01, 62a/07

k.+ı 42b/03, 94b/02

k.+ına 62a/06

k.+ını 47a/04, 66b/06, 66b/06, 67a/06

k.+nı 42b/03, 65b/06, 75b/02

[=32]

kān (< Far. *kān*) Maden, maden ocağı.

(کان) *frenk hedlerinde turur ve ol iki türlüğ bireri **kān** içinde köz teg ylturar ve birerini taşdın hāşıl kılurlar (80a/09)*

k. 80a/09

k.+dın 80b/05

[=2]

kānī (< Far. *kānī*) Madensel, cevher.

(کانی) *sefīdrūynı bakır birle kal'aydın kılğaylar **kānīdin** özge bolğay ve arığ ve ak gevher bolğay (88a/07)*

• **kānī şengerf** Civaya verilen bir isim.

(کانی) *sindik taş kızıl bolğay şengerf teg kim izilmemiş bolğay ve ba'zı aña **kānī** şengerf oğurlar (80b/01)*

k. 80b/01

k.+dın 88a/07

[=2]

қанат Kanat.

(.) *barçadın edğürek tāvusī turur kim anda yaşıllıķı ve şu'ā kim tāvus **қанатı** teg körmege bolğay (37b/02)*

(پر) *mağnāfīsdın özge kehribā teg ve bīcāde teg kim kuş **қанатını** cezb kılğay (61b/01)*

k.+1 37b/02

k.+ına 45a/07, 56b/03

k.+ını 61b/01

[=4]

қанді (?)

• **қанді түтыә** Bir tür tutya.

(қанді) *ol yirde turur kim ve ma'deni turur ve aña **қанді түтыә** ayurlar (72b/08)*

k. 72b/08

[=1]

қандур- İçme isteğini gidermek.

(تشاند) *könjülge kuvvat birgey ve buşurğanmak ve қадғу kitergey ve susamak **қандурғай** (42b/01)*

k.-ğay 37b/08, 42b/01, 56a/09

[=3]

kap- Almak.

(بايستن) *kehribāni qačan ilge sürtsele kim isingey kiçig uluğ quruğ selāmnı **kaḫay***
(66b/02)

k.-ḫay 66b/02

[=1]

ḫap 1. Kap, kabuk.

(عايي) *ḫışın ni kim sovuq bolsa zarūret aña bir **ḫap** kerek turur* (10b/06)

2. Koruyucu.

(وقايه) *bu şūret burunraq bolğay taḫı taş bolğandın soñra aña **ḫap** bolğay* (10b/08)

k. 10b/06, 10b/08

[=2]

ḫapān (< Ar. *ḫabbān*) Terazi.

• **ḫapān taşı** Eskiden terazi ağırlığını sağlamak için kullanılan taş.

(سنک قپان) *alamut tağında bir pāra bakır tapmışlar **ḫapān taşı** birle biş batman ve bu
barça nādirlerdin turur* (84a/04)

k. 84a/04

[=1]

ḫaplan Kaplan.

(پلنک) *qačan **ḫaplannı** öldürürseler nerūk anıñ ḫarnındın çıkar* (91b/08)

• **tişi kaplan** Dişi kaplan.

(پلنک ماده) *ḫayvānlarğa bu cins añlamaklıq bar anteg kim **tişi kaplan** qačan burun
zahmat tartsa nerūk istep yigey* (64b/03)

k. 64b/03, 90b/08, 91b/02, 91b/04, 91b/06

k.+ğa 91a/09

k.+lar 91b/05

k.+nı 91b/08

[=8]

ḫapsa- Kapsamak, etrafını kaplamak.

(محيط) *ol yir astında kim havāyi bolsa taḫı yiri kim ol havāyi **ḫapsamış** bolsa tütün
ḫāşıl bolğay* (78b/02)

(محيط شدن) *andın soñra bir özge sebeb birle isig havā anı **ḫapsağay*** (11b/07)

k.-ğay 11b/07

k.-mış 78b/02

[=2]

ķapsanıl- Korumak, kapsamak.

(مستودع) *ķudret şan'atı birle taķı ũndegen turur ķullarını **ķapsanılmıř** raķmetiņe ya'ni tireņ nihāyetsiz raķmetke (1b/04)*

k.-mış 1b/04

[=1]

kār (< Far. *kār*)

• **kār ķıl-** Etki etmek, işlemek.

(کار کردن) *eger özi birle tutsa zehr az **kār ķılğay** ve özge zehrlerke taķı islām ķılğay (63b/08)*

• **kār bol-** İşlemek.

(کار کردن) *ķaçan yāķūtını özi birle tutsalar tād'ün 'illetindin imen bolğay taķı ve ta ol kişiğe kim birge tutsa aņa **kār bolmağay** (42a/09)*

k. 31b/05, 42a/09, 63b/08,

[=2]

ķar Kar.

(برف) *tileseler yil faşllarındın yağmurdın **ķardın** bulutdın burçaķ ol taş vāsıřası taķı fi'li birle hoş keltürülür (69b/03)*

• **ķar yağ-** Kar yağmak

(برف باریدن) *ķara nerse suwğa salmağa bolmağay kim hāli yağmur ve **ķar yağa** başlağay (70a/04)*

k. 69a/08, 69b/04, 69b/06, 70a/04

k.+dın 69b/03

[=5]

ķand (y.a) Hindistan'da bir bölge.

(قند) *anıņ ma'deni tağda turur bādiye yirinde **ķandğa** yawuķ bir uzan turur (72b/09)*

k.+ğa 72b/09

[=1]

ķara Siyahlık.

(سیاهی) *anıñ hāşşiyetni ol turur kim bitiglig kâğızğa sirtse **qaranı** kâğızdın kitergey*
(68b/05)

k. 7a/07, 11a/02, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 12a/01, 12a/08, 14a/01, 14a/07, 14b/07,
16b/08, 17b/09, 25a/05, 37b/03, 38a/08, 38b/02, 39a/01, 43b/07, 47b/08, 50b/08,
51a/07, 54b/06, 57a/04, 57a/06, 58a/01, 59b/01, 60a/05, 62a/09, 63b/06, 64a/02,
64b/01, 67a/04, 69a/01, 70a/01, 70a/04, 71a/08, 71b/03, 71b/07, 73a/07, 73b/04,
76b/02, 76b/06, 77b/05, 77b/07, 78b/05, 79b/06, 80a/03, 82b/05, 83b/01, 85b/08,
88b/02, 90a/02, 95a/05, 95a/06, 95a/07, 95b/06, 96b/03, 96b/04

k.+lar 44a/05

k.+nı 62b/01, 68b/05

k.+sında 70b/05

[=62]

qaralıgac Kırılğıç.

(خطاف) *kiçig kim **qaralıgac** yuvasında bolğay* (64b/01)

k. 64b/01

[=1]

qaralıg Siyahlık.

(سیاهی) *bireri şeffāf bolğay ve az **qaralıgğa** urğay ve bolğay kim yahşı qara bolğay*
(58a/01)

(سیاه فام) *anıñ edğüreki kızılı turur kim **qaralıgğa** urğay* (60b/04)

(سوده) *iskimiş cerāhatlerge qoysalar itini arturğay ve **qaralıg** yüzni anıñ birle yuwsalar*
edgü kılğay gay (68b/06)

k. 40a/06, 68b/06, 84a/07, 95a/06

k.+ğa 17a/05, 38b/01, 58a/01, 60b/04, 71b/03, 73b/07

k.+ı 39a/03

[=11]

qarañgı Karanlık.

(تاریک) *şandal tireki qatıg cezirelerde turur ve **qarañgı** ormanlarda kış çün yapraqı*
yok turur (97a/05)

k. 97a/05

[=1]

qarañguluq Karanlık.

(تاریک) *kim eger ol külükleriniñ toynağı taşğa teğer bolsa ħāli tuman **qarañgıluq** peydā bolur* (70a/01)

k. 70a/01

[=1]

qarār (< Ar. *qarār*) 1. Ölçü, miktar.

(مستقر) *bu tört ʿunşur aşl ve madda tururlar bir **qarārda** ve ortaqlıq munlar arasında her bir şüretniñ köşesi turur* (06a/08)

(قرار) *ikinç cilā birgeyler anıñ rengi aşlı **qarārğa** yana kelgey* (55a/02)

2. Bir süre.

(قرار) *qaçan bir lehze anıñ kursağında **qarār** tutsa anıñ yüziniñ rengi kızıl bolğay* (53a/02)

3. Tam ölçüsünde, kararında.

(قرار) *qaçan anı sirkege salsalar taşkaru sıçrağay sirkede **qarār** tutmağay* (65a/01)

• **qarār qıl**- Karar vermek.

(قرار کردن) *anıñ üçün kim niçe ayada tutar bolsañ **qarār qılmağay*** (16b/04)

(قرار گرفتن) *anıñ reyi aña **qarār qılıp** turur kim yüz mişkāl irimiş altun uluğluqda ve şekilde ançaçaqlıq bolğay* (43b/05)

• **qarār tut**- Karar vermek.

(قرار گرفتن) *bardım ʿazizniñ reyi aña **qarār tutup** erdi ve buyurdı* (29b/05)

k. 6b/05, 16b/04, 29b/05, 43b/05, 53a/02, 65a/01

k.+da 6a/08,

k.+ğa 55a/02

k.+ında 89b/06

[=9]

qararaq Daha kara, daha siyah.

(سیاه تر) *anıñ maʿdeni köp yirlerde bar ve ʿizzetsiz turur ve qalʿaydın **qararaq** bolğay* (84b/07)

k. 84b/07

[=1]

qarāyī Siyah renge yakın,

(سیاهی) *anıñ rengi **qarāyī** turur kim qaralıqğa urğay qaçan anı ħak birle anı izseler kızıl suw andın çıqğay* (73b/08)

k. 73b/07

[=1]

qarǵıcı.

• **taǵ qarǵıcı** Madenci.

(كوه كشاه) *qaçan ma^cdenlerde taǵ qarǵıcılarǵa bir kesek tarāvathıǵ la^l ilge kirse anı ortaqdın yā ma^cden müşerreflerindin kizlegeyler (53a/01)*

k.+largā 53a/01

[=1]

qarı Yaşlı, ihtiyar.

(پير) *bir qurla şeylān şehriñe yettim ol qarı^cavret haq civāriña vāşıl bolup erdi (28b/01)*

k. 28a/06, 28a/07, 28a/08, 28b/01

[=4]

qarıǵ Ark, su kenarı.

(كنار) *qaçan teñiz mevc ursa anı qarıǵǵa salǵay felekege oǵşaş bolǵay (70b/01)*

k.+ǵa 70b/01

[=1]

qarın Karın, göbek.

(شکم) *eger pūranı qarınǵa yaqsalar hāşşıyyet birle içegi qurtlarını öltürgey (75a/08)*

• **qarın barmaǵı** İshal.

(اسهال) *zaǵm yirine qoysalar yaman iski cerāhatlarge islām qılǵay ve qarın barmaǵını men^c qılǵay ve kuvvat birür (60a/08)*

k. 47a/04, 47a/04, 60a/08, 90a/05

k.+ǵa 75a/08, 84a/03

k.+ı 92b/04

k.+ına 94b/01

k.+ındın 69a/07, 91b/08, 92a/08

[=11]

qarındaş Kardeş.

(برادر) *qaçan hādī halīfālıǵa olturǵanda öz qarındaşı reşīdge ıda birdi (36a/04)*

k.+ı 36a/04

[=1]

qarış Karış.

(بدستکی) *kaçan anıñ uzunluķı bir **ķarışca** bolğay* (91a/01)

k.+ca 91a/01

[=1]

ķarış- Karışmak, karışma.

(ممتزج کردن) *munteg ni iħtilāf kim birlikde ötüşe iħtilāf sebebi birle **ķarışur*** (07b/05)

(امیخته شدن) *her cevheri kim yaruķ bolsa anıñ maddası suwı bolğay kim birniñ iħtilāfi birle birge **ķarışķay*** (10b/03)

(امتزاجی) *kaçan kim **ķarışmak** taķı cüftlük bolsa özge reng peydā bolğay* (12a/04)

(امتزاج) *taķı yeti filizāt toğmaķı zıbaķ buħārı **ķarışmaķı** eşerindin her biri birinde* (79a/05)

(امیز) *anteg **ķarışmak** kim biri birindin adırmaķğa mümkin bolmağay* (06b/03)

(مركب) *bireri ala reng bolur ve bireri **ķarışmış** barça rengdin ve birer keltürüp tururlar* (69a/06)

(ترکیباتی) *kim filizātınıñ aşlı ve maddası bolğay ve **ķarışmaķı** kim anlar ortasında tüşgey* (78b/03)

• **ķarışmak tüş-** Karışmak.

(اختلاط افتادن) *munteg ĳara birle aķ ortasında **ķarışmak tüşe** üdī ekheb reng andın ĳāşıl bolğay* (12a/08)

k.-ğaylar 6b/02

k.-ķay 10b/03, 92a/05, 99a/01

k.+maķ 6b/03, 12a/04, 12a/05, 12a/08, 30b/07

k.+maķı 78b/03, 79a/05

k.-mış 38b/04, 39a/08, 47b/06, 47b/07, 55b/02, 59b/01, 69a/06, 70b/01, 86b/01

k.-sa 10a/09

k.-ur 7b/05, 88a/05

[=22]

ķarışmaķlıķ Karışmak.

(تخلخل) *kaçan azraķ yağ aña tegse ol cezvge **ķarışmaķlıķ** sebebdin yumşaqlıķ ol yağdın ĳatışķanı üçün ilengey* (54b/08)

k.+maķlıķ 54b/08

[=22]

ķarıştur- İki şeyi birbirine eklemek, karıştırmak.

(امیختن) *muḥkem yirde bir pāra arpa **qarışturmaq** kerek* (97b/09)

(امتزاج دادن) ve anı **qarıştursalar** ol barçanıñ ḥāşılı bir reng bolğay (07a/08)

(ترکب کردن) ve özge dārūlar birle **qarıştursalar** ağız isini körklüg qalğay (83a/07)

k.-ğaylar 99a/02

k.+maq 24b/03, 97b/09

k.-salar 7a/08, 7a/09, 11a/07, 74a/08, 75a/04, 75b/05, 76b/03, 76b/05, 81a/01, 81b/01,
83a/06, 83a/07, 83b/02

[=17]

qarışturul- Birleştirmek, birbirine eklemek.

(الحاق کردن) *burunğı hükmler sözündin taqı ol kim bu qulğa tecrube birle ma'lūm bolup
turur erdi anıñ birle **qarışturuldu** taqı bu kitebge taşuqnāme-i ilḥānī at qod(d)um*
(02b/01)

k.-turuldu 2b/01

[=1]

qarlığaç Kırlangıç.

(خطاف) **qarlığaç** ol taşnı keltürgey gümānī ol kim balaları sağ bolğay tip anlar qatında
qoyğay (64b/02)

• **qarlığaç balası** Kırlangıç yavrusu.

(بچه خطاف) ol turur kim **qarlığaç balasını** za'ferān birle sarğartqaylar (64b/02)

k. 64b/02, 64b/02

[=2]

qarmaq

• **balıq qarmaqı** Olta iğnesi.

(ماهی شست) **balıq qarmaqı** kibi ol ḥayvānnıñ a'zāsı cerāhatlıq bolğay elbette tüşgey
gay (89a/09)

k.+ı 89a/09

[=1]

qarşu Karşı.

(مقابل) eger quyaşqa **qarşu** tutsalar yā aydınlıqğa ba'zısı kızıl körüngey (53b/08)

k. 6a/05, 53b/08, 56b/03, 58b/09

k.+sına 9a/01

[=5]

kaşnı Bir tür taş, farsça sözlüklerde bulunamadı.

(انكرد) *kümüşni iki üç arşun kadarı özine tartar ve bir taş bar asrı katıg ve andın yaman isi kelür kaşnı teg ve ol taş kal'aynı özine tartar (61b/05)*

k. 61b/05

[=1]

kaşaba (< Ar. *kaşaba*) 1. Yerleşim yeri, kasaba.

(قصبه) *ve belgürmekiniñ sebebi ol ermiş kim bedehşān kaşabasında bir yıl 'azīm zelzele boldı (51b/08)*

2. Bir tür zümrüt.

(قصبه) *nādir bolğay kim kaş zümürrüddin bolğay kim anı kaşabadın kılmuş bolğay (45b/09)*

(قصبات) *züümürrüdge kaşabāt ayturlar uzunlığı üçün ve koşlıqını oħşaturlar kaşabağa ve nādir bolğay (45b/08)*

k. 46a/07

k.+at 45b/08

k.+dın 45b/09

k.+ğa 45b/08

k.+nı 46a/06

k.+nıñ 48b/01

k.+sında 51b/08

[=7]

kaşbü'z-zerire (< Ar. *kaşbü'z-zerire*) Eğir otu, dere ve durgun su kenarlarında yetişen,

50-125 santimetre yüksekliğinde, çok yıllık ve otsu bir bitki.

(قصب الزيره) *ba'zısı ol turur kim geç hāşıl bolur ve ol fīn mahtūm turur taqı kaşbü'z-zerire taqı sāzec hindī ve ol duşvārliq birle hāşıl bolur (93a/02)*

z. 93a/01, 93a/09, 93b/01

[=3]

kaşd (< Ar. *kaşd*)

• **kaşd kıl**- 1. Zarar vermek,

(قصد کردن) *kim ol tağlarda ziyānliq cānvārlar bolğay kim kişiğe kaşd kılğaylar (49b/08)*

2. Meyil etmek, yolunu bulmak.

(قصد کردن) *anı suw kılğay suwnıñ mizācı meyli hükmince suw öz yirine **kaşd kılğay***
(5b/03)

k. 5b/03, 49b/08

[=2]

kaşır (< Ar. *kaşir*)

• **kaşır tur-** Eksiklik hali, kusur.

(قاصر) *şu zamāne halāyıkñıñ köpreki anı bilmeklikke **kaşır tururlar*** (77a/02)

k. 77a/02

[=1]

kaşr (< Ar. *kaşr*) Köşk, saray.

(قصر) *kim baʿzı islām ehliniñ muṭī'leriñe derecātları kemāli sebebindin anlarğa uçmaqda **kaşrlar** kerāmet kılğay* (30b/04)

k.+lar 30b/04

k.+ları 30b/03

[=2]

kaş 1. Yüzük üzerinde taş konulacak oyuk kısım.

(نکین) *kaşısı **kaş** kim tegirmi ve mızrābi bolsa ve arkaşısı kubba teg bolsa ve beyik anıñ bahāsı artuq bolğay* (40b/05)

2. Mühür yüzük.

(نکین) *bir miñ altunğa satğın almişlar ve manşūr halifāniñ bir **kaşıs** bar ermiş zümürüddin* (48a/07)

3. Kaş.

(نکین) *aña nīmrü ayturlar ve ol **kaşlar** hisābına sananılgay ve barça şekl(l)erniñ edgüreki galğan bolğay* (19a/03)

k. 40b/05, 45b/08, 70b/04

k.+ı 48a/07

k.+lar 19a/03, 45b/04, 46a/04, 72b/02

k.+largā 58b/08

k.+nı 40a/05, 61b/05

[=8]

kaşan (y.a)

• **kaşan tağları** İran'ın İsfahan eyāletinde bulunan bir dağ.

(قاشان) *o(l) türlüg barça ʿālam ʿacāyiblarından turur ve ol şu tağlarında tağı **kaçan tağlarında bolur** (59a/03)*

k. 59a/03

[=1]

kat 1. Tabaka.

(تبقه) *ol tabaka tabaka :yaʿni kāt kāt: turur her bir **kāti** bir mahşūş reng birle renglenmiş bolğay (11b/04)*

2. Devlet büyükleri veya din büyüğünün katında, huzurunda.

(حضور) *ol vilāyet müşerrefleri **katında** ol kim yirde dengi bolsa yā artuğrak vilāyet biginiñ bolur (15b/01)*

(نزد) *biraz yimiş tağı taʿām papa(s) **katıña** ilette papas aña hürmet kıldı (33b/06)*

(پیش) *köp laṭif iw teħmelindin iskender **katına** keltürmişler (59a/04)*

3. Nezdinde.

(نزد) *yinçü tabībler **katında** muʿtedil turur ve şalaya kılingay (24b/09)*

4. Beraberinde, yanında.

(با) *kaçan anda yettim türlüg yinçü kim **katında** bar erdi (29a/04)*

5. Yakınında, civarında.

(پیش) *billūr nevʿi teg ve ħoms ve cerāhat taşı biter buħāra şehri **katında** tağı bar beyik (46a/02)*

(نزدیک) *ol kim balaları sağ bolğay tip anlar **katında** koyğay (64b/03)*

6. Etrafında, çevresinde

(حوالی) *bu mühre andın toğar işekniñ boynu **katında** bolğay (63b/02)*

(جانب) *seraṭān baħrī teħizde bolğay oħşaş bolur köl kışkacına edğürek yiri anıñ başı **katındağı** turur (70b/07)*

7. Göre.

(نزد) *baʿzı **katında** peykānī kim azğına uzunrak bolğay edğürek tutarlar ve aytıp tururlar (54b/03)*

(پیش) *ol barça renglerdin yamanrak bolğay ve baʿzı **katında** memsūħ yaħşırak turur (54b/03)*

• **kat kat** Kat kat, tabaka tabaka.

(تو تو) *kaçan sindursalar ortası aq bolğay ve **kat kat** bolğay (96b/01)*

(تو بر تو) *burundan asrı kiçig bolur andın **ķāt ķāt** olturğay ve bağlangay ve ķatıg bolğay*
(13b/07)

k. 11b/04, 11b/04, 13b/04, 13b/07, 13b/07, 73a/09, 73a/09, 96b/01, 96b/01

k.+ı 11b/04

k.+ımda 29a/04

k.+ına 59a/04

k.+ında 15b/01, 24b/09, 26b/03, 45b/07, 46a/02, 49b/09, 54b/03, 54b/03, 63b/02,
64b/03, 92b/02

k.+ındağı 70b/07

k.+ıña 33b/06

[=25]

ķat- Katmak, eklemek.

(بياميزند) *her birini birge **ķatsalar** bir hāş reng hāşıl bolur* (11a/05)

k.-salar 11a/05, 73b/03

[=2]

ķatiğ 1. Şiddetli, aşırı.

(مفرط) *ķaçan kim **ķatiğ** ot bir tandurniğ içinde yandursalar andın ol ot yalını eksülse*
(06a/03)

(افراط) *ķaçan hararet eşri **ķatiğ** bolsa yaşnı ķurutur* (10a/04)

(.) *hastalıkdın saklağay taķı **ķatiğ** baş ağırıkıña gül suwı birle izgeyler* (25a/05)

2. Sert, katı.

(صلب) *pīšekārlar ķatıg cismlerni topraķ vāsıtası birle suw kılurlar* (06a/07)

(صلايت) *ol taş asrı **ķatiğ** bolğay elmās taşı teg* (10a/06)

(سخت) *anıñ birle taşları kim **ķatiğ** bolsa teşgeyler ve anıñ tabī'atı savuķ ve ķuruğ turur*
(51a/09)

(مصادمت) *tiz ta'amlıgdın taķı ve **ķatiğ** cevherlerniğ ķatıglıkındın anıñ üstün yüzi ģasta
bolğay* (54a/03)

3. Taşlaşmış.

(متحجر) *barça taşlar balçık turur **ķatiğ** bolmış* (09b/07)

4. Çok, fazla.

(غایت) ***ķatiğ** tegirmiliki üçün taķı aña parsi luğatinde ģalğān okurlar* (16b/04)

5. Sıkıca, sımsıkı.

(استوار) *anda kızılğa mâyil ni yigit cānvārlardın kılsalar **katıǵ** muhkemrak bolǵay*
(90a/09)

k. 6a/02, 6a/03, 6a/07, 9b/07, 10a/04, 10a/05, 10a/06, 13b/07, 16b/04, 25a/05, 31b/05,
50b/07, 51a/09, 54a/03, 55a/05, 61b/04, 64a/08, 65a/03, 65a/04, 65a/05, 65a/07,
67b/06, 71a/02, 75a/07, 77b/02, 77b/02, 85b/01, 86b/02, 90a/03, 90a/09, 97a/05
[=31]

katıǵlıǵ Karışık olma, saf olmama.

(مغشوش) *eger özge isi kelse **katıǵlıǵ** bolǵay* (96b/07)

k. 95b/09, 96b/05, 96b/07, 96b/08

[=4]

katıǵlık 1. Katılık, sertlik.

(تجری) *ve ol yirlerde tamām **katıǵlık** bolǵay ve anıñ içinde muhteķin buhārlar bolǵay*
(08a/01)

(صلابت) *andın edǵü ve kızıl ve yultıraǵan ve şāftı ve şeffāf bolsa kızıl yāķütǵa yawuķ*
*bolǵay ammā **katıǵlıkda** berāber bolmaǵay* (51b/06)

(مصامت) *ol turur kim **katıǵlık** ortaklıķındın taş birle temür ve pülāddın ot hāşıl bolur*
(77b/01)

(درشتی) *ammā edǵüreki ol turur kim asrı kızıl bolǵay ve anda **katıǵlık*** (59b/06)

2. Keskin, şiddetli.

(حدت) *bir künde on deremdin artuķ izmege bolmaǵay isi **katıǵlıķındın*** (95a/02)

k. 8a/01, 59b/06, 72b/03, 77b/01

k.+da 51b/06

k.+dın 31b/01

k.+ı 8a/09

k.+ındın 32b/04, 54a/04, 95a/02

[=10]

katıǵrak Daha sert.

(سختتر) *ammā mekkī izmekte zümürrüddin **katıǵrak** bolǵay* (46b/06)

(صلبتر) *andın soñ sarı ve sarı la^l kızıldın **katıǵrak** turur* (52a/01)

k. 46b/06, 52a/01, 53b/06, 59a/09, 72b/01

[=5]

katış- Karışmak, katışmak.

(اميختن) çün suwnuñ isigliki ġālib bolsa yirniñ pāralarıña kim suw birle **ķatısmıñ** bolġay
ħamīr bolmıñ bolġay (10a/01)

(ازدواج) taķı aķ birle ġara **ķatıñmaķı** birle muħtelif renger ġāşıl bolur (11a/04)

(متخلخل) ol cezvge ġarıñmaķlıķ sebebdin yumşaqlıķ ol yaġdın **ķatıñķanı** üçün ilengey
(54b/08)

k.-mıñ 10a/01, 17b/08

k.-ķanı 54b/08

k.-ķay 66a/01

k.+maķı 11a/04

k.-mamıñ 56b/09

k.-mıñ 11b/02, 39a/02, 54b/05, 73a/09, 81a/07

[=11]

ķatıñtur- Eklemeķ, ġarıñtırmaķ.

(بياميزدن) bir pāra şamġ ʿarabī ve zaʿferān aña **ķatıñtursalar** ve anıñ birle nerseleri
bitiseler çün ġurusa altun teg bolġay (72a/02)

k.-salar 72a/02

[=1]

ķātl (< Ar. *ķātl*)

• **ķātl fiʿilin ġıl**- Öldürmeķ.

(مضرت) eger ġişi bir dengdin artuķraķ yiseler zehr **ķātl fiʿilin ġılġay** (47b/01)

k. 47b/01

[=1]

ķatla Defa, kez, kere.

(كرات) eger yāķūtnı niçe **ķatla** otķa kevürseler ançaķaķlı isitseler kim ot rengine tutsa
herġiz yaman bolmaġay (31b/06)

k. 31b/06

[=1]

ķatire (< Ar. *ķatire*) Damla, su damlası.

(قطره) ġaçan bu **ķatireler** şadaf içine yetse ol ġāşşıyyeti kim şadaf içinde ezel ġudreti
birle taʿbiye ġılup turur (13a/09)

k. 17b/06, 94b/04, 94b/04

k.+ler 13a/09, 37b/09

k.+lerini 13a/08

[=6]

qavl (< Ar. *qavl*) Sözü, laf.

(قولی) *anıñ tabī'atını germ ve ter turur ve bir qavlda mu'cedil turur* (81a/08)

k.+da 81a/08

[=1]

qavm (< Ar. *qavm*) Bir milletin yâ da bir bölgede yaşayan insanların meydana getirdiği topluluk, toplum, kavim.

(اهل) *hindistân ve hıṭây qavmi anı asrı 'azîz tutarlar* (59b/06)

k.+i 59b/06

[=1]

qavs (< Ar. *qavs*)

• **qavs ve quzeḥ** Gökkuşığı.

(قوس و قزح) *qaçan aydıñğa tutsalar qavs ve quzeḥ rengi teg körüngey* (17a/01)

k. 17a/01, 51a/03

[=2]

qavuḫ Mesane, sidik yolu.

• **qavuḫtağı qum** Mesane taşı, böbrek taşı.

(مٹانه) *köymiş endāmğa sipseler fāyda qılğay ve qavuḫtağı kumnu yumşatğay* (90a/05)

k.+tağı 90a/05

[=1]

qavun Kavun.

(خريزه) *anıñ heddi bir çetlevükçe bolğay bir qavun teg ve hergiz üç raṭldin artuḫ bolmağay* (52a/09)

k. 52a/09, 90b/09

[=2]

qavuşluḫ Boşluk.

(تجويفی) *ol kiçig teşükler qurt yimiş turur ve bolğay kim yāqūtñiñ içinde qavuşluḫ bolğay* (39a/05)

k. 39a/05

[=1]

qaydın Nereden.

(از كجا) *taķı biş mişķāl aña birdi ir sordu kim bu taşnı **ķaydın** hāşıl ķıldın* (33b/09)

k. 33b/09

[=1]

ķayda

- **her ķayda** her nerede, nerede.

(هر كجا) *aña °acebge ķaldı anı kötürdi ve **her ķayda** kim ķiçer erdi* (68a/04)

k. 68a/04

[=1]

ķayın Akçakavak ağacı.

(خدنك) *ve hotūnıñ rengi öz ķarārında bolğay ve **ķayın** ağacı tüpündin bıçak desteleri
ķılğaylar* (89b/06)

k. 89b/06

[=1]

ķayna- Kaynamak, ısınmak.

(جوشد) *eger bir pāra қazan astında kim tolu ot bolsa kim **ķaynağay*** (91a/05)

k.-ğay 91a/05

k.+maқdın 91a/05

k.-r 55a/07, 91a/05

[=4]

ķaynat- Kaynatmak.

(جوشیدن) *anıñ bireri sarı bolğay ve eger inek süti birle **ķaynatsalar** asrı aқ bolğay
(90a/01)*

k.-ğaylar 40a/06, 48a/03

k.-қaylar 40a/09, 40b/01, 40b/02, 97b/02

k.-salar 85a/06, 90a/01

[=8]

ķayra Tekrar, yine.

(باز) *hiç hālde çeküçi ķabūl ķılmağay **ķayra** otķa salmağınca anıñ hāşşiyyeti ol turur
kim kōzge asrı nāfi° bolğay* (73b/01)

(ديكر) *artuқ kirpük kim kōz kırığında bitmiş bolğay yolқsalar **ķayra** bitmegey* (88b/09)

- **andın ķayra** Ondan sonra, ardından.

(دیگر باز) *şīşedin çıqarmak kerek ve yilge qoymaq kerek andın qayra şīşege qoymaq kerek* (24b/08)

k. 15a/08, 20a/08, 24b/07, 33b/05, 34a/07, 46a/06, 55a/02, 60b/05, 71a/07, 73b/01, 87a/01, 88b/09

[=11]

qaysı 1. Her.

(هر) ve **qaysı** *yinçü kim ol itge yawuq bolsa kim defteynge yawuq turur* (14a/02)

2. Herhangi biri, içlerinden biri.

(كدام) *bu sebedin dürr-i yetim oqurlar qaysı kim bir dengdin iki dengge aşsa ʿuyün hisābındın bolğay* (22a/02)

(هر چه) **qaysı** *kim suwluğ ve şāfi ve şeffāf bolsa anıñ bahāsı zümürrüd bahāsına yawuq bolğay* (53a/07)

(هر كرا) *yaʿni her qaysı ne kim zaḥm ursalar ve maʿlūm bolmağay* (94a/05)

(.) **qaysı** *kişi kim cezʿ özi birle tutsa köp qadğulu bolğay* (59b/02)

3. O ki, o şey ki.

(انچ) **qaysı** *kim hurda ve yaman ranglıg bolsa işlergenlerge tağ qāzğānlarğa birgeyler* (34b/02)

k. 13b/05, 14a/02, 14a/03, 14a/06, 20a/06, 21a/08, 22a/02, 22b/04, 34b/02, 38a/10, 38b/01, 40b/05, 41b/02, 52b/03, 53a/07, 54b/09, 56b/08, 56b/09, 57b/04, 59b/02, 71b/09, 83b/09, 89a/02, 89a/07, 94a/05, 94b/03, 94b/04, 96b/09

k.+niñ 88b/03, 88b/03

[=30]

qayşūrī (?) Bir tür kâfur.

(قيصوری) *ol kim taşʿid birle hāşıl kılsalar qayşūrī ayturlar* (97b/05)

k. 97b/04

k.+ni 97b/05

[=2]

qayt- 1. Geri dönmek.

(باز كشتن) *papas qabul kıldı ve bāzārgān qayra özge yoldın qayttı* (34a/07)

(مراجعة كردن) *içinde ol ir papasdın sordu ve yawuqluq körküzdi qaçan qaytmağa ʿazm kıldı* (33b/03)

2. Yitmek, ortadan kaybolmak.

(کشتن) *taḳı müteğayyir bolğay ve ʔarāvati **ḳaytsa** ve fesādğa tutsa ol fāsīd rengler barça munteg bolğay* (14a/05)

3. Eski haline dönmek.

(جای کردن) *ḳaysı hār turur şaddī mı yā şaştī mı turur kim ğırbāl birle hār muʕayyen bolğay taḳı vaḳt ve yir sebebindin **ḳaytğay*** (22b/04)

4. Değişmek, dönüşmek.

(کردن) *laʕ katığraq bolğay ve izilgen laʕlniñ rengi **ḳaytmağay*** (53b/06)

k.-ğanda 28a/08

k.-ğay 22b/05, 56a/02, 91a/01

k.-mağa 33b/03

k.-mağay 53b/06

k.-sa 14a/05

k.-tı 33b/05, 34a/07

k.-tım 29b/04

k.-ur 34a/05

[=11]

ḳaytar- 1. Durdurmak ve tersi etki etmek.

(باز دادن) *eger cerāhatke sipseler kim andın ḳan köp kelgey anı **ḳaytarğay*** (75b/09)

2. Gidermek, dindirmek.

(نشاندن) *ve çayan tişlegenge sirke birle izip yaḳsalar ağırığın **ḳaytarğay*** (57b/06)

3. Kopmuş damarı birbirine kaynaştırmak.

(نشاندن) *ḳaysı tatlığ bolsa közge islām ḳılğay ve ḳopmuş tamurlarnı **ḳaytarğay*** (57b/04)

4. Engellemek.

(باز دادن) *anıñ şehvetini iksitgey ve köp iḥtilām tüşmeki **ḳaytarğay*** (84b/04)

• **ḳaytar ḳaytar-** Engellemek, geri çevirmek.

(باز دادن) *tecribe ḳılınıp turur ve aytıp tururlar kim birer yılan tişlegenge yaḳsalar zehr ziyānını **ḳaytar ḳaytarğay*** (63b/04)

k.-ğay 57b/04, 57b/06, 63b/04, 63b/04, 66b/06, 67a/06, 75b/04, 75b/09, 76a/01, 84b/04, 84b/05

[=11]

ḳayu Hangi.

(.) ***ḳayu** cevher kim suw bolsa elbette aña bir saḳlağuçı kerek* (32a/07)

k. 32a/05, 32a/07

[=2]

ḳayyūm (< Ar. *ḳayyūm*) Tanrı'nın kayyum sıfatı, her şeyin ona muhtaç olması ve onun kimseye muhtaç olmaması.

(قيوم) *armaḳ taḳı yoḳ turur ve ḳayyūmı turur yoḳ anıḡ uluḡluḳıḡa eksüklük taḳı yoḳ turur* (01b/09)

k.+1 1b/09

[=1]

ḳaz- 1. Kazmak.

(كندم) bir *pāra taş ḳazdım* ve *yüzümi ewürdüim* (44b/07)

2. Taş üzerine işlemek, hakketmek.

(حك كردنه بوده) *ol ādem şüretini ve ḳuşlarını ve arslanlarını ḳazabilmiş* (48b/08)

k.-abilmiş 48b/08

k.-dım 44b/07

k.-ḡan 76b/03

k.-ḡanda 52a/07

[=4]

ḳazā (< Ar. *ḳazā*)

(قضا) *ve ol yirde ābādānlıḳ yoḳ ol yazı ḳazāsında şahrā ortasında taḡı bar asrı uluḡ* (44b/03)

k.+sında 44b/03

[=1]

ḳazan Kazan.

(ديك) *eger bir ḳazanḡa suw toltursalar dāyim köp ot ol ḳazan astında ursalar barḡa havā bolḡay* (5b/08)

• **ḡamām ḳazanları** Hamamda kullanılan kazan.

(ديكها حمام) *ḳaysınıḡ ḳurḡasını andın artuḡrak bolsa ḡamām ḳazanları ḳılḡaylar* (88b/04)

k. 5b/08, 91a/05

k.+ḡa 5b/08

k.+ları 88b/04

[=4]

kazğan

- **tağ kazğan** Dağda çalışan işçiler.

(كوه كنان) *yaman ranglıg bolsa işlengenlerge tağ kazğanlarğa birgeyler (34b/03)*

k.+larğa 34b/03

[=1]

keç- 1. Elemek, elekten aşağıya doğru düşmek.

(فرو شدن) *ol bolğay kim yinçüni aña koyğaylar ni kim andın keçer bolsa aña kiçig yinçü okurlar (19b/07)*

2. Geçmek, yıl veya mevsim için.

(گذشتن) *kaçan kim çommāk vaqtı keçti (28b/06)*

3. Akmak, gitmek.

(رفتن) *altun ma^cdenindin anda uluğ suwlar keçer (82a/06)*

4. Geçmek, yer değiştirmek.

(گذشتن) *temür rengi mi^cdege nāfi^c bolğay ve suwlardın kim ma^cdenlerge keçkey (86a/02)*

- **sılñiğ keçer yiri** Sel nedeniyle ortaya çıkan sel yolu.

(مسيل) *özge taşlar katıglıkındın kim ol sılñiğ keçer yirinde bolmuş bolğay (32b/04)*

k.-er 19b/07, 20a/01, 82a/05

k.-er 32b/04

k.-key 86a/02

k.-se 10a/09, 20a/07, 86a/02

k.-ti 28b/06, 62a/07

[=10]

keçük Kaşıntı.

(خارش) *ve köz otlarında işge sürgeyler ve köz keçükine islāmı bar (82b/07)*

k. 68b/02

k.+ine 82b/07

k.+ini 80a/04

k.+ke 83a/06

[=4]

keçür- (I) İpe dizmek, ipe geçirmek.

(رشته کشند) *ni kim andın tegirmiraḳ ve suwluḡraḳ bolsa anı ewürgeyler taḳı tizgeyler ve özgesini yipke **keçürüp** hār kılḡaylar* (20a/02)

(ریسمان کشند) *anıñ teşüki igri bolḡay ya°ni kaçan bir yipke **keçürseler** taḳı çeverseler bir yanıña çeverülgey ve rāst turmaḡay* (26a/03)

k.-seler 26a/03

k.-üp 20a/02

[=2]

keçür- (II) Vurmak.

(کررايند) *ḡurmā aḡačına yetti saḡındı kim kişi turur ol kılıcını ol terekke **keçürdi** eyle saḡındı* (87a/02)

k.-di 87a/02

[=1]

keffe (< Ar. *keffe*)

• **terāzū keffesi** Terazi kefesi.

(كفه) *zümürüddin bir **terāzū keffesine** oḡşaş ve munteḡ aytıp tururlar* (48a/05)

k.+sine 48a/05

[=1]

keftārī (< Far. *keftārī*) Bir tür firuze.

(كفتاری) *ba°zi anı topraḳ reng oḡurlar altınç **keftārī** bolḡay yetinç aḳ kim sarıḡ ranglıḡ bolḡay* (54b/02)

k. 54b/02

[=1]

kehribā (< Far. *kāhrubā*) Süs eşyası yapımında kullanılan bir tür taş.

(كهربا) *faşl kehribā şıfatı ve anıñ ḡāşşiyetin bilmekde **kehribā** taḳı türlüḡ turur edḡüreki sarı ve şeffāf bolḡay* (66a/08)

(كاه ربا) *çerāḡ teg yangay **kehribā** ve sandurus teg ve bireri anı tutmaḳ sebebindin uluḡluḡumuz ve haybatımız ḡalāyık közinde düşmanlar közinde artuḳ bolsun* (78a/04)

(كه ربای) *cezb kılmaḳlıḳ köp nerseler ḡāşıl turur maḡnāḡısın özge kehribā teg* (61b/01)

k. 61b/01

k. 66a/08, 66a/08, 66b/04, 78a/04

k.+nı 66b/01

[=6]

kehvebit (< Far. *kehvebit*) Beyaza çalan gri renk.

(كهيبه) *yākūt*ların *qoyuraq tutarlar kim **kehvebit** rengi mazlūmlar ve mahrūmlar*
‘avārızındın turur (37a/08)

k. 37a/08

[=1]

kel- 1. Gelmek.

(امدن) *andın soñ iki üç kündin bir cevheri **kelmiş** konyādın ve ānı yeti yüz illig altunga*
satğın almış (27a/07)

2. Akmak.

(امدن) *ilk yaz çaķında köp sīller **kelür** ve yay çaķında kisilür ermiş (32a/09)*

(سيلان) *ikinç derecede köp yirlerdin şan **kelmegini** kaytarğay (75b/04)*

3. Yayılmak, ortaya çıkmak.

(امدن) *bir taş bar asrı şatığ ve andın yaman isi **kelür** (61b/05)*

(ظاهر كردن) *eger arı misk isi kelse edğü bolğay ve eger özge isi **kelse** şatığlığ bolğay*
(95b/09)

4. Ulaşmak.

(امدن) *suwnıñ mizācı meyli hükmince suw öz yirine şaşd kılğay ve yir yüziñe **kelgey***
(05b/03)

5. Ağırılığında olmak.

(امدن) *taķı köp çaķda mundın artıķay ta iki deng veznine **kelgey** (22b/03)*

6. Değesinde olmak.

(امدن) *munteg kim bayzīniñ bahāsı yarımğa **kelgey** (24a/07)*

7. Denk gelmek, eş hizada olmak.

(امدن) *kim ol noqtanıñ şaralığı bu teşükke **kelgey** (39a/03)*

8. Dönmek, eski haline gelmek.

(امدن) *қақан otdın çıkarsalar taķı savusa öz rengiñe **kelgey** (42a/05)*

9. Görünmek.

(امدن) *söz zümürrüdge cilā birmeklikde zümürrüdge yākūt cilāsı birle cilā birgeyler*
*körklügrek **kelgey** (46a/09)*

• **ilge kel-** Bulunmak, tesadüf edilmek.

(دست آمدن) *bu iki ma‘cūn dārūlar ba‘zı ol turur kim **ilge kelmez** (92b/09)*

- **hoş kel-** Hoşa gitmek, hoş görünmek.
(خوش آمدن) *bu söz asrı hoş keldi ve ta'accub kıldı ve meni köp ögdi* (29b/01)
  - **hâşıl kel-** Meydana gelmek, ortaya çıkmak.
(حاصل آمدن) *azlık tağı köplük hesbindin bir reng dağı toğğay ya'ni maşşūs yaşıl hâşıl kelgey* (12a/06)
  - **şalâhğa kel-** İyileştirilebilir, ıslah edilebilir.
(اصلاح پذیر) *eger renginrağ bolur bolsa şalâhğa kelgey* (55a/04)
  - **hâcet kel-** Gerekmek, gerekli olmak.
(حاجت آمدن) *anıñ hâşşiyyeti ve menfa'ati andın zâhirrağ turur kim şerhke hâcet kelgey* (81a/08)
  - **hayz kelmegi** Kadınların ay başı hali.
(خیز) *anı işge sürgeyler közge nâfi' bolğay ve hayz kelmegini tığay ve kişiniñ kim men'si kinsi ihtiyârındın başka çıksa asrı nâfi' bolğay* (74a/05)
  - **süçkürüki kel-** Hapşirmek, hapşırığı gelmek.
(عطسه آمدن) *eger kız oğlan bolsa süçkürüki kelmegey yüzi anıñ açılmış bolğay* (75a/05)
  - **nâfi' kel-** İyi gelmek.
(نافع آمدن) *siñirlerini küçlendürgey eger anı sirke birle izseler yaqsalar nâfi' kelgey* (70b/09)
  - **kesr kel-** Eksik, az gelmek.
(كسر آمدن) *ol pūra kim anıñ rengi kesr kelse şadaf birle izseler eger hâtun kişiniñ burnına ursalar süçkürgey* (75a/04)
  - **yağmur kel-** Yağmur yağmak.
(باران آمدن) *ol çaқта kim nīsān yağmuru kelür suw yüzine kelgey* (13a/08)
  - **yıltırımı kel-** Yıldırım, şimşek çakmak.
(صاعقه آمدن) *ol anteg erdi kim qadīmde yıltırımı kelmiş ol yirde ol cevherdin iki dest kılıç kılmışlar* (86b/08)
- k.-di 29b/01, 45b/03
k.-genlerdin 30a/06
k.-gey 5b/03, 12a/06, 13a/08, 15a/04, 22b/03, 24a/05, 24a/07, 29b/02, 36b/09, 39a/03, 41b/06, 42a/05, 45a/07, 46a/09, 53b/04, 55a/02, 55a/04, 55b/06, 64a/01, 66a/02, 66b/04, 69a/09, 70b/09, 75b/09, 75b/09, 76b/04, 81a/08, 90a/03, 90a/04, 98b/06
k.-geyler 87b/07

k.-ip 30b/03

k.-megey 62b/02, 68b/09, 71b/04, 75a/05, 94b/09, 95a/05

k.-megi 74b/02

k.-megini 74a/05, 75b/04, 76a/01

k.-meyin 93b/04

k.-mez 92b/09, 93b/01

k.-miş 27a/07, 52b/06, 86b/08

k.-se 33a/07, 53b/04, 75a/04, 95b/09, 95b/09, 96b/05, 96b/09

k.-ür 13a/08, 32a/09, 34a/01, 61b/04, 69a/02, 70a/06, 77b/07, 98b/07

k.-ürde 27b/07

[=68]

kelime (< Ar. *kelime*) Kelime.

(كلمه) *eyle evveliraq kim anıñ yüzine lā ilāhe illa 'llah kelimesiyleñ kim barça nerserniñ açkuçı turur* (49a/03)

k.+siylen 49a/03

[=1]

kelisye (< Yun. *kelīsā*) Kilise.

(معيد) *kim anıñ başını yaqşı bir birine keltürmiş bolğaylar ve anı zencir birle öz kelisyeler töpesindin aşkaylar* (87b/04)

k.+ler 87b/04

[=1]

keltür- 1. Rivayet etmek, anlatmak.

(اوردن) *ve mağribde ve özge vilāyetlerde munteg keltürüp tururlar* (90b/02)

2. Kaynak göstererek alıntı yapmak, nakletmek.

(اوردن) *ol taşlar hāşşiyetiniñ kiteblerinde aristodın naql kılıp tururlar keltürüp tururlar* (68a/01)

3. Getirmek.

(اوردن) *meger bir maçım bar aydım keltür kim iletip satayım* (28b/03)

(کردن) *barça yazniñ soñında butaq başlarını teşük sarı keltürürler* (92a/03)

• **armağan keltür-** Hediye getirmek.

(تحفه اوردن) *bu sebeddin aña bu atnı iqlāk qılurlar ol cihetdin kim ğarib ve nādir turur pād-şāhlar armağan keltürürler* (65a/03)

- **ferah keltür-** Sağlığa kavuşmak, hastalıktan kurtulmak.

(فرح اوردن) *anıñ yüzini kızıl kılğay ve sarılık kitergey ve **ferah keltürgey*** (53a/06)

- **keltürüp tur-** Rivayet etmek.

(اوردن) *anıñ ma^cdenleri köp yirde turur ve kızılñiñ vüçüdi ^caziz turur **keltürüp tururlar***
(79b/02)

- **şalāḥka keltür-** İyileştirmek, iyi duruma getirmek.

(اصلاح كردن) *ol nerselerniñ kuvvatı kadarınca tuzluğlığı anar bilgürgey ve şanā^cat ehli anı **şalāḥka keltürürler*** (09b/05)

(اصلاح) *ol uluğ ^cayb turur yinçüni **şalāḥka keltürür*** (25b/05)

- **yimiş keltür-** Meyve vermek.

(بار اوردن) *tirek kim **yimiş keltürmese** kaçan aña bağlasalar yimişlik bolğay* (67b/04)

- **bahā keltür-** Fiyat, değer biçmek.

(بها اوردن) *bir mişkalğa illig altun ve özge cins taşlar bu **bahā keltürürler*** (41b/09)

- **tañsuk keltür-** Mucize göstermek.

(تكسوق اوردن) *bu kitebge tañsuknāme-i ilhānī at koç(d)um taķı ni kim pād-şāhlar hızmatıña **tañsuk keltürseler** munuñ içinde yād kılınğay* (02b/03)

k. 28b/03

k.-di 28b/03

k.-diler 29b/08, 50a/09

k.-düm 45a/01

k.-elim 28b/03

k.-gey 53a/06, 64b/02, 71b/01, 79a/07, 84a/01, 85a/08, 86a/05, 97a/04, 98a/07, 98b/02

k.-geyler 49b/09, 93a/05, 94b/03, 94b/07, 95b/03, 98b/08

k.-mege 93b/05

k.-megebilür 32b/03

k.-mese 67b/04

k.-meyin 49a/09

k.-miş 87b/04

k.-mişler 26b/02, 59a/04

k.-seler 2b/02, 64b/07

k.-üp 26a/07, 26b/02, 27a/03, 27b/09, 33a/03, 33a/08, 38a/08, 43a/02, 43a/05, 43a/07,

43a/09, 45b/02, 45b/05, 45b/06, 45b/07, 47b/03, 48a/04, 48a/09, 48b/02, 50a/01,

52b/09, 55a/09, 56a/04, 59a/04, 60b/06, 61b/01, 61b/07, 62a/08, 64a/09, 65a/01, 68a/01, 68a/05, 68a/09, 69a/06, 69b/08, 70a/06, 71a/09, 76a/09, 79b/02, 86b/01, 87b/07, 90b/02, 91b/07, 92a/02

k.-ür 25b/05, 33a/07, 50b/05, 91b/07

k.-ürler 2a/05, 9b/05, 28a/02, 41b/09, 58b/07, 65a/03, 75a/01, 76a/04, 90a/02, 92a/03, 93b/01, 93b/03, 94a/02, 95b/04, 95b/05

[=94]

keltürül- Anlatılmak, rivayet edilmek.

(اوردن) *bu aşırdā körünmez ammā naql tarīkince keltürüldi cānvāri bar kim aña buqalemün oqurlar* (68a/02)

k.-di 68a/02, 77a/03

k.-ür 69b/04

[=3]

kemāl (< Ar. *kemāl*) Tam, tamlık.

(کمال) *pes her bir mizāc noqşān ve kemāl ḥesbince ol isti'dādca kim anıñ bolğay* (06b/08)

• **ḳudret kemāli** Allah'ın kudretinin mükemmeliği.

(کمال قدرت) *tañrı ta'ālā barçanı yarattı öz ḳudret kemāli birle kim ḥalq barçanı bilgeyler* (78a/06)

k. 6b/08, 82a/01

k.+de 29a/01, 48b/05, 49a/02

k.+ğa 13b/09, 75b/01

k.+i 26b/08, 30b/03, 78a/06

k.+leri 69b/02

[=11]

kemerdā (< Far. *kemerdā*) Ortasında kemer gibi ince bir çizgi bulunan bir tür inci.

(کمردار) *ol kim anıñ ortasında bil bağı bolğay taḳı anteg körüngey kim iki yinçü turur anı kemerdā oḳuğaylar* (18b/06)

k. 18b/06

[=1]

kemi Gemi.

(کشتی) *anıñ bahāsında yinçü keltürelim tıfl maçıñı keltürdi özüim birle kemige kevürdüm* (28b/04)

k. 33a/09, 60b/06, 60b/08

k.+de 14b/09, 28b/04, 60b/07

k.+ge 15a/08, 28b/04, 28b/05, 33b/05

k.+lerge 14b/03

k.+ni 28b/05

k.+niñ 33b/01

[=13]

kemiş- Atmak, fırlatmak.

(انداختن) *bizler hind teñizinde kemi içinde ol cezirege yavuk yettük yil muhālif boldı keminiñ lengerin kemiştiler* (33b/01)

2. Koymak, bırakmak.

(انداختن) *yāqūtmı yumşatsalar otlar üçün bir niçe qurla tāblağaylar ve suwğa kemişgeyler kim yumşaq bolğay* (42a/07)

k.-geyler 42a/07

k.-tiler 33b/01

[=2]

kenced (< Ar. *kenced*) Susam.

(کنجد) *ol cevheri turur aq ve yıltırar ve kiçig naqşlıg kenced dānesi teg* (89b/01)

● **kenced yağı** Susam yağı

(روغن کنجد) *aña farsī okurlar ve ol yigesü turur anı kenced yağı birle hal kılğaylar* (79b/09)

k. 79b/09, 89b/01

[=2]

kendi (krş. *kendü*, *kindi*) Kendi.

(خود) *eger astındağı tabaçası suwluq taqı hūb bolsa tirisini soyğaylar yoq erse kendi hālince koyğaylar* (26a/06)

k. 26a/06,

[=1]

kendü (krş. *kendi*, *kindi*) Kendi.

(خود) *ebū reyhān kendü kitebi içinde keltürüp turur* (33a/08)

(.) *ni kim suwda körseler ol **kendü** özindin uluğ körüngey* (14b/05)

k. 14b/05, 33a/08

[=2]

kerāmet (< Ar. *kerāmet*)

● **kerāmet qıl-** Bağışlamak.

(كرامت كردن) *baʿzı islām ehliniñ muṭīʿleriñe derecātları kemāli sebebindin anlarğa uçmaqda qaşrlar **kerāmet qılğay*** (30b/04)

k. 30a/01, 30b/04

[=2]

kerb (< Ar. *kerb*) Sıkıntı, ızdırıp.

(كرب) *ömr vü miʿde **kerbniñ** bir qılıçı bar ermiş kim aña zennün dirler* (85b/09)

k.+niñ 85b/09

[=1]

kerek Gerekmek.

(بايستن) *anı iki arpa qadarınca yimek **kerek*** (91a/08)

(.) *yildin bir cezv havāğa savuqluq birle bedel bolsa sebebler birle **kerek*** (05a/01)

2. Olmak, bulunmak.

(.) *bizim atımızqa bir kitebi taşnıf qılğıl kim anda türlüg cevāhirlerniñ hāşşiyyeti **kerek** maʿdeni kerek taqı* (02a/04)

● **-maq kerek** Gereklilik durumu.

(.) *şışede ağzını muhkem qılmaq kerek ve bir yirde **qoymaq kerek*** (24b/08)

(بايستن) *ʿazizge hiç muvāfiq bolmadı aydılar kim tevekkuf **qılmaq kerek*** (29b/03)

● **kerek bol-** İhtiyaç duymak.

(محتاج كردن) *ol hātunğa altun **kerek boldı** ve tiler erdi kim anı yaşuru satğay erdi* (27a/06)

● **kerek er-** Gerekli olmak.

(بايستن) *pes zarūret anlarğa kuvvatı **kerek erdi** kim edgü nerseler anlardın hāşıl bolsun üçün* (03b/07)

● **kerek kim** Gerekli ki.

(بايد كه) *anıñ bahāsı artuq bolğay ve **kerek kim** uzunraq bolğay taqı qoş bolğay* (46a/07)

k. 2a/04, 02a/05, 3b/07, 5a/01, 10b/06, 10b/07, 19a/09, 24b/06, 24b/06, 24b/07,

24b/07, 24b/07, 24b/08, 24b/08, 26a/05, 27a/06, 29b/03, 32a/07, 42b/07, 42b/08,

46a/07, 49a/04, 49a/04, 55a/05, 61a/07, 63b/09, 78a/06, 78a/07, 88a/04, 91a/08,
91b/03, 91b/04, 93b/09, 95b/01, 96a/07, 96b/09, 97b/06, 97b/09, 98b/01

[=38]

kerekī (< Far. *kerekī*) Bir tür dehne türü.

(کرکی) *faşl kerekī taşınıñ hāşşiyetini bilmekde ve kerekī aq turur anıñ tab'ı serd ve
huşk turur* (67b/05)

k. 67b/05, 67b/05

[=2]

kerekliġ

• **kerekliġ tur**- Gerekli olmak, gerekmek.

(می بایستن) *özüm birle kemige kevürdüm kim maçı kemide asrı kerekliġ turur* (28b/04)

k. 28b/04

[=1]

kerkend (< Ar. *kerkend*) Yakuta benzer bir tür siyah taş.

(کرکند) *kuyaşda azrak şeffāf bolġay ve kerkend şeffāf cevher ermes edhem :ya'ni qara:
turur* (38b/02)

k. 38a/09, 38b/02

[=2]

kerkhin (< Ar. *kerkhin*) Yakuta benzer bir tür kırmızı ve şeffāf bir tür taş.

(کرکهن) *yākūtka oħşaş tört nerse turur kerkend ve kerkhin ve ħarīd ve benefş zehebī
(38b/01)*

k. 38a/09, 38b/01

[=2]

kerpiç Kerpiç.

(خشت) *andın kerpiçler kılġaylar ve (...) dīvār kılġaylar* (72a/06)

k.+ler 72a/06

[=1]

kesek Parça, kesilmiş parça.

(پاره) *ol kişiler kim elmās isteyu barurlar kesek itler ol suw yollarına salarlar* (49b/08)

k. 14b/06, 14b/06, 37b/05, 49b/08, 53a/01

k.+iniñ 14b/07

[=6]

kesr (< Ar. *kesr*)

- **kesr kel-** Eksik gelmek, az olmak.

(كسر آمدن) *ol pūra kim anıñ rengi kesr kelse şadaf birle izseler eger hātun kişiniñ burnına ursalar süčkürgey* (75a/04)

k. 75a/04

[=5]

keşmîr (y.a) Hindistan'ın kuzey bölgesinde bulunan dağlık bölgedir.

(كشمير) *kadîm târîhde keşmîrdin* kiçig sağraqlar keltürürler ermiş (58b/07)

- **keşmîr tağları** Keşmir bölgesinde bulunan dağlar.

(كوهاہء كشمير) *ol hindistân yirinde turur keşmîr tağlarında bolğay* (58b/03)

k. 58b/03

k.+de 95b/07

k.+din 58b/07

[=3]

ketār

- **ketār hindî** Hindistan bölgesinden temin edilen bir tür kısa kılıç.

(كتاره هندى) *anıñ birle sürtebilgeyler ve pülädik qılıçlarını ve ketār hindini anıñ birle yumşatqaylar* (65a/06)

k. 65a/06

[=1]

kevkebî (< Ar. *kevkebî*) Bir tür parlak yakut.

(كوکبى) *kiçeni aydın qılğan kim aña kevkebî oqur erdiler* (35b/05)

k. 35b/05

[=1]

kevn (< Ar. *kevn*)

- **āsumān kevn** Bir tür mavi renkli yakut.

(كون) *ol kim suw birle sınap turur aytur āsumān kevn yāqūtđın bir mişqāl kızıl yāqūtđın biş deng ve üç mines anıñ kibi bolğay* (44a/02)

- **kevn ü fesād** Oluş ve bozuluş yani bu dünyada varolan her şey.

(كون و فساد) *anların ba'zısıña e'ālam-ı kevn ü fesād tirlir ya'eni bu dünya* (3a/08)

k. 3a/08, 44a/02

[=2]

kevür- Salmak, bırakmak.

(بردن) *tıfl maçıını keltürdi özüm birle kemige **kevürdüm** kim maçı kemide asrı kerekliğ*
(28b/04)

(اوردن) *kemini tişgey ve bağlarını kiskey ve yüklerni tişgey bu sebebdin maçı kemige*
***kevürürler** sıçkanlar def'i üçün* (28b/06)

k. 28b/04

k.-ürler 28b/06

k.-seler 31b/06

[=3]

keyfiyet (< Ar. *keyfiyet*) Vasıf, niçelik.

(کیفیت) *her 'unşurda iki keyfiyet bar turur ve ikisi bir **keyfiyette** ortak tururlar* (04b/02)

k. 4b/02, 5a/03, 5a/06, 6b/04

k.+inde 5a/04, 5a/05

k.+indin 4b/08, 81a/09

k.+leri 6b/04

k.+te 4b/02

[=10]

ķıl Kıl, tüy.

(موی) *anı bir kişiniñ ĳolına kim köp ķılı bar erdi sürttiler anıñ birle sınıdılar ve ol taşnı*
*yirge kim tigdi **ķıl** ĳoymadı* (62a/03)

k. 62a/03, 68b/05, 89a/07

k.+ı 62a/02

[=4]

ķıl- Yapmak, eylemek.

• **aķ ķıl-** Beyazlatmak.

(سفید کردن) *ve bir pāra pūra birle irimiş bakırğa tarħ ķılsalar bakırnı **aķ ķılğay*** (74b/01)

• **'amel ķıl-** İşlemek.

(عمل کردن) *ol yalğan turur ve ol şehşge kim bu **'amelni ķılabilgey*** (69b/01)

• **arı ķıl-** Saçı kıvırcıklaştırmak.

(پشک کردن) *ķaçan sirke birle yaķsalar endāmlar aķlıķını kitergey ve saçı **arı ķılğay***
(66a/03)

• **arığ ķıl-** Temizlemek.

(پاک کردن) *anıñ birle yunmaqlık tabī'atnı ve yüz tirisini arıǵ kılǵay ammā mi'edege katiǵ ziyān kılǵay* (75a/07)

- **artuǵ kıl-** Artırmak, değerini yükseltmek.

(زیادت کردن) *eger cüft bolsalar bahāsını bir yarım artuǵ kılǵaylar* (21b/09)

- **‘arz kıl-** : Sunmak, göstermek.

(عرضه دادن) *anlarnıñ saqlamaqını yetiz şerhi kılǵıl taķı bitigil taķı bizge ‘arz kılǵıl* (02a/07)

- **āvāz kıl-** Ses çıkarmak.

(بانک کردن) *turur anıñ nişānı ol turur kim kaçan bir tepretseñ āvāz kılǵay gay* (84a/08)

- **az kıl-** Değerini düşürmek.

(کمر کردن) *eger bir mines aǵırlıqınca bolsa tört altunǵa teggey ve yāķūtñı memsūh az kılǵaylar* (41a/02)

- **‘aziz kıl-** Aziz kılmak.

(عزیز کردن) *hāşşiyyeti tañrı ta‘ālā öz kemāl kudreti birle ‘aziz kılup turur* (82a/02)

- **‘azm kıl-** Azmetmek, çabalamak.

(عزم کردن) *ve yawuǵluǵ körküzdi kaçan kaytmaǵa ‘azm kıldı papas bir pāra kızıl yāķūt bir mişķālǵa yawuǵ* (33b/04)

- **‘azm kıl-** Yola çıkmak, hareket etmek.

(عازم شدن) *turur sekiz künlük nil suwı ve ǵulzum teñizi sarı ‘azm kıldım* (44b/03)

- **bāṭıl kıl-** Geçersiz kılmak.

(باطل کردن) *ustād tabīb māhir kılǵay kim aña i‘timād bolǵay yā anıñ hāşşiyyetini bāṭıl kılmaǵay* (94a/01)

- **bedel kıl-** Fiziksel olarak dönüşmek.

(بدل شدن) *kaçan kim burūdet suwnıñ bir cezvni harar(et)ka bedel kılsa ol cezv havā bolur* (05a/03)

- **bir kıl-** Birleştirmek.

(ردنک کي) *ol yiplernıñ uçlarını birge tutup barçasını bir kılup birge burǵaylar* (20b/02)

(ردنک هم) *köp nerseler bolǵay kim ma‘dende bolǵay taķı şan‘at bir kılmaǵa bolǵay* (80b/03)

- **cehd kıl-** Çabalamak, gayret etmek.

(چهد کردن) *andın soñ niçe kim cehd kıldım ilgerü barabilmedim* (44b/06)

- **cem^c kıl**- Topalamak, birleştirmek.
(جمع کردن) *közge asrı nāfi^c bolğay ve köz nūrını cem^c kılğay* (73b/01)
- **cez^b kıl**- Kendine çekmek.
(جذب کردن) *veznde biş mişkāl temürni özine tartar kaçan ol taş uluğraq olsa uluğ temürni cez^b kılğay* (60b/09)
- **cilā kıl**- Cilalamak, parlatılmak.
(جلا دادن) *eger ġarīb reng birmişler bolsa ġālī bilgürgey kim ol cilā kılınmış cevher neteg bolur ermiş* (39b/07)
- **cins kıl**- Üstün nitelikli hale getirmek.
(جنس) *öz ′adetler ġesbince andın naqdi kılıp tururlar ve bireri cins kılıp tururlar* (82a/03)
- **da^cvī kıl**- İddia etmek, öne sürmek.
(دعوی کردن) *eksir şanā^catı yārānları da^cvī kılurlar kim bu üç āfetni kal^caydın kitermege bolğay* (84b/01)
- **def^c kıl**- 1. Engellemek
(دفع کردن) *ħacerü ′t-teysni izip ikşi ayran birle ol kişige birseler kim içse zehrniñ ziyānı def^c kılğay* (63a/05)
- 2. Önleme, savma.
(دفع کردن) *bireri ol turur kim ġastalıklarnı def^c kılğay tūtyā teg ve ermenī taşı ve markaşışā kim anlarda ferīħligi bar* (77a/09)
- **delālet kıl**- Göstermek, kanıtlama.
(دال) *bu ma^cnā anıñ ağırlığına delālet kılur keltürüp tururlar* (86b/01)
- **delīl kıl**- Kanıtlamak, ispatlamak.
(دلیل کردن) *ol delīl kılğay kim nāfani yarım tapıp turur ve misk yaman bolup turur* (96a/06)
- **derħ^vast kıl**- Rica etmek, istekte bulunmak.
(درخواست) *bu za^cīf ve bīçāredīn pād-şāh ilħān rahmetu ′llāhi aleyh derħ^vast kıldı* (2a/04)
- (.) *münevver kılsun taħrı anıñ közini meger kişi ′aşrındaķı pād-şāh derħ^vast kılğanı üçün eyle aytur*
- **dīvār kıl**- Duvar örmek.

(دیوار کردن) *köp yirlerde bolğay ve andın kerpiçler kılğaylar ve (...) dīvār kılğaylar* (72a/06)

- **edā kıl-** Yerine getirmek.

(ادا کردن) *men anı kim bu işde işitip turur men edā kılayım* (22a/09)

- **edgü kıl-** İyi gelmek, iyileştirmek.

(تیكو کردن) *iskimiş cerāhatlerge kıysalar itini arturğay ve karalığ yüzni anıñ birle yuwsalar edgü kılğay* (68b/07)

- **eser kıl-** Etki etmek, etkilemek.

(اثر کردن) *cevheri turur asrı katıg ve ol barça cevherlerge eser kılğay* (50b/07)

(تاثیر کردن) *kaçan kim kıyaş şuāni yirniñ baʿzısında eser kılsa hararet eşeriniñ sebebiniñ ol yir içindin mütevellid bolğay* (81a/04)

- **fāyda kıl-** İyileştirmek, iyi gelmek.

(نافع) *қанни менс кылğay тақи тиш түпү itine fāyda kılğay* (75b/03)

(سود داشتن) *anıñ hāşşiyyeti yerekān illetine asrı fāyda kılğay* (62b/06)

(نافع بود) *yüz sarılığını kitergey ve miʿde ağırıkına kılınçğa fāyda kılğay* (62b/07)

(نافع اید) *hurda izseler taқи kurutsalar ve yemin aymış cerāhatlarka sipseler fāyda kılğay* (65a/09)

(نافع بودن) *ve yılar közdin menс кылğay ve isiglikdin şışgenge sürseler fāyda kılğay* (68b/03)

(افادت کردن) *yaman tabīʿatlıg altını yumşatğay ve kızıl rengge fāyda kılğay* (79b/08)

(نفع کردن) *ve eger bir ʿuzvni anıñ birle dağlasalar tamām fāyda kılğay* (81b/06)

- **fāsıd kıl-** Bozmak, mahvetmek.

(فاسد کردن) *kaçan kümüşge gügürt sipseler anıñ şūretini fāsıd kılğay* (83a/04)

- **ferāset kıl-** Anlamak, sezmek.

(تفرّس می نمودم) *anıñ iştiyākı hikmetke ferāset kıtur erdim* (02a/08)

- **ferih kıl-** Ferahlamak.

(تفریح کردن) *eger arıg altun özi birle tutsa hāşşiyyet birle ferih kılğay* (81b/05)

- **galebe kıl-** Üstün gelmek.

(غلبه کردن) *anıñ suwı az bolğay kıruğluk taқи suwsuzluk aña galebe kılmış bolğay* (18a/02)

- **ğaş kıl-** Kalpazanlık, sahtecilik yapmak.

(غش کردن) *otda t̄ākat tutmağay ve reng kılınmış piyāla birle taqı minā birle zümürürüdge*
ğaş kılğaylar (46b/04)

- **gümān kıl**- Şüphelenmek.

(کمان برند) *bu söz meşhūr turur kim köp kişiler gümān kıldılar kim zümürürüdni taqı*
yāqūtıni zulmātdın keltürüp tururlar (45b/06)

- **hal kıl**- 1. Çözölmek, erimek.

(حل کردن) *eger wanidni hal kılsalar özge türölüg helvā ve eger un yirine nişāste*
kılsala(r) bir özge türölüg helvā bolur (07b/03)

(محلول کردن) *hāşşiyyeti h'āce ebū 'alī sīnā aytur eger kişige temür hırdası birseler*
mağnāfīsıni hal kılıp birmek kerek (61a/07)

(تحلیل پذیرفتن) *köp vaqt kalğay ve hal kılınmağay ve bağlanğay* (78b/06)

2. Ezerek dağıtmak, unufak olmak.

(حل کردن) *eger hal kılınmış mağnāfīsıni ilge sürse ve kıyosa kim kırusa ve i(l)igni*
bağlanmış yuzakğa sürse açılğay (61a/07)

- **halāş kıl**- Kurtarmak, arındırmak.

(خالص دادم) *menim özüm köygey özümni taqı anlarını zahmatdın halāş kıldım* (59a/06)

- **hālīş kıl**- Safılaştırmak.

(خالص کرد) *mināniş aşlı kıızıl serenc bolğay çiriklik kümüşni hālīş kılabılgey* (85a/02)

h. 81a/06, 81a/06, 85a/02, 93b/07, 97b/07, 97b/08

- **hamle kıl**- Cana kastetmek, saldırmak.

(قصد کردن) *āl taqı luu çomğuçığa hamle kılsa eger imkān mühlet bolsa adaqını ol*
yığaçdın çıkarğay (15a/02)

- **harāb kıl**- Harabetmek, bozmak.

(خراب کردن) *çün ol bolsa ve tileseler kim burçaq ikinge urmağay ve ikinni harāb*
kılmağay (68b/08)

- **hareket kıl**- Hareket etmek.

(حرکت کردن) *mağnāfīs teprenmeki birle anıñ berāberinde taqı anıñ birle hareket kılor*
(61a/05)

- **hasta kıl**- Bozmak, hasar vermek.

(خسته سازد) *anı özge cevherler birle kıarışturmak bolmağay kim yinçüni sürtgey taqı*
hasta kılgay (24b/04)

- **hāvan kıl**- Havan yapmak.

(ردن ک هوان) *kaysınıñ kim bakırı artuğ bolsa hāvan kıulurlar* (88b/03)

• **hāzır kıl**- Huzura getirmek, hazırlamak.

(حاضر کردن) *kaçan kuyaş hamelge barsa yıl başı yeñi bolur da kıymatı cevherler hāzır kıulurlar ermiş* (55b/09)

• **hıyānet kıl**- Hile yapmak, aldatmak, sahtecilik yapmak.

(خیانت کردن) *kāfūrda hıyānet köp kılgaylar yahşı ihtiyāt kılmak kerek* (97b/06)

• **hikāyet kıl**- Rivayet etmek.

(حکایت کردن) *men bir vaqt mışrda erdim h^voca bar erdi cevher herfetinde ve tamām başaratlıg hakkāk erdi hikāyet kıldı* (44a/08)

• **hoş kıl**- Güzelleştirmek, kötülüğü gidermek.

(خوش کردن) *za^cıf mi^cdeni ıslāhğa keltürgey çün çeyneseler ağız isini hoş kılgay* (97a/04)

• **hurda kıl**- 1. Ufalamak, ezmek.

(حرد ساختن) *çürük kamuşnı hurda kılip izse bir pāra ol kamuşdın tağı bir pāra şalaya kılnmış yinçüdin tağı ikisini birge hātun kişi süti birle izgey* (25a/08)

2. Törpülemek, egelemek.

(حرد سوندن) *eksir şanā^catının eyeleri keltürüp tururlar kim fīrūzanı hurda kılip izseler ve sinğan altunğa salsalar anıñ sınmağın kitergey* (56a/04)

• **hüküm kıl**- Üstün gelmek.

(مستولی کردن) *bolmağay kaçan hararet taşkartın aña hüküm kılsa ol suw yıl bolur* (05b/05)

(استیلا کردن) *bu sebeb birle ol taşnıñ cezvleri za^cıf bolur tağı ruṭubatı ol cezvlarğa hüküm kıtur* (11b/06)

• **hürmet kıl**- Saygı göstermek, büyüklük göstermek.

(کرامی داشت) *ta^cām papa(s) katıña ilette papas aña hürmet kıldı* (33b/07)

h. 33b/07

• **ıflāk kıl**- 1. Bir sözcüğü özel anlamda kullanmak.

(اطلاق کردن) *bu sebedin aña bu atnı ıflāk kıulurlar ol cihetdin kim ğarīb ve nādır turur* (65a/02)

• **icād kıl**- İcad etmek, yaratmak.

(ایجاد کردن) *isti^cdādı kadarınca mevcūdāt mürekkeb şüretlerindin bir şüret icād kıtur* (06b/07)

• **ihtiyāt kıl**- Tedbir almak, dikkatli olmak.

(احتياط کردن) *bir batman biş altunğa algaylar kâfûrda hıyânet köp kılğaylar yahşı ihtiyâţ kılmaq kerek* (97b/06)

• **iktizâ kıl**- Gerek olmak, gerekmek.

(اقتضا کردن) *e eyle kim mişle bir pāra cezde köp türlüg reng bar turur taķı kıyās anteg iktizâ kılur* (11b/03)

• **imtiḥān kıl**- Bir madenin hakiki olup olmadığını sınamak, test etmek.

(امتحان کردن) *ve pāra pāra boldı ve andın soñ kim yāķūtnı imtiḥān kılup erdi* (38b/08)

• **islām kıl**- Yararlı olmak, faydalı olmak.

(سود دادن) *isine eger sirke birle kaynatsalar ve yaķsalar islām kılğay* (85a/06)

• **istiḥmāl kıl**- Kullanma, bir maddeyi bir maddeye eklemek suretiyle kullanmak.

(استعمال) *eger cevārişlerde istiḥmāl kılsalar miḥde ıstırḥāsına fāyda kılğay* (86a/04)

(مستعمل) *ol artuķ türlüg turur öşlüğlerni özine tartķay ve şanatlarda istiḥmāl kılğaylar* (75a/01)

• **iḥtibār kıl**- Değer vermek.

(اعتبار کردن) *eger sarmusaķ isisi birse yaman bolğay ve nāfağa iḥtibār kılmağa bolmağay* (96a/03)

• **ķabūl kıl**- 1. Kabul etmek, razı olmak.

(قبول کردن) *bu taşnuñ bizim ilde azīm izzet bolğay papas ķabūl kıldı* (34a/06)

2. Uygun olmak, makbul.

(قبول کردن) *ve asrı katığ bolmağay iğe ķabūl kılğay* (64a/09)

• **kāmīl kıl**- Tamlaştırmak, olgunlaştırmak.

(کامل کرداند) *merhemlerde müstamel bolğay ve renglerni kāmīl kılğay* (75b/09)

• **kār kıl**- Etki etmek, işlemek.

(کار کردن) *eger özi birle tutsa zehr az kār kılğay ve özge zehrlerke taķı islām kılğay* (63b/08)

• **ķarār kıl**- Karar vermek.

(قرار کردن) *anıñ üçün kim niçe ayada tutar bolsañ ķarār kılmağay* (16b/04)

(قرار گرفتن) *anıñ reyi aña ķarār kılup turur kim yüz mişķāl irimiş altun uluğlukda ve şekilde ançaçaklığ bolğay* (43b/05)

• **ķaşd kıl**- 1. Zarar vermek,

(قصد کردن) *kim ol tağlarda ziyānliğ cānvārlar bolğay kim kişige ķaşd kılğaylar* (49b/08)

2. Meyil etmek, yolunu bulmak.

(قصد کردن) *anı suw kılğay suwnıñ mizācı meyli hūkmince suw öz yirine **kaşd kılğay*** (5b/03)

● **kaťl fi'ilin kıl-** Öldürmek, katletmek.

(مضرت) *eger kişi bir dengdin artuķraķ yiseler zehr **kaťl fi'ilin kılğay*** (47b/01)

● **kerāmet kıl-** Bağışlamak.

(كرامت کردن) *ba'zı islām ehliniñ muťi'leriñe derecātları kemāli sebebindin anlarğa uçmaqda **kaşrlar kerāmet kılğay*** (30b/04)

● **kıymat kıl-** Değer biçmek.

(قيمت کردن) *ol rüzgārda yüz yigirmi miñ mağribi altunğa **kıymat kıldı*** (27a/02)

● **kiteb taşnif kıl-** Kitap yazmak.

(تالیفی بایستن) *bu za'if ve bičāredin pād-şāh ilhān raħmetu'llāhi aleyh derh'ast kıldı bizim atımızka bir **kitebi taşnif kılğul*** (02a/04)

● **lihām kıl-** Lehimlemek.

(لحام کردن) *temürni anıñ birle **lihām kılmağa bolğay*** (74b/07)

● **ma'lūm kıl-** Bilinmek.

(معلوم کردن) *ol cemā'at bu ma'nāni tecribe birle **ma'lūm kılıp tururlar*** (53a/03)

● **man'ı kıl-** Engel olmak.

(باز داشتن) *niçe kurla közüñe tartsa suw inmekini **mān'ı kılğay*** (25b/01)

● **māyil kıl-** Meyil etmek.

(مایل بودن) *her çaķda anlarınñ köñülleri bir nersege **māyil kılur*** (22a/08)

● **meded kıl-** Yardım etmek.

(مدد کردن) *müferrihlerde işge sürseler sevdāni def'i kılğay ve köñülge kuvvat birgey ve hayvānı rūħğa **meded kılğay*** (81b/04)

● **men' kıl-** Engel olmak, engellemek.

(منع کردن) *kiçiğ tögüp tiş tüpüne sürtseler tiş tüpleriniñ itini muħkem kılğay ve ķanı **men' kılğay*** (75b/02)

● **menfez kıl-** Delik açmak.

(منفذی کردن) *anıñ yolınıñ yarımında yoķaru bir teşük **menfez kılıp** erdiler* (44b/07)

● **muħkem kıl-** 1. Sağlamlaştırmak.

(محکم کردن) *taķı yipniñ uçını kemide **muħkem kılğay** taķı adaķını yıғаç üzre **koğğay*** (14b/09)

2. Güçlendirmek, kuvvetlendirmek.

(سخت کردن) *eger kiçig tögüp tiş tüpüne sürtseler tiş tüpleriniñ itini muhkem kılğay ve kanni men^c kılğay* (75b/02)

(محکم کردن) *kılğay eger irimiş köymiş zirnîhni tişge sürtseler sarılığını ve yaşıllığını arı kılğay ve tişniñ tüp itlerini muhkem kılğay* (74b/02)

3. Sımsıkı kapatmak, bağlamak.

(استوار کردن) *iki kurla şışedin çıkarmak kerek ve yilge koymak kerek andın kayra şışege koymak kerek ve şışede ağzını muhkem kılmaq kerek* (24b/08)

(محکم کردن) *eger tilese kim yinçüni ihtiyâñ birle saklasa şışege koymak kerek ve ağzını muhkem kılmaq kerek* (24b/06)

• **muķāvemēt kıl**- Dayanmak, direnç göstermek.

(مقاومت) *ol yāķūt turur ve illet ol kim yāķūt otda muķāvemēt kılabilür* (30b/06)

• **muraşsa^c kıl**- Mücevher oturtmak, mücevherle donatmak.

(مرصع کردن) *ve anıñ çevresini altun birle yonmuşlar ve muraşsa^c kılmuşlar* (48b/04)

• **müheyyā kıl**- Hazırlamak, bitirmek.

(بختیشوع بساخت) *mundın acebge kaldı işini müheyyā kılup rümğa ıda birdi* (62a/04)

• **müsellim kıl**- Teslim almak.

(مسلم) *kaçan parsı özine müsellim kıldı aştañr kal^casındın bir kadeh firüzadın tapmışlar* (55a/09)

• **müşāhede kıl**- Görmek, müşāhede etmek.

(مشاهده کردن) *ef^cke berāber tuttular çün öz şüretleriniñ aksin müşāhede kıldılar* (50a/07)

• **naķdī kıl**- Para basmak.

(نقدی ساخته) *türlüg ħalāyık öz ādetler ħesbince andın naķdī kılup tururlar ve bireri cins kılup tururlar* (82a/03)

• **naķl kıl**- 1. El değıştirmek, geçmek.

(نقل کردن) *ol çaķğa tegri ħalīfālık muķtadırga naķl kıldı* (36b/01)

2. Nakletmek.

(نقل کردن) *bir bulut belğürgey anteg kim özge yirdin naķl kılmuş bolğay taķı eyle sağımlğay* (5b/01)

3. Anlatmak, bir başkasından aktarmak.

(نقل است) *anıñ hāşşiyetin ve menfa'atin bilmekde ve ol taşlar hāşşiyetiniñ kiteblerinde aristodın **naql kılıp** tururlar (68a/01)*

- **naqş kıl**- İşlemek, süslemek.

(نقش کردن) *hiç qatıǵ taşnı barça cevherlerdin sūde ve **naqş kılabilmegeyler** (65a/06)*

- **naşb kıl**- Görevlendirmek, atamak.

(نصب کردن) *ol yirniñ meliki dāyim maşrıqlarnı **naşb kılıp** turur (34a/09)*

- **nazar kıl**- Göz önüne almak, değerlendirmek.

(اصغا فرماید) *taķı uķuş kulaqları birle işitip sıǵa **nazar kılǵaylar** (2b/03)*

- **nikāh kıl**- Nikāh kıymak, evlenmek.

(نکاح کردن) *ol kıznı şeylān şehrindin anteg kim pād-şāh hızmataña lāyık bolsa mışr şeħriñe keltürdiler taķı azız mışr aña **nikāh kıldı** (29b/08)*

- **nisbet kıl**- Oranlamak, kıyas etmek.

(نسبت کردن) *ve zamānede taķı oħşası yok erdi taķı ol kim tıflnıñ yetimlikña **nisbet kıldılar** (30a/02)*

- **noqşān kıl**- Eksilmek.

(نقصان کردن) *arıǵ altun ol turur kim niçe kim otķa soqsalar **noqşān kılmaǵay** (81b/09)*

- **öşlüg kıl**- Nemlendirmek.

(تری کردن) *kačan ol altunnı kim cevher birle qarışmış bolǵay iritgeyler ol cevher **öşlüg kılǵay** (86b/01)*

- **pāra pāra kıl**- Parçalamak.

(پاره پاره کردن) *tevārīh kiteblerinde yād kılınıp turur ve meşhūr turur ve ol levh sindı ve anı **pāra pāra kıldılar** andın qaşlar kıldılar (45b/04)*

- **peydā kıl**- Ortaya çıkmak, meydana gelmek.

(طاری کردن) *anlar ortasında tüşgey ve irimekligi anlar ortasında **peydā kılǵay** (78b/04)*

(پیدا کردن) *bu taşnı taķı hem (i)skender rümī **peydā kılıp** turur ve andın aķ boynına baǵlar erdi (70a/08)*

- **raǵbet kıl**- Raǵbet etmek, ilgi duymak.

(رغبت کردن) *anıñ üçün sarıǵ rengge **raǵbet köprek kılurlar** (16a/06)*

- **rivāyet kıl**- 1. Anlatmak, söylemek.

(كفتن) *anlar üze bolsun köp selām andın soñra eyle **rivāyet kılur** bu kiteb muşannifi kim atı muħammed turur (2a/02)*

2. Rivayet etmek, nakletmek.

(روایت کردن) *niçe mu^ctemedlerden rivāyet kılıp turur biri anlardan tāce'd-dīn bulgari turur* (93a/06)

- **dostlık hakkını s̄abit kıl**- Arkadaşlık hakkını gözetlemek.

(حقوق مودت ثابت داشت) *bir vaqt tācirlerden bir kimerse dostlık hakkını s̄abit kıldı* (89a/01)

- **şabr kıl**- Dayanmak.

(صبر کردن) *bu barça türlügdin hiç kıysı yāķūtnı yonmağay ve otda hiç kıysı şabr kılabılmegey kül bolğaylar* (38b/01)

- **şāfi kıl**- Temizlemek, temiz hale getirmek.

(صافی کردن) *suw birle kaynatkaylar ol suw tamām baķķam ranglığ bolğay andın soñ suwnı şāfi kılğaylar* (40a/09)

- **şalaya kıl**- Bir maddeyi başka bir maddeyle karıştırıp ezerek ilaç haline getirmek

(مصول کردن) *eger köymiş bakır şalaya kılsalar ve aç qarınğa kişiniñ tamaķına salsalar kısturgay* (84a/03)

(مصول) *çürük kamuşnı ħurda kılıp izse bir pāra ol kamuşdın taķı bir pāra şalaya kılınmış yinçüdin taķı ikisini birge ħātun kişi süti birle izgey* (25a/07)

- **sayda kıl**- Aşındırmak, törpülemek.

(ساییدن) *çeküç aña ursalar çeküçke batkay ve elmāsıni mişķab başına koyup ve sayda kılğaylar* (51a/09)

- **sığa nazar kıl**- Dinlemek, kulak vermek.

(اصغا فرمودن) *uķuş kulaķları birle işitip sığa nazar kılğaylar* (02b/03)

- **sirāyet kıl**- Sıçramak, bulaşmak, geçmek.

(سرایت) *cez̄b kuvvatı sirāyet kıtur temürke kaçan bir igneni cez̄b kılsa kim aña yapuşmış bolsa* (61a/01)

- **sūde kıl**- İşlemek, bezemek.

(سودن) *eger senbāz̄ec bolmasa erdi hiç kıatığ taşnı barça cevherlerden sūde ve naķş kılabılmegeyler erdi* (65a/05)

- **şayķal kıl**- Parlatmak.

(صقول کردن) *yumşak miĥek taşı birle cilā birle sınarlar kim yeni carp ortasında şayķal kılıp tururlar* (46b/01)

- **şerĥ kıl**- Anlatmak, şerĥ etmek.

(شرح) *bu taşnıñ meşhūrlığı andın artuñ turur kim şerh kılmağa muhtāc bolğay*
(69b/05)

• **ta^caccub kıl**- Şaşırmaq, hayret etmek.

(تعجب کردن) *‘azīz mısrğa bu bu söz asrı hoş keldi ve ta^caccub kıldı ve meni köp ögdi*
(29b/01)

• **ta^cbiye kıl**- Düzenlemek, tertip etmek

(تعبيه کردن) *ezel kudreti birle ta^cbiye kılup turur yinçü toğar* (13b/01)

• **tahlil kıl**- Yok etmek.

(تحليل کردن) *suwluñ kim köz yolında bolsa tahlil kılğay* (73a/05)

• **ta^caleb kıl**- İstemek, talep etmek.

(تلب کردن) *bir uluğ bıçaq destesi hotū tişindin mekkege iletmiş erdük onlar hotūni*
ta^caleb kılur ermişler (90b/03)

• **talā kıl**- Sürmek, kaplayacak biçimde sürmek.

(طلى کردن) *hastalıqlarğa koysalar iritgey kim cerāhat bolsa ve eger cerāhat bolsa aq*
şamğ birle talā kılular nāfi^c bolğay (73b/06)

• **ta^m kıl**- Tamah etmek, yetinmek.

(طمع کردن) *ol ir kayra kemige kayttı yana ta^m kıldı* (33b/05)

• **tarh kıl**- Katmak, içine atmak.

(طرح کردن) *bir pāra pūra birle irimiş bakırğa tarh kılular bakırni aq kılğay* (74a/09)

• **taşarruf kıl**- İsteyerek değıştirmek, etki etmek.

(تصرف کردن) *ol kim aña taşarruf kılmuş bolsalar ve anıñ yüzini tüzetmiş bolsalar kubba*
teg bolğay (40b/08)

• **taşnif kıl**- Kitap yazmak, telif etmek.

(تالیفی بایستن) *pād-şāh ilhān rahmetu’llāhi aleyh derh^vast kıldı bizim atımızka bir kitebi*
taşnif kılul (02a/04)

• **tecrıbe kıl**- Denemek, tecrübe etmek.

(تجربه کردن) *niçe türlüg zümürüdni niçe türlüg ef^cğa tecrıbe kıldım* (47b/03)

• **tefavut kıl**- Farklılaşmak.

(تفاوت کردن) *yüz altunğa alur ermişler taqı kıymat ‘ayb sebebince tafavut kılur* (36b/09)

• **tefehhus kıl**- Araştırmak, incelemek.

(تفحص کردن) *zümürüdn ma^cdeni ol şehrde turur dāyim anı istep tefehhus kılur erdim*
(44b/01)

- **teferrüc kııl-** Bakmak, gezip görmek.
(نظاره) *bizlerdin bir kişi çıktı kim bu tağnı bilür erdi teferrüc kıılmağa ol tağğa bardı*
(33b/02)
- **teķāza kııl-** Uygun olmak.
(اقتضا) *ot ġarīb ŗuretler kıılur pes tanrı ta^cālānıñ hūkmı eyle teķāza kııldı* (06a/09)
- **terķīb kııl-** Bir araya getirmek, birleŗtirmek.
(ترکیب کردن) *mūrekkeb barça filizātdın ve anı bir uluğ hūkm terķīb kıılıp turur yūnāndın*
ve neseb kıılınıp turur (88b/07)
- **tertīb kııl-** Düzene koymak, düzenlemek.
(ترتیب کردن) *pes bu taķdīrce kerek kim barça dārūları kim ġayvānī rūħka tertīb kıılmağa*
tiler (42b/09)
- **teŗūk kııl-** Delmek, delik açmak.
(سوراخ کردن) *eger tāza bağırğa koysalar teŗūk kıılğay* (91a/06)
- **tevekkūl kııl-** Tedbir alındıktan sonra iŗi Tanrı'ya havale etmek.
(توکل) *ve ġayyūmı turur yoķ anıñ uluğluķına eksūklük taķı yoķ turur ayb öger miz tiler*
miz taķı tevekkūl kıılur mız (01b/09)
- **te'vīl kııl-** Yorumlamak, açıklama yapmak.
(تأویل) *ŗebb-i awrūz dūrnrnūñ sözi sözi turur bilgūsüz ġaķıķati yoķ turur meger anı te'vīl*
kıılğaylar (30a/03)
- **teveķķuf kııl-** Durmak, duraklamak.
(توقف) *azīzge hiġ muvāfıķ bolmadı aydılar kim teveķķuf kıılmaķ kerek* (29b/03)
- **tütūn kııl-** Yakmak, tütürmek.
(دود کردن) *eger ġūğūrtnı turunc tireki astında tütūn kıılsalar ġiġekini aġartķay* (80a/02)
- **vāsıta kııl-** Bir ŗey sayesinde meydana gelmek.
(واسطه سازند) *ķaysı kim bir dengdin iki dengge aŗsa uyūn ġisābındın bolğay ve anı*
ķilādğa vāsıta kıılğaylar (22a/03)
- **vefā kııl-** Dostluk göstermek, güvenmek.
(وفا بود) *ķaçan rūmğa yetti ol iletgen kiŗilerge ayttı kim ġalīfā ni kim anı vefā kııldı*
(62a/05)
- **vezn kııl-** Tartmak.
(وزن کردن) *ol ġaķnıñ iķtizāsınca ve hārni taķı vezn kıılğaylar on bir miŗķāldın otuz*
miŗķālğa tegrü (22b/02)

• **yād kı́l-** Anlatmak, bahsetmek.

(یاد کردن) *yā anıñ hāşşiyyetini bāṭıl kı́lmağay anıñ üçün yād kı́ldım* (94a/01)

(مذکور) *bu kı́şşa tevārīḥ kiteblerinde yād kı́lınıp turur* (45b/04)

(نکر کردن) *her birini başka başka yād kı́lınğay* (88a/03)

(تقدیم یافت) *anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kı́lduğ* (88a/03)

(نکر) *ve anıñ fazīleti taş hāşşiyet kiteblerinde kim menkūl turur burunğılardın ve taşlarını köp yād kı́lıp tururlar* (77a/01)

(.) *bahāsını tağı yaruqlıqını tağı aña oğşar nerselerini yād kı́lduğ* (02b/09)

• **yok kı́l-** Yok etmek.

(ن-) *anıñ şūreti harāb bolmağay ve anıñ bolmağını :vüçüdünü: °anāşır yok kı́labılmegey* (31b/08)

• **yufka kı́l-** İnceltmek.

(تتک کردن) *kişige şehvet köp zahmat birse yufka kı́lmış kal°ayını biline bağlasa anıñ şehvetini iksitgey* (84b/03)

• **yumru kı́l-** Yumru haline getirmek, yuvarlaklaştırmak.

(مدور کردن) *bir pāra billūr şāfi bir elma kadarınca ve anı yumru kı́lğaylar ve asrı cilā birgeyler* (58b/09)

• **yumşak kı́l-** Yumşaklaştırmak.

(نرم کردن) *ol vağtda kim butede körklüg sızmuş bolğay altunniñ sınmağını kitergey ve yumşak kı́lğay* (57b/07)

• **ziyāde kı́l-** Arttırmak, fazlalaştırmak.

(افزاید) *ve bussezni körmek köz nūrını arturğay ve yaruqlıqını ziyāde kı́lğay* (59b/09)

• **ziyān kı́l-** Zarar vermek.

(زیان دادن) *yüz tirisini arığ kı́lğay ammā mi°dege katığ ziyān kı́lğay* (75a/07)

k.-a 39b/08, 50b/07

k.-abilgey 69b/01, 85a/02

k.-abilmegey 31b/01, 31b/07, 38b/01, 67b/09, 81a/09

k.-abilmegeyler 49b/01, 65a/04, 65a/06

k.-abilmez 31b/05

k.-abilmiş 48b/07

k.-abilür 30b/06

k.-alım 93a/04

k.-ayım 22a/09, 29a/05

k.-dı 1b/05, 1b/07, 2a/04, 3a/08, 6a/09, 27a/02, 29b/01, 29b/07, 29b/08, 30a/01, 33b/04, 33b/06, 33b/07, 34a/06, 36b/01, 44a/07, 44a/08, 44b/01, 55a/09, 62a/03, 62a/05, 89a/01

k.-dılar 29a/05, 30a/02, 32a/08, 33a/09, 45b/04, 45b/04, 45b/06, 50a/06, 50a/07, 50a/09, 88a/09

k.-dim 44b/03, 44b/06, 47b/03, 59a/06, 94a/01

k.-dın 33b/09

k.-duk 2b/09, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 22a/04, 88a/03

k.-dular 86b/03

k.-ğan 35b/05

k.-gamı 2a/03

k.-ğanlar 52b/09

k.-ğay 5b/02, 5b/03, 5b/03, 6b/04, 9a/02, 9b/08, 10b/01, 12b/01, 14b/06, 14b/09, 19b/02, 19b/06, 20b/06, 21a/01, 22a/06, 24b/04, 25a/02, 25a/02, 25a/03, 25a/08, 25b/01, 27a/03, 30b/04, 37a/09, 39a/06, 39a/07, 39b/09, 42b/03, 42b/03, 42b/04, 42b/05, 42b/08, 43a/01, 47a/04, 47b/01, 50b/07, 53a/06, 55a/05, 56a/05, 57a/02, 57b/04, 57b/05, 57b/07, 58a/06, 59b/08, 59b/08, 59b/09, 60a/07, 60a/07, 60a/08, 60b/09, 61a/02, 61a/07, 61b/01, 62a/02, 62b/06, 62b/07, 63a/03, 63a/05, 63a/06, 63a/07, 63b/08, 63b/08, 64a/06, 64a/06, 64a/09, 65a/09, 66a/03, 66a/04, 66a/07, 66b/06, 66b/07, 67b/03, 67b/09, 68b/02, 68b/03, 68b/03, 68b/05, 68b/07, 68b/09, 71b/02, 71b/07, 71b/09, 72b/05, 73a/04, 73a/05, 73b/01, 73b/02, 74b/01, 74b/01, 74b/02, 74b/06, 74b/06, 74b/07, 75a/06, 75a/07, 75a/07, 75b/02, 75b/02, 75b/03, 75b/05, 75b/09, 76a/06, 76a/06, 76a/06, 76b/02, 76b/06, 76b/07, 77a/09, 77b/02, 78b/04, 79a/07, 79b/05, 79b/06, 79b/08, 80a/05, 81b/04, 81b/04, 81b/05, 81b/06, 81b/07, 82b/03, 83a/04, 83a/06, 83a/07, 83a/07, 83a/07, 84a/08, 84b/01, 84b/04, 84b/05, 84b/08, 85a/06, 86a/04, 86a/06, 86a/07, 86b/01, 87b/08, 88a/05, 89a/05, 89b/09, 90a/05, 91a/06, 92a/05, 92a/08, 92b/06, 92b/07, 92b/08, 94a/01, 96a/06, 96b/02, 96b/02, 97a/03, 97a/04, 97a/04, 98a/01, 98a/03, 98a/06, 98b/05

k.-ğayar 71b/08

k.-ğaylar 2b/03, 9b/09, 20a/02, 20a/05, 20a/09, 20a/09, 20b/07, 20b/08, 21b/02, 21b/06, 21b/09, 21b/09, 21b/09, 22a/03, 22b/02, 25a/06, 30a/03, 39b/07, 40a/08,

40a/09, 41a/02, 41a/03, 46b/04, 49b/02, 49b/08, 51a/09, 53b/05, 54b/06, 55a/07, 56b/07, 57b/01, 58b/07, 58b/08, 58b/09, 60a/03, 62b/02, 63a/01, 65b/01, 65b/02, 65b/02, 65b/02, 66a/03, 70b/04, 72a/06, 72a/06, 72a/07, 72a/07, 72b/02, 75a/01, 75a/03, 76b/01, 77a/06, 79b/09, 80a/01, 80b/02, 82b/03, 83a/08, 83b/03, 83b/05, 83b/09, 85b/05, 86b/05, 87b/09, 88a/04, 88a/04, 88a/06, 88b/04, 89b/03, 89b/04, 89b/06, 89b/07, 89b/09, 90a/04, 96a/07, 96a/08, 97a/03, 97b/06, 98b/09

k.-gıl 2a/04, 2a/07, 2a/07

k.-ındı 2a/09, 91a/07

k.-ıngay 2b/02

k.-ınıp 2b/09, 45b/04

k.-iņ 29a/04, 29a/06, 29a/06

k.-ıp 19b/05, 20b/02, 25a/07, 34a/09, 38b/08, 43b/02, 43b/05, 44b/07, 46b/01, 49a/03, 53a/03, 54b/05, 56a/04, 57b/06, 61a/07, 62a/04, 63a/03, 68a/01, 70a/03, 70a/08, 77a/01, 82a/02, 82a/03, 82a/03, 87a/08, 88a/02, 88b/07, 90b/07, 93a/06

k.-madı 47b/04

k.-madım 47b/04

k.-mağa 20a/09, 33b/02, 39a/09, 42b/09, 48b/06, 48b/09, 52b/04, 56a/08, 69b/05, 72a/01, 74b/07, 76b/04, 79b/06, 80b/02, 80b/03, 80b/04, 85b/01, 92a/08, 96a/03, 97b/08

k.-mağay 16b/04, 37b/06, 46a/06, 53a/04, 55a/06, 68b/08, 72b/05, 73b/01, 81b/09, 83b/06, 88a/06, 90b/04, 94a/01

k.-mağaylar 21a/07, 94a/02

k.-mağ 24b/06, 24b/08, 29b/03, 64b/01, 88a/07, 96a/07, 97b/06

k.-mağda 29a/03, 54a/05, 61b/03

k.-mağdın 24b/01, 79a/08

k.-mağı 9a/05

k.-mağlık 61a/09

k.-mağlıkda 2a/08

k.-mamış 63a/04, 71b/01

k.-mas 18a/02

k.-maslar 60b/08

k.-mayası 81b/07

k.-mayın 27b/04, 51b/07, 82a/04, 91b/09

k.-mazlar 21b/07, 64a/01, 88b/03

k.-mış 5b/01, 19b/04, 39a/03, 40a/07, 40b/08, 45b/09, 61a/03, 84b/03, 96a/02, 97b/07

k.-mışlar 26b/01, 44b/05, 46a/04, 48b/04, 48b/04, 48b/05, 86b/08

k.-sa 5a/03, 5b/05, 10b/02, 15a/02, 21b/07, 46a/03, 61a/01, 78a/09, 81a/03, 91b/04

k.-salar 5b/09, 7b/01, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 9b/04, 9b/04, 21a/09, 57b/06, 59a/08, 64a/04, 70b/02, 72a/01, 72a/03, 73b/04, 73b/06, 74a/07, 74a/07, 74a/09, 74a/09, 74b/02, 74b/03, 76a/02, 76a/07, 80a/02, 80a/03, 81b/06, 82b/01, 82b/02, 83a/08, 83b/09, 84a/03, 84b/09, 86a/04, 88b/08, 89a/02, 89a/04, 89a/08, 90a/08, 90a/09, 97b/04

k.-sun 2a/03

k.-unur 2b/07

k.-up 13b/01, 57a/08, 84a/06

k.-ur 1b/03, 1b/03, 2a/02, 2a/08, 3b/02, 6a/09, 6b/07, 6b/09, 6b/09, 6b/09, 7a/03, 8a/06, 8b/02, 11b/03, 11b/06, 15a/06, 22a/08, 24b/03, 27b/06, 27b/08, 28a/05, 28a/09, 32a/05, 36b/09, 44b/01, 55a/08, 56b/03, 58b/01, 58b/02, 61a/01, 61a/05, 61b/03, 77b/04, 86b/01, 87b/03, 90b/03, 93b/02, 94a/08, 94a/09

k.-urlar 6a/07, 6a/07, 16a/06, 21a/02, 21a/09, 21b/03, 22b/06, 30a/07, 37a/06, 37b/07, 46b/02, 46b/02, 53b/07, 55b/09, 56a/02, 59b/07, 60b/08, 65a/02, 65b/04, 69b/01, 69b/07, 69b/07, 76b/07, 77a/04, 77a/06, 77a/07, 77a/07, 77b/05, 77b/06, 77b/07, 78b/05, 80a/09, 82a/07, 82b/07, 83a/04, 83b/05, 83b/05, 84a/09, 84b/02, 85b/02, 88b/03, 93b/06, 96a/03, 97b/03

k.-ur miz 1b/09

[=566]

ķilād (< Ar. *ķilād*) Gerdanlık, kolye.

(قلاده) *ķaysı kim bir dengdin iki dengge ařsa ıyūn ķisābındın bolğay ve anı ķilādğa vāsıta ķılğaylar* (22a/03)

k.+ğa 22a/03

[=1]

ķılğuçı

• **ķıymet ķılğuçı** Sarraf, değer biçen kimse.

(مقومان) *türlüg yinçü kim katımda bar erdi °aziz hızmataña iletim kıymat kılğuçılarga buyurdı (29a/04)*

• **bātil kılğuçı** Batıl kılan.

(مبطل) *sindik muzır turur barça türlüg hevaska ve bātil kılğuçı turur (80b/06)*

k. 80b/06

k.+lar 29a/08

k.+larga 29a/04, 29a/06

[=4]

kılıç Kılıç.

(شمشير) *müsülmānlarga satkaylar ve bir kılıç andın bir miñ mısr altını kıymatı bar ve kılıçda şekller bolğay (85b/07)*

k. 85b/07, 85b/08, 86a/01, 86b/07, 86b/08, 87a/01, 89b/03, 90a/08

k.+da 85b/07

k.+dın 86b/05

k.+ı 85b/09, 86b/08

k.+ını 85b/06, 87a/02, 87a/03, 87a/05

k.+lar 85b/05

k.+larını 65a/06

k.+nıñ 85b/09, 86b/07, 87a/04

[=21]

kılın- Yapılmak.

(نكاشتن) *ol kılıçnıñ ortasında ay şüreti teg kılıç cevherinde kılınmış erdi (86a/01)*

• **karār kılın-** Karar bulunmuş, ölçülmüş.

(مستقر) *bişinç keyfiyet hāşıl bolğay karār kılınğan kim aña mizāc oqurlar (06b/05)*

• **yād kılınğança** Adı geçen, bahsedilen.

(منكور) *birle pes özge birle işlenmege kābil boldı yāhūd yād kılınğanca bolmağay (04a/05)*

• **yād kılın-** Anlatılmak, bahsedilmek.

(نكر كردن) *anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kılduq ammā ayıra-imerdi her birini başka başka yād kılınğay (88a/03)*

(ياد كردن) *nerük köp söz bar turur ammā hāşı ve edğüreki (...) turur kim yād kılına turur (90b/07)*

- **taqdîr kılin-** Yazgı, eşyanın doğası.
(تقدیر کردن) *eger taqdîr kılinsa kim dört cism bolsa dört ranglıg sarıg ve kızil ve kara ve yaşıl her bir reng kim anlardın hâşıl bolsa (07a/06)*
  - **şalaya kılin-** Ezmek, toz haline getirmek.
(مصول کردن) *yinçü tabîbler katında mu'cedil turur ve şalaya kılinğay (24b/09)*
(مصول) *ol kamuşdın taqı bir pāra şalaya kılinmuş yinçüdin taqı ikisini birge hātun kişi süti birle izgey (25a/07)*
  - **rūzî kılin-** Nasip olmak, kısmet olmak.
(روزی) *kaçan kim çommāk vaqtı keçti ni kim rūzî kılinmuş erdi ilge kirdi (28b/06)*
  - **cilā kılin-** Cilalamak.
(جلا دادن) *ol cilā kılinmuş cevher neteg bolur ermiş (39b/07)*
  - **reng kılin-** Renklendirilmiş.
(رنک کردن) *anteg kızil bolğay ve reng kılinmuş billürdın hıyānet birle la'el kılurlar (53b/07)*
  - **hal kılin-** Erimek, çözülmek.
(محلول) *eger hal kılinmuş mağnāṭısnı ilge sürse ve koysa kim kurusa ve i(l)igni bağlanmış yuzakğa sürse açılğay (61a/07)*
(تحلیل نپذیرد) *ve çıkmağa yir tapmas ve köp vaqt kalğay ve hal kılinmağay (78b/06)*
  - **mühre kılin-** Mühürlenmiş.
(مهره کردن) *bir dürc koyulmuş ve mühre kılinmuş ve ol mütevekkil muqayyed kolında erdi (61b/08)*
  - **tecribe kılin-** Denenmiş, tecrübe edilmiş.
(محرِب) *ol zamān ağırıkını tındurğay ve sağalğay ve tecribe kılinıp turur (63b/04)*
  - **neseb kılin-** Bağlı olmak, nispet edilmek.
(منسوب) *bir uluğ hükm terkīb kılip turur yünāndın ve neseb kılinıp turur (88b/08)*
- k.-a 90b/06
k.-ğan 5b/06, 6b/05, 35b/02, 39b/08
k.-ğança 4a/04
k.-ğay 24b/09, 88a/03
k.-ıp 02b/09, 63b/04, 88b/08
k.-mağay 78b/06
k.-miş 25a/07, 28b/06, 39b/07, 46b/04, 53b/07, 61a/07, 61b/08, 86a/01

k.-sa 7a/06

[=20]

kın Yakutun oluşumu sırasında etrafında bulunan taş kabuk, kın.

(غلاف) *la^l ve billūr ve ḥoms barça kında tururlar kim her cevher kim ṣeffāf bolsa anteg iktizā kıtur* (32a/04)

(وعا) *ol kınğa sindursalar anıñ içinde enār dānesi teg* (52b/01)

k. 32a/02

k.+da 32a/04

k.+ğa 52a/08, 52b/01

k.+larını 32a/03

[=5]

kıriğ 1. Kıyı, sahil

(کنار) *kaysı şadaf kim tenizde avlasa taqı mevc anı kıriğğa salsa fāsıd ve müteğayyir bolmış bolğay* (14a/04)

(ساحل) *bir niçe nefes urğay yana kayra çomğay üç tört kurla andın kıriğğa çıqğay* (15a/09)

2. Kirpik.

(پلک چشم) *anıñ birle artuq kirpük kim köz kıriğında bitmiş bolğay yolksalar kayra bitmegey* (88b/09)

k.+ğa 14a/04

k.+ında 88b/09

[=2]

kırk Kırk.

(چهل) *bir kesek ekheb yākūt kördüm veznde kırk mişkāl andın artuq körmüşim yok* (37b/05)

k. 37b/05, 43b/07, 43b/07, 43b/08, 43b/08, 43b/08

[=6]

kıskaç 1. Yengeç.

• **teniz kıskaçı** Denizde yaşayan yengeç.

(سرطان بحری) *bireri ol kim zāhiri ḥayvānı turur teniz kıskaçı teg taqı teniz tawuşkanı teg* (77b/09)

• **köl kıskaçı** Gölde veya nehirde yaşayan yengeç.

(سرطان نهر) *seraṭān baḥrī teñizde bolğay oḥşaş bolur köl kısqaçına edğürek yiri anıñ başı qatındağı turur* (70b/07)

2. Cımbız.

(منقاش) *ṭālīkūnnıñ ḥāşşıyyeti ol turur kim andın kısqaç kılsalar ve anıñ birle artuq kirpük kim köz kırığında bitmiş bolğay yolqsalar qayra bitmegey* (88b/08)

• **ṭālīkūn kısqaçı** Bakırdan yapılmış cımbız.

(منقاش طاليقون) *qaysı cerāḥat kim anıñ birle kılsalar edğü bolmağay ve tügni kim ṭālīkūn kısqaçı birle yolqsalar ikinç bitmegey* (83b/09)

k. 88b/08, 89a/01

k.+ı 77b/09, 83b/09

k.+ına 70b/07

[=5]

kısm (< Ar. *kısm*) Kısım, tür.

(قسم) *yākūt reng iṭtibārınca tört kısm turur* (30b/08)

k. 30b/08

k.+nıñ 15b/05

[=2]

kısmet (< Ar. *kısmet*) Kısımlar, türler.

(قسمت) *ammā zümürüd levn iṭtibārınca niçe kısmet bolur ol siliķi zengāri zübābi reyḥānī şaykalī zulmānī şahibī baḥrī şabūnī āsī kürrāşi* (45a/05)

k. 45a/05

[=1]

kışsa (< Ar. *kıssa*) Hikaye, anlatı.

(قصه) *musānıñ tūrını anıñ üzre bitilmiş erdi kim kökdin yirge keldi ve bu kışsa tevārīḥ kiteblerinde yād kılınıp turur* (45b/03)

k. 45b/03

[=1]

kış Kış zamanı.

(زمستان) *nişān üçün qaçan kış yetse anda bargaylar* (97a/08)

k. 97a/06, 97a/08

k.+ın 9a/03, 10b/05

[=4]

ķivām (< Ar. *ķivām*) Sıvıların yoğunluk derecesi, kıvamı.

(قوام) *bir pāra ķaynatķaylar kim az ķivām algay andın bir pāra Şebb-i yemānī :yaʿni aciğ taş: aņa salęaylar (40b/01)*

k. 40b/01

[=1]

ķiyās (< Ar. *ķiyās*) KarŐılaŐtırma, mukayese.

(قياس) *üç miŐķāldın uluęraķ bolsa anlar ķiyās birle algaylar (23a/05)*

k. 11b/03, 23a/05, 49a/09

k.+dın 13b/08, 23b/07, 60b/08

[=5]

ķiymat (< Ar. *ķiymat*) Değer, paha.

(قيمت) *ol yinęüniņ ĥakīķī ķiymatı yoķ ermiş (27b/09)*

• **ķiymat ķıl-** Değer biçmek.

(قيمت كردن) *ol rüzgārda yüz yigirmi miņ magribī altunga ķiymat ķıldı (27a/02)*

• **ķiymat ķılęuķı** Değer biçici, kuyumcu.

(مقومان) *aņa ķiymat bolmağay ķün ķiymat ķılęuķılar kıymatdın ʿācız ķaldılar (29a/08)*

k. 27a/02, 29a/04, 29a/05, 29a/06, 29a/06, 29a/06, 29a/07, 29a/07, 29a/08, 36b/09, 37a/06, 38a/06, 49a/09, 49b/01, 49b/02, 58b/01

k.+de 35b/01, 35b/03

k.+dın 29a/08

k.+ı 12a/09, 21b/01, 22a/05, 27b/08, 31b/04, 35a/05, 35b/09, 38a/07, 38b/03, 38b/03, 38b/09, 47a/02, 49b/01, 51b/02, 52a/08, 53b/03, 55b/09, 85b/07, 89b/03

k.+ında 46b/07, 53a/07

k.+ını 2a/06, 56a/05

k.+ni 12b/01

[=43]

ķız Dişi çocuk.

(دختر) *tamām bizek birle ol ķıznı Őeylān Şehrindin anteg kim pād-Őāĥ ĥızmatıña lāyık bolsa mışr Őehriņe keltürdiler (29b/07)*

(.) *anęaklı ol ķızlar yāküt teg hem uŐaķ yinęü teg ve ni delīl bolęay (30b/01)*

• **ķız oğlan** Genę kız, bakire.

(دوشیزه) *eger hātun kişiniñ burnına ursalar süçküргеy eger **kız oğlan** bolsa süçküürüki kelmegey (75a/05)*

(دختر) *bir kurla şeylān şehriñe yettim ol qarı avret haq civārına vāşıl bolup erdi ve andın bir tıfl **kız oğlan** kalıp (28b/01)*

k. 28b/01, 29b/06, 29b/08, 75a/05

k.+ı 26b/03

k.+ını 29b/05

k.+lar 30b/01

k.+nı 29b/07

[=8]

kızar- Kızarmak.

(سرخ شدن) *eger otın artuq kılsalar **kızargay** ve aña esrenc ayurlar (84b/09)*

k.-ğay 84b/09

[=1]

kızdur- Hastalık ateşi, ateşlenmek.

(تب ارد) *anıñ birle başını yumağay idmān kılsalar **kızdu(r)ğay** (76a/07)*

k.-ğay 76a/07

[=1]

kızıl Kırmızı.

(سرخ) *ve andın kiçig yāķūtlar **kızıl** ve sarı barça rengdin taparlar (32b/01)*

(احمر) *köz otlarında taķı **kızıl** şāfda ve yaşıl şāfda anı işge süргеyler (74a/04)*

• **kızıl altun** Kızıl altın.

(زر سرخ) *ol zamānğa cevheriler bahā kılmışlar kim yeti miñ **kızıl altun** bolğay (26b/01)*

(.) *anı biş yüz **kızıl altunğa** satğın aldı (27a/06)*

• **kızıl balçık** Kızıl balçık.

(كل سرخ) *baʿzi bizekler özlerindin kılurlar **kızıl balçık** ve sarı balçık ve ve zirnīh ve lāceverd ve zencar ve andın özge (77b/05)*

• **kızıl dehne** Kızıl dehne taşı.

(دهنه سرخ) *türkistānda şehri bar turur kim afrasiyab kılup turur anda **kızıl dehne** bar yāķūt rengi teg (57a/08)*

• **kızıl kil** Kızıl kil.

(كل سرخ) *törtinç tabaķa verdī turur kim anıñ rengi **kızıl gilge** oħşağay (35a/03)*

• **kızıl kibrīt** Kızıl kükürt.

(كبريت سرخ) *keltürüp tururlar kim kızıl kibrītniḡ ma^cdeni mağrib teñzinde --- bir tağda turur* (79b/02)

• **kızıl gūgürt** Kızıl kükürt.

(كوکرد سرخ) *kiçe birle çerāğ teg yaruqluḡ birgey ve ol kim ḡalāyıḡ ayturlar kim kızıl gūgürt kimiḡa turur aşıl bir söz turur* (79b/03)

• **kızıl serenc** Kızıl kurşun tozu.

(سرنج سرخ) *ḡurğaşındın peydā bolur ve mināniḡ aşlı kızıl serenc bolğay* (85a/01)

• **kızıl sirke** Kızıl sirke.

(سرکه سرخ) *bir türlüg bar kim aḡa ḡalī ayturlar kim kızıl sirkege oḡşagay* (35a/09)

• **kızıl şarāb** Kızıl şarap.

(شراب سرخ) *aḡa ḡamrī oḡurlar anıḡ rengi kızıl şarābğa oḡşagay* (35a/07)

• **kızıl yāḡūt** Kızıl yakut.

(ياقوت سرخ) *anlarğa uçmaḡda ḡaşrlar kerāmet ḡılğay kızıl yāḡūtın bu delīl turur* (30b/04)

• **kızıl yiri** Avrupanın batı tarafı.

(زمین فرنک) *ḡara acı dehnec ayturlar ve ikşi taḡı ayturlar taḡı edğü bitüg yiri kızıl yirinde turur* (57a/06)

k. 7a/07, 12a/01, 16b/07, 17a/03, 17b/08, 26b/01, 27a/06, 30b/04, 30b/09, 31b/03, 31b/03, 31b/09, 32b/01, 33b/04, 34b/06, 35a/03, 35a/07, 35a/09, 37a/02, 37a/03, 37a/06, 37b/03, 38a/07, 40a/07, 40b/02, 41a/01, 41a/09, 42a/05, 42b/05, 43a/07, 44a/03, 48a/08, 51b/02, 51b/05, 51b/06, 51b/09, 53a/02, 53a/06, 53b/07, 53b/08, 53b/09, 56a/07, 56a/08, 56b/06, 57a/04, 57a/06, 57a/08, 59b/01, 59b/06, 62a/09, 64a/04, 64a/09, 64a/09, 67a/09, 67b/01, 69a/06, 70b/04, 73b/08, 74a/04, 74a/06, 75b/06, 77b/05, 79b/01, 79b/02, 79b/03, 79b/04, 79b/08, 80b/01, 83b/01, 83b/01, 85a/01, 86a/08, 93a/05, 95a/07, 98a/05, 98a/09

k.+dın 51b/09

k.+ğa 17b/08, 90a/08, 96b/04, 97a/09

k.+ı 38b/01, 60b/04, 83a/09

k.+nı 74a/09

k.+nıḡ 79b/02

[=86]

kızılık Kızılık.

(سرخى) *ammā la'l kızılıkına yetmegey ve niçe yirde bar turur bir yiri resulniñ*
‘aleyhi’s-selām medīnesininin üçünç menzilinde (58a/07)

• **‘ārizi kızılık** Yüzeysel kızılık.

(سرخى عارضى) *kaçan kök yākūtka sirkeni sürtsele azğına ‘ārizi kızılık peydā bolğay*
 (37b/04)

k. 37b/04

k.+ına 58a/07

[=2]

kızılraq Daha kızıl.

(سرخ) *ol cevheri turur şeffāf billūr teg az kızılraq turur (58a/06)*

k. 58a/06

[=1]

kibi Gibi, -e benzer.

(مانند) *ol taşlar ortasında nerse tapmışlar aq ranglıg kın kibi enārğa oğşaş (32a/02)*

(مثل) *bir mişkāl kızıl yākūtdın biş deng ve üç mines anıñ kibi bolğay (44a/03)*

(.) *taķı balıq ķarmaķı kibi ol hayvānnıñ a‘zāsı cerāhatlıg bolğay (89a/09)*

k. 32a/02, 44a/03, 58b/06, 65b/01, 89a/09, 91a/02

[=6]

kibrīt (< Ar. *kibrīt*) Kükürt.

(كبريت) *anıñ isiglikiniñ sebebini kibrīt ma‘denine yavıq bolmağdın bolğay (80a/04)*

k. 79a/02, 79a/06, 79a/07, 79a/09, 79a/09, 80a/04

k.+niñ 79b/02

k.+tin 80b/02

[=8]

kiçe Gece.

(شب) *bir tağda turur kiçe birle çerāg teg yaruqlıq birgey (79b/03)*

k. 33a/01, 35b/06, 60a/06, 68b/04, 70a/06, 79b/03, 86b/09

k.+ge 87a/01

k.+ni 35b/05

[=9]

kiç Geç.

(دير) *eger ölügge bağlasalar anıñ qanı kiç savuğay* (42b/04)

k. 42b/04, 92a/08

[=2]

kiç- 1. Elekten geçmek.

(فرو شدن) *aña koyğaylar ol kim andın kiçse şaştı yinçü oqurlar ya'ni altmış dāne*
(20a/04)

2. Geçmek.

(گذشتن) *kaçan bir kılıç taqı tamām boldı asrı kiskeñ erdi kiçege yavux bahrayn meliki*
kiçer erdi (87a/01)

k.-er 68a/04, 87a/01

k.-mekke 69b/09

k.-se 20a/04, 20b/01

[=5]

kiçi (krş. kiçig) Ufak, küçük parça.

(ريزه) *andın soñ kiçisini ewürgeyler aña salğaylar* (19b/09)

k.+sini 19b/09

[=1]

kiçig (krş. kiçi) Küçük, ufak.

(صغير) *bir mu'ayyen qoşt unşur cevherindin kiçig cezv bolsalar birge qarışğaylar*
(06b/02)

(خرد) *ol kiçig teşükler qurt yimiş turur* (39a/04)

(خرده) *ol kim pır yemiş bolsa tonuq ranglıg ve kiçig bolğay* (90b/01)

(ريزه) *ammā kiçig yinçülerni terāzū birle satğaylar* (22b/02)

(کوچک) *ol kınğa la'li birle ma'denler aşhābi ma'cl oqurlar kiçig ve uluğ tüşgey* (52a/08)

k. 6b/02, 13b/07, 14b/03, 15a/09, 19b/07, 20b/03, 22b/01, 24a/06, 25b/06, 25b/09,

28a/07, 30a/07, 32b/01, 32b/03, 32b/04, 39a/04, 40a/08, 50b/02, 51a/05, 52a/08,

52b/02, 52b/03, 53a/04, 58b/07, 64a/08, 64b/01, 65b/08, 66b/01, 67b/07, 72b/09,

74b/02, 75b/02, 89b/01, 89b/08, 90b/01, 95a/04

k.+lerindin 20b/07, 20b/08

[=38]

kiçiglig Küçüklük, ufak olma hali.

(خردی) *söz uluğluqda ve kiçigligde* (19b/02)

k.+de 19b/02

k.+i 15b/05

[=2]

kiçigrek Daha küçük, daha ufak.

(خردتر) *anıñ noqtası bar kim ay artuğında artqay ve iksilgende iksilgey ve **kiçigrek** bolğay* (67b/05)

k. 52b/02, 67b/05

[=2]

kiçrek Daha geç.

(ديرتر) *hiç vüçüd isiglikni andın tizrek qabül qılmağay ve andın **kiçrek** qoymağay* (83b/06)

k. 83b/06

[=1]

kid- Bir şeye bürünmek, kapsamak.

(قبول) *anlarnıñ şüretleri müteğayyir ve mütebeddil bolur sebebler birle neçük kim suw ön şüretini soyar taqı taqı yil şüretini kiçer taqı yil suw bolur* (04a/09)

k. 04a/09

[=1]

kil- Gelmek.

(امدن) *eger tileseler kim yağmur **kilse** andın suwğa salıp mu^callaq assalar yağmur yağma başlağay* (70a/02)

(.) *bolğay kim siller tağlardın **kilse** ol yirde ma^cden tapğaylar birbirni ma^cden qılur* (8b/02)

2. Varmak, ulaşmak.

(امدن) *qaçan teñiz yaqasıña **kildim** bu şadafnı açtım* (28b/09)

k.-dim 28b/09

k.-se 8b/02, 25a/03, 70a/02

[=4]

kils (< Ar. *kils*) Sönmemiş kireç.

(كلس) *eger anı **kils** birle qarıştursalar ve suw aña qoysalar kim hamır teg bolğay* (74a/07)

k. 74a/07

[=1]

kim Ki.

(هك) *könülñiñ za'ıflıkını kitergey taķı korkuğñı ve maşrū'lık kim sevdā maddası turur*
 (تا) *eger hal kılınmış mağnā'ısnı ilge sürse ve kıoyssa kim kұrusa ve i(l)igni bağlanmış*
yuzaqğa sürse açılğay (61a/08)

(.) *suw birle kelgey yahşı katiğ bolğay ol sebebdin kim hiç anda yok (90a/03)*

- **anteg kim** -dığı gibi.

(جنانك) *az kızılğa katişmiş bolğay anteg kim řāvusīde bolğay (17b/09)*

(جان كه) *ekheb yāķūtñı anteg kim barça türlüė yāķūtler reng ve mertebe birle muhtelif*
tururlar (37a/09)

- **ta kim** ta ki, 'a değinceye kadar.

(تا) *aķ tedrīc birle artuķ bolur ta kim kara derecesiñe tiggey (11a/03)*

- **munteg kim** Bunun gibi.

(همجنين) *ķaçan ģararet taşķartin aña ģükm kılsa ol suw yil bolur taķı munteg kim iki*
'unşur kim biri biriñe yanaşu bolsalar (05b/05)

(همجنين كه) *cişşiniñ bahāsi kiçig yinçüdin artmağay munteg kim reng cihetindin ve şekl*
sebebindin ve teşük kiñliki ve tarlıķındın (24a/06)

(مثلا) *yarımğa yā üçde birge yetgey munteg kim bayziniñ bahāsi yarımğa kelgey*
(24a/07)

(همجنين تا) *bir 'aķd altı mişķāl kim her dānesi bir deng bolğay ve munteg kim bir 'aķd*
on iki mişķāl kim andın her dāne iki deng bolğay (21a/06)

- **eyle kim** Öyle ki.

(كجنان) *eyle kim mişle bir pāra cez'de köp türlüğ reng bar turur (11b/03)*

(هك) *muña kıymat kılgaylar eyle kim aña sığğay (49b/02)*

- **ķaçan kim** -dığında.

(هك هك هر) *ķaçan kim havā řāfi ve tozsuz bolsa firūza rengi řāfirāķ ve renginraķ*
körüñgey (56a/02)

(هك اهك هر) *ķaçan kim kıyaş şu'ānı yirniñ ba'zısında eşer kılsa ģararet eşeriniñ*
sebebindin ol yir içindin mütevellid bolğay (81a/03)

- **her kim** Her kimse, birisi.

(هك هر) *aytıp tururlar kim her kim zümüröd özi birle tutsa yaman tüş körmegey*
(47a/03)

• **niçe kim** -diğında.

(هك مادام) *ol hindistān öküzniñ ötinde bolğay **niçe kim** öt içinde bolsa carp bolğay*
(62b/05)

(همجنين) *tört reng ille berāber bolmasa ol barçanıñ taķı özge rengi bolğay taķı **niçe***
***kim** kulsalar nihāyetsiz soñ bolğay* (07b/01)

(هك جندان) *ol kim bahāsındın ayturlar **niçe kim** altun ol dürrnüñ üstine qoysalar*
(30a/04)

(هر جند) *ol teşükke kirdim iki süñü qadarınca ve andın soñ **niçe kim** ceħd qıldım ilgerü*
barabilmedim (44b/06)

(جه) *bizim devrimizdin soñ bākī yādigār bolğay **niçe kim** meşhūr mişāl turur* (49a/05)

(چندانك) *köp serler bolsa ve azraqı dört bolğay üç köl tigenekke oħşaş **niçe kim** sinsa*
ol şeklge singay (51a/07)

k. 1b/02, 1b/03, 1b/03, 1b/05, 1b/07, 1b/08, 1b/08, 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/03, 2a/04,
2a/05, 2a/05, 2a/09, 2b/02, 2b/03, 2b/05, 2b/05, 2b/05, 2b/05, 2b/05, 2b/05, 2b/06, 2b/06,
2b/07, 2b/07, 2b/07, 3a/01, 3a/01, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/04, 3a/05, 3a/06, 3a/06,
3a/06, 3a/07, 3a/07, 3a/08, 3a/08, 3b/01, 3b/01, 3b/02, 3b/07, 3b/09, 4a/01, 4a/01,
4a/08, 4a/08, 4b/03, 4b/03, 4b/04, 4b/05, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/09, 5a/02, 5a/03,
5a/04, 5a/05, 5a/06, 5a/09, 5a/09, 5b/01, 5b/01, 5b/04, 5b/04, 5b/05, 5b/05, 5b/07,
5b/09, 5b/09, 6a/01, 6a/01, 6a/02, 6a/03, 6a/04, 6a/05, 6a/06, 6a/06, 6a/09, 6b/01,
6b/03, 6b/03, 6b/04, 6b/05, 6b/07, 6b/08, 7a/01, 7a/03, 7a/05, 7a/06, 7a/09, 7b/01,
7b/04, 7b/07, 7b/07, 7b/09, 8a/06, 8b/01, 8b/02, 8b/03, 8b/06, 8b/07, 8b/07, 8b/08,
8b/09, 9a/01, 9a/01, 9a/04, 9a/05, 9a/07, 9b/03, 9b/03, 9b/05, 9b/07, 9b/08, 10a/01,
10a/02, 10a/03, 10a/05, 10a/07, 10a/09, 10a/09, 10b/02, 10b/03, 10b/03, 10b/05,
10b/06, 10b/07, 10b/08, 11a/03, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/09, 11b/02, 11b/03,
11b/04, 11b/04, 11b/05, 11b/07, 11b/09, 12a/03, 12a/04, 12b/01, 12b/03, 12b/05,
12b/06, 12b/06, 12b/09, 13a/01, 13a/01, 13a/05, 13a/07, 13a/07, 13a/09, 13b/02,
13b/03, 13b/03, 13b/05, 13b/08, 13b/08, 13b/09, 14a/01, 14a/02, 14a/03, 14a/03,
14a/03, 14a/06, 14a/09, 14b/01, 14b/02, 14b/03, 14b/04, 14b/04, 14b/05, 14b/09,
15a/01, 15a/02, 15a/05, 15a/05, 15b/01, 15b/01, 15b/02, 15b/02, 15b/04, 15b/04,
15b/05, 15b/06, 15b/06, 15b/07, 15b/07, 16a/01, 16a/03, 16a/04, 16a/04, 16a/05,
16a/06, 16a/08, 16b/01, 16b/02, 16b/03, 16b/04, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 17a/02,
17a/03, 17a/03, 17a/05, 17a/06, 17b/02, 17b/04, 17b/04, 17b/05, 17b/08, 17b/09,

18a/02, 18a/03, 18a/04, 18a/04, 18a/06, 18a/06, 18a/08, 18a/09, 18b/01, 18b/04, 18b/05, 18b/05, 18b/06, 18b/08, 18b/09, 18b/09, 19a/01, 19a/01, 19a/02, 19a/06, 19a/07, 19a/07, 19a/09, 19b/03, 19b/04, 19b/06, 19b/07, 19b/07, 19b/09, 20a/01, 20a/02, 20a/03, 20a/03, 20a/04, 20a/06, 20a/06, 20a/06, 20a/07, 20a/07, 20a/08, 20a/08, 20a/09, 20a/09, 20b/01, 20b/01, 20b/01, 20b/04, 20b/06, 20b/07, 20b/09, 21a/02, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/06, 21a/07, 21a/08, 21a/08, 21a/09, 21a/09, 21b/01, 21b/01, 21b/02, 21b/03, 21b/05, 21b/06, 21b/06, 21b/08, 21b/08, 21b/09, 22a/01, 22a/01, 22a/01, 22a/02, 22a/03, 22a/04, 22a/04, 22a/05, 22a/09, 22b/04, 22b/04, 22b/07, 22b/08, 23a/01, 23a/02, 23a/03, 23a/04, 23a/05, 23a/07, 23b/01, 23b/02, 23b/03, 23b/03, 23b/05, 23b/06, 23b/08, 23b/09, 24a/01, 24a/04, 24a/04, 24a/06, 24a/07, 24a/09, 24b/04, 24b/04, 24b/05, 24b/08, 25a/02, 25a/03, 25a/06, 25b/01, 25b/01, 25b/03, 25b/04, 25b/05, 25b/06, 25b/08, 26a/02, 26a/05, 26a/07, 26a/09, 26b/01, 26b/02, 26b/03, 26b/03, 26b/04, 26b/05, 26b/06, 26b/06, 26b/08, 27a/01, 27a/03, 27a/05, 27a/06, 27b/01, 27b/03, 27b/05, 27b/06, 27b/09, 27b/09, 28a/01, 28a/01, 28a/04, 28a/06, 28b/02, 28b/03, 28b/04, 28b/04, 28b/05, 28b/06, 28b/06, 28b/07, 28b/08, 29a/02, 29a/04, 29a/04, 29a/06, 29a/06, 29a/07, 29a/07, 29a/09, 29b/01, 29b/03, 29b/05, 29b/05, 29b/06, 29b/07, 29b/07, 30a/01, 30a/02, 30a/03, 30a/04, 30a/04, 30a/05, 30a/05, 30a/06, 30a/06, 30a/07, 30b/01, 30b/03, 30b/06, 30b/07, 31b/01, 31b/03, 31b/05, 31b/05, 31b/06, 31b/09, 32a/04, 32a/04, 32a/05, 32a/05, 32a/05, 32a/07, 32a/07, 32a/07, 32a/08, 32a/08, 32b/02, 32b/02, 32b/03, 32b/03, 32b/04, 32b/05, 32b/06, 32b/07, 32b/08, 32b/09, 32b/10, 33a/01, 33a/02, 33a/04, 33a/04, 33a/05, 33a/08, 33b/02, 33b/08, 34a/02, 34a/05, 34a/05, 34a/07, 34a/08, 34b/01, 34b/02, 34b/03, 34b/03, 34b/07, 35a/03, 35a/06, 35a/08, 35a/08, 35a/09, 35a/09, 35b/01, 35b/02, 35b/05, 35b/05, 36a/04, 36a/07, 36b/04, 36b/06, 36b/06, 36b/09, 37a/02, 37a/02, 37a/03, 37a/08, 37a/09, 37a/09, 37b/01, 37b/02, 37b/05, 37b/07, 37b/08, 37b/09, 37b/09, 38a/02, 38a/02, 38a/04, 38a/05, 38a/05, 38a/06, 38a/07, 38a/08, 38a/09, 38a/09, 38b/01, 38b/04, 38b/05, 38b/06, 38b/07, 38b/08, 38b/09, 39a/01, 39a/02, 39a/02, 39a/03, 39a/04, 39a/04, 39a/05, 39a/06, 39a/06, 39a/07, 39a/08, 39b/01, 39b/04, 39b/04, 39b/05, 39b/06, 39b/07, 40a/01, 40a/02, 40a/03, 40a/03, 40a/04, 40a/05, 40a/06, 40b/01, 40b/05, 40b/06, 40b/07, 40b/07, 41a/01, 41a/01, 41a/02, 41a/03, 41a/07, 41a/09, 41a/09, 41b/02, 41b/03, 41b/04, 41b/04, 42a/01, 42a/03, 42a/03, 42a/04, 42a/04,

42a/06, 42a/07, 42a/08, 42a/09, 42b/03, 42b/06, 42b/07, 42b/08, 42b/08, 43a/02,
43a/02, 43a/04, 43a/04, 43a/05, 43a/07, 43a/08, 43a/09, 43b/05, 43b/06, 44a/02,
44a/05, 44a/07, 44a/07, 44a/08, 44a/09, 44a/09, 44a/09, 44b/01, 44b/01, 44b/06,
44b/06, 44b/08, 45a/03, 45a/03, 45a/06, 45a/07, 45a/08, 45a/08, 45a/08, 45a/09,
45b/02, 45b/02, 45b/03, 45b/03, 45b/05, 45b/05, 45b/06, 45b/07, 45b/07, 45b/08,
45b/09, 46a/01, 46a/01, 46a/04, 46a/05, 46a/06, 46a/07, 46a/08, 46b/01, 46b/02,
46b/02, 46b/05, 46b/05, 46b/07, 46b/07, 47a/03, 47a/03, 47a/04, 47a/05, 47a/06,
47a/06, 47a/08, 47a/09, 47a/09, 47b/01, 47b/02, 47b/03, 47b/05, 47b/05, 47b/06,
47b/07, 47b/07, 47b/08, 47b/09, 48a/01, 48a/01, 48a/01, 48a/04, 48a/06, 48a/06,
48a/08, 48a/09, 48a/09, 48b/01, 48b/02, 48b/06, 48b/06, 48b/09, 49a/01, 49a/03,
49a/03, 49a/05, 49a/05, 49a/06, 49a/09, 49b/01, 49b/02, 49b/02, 49b/02, 49b/04,
49b/05, 49b/05, 49b/06, 49b/07, 49b/07, 49b/08, 49b/09, 50a/01, 50a/01, 50a/02,
50a/03, 50a/04, 50a/05, 50a/09, 50b/03, 50b/06, 50b/08, 50b/09, 51a/01, 51a/02,
51a/07, 51a/09, 51b/01, 51b/03, 51b/05, 51b/07, 51b/09, 52a/02, 52a/03, 52a/05,
52a/05, 52a/05, 52a/06, 52a/07, 52b/02, 52b/03, 52b/03, 52b/04, 52b/06, 52b/09,
53a/03, 53a/05, 53a/07, 53b/09, 54a/07, 54b/01, 54b/01, 54b/02, 54b/03, 54b/05,
54b/05, 54b/07, 55a/01, 55a/03, 55a/03, 55a/04, 55a/05, 55a/05, 55a/06, 55a/08,
55a/09, 55b/01, 55b/03, 55b/08, 55b/09, 56a/02, 56a/02, 56a/03, 56a/04, 56a/08,
56b/01, 56b/01, 56b/03, 56b/05, 56b/06, 56b/07, 56b/08, 56b/08, 56b/09, 57a/02,
57a/03, 57a/04, 57a/05, 57a/05, 57a/06, 57a/08, 57a/08, 57a/09, 57b/02, 57b/03,
57b/04, 57b/05, 57b/07, 58a/01, 58a/01, 58a/02, 58a/02, 58a/04, 58a/04, 58a/04,
58b/01, 58b/08, 59a/02, 59a/02, 59a/04, 59a/05, 59a/05, 59a/07, 59a/08, 59b/02,
59b/02, 59b/06, 59b/08, 60a/02, 60a/02, 60a/04, 60a/04, 60a/05, 60a/08, 60a/08,
60b/02, 60b/02, 60b/04, 60b/04, 60b/05, 60b/06, 60b/06, 60b/07, 60b/08, 60b/09,
61a/01, 61a/07, 61a/08, 61b/01, 61b/02, 61b/02, 61b/03, 61b/04, 61b/05, 61b/05,
61b/08, 61b/09, 61b/09, 62a/01, 62a/02, 62a/03, 62a/04, 62a/04, 62a/05, 62a/05,
62a/06, 62a/06, 62a/08, 62b/02, 62b/03, 62b/03, 62b/05, 63a/01, 63a/02, 63a/02,
63a/03, 63a/03, 63a/04, 63a/05, 63a/08, 63a/08, 63a/09, 63b/01, 63b/01, 63b/04,
63b/06, 63b/07, 63b/09, 63b/09, 64a/01, 64a/02, 64a/04, 64a/05, 64a/08, 64a/09,
64b/01, 64b/01, 64b/02, 64b/02, 64b/03, 64b/05, 64b/07, 64b/08, 64b/08, 65a/01,
65a/02, 65a/04, 65a/07, 65a/09, 65b/02, 65b/05, 65b/05, 65b/07, 65b/08, 65b/08,
65b/09, 66a/01, 66a/05, 66a/06, 66a/07, 66b/01, 66b/03, 66b/04, 66b/05, 66b/06,

66b/07, 66b/08, 67a/01, 67a/02, 67a/05, 67a/08, 67b/03, 67b/03, 67b/04, 67b/04,
67b/07, 67b/07, 67b/08, 67b/09, 68a/02, 68a/02, 68a/04, 68a/04, 68a/06, 68a/07,
68a/08, 68a/09, 68b/04, 68b/04, 68b/05, 68b/05, 68b/07, 68b/07, 68b/08, 69a/02,
69a/02, 69a/04, 69a/07, 69a/07, 69a/08, 69b/01, 69b/01, 69b/02, 69b/03, 69b/04,
69b/04, 69b/05, 69b/05, 69b/08, 69b/08, 69b/09, 70a/02, 70a/04, 70a/06, 70a/07,
70a/08, 70a/08, 70b/02, 70b/02, 70b/03, 70b/04, 70b/05, 70b/07, 71a/03, 71a/04,
71a/05, 71a/05, 71a/06, 71a/09, 71a/09, 71a/09, 71b/01, 71b/01, 71b/04, 71b/09,
72a/01, 72a/01, 72a/03, 72a/07, 72b/02, 72b/04, 72b/05, 72b/06, 72b/07, 72b/08,
73a/01, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73a/04, 73a/05, 73a/05, 73a/05, 73a/06, 73b/01,
73b/02, 73b/02, 73b/06, 73b/07, 73b/08, 73b/09, 73b/09, 74a/02, 74a/03, 74a/05,
74a/07, 74a/07, 74a/08, 74b/02, 74b/03, 74b/03, 74b/05, 74b/06, 74b/07, 74b/08,
74b/09, 75a/01, 75a/04, 75a/04, 75a/09, 75b/02, 75b/09, 75b/09, 76a/02, 76a/03,
76a/03, 76a/04, 76a/05, 76a/07, 76a/08, 76a/09, 76a/09, 76a/09, 76b/02, 76b/03,
76b/04, 76b/05, 76b/07, 76b/08, 76b/09, 76b/09, 77a/02, 77a/03, 77a/04, 77a/04,
77a/05, 77a/06, 77a/07, 77a/08, 77a/09, 77a/09, 77b/01, 77b/01, 77b/06, 77b/08,
77b/08, 77b/08, 78a/01, 78a/02, 78a/03, 78a/06, 78a/06, 78a/06, 78a/08, 78b/01,
78b/01, 78b/02, 78b/02, 78b/03, 78b/03, 78b/06, 78b/07, 78b/07, 79a/01, 79a/02,
79a/03, 79b/02, 79b/03, 79b/03, 79b/08, 80a/03, 80a/05, 80a/05, 80b/01, 80b/02,
80b/03, 80b/03, 80b/08, 80b/08, 80b/09, 81a/01, 81a/03, 81a/03, 81a/05, 81a/06,
81a/08, 81b/01, 81b/05, 81b/09, 81b/09, 82a/02, 82a/02, 82a/03, 82a/05, 82a/07,
82b/01, 82b/02, 82b/03, 82b/03, 82b/07, 82b/09, 82b/09, 83a/02, 83a/05, 83a/08,
83a/09, 83a/09, 83b/01, 83b/03, 83b/06, 83b/08, 83b/09, 83b/09, 84a/01, 84a/02,
84a/06, 84a/07, 84a/09, 84b/02, 84b/05, 85a/05, 85a/07, 85a/08, 85a/09, 85b/01,
85b/02, 85b/03, 85b/04, 85b/05, 85b/05, 85b/06, 85b/07, 85b/08, 85b/09, 86a/02,
86a/02, 86a/02, 86a/05, 86a/08, 86a/09, 86a/09, 86b/01, 86b/03, 86b/05, 86b/06,
86b/06, 86b/07, 86b/07, 86b/08, 86b/09, 87a/02, 87a/02, 87a/03, 87a/06, 87a/07,
87a/08, 87b/01, 87b/03, 87b/04, 87b/07, 88a/02, 88a/04, 88a/07, 88a/08, 88b/03,
88b/04, 88b/05, 88b/08, 88b/09, 89a/03, 89a/04, 89a/04, 89a/06, 89a/07, 89a/07,
89a/08, 89b/05, 90a/02, 90a/03, 90a/06, 90a/08, 90a/09, 90b/02, 90b/04, 90b/04,
90b/04, 90b/06, 90b/07, 90b/08, 91a/02, 91a/02, 91a/03, 91a/04, 91a/05, 91a/05,
91a/07, 91a/07, 91a/09, 91a/09, 91b/01, 91b/01, 91b/02, 91b/03, 91b/03, 91b/04,
91b/04, 91b/04, 91b/06, 91b/07, 91b/07, 92a/01, 92a/02, 92a/03, 92a/08, 92b/01,

92b/03, 92b/06, 92b/06, 92b/06, 92b/07, 92b/08, 92b/09, 93a/01, 93a/05, 93a/07, 93a/07, 93a/08, 93a/09, 93b/01, 93b/02, 93b/03, 93b/04, 93b/07, 93b/08, 93b/09, 94a/01, 94a/01, 94a/02, 94a/03, 94a/04, 94a/05, 94a/05, 94a/06, 94a/08, 94a/09, 94b/02, 94b/02, 94b/03, 94b/04, 94b/05, 94b/08, 94b/08, 95a/01, 95a/02, 95a/06, 95b/01, 95b/02, 95b/03, 95b/04, 95b/04, 95b/07, 96a/03, 96a/04, 96a/05, 96a/06, 96b/06, 96b/09, 96b/09, 97a/02, 97a/07, 97a/08, 97a/09, 97b/02, 97b/03, 97b/04, 97b/04, 97b/08, 97b/08, 97b/09, 97b/09, 98a/02, 98a/04, 98a/06, 98a/09, 98b/07, 98b/09

k.+ge 47a/06

k.+niñ 87b/07

[=1251]

kimerse Kişi, kimse.

(كس) *bir kimerse anı biş yüz kızıl altunğa satğın aldı* (27a/06)

(شخص) *bu ma^cnā mücerreb turur bir vaqt təcirlerdin bir kimerse dostlıq haqqını şābit kıldı* (89a/01)

(كرا) *her kimersege kim zehr birmiş bolğaylar* (60a/08)

(.) *kaçan yiseler za^cīf kimerseñiñ şehveti anıñ galebe kılgay* (92b/06)

k. 27a/06, 29b/02, 89a/01

k.+ge 25a/09, 60a/08

k.+niñ 25a/06, 92b/06

[=7]

kimiyā (< Yun. *khemia*) Kimya, kimyasal.

(كيميا) *ol kim halāyık ayturlar kim kızıl güğürt kimiyā turur aşıl bir söz turur* (79b/03)

k. 79b/03

[=1]

kimiyāçı (< Yun *kimya* +Türk. +çı.) Kimya ile uğraşan, kimyacı.

(كيمياچى) *eger kimiyāçılar da^cvīyi anteg kılgaylar kim altun kılgay* (82b/02)

k.+lar 82b/02

[=1]

kindi (krş. kendü, kendi) Kendi.

(.) *kaçan qahr birle ve küç birle kindi yirindin yıraç kitse her biriniñ tabī^catı ol teqāza kıldur* (03b/02)

k. 3b/02

k.+ne 66b/04

[=2]

kindī (ö.a)

• **ya^cqūb kindī** Ebū Yusuf Yakub bin İshak el-Sebbah el-Kindī ismiyle bilinen 9 yy'da yaşamış islām alimi.

(يعقوب كندی) **ya^cqūb kindī** *keltürüp turur kim yāqūt ma^cdeni ol cezīrede turur* (33a/03)

y. 33a/03, 37b/05, 38b/05

[=3]

kindik Göbek, karın.

(ناف) *anıñ endāmınıñ edgüreki kindiki ve qarını ve bögreki bolğay* (92b/04)

k.+i 92b/04, 93a/03, 94b/02

[=3]

kinsi Kendi

(.) *hayz kelmegini tıgay ve kişiniñ kim menisi kinsi ihtiyārındın başqa çıksa asrı nāfi^c bolğay* (74a/05)

k. 3b/03, 3b/05, 74a/05

[=3]

kiñ Geniş, büyükçe.

(فراخ) *anıñ teşüki kiñ bolsa erdi anı yarım bahādın artuq almas erdiler* (19a/06)

k. 19a/06, 19a/08, 19a/09, 25b/04, 25b/08

[=5]

kiñlik Genişlik.

(فراخى) **kiñliki** *ve tarlıkı yinçü teşükiniñ burun inçkeni ögülmüş tutmuşlar* (19a/05)

k.+de 19b/04

k.+i 19a/05

k.+inden 24a/06

[=3]

kir- 1. Girmek.

(رفتن) *adağğa sürtseler yā özge endāmlarğa artuq ve otka kirseler köymegeyler* (72a/04)

(شدن) *kanı kim anıñ kindiki çevresinde bolsa nāfasına kirgey* (94b/02)

2. Ulaşmak, varmak.

(شدن) *kızıl reng anıy teşüklerine ve buçaklarına **kirmiş** bolğay* (40b/03)

3. Girmek, sığınmak.

(شدن) *bir teşük kılmışlar çerāğ yandurdum ve ol teşükke **kirdim*** (44b/05)

4. Dalmak, su içine girmek.

(امدن) *ol irādet kuvvatı birle kim aña birip turur kayra suwğa **kirgey*** (71a/07)

• **hızmatıña kir-** Padişah huzuruna, girmek.

(بار یافتن) *ilçiler her bir tarafdın kelür de icāzet tapup halifā **hızmatıña kirgende** halifā anı çalmasındın asar ermiş* (27b/07)

• **ilge kir-** Ele geçmek, tesadüf edilmek.

(دست امدن) *sıçkanlar def'i için kaçan kim çommāk vaqtı keçti ni kim rüzī kılınmış erdi **ilge kirdi*** (28b/07)

• **kolğa kir-** Ele geçmek, tesadüf edilmek.

(دست امدن) *köprekni anıy tapup turlar kim ranglıg bolğay bir muṭlaq reng birle az **kolğa kirgey*** (60a/03)

k.-di 28b/07

k.-dim 44b/05

k.-gende 27b/07

k.-gey 60a/03, 71a/07, 92b/03, 93b/08, 94b/02, 94b/07

k.-mese 24b/08

k.-meysez 94b/03

k.-mez 93a/09

k.-miş 40b/03, 94b/04, 94b/04

k.-se 53a/01, 93b/08

k.-seler 72a/04

[=18]

kirmān (y.a) İran'ın güney doğusunda bulunan şehir.

(کرمان) *ve firūzaniñ maḍeni niçe yirde turur evvel horāsanda nişābūr hedlerinde ve türkištān aylaq hedlerinde ve gāzneyn.de ve **kirmānda** taķı bolğay* (54a/07)

• **kirmān tağları** Kirman dağları.

(کوه کرمان) *bir türlüg taķı bar sarı ranglıg ve ol **kirmān tağlarında** bolur asrı körklüg turur* (58a/02)

• **kirmān vilāyeti** Kirman şehri.

(ولایت کرمان) ve *bolğay kim kirmān vilāyetindin* özge *қапанлар тизекінде тақи тапқайлар* (91b/05)

k. 58a/02, 90b/08, 91b/05

k.+da 54a/07, 57a/07

[=5]

kirmeklik Girmek, dalmak.

(امدن) *ol suwğa kirmeklik* köp *endāmlar keçükini ve iski ısıtmalarını kim sevdādın bolsa nāfi^c bolğay* (80a/04)

k. 80a/04

[=1]

kirpük Kirpik.

(موی مئوبر) *қақан көз yaprakına yaqsalar artuқ kirpük bitmegey* (57a/03)

(مزه) *saçı arı kılğay ve artuқ kirpükni kitermekke asrı edğü bolğay* (66a/04)

(موی مزه) *anıñ aşlını muhkem kılğay ve kirpükni ağarmaqdın saklağay* (66a/04)

(پلک چشم) *anıñ birle artuқ kirpük kim көз қırığıнда bitmiş bolğay* (88b/09)

(موی) *anıñ bir kıskaç bu zaiğğa birdi anıñ birle artuқ kirpükni қaysı kişi көzindin yolқtıлар şifā taptı* (89a/02)

k. 57a/03, 88b/09

k.+i 66a/04,

k.+ni 66a/04, 89a/02

[=5]

kirşen Üstübeç, boyacılıkta kullanılan bir tür kurşun-қarbonat.

(سپیده) *barça filizātdın tütyā ve mağnīsyā ve köymiş bakır ve қара қurğашın ve kirşen ve ba^czı bizekler özlerindin қılurlar* (77b/05)

(سفید) *қal^caynı şan^cat birle köydürgeyler asrı āқ ve aña kirşen ayturlar* (84a/08)

k. 77b/05, 84a/08, 84b/08, 85a/03

[=4]

kirü Uzun, uzun süre.

(دیری) *ot birle fark қılмаға bolğay тақи yāқūt ağızda köygey kirü savuқ қalğay* (56a/09)

k. 56a/09

[=1]

kis- 1. Kesmek, ikiye ayırmak.

(بریدن) *sıçkan anda peydā bolur ve korkuğ turur kim kemini tişgey ve bağlarını **kiskey** ve yüklerini tişgey (28b/05)*

2. Kesmek, durdurmak.

(تقطیع کردن) *köñülge kuvvat birgey köp sowuqluqlarını def^c kılğay ve balgamını **kisgey** (83a/06)*

3. Yumurta için, olgunlaşmaya sebep olmak, olgunlaşmak.

(پزیدن) *nevşādur ma^cdeni asrı isig bolğay bahrī yumurtkanı **kisgeyler** (76b/02)*

k.-gey 74b/09, 83a/06

k.-geyler 76b/02

k.-key 28b/05

k.-mekde 86b/07

k.-meyin 87a/02

[=6]

kīselik (< Far. *kīse* +Türk. +*lik*) Safra kesesi, öd kesesi.

(زهره) *eger pūranı sām abraş öti :ya^cni **kīseliki**: birle qarıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar kaçqaylar (75a/04)*

k. 75a/04

[=1]

kisil- 1. Kesilmek, ikiye bölünmek.

(پاره شدن) *ikinç kün hurmā ağaçını kördiler iki **kisilmiş** bir urmaq birle (87a/04.)*

2. Kesilmek, durmak.

(منقطع شدن) *ilk yaz çaqında köp sīller kelür ve yay çaqında **kisilür** ermiş (32a/09)*

(انقطاع) *sīl **kisilgandin** sonra ol yirniñ qumlarını yuvarlar (32a/09)*

(منقطع کردن) *anıñ birle artuq kirpük kim köz kırığında bitmiş bolğay anıñ aşı **kisilgey** (88b/09)*

k.-gen 32a/09

k.-gandin 32a/09

k.-gey 88b/09, 89a/07

k.-miş 87a/04

[=5]

kisken Keskin.

(.) *kaçan bir kılıç taķı tamām boldı asrı **kisken** erdi* (87a/01)

k. 87a/01

[=1]

kīş (y.a) Basra körfezinde bir ada.

(کیش) *yinçüniñ çıkar yiri **kīş** ve bahrayn ve qala^{tu} ve harg ma^{berdin} çıkarurlar*
(12b/02)

k. 12b/02, 12b/08, 28a/01, 28a/02, 28a/03, 86b/05, 86b/05

[=7]

kişi Kişi, insan.

(کس) *bir kişiniñ boynındın aşqay kim ol **kişi** uyquda bolğay* (71b/01)

(کسی) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim zehrlerni def^c kılğay **kişige** zehr birmiş bolğaylar*
(63a/03)

(مردم) *bu söz meşhūr turur kim köp **kişiler** gümān kıldılar* (45b/05)

(شخص) *anı bir **kişiniñ** qolına kim köp kılı bar erdi sürttiler anıñ birle sinadılar*
(62a/02)

(.) *yinçüni kim suw birle izseler ol **kişiniñ** kim tişi agrısa agrıg tiş astında tutsa sākin*
bolğay (25b/01)

● **alğan kişi** Müşteri, alıcı.

(مشتري) *uçuz alıp erdi yana uçuz sattı ve ol **alğan kişi** anı qoştanṭiniyye şehrinde on*
miñ perpere altuniña sattı (27a/08)

● **bahaqlıq kişi** Vücudunun çeşitli yerlerinde görülen beyaz lekelere sahip kişi.

(صاحب بهق سیاه) *qara **bahaqlıq kişige** yinçüni sirke birle şalaya kılğaylar taķı ol yirge*
yakğaylar yahşı bolğay (25a/05)

● **hātun kişi** Kadın.

(زن) *bir pāra şalaya kılınmuş yinçüdin taķı ikisini birge **hātun kişi** süti birle izgey*
(25a/08)

● **her kişi** Herkes.

(هر کس) ***her kişi** kim serendıbge melik bolup mu^{teber} bolsa ol pāra yāqūt anıñ birle*
bolğay (43a/04)

● **hiç kişi** Hiç kimse.

(هیچ کس) *ve **hiç kişi** haber birmeyin turur k* (43a/03)

● **iletgen kişi** Koruma, muhafız.

(محافظ) *kaçan rūmğa yetti ol iletgen kişilerge ayttı kim ḥalīfā ni kim anı vefā kıldı*
(62a/04)

• **kişi kudreti** Kişi kudreti.

(قدرته البشر) *ögret(t)i kişi kudreti birle ādamīlarğa çıkarқанlıkni ni barını tenizniñ*
içinde ögmeklikde (01b/06)

• **köp kişiler** Halk, toplum.

(عوام الناس) *köp kişiler anı balık kulağı okurlar* (71a/04)

• **lağve bolğan kişiniñ** Yüz felçli.

(صاحب لقوه) *eger bir pāra izip lağve bolğan kişiniñ burunına ursalar edgü bolğay*
(62b/08)

• **māḥūliyelig kişiler** Melankolik kimseler.

(اصحاب ماخوليا) *māḥūliyelig kişilerge taķı ol kişilerge kim uyquları bolmasa islām*
ķılğay (57a/02)

• **talāķ illethğ kişi** Dalak hastası.

(صاحب علت سپرز) *bir mişķāl ruḥām taşını izip talāķ illethğ kişiye birseler kim içse şifā*
tapķay (72b/06)

• **tutğalığ kişi** Sarılık hastası.

(مصروع بستن) *kaçan tutğalığ kişiye bağlasalar islām ķılğay* (67b/03)

• **tutğan kişi** Sahip, elinde bulunduran.

(دارنده) *ol taşını özi birle tutsa yaman közni def ķılğay taķı hiç cādūluk birge tutğan*
ķişiye eşer ķılabılmegey (67b/09)

• **yereķān illethğ kişi** Sarılıklı kimse.

(صاحب علت یرقان) *kaçan anı izseler ve yereķān illethğ kişiye birseler şifā tapķay*
(64b/05)

k. 1b/06, 2a/03, 5b/07, 21b/07, 25a/08, 26b/04, 26b/05, 27a/08, 33b/01, 39b/04,
41b/03, 43a/03, 43a/04, 43a/07, 43b/02, 45b/07, 45b/09, 47a/09, 48b/09, 49a/07,
49a/07, 49a/08, 50a/02, 50a/05, 50a/08, 53a/05, 55b/08, 58a/04, 59b/02, 62b/03,
63a/05, 64a/04, 71b/01, 84a/02, 87a/02, 87a/06, 88a/08, 89a/02, 91b/04, 93a/07,
93b/04, 97a/08

k.+din 76a/02, 94a/02

k.+ge 25a/05, 38a/01, 42a/09, 45a/09, 46b/06, 49b/07, 61a/06, 63a/03, 63a/05, 64b/05,
67b/03, 67b/09, 70b/02, 72b/06, 73b/04, 80b/08, 84b/03

k.+ler 21a/09, 45b/05, 49b/08, 59b/03, 71a/04, 72a/01, 77a/04

k.+lerge 57a/02, 57a/02, 62a/04

k.+niñ 25b/01, 39b/02, 50a/05, 62a/02, 62b/08, 70b/07, 71b/01, 74a/05, 75a/05,
76a/02, 84a/03

[=82]

kişne- Kişnemek.

(بانک کردن) *eger bir derem ağırınca ve bir derem ol taşdın at boynına assalar*
kişnemegey (70a/07)

k.-megey 70a/07

[=1]

kişniz (< Far. *kišnīc*) Kişniş.

(کشنیز) *kaçan anıñ uzunluķı bir qarışca bolğay anıñ şekli kaytkay ve yapraqları anıñ*
kişniz yapraqları teg bolğay (91a/01)

k. 91a/01

k.+ğa 91a/02

[=2]

kit- 1. Gitmek.

(.) *kaçan qahr birle ve küç birle kindi yirindin yırak* **kitse** her biriniñ tabī^catı ol tekāza
kılur (03b/02)

(رفتن) *kişiniñ burnına kul(k)endīs birle yaqsalar uyķu ol kişidin* **kitkey** (76a/03)

(کردن) *eger t̄alīkūnnı isitseler ve suwğa ursalar çibin ol suw tigrisine t̄iz* **kitmegey**
(89a/06)

2. Gitmek, ortadan kaybolmak.

(رفتن) *ol noķtanıñ qaralıķı bu teşükke kelgey ve ol ʿayb andın* **kitgey** (39a/03)

k.-gey 39a/03, 89b/06

k.-geyler 94a/09

k.-key 40a/04, 40a/07, 76a/03

k.-megey 89a/06

k.-se 3b/02

[=8]

kiteb (< Ar. *kiteb*) Kitap.

(کتاب) *bu* **kiteb** cem^c kılındı burunğı hükmler sözündin (02a/09)

(کفتار) *taḳı bu kitebni tört maḳālat üze ḳodup tururlar* (02b/04)

(کتب) *burunḡılar kiteblerinde bu ŧeklge bozorg mühre oḳurlar* (68b/09)

• **tevārīḥ kitebleri** Tarih kitapları.

(کتب تواریخ) *bu kıŧŧa tevārīḥ kiteblerinde yād ḳılınıp turur* (45b/04)

• **cevher kitebleri** Taşlar ve cevherler üzerine yazılmış kitaplar.

(کتب جوهری) *ve hiç cevher kitebinde keltürmeyin tururlar* (49a/09)

• **ḥavāŧ kitebi** Razi tarafından yazılmış Havas kitabı.

(کتب خواص) *muḥammed zekeriyyā rāzī ḥavāŧ kitebinde keltürüp tururlar kim türkistān yirinde ʿaḳabe turu(r)* (69b/08)

• **taş ḥāŧŧiyet kitebleri**

(کتب خواص احجار) *anıḡ faẓīleti taş ḥāŧŧiyet kiteblerinde kim menḳül turur* (76b/09)

(کتب خواص احجار) *ol taşlar ḥāŧŧiyetiniḡ kiteblerinde aristodın naḳl ḳılıp tururlar* (68a/01)

• **tıḅ kitebi** Tıp kitapları.

(کتب طب) *anıḡ menfaʿati tıḅ kitebinde köp turur ve ḥekimler ḳatında vücūdı ʿazīz turur* (92b/01)

• **kiteb taŧnīf ḳıl-** Kitap yazmak.

(تالیفی بایستن) *bu zāʿīf ve bīḳāredin pād-ŧāḥ ilḥān raḥmetu'llāhi aleyh derḥʿast ḳıldı bizim atımızḳa bir kitebi taŧnīf ḳılḡul* (02a/04)

• **kiteb muŧannifi** Müellif.

(.) *andın soḡra eyle rivāyet ḳılır bu kiteb muŧannifi kim atı muḥammed turur* (02a/02)

k. 2a/02, 2a/09

k.+de 51b/07

k.+ge 2b/01

k.+i 2a/04, 33a/08

k.+inde 49a/09, 69b/08, 70a/06, 92b/01

k.+lerde 22a/09, 93a/06

k.+lerinde 45b/04, 68a/01, 68b/09, 76b/09

k.+ni 2b/04

[=17]

kiter- Gidermek, sebepleri veya bir ŧeyi ortadan kaldırmak.

(بردن) *anıñ hāşşiyetni ol turur kim bitiglig kâğızğa sürtse qararı kâğızdın **kitergey***
(68b/05)

(زایل کردن) *könü(l)ge kuvvat birgey hafakänni taķı köñülñiñ za'ıflıkini **kitergey*** (25a/01)

(جزا کردن) *ammā ıslāhınıñ edgüreki ol 'ilāclar turur kim üstünki tirisi fesād tapmış
bolğay andın **kitergeyler*** (25b/03)

(دور کردن) *kaçan közge tartsalar közge islām kılğay ve keçük ve zahmat közdin **kitergey***
(68b/02)

(باز کردن) *her kim tälükün közgüsine baksa közin tiz **kitermegey*** (89a/05)

k.-gey 24b/03, 25a/01, 25a/03, 25a/09, 42b/01, 53a/06, 56a/05, 57b/05, 57b/07,
62b/07, 65b/09, 66a/03, 68b/02, 68b/05, 68b/06, 68b/07, 73a/09, 79b/07, 80a/01,
84b/03, 90a/05

k.-geyler 25b/03

k.-mege 84b/02

k.-megey 89a/05

k.-mekke 66a/04

[=24]

kiyik Ceylan.

(اهو) *faşl misk tanımaqda ve anıñ hāşşiyetinde **kiyikni** tutqaylar* (94b/01)

k. 89a/08, 94b/05, 96a/04

k.+ni 94b/01

[=4]

kiz Keçe.

(نمده) *kaçan külükler ol 'aķabedin tileseler kiçmekke anlarınñ toynaķlarını **kiz** birle
birle bağlarlar* (69b/09)

k. 69b/09

[=1]

kiz- Gezmek, dolaşmak

(کشتن) *ol pād-şāh ermiş kim yirnin ma'cürınıñ köprekini kizmiş erdi* (68a/06)

k. 68a/06

[=1]

kizle- Gizlemek, saklamak.

(پنهان داشتن) *eger arığ altunni köp zamānlar yir astında **kizleseler** hiç nerse andın eksilmegey* (81b/02)

k.-geyler 53a/01

k.-seler 81b/02

[=2]

kizlen- Gizlenmiş, saklanmış.

(پنهان شدن) *bu zamānda suw astında **kizlenmiş** bolğay* (32b/06)

k.-miş 32b/06

[=1]

kizlü Gizli, görünmeyen

(محتفی) *ruṭubatnıj köpreki cānvārlar tınlarında **kizlü** bolğay yazın yayılğay tağılğay tökülgey tir birle yā özge nerse birle* (09a/08)

k. 9a/08

[=1]

ƙod- Koymak.

(نهادن) *yipniñ uçını kemide muhkem ƙılğay taƙı adakını yıgaç üzre **ƙodğay*** (14b/09)

(.) *tañsuk yaratıǵlıǵlarını taƙı arāyişlerni taƙı ilhām birici ħalāyıqlarƙa taƙı yollarnı **ƙodğan** turur* (01b/02)

• **at ƙod-** Ad vermek, isim koymak.

(نام نهادن) *taƙı bu kitebge tañsuknāme-i ilhānī **at ƙod(d)um*** (02b/02)

• **mahsus ƙod-** Özgü kılmak, kendine özgü olmak.

(مخصوص كردن) *taƙı anlarnıñ her birisiñe ħaƙ ta‘ālā kudreti birle ħāşşiyet ve tabī‘at **mahşūş ƙodup** turur* (03a/09)

• **şişip ƙod-** Çözümlemek, şerh etmek.

(شرح) *andın öñin ya‘ni köp taşlar bar kim aña cevher temesler bilgülig bolsun üçün **şişip ƙodduk*** (02b/08)

k.-duk 2b/08

k.-ğan 1b/02

k.-ğay 14b/09

k.-salar 6a/02

k.-um 2b/02

k.-up 2b/04, 3a/09

[=7]

ꞗodul- Koyulmak.

(.) *her bir trlg cevherlerniꞗ bitg yirini taꞗı her birine ni sebep ꞗodulꞗanını biꞗ faꞗı
ze binā kılduꞗ* (03a/04)

k.-ꞗayını 3a/04

[=1]

ꞗol (I) 1. El.

(دست) *ꞗahrāsında taꞗı tapup tururlar bir dürc ꞗoyulmuꞗ ve mühre kılınmuꞗ ve ol
mütevekkil muꞗayyed ꞗolında erdi* (61b/08)

2. Dirsek ile bilek arası önkol bölgesi.

(ساعد) *anı bir kiꞗiniꞗ ꞗolına kim kp kılı bar erdi sürttiler* (62a/02)

- **ꞗolına tꞗ-** Ele girmek, ele geꞗmek.

(دست افتاد) *ol dürr-i yetim ʿabbās ħalifāları ꞗolına tꞗti* (27a/01)

- **ꞗolına kir-** Ele geꞗmek.

(دست نمی آمدن) *ol balꞗıkdın andın zge kim uluꞗ pād-ꞗāhlar ħazīnalarında kalmıꞗ
bolꞗay zge ꞗolꞗa kirmez* (93a/09)

k.+ꞗa 60a/03, 68a/09, 72a/03, 93a/09

k.+ıꞗa 35b/08

k.+ına 27a/01, 62a/02

k.+ında 61b/08

[=9]

ꞗol (II) ukur, derin yer, vadi.

(مغاکى) *iskender rümīdin soꞗ hiꝼ kiꝼi ana yetmeyin turur ve anda bir ꞗol bar kim tamām
ꞗabrı birle anıꝼ astına yetmege bolꝼay* (50a/03)

(وادى) *kaꝼan iskender anda yetti anıꝼ ħādīm.lerindin biri ol ꞗol ħeddine yetti anda
trlg efʿiler kördi* (50a/04)

k. 50a/03, 50a/04, 50a/08

k.+ꝼa 50a/08

[=4]

ꝼoltuꝼ

- **ꝼoltuꝼ isi** Koltuk altı kokusu.

(بغل) *murdarsengniñ hāşşiyyeti ol turur kim cerāhat qurutqay ve **qoltuq isine** eger sirke birle qaynatsalar ve yaqsalar islām kılğay (85a/05)*

k. 85a/05

[=1]

qon- Kalacak yer.

(نزول) *her qaқта kim şeylān şeħriñe barganda **qonar** yirim bir qarı avret iwi irdi (28a/06)*

k.-ar 28a/06

[=1]

qoşantiniyye (y.a) İstanbul şeħri.

(قسطنطينيه) *ve ol alğan kişi anı **qoşantiniyye** şeħrinde on miñ perpere altuniña sattı (27a/09)*

k. 27a/09

[=1]

qonyā (y.a) Konya şeħri.

(قونيه) *andın soñ iki üç kündin bir cevheri kilmış **qonyādin** ve ānı yeti yüz illig altunğa satğın almış (27a/07)*

k.+dın 27a/07

[=1]

qop- 1. Ortaya çıkmak, meydana gelmek.

(خاستن) *her kim tālīkūn közgüsine baqsa közin tiz kitermegey köz ağırtı **qopqay** (89a/05)*

2. Uzaklaşmak.

(خاستن) *qaçan burun zaħmat tartsa nerük istep yigey andın soñra yüklüg bolmağay ve oğlan tapmaq meşakqatni andın **qopğay** (64b/04)*

3. Kopmak.

(خاستن) *qaysı tatlığ bolsa közge islām kılğay ve **qopmış** tamurlarnı qaytarğay (57b/04)*

k.-ğay 51a/04, 64b/04

k.-qay 89a/05

k.-miş 57b/04

k.-sa 98b/07

[=5]

korq- Korkmak, uykuda kabus görmek.

(ترسند) *eger kiçig oğlanlardın assalar ve uykuda **korqmağaylar** (88a/01)*

k.-mağay 53a/05

k.-mağaylar 88a/01

[=2]

korquğ Korku.

(خوف) *maçı kemide asrı kerekliğ turur ol sebebdin kim sıçkan anda peydā bolur ve **korquğ** turur (28b/04)*

• **ölüm korquğı** Ölüm korkusu.

(هلاک) *afn buhārlar andın çıkğay ve nefes urmağa āsān bolğay ve **ölüm korquğı** bolmağay (44b/08)*

k. 28b/04, 44b/06, 85a/06

k.+ı 44b/08

k.+nı 25a/02

[=5]

korquğlu (krş. korquğluğ) Korkulu, korkunç.

(ترسناک) *qaysı kişi kim cez^c özi birle tutsa köp qadğulu bolğay müşevveş **korquğlu** tüşler körgey (59b/03)*

k. 59b/03

[=1]

korquğluğ (krş. korquğlu) Korkulu, kabus gibi.

(هائل) *her kim la^l özi birle tutsa īmen bolğay ve ihtilām tüşmegey taqı **korquğluğ** tüşler körmegey (53a/04)*

k. 53a/04

[=1]

kos (y.a) Mısırdā bulunan bir şehir.

(قوس) *mışır sarı şehri bar kim aña **kos** oqurlar (44a/09)*

k. 44a/09, 44b/02, 45a/01

[=3]

koş Bir tür bitki kökü, ud-i hindi.

(قسطی) *bir mu^cayyen **koş** unşur cevherindin kiçig cezv bolsalar birge qarışğaylar (6b/02)*

k. 6b/02

[=1]

koş İçi boş, kof.

(مخوف) *anıñ bahāsı artuq bolğay ve kerek kim uzunraq bolğay taqı **koş** bolğay* (46a/07)

k. 46a/07

[=1]

koş- Birbirine eklemek, karıştırmak.

(.) *qudreti birle biriktirip biri biriñe **koştı** ya'ni tökip kıldı* (03a/08)

k.-tı 3a/08

[=1]

koşlıq Boşluk, kofluk.

(تجويف) *zümürüde qasabāt ayturlar uzunluğı için ve **koşlıqını** oñşaturlar* (45b/08)

k.+ını 45b/08

[=1]

koştur- Eklemek, birbirine bağlamak.

(.) *tegme bir quruğlar arasında neçük birlesini taqı **koşturdı** muhtelif şür arasında*
(01b/08)

k.-dı 1b/08

[=1]

qoy Koyun.

(كوسفند) *yoli yoq erdi iskender buyurdı ta semiz **qoylar** keltürdiler ve öltürdiler ve*
tirilerini soydılar (50a/09)

k. 82a/06

k.+lar 50a/09

[=2]

qoy- 1. Tutmak, saymak.

(نهادن) *sarı yāqūtını ol sebebdin kızıl yāqūtın mertebede aşaq **qoyarlar*** (37a/03)

2. Eklemek, koymak.

(نهادن) *fāyda tapsa erdi öz hazīnasında **qoyar** erdi* (68a/08)

3. Bırakmak, salmak.

(ذاریدنک باز) *eger suwluğ taqı bolsa suwını **qoyğay** ve āq köprek yufqa tirili bolğay*
(16a/05)

4. Koymak, yerleştirmek.

(نهادن) *kar(a)lığaç ol taşnı keltürgey gümānī ol kim balaları sağ bolğay tip anlar
katında koyğay* (64b/03)

(ریختن) *niçe kim altun ol dürrnün üstine koysalar ol yinçü yoku miner* (30a/04)

(ردنک) *yinçüğa suwı oğşaş bolğay ve anı yinçünin teşükiğe koyğaylar* (25b/07)

5. Sağ bırakmak.

(ذاشتنک) *iw tehmelni altun kümüşdin sındursunlar ve hiç kişini koymaz erdi kim altun
ve kümüşdin suw içkey erdi* (88a/08)

6. Dökmek, katmak.

(ریختن) *kaçan yinçü köp şadafdin hāşıl bolsa kâide anteg bolur kim ğırbāllarga
koyğaylar* (19b/04)

(ندنکاف) *ol taşnı her yıl hācet turur kim eçki kanına koyğaylar ol hālde kim isig bolsa
kim tiz bolğay* (62a/06)

7. Bırakmak, terk etmek.

(ردنک رها) *ol zahmatdin hālāş tapar mu bayuğ ta özleri birle iletgeyler ve eger hālāş
tapmasa koyğaylar* (94a/06)

8. Olduğu gibi bırakmak.

(ذاریدنک) *eger astındağı tabakası suwluğ tağı hūb bolsa tirisini soyğaylar yok erse
kendi hālince koyğaylar* (26a/06)

9. Koymak.

k.-ar 68a/08

k.-arlar 35a/01, 37a/03

k.-dular 99a/01

k.-ğay 16a/05, 64b/03, 96b/05

k.-ğaylar 19b/04, 19b/07, 20a/04, 20a/07, 20a/08, 25b/04, 25b/07, 25b/07, 25b/08,
26a/06, 40a/06, 40a/08, 57b/03, 57b/03, 62a/06, 73a/06, 91b/03, 94a/06, 94a/09,
95b/08, 97b/07, 99a/01

k.-madı 62a/03

k.-mağay 17a/02

k.-mağaylar 85b/06

k.-mağ 24b/06, 24b/07, 24b/07, 24b/08

k.-maz 88a/08

k.-miş 43b/02, 43b/02, 43b/03

k.-sa 39b/02, 61a/08, 71b/02

k.-salar 10a/02, 30a/04, 51a/08, 60a/07, 61a/03, 63b/07, 68b/06, 73b/05, 74a/08,
74b/03, 85a/03, 88b/05, 91a/06, 98b/07

k.-up 26a/05, 37a/06, 43b/03, 51a/08, 82a/05, 86b/09, 97b/06

[=64]

qoyul- Koyulmak, yerleştirilmek.

(نهادن) *řahrāsında tařı tapup tururlar bir dūrc **qoyulmıř** ve mūhre kılınmıř ve ol
mūtevekkil muqayyed qolında erdi* (61b/07)

k.-miş 61b/07

[=2]

qoyuraq Daha alçak.

(ادنى) *ol sebeddin ekheb yāqūtnı yāqūtlardın **qoyuraq** tutarlar* (37a/08)

k. 37a/08

[=1]

qoz (< Ar. qoz) Ceviz.

(جوزي) *ol tegirmi bolğay bir **qoz** qadarınca ve bireri zeytūn teg ve yassı taqı bolğay
(67a/04)*

k. 36a/01, 36a/02, 67a/04

[=3]

kögüs Gögüs.

(سینه) *ve her kūn yarım miřkāl qadarı yā artuqraq emceki ve **köküs** tegresindin hāsıl
bolur* (98b/04)

2. Meme veya meme çevresi.

(پستان) *anıñ hāřşıyyeti ol turur kim eger kiřiniñ **köküsi** aqrır bolsa bir pāra andın özi
birle tutsa saqlıq tapqay* (70b/08)

k. 98b/04

k.+din 59b/08

k.+i 70b/08

[=3]

köhn (< Ar. kohn) Eski, köhne.

(كهنه) *otda sinamaq birle bilingey sarı **köhn** taqı bolğay kim oğsaş bolğay* (37a/01)

k. 37a/01

[=1]

kök 1. Felek, gök tabakaları.

(فلک) *allah ta'ālā 'alām ervāhni ya'ni cānlarını taqı feriştelerni taqı bu yeti kökni taqı ni kim bu kök üzere tepren-gen kim aña çarh-ı felek tiyürler (03a/06)*

2. Gök, sema.

(اسمان) *elvāhdın turur kim musāniñ türını anıñ üzre bitilmiş erdi kim kökdin yirge keldi (45b/03)*

(.) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim taşı turur kim andın kökdin yağgan burçaq kaçkay (68b/08)*

2. Mavi.

(كبود) *yāķūt reng itibārınca tört kısım turur kızıl ve sarı ve kök ve ak (30b/09)*

(اسمان) *andın soñra kök ranglıg ve andın soñ şebe ranglıg ve ol kara derecesinde turur (37b/02)*

(كبودى) *muña oħşaş kim sarını kök birle qarıştursalar yaşıl reng hāşıl bolğay (11a/06)*

● **ay köki** Gökyüzü.

(فلک قمر) *ay kökiniñ astın yüziñe bu tertıbcce 'arş birle barça kökler ve 'anāşırları tururlar (03b/05)*

● **asrı kök** Koyu mavi.

(اكهب) *kök yāķūtka ağbes ve ekheb :ya'ni asrı kök: ayurlar (37a/05)*

● **ekheb yāķūt** Mavi renkli bir tür yakut.

(اكهب) *kim h'arezm melikleriniñ hazınalarında bir pāra ekheb :ya'ni kök: yāķūt bar erdi (43b/01)*

● **kök yāķūt** Bir tür mavi renkli yakut.

(اغيس) *eger kök yāķūtka bahā erguvaniniñ on yarımı bolsa hamriğa bahā üç yarımı kelgey (41b/06)*

k. 3a/06, 11a/06, 12a/01, 12a/04, 30b/09, 37a/05, 37b/02, 37b/04, 38b/03, 41b/06, 43b/01, 54b/01, 98a/08

k.+din 12a/06, 45b/03, 68b/08

k.+i 35b/05

k.+iniñ 3b/05

k.+ler 3b/05

k.+ni 3a/06

[=19]

köklük (krş. köklük) Mavilik.

(كبودى) *aña qara haqlar tartılmış bolğay uzınına inine ve yıtırağan bolğay ve köklükke meyli bar* (67a/05)

k.+ke 67a/05

[=1]

köklük (krş. köklik) Mavilik.

(كبودى) *bu türlüg köprek bolğay ve bir ançasınıñ rengi köklükke oħşaqay* (35a/05)

k. 12a/07

k.+ke 35a/05

[=2]

köl

• **köl kışkacı** Tatlı sularda yaşayan yengeç.

(سرطان نهر) *seraťān baħrī teñizde bolğay oħşaq bolur köl kışkacına edğürek yiri anıñ başı qatındağı turur* (70b/07)

• **üç köl tigenek** Bir çeşit bitki yā da savaşta kullanılan ok?

(حسك) *söz elmāsını sinamaqda köp serler bolsa ve azraqı tört bolğay üç köl tigenekke oħşaq niçe kim sinsa ol şeklge sıngay* (51a/06)

k. 51a/06, 70b/07

[=3]

köñül 1. Gönül, Kalpte oluşan çeşitli duyguların kaynağı.

(دل) *ma'cūnlarda işge sürgeyler köñü(l)ge kuvvat birgey hafakānnı tağı köñülniñ za'ıflıkını kitergey* (25a/01)

(قلبی) *kızıl yāķūtınıñ mizācı isig ve quruğ turur ve köprek köñül dārularınıñ mizācı isig ve quruğ bolğay* (42b/06)

2. Huy, mizaç, arzu.

(طبع) *her çaķda anların köñülleri bir nersege māyil qılır* (22a/08)

• **köñül bulğanmaķı** Kendinden geçmek, baygınlık hali.

(غشيان) *her kim senbāzec özi birle tutsa ve aña köñül bulğanmaķı ve meniş urmaķ bolmağay* (65a/09)

k. 42b/06, 65a/09

k.+din 25a/03

k.+ge 25a/01, 42a/09, 42b/04, 47a/04, 81b/04, 83a/05, 97a/03, 98b/02

k.+leri 22a/08

k.+niñ 25a/01

[=13]

köp 1. Çok, fazla.

(كثير) *urugına kim arıg tururlar taķı anlar üze bolsun köp selām andın soñra eyle rivāyet kılur* (02a/02)

(بسيار) *andın hāşıl bolğay ve ma^cdenlerniñ bolmaķlıǵına muhtelif sebebler köp turur* (09b/02)

(بشتر) *on bir mişķaldın otuz mişķālǵa tegrü taķı köp çaķda mundın artķay* (22b/03)

(اكثر) *aķ yāķütđin anteg kim köp cevherilarka müştebe :ya^cni oħşaş: bolğay* (37b/07)

(بزرک) *yeşbniñ kursorağǵa hāşşiyeti köp bar ol hedge tegrü kim aytıp tururlar* (58a/04)

(افراط) *helvālarda işge sürgeyler köñülge kuvvat birgey ve sevünmek keltürgey ve köp külmeklik* (98b/02)

2. Uzun, çok.

(مدید) *anteg kim kuyaş köp zamān topraķķa yā taşķa toǵsa ta kuyaşniñ şu^cā^e harareti berkindin köygey* (10a/07)

(.) *köp zamān ta kursora andın burüdeti aña eşer kılssa kim toñsa taķı taş bolsa* (10b/01)

• **köp tur-** Çoklaşmak.

(پاي داشتن) *taķı kalınlıķniñ fāydası ol turur biri ol suwluǵraķ bolğay ikinç ol kim anıñ suwı köp turğay* (16a/04)

(پايدار بودن) *bolmağay üçünç ol kim barça cevherlerđin ağır bolğay törtinç ol kim otda köp turğay* (42a/04)

• **köp bak-** Uzun süreli bakma, bakış.

(ادمان نظر) *kuyaşda aña köp bakmaķ köz nūrına ziyān kılur* (56b/02)

• **köp kişiler** Avam, halkın büyük kesimi.

(عوام الناس) *muhtelif şekllerde ve renğlerde kim köp kişiler anı balıķ kulakı okurlar* (71a/04)

k. 2a/02, 2b/07, 5a/09, 5b/08, 7b/09, 8a/03, 9b/01, 9b/07, 10a/07, 10b/01, 11a/09, 11b/03, 12b/04, 13b/09, 15b/01, 16a/04, 19a/01, 19b/03, 22a/07, 22b/03, 24a/04, 24a/09, 25b/05, 26b/06, 27b/01, 29b/01, 29b/09, 32a/09, 32b/03, 32b/04, 37b/07,

38a/04, 38a/05, 39a/03, 39b/04, 42a/04, 43b/04, 45b/05, 46b/06, 47a/05, 47b/07, 47b/09, 50b/01, 51a/06, 52b/04, 55a/02, 56a/08, 56b/02, 56b/08, 58a/04, 59a/04, 59b/02, 59b/03, 59b/04, 59b/09, 61a/09, 61b/01, 62a/02, 63a/08, 64a/05, 64b/05, 65a/05, 65b/02, 70a/05, 71a/04, 71a/04, 72a/06, 72a/08, 72b/02, 73a/08, 75b/04, 75b/09, 77a/01, 77b/01, 78a/07, 78b/06, 78b/08, 79b/01, 79b/06, 80a/04, 80a/05, 80a/08, 80b/03, 81b/02, 81b/09, 82a/01, 82a/07, 83a/06, 83b/08, 84b/03, 84b/04, 84b/07, 85b/03, 86b/04, 87a/09, 87b/01, 87b/04, 88a/01, 90b/01, 90b/06, 92b/01, 93b/03, 95b/06, 96a/06, 96b/01, 96b/08, 97a/01, 97a/06, 97b/06, 98a/03, 98a/08, 98b/01, 98b/02

k.+din 50b/08

[=114]

köplük (krş. köplük) Çokluk, fazlalık.

(.) *yaş yā kuruğ buḥār tütün teg taḳı ḥararet ve burūdetniñ **köpliki** sebebindin biri biri ārtınca kuyaşniñ aydınlığı*

k.+i 8b/04

[=1]

köplük (krş. köplik) Çokluk, fazlalık.

(كثرت) *kaçan sarı topraḳ birle kök topraḳ arasında qarışmaḳ taḳı tüşse azlık taḳı **köplük** ḥesbindin bir reng daḡı toḡḡay (12a/05)*

(بسیاری) *anıñ maʿdeni ʿarab yirinde turur taḳı ḥicāzda ve **köplükdin** kim bar artuḳ bahāası yoḳ turur (56b/05)*

k. 12a/05

k.+din 56b/05

[=2]

köprek Pek çok, çok.

(اکثر) *şu zamāne ḥalāyiqniñ **köpreki** anı bilmeklikke kāşır tururlar (77a/02)*

(بیشتر) *anıñ maʿdeni köp yirde bar ammā **köprek** ve edḡürek maʿdeni hindistān tarafında turur (60a/01)*

(.) ***köprek** maʿdenniñ bolmaḳı ol turur kim yirler içlerinde buḥārları bolḡay (08b/02)*

k. 8a/02, 8b/02, 9a/03, 9a/04, 9b/03, 9b/08, 10b/02, 14a/08, 16a/02, 16a/05, 16a/06, 17b/08, 18a/01, 22a/06, 35a/04, 37a/07, 39b/01, 42b/06, 44a/07, 46a/06, 46a/08,

56a/02, 60a/01, 65b/03, 75a/01, 76a/08, 80a/08, 81b/01, 82b/09, 83a/01, 83a/01,
90a/07, 95a/09, 95b/04, 95b/06, 97a/04

k.+i 9a/07, 14a/03, 50b/06, 68a/08, 77a/02, 86b/02, 87b/06

k.+indin 40b/05

k.+ini 56a/07, 68a/06

k.+ni 60a/02

[=45]

köpük Köpük, deniz köpüğü.

(كفك) *kuḅūr taşı ḥāşşiyyeti ve menfa'ati bilmekde ol taşı turur kim teniz köpükine
oḥşagay (68b/04)*

k.+üne 68b/04

[=1]

kör- 1. Görmek.

(ديدن) *bu tağmı bilür erdi teferrüc kıлмаğa ol tağğa bardı ğarı kördi (33b/02)*

(.) *kaçan kördüm pād-şāh-ı a'zam-ı ilhānnıñ isti'dādını şeref-i nefis ḥāşıl kılmaklıkda
(02a/07)*

2. Görme kabiliyeti.

(بصر) *köz otlarında işge sürgeyler közge aydınlık birgey tağı köznüñ körmeginiñ
ḥiddetini arturğay (25a/04)*

4. Tesadüf edilmek, rastlanmak.

(نمودن) *kirmānda tağı bolğay ve niçe yirlerde tağı körünür ammā nişābürīdin özge
barçası yaman bolğay (54a/07)*

5. Bakmak.

(نكريستن) *ḥakkāklar çarḥına salğaylar kim bir pāra körküzgey körgeyler eger
renginrağ bolur bolsa şalāḥğa kelgey (55a/03)*

(بصر) *bussezni körmek köz nürını arturğay (59b/09)*

• **meşakkat kör-** Zorluk çekmek.

(مشقت) *köp türlüg zaḥmat ve meşakkat körüp henüz turmayın erdi (26b/06)*

• **nikāḥ kör-** Evlenmek, nikāḥlanmak.

(نكاح اوردن) *ve buyurdu kim maşlaḥat anda turur kim ol kızını 'aziz mışr nikāḥıña
körgey kim ol kız ol yinçüni aña baḥşlağay (29b/06)*

k.-di 33b/02, 50a/04

k.-diler 50b/02, 87a/04
 k.-düm 2a/07, 37b/05, 44b/01, 48a/05
 k.-ebilgeyler 14b/02
 k.-emez 60b/08
 k.-gey 29b/06, 34a/02, 59b/03
 k.-geyler 55a/03
 k.-medim 29a/02
 k.-mege 37b/02, 45a/08, 45a/08, 56b/09
 k.-megey 47a/04, 53a/04
 k.-meginiñ 25a/04
 k.-mek 55b/07, 59b/09
 k.-memiş 5b/07, 43a/04
 k.-meyin 29a/07, 45b/09, 50a/04, 52b/07
 k.-miş 27b/05, 43a/07, 46b/06, 49a/07
 k.-mişim 37b/05
 k.-seler 14b/05,
 k.-üngey 23a/04
 k.-ünür 54a/07
 k.-üp 26b/06, 27b/01
 k.-ür 1b/08

[=40]

köre Göre.

(بحسب) *şadaflarını bıçaq birle açar taqı yinçü çıkarur kiçig uluğ rüzisine köre ol şadafnıñ iti içindin çıkarur (15a/09)*

k. 15a/09

[=1]

körgeñ Gören.

(كس دیده) *hiç kişi munteg cevher körmiş bolmağay ustād ayttı munteg hiç kişi körgeñi yoq turur (49a/07)*

k.+i 49a/07

[=1]

körk Güzel, iyi, kaliteli.

(خوب) *her firūza kim anıñ cevheri **körk** bolsa kaçan azraķ yağ aña tegse* (54b/07)

k. 54b/07, 62b/02

[=2]

körklü (krş. körklüg) Güzel, iyi.

(خوب) *ķayın aģacı tüpündin bıçaķ desteleri ķılğaylar ve reng ķılğaylar asrı **körklü** bolğay* (89b/07)

k. 89b/07

[=1]

körklüg (krş. körklü) Güzel, hoş.

(نفس) *ya'ni sözüümüz beyāni hoş ıdığ.lar taķı ma'cūnlar taķı **körklüg** dārūlarını beyān ķıldıķ* (03a/03)

(خوب) *andın **körklüg** nerseler ķılğaylar ve 'ac birle işlegeyler* (90a/03)

(خوش) *kaçan tir ve çirk ve buħār ve yağ ve **körklüg** ıdığ taķı tiz ıdığlar misk teg ve kāfūr teg yinçüke ziyān ķılır* (24b/02)

(نيكو) *köz keçükine islāmı bar ve ma'cūn kim andın ķılurlar arığ ve **körklüg** körüngey* (82b/07)

(ملطف) *ol kim ursa isig ve ķuruğ turur ve isiglikni yoğaltķay ve **körklüg** bolğay* (74a/03)

(بهترین) *balğamni kisgey ve tabi'atni yumşatķay ve bir türlüg taķı bar kim ermeni oқurlar ve **körklüg** türlüg* (74b/09)

(احسن) *turur ķara ķurğaşın birle baķırdın taķı filizātınıñ **körklüg** türlügi ve andın hiç nerse evānı ķılmazlar* (88b/02)

k. 3a/03, 14a/02, 24b/02, 26a/08, 27a/04, 27b/02, 34b/04, 40a/07, 46b/01, 48b/02, 48b/06, 51a/01, 57b/07, 57b/07, 58a/02, 72a/06, 72a/08, 74a/03, 74b/09, 76b/08, 82b/07, 83a/07, 88b/02, 89b/08, 90a/03, 93b/09, 99a/02

k.+ni 56a/07

[=28]

körklügraķ (krş. körklügrek) En güzel, en iyi şekilde.

(حسن) *baķi bir ve bar tańrı kim barça yaratķanlarının **körklügraķı** turur* (78a/08)

k.+ı 78a/08

[=1]

körklügrek (krş. körklügraķ) En güzel, en iyi şekilde.

(بهترین) *yinçüniñ **körklügreki** kış ve baħrayn teńizindin çıkğay* (12b/08)

(خوبتر) *ol yirniñ şadafınıñ yinçüsi **körklügrek** taķı yaruķ ve suwluğ bolğay* (13a/06)
 (خوبترین) *anıñ ma^cdeni munteg yirde bolğay kim yirlerniñ **körklügreki** bolğay* (34a/09)

k. 13a/06, 46a/09

k.+i 12b/08, 34a/09

[=4]

körküz- Görünmek, gözükmek.

(دیدن) *ol hedlerde bar yol anıñ birle taparlar kim kiçe birle ol şu^ele **körküzür*** (33a/01)

(نمودن) *anıñ bir köşesini taşğa yā hakkāklar çarhına salğaylar kim bir pāra **körküzgey***
 (55a/03)

• **i^ctimād körküz-** İtimat göstermek, güvenmek.

(اعتماد نمودن) *anın edğüsi yamanı ma^clüm bolğay ve her kişidin kabül kılmağaylar ve*
*i^ctimād **körküzmegeyler*** (94a/03)

• **rağbet körküz-** Rağbet etmek, ilgi göstermek.

(رغبت بودن) *ol tārīhde mışr halīfaları yinçü hāşıl kılmağda tamām **rağbet körküzürler***
 (29a/03)

• **yawuqluğ körküz-** Yakınlık göstermek.

(تقرب نمودن) *anıñ içinde ol ir papasdın sordu ve **yawuqluğ körküzdi*** (33b/03)

k.-di 33b/03

k.-gey 55a/03

k.-megey 53b/06

k.-megeyler 94a/03

k.-ür 33a/01

k.-ürler 29a/03

[=6]

körün- Görünmek.

(نمودن) *kaçan kim havā şāfi ve tozsuz bolsa firūza rengi şāfirak ve renginrak **körüngey***
 (56a/03)

(دیدن) *niçe kim bu aşrda **körünmez** ammā naql tarīkince keltürüldi* (68a/02)

(پیدا بودن) *kündüz kuyaş şu^elesi sebebindin **körünmez** bolğay* (33a/02)

(ظاهر) *ve ol cānvārı turur teñizdin birer **körünür** biri anıñ katıg taş turur* (71a/02)

(.) *özi birle **tutsalar** halāyık köziñe uluğ ve haybatlıg **körüngey*** (42b/02)

• **āşkārā körün-** Aşkar olmak, açıkça görülmek.

(مشاهده و محسوس) *her taş ol taşlardan kim ol balçıkların maddası turur bu ma'nā āşkārā körünür* (11b/09)

(مشاهده) *özge 'unşurların hükmi takı munteg turur şüret tekşürmekde ve bu ma'nā 'alām cismlerinde āşkārā körüne turur* (04b/01)

• **yaman körün-** Harap olmuş, mahvolmuş.

(تباہ ماندن) *ol yaman dānelerdin ol 'aqd içinde asrı yaman körüngey* (23a/04)

k.-e 4b/01

k.-gey 14b/04, 14b/05, 17a/01, 18b/05, 37b/04, 39b/01, 40b/03, 42a/05, 42b/02, 53b/08, 56a/03, 56a/04, 58a/03, 68a/03, 82b/07, 83a/08

k.-mez 33a/02, 68a/02

k.-se 96a/01, 96b/07

k.-ür 11b/09, 43a/09, 71a/02

[=24]

körür- Görünmek.

(دیدن) *ol cevheri erdi orta temür birle kümüşdin ve aña oħşaş köp körürüp tururlar* (86b/04)

k.-üp 86b/04

[=1]

köşe Kenar, köşe, yan.

(ضلع) *bu tört 'unşur aşl ve madda tururlar bir qarārda ve ortaklık munlar arasında her bir şüretni köşesi turur* (6a/08)

(کوشه) *şalāh tapmağın 'alāmeti ol turur kim anıñ bir köşesini taşğa yā hakkāklar çarhına salğaylar* (55a/03)

k.+si 6a/08

k.+sini 55a/03

[=2]

kötür- 1. Kaldırmak.

(کرفتن) *kaçan nefes saklayı bilmese adakın ol yığaçdın kötürgey* (15a/07)

2. Hareket ettirmek.

(کرفتن) *ma'deni ve hāşşiyetinde ve ol taşı bolğay kim temürni özine tartkay niçe kim uluğraq bolsa uluğraq temürni kötürgey* (60b/02)

3. Alıp götürmek.

(برداشت) *ol taşnı iskender taptı aña °acebge kaldı anı **kötürdi** (68a/04)*

4. Gidermek.

(برداشتن) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim köz renclerine işge sürgeyler artuñ itni **kötürgey** (67a/08)*

k.-di 68a/04

k.-gey 15a/07, 60b/02, 67a/08

[=3]

kötürül- Kaldırmak.

(خاستن) *kaçan bir tirisı **kötürülse** astındağı tabağa körklüg ve hoşāb bolğay (14a/02)*

k.-se 14a/02

[=1]

köy- 1. Yanmak.

(سوختن) *anıñ yiltırarı ança bolmağay kim altınnuñ ve dārūlar vāsıtası birle **köygey** ve hiç bolğay (83a/03)*

(احراق) *eger fetīle yā bir iski biz yā bir nerse kim **köymekke** kābil bolsa aña karşı tutsalar derhāl yangay (06a/05)*

(احتراق) *ma°denlerniñ bolmaqlığına muhtelif sebebler köp turur bireri **köymek** sebebi birle bolğay türlüg tuzlar teg taķı zāclar teg (09b/02)*

(محترق شدن) *kıyaş köp zamān toprakka yā taşka toğsa ta kıyaşnıñ şu°ā° harareti berkindin **köygey** (10a/08)*

(محترق) *andın soñra bir müddet taķı suw ol **köymiş** nersege keçse kim hal bolğay (10a/09)*

(.) *eger bir pāra andın hamīrğa salsalar her itmek kim andın bişürseler **köygey** (74b/08)*

2. Gönül acısı, üzüntü duymak.

(خشمکین) *menim hizmetkarlarım ilinde sınar bolsa ol kağguluk bolğay ve benim özüm **köygey** (59a/06)*

(سوختن) *ol şüret yüzini ikinç ol burunğı kişi kıлмаğa bolğay mu ve özi **köyüp** turdı (49a/01)*

• **köymiş zirnih** Yanmış zirnih.

(زرنيخ سوخته) *eger irimiş **köymiş zirniñni** tişge sürtseler sarılıķnı ve yaşıllıķnı arı kılgay (74b/01)*

● **köygen altun** Yanmış altın.

(سبیم سوخته) *anı zengār birle qarıştursalar ve kümüšnün kazğan yüzine işge sürgey anteg bolğay kim köygen altun teg* (76b/03)

● **köymiş bakır** Yanmış bakır.

(مس سوخته) *barça filizātdın tūtyā ve magnīsyā ve köymiş bakır ve kara kurgaşın ve kirşen ve baʿzı bizekler özlerindin kılurlar* (77b/04)

● **köymiş kurgaşın** Yanmış kurşun.

(اسرب سوخته) *köymiş kurgaşınınñ hāşşiyeti cerāhatlarke edgü bolğay* (85a/03)

k.-di 38b/08

k.-gen 75b/04, 76b/03

k.-gey 10a/08, 24a/08, 59a/06, 74b/08, 83a/02

k.-kince 97a/01

k.-megey 60a/05, 72a/05, 73a/06

k.-megeyler 72a/04

k.-mek 9b/02

k.-mekke 6a/05

k.-miş 10a/09, 74b/01, 77b/04, 83b/04, 84a/03, 85a/03, 90a/05

k.-üp 49a/01

[=24]

köydür- Yanmak.

(سوختن) *kaçan anı köydürseler ıdıǵı ve leṭāfeti artuǵ bolğay* (71a/01)

(کلسی کردن) *köprek filizātdın kim anıñ birle qarıştursalar anı köydürgey* (84a/08)

k.-gey 81b/01

k.-geyler 40a/04, 79b/07, 84a/08, 84b/08

k.-megey 76b/01

k.-seler 9b/03, 60a/05, 71a/01, 74a/01, 92a/09

[=11]

köz Göz.

(چشم) *ol sâʿat suw yüzine kelgey kaçan çomǵuçı suwğa çomǵanda közini açğay* (15a/04)

(.) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim kiçig tögseler sürme teg her hayvänniñ közinde kim aqlıǵ bilgürmiş bolsa bir zaǵm yā aǵrıǵ sebebindin* (67b/07)

- **köz hāşşiyeti** Görme, bakma yetisi.
(بصر) *barça türlüg hevaska ve bâtil kılguçı turur köz ve kulaq hāşşiyetini simāb zehrī turur* (80b/06)
  - **köznüñ körmeginiñ hiddetini** Gözün görme kabiliyeti.
(بصر) *közge aydınlık birgey taqı köznüñ körmeginiñ hiddetini arturgay* (25a/03)
  - **köz dāruları** Göz hastalıklarının tedavisi için kullanılan bitkiler.
(دارو چشم) *ma^ccūnlarda ve müferrihlerde işge sürgeyler ve köz dārularında asrı nāfi^c bolğay* (83a/05)
  - **köz keçüki** Göz kaşıntısı.
(خارش چشم) *köz otlarında işge sürgeyler ve köz keçükine islāmı bar* (82b/07)
  - **köz otları** Göz hastalıklarının tedavisi için kullanılan bitkiler.
(داروی چشم) *anı körmek köz nūrını arturgay ve köz otlarında işge sürgeyler* (55b/07)
  - **köz renci** Göz ağrısı.
(رنج چشم) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim köz renclerine işge sürgeyler artuq itni kötürgey* (67a/08)
  - **köz nūrı** Göz parlaklığı.
(نور بصر) *köp aña bakmaqlık köz nūrını arturgay* (47a/05)
  - **köz yaprağı** Göz kapağı.
(برک چشم) *kaçan köz yaprağına yaqsalar artuq kirpük bitmegey* (57a/03)
  - **yaman köz** Kem göz.
(چشم بد) *eger özi birle tutsa yaman köz aña iş işlemegey* (66b/07)
  - **köz siñiri** Göz siniri.
(اعصاب چشم) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim közge asrı nāfi^c bolğay ve köz nūrını cem^c kılğay ve köz siñirlerini küçlendürgey* (73b/02)
  - **köz zahmeti** Göz rahatsızlığı.
(قروح چشم) *itni cerāhatdın arıtqay ve yeñi it bitürgey ve köz zahmatına nāfi^c bolğay* (85a/04)
- k. 25a/03, 38a/05, 43a/01, 43a/01, 47a/05, 47b/03, 50a/05, 55b/07, 55b/07, 56b/02, 57a/03, 59b/07, 59b/09, 62b/07, 65b/03, 66a/03, 66a/03, 66b/07, 67a/08, 67b/01, 70b/04, 70b/05, 70b/08, 70b/08, 73a/04, 73a/04, 73a/05, 73b/01, 73b/01, 73b/02, 74a/04, 75b/08, 80a/09, 80b/06, 81b/07, 82b/06, 82b/07, 83a/05, 84b/09, 85a/04, 85a/08, 88b/09, 89a/05, 89a/05, 96a/07

k.+de 98a/02

k.+din 57b/05, 68b/02, 68b/03

k.+ge 25a/04, 57b/04, 62b/07, 68b/02, 68b/02, 70b/05, 70b/05, 73b/01, 74a/04,
74a/05, 81b/06, 90a/04

k.+i 73b/02

k.+in 89a/05, 90a/05

k.+inde 67b/07, 78a/05, 78a/05

k.+indin 89a/02

k.+ine 47b/02, 47b/04, 58a/03, 67b/08, 82b/06

k.+ini 2a/03, 15a/04

k.+iþe 42b/02

k.+lerine 14b/03

k.+ni 67b/08

k.+niþ 70b/05

k.+nün 25a/04

k.+üþe 25a/09

[=81]

közü Ayna.

(اينه) *bu hāl iskenderge ma'lūm boldı buyurdı ta közü kıldılar asrı uluğ* (50a/06)

(اينه) *eger bir közü kılsalar bakırdın lakve illetliğ kişi ol iwde kim kıyaş nūri ol iwge
tüşse aña baksa şifā tapqay* (84a/02)

• **çinī közü** Çin aynası.

(اينه جيني) *aytıp tururlar çinī közü öz nefsi birle du'ā turur* (87b/09)

• **ṭālīkūn közü** Bakırdan yapılmış ayna.

(اينه طاليقون) *ol zehrlik illeti kim anda peydā bolup turur her kim ṭālīkūn közüsine
baksa közin tiz kitermegey köz ağırtı kopqay* (89a/04)

k. 50a/06, 84a/02, 87b/09

k.+ge 87b/07

k.+sine 89a/04

[=5]

qubba (< Ar. *qubba*) 1. Kubbe gibi çıkıntılı, bombeli.

(مقيب) *arkası qubba teg bolsa ve beyik anıj bahāsi artuq bolğay* (40b/06)

2. Külah, başlık, taç.

(كلاه) *ba'zı ana nuhāsī okurlar ve zeytūnini ve ʿadesini **kubbalar** üzre işge sürgeyler*

(17a/07)

k. 40b/06, 40b/08

k.+ler 17a/07

[=3]

ḳubbalıġ (< Ar. *ḳubba* + Türk. +*lıġ*) Bombeli, kubbe gibi.

(مقعب) *yāḳūtiniḡ yahşısı ve suwluḡ bolup **ḳubbalıġ** bolsa ve kızıl yāḳūtiniḡ ābdārliḡı anteg bolġay* (40b/09)

k. 40b/09

[=1]

ḳubūr (< Ar. *ḳubūr*)

• **ḳubūr taşı** Gece su üzerinde beyazlık bıraktığı düşünölen taş, yakamoz taşı.

(حجر القبور) *faşl **ḳubūr taşı** hāşşiyyeti ve menfaʿati bilmekde ol taşı turur kim teniz köpükine oḡşaġay* (68b/03)

h. 68b/03

[=1]

ḳudret (< Ar. *ḳudret*) 1. Tanrının ezeli gücü, kâdir ve kudretli tanrı.

(قدرت) *şadaf içinde ezel **ḳudreti** birle taʿbiye ḳılıp turur yinçü toġar* (13b/01)

(قدير) *yaʿni taḡrıḳa celle celāluhū kim **ḳudret** idisi turur* (1b/08)

(.) *taḳı anlarnıḡ her birisiḡe ḡaḳ taʿālā **ḳudreti** birle hāşşiyyet ve taḡbīʿat maḡşüş ḳodup turur* (03a/09)

2. İlahi takdir.

(تقدير) *andın özge ʿalīm ve ʿazīz taḡrı **ḳudretindin** bu muḡtelif mürekkebler şüretleri niçelik taḳı neçiklik yolındın aytilur* (07a/04)

k. 1b/04, 1b/08, 1b/08, 78a/06

k.+i 1b/05, 1b/06, 1b/07, 3a/04, 3a/05, 3a/08, 3a/09, 6b/05, 13b/01, 79a/05, 82a/01

k.+indin 7a/04

[=16]

ḳudüret (< Ar. *ḳudüret*) Tozlu veya bulutlu hava.

(كورت) *anıḡ hāşşiyyeti ol turur kim anıḡ rengi havāniḡ şafāsı ve **ḳudüreti** ḡesbindin ḳaytġay* (56a/02)

k.+i 56a/02

[=1]

kuhlî (< Ar. *kuhlî*) Sürme rengi, bir tür siyah.

(كحلى) *ağ ve sarı ve kuhlî yâkûtünü ma'deni hem serendîbge yawuq turur* (32b/07)

k. 32b/07, 37a/05, 43b/01

[=3]

kul 1. Yaratılmışlar, insanlar.

(خلاق) *tağı tegürür her bir birikmegeni kudret şan'atı birle tağı ündegen turur kullarını kapsanılmış rahmetiye ya'ni tireş nihâyetsiz rahmetke* (1b/04)

2. Ben, bendeniz.

(بنده) *bu kiteb cem' kılını burunğı hükmler sözündin tağı ol kim bu kulğa tecrîbe birle ma'lûm bolup turur erdi* (2a/09)

k.+ğa 2a/09

k.+larını 1b/04

[=3]

kulağ 1. Kulak, duyma organı.

(كوش) *anı asrı mübârek tutarlar teşerler ve kulağ ve boyunğa bağlarlar* (54b/06)

(.) *inşâ'allâh ta'âlâ kim uluğlar nazarına lâyıq bolğay tağı ukuş kulağları birle işitip sığa nazar kılğaylar* (02b/03)

2. İşitme yetisi.

(سمع) *turur barça türlüğ hevaska ve bâtil kılğuçı turur köz ve kulağ hâşşiyetini simâb zehrî turur* (80b/07)

• **balık kulağı** Balık kulağı taşı.

(كوش ماهی) *köp kişiler anı balık kulağı okurlar anıñ zâhir üzvları taş turur* (71a/05)

k. 54b/06, 80b/06

k.+da 98b/07

k.+ı 71a/05, 77b/09

k.+ka 85a/08

k.+ları 2b/03

[=7]

kul'entâr (?) Bir tür zac, şap.

(قلعنطار) *anıñ rengi ak turur ve kızıl ve sarıg taķı yaşıł bir türlügni **ķul^cenķūr** ayurlar*
(75b/07)

k. 75b/07, 75b/07

[=2]

ķulinķ (< Ar. *ķulunc*) Bağırsak bozukluğu, sancısı.

(قولنج) *yüz sarılıķını kitergey ve mi^cde ağrıkına **ķulinķęa** fāyda ķılğay* (62b/07)

k. 80b/08

k.+dın 56b/02

k.+ęa 62b/07

[=3]

ķulķend (?) Yeşil renkli bir tür zac, şap.

(قلقند) *bir türlüğine **ķulķend** ve ayurlar ve ol yaşıł turur* (75b/07)

k. 75b/07

[=1]

ķulķendīs (?) Beyaz renkli bir tür zac.

(قلقديس) *ķişinię burnına **ķul(ķ)endīs** birle yaķsalar uyķu ol ķişidin kitkey* (76a/02)

k. 75b/07, 75b/08, 76a/02

[=3]

ķulzum (y.a)

• **ķulzum teņizi** Kızıldeniz.

(دریا ء قلم) *ol şehrdin ķos şehri sarı bir yazı turur sekiz künlük nil suwı ve **ķulzum***
teņizi sarı ^cazm ķıldım (44b/02)

k. 44b/02, 60b/03, 70a/09

[=3]

ķum Kum.

(ریک) *ol taęlardın sıl kilse ol **ķumlar** arasında yāķūt keltürür* (33a/07)

(رمل) *anıñ yinķüsü kara suwluğ bolur baķrayn ve ģarg maęāşātnıñ yiri **ķum** turur*
(14a/08)

k. 14a/08, 47b/07, 72b/09

k.+lar 33a/07, 82a/07

k.+larını 32b/01

k.+nı 90a/05

[=7]

ḳumārī (?)

- **ḳumārī ʿūd** Hindistan'ın kumar burnundan çıkarılan bir tür iyi ud.

(عود قمارى) *ḥāvīyī ʿūd taḳī edgü bolğay barça türlügdin edgüreki ḳumārī ʿūd bolğay kim barça edgü şifāt anda cem° turur* (97a/02)

k. 97a/02

[=1]

ḳur Kemer, kuşak.

(كمر) *ol kim tatlığ bolsa şām vilāyetlerinde ve frenkde andın ḳadehler ve iyer ḳaşları ve ḳurlar ḳılğaylar* (57a/09)

k.+lar 57a/09

[=1]

ḳurçaḳ

- **berber ḳurçaḳları** Bir tür zambak.

(لعبت بربرى) *aḳ berber ḳurçaḳları teg hem ol şeklge ammā andın uluğraḳ* (90b/08)

k.+ları 90b/08

[=1]

ḳurğaşın Kurşun.

(اسرب) *faşl ḳurğaşın şifatında ve anıñ ḥāşşiyeti ve anıñ ma°deni köp yirlerde bar* (84b/06)

(قلعى) *aşılta altun maddasına özge cevher kümüş yā bakır yā ḳurğaşın ḳatışmış bolğay* (81a/07)

- **ḳara ḳurğaşın** Siyah kurşun.

(اسرب) *anı ḳara ḳurğaşındın özge sindurmağa bolmağay* (51a/07)

- **ḳurğaşın çanaḳ** Kurşundan yapılmış çanak.

(كاسه زير) *ol suwnı bir ḳurğaşın çanaḳğa salsalar ḳaçan közge tartsalar közge islām ḳılğay* (68b/02)

k. 16b/08, 36b/06, 40a/03, 43b/07, 68b/02, 71b/03, 73b/04, 77b/05, 77b/07, 78b/05, 81a/07, 84b/06, 84b/08, 84b/08, 85a/02, 85a/07, 87a/09, 88b/02, 88b/04, 88b/05

k.+dın 51a/07, 85a/01

k.+ı 88b/03

k.+nı 84b/08, 85a/02, 85a/06

k.+nıñ 85a/03

[=26]

qurla Kere, defa, kez.

(دفعه) *hāric sebebler birle anıñ kim taqlarda bolğay ve köp bolğay kim bir **qurla** az bulut peydā bolğay* (05a/09)

(نوبت) *қақан bir niçe **qurla** hayvān közine tartısal ol tamām def^e bolğay* (67b/08)

(بار) *ve her yılda bir **qurla** yā iki qurla şışedin çıqarmaq kerek* (24b/07)

(كرت) *çomğuçlarınıñ āhır künige tegri ğavvaşğa aydım kim bir **qurla** çomğul* (28b/07)

k. 5a/09, 15a/08, 24b/06, 24b/07, 25a/08, 25a/09, 28a/09, 28b/07, 42a/06, 49b/02, 65b/09, 67b/08

[=12]

qursağ Mide.

(معدة) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim meşāne taşı töktürgey ve **qursağı** arıtqay* (66a/08)

k. 58a/05, 58a/05

k.+da 58a/05, 80b/09

k.+ğa 58a/03

k.+ı 58a/04, 58a/05, 66a/08

k.+ında 53a/02

[=9]

qurt Kurt, solucan.

(كرم) *ol kiçig teşükler **qurt** yimiş turur* (39a/04)

• **zehrlıg kurtlar** Zehirli kurtlar, böcekler.

(حشرات) *eger kişi **zehrlıg qurtlar** tişlemiş bolsa hacerü't-teysni sirke birle izip ol tişlegen yirge yaqsalar zehrlerni hāşşiyyeti birle cezb kılğay* (63a/05)

• **içegi qurtları** Bağırsak kurtları.

(كرم امعا) *eger pūramı qarınğa yaqsalar hāşşiyyet birle **içegi qurtlarını** öltürgey* (75a/08)

k. 39a/04

k.+lar 63a/05

k.+larını 75a/08

[=3]

quru- Kurumak.

(خشک شدن) *za'ferān aña kıatıştursalar ve anıñ birle nerseleri bitiseler çün **ķurusa** altun teg bolğay* (72a/02)

(خشک کردن) *ve ol isiglik dāyim bolsa anteg kim ol isiglik sebebindin ol ruḡubat **ķuruğay*** (11b/08)

k.-ğay 11b/08

k.-sa 10b/02, 12a/02, 61a/08, 72a/02

[=5]

ķuruğ Nesnelerin mizacında bulunan kuruluk, kuru olma hali.

(خشک) *ķılğay kızıl yāķūtññ mizācı isig ve **ķuruğ** turur* (42b/06)

(بیوست) *ķaçan kim topraķñññ **ķuruğ** cezvi ruḡubatğa mübeddel bolsa ol cezv suw bolur* (05a/07)

k. 1b/07, 5a/07, 8b/03, 42b/06, 42b/06, 42b/08, 42b/09, 47a/08, 51a/09, 64a/06, 66b/02, 71a/01, 74a/02, 74a/03, 75a/06, 75b/04, 76a/05, 76b/06, 80a/06, 80b/04, 82b/09, 84a/07, 84b/05

k.+lar 01b/07

[=24]

ķuruğluk Kuruluk.

(خشکی) *anıñ suwı az bolğay **ķuruğluk** taķı suwsuzluk aña ğalebe ķılmiş bolğay* (18a/02)

(بیوست) *sebeb ol turur kim sowuķluk birle **ķuruğluk** anda kāmil ķarışmaķ tapup turur* (30b/07)

k. 10a/03, 18a/02, 30b/07, 85b/03

[=4]

ķurut- Kurutmak.

(نشف کردن) *ķaçan hararet esri kıatığ bolsa yaşññ **ķurutur*** (10a/04)

2. Cerahatın kuruması, kabuk bağlaması.

(خشک کردن) *dārūlarda işge sūrgeyler hāşşa merhemlerde cerāhatñññ **ķurutķay*** (86a/03)

k.-ğay 76a/05

k.-ķay 80a/07, 85a/05, 86a/03

k.-salar 65a/08

k.-up 72a/04

k.-ur 10a/04

[=7]

ķusmaķ Kusmak, istifra etmek.(قى) *burun ķanını takı cerāhat ķanını ķaytarğay ve ķusmaķı men^c ķılğay* (66b/06)

k.+1 66b/06

[=1]

ķusmaķlıķ İstifra etmek.(قى كردن) *anıñ ba(d)-zehri sezāb turur ve ķusmaķlıķ nāfi^c bolğay* (80b/07)

k. 80b/07

[=1]

ķustur- Kusturmak.(قى) *aķ ķarınğa ķişiniñ tamaķına salsalar ķusturğay* (84a/03)

k.-ğay 84a/03

[=1]

ķuş Kuş.(مرغ) *elmās pāraları ķuşlar ģareketiniñ ģükmince it pāralarındın adrılıp yirge tüşer erdi* (50b/04)• **avçı ķuşlar** Avcılıkla beslenen yırtıcı kuşlar.(مرغان شكارى) *ol çuķurğa saldılar ve ol yer avçı ķuşlar köp bar erdi* (50b/01)• **ķuş ķanatı** Kuş kanadı.(پر مرغ) *mağnāfısdın özge kehribā teg ve bıcāde teg kim ķuş ķanatını cezb ķılğay* (61b/01)

k. 48b/05, 56b/03, 61b/01

k.+lar 49b/08, 50b/01, 50b/01, 50b/03, 50b/04, 94a/03, 94a/04, 94a/05

k.+larnı 48b/08

[=12]

ķutluğ Kutlu, mübarek.(مبارک) *‘aķıķni özi birle tutmaķ fālğa edğü tutarlar ve ķutluğ tanığaylar* (56b/06)

k. 56b/06

[=1]

ķutur (< Ar. *ķutur*) Uyuz.(چرب) *ol yigesü turur anı kenced yağı birle ģal ķılğaylar ve ķuturğa yakğaylar ķuturnı kitergey* (79b/09)

(كر) *ol yigesü turur anı kenced yağı birle hal kılğaylar ve **kuturğa** yakğaylar kturnı kitergey* (80a/01)

k.+ğa 79b/09

k.+nı 80a/01

[=2]

kuvays Kuvays taşı.

(كلويس) *faşl **kuvays** taşınıñ hāşşiyeti bilmekde ve ol taşı turur hayvānī ve nādir türlüg turur* (62b/04)

k. 62b/04, 62b/09

[=2]

quvvat (< Ar. *quvvat*) Kuvvet, güç.

(مكنتى) *kaçan kuyaş aydınlıkınıñ **quvvatı** bir mıqdārındın artuğ bolsa bir yirde kuyaş aydınlığı ol yirniñ uç buçkağına ulaşsa* (08a/04)

(قوت) *köz dārūlarında asrı nāfi° bolğay ve köñülge **quvvat** birgey* (83a/05)

• **irādet quvvatı** Tanrının irade gücü.

(قوت ارادت) *hağ bārik ve ta°ālā ol **irādet quvvatı** birle kim aña birip turur* (71a/06)

k. 3b/08, 4a/03, 25a/01, 42a/09, 47a/04, 58a/05, 60a/08, 81b/04, 83a/05, 97a/03, 98a/07, 98b/02

k.+da 95b/03

k.+ı 3b/07, 3b/09, 8a/04, 9b/04, 61a/01, 62a/06, 63b/03, 71a/06, 81a/09, 92a/07

k.+ınıñ 63b/03

k.+larğa 43a/01

k.+nı 42b/03

k.+nıñ 3b/09

[=27]

quvvatlıg (< Ar. *quvvat* + Türk. *+lıg*) Sağlam, dayanıklı.

(قوت تر) *bir yahşı desteni biş altun artuğ eksük alğaylar ve edğüreki ol bolğay kim aklıkğa urğay barçadın **quvvatlıg** bolğay* (60a/04)

k. 60a/04

[=1]

quvvatlıgrağ (< Ar. *quvvat* + Türk. *+lıg* + *rağ*) Daha kuvvetli.

(قوت تر) *anı kim kaplan yimiş bolğay anıñ hāşşiyeti artuğrak ve kuvvatlığrak bolğay*
(91b/02)

k. 91b/02

[=1]

ķuyaş Güneş.

(افتاب) *köp ma^cdenlerniñ vüçüdnüñ illeti barça ķuyaş aydınlıķındın bolğay* (08a/03)

(خورشید) *yağşılıķ şıfatı bar erse anda cem^e bolğay ve necm yulduzğa ve uyün ķuyaşķa*
oğşaş bolur (16b/03)

(.) *ķaçan kim bir iski biz ķuyaşnıñ şu^elesine kim şu^elenniş bolğay ve bir türlüğ taķı*
billür bar (59a/02)

k. 8a/03, 8a/04, 8a/05, 8a/05, 8a/08, 8b/06, 10a/02, 10a/07, 12b/05, 14b/02, 33a/02,
46a/03, 55b/09, 59a/01, 59a/07, 69b/04, 78a/09, 81a/03, 84a/02

k.+da 38b/02, 56b/02

k.+ķa 16b/03, 53b/08, 58b/09

k.+nıñ 8a/07, 8b/04, 8b/07, 10a/08, 11b/05, 12a/02, 13a/05, 59a/01, 59a/02

[=33]

ķuyruk Kuyruk.

(ذنبال) *zibād cānvāri turur maçı teg ve bir pāra maçıdnı uluğrak ve ķuyruķı uzunrak*
(98b/04)

k.+ı 98b/04

[=1]

ķuzeķ (< Ar. ķuzeķ)

• **ķavs ve ķuzeķ** Gökkuşāğı.

(قوس و قزح) *aşıl fıtratda bağlanmış bolğay ve dürüst ve selāmet bolğay yanları ve ķavs*
ve ķuzeķ hāşşiyetni andın alğay (51a/03)

k. 17a/01, 51a/03

[=2]

ķüç 1. Zorlama, zorlukla, zor kullanarak.

(قسر) *ķaçan ķahr birle ve ķüç birle kindi yirindin yırak kitse her biriniñ tabī^catı ol*
tekāza ķılır (03b/02)

2. Kuvvet, güç.

(قوت) *ol taşı turur sarı ve şāfi ve hiç taşnıñ ķüçi cezb ķılmaķda ança ermez* (61b/03)

• **küçi yet-** Üstesinden gelmek.

(ممکن بود) *kaçan çomğuçı suwğa çomğanda közini açğay taqı suw astında ol qadar kim*

küçi yetse kim nefesini tutabilgey (15a/05)

k. 3b/02

k.+i 15a/05, 61b/03

[=3]

küçey Zor, çetin.

(دشوار) *kaçan hātunğa toğurmaq küçey bolsa ol taşnı keltürseler āsān bolğay (64b/07)*

k. 51b/01, 64b/07

[=2]

küçlendür- Güçlendirmek, kuvvetlendirmek.

(قوی کرداند) *andın köz otlarına işge sürgeyler ve köz nūrını arturğay ve siñirlerini*

küçlendürgey (70b/09)

(تقویت کردن) *köz nūrını cem^c kılğay ve köz siñirlerini küçlendürgey (73b/02)*

k.-gey 70b/09, 73b/02

[=2]

kül 1. Kül.

(خاکستر) *anıñ külünü suw birle yoğursalar eger balavuz teg birge yapuşsa arığ yağ*

bolğay (92a/06)

2. Toz.

(خاک) *eger simāb külünü ta^cām birle qarıştursalar kaçan sıçkan anı yese hemān zamān*

ölgey (81a/01)

• **kül rengi** Kül rengi, grimsi renk.

(خاکستر) *ve ol taşı turur barça bād-zehrler azğına kül rengine urğay (66b/08)*

• **kül ranglıg** Kül rengi, grimsi renk.

(خاکستر) *bolğay kül rang(l)ıg tatlıg ta^cmlıgı kaçan suw birle izseler suw teg bolğay*

(68b/01)

k. 38b/01, 38b/09, 57b/02, 66b/08, 68b/01, 83a/03

k.+ini 81a/01

k.+üni 92a/06

[=9]

külmeklik Ferahlık, genişlik.

(بسطى) hoş ıdıglarda ve yigesilerde ve helvâlarda işge sürgeyler köñülge kuvvat birgey ve sevünmek keltürgey ve köp **külmeklik** (98b/02)

k. 98b/02

[=1]

külük Yük atı.

(ستور) *anlarnıñ toynaqlarını kız birle birle bağlarlar taķı asrı aķrun yörürler kim eger ol **külükleriniñ** toynaķı taşğa teġer bolsa ħâli tuman ħarañguluk peydâ bolur* (69b/09)

k.+ler 69b/08

k.+lerniñ 69b/09

[=2]

kümüş Gümüş.

(نقره) *faşl **kümüş** şıfatında ve anıñ ħâşşiyetinde ve ol kümüş cevheri turur meşhūr ve ma^crūf* (82b/08)

(سيمينه) *iw teħmelni altun kümüşdin sindursunlar ve hiç kişini ħoymaz erdi kim altun ve **kümüşdin** suw içkey erdi* (88a/09)

k. 41a/01, 43b/07, 72a/03, 77a/05, 78b/05, 81a/06, 82b/07, 82b/08, 83a/02, 83a/03, 83a/03, 83b/04, 84a/09, 84b/02, 86b/03, 87a/09, 88a/09

k.+din 86b/04, 88a/08, 88a/08

k.+ge 65b/08, 74b/05, 83a/04

k.+ke 73a/09

k.+ni 61b/04, 68b/05, 79b/06, 85a/02

k.+nüñ 76b/03, 83a/01

[=30]

kün Gün, 24 saatlik zaman dilimi.

(روز) *her yılda bir **kün** °abd anı ħilâfet çalmasındın asar ermişler* (27b/01)

• **bu kün** Bu zamanlar.

(امروز) *ol zarūretdin başķa bağlanmaġay kim **bu kün** anlar tirligleri tüzülge(y)* (77a/05)

• **her kün** Her gün.

(هر روز) *ve **her kün** yarım mişķâl ħadarı yâ artuķraķ emceki ve köküş tegresindin ħâşıl bolur* (98b/04)

k. 24a/03, 27b/01, 29b/04, , 51b/09, 75a/03, 77a/05, 87a/04, 91b/03, 98b/04

k.+de 95a/02

k.+din 27a/07

k.+ige 28b/07

k.+indin 10a/08

[=12]

kündüz Gündüz.

(روز) *ol şu'le körküzür ve kündüz kıyaş şu'lesi sebebından körünmez* (33a/02)

k. 33a/02

[=1]

künlük Gün, gün boyunca.

(روزه راه) *kos şehri sarı bir yazı turur sekiz künlük nil suvı ve kılzum teñizi sarı °azm kıldım* (44b/02)

k. 44b/02

[=1]

küp Küp.

(خم) *eger püranı bal birle yoğursalar ve tatlığ sirke küpine salsalar ve üç kün küp ağzını muhkem kılgaylar* (75a/03)

k.+ine 75a/03, 75a/03, 87b/04

[=3]

kürrāsi (< Far. *kurrāsi*) Pırasa şeklinde ve renginde bir tür zümrüt.

(كرائى) *āsī mürd yaprakına oħşagay ve kürrāsi gendnağa oħşagay ve anıñ edğüreki āsī bolğay andın kürrāsi andın siliķi* (45b/01)

k. 45a/06, 45b/01, 45b/01

[=3]

-L-

lāceverd (< Ar. *lāceverd*) Lacivert taşı.

(لاجورد) *pirūze teg ve cez^c dehneç taķı lāceverd ve bussez teg taķı filizāt seba^c teg barça reŋglerniñ başlıķı aķ bolğay* (10b/09)

1. 10b/09, 56b/07, 77b/05

1.+din 57a/02

[=4]

lāden (< Far. *lāden*) Lavanta çiçeği, laden çiçeği.

(لادن) *faşl lāden şıfatında ve anıñ hāşşiyetinde anı şām vilāyetindin keltürgeyler ve eçki saķalı yünindin hāşıl kılğaylar* (98b/08)

1. 98b/08

[=1]

lafz (< Ar. *lafz*) Söz, kelime.

(لفظ) *yāķūtğa fars luğatince yakend aymuşlar ve yāķūt lafzı yawuķ turur* (31b/08)

2. Dil, lisan.

(لفظ) *ve simābnıñ tercemesi pārsī lafzınca ve ol cevheri turur* (80a/08)

1.+1 31b/08

1.+ınca 80a/08

[=2]

lahmī (< Ar. *lahmī*) Bir tür kızıl yakut.

(لحمی) *taķı bir türlüğ bar kim aña lahmī okurlar kim bir pāra itge oħşağay* (35a/08)

1. 35a/08

[=1]

lā ilāhe illa'llah (< Ar. *lā ilāhe illa'llah*) Allah'tan başka ilah yoktur.

(لا اله الا الله) *tururlar eyle evveliraķ kim anıñ yüzine lā ilāhe illa'llah kelimesiylen kim barça nerserniñ açķuçı turur* (49a/03)

1. 49a/03

[=1]

lājeverd (< Ar. *lājeverd*) Lacivert taşı.

(لاژورد) *bir mines ve lājeverddin anteg ve cez^cdin ve billürdin tört deng ille iki arpa ve bu türlüğ sınağa bolğay* (44a/04)

l.+din 44a/04

[=1]

laḳab (< Ar. *laḳab*) Adlandırma.

(لقب) *yetīmī bir yinçü laḳabı bolğay kim aña cüft taḳı oḥşaş bolmağay* (26a/09)

l.+ı 26a/09

[=1]

laḳve (< Ar. *laḳve*) Bir tür yüz hastalığı, yüz seğrimesi, yüz felci.

(لقوه) *g keltürüp tururlar kim her kimniñ laḳve iletı bolsa çīnī közgüge baksa sağalğay*
(87b/07)

l. 56b/02, 62b/08, 84a/02, 87b/07

[=4]

la^l (< Far. *la^l*) Çeşitli renkleri olan bir tür değerli taş.

(لعل) *bolğay söz la^lniñ ḥāşşiyetinde la^lniñ mizācı germ ve ḥuşḳ turur* (52b/08)

● **sarı la^l** Sarı renkte bir tür lal.

(لعل زر) *andın soñ sarı ve sarı la^l kızıldın ḳatığraq turur* (51b/09)

● **orta la^l** Vasat, orta kalitede lal.

(لعل میانه) *asrı körklügni ve suwluğni orta la^l bahāsında alğaylar ve eger orta bolğay yaman la^l bahāsındın artuḳ almağaylar* (56a/08)

● **yaman la^l** Kötü kalitede lal.

(لعل بد) *asrı körklügni ve suwluğni orta la^l bahāsında alğaylar ve eger orta bolğay yaman la^l bahāsındın artuḳ almağaylar* (56a/08)

● **la^l cevheri** Lal cevheri.

(جوهر لعل) *la^l cevheriniñ kıymatı turur ve ol ḳınga la^lli birle ma^ldenler aşḥābı ma^l oḳurlar* (52a/08)

l. 10b/04, 32a/04, 37a/01, 38a/03, 38a/03, 46b/02, 46b/02, 46b/03, 51b/05, 51b/06, 51b/08, 51b/09, 52a/07, 52a/08, 52b/04, 53a/01, 53a/03, 53b/05, 53b/06, 53b/07, 53b/09, 56a/06, 56a/07, 56a/08, 56b/01, 58a/07, 58a/09, 58b/06, 58b/06, 77a/08

l.+de 46a/01, 54a/01

l.+din 35a/05, 52b/07

l.+ğa 53b/07

l.+i 52a/08

l.+ke 53b/05

l.+lerni 51b/04

l.+ni 51b/09, 53a/05, 54a/02, 65b/08

l.+niñ 52b/08, 52b/08, 53b/05, 53b/06, 54a/02

[=47]

lāmri (?)

(لامرى) *eger kızıl yākūt bolsa alğaylar bir pāra lāmri ve anıñ yüzini yongaylar ve kiçig pāralar kılğaylar* (40a/08)

1. 40a/08

[=1]

lañif (< Ar. *lañif*) Güzel, hoş.

(لطيف) *tārīhde keltürüp turur kim köp lañif iw tehmelindin iskender katına keltürmişler* (59a/04)

1. 42b/07, 42b/07, 59a/04, 82b/09

[=4]

lañifraq (< Ar. *lañif* + Türk. +*raq*) Latif, yumuşak, güzel.

(لطيفتر) *anıñ ortasındın çıkğay ve billür barça taşlardın şeffāfrağ ve lañifraq suwluğraq bolğay* (58b/05)

1. 58b/05

l.+ı 73a/03

[=2]

lāyık (< Ar. *lāyık*) Uygun, layık.

(لايق) *özi köyüp turdı tağı ayttı kim bu şüret islām şı'ārına lāyık ermez* (49a/01)

● **lāyık bol-** 1. Uygun olmak.

(لايق بودن) *ķayra ewürgeyler ol kim aqđ lāyığı bolsa aqđ kılğaylar* (20a/09)

2. Görülme, göz önüne alınma.

(ملحوظ كردن) *inşā'allāh ta'ālā kim uluğlar nazarına lāyık bolğay tağı ukuš kulaqları birle işitip sığa nazar kılğaylar* (2b/03)

1. 2b/03, 20a/09, 29b/08, 49a/01

[=4]

lāzım (< Ar. *lāzım*) Lazım, gerek // gereç olabilir mi?

(لوازم) *filizātnı yād kılmaqđın burun tağı türlüğ hāşşiyetler ve anlarınñ lāzımlarını sananılğay* (79a/09)

l.+larnı 79a/09

[=1]

lāzime (< Ar. *lāzime*) Gereçler, ihtiyaçlar.

(لوازم) *tabī'atı yandın hasta.lar ve āfet tegmişler lāzimesindin turur* (37a/04)

l.+sindin 37a/04

[=1]

lebenī (< Ar. *lebenī*) Kerpiç taşı, ham kil.

(البنى) *faşl lebenī taşınıñ hāşşiyyeti ve menfa'atini bilmekde ya'ni sūt ranglıg taş*
(68a/09)

l. 68a/09

[=1]

leha'yūs Sıçan taşı.

(لحاعيطوس) *kaçan özi birle tutsa bar(ça) hayvānāt andın kaçkaylar şar' illetine edgü*
bolğay ve anı yūnān tilinçe leha'yūs oğurlar (69a/03)

l. 69a/03

[=1]

leḫze (< Ar. *laḫza*) An.

(لحظه) *kaçan bir leḫze anıñ kursaķında qarār tutsa anıñ yüziniñ rengi kızıl bolğay*
(53a/02)

l. 53a/02

[=1]

lenger (< Far. *lenger*) Gemi demiri, çapa.

(لنكر) *yil muḫālif boldı keminiñ lengerin kemiştiler* (33b/01)

l.+in 33b/01

[=1]

leḫāfet (< Ar. *leḫāfet*) Güzellik, hoşluk.

(لطافت) *kaçan anı köydürseler ıdıǵı ve leḫāfeti artuķ bolğay* (71a/01)

l.+i 71a/01

[=1]

levḫ (< Ar. *levḫ*) Levha, tabaka.

(لوح) *yād kılınıp turur ve meşhūr turur ve ol levḫ sindi ve anı pāra pāra kıldılar*
(45b/04)

1. 45b/04

[=1]

levn (< Ar. *levn*) Renk.

(.) *aķ yāķūt billūr rengi teg bolğay ve anıñ farkını levn birle taķı vezn birle kılmağā bolğay* (37b/06)

(لون) *ammā zümürriid levn i'tibārınca niçe kismet bolur* (45a/05)

• **bādlū levn** Sarı cevher ve mişmiş türünde lal taşının çıktığı maden.

(بادلولون) *andın özge ma'edeni turur kim aña bādlū levn tigeyle* (52a/02)

1. 37b/06, 45a/04, 52a/02

[=3]

levzī (< Ar. *levzī*) 1. Badem şeklinde bir tür yakut.

(لوزى) *adesiğe oħşaş taķı fūfalī taķı levzī taķı şa'ri taķı felekī kim bu nerselerke oħşaş bolğay* (18b/08)

2. Badem şeklinde bir tür inci.

(لوزى) *melike sultān h'arezmşāh hātunı nişābūrğa barmış bir levzī yinçü asrı körklüg suwluğ ve aķ tarāvathıg ve tar teşüklük* (27a/04)

1. 18b/08, 27a/04

[=2]

li (< Ar. *li*)

• **ve li** Ama, velakin.

(لكن) *ve ol taķı bād-zehr sanında turur ve li anıñ kuvvatı ħacerü't-teys kuvvatınıñ dercesine tigegey* (63b/03)

(و ليكن) *kim saçını özine tartar ve taş bar kim itni özine tartar ve li aña bu iki üç türlügdin bilgürgey* (61b/05)

1. 61b/05, 63b/03

[=2]

liḫām (< Ar. *liḫām*) 1. Lehim.

(لحام) *ol nerseniñ yüzlerin kim kal'ay birle liḫām kılmağā tilegeyle yakğaylar liḫām edgü kelgey* (76b/04)

(اجرام) *bir türlüg taķı bar kim aña pūra-i rondī ayturlar altunçılar liḫām anıñ birle kılğay liḫāmlarnı suw teg kılğay* (74b/07)

• **liḫām kıl-** Lehimlemek.

(لحم کردن) *temürni anıñ birle lihām kıılmağa bolğay* (74b/07)

1. 74b/06, 74b/07, 76b/04, 76b/04

1.+larnı 74b/06

[=5]

lĭkin (< Ar. *lākin*) Ama, lakin.

(ليكن) *aña oħşaş bolğay ve bĭcāde ve la^l taķı aña oħşağay lĭkin gerserem otda yaman bolğay* (38a/03)

• ve **lĭkin** Ama, velakin.

(و ليكن) *kal^{ay} kümüş cinsindin turur ve lĭkin üç sebeb tüşüp turur* (84a/09)

(ليكن) *kızıl güğürt kimiyā turur aşıl bir söz turur ve lĭkin kızıl güğürt barçadın şerĭfraķ ve edğürek türlüg turur* (79b/04)

1. 38a/03, 79b/04, 84a/09

[=3]

luğat (< Ar. *luğat*) 1. Sözlük.

(لغت) *her bir nerseniñ merkezini luğat maⁿāsınca ol nerseniñ ma^deni ayturlar* (07b/06)

2. Dil, lisan.

(لغت) *yākūtğa fars luğatince yakend aymişlar ve yākūt lafzı yawuķ turur* (31b/08)

1. 7b/06

1.+ince 31b/08

1.+inde 16b/05

[=3]

luu (< Çin. *lung*) Timsah.

(نهنگ) *andın kaçkay kaçan kim ve āl taķı luu çomğuçığa ħamle kılsa eger imkān mühlet bolsa adakını ol yığaçdın çıkargay* (15a/02)

1. 14a/09, 15a/02

[=2]

-M-

ma^obed (< Ar. *ma^obed*) İbadet yeri, tapınak.

(معبد) *ol şehirlerde ve bazı vilâyetlerin ana yavuk ol ʿalâmeti işitgeyler ve maʿbedge kelgeyler anıñ üni bir menzilge yavuk bargay (87b/06)*

m.+ge 87b/06

[=1]

maʿber (y.a) Yemen’de bir yerleşim yeri.

(معبر) *yinçüniñ çıkar yiri kış ve bahrayn ve kalaʿtu ve harg maʿberdin çıkarurlar (12b/02)*

m.+din 12b/02

[=1]

maçı Kedi.

(كديه) *maçı kemide asrı kerekliğ turur ol sebebdin kim sıçkan anda peydā bolur ve korkuğ turur (28b/04)*

• **maçı közi** Kedi gözü taşı, sarı renklidir.

(چشم كربه) *ana ʿaynü’l-her oquğaylar yaʿni maçı közi tağı vücūd ʿaziz turur (38a/05)*

m. 28b/04, 28b/05, 38a/05, 76b/01, 98b/03

m.+dın 98b/03

m.+m 28b/02

m.+mı 28b/03, 28b/08

m.+sı 98b/06

[=10]

maʿcün (< Ar. maʿcün) İlaç.

(معجون) *törtinç maqālatımız yaʿni sözümüz beyānı hoş yıdığ.lar tağı maʿcünlar tağı körklüg dārūlarını beyān kılduğ (03a/03)*

m. 82b/07, 83a/08, 92b/09, 93b/09

m.+lar 3a/03, 42b/05, 92b/08

m.+larda 25a/01, 82b/06, 83a/05

m.+larke 97a/03

[=11]

madda (< Ar. madde) Asıl, cevher.

(ماده) *tört ʿunşur aşl ve madda tururlar bir qarārda ve ortaklıq munlar arasında her bir şūretniñ köşesi turur (06a/08)*

m. 6a/08, 9b/01, 32a/07, 63b/01, 78b/09, 81a/04

m.+ğa 37a/09

m.+larını 75a/06

m.+nın 10b/09

m.+sı 10b/03, 10b/04, 11b/02, 11b/09, 25a/02, 32a/06, 42b/07, 78b/03, 78b/07, 79a/03

m.+sın 81a/06

[=20]

ma^cden (< Ar. *ma^cden*) Maden.

(معدن) *buḥārlar muḥtekin bolğaylar bağlanmaḳı ve ƙatıǵlıƙı ḥāşıl bolur ve ma^cdenlerniñ toǵmaḳı muḥtelif bu iki sebebdin bolğay* (08b/01)

• **ma^cdeni nerse** Madenler işlenerek veya doğrudan elde edilen eşyalar.

(معدنيات) *evvel sözümiñniñ beyānı ol turur kim bizge ni kim ma^cdeni nerseler kim bar erse barçasını taḳı ol kim ma^cdeni ermez* (02b/05)

• **ma^cdeni ermez** Madeni bulunmayan şeyler.

(معدنيات و غيران) *bizge ni kim ma^cdeni nerseler kim bar erse barçasını taḳı ol kim ma^cdeni ermez cevherlerniñ beyānı kim türlüg nerselerni biriktürüp turu(r)lar* (02b/05)

• **ma^cden eyeleri** Madenciler, maden ustaları.

(اصحاب معدان) *ol taş ol taǵnı ƙazǵanda bilgülig bolur ma^cden eyeleri bilgeyler* (52a/07)

m. 3a/01, 8b/02, 8b/02, 51b/09, 52a/03, 52a/07, 53a/01, 59b/05, 78a/01

m.+de 52a/03, 52a/03, 52a/06, 59a/01, 80b/03, 81a/02, 84b/01

m.+din 40b/07, 45a/09, 52a/01, 55a/04, 73a/02, 80a/08, 80b/03

m.+i 2a/04, 2b/05, 2b/05, 7b/07, 7b/08, 12b/03, 32b/05, 32b/07, 33a/04, 34a/08, 44a/05, 44a/09, 49b/04, 51b/06, 52a/02, 54a/05, 56a/06, 56b/05, 57a/01, 57b/09, 59a/09, 59b/04, 59b/09, 60a/01, 60b/02, 60b/03, 62a/08, 62b/01, 68a/08, 69a/07, 72a/05, 72b/07, 72b/08, 72b/09, 73b/07, 76a/08, 76b/01, 79b/02, 80a/08, 83a/01, 84b/07,

m.+in 54a/05

m.+inde 43a/05, 46a/01, 49b/05, 71b/07, 76a/09

m.+indin 44b/01, 82a/05, 83b/01, 84b/08

m.+ine 80a/04

m.+iniñ 76b/08

m.+ler 7b/08, 8b/01, 12a/09, 31b/09, 52a/08, 78b/04

m.+lerde 8b/01, 53a/01
 m.+lerdin 54a/08, 82a/08, 83a/03
 m.+lerge 86a/02
 m.+leri 54a/07, 72b/01, 79b/01
 m.+lerin 31b/09
 m.+lerni 12b/01, 51b/05, 52a/04
 m.+lerniñ 2b/06, 8a/03, 8a/09, 9a/03, 9b/01
 m.+ni 7b/06
 m.+niñ 8b/02, 52a/03
 [=102]

ma^cdeniyāt (< Ar. ma^cdeniyāt) Madenler.

(معدنيات) *ol mizāclarnıñ iħtilāfi ħesbince ma^cdeniyāt şüretleriñe muvāfık bolur (7a/02)*
 (جواهر) *ol muħtelif şüretlerni kabül kıtur gügird ve simāb teg taķı özge ma^cdeniyāt kim*
taş cinsindin bolğay (7a/03)
 m. 7a/02, 7a/03
 [=2]

mağāş (< Ar. meğāş) Dalış yeri.

(مغاص) *kiçig kemilerge olturğaylar taķı mağāşka : ya^cni çomğan yirge: bargaylar taķı*
suwnuñ altına baķğaylar (14b/03)
 m. 12b/02
 m.+da 12b/03
 m.+ındın 12b/09
 m.+ķa 14b/03
 m.+larda 12b/04
 m.+nıñ 14a/09
 [=6]

mağāşāt (< Ar. meğāşāt) Dalış yeri.

(مغاصات) *ol fāsıd rengler barça munteg bolğay mağāşāt :ya^cni çomğan: yiriniñ bireri*
taş bolur (14a/06)
 m. 14a/06
 m.+nıñ 14a/07
 [=2]

maġnāfīs (< Yun. *litos magnètēs*) Mıknatis.

(مغناطيس) *eger yıfka nerse temür birle maġnāfīs arasında tutsalar temürni ol nersege bağlaġay* (60b/03)

m. 60b/01, 60b/03, 60b/04, 60b/09, 61a/03, 61a/04, 61a/05

m.+dın 60b/06, 61b/01

m.+nı 61a/06, 61a/07

[=11]

maġnīsyā (< Yun. *maġnīsyā*) Magnezyum oksit.

(مغنيسيا) *barça filizātın tūtyā ve maġnīsyā ve köymiş baķır ve ķara ķurġaşın ve ķirşen ve baʿzi bizekler özlerindin ķılurlar* (77b/04)

m. 77b/04

[=1]

maġnīsā (< Yun. *maġnīsā*) Doġal bioksit manganez.

(مغنيسيا) *faşl maġnīsāniġ hāşşiyyeti bilmekde taş turur kim piyālaçılar ve çanaķçılar işge sürgeyler* (66a/05)

m.+nıġ 66a/05

[=1]

maġrib (y.a)

(مغرب) *alġaylar çīn sarı yahşı alġaylar ve öġülmüş tutķaylar ve maġribde ve özge vilāyetlerde munteg keltürüp tururla* (90b/02)

• **maġrib altunı** Fas bölgesinde kullanılan para birimi.

(زر مغربى) *anda yetmiş miñ altunġa almışlar maġrib altunındın* (26b/09)

• **maġrib germseyri** Güney sahra bölgesi.

(كرم سير مغرب) *zümürriid maʿdeni bir vilāyetde bolġay kim anda ķaralar bolġaylar ve ol maġrib germseyrinde bolġay* (44a/06)

• **maġrib vilāyeti** Fas bölgesi.

(ولايت مغرب) *keltürüp tururlar kim maġrib vilāyetinde turur* (65a/01)

• **maġrib yiri** Fas bölgesi.

(حدود مغرب) *minādın köp türlüġ ķalġaylar ve muraşsa ķalġaylar şām birle maġrib yirlerinde köprek tutķaylar* (65b/03)

• **maġrib teġizi** Atlas okyanusu.

(دریا مغرب) *ķızıl kibrītniġ maʿdeni maġrib teġizinde --- bir taġda turur* (79b/02)

m. 26b/09, 44a/06, 47a/02, 57a/07, 65a/01, 65b/03, 70a/09, 79b/02

m.+de 90b/02

m.+i 27a/02

[=10]

mahāret (< Ar. *mahāret*) Maharet, beceri.

(مهارت) *ve ʿamelge yat havānī oğurlar ve anlardın bir cemāʿat ol ʿamelde mahāret ve kemālleri* (69b/02)

m. 69b/02

[=1]

māhir (< Ar. *māhir*) Ustalık, marifetlilik.

(ماهر) *ammā kerek kim ustād ṭabīb māhir kılğay kim aña iʿtimād bolğay* (94a/01)

m. 94a/01

[=1]

māhiyet (< Ar. *māhiyet*)

• **māhiyet zātı** Gerçek bilgisi, hakikat.

(ذات الماهيات) *ikinç aytmağka hācet yoğ tañrı bilgen turur māhiyet zātını* (54a/02)

m. 54a/02

[=1]

maḥmūd (ö.a)

• **sulṭān maḥmūd sebük tegin** Gazneli Mahmut.

(ينكت كسلتان سب) *keltürüp tururlar kim sulṭān maḥmūd sebük tegin ḥazīnasında bir yinçü bar ermiş* (26a/07)

m. 26a/07

[=1]

maḥmūr (< Ar. *maḥmūr*) Sarhoş, içkili.

(مخمور) *bağlanmış tamar yollarını açğay maḥmūrlarğa asrı edğü turur* (64a/07)

m.+larğa 64a/07

[=1]

maḥrūm (< Ar. *maḥrūm*) Mahrum, talihsiz.

(محروم) *ol sebeddin ekheb yāḳūtını yāḳūtlardın koyurağ tutarlar kim kehvebit rengi maḥrūmlar ve maḥrūmlar ʿavārızındın turur* (37a/08)

m.+lar 37a/08

[=1]

maḥşūş (< Ar. *maḥşūş*) Özgü, kendine has.

(مخصوص) *ol ṭabaḳa ṭabaḳa :ya'ni kāt kāt: turur her bir kātı bir maḥşūş reng birle renglenmiş bolğay* (11b/04)

m. 3a/09, 11b/04, 12a/03, 12a/06, 52a/06, 69b/06, 70a/03, 80a/01

[=8]

maḥtūm (< Ar. *maḥtūm*) En güncel yorum, en son, bitmiş.

(مختوم) *bolğay fīn maḥtūm şerhi ebū 'alī sīnā aytur kızıl peştedin keltürgeyler* (93a/04)

m. 93a/01, 93a/04

[=2]

ma'ḥūd (< Ar. *ma'ḥūd*) Bilinen, tanınan.

(معهود) *ol nersenin ma'ḥūd ayturlar ma'ḥūd eyle turur kim her yiri kim cevher ol yirde toğsa anı ol cevhernin ma'ḥūd ayturlar* (07b/07)

m. 7b/07, 28a/03

[=2]

māḥūliyeliḡ (< Ar. *māḥūliye* + Türk. +*liḡ*) Melankoli.

(ماحوليا) *māḥūliyeliḡ kişilerge taḳı ol kişilerge kim uyḡuları bolmasa islām ḳılğay ve bu sebebdin bolğay* (57a/02)

m. 57a/02

[=1]

maḳālat (< Ar. *maḳālat*) Kitap bölümü, ana başlık.

(مقالات) *taḳı bu kitebni tört maḳālat üze ḳoḍup tururlar* (02b/04)

m. 2b/04, 2b/07, 3a/03, 94a/09

m.+ımız 3a/02

m.+ımız 78a/08

[=6]

maḳḥūr (< Ar. *maḳḥūr*) Yenilmiş, kahrolmuş.

(مقهور) *ol cemā'at ḥarīklerde özleri birle tutarlar ol ḥīlet birle öz düşmanlarına ḡalebe ḳılurlar maḳḥūr ḳılurlar* (69b/07)

m. 69b/07

[=1]

maḳnāṭis (< Yun. *litos magnètēs*) Mıknatıs.

(مغناطيس) eger **maḵnāfīs** taşını birle köydürseler anın fi'ili ve ḥāşşiyyeti şazenec teg
bolğay (74a/01)

m. 74a/01

[=1]

maḵşūd (< Ar. *maḵşūd*) İstenen, amaçlanan.

(مقصود) taḵı ḥācetlerdin tiz **maḵşūdğa** teggey ve kuvvatnı artuḵ kılğay (42b/02)

m.+ğa 42b/02

[=1]

ma'ī (< Ar. *ma'ī*) İşlenmemiş ham lal, etrafında bir nevi koruyucu tabakası bulunur.

(معل) ol ḵınğa la'li birle ma'edenler aşḥābı **ma'ī** oḵurlar ḵiçig ve uluḡ tüşgey (52a/08)

m. 52a/08

m.+dın 52a/09

[=2]

mālik (< Ar. *mālik*) Sahip olan, malik.

(تمليك) ol ḵız ol yinçüni aḡa baḥşlağay ve aḡa 'aziz mişr **mālik** :irklik: bolğay (29b/06)

m. 29b/06

[=1]

mallıḡ (< Ar. *māl* + Türk. +lıḡ) Zengin, varlıklı.

(مالدار) cevherni köprek uluḡ pād-şāḥlar taḵı köp **mallıḡ** ḥ'āceler alurlar (22a/07)

m. 22a/07

[=1]

ma'lūm (< Ar. *ma'lūm*)

● **ma'lūm bol-** Bilmek, bilinmek.

(معلوم شدن) bu kiteb cem' kılını burunḡı ḥükmler sözündin taḵı ol kim bu ḵulğa tecribe
birle **ma'lūm bolup** turur erdi (02b/01)

(.) özge nerse kim tecribe birle **ma'lūm bolğan** nemerselerni kim bizim ḥazratımızğa
keltürürler (02a/05)

● **ma'lūm ḵıl-** Bilinmek, bilmek

(معلوم كردن) ol cemā'at bu ma'nāni tecribe birle **ma'lūm ḵılıp** tururlar (53a/03)

m. 2a/05, 2b/01, 16a/06, 22b/01, 22b/03, 34a/07, 44b/08, 50a/06, 52b/09, 53a/03,
67a/02, 68a/04, 68a/06, 87a/03, 94a/02, 94a/05, 94b/02

[=17]

ma°mül (< Ar. *ma°mül*) Mamul edilmiş, işlenmiş.

(معمول) *ammā reyāhīni ve kıyşūrīni bir batmannı üç yüz altunğa algaylar ve ma°müldın bir batman biş altunğa algaylar* (97b/05)

m.+dın 97b/05

[=1]

ma°mür (< Ar. *ma°mür*) Bayındır, mamur edilmiş.

(معمور) *ol pād-şāh ermiş kim yirnin ma°mürünü köprekini kızmış erdi* (68a/06)

m.+ınıñ 68a/06

[=1]

ma°nā (< Ar. *ma°nā*) Anlam, mana.

(معنى) *ve ni kim bu ma°nāda ayturlar güzāf bolğay ve burun çakda bahā mundın eksük ermiş* (23b/09)

(.) *ve °adn timek taqı bitüg yiri bolur ve her bir nersenıñ merkezini luğat ma°nāsınca ol nersenıñ ma°deni ayturlar* (07b/06)

m. 4b/01, 7b/06, 8a/02, 8b/06, 11b/09, 13b/08, 13b/09, 51b/03, 86b/01, 88b/09, 89a/01

m.+da 23b/09, 56a/02

m.+dın 16b/06

m.+ğa 10b/05

m.+nı 53a/03

m.+sı 20b/01, 30a/06

m.+sınca 07b/06

[=18]

maña Bana.

(من) *ol iletgen kişilerge ayttı kim ħalīfā ni kim anı vefā kıldı maña anıñ vefāsını saqlamağ ve vācib turur* (62a/05)

m. 62a/05

[=1]

māni° (< Ar. *māni°*) Engel.

(مانع) *uluğ tağlar men°i teg tağ bolğay kim kıyaş şu°lesine mān°i bolğay* (08b/07)

• **mān°i kııl-** Engel olmak.

(باز داشتن) *niçe kıurla közüñe tartsa suw inmekini mān°i kıılğay* (25b/01)

m. 8b/07, 8b/09, 10b/06, 12b/04, 25b/01

[=5]

manşūr (ö.a) 754-775 yılları arasında halifelik yapmış 2. Abbasi halifesi.

(منصور) **manşūr** *halifānıñ bir qaşı bar ermiş zümürüddin veznde iki mişkāl kim aña beççe ayturlar* (48a/07)

m. 48a/07

[=1]

markaşışā (< Aram. *markaşıšā*) Pirit, demir ve yā bakır sülfürü.

(مرقشیشا) **markaşıšānı** ve *anıñ hāşşiyetin bilmekde ve aña ruşenāyī taşı oqurlar* (65b/06)

• **markaşıšā zehebī** Altına benzeyen bir tür pirit.

(مرقشیشا ذهبی) **markaşıšā zehebīdin** *özge birle cilā tutmağay* (46b/02)

m. 46b/02, 66a/08, 77a/09

m.+nı 65b/06

m.+nıñ 66a/02

[=5]

maʿrūf (< Ar. *maʿrūf*) Bilinen, meşhūr.

(معروف) **maʿrūf** *ranglıg billürni hıyānet birle laʿl tip satarlar maʿrūf turur ve kadīm tārihde keşmirdin kiçig sağraqlar keltürürler ermiş* (58b/07)

m. 47b/02, 58b/07, 69a/04, 73a/07, 75b/06, 77a/02, 77a/02, 81a/07, 82b/08

[=9]

maʿrūfrağ (< Ar. *maʿrūf* + Türk. +*rağ*) Daha çok bilinen, meşhūr.

(معروف) **maʿrūfrağ** *nişābūrda bar edğüreki ebū işhākī turur ve ol maʿrūfrağ ve meşhūrırağ turur* (54a/08)

m. 54a/08

[=1]

marul (< Yun. *marūli*) Marul.

(كوك) **marul** *meger ol nerseler birle kim şehvetni saqin kılğay marul teg ve yasmuğ şorbası teg* (92b/07)

m. 92b/07

[=1]

maşlahat (< Ar. *maşlahat*) Uygun görme, uygunluk.

(مصلحت) *°azīzniñ reyi aña qarār tutup erdi ve buyurdı kim **maşlahat** anda turur*
(29b/05)

m. 29b/05

[=1]

maşrū°lık (< Ar. *maşrū°* + Türk. *+lık*) Sara hastalığı, epilepsi.

(صرع) *ma°cūnlarda işge sürgeyler köñü(l)ge kuvvat birgey hafakānnı taķı köñülñiñ*
*za°flikini kitergey taķı qorquǵnı ve **maşrū°lık** kim sevdā maddası turur* (25a/02)

m. 25a/02, 87b/08

m.+largā 79b/05

[=3]

māş (< Ar. *māş*) Burçak.

(ماش) *barça türlüglerdin edǵüreki °adesī bolǵay ve anıñ dāneleri **māş** dānesi*
qadarınca bolǵay (67b/01)

m. 67b/01

[=1]

maşraba (< Ar. *maşraba*) Sürahi.

(مشربه) *zümürüdnı ebū reyḥān keltürüp turur kim men sāķī ilinde ḥ°arezmşāhı memūn*
*meclisinde bir **maşraba** kördüm* (48a/05)

m. 48a/05, 48a/06

[=2]

maşrıķ (< Ar. *maşrıķ*) Doǵu.

(مشرق) *elmāsñıñ ma°deni hindistān yirinde turur ol cezārede kim **maşrıķ** yanı turur*
(49b/04)

m. 32a/01, 49b/04, 50a/01

m.+larındın 53a/01

m.+larnı 34a/09

[=5]

matķab (krş. mişķab) (< Ar. *mişķab*) Matķap, delici bir alet.

(مئقب) *anıñ tirisini kim soyarlar anıñ mişķabı :ya°ni **matķab**: asrı yençke kerek anıñ*
bir yanına qoyup azǵına cızǵaylar (26a/05)

m. 26a/05

[=1]

maṭlūb (< Ar. *maṭlūb*) Talep, istek.

(مطلوب) *ol ḥotū süveginde bilgürgey bu sebebdin pād-şāhlar maṭlūbı turur* (90b/05)

m.+1 90b/05

[=1]

māverā'ün-nehr (y.a) Ortaasya'da ceyhun ve seyhun nehirleri arasında kalan bölge.

(ماورالنه) *aytıp tururlar ırākda ve şāmda memsūhni sewerler ve ḥorāsanda ve*

māverā'ün-nehrde peykānini sewerler (54b/04)

m.+de 54b/04

[=1]

māyil (< Ar. *māyil*) Eğimli, benzer.

(مايل) *ol kim bıcaḳ ve kılıç destesi kılsalar anıḡ süvegi turur ve sarı ranglıḡ bolḡay ve*

naḳşlar bolḡay anda kızılḡa māyil (90a/08)

• **māyil kııl**- Benzemek.

(مايل بودن) *her çaḳda anlarnıḡ köñülleri bir nersege māyil kıılur* (22a/08)

m. 3b/02, 22a/08, 63b/05, 90a/08

[=4]

mażarat (< Ar. *mażarat*) Zarar, ziyan.

(مضررت) *temür bir sarmusaḳnı isitseler anıḡ mażaratını zāil kıılḡay* (86a/06)

m.+1 12a/09, 68b/09, 96a/08

m.+1n1 86a/06

[=4]

mażbūṭ (< Ar. *mażbūṭ*) Kesin, doğru.

(مضبوط) *altunḡa kaçan biş mişḳālḡa tegse bahāsi mażbūṭ bolmaḡay* (53b/02)

m. 53b/02

[=1]

mazlūm (< Ar. *mazlūm*) Zulüm görmüş, zulme uğrayan.

(مظلوم) *kehvebit rengi mazlūmlar ve maḥrūmlar ʿavārizındın turur* (37a/08)

m.+lar 37a/08

[=1]

mużarrab (< Ar. *mużarrab*) Basılmış, darb edilmiş.

(مضروب) *türkistānda ḥurda altunni mużarrab kıılmayın tururlar* (82a/04)

m. 82a/04

[=1]

mechül (< Ar. *mechül*) Bilinmeyen.

(مجهول) *bireri andın bu rüzgārda meşhūr ve ma'rif tururlar ve bireri mechül turur şu zamāne halāyıknuñ köpreki anı bilmeklikke kāsır tururlar* (77a/02)

m. 77a/02

[=1]

meclis (< Ar. *meclis*) Meclis, toplantı yeri.

(مجلس) *men sākī ilinde h'arezmşāhi memūn meclisinde bir maşraba kördüm* (48a/05)

m.+inde 48a/05

[=1]

meded (< Ar. *meded*)

- **meded kıl**- Yardım etmek.

(مدد کردن) *müferrihlerde işge sürseler sevdāni def'i kılğay ve köñülge kuvvat birgey ve hayvānī rūhğa meded kılğay* (81b/04)

m. 25a/02, 43a/01, 81b/04

[=3]

mededī (< Ar. *mededī*) Yardım.

(مددی) *eger kuyaşnıñ şu'lesiniñ turmağı az bolsa ol sovuklukğa kuyaş az turmaқınıñ sebebi mağrib bolur* (08a/08)

m. 8a/08

[=1]

medīne (< Ar. *medīne*) Şehir.

(مدینه) *niçe yirde bar turur bir yiri resulnıñ 'aleyhi's-selām medīnesiniñ üçünç menziline* (58a/07)

m.+sininiñ 58a/07

[=1]

meflüclük (< Ar. *meflūc* + Türk. +*luk*) Uyuşukluk, ağrı.

(افلاج) *barça hevāsğa ziyānkār bolğay hāşşa kim köz ve kulaққа meflūclük ve ra'şe keltürgey* (85a/08)

m. 85a/08

[=1]

meger (< Far. *meger*) 1. 'den başka, 'nin dışında.

(مكر) *her kişidin kabûl kıлмаğaylar ve i'timād körküzmegeyler meger hāzık tabībdin*
(94a/03)

2. Sadece, yalnız.

(مكر) *şana taķı menfa'ati bolğay tıfl aydı benim hiç nersem yok meger bir maçım bar*
(28b/02)

3. Ancak.

(مكر) *anı sindurğaylar taķı yapuşturğaylar uluğ 'ayb bolğay meger zümürüdüni kim*
kaçan anı sindurup taķı yapuştursalar artuķsı noķşān tutmağay (46a/05)

m. 2a/03, 22a/01, 28b/02, 30a/03, 31b/05, 46a/05, 52b/04, 55a/05, 85a/02, 92b/06,
94a/03

[=11]

mehdī (ö.a) 775-785 yılları arasında halifelik yapmış Abbasi halifesi.

(مهدي) *mehdī halīfāniñ iki kıymatı cevher bar ermiş biri bir mişkāl ve biri kızçaķlı*
(35b/09)

m. 35b/09, 38b/07

m.+niñ 36a/01

[=3]

meħsūs (< Ar. *meħsūs*) Açık, aşık, belli olan.

(محسوس) *ol cezv suw bolur 'unşurlarınıñ şüretleriniñ tebeddüli āşkārā meħsūs turur*
(05a/08)

m. 5a/08, 13b/09

[=2]

mehtābī (< Far. *mehtābī*) Bir tür iyi safran.

(مهتابی) *ve za'ferānniñ edğüreki mehtābī bolğay* (98a/09)

m. 98a/09

[=1]

mekān (< Ar. *mekān*) Yer.

(مكان) *yāķütniñ bahāsı zamān ve mekān ihtilāfinca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve aħvāl*
taşarrufındın ve 'izzet ve devlet köprekindin ve azrağındın tezginiür (40b/04)

m. 40b/04

[=1]

meķem (< Ar. *maķām*) Derece.

(مقام) *eger bu şıfatca iki mişkāl bolsa biş miñ altun teggey ve kıaysı kim bu meķemge yetse bahāsı bu tertıbdin taşkarı çık(k)ay (41b/02)*

m.+ge 41b/02

[=1]

mekkī (< Ar. *mekkī*) Zümürüde benzer bir tür yeşil taş

(مكى) *yaşıl taşlar bolğay kim zümürüde oħşagay anlardın biri taşı turur kim aña mekkī oқurlar ammā mekkī izmekte zümürüdin katıgraқ bolğay (46b/05)*

m. 46b/05, 46b/05

[=2]

mekke (y.a) Mekke.

(مكه) *uluğ bıçaқ destesi hotū tişindin mekkege iletmiş erdük (90b/03)*

m.+ge 90b/03

[=1]

meklis (< Ar. *meklis*) Kireç, kireç taşı.

(مكلس) *sarı turur filizātnıñ köp cinsini kara kılgay taķı kümüşni anıñ birle meklis kıлмаға bolğay (79b/06)*

m. 79b/06

[=1]

melik (< Ar. *melik*) 1. Hükümdar.

(ملك) *keltürüp tururlar kim serendīb melikinde bir pāra yāķūt bar ermiş (43a/02)*

2. Sahip.

(ملك) *kim bu cevher ol yetimniñ haқ ve meliki turur ve benim anda hiç haқqım yoқ aziz mişrga bu söz asrı hoş keldi (29a/09)*

• **melikī altun** Gazneliler devletindeki para birimi.

(دينار ملكى) *ol çağta uluğlukda taķı edgülıkde üç miñ melikī altunğa tigri ol zamānğa cevheriler bahā kılmışlar (26b/01)*

m. 43a/04, 48a/06, 87a/03

m.+i 26b/01, 29a/09, 34a/09, 86b/05, 87a/01

m.+imiz 29b/02

m.+inde 43a/02

m.+indin 86b/06

m.+ine 62a/01

m.+iniñ 86b/05

m.+leri 47a/06

m.+leriniñ 43a/09

[=15]

melike (ö.a)

- **melike sulṭān** Sultan Terken Hatun.

(ملكه) *keltürüp tururlar kim melike sulṭān h^varezmşāh hātunı nişābūrğa barmış*
(27a/03)

m. 27a/03

[=1]

memleket (< Ar. *memleket*) Ülke, diyar.

(مملكت) *halīfā emān birse kim meni rüm memleketine isa anı aytayım mütevekkil ant*
içti (61b/09)

m.+ine 61b/09

[=1]

memsūḥ (< Ar. *memsūḥ*)

(ممسوح) *kaçan biş mişḳālğa tegse bahāsı mazbūt bolmağay ve eger memsūḥ bolsa anıñ*
kıymatı artuq bolğay (53b/02)

m. 36b/08, 40b/06, 41a/02, 41a/03, 41b/01, 41b/08, 48b/03, 48b/07, 53b/02, 53b/03,
54b/03, 55b/03

m.+nı 54b/04

[=13]

memūn (ö.a) Harezmi bölgesindeki Memuni hanedanlığı.

(مامون) *ebū reyḥān keltürüp turur kim men sāḳt ilinde h^varezmşāhı memūn meclisinde*
bir maşraba kördüm (48a/05)

m. 48a/05

[=1]

men 1. Ben, 1. Tekil kişi zamiri.

(من) *men bir vaqt mişrda erdim h^voca bar erdi cevher* (44a/08)

2. Fiil çekimi, 1. Tekil şahıs.

(م-) *mundın soñ bu taşdın benim üçün istegil kim kaytur çaḳğa alğay men* (34a/05)

m. 22a/09, 22a/09, 28a/02, 29a/03, 34a/01, 34a/02, 34a/05, 36a/05, 44a/08, 44b/01,
48a/04, 59a/05,

m.+i 29b/01, 61b/09

m.+im 28a/02, 28b/02, 29a/09, 34a/04, 59a/05, 59a/06

[=20]

men^c (< Ar. *men^c*) Engel.

(منع) *havānıñ tağayyurı sebebindin yā özge sebeblerdin uluğ tağlar men^ci teg tağ
bolğay* (08b/06)

• **men' kıl-** Engel olmak, engellemek.

(منع کردن) *kiçig tögüp tiş tüpüne sürtseler tiş tüpleriniñ itini muhkem kılğay ve qanı
men^c kılğay* (75b/02)

(باز داشتن) *ma^cünlar zehrlerniñ ziyānını men^c kılğay* (42b/05)

m. 42b/05, 59b/08, 60a/08, 68b/03, 5b/02

m.+i 08b/06

[=6]

menfa^cat (< Ar. *menfa^cat*) 1. Yarar, fayda.

(منفعت) *burunğı sünet hükmince ol tıflğa aytım bazā^cat birgil kim saña tağı menfa^cati
bolğay* (28b/02)

(منافع) *söz yāqūtñiñ menfa^ctinde ve hāşşiyetinde hükmler ayturlar* (42a/08)

(.) *faşl hacerü'l-kamerniñ hāşşiyeti ve menfa^cati bilmekde ya^cni āy taşı ve ^carab aña
āy yıtırarı oqurlar* (67b/02)

2. Özellik.

(صفت) *faşl bīcādeniñ hāşşiyeti ve menfa^catini bilmekde ve kıymatını tanımaqda
(56a/05)*

m. 77b/06, 78a/07, 82a/01

m.+i 12a/09, 28b/02, 64a/07, 67b/02, 68a/01, 68b/03, 69a/01, 81a/08, 92b/01

m.+in 64b/06, 69a/04

m.+inde 42a/08, 47a/03, 55b/06, 56b/08, 57b/08, 85a/09, 87a/07

m.+ini 49b/04, 56a/05, 58b/02, 62b/09, 64b/09, 67a/03, 68a/09

[=28]

menfez (< Ar. *menfez*) Delik, baca.

(منفذ) *eger ol menfez bolmasa erdi ol teşükde ol qadar barabilmes erdim* (44b/09)

- **menfez kıl**- Delik açmak.

(منفذى كردن) *anıj yolınıj yarımında yoķaru bir teşük **menfez kılıp** erdiler* (44b/07)

m. 44b/07, 44b/09

[=2]

menī (< Ar. *menī*) Meni, döl.

(منى) *kişinij kim **menīsi** kinsi ihtiyārındın başka çıķsa asrı nāfi^c bolğay* (74a/05)

m.+si 74a/05

[=1]

meniş (< Far. *meniş*)

- **meniş ur**- Düşünmek.

(منش زدن) *her kim senbāzec özi birle tutsa ve aña köñül bulğanmaķı ve **meniş urmaķ** bolmağay* (65a/09)

m. 65a/09

[=1]

menķūl (< Ar. *menķūl*) Nakledilmiş, anlatılagelen.

(منقول) *anıj fazīleti taş hāşşiyet kiteblerinde kim **menķūl** turur burunğıldın ve taşlarını köp yād kılıp tururlar* (76b/09)

m. 76b/09

[=1]

mensūb (< Ar. *mensūb*) İlgili, ait olmak.

(منسوب) *ol yirge yavuk bolğay piyāzki teg kim **mensūb** salağa turur* (52a/05)

m. 45a/09, 52a/05

[=2]

menzil (< Ar. *menzil*) 1. Ev.

(منزل) *ve ba^czi vilāyetlerdın aña yavuk ol ^calāmeti işitgeyler ve ma^cbedge kelgeyler anıj üni bir **menzilge** yavuk bargay* (87b/07)

2. Bir günlük yol.

(منزل) *niçe yirde bar turur bir yiri resulnıj ^caleyhi's-selām medīnesininin üçünç **menziline** ve türkistānda çağaniyan hedlerinde* (58a/07)

m.+ge 87b/07

m.+inde 58a/07

[=2]

mejiz Gibi.

(مانند) *ammā hotūniḡ ḡaḡḡatı cānvāri turur öküž **mejiz** ve ḡaznī vilāyetinde bolḡay*
(90a/07)

m. 90a/07

[=1]

mercān (< Ar. *mercān*) Mercan.

(مرجان) *yirdin bitgen otlar teg taḡı **mercān** teg kim ol vāsıḡa turur ma^cden ve nebāt*
ortasında (78a/01)

m. 78a/01

[=1]

mercümek (< Far. *mercümek*) Mercimek.

(عدسی) *birine cavarsi ^cadesī ol turur kim pāralar bolḡay **mercümek** teg biri birine*
yapuşmış (73b/09)

m. 73b/09

[=1]

merhem (< Ar. *merhem*) Merhem, ilaç.

(مرهم) *bir pāra ḡal^cay aḡa salsalar kümiş rengi bolḡay ve sefidrū ol turur köymiş*
*bakırını **merhemlerde** ve renglerde işḡe sürgeyler* (83b/04)

m.+de 84a/01

m.+lerde 75b/08, 83b/04, 84b/04, 84b/09, 86a/03

[=6]

merkez (< Ar. *merkez*) Merkez, öz.

(مرکز) *ve ^cadn timek taḡı bitüg yiri bolur ve her bir nerseniḡ **merkezini** luḡat*
ma^cnāsınca ol nerseniḡ ma^cdeni ayturlar (07b/06)

m.+ ini 7b/06

[=1]

mermer (< Yun. *mermer*) Mermer.

(مرمر) *andın şām teñzinde ranglıḡ köp rengler birle ve türlüḡ muhtelif naḡşlar birle*
*anı **mermer** oḡurlar ve andın mescidler bünyādına pād-şāhla(r) serāyları*
bünyādına salḡayla(r) (72a/09)

m. 72a/09

[=1]

mertebe (< Ar. *mertebe*) Derece, değer.

(مرتبه) *sarı yâkütünü ol sebebdin kızıl yâkütünü **mertebede** aşak koyarlar* (37a/03)

m. 37b/01

m.+de 30a/06, 37a/03, 76b/09

m.+sini 37a/05

[=5]

mervāniler (ö.a) 10-11 yy'da Diyarbakır civarında hüküm sürmüş hanedanlık.

(مروانیان) *anda yetmiş miñ altunğa almışlar mağrib altunından taķı **mervānilerin** devleti aşkanda ol dürr-i yetim ʿabbās halifāları kolına tüştü* (26b/09)

m.+niñ 26b/09

[=1]

meşāne (< Ar. *meşāne*)

• **meşāne ʿilleti** Mesane tümörü.

(علت مثانه) *eger bir deng kadarı ol kişige kim **meşāne ʿilleti** bolğay birseler şifā tapğay* (70b/02)

• **meşāne taşı** Mesane taşı.

(سنگ مثانه) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim **meşāne taşı** töktürgey ve kırsaqı arıtğay* (66a/07)

m. 66a/07, 67a/05, 70b/02

[=3]

mescid (< Ar. *mescid*) Mescid, ibadet yeri.

(مسجد) *türlüg muhtelif naķşlar birle anı mermer oқurlar ve andın **mescidler** bünyādına pād-şāhla(r) serāyları bünyādına salğayla(r)* (72a/09)

m.+ler 72a/09

[=1]

meşel (< Ar. *meşel*)

• **meşel ur-** Masal anlatmak.

(مثل زدن) *iskender ʿahdinde ve (...) meşeller urğaylar ve **şiʿrler** keltürüp tururlar* (45b/06)

m.+ler 45b/06

[=1]

mesihā (< Ar. *mesihā*) Yağda kızartılmış firuze.

(مسيحا) *anıñ rengi asrı hūb bolğay ve cevheriler aña **mesihā** oqurlar* (55a/07)

m. 55a/07

[=1]

meşakkat (< Ar. *meşakkat*) Güçlük, zorluk.

(مشقت) *kim ıdākıña turğay köp türlüg zahmat ve **meşakkat** körüp henüz turmayın erdi*
(26b/06)

m. 26b/06

m.+ni 64b/04

[=2]

meşgül (< Ar. *meşgül*)

• **meşgül bol-** Bir iş veya meşgale ile uğraşmak, vakit harcamak.

(مشغول کردن) *ol millet halāyıķı agāh bolğaylar ve öz ʿibādetlerine **meşgül bolğaylar***
(87b/02)

m. 87b/02

[=1]

meşhūr (< Ar. *meşhūr*) Herkesçe bilinen, yaygın.

(مشهور) *halk ara **meşhūr** turur kim ol çaқта kim nīsān yağmurı kelür* (13a/08)

• **meşhūr bol-** Yaygın olmak, herkesçe bilinir olmak.

(مشهور شدن) *ol hāşşiyet niçe kim **meşhūr bolup** turur aşlı yoķ turur söz zümürriüdnij*
ʿaybında (47b/05)

m. 13a/07, 45b/04, 45b/05, 47b/02, 47b/05, 49a/05, 73a/07, 77a/02, 77a/03, 81a/07,
82b/08

[=11]

meşhūrlıg (< Ar. *meşhūr* + Türk. +lıg) Meşhūrluk, herkesçe bilinirlik.

(شهريت) *bir yarı qar ve özge yarı kuyaş ve havā bolğay ve bu taşnıñ **meşhūrlıgı** andın*
artuķ turur (69b/05)

m.+ı 69b/05

[=1]

meşhūrraķ (< Ar. *meşhūr* + Türk. +raķ) Daha meşhūr, popüler.

(مشهورترین) *ol maʿrūfraķ ve **meşhūrraķ** turur maʿdenlerdin ve ol firūza şāfı ve ranglıg*
ve tarāvatlıg bolğay (54a/08)

m. 54a/08

[=1]

mevc (< Ar. *mevc*) Dalga.(موج) *kaçan teñiz mevc ursa anı qarıgğa salgay* (70b/01)

m. 14a/04, 70b/01

[=2]

mevcūd (< Ar. *mevcūd*) Var olmak, bulunmak.(موجود) *zeberced cevheri turur edğürek zümürüddin ve imdi mevcūd degül turur*

(45a/04)

m. 45a/04

[=1]

mevcūdāt (< Ar. *mevcūdāt*) Varolanlar, varlıklar.(موجودات) *ol mizāc i'tibārınca taķı isti'dādı ķadarınca mevcūdāt mürekkeb şüretlerindin bir şüret icād kıtur* (06b/06)

m. 6b/06

[=1]

mevr (y.a)• **mevr mağāşı** Kaliteli inci çıkarılan bir mağara, yeri neresi ?? bilinmiyor(مغاص مور) *yiñçüniñ körklügreki kīş ve bahrayn teñizindin çıķğay ve andın soñ mevr mağāşındın* (12b/09)

m. 12b/09

[=1]

mevzū° (< Ar. *mevzū°*) Yer, bölge.(موضع) *anıñ hükmi taķı munteg bolğay ammā her mevzū° kim anıñ birle cerāhat bolsa hergiz hoş bolmağay* (89a/03)

m. 89a/03

[=1]

meyl (< Ar. *meyl*) Eğilim, yöneliş.(ميل) *aña kara hañlar tartılmış bolğay uzınına inine ve yiltırağan bolğay ve kökliğe meyli bar* (67a/05)

m. 56a/02

m.+i 5b/03, 18a/09, 18b/02, 67a/05, 71b/03

[=6]

meylī

- **meylī kııl-** (< Ar. *meyl*) Meyletmek, rağbet etmek.

(میلی ساختن) *eger bir ʿuzvni anıñ birle dağlasalar tamām fāyda kılgay ve eger meylī kılsalar altundın ve anıñ birle kōzge sürme tartsalar fāyda kılgay* (81b/06)

m. 81b/06

[=2]

mı

- .... **mı** .... **mı** yā ... yā bağlacı.

(یا) *ķaysı hār turur şaddī mı yā şaştī mı turur kim ğurbāl birle hār muʿayyen bolğay* (22b/04)

m. 22b/04, 22b/04, 52a/05

[=3]

mıkdār (< Ar. *mıkdār*) 1. Kadar, kadarınca.

(.) *ķaçan ķuyaş aydınlıķınıñ kuvvatı bir mıkdārındın artuķ bolsa bir yirde ķuyaş aydınlıķı ol yirniñ uç buçķaķına ulaşsa* (08a/04)

(مقدار) *ol yirniñ şadafınıñ yinçüsi körklüĝrek taķı yaruķ ve suwluĝ bolğay ve ol muʿtedil bir aya mıkdārınca bolğay* (13a/07)

2. Deĝerlilik.

(نفاست) *her bir cevher mıkdārınca taķı her nerse kim yaruķ bolmasa taķı ol maddanıñ şıfatındın artuķraķ bolmuş bolğay* (10b/08)

3. Miktar, ölçü.

(مقدر) *ķaçan kim sebeblerdin bir sebep birle bir mıkdār cezv yā bir muʿayyen ķoşt ʿunşur cevherindin kiçig cezv bolsalar birge ķarışğaylar* (6b/01)

m. 6b/01

m.+1 43b/04

m.+ınca 10b/08, 13a/07, 47a/02

m.+ındın 8a/04

[=6]

mışr (y.a) Mısır.

(مصر) *ol maĝrib germseyrinde bolğay ve mışr şaʿīdiniñ üstinde ve astında taķı bar bir niçe yerde* (44a/06)

- **mışr ħalīfaları** Mısır yöneticileri.

(خلفاء مصر) *hergiz aña oħşaş körmedim erdi taķı işitmedim erdi ve ol tārīhde mışr ħalīfāları yinçü ħāşıl kılmaķda tamām raġbet körküzürler* (29a/02)

- **‘azīz mışr** Mısır halifesi için kullanılan ifade.

(عزيز مصر) *ol dāneni taķı ‘arz kıldım ‘azīz mışr buyurđı kıymat kılġuçılarga kim aña kıymat kılıñ tip kıymat kılġuçılar ‘acebge kaldılar* (29a/05)

(عزيز) *ol dāneniñ ħālini evveldin āħırġa tegrü ‘azīz mışr ħızmatına aydım* (29a/09)

m. 29a/02, 29a/05, 29a/08, 29b/05, 29b/06, 29b/08, 29b/08, 44a/06, 44a/09, 75a/01, 76a/03, 76a/04, 85b/07, 90b/02

m.+da 44a/08, 57a/07, 92a/01

m.+ġa 29a/03, 29a/09, 29b/09

[=20]

mıřrī

- **mıřrī altını** Mısır altını.

(دينار مصرى) *memsūħ uzun bolsa bir miñ mıřrī altunġa teggey* (41b/01)

m. 41b/01

m.+ġa 90b/04

[=2]

mıřrābi Mızrap şeklinde olan.

(مضرابى) *satķuçı ve alġuçıdın taķı tezgingey ķaysı ķaş kim tegirmi ve mıřrābi bolsa ve arķası ķubba teg bolsa ve beyik anıñ bahāsı artuķ bolġay* (40b/05)

m. 40b/05

[=1]

mi‘de (< Ar. *mi‘de*) Mide.

(معدة) *yil renclerinde ve baġır rencinde ve mi‘dege ve ađaķ aġrıġı kim sowukluķdın bolġay islāmi bar* (92b/01)

- **mi‘de aġrıķı** Mide aġrısı.

(درد معدة) *seddeni açķay ve yüz sarılıķını kitergey ve mi‘de aġrıķına ķulınçġa fāyda ķılġay* (62b/07)

- **mi‘de ķanı** Mide kanaması,

(خون معدة) *ol turur kim meşāne taşını töktürgey ve mi‘de ķanını ķaytarġay* (67a/06)

- **mi‘de ıstırġası** Mide rahatsızlıġı.

(استرخا ء معدہ) *bevāsırğa fāydası bolğay ve eger cevārişlerde istiʿmāl kılsalar **miʿde** ıstırhāsına fāyda kılgay* (86a/04)

m. 62b/07, 67a/06, 85b/09, 86a/04

m.+ge 67a/06, 75a/07, 86a/01, 92b/01, 98a/06

m.+ni 97a/04

[=10]

mihek (< Ar. *mihek*) Mihenk taşı, altın ve gümüşün ayarını ölçmeye yarayan taş.

(محک) *zümürüd birle minā bakır çarhda andın çarhı birle yumşaq **mihek** taşı birle cilā birle sınarlar* (46a/10)

m. 46a/10

m.+ke 82b/04

[=2]

mihribān (< Far. *mihribān*) Allah'ın rahmetinin bol olması.

(مهربان) *bīnam hūdāy **mihribān** bahşānında* (1b/01)

m. 1b/01

[=1]

millet (< Ar. *millet*) Millet, halk.

(ملت) *tamğaç şehrlerinde köp heykeler bar köp tekelluflıg ʿibādet yirleri anteg kim her **milleti** ʿibādet vaqtında anlarınıñ bir türlüg ʿalāmetleri bar* (87b/01)

m. 87b/01

m.+i 87b/01

m.+inde 49a/01, 87b/03

m.+niñ 87b/06

[=5]

miñ Bin.

(هزار) *bir ʿağdī **miñ** biş yüz altun andın soñ iki dengni kim vezn içinde artsa bahāsı iki ança bolğay* (23b/02)

m. 24a/01, 26b/01, 26b/01, 27a/02, 27a/03, 27a/09, 41a/07, 41b/01, 41b/01, 43a/08, 47a/01, 47a/01, 48a/07, 48a/08, 53b/02, 85b/07, 90b/07

[=16]

min-

• **yokaru min-** Değer olarak daha üste çıkmak, üstün gelmek.

(زیر اید) *niçe kim altun ol dürrnün üstine koysalar ol yinçü **yoğaru miner*** (30a/05)

• **tağa min-** Dağa çıkmak, tırmanmak,

(رفتن) *ol **tağda** kim aña rehāven oğurlar asrı beyik turur ve aña **minmek** hiç türlüg mümkin yok* (33a/06)

m.-er 30a/05

m.-mek 33a/06

[=2]

minā (< Far. *minā*) Cama benzer bir tür taş.

(مینا) *reng kılınmış piyāla birle tağı **minā** birle zümürüdge ğaşşı kılğaylar* (46b/04)

m. 46a/09, 46b/04, 46b/06, 65b/01, 65b/01

m.+din 65b/02

m.+nıñ 85a/01

m.+ni 65b/02

[=8]

mines (?) Dört arpa ağırlığına denk bir ağırlık birimi.

(طسوج) *bir **mines** sindik berāberince bolğay ve iki deng ve üç mines bakır berāber iki deng yarım temür cevherince bolğay* (44a/01)

(تسو) *yā kırk mişkāl ve yarım ve üç **mines** temür yā otuz sekiz yarım kalay bu hesābca bir mişkāl altun şekilde* (43b/09)

(طسو) *yākūtdın bir mişkāl kızıl yākūtdın biş deng ve üç **mines** anıñ kibi bolğay* (44a/03)

m. 20b/05, 21a/04, 21a/05, 22b/07, 23a/06, 23b/01, 23b/02, 41a/02, 43b/06, 43b/09, 44a/01, 44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/04

m.+ge 41a/04

[=16]

miñzet- Benzetmek.

(تشبيه کردن) *ni delil bolğay mundın artuğ kim tañrı sübhān ve ta'ālā yākūtka **miñzetür*** (30b/02)

m.-ür 30b/02

[=1]

mişāl (< Ar. *mişāl*) Örnek.

(مثال) *bizim devrimizdin soñ bākī yādigār bolğay niçe kim meşhūr **mişāl** turur* (49a/05)

• **mişāl ur-** Örnek vermek.

(مثل زدن) *anteg kim mişāl ururlar dürr-i yetîmdin ya'ni aña oħşaş bar yok turur*
(49b/01)

m. 7b/02, 49a/05, 49b/01

[=3]

misk/mişk (< Sans.) Misk.

(مشك) *kaçan tir ve çirk ve buħār ve yağ ve körklüg ıdığ taķı tîz ıdığlar misk teg ve kâfūr teg yinçüke ziyān kılur ur* (24b/02)

(مسك) *eşmed sürmesi asrı nāfi° bolğay kaçan bir pāra misk aña kâtsalar ve eger eşmed taşını şalaya kulsalar taķı şarāb birle kişige birseler tirek isirgey* (73b/03)

• **çîn miski** Çin bölgesinden elde edilen misk türü.

(مشك جینی) *miskniñ edğüreki çîn miski bolğay hıṭāy vilāyetiniñ ortasında keltürgeyler*
(94b/06)

• **hıṭāy miski** Hıtay bölgesinden elde edilen misk türü.

(مسك خطایی) *andın soñ hıṭāy miski bolğay kim hıṭāy serhedindin keltürgeyler* (95b/02)

• **hind miski** Hindistan bölgesinden elde edilen misk türü.

(مشك هندی) *andın soñ hind miski turur hindistān yartın keltürürler* (95b/05)

• **hoten miski** Hoten bölgesinden elde edilen misk türü.

(مشك خنتی) *hıṭāy miski bolğay kim hıṭāy serhedindin keltürgeyler ve hoten miskine oħşaşğay anıñ nāfası taķı yeñi bolğay ve tügsüz bolğay* (95b/03)

• **misk satqıçı** Misk satıcısı.

(مشك فروش) *eger nāfada arpa yā buğday bolsa misk satqıçılar aytqaylar kim kiyik arpa yip turur yalğan ayturlar* (96a/04)

• **tibet miski** Tibet bölgesinden elde edilen misk türü.

(مشك تبتی) *hoten miskindin soñ tibet miski özge miskler edğürek bolğay ve anıñ nāfaları kiçig bolğay* (95a/04)

• **ṭusemis miski ?**

(مشك طوسمسی) *andın soñ ṭusemis misk bolğay ve ol tibetī rengine yavuk bolğay*
(95a/07)

m. 24b/02, 55a/05, 73b/03, 94b/01, 94b/05, 94b/05, 94b/06, 94b/06, 95a/03, 95a/03, 95a/07, 95a/09, 95b/04, 95b/09, 96a/01, 96a/02, 96a/04, 96a/05, 96a/06, 96a/06, 96a/07, 96b/08, 98b/05, 98b/06

m.+din 95b/01, 95b/06, 95b/08

m.+i 95a/04, 95a/09, 95b/01, 95b/02, 95b/04, 95b/05, 95b/05, 99a/01

m.+indin 95a/03, 95b/02

m.+ine 95b/03

m.+ini 94b/09, 95a/01

m.+ke 96b/02, 96b/02

m.+ler 95a/04

m.+nın 94b/06

m.+ni 95b/08

m.+niņ 95a/05, 96a/08, 98b/06

m.+undın 95a/03

[=46]

mişkāl (< Ar. *mişkāl*) Yaklaşık 4.25 grama denk gelen eski bir ağırlık ölçüsü.

(مثقال) *bir nāfa üç mişkāl veznince yā törüt mişkāldın artuķ kelmegey* (95a/05)

(مثقالی) *andın keçer bolsa aņa şaddī yinçü oķuğaylar yüz dāne andın bir mişkāl bolğay*
(20a/01)

m. 20a/01, 20a/04, 20b/07, 21a/03, 21a/03, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21b/06,
22a/04, 22b/05, 22b/07, 22b/08, 24a/01, 24a/04, 26a/08, 26b/08, 27b/03, 27b/04,
29a/01, 33b/08, 35b/09, 36a/02, 36b/08, 36b/09, 37b/05, 41a/07, 41a/09, 41b/01,
41b/04, 41b/04, 41b/05, 43a/03, 43b/06, 43b/06, 43b/07, 43b/07, 43b/07, 43b/08,
43b/08, 43b/08, 43b/09, 44a/03, 46b/08, 48a/08, 48b/01, 48b/04, 48b/06, 51b/03,
53a/09, 53b/01, 53b/01, 53b/01, 53b/02, 55b/02, 55b/04, 55b/05, 57b/07, 60b/09,
62b/09, 70b/03, 70b/04, 71a/08, 72b/06, 82a/04, 95a/03, 95a/04, 95a/09, 95b/01,
95b/01, 95b/07, 98b/04

m.+dın 22b/02, 23a/04, 43b/01, 48b/07, 94b/09, 95a/05

m.+ğa 21b/08, 22a/01, 22b/02, 33b/04, 41a/05, 41a/07, 41b/08, 53b/02, 55b/04,
94b/07

[=89]

mişkālīg (< Ar. *mişkāl* + Türk. *+līg*) Miskal.

(مثقالی) *yigirmi tört altun bir dāne tört altunğa üç mişkālīg aķd kim her dānesi anıņ*
yarım deng bolğay (22b/09)

m. 22b/09, 23a/01

[=2]

mişkab (krş. matkab) (< Ar. *mişkab*) Matkap.

(مئقب) *çeküç aña ursalar çeküçke batqay ve elmāsnı **mişkab** başına koyup ve sayda kılğaylar* (51a/08)

m. 26a/05, 51a/08

[=2]

mişl (< Ar. *mişl*) Gibi, benzeri.

(مئل) *hāşşa özi birle tutmaq ve bu şüretniş **mişli** yok turur ve kemālde anı islām şehrinde kılıp tururlar* (49a/02)

m.+i 49a/02

[=1]

mişle (< Ar. *mişle*) Örneğin.

(مئله) *eyle kim **mişle** bir pāra cezde köp türlüg reng bar turur taķı kıyās anteg iķtizā kılur* (11b/03)

m. 11b/03, 23b/01

[=2]

mişrudıfus (< Yun. *mişrudıfus*) Bir tür panzehir.

(مئروديطوس) *bu biş dārūdın özge dārular kim tiryāķda mişrudıfusda işge yarağay* (93b/08)

m.+da 93b/08

[=1]

mişmişī (< Ar. *mişmişī*) 1. Sarı renkli bir tür yakut.

(مئمشى) *sarı yāķūt taķı türlüg bolur edğüreki **mişmişī** bolğay* (36b/03)

2. Sarı renkli bir tür lal.

(مئمشى) *aña bādlū levn tigeyle sarığ cevherni ve **mişmişī** ol maçdende taparlar* (52a/02)

m. 36b/03, 41b/08, 52a/02

[=3]

mizāc (< Ar. *mizāc*) Yaratılış, tabiat.

(مزاج) *ol yirni kara kılğay ve nevsādur **mizāci** isig taķı kuruğ turur* (76b/06)

(طبيعت) *haķ sübhān taçālā otuñ ṭabīatu :yaçni **mizāci**: germ ve huşk yaratıp turur* (04a/06)

(طبيعى) *anar balçık okurlar mizācnıy isiglikini kuyaş şuānıy Һarareti teg yā ʿameli Һararet anteg kim balçıknu otka koysalar (10a/02)*

m. 5a/02, 6b/05, 6b/06, 6b/07, 37a/05, 56b/01, 88b/04

m.+da 7a/01

m.+ı 4a/06, 5a/02, 5b/03, 42b/05, 42b/06, 52b/08, 64a/06, 76b/06, 82a/02, 86a/08

m.+ına 63a/04

m.+ımı 4a/06, 4a/06, 4a/07

m.+lar 7a/01

m.+larda 96a/08

m.+ların 7a/02

m.+nıy 10a/02

[=26]

mu mı soru eki.

(.) *her kıysı ne kim zaҺm ursalar ve maʿlūm bolmağay kim ol zaҺmatdın Һalāş tapar mu bayuқ ta özleri birle iletgeyler (94a/06)*

m. 94a/06, 94b/08

[=1]

muʿallaқ (< Ar. *muʿallaқ*) Askı, asılı.

(معلق) *eger tileseler kim yağmur kilse andın suwğa salıp muʿallaқ assalar yağmur yağma başlağay (70a/02)*

m. 70a/02

[=1]

muʿaşfer (< Ar. *muʿaşfer*) Kızarmış, kırmızı renkte.

(معصفر) *edğüreki türlüg yāqūtın Һızıl turur ve aҺa behremānı okurlar yaʿni muʿaşfer ranglığ (34b/06)*

• **muʿaşfer gülü** Aspur çiçeği, papatyagil ailesinden bir tür çiçek.

(معصفر) *andın soҺ muʿaşferı kim az muʿaşfer :yaʿni ʿuşfur: güliye oҺşağay andın soҺ şemʿı andın soҺ nārencı andın soҺ zaʿferānı (36b/04)*

m. 34b/06, 36b/04

[=2]

muʿaşferı (< Ar. *muʿaşferı*) Sarı renkte bir tür yakut.

(معصفرى) *sarı yāķūt taķı tūrlūg bolur edgūreki mişmişī bolğay andın soñ muʿaşferī*
(36b/04)

m. 36b/04, 41b/08

[=1]

muʿayyen (< Ar. *muʿayyen*) Belli, belirli, kesin.

(معين) *ol iki mişķāl bolsa anıñ bahāsı muʿayyen bolmağay* (41a/08)

m. 6b/02, 12b/04, 13b/02, 22b/04, 41a/08

[=5]

mūcib (< Ar. *mūcib*) Gerekçe, sebep.

(موجب) *tūtün yir içinde hādīs bolur ve çıķmağay yir tapmas ve köp vaķt kaļğay ve haļ*
kalınağay ve bağlanğay anteg kim hāric yüz kim fesād mūcibi bolğay (78b/07)

m.+i 78b/07

[=1]

mudaħrec (< Ar. *mudaħrec*) Bir tür yuvarlak inci, farsça galtan isimiyle bilinir.

(مدحرج) *ammā burunğı ülüş niçe tūrlūg turur barçadın edgūreki ol erür kim asrı*
tegirmi bolğay aña arapça mudaħrec ayğaylar (18a/08)

m. 13b/06, 16a/09, 16b/04, 18a/08, 27b/02, 29a/01

[=6]

mufaħeret (< Ar. *mufaħeret*) Övünme.

(مفاخرت) *ħalīfāler anıñ vūcūdı birle mufaħeret kılur ermişler* (27b/06)

m. 27b/06

[=1]

mufavveż (< Ar. *mufavveż*) Bir dönemin bakış açısına göre değerlendirmek, onlara bırakmak.

(مفوض) *her yāķūt kim ol iki mişķāl bolsa anıñ bahāsı muʿayyen bolmağay anıñ bahāsı*
mufavveż ol vaķtnıñ muķavvimleri reyı ne bolğay (41a/08)

m. 41a/08

[=1]

muħaķķaķ (< Ar. *muħaķķaķ*)

• **muħaķķaķ bol-** Araştırmak, gerçeği aramak.

(محقق) *andın soñra zūmürüdni izdim ve efʿī közine tartım taķı hiç eşer kılmağey*
muħaķķaķ boldı (47b/04)

m. 47b/04

[=1]

muḥālif (< Ar. *muḥālif*)

- **muḥālif bol-** 1. Aykırı, farklı.

(خلاف) *ol barçanıñ ḥāşılı bir reng bolğay kim bu tört rengğa **muḥālif bolğay** (07a/09)*

2. İklim veya doğa olayları nedeniyle elverişsiz olmak, uygunsuz olmak.

(مخالف) *içinde ol cezîrege yavuq yettük yıl **muḥālif boldı** keminiñ lengerin kemiştile (33b/01)*

m. 7a/09, 33b/01

[=2]

muḥammed (ö.a) 1. Hz. Muḥammed.

(محمد) *taķı şalavāt ayur mız örgerler üze yaratılğanlardın kim ol **muḥammed** turur şalla'llāhu ʿaleyhi ve's-sellem uruğına kim arığ tururlar (02a/01)*

2. Nasîrüddin Tûsî'nin babasının adı

(محمد) *bu kiteb muşannifi kim atı muḥammed turur atası atı **muḥammed** atasınıñ atası atı muḥammed uluğ atasıka ḥüseyin tûsî ayturlar (02a/02)*

- **muḥammed zekeriyyā rāzī** 854-925 yılları arasında yaşamış alim.

(محمد زكرياء رازی) ***muḥammed zekeriyyā rāzī** ḥavāş kitebinde keltürüp tururlar kim türkiştān yirinde ʿakabe turu(r) (69b/07)*

sulṭān ğıyāse'd-dīn muḥammed bin mesām 1163-1203 yılları arasında hüküm sürmüş Gur devleti sultanı.

(سلطان غياث الدين محمد بن سام) *keltürüp tururlar kim **sulṭān ğıyāse'd-dīn muḥammed bin mesām** ol vaqtda kim fîrûza tağında erdi (48a/09)*

- **sulṭān muḥammed ḥ'arezmşāh** Harezmsşah devletinin son hükümdarı, Celaleddin Harzemşah.

(سلطان محمد جلال الدين خوارزمشاه) *uluğ pād-şāhlar atı anda bitigli atabeg ḥazīnasındın **sulṭān muḥammed ḥ'arezmşāh** ḥazīnasına tegmiş erdi (52b/05)*

m. 2a/01, 2a/02, 2a/02, 2a/02, 48a/09, 52b/05, 69b/07, 70a/03

[=6]

muḥāt (< Ar. *muḥāt*)

- **şeyṭān muḥātı** Bir tür panzehir.

(محاط شيطان) *anda nerse bolğay kim otda köymegey aña şeytān muhāfi digeyler ve alamut vilāyetinde taşı bar turur* (60a/06)

m.+1 60a/06

[=1]

muḥīt (< Ar. *muḥīt*)

- **muḥīt teñizi** Atlas okyanusu.

(دریا محیط) *ol taşı turur muḥīt teñizinde köp rüz suw astında bolur* (70a/05)

m. 70a/05

[=1]

muḥkem (< Ar. *muḥkem*) Sağlam.

(محکم) *anıñ edğüreki ol turur kim sarılıkğa yavuk bolğay ve aq bolğay ve yağlı ve muḥkem ve yilme ʿūd teg ve andın soñ kızıl turur* (98a/04)

(استوار) *anı saklamaklık eyle turur kim havādın yildin saklağaylar şışede yā bir muḥkem yirde bir pāra arpa qarışturmaq kerek* (97b/09)

- **muḥkem kıl-** 1. Sağlamlaştırmak.

(محکم کردن) *tağı yipniñ uçını kemide muḥkem kılğay tağı adağını yığaç üzre kodğay* (14b/09)

2. Güçlendirmek, kuvvetlendirmek.

(سخت کردن) *eger kiçig tögüp tiş tüpüne sürtseler tiş tüpleriniñ itini muḥkem kılğay ve kannı men^c kılğay* (75b/02)

(محکم کردن) *kılğay eger irimiş köymiş zirnīhni tişge sürtseler sarılıknı ve yaşıllıknı arı kılğay ve tişniñ tüp itlerini muḥkem kılğay* (74b/02)

3. Sımsıkı kapatmak, bağlamak.

(استوار کردن) *iki kurla şışedin çıkarmaq kerek ve yilge qoymaq kerek andın kayra şışege qoymaq kerek ve şışede ağızını muḥkem kılmaq kerek* (24b/08)

(محکم کردن) *eger tilese kim yinçüni ihtiyāt birle saklasa şışege qoymaq kerek ve ağızını muḥkem kılmaq kerek* (24b/06)

- **muḥkem bol-** Sağlam olmak.

(محکم شدن) *kaysı kim katre katre aña kirmiş bolsa bağlanmış şāflar teg ve muḥkem bolmuş* (94b/05)

m. 14b/09, 24b/06, 24b/08, 66a/04, 74b/02, 75a/03, 75b/02, 94b/05, 96b/09, 97b/08, 97b/09, 98a/04

[=12]

muḥkemlik (< Ar. *muḥkem* + Türk. +*lik*) Dayanıklılık, sağlamlık.

(استحکامی) *sowukluk birle kuruqluk anda kāmīl qarışmaq tapup turur ve muḥkemlik hāşıl bolup turur* (30b/07)

m. 30b/07

[=1]

muḥkemrağ (< Ar. *muḥkem* + Türk. +*rağ*) Daha sağlam, daha dayanıklı.

(محکمتر) *anıñ teşüki kiñ bolsa yipke tartmaqlıqğa ve tonga tikmege yipke muḥkemrağ turur* (19a/08)

(استوار) *anda kızılğa māyil ni yigit cānvārlardın kılsalar katığ muḥkemrağ bolğay ve şāfi ve hoş rangrağ bolğay* (90a/09)

m. 19a/08, 90a/09

[=2]

muḥtāc (< Ar. *muḥtāc*) İhtiyaç, gereksim.

(محتاج) *aña reng birgeyler asrı hūb bolğay ve tencīm ilmlerinde taqı ol qaşlarğa muḥtāc bolğaylar* (58b/08)

m. 58b/08, 69b/05

[=2]

muḥtekin (< Ar. *muḥtekin*) Birikmiş, sıkışmış.

(محتقن) *ol sovuklukğa kuyaş az turmağınıñ sebebi mededi bolur ve buḥārlar muḥtekin bolğaylar* (08a/09)

(.) *ve asrı köp isiglik ve sovukluk yetilmiş bolğay ve ol yirlerde tamām katıqlık bolğay ve anıñ içinde muḥtekin buḥārlar bolğay* (08a/01)

m. 8a/01, 8a/09

[=2]

muḥtelif (< Ar. *muḥtelif*) Türlü, çeşitli.

(مختلف) *anıñ gāyeti turur taqı aq birle kara katışmağı birle muḥtelif renger hāşıl bolur* (11a/04)

(اختلاف) *tağılmaq andın hāşıl bolğay ve ma^cdenlerniñ bolmaqlığına muḥtelif sebebler köp turur* (9b/01)

m. 1b/08, 7a/01, 7a/01, 7a/03, 7a/04, 7a/05, 8a/09, 9b/01, 11a/04, 19b/04, 22a/07, 37b/01, 46a/04, 46a/08, 51a/06, 59b/01, 65b/01, 71a/04, 72a/09, 78b/04, 87b/09, 89a/08

[=22]

muk^{ab} (< Ar. *muk^{ab}*) Küp, dört köşeli.

(مكعب) *ol körklüg bolsa anıñ sınığı bolmasa muk^{ab} iki müşelleş teg bolğay* (51a/02)

m. 51a/02

[=1]

muğaddem (< Ar. *muğaddem*)

• **muğaddem tut-** Öncel, başlangıç.

(مقدم) *bolsa bu iki aşıl ya'ni kibrīt taķı sindik başlamaķķa evvelrak bolğaylar pes anı*

muğaddem tutup tururlar (79a/08)

m. 79a/08

[=1]

muğaddime (< Ar. *muğaddime*) Başlangıç.

(مقدم) *pes bu muğaddimeler hükmince cevherniñ şerīfraķındın başlamaķ evveli turur*

(30b/05)

m.+ler 30b/05

[=1]

muğāvemmet (< Ar. *muğāvemmet*)

• **muğāvemmet kııl-** Dayanmak, direnç göstermek.

(مقاومت) *ol yāķūt turur ve illet ol kim yāķūt otda muğāvemmet kıılabilür* (30b/06)

m. 30b/06

[=1]

muğavvim (< Ar. *muğavvim*) Değer biçici, düzeltici.

(مقوم) *hiç cevher kitebinde keltürmeyin tururlar ve muğavvimler kim cevherge kıymat*

kılurlar (49a/09)

m.+ler 49a/09

m.+leri 41a/08

[=2]

muğayyed (< Ar. *muğayyed*) Bağlı, zincirli.

(مقتيد) *tururlar (...) şahrāsında taşı tapup tururlar bir dürc koyulmuş ve mühre kılınmış ve ol mütevekkil muḳayyed kolında erdi (61b/08)*

m. 61b/08

[=1]

muḳtadır (ö.a) 908-932 yılları arasında halifelik yapmış Abbasi halifesi.

(مقتدر) *çomğuçı çün battı erse burunğı batmaḳda çıkardı sewündiler ve anı fālğa edḡü tuttılar ol çaḡğa tegri ḫalīfālīḳ muḳtadırğa naḳl kıldı (36b/01)*

m.+ḡa 36b/01

[=1]

mūm (< Far. *mūm*) Mum, balmumu.

(موم) *kaçan taḳaḡuḡa birseler hem ol zamān yumurtḳasın tökgey taruḳı uzun zerāvendni mūm birle tutarlar (91b/09)*

m. 91b/09

[=1]

muḡa Buna.

(بر این) *barça taşlar balçık turur ḳatıḡ bolmuş ve āşkārā delīl muḡa ol turur (9b/07)*

(جنانجه) *her rengde iki yanı artuḳ eksük bolḡay muḡa oḡşaḡ kim sarını kök birle ḳarıştursalar yaşıl reng ḫāşıl bolḡay (11a/06)*

(این) *anı açmaḳlıḳ taḳı ol nerse kim muḡa münāsib bolḡay (12b/01)*

(این را) *biz taḳı işitmeyin turur biz muḡa ḳıymat bolmaḡay (29a/07)*

m. 9b/07, 11a/06, 12b/01, 13b/03, 29a/07, 49b/02, 64b/05

[=7]

mundın Bundan.

(از این) *burun çaḳda bahā mundın eksük ermiş (24a/01)*

(ازین) *barçanı cezb kıldı mütevekkil mundın ‘acebge ḳaldı (62a/03)*

• **mundın soḡ** Bundan sonra.

(بعد از این) *bu iki pāra taşnı taptım bāzārgān papasḳa ayttı mundın soḡ bu taşdın benim üçün istegil (34a/04)*

• **mundın özge** Bundan başka.

(غیران) *kirü savuḳ ḳalḡay ve susamaḳ ḳandurḡay ve bīcāde mundın özge bolḡay (56a/09)*

m. 21a/07, 21a/07, 22b/03, 24a/01, 30b/01, 34a/04, 56a/09, 62a/03

[=8]

muni Bunu.

(این را) *meni köp ögdi buyurdı kim muni ʔarıka birle bizim melikimiz ve hazınamızğa kelgey* (29b/01)

m.+nı 29b/01

[=1]

munlar Bunlar

(ایشان) *ve ortaklık munlar arasında her bir şüretniñ köşesi turur* (06a/08)

m. 06a/08

[=1]

munqaṭiʕ (< Ar. *munqaṭiʕ*) Kesik, kopuk, sürekli olmayan.

(منقطع) *ana yol tapmağay ve isiglik maddası kim anıñ aşlı bolğay andın munqaṭiʕ bolmağay ve bu hālce kalğay* (78b/07)

m. 78b/07

[=1]

munteg Bunun gibi, buna benzer.

(همین) *eger anıñ birle yülüğüç kılsalar ve anıñ birle yülüseler anıñ hükmi taķı munteg bolğay* (89a/03)

(همچنین) *anıñ ortasında bir uluğrak pāra bolğay ve munteg kiçigrek uluğrak bolur* (52b/02)

(بر این) *ve ʔarāvati kaytsa ve fesādğa tutsa ol fāsıd renkler barça munteg bolğay* (14a/05)

(مثل) *teşük kiñliki ve tarlıkındın bahāsı yarımğa yā üçde birge yetgey munteg kim bayziniñ bahāsı yarımğa kelgey* (24a/07)

(مثل این) *burunğı pād-şāhlar hazınasında munteg yok ermiş* (49a/06)

(جنین) *anıñ maʕdeni munteg yirde bolğay kim yirlerniñ körklügreki bolğay* (34a/08)

(على هذا) *ve baʕzi aytıp tururlar bir derem illig altun ve iki derem yüz altun ve munteg satğuçığa taķı alğuçığa teʕalluk turur* (46b/09)

(جنین) *memün meclisinde bir maşraba kördüm zümürüddin bir terāzū keffesine oşşas ve munteg aytıp tururlar* (48a/05)

(چنین) *kaçan munteg bolsa bu iki aşıl yaʕni kibrūt taķı sindik başlamakğa evvelrak bolğaylar* (79a/07)

m. 4b/01, 4b/06, 5b/05, 7b/04, 12a/07, 14a/05, 17b/03, 18b/07, 21a/06, 23a/09, 24a/06, 24a/07, 29a/06, 34a/08, 35b/04, 41a/01, 46b/09, 48a/03, 48a/05, 49a/06, 49a/07, 49a/07, 52b/02, 55a/01, 65b/05, 65b/09, 79a/07, 89a/03, 90b/02, 91a/08, 93b/04
[=31]

munuḡ Bunun.

(انجا) *ni kim pād-šāhlar hızmataña tañsuḡ keltürseler munuḡ içinde yād kılınḡay* (2b/02)
(این) *ve munuḡ artuḡı yayılḡay* (09a/07)
(بر این) *köprek türlüg taş cevherleri teg ve munuḡ delili ol turur kim* (9b/03)
m. 2b/02, 9a/07, 9a/09, 9b/03, 37b/09, 49b/01

[=6]

muraşsa^c (< Ar. *muraşsa^c*) Mücevher işlemeli.

(مرصع) *taḡı köp yipke tartḡandın ve altunḡa tartıp softa bolmaḡdın taḡı muraşsa^clarḡa terkib kılmaḡdın yaman bolḡay* (24b/01)

• **muraşsa^c kıl**- Mücevher oturtmak, mücevherle donatmak.

(مرصع کردن) *ve anıḡ çevresini altun birle yonmuşlar ve muraşsa^c kılmışlar* (48b/04)

m. 48b/04, 65b/02

m.+larḡa 24b/01

[=3]

mürd (< Ar. *mürd*) Mersin ağacı.

(مورد) *anı ma^cdendın çıkarıp turur ve baħrī teniz suwına oħşaḡay ve āsī mürd yapraḡına oħşaḡay* (45a/09)

m. 45a/09

[=1]

murdārlıḡ (< Far. *murdār* + Türk. *+lıḡ*) Pislik.

(نجاست) *bolmaḡay hiç ol suwda yuwmaḡa bolmaḡay ve hiç murdārlıḡ salmaḡa bolmaḡay* (70a/04)

m. 70a/04

[=1]

murdarseng (?) Doğal kurşun oksit.

(مردارسنگ) *murdarsengniḡ hāşşiyyeti ol turur kim cerāhat kurutḡay ve ḡoltuḡ isine eger sirke birle ḡaynatsalar ve yaḡsalar islām kılḡay* (85a/05)

m. 85a/01

m.+nın 85a/05

[=2]

musā (ö.a) Musa peygamber.

(موسى) *bu zümürrüd ol elvāhdın turur kim **musānıñ** tūrını anıñ üzre bitilmiş erdi*
(45b/03)

m.+nın 45b/03

[=1]

muşannif (< Ar. *muşannif*) Kitap yazarı, telif eden.

(.) *bu kiteb **muşannifi** kim atı muḥammed turur* (2a/02)

m.+i 2a/02

[=1]

muşavvel (< Ar. *muşavvel*) Ezilmiş.

(مصول) *minā taşını ve anıñ ḥāşşiyyeti bilmekde ol taqı piyāla kibi **muşavvel** bolğay*
türlüg minā kılğaylar (65b/01)

m. 65b/01

[=1]

mustevlī (< Ar. *mustevlī*)

• **mustevlī bol-** Artmak, üstün gelmek.

(مستولى شدن) *kim yelnıñ ḥāşşiyyeti ol turur kim kaçan isiglik aña **mustevlī** :ya'ni artsa:*
***bolğay** otıñ şüretini kabül kılğay* (39a/06)

m. 39a/06

[=1]

muṣteber (< Ar. *muṣteber*) 1. Üstün, daha değerli.

(معتبر) *ammā kerek kim asrı kiñ taqı bolmasa taqı teşüknüñ igriliki ve tüzlükünü*
***muṣteber** tutarlar* (19a/09)

2. İtibar sahibi, itibarlı.

(معتبر) *her kişi kim serendıbge melik bolup **muṣteber** bolsa ol pāra yāḳūt anıñ birle*
bolğay (43a/04)

• **muṣteber tut-** İtibar gören, rağbet edilen.

(معتبر داشتن) *ammā kerek kim asrı kiñ taqı bolmasa taqı teşüknüñ igriliki ve tüzlükünü*
***muṣteber** tutarlar* (19a/09)

m. 19a/09, 43a/04

[=2]

mu^ctedil (< Ar. *mu^ctedil*) 1. Ölçülü olma, ne çok ne az.

(معتدل) *andın sonra ve suw teg bolğay andın soñ mu^ctedil isiglik aña eşer kılğay*
(10b/01)

2. Uygun.

(معتدل) *yinçü tabībler katında mu^ctedil turur* (24b/09)

● **mu^ctedil bol-** Ölçülü olmak.

(اعتدال کردن) *közde biter işge sürgeyler ve isi ıdığlar anıñ birle mu^ctedil bolğay* (98a/02)

m. 10b/01, 13a/07, 24b/09, 81a/08, 82b/09, 98a/02, 98a/06

[=7]

mu^ctemed (< Ar. *mu^ctemed*) Güvenilir, güvenilir kimseler.

(معتد) *ol kim bu bābda kiteblerda tapuldı bu turur ve niçe mu^ctemedlerdin rivāyet kılıp*
turur (93a/06)

m.+ler 29b/07

m.+lerdin 52b/09, 93a/06

m.+lerindin 32a/08, 33a/08

[=5]

mu^cṭī^c (< Ar. *mu^cṭī^c*) Boyun eğen, bağlı.

(مطيع) *ba^czi islām ehliniñ mu^cṭī^cleriñe derecātları kemāli sebebindin anlarğa uçmaqda*
kaşrlar kerāmet kılğay (30b/03)

m.+leriñe 30b/03

[=1]

mu^cṭlaḳ (< Ar. *mu^cṭlaḳ*) Kesin, belirli.

(مطلق) *ranglıg bolğay bir mu^cṭlaḳ reng birle az kolğa kirgey* (60a/03)

m. 60a/03

[=1]

muttaşıl (< Ar. *muttaşıl*) Yapışık, bitişik.

(متصل) *ve keltürüp tururlar kim maşrıḳ sarı hindistān yiri birle muttaşıl bir suw yolu*
bar (50a/02)

m. 50a/02, 51a/02, 57a/07

[=3]

muvāfiḳ (< Ar. *muvāfiḳ*) 1. Uygun, uygunluk.

(موافق) *hazrat mülazımlarından söz aydılar rey urdılar °azizge hiç **muvāfık** bolmadı*
(29b/03)

(اتفاق) *ol yıl tamām tapqay ve anlarınñ cezvelerini biri birine oħşagay **muvāfık** tüşgey*
(78b/09)

2. Uyuşma, birbirine karışabilen madenler.

(موتلفه) *irimekliği anlar ortasında peydā kılğay muhtelif filizāt ve **muvāfık** cevherler ve*
müteğayyir ma°denler peydā bolğay (78b/04)

m. 7a/02, 29b/03, 29b/03, 78b/04, 78b/09

[=5]

muẓaffer (< Ar. *muẓaffer*) Zafer kazanmış.

(مظفر) *kim her kişi kim özi birle tutsa vebāniñ hastalıklardan ĩmen bolğay ve düşmanlar*
*üze **muẓaffer** bolğay* (62b/03)

m. 62b/03

[=1]

muẓarrat (< Ar. *muẓarrat*)

• **muẓarrat tig-** Zarar vermek, hasar vermek.

(ضررى رسيدن) *her kimge kim hevāmdın :yılan: **muẓarrat tige** sekiz arpa qadarı yāhūd*
bir deng izip yılan tişlegenge birseler ħalāş birgey (47a/07)

m. 47a/07

[=1]

muẓarris (< Ar. *muẓarris*) Dişli bir tür inci.

(مضرس) *kim bu nerselerke oħşaş bolğay taqı **muẓarris** ol bolğay kim anıñ tişleri bolğay*
ya°ni anıñ üzre balçıqlar (18b/08)

m. 18b/08

[=1]

muẓır (< Ar. *muẓır*) Zararlı.

(مضر) *altun uşaqlarını kāndın çıqarmağa bolmağay erdi sindik **muẓır** turur* (80b/06)

m. 80b/06

[=1]

mübārek (< Ar. *mübārek*)

• **mübārek tut-** Mübarek, kutlu saymak.

(داشتن كمبار) *qara kılğaylar ve anı asrı mübārek tutarlar* (54b/06)

m. 54b/06

[=1]

müberred (< Ar. *muberred*) Soğutulmuş, serinletilmiş.

(مبرد) *belesān yağı teg sakankūr kindiki ve bu bişdin biri tiryākda tüşgey taķı müberred bütün tüşgey* (93a/03)

m. 93a/03

[=1]

mücerreb (< Ar. *mucerreb*) Tecrübe edilmiş, denenmiş.

(مجررب) *ol taş sīnanmış ve mücerreb turur ve anıñ hāşşiyyeti ol turur kim her kimersege kim zehr birmiş bolğaylar* (47a/08)

m. 47a/08, 60a/08, 64a/07, 89a/01

[=2]

müdabber (< Ar. *mudabber*) Tedbir alınmış, temkinli.

(مدبر) *ruḥām taşındın yinçü dāneleri kılğaylar ve andın yüzini müdabber taķ birle yapğaylar* (72a/08)

m. 72a/08

[=1]

müdde^{si} (< Ar. *mudde^{si}*) Çekişme, ağız dalaşı.

(منازعتی) *ḳadīmde kīş ve baḫrayn melikiniñ müdde^{si} bar erdi bir at sebebdin ve bir kılıçdın kīş meliki tiledi* (86b/05)

m. 86b/05

[=1]

müddet (< Ar. *muddet*) Süre, zaman.

(مدت) *anı toñmaqđın burunraq saklağay taķı mān^{si} bolğay ta perākende bolmağay taķı bir müddeti kerek kim ta taş bolğay* (10b/07)

m. 10a/09, 11b/05, 98a/03

m.+i 10b/07

[=4]

müferriḫ (< Ar. *muferrih*) İç açıcı, ferahlatıcı ve aynı zamanda kalbe ferahlık veren ilaçlar.

(مفرح) *anıñ ḳanı kiç savuğay ve müferriḫlerde işge sürgeyler* (42b/04)

m. 59b/07

m.+ler 19b/08, 52b/04, 82b/06

m.+lerde 24b/09, 42b/04, 47a/04, 52b/09, 70b/03, 81b/03, 83a/05, 96a/07

m.+lerge 36b/07, 97a/03

[=14]

müferṭuḥ (< Ar. *mufertuḥ*) Bir yanı ince olup bir tarafı yassı olan bir inci türü.

(مفرطح) *bir yanı inçke bolup taḳı bir yanı yassı bolsa arapça ana müferṭuḥ ayurlar*

(18b/05)

m. 18b/05

[=1]

müfredāt (< Ar. *mufredāt*) Saf madde, bileşik oluşturmeyen tekil element.

(مفردات) *barça müfredāt ve mürekkebāt ʿālam-ı suflīniñ aşlı tururlar* (79a/03)

m. 79a/03

[=1]

müheyyā (< Ar. *muheyyā*)

• **müheyyā kıl**- Hazırlamak, bitirmek.

(بختیشوع بساخت) *mundın ʿacebge ḳaldı işini müheyyā kılıp rümğa ıḳa birdi* (62a/04)

m. 62a/04

[=1]

mühlek (< Ar. *muhlek*) Öldürücü, yok edici.

(مهلك) *ol suwğa yetseler ölgeyler ve zirnīḥ zehri turur mühlek* (74b/03)

m. 74b/03

[=1]

mühlet (< Ar. *muhlet*) Süre, zaman.

(مهلت) *ḳaçḳay ḳaçan kim ve āl taḳı luu çomḡuçıḡa ḥamle ḳılsa eger imkân mühlet bolsa*

aḳaḳımı ol yıḡaçdın çıḳarḡay (15a/03)

m. 15a/03

[=1]

mühre (< Far. *muhre*) Bazı hayvanlardan elde edilen tedavi amaçlı kullanılan boncuḡa

benzer bir tür taş.

(موره) *tururlar (...) şahrāsında taşı tapup tururlar bir dürc ḳoyulmuş ve mühre ḳılınmış*

(61b/07)

• **bozorg mühre** Büyük boncuk taşı.

(بزرك مهره) *buruŋılar kiteblerinde bu ŧeklge **bozorg mŧhre** oğurlar* (69a/01)

• **yılan mŧhresi** Yılanın ensesinden elde edilen bir tŧr mŧhre.

(مهره مار) *faŧl yılan mŧhresinin hāŧŧiyetini bilmekde ve aŋa harezŧŧ' l-hayyāt ayurlar yılanıı iŧsesinde olđayur* (63b/05)

• **sefid mŧhre** Beyaz boncuk taŧı.

(سفید مهره) *gŧmān ol turur kim ol taŧ tağı **sefid mŧhredin** turur* (67b/09)

• **ağ mŧhre** Beyaz boncuk taŧı.

(سفید مهره) *teŋiz kıskacı teg tağı teŋiz tawuŧđanı teg ve **ağ mŧhre** ve dŧv tırnağı ve balığ kulağı* (77b/09)

m. 61b/07, 63b/01, 63b/07, 63b/09, 69a/01, 77b/09

m.+din 67b/09

m.+sinin 63b/05

m.+siniŋ 64a/01

[=9]

mŧkāfāt (< Ar. *mukāfāt*) Karŧılık.

(مكافات) *biraz yimiŧ tağı ta°ām papa(s) katııa ilette papas aŋa hŧrmet kıldı ve anıı **mŧkāfātııa** bir pāra yāđŧt tağı biŧ miŧđāl aŋa birdi* (33b/07)

m.+ııa 33b/07

[=1]

mŧkedder (< Ar. *mukedder*) Kederli, hŧzŧnlŧ.

(مكدر) *đadđunıı niŧānı ve mŧnāsib turur sevdāyŧ maddağa kim rŧhni **mŧkedder** đııđay* (37a/09)

m. 37a/09

[=1]

mŧlāzım (< Ar. *mulāzım*) Gŧrevli, maiyette bulunan.

(ملازم) *bizim melikimiz ve hāzŧnamızđa kelgey her kimerse hāzrat **mŧlāzımlarındın** sŧz aydılar **rey** urdılar* (29b/02)

m.+larından 29b/02

[=1]

mŧmkin (< Ar. *mumkin*) Mŧmkŧn, olası.

(ممکن) *ol tağda kim aŋa rehāven oğurlar asrı beyik turur ve aŋa minmek hiç tŧrlŧđ **mŧmkin** yoğ* (33a/06)

• **mümkin bol-** Mümkün olmak, olası olmak.

(ممکن) *bir muʿayyen koşt ʿunsur cevherindin kiçig cezv bolsalar birge qarışğaylar anteg qarışmaq kim biri birindin adırmaqğa **mümkin bolmağay** (06b/03)*

(امکان) *ol suw kim yirde bolğay yā taşda bolğay ve özgede kim çıqmağa **mümkin bolmağay** (5b/04)*

m. 5b/04, 6b/03, 32b/03, 33a/06, 48b/06, 84b/02, 97a/07,97b/09

[=8]

münāfāt (< Ar. *munāfāt*) Düşmanlık, zıtlık, karşıtlık.

(مباينت) *ruṭubat birle yubūset arasında **münāfāt** :yaʿni düşmanlık: turur (4b/04)*

m. 4b/04

[=1]

münʿakis (< Ar. *munʿakis*) Yansıtmak, aksettirmek.

(منعكس كردن) *yā bir yiri kim kuyaşnıñ şuʿāsı aña tüşmegey taķı anıñ ʿaksi **münʿakis** bolğay (08b/08)*

m. 8b/08

[=1]

münāsib (< Ar. *munāsib*) Uygun, münasip.

(مناسب) *anıñ içinde ni barın taķı nige yararın nige yaramazın islāmın ziyānın taķı bitüg yir.in nige oħşarın taķı ni kim bolurķa **münāsib** bolğannı beyān kılduķ (03a/02)*

(متناسب) *dāne kim andın iki artuķ bolsa bir mişkālğa tegrü **münāsib** kim birge tüştüşseler eger cüft bolsalar bahāsını bir yarım artuķ kılğaylar (21b/08)*

m. 3a/02, 12b/01, 21b/08, 37a/09, 76b/09

[=5]

münevver (< Ar. *munevver*) Tanrı nurlandırın, aydınlatsın.

(نورالله) *muħammed atasınıñ atası atı muħammed uluğ atasıķa ħüseynin tüşı ayturlar **münevver** kılusun (02a/03)*

m. 2a/03

[=1]

mürde (< Far. *morde*) Ölü firuzze.

(مرده) *ħakkāklar kaysı firūza kim munteg bolsa aña **mürde** oқurlar (55a/01)*

m. 55a/01

[=1]

mürekkeb (< Ar. *murekkeb*) 1. Bileşikler, kimyada iki veya daha fazla elementin bir araya gelmesiyle oluşan bileşik.

(مركب) çīnī temūri **mürekkeb** turur kim tamğaç vilāyetinde anlardın kılıp tururlar ve aşlı hārşīnī turur (79a/03)

2. Birbirine yapışmış iki inci.

(مركب) eger belgürse kim iki yinçü turur birge yapuşmış aña **mürekkeb** ayğaylar (18b/07)

m. 4a/05, 6b/06, 18b/07, 87a/07, 87a/08, 88b/02, 88b/07

m.+ler 7a/04, 7a/05

[=9]

mürekkebāt (< Ar. *murekkebāt*) Bileşik madde, kimyada iki veya daha fazla elementin bir araya gelmesiyle oluşan bileşik.

(مركبات) ‘anāşır erba^c teg kim barça müfredāt ve **mürekkebāt** ‘ālam-ı suflīniñ aşlı tururlar (79a/03)

m. 79a/03

[=1]

müşelles (< Ar. *muşelles*) Üç köşeli, üçgen.

(مثلث) anıñ sınığı bolmasa muk^cab iki **müşelles** teg bolğay (51a/02)

m. 51a/02, 99a/02

[=2]

müsellim (< Ar. *musellim*)

• **müsellim kıl**- Teslim almak, bir nesnenin veya bir kişinin eline geçmesi.

(مسلم) kaçan parsı özine **müsellim kıldı** aştahr kal^casındın bir kadeh fīrūzadın tapmışlar (55a/09)

m. 55a/09

[=1]

müst^camel (< Ar. *must^camel*) Kullanılmak.

(مستعمل) mışr zācī ayturlar ve zāc altunçılar şan^catında **müst^camel** bolğay (76a/04)

m. 75b/08, 76a/04

[=2]

müsülmān (< Ar. *muslim* + *ān*) Müslümanlar.

(مسلمان) *anıñ kılıcını kâğız teg yügergey ve andın qoymağaylar kim müsülmānlarğa satqaylar* (85b/06)

m.+largā 85b/06

[=1]

müşāhede (< Ar. *muşāhede*)

• **müşāhede kıl**- Görmek, müşāhede etmek.

(مشاهده کردن) *ef̄ıke berāber tuttular çün öz şüretleriniñ aksin müşāhede kıldılar* (50a/07)

m. 50a/07

[=1]

müşevveş (< Ar. *muşevveş*) Heyecanlı, perişan edici.

(شوریده) *cez̄e özi birle tutsa köp qadğulu bolğay müşevveş qorquğlu tüşler körgey* (59b/03)

m. 59b/03

[=1]

müşte^{il} (< Ar. *muşte^{il}*)

• **müşte^{il} bol**- Yanmak, alevlenmek.

(مشتعل) *ve ol buhārlarda bir türlüg yağ bar kim dāyima müşte^{il} :yaⁿⁱ yanar: bolur* (32b/09)

m. 32b/09

[=1]

müşerref (< Ar. *muşerref*) Önde gelenler, yüksek mevkiye olanlar.

(مشرّف) *içinde bir dāne yinçü tapmağaylar ol vilāyet müşerrefleri qatında ol kim yirde dengi bolsa yā artuqraq vilāyet biginiñ bolur* (15b/01)

m.+leri 15b/01

[=1]

müştebe (< Ar. *muştebe*) Şüpheli, kuşkulu.

(مشتبه) *minā ağırraq ve irerek bolğay ve ol kişige köp körmiş bolğay müştebe bolmağay* (46b/06)

m. 37b/07, 46b/06

[=2]

mütebeddil (< Ar. *mutebeddil*) Değişken, başkalaşan.

(تبدل) *anlarnıñ ğāyet ve fāydası hūkmi birle kim anlarnıñ şūretleri müteğayyir ve mütebeddil bolur* (04a/08)

m. 4a/08

[=1]

müteğayyir (< Ar. *mutegayyir*) Değişken.

(متغير) *hiç nerse andın eksilmegey ve anıñ rengi müteğayyir bolmağay* (81b/03)

(.) *tört ʿunşur yarattı anlarnıñ ğāyet ve fāydası hūkmi birle kim anlarnıñ şūretleri müteğayyir ve mütebeddil bolur* (04a/08)

m. 4a/08, 14a/04, 14a/05, 78b/04, 81b/03

[=5]

mütevekkil (ö.a) 847-861 yılları arasında halifelik yapmış Abbasilerin 10. halifesi.

(متوكل) *anıñ birle sınıdılar ve ol taşnı yirge kim tigdi kıl qoymadı barçanı cezb kıldı mütevekkil mundın ʿacebge kaldı* (62a/03)

m. 61b/08, 61b/09, 62a/03

[=3]

mütevellid (< Ar. *mutevellid*) Ortaya çıkma, meydana gelme.

(متولد) *kaçan kim kuyaş şuʿānı yirniñ baʿzısında eşer kılsa hararet eşeriniñ sebebindin ol yir içindin mütevellid bolğay* (81a/04)

m. 63a/01, 81a/04, 94b/06

[=3]

-N-

nādir (< Ar. *nādir*) Az bulunan.

(نادر) *kuvays taşınıñ hāşşiyeti bilmekde ve ol taş turur hayvānī ve nādir türlüg turur anıñ şekli tegirmi bolğay* (62b/04)

● **nādir tüş-** Az bulunmak.

(نادر افتادن) *uluğ pāra elmās imdi nādir tüşgey* (51b/04)

n. 17b/06, 21b/07, 41b/04, 41b/05, 45b/08, 51b/04, 62b/04, 65a/02, 70b/04, 92b/04

n.+lerdin 84a/04

[=11]

nāfa (< Far. *nāfe*) 1. Misk ceylanının göbeğinden çıkarılan bir tür hoş koku, esans.

(نافه) *andın az ilge kirgey vücūdı aziz bolğay bir nāfa andın on biş mişkalğa yavuq çıkğay* (94b/07)

2. Göbek.

(نافه) *kim anıñ kindiki çevresinde bolsa nāfasına kirgey* (94b/02)

● **hoten nāfası** Hoten bölgesinden elde edilen bir tür hoş koku.

(نافه خنتی) *kaçan anıñ miskini tökseler nāfası yarım mişkaldin bir derem ağırı kelmege(y) ve hoten nāfasınıñ zāhiri yilme bolğay* (94b/09)

n. 94b/04, 94b/07, 95a/04, 95a/08

n.+da 96a/03, 96a/04

n.+ğa 96a/02, 96a/03

n.+ları 95a/04

n.+nı 96a/06

n.+nıñ 94b/08

n.+sını 94b/03

n.+sı 94b/09, 95b/03

n.+sına 94b/02

n.+sınıñ 94b/09, 95a/08

[=19]

nāfasız (< Far. *nāfa* +Türk. +sız) Kokusu bulunmayan misk.

(بی نافه) *anı tibetī miskindin artqarı tutqaylar ol cihetdin kim töküp satarlar nāfasız andın soñ hūṭāy miski bolğay* (95b/02)

n. 95a/09, 95b/02

[=2]

nāfi (< Ar. *nāfi*)

- **nāfi bol**- Faydalı olmak, iyi gelmek.

(نافع بدن) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim ma^ccūnlarda ve müferrihlerde işge sürgeyler ve köz dārūlarında asrı nāfi bolğay* (83a/05)

- **nāfi kel**- Faydalı olmak, iyi gelmek.

(نافع امدن) *eger anı sirke birle izseler yaqsalar nāfi kelgey* (70b/09)

- **nāfi al**- Faydalanmak, yararlanmak.

(انتفاعات) *katıglık ortaklıkıñdın taş birle temür ve pūlāddın ot hāşıl bolur kim anlardın köp nihāyetsiz nāfi^cler alurlar* (77b/02)

n. 66b/06, 69a/02, 70b/09, 73b/01, 73b/03, 73b/06, 74a/05, 74a/06, 74b/03, 75b/04, 77b/02, 79b/05, 80a/05, 80b/07, 81b/09, 83a/05, 85a/04, 86a/01

[=17]

nāfi^crağ (< Ar. *nāfi* + Türk. +*rağ*) Daha faydalı, daha yararlı.

(نافع تر) *suwlardın kim ma^cdenlerge keçkey hiç suwı temürdın nāfi^crağ yok* (86a/02)

n. 86a/02

[=1]

nağdī (< Ar. *nağdī*)

- **nağdī kıl**- Para basmak.

(نقدی ساخته) *türlüg halāyık öz ^cadetler hesbince andın nağdī kılıp tururlar ve bireri cins kılıp tururlar* (82a/03)

n. 82a/03

[=1]

nāqışlık (< Ar. *nāqış* +Türk. +*lık*) Eksiklik, kusur.

(نقص) *eger bahāsı inise nāqışlık sebebıñdın bolğay nāqışlık hem andın ma^clūm bolğay* (22b/01)

n. 22b/01, 22b/01

[=2]

nağğāş (< Ar. *nağğāş*) Nakışçı, ressam, süsleme ustası.

(نقاش) *aña esrenc ayturlar nağğāşlarğa işge yarağay murdarseng tağı kurgāşındın peydā bolur* (85a/01)

n. 80b/02

n.+largâ 85a/01

[=2]

naql (< Ar. *naql*)

• **naql kıl**- 1. Halifeliğin el değiştirmesi.

(نقل کردن) *ol çaqğa tegri halîfâlık muqtadırğa **naql kıldı*** (36b/01)

2. Nakletmek, başka bir yerden gelmek.

(نقل کردن) *bir bulut belgürgey anteg kim özge yirdin **naql kılmuş** bolğay taqı eyle sağınlğay* (5b/01)

3. Anlatmak, bir başkasından aktarmak.

(نقل) *anıñ hâşşiyetin ve menfa'atin bilmekde ve ol taşlar hâşşiyetiniñ kiteblerinde aristodın **naql kılıp** tururlar* (68a/01)

• **naql tarîkince keltürüldi**- Nakil yoluyla gelen bilgi, rivayet.

(طریق نقل اورده شدن) *aristodın naql kılıp tururlar keltürüp tururlar niçe kim bu aşrda körünmez ammâ **naql tarîkince keltürüldi*** (68a/02)

n. 5b/01, 36b/01, 68a/01, 68a/02

[=4]

naqş (< Ar. *naqş*) Resim, desen, süsleme, işleme.

(نقش) *ve aña asrı rağbet kılğaylar taqı **naqş** hiç taş üzre eyle körk kelmegey* (62b/02)

• **naqş kıl**- Resim çizmek, işlemek, süslemek

(نقش کردن) *hiç katığ taşnı barça cevherlerdin sūde ve **naqş kılabilmegeyler*** (65a/06)

n. 49a/05, 62b/02, 65a/06, 74a/07

n.+1 89b/02

n.+lar 72a/06, 72a/09, 90a/08

[=7]

naqşlıg (< Ar. *naqş* + Türk. +*lıg*) İşlemeli, süslü.

(منقش) *asrı katığ bolmağay ige kabül kılğay ve rengi **naqşlıg** turur* (64a/09)

(نقش) *ve ol cevheri turur aq ve yultırar ve kiçig **naqşlıg** kenced dānesi teg* (89b/01)

n. 64a/09, 89b/01

[=2]

naqūs (< Ar. *naqūs*) Kilise çanı.

(ناقوس) *islām içinde bāḡ namāz teg taḡı naḡūs ve öz nerseler tersālar milletinde bu cemācat ʿahdleri andaḡ ermiş (87b/03)*

n. 87b/02

[=1]

namāz (< Far. *nemāz*) Namaz.

(نماز) *islām içinde bāḡ namāz teg taḡı naḡūs ve öz nerseler tersālar milletinde bu cemācat ʿahdleri andaḡ ermiş (87b/02)*

n. 87b/02

[=1]

namlıḡ (< Far. *nem* +Türk. +lıḡ) Nemli, rutubetli.

(نمناک) *bir yirde ḡoymaq kerek kim namlıḡ taḡı isig bolmasa buḡār aḡa ḡirmese yinḡü tabībler ḡatında muʿtedil turur (24b/08)*

n. 24b/03, 24b/08

[=2]

nan (< Far. *nān*)

• **pūra-i nān** Ekmek pişirmesinde kullanılan bir tür boraks.

(پوره نان) *bir türlüḡ taḡı bar kim aḡa pūra-i nān oḡurlar eger bir pāra andın ḡamīrḡa salsalar her itmek kim andın bişürseler köygey (74b/07)*

n. 74b/08

[=1]

nār (krş. *enār*) (< Far. *enār*)

• **nār dānesi** Nar çekirdeḡi.

(نار تخمی) *ol taşı turur aḡ tirisı dorost yumurtḡa şekli teg anıḡ biri aḡ turur ve anıḡ içinde nerseni bolur nār dānesi teg (63b/01)*

n. 63b/01

[=1]

narḡ (< Far. *narḡ*) Fiyat, kur.

(نرخ) *emceki ve köküś tegresindin ḡāşıl bolur ḡoş ıdıḡ ḡılḡay misk narḡına alḡaylar (98b/05)*

n.+ına 98b/05

[=1]

nārencī (< Ar. *nārencī*) Bir tür yakut.

(نارنجی) *andın soñ şem'ī andın soñ nūrencī andın soñ za'ferānī andın soñ turuncī*
(36b/05)

n. 36b/05

[=1]

naşb (< Ar. *naşb*)

• **naşb kıl-** Görevlendirmek, atamak.

(نصب کردن) *ol yirniñ meliki dāyim maşrıqlarını naşb kılıp turur* (34a/09)

n. 29b/07, 34a/09

[=2]

nāsūr (< Ar. *nāsūr*) Fistül, çıban.

(ناسور) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim merhemde iski cerāhatlarını şalāhka keltürgey*
nāsūr ve bevāsır cilletlerine nāfi' bolğay (84a/01)

n. 84a/01, 91b/03

[=2]

naṭrūn (< Ar. *naṭrūn*) Potasyum nitrat, güherçile.

(نطرون) *körklüg türlüg naṭrūn turur kim mışr yartın keltürürler* (74b/09)

n. 74b/09

[=1]

naẓar (< Ar. *naẓar*) Görüş, bakış açısı.

(نظر) *inşā'allāh ta'ālā kim uluğlar naẓarına lāyık bolğay* (2b/03)

• **naẓar kıl-** Göz önüne almak, değerlendirmek.

(اصغا فرمايد) *taķı uķuş kulaķları birle işitip sığa naẓar kılığaylar* (2b/03)

• **naẓarke kel-** Görülmek.

(در نظر آمدن) *çibin k̄anatına oħşaş nerse naẓarke kelgey* (45a/07)

n. 2b/03

n.+ına 2b/03

n.+ke 45a/07

[=3]

nāzūk (< Far. *nāzūk*) İnce, kırılğan.

(نازک) *yinçüini sürtgey taķı hasta kılığay kim asrı nāzūk bolğay* (24b/04)

n. 24b/04, 63b/01

[=2]

nāzüklük (< Far. *nāzük* + Türk. +*lük*) 1. Bir tür kıymetli lal taşı // soğan kabuğu renginde bir tür lal.

(بیازکی) *yākūt hāşşiyeti birle yawuḵ tapup tururlar söz türlüg la^l kıymatında nazıklükde ve edgülükde* (53a/07)

2. Naziklik, incelik.

(نازکی) *balıḵ tişiniñ nāzüklükdin özge izzeti ve hāşşiyeti bolmağay* (89b/02)

n.+de 53a/07

n.+din 89b/02

[=2]

nāzükraḵ (< Far. *nāzük* + Türk. +*raḵ*) Daha ince, daha kırılğan.

(نازکتر) *bir derece behremānīdın nāzükraḵ ve havāş ve eşeri ve fi^{li} behremānī teg turur* (34b/08)

n. 34b/08, 35b/01, 35b/01

[=3]

ne 1. Soru

(.) *ol vaḵtınıñ muḵavvimleri reyi ne bolğay* (41a/08)

2. Olumsuzluk, değil.

(نه) *arḵunluḵ birle suwğa qarışḵay ve suwnı tonuḵ kılğay ve andın adırılğay ve ol haḵīkatda şıfat turur ne yağ* (92a/06)

• **ne kim** -dığında.

(.) *bir noḥūd qadarınca kuşlar uruşna cerāḥatlıḵ bolğanga birürürler yaⁿⁱ her qaysı ne kim zaḥm ursalar ve ma^lüm bolmağay* (94a/05)

n. 41a/08, 63a/07, 92a/06, 94a/05,

[=4]

nebāt (< Ar. *nebāt*) Bitki.

(نبات) *bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg taḵı mercān teg kim ol vāsıta turur ma^{den} ve nebāt ortasında ve ba^{zi} billūr ve cerāḥat taşlarındın ve andın özge* (78a/01)

• **nebāt şüreti** Bitkisel mizac.

(صورت نبات) *taḵı ol mizācda kim nebāt şüretiniñ isti^dādıña kābiliyeti bolsa ol mizāclarınıñ iḥtilāfi ḥesbince ma^{deniyāt} şüretleriñe muvāfıḵ bolur* (07a/01)

n. 7a/01, 53a/05, 59b/05, 78a/01

[=4]

nebātī (< Ar. *nebātī*) Bitkisel.

(نباتی) *cerāḥat taşlarından ve andın özge ve baʿzı ol turur kim nebātīdin bolğay* (78a/02)
n.+din 78a/02

[=1]

necāt (< Ar. *necāt*) Kurtuluş/ ölüm.

(نجات) *anıñ yüzine lā ilāhe illa 'llah kelimesiyle kim barça nerseriniñ açquçı turur ve ebedī necātınıñ sermāyesi fālğa teberrük üçün anı bitimek kerek* (49a/04)
n.+ınıñ 49a/04

[=1]

necm (< Ar. *necm*) Yıldız benzer bir tür inci.

(نجم) *asrı tegirmi bolğay aña şāh-vār necm ve ʿuyūn ve hoşāb ve mudahrec aytkaylar*
(16a/09)
n. 16a/09, 16b/02, 27b/02, 29a/01

[=4]

neçiklik (krş. neçüklük, neçiklik) Nitelik ve nasıl olduğu.

(کیفیت) *bu muhtelif mürekkebler şüretleri niçelik taķı neçiklik yolından aytilur ur*
(07a/05)
n. 7a/05

[=1]

neçük Nasıl ki, öyle ki.

(کیفیت) *ulaşturdı tegme bir quruğlar arasında neçük birlesini taķı koşturdı muhtelif şūr arasında taķı arıqlıq aña turur* (01b/08)
(جنانک) *bu her biriniñ atların istiʿāretce ayturlar neçük kim şāh-vār* (16b/01)
(جنانجه) *niçelik taķı neçiklik yolından aytilur neçük kim bu muhtelif mürekkebler hudūsininiñ aşlı tört nersedin āşkārā turur* (07a/05)
n. 1b/08, 4a/08, 7a/05, 16b/01

[=4]

neçüklük (krş. neçüklük, neçiklik) Nitelik ve nasıl olduğu.

(کیفیت) *tañrı turur bilgen maʿdenler neçüklükiniñ hāli hāşşiyyeti ve menfaʿati taķı :islāmı: ve mażaratı :ziyānı: ve kıymatı :bahāsı: (12a/09)*
n.+iniñ 12a/09

[=1]

neçüklük (krş. neçüklük, neçiklik) Nitelik ve nasıl olduğu.

(كيفية) *tecribe birle ma^clüm bolğan nemerselerni kim bizim hazratımızka keltürürler anıñ neçüklükünü taķı ni türlüglükini yaķşılıķını taķı yamanlıķını taķı her birine oķşaşlı taķı anıñ hāşşiyetini* (02a/05)

n.+üni 2a/05

[=1]

nefes (< Ar. *nefes*) 1. Nefes, soluk.

(نفس) *suw astında ol qadar kim küçi yetse kim nefesini tutabilgey* (15a/05)

(دم) *niçe kim cehd kıldım ilgerü barabilmedim kim nefes tutulur erdi* (44b/06)

2. Ateşin yaydığı ısı.

(دم) *қақан kim yubüset ot nefesiniñ cezv.indin bir sebep birle ruṭubatқа барur bolsa ol cezv yil bolur* (04b/04)

● **nefes saķla-** Nefes tutmak.

(نفس نگاه) *қақан nefes saķlayu bilmese adaqın ol yıģaçdın kötürgey* (15a/06)

● **nefes ur-** Nefes almak.

(نفس بر ارد) *özini kemige salgay taķı bir niçe nefes urģay yaņa kayra çomģay* (15a/08)

(دم زدن) *ta ^cafn buħārlar andın çıķģay ve nefes urmaģa āsān bolģay ve ölüm qorķuģı bolmaģay* (44b/08)

n. 15a/06, 15a/08, 44b/06, 44b/08

n.+ini 15a/05

n.+iniñ 4b/04

[=6]

nefisraq (< Ar. *nefis* + Türk. +*raq*) Değerli, mükemmel.

(نفيستر) *barça cevherniñ şerifraqı ve ^cazizraqı ve nefisraqı yāķūt turur* (30a/08)

n.+ı 30a/08

[=1]

nefs (< Ar. *nefs*) 1. Arzu, istek, nefis.

(نفس) *қақан kördüm pād-şāh-ı a^czam-ı ilhānnıñ isti^cdādını şeref-i nefis hāşıl kılmāķlıķda taķı anıñ iştıyāķı hikmetke ferāset kıtur erdim* (02a/07)

2. Cisim.

(نفس) *çinī közģü öz nefsi birle du^cā turur andın muħtelif hātemler kılgaylar* (87b/09)

n. 2a/07,

n.+i 87b/09

[=2]

nefti (< Far. *nefti*) Koyu yeşil renk.

(نفطى) *yaşillıkda fistiki ve zümürrüdi ve zengari taqi nefti ve özge teg kaçan bu tefavut dürüst turur* (11b/01)

n. 11b/01

[=1]

neheng (< Far. *neheng*) Timsah

(نهنگ) *kaçan havā hoş bolsa yana neheng ol yirde bilgürgey* (12b/08)

n. 12b/06, 12b/08

[=2]

negin (< Far. *negin*) Yüzük üzerinde taş konulacak oyuk kısım.

(نکین) *ba'zi firuzadin bolğay kim asrı bolğay ve aq andın neginler kılğaylar* (55a/06)

n.+ler 55a/06

[=1]

nelik Nitelik, niçinlik.

(کیفیيات) *bu 'alam-ı suflı kim dünyā 'alamı turur anıj nelikini taqi anıj içinde her bir türlüg cevherlerniñ bitüg yirini taqi her biriñe ni sebep qodulğanını biş faşl üze binā kıldıq* (03a/03)

n.+ini 3a/03

[=1]

neñnig Nesne, şey.

(.) *eyle tañrı kim kılur yüksekliklerni taqi kılur açuq 'acayıbları taqi neñniglerni taqi yaratur* (1b/03)

n.+lerni 1b/03

[=1]

nerd (< Far. *nerd*) Tavla.

(نرد) *ol yakmaqđın özgege yaramaz taqi satranç aleti ve nerd ve andın özgelerge şandal hāşşiyeti baş ağırı kim isiglikdin bolsa yaksa islām kılğay* (98a/05)

n. 98a/05

[=1]

nerse 1. Şey, nesne.

(چيز) *aytıp tururlar kim yāķūtķa oħşaş tōrt nerse turur* (38a/09)

(چيزى) *anıñ ortasında nerse bar ve niçe kim anı sindursañ anıñ ortasında nerse tapmağay* (64b/08)

(.) *hiç murdārlik salmağa bolmağay ve ĳara nerse suwğa salmağa bolmağay* (70a/04)

(چه) *her bir cevher mıkdārınca taķı her nerse kim yaruķ bolmasa taķı ol maddanıñ sıfatındın artuķraķ bolmuş bolğay* (10b/08)

(اشياء) *ve nerselerniñ ĳāşşiyetindin ĳaberi bolur ermiş tańrı ta‘ālāniñ ańlatmaķı birle* (68a/06)

(معمول) *faşl türlüg nerseler kim ‘amel birle yeti filizātđın ĳılıp tururlar* (88a/02)

2. Değerli şey, eşya.

(متاع) *anı dürr-i yetim okumışlar cevherler ĳıymatı özge nerseler teg bir halde ĳılığay* (22a/05)

n. 2a/05, 5b/07, 6a/05, 9a/08, 9b/03, 9b/05, 10b/08, 12b/01, 15b/06, 18a/06, 28a/07, 28a/08, 32a/02, 38a/02, 38a/09, 42a/02, 45a/07, 52b/03, 60b/03, 64b/08, 64b/08, 70a/04, 71a/06, 79a/04, 81a/09, 81b/02, 85a/09, 88b/02, 97b/07, 98a/02, 98b/05

n.+de 74a/07

n.+din 7a/06, 15b/04

n.+ge 10a/09, 22a/08, 60b/03

n.+ler 2b/05, 3a/07, 3b/07, 22a/05, 24b/04, 60a/05, 61a/09, 80b/03, 87b/02, 88a/02, 88a/04, 89a/08, 90a/04, 92b/06, 92b/07

n.+lerdin 54a/03, 68a/08, 88a/01

n.+leri 60a/03, 72a/02

n.+lerke 18b/08

n.+lerni 2a/05, 2b/05, 2b/09, 76b/07

n.+lerniñ 9b/04, 31b/02, 68a/06

n.+m 28b/02

n.+ni 63b/01, 80b/05

n.+niñ 7b/06, 7b/07, 22a/08, 76b/04

n.+riñ 49a/03

[=72]

nerük (< Far. *nerük*) Kaplan taşı olarak bilinen bir tür beyaz taş.

(نروك) *kaçan tecrîbe kılındı kim nerūk turur her hātun kim yise yüklü bolmağay*
(91a/07)

n. 64b/04, 90b/06, 90b/07, 91a/06, 91a/07, 91a/08, 91b/08, 91b/09

n.+de 90b/07

n.+ni 90b/05

[=10]

neseb (< Ar. *neseb*) Köken, mensüb.

(منسوب) *anı bir uluğ hükm terkīb kılıp turur yünāndın ve neseb kılınp turur* (88b/08)

n. 88b/08

[=1]

neşv (< Ar. *neşv*)

• **neşv ü nümā** Gelişip büyüme.

(نشو نمو) *yinçü toğar ve şadaf içinde terbiyet tapar taqı neşv ü nümā ol muʿayyen hedje*
tegrü cemāʿatı ayturlar (13b/02)

n. 13b/02

[=1]

neteg Ne şekilde, ne türlü.

(جكونه) *kaçan birikse anıj bir pārası özge cezv nik pāra.si neteg bolabilgey* (04a/02)

• **neteg kim** Nasıl ki.

(جنانك) *iki ʿunşur arasında kim biri biriye yavuşmuş bolğay neteg kim yıl birle ot ikisi*
harāratda ortağ tururlar (04b/03)

n. 04a/02, 04b/03,

[=2]

nevāhī (< Ar. *nevāhī*)

(اقصاء بلاد) *haqīkat anıj maʿdeni tağlarda turur kim huṭāy ve tawğaç nevāhīsinde*
bolğay (69a/08)

n.+sinde 69a/08

[=1]

nevbet (< Ar. *nevbet*) Vakıt.

(نوبت) *a anı diclege saldı kaçan halīfālık nevbeti reşīdge tegdi* (36a/06)

n.+i 36a/06

[=1]

nev'i (< Ar. *nev'i*) Tür, çeşit.

(نوع) *ol kara derecesinde turur barça yâkūtlar nev'indin anıñ vezni kızıl yâkūt çaķına berāber körüngey* (37b/03)

n. 46a/01

n.+indin 37b/03

n.+ine 66a/09

n.+lerdin 6b/08, 35b/02

n.+niñ 6b/08

[=6]

nevşādur (< Far. *nevşādur*) Nişadır, amonyum klorür.

(نوشادر) *elmāsniñ köpreki nevşādur rengine yavuķ turur* (50b/06)

• **nevşādur ma'deni** Nişadır madeni.

(معادن نوشادر) *nevşādur ma'deni asrı isig bolğay* (76b/01)

• **nevşādur suwı** Nişadır suyu.

(اب نوشادر) *eger nevşādur suwı birle ol nerseniñ yüzlerin kim ķal'ay birle lihām kılmağa tilegeyler yaķğaylar* (76b/03)

n. 24b/05, 50b/06, 76a/07, 76a/08, 76a/09, 76b/01, 76b/03, 76b/05, 76b/06, 76b/07, 80b/03

[=11]

ni (krş. *nik*) 1. Ne.

(چه) *ançaklı ol kızlar yâkūt teg hem uşak yinçü teg ve ni delil bolğay mundın artuķ* (30b/01)

(.) *ögret(t)i kişi kudreti birle ādamılarka çıkarkanlıķını ni barını tenizniñ içinde ögmeklikde yaķşıraķı aña turur kim turğurup turur* (01b/07)

2. Her ne kadar.

(هر چه) *bolğay anda kızılğa māyil ni yigit cānvārlardın kılsalar ķatıg muħkemraķ bolğay* (90a/09)

(انچ) *çün ķaşbü 'z-zerire ilge kelmez ni kim keltürürler* (93b/01)

3. Nasıl, nasıllık.

(.) *kim tecrube birle ma'lım bolğan nemerselerni kim bizim ģazratımızķa keltürürler anıñ neçüklüģünü taķı ni türlüģlikini yaķşılıķını taķı yamanlıķını taķı her birine oħşaşlı taķı anıñ ģāşşıyyetini* (02a/05)

● **ni kadar** Ne kadar.

(جند) *andın sordılar kim zümürrüd bahāsı **ni kadar** bolğay ve burunğı pād-şāhlar hazīnasında munteg yok ermiş (49a/06)*

● **ni ... ni** Her, hepsi.

(هر) *eger zācnu ʿākerkarhā taķı zīre birle iw ışiginde tütün kılsalar **ni** bürçe taķı **ni** sıvrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey (76a/02)*

● **ni kim** 1. -diğında, her ne zaman ki.

(هر چه) *şadaf suw astında anteg körüngey kim bir aķ taş teg taķı **ni kim** suwda körseler ol kendü özindin uluğ körüngey (14b/04)*

2. Her ne kadar.

(هر چه) *kaçan kemi anıy yawuğına yetse **ni kim** temür ol kemide bolsa özine tartmağā başlağay (60b/07)*

3. O şeyi, o şey ki.

(انچا) *ve suwdın ʿamel birle taşʿīd birle kāfūr hāşıl kıurlar **ni kim** yıgaç ortasındın çıkarsalar aña reyāhī okurlar (97b/03)*

4. Bütün.

(جمله) *anıy vezni üç mişkāl ermiş taķı **ni kim** edgü şıfat bar ve kemāli birle anda hāşıl ermiş (26b/08)*

● **ni üçün** Niçin, niye.

(.) *yā **ni üçün** bu maçını saña bereyim (28b/08)*

n. 1b/03, 1b/06, 2a/05, 2b/02, 2b/05, 3a/01, 3a/02, 3a/04, 3a/06, 3a/08, 7b/04, 10b/05, 14b/04, 16b/02, 19b/07, 20a/02, 22a/09, 23b/09, 26b/08, 28b/08, 30b/01, 34a/02, 34b/01, 34b/03, 37a/02, 39b/08, 49a/06, 51b/05, 53b/09, 60b/07, 76a/02, 76a/02, 88b/05, 90a/09, 93b/01, 97b/02, 97b/03

[=38]

niçe/neçe 1. Nasıl.

(جند) *ol cevheri turur şeffāf billūr teg az kızılraķ turur ammā laʿl kızılığına yetmegey ve **niçe** yirde bar turur (58a/07)*

(جنانک) *bir ʿayb taķı reng iħtilāfi bolğay anteg kim bir **niçe** cezvlerde rengler köprek yā azraķ bolğay (39b/01)*

2. Kere, daha.

(جند) *taķı özini kemige salgay taķı bir **niçe** nefes urğay yaña kayra çomğay (15a/08)*

3. Ne kadar.

(هر جند) *anıñ üçün kim **niçe** ayada tutar bolsañ qarār kılmağay* (16b/04)

4. Falan, falanca.

(جند) *kaçan kim turmağa tilegende bir **niçe** kişi aña boluşur erdiler kim ol turabilgey*
(26b/04)

5. Pek çok.

(جند) *ammā zümüröd levn i'tibārınca **niçe** kısmet bolur* (45a/05)

• **niçe kim 1.** Onun kadar, onun gibi.

(همچنین) *ol barçanıñ taķı özge rengi bolğay taķı **niçe kim** kılsalar nihāyetsiz soñ bolğay*
(07b/01)

(جه) *ol nişān birle özge ʿalef lerdin tanumağa bolğay **niçe kim** anda ʿalefler bolğa*
(91a/02)

(هر جند كه) *türlüg nerseler kim ʿamel birle yeti filizātdın kılıp tururlar **niçe kim** anıñ*
yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kıldıķ (88a/02)

2. Ne zamana kadar, ne zamana dek.

(جند) *kaçan kiçe uşķanda tamām yirge batıp erdi ve eşeri qalmayın erdi **niçe kim***
istediler (86b/09)

3. -dığı kadar.

(چندانك) *izilmiş otun köp ʿilletge asrı nāfiʿ bolğay arığ altun ol turur kim **niçe kim** otķa*
sokşalar noķşān kılmağay (81b/09)

4. -dığında.

(چند) ***niçe kim** sinsa ol şeklge singay ve anı kara ķurğaşındın özge sindurmağa*
bolmağay (51a/07)

(چندان) *ol kim bahāsındın ayturlar **niçe kim** altun ol dürrnüñ üstine qoysalar ol yinçü*
yoķaru miner (30a/04)

(.) *ol hindistān öküzniñ ötinde bolğay **niçe kim** öt içinde bolsa carp bolğay* (62b/05)

(تا) *ol kişi uyķuda bolğay **niçe kim** ol taş anıñ birle bolsa uyanmağay* (71b/01)

5. Nitekim.

(جند) *aristodın naķl kılıp tururlar keltürüp tururlar **niçe kim** bu aşrda körünmez*
(68a/02)

(جه) *bizim devrimizdin soñ bāķī yādigār bolğay **niçe kim** meşhūr mişāl turur* (49a/05)

6. Ne kadar.

(جند) *ol teşükke kirdim iki süñü kadarınca ve andın soñ niçe kim cehd kıldım ilgerü barabilmedim* (44b/06)

n. 7b/01, 15a/08, 16b/04, 17b/04, 18a/07, 25a/09, 26b/04, 30a/04, 31b/06, 35b/01, 39b/01, 42a/06, 44a/01, 44a/06, 44b/06, 45a/05, 47b/03, 47b/03, 47b/05, 49a/05, 49b/02, 51a/07, 52a/01, 52a/05, 54a/06, 54a/07, 58a/07, 59a/09, 60b/02, 62b/01, 62b/05, 64a/02, 64b/08, 65b/09, 67b/08, 68a/02, 71a/07, 71b/01, 76b/09, 81b/09, 86b/09, 88a/02, 91a/02, 93a/06

[=42]

niçelik Niçelik.

(كميت) *tañrı kudretindin bu muhtelif mürekkebler şüretleri niçelik tağı neçiklik yolındın aytilur* (07a/05)

n. 7a/05

[=1]

niçeme 1. Mademki.

(مادام) *turur ol yöndin ötrü kim niçeme kim öz hedinde bolsa ermiş bolğay* (03b/01)

2. Her ne kadar, gerçi.

(هر جند) *aña ‘aynü’l-her okuğaylar ya‘ni maçı közi tağı vücüd ‘aziz turur niçeme kim artuğ tarāvati yok turur* (38a/06)

(هر چند) *aña birip turur kayra suwğa kirgey tağı batqay niçeme kim ili adağı yok turur* (71a/07)

n. 3b/01, 38a/06, 72a/07

[=3]

nige Neye, ne işe.

(.) *her birinin yirini tağı nige yararını tağı islāmını hem ziyānını tağı şanā‘at birle kılip aña oğsatkanını* (2b/08)

n. 2b/08, 3a/01, 3a/01, 3a/01

[=4]

nihāyetsiz (< Ar. nihāyet + Türk. +siz) 1. Sonsuz.

(.) *kullarnı kapsanılmış rahmetiñe ya‘ni tireñ nihāyetsiz rahmetke tağı başlar tañsuğ işlerni kudreti birle eyle tañsuğ işlik tañrı turur* (01b/04)

(لالی نهاییه) *bu tört reng ille berāber bolmasa ol barçanıñ tağı özge rengi bolğay tağı niçe kim kılsalar nihāyetsiz soñ bolğay* (07b/01)

2. Oldukça çok, pek fazla.

(نا متناهی) *pūlāddin ot hāşıl bolur kim anlardın köp nihāyetsiz nāfi'ler alurlar* (77b/02.)

n. 1b/04, 7b/01, 77b/02

[=3]

nik (krş. ni) Ne.

(چه) *ol mütevekkil muqayyed qolında erdi sormuşlar orındın kim bu düircde **nik** bar*

(61b/08)

(نه) *kaçan birikse anıñ bir pārası özge cezv nik pārası neteg bolabilgey* (04a/02)

n. 04a/02, 61b/08

[=2]

nikāh (< Ar. *nikāh*)

• **nikāh kör-** Evlenmek, nikāhlanmak.

(نكاح اوردن) *ol kızını °aziz mısr **nikāhıña körgey** kim ol kız ol yinçüni aña bahşlağay*

(29b/06)

• **nikāh kııl-** Nikāh kıymak, evlenmek.

(نكاح كردن) *ol kızını şeylān şehrinde anteg kim pād-şāh hizmetine lāyık bolsa mısr*

*şehrine keltürdiler taķı °aziz mısr aña **nikāh kııldı*** (29b/08)

n. 29b/08

n.+ıñ 29b/06

[=2]

nil (y.a)

• **nil suwı** Nil nehri

(نیل) *ol şehrdin qos şehri sarı bir yazı turur sekiz künlük **nil suwı** ve qulzum teñizi sarı*

°azm kıldım (44b/03)

• **nil yağ** Nil yağı.

(نیل بر روغن) *eger zümürrüd yüzinde azğına aqlıķ bolsa tuz teg bir pāra **nil yağ** birle*

hoş qaynatğaylar (48a/03)

n. 44b/02, 48a/03

[=2]

nīlūfer (< Yun. *nīlūfer*)

• **nīlūfer taşı** Nīlūfer taşı.

(سنک نیلوفر) *faşl nīlūfer taşını ve anıñ hāşşiyetini bilmekte ve ol taş turur muhīt teñizinde köp rüz suw astında bolur* (70a/06)

n. 70a/05

[=1]

nīmrū (< Far. *nīmrū*) Bir tarafı yuvarlak, bir tarafı yassı olan bir tür inci.

(نیمرو) *bir yarımı taķı yassı bolğay aña nīmrū ayturlar ve ol qaşlar hisābına sananılğay* (19a/03)

n. 19a/03

n.+n1 25b/08, 25b/09

[=3]

nīsān (< Ar. *nīsān*) Nisan ayı.

(نیسان) *ol çaķta kim nīsān yağmuru kelür suw yüzine kelgey* (13a/08)

n. 13a/08, 13b/03

[=2]

nisbet (< Ar. *nisbet*) Oran.

(نسبت) *anıñ ıltıramaķı ve tarāvati bolmağay ve anıñ nisbeti kiçig türlüg bolğay ve elmās şekli azraķ bolğay* (51a/05)

• **nisbet kıl**- Oranlamak, kıyas etmek.

(نسبت کردن) *ve zamānede taķı oħşaşı yoķ erdi taķı ol kim tıflnıñ yetimlikıña nisbet kıldılar* (30a/02)

n. 30a/02

n.+i 47a/03, 51a/05, 52a/06, 66a/07

n.+inde 43b/04

[=6]

nişābūr (y.a) İnan'ın kuzeydoğusunda bulunan Nişabur şehri.

(نیشابور) *keltürüp tururlar kim melike sulṭān h^varezmşāh hātunı nişābūrğa barmış* (27a/04)

n. 27a/04

[=1]

• **nişābūr firūzası** Nişaburdan elde edilen bir tür firuze.

(فیروزه نیشابور) *meğer birer nişābūr firūzası kim asrı katıg bolğay* (55a/05)

n. 54a/06, 55a/05

n.+da 54a/07

n.+ğa 27a/04

[=4]

nişābūrī (?) Nişabur bölgesinden temin edilen bir tür firūza.

(نیشابور) *kirmānda taķı bolğay ve niçe yirlerde taķı körünür ammā nişābūrīdin özge barçası yaman bolğay (54a/06)*

n.+dın 54a/07

[=1]

nişān (< Far. *nişān*) Alamet, belirti.

(نیشان) *anteg kim suwluğ yinçüde suwsuzluğ nişānı bolğay ve ol nişānğa toprak tigeyleyler (18a/05)*

● **nişān bir-** Belirtmek.

(نشان دادن) *uluğ dānelerni ʿuyūn oқurlar ve yinçüdin kim dāneleri uluğluķını kim nişān birip tururlar (22a/04)*

● **çiçek nişānı** Çiçek hastalığı izi.

(نشان ابله) *ķaralığ yüzni anıy birle yuwsalar edğü kılğay ve çiçek nişānın kitergey (68b/07)*

n. 17b/03, 22a/04, 41b/03, 49a/08, 57a/07, 63a/02, 91a/01, 91a/03, 97a/08

n.+ğa 18a/05

n.+ı 17b/02, 18a/05, 37a/09, 42a/01, 63b/06, 64b/07, 66b/03, 66b/04, 96a/05, 96b/06

n.+ın 68b/07

n.+lar 84b/03

[=22]

nişāste (< Far. *nişāste*) Nişasta.

(نشاسته) *ve eger un yirine nişāste kılısala(r) bir özge türlüğü helvā bolur (07b/04)*

n. 7b/04

[=1]

nohūd (< Far. *nohūd*) Nohut.

(نخدی) *bir nohūd ķadarınca kuşlar uruşna cerāhatlığ bolğanga birürürler (94a/05)*

(نخود) *ol dārūdın bir nohūd ķadarı cerāhatlığlarğa birgeyleyler (94a/07)*

n. 94a/05, 94a/07

[=2]

noḡṣān (< Ar. *noḡṣān*) Eksik.

(نقصان) *ḡakkāklar ıṣṡılāhınca ve ol ʿayb barça ʿayblardın artuḡ bolḡay ve barça ʿayblar bahage noḡṣān sebeb bolḡay* (48a/02)

• **noḡṣān ḡıl-** Eksilmek.

(نقصان کردن) *arıḡ altun ol turur kim niçe kim otḡa soḡsalar noḡṣān ḡılmaḡay* (81b/09)

• **noḡṣān tut-** Eksilmek.

(نقصان کردن) *ḡaçan anı sindurup taḡı yapuṣtursalar artuḡsı noḡṣān tutmaḡay* (46a/06)

n. 6b/08, 46a/06, 48a/02, 81b/09

n.+lardın 27b/03

[=5]

noḡṡa (< Ar. *nūḡṡa*) Nokta şeklinde benekler veya izler.

(نقطه) *söz yāḡūtınıḡ ʿayblarında burunḡı ʿayb ol turur kim ḡara noḡṡaları bolḡay ḡardal dānesi teg* (39a/01)

n. 61b/01

n.+da 59a/01

n.+lar 54b/01

n.+ları 39a/01

n.+ların 56b/09

n.+nıḡ 39a/03

n.+sı 67b/04

[=7]

noḡṡalıḡ (< Ar. *nūḡṡa* + Türk. *+lıḡ*) Noktalı.

(منقط) *ol biṣ türlüḡ bolḡay aḡ ve sarı ve yaṣıl ve toprak ranglıḡ ve noḡṡalıḡ kim anıḡ noḡṡı bolḡay* (60a/02)

n. 60a/02

[=1]

noḡṡı (< Ar. *nūḡṡı*) Noktalar.

(نقط) *ol biṣ türlüḡ bolḡay aḡ ve sarı ve yaṣıl ve toprak ranglıḡ ve noḡṡalıḡ kim anıḡ noḡṡı bolḡay taḡḡkḡa oḡṣaḡay* (60a/02)

n. 60a/02

[=1]

nuḡāsi (< Ar. *nuḡāsi*) Bakır renginde bir tür yakut.

(نحاسی) ve ba°zı aña **nuḥāsī** okurlar ve zeytūnīni ve ʿadesīni ḳubbalar üzre işge sūrgeyler (17a/08)

n. 17a/07, 17a/08

[=2]

nuḳd (< Ar. *nuḳd*) Akçe.

(نقود) altun ve kümüş teg kim andın **nuḳdlar** ḳılğaylar her bir yirniḡ ʿādeti ḥesbince ve ḥalḳ anıḡ birle satıḡ alıḡ ḳılurlar (77a/06)

n.+lar 77a/06

[=1]

nūr (< Ar. *nur*) Aydınlık, ışık.

(نور) eger bir közḡü ḳılsalar baḳırdın lakve ʿilletliḡ ḳişi ol iwde kim ḳuyaş **nūrı** ol iwge tüşse aña baḳsa şifā tapḳay (84a/02)

• **köz nūrı** Göz aydınlığı.

(نور بصر) eger közge tartırsalar **köz nūrını** arturḡay (62b/07)

(روشنایی) andın köz otlarına işge sūrgeyler ve **köz nūrını** arturḡay ve siḡirlerini küçlendürgey (70b/09)

n.+ı 84a/02, 89a/05

n.+ın 70b/05, 73a/04

n.+ına 56b/02

n.+ını 47a/05, 55b/07, 59b/09, 62b/07, 66a/03, 70b/09, 73b/01

[=12]

nūşınrevān (ö.a) 531-579 yılları arasında hükümdarlık yapmış Sasani hükümdarı.

(انوشروان) gevher şeb-çerāḡ andın ʿibāret turur şükrī taḳı **nūşınrevānnıḡ** bar ermiş ve andın soḡ baḡdād ḥalīfāları ḳolına tüşmiş (35b/07)

n. 35b/07

[=1]

nuvāḥt (< Far. *nevāḥt*) Çalgıcılar.

(نواخت) ol yetīm dürrni ʿazīz mısrḡa baḡşladı ve aña köp **nuvāḥtlar** buyurdu (29b/09)

n.+lar 29b/09

[=1]

nümā (< Ar. *nümā*)

• **neşv ü nümā** Gelişip büyüme.

(نشو نمو) *yinçü toğar ve şadaf içinde terbiyet tapar taķı neşv ü nümā ol mu^cayyen hedge*
tegrü (13b/02)

n. 13b/02

[=1]

-O-

oğlan Çocuk.

(فرزند) *kadimde ^cacem melikleri öz oğlanlarına bağlar ermişler* (47a/06)

(کودک) *eger kiçig oğlanlardın assalar ve uyquda qorkmağaylar* (87b/09)

(بچه) *anıñ hāşşiyeti barça zehrlerke islām kılğay ve fāruq tiryāķını ansız kılmağa*
bolmağay ve oğlan kim qarnındın keç çıķğay (92a/08)

● **kız oğlan** Kız çocuğu.

(دختر) *ol qarı ^cavret haķ civārına vāşıl bolup erdi ve andın bir tıfl kız oğlan qalıp erdi*
 (28b/01)

(دوشیزه) *eger hātun kişiniñ burnına ursalar süçküргеy eger kız oğlan bolsa süçküriki*
kelmegey (75a/05)

● **kiçig oğlan** Çocuk.

(کودک) *eger kiçig oğlanlarğa bağlasalar yaman fi^cil kılmağay ve yıqlamağay* (53a/04)

● **oğlan tapmaq meşakqati** Bebek sahibi olabilmek için yapılan hazırlıklar.

(مشقت وضع حمل) *qaçan burun zaħmat tartsa nerük istep yigey andın soñra yüklüg*
bolmağay ve oğlan tapmaq meşakqatni andın qopğay (64b/04)

● **oğlan turğan yir** Rahim.

(جاع رحم) *iski ısıtmalarını kim sevdādın bolsa nāfi^c bolğay ve oğlan turğan yirniñ ağrıkı*
kim köp suwluqđın bolsa islām kılğay (80a/05)

o. 28b/01, 64b/04, 75a/05, 80a/05, 91a/09, 92a/08

o.+lardın 87b/09

o.+largā 53a/04, 59b/04

o.+larıña 47a/06

[=10]

oğ(u)l Oğul, evlat.

(بن) *dürr-i yetim hişām oğlı ^cabdümelikke keltürmişler* (26b/02)

(پسر) *iki ođluņa hādī ve reşīdge başladı* (36a/03)

o.+1 26b/02, 26b/03

o.+uņa 36a/03

[=1]

oĥşa- 1. Benzemek.

(مانیدن) *ve yaşıl taşlar bolğay kim zümürrüdge oĥşağay* (46b/05)

(متشابه کردن) *kaçan ol yil tamām tapğay ve anlarnıñ cezvlerini biri birine oĥşağay muvāfık tüşgey* (78b/09)

(.) *türlüg maʿden kim anıñ içinde ni barın taķı nige yararın nige yaramazın islāmın ziyānın taķı bitüg yir.in nige oĥşarın taķı ni kim bolurķa münāsib bolğannı beyān kıldıķ* (03a/01)

2. Meyletmek.

(كرائیدن) *bu türlüg köprek bolğay ve bir ançasınıñ rengi köklükke oĥşağay* (35a/05)

o.-ğay 38a/04, 41a/01, 45a/07, 65b/07, 65b/08, 92a/01, 95b/03

o.-ğay 35a/04, 35a/05, 35a/07, 35a/08, 35a/09, 36b/04, 36b/06, 38a/03, 45a/06, 45a/07, 45a/09, 45b/01, 45b/01, 46b/05, 53b/07, 60a/02, 68b/04, 78b/09, 82b/04, 91a/02

o.-miş

o.-r 2b/09

o.-rın 3a/01

o.-sa 60a/05

o.-turlar 50b/06

o.-yur 34b/07, 53b/05

[=78]

oĥşaş 1. Benzer, gibi.

(مثلا) *muņa oĥşaş kim sarını kök birle qarıştursalar yaşıl reng hāşıl bolğay* (11a/06)

(مثل) *anı ʿacebledim kim hergiz aņa oĥşaş körmedim erdi taķı işitmedim erdi* (29a/02)

(مثال) *serendīb melikinde bir pāra yāķūt bar ermiş bıçak sapıña oĥşaş anıñ vezni artuķ eksük illig mişķāl* (43a/03)

(مشتبه) *otda sinamaķ birle bilingey sarı köhn taķı bolğay kim oĥşaş bolğay* (37a/02)

(شبهه) *aytıp tururlar kim yāķūtķa oĥşaş tört nerse turur* (38a/09)

(مانند) *ammā silikī ol bolğay kim çügündürge oħşağay ve zencārī zengārğa ve zībābī
anteg bolğay kim çibin қанатına oħşaş nerse nazārke kelgey* (45a/07)

(شبه) *taķı fūfalī taķı levzī taķı şarī taķı felekī kim bu nerselerke oħşaş bolğay* (18b/08)

(شبهی) *anıñ kıymatı ekheb :ya'ni kök: yākūt kıymatı teg bolğay ve benefş zehebī asrı
oħşaş bar* (38b/03)

(تشبيه) *aņa beççe ayturlar erdi oħşaş bolınca yaşıllık cihetinden anı iki miñ kızıl
altunğa satğın aldılar erdi* (48a/08)

(امثال) *oglan tapmaq meşakkatni andın kopğay ve muña oħşaş köp turur* (64b/05)

(مشابهتی) *ol taķı ma'dendin turur ve bir türlüg taķı bar kim ol asrı āķ bolğay ve tuzğa
oħşası bar* (73a/02)

(متشابه) *anlarnıñ ortasında terkibi ve ortaklıķı tüşgey ve anıñ cezvleri oħşaş bolğay
(81a/04)*

(نسبت) *necm yulduzğa ve ʿuyūn kuyaşğa oħşaş bolur* (16b/03)

o.-ş 11a/06, 16b/03, 18b/07, 18b/08, 22a/01, 25b/06, 25b/08, 26a/09, 29a/02, 30a/02,
30b/09, 31b/02, 32a/02, 32a/03, 36b/09, 37a/02, 37b/07, 37b/07, 38a/02, 38a/03,
38a/05, 38a/09, 38b/03, 43a/03, 45a/07, 48a/05, 48a/08, 49b/01, 51a/07, 52b/07,
56a/08, 60b/05, 63a/01, 64a/01, 64b/05, 65b/08, 70b/01, 70b/07, 72a/08, 72a/09,
72b/02, 73a/01, 73a/02, 76a/08, 81a/04, 82b/02, 84a/06, 86b/04, 88a/03, 92b/07

o.+1 29a/07

o.+larnı 38b/05

o.+larnı 38b/07

o.+nıñ 52a/06

[=49]

oħşaşlı Benzer, benzer nitelikte olan.

(شبه) *anıñ neçüklügünü taķı ni türlüglikini yaħşılıķını taķı yamanlıķını taķı her birine
oħşaşlı taķı anıñ hāşşiyetini ve kıymatını taķı anlarnıñ saqlamaķın* (02a/06)

o. 2a/06

[=1]

oħşat- Benzetmek.

(تشبيه کردن) *söz türlüg elmāsını bilmekde anlardın evveli aķ turur şeffāf kim anı
bağdād piyālasına oħşaturlar* (50b/06)

o.-urlar 45b/08, 50b/06

[=2]

oḥṣatқан Benzeyen.

(شبه) *her birinin yirini taḳı nige yararını taḳı islāmını hem ziyānını taḳı şanā^cat birle kılıp aḡa oḥṣatқанını taḳı bahāsını taḳı yaruḳlıḳını taḳı aḡa oḥṣar nerselerni yād kılduḳ* (2b/09)

o.-қанını 2b/09

[=1]

oḳ Ok.

(تیر) *yazın taḡ başlarına bargaylar ve oḳ ol tirekke kim tanımış bolḡaylar atḳaylar nişān üçün* (97a/08)

• **oḳ temüri** Okun uç kısmındaki demir, temren.

(بيكان) *nerseler eger andın āletler kılsalar oḳ temüri taḳı oraḳ kim anıḡ kiyik taḳı bōrū tutḳaylar* (89a/08)

o. 89a/03, 89a/08, 97a/08

o.+ını 97a/08

[=4]

oḳı- (krş. oḳu-) Adlandırmak, demek.

(خواندن) *sarı birle yaşıḳ arasındaḡı reng teg bolḡay yetinç rummānī oḳıḡaylar* (17a/05)

o.-ḡaylar 17a/05

[=1]

oḳu- (krş. oḳı-) Olarak adlandırılmak.

(خواندن) *ḳatıḡ tegirmiliki üçün taḳı aḡa parsı luḡatinde ḡaltān oḳurlar* (16b/05)

o.-ḡaylar 17a/08, 18a/09, 18b/06, 20a/01, 37a/05, 38a/05, 40b/08

o.-muşlar 22a/05

o.-r 26a/08, 35b/06, 38b/08

o.-rlar 6b/05, 10a/02, 16b/05, 16b/08, 17a/06, 17a/07, 18b/01, 18b/02, 19b/07, 20a/04, 21a/08, 22a/02, 22a/03, 32b/02, 32b/08, 33a/05, 34b/06, 35a/06, 35a/07, 35a/08, 38b/09, 40b/07, 44a/09, 45a/04, 46a/07, 46b/05, 50b/09, 52a/03, 52a/04, 52a/08, 52b/07, 54b/02, 54b/07, 55a/01, 55a/07, 57a/05, 62a/09, 64a/03, 65b/07, 66a/09, 67b/02, 68a/02, 69a/01, 69a/03, 69a/05, 69b/02, 71a/05, 71b/08, 72a/09, 72b/02, 72b/08, 73a/03, 74b/07, 74b/08, 74b/09, 75a/09, 75b/01, 76a/09, 79b/09, 80b/01,

82a/01, 82a/04, 83b/07, 85b/02, 85b/04, 86a/03, 88b/04, 93a/05, 94a/04, 95a/06,
97b/03, 98b/06

[=83]

oğuğlı Bilenler, marifet sahipleri.

(معرفت) *bu kitebni trt mağalat ze koğup tururlar ta istegenlerge tağı oğuğlılarke?*
sn bolsun n (2b/04)

o.+lerke 2b/04

[=1]

ol İşaret zamiri veya işaret sıfatı olarak ‘o’.

(ان) *mış yartın keltrrler ol artuğ trlğ turur şlğlerni zine tartđay* (75a/01)

(آن) *edgreki eb ishk turur ve ol ma’rfrağ ve meşhrrağ turur* (54a/08)

(او) *ol htung altun kerek boldı* (27a/06)

(كان) *kalınlığnığ fydası ol turur biri ol suwluğrağ bolđay* (16a/04)

(.) *ibn’l-ħeřř kim ol vağtnığ cevhersi erdi* (27a/01)

o. 2a/01, 2a/09, 2b/05, 2b/05, 2b/06, 2b/06, 2b/07, 3a/08, 3b/01, 3b/02, 4a/01, 4b/05,
4b/07, 5a/01, 5a/01, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 5b/04, 5b/05, 5b/08, 5b/09, 6a/01, 6a/01,
6a/02, 6a/03, 6a/04, 6a/04, 6a/05, 6a/06, 6b/04, 6b/05, 6b/06, 6b/07, 6b/08, 7a/01,
7a/02, 7a/03, 7a/08, 7b/01, 7b/07, 7b/07, 7b/08, 8a/01, 8a/05, 8a/05, 8a/08, 8b/02,
8b/03, 8b/05, 8b/08, 8b/09, 9a/01, 9a/01, 9a/04, 9a/05, 9b/03, 9b/04, 9b/07, 9b/09,
10a/06, 10a/09, 10a/09, 10b/09, 11a/08, 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/07, 11b/07,
11b/07, 11b/09, 11b/09, 12a/02, 12b/01, 12b/03, 12b/05, 12b/06, 12b/06, 12b/08,
13a/01, 13a/02, 13a/02, 13a/03, 13a/04, 13a/04, 13a/06, 13a/06, 13a/07, 13a/07,
13a/09, 13b/02, 13b/03, 13b/04, 13b/07, 13b/08, 14a/03, 14a/03, 14a/05, 14a/08,
14a/08, 14a/09, 14b/05, 14b/05, 14b/07, 15a/01, 15a/01, 15a/03, 15a/03, 15a/04,
15a/05, 15a/07, 15a/07, 15a/10, 15b/01, 15b/02, 15b/04, 15b/04, 15b/05, 15b/06,
15b/08, 16a/01, 16a/03, 16a/03, 16a/04, 16a/04, 16a/09, 16b/06, 16b/08, 16b/09,
17a/02, 17a/02, 17b/02, 17b/04, 17b/05, 17b/06, 17b/08, 18a/01, 18a/01, 18a/02,
18a/03, 18a/05, 18a/06, 18a/06, 18a/06, 18a/08, 18a/09, 18b/01, 18b/04, 18b/05,
18b/09, 19a/01, 19a/02, 19a/03, 19b/04, 19b/07, 19b/09, 20a/03, 20a/04, 20a/07,
20a/07, 20a/08, 20a/09, 20b/01, 20b/02, 20b/04, 20b/08, 20b/09, 21a/01, 21a/09,
21b/02, 21b/03, 21b/04, 21b/06, 22a/08, 22b/02, 23a/02, 23a/04, 23a/04, 23b/08,
25a/06, 25a/07, 25b/01, 25b/02, 25b/02, 25b/04, 25b/05, 25b/05, 25b/06, 25b/07,

25b/08, 26a/02, 26a/03, 26a/09, 26b/01, 26b/03, 26b/04, 26b/07, 27a/01, 27a/01,
27a/01, 27a/06, 27a/08, 27b/01, 27b/05, 27b/08, 27b/08, 27b/09, 28a/03, 28a/08,
28b/01, 28b/02, 28b/04, 28b/07, 28b/08, 29a/02, 29a/05, 29a/08, 29a/09, 29b/04,
29b/05, 29b/06, 29b/06, 29b/07, 29b/09, 30a/01, 30a/01, 30a/01, 30a/02, 30a/04,
30a/04, 30a/05, 30a/05, 30b/01, 30b/05, 30b/06, 30b/07, 31b/01, 31b/02, 31b/03,
31b/05, 32a/02, 32a/03, 32a/05, 32a/07, 32b/01, 32b/03, 32b/04, 32b/08, 32b/08,
32b/09, 33a/01, 33a/01, 33a/04, 33a/05, 33a/06, 33a/07, 33a/09, 33b/02, 33b/03,
33b/05, 33b/05, 34a/09, 35b/02, 35b/02, 36a/04, 36a/05, 36b/01, 36b/08, 36b/09,
37a/03, 37a/07, 37a/07, 37b/03, 37b/08, 37b/09, 37b/09, 38a/01, 38a/02, 38a/02,
38a/07, 38a/09, 38a/09, 38b/04, 38b/07, 39a/01, 39a/03, 39a/03, 39a/04, 39a/06,
39a/09, 39b/04, 39b/05, 39b/06, 39b/07, 39b/09, 40a/01, 40a/05, 40a/06, 40a/09,
40b/01, 40b/06, 40b/07, 40b/07, 41a/07, 41a/08, 42a/01, 42a/03, 42a/03, 42a/04,
42a/04, 42a/09, 42b/03, 43a/04, 44a/02, 44a/06, 44b/01, 44b/02, 44b/03, 44b/03,
44b/04, 44b/05, 44b/09, 44b/09, 44b/09, 44b/09, 45a/01, 45a/05, 45a/06, 45a/08,
45a/08, 45a/09, 45b/03, 45b/04, 45b/05, 46a/02, 46a/08, 46b/06, 46b/07, 47b/01,
47b/05, 47b/06, 47b/08, 48a/01, 48a/03, 48a/06, 48a/09, 48b/06, 48b/07, 48b/07,
48b/07, 48b/08, 48b/09, 48b/09, 49a/04, 49a/05, 49b/02, 49b/04, 49b/06, 49b/07,
49b/07, 49b/08, 49b/08, 49b/09, 50a/04, 50a/05, 50a/05, 50a/05, 50a/05, 50a/08,
50a/08, 50a/08, 50b/01, 50b/01, 50b/01, 50b/02, 50b/03, 50b/05, 50b/07, 51a/01,
51a/07, 51b/07, 51b/08, 51b/09, 51b/09, 52a/03, 52a/03, 52a/04, 52a/04, 52a/06,
52a/06, 52a/07, 52a/07, 52a/08, 52a/09, 52b/01, 52b/02, 53a/02, 53b/04, 54a/01,
54a/08, 54a/08, 54a/09, 54b/01, 54b/02, 54b/08, 54b/08, 55a/02, 55a/03, 55a/08,
55b/01, 55b/01, 56a/02, 56b/01, 56b/06, 56b/08, 56b/08, 57a/01, 57a/02, 57a/05,
57a/05, 57a/05, 57a/06, 57a/09, 57b/01, 57b/01, 57b/04, 57b/06, 57b/08, 58a/02,
58a/02, 58a/04, 58a/06, 58b/02, 58b/03, 58b/04, 58b/04, 58b/08, 59a/01, 59a/03,
59a/03, 59a/04, 59a/06, 59a/06, 59a/09, 59b/05, 59b/06, 60a/01, 60a/04, 60a/04,
60a/08, 60a/08, 60b/02, 60b/03, 60b/07, 60b/09, 61a/02, 61a/03, 61a/04, 61a/04,
61b/02, 61b/03, 61b/05, 61b/08, 62a/03, 62a/04, 62a/05, 62a/06, 62a/06, 62a/07,
62a/09, 62b/02, 62b/03, 62b/04, 62b/05, 62b/09, 63a/01, 63a/02, 63a/02, 63a/03,
63a/05, 63a/06, 63a/09, 63b/01, 63b/02, 63b/03, 63b/07, 63b/08, 63b/09, 64a/01,
64a/02, 64a/04, 64a/05, 64a/07, 64a/08, 64b/01, 64b/02, 64b/02, 64b/02, 64b/05,
64b/06, 64b/07, 64b/07, 65a/02, 65a/03, 65b/01, 65b/04, 65b/05, 65b/07, 65b/07,

65b/08, 66a/04, 66a/06, 66a/07, 66b/02, 66b/03, 66b/03, 66b/04, 66b/08, 66b/08,
 67a/01, 67a/02, 67a/02, 67a/03, 67a/03, 67a/05, 67a/07, 67a/08, 67b/06, 67b/07,
 67b/08, 67b/08, 67b/09, 67b/09, 68a/01, 68a/03, 68a/03, 68a/06, 68a/08, 68a/09,
 68a/09, 68b/01, 68b/01, 68b/03, 68b/04, 68b/05, 68b/07, 68b/08, 68b/09, 69a/01,
 69a/02, 69a/04, 69a/05, 69a/08, 69a/08, 69b/01, 69b/01, 69b/02, 69b/03, 69b/04,
 69b/06, 69b/07, 69b/08, 69b/09, 70a/03, 70a/05, 70a/07, 70a/09, 70b/02, 70b/02,
 70b/07, 71a/02, 71a/05, 71a/08, 71b/01, 71b/01, 71b/02, 71b/05, 71b/06, 71b/07,
 72a/03, 72a/05, 72a/07, 72b/02, 72b/04, 72b/05, 72b/07, 72b/07, 72b/08, 72b/09,
 73a/02, 73a/02, 73a/03, 73a/04, 73a/07, 73b/01, 73b/08, 73b/09, 73b/09, 74a/01,
 74a/02, 74a/03, 74a/06, 74b/03, 75a/01, 75a/04, 75a/04, 75a/08, 75a/09, 75b/01,
 75b/02, 75b/07, 76a/02, 76a/02, 76a/03, 76a/04, 76a/07, 76a/08, 76a/09, 76a/09,
 76b/01, 76b/02, 76b/04, 76b/06, 76b/07, 76b/07, 76b/08, 77a/02, 77a/03, 77a/04,
 77a/05, 77a/06, 77a/08, 77a/09, 77b/01, 77b/08, 78a/01, 78a/01, 78a/02, 78a/03,
 78a/08, 78b/01, 78b/01, 78b/01, 78b/02, 78b/02, 78b/08, 78b/09, 79a/01, 79a/02,
 79a/02, 79b/03, 79b/05, 79b/09, 80a/01, 80a/04, 80a/07, 80a/08, 80a/09, 80b/01,
 80b/08, 80b/08, 81a/03, 81a/04, 81a/05, 81a/06, 81b/09, 82a/05, 82a/06, 82a/07,
 82b/08, 83a/01, 83a/05, 83b/03, 83b/04, 83b/06, 83b/07, 83b/08, 84a/01, 84a/02,
 84a/02, 84a/06, 84a/07, 84b/05, 85a/05, 85a/09, 85b/01, 85b/02, 85b/05, 85b/08,
 85b/09, 86a/09, 86a/09, 86b/01, 86b/02, 86b/04, 86b/06, 86b/08, 86b/08, 86b/08,
 87a/02, 87a/02, 87a/06, 87a/06, 87b/01, 87b/06, 87b/06, 87b/06, 88a/07, 88a/08,
 88a/09, 88b/04, 88b/08, 89a/04, 89a/06, 89a/06, 89a/06, 89a/09, 89b/01, 89b/07,
 90a/02, 90a/03, 90a/07, 90a/08, 90a/09, 90b/04, 90b/05, 90b/08, 90b/08, 90b/09,
 91a/01, 91a/02, 91a/03, 91a/04, 91a/09, 91b/04, 91b/07, 91b/08, 92a/01, 92a/02,
 92a/03, 92a/05, 92a/07, 92b/02, 92b/03, 92b/05, 92b/06, 92b/09, 93a/01, 93a/01,
 93a/02, 93a/05, 93a/07, 93a/08, 93b/01, 93b/02, 93b/07, 94a/03, 94a/05, 94a/06,
 94a/06, 94a/07, 94b/05, 94b/08, 95a/02, 95a/03, 95a/06, 95a/07, 95a/09, 95b/01,
 95b/02, 95b/05, 96a/05, 96a/05, 96a/06, 96b/02, 96b/04, 96b/06, 97a/06, 97a/08,
 97a/09, 97b/01, 97b/04, 97b/04, 97b/08, 98a/03, 98a/04, 98a/05, 98b/09, 98b/09

[=791]

oltur- 1. Oturmak.

(نشستن) *anıñ aşlı tuman çıkindın bolğay kim ol hedlarda ʿalef üzere olturur ve eçki ol ʿalefni sewer (98b/09)*

2. Huzurda bulunmak.

(نشستن) *keltürmişler anıñ hātunı ʿabde ʿabdu'llāh oğlu yezīdnuñ kıızı ermiş anıñ katında*
olturur ermiş (26b/03)

3. Tahta geçmek.

(نشستن) *bağsladı kaçan hādī halīfālıķğa* **olturğanda** *öz karındaşı reşīdge ıda birdi*
(36a/04)

4. Binmek.

(نشستن) *kıyaş toğmışda teñizniñ tüpünü körebilgeyler kiçig kemilerge* **olturğaylar** *taķı*
mağāřka : *yaʿni çomğan yirge: bargaylar* (14b/03)

5. Konmak.

(نشستن) *çibin ol suw tigresine tiz kitmegey ve her yirge kim ol suw tigse çibin aña*
olturmağay (89a/06)

6. Ağrısı bulunmak.

(نشستن) *anteg kim anıñ üze tiş zaħmı* **olturmuş** *bolğay taķı köp bolğay* (19a/01)

o.-ğanda 36a/04

o.-ğay 13b/07

o.-ğaylar 14b/03

o.-mağay 89a/06

o.-mış 19a/01, 43b/02

o.-ur 26b/03, 37b/09, 98b/09

[=9]

on On.

(ده) *ol otuz dāne kim qalmış bolğay* **on** *dāne edğürekdin kılğaylar* (21b/02)

(عشر) *tebnīniñ taķı ʿadesīniñ zeytūnīniñ bahāsı* **onğa** *tegi ve ciřşīniñ bahāsı kiçig*
yinçüdin artmağay (24a/05)

o. 21a/06, 21b/02, 21b/02, 21b/02, 21b/03, 22b/02, 22b/07, 23a/08, 24a/03, 27a/09,
32b/02, 41a/04, 41a/04, 41b/06, 41b/07, 47a/01, 47a/01, 48b/01, 48b/01, 53a/09,
55b/04, 71b/04, 94b/07, 95a/02, 95b/07

o.+ğa 24a/05, 24a/07

o.+nuñ 24a/07

[=28]

onlar Onlar.

(اشان) *uluğ bıçaq destesi hotū tişindin mekkege iletmiş erdük onlar hotūnı taleb kılur ermişler* (90b/03)

o. 90b/03

[=1]

oñ İyileşmek, şifa bulmak.

• **on saǵal-** *anıñ isig isitmesi bolsa ol hālde oñ saǵalǵay ol nerse kim yāķūt oǵşaş bolǵay* (38a/02)

(شفا يابد)

o. 38a/02

[=1]

oraq Orak.

(داس) *muhtelif nerseler eger andın āletler kılsalar oq temūri taķı oraq kim anıñ kiyik taķı bōrū tutqaylar* (89a/08)

o. 89a/08

[=1]

orın Tutuklı.

(شهر بند) *ol mütevekkil muqayyed qolında erdi sormışlar orındın kim bu dürcde nik bar aytı* (61b/08)

o.+dın 61b/08

[=1]

orman Orman.

(بيشه) *ve yaz taķı ol ormanlar yılan köp turur* (97a/06)

• **qarañǵı ormanlar** Sık ormanlar.

(بيشه) *şandal tireki qatıǵ cezirelerde turur ve qarañǵı ormanlarda kış çün yapraqı yoķ turur* (97a/06)

• **ormanda yazıda** Issız yerler.

(.) *her kayda kim kiçer erdi (...) ormanda yazıda turetgen cānvārlar andın qaçar erdiler* (68a/04)

o.+da 68a/04

o.+lar 97a/06

o.+larda 97a/06

[=3]

orta 1. İki nokta ortasında.

(ميان) *ol yıgaç kesekiniñ ortasında bağlağaylar taķı çomğuçı burnını bağlağay*
(14b/08)

2. İki renk arasında.

(ميان) *barça renger aķ birle kara ortasınd(a) bolurlar* (11a/02)

3. Orta kalitede bulunan, vasatī.

(ميان) *ol otuz dāne kim qalmış bolğay on dāne edğürekdin qılğaylar ve on dāne ortadın*
ve on dāne yamandın (21b/02)

4. İçinde.

(ميان) *aķ ranglığ qın kibi enārga oğşaş ve anıñ ortasında yāķūt pāraları bar* (32a/03)

5. Arasında.

(ميان) *kim imdi elmās suw yollarında bolğay beyik tağlar ortasında kim anıñ üstinde*
suw yolları bar (49b/06)

6. İnsanlar arasında.

(بين) *anıñ birle özge kişiler ortasında köp huşümet tüşgey* (59b/03)

7. İç bölgeler.

(ميان) *edğürek ma^cdeni hindistān tarafında turur hind vü çīn ortasında ve ol biş türlüg*
bolğay (60a/01)

o. 17a/09, 56a/07, 56a/07, 86b/04

o.+dın 21b/02

o.+nıñ 47a/02

o.+sı 18b/03, 23a/02, 96b/01

o.+sında 11a/02, 11a/09, 12a/08, 13a/02, 13a/05, 13b/05, 14b/07, 18b/05, 19b/01,
32a/02, 32a/03, 44b/04, 45a/01, 46b/01, 46b/02, 49b/06, 51b/08, 52b/01, 59b/03,
59b/05, 60a/01, 64b/08, 64b/08, 72b/03, 72b/09, 78a/01, 78b/03, 78b/03, 81a/04,
82a/08, 85a/03, 85b/09, 88b/04, 88b/05, 94b/05, 97b/01

o.+sındın 58b/05, 94b/06, 97b/02, 97b/02, 97b/03

o.+sını 45a/08

[=51]

ortaçaqlı Orta boyutlu, orta hacimli.

(ميانه) *bu rüzgārda anteg qılurlar kim ol ortaçaqlı on dāne yamañga yawuķraq turur*
(21b/03)

o. 21b/03, 21b/04, 55b/06

o.+sını 23a/02, 23a/03

[=4]

ortak 1. Aynı özellikleri paylaşan.

(مشترك) *her unsurda iki keyfiyet bar turur ve ikisi bir keyfiyette **ortak** tururlar* (4b/02)

(اشتراك) *biri biriye yavuşmuş bolğay neteg kim yil birle ot ikisi harāratda **ortak** tururlar*
(4b/03)

2. Birlikte iş yapılan kişi, ortak.

(شريك) *kaçan ma^cdenlerde tağ karğıcılarga bir kesek tarāvatlğ la^l ilge kirse anı*
ortakdın yā ma^cden müşerreflerindin kizlegeyler (53a/01)

o. 4b/02, 4b/03

o.+dın 53a/01

[=3]

ortaklık 1. benzerlik

(اشتراك) *ruṭubat keyfiyetindin suw birle havā arasında **ortaklık** bar tağı düşmanlıkı bar*
bar (04b/09)

(.) *tört unsur aşl ve madda tururlar bir qarārda ve **ortaklık** munlar arasında her bir*
şüretniñ köşesi turur (6a/08)

(مشاركت) *bireri ol turur kim katıglık **ortaklığının** taş birle temür ve pülāddın ot hāşıl*
bolur (77b/01)

• **ortaklık tüş**- İki madenin birleşmesi.

(ازدواجى افتد) *bireri iki cism filizātdın **ortaklık tüşe** bolmaq vāsıtasındın reng kıtur*
(77b/03)

o. 4b/09, 5a/04, 6a/08, 77b/03, 85a/02

o.+1 81a/04

o.+ındın 77b/01

[=7]

ot (I) 1. İlaç yapmak için kullanılan ot.

(دارو) *balğamnı kisgey çün özge **otlar** birle qarıştursalar keçükke islām kılğay* (83a/06)

2. Deniz altındaki otlar, mercan resifleri

(.) *tirekler ve yirdin bitgen **otlar** teg tağı mercān teg kim ol vāsıta turur* (77b/09)

● **içni savutur otlar** Bir tür tiryak, panzehir, Kral Mithradates tarafından zehirlenmelere karşı geliştirmiştir.

(مثریدیطوس) *faşl şerîf ma^ccünlar şıfatında tiryāk teg ve içni savutur otlar teg bu iki ma^ccün dārūlar ba^czi ol turur kim ilge kelmez (92b/09)*

● **köz otı** Göz hastalıklarının tedavisi için kullanılan otlar.

(دارو چشم) *şām birle mağrib yirlerinde köprek tutkaylar andın köz otlarına ve tiş otlarına işge sürgeyler (65b/03)*

(ادويه) *köz otlarında amel kılğaylar közge cilā birgey ve köz nūrın arturğay (70b/04)*

o.+lar 42a/06, 77b/09, 83a/06, 83b/08, 92b/09

o.+larda 66b/05

o.+larına 65b/03, 65b/03, 65b/06, 66a/03, 67b/01, 70b/08, 73a/04, 96a/07

o.+larında 25a/03, 43a/01, 55b/07, 59b/07, 70b/04, 74a/04, 75b/08, 82b/06, 84b/09

[=24]

ot (II) Ateş.

(اتش) *kāfūrnu sinamak piyālağa koyup otda koyğaylar eger tamām irise hāliš bolğay (97b/06)*

(خلاص) *altun kim şan^cat birle kılsalar otdın çıkmağay (82b/02)*

● **ot rengi** Ateş rengi, ateş kızılı.

(رنگ اتش) *niçe katla otқа kevürseler ançaçaklı isitseler kim ot rengin tutsa hergiz yaman bolmağay (31b/06)*

o. 3a/05, 3a/09, 3b/09, 4a/09, 4a/09, 4b/03, 4b/04, 4b/07, 4b/07, 5b/08, 6a/03, 6a/03, 6a/06, 6a/08, 9b/07, 24a/08, 30a/04, 30b/06, 30b/08, 31b/06, 38b/03, 38b/04, 38b/07, 46b/04, 56a/08, 57b/03, 59a/08, 59a/08, 67a/01, 67a/02, 71a/09, 71b/07, 76b/01, 77b/01, 78a/02, 79a/06, 91a/05

o.+da 30b/06, 37a/01, 38a/03, 38a/04, 38b/01, 38b/09, 42a/04, 46b/04, 60a/05, 82b/05, 97a/01, 97a/01, 97b/06

o.+dın 42a/05, 66b/04, 82b/02, 82b/03

o.+ğa 72a/04, 81b/09

o.+ın 84b/09

o.+қа 10a/02, 24a/08, 31b/06, 39a/05, 42a/04, 66b/03, 72a/04, 73a/05, 73b/01, 82b/04, 88b/05, 95b/08, 96b/04

o.+nı 10a/03, 61b/01

o.+nın 3b/04, 4a/06, 39a/06

[=101]

otuz Otuz.

(سى) **otuz** derem agrı yinçü kim ğırbaldın aşığa kiçse yeti yipke tizgeyer (20b/01)

o. 14b/07, 20b/01, 20b/03, 20b/06, 21a/03, 21a/09, 21b/02, 22b/02, 23b/01, 41a/04, 43b/09, 48b/04, 53a/09, 55b/04

[=14]

ov- Ovmak, ufalamak.

(مالیده بودن) **ol** muhkem pāralar kim il birle **ovmuş** bolğaylar ħālīş kāfūr bolğay (97b/08)

o.-mış 97b/08

[=1]

-Ö-

ög- Övmek.

(حمد) **ögmek** tañrıka kim yaratkan turur tañsuk yaratıǵlıǵlarını taķı ārāyişlerni taķı ilhām birici ħalāyıklarka taķı yollarını kođǵan turur (01b/02)

(حمده) **anıñ** uluǵluǵına eksüklük taķı yoķ turur ‘ayb **öger miz** tiler miz taķı tevekkül kılur mız (1b/09)

(محمدت) **bu** söz asrı hoş keldi ve ta‘accub kıldı ve meni köp **ögdi** buyurdı (29b/01)

(پسندیدن) **kaçan** az sarılıǵa urǵay yaħşıraķ **öggeyer** (16a/01)

ö.-di 29b/01

ö.-ermiz 1b/09

ö.-geyer 16a/01

ö.-mek 1b/02

[=4]

ög- Ezmek, öǵütmeκ.

(مسحوق) **carpnı** tögüp tiş otlarına işge sürgeyer ve eger **ögüp** burunğa sipseler ķannı tıǵay (65b/06)

ö.-üp 65b/06

[=1]

ögmeklik Övmek.

(حمده) *öğret(t)i kişi kudreti birle ādamīlarķa çıkarķanlıķını ni barını teñizniñ içinde*
ögmeklikde yahşıraķı aña turur (01b/07)

ö.+de 1b/07

[=1]

öğret(t)i Bilgi, bilim.

(علم) *ni barķa ʿālamlıǵlar üze taşlarınñ hāşşiyetni taķı* **öğret(t)i** *kişi kudreti birle*
ādamīlarķa çıkarķanlıķını

ö. 1b/06

[=1]

öğül-

• **öğülmüş tut-** Beğenmek, beğenilmek.

(پسندیدن) *kim özi birle tutsa düşmanına firūzlıķ tapķay ve pād-şāhlar anı* **öğülmüş**
tutarlar (55b/08)

• **öğülmüş bol-** Hoş karşılanmak, uygun görülmek.

(پسندیدن) *baʿzı fuķķaʿīnı ramādī hisābındın sanarlar taķı renglerde iħtilāf* **öğülmüş**
bolmaǵay (17b/02)

ö.-miş 17b/02, 18a/04, 19a/04, 19a/05, 19b/01, 19b/02, 21b/07, 50b/09, 55b/08,
90b/02

[=10]

öksürük Öksürmek.

(سرفه) *marķaşışānıñ hāşşiyetini* **öksürüklerge** *ve köz otlarına ķılǵaylar köz nūrını*
arturǵay (66a/02)

ö.+lerge 66a/02

[=1]

öküz Öküz.

(كاو) *ve ol hindistān* **öküzniñ** *ötinde bolǵay niçe kim öt içinde bolsa carp bolǵay*
(62b/05)

ö. 90a/07

ö.+niñ 62b/05

[=2]

öl- Ölmek.

(مردن) *eger simāb külini ta'ām birle qarıştursalar kaçan sıçkan anı yese hemān zamān*
ölgey (81a/02)

● **ölmüş simāb** Ölmüş civa.

(سیماب کشته) *anteg kim aşğadın çıqğay **ölmüş simāb** bit ve özge cānvārlar kim ādem*
endāmında toğarlar (80b/09)

ö.-düler 50a/07

ö.-er 50a/05

ö.-gey 76a/02, 81a/02

ö.-geyler 74b/03

ö.-miş 80b/09

ö.-se 14a/04

[=6]

öldür- (krş. öltür-) Öldürmek.

(کشتن) *kaçan kaplanı **öldürürseler** nerük anıñ qarındın çıkar* (91b/08)

ö.-seler 91b/08

[=2]

öltür- (krş. öldür-) Öldürmek.

(کشتن) *eger pūranı qarınğa yaqsalar hāşşiyet birle içegi kırtlarını **öltürgey*** (75a/08)

(هلاک کردن) *anda zehrlikı bar öpkenı kırutqay ve bolğay kim **öltürgey*** (76a/05)

ö.-diler 50a/09

ö.-gey 75a/08, 76a/05

ö.-mezdin 94b/03

[=5]

öltürgen Öldürücü.

(کشنده) *köz ve kılaq hāşşiyetini simāb zehri turur **öltürgen** ve anıñ ba(d)-zehri sezāb*
turur (80b/07)

● **öltürgen zehr** Öldürücü zehir.

(زهر مهلك) *ba'zı tabīblerdin aytıp tururlar kim anda **öltürgen zehr** bar* (71a/03)

ö. 71a/03, 80b/07

[=2]

ölü (krş. ölüğ) 1. Ölü

(مرده) *şehveni zaʿf kılğay ve eger **ölüğe** sipseler köp müddet ol heyyet birle kılğay*
(98a/03)

2. Sönük, parlak olmayan.

(مرده) *munteg bolsa aña mürde okurlar ve baʿzı **ölü** fîrüzadın yüzün soyarlar* (55a/01)

ö. 55a/01

ö.+ge 98a/03

[=2]

ölüg (krş. ölü) Ölü.

(مرده) *ol hedge tegrü kim eger **ölügge** bağlasalar anıñ qanı kiç savuğay* (42b/03)

ö.+ge 42b/03

[=1]

ölüm Ölmek, yok olmak.

(هلاکت) *isine eger sirke birle qaynatsalar ve yaqsalar islām kılğay ve eger yiseler*
***ölümdin** qorquğ bolğay* (85a/06)

• **ölüm qorquğı** Ölüm korkusu.

(هلاک) *ʿafn buhārlar andın çıqğay ve nefes urmağa āsān bolğay ve **ölüm qorquğı***
bolmağay (44b/08)

ö. 44b/08

ö.+din 44b/06, 85a/06

[=3]

ʿömr (< Ar. *ʿumr*) 1. Ömür, yaşam.

(عمر) *qaçan mehdīniñ **ʿömr**i āhır boldı bu iki pāra yāqūt bar ermiş* (36a/01)

ö. 85b/09

ö.+i 36a/01

[=2]

ön Ön, ön taraf.

(.) *kim anlarnıñ şüretleri müteğayyir ve mütebeddil bolur sebebler birle neçük kim suw*
***ön** şüretini soyar* (4a/08)

ö. 4a/08

[=1]

öñin Başka, dışında.

(غيران) *ol cevher kim taş cinsindin turur taķı andın **öñin** ya'ni köp taşlar bar kim aña cevher temesler (02b/07)*

ö. 2b/07

[=1]

öpke Akciğer.

(شش) *anıñ tabī'atı isig ve kuruğ turur bir derecede ve anda zehrliki bar **öpkeni** kuruṭqay ve bolğay (76a/05)*

ö.-ni 76a/05

[=1]

örge Hayırsahibi, seçkin kimseler.

(اخيار) *şalavāt ayur mız **örge**ñler üze yaratılğanlardın kim ol muḥammed turur şalla 'llāhu 'aleyhi ve 's-sellem uruğına kim arığ tururlar (2a/01)*

ö.+ler 2a/01

[=1]

örs Örs.

(سندان) *eger temür **örsge** koysalar ve çeküç aña ursalar çeküçke batqay (51a/08)*

ö.+ge 51a/08

[=1]

öş Islak, nemli.

(تری) *aña birse ta ağızında tutsa isiglik sebebindin ve ağız **öşündin** zehr teşükde ḥal bolğay (39b/03)*

ö.+ündin 39b/03

[=1]

öşlüg Nemlilik, ıslaklık.

(رطوبت) *keltürürler ol artuğ türlüg turur **öşlüglerini** özine tartqay ve şan'atlarda isti'māl kılğaylar (75a/01)*

• **öşlüg kıl**- Nemlendirmek.

(تری کردن) *қақан ol altunni kim cevher birle қарışmış bolğay iritgeyler ol cevher **öşlüg** kılğay (86b/01)*

ö. 86b/01

ö.+lerni 75a/01

[=1]

öt Öd, safra kesesi.

(زهرة) *anıñ rengi sarı turur yumurtka sarısı teg ve asrı yumşaq bolğay ve ol hindistān öküznıñ **ötinde** bolğay* (62b/05)

(ازهره) *eger pūranı sām abraş **öti** :ya'ni kīseliki: birle qarıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar kaçqaylar* (75a/04)

ö. 62b/06

ö.+i 75a/04

o.+inde 62b/05

[=3]

ötrü Ötürü, dolayı.

(.) *ol yöndin **ötrü** kim niçeme kim öz heddinde bolsa ermiş bolğay* (3b/01)

ö. 3b/01

[=1]

öz 1. Kendi, kendisi.

(خود) *iligini ol yipke urğay taķı suw üzre çıkğay taķı **özini** kemige salgay* (15a/08)

(خویش) *ol qarı avretge tegürür erdim ve anıñ du'āsını yolda **özümge** bezreke kılur erdim* (28a/09)

(خویشتن) *eger kişiniñ köksi agrır bolsa bir pāra andın **özi** birle tutsa sağlık tapqay* (70b/08)

● **özine tart-** Kendine çekmek.

(رودن) *kaçan kemi anıñ yawuğına yetse ni kim temür ol kemide bolsa **özine tartmağ**a başlağay* (60b/07)

(جذب کردن) *ķalın mağnāṭīs kim veznde biş mişķāl temürni **özine tartar*** (60b/09)

(خویش کشیدن) *otni köp taşlar keltürüp tururlar kim cevherni **özine tartar** ammā belgölük ermez* (61b/02)

(خود کشیدن) *bir taş taķı bar kim saçını özine tartar ve taş bar kim itni **özine tartar*** (61b/05)

● **özi köy-** Sinirlenmek, öfkelenmek.

(خشمکین) *bu evānīdin biri benim hizmetkarlarım ilinde sınar bolsa ol kağğuluk bolğay ve benim **özüm köygey*** (59a/06)

(عتاب) *ve **özi köyüp** turdı taķı ayttı kim bu şüret islām ši'ārına lāyık ermez* (49a/01)

ö. 3b/01, 3b/03, 3b/04, 5b/03, 34b/01, 36a/04, 39a/07, 42a/05, 46a/01, 47a/06, 50a/07, 57a/07, 66a/01, 66a/02, 66b/05, 68a/08, 69b/07, 70a/06, 78a/06, 82a/01, 82a/03, 87b/02, 87b/02, 87b/04, 87b/09, 89b/06, 97a/09

ö.+i 42a/08, 42b/02, 47a/03, 47a/05, 49a/01, 49a/02, 53a/03, 55b/08, 56b/01, 56b/06, 58a/03, 59a/07, 59b/02, 62b/03, 63b/08, 65a/09, 66b/07, 67b/08, 69a/02, 70b/08, 71b/04, 81b/05, 87b/08, 87b/08, 90b/04

ö.+indin 14b/05

ö.+ine 55a/09, 56b/03, 60b/02, 60b/07, 60b/09, 61b/02, 61b/04, 61b/05, 61b/05, 61b/05, 75a/01, 97a/07

ö.+ini 15a/08

ö.+iniñ 36a/02

ö.+leri 69b/07, 94a/06

ö.+lerindin 77b/05

ö.+üm 28b/03, 59a/06

ö.+ümge 28a/09

ö.+ümni 59a/06

[=75]

özge 1. Başka, diğ̈er.

(غيران) *eger un yirine nişāste kılsala(r) bir özge türlüg helvā bolur* (07b/04)

(ديكر) *balğamni kisgey çün özge otlar birle qarıştursalar keçükke islām kılğay* (83a/07)

(غير) *ve niçe yirlerde taqı körünür ammā nişābūrīdin özge barçası yaman bolğay* (54a/07)

2. Diğ̈er, kalan.

(باقى) *iki aydın artuq bolmas yazniñ ısısı çakında kim suw isig bolur taqı yılñıñ özge çakında sowuq bolur* (14b/01)

● ve özge teg Ve başka.

(و غيران) *anlar ortasında tefāvut köp bolğay yaşılıkda fistikī ve zümürürdī ve zengārī taqı nefī ve özge teg* (11b/01)

ö. 2a/05, 4a/01, 4a/02, 4a/04, 4b/01, 5b/01, 5b/06, 6a/06, 6b/09, 7a/03, 7a/04, 7b/01, 7b/03, 7b/04, 8b/06, 9a/08, 10a/07, 10b/04, 11b/01, 11b/06, 11b/08, 12a/01, 12a/04, 14a/01, 14b/01, 16a/07, 16a/07, 17b/03, 22a/05, 22a/06, 24b/03, 28a/08, 31b/01, 31b/01, 31b/04, 31b/09, 32b/04, 34a/07, 41b/09, 42a/02, 42a/02, 42a/03, 42b/01,

44a/07, 46b/02, 50a/01, 51a/02, 51a/07, 52a/01, 52a/02, 54a/01, 54a/07, 56a/09,
57a/07, 58b/01, 59b/03, 60a/03, 61b/01, 63a/02, 63b/08, 67a/02, 69b/04, 71a/03,
72a/03, 74a/07, 74b/07, 77b/06, 77b/07, 78a/01, 80b/02, 81a/06, 81b/03, 83a/06,
83a/07, 87a/06, 88a/04, 88a/07, 89b/02, 89b/08, 89b/09, 90b/02, 91a/01, 91b/05,
92a/02, 93a/08, 93a/08, 93b/07, 94b/03, 95a/03, 95a/04, 95b/06, 95b/09, 96b/05,
97b/05

ö.+de 5b/04

ö.+din 82b/05

ö.+ge 96b/04, 98a/05

ö.+lerde 23a/04

ö.+lerge 98a/05

ö.+ni 19a/04, 83b/05

ö.+si 20a/09, 93a/03

ö.+sin 20a/05

ö.+sini 20a/02

[=108]

-P-

pād-šāh (< Far. *pād-šāh*) 1. Padişah, hükümdar.

(پادشاه) *‘ādil pād-šāh kāan hızmātına iletmişler kāanga hoş kelmiş kim aña oḥşaş körmeyin erdi* (52b/06)

(ملک) *bu ‘adīmü’l-mişl turur burunğı tārīhde burunğı pād-šāhlar hazīnalarında hiç kişi nişān birgeni yok* (49a/08)

2. Tanrı.

(اطیم شاه) *arığlık ve ‘aybdın yıraç bolmaklık ol pād-šāhka kim emri uluğ turur* (06b/06)

p. 2a/03, 2a/04, 2a/07, 29b/08, 52b/06, 68a/06, 88a/07

p.+ka 6b/07

p.+lar 2b/02, 22a/07, 49a/06, 49a/08, 52b/05, 55b/08, 55b/08, 65a/02, 72a/09, 76b/01,
77a/07, 90b/01, 90b/05, 93a/08, 93b/03, 94a/02

p.+larının 93b/05

p.+larnın 22a/07

[=26]

pāk (< Far. *pāk*) Arılık, temizlik.

(تقدس) *ot birisi suw birisi yıl birisi topraq vācibū 'l-vücūd taḥrī ta'ālā turur pāk taḥrī eyle kudreti kim ezeli turur* (03a/05)

p. 3a/05

[=1]

papas (< Yun. *papas*) Brahman, hind din adamı.

(برهمن) *ol taḡḡa bardı ḡārı kördi bir papası anıñ içinde ol ir papasdın sordu* (33b/02)

p. 33b/04, 33b/06, 33b/07, 33b/09, 34a/06

p.+dın 33b/03

p.+ı 33b/02

p.+қа 34a/03

[=8]

pāra (< Far. *pāra*) 1. Parça.

(پاره) *papas bir pāra kızıl yākūt bir mişkālḡa yawuq ol irge birdi* (33b/05)

(جزو) *bir pāra ol kamuşdın taḡı bir pāra şalaya kılınmış yinçüdin taḡı ikisini birge ḡātun kişi süti birle izgey* (25a/07)

(.) *anıñ üçün kim uluḡ pāra elmās imdi nādir tüşgey* (51b/03)

2. Mikdar.

(قدری) *eger zümürriid yüzinde azḡına aqlıq bolsa tuz teg bir pāra nil yaḡ birle hoş kaynatḡaylar* (48a/03)

(پاره) *ve bir pāra pānīd anıñ birle tögseler ve ḡastalıklarḡa ḡoysalar iritgey* (73b/05)

• **pāra bol-** Kırılmak, parçalanmak.

(شکسته شدن) *ḡabī'at ḡükmince öz yirini ḡaleb kılḡay bu sebebdin pāra bolḡay* (39a/07)

• **pāra pāra bol-** Parça parça, un ufak olmak.

(مفتت شدن) *bu balçıklar kuyaşnıñ isigliki sebebindin ḡurusa ve pāra pāra bolsa taḡı ol cezvlerniñ yapuşmaḡı bāḡıl bolḡay* (12a/02)

• **pāra pāra kıl-** Parçalamak.

(پاره کردن) *tevārīḡ kiteblerinde yād kılınıp turur ve meşhūr turur ve ol levḡ sindı ve anı pāra pāra kıldılar andın ḡaşlar kıldılar* (45b/04)

• **yirnin pāraları** Madde, dünyada ve evrende bulunan madde.

(اجرام ارض) *suwnuñ isigliki ḡālib bolsa yirniñ pāralarıña kim suw birle ḡatışmış bolḡay* (10a/01)

p. 11b/03, 12a/02, 12a/02, 25a/07, 25a/07, 25b/07, 25b/09, 33b/04, 33b/07, 34a/03, 35a/08, 36a/02, 36a/07, 37b/09, 38b/08, 38b/08, 39a/07, 39b/02, 40a/06, 40a/08, 40a/09, 40a/09, 40b/01, 40b/02, 43a/02, 43a/04, 43a/06, 43a/07, 43a/09, 44b/07, 45b/04, 45b/04, 45b/09, 46a/08, 47a/01, 47b/08, 48a/03, 48b/02, 49b/02, 49b/05, 50a/09, 51b/03, 52b/01, 52b/04, 55a/03, 57b/02, 58b/08, 60b/01, 60b/08, 62b/08, 63a/04, 64a/05, 70b/08, 71a/09, 72a/01, 73a/05, 73b/03, 73b/05, 74a/09, 74b/08, 83b/03, 84a/04, 91a/05, 91b/03, 92a/07, 95b/08, 96b/07, 97b/09, 98b/03

p.+ğa 52b/02

p.+lar 32b/04, 40a/08, 55a/08, 71b/08, 72b/09, 73b/09, 94b/04, 97b/08

p.+ları 32a/03, 45a/01, 49b/09, 50b/02, 50b/04

p.+larındın 50b/04

p.+larını 50b/02

p.+larıña 10a/01

p.+sı 04a/02, 4a/02, 8a/03, 32b/02, 48b/07

p.+sıda 64b/08

[=92]

parı Yan, taraf.

(سو) *eger teşük yinçüniñ ortasında bolsa ögülmüş bolğay eger bir **parı** bolsa teşüki rāst bolmasa ögülmüş bolmağay* (19b/01)

p. 19b/01

[=1]

pārs (ö.a) Fars, milletinden olan kimse.

(پارسی) *selçūkī tāriḥlerinde keltürüp tururlar kim sulṭān alp arslan kaçan **pārsı** özine müsellim kıldı* (55a/09)

p.+ı 55a/09

[=1]

pārsī (ö.a) Farsça.

(فارسی) *aña arapça mudahrec ayğaylar taķı **pārsīde** galṭān* (18a/09)

• **pārsī luğati** Farsça, fars dili.

(لغت فرسی) *aña **parsi luğatinde** galṭān oқurlar* (16b/05)

• **pārsī lafzı** Farsça

(لفظ پارسی) *ol zībak sindik turur ve simābnūḡ tercemesi pārsī lafzınca ve ol cevheri turur*
(80a/08)

• **tūtyā pārsī** Bir tür çinko.

(توتیا ء نایزه) *ammā ol kim şanˁat birle bolur tūtyā pārsī oqurlar* (72b/08)

p. 16b/05, 72b/08, 80a/08

p.+de 18a/09

[=4]

pencāhī (< Far. *pencāhī*) Bir tür inci.

(پنجاهی) *tört deng yarım ve ol pencāhīdin bolğay ve ˁaḡdī ḡlğaylar* (20b/09)

p. 20a/07

p.+din 20b/09

p.+niḡ 20b/08

[=3]

perākende (< Far. *perākende*) Dağılmış.

(مفضفط) *ol yir içine ḡuyaş isiglikini artuḡ ḡlur ve sovuḡlıkı kim anıḡ içinde bolsa*
perākende bolur (08a/07)

(متلاشی شدن) *bolsa elbette aḡa bir saḡlaḡuḡı kerek kim ol madda perākende bolmasa*
ve cemāˁatı kim barlarnıḡ muˁtemedlerindin tururlar (32a/07)

p. 8a/07, 10b/07, 32a/07

[=3]

peri (< Far. *peri*) Peri, cin.

(جن) *her kimniḡ laḡve ˁilleti bolsa ḡnī közḡüḡe baḡsa saḡalğay ve özi birle tutmaḡ*
periler teşvīşini defˁ ḡlğay (87b/07)

p.+ler 87b/08

[=1]

perpere (< Yun. *perpere*) Ortaçaḡda Bizans para birimi (Latincesi: İperpiron)

(پر پره) *ol alḡan kişi anı ḡoşantıniyye şehrinde on miḡ perpere altunıḡa sattı* (27a/09)

p. 27a/09

[=1]

perest (< Far. *perest*)

• **yezdān perest** Zerdüştlükte tapınmak.

(یزدان پرستان) *aştahr kal'asından bir kadeh firüzadın tapmışlar cemşid atnı yezdān perestler haṭṭı birle ol kadehde bitimişler* (55b/01)

p.+ler 55b/01

[=1]

perveriş

- **perveriş bir-** Şekil vermek.

(پرورش دادن) *çīnī āletlerinin hāşşiyyeti bilmekde andın çanaqlar ve bardaqlar ve kadeh ol balçıkdan kılurlar ve tepsiler ve aṇa perveriş birürler* (65b/04)

p. 65b/04

[=1]

pes (< Far. *pes*) Sonra, öyleyse.

(پس) *pes bu muḳaddimeler hükmince cevherniṅ şerīfraḳından başlamak evveli turur* (30b/05)

p. 3b/07, 3b/08, 4a/04, 5b/02, 6a/09, 6b/07, 9b/04, 16a/06, 30b/05, 42b/08, 49b/01, 79a/08

[=12]

peşte (< Far. *peşte*)

- **kızıl peşte** İran'ın Kirman eyāletine bağlı yerleşim yeri.

(پشته ء سرخ) *ebū ʿalī sīnā aytur kızıl peştedin keltürgeyler anı bahīre oḳurlar* (93a/05)

p.+din 93a/05

[=1]

peydā (< Far. *peydā*)

- **peydā bol-** Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

(پدید آمدن) *sovuḳlıḳı kim anıṅ içinde bolsa perākende bolur taḳı taş peydā bolur* (08a/07)

(حادث شدن) *artuḳ yā eksük taḳı isiglik sovuḳluḳ sebebindin ol yir içinde peydā bolur* (08b/05)

(پیدا شدن) *eger zehr aṇa salsalar tirmek aṇa peydā bolḡay* (65b/05)

(پیدا آمدن) *eger zehr aṇa salsalar tirmek aṇa peydā bolḡay* (37b/04)

(طاری شدن) *sowuḳluḳı aṇa yapuṣḡay madda irimeḳlikindin peydā bolḡay* (79a/01)

(حادث کردن) *ol cevher kim andın peydā bolsa raḳīḳ bolḡay* (79a/01)

- **peydā kıl-** Meydana getirmek, ortaya çıkarmak.

(طاری کردن) *anlar ortasında tüşgey ve irimeḳliki anlar ortasında peydā kılḡay* (78b/04)

(بيدا كردن) *bu taşnı taķı hem (i)skender rūmī peydā kılıp turur ve andın aķ boynına bağlar erdi* (70a/08)

p. 5a/09, 8a/07, 8b/05, 12a/04, 28b/04, 37b/04, 65b/05, 70a/01, 70a/01, 70a/08, 78b/02, 78b/04, 78b/04, 79a/01, 79a/01, 79a/04, 85a/01, 85a/03, 89a/04

[=19]

peygamber (< Far. *peygamber*) Peygamber.

(نبوی) *peygamber* *hadīslerindin şalla'llāhu ʿaleyhi ve's-sellem uçmaķnıñ fażiletinde taķı kaşrları üçün kelip turur* (30b/02)

(پیغامبر) *bu şūret islām şı'ārına lāyık ermez ve bizim peygamberimiz milletinde şalla'llāhu ʿaleyhi ve's-sellem şūreti harām turur* (49a/01)

(.) *anda tağı turur kim ādem peygamberniñ yiri turur* (33a/03)

p. 30b/02

p.+imiz 49a/01

p.+niñ 33a/03

[=3]

peykāñ

• **peykāñ tūtyāsı** Bir tür çinko.

(توتیا پیکانک) *ve oħşaşı bar şābūnīğa ve bir türlüg taķı bar kim aña peykāñ tūtyāsı ayurlar ve ol taķı maʿdendin turur* (73a/02)

p. 73a/02

[=1]

peykānī (< Far. *peykānī*) Bir türlü yakut.

(پیکانی) *ıraqda ve şāmda memsūhni sewerler ve ħorāsanda ve māverā'ün-nehrde peykānīni sewerler* (54b/04)

p. 54b/03, 55b/03

p.+ni 54b/04

[=3]

pānīd (< Far. *pānīd*) Kızamık şekerı, kırmızı şeker.

(پانید) *bir pāra pānīd anıñ birle tögseler ve ħastalıklarğa koysalar iritgey* (73b/05)

p. 73b/05

[=1]

pīl (< Far. *pīl*) Fil.

- **pīl süvegi** Fil kemiği / dişi.

(استخان پیل) *faşl ʿācnı bilmekde ve hāşşiyetin anlamakda ol pīl süvegi turur* (89b/07)

p. 89b/07

[=1]

pīr (< Far. *pīr*) Yaşlı, kocamış.

(پیر) *ağrıg sebebindin anı defc kılğay ve pīrler közi kim yığlamak sebebindin zahmat almış bolğay* (73b/02)

p. 90b/01

p.+ler 73b/02

[=2]

pīšekār (< Far. *pīşe-kār*) Usta, sanatkar.

(اهل صنعت) *pīšekārlar* *katıg cismlerni topraq vāsıtası birle suw kılurlar* (06a/07)

p. 06a/06

[=1]

piyāla (< Far. *piyāle*) Cam.

(ابکینه) *ve billürnü piyāla kibi iritmege bolğay* (58b/05)

- **bağdād piyālası** Bağdat bölgesinde bulunan bir tür cam.

(ابکینه بغدادی) *söz türlüg elmāsnu bilmekde anlardın evveli aq turur şeffāf kim anı bağdād piyālasına oğşaturlar* (50b/06)

- **piyāla cevheri** Camın ham maddesi.

(جواهر ابکینه) *ol barçadın edğürek turur anıg sebebindin piyāla cevheri birle nisbeti bar ermiş* (66a/07)

p. 46b/04, 58b/05, 65b/01, 66a/06, 96b/06

p.+ğa 97b/06

p.+nı 66a/07, 95b/08, 96b/04

p.+sına 50b/06

[=10]

piyālaçı (< Far. *piyāle* + Türk. *+çı*) Cam şişe ustası.

(ابکینه کر) *taş turur kim piyālaçılar ve çanakçılar işge sürgeyler* (66a/05)

p.+lar 66a/05

[=1]

piyāz (< Far. *piyāz*) Soğan.

(پياز) *anı °avām gümān mı (...)* **piyāz** yimeklik nerse turur (52a/05)

p. 52a/05

[=1]

piyāzkī (< Far. *piyāzkī*) Bir tür kıymetli lal taşı.

(پيازکی) *ol ma°denlerni salaları atı birle oqurlar ol yirge yawuq bolğay* **piyāzkī** teg (52a/04)

p. 52a/04

[=1]

pūlād (< Far. *pūlād*) Çelik.

(پولاد) *ve temürdin şan°at birle pūlād hāşıl kılurlar ve* **pūlād** taķı türlüq turur (85b/01)

• **pūlād temūri** Çelik yapımında kullanılan demir, pik demiri.

(اهن پولاد) *pūlād temūrni anıq birle sürtebilgeyler ve pūlādik kılıçlarını ve ketār hindini anıq birle yumşatqaylar* (65a/06)

• **pūlād cevheri** Pik demiri, çelik hammādesi.

(جوهر پولاد) *cevheri bar asrı körklüg* **pūlād cevheri** teg kiçig uluq ve °izzetdin özge hāşşiyyeti yoq (89b/08)

• **sıvarılmış pūlād** Sulandırılmış çelik.

(پولاد اب دادن) *naqş kılabilmegeyler erdi ve sıvarılmış* **pūlād** temūrni anıq birle sürtebilgeyler (65a/06)

p. 57b/08, 65a/06, 85b/01, 85b/02, 89b/08

p.+dın 77b/01

[=7]

pūlādik (< Far. *pūlādik*) Kaliteli hindistan çeliği beyaz çelik.

(پولادک) *pūlād taķı türlüq turur bir türlügin* **pūlādik** oqurlar ve *pūlādik ol bolğay kim anda āq cevher bolğay* (85b/02)

• **pūlādik kılıç** Hindistan kılıcı.

(شمشیر پولادک) *pūlādik kılıçlarını ve ketār hindini anıq birle yumşatqaylar* (65a/06)

p. 65a/06, 85b/02, 85b/02

p.+dın 85b/03

[=4]

pūra (krş. pūrak) (< Ar. *pūra*) Boraks, borik asitten türemiş sodyum tuzu.

(پوره) *ve bir pāra* **pūra** birle irimiş bakırğa tarh kılısalar bakırni aq kılğay (74a/09)

• **pūra-i rondī** Bir tür boraks.

(بوره زروندی) *bir türlüğ taķı bar kim aņa pūra-i rondī ayturlar altunçılar liḥām anıñ birle kılğay* (74b/06)

• **pūra-i nān** Bir tür boraks.

(بوره نان) *anıñ birle liḥām kılmağa bolğay ve bir türlüğ taķı bar kim aņa pūra-i nān oқurlar* (74b/07)

• **pūra-i tenkar** Bir tür boraks.

(بوره تنكار) *özge türlüği pūra-i tenkā(r) oқurlar temürni anıñ birle liḥām kılmağa bolğay* (74b/07)

p. 74a/09, 74b/04, 74b/04, 74b/06, 74b/07, 74b/07, 75a/04, 77b/03

p.+lar 9b/02, 75a/02

p.+larnı 75a/06

p.+nı 75a/02, 75a/03, 75a/07

[=14]

pūraķ (krş. pūra) (< Ar. *pūraķ*) Boraks, borik asitten türemiş sodyum tuzu.

(بورق) *faşl türlüğ pūraķnıñ ḥāşşiyetin bilmekde ve pūra türlüğ turur bir türlüği aķ pūra ayturlar* (74b/04)

p.+nıñ 74b/04

[=1]

-R-

rağbet (< Ar. *rağbet*) İstek, arzu.

(رغبته) *taķı şadaf ve rağbet birle tilegenini bu şerifni bilür erdim* (02a/08)

• **rağbet kıl**- Rağbet etmek, ilgi duymak, istemek.

(رغبته کردن) *anıñ üçün sarıg rengge rağbet köprek kılurlar* (16a/06)

• **rağbet körküz**- Rağbet göstermek, istemek.

(رغبته بود) *ol tārīhde mısr ħalifāları yinçü ħāşıl kılmaķda tamām rağbet körküzürler erdi* (29a/03)

r. 2a/08, 16a/06, 29a/03, 37a/06, 62b/02

[=5]

rahmet (< Ar. *rahmet*) Esirgenme, bağışlanma.

(.) *birle taķı ündegen turur kullarnı kapsanılmış rahmetiñe ya'ni tireñ nihāyetsiz rahmetke taķı başlar tañsuk işlerni kudreti birle* (01b/04)

r.+ge 1b/04

r.+iñe 1b/04

[=2]

rahmetu'llāhi 'aleyhi (< Ar. *rahmetu'llāhi 'aleyhi*) Allah onun üzerine rahmet etsin, esirgesin, bağışlasın.

(.) *bu za'if ve bīcāredin pād-şāh ilhān rahmetu'llāhi 'aleyhi derh^vast kıldı* (02a/04)

r. 2a/04

[=1]

raķīķ (< Ar. *raķīķ*)

• **raķīķ bol**- İnce, yumuşak.

(رقيق شدن) *ol cevher kim andın peydā bolsa raķīķ bolğay* (79a/01)

(رقيق بودن) *biri edğürek ve anıñ nişānı ol turur kim otta tirek irigey ve raķīķ bolğay sakır teg bolğay* (66b/03)

r. 66b/03, 79a/01

[=2]

ramādī (< Ar. *ramādī*) Gri ve donuk renkli bir tür yakut.

(رمادی) *ba'zi fuķka'ını ramādī ħisābındın sanarlar taķı renglerde iħtilāf öğülmüş bolmağay* (17b/01)

r. 17b/01

r.+de 18a/01

r.+nın 24a/07

[=3]

raşāṣī (< Ar. *raşāṣī*) Kurşuni renkte bir tür inci.

(رصاصی) *bir türlüğ sarı bolğay kim aña raşāṣī okurlar ya'ni kara kurğaşın ve ol yahşı bolmağay* (16b/08)

r. 16b/08

[=1]

rāst (< Far. *rāst*) 1. Doğru, gerçek.

(راست) *bu söz rāst turur kim yāqūt ma'deni serendib ve hind tağlarında bolğay* (32b/05)

2. Düz, doğru.

(راست) *kaçan bir yipke keçürseler tağı çeverseler bir yanına çeverülgey ve rāst turmağay* (26a/03)

• **rāst bol-** Tesadüf etmek, rastgelmek.

(راست بود) *eger bir parı bolsa teşüki rāst bolmasa ögülmiş bolmağay* (19b/01)

r. 19b/01, 26a/03, 32b/05

[=3]

raʿşe (< Ar. *raʿşe*) Titreme, seğrime.

(رعشه) *hāşşa kim köz ve kulakka meflüclük ve raʿşe keltürgey* (85a/08)

r. 85a/08

[=1]

raṭl (< Ar. *raṭl*) Yaklaşık 1 litrelik bir ağırlık ölçüsü.

(رطل) *hergiz üç raṭldin artuğ bolmağay ve tapmayın tururlar* (52a/09)

r.+din 52a/09

[=1]

raviyyet (< Ar. *raviyyet*) Derinlemesine düşünme.

(روييت) *kişiler aña irādet tağı raviyyet hesbince taşarruf kılurlar* (77a/04)

r. 77a/04

[=1]

raṣī (< Ar. *raṣī*)

- **tağrı razī bol-** Allah ondan razı olsun.

(رضى الله عنه) *mehdī ḫalīfānıy ḫazīnasında tağrı razī bolsun* (38b/06)

r. 38b/06

[=1]

rāzī (ö.a) 934-940 yılları arasında halifelilik yapmış 20. Abbasi halifesi.

(راضى) *kāhir ve rāzī çakıya tegrü ḫalīfāler ḫazīnalarında cevher istegende bar ermiş*

(36b/02)

r. 36b/02

[=1]

rāzī (ö.a)

- **muḫammed zekeriyyā rāzī** 865-925 yılları arasında yaşamış bilim adamı, filozof.

(محمد زكريا رازى) *taķı muḫammed zekeriyyā rāzī ḫavāş kitebinde keltürüp tururlar*

(69b/07)

r. 69b/07

[=1]

rehāven (y.a) Hz. Adem'in yer yüzüne indiğine inanılan Sri Lanka'da bulunan dağ.

(رهاون) *serendībdin soñ turur ol tağda kim aña rehāven oқurlar* (33a/05)

r. 33a/05

[=1]

re'īs (ö.a)

- **şeyḫ re'īs ebū ʿalī sīnā**

(شيخ ريس ابو على سينا) *şeyḫ re'īs ebū ʿalī sīnā nerūkde risāle kılıp turur anda aytıp turur*

(90b/07)

r. 90b/07

[=1]

renc (< Far. *renc*) 1. Ağrı, hastalık.

(رنج) *eger kırsaķda zaʿīflıķ yā renci bolmış bolsa zāil kılgay* (58a/05)

2. Çalışma.

(رنج) *ebū reyḫān bu bābda köp rencler iletmiş erdi* (43b/04)

- **kırsaķ renci** Mide ağrısı.

(رنج معده) *yeşb kırsaķı berāberinde bolsa kırsaķı kıvvatlığ bolğay ve kırsaķ*

zaʿīflıķındın taķı kırsaķ rencindin īmen bolğay (58a/05)

- **köz renci** Göz rahatsızlığı, ağrısı.

(رنج چشم) *anıy hāşşiyyeti ol turur kim köz renclerine işge sürgeyler* (67a/08)

- **yil renci** Rüzgar çarpmasından dolayı hasta olmak.

(رنج باد) *şar^cd(a) ve yil renclerinde ve bağır rencinde ve mi^cdege ve adağ ağrığı kim suwluğdın bolğay islāmı bar* (92b/01)

- **bağır renci** Ciğer ağrısı.

(جگر رنج) *ve yil renclerinde ve bağır rencinde ve mi^cdege ve adağ ağrığı kim sowukluğdın bolğay islāmı bar* (92b/01)

- **savuk renc** Soğukluk sebebiyle hastalık, kırgınlık.

(رنج سردی) *aña oğşaş nerseler teg ve tiryāk dārūlarındın turur kim savuğ rencler kim siñirlerge te^calluğ tutar* (92b/08)

r.+i 58a/05

r.+inde 92a/09

r.+indin 58a/05

r.+larına 67a/08

r.+ler 43b/04, 92b/08

r.+lerinde 92a/09

[=7]

reng (< Far. *reng*) Renk.

(رنک) *cānvāri bar kim aña bukalemūn okurlar her sā^cat ol taşdın bir reng tağı körüngey* (68a/03)

(لون) *ağ birle kara katışmağı birle muhtelif rengler hāşıl bolur kim anlardın her birini birge qatsalar bir hāş reng hāşıl bolur* (11a/05)

2. Tür, çeşit.

(نوع) *kara yāqūt bar ve gümān ol turur kim ol ekhebī reng irür tonuğ ranglığ ve aytıp tururlar* (38a/09)

r. 7a/07, 7a/09, 7b/01, 11a/05, 11a/07, 11b/03, 11b/04, 12a/03, 12a/03, 12a/04, 12a/05, 12a/07, 12a/08, 14a/01, 15b/06, 16a/01, 16a/07, 17a/04, 17a/05, 17b/05, 24a/06, 30b/08, 30b/09, 35a/05, 37a/03, 37b/01, 38a/09, 39b/01, 39b/06, 40b/02, 40b/03, 43b/01, 46b/04, 47b/05, 52b/03, 53b/06, 53b/07, 54b/02, 55a/02, 58b/06, 58b/07, 60a/03, 68a/03, 69a/06, 70b/01, 71a/08, 73a/01, 77b/04, 79b/04, 80a/03, 83b/08, 89b/02, 89b/04, 89b/04, 89b/05, 89b/06, 89b/07, 95b/06, 98a/09

r.+de 11a/06, 16a/02, 35b/01, 35b/02, 67b/01, 80b/02

r.+din 32b/01, 37a/07, 69a/06

r.+ğa 7a/09

r.+ge 16a/06, 40b/02, 52a/06, 79b/08

r.+i 7b/01, 11a/07, 14a/05, 15b/09, 16b/09, 17a/01, 17a/06, 31b/03, 35a/03, 35a/07,
37a/08, 37b/06, 38b/02, 38b/04, 39a/09, 48b/02, 50b/09, 53a/02, 53b/06, 53b/07,
54a/03, 55a/02, 55a/07, 56a/02, 56a/03, 56a/03, 56a/07, 57a/04, 57a/08, 62b/05,
64a/09, 73a/08, 73a/08, 73b/07, 74a/07, 74b/05, 75a/04, 75a/09, 75b/06, 76a/09,
81b/03, 81b/08, 82b/01, 83b/04, 85b/08, 86a/01, 86a/05, 86a/08, 89b/06, 91b/01

r.+in 31b/06, 73a/06, 73a/06

r.+ine 15b/04, 15b/06, 16b/07, 50b/06, 58a/09, 66b/08, 86b/03, 95a/08

r.+inge 42a/05

r.+ini 39b/09, 40b/02, 75b/01

r.+iniñ 11b/02, 54a/01

r.+inrak 52b/03, 55a/03, 56a/03

r.+ler 11a/02, 11a/04, 11b/01, 12a/01, 14a/05, 17b/03, 39b/01, 59b/01, 69a/05, 72a/08

r.+lerde 11a/08, 17b/01, 17b/03, 31b/03, 65b/01, 71a/04, 83b/04, 84b/09, 98b/01

r.+lerdin 17a/09, 17b/06, 54b/03

r.+lerni 75b/09

r.+lerniñ 11a/01

r.+niñ 15b/08

[=168]

renglen- (<Far. *reng* + Türk. *+len-*) Renklenmek, boyanmak.

(رنكين شدن) *takı tiş birle çeynegeyler alğaylar yā sürtgeyler eger biz **renglense** ve çöpi
körünse misk bolğay* (96a/01)

r.-se 96a/01

[=1]

renglenmiş (< Far. *reng* + Türk. *+lenmiş*) reng renk olmak.

(ملون) *her bir kātı bir maḥşūş reng birle **renglenmiş** bolğay* (11b/04)

r. 11b/04

[=1]

ranglıĝ (< Far. *reng* + Türk. *+lıĝ*) Renkli.

(رنک) *aķ ve sarı ve yaşıł ve toprak ranglığ ve nokıtalığ kim anığ nokıtı bolđay* (60a/02)

(متلون) *kim ol isiglik sebebindin ol ruıtubat kıruğay taķı tırlığ ranglığ balķıklar taķı andın özge bu sebebdin toğar* (11b/08)

(رنکین) *reng anığ tıgresine yalkıyu başlağay ranglığ kōrınđey* (40b/03)

(ملون) *ve reng birseler la^l teg bolđay ve ranglığ billürnı hıyānet birle la^l tip satarlar* (58b/06)

(لون) *kim yerekān taşı tegirmi taş turur kıara ranglığ ve kııđđ kim kıaralığağ yuvasında bolđay* (64b/01)

• **süt ranglığ** Süt rengi.

(شیربام) *ve eger sūt ranglıđ bolsa her bir altunđa bıř deng kelđey* (55b/06)

• **süt ranglığ taş** Süt renkli taş.

(سنگ شیر رنک) *fařl lebenı taşınığ hāřřıyyeti ve menfa^catini bilmekde ya^cni sūt ranglığ tař ve ol taşı bolđay kül rang(l)ıđ* (68b/01)

r. 7a/06, 11b/08, 13a/02, 16b/06, 18a/01, 31b/04, 32a/02, 34b/02, 34b/07, 37b/02, 37b/03, 38a/09, 40a/09, 40b/03, 46a/08, 47b/08, 50b/09, 51a/04, 54a/09, 54b/01, 54b/01, 54b/02, 55b/05, 56b/07, 57b/02, 57b/03, 57b/09, 58a/01, 58a/02, 58b/06, 60a/02, 60a/02, 63b/06, 64a/02, 64b/01, 67a/07, 68b/01, 68b/01, 69a/06, 69a/06, 71a/09, 71b/03, 72a/08, 73a/03, 83b/01, 83b/03, 86a/08, 90a/08, 90b/01, 93a/09, 96b/03

[=51]

rangraķ (< Far. *reng* + Türk. *+rak*) Daha renkli.

(رنک تر) *ve kıaysı kim řāfıraķ ve hoş rangraķ ve anda aķ taş azraķ bolđay* (56b/09)

r. 56b/09, 90a/09

[=2]

rangsız (< Far. *reng* + Türk. *+sız*) Renksiz, rengi olmayan.

(بی رنک) *ve bevāsır yiline islāmı bar ve inđ rengi kim iletindin rangsız bolmış bolđay řalāhķa keltürđey* (86a/05)

r. 86a/05

[=1]

resm (< Ar. *resm*) Adet, töre.

(رسم) *burunđı pād-řāhlar resmi anteg ermiş kim kıağan kıuyaş hāmelđe barsa yıl başı yeği bolur* (55b/09)

r. 19b/05

r.+i 55b/09

r.+leri 21b/07

[=3]

resül (< Ar. *resül*) Peygamber.

(رسول) *niçe yirde bar turur bir yiri **resulniñ** ‘aleyhi’s-selām medīnesininin üçünç menziline ve türkistānda (58a/07)*

r.+niñ 58a/07

[=1]

reşid (ö.a) Harun Reşid olarak bilinen 5. Abbasi halifesi.

(رشيد) *kaçan hādī halifālıkğa olтурğanda öz qarındaşı **reşidge** ıda birdi (36a/04)*

r.+ge 36a/03, 36a/04, 36a/06

[=3]

revāc (< Ar. *revāc*) Değer, eder.

(رواي) *kadīmde andın tamām kıymat birle alur ermişler anıñ **revācı** ve ‘izzeti tamām bar ermiş (38a/07)*

r.+ı 38a/07

[=1]

revān (< Far. *revān*) Sıvılar için akıcı.

(روان) *köprek pūralar suw teg **revān** turur kaçan yil ursa taş teg bağlanğay (75a/02)*

● **revān bol-** Akmak.

(روان شدن) *sarı suw andın **revān bolğay** ançağa tegri kim tamām zehrni andın çıkarğay (63b/07)*

r. 63b/07, 75a/02, 82b/06, 95a/02

[=4]

rey (< Ar. *rey*) Görüş, fikir.

(رای) *birerini iritmek birle birerini sınamaklık birle ve anıñ **reyi** aña qarār kılıp turur (43b/05)*

● **rey ur-** Görüş bildirmek.

(رای زدن) *her kimerse hazrat mülāzımlarındın söz aydılar **rey urdılar** ‘azizge hiç muvāfık bolmadı (29b/02)*

r. 29b/03

r.+i 29b/02, 29b/04, 41a/08, 43b/05

r.+ine 41a/08

[=6]

reyāhī (?) Ağaç kaynatılarak ortasından çıkartılan kâfura verilen isim.

(رياحى) *ni kim yıgaç ortasından çıkararsalar ana **reyāhī** okurlar* (97b/03)

r. 97b/03

r.+ni 97b/05

[=2]

reyhān (< Ar. *reyhān*) Fesleğen.

(ريحان) *reyhānī **reyhān** yaprakına oħşagaay* (45a/08)

r. 45a/07

[=1]

reyhān (ö.a)

• **ebū reyhān** el-Birunī, 973-1061 yılları arasında yaşamış İslam alimi.

(ابو ريحان) *ebū **reyhān** kendü kitebi içinde keltürüp turur* (33a/07)

r. 33a/07, 34b/09, 41a/09, 43a/09, 43b/04, 47b/03, 48a/04

[=7]

reyhānī

• **reyhānī zümürüd** Bir çeşit zümürüt.

(زمرد ريحانى) *ve keltürüp tururlar kim sulṭān ‘alā’ d-dīn ḥazīnasında bir pāra **reyhānī** zümürüd bar ermiş* (48b/02)

r. 45a/05, 45a/07, 48b/02

[=3]

risāle (< Ar. *risāle*) Bir konu hakkında yazılmış kısa kitapçık.

(رساله) *şeyh re’īs ebū ‘alī sīnā nerūkde **risāle** kılıp turur anda aytıp turur* (90b/07)

r. 90b/07

[=1]

rivāyet (< Ar. *rivāyet*)

• **rivāyet kıl-** Anlatmak, söylemek.

(كفتن) *anlar üze bolsun köp selām andın soħra eyle **rivāyet kılur** bu kiteb muşannifi kim atı muḥammed turur* (2a/02)

2. Rivāyet etmek, nakletmek.

(روایت کردن) *niçe mu^ctemedlerden rivāyet kılıp turur biri anlardan tāce'd-dīn bulğari turur* (93a/06)

r. 2a/02, 93a/06

[=2]

rūḥ (< Ar. *rūḥ*) Ruh.

(روح) *kaḍguniḥ niṣāni ve münāsib turur sevdāyī maddağa kim rūḥni mükedder kılğay* (37a/09)

• **ḥayvānī rūḥ** Hayvani ruh, insan ve hayvanlarda ortak olan yeme, içme gibi 'akıl' dışındaki unsurlar.

(روح حیوانی) *könjülge kuvvat birgey ve ḥayvānī rūḥğa merd kılğay* (81b/04)

r. 42b/06

r.+ğa 81b/04

r.+ka 25a/02, 42b/08

r.+nı 37a/09

[=5]

ruḥām (< Ar. *ruḥām*) Bir tür mermer

(رخام) *ammā asrı cilā tutkay ve ruḥām taşından yinçü dāneleri kılğaylar* (72a/07)

r. 72a/05, 72a/07, 72b/01, 72b/06

[=4]

ruhīnā (< Ar. *ruhīnā*) Bir tür çelik.

(روهینا) *bir türlüg taķı temürdin hindī turur kim aña ruhīnā oķurlar ve anıḥ cevheri inçke bolğay* (85b/04)

r. 85b/04

[=1]

ruknī (< Ar. *ruknī*)

• **ruknī altun** Bir tür sikke.

(زر ركنی) *bir mişkāl aqđğa bahā biş altun ruknī altun kılurlar ermiş* (22b/06)

r. 22b/06

[=1]

rūm (y.a) Anadolu.

(روم) *birdi kaçan rūmğa yetti ol iletgen kişilerge ayttı kim ḥalīfā ni kim anı vefā kıldı* (62a/04)

● **rūm memleketi** Anadolu.

(مملکت روم) *eger ḫalīfā emān birse kim meni **rūm memleketine** isa anı aytayım*
(61b/09)

● **rūm meliki** Bizans kralı.

(ملک روم) *mütevekkil ant içti kim anı izzet birle ve bezreke birle **rūm melikine** ıda*
birgey (62a/01)

r. 61b/09, 62a/01

r.+ğa 62a/04, 62a/04

[=4]

rūmī (ö.a)

● **iskender rūmī** Büyük İskender olarak bilinen MÖ 356-323 yılları arası yaşamış Makedonya kralı.

(اسکندر رومی) *bu taşlarnı **iskender rūmī** çağında ilge keltürüp tururlar* (68a/05)

r. 68a/05, 70a/08

r.+din 50a/02

[=3]

rummānī (< Ar. *rummānī*) Nar tanesine benzer bir tür yakut.

(رمانی) *ni kim yāḳūt **rummānī** ve behremānīdın tapsalar öz ḫazīnası üçün algaylar*
(34b/01)

r. 17a/05, 17a/09, 34b/01, 34b/07, 40b/09, 43a/03

r.+din 35a/02

[=7]

rušenāyī (< Far. *rušenāyī*) Markazit minerali.

(روشنایى) *faşl marḳaşışānı ve anıḡ ḫāşşiyetin bilmekde ve aḡa **rušenāyī** taşı oḡurlar*
(65b/07)

r. 65b/07

[=1]

ruṭūbat (< Ar. *ruṭūbet*) Nem, rutubet.

(رطوبت) *ḳaçan kim topraknıḡ ḳuruḡ cezvi **ruṭūbatğa** mübeddel bolsa ol cezv suw bolur*
(05a/07)

r. 4a/03, 4b/04, 4b/08, 5a/05, 10a/03, 11b/07, 42b/07

r.+dın 4b/06

r.+ğa 5a/07

r.+ı 5a/06, 11b/06, 42b/07

r.+ka 4b/04

r.+nı 9a/07

[=14]

rūz (< Far. *rūz*) Gün.

(روز) *ol taşı turur muhîṭ teñzinde köp rūz suw astında bolur* (70a/05)

r. 70a/05

[=1]

rūzī (< Ar. *rūzī*)

• **rūzī kılın-** Nasip olmak, kısmet olmak.

(روزی بود) *kaçan kim çommāk vaḳtı keçti ni kim rūzī kılınmış erdi ilge kirdi ol tıflnıñ bāzā'atındın ġāfil erdim* (28b/06)

r. 28b/06

r.+siñe 15a/09

[=2]

rūzgār (< Far. *rūzgār*) 1. Zaman, vakit.

(روزگار) *bu rūzgārda hiç kişi bir pāra 'acemī zümürürd körmeyin turur* (45b/09)

2. Devir, çağ.

(روزگار) *keltürüp tururlar kim mişr ḫalīfāları rūzgārında bir bāzārgān bir uluğ bıçak destesi hotū tişindin mekkege iletmiş erdük* (90b/02)

3. Rüzgar, yel.

(روزگار) *dārūlar vāsıtası birle köygey ve hiç bolğay ve yir üstinde rūzgār vāsıtası birle yirde kül bolğay* (83a/03)

r. 40b/04, 63b/02, 83a/03

r.+da 21b/03, 22a/06, 22b/05, 23b/09, 27a/01, 41b/03, 43a/05, 43a/06, 45b/09, 46a/03, 51b/03, 52b/04, 77a/01, 93a/07

r.+ında 90b/02

[=18]

-S-

sā'at (< Ar. *sā'at*) 1. 60 dakikalık zaman dilimi.

(ساعت) *eger bir sā'atdin sonra ol cerāhat yirindin çıksa delil kıtur kim cerāhatlıg ħalāş tapar* (94a/07)

• **ol sā'at** Hemen, derhal.

(درحال) *eger imkān mühlet bolsa adakımı ol yıgaçdın çıkarğay taķı ol yip birle ol sa'at suw yüzine kelgey* (15a/03)

s. 15a/04, 68a/03

s.+din 94a/07, 94a/08

[=4]

sābit (< Ar. *sābit*) Kesin, doğru.

(ثابت) *bu sebebdin ni kiteblerda ayturlar sābit bolmağay vaķt ħisābınca bolğay* (22a/09)

• **dostlık ħaķķını sābit kıt**- Dostluk, vefakarlık.

(حقوق مودت ثابت داشت) *turur bir vaķt tācirlerdin bir kimerse dostlık ħaķķını sābit kıldı* (89a/01)

s. 22a/09, 89a/01

[=2]

şabr (< Ar. *şabr*) Sabır, dayanç.

(صبر) *anda bir qol bar kim tamām şabrı birle anıy astına yetmege bolğay* (50a/03)

• **sabr kıt**- Dayanmak.

(صبر کردن) *bu barça türlügdin ħiç kıysı yāķūtnı yonmağay ve otda ħiç kıysı şabr kılabılmegey kül bolğaylar* (38b/01)

s. 38b/01

s.+1 50a/03

[=2]

şābūnī (< Ar. *şābūnī*) Şeffāf ve yeşil zümrüt türü.

(صابونی) *zümürüd levn itibārınca niçe kısmet bolur ol silikī zengārī zūbābī reyħānī şayķalī zulmānī şaħibī baħrī şābūnī* (45a/01)

s. 45a/01, 45a/05

s.+ğā 73a/01

[=3]

saç Saç.

(موى) *kaçan sirke birle yaqsalar endāmlar aqlıkmı kitergey ve saçı arı kılğay* (66a/03)

s. 84b/06, 89a/07

s.+ı 56b/03, 66a/03

s.+ını 61b/05, 68b/06

s.+ka 62a/01, 89b/09

s.+nı 74a/08, 80a/03

[=10]

şadaf (< Ar. *şadaf*) İnciyi kaplayan beyaz sert kabuk.

(صدف) *ol mağāşda hemīşe şadaf bolmağay bir mu^cayyen vaqtda bolğay* (12b/03)

• **şadaf hayvānı** İncinin meydana gelmesi için et ve kabuktan oluşan kabuksu yapı.

(صدف حیوان) *andın soñ mevr mağāşındın ve şadaf hayvānı turur kim anıñ üstünde iki dafe bolğay* (12b/09)

s. 12b/03, 12b/09, 13a/09, 13a/09, 13b/01, 14a/03, 14a/06, 14b/04, 15a/06, 26a/04, 28b/09, 75a/05

s.+dın 19b/03, 21b/01

s.+ı 13a/06

s.+ınıñ 12b/03

s.+ka 13a/04

s.+larınıñ 1b/05

s.+larnı 15a/09

s.+nı 14b/04, 15b/01, 25b/07, 28a/04, 28b/09

s.+nıñ 13b/02, 13b/05, 13b/05, 15a/10

[=28]

şaddī (< Far. *şaddī*) Yüz incinin bir ipe dizerek oluşturduğu dizi.

(صدى) *kim kıysı hār turur şaddī mı yā şaştī mı turur* (22b/04)

• **şaddī hār** Yüz incinin bir ipe dizerek oluşturduğu dizi.

(صدى هار) *aña şaddī hār tigeyley ammā üçünç ğırbāl ol bolğay kim anlar kim ikinç ğırbāldın yoķaru kalmış bolğay* (20a/03)

s. 20a/03, 20b/08, 22b/04

[=3]

sāzec (?)

● **sāzec hindī** Bir tür tarçın.

(ساذج هندی) *şerhi ebū ʿali aytur ni kim keltürürler sāzec hindī ermez köp pād-şāhlar
sāzecğa kişi ıda birip tururlar hāşıl bolmayın turur ve ilge kelmeyin turur* (93b/04)

s. 93a/02, 93b/03, 93b/0

s.+ğa 93b/04

[=4]

şādıķ (< Ar. *şādıķ*)

(صادق) *mehdī ḫalīfānıñ ḫazīnasında tañrı razī bolsun andın bağdādda taķı ʿavnü'l
ʿābdi kim şādıķ cevheri erdi* (38b/06)

s. 38b/06

[=1]

şafā (< Ar. *şafā*) Temiz, berrak.

(صفا) *anıñ ḫāşşiyyeti ol turur kim anıñ rengi havānıñ şafāsı ve kudüreti ḫesbindin
ķaytğay* (56a/02)

s.+da 35b/02

s.+sı 56a/02

[=2]

şafālıg (< Ar. *şafā* + Türk. +*lıg*) Saf ve temiz.

(صفا) *bu ḫāl iskenderge maʿlūm boldı buyurdı ta közğü kıldılar asrı uluğ ve tamām
şafālıg ve efʿike berāber tuttılar* (50a/06)

s. 50a/06

[=1]

şāfi (< Ar. *şāfi*) 1. Temiz, berrak.

(صافی) *ķaçan kim havā şāfi ve tozsuz bolsa firūza rengi şāfirak ve renginrak körüngey
(56a/03)*

(صفا) *aña billūr zācı oқurlar ve edğüreki ol turur kim anıñ rengi asrı şāfi bolğay
(75a/09)*

● **şāfi kıl**- Temizlemek, temiz hale getirmek.

(صافی کردن) *suw birle ķaynatķaylar ol suw tamām baķķam ranglıg bolğay andın soñ
suwnı şāfi ķılğaylar* (40a/09)

s. 40a/09, 41a/09, 42b/03, 51b/05, 53a/08, 54a/09, 55b/03, 56a/03, 56a/04, 56b/05, 57a/05, 58b/04, 58b/09, 59a/08, 61b/03, 66b/03, 75a/09, 75b/01, 79b/01, 81a/05, 83a/09, 84a/06, 84a/09, 90a/09

[=24]

saķır Sakız.

(علك) *anıñ nişānı ol turur kim otta tirek irigey ve raķık bolğay saķır teg bolğay* (66b/04)

s. 66b/04

[=1]

şāfirak (< Ar. *şāfi* + Türk. *+rak*) 1. Açık, net.

(صافی تر) *havā şāfi ve tozsuz bolsa fīrūza rengi şāfirak ve renginrak körüngey* (56a/03)

2. Lekesiz, noktasız.

(صافی تر) *anıñ sarı noķtaların körmege bolmağay ve kıysı kim şāfirak ve hoş rangrak ve anda aķ taş azrak bolğay* (56b/09)

3. Temiz, saf.

(صافی تر) *billūr barça taşlardın şeffāfrak ve laţifrak suwluğrak bolğay ve şāfirak bolğay* (58b/05)

s. 56a/03, 56b/09, 58b/05, 71b/09

[=4]

sağ

• **sağ bol-** İyileşme, sağlıklı olmak.

(شفا) *gümānī ol kim balaları sağ bolğay tip anlar katında koyğay* (64b/03)

s. 64b/03

[=1]

sağal- İyileşmek, şifa bulmak.

(شفا يابد) *eger anı izseler ve çayan tişlegen yirge yaķsalar ol zamān ağırıkını tındurğay ve sağalğay* (63b/04)

s.-ğay 38a/02, 63a/05, 63b/04, 87b/08

[=4]

sağın- Zannetmek, sanmak.

(کمان بردن) *anteg yinçü kılğay kim farķ kılmağa bolmağay ve kişiler sağınğaylar kim hemān yinçü turur* (72a/01)

(کمان افتادن) *ol kılıcını ol terekke keçürdi eyle **sağındı** kim anı kismeyin turur ve ma^clūm boldı* (87a/02)

(پنداری) *ol taşnı keltürseler āsān bolğay ve anıñ nişānı ol bolğay kim taşnı kaçan tepretseñ **sağınğay*** (64b/08)

(ظن) *her kişi kim heyet ʿilmin bilse anıñ katında yaqīn bolğay kim bu **sağınmak** yarlış turur* (45b/07)

s.-dı 87a/02, 87a/02

s.-ğay 64b/08

s.-ğaylar 39a/04, 72a/01

s.-mağ 45b/07

[=7]

sağınıl- Zannedilmek

(.) *taķı eyle **sağınılğay** kim hāric sebebler birle havānıñ üstünde gālib bolğay* (05b/01)

s.-ğay 5b/01

[=1]

sağlık Yüksek kalitede, iyi, mükemmel.

(صحت) *şerīfraķı ve ʿazīzraķı yāķūt cinsiniñ kızıl turur ol sebebdin kim kızıl rengi **sağlıkđın** turur* (31b/03)

● **sağlık tap-** İyileşmek, sağlık bulmak.

(شفا يابد) *anıñ hāşşiyetini ol turur kim yılan tişlegenge bağlasalar **sağlık tapğay** ve zehr andın çıkğay* (66b/09)

s. 66b/09, 70b/08, 80b/08

s.+dın 31b/03

[=4]

sağrak Sürahi, kase, kap.

(سغراق) *ve qadīm tāriħde keşmirdin kiçiğ **sağraklar** keltürürler ermiş* (58b/07)

s.+lar 58b/07

[=1]

şahibi (< Ar. *şahibī*) Bir tür zümrüt.

(صاحبی) *ve **şahibī** mensūb ol kişiğe turur kim anı ma^cdendin çıkarıp turur* (45a/08)

s. 45a/05, 45a/08

[=2]

sāhil (< Ar. *sāhil*) Sahil, kıyı.

(ساحل) *anıñ tab'ci serd ve huşk turur ve ol hindistān sāhillerinde bolğay* (67b/06)

s.+lerinde 67b/06

s.+indin 90a/02

[=2]

şahrā (< Ar. *şahrā*) Çöl, düzlük, ova.

(صحرا) *bu ma'na tağlarda köprek bolğay yā tağlarğa yawuq ve şahrālarda az toğğay*
(08a/02)

(دشت) *anıñ hāşşiyetlerini bilmekde keltürüp tururlar (...) şahrāsında taşı tapup*
tururlar (61b/07)

s. 44b/03

s.+da 34a/02

s.+larda 8a/02

s.+sında 61b/07

[=4]

şa'īd (< Ar. *şa'īd*)

• **mısr şa'īdi** Mısır'ın kuzeyinde Süveyş kanalının kuzey girişinde yer alan bölge.

(صعيد) *ol mağrib germseyrinde bolğay ve mısr şa'īdiniñ üstinde ve astında taqı bar bir*
niçe yerde (44a/06)

s.+iniñ 44a/06

[=1]

saqal

• **eçki saqalı** Keçinin çenesinin alt kısmında bulunan sakal.

(موى ريش بز) *anıñ hāşşiyetinde anı şām vilāyetindin keltürgeyler ve eçki saqalı*
yünindin hāşıl kılğaylar (98b/08)

s.+ı 98b/08

[=1]

sakaṭ (< Ar. *sakaṭ*) Sakat, bozukluk.

(سقط) *aña rağbet azraq kılurlar ve halāyık arasında ol rengdin sakaṭ köprek bolmağay*
(37a/07)

s. 37a/07

[=1]

sākī (< Ar. *sākī*) Saki, içki dağıtan.

(ساقى) *zümürriidni ebū reyhān keltürüp turur kim men sākī ilinde h^varezmşāhi memūn meclisinde bir maşraba kördüm* (48a/04)

s. 48a/04

[=1]

sākin (< Ar. *sākin*) 1. Ağrının dinmesi, sakinleşmesi.

(ساكن) *suw birle izseler ol kişiniñ kim tişi ağrısa ağrığ tiş astında tutsa sākin bolğay* (25b/01)

2. Şehvetin dinmesi.

(تسكين) *meger ol nerseler birle kim şehvetni sākin kılğay marul teg ve yasmuq şorbası teg* (92b/07)

s. 25b/01, 92b/07

[=2]

saqla- 1. Korumak, muhafaza etmek.

(نگاه داشتن) *eger tilese kim yinçüni ihtiyāt birle saqlasa şışege koymak kerek* (24b/06)

(پذیر داشتن) *ol cevher kim anda bar erdi andın tiledi ol aydı atam yādigāri saqlar men* (36a/05)

(حفظى بودن) *uykuda korkmağaylar ve köp yığlamağaylar barça zahmatlıg nerselerdin anlarını saqlağay* (88a/01)

2. Kenara koymak, başka bir vakitte kullanmak için saklamak.

(نگاه داشتن) *ana kiçig yinçü oqurlar anı teşmegeylar anı dārūlar üçün ve müferrihler üçün saqlağaylar* (19b/08)

3. Korumak, uzak tutmak.

(نگاه داشتن) *anıñ aşlını muhkem kılğay ve kirpükni ağarmaqdın saqlağay* (66a/04)

● **nefes saqla-** Nefes tutmak.

(نفس نگاه داشتن) *kaçan nefes saqlayubilmese adaqın ol yığaçdın kötürgey* (15a/06)

● **yādigār saqla-** Hatıra olarak saklamak.

(یادگار پذیر داشتن) *ol cevher kim anda bar erdi andın tiledi ol aydı atam yādigāri saqlar men* (36a/05)

● **sıhhatı saqla-** Sağlığını korumak.

(نگاه داشتن) *barça hayvānī kuvvatlarğa meded kılğay köz otlarında köz aydınlığını arturğay anıñ sıhhatını saqlağay* (43a/02)

s.-ğay 10b/06, 25a/04, 43a/01, 66a/04, 88a/01

s.-ğaylar 19b/08, 97b/09

s.-mağa 92b/05

s.-p 28a/07

s.-r 36a/05

s.-sa 24b/06

s.-yubilmese 15a/06

[=13]

sağlağan Kap, kabuk, koruyucu.

(حافظى) *bu şüret burunrak bolğay tağı taş bolğandın soñra aña qap bolğay tağı*

sağlağan bolğay (10b/08)

s. 10b/08

[=1]

sağlağuçı Koruyucu kap gibi nesne.

(.) *kayu cevher kim suw bolsa elbette aña bir sağlağuçı kerek* (32a/07)

s. 32a/07

[=1]

saqlamaq Saklamak, korumak.

(محافظة) *tağı anıñ hāşşiyetini ve kıymatını tağı anlarınñ saqlamaqını yetiz şerhi kılğıl*

(02a/06)

(.) *halifā ni kim anı vefā kıldı maña anıñ vefāsını saqlamaq ve vacib turur* (62a/05)

• **saqlamaq kerek** Uzak tutmak, korumak.

(نكاه بایستن داشت) *barça firūzaler kim ma^cdendın bolsa yağdın ve tız ıdığdın hāşşa misk*

isi ve tağı isig suwdın saqlamaq kerek (55a/05)

s. 55a/05, 62a/05

s.-da 54a/02

s.+ını 2a/06

[=4]

saqlamaqlıq Saklamak, korumak, muhafaza etmek.

(محافظة) *anıñ üstün yüzi hasta bolğay ve dāğ tutğay anı saqlamaqlıq yinçüni*

saqlamaqlıq teg bolğay (54a/04)

s. 54a/04, 54a/04, 97b/08

[=3]

saķankūr (< Ar. *saķankūr*) Bir tür kerkentele.

(سقتفور) *edgüreki ol bolğay kim yaz faşında tutkaylar ve aşıl saķankūr az ilge kirgey*
(92b/03)

• **saķankūr balıķı** Denizde yaşıyan bir tür sürüngen.

(ماهى سقتفور) ve *belesān yağının hāli taķı saķankūr balıķı ol kim hāliş turur duşvār*
hāşıl bolur (93b/07)

s. 92b/03, 92b/05, 93a/02, 93b/07

s.+nı 92b/02

[=5]

sāl (< Far. *sāl*) Yıl, sene.

(سال) *anın nāfasını alğaylar ve keltürgeyler bir sālğa tegrü ķaysı ķan kim anı*
öltürmezdin burun nāfağa kirmiş bolsa uluğ pāralar bolğay (94b/03)

s.+ğa 94b/03

[=1]

sal- 1. Salmak, yayılmak.

(افکندن) *tir birle yā özge nerse birle ĥararet sebebından açılğay ve buĥārlarını taşķaru*
salğay (09a/09)

2. Sürüklemek, götürmek.

(انداختن) *ķaysı şadaf kim tenizde avlasa taķı mevc anı kırığğa salsa fāsıd ve müteğayyir*
bolmuş (14a/04)

3. Asmak, yaymak.

(افکندن) *taķı bir tobra ĥurmā yipindin toķunmuş āğ teg boynuna salğay* (14b/08)

4. Koymak.

(انداختن) *şadaf hāşıl kılur taķı tobrasına salar* (15a/06)

(بردن) *eger sınamak üçün otķa salsalar sınmağay* (39a/05)

(افکندن) *andın bir pāra şebb-i yemānī :ya'ni acığ taş: aņa salğaylar andın yāķütünü ol*
rengge salğaylar (40b/02)

(ريختن) *burunğı ĥırbāl üstünde ķalmış bolğay andın soņ kiķisini ewürgeyler aņa*
salğaylar (19b/09)

(طرح کردن) *eger tūtyānı bakırğa salsalar altun ranglığ bolğay ve ol birinc turur kim*
andın iw teĥmeli kılğaylar (83b/03)

5. Atmak, çıkmak, bir yerden başka bir yere geçmek.

(افکندن) *iliginı ol yipke urğay taqı suw üzre çıqğay taqı özini kemige **salğay*** (15a/08)

6. Atmak, fırlatmak.

(انداختن) *aña birmedi ve soñra anı diclege **saldı*** (36a/06)

7. Almak, ağız yoluyla.

(كرفتن) *kaçan ağızğa **salsalar** hāli ağızını sovutqay ve susamaqını kandurğay* (37b/08)

(انداختن) *köp cevherlerinin ʿādeti anteg bolğay kim cevherni ilge alganda ağızğa **salğaylar*** (39b/05)

(نهادن) *fāydası ağızğa **salmaqını** ol turur kim kaçan ağız suwı birle yaş bolsa eger garīb reng birmişler bolsa hāli bilgürgey* (39b/06)

8. Sokmak.

(فرو بردن) *laʿ ilge kirse anı ortağdın yā maʿden müşerreflerindin kizle geyler **salıp** yutqaylar* (53a/02)

9. Bırakmak.

(بينداختن) *melik asrı ğazablanmış ve kılıçını taşka urmuş ve sınmış ve **salmış** ikinç kün ħurmā ağaçını kördiler iki kisilmiş bir urmaq birle kılıçını ağır zaħmındın* (87a/04)

s.-ar 15a/06

s.-arlar 49b/08, 56a/01

s.-dı 36a/06

s.-dılar 50b/01, 62a/07

s.-dım 36a/08

s.-ğay 9a/09, 14b/08, 15a/08, 70b/01

s.-ğaylar 19b/09, 39b/05, 40b/01, 40b/02, 55a/03, 55a/07, 57b/02, 72a/09, 95b/08, 96b/05

s.-ıp 53a/02, 70a/02

s.-mağa 70a/04, 70a/04

s.+maqını 39b/06

s.-mağınca 73b/01

s.-mayınca 82b/04

s.-miş 87a/03

s.-sa 14a/04

s.-salar 37b/08, 39a/05, 42a/04, 56a/05, 60b/01, 65a/01, 65b/05, 65b/09, 65b/09, 68b/02, 72a/04, 73a/06, 73a/09, 74b/05, 74b/08, 74b/08, 75a/03, 83b/02, 83b/04, 84a/03, 91a/06, 91b/02

[=51]

sala 1. Madenlerin çıktığı bölge.

(ديه) *ba^czi ol ma^cdenlerni **salaları** atı birle oqurlar ol yirge yawuq bolğay* (52a/04)

2. Köy.

(ده) *ol hedge tegrü kim eger tileseler kim bir **salada** bir yarı yağmur taqı bir yarı qar ve özge yarı kuyaş ve havā bolğay* (69b/04)

s.+da 69b/04

s.+ğa 52a/05

s.+ları 52a/04

[=3]

şalāh (< Ar. *şalāh*)

• **şalāhka keltür**- İyileştirmek, iyi duruma getirmek, düzeltmek.

(اصلاح كردن) *ol nerselerniñ kuvvatı kadarınca tuzluğlıķı anar bilgürgey ve şanā^cat ehli anı **şalāhka keltürürler*** (09b/05)

(اصلاح) *anı altunğa taqı yipke köp tartmış bolğaylar ol uluğ ^cayb turur yinçüni **şalāhka keltürür*** (25b/05)

(صلاح) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim merhemde iski cerāhatlarını **şalāhka keltürgey*** (84a/01)

(اصلاح اوردن) *bevāsır yiline islāmı bar ve iñ rengi kim ^cilletindin rangsız bolmış bolğay **şalāhka keltürgey*** (86a/05)

• **şalāh tap**- Düzelmek, düzene girmek.

(صلاح پذير) ***şalāh tapmaķnuñ** ^calāmeti ol turur kim anıñ bir köşesini taşğa yā hakkāklar çarhına salğaylar kim bir pāra körküzgey* (55a/02)

• **şalāhka kel**- Düzelmek, iyi duruma gelmek.

(صلاح پذير) *bir pāra körküzgey körgeyler eger renginraķ bolur bolsa **şalāhğa kelgey*** (55a/04)

s. 55a/02

s.+ğa 55a/04

s.+ka 9b/05, 25b/05, 84a/01, 86a/05

[=6]

salam Saman.

(اهك) *eger bīcādeni ādamī saçı birle bir birge sürtseler kim isinse andın soñra **salamğa** karşı tutsalar yā kuş qanatına özine tartqay* (56b/03)

s.+ğa 56b/03

[=1]

salāṭī (< Ar. *salāṭī*) Bir tür anber.

(سلاطى) *andın soñ **salāṭī** bolğay ve ol ve anıñ isi miskke galebe kılğay* (96b/02)

s. 96b/02

[=1]

şalavāt (< Ar. *şalavāt*) Hz. Muḥammed'e edilen dualar.

(.) *tiler miz taqı tevekkül kılur mız anıñ üze taqı **şalavāt** ayur mız* (02a/01)

s. 2a/01

[=1]

şalaya

• **şalaya kıl-** Bir maddeyi başka bir maddeyle karıştırıp ezerek ilaç haline getirmek

(مصول کردن) *eger köymiş bakır **şalaya kılısalar** ve aç qarınğa kişiniñ tamaqına salsalar kустurğay* (84a/03)

(مصول) *çürük kamuşnu hurda kılıp izse bir pāra ol kamuşdın taqı bir pāra şalaya kılınıñ yinçüdin taqı ikisini birge ḥātun kişi süti birle izgey* (25a/07)

s. 24b/09, 25a/06, 25a/07, 64a/03, 65b/09, 70b/02, 73b/04, 84a/03

[=8]

şalla'llāhu

• **şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem** (< Ar. *şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem*) Allahın selamı Peygamberin üzerine olsun.

(.) *şalavāt ayur mız örgenler üze yaratılğanlardın kim ol muḥammed turur **şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem** uruğına kim arığ tururlar* (02a/02)

(صلى الله عليه وسلم) *peygamber ḥadīslerindin **şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem** uçmaqnıñ fażiletinde taqı qaşrları üçün kelip turur* (30b/02)

s. 2a/01, 30b/02, 49a/01

[=3]

sām (< Ar. *sām*)

- **sām abraş** Bir tür kertenkele.

(سام ابرص) *eger pūranı sām abraş öti :ya'ni kīseliki: birle qarıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar kaçqaylar (75a/04)*

s. 75a/04

[=1]

sāmānī (ö.a) Samaniler devleti.

(سامانی) *munteg aytıp tururlar kim sāmānīler hazīnasındın erdi ol halde kim melik işīrābğa tüşgende bu maşraba h^varezmğa tüşti (48a/06)*

s.+ler 48a/06

[=1]

şamğ (< Ar. şamğ) Zamk.

(صمغ) *sendarusnı ve anıñ hāşşiyetini bilmekde ve ol şamğ tig bolğay sarı ve şeffāf ve şāft (66b/02)*

- **aķ şamğ** Bir tür beyaz renkli zamk.

(صمغ سفید) *eger cerāhat bolsa aķ şamğ birle talā kılsalar nāfi^e bolğay (73b/06)*

- **şamğ ʿarabī** Arap zamkı.

(صمغ عربی) *sarı zirnīhni kim izseler taķı şamğ ʿarabī birle hal kılsalar rengi bolğay (72a/01)*

s. 66b/02, 66b/05, 66b/06, 72a/01, 73b/06, 74a/07

[=6]

san Saymak, bir şeyi bir şeye benzer saymak, gibi sanmak.

(عداد) *rūzgār birle bağlanur taş teg bolur ve ol taķı bād-zehr sanında turur (63b/02)*

s.+ında 63b/02

[=1]

sana- Sanmak, öyle olduğunu zannetmek.

(شمردن) *ba^ezı fuķka^eını ramādī hisābındın sanarlar (17b/01)*

s.-arlar 17b/01

s.-ğaylar 17a/02, 21b/09

[=3]

şanā^eat (< Ar. şanā^eat) Meslek, zanaat sahibi.

(صناعت) *unşurlarınñ şüretleriniñ tebeddüli āşkārā mehsūs turur ba^ezısı şanā^eat birle ve ba^ezısı hāric sebebler birle (5a/08)*

s. 2b/09, 5a/08, 5b/07, 9b/05, 9b/09, 71b/08, 74a/09

s.+1 84b/01

s.+inin 56a/04

[=9]

sananıl- 1. Sanmak, öyle olduğunu zannetmek.

(شمردن) *nīmrū ayturlar ve ol qaşlar hisābinā sananılğay ve barça şekl(l)erniñ edğüreki gālṭān bolğay* (19a/03)

2. Sayılmak, açıklanmak.

(شمرده شدن) *pes anı muqaddem tutup tururlar ve filizātnı yād kılmāqdın burun taqı türlüg hāşşiyetler ve anlarınñ lāzımlarını sananılğay* (79a/09)

s.-ğay 19a/03, 79a/09

[=2]

şanˆat (< Ar. *şanˆat*) 1. Yaratma, var etme.

(صنعه) *taqı tegürür her bir birikmegeni kudret şanˆatı birle taqı ündegem turur kıllarını kapsanılmış rahmetiñe* (1b/04)

2. Sınat, ustalık gerektiren işler.

(مصنوع) *eger mümkin bolsa şanˆat birle kümüş bolğay* (84b/02)

(حرف) *ol qaşlarğa muhtāc bolğaylar ve billürdın şanˆatlar kılgaylar anıñ kim alğaylar* (58b/08)

(صناعت) *ol artuq türlüg turur öşlüglerni özine tartıqay ve şanˆatlarda istiˆmāl kılgaylar* (75a/01)

(صنعت) *asrı aq ve katıg bolğay ve temürdın şanˆat birle pülād hāşıl kıllurlar* (85b/01)

3. Meslek.

(صناعت) *burunğı pād-şāhlar hāzīnasında munteg yoq ermiş ve burunğılardın bu şanˆatda hiç kişi munteg cevher körmiş bolmağay* (49a/07)

(صنعت) *andın başqa hiç iş ve şanˆat kılmāğa bolmağay* (85b/01)

• **altunçılar şanˆatı** Kuyumculuk sanatı.

(صنعت صباغان) *mışr yartın keltürürler mışr zācı ayturlar ve zāc altunçılar şanˆatında müstˆamel bolğay* (76a/04)

s. 71b/09, 72b/07, 72b/08, 76b/07, 80b/03, 80b/04, 82b/02, 84a/08, 84b/02, 85a/09, 85b/01

s.+da 49a/07

s.+1 1b/04, 1b/07

s.+ında 75b/03, 76a/04,

s.+lar 58b/08

s.+larda 75a/01

[=12]

saña Sana.

(بتو) *eger sen yalğuz adakıñ üzre turabilseñ kim kişi **saña** boluşmağınca bu yinçüni saña bahşlayım* (26b/05)

(ترا) *ol tıflğa ayttım bazā^cat birgil kim saña taķı menfa^cati bolğay* (28b/02)

s. 26b/05, 26b/05, 28b/02, 28b/08

[=4]

şandal (< Ar. şandal) Sandal ağacı.

(صندل) *ammā **şandal** türlüğ turur ve anıñ edğüreki ol turur* (98a/03)

s. 97a/05, 98a/03, 98a/06

[=3]

sansız Sayısız, çok fazla.

(بي حساب) *ol yirde luu **sansız** bolğay taķı gavvaşlar kim çomarlar* (14a/09.)

(بي شمر) *andın fāyda alğaylar menfa^cat istemeklik köp turur ve fāydalar **sansız** turur* (78a/07)

s. 14a/09, 29b/09, 78a/07

[=3]

sap

• **bıçaķ sapı** Sap, tutulacak yer.

(دسته کرد) *kim serendīb melikinde bir pāra yāķūt bar ermiş **bıçaķ sapıña** oğşaş* (43a/03)

s.+ıña 43a/03

s.+ları 89b/03

[=2]

şar^c (< Ar. şar^c) Sara hastalığı, epilepsi.

(صرع) *kaçan belesān yağın aña köydürseler tiz çıkğay **şar^cd(a)** ve yil renclerinde ve bağır rencinde ve mi^cdege ve adak ağrığı kim sowukluğdın bolğay* (92a/09)

• **şar^c illeti** Sara hastalığı, epilepsi.

(علت صرع) *kaçan özi birle tutsa bar(ça) hayvānāt andın kaçqaylar şar^c illetine edgü bolğay* (69a/03)

s. 47a/05, 47a/06, 56b/02, 69a/03, 92a/09

[=5]

şarf (< Ar. *şarf*) Bir tür kızıl taş.

(صرف) *kaçan anı hak birle anı izseler kızıl suw andın çıqğay qan teg şarf anteg kim hemāhendin ve ol iki türlüg turur* (73b/08)

• **şarf taşı** Bir tür kızıl taş.

(سنگ صرف) *ana şarf taşı ve hamāhen taqı oqurlar kaçan anı şalaya kılsalar suw birle kızıl suw çıqğay* (64a/03)

s. 64a/03, 73b/08

[=2]

sarğar- Sararmak.

(زرد شدن) *yinçü ot isiglikindin yaman bolğay sarğarğay* (24a/08)

s.-ğay 24a/08

[=1]

sarğart- Sarartmak.

(زرد کردن) *ol taşnı hāşıl kılamak tarīki ol turur kim qarlıgaç balasını zaferān birle sarğartqaylar kar(a)lıgaç ol taşnı keltürgey* (64b/02)

s.-qaylar 64b/02

[=1]

sarı (krş. sarıg) 1. Sarı renk.

(زرد) *faşl çinī taşı bilmekde ol taşı bolğay sarı ranglıg* (67a/07)

(صفرت) *sarı yāqūtnı ol sebebdin kızıl yāqūtdın mertebede aşaq koyarlar kim sarı reng tabī^catı yandın hasta.lar ve āfet tegmişler lāzimesindin turur* (37a/03)

2. Taraf, yön.

(سوی) *tamām başaratlıg hakkāk erdi hikāyet kıldı kim mışr sarı şehri bar kim aña qos oqurlar* (44a/09)

(.) *andın at boynuna bağlar erdi kim kaçan kim düşman sarı şeb-hun iletmege tiledi* (70a/08)

(جانب) *ğaznī vilāyetinde bolğay türkistān tevāb^cındın şimāl sarı ol vilāyetlerde köprek bolğay* (90a/07)

3. Uç.

(نیش) *çağda barça yaznuj sojnında butağ başlarını teşük sarı keltürürler* (92a/03)

• **maşriğ sarı hindistān** Hindistan'ın doğu bölgeleri.

(اقصاء شرق) *kim maşriğ sarı hindistān yiri birle muttaşıl bir suw yolu bar* (50a/01)

s. 12a/01, 12a/04, 16b/08, 17a/04, 17b/02, 20a/01, 20b/04, 30b/09, 32a/01, 32b/01, 32b/07, 36b/03, 36b/07, 36b/09, 37a/01, 37a/01, 37a/02, 37a/03, 37a/03, 41b/07, 42a/07, 44a/09, 44b/02, 44b/03, 50a/01, 50b/08, 51b/09, 51b/09, 56b/09, 57a/07, 58a/02, 60a/01, 61b/03, 62b/05, 63b/07, 64a/09, 66a/06, 66a/09, 66a/09, 66b/02, 67a/07, 70a/08, 70a/09, 73a/03, 74a/06, 74a/07, 74a/08, 77b/05, 79b/01, 79b/06, 88a/04, 89b/02, 90a/01, 90a/07, 90a/08, 90b/01, 91a/04, 92a/03, 93b/05, 95a/05, 95a/06

s.+ğa 95a/06

s.+nı 11a/06

s.+nıj 53b/04

s.+sı 62b/05

[=66]

sarığ (krş. sarı) Sarı renk.

(زرد) *pes anıj üçün sarığ rengge rağbet köprek kılurlar* (16a/06)

s. 7a/07, 16a/06, 52a/02, 54b/02, 56b/04, 60a/06, 75b/06, 75b/08, 86a/08

s.+da 17b/03

[=10]

sarığlık (krş. sarılık) Sarılık.

(صفار) *billürnıj maddası suwı bolğay asrı sarığlıkda tağı ma'nāğa delil toñmaqlık turur* (10b/05)

s.+da 10b/05

[=1]

sarılık (krş. sarıglık) Sarı renkte olmak.

(زردی) *eger sarılık kökdin artuğrak bolsa üçünç türlüg yarığ yaşıl bolğay* (12a/06)

• **yüz sarılığ** Yüz sarılığ.

(زردی لون) *anıj hāşşiyeti yerekan illetine asrı fāyda kılğay ve seddeni açkay ve yüz sarılığını kitergey* (62b/07)

s. 12a/06, 16b/05, 36b/09, 53a/06, 70b/01

s.+ğa 16a/01, 36b/07, 58a/01, 83a/09, 95a/06, 95a/08, 97b/04, 98a/04

s.+ı 16b/07

s.+nı 74b/01

s.+ını 62b/07

s.+ııa 17b/07

[=17]

sarmuğ Mercimek.

(عس) *kelmez ni kim keltürürler ol ermez tabıbler anıñ bedelini yaş sarmuğnı işge sürerler* (93b/01)

s.+nı 93b/01

[=1]

sarmusağ (?) Sarımsak.

(سير) *eger misk isini birse edgü turur ve eger sarmusağ isisi birse yaman bolğay* (96a/03)

(شير) *eger mağnāfīs taşına sarmusağ yā yağ tegse eger isig kan birle yuvsalar tiz bolğay* (61a/05)

s. 61a/05, 96a/03

s.+ğa 96a/02

s.+nı 86a/06

[=4]

sārūc (< Far. *sārūc*) Kil yumurta ve kireç ile yapılan bir tür yapı harcı,

(ساروج) *ve imāretlerde işge sürgeyler geç ve sārūc teg tañrı ta'ālā barçanı yarattı* (78a/05)

s. 78a/05

[=1]

sastlık Gevşek.

(رخاوة) *ve līkin üç sebeb tüşüp turur ma'dende aña sastlıkı ve yaman ıdığ ve iggende āvāz kılğay* (84b/011)

s. 84b/01

[=1]

sat- Satmak.

(فروشتن) reng birseler la^l teg bolğay ve ranglıg billürni hıyānet birle la^l tip **satarlar**
(58b/07)

(فروختن) āni yeti yüz illig altunğa satğın almiş çün uçuz alıp erdi yana uçuz **sattı**
(27a/08)

s.-ar 38b/05

s.-arlar 58b/06, 91b/09, 95a/09, 95b/02

s.-ayım 28b/03

s.-ğay 27a/06

s.-ğaylar 21a/02, 22b/01, 34b/03

s.-kaylar 85b/07

s.-mazlar 93b/05

s.-mışlar 47a/02

s.-tı 27a/08, 27a/09

s.-tım 29a/05, 45a/02

[=21]

satğın

• **satğın al-** Satın almak.

(خریدن) anı yaşuru satğay erdi bir kimerse anı biş yüz kızıl altunğa **satğın aldı** (27a/07)

s. 27a/07, 27a/08, 28a/08, 43a/08, 48a/07, 48a/09, 54b/07

[=7]

satğucu (krş. satkıcı, satkuçı) Satıcı.

(بايع) veznde artsa bahāsı iki ança bolur ve ol **satğucuğa** ve alğucuğa te^calluğ tutar
(23b/09)

s.+ğa 23b/09, 46b/09

[=2]

satıg Satış, satın alma.

(بيع) her bir yirniñ ^cādeti hesbince ve halk anı birle **satıg** alıg kılurlar (77a/06)

s. 77a/06

[=1]

satkıcı (krş. satkuçı, satğucu) Satıcı.

(فروش) eger nāfada arpa yā buğday bolsa misk **satkıcılar** aytqaylar (96a/04)

s.+lar 96a/04

[=1]

satkuçı (krş. satğuçı, satkıcı) Satıcı.

(بايع) *‘izzet ve devlet köprekindin ve azrağındin tezginiür ve satkuçı ve alğuçıdın taķı tezgingey (40b/05)*

s. 40b/05, 41b/02

[=2]

safranç (< Far. *şetrenç*)• **safranç āleti** Satranç tahtası.

(الت شطرنج) *ol yakmağdın özgege yaramaz taķı safranç āleti ve nerd ve andın özgelege (98a/05)*

s. 98a/05

[=1]

savu- Pıhtılaşmak, kanın kuruması.

(فسرده کردن) *eger ölügge bağlasalar anıñ kanı kiç savuğay ve müferrihlerde işge sürgeyler (42b/04)*

2. Soğumak.

(سرد شدن) *kaçan otka salsalar aķ körüngey kaçan otdın çıkarsalar taķı savusa öz renge kelgey (42a/05)*

s.-ğay 42b/04

s.-sa 42a/05, 94b/02

[=3]

savuk (krş. sovuķ, sowuķ) 1. Soğuk.

(سرد) *ot birle fark kılmağa bolğay taķı yāķūt ağızda köygey kirü savuķ kalğay (56a/09)*

2. 4 mizaçtan biri olan soğuk mizacı.

(سرد) *züümürrüdnıñ tabī‘atı savuķ ve kuruğ turur (47a/08)*

• **savuk rencler** Soğuk alma ile ilgili rahatsızlıklar.

(رنج سردی) *oħşaş nerseler teg ve tiryāk dārūlarındın turur kim savuķ rencler kim siñirlerge te‘alluķ tutar (92b/07)*

s. 47a/08, 51a/09, 56a/09, 64a/06, 74a/02, 80b/04, 82b/08, 92b/07

[=8]

savukluķ (krş. savuķlık, sowuķluķ, sowuķlık) Soğukluk.

(برودت) *kaçan kim yildin bir cezv havāğa savuqluq birle bedel bolsa sebebler birle kerek (5a/01)*

(برودتي) *eger kuyaşnıñ şu'lesiniñ turmaķı az bolsa ol savuqluqğa kuyaş az turmaķınıñ sebebi mededī bolur (08a/08)*

(خنکی) *ol ormanlar yılan köp turur kim savuqluq sebebindin özine tirekke tolğarlar anda barmağa mümkün yoq (97a/07)*

(سرد) *bağır rencinde ve mi'cede ve adaq ağırığı kim savuqluqdin bolğay islāmu bar (92b/01)*

s. 5a/01, 6a/02, 7b/09, 08b/05, 08b/09, 37b/10, 78b/08, 92b/01, 97a/07

s.+ğa 8a/08

[=10]

savuqlıq (krş. savuqluq, sowuqluq, sowuqlıq) Soğukluk.

(برودتي) *ol yir içine kuyaş isiglikini artuq qılur ve savuqlıqı kim anıñ içinde bolsa perākende bolur (08a/06)*

s. 08a/06

[=1]

savut- Soğutmak.

(سرد کردن) *aq yāqūtınñ hāşşiyetlerindin ol turur kim kaçan ağızğa salsalar hāli ağıznu savutqay (37b/08)*

● **içni savutur otlar** Bir tür tiryak, panzehir. Kral Mithradates tarafından zehirlenmelere karşı geliştirmiştir.

(مثریدیطوس) *faşl şerif ma'cūnlar şifatında tiryāk teg ve içni savutur otlar teg bu iki ma'cūn dārūlar ba'zı ol turur kim ilge kelmez (92b/09)*

s.-kay 37b/08

s.-ur 92b/09

[=2]

say Bir tür yakut.

(سای) *anıñ yüzini tüzetmiş bolsalar qubba teg bolğay aña say oquğaylar ve say 'acemīdin bahāda artuq bolğay (40b/08)*

● **say bol-** Denizin kayayı aşındırması, yontması.

(بودن کتن) *ol sebebdin kim bu vaqt teñizde ol yir kim say bolsa isig bolur (12b/06)*

s. 12b/06, 40b/08, 40b/08

[=3]

sayda (< Far. *sayda*)

- **sayda kıl-** Sürtmek, aşındırmak, törpülemek.

(ساییدن) *çeküç ana ursalar çeküçke batkay ve elmāsni mişkab başına koyup ve sayda kılğaylar* (51a/09)

s. 51a/09

[=1]

şaykal (< Ar. *şaykal*) Parlama.

(صقالت) *kaçan kuyaşnıñ şu'lesi ol yumru şeklge nuş tüsse şeffāflık ve şaykal hükmi tedbırince ma'dende kuyaş şu'lesi noqtada yığılmış bolsa* (59a/01)

- **şaykal kıl-** Parlatmak, cilalamak.

(صقول کردن) *yumşak mihek taşı birle cilā birle sınarlar kim yeñi carp ortasında şaykal kılıp tururlar* (46b/01)

s. 46b/01, 59a/01

[=1]

şaykalī (< Ar. *şaykalī*) Cilalı, parlak bir tür zümrüt.

(صیقلی) *çibin kanatına oħşaş nerse nazärke kelgey ve reyħānī reyħān yapraqına oħşagay ve şaykalī oħşagay* (45a/05)

s. 45a/05, 45a/07

[=2]

şaykalla- (< Ar. *şaykal* + Türk. +*la-*) Cilalamak, parlatmak.

(صیقل کردن) *şaykalī oħşagay ol temürge kim şaykallamış bolğaylar*

s.-mış 45a/08

[=1]

şaykallanmış (< Ar. *şaykal* + Türk. +*lanmış*) Pürüzsüz.

(املس) *ħakkāk çarħı birle sürtgeyler çarħnıñ yüzine kim emlas :ya'ni şaykallanmış: bolğay* (40a/02)

s. 40a/02

[=1]

seba° (< Ar. *seba°*) Yedi.

(سبعه) *pirūze teg ve cez° dehnec taķı lāceverd ve bussez teg taķı filizāt seba° teg* (11a/01)

s. 11a/01

[=1]

sebeb (< Ar. *sebeb*) 1. Neden, sebep.

(علل) *her bir türlüğ cevherlerniğ bitüğ yirini taķı her biriğe ni **sebeb** ĖodulĖanıni biğ fağl üze binā kılduķ (03a/04)*

(علت) *ol buĖārlar yıĖılmaķı **sebebindin** bolur kim havāniĖ sowuķlıķı sebebindin yayılmağabilmeğey (09a/05)*

(جهت) *ortaĖaķlısını bir altun yarımĖa ol **sebebdin** kim anığ ortası yamağa yawuķraķ bolĖay (23a/02)*

2. Yüzünden, -den dolayı.

(حسب) *basa :muğtelif mizāclar **sebebi** birle Ėayvān Ŗüreti muğtelif boldı (07a/01)*

(طریق) *mağdenlerniğ bolmaķlıĖına muğtelif **sebebler** köp turur bireri köymek sebebi birle bolĖay (09b/01)*

(واسطه) *türlüğ Ėabīat **sebebi** birle iki nerse ulaĖmaķındin türlüğ ŖıfatlıĖ peydā bolur (79a/05.)*

(.) *anteg kim ol isiglik **sebebindin** ol ruğubat ĖuruĖay (11b/07)*

s. 3a/04, 4b/04, 5a/01, 6b/01, 11b/05, 11b/05, 30b/07, 32a/06, 39a/02, 48a/02, 50a/07, 84a/09, 95a/06

s.+ce 39b/08

s.+din 6a/05, 8b/01, 11b/06, 11b/08, 12b/06, 14a/08, 21b/04, 22a/02, 22a/09, 23a/02, 25b/04, 28b/04, 28b/05, 31b/03, 32a/05, 37a/03, 37a/07, 39a/07, 39b/01, 54b/08, 57a/02, 60b/08, 63a/01, 65a/02, 65a/07, 73b/02, 82a/02, 83b/06, 86b/05, 90a/03, 90b/05, 93b/09

s.+i 7a/01, 7b/05, 8a/08, 9b/02, 11b/02, 51b/07, 79a/04, 88a/07, 95a/06

s.+ince 36b/09

s.+inde 79b/04

s.+indin 5a/06, 8b/04, 8b/05, 8b/06, 9a/02, 9a/04, 9a/05, 9a/05, 9a/06, 9a/09, 11b/02, 11b/07, 12a/02, 22b/01, 22b/04, 24a/06, 30b/03, 32b/03, 33a/02, 37b/10, 38a/08, 39b/03, 40a/03, 40a/07, 47a/09, 64a/05, 66a/06, 67b/07, 73b/02, 78a/04, 81a/03, 85b/03, 97a/07

s.+ini 80a/04

s.+ler 4a/08, 5a/01, 5a/09, 5b/02, 9b/01, 12b/04

s.+lerdin 6b/01, 8b/06, 11b/05, 32a/06

s.+ni 2b/06

[=102]

sebük (ö.a)

• **sultān maḥmūd sebük tegin** Gazneli Mahmut olarak bilinen 971-1030 yılları arasında yaşamış Gazneliler devleti sultanı.

(سلطان سبک تگین) *keltürüp tururlar kim sultān maḥmūd sebük tegin ḥazīnasında bir yinçü bar ermiş* (26a/07)

s. 26a/07

[=1]

sedde (< Ar. *sedde*) Bağırsak düğümlemesi.

(سده) *anıñ ḥāşşiyeti yerekān iletine asrı fāyda kılğay ve seddeni açkay* (62b/07)

s.+ni 62b/07

[=1]

sefer (< Ar. *sefer*) Sefer zamanı, yola çıkış zamanı.

(وقت سفر) *bir tıfl kız oğlan kalıp erdi sefer vaqtında burunğı sünnet ḥükmince ol tıflğa ayttım* (28b/01)

s. 28b/01

[=1]

sefid (< Far. *sefid*)

• **sefid mühre** Yılan mührəsi, mührə mar.

(سفید مهره) *gümān ol turur kim ol taş taķı sefid mühredin turur* (67b/09)

s. 67b/09

[=1]

sefidrū (krş. sefidrūy) (< Far. *sefidrū*) Bakır ve kalay karışımından elde edilen bir tür alaşım.

(سفیدرو) *sefidrū ol turur köymiş bakırnı merhemlerde ve renlerde işge sürgeyler* (83b/04)

s. 83b/04

[=1]

sefidrūy (krş. sefidrū) (< Far. *sefidrūy*) Bakır ve kalay karışımından elde edilen bir tür alaşım, bronz olabilir.

(سفیدرو) *sefidrūynı bakır birle kal'aydın kılğaylar* (88a/06)

s. 88a/09

s.+nı 88a/06, 88a/06, 88a/07

[=4]

sekiz Sekiz.

(هشت) *eger ol taşdın **sekiz** habbe ağırı cuzām illetliġğa birseler şifā tapqay* (71b/05)

s. 23a/06, 41a/03, 43b/09, 44b/02, 47a/07, 71b/05

[=6]

sekizinçke Sekizinci.

(هشتم) *yetinç rummānī oqıġaylar kim āz qaralıġğa urġay **sekizinçke** zeytūnī oqurlar*

(17a/06)

s. 17a/06

[=1]

seksen Seksen.

(هشتاد) *bahāsı iki ança bolġay ya^eni dāne kim iki deng ve yarım bolsa bahāsı yüz **seksen** altun bolġay* (23b/04)

s. 23b/04, 41a/05

[=2]

selām (< Ar. *selām*) Selam, muhabbet.

(سلم) *taķı anlar ūze bolsun kōp **selām** andın soġra eyle rivāyet kılur bu kiteb muşannifi kim atı muġammed turur* (02a/02)

2. İyilik, iyileşme.

(.) *kehrībānı kaçan ilge sūrtseler kim isingey kiçig uluġ kuruġ **selāmni** kapqay* (66b/02)

s. 2a/02

s.+nı 66b/02

[=2]

selāmet (< Ar. *selāmet*) Eminlik, güvenilirlik.

(سلامت) *özge şeklde anteg bolġay kim aşıl fıtratda bağlanmış bolġay ve dūrüst ve **selāmet** bolġay* (51a/03)

s. 51a/03

[=1]

selçūķi (ö.a) Selçuklu devleti.

(سلجوقيان) *selçūkī* tārīḥlerinde keltürüp tururlar kim sulṭān alp arslan kaçan parsı özine müsellim kıldı (55a/08)

s. 55a/08

[=1]

semender (< Far. *semender*) Semender.

(سمندر) *ol ḥayvān kim semender okurlar neşādur ma^cdeninde turur* (76a/09)

s. 76a/09

[=1]

semiz Toplu, etli butlu.

(فریه) *iskender buyurdı ta semiz koylar keltürdiler ve öltürdiler ve tirilerini soydılar ve pāra kıldılar* (50a/09)

s. 50a/09

[=1]

semizlig Şişmanlık, tombulluk.

(فریهی) *‘abdu’llāh oğlu yezīdñın kızı ermiş anıñ katında oturur ermiş taķı ol ḥātunnıñ semizligi ançaçaķlı ermiş* (26b/03)

s.+i 26b/03

[=1]

sen 1. Sen zamiri.

(تو) *eger sen yalğuz adaķıñ üzre turabilseñ kim kişi saña boluşmağınca bu yinçüni saña baḥşlayım* (26b/05)

2. Fiil çekimi 2. teklik şahıs.

(س) *anı sindursañ anıñ ortasında nerse tapmağay sen* (64b/08)

s. 26b/05, 63b/01, 64b/08, 64b/08, 79b/08

[=9]

senbāzec (< Far. *sumbāde*) Zımpara.

(سنبادج) *keltürürler faşl senbāzec ḥāşşiyetni ve anı bilmekde ve ol asrı katıg bolğay* (65a/03)

s. 65a/03, 65a/09

[=2]

sendarus (< Far. *sendarus*) Tropikal bölgedeki ağaçlardan elde edilen sarı ve şeffāf renkte bir tür yapışkan ve yanıcı reçine, parlaticı özelliği bulunur.

(سندروس) *faşl sendarusnı* ve anıñ *hāşşiyetini bilmekde ve ol şamğ tig bolğay sarı ve şeffāf ve şāfi* (66b/02)

s. 66b/02, 78a/04

[=2]

sepsin Bir tür yakut.

(سپسین) *bir türlüğ taķı bar kim aña sepsin okurlar ve anıñ kıymatı bolmağay* (38b/09)

s. 38b/09

[=1]

ser (< Far. *ser*) Köşe, sivri nokta, uç.

(سر) *söz elmāsnı sinamaķda köp serler bolsa ve azraķı tört bolğay* (51a/06)

s.+ler 51a/06

[=1]

serāb (y.a)

• **serāb taģı** Azerbaycanın güneyinde bir dağ.

(کوه سراب) *beyhaķ taģlarında ve azerbaygā(n) cānibinde serāb taģında ve ĥoms taķı ġilāfda turur* (58a/09)

s. 58a/09

[=1]

serāy (< Far. *serāy*) Saray.

(بنا ملوک) *andın mescidler bünyādına pād-şāhla(r) serāyları bünyādına salğayla(r)* (72a/09)

s.+larnı 72a/09

[=1]

serenc (< Far. *serenc*) Kurşun tozu, kurşun oksit.

(سرنج) *murdarseng taķı ģurğaşındın peydā bolur ve mināniñ aşlı kızıl serenc bolğay* (85a/01)

s. 85a/01

[=1]

serd (< Far. *serd*) Soğuk, katı.

(سرد) *suwniñ mizācını serd ve ter yarattı* (4a/06)

s. 4a/06, 4a/07, 5a/02, 67b/06

[=4]

serendīb (y.a) Bugün Sri-lanka olarak bilinen Hindistanın güney doğusunda yer alan ada.
(سرنديب) *hikāyet kıldılar kim serendīb hedlerinde bir yazı bar kim ilk yaz çaķında köp sīller kelür* (32a/08)

• **serendīb ceziresi** Sri-lanka adası.

(جزيره سرنديب) *turur maşrıķ tarafında taķı yawuķ serendīb ceziresiñe herkend tenjizi sarı burunğı zamānda ol taşlar ortasında nerse tapmışlar* (32a/01)

s. 32a/01, 32a/08, 32b/05, 43a/02

s.+din 33a/04

s.+ge 32b/07, 43a/04

[=7]

seraťān (< Ar. *seraťān*) Yengeç burcu.

(سرطان) *yıldı iki ay ol vaķtda kim kıyaş seraťānda ve esedde bolğay çommağabilgeyler* (12b/05)

• **seraťān baħrī** Yengeç, deniz yengeci.

(سرطان بحرى) *faşl seraťān baħrīni taķı anıñ hāşşiyetini bilmekde seraťān baħrī tenjizde bolğay oħşaş bolur köl kışķacına* (70b/06)

s. 70b/06, 70b/06

s.+da 12b/05

[=3]

serħed (< Far. *ser* +Ar. *ħad*) Sınır, hudud.

(سرحد) *andın soñ ħıťāy miski bolğay kim ħıťāy serħedindin keltürgeyler* (95b/03)

s.+indin 95b/03

[=1]

sermāye (< Ar. *sermāye*) Sermaye.

(سرمایه) *ebedī necātnıñ sermāyesi fālğa teberrük üçün anı bitimek kerek* (49a/04)

s.+si 49a/04

[=1]

sevdā (< Ar. *sevdā*) Melankoli.

(سودا) *özge cevherler ħilāfınca ve altunni kaçan izip müfferihlerde işge sürseler sevdānı def'i kılgay* (81b/04)

• **sevdā maddası** İnsanların mizacında bulunan bir unsur.

(ماده سودا) *köjülñiñ za'eflikini kitergey taķı kórķuđnı ve maşrū'lık kim sevdā maddası turur def'i kılğay (25a/02)*

● **sevdāyī ishāl** Siyah ishal.

(اسهال سودا) *anıñ hāşşiyyeti sevdāyī ishālde hiç dārū yunmış lāceverddin edğürek yok turur (57a/01)*

s.+nı 57a/01

s.+nı 81b/04

s. 25a/02, 65a/05

s.+dın 80a/05

s.+yı 37a/09

[=5]

sew- Sevmek, hoşa gitmek.

(دوست دادن) *ol hedlarda 'alef üzere oturur ve eçki ol 'alefni sewer (98b/09)*

(.) *aytıp tururlar 'ırāķda ve şāmda memsūhñi sewerler ve horāsanda ve māverā'ün-nehrde peykānñi sewerler (54b/04)*

s.-er 98b/09

s.-erler 54b/04, 54b/04

[=3]

sewün- Sevinmek.

(شاد شدن) *çomğuçı çün battı erse burunğı batmaķda çıkardı sewündiler (36a/09)*

(نشاط) *ve hoş idığlarda ve yigesilerde ve helvālarda işge sürgeyler köñülge kuvvat birgey ve sewünmek (98b/02)*

s.-diler 36a/09

s.-mek 98b/02

[=2]

seylān (y.a) Sri-lanka adası.

(سیلان) *yāķūtñiñ ma'deni hem serendībge yawuķ turur seylān heddindin ol tađda kim aña bark okurlar (32b/07)*

s. 32b/07

[=1]

seylānī (?) Bir tür yakut.

(سیلانی) *on pārası artuḵ eksük bir deng ağırı bolğay ve aña cevheriler seylāni okurlar*
(32b/02)

s.32b/02

[=1]

sezāb (< Ar. *sezāb*) Sedef otu.

(سذاب) *simāb zehri turur öltürgen ve anıñ ba(d)-zehri sezāb turur ve kúsmaqlıq nāfi^c*
bolğay (80b/07)

s. 80b/07

[=1]

sı-

• **sınar bol-** Kırılmak.

(شکسته کردن) *bu evānīdin biri benim hizmetkarlarım ilinde sınar bolsa ol qađguluḵ*
bolğay (59a/05)

s.-nar 59a/05

[=1]

sıçқан Fare, sıçan.

(موش) *bağlarını kiskey ve yüklerini tişgey bu sebebdin maçı kemige kevürürler sıçқанlar*
defci üçün (28b/04)

• **sıçқан taşı** Fare taşı.

(حجر موش) *faşl sıçқан taşı hāşşiyeti ve menfa^cati bilmekde* (69a/01)

s. 28b/04, 69a/01, 69a/01, 81a/02

s.+lar 28b/06

[=5]

sıçra- Sıçramak.

(جهیدن) *anı sirkege salsalar taşqaru sıçrağay sirkede qarār tutmağay* (65a/01)

s.-ğay 65a/01

[=1]

şidḵ (< Ar. *şidḵ*)

• **şidḵ ve rağbet** Doğrulukla istemek.

(صدق رغبت) *anıñ iştiyākı hikmetke ferāset kıtur erdim taḵı şidḵ ve rağbet birle*
tilegenini bu şerīf ni bilür erdim (02a/08)

s. 2a/08

[=1]

şifat (< Ar. *şifat*) 1. Özellik, vasıf.(صفت) *faşl magnāṭīs taşını ve anıñ şifatını ve maḍeni ve hāşşiyetinde* (60b/01)(صفات) *barça edgü şifāt anda cemḥ turur* (97a/02)(اوصاف) *anıñ üçün ayturlar ni kim yaḥşılığ şifatu bar erse anda cemḥ bolğay* (16b/02)

2. Alamet, işaret.

(صفت) *yaruk bolmasa tağı ol maddanıñ şifatındın artuğrağ bolmuş bolğay* (10b/09)

s. 26b/08, 92a/05, 97a/02

s.+ca 41b/01, 41b/03

s.+ı 16b/02, 66a/08, 71b/02

s.+ın 71b/06

s.+ında 54a/05, 59a/08, 74a/06, 82b/07, 84b/06, 85a/08, 87a/07, 88b/01, 91b/09,
92b/08, 96b/08, 98a/07, 98b/08

s.+ındın 10b/09

s.+ını 79a/09

s.+ınıñ 20b/03

s.+larını 60b/01

[=26]

şifatlığ (< Ar. *şifat* + Türk. *+lığ*) Sıfat, nitelik.(اصناف) *türlüğ tabīḥat sebebi birle iki nerse ulaşmakındın türlüğ şifatlığ peydā bolur*
(79a/04)

s. 79a/04

[=1]

sığ- Sığmak, eş boyutta olmak.(كنجين) *bu pāra zümürüdüni tağı eyle bilgil evvelirağı ol turur kim muña kıymat*
kılğaylar eyle kim aña sığğay (49b/02)

s.-ğay 49b/02

[=1]

sığa• **sığa nazar kıl-** Dinlemek, kulak vermek.(اصغا فرمودن) *uğuş kulakları birle işitip sığa nazar kılğaylar* (02b/03)

s. 2b/03

[=1]

sıhhat (< Ar. *sihhat*)● **sıhhat tap-** İyileşmek.(شفا یافتن) *katıg baş ağrıkına gül suwı birle izgeyler taqı burnına tamuzğaylar sıhhat tapğay* (25a/05)● **sıhhat sakla-** Sağlığı korumak.(صحت) *köz otlarında köz aydınlıkını arturğay anıñ sıhhatını saklağay* (43a/01)

s. 25a/05, 43a/01

[=2]

sıq- Sıkmak.(فشردن) *misk narhına algaylar ve yumurtka yirindin kaçan sıqsalar yarım derem kadarı nerse toñ yağ teg kim misk isi andın kelgey* (98b/05)

s.-salar 98b/05

[=1]

sın Sahte.(شبهی) *ammā kerek kim taş bolmağay kim ol kalblık sindin edgü oħşaş turur* (64a/01)

s.+dın 64a/01

[=1]

sın- 1. Kırmak.(شکستن) *ve eksir şanâ'atının eyeleri keltürüp tururlar kim fîrūzanı hurda kılıp izseler ve sınğan altunğa salsalar anıñ sınmaķın kitergey* (56a/04)

2. Parçalamak.

(پاره شدن) *ma'ālūm boldı kim terek ermiş melik asrı gāzablanmış ve kılıcını taşka urmış ve sınmış* (87a/04)

3. Fiyatı düşmek.

(شکستن) *ķadīmde tamām bahāsı bar ermiş kaçan la'el belgürdi bīcāde sindı* (56a/07)

s.-dı 45b/04, 56a/07

s.-ğay 51a/07, 59b/06, 85b/03

s.-ıp 68a/07

s.-mağay 39a/06

s.+maķ 59a/05

s.+maķını 57b/07, 73a/09, 79b/07

s.+mağının 56a/05

s.+mağın 65b/09

s.-miş 87a/03

s.-sa 51a/04, 51a/07

[=16]

sınğan Kırılğan.

(شکندار) *fīrūzanı ħurda kılıp izseler ve **sınğan** altunğa salsalar anıñ sınmağın kitergey*
(56a/04)

s. 56a/04

[=1]

sına- Denemek, tecrübe etmek.

(امتحان کردن) *mehdī çakında aña vāqıf boldı ve bu oĥşaşlarını ot birle **sınadı** ol kim yāķūt*
degül erdi (38b/07)

(ازمودن) *anı bir kişiniñ ħolına kim köp ħılı bar erdi sürttiler anıñ birle **sınadılar***
(62a/03)

(ازمایش کردن) *bir mines ve lājeverddin anteg ve cezēdin ve billürdin tōrt deng (...) iki*
*arpa ve bu türlüg **sınamağa** bolğay* (44a/04)

(.) *yumşaq mihek taşı birle cilā birle **sınarlar** tal yığaçı çarĥı birle cilā tutğay asrı*
körklüg (46b/01)

(امتحان) *söz zümürüdni **sınamağda** tiz sınağan bolğay ve ige yir igelengey* (46b/04)

(ازمایش) *yilda az ħāşıl bolğay anıñ **sınamağı** eger suwğa tamuzsalar suw astına bargay*
ve arĥunluk birle suwğa ħarışğay (92a/04)

s.-dı 38b/07

s.-dılar 62a/03

s.-ğaylar 72b/05, 91a/04

s.-mağ 37a/01, 39a/05, 91a/04, 96b/04, 97b/06

s.-mağa 44a/04

s.-mağda 42a/01, 46b/03, 51a/06

s.-mağı 60b/01, 63a/02, 92a/04

s.-mayın 91b/09

s.-p 44a/02

s.-rlar 46b/01

[=19]

sınamaqlık Sınama, deneme.

(امتحان) *barça yandın bir türlü taş turur ve anı **sınamaqlık** ol turur kim anı tişge sürtgeyler eger tiş anı yonsa yaş taşı bolğay* (72b/04)

s. 43b/05, 72b/03, 95b/08

[=3]

sınağan Kırılğan.

(شکسته) *söz zümürriüdni **sınamaqda** tiz **sınağan** bolğay* (46b/04)

(شکندار) *altunçılar altunni anıñ birle köydürgeyler ve sınmaqnı **sınağan** altundın kitergey* (79b/07)

(شکن) *ağaçı aq bolğay kim kızılğa urğay ve tiz **sınağan** bolğay* (97b/01)

s. 46b/03, 57b/06, 65b/08, 79b/07, 88a/05, 97b/01

[=6]

sınan- Denenmiş, sınanmış.

(ازمودن) *kuvvat birür ve ol taş **sınanmış** ve maħrub turur* (60a/08)

s.-miş 60a/08

[=1]

sındur- Kırmak, parçalamak.

(شکستن) *kaçan ol kınğa **sındursalar** anıñ içinde enär dānesi teg bitmiş bolğay* (52b/01)

(یاره شدن) *ol taşını **sındurdum** anıñ ortasında zümürriüdü pāraları şābūnī bar erdi* (45a/01)

(شکافتن) *ammā kaçan **sındursalar** kāfūr anıñ ortasındın çıkğay ni kim ortasındın çıkarabilseleler alğaylar* (97b/01)

s.-dılar 43a/06

s.-dum 45a/01

s.-ğay 98b/07

s.-ğaylar 46a/03, 46a/05, 46a/06

s.-mağa 51a/07

s.-muş 59a/04

s.-salar 52b/01, 64a/03, 96b/01, 96b/03, 97b/01

s.-sañ 64b/08

s.-sunlar 88a/08

s.-up 32a/03, 46a/05

s.-ur 59a/05

[=18]

sınığ Kırık.

(شكستى) *anı bilürler kim ol körklüg bolsa anıñ **sınığı** bolmasa muk^{ab} iki müşelles teg bolğay (51a/01)*

s.+ı 51a/01

[=1]

sınıqlıq Kırıklık.

(شكستى) *eger yinçüde kiçig **sınıqlıq** bolsa alğaylar bir pāra nīmrūy ve aña yapuştırğaylar (25b/09)*

s. 25b/09

[=1]

sıvarıl- Su verilmiş metal, sulandırılmış metal.

(اب دادن) ***sıvarılmış** pūlād temürni anıñ birle sürtebilgeyler (65a/06)*

s.-mış 57b/08, 65a/06

[=2]

sıvuq Cıvık.

(انضمام) *eger anıñ hamiresi **sıvuq** bolsa taqı arası boş bolğay (10a/05)*

s. 10a/05

[=1]

sız- 1. Sızmak

(ترشح) *eger bir zarfı kim andın **sızmaq** imkān bolmasa tolu buz kılsalar her yıl kim ol zarf taşında bolsa (5b/09)*

2. Erimek

(كذاخته بودن) *eger igek birle hurda kılıp sınağan altunga tarh kılsalar ol vaqtda kim butede körklüg **sızmış** bolğay (57b/07)*

s.+maq 5b/09

s.-mış 57b/07

[=2]

sī (< Far. *sī*) Otuz derem ağırlığındaki incilerin yedi ipe dizilerek oluşturduğu tespih benzeri nesne.

(سي) *otuz derem ağrı yinçü kim ğırbāldın aşığa kiçse yeti yipke tizgeyler taķı ol yipleriniç uçlarını birge tutup barçasını bir kılıp birge burğaylar ve aña sī tigeyleler* (20b/02)

s. 20b/01, 20b/02

[=2]

sīl (< Ar. sīl) Sel.

(سيل) *bu tağlardın bir uluğ sīl kelür* (34a/01)

• **sīlniç akar yiri** Sel nedeniyle ortaya çıkan sel yolu.

(مسيل) *bu ğārdın °acāyıbğa çıkar men kim ni körgey men tip °aceblerdin şahrāda bu sīlniç akar yirinde bu iki pāra taşnı taptım* (34a/03)

• **sīlniç keçer yiri** Sel nedeniyle ortaya çıkan sel yolu.

(مسيل) *özge taşlar katığlıkındın kim ol sīlniç keçer yirinde bolmuş bolğay* (32b/04)

s. 34a/01

s.+niç 32b/04, 34a/03

s. 32a/09, 32b/02, 33a/07

s.+ler 8b/02, 32a/09

[=8]

silikī (?) Pañçar renkli bir tür zümrüt.

(سلقى) *ammā silikī ol bolğay kim çüğündürge oħşağay* (45a/06)

s. 45a/05, 45a/06, 45b/01

[=3]

simāb (< Far. simāb) Civa.

(زيق) *ol muħtelif şüretlerni kabül kılur ğügird ve simāb teg taķı özge ma°deniyāt kim taş cinsindın bolğay* (7a/03)

(سيماب) *faşl sindik hāşşiyetin bilmekde ve ol zībaķ sindik turur ve simābnıç tercemesi pārsī lafzınca* (80a/07)

s. 7a/03, 50b/09, 80b/02, 80b/05, 80b/06, 80b/09, 81a/01, 83a/04

s.+dın 80b/02

s.+niç 80a/07, 80b/04

[=11]

simābī (< Far. simābī) Bir tür elmas, civa rengine benzemektedir.

(سيمابى) *bir türlüg taķı bar simāb ranglıg ve aña simābī oķurlar ve her bir Şehrlerde bu rengi ögülmüş tutarlar* (50b/09)

s. 50b/09

[=1]

simek (< Far. *simek*)

• **zahmat birle simek** Sidik zoru, bir tür idrar yolu rahatsızlığı.

(عسر البول) *uluĝ talaķını taķı içegi cerāhatlarına ve zahmat birle simekke islām kılĝay* (59b/08)

s.+ge 59b/08

[=1]

sīnā (ö.a)

• **h'āce ebū 'alī sīnā** İbn-i Sina.

(خواجه ابو على سينا) *ol kim h'āce ebū 'alī sīnā bu bābda keltürüp turur ve ba'zi aytıp tururlar* (91b/07)

• **Őeyh re'īs ebū 'alī sīnā** İbn-i Sina.

(شيخ ريس ابو على سينا) *Őeyh re'īs ebū 'alī sīnā nerükde risāle kılıp turur anda aytıp turur* (90b/07)

s. 61a/06, 90b/07, 91b/07, 93a/05, 93a/09

[=5]

sindik Civa.

(زيق) *bilgen 'azīz taņrı ķudreti birle turur ve aytıp tururlar kibrüt cesdler atası tururlar ve sindik analar tururlar* (79a/06)

(سماب) *bir mines sindik yā illig toķuz miŐķāl ve iki deng yarım kara ķurĝaşın yā kırķ tört miŐķāl yarım kümüş* (43b/06)

s. 43b/06, 44a/01, 66a/01, 77b/02, 79a/06, 79a/07, 80a/07, 80a/07, 80b/01, 80b/06, 80b/08, 83a/07

s.+ni 66a/02

[=13]

siņir Sinir.

(اعصاب) *köz nürını arturĝay ve siņirlerini küçlendürgey eger anı sirke birle izseler yaķsalar nāfi^c kelgey* (70b/09)

s.+lerge 76a/06, 92b/08, 97a/03

s.+lerini 70b/09, 73b/02

[=5]

sip- Serpmek, serpiştirmek.

(ياشيدن) *tiş otlarına işge sürgeyler ve eger ögüp burunğa **sipseler** karnı tıgay* (65b/06)

(پراکندن) *kaçan şazenedni tögseler taķı artuķ itge **sipseler** anı iritgey* (74a/04)

(بر افکندن) *kaçan kümüşge gügürt **sipseler** anıñ şüretini fāsıd kılğay* (83a/04)

(سوخته کردن) *köymiş endāmğa **sipseler** fāyda kılğay ve kavuķtağı kumnu yumşatğay*
(90a/05)

s.-keyler 67b/01

s.-seler 65a/09, 65b/06, 74a/04, 75b/09, 83a/04, 90a/05, 98a/03

[=8]

sirāyet (< Ar. *sirāyet*)

• **sirāyet kıl-** Sıçramak, bulaşmak, geçmek.

(سرایت) *cezbe kuvvatı **sirāyet kılur** temürke kaçan bir igneni cezbe kılssa kim ana yapuşmış bolsa* (61a/01)

s. 61a/01

[=1]

sirke (< Far. *sirke*) Sirke, ekşi üzüm suyu.

(سرکه) *eger **sirke** birle kaynatsalar ve yaķsalar islām kılğay* (85a/05)

• **kızıl sirke** Kırmızı renkte bir tür sirke.

(سرکه سرخ) *bir türlüģ bar kim ana ħalī ayturlar kim **kızıl sirkege** oħşagay* (35a/09)

• **sirkenin düşmanı taş ?**

(سنگ دشمن سرکه) *faşl bağzü'l-ħal ħāşşiyetini ve menfa'atini bilmekde ya'ni **sirkenin düşmanı taş*** (64b/09)

• **sirke küpi** Sirke.

(خم سرکه) *eger pūranı bal birle yoğursalar ve tatlıģ **sirke küpine** salsalar ve üç kün küp ağızını muħkem kılğaylar sirke asrı ikşi bolğay* (75a/03)

s. 24b/04, 25a/06, 35a/09, 57b/02, 57b/06, 60b/05, 63a/06, 66a/03, 70b/09, 75a/03,
75a/03, 80a/06, 85a/05

s.+de 65a/01

s.+ge 65a/01

s.+ni 37b/04

s.+nin 64b/09

[=17]

sirurvan (y.a) ?

(شیراروان) *ammā ʿaḳd bu rūzgārda baġdād ve sirurvan hed(d)inde bir mişḳāl ʿaḳdğa bahā biş altun ruknī altun kılurlar ermiş* (22b/05)

s. 22b/05

[=1]

sistan (y.a) İran'ın güneydoğunda bulunan bir eyalet.

(سیستان) *ol taşı turur kiçig kim sistan ve zāul yirinde biter* (64a/08)

s. 64a/08

[=1]

sivrü

● **sivrü çibin** Sivri sinek.

(پیشه) *birle iw işiginde tütün kılsalar ni bürçe taķı ni sivrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey* (76a/02)

s. 76a/02

[=1]

softa (< Far. *softa*)

● **softa bolmaḳdın** Delmek, delik açmak.

(سفته) *altunğa tartıp softa bolmaḳdın taķı muraşşalarga terkīb kılmaḳdın yaman bolğay* (24b/01)

s. 24b/01

[=1]

soğan Soğan.

(پیاز) *ve bu maʿnā kıyāsdın yıraḳ degül kim defʿa defʿa baġlanur ve soğan teg ṭabaķa ṭabaķa artuḳ bolur* (13b/09)

● **soğan ḳabuḳları** Soğan kabuġu.

(پوست پیاز) *yinçüniñ soğan ḳabuḳları teg ḳabuḳları bar* (15b/03)

s. 13b/09, 15b/03

[=2]

sok- 1. Bir şeyin içerisine ekleme dahil etme.

(بردن) *arığ altun ol turur kim niçe kim otḳa soksalar noḳşān kılmağay* (81b/09)

(زدن) *eger yühni aña soḳup yandursalar ve anıñ külüni suw birle yoğursalar eger balavuz teg birge yapuṣsa arıḡ yaḡ bolğay* (92a/06)

2. İḡne vb. şeyi batırmak.

(کردن) *anıñ üçün kim nāfada taḳı hıyānet kılurlar igne birle aña soḳarlar* (96a/04)

(زدن) *igneni sarmusaḳğa soḳğaylar ve nāfağa urğaylar eger misk isini birse edgü turur* (96a/02)

3. Sokmak.

(خلاندن) *hıṭāy şehrlerinde tamām izzeti bar andın taraḳlar kılğaylar ve saçқа soḳğaylar taḳı özge tertıbler kılğay* (89b/09)

s.-arlar 96a/04

s.-ğaylar 89b/09, 96a/02

s.-salar 81b/09

s.-up 92a/06

[=5]

soḡ Sonra.

(بعد از) *yāḳūt maḳdeni ol cezırede turur kim serendıbdin soḡ turur ol taḡda kim aña rehāven oḳurlar* (33a/04)

(.) *aña çarḡ-ı felek tiyürler anlarını yaratmışındın soḡ bu felek ḳamerni yarattı* (03a/07)

● **son bol-** Son bulmak, tamamlanmak.

(لالی نهاییه) *ol barçanıñ taḳı özge rengi bolğay taḳı niçe kim ḳalsalar nihāyetsiz soḡ bolğay* (07b/02)

● **andın soḡ** Ondan sonra, diğer.

(بعد از ان) *ammā hıṭāyıdin azraḳ bolğay ve andın soḡ keşmırde bolğay* (95b/07)

(پس) *aña ḫalı ayturlar kim kızıl sirkege oḫşağay andın soḡ gülnārı niçe kim rengde ve kıymatda nāzükraḳ* (35a/09)

(بعد ان) *ve ol teşükke kirdim iki süñü ḳadarınca ve andın soḡ niçe kim cehd ḳıldım ilgerü barabilmedim* (44b/05)

● **mundın soḡ** Bundan sonra.

(بعد از این) *bu iki pāra taşnı taptım bāzārgān papaska ayttı mundın soḡ bu taşdın benim üçün istegil* (34a/04)

s. 3a/07, 5a/05, 7b/01, 10b/01, 12b/09, 17b/07, 19b/09, 20b/08, 21a/03, 23b/03, 23b/04, 27a/07, 33a/04, 34a/04, 34b/07, 35a/02, 35a/09, 35b/08, 36b/04, 36b/04,

36b/05, 36b/05, 36b/05, 36b/06, 36b/07, 37b/02, 38b/08, 40a/02, 40a/05, 40a/09, 44b/05, 49a/05, 50a/02, 51b/09, 54a/09, 54a/09, 91a/04, 91b/07, 95a/04, 95a/07, 95a/09, 95b/02, 95b/05, 95b/07, 96b/02, 96b/04, 97b/02, 98a/05

s.+ında 92a/03

s.+una 75a/07

[=51]

sonğı (krş. sonğı) Son, sondaki.

(اخر) *on dāne yamaŋa yawuƙraƙ turur ve ol sonğı tōrt dāneniŋ bahāsı tōrt derem yarım bolğay* (21b/04)

s. 21b/04

[=1]

sonğı (krş. sonğı) Sonra, sonrakiler.

(متاخر) *üç mişƙāl ayturlar taƙı hiç uzağı cevherilerdin taƙı sonğılardın hikāyet ƙılmayın tururlar* (27b/04)

s.+lardın 27b/04

[=1]

soŋra 1. Sonra, ardından.

(بعد از) *ve yay ƙaƙında kisilür ermiş sīl kisilgendin soŋra ol yirniŋ ƙumlarını yuvarlar* (32a/09)

(اخر) *ol aydı atam yādigāri saƙlar men aŋa birmede ve soŋra anı diclege saldı* (36a/05)

2. -diğında, den sonra.

(جون) *bu şūret burunraƙ bolğay taƙı taş bolğandın soŋra aŋa ƙap bolğay taƙı saƙlağan bolğay* (10b/08)

• **andın soŋra** Ondan sonra.

(اما بعد) *anlar üze bolsun köp selām andın soŋra eyle rivāyet ƙılır bu kiteb muşannifi kim atı muħammed turur* (2a/02)

(بعد از ان) *ƙaçan burun zaħmat tartsa nerūk istep yiğey andın soŋra yüklüg bolmağay* (64b/04)

(بعد ازوى) *şuā kim tāvus ƙanatı teg körmege bolğay ve andın soŋra kök ranglüg ve andın soŋ şebe* (37b/02)

s. 2a/02, 9a/06, 10a/08, 10b/08, 11b/06, 13b/04, 17b/04, 19a/04, 20b/06, 25a/08, 26a/04, 32a/09, 36a/05, 37b/02, 39b/08, 47b/04, 52b/03, 56b/03, 63b/07, 64b/04, 76b/05, 87a/05, 91b/06, 94a/07, 94a/08

[=26]

sor- Soru sormak.

(پرسیدن) *ol ustād anı tamamğa yetküirdi andın **sordılar** kim zümürüüd bahāsi ni qadar bolğay* (49a/06)

s.-dılar 49a/06

s.-du 33b/03, 33b/08

s.-mışlar 61b/08

[=4]

sovuq (krş. savuq, sowuq) Soğuk.

(.) *kışın ni kim **sovuq** bolsa zarūret aña bir qap kerek turur kim anı toñmaqđın burunraq saklağay* (10b/05)

s. 10b/05

[=11]

sowuq (krş. savuq, sovuq) 1. Soğuk.

(سرد) *yazniñ ısısı çaqında kim suw isig bolur taqı yılñıñ özge çaqında **sowuq** bolur* (14b/01)

(برودت) *suw ön şūretini soyar taqı taqı yıl şūretini kiđer taqı yıl suw bolur taqı ot **sowuq** yıl bolur* (04a/09)

2. 4 mizaçtan biri olan soğuk mizacı.

(سرد) *cerāhatlarğa fāyda kılğay anıñ tabī'atnı **sowuq** ve quruğ turur qan cerāhat aqmağını kaytarğay* (84b/05)

s. 04a/09, 14b/01, 47a/04, 83a/01, 84b/05

[=4]

sowuqluq (krş. savuqluq, sowuqluq, sowuqlıq) Soğukluk.

(برودتی) *anıñ isiglikindin istilā tapqay ol **sowuqluq** kim ol yir içinde bolğay* (78b/01)

(برودت) *suw birle havā arasında ortaqlıq bar taqı düşmanlıqı bar isiglikniñ **sowuqluq** birle* (04b/09)

s. 04a/03, 04b/09, 30b/07, 78b/01

s.+1 78b/09

s.+larnı 83a/06

sowuqlık (krş. savuqlık, sowuqlık, savuqlık) Soğukluk.

(سردى) *ol buhārlar yığılmaķı sebebindin bolur kim havāniy **sowuqlıķı** sebebindin yayılmağabilmegey (9a/05)*

s.+ı 9a/05

[=1]

soy- Soymak.

(ياز كردن) *eger astındağı tabaķası suwluķ taķı hūb bolsa tirisini **soyğaylar** yoķ erse kendi hālince koyğaylar (26a/07)*

(خلع كردن) *sebebler birle neçük kim suw ön şüretini **soyar** taķı yil şüretini kider taķı yil suw bolur (4a/08)*

(.) *baʻzi ölü firūzadın yüzün **soyarlar** çarħ birle ve ikinç cilā birgeyler (55a/01)*

s.-ar 4a/08

s.-arlar 26a/05, 55a/01

s.-dılar 50a/09

s.-ğaylar 14a/01, 26a/06

s.-salar 58b/04

[=7]

sön- Sönmek, ateşin sönmesi.

(فرو نشاندن) *kaçan suw aña tökseler andın ot yanğay kaçan zeyt yağı aña tökseler ol ot **söngey** (67a/02)*

s.-gey 67a/02

[=1]

söndür- Cerahatin patlaması, yaralı bölgenin şişliğinin inmesi.

(نشاندن) *anıñ hāşşiyeti hararetni **söndürgey** ve isig zehlerde asrı islām kılğay (98a/01)*

s.-gey 98a/01

[=1]

söz 1. Söz.

(سخن) *menim anda hiç haķķım yoķ ʻaziz mısrğa bu **söz** asrı hoş keldi (29b/01)*

2. Makale, konu

(مقالت) *törtinç maķālatımız ya'ni sōzümüz beyāni hoş yıdıġ.lar taķı ma'cūnlar taķı körklüg dārūlarını beyān kılduķ (03a/02)*

3. Bilimsel bilgi, görüŖ.

(كفتار) *bu kiteb cem' kılandı burunġı hūkmeler sōzündin taķı ol kim bu kılgā tecrube birle ma'lūm bolup turur erdi (2a/09)*

4. Meydana gelmiŖ olay, hadise.

(حديث) *ķoŖtañtiniyye Ŗehrinde on miñ perpere altunıya sattı ve dürr-i yetimniñ sōzi 'abbās ħalifālarınıñ ilinde ermiŖ (27a/09)*

5. Bölüm, konu.

(سخن) *yāķūt lafzı yawuķ turur sōz yāķütniñ ma'denlerin bilmekde (31b/09)*

s. 16a/07, 19b/02, 25b/02, 29b/01, 29b/02, 30a/05, 31b/09, 32b/05, 39a/01, 39b/09, 42a/01, 42a/07, 45b/05, 46a/08, 46b/03, 46b/07, 47a/03, 47b/05, 48a/04, 50b/05, 51a/06, 51b/02, 52b/08, 53a/07, 53b/05, 54a/02, 55b/02, 55b/06, 56a/09, 60b/08, 70a/03, 79b/03, 87a/06, 90b/06

s.+i 27a/09, 30a/02, 30a/03, 30a/05

s.+nüñ 82b/03

s.+ümüz 02b/04, 02b/07, 2b/09, 3a/02,

s.+ümüznin 2b/05

s.+ündin 2a/09

[=44]

sūde (< Far. *sūde*)

• **sūde kııl-** İŖlemek, bezemek.

(سودن) *eger senbāzec bolmasa erdi hiç kıatıġ taŖnı barķa cevherlerdin sūde ve naķŖ kılabilmegeyler erdi (65a/05)*

s. 65a/05

[=1]

sufli (< Ar. *sufli*)

• **'ālam-ı sufli** Dünya.

(عالم سفلى) *evvelgi maķālat aytuķ erdi bu 'ālam-ı sufli kim dünyā 'ālamı turur (3a/03)*

• **sufli 'ālam** Dünya.

(عالم سفلى) *ķün barķa sufli 'ālamniñ terkibi tört aŖldın tururlar taķı basit eczāsı anlar tururlar (03b/06)*

s. 3a/03, 3a/07, 3b/06

s.+niņ 79a/04

[=4]

suhteġi (< Far. *suhteġi*) Zümrütte bulunan ayıp, yanık zümrüt.

(سوختكى) *zümürüdde ʿayb turur kim aña suhteġi ayturlar hakkāklar iştilāhınca ve ol ʿayb barça ʿayblardın artuķ bolġay* (48a/01)

s. 48a/01

[=1]

sulṭān (< Ar. *sulṭān*) Hükümdar, sultan.

(سلطان) *keltürüp tururlar kim sulṭān maħmūd sebük tegin ġazīnasında bir yinçü bar ermiş* (26a/07)

s. 26a/07, 27a/03, 48a/09, 48b/02, 52b/05, 55a/09

[=6]

süñü Mızrak, kargı.

(تيزه) *çerāġ yandurdum ve ol teşükke kirdim iki süñü ġadarınca ve andın soņ niçe kim ceħd ġıldım ilgerü barabilmedim* (44b/05)

s. 44b/05

[=1]

şūr (< Ar. *şūr*)

• **muħtelif şūr** Dünyanın yaratılışı ve sonu arasındaki süre.

(مختلفات الهيئات) *taġlarnı taķı ulaşturdi tegme bir ġuruġlar arasında neçük birlesini taķı ġoşturdi muħtelif şūr arasında taķı arıġlık aña turur* (01b/08)

s. 1b/08

[=1]

şūret (< Ar. *şūret*) 1. Resim.

(صورت) *asrı kemālde taħt astında iki arslan şūretin ġılmışlar* (48b/05)

2. Şekil, form.

(صورت) *ol ġılıçniņ ortasında ay şūreti teg ġılıç cevherinde ġılınmış erdi* (85b/09)

3. Yüzey, dış yüz.

(صورت) *sebebler birle neçük kim suw ön şūretini soyar taķı taķı yil şūretini kider taķı yil suw bolur* (04a/08)

4. Keyfiyet.

(صورت) *kim şerhke hâcet kelgey ammâ altun cevheriniñ şüreti hiç nerse °anâşır erba°a keyfiyetindin fesâd tapmağay* (81a/09)

5. Yüz.

(صورت) *bizim peygamberimiz milletinde şalla 'llāhu °aleyhi ve 's-sellem şüreti harām turur hâşşa özi birle tutmaq ve bu şüretiniñ mişli yoq turur* (49a/02)

• **insân şüreti** İnsan sureti, mizacı.

(صورت انسانی) *nev°ilerdin bir nev°iniñ şüretini kabûl kıtur birer insân şüretini kabûl kıtur* (06b/09)

• **hayvân şüreti** Hayvan sureti, mizacı.

(صورت حیوانی) *birer özge hayvân şüretini kabûl kıtur* (06b/09)

• **nebât şüreti** Bitkisel sureti, mizacı.

(صورت نباتی) *taķı ol mizâcda kim nebât şüretiniñ isti°dâdıña kâbiliyeti bolsa* (7a/01)

• **ma°deniyât şüreti** Maden sureti, mizacı.

(صور معدنیات) *ol mizâclarıñ ihtilâfi hesbince ma°deniyât şüretleriñe muvâfık bolur* (07a/02)

s. 4b/01, 6b/07, 10b/07, 11b/06, 48b/09, 49a/01

s.+i 7a/01, 31b/07, 32a/06, 43b/02, 49a/02, 65b/09, 81a/09, 85b/09

s.+in 48b/04, 48b/05

s.+ine 66a/01, 82a/02

s.+ini 4a/08, 4a/09, 6b/09, 6b/09, 39a/06, 48b/08, 83a/04

s.+iniñ 7a/01

s.+ler 6a/09

s.+leri 4a/08, 6a/09, 7a/04

s.+lerindin 6b/06

s.+leriniñ 5a/08, 50a/07

s.+leriñe 7a/02

s.+lerni 7a/03, 48b/06

s.+ni 6b/09, 48b/05

s.+niñ 6a/08, 49a/02

[=41]

susamaq Susamak.

(تشنگی) *könjülge kuvvat birgey ve buşurğanmaq ve qadğu kitergey ve susamaq*
qandurgay (42b/01)

s.+maq 37b/08, 42b/01, 56a/09, 58b/01

[=4]

sūsmār (< Ar. *sūsmār*) Kertenkele.

(سوسمار) *anıñ hāşşiyetin bilmekde ve ol cānvāri turur sūsmār teg ve edgüreki ol*
bolğay (92b/03)

s. 92b/03

[=1]

suw 1. Su.

(اب) *eger suwğa tamuzsalar suw astına barğay ve arqunluq birle suwğa qarışqay ve*
suwnı tonuq kılğay (92a/04)

(مایى) *çün suwnuñ isiglikı gālib bolsa yirniñ pāralarıña kim suw birle qatışmış bolğay*
hamır bolmuş bolğay (10a/01)

(سیلانی) *birer ol suwdın qarışsa taqı aqsa andın soñra ve suw teg bolğay (10b/01)*

(.) *bu tört çunşur kim haq ta'ālā kudreti birle yaratıp turur birisi ot birisi suw birisi yil*
birisi topraq (3a/05)

2. Parlaklık.

(اب) *qaçan renger hāli aytilğay andın soñra suw hālini aytalıñ kim niçe türlüg bolğay*
(18a/04)

● **suw tut-** Su basmak, sulanmak.

(رفتنك اب) *bu zamānda suw astında kizlenmiş bolğay ve anıñ hedlerini suw tutmuş*
bolğay (32b/06)

s. 3a/05, 3a/09, 4a/08, 4a/09, 4b/08, 5a/01, 5a/04, 5a/07, 5b/03, 5b/03, 5b/04, 5b/05,
 5b/08, 6a/01, 6a/02, 6a/07, 8b/01, 10a/01, 10a/09, 10b/01, 13a/05, 13a/08, 14b/01,
 14b/04, 15a/04, 15a/05, 15a/07, 15b/06, 15b/07, 15b/08, 16a/07, 17b/04, 17b/06,
 25a/08, 25b/01, 25b/01, 32a/07, 32b/06, 32b/06, 37b/10, 38a/01, 40a/07, 40a/09,
 40a/09, 44a/02, 44b/04, 47a/08, 49b/06, 49b/06, 49b/06, 49b/08, 49b/09, 50a/02,
 51a/09, 56a/09, 59a/08, 59b/04, 59b/05, 63b/07, 64a/04, 64a/04, 64a/05, 66a/07,
 67a/01, 67a/07, 68b/01, 68b/01, 68b/04, 70a/05, 70a/06, 73b/08, 74a/02, 74a/08,
 74b/06, 75a/02, 75a/06, 76a/03, 80a/03, 80b/04, 82a/08, 82b/08, 86a/02, 88a/08,
 89a/06, 89a/06, 90a/03, 90a/04, 92a/04, 92a/06, 96a/08, 96b/09, 98a/01

s.+da 14b/04, 40a/04, 40a/06, 70a/03, 74a/04, 74a/04, 74b/02, 75a/04, 76a/07, 86b/06
s.+dın 10a/09, 32a/06, 55a/05, 97b/03

s.+ğa 15a/04, 36a/08, 42a/07, 70a/02, 70a/04, 71a/07, 74b/03, 80a/04, 82a/06, 89a/06,
92a/04

s.+ı 10b/03, 10b/04, 13b/02, 16a/04, 18a/02, 18a/03, 25a/05, 25b/06, 39b/06, 44b/02,
64a/09, 76b/03, 86a/02, 93a/08

s.+ını 16a/05, 17a/02, 24b/03

s.+ınıñ 14b/05

s.+ıña 45a/09

s.+lar 82a/05

s.+lardın 86a/01

s.+lusu 40b/09

s.+nı 6a/07, 40a/09, 68b/02, 92a/05

s.+nıñ 3b/03, 4a/06, 5a/02, 5a/03, 5b/03, 14b/03

s.+nuñ 10a/01

[=150]

suwlıq (krş. suwluğ, suwluq) Sululuk.

(رطوبت) *kaçan anı sirke birle yaqsalar hastalık suwlıqını kurutqay* (80a/06)

s.+ını 80a/06

[=2]

suwluğ (krş. suwlıq, suwluq) Parlaklık.

(ابدار) *söz zümürüdnıñ kıymatında edgüreki ol bolğay kim suwluğ bolğay* (46b/07)

(ابداری) *anıñ üçün ayturlar kim suwluğ turur* (16b/03)

(ابدارتر) *ol yirniñ şadafınıñ yinçüsi körklügrek taqı yaruq ve suwluğ bolğay* (13a/06)

• **yağşı suwluğ** Olduça parlak bir tür inci.

(خوش اب) *ol nādir bolğay taqı yağşı suwluğ ana ayturlar aq yinçü kamuğ renglerdin
yağşıraq bolğay* (17b/06)

• **yufka suwluğ** Orta parlaklıkta biraz sarıya yakın inci.

(اب کتن) *andın soñ yufka suwluğ bolğay az sarılıqğa urğay* (17b/07)

• **kızıl suwluğ** Kızıl renkli bir tür inci.

(سرخ اب) *üçünç kızıl suwluğ bolğay kim az kızılğa qatışmış bolğay anteg kim tāvuside
bolğay* (17b/08)

s. 13a/06, 14a/07, 14a/08, 15b/08, 16a/02, 16a/02, 16a/05, 16a/08, 16b/03, 17a/03, 17b/06, 17b/07, 17b/08, 18a/04, 27a/05, 27b/02, 29a/01, 41b/07, 46b/07, 53a/07, 55b/03

s.+nı 56a/07

[=21]

suwluġ (krş. suwluġluġ) Parlaklık, değerli taş ve madenlerin parlaklığı.

(ابدار) *aġ rengde suwluġ az bolur taġı yinçüniñ **suwluġluġınıñ** aşlı ol turur kim taşkı tirisini ĵalın bolġay* (16a/02)

s.+ınıñ 16a/02

[=1]

suwluġluġ (krş. suwluġluġ) Parlaklık.

(ابداري) *söz la^clni saġlamakda la^clniñ hem rengi ve hem suwluġluġı zâil bolur tîz ıdıġlı nerselerdin* (54a/03)

s.+ı 54a/03

[=1]

suwluġraġ Parlak, daha parlak.

(ابدار تر) *billūr barġa taşlardın şeffāfraġ ve lañfraġ ve **suwluġraġ** bolġay* (58b/05)

s. 16a/04, 20a/02, 20b/04, 58b/05

[=4]

suwluġ (krş. suwluġ, suwluġ) 1. Parlaklık.

(اب) *eger astındaġı tabaġası **suwluġ** taġı ġüb bolsa tirisini soyġaylar* (26a/06)

(ابدار) *sultān maġmūd sebük tegin ġazīnasında bir yinçü bar ermiş fūfalī şekline asrı körklüg taġı **suwluġ** taġı tarāvatlıġ* (26a/08)

2. Sululuk.

(مائیتی) *anıñ isiglikindin istīlā tapġay ol sowuġluġ kim ol yir içinde bolġay ve ol yir içinde kim anda **suwluġı** bolġay* (78b/01)

3. Göz sulanması, bir tür göz hastalığı.

(رطوبت) *köz nūrın arturġay barġa türlüg tütyā tîz isini ġoş ĵılġay ve **suwluġ** kim göz yolında bolsa taġlīl ĵılġay* (73a/05)

4. Bir tür rahim rahatsızlığı,

(رطوبات) *oġlan turġan yirniñ aġrıķı kim köp **suwluġdın** bolsa islām ĵılġay* (80a/05)

s. 26a/06, 26a/08, 73a/05

• **artuqsı suwluqlar** Nemlilik.

(رطوبات) *temür za'ferānī taqı andın hāşıl bolur temür bir(le) sarmusaqnı isitseler anıñ mazaratını zāil qılğay ve artuqsı suwluqlarnı defc qılğay* (86a/07)

s.+dın 80a/05,

s.+ı 78b/01

s.+larnı 86a/07

[=6]

suwsuz Parlak olmayan, mat, donuk.

(بي اب) *yinçüniñ üstün tabaqsı kara bolğay yāhūd özge reng 'ayblıg yā suwsuz bolğay* (14a/01)

• **suwsuz yinçü** Parlak olmayan, mat, donuk renkli inci.

(مرواريد بي اب) *yetinç ol bolğay kim anıñ hiç suwı bolmağay aña suwsuz yinçü tigeyle* (18a/03)

s. 14a/01, 17a/08, 18a/03

[=3]

suwsuzluğ (krş. suwsuzluğ) Parlak olmayan, mat, donuk.

(بي اب) *anteg kim suwluğ yinçüde suwsuzluğ nişānı bolğay* (18a/05)

s. 18a/05

[=1]

suwsuzluq (krş. suwsuzluğ) Parlak olmayan, mat, donuk..

(بي اي) *anıñ suwı az bolğay quruğluq taqı suwsuzluq aña galebe qılmış bolğay* (18a/02)

s. 18a/02

[=1]

sübhān (< Ar. *sübhān*) Tanrı, allah.

(سبحانه) *ni delil bolğay mundın artuq kim tanrı sübhān ve ta'ālā yāqūtka miñzetür* (30b/01)

(واجب الوجود) *haq sübhān ta'ālā otıñ tabi'atı :ya'ni mizācı: germ ve huşk yaratıp turur* (04a/05)

s. 4a/05, 30b/01

[=2]

süçkür- Hapşirmek, aksırmak.

(عطسه ايد) *kaçan anıñ vāsıtası birle süçkürseler baş ağırına fāyda qılğay* (79b/05)

s.-gey 75a/05

s.-seler 79b/05

[=2]

süçkürük Hapşırık, aksırık.

(عطسه) *eger hātun kişiniñ burnına ursalar **süçkürgey** eger kız oğlan bolsa süçkürüki kelmegey (75a/05)*

s.-ügi 75a/05

[=1]

süleymānī 1. Bir tür lal.

(سليمانى) *bu niçe ma°dendin hāşıl bolur °abbāsī ve **süleymānī** teg ve andın özge (52a/02)*

2. Bir tür fīrūza.

(سليمانى) *andın soñ sūt ranglıg bolğay ve aña **süleymānī** ayturlar (54b/01)*

s. 52a/02, 54b/01

[=2]

sünbül (< Ar. *sunbul*) Sünbül.

(سنبل) *anı misk ortasında tapqaylar ve aytıp tururlar ol kiyik kim **sünbül** b̄hemın yimiş (94b/05)*

s. 94b/05

[=1]

sünnet (< Ar. *sunnet*) Gelenek, töre.

(سنت) *andın bir tıfl kız oğlan qalıp erdi sefer vaqtında burunğı **sünnet** hükmince ol tıflğa aytım (28b/01)*

s. 28b/01

[=1]

sür- 1. Sürmek, dokunmak.

(مالیدن) *eger hal kılınmış mağnāṭısnı ilge **sürse** ve qoysa kim qurusa ve i(l)igni bağlanmış yuzaqğa sürse açılğay (61a/08)*

2. İki şeyi birbirine basınç yaparak sürtmek.

(فشاردن) *bir bir(i) birle **sürgeyler** ve sindikni andın ayırğaylar (66a/02)*

3. Sürmek, çalmak.

(.) *yılar közdin men° kılğay ve isiglikdin şişgenge **sürseler** fāyda kılğay (68b/03)*

4. kullanmak.

(انتفاع) anı kim zarüretdin tenlerine işge sürmek kerek **sürgeyler** ve andın fāyda alğaylar (78a/07)

● **işge sür-** Kullanılmak.

(کار دادن) ba°zını binālarda ve °imāretlerde **işge sürgeyler** keç ve sārüc teg (78a/05)

(کار آمدن) andın kim fāyda almak kerek alğaylar ve anı kim zarüretdin tenlerine **işge sürmek** kerek (78a/07)

(کار بردن) anı zengār birle qarıştursalar ve kümüşnüñ qazğan yüzine **işge sürgey** (76b/03)

(کار شدن) ol yirde kim iki mişkāl özge misk **işge sürülse** ol hoten miskundın iki deng artuq işge yaramağay (95a/03)

● **işge sürmek** Kullanmak.

(کار آمدن) anı kim zarüretdin tenlerine **işge sürmek** kerek (78a/07)

s.-erler 93b/02

s.-gey 76b/03

s.-geylar 73a/04

s.-geyler 17a/07, 25a/01, 25a/03, 36b/07, 42b/04, 47a/04, 55b/07, 59b/08, 65b/03, 65b/06, 66a/01, 66a/06, 66b/05, 67a/08, 67b/01, 70b/03, 70b/08, 74a/05, 75a/06, 75b/08, 78a/05, 78a/07, 80b/02, 82b/06, 83a/05, 83b/04, 83b/08, 84b/09, 86a/03, 92b/05, 95b/06, 96a/08, 98a/02, 98b/02

s.-mek 78a/07

s.-meseler 95a/01

s.-se 61a/08, 61a/08

s.-seler 68b/03, 75b/02, 81b/04

[=46]

sürme (< Far. *surme*) Sürme.

(سرمه) kiçig tögseler **sürme** teg her hayvānnıñ közinde kim aklık bilgürmiş bolsa bir zahm yā ağığ sebebindin kaçan bir niçe qurla hayvān közine tartsalar (67b/07)

● **eşmed sürmesi** Bir çeşit sürme.

(كحل) pīrlar közi kim yığlamak sebebdin zahmat almış bolğay ve zahmat aña yol tapmış bolğay **eşmed sürmesi** asrı nāfi° bolğay (73b/03)

s. 67b/07, 73a/07, 81b/06

s.+si 73b/03

[=4]

sürt- Sürtmek.

(مالیدن) *anıñ hāşşiyetni ol turur kim bitiglig kâğızğa **sürtse** qararı kâğızdın kitergey*
(68b/04)

(ساییدن) *anı özge cevherler birle qarışturmaq bolmağay kim yinçüni **sürtgey** tağı hasta*
kılğay kim asrı nāzük bolğay (24b/04)

(كذراندن) *ve ol yirde kim kıl bolsa **sü(r)tseler** saçnı kitergey* (68b/06)

s. 96b/07

(فرو آمدن) *bu taş turur kim kaçan saçğa **sürtseler** tüpündin çıkarğay* (62a/02)

(فرو دادن) *anı sinamaklık ol turur kim anı tişge **sürtgeyler** eger tiş anı yonsa yaş taşı*
bolğay ve eger yonmasa yeşb bolğay (72b/04)

s.-ebilgeyler 65a/06

s.-erler 40a/03, 40a/05, 94b/01

s.-gey 24b/04, 63a/02

s.-geyler 40a/02, 48a/03, 48a/04, 65a/04, 72b/04, 96a/01

s.-miş 65b/07

s.-se 68b/04

s.-seler 37b/04, 56b/03, 57b/01, 60b/04, 62a/01, 63a/07, 63b/06, 66b/01, 68b/06,
72a/03, 74b/01

s.-tiler 62a/02

[=26]

sürtülmek Sürtülmek.

(سودن) *bir pāra eşhār kaynatğaylar qaralık eşeri kim **sürtülmek** sebebindin kabül*
kılmış bolğay andın kitkey (40a/06)

s. 40a/06

[=1]

sürül-

• **işge sürül-** İşe yaramak.

(کار کردن) *ve ol yirde kim iki mişkāl özge misk işge **sürülse** ol hoten miskundın iki deng*
artuq işge yaramağay (95a/03)

s.-se 95a/03

[=1]

süt Süt

(شیر) *anıñ sınamaķı eger bir pāra tögüp andın **sütge** salsalar eger bağlansa edgü bolğay* (60b/01)

s. 16b/01, 54b/01, 55b/05, 67a/07, 68b/01

s.+ge 60b/01, 74b/08

s.+i 25a/08, 90a/01

s.+ni 60b/04

[=10]

süveg Kemik.

(استخان) *ol kim bıçaķ ve kılıç destesi kılsalar anıñ **süvegi** turur* (90a/08)

• **hotü süvegi** Boğa'nın boynuzundan veya gergedanın boynuzundan elde edilen bir tür cevher.

(استخوان ختو) *ķaçan zehr anıñ yavuşına yetse tir ol **hotü** süveginde bilgürgey bu sebebdin pād-şāhlar maţlūbı turur* (90b/05)

• **pīl süvegi** Fil kemiği / dişi.

(استخان پیل) *faşl **ācni** bilmekde ve hāşşiyetin anlamaķda ol **pīl süvegi** turur* (89b/07)

s.+i 89b/07, 90a/08

s.+inde 90b/05

[=3]

-Ş-

şāf (< Ar. *şāf*) Fıtil, fıtil yapmak için kullanılan pamuk.

(شاف) *ammā köprek özge miskdin işge sürgeyler qara reng bolğay ve anda köp şāf bolğay* (95b/06)

ş. 95b/06

ş.+lar 94b/04, 94b/08, 95b/01, 95b/08

[=5]

şāh (< Far. *şāh*) Hükümdar, padişah.

(شاه) *anuy yüzinde bir tahtı ve bir şāh şūretin kılmışlar* (48b/04)

ş. 48b/04,

[=1]

şāh-vār (< Far. *şāh-vār*) Bir tür beyaz, kaliteli inci.

(شاه وار) *asrı tegirmi bolğay aña şāh-vār necm ve ʿuyūn ve hoşāb ve mudahrec aytqaylar* (16a/09)

ş. 16a/09, 16b/01

[=2]

şalgāmī (< Far. *şalgāmī*) Bir tür inci.

(شلغمی) *üçünç ol kim yasıǵlıǵa meyli bolsa aña şalgāmī oqurlar* (18b/02)

ş. 18b/02, 19a/04

[=2]

şām (y.a)

• **şām teǵizi** Akdenizin batı kısmı, Şām açıkları.

(دریا شام) *ve bir türlüg taqı andın şām teǵizinde ranglıǵ köp rengler birle ve türlüg muhtelif naqşlar birle anı mermer oqurlar* (72a/08)

• **şām vilāyeti** Bugün suriye sınırları içinde kalan Şām şehri.

(ولایت شام) *faşl lāden şıfatında ve anıñ hāşşiyetinde anı şām vilāyetindin keltürgeyler* (57a/09)

• **şām yiri** Bugün suriye sınırları içinde kalan Şām şehri.

(حدود شام) *şām birle maǵrib yirlerinde köprek tutqaylar* (65b/03)

ş. 57a/09, 65b/03, 72a/08, 98b/08

ş.+da 54b/04

[=5]

şarāb (< Ar. *şarāb*) İçki, şarap.

(شراب) *kaçan kişi şarāb köp içmek sebebindin böregi isinmiş bolsa andın pāra suw birle izip birseler* (64a/04)

ş. 64a/04, 73b/04

ş.+ğa 35a/07, 92a/01

[=4]

şarī (< Ar. *şarī*)

(شعري) *munteg eşkāl taķı bolğay ʿadesige oħşaş taķı fūfalī taķı levzī taķı şarī taķı felekī kim bu nerselerke oħşaş bolğay* (18b/08)

ş. 18b/08, 92a/03

[=2]

şarṭ (< Ar. *şarṭ*) Şart, koşul.

(شرط) *bu sebebdin ortaçaķlı dāne bolsa andağ kim şarṭ bar ermiş anı tamām bir ʿaķd bahāsıña alğaylar* (21b/05)

ş. 21b/05

ş.+ı 23a/03

[=2]

şastī (< Far. *şastī*) 60 küçük inci tanesinin bir miskal ettiği inci boyutu.

(شستى) *ol kim andın kiçse şastī yinçü oķurlar yaʿni altmış dāne andın bir mişkāl bolğay* (20a/04)

• **hār şastī** 60 incinin bir ipe geçirilerek oluşturulan inci dizisi.

(هار شستى) *anı tişgeyler edğürekini ewürgeyler ʿaķd üçün ve özgesin hār kılğaylar ve aña hār şastī tigeyle* (20a/06)

ş. 20a/04, 20a/06, 20b/01, 20b/06, 22b/04

ş.+nıñ 20b/09

ş.+nıñ 20b/07

[=7]

şazenc (< Far. *şazenc*) Kan taşının eğe toprak ile ezilmesiyle elde edilen bir tür kırmızı taş.

(شاذنج) *faşl şazencni ve anıñ hāşşiyetini bilmekde taķı şazenc taşı turur maʿdeni anıñ rengi karayī turur* (73b/07)

ş. 73b/07, 74a/01

ş.+ni 73b/06, 74a/03

[=4]

şeb (< Far. *şeb*)

• **şebb-i awrüz dürr** Parlak, parlayan (inci).

(در شب افروز) *ammā şebb-i awrüz dürrnüj sözi sözi turur bilgüsüz haķikati yoķ turur meger anı te 'vıl kılğaylar* (30a/03)

ş. 30a/02, 30a/03

[=2]

şebb (< Ar. *şebb*) Şap.

(شب) *faşl şebbnij hāşşiyetin bilmekde ol taķı türlüg turur* (75a/08)

• **şebb-i yemānī** Demir ile kükürt birleşimi, zaç.

(شب یمانی) *bir pāra kaynatkaylar kim az kıvām algay andın bir pāra şebb-i yemānī :ya^eni acıg taş: aña salgaylar* (40b/01)

ş. 40b/01

ş.+i 75b/01

ş.+niñ 75a/08

[=3]

şeb-çerāğ (< Far. *şeb-çerāğ*) Kandil, gece aydınlatması.

(شب چراغ) *kiçe birle çerāğ teg yanar erdi ve gevher şeb-çerāğ andın 'ibāret turur* (35b/07)

ş. 35b/07

[=1]

şebe (< Far. *şebe*) Siyah renkli yakut.

(شبه) *andın soñra kök ranglıg ve andın soñ şebe ranglıg ve ol kara derecesinde turur* (37b/02)

ş. 37b/02

[=1]

şeb-i ħun (< Far. *şeb-i ħun*) Gece baskını.

(شبخون) *(i)skender rūmī peydā kılıp turur ve andın at boynına bağlar erdi kim kaçan kim düşman sarı şeb-i ħun iletmege tiledi* (70a/08)

h. 70a/08

[=1]

şeffâf (< Ar. *şeffâf*) Şeffâf, saydam.

(شفاف) *şanâ'at cemâ'atı ana yir yulduzı okurlar yahşı pâralar ak ve şeffâf bolğay* (71b/08)

ş. 17b/05, 32a/04, 32a/05, 38b/02, 38b/02, 39b/09, 50b/06, 51b/05, 53a/08, 56b/05, 58a/01, 58a/06, 59a/07, 66a/09, 66b/02, 71b/08, 73a/01, 73a/07, 79b/01

[=19]

şeffâflık (< Ar. *şeffâf* + Türk. +lık) Şeffâflık, saydamlık.

(شفافی) *kaçan kuyaşnıñ şu'lesi ol yumru şeklge nuş tüsse şeffâflık ve saykal hükmi tedbîrince ma'dende kuyaş şu'lesi noqtada yığılmış bolsa* (59a/01)

ş. 59a/01

[=1]

şeffâfrağ (< Ar. *şeffâf* + Türk. +rağ) Daha şeffâf, daha saydam.

(شفاف تر) *ve billür barça taşlardın şeffâfrağ ve lañifrağ suwluğrağ bolğay* (58b/05)

ş. 58b/05

[=1]

şehr (< Ar. *şehr*) Şehir.

(شهر) *ol alğan kişi anı koştantiniyye şehrinde on miñ perpere altunıña sattı* (27a/09)

(بلاد) *tamām başāratlıg hakkāk erdi hikāyet kıldı kim mısr sarı şehri bar kim ana kos okurlar* (44a/09)

(ديار) *bu şüretniñ mişli yoğ turur ve kemâlde anı islām şehrinde kılıp tururlar* (49a/03)

(.) *pād-şāh hızmatıña lāyık bolsa mısr şehriñe keltürdiler* (29b/08)

ş.+de 22a/06, 44a/09

ş.+din 44b/02

ş.+i 28a/01, 44a/09, 44b/02, 46a/02, 57a/08

ş.+inde 27a/09, 49a/03

ş.+indin 29b/07

ş.+ine 45a/01

ş.+iñe 28a/03, 28a/06, 28a/08, 28a/09, 29b/08

ş.+lerde 9b/08, 50b/09, 87b/06

ş.+lerinde 87a/09, 89b/09

ş.+lerinden 28a/01

ş.+lerine 70a/01

[=24]

şehş (< Ar. *şahş*) Kişi, şahıs.

(شخص) *taşlarını ʿazîmet birle haşayt kılurlar ve ol yalğan turur ve ol şehşge kim bu ʿamelni kılabilgey (69b/01)*

ş.+ge 69b/01

[=1]

şehvet (< Ar. *şehvet*) 1. Maddenin birbirine çekim etkisi.

(شهوات) *sowukluk işlengen kuvvat turur yâ işlenmege kâbil bolğay şehvet birle taķı işlenmekke kâbil bolğay (4a/03)*

2. Cinsel istek, arzu.

(شهوت) *yufka kılmış kalʿaynı biline bağlasa anıñ şehvetini iksitgey (84b/04)*

(باه) *meger ol nerseler birle kim şehvetni saķın kılğay marul teg ve yasmuķ şorbası teg (92b/06)*

ş. 4a/03, 4a/04, 84b/03

ş.+i 92b/06

ş.+ni 84b/04, 92b/06, 98a/02

[=7]

şek (< Ar. *şekk*) Kuşkulu, şüpheli.

(محصور بودن) *kaçan bu tefâvut dürüst turur rengler tefâvuti taķı şek bolğay taķı birer cevherlerniñ renginiñ sebebi yir taķı toprak sebebindin bolğay (11b/01)*

ş. 11b/01

[=1]

şeker (< Far. *şeker*) Kırmızı şeker, kızamık şekeri.

(پانید) *taķı eger bir cezv un kılısalar ve bir cezv töğülmüş şeker bir cezv taķı yağ ve anı bişürseler hâş bir türlüğ helvâ bolğay (07b/02)*

ş. 7b/02

[=1]

şekl (< Ar. *şekl*) Şekil.

(شكل) *ve ol taşı turur hayvânî ve nâdir türlüğ turur anıñ şekli tegirmi bolğay (62b/04)*

ş. 24a/06

ş.+de 22a/04, 43b/06, 43b/09, 48b/07, 51a/02

ş.+din 19b/02

ş.+ge 51a/07, 59a/01, 68b/09, 90b/08

ş.+i 48b/02, 48b/03, 51a/05, 62b/04, 63a/09, 71a/07, 90b/09, 90b/09, 91a/01

ş.+ine 15b/04, 18a/06

ş.+içe 26a/07

ş.+ler 85b/07

ş.+lerde 46a/04, 71a/04

ş.+lerniç 19a/03

[=27]

şem^ṭ (?) 1. Bir tür inci.

(شمعی) kızıl erken az tonukluğu bar fuḳḳā^c rengi teg altınçğa **şem^ṭ** tigeyle (17a/04)

2. Bir tür kehriba.

(شمعی) kehribā taḳı türlüç turur edgüdeki sarı ve şeffāf bolğay ve aña āteşī oḳurlar ve bir nev^cine taḳı **şem^ṭ** ayurlar (66a/09)

ş. 17a/04, 17a/09, 17b/09, 24a/05, 36b/05, 66a/09,

[=6]

şengerf (< Far. *şengerf*)

• **kānī şengerf** Civaya verilen bir isim.

(کانی سنکرف) sindik taş kızıl bolğay şengerf teg kim izilmemiş bolğay ve ba^czı aña **kānī şengerf** oḳurlar (80b/01)

s. 80b/01

[=1]

şerbet (< Ar. *şerbet*)

• **şerbet ḳadehi** Şerbet için kullanılan kadeh.

(قدح شربت) edgü fāl ciheti üçün ve yāḳūt ve zümürüd ve yinçü ve firūzanı **şerbet ḳadehlerine** salarlar erdi (56a/01)

ş. 56a/01

[=1]

şeref (< Ar. *şeref*) Üstünlük.

(اشرف) ve **şerefiçe** pes bu muḳaddimeler hükmince cevherniç şerīfrakındın başlamak evveli turur (30b/05)

ş.+içe 30b/05

2a/07,

[=1]

şerh (< Ar. *şerh*) Anlatma, açıklama.(شرح) *üçünç makālatımız yeti filizātını şerhinde* (78a/08)• **şerh kıl**- Anlatmak, şerh etmek.(شرح) *bu taşını meşhūrlığı andın artuğ turur kim şerh kılmağa muhtāc bolğay*
(69b/05)

ş. 69b/05

ş.+ke 81a/08

ş.+i 2a/07, 15b/05, 20b/03, 93a/04, 93a/09, 93b/03

ş.+inde 78a/08, 78a/09

ş.+ini 93a/04

[=11]

şerif (< Ar. *şerif*) Seçkin, seçilmiş.(شريف) *bolur köz dārūlarında uluğ rengi turur ve azizü 'l-vücūd ve şerif turur* (81b/08)• **şerif ma'cūnlar** Önemli, değerli.(معاجين شريف) *faşl şerif ma'cūnlar şıfatında tiryāk teg ve (...) otlar teg bu iki ma'cūn*
dārūlar ba'zı ol turur (92b/08)

ş. 2a/08, 81b/08, 92b/08

ş.+i 52a/03

[=5]

şerifrağı (< Ar. *şerif* + Türk. +*rağ*) Daha üstün nitelikte ve güzellikte olan.(شريف تر) *barça cevherniñ şerifrağı ve azizrağı ve nefisrağı yāķūt turur* (30a/08)(شريف ترين) *ve likin kızıl gūgürt barçadın şerifrağ ve edgürek türlüg turur* (79b/04)(اشرف) *pes bu muqaddimeler hükmince cevherniñ şerifrağındın başlamak evveli turur*
(30b/05)

ş. 41b/05, 79b/04

ş.+ı 30a/08, 31b/02, 34b/05

ş.+ındın 30b/05

[=6]

şey (< Ar. *şey*) Şey, nesne.(.) *tört unşurnı biriktirip turur her bir şeyi başka başka irdi kudreti birle biriktirip biri*
birine koştı (03a/08)

ş.+i 3a/08

[=1]

şeyh (< Far. *şeyh*) Büyük reis, büyük alim.

(شيج) **şeyh** *re 'īs ebū 'alī sīnā nerūkde risāle kılıp turur anda aytıp turur* (90b/07)

ş. 90b/07

[=1]

şeylān (y.a) Şeylan şehri?

(شيلان) *men dāyim şeylān şehriñe barur erdim taķı andın kīş ve baħraynğa* (28a/02)

ş. 28a/01, 28a/02, 28a/06, 28a/08, 28a/09, 29b/07

[=6]

şeytān (< Ar. *şeytān*)

• **şeytān muħātı** Bir tür panzehir.

(محاط شيطان) *anda nerse bolğay kim otda köymegey aña şeytān muħātı digeyler ve alamut vilāyetinde taşı bar turur* (60a/06)

ş. 60a/06

[=1]

şīa^c (ö.a)

• **şīa^c ehli** İslamiyetin Şii mezhebinden olanlar.

(اهل شيعه) *ħorāsanda ħaranı fālğa edğü tutarlar ve şīa^c ehli aķ ğarūrını evvel tutarlar* (62b/01)

ş. 62b/01

[=1]

şīār (< Ar. *şīār*) Şeriat, islāmi kurallar bütünü.

(شعار) *kim bu şūret islām şīārına lāyık ermez* (49a/01)

ş.+ına 49a/01

[=1]

şifā (< Ar. *şifā*)

• **şifā tap-** İyileşmek

(شفا يافتن) *eger ol taşdın sekiz ħabbe ağırı cuzām illetliĝğa birseler şifā tapķay* (71b/05)

ş. 64b/06, 70b/02, 71b/05, 72b/06, 84a/02, 89a/02

[=6]

şīr (< Ar. *şīr*)

• **şîr keltür-** Şiir söylemek.

(شعر اوردن) *iskender ‘ahdinde ve (...) meşeller urğaylar ve şîrler keltürüp tururlar*
(45b/06)

ş.+ler 45b/06

[=1]

şimāl (< Ar. *şimāl*) Kuzey yönü.

(شمال) *artuq sovuqluq yiller ismegi birle kim ol ismek yā şimāldin bolğay yā cenūbdın*
(8b/09)

ş. 90a/07

ş.+din 8b/09

[=2]

şîrîn (< Far. *şîrîn*) Güzel, hoş, şirin.

(شیرین) *kim her kim özi birle tutsa yultırmıdın ĩmen bolğay ve ħalāyık közine şîrîn*
körüñgey (58a/03)

• **dehne-yi şîrîn** Parlak, saf bir tür defne.

(دهنه شیرین) *ve ol iki türlüg turur ol kim şāfī bolsa ve yultırağan anı dehne-yi şîrîn*
oqurlar (57a/05)

ş. 57a/05, 58a/03

[=2]

şiş- Çözmek.

(باز کردن) *andın soñ ol ağaç uçındın şişgeyler ve issi suwda koyğaylar* (40a/06)

• **şişip kod-** Anlatmak, açıklamak

(شرح) *taşlar bar kim aña cevher temesler bilgülg bolsun üçün şişip kod(d)uq* (02b/08)

ş.-geyler 40a/06

ş.-ip 02b/08

[=2]

şişmek Yanıktan meydana gelen kabarma.

(ورم) *cerāhat kanını kaytarğay ve kúsmaķı men° kılğay ve şişmek kim isiglikdin bolsa*
fāyda kılğay (66b/07)

ş. 66b/07

[=1]

şīşe (< Far. *şīşe*) Şişe.

(شيشه) *her yılda bir kurla yā iki kurla şışedin çıkarmak kerek* (24b/07)

ş.+de 24b/08, 97b/09

ş.+din 24b/07

ş.+ni 59a/08

ş.+ge 24b/06, 24b/07

[=6]

şışgen Yanmadan meydana gelen kabarcıklar, şişikler.

(ورم) *ve yılar közdin men^c kılğay ve isiglikdin şışgenge sürseler fāyda kılğay* (68b/03)

ş.+ge 68b/03

[=1]

şorba (< Far. *şūrbā*)

• **yasmuq şorbası** Mercimek çorbası.

(شورباى عدس) *meger ol nerseler birle kim şehvetni saqin kılğay marul teg ve yasmuq şorbası teg* (92b/07)

ş.+sı 92b/07

[=1]

şu Şu.

(ان) *ammā hāşı ve edğüreki şu turur kim yād kılina turur* (90b/06)

(.) *bireri mechül turur şu zamāne halāyıkñıñ köpreki anı bilmeklikke kāsır tururlar* (77a/02)

ş. 77a/02, 90b/06

[=1]

şu^cā (< Ar. *şu^cā*)

• **kuyaş şu^cası** Güneş ışığı.

(شعاع افتاب) *bir yiri kim kuyaşñıñ şu^cası aña tüşmegey taqı anıñ aksı mün^cakis bolğay* (08b/07)

ş. 37b/02, 78a/09

ş.+nı 10a/02, 81a/03

ş.+sı 8b/07

[=5]

şu^cle (< Ar. *şu^cle*) 1. Işık, güneş ışığı.

(شعاع) *eger kuyaşnıñ şu'lesiniñ turmaķı az bolsa ol sovuqluķğa kuyaş az turmaķınıñ sebebi mededi bolur* (08a/07)

(شعششه) *şayķal hūkmi tedbīrince ma'edende kuyaş şu'lesi noķtada yıǵılmış bolsa kaçan kim bir iski biz kuyaşnıñ şu'lesine kim şu'lelenmiş bolǵay* (59a/01)

2. Yanma, parlama.

(اشتعال) *ol hedlerde bar yol anıñ birle taparlar kim kiçe birle ol şu'le körküzür* (33a/01)

ş. 33a/01, 39a/09

ş.+si 10a/08, 11b/05, 33a/02, 59a/01, 59a/01

ş.+sine 8b/06, 59a/02, 59a/07

ş.+siniñ 8a/07

[=11]

şu'lelen- (< Ar. şu'le + Türk. +len-) Alevlenmek.

(مشتعلى شدن) *kaçan kim bir iski biz kuyaşnıñ şu'lesine kim şu'lelenmiş bolǵay* (59a/02)

ş.-miş 59a/02

[=1]

şükrī

(سكرى) *şeb-çerāğ andın 'ibāret turur şükrī taķı nūşīnrevānnıñ bar ermiş* (35b/07)

ş.+i 35b/07

[=1]

-T-

ta 1. Ve.

(تا) *aña birse ta aǵzında tutsa isiglik sebebindin ve aǵız öşündin zehr teşükde hal bolǵay* (39b/03)

2. Kadar, deǵın.

(تا) *soǵan teg tabaķa tabaķa artuķ bolur ta kemālğa yetkince ve bu ma'nā mehsūs turur* (10b/07)

t. 2b/04, 5b/03, 10a/08, 10b/02, 10b/07, 11a/03, 13b/09, 22b/03, 28a/09, 39b/03, 41a/03, 41a/05, 42a/09, 44b/08, 48b/08, 49a/05, 50a/06, 50a/09, 55b/04, 55b/04, 55b/05, 74a/09, 75a/06, 81a/04, 82a/09, 82b/04, 87b/01, 88a/04, 88a/08, 88a/09, 91b/03, 91b/04, 93a/04, 94a/06, 94a/07, 94b/02

[=36]

ta'accub (< Ar. ta'accub)

- **ta^caccub kııl-** Şaşırmaq, hayret etmek.

(تعجب کردن) *‘aziz mısrğa bu bu söz asrı hoş keldi ve ta^caccub kııldı ve meni köp ögdi*
(29b/01)

t. 29b/01

[=1]

ta^cālā (< Ar. *te^cālā*) Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

- **hax ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(.) *kim bu tört ‘unşur kim hax ta^cālā kudreti birle yaratıp turur* (3a/04)

- **tañrı ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(تعالى) *vācibü’l-vücūd tañrı ta^cālā turur* (3a/05)

(ایزدی) *pes tañrı ta^cālānıñ hükmi eyle teķāza kııldı* (06a/09)

(باری تعالی) *anıñ hāşşiyyeti tañrı ta^cālā öz kemāl kudreti birle ‘aziz kıılıp turur* (82a/01)

(ربانی) *nerselernıñ hāşşiyyetindin haberi bolur ermiş tañrı ta^cālānıñ anlatmaķı birle ve bireri tecrube birle* (68a/07)

- **tañrı sübhān ve ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(باری سبحانه وتعالى) *bolğay mundın artuķ kim tañrı sübhān ve ta^cālā yāķūtķa miñzetür*
(30b/02)

- **allah ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(.) *kaçan kim allah ta^cālā ‘alām ervāhını ya‘ni cānlarnı taķı feriştelerni taķı bu yeti kökni taķı ni kim bu kök üzesinde* (3a/06)

- **hax bārik ve ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(عالی) *hax bārik ve ta^cālā ol irādet kuvvatı birle kim aña birip turur* (71a/06)

- **hax sübhān ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(واجب الوجود تعالی) *bolmağay hax sübhān ta^cālā otıñ tabī‘atı :ya‘ni mizācı: germ ve huşk yaratıp turur* (4a/05)

- **vācibü’l-vücūd tañrı ta^cālā** Tanrıya nisbet edilen büyüklük ifadesi.

(واجب الوجود تعالی) *vācibü’l-vücūd tañrı ta^cālā turur pāk tañrı eyle kudreti kim ezeli turur* (3a/05)

t. 2b/03, 3a/04, 3a/05, 3a/06, 3a/09, 4a/05, 30a/09, 30b/01, 71a/06, 78a/05, 82a/01

t.+nıñ 6a/09, 68a/07

[=13]

ta^cām (< Ar. *ta^cām*) Yemek, yiyecek.

(طعام) biraz yemiş takı **ta^cām** papa(s) katıña iletti (33b/06)

t. 33b/06, 81a/01

[=2]

ṭabaḳa (< Ar. *ṭabaḳa*) Kat, tabaka.

(طبقة) *kıyās anteg iktizā kılur kim ol ṭabaḳa ṭabaḳa* :ya^cni *ḳāt ḳāt*: turur her bir *ḳātı bir maḥşūş* reng birle renglenmiş (11b/04)

2. Yüzey.

(سطح) kim yinçüniñ üstün **ṭabaḳası** kara bolğay yāḥūd özge reng (14a/01)

t. 11b/04, 11b/04, 13b/09, 13b/09, 14a/02, 35a/03, 51a/04, 51a/04

t.+sı 14a/01, 26a/06

[=10]

ṭabaḳ (< Ar. *ṭabaḳ*) Kap.

(طبقى) *kāğız yüzinde yā ton üstinde yā ağaçda yā bir bakır ṭabaḳda* koysalar *mağnāṭīs* ol yir astında(n) aña yawuḳ ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey (61a/03)

t.+de 61a/03

[=1]

tab^ci (< Ar. *tab^ci*) Doğa, mizaç.

(طبع) *kerekī taşınıñ ḥāşşiyetini bilmekde ve kerekī aḳ turur anıñ tab^ci* serd ve *ḥuşk* turur (67b/06)

t. 67b/06

[=1]

ta^cbiye (< Ar. *ta^cbiye*)

• **ta^cbiye kıl**- Düzenleme, tertip etmek

(تعبيه کردن) *ezel ḳudreti birle ta^cbiye kılup* turur yinçü toğar (13b/01)

t. 13b/01

[=1]

ṭabī^cat (< Ar. *ṭabī^cat*) Mizac, doğa.

(طبيعتى) *ḥaḳ ta^cālā ḳudreti birle ḥāşşiyet ve ṭabī^cat* maḥşūş *ḳoḍup* turur (03a/09)

(طبيعت) *ḥaḳ sübhān ta^cālā otıñ ṭabī^catı* :ya^cni *mizācı*: germ ve *ḥuşk* yaratıp turur (04a/06)

(طبيعى) *çün tileseler kim altunı öz ṭabī^catı* şüretine *iletgeyler aña sindik birgeyler* (66a/01)

(امزجه) *°ālam-ı suflīniñ aşlı tururlar türlüg **ṭabī°at** sebebi birle iki nerse ulaşmaqındın türlüg şıfatlıg peyda bolur* (79a/04)

(طبع) *bīcāde ṭabī°atı mizāc yönindin yawuq turur la°l **ṭabī°atna*** (56b/01)

t. 3a/09, 30a/08, 39a/07, 66a/01, 79a/04

t.+ı 3b/02, 4a/06, 37a/04, 47a/08, 51a/09, 56b/01, 75a/06, 75b/03, 75b/06, 76a/05, 80a/06, 80b/04

t.+ına 56b/01, 66a/02

t.+ıña 3b/03

t.+ında 75b/03

t.+ını 73b/05, 81a/07

t.+ları 22a/07

t.+nı 65a/07, 74a/02, 74b/05, 74b/09, 75a/07, 82b/08, 84b/05

[=31]

ṭabī°atlıg (< Ar. *ṭabī°at* + Türk. *+lıg*) Doğa, yaratılış.

(طبع) *altunçılar altunnı anıñ birle köydürgeyler ve sınmaqnı sınagan altundın kitergey ve yaman **ṭabī°atlıg** altunu yumşatgay* (79b/07)

t. 79b/07

[=1]

ṭabīb (< Ar. *ṭabīb*) Doktor.

(طبيب) *yinçü **ṭabībler** katında mu°tedil turur* (24b/09)

t. 93b/09

t.+din 94a/03

t.+ler 24b/09, 93b/01, 93b/06

t.+lerdin 71a/03, 82b/09

[=7]

tabla- (< Far. *tab* + Türk. *+la*) Parlatmak.

(تاييدن) *bu iki hāşşiyet kızıl yākūtda bolgay ve eger tileseler kim yākūtnı yumşatsalar otlar üçün bir niçe kurla **tāblağaylar*** (42a/06)

t.-ğaylar 42a/06

[=1]

tāc (< Ar. *tāc*) Taç.

(تاج) *taht astında iki arslan şüretin kılmışlar ve təcini* iki yarı iki kuş şüretni asrı
körklüg (48b/05)

t.+ınıñ 48b/05

[=1]

tāce'd-dīn (ö.a)

- **tāce'd-dīn bulgārī** Konya Dāru'ş-şifā'sında doktorluk yapmış 13 yy. alimi.

(تاج الدين بلغاری) *niçe mu'temedlerdin rivayet kılıp turur biri anlardın tāce'd-dīn bulgārī*
turur (93a/06)

t. 93a/06

[=1]

tācir (< Ar. *tācir*) Tüccar.

(تجار) *kim özge vilāyetde bir i'timādnu barça tācirlerdin hikāyet kıldı* (44a/07)

t.+lerdin 44a/07, 89a/01

t.+lerniñ 33a/08

[=3]

tağ Dağ.

(کوه) *anda tağı turur kim ādem peygamberniñ yiri turur* (33a/03)

(کوهی) *seylān heddindin ol tağda kim aña barq okurlar* (32b/08)

- **alamut tağı** Alamut dağı.

(کوه الموت) *alamut tağında bir pāra bakır tapmışlar* (84a/04)

- **beyhağ tağları** Horasan bölgesinde bulunan dağ.

(کوهها بیهق) *medīnesininiñ üçünç menzilinde ve türkistānda çağaniyan hedlerinde ve*
horāsan tağlarında hāşşa beyhağ tağlarında ve azerbaygā(n) cānibinde serāb
tağında (58a/08)

- **frenk tağları** Batı Avrupa dağları.

(کوه فرنک) *ol hindistān yirinde turur keşmīr tağlarında bolğay ve frenk tağlarında tağı*
bolğay (58b/03)

- **ğūr tağları** Afganistan'ın orta bölümünde bulunan bir dağ.

(کوه) *anıñ ma'denleri ğūr tağlarında ve türkistān hedlerinde turur* (72b/01)

- **hind tağları** Hindistan'da bulunan bir dağ.

(کوه هند) *bu söz rāst turur kim yāķūt ma'deni serendīb ve hind tağlarında bolğay*
(32b/05)

- **horāsan tağları** İran'ın Horasan vilayeti civarında bulunan bir dağ.
(کوه خراسان) *medīnesininin üçünç menzilinde ve türkiştānda çağaniyan hedlerinde ve horāsan tağlarında hāşşa beyhak tağlarında ve azerbaygā(n) cānibinde serāb tağında* (58a/08)
  - **kaşan tağları** İran'da İsfahan civarında bulunan bir dağ.
(کوه قاشان) *barça ʿālam ʿacāyıblarından turur ve ol tus tağlarında taqi kaşan tağlarında bolur ve tārīhde keltürüp turur* (59a/03)
  - **keşmīr tağları** Hindistan'ın Keşmir bölgesinde bulunan bir dağ.
(کوه کشمیر) *ol hindistān yirinde turur keşmīr tağlarında bolğay ve frenk tağlarında taqi bolğay* (58b/03)
  - **kirmān tağları** İran'ın Kirman vilayetinde bulunan bir dağ.
(کوه کرمان) *ʿalef kirmān tağlarında ve ol tağlarda kim kaplan yirleri turur* (90b/08)
  - **serāb tağı** Azerbaycan tarafında bulunan bir dağ.
(کوه سراب) *medīnesininin üçünç menzilinde ve türkiştānda çağaniyan hedlerinde ve horāsan tağlarında hāşşa beyhak tağlarında ve azerbaygā(n) cānibinde serāb tağında* (58a/09)
  - **serendīb tağları** Sri-lanka bölgesinde bulunan bir dağ.
(کوه سرندیب) *bu söz rāst turur kim yāqūt maʿdeni serendīb ve hind tağlarında bolğay* (32b/05)
  - **tus tağları** İran'ın Tus bölgesinde bulunan bir dağ.
(کوه توس) *barça ʿālam ʿacāyıblarından turur ve ol tus tağlarında taqi kaşan tağlarında bolur ve tārīhde keltürüp turur* (59a/03)
  - **yemen tağları** Yemen'de bulunan bir dağ.
(کوه يمن) *maʿdeni ve havāşı ol yemen tağlarında bolğay* (59a/09)
- t. 8b/06, 33a/02, 34b/03, 44b/04, 46a/02, 49b/09, 50b/03, 53a/01, 97a/07
t.+da 32b/08, 33a/05, 72b/09, 79b/02
t.+dın 50b/02
t.+ğa 33b/02, 50a/08, 60b/07
t.+ı 44b/04, 46a/02
t.+ında 48a/09, 58a/09, 84a/04
t.+lar 8b/06, 49b/06, 51b/08, 60b/06
t.+larda 5a/09, 8a/02, 49b/07, 57a/06, 66a/05, 69a/07, 90b/08

t.+lardin 8b/02, 33a/06, 34a/01

t.+largä 8a/02

t.+ları 51b/08

t.+larında 32b/05, 58a/02, 58a/08, 58a/08, 58b/03, 58b/03, 59a/03, 59a/03, 59a/09,
72b/01, 90b/08

t.+larını 1b/07

t.+larının 49b/07

t.+nı 33b/02, 52a/07

t.+nın 32b/08, 44b/04

[=55]

tağayyur (< Ar. *tağayyur*) Değişme, değişim.

(تغير) *ol yir içinde peydā bolur havānıñ tağayyurı sebebindin yā özge sebeblerdin uluğ tağlar men'ı teg tağ bolğay* (08b/06)

t. 9a/06, 40b/04

t.+ğa 6b/01

t.+ı 8b/06, 9a/02

[=5]

tağayyurāt (< Ar. *tağayyurāt*) Değişmeler.

(تغيرات) *dasda bu tağayyurāt havā tağayyurı sebebindin bolğay tağı bu tağayyurāt vāsıtasındin yir astınıñ tağayyurāt bolğay* (9a/03)

t. 9a/02, 9a/02, 9a/03

[=3]

tağıl- Dağılmak,

(تحليل پذيرد) *kim ruṭubatnıñ köpreki cānvārlar tınlarında kizlü bolğay yazın yayılğay tağılğay* (09a/08)

(تحليل) *madda tağılmaq tağı tağılmaq andın hāsıl bolğay* (09b/01)

t.-ğay 9a/08

t.+maq 9b/01, 9b/01

[=5]

tağılğan

• **tağılğan kuvvat** Dağınık, ayrılmış.

(متفرقة) *tağılğan kuvvatnıñ harareti ot turur kim cisimniñ eczası tağıtur* (03b/09)

t. 3b/09

[=1]

tağılmaqlık Dağılmış, parçalanmış.

(تفریق) *özge cismniñ eczāsını tilese kim ol eczāda tağılmaqlık hāşıl bolğay* (04a/02)

t. 4a/02

[=1]

tağıt- Dağıtmak.

(تفریق) *tağılğan kuvvatniñ harareti ot turur kim cisimniñ eczası tağıtur* (04a/01)

t.-ur 4a/01

[=1]

tağıtğan Dağıtқан kuvvet, bozuluşa sebep olan kuvvet.

(متفرقة) *biri işlegen tağı birisi işlenen fācileniñ kuvvatı yā tağıtğan bolğay* (03b/09)

t. 03b/09

[=1]

taḥkīk (< Ar. *taḥkīk*)

(تحقق) *topraḡ ranglıḡ ve noḡtalıḡ kim anıñ noḡtī bolğay taḥkīkğa oḡşaḡay ve köprekni anıñ tapup turlar* (60a/02)

t.+ğa 60a/02

[=1]

taḥlīl (< Ar. *taḥlīl*)

• **taḥlīl kıl-** Yok etmek, dağıtmak.

(تحليل کردن) *suwluḡ kim köz yolında bolsa taḥlīl kılğay* (73a/05)

t. 73a/05

[=1]

taḥt (< Far. *taḥt*) Taht, hükümdar koltuḡu.

(تخت) *şāh şūretin kılmişlar asrı kemāde taḥt astında iki arslan şūretin kılmişlar* (48b/05)

t. 48b/05

[=1]

taḥta (< Far. *taḥta*) Plaka, levha.

(صفحه) *ol kaşnı bakır taḥta yüzine sürterler ve izerler* (40a/05)

t. 40a/05

[=1]

taḥṭi (< Far. *taḥṭi*) Taş mühür, hatem.

(تختى) *muraşşac kılmişlar otuz mişkāl veznde ve anıñ yüzinde bir taḥṭi ve bir şāh şüretin kılmişlar* (48b/04)

t. 48b/04

[=1]

taḡaḡu Tavuk.

(مرغ) *kaçan taḡaḡuğa birseler hem ol zamān yumurtqasın tökgey* (91b/08)

t.+ğa 91b/08

[=1]

tāḡat (< Ar. *taḡat*)

- **tāḡat tut-** Dayanmak.

(پای داشتن) *ol temüri turur asrı āḡ ve yumşaq anteg kim temür anıñ zarb astında tāḡat tutabilmegey* (85b/06)

t. 85b/06

[=1]

taḡdīr (< Ar. *taḡdīr*) İlahi takdir, eşyanın tabiatı.

(تقدير) *ve ḡuruḡ buḡār bolabilmez pes bu taḡdīrce kerek kim barça dārūları kim ḡayvānī rūḡka tertīb ḡılmağa tiler* (42b/08)

- **taḡdīr kılın-** Tanrının dünyadaki olayları önceden planlayıp, vakti geldiğinde uygulamaya koyması.

(تقدير کردن) *bu muḡtelif mürekkebler ḡudūşınıñ aslı tört nersedin āşḡārā turur eger taḡdīr ḡılınsa kim tört cism bolsa tört ranglıḡ sarıḡ ve ḡızıl ve ḡara ve yaşıl her bir reng kim anlardın ḡāşıl bolsa* (07a/06)

t. 7a/06, 42b/08

[=2]

taḡı 1. ve

(و) *billūr teg ve la^l teg birer zümürriud taḡı yāḡūt teg andın özge bir ança aḡīḡ teg billūrniñ maddası suwı bolḡay* (10a/04)

(و هم) *köp nerseler bolḡay kim ma^cdende bolḡay taḡı şan^cat bir(le) ḡılmağa bolḡay nevsādur teg* (80b/03)

(.) *bu tağayyurāt havā tağayyurı sebebindin bolğay taķı bu tağayyurāt vāsıtasındın yir astınıñ tağayyurāt bolğay (09a/02)*

2. de, da, dahi.

(هم) *altun berāberince yā eksükrek ol çakñıñ iktizāsınca ve hārñı taķı vezn kılğaylar (22b/02)*

(یا) *sowuķluk işlengen kuvvat turur yā işlenmege kābil bolğay şehvet birle taķı işlenmekke kābil bolğay (04a/03)*

(نیز) *kāfūr teg yinçüke ziyān kılur ve namlıg yir taķı yaman bolğay (24b/03)*

(.) *her yıl nīsān yağmuru artuķraq yağsa andın soñra ol taķı artuķluk tapar (13b/04)*

(همین) *özge unşurlarınıñ hūkmi taķı munteg turur (04b/01)*

3. veya

(و) *yā artuķ yā eksük taķı isiglik ve sovuķluk sebebindin ol yir içinde peydā bolur (08b/05)*

(یا) *bu tefāvut dürüst turur rengler tefāvuti taķı şek bolğay (11b/01)*

4. hem

(و هم) *gırbāl birle hār mu'ayyen bolğay taķı vaķt ve yir sebebindin kaytğay (22b/04)*

5. Diger, öteki.

(ركدي) *kaçan bir kılıç taķı tamām boldı asrı kiskeñ erdi (87a/01)*

• **bir türlüg taķı** Diğeri, bir başkası da.

(ركنوعى دي) *bir türlüg taķı bar āķ ana farsī oķurlar ve ol yigesü turur (79b/08)*

• **...den taķı ...den başka**

(ركدي) *kibrītdin kılğaylar ve özge türlügdin taķı simāb hāşıl kılmağa bolğay (80b/02)*

t. 1b/02, 1b/02, 1b/02, 1b/03, 1b/03, 1b/03, 1b/04, 1b/04, 1b/05, 1b/05, 1b/06, 1b/07, 1b/07, 1b/08, 1b/08, 1b/09, 1b/09, 1b/09, 2a/01, 2a/02, 2a/05, 2a/05, 2a/06, 2a/06, 2a/06, 2a/06, 2a/07, 2a/07, 2a/07, 2a/08, 2a/08, 2a/09, 2b/01, 2b/02, 2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/05, 2b/06, 2b/07, 2b/07, 2b/08, 2b/08, 2b/08, 2b/09, 2b/09, 2b/09, 2b/09, 3a/01, 3a/01, 3a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/03, 3a/04, 3a/06, 3a/06, 3a/06, 3a/09, 3a/09, 3a/09, 3a/09, 3b/01, 3b/03, 3b/03, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/08, 4a/03, 4a/03, 4a/04, 4a/06, 4a/08, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4b/01, 4b/03, 4b/06, 4b/08, 4b/09, 5a/02, 5a/04, 5a/06, 5b/01, 5b/05, 5b/07, 6a/06, 6a/07, 6b/05, 6b/06, 6b/09, 7a/01, 7a/03, 7a/03, 7a/04, 7a/04, 7a/05, 7a/08, 7b/01, 7b/01, 7b/02, 7b/02, 7b/06, 8a/07, 8b/02, 8b/03, 8b/05, 8b/08, 9a/02, 9a/02, 9a/04, 9a/04, 9b/01, 9b/02, 10a/05, 10a/07,

10a/07, 10a/09, 10b/02, 10b/03, 10b/04, 10b/05, 10b/05, 10b/06, 10b/07, 10b/08,
10b/08, 10b/08, 10b/09, 10b/09, 11a/01, 11a/02, 11a/02, 11a/04, 11a/06, 11a/07,
11a/08, 11b/01, 11b/01, 11b/02, 11b/02, 11b/03, 11b/05, 11b/06, 11b/06, 11b/08,
11b/08, 11b/09, 12a/01, 12a/01, 12a/01, 12a/01, 12a/01, 12a/02, 12a/03, 12a/04,
12a/05, 12a/05, 12b/01, 12b/01, 12b/02, 12b/04, 13a/06, 13b/02, 13b/04, 13b/05,
13b/06, 14a/03, 14a/04, 14a/05, 14a/08, 14a/08, 14a/09, 14a/09, 14a/09, 14b/01,
14b/03, 14b/03, 14b/04, 14b/04, 14b/05, 14b/06, 14b/06, 14b/06, 14b/07, 14b/08,
14b/08, 14b/09, 14b/09, 15a/01, 15a/01, 15a/01, 15a/02, 15a/03, 15a/05, 15a/06,
15a/06, 15a/07, 15a/07, 15a/08, 15a/08, 15a/09, 15b/01, 15b/02, 15b/03, 15b/05,
15b/05, 15b/07, 15b/08, 15b/09, 16a/02, 16a/02, 16a/03, 16a/05, 16a/07, 16a/08,
16a/08, 16b/04, 16b/05, 16b/06, 17a/02, 17a/03, 17a/08, 17a/08, 17a/09, 17b/01,
17b/01, 17b/03, 17b/05, 17b/06, 18a/01, 18a/02, 18a/04, 18a/06, 18a/09, 18b/01,
18b/01, 18b/03, 18b/04, 18b/05, 18b/07, 18b/08, 18b/08, 18b/08, 18b/08, 18b/08,
19a/01, 19a/02, 19a/02, 19a/04, 19a/04, 19a/09, 19a/09, 20a/01, 20a/02, 20a/02,
20b/02, 20b/04, 20b/04, 20b/05, 20b/06, 20b/09, 21a/04, 21b/04, 21b/07, 22a/03,
22a/07, 22a/07, 22b/02, 22b/03, 22b/04, 22b/07, 22b/08, 23a/01, 23b/06, 23b/07,
23b/08, 23b/09, 24a/05, 24a/05, 24a/09, 24b/01, 24b/02, 24b/03, 24b/04, 24b/08,
25a/01, 25a/02, 25a/02, 25a/03, 25a/03, 25a/03, 25a/04, 25a/04, 25a/05, 25a/05,
25a/06, 25a/06, 25a/07, 25a/08, 25a/08, 25b/01, 25b/04, 25b/09, 26a/03, 26a/05,
26a/06, 26a/08, 26a/08, 26a/09, 26a/09, 26b/02, 26b/03, 26b/07, 26b/08, 26b/09,
27a/03, 27a/05, 27a/06, 27b/04, 27b/04, 28a/02, 28a/03, 28a/03, 28a/04, 28a/05,
28a/05, 28a/07, 28b/02, 29a/02, 29a/03, 29a/05, 29a/07, 30a/02, 30a/02, 30b/03,
30b/09, 31b/03, 32a/01, 32b/06, 33b/06, 33b/08, 35a/06, 35a/07, 35a/08, 35b/07,
36b/03, 36b/07, 36b/09, 37a/02, 37a/08, 37b/05, 37b/06, 37b/06, 38a/01, 38a/03,
38a/03, 38a/05, 38a/06, 38b/04, 38b/06, 38b/09, 39a/07, 39a/08, 39a/09, 39b/02,
39b/09, 40a/04, 40a/09, 40b/05, 41a/07, 41b/07, 42a/05, 42a/09, 42b/02, 42b/05,
42b/07, 43a/02, 43b/01, 43b/02, 43b/03, 43b/04, 44a/06, 45b/05, 45b/06, 46a/03,
46a/05, 46a/05, 46a/07, 46b/03, 46b/04, 46b/09, 47b/04, 47b/06, 47b/08, 47b/09,
48b/03, 49a/01, 49b/02, 49b/07, 50b/08, 50b/08, 50b/08, 50b/08, 50b/08, 50b/08,
51b/04, 51b/05, 51b/05, 52a/03, 52b/07, 52b/07, 52b/08, 52b/08, 53a/04, 53b/03,
54a/01, 54a/03, 54a/07, 54a/07, 54a/09, 54b/05, 55a/02, 55a/05, 56a/09, 56b/02,
56b/04, 56b/05, 56b/07, 56b/08, 57a/02, 57a/05, 57a/06, 57a/06, 57a/07, 57a/07,

57b/09, 58a/02, 58a/05, 58a/09, 58b/03, 58b/03, 58b/04, 58b/04, 58b/08, 59a/02, 59a/03, 59a/04, 59a/06, 59a/08, 59a/09, 59b/01, 59b/08, 60b/05, 61a/02, 61a/02, 61a/07, 61b/05, 62b/02, 62b/08, 63a/03, 63a/07, 63b/02, 63b/06, 63b/08, 64a/01, 64a/03, 65a/08, 65b/01, 66a/09, 66a/09, 66b/04, 66b/06, 67a/04, 67b/03, 67b/09, 67b/09, 68a/03, 69b/03, 69b/04, 69b/07, 69b/09, 70a/06, 70a/07, 70a/09, 70b/06, 71a/01, 71a/07, 71b/02, 71b/06, 71b/07, 72a/04, 72a/08, 72a/09, 72b/05, 73a/01, 73a/02, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73a/06, 73b/04, 73b/07, 74a/01, 74a/02, 74a/04, 74a/04, 74a/06, 74a/07, 74b/06, 74b/07, 74b/09, 75a/08, 75b/02, 75b/03, 75b/06, 75b/06, 75b/07, 75b/09, 76a/01, 76a/02, 76a/03, 76a/03, 76a/08, 76b/06, 76b/07, 76b/07, 76b/07, 77a/04, 77a/07, 77b/09, 78a/01, 78a/02, 78a/03, 78a/05, 78b/02, 78b/02, 78b/04, 79a/05, 79a/07, 79a/08, 79b/01, 79b/04, 79b/06, 79b/08, 80b/02, 80b/03, 80b/05, 81b/08, 82b/03, 83a/09, 83b/05, 83b/05, 84a/07, 84b/08, 85a/01, 85b/02, 85b/04, 85b/04, 86a/01, 86a/06, 86b/02, 87a/01, 87b/02, 88a/04, 88b/02, 89a/03, 89a/08, 89a/08, 89a/09, 89b/09, 91a/07, 91b/05, 92a/02, 93a/01, 93a/02, 93a/03, 93a/03, 93b/07, 95b/03, 95b/08, 95b/09, 96a/01, 96a/02, 96a/03, 96a/09, 97a/02, 97a/06, 97b/05, 98a/05, 98a/09, 98b/06, 99a/01, 99a/01

[=594]

ṭaʿm (< Ar. *ṭaʿm*) Tat, lezzet.

(طعم) *kaçan suw birle izseler süüt teg aķ bolğay ve tilge ursalar fîz ṭaʿm bar* (67a/07)

t. 67a/07

t.+ğa 97b/07

[=2]

ṭaʿmlıġ (< Ar. *ṭaʿm* + Türk. *+lıġ*) Tat, lezzet.

(طعم) *ol taşı bolğay küil rang(l)ıġ tatlıġ ṭaʿmlıġı kaçan suw birle izseler suw teg bolğay*

(68b/01)

t.+dın 54a/03

t.+ı 68b/01

[=2]

tal

• **tal yıġacı** Söğüt ağacı.

(بيد) *mihek taşı birle cilā birle sınarlar kim yeñi carp ortasında şaykal kılıp tururlar*

tal yıġacı çarhı birle cilā tutğay (46b/01)

t. 46b/01

[=1]

tāl (< Far. *tāl*) Hamam kazanı.

(تال) *ķaysınıñ ķurğasını andın artuķraq bolsa ħamām ķazanları ķılğaylar ve anı ʿacem yirinde tāl oķurlar* (88b/04)

t. 88b/04

[=1]

talk (< Ar. *talk*) Beyaz ve siyah renkte olabilen, kireç madeninden ve denizden elde edilebilen bir tür katı taş.

(طالق) *talkını ħal ķılsalar ve bir pāra şamğ ʿarabī ve zaʿferān aña ķatıştursalar ve anıñ birle nerseleri bitiseler çün ķurusa altun teg bolğay* (72a/01)

t. 39a/08, 47b/07, 51a/04, 71b/06, 72a/01, 72a/08,

[=6]

talak Dalak.

(سپرز) ve uluğ *talakını taķı içegi cerāhatlarına ve zaĥmat birle simekke islām ķılğay* (59b/08)

• **talak ʿilleti** Dalak hastalığı.

(علت سپرز) *kim bir mişkāl ruĥām taşını izip talak ʿilletliğ kişige birseler kim içse şifā tapķay* (72b/06)

t. 72b/06,

t.+ını 59b/08

[=2]

ṭaleb (< Ar. *ṭaleb*)

• **ṭaleb kıl**- İstemek, talep etmek.

(تلب کردن) *bir uluğ bıçaķ destesi ĥotū tişindin mekkege iletmiş erdüik onlar ĥātunı ṭaleb kılur ermişler* (90b/03)

t. 39a/07, 90b/03, 91b/04

[=3]

ṭalā (< Ar. *ṭalī*) Altın.

(طلى) *kim otķa soķsalar noķşān ķılmağay ve aña ṭalī altunı oķurlar* (82a/01)

• **ṭalā kıl**- Bir şeyin üzerine sürmek, yakmak.

(طلى كردن) *hastalıklarga qoysalar iritgey kim cerāhat bolsa ve eger cerāhat bolsa aq şamg birle **ṭalā kılsalar nāfi^c** bolgay (73b/06)*

t. 25a/08, 73b/06, 82a/01

[=3]

ṭālīkūn (< Ar. *ṭālīkūn*) Bir tür bakır.

(طاليقون) *anda köp fāydalar bar ve bakırdın tiz otlar birle **ṭālīkūn** kılgaylar (83b/08)*

• **ṭālīkūn közgüsi** Bakırdan yapılmış ayna.

(اينه ء طاليقون) *her kim **ṭālīkūn közgüsine** baksa közin tiz kitermegey köz ağrıgı qopqay (89a/04)*

• **ṭālīkūn kısqacı** Bakırdan yapılmış cımbız.

(منقاش طاليقون) *ve tügni kim **ṭālīkūn kısqacı** birle yolqsalar ikinç bitmegey (83b/09)*

t. 83b/08, 83b/09, 88b/07, 88b/08, 89a/04

t.+nı 88b/06, 89a/05

t.+nıñ 88b/08

[=8]

ṭālīsfer (?) Bir tür Hind kahve meyvesi.

(طالسفر) *ṭabībler anıñ bedeli enfil yapraqı yā **ṭālīsfer** kılurlar (93b/06)*

t. 93b/06

[=1]

ṭam^c (< Ar. *ṭam^c*)

• **ṭam^c kııl-** Tamah etmek, yetinmek.

(طمع كردن) *ol ir qayra kemige kayttı yana **ṭam^c kııldı** (33b/05)*

t. 33b/05

[=1]

tamaq Boğaz, gırtlak.

(كلو) *taqı qadgu köñüldin kitergey taqı qan kim **tamaqđın** kilse defci kılgay (25a/03)*

t.+dın 25a/03, 59b/08, 66b/05

t.+ına 84a/03

t.+larına 53a/02

[=5]

tamām (< Ar. *temām*) 1. Tam, eksiksiz.

(تمام) *muhtelif renkler birle qarışmış ve birerine haqlar tartılmış bolğay bireri tamām bireri yarım* (59b/02)

(تمامت) *ol suw tamām baqqam ranglıg bolğay* (40a/09)

(كلي) *ol taşnı kanğa saldılar hāşşiyyeti ve fi'ili tamām bātl boldı* (62a/07)

2. Bütün.

(تمامی) *ve sarı suw andın revān bolğay ançağa tegri kim tamām zehrni andın çıkarğay* (63b/07)

3. Tamamen, büsbütün.

(تمام) *ol yirlerde tamām katıglıg bolğay* (08a/01)

(صرف) *behremānīga tamām ot teg bolğay* (38b/03)

(تام) *ol aqı bolğay süit teg tamām ve bu her biriniñ atların isti'aretce ayturlar* (16b/01)

4. İyi, kaliteli altın.

(نيك) *burunğı zehebī ve ol tamām altunğa oħsağay kim aña sürtmiş bolğaylar* (65b/07)

5. Sonuna, bitimine kadar.

(اخر) *onda anıñ isi evveldin āhırğa tegrü bir türlüg bolğay tamām köykince anıñ isi yaman bolmağay* (97a/01)

• **tamām bol-** Bitmek, tamamlanmak.

(تمام شدن) *tañrı turur bilgen tamām boldı tañsuqnāme-i ilhānī* (99a/02)

t. 5b/07, 8a/01, 16b/01, 21a/02, 21b/05, 22a/08, 26a/02, 29a/03, 29a/05, 29b/07, 38a/06, 38a/07, 38b/03, 40a/09, 44a/08, 50a/03, 50a/06, 56a/06, 59b/02, 62a/06, 62a/07, 63a/05, 63b/07, 65b/07, 67b/08, 75b/03, 76a/06, 76b/05, 76b/06, 78b/09, 79b/08, 81b/06, 86b/09, 87a/01, 87a/05, 89b/09, 91b/04, 91b/06, 95b/01, 96a/07, 96b/06, 96b/07, 97a/01, 97b/07, 99a/02

t.+ğa 49a/05

[=46]

tamar

• **bağlanmış tamar yolları** Bağırsak düğümlemesi.

(سده جکر) *anıñ mizācı savuq ve kuruğ turur bağlanmış tamar yollarını açqay* (64a/06)

t. 64a/06

[=1]

tamğaç (krş. tawğaç) (ö.a) Çinin iç bölgeleri, Doğu Türkistan bölgesi.

(طمغاج) *anıñ ma'edeni tamğaçda ve hıñayda turur* (57b/09)

t. 87a/07, 87a/09

t.+da 57b/09

[=3]

tamur Damar.

(رك) *közge islām kılğay ve kópmiş tamurlarnı kaytarğay* (57b/04)

t.+larnı 57b/04

[=1]

tamuz- Damlatmak.

(جكاندن) *katıg baş ağrıkuña gül suwı birle izgeyler taķı burnına tamuzğaylar sıhhat tapğay* (25a/05)

t.-ğaylar 25a/05

t.-salar 92a/04

[=2]

tamzum Damla.

(قطره) *kızıl yāķūtñiñ ābdārlıķı anteg bolğay kim bir tamzum kañğa oħşağay* (41a/01)

t. 41a/01

[=1]

tandur (< Ar. *tennūr*) Tandır.

(تنور) *eger etmekçiler tandurlarına salsalar etmekler tandurğa tüşgey* (91a/06)

t.+ğa 91a/06

t.+larnı 91a/06

t.+nıñ 6a/03

[=3]

tanı- 1. Tanımak, ayırt etmek.

(شناختن) *ķarañğı ormanlarda kış çün yapraķı yok turur tanımağa bolmaz* (97a/06)

(باز شناختن) *ol nişān birle özge aleflerdin tanımağa bolğay* (91a/02)

2. Bilmek, tespit etmek.

(.) *faşl bīcādeniñ hāşşiyyeti ve menfaʿatini bilmekde ve kıymatını tanımaķda* (56a/05)

(معرفت) *evvelgi faşl misk tanımaķda ve anıñ hāşşiyyetinde* (94b/01)

3. Bilmek, saymak.

(شناختن) *aķıķni özi birle tutmaq fālğa edğü tutarlar ve kutluğ tanığaylar* (56b/06)

t.-ğaylar 56b/06, 94a/03

t.-mağa 89b/05, 91a/02, 97a/06
 t.+mağda 56a/05, 59b/09, 94b/01
 t.-maz 93a/07
 t.-miş 97a/08
 t.-rlar 94a/04
 [=11]

tanımaqlık Ayırt etmek, bilmek.

(معرفت) *kaçan tanımaqlık aña hāşıl bolsa anıñ tigresinde taşlar yıǵǵay* (91a/03)
 t. 91a/03
 [=1]

tanıquçı Taniyan, bilen.

(معارف) *bir h'āce bar ermiş farsdın teñizler tanıquçılardın ol aytı* (27b/09)
 t.+lardın 27b/09
 [=1]

tañrı Tanrı, Allah.

(الله) *‘alīm ve ‘azīz tañrı kudretindin bu muhtelif mürekkebler şüretleri niçelik taqı neçiklik yolındın aytilur* (07a/05)
 (.) *muhtelif şür arasında taqı arıǵlıq aña turur ya‘ni tañrıka celle celāluhū kim kudret idisi turur* (01b/08)
 (ایزدی) *ot ğarīb şüretler kıur pes tañrı ta‘ālāniñ hūkmi eyle teķāza kıldı* (06a/09)
 (باری) *tañrı sübhān ve ta‘ālā yāķūtka miñzetür* (30b/01)
 (ربانی) *nerselerniñ hāşşiyetindin haberi bolur ermiş tañrı ta‘ālāniñ anlatmaqı birle* (68a/07)
 (الهی) *qaplanga toǵurmaklıq duşvār bolur tañrı ilhāmı birle* (91a/09)

• **tanrı rażi bol-** Allah razı olsun.

(رضی الله) *tañrı rażi bolsun andın baǵdādda taqı ‘avnü’l ‘ābdi kim şādık cevheri erdi* (38b/06)
 t. 1b/03, 1b/05, 2a/03, 3a/05, 3a/05, 6a/09, 7a/04, 12a/09, 30a/09, 30b/01, 38b/06,
 54a/02, 57b/04, 68a/07, 77a/03, 78a/05, 78a/08, 79a/05, 82a/01, 91a/09, 99a/02
 t.+qa 1b/02, 1b/08
 [=24]

tañsuk Şaşılacak, mucizevī.

(تنسق) *bu iki ma^ccūn ^cazīz turur ve uluğ **taṣsuqlardın** turur* (93b/09)

- **taṣsuk keltür**- Büyüleyici şeyler yapmak.

(تكسوق) *pād-šāhlar hızmataña **taṣsuḳ keltürseler** munıñ içinde yād kılıngay* (02b/02)

- **taṣsuḳnāme-i ilhānī** Nasīrüddin Tūsī tarafından taşlar ve madenler hakkında yazılmış eser.

(تكسوق نامه ء الخانى) *bu kitebge **taṣsuḳnāme-i ilhānī** at ḳod(d)um* (02b/02)

t. 1b/02, 1b/05, 1b/05, 2b/01, 2b/02, 99a/03

t.+lardın 93b/09

[=7]

tap- Bulmak.

(ياقتن) *bu sīlniñ aḳar yirinde bu iki pāra taşnı **taptım*** (34a/03)

(بردن) *ol hedlerde bar yol anıñ birle **taparlar*** (33a/01)

2. Ortaya çıkarmak.

(باز ياقتن) *ve muḥkem bolmuş anı misk ortasında **tapḳaylar*** (94b/05)

- **artuḳluḳ tap**- Fazlalaşmak.

(زيادتی پذيرد) *her yıl nīsān yaḡmuru artuḳrak yaḡsa andın soñra ol taḳı **artuḳluḳ tapar***
(13b/04)

- **çiçek tapı** Çiçek hastalığı izi, yarası.

(.) *ol yirge yaḡgaylar yaḡşı bolḡay taḳı kimersenıñ kim yüzinde **çiçek tapı** bar* (25a/06)

- **fesād tap**- Bozulmak, kötü hale gelmek.

(فساد پذيرفت) *ammā altun cevheriniñ şūreti hiç nerse ^canāşır erba^ca keyfiyetindin **fesād***
tapmaḡay (81a/09)

- **ḡalāş tap**- Kurtulmak, rahatlatmak.

(خلاص ياقتن) *eger bir sā^catdin soñra ol cerāḡat yirindin çıḳsa delīl ḳıur kim cerāḡatlıḡ*
ḡalāş tapar (94a/08)

- **icāzet tap**- Halife huzuruna girmek için izin almak.

(بار ياقتن) *bir vaḳtda kim ilçiler her bir ṡarafdın kelür de **icāzet tapup** ḡalīfā hızmataña*
kirgende ḡalīfā anı çalmasındın asar ermiş (27b/07)

- **istilā tap**- İstila etmek, üstün gelmek.

(استيلا ياقتن) *şu^cā(s)ı yir içine eşer ḳılsa ve anıñ isiglikindin **istilā tapkay*** (78b/01)

- **ışlāḡ tap**- İyileşmek, iyi hale gelmek.

(اصلاح پذيرفت) *hiç tedbīr birle **ışlāḡ tapmadı*** (62a/08)

- **oğlan tap-** Çocuk doğurmak için cinsel ilişki çabaları.
(وضع حمل) *andın sonra yüklüg bolmağay ve oğlan tapmaq meşakkatni andın kopğay*
(64b/04)
  - **sağlık tap-** İyileşmek, sağlık bulmak.
(شفا يابد) *yılan tişlegenge bağlasalar sağlık tapqay ve zehr andın çıkğay* (66b/09)
  - **şalāh tap-** İyileşmek, sağlık bulmak.
(صلاح يذير) *ākıbet kayra yaman bolğay ve şalāh tapmaqnuñ alāmeti ol turur* (55a/03)
  - **şihhat tap-** İyileşmek, sağlık bulmak.
(شفا يافتن) *katıg baş ağırıña gül suwı birle izgeyler taqı burnına tamuzğaylar şihhat tapğay* (25a/05)
  - **şifā tap-** İyileşmek
(شفا يافتن) *eger ol taşdın sekiz hābbe ağırı cuzām illetliğğa birseler şifā tapqay* (71b/05)
  - **tamām tap-** Tamamlanmak, sona ermek.
(تمام يافتن) *kaçan ol yıl tamām tapqay ve anların cezvelerini biri birine oħşağay*
(78b/09)
  - **zafer tap-** Başarılı olmak, üstün gelmek.
(ظفر يافتن) *barçası öldiler bu sebeb birle iskender ol kolğa zafer taptı ve ol tağğa yetti*
(50a/08)
- t.-amasa 94a/06
t.-amağay 94a/09
t.-ar 13b/01, 13b/04, 94a/08, 94a/06
t.-arlar 32b/01, 33a/01, 52a/03, 82a/09
t.-ğay 25a/05, 70b/02, 80b/08
t.-ğaylar 8b/02
t.-ımaz 25a/06
t.-ıp 96a/06
t.-kay 40a/05, 55b/08, 61a/09, 64b/06, 66b/09, 70b/08, 71b/05, 72b/06, 78b/01,
78b/09, 84a/02, 97a/09
t.-kaylar 91b/05, 94b/05
t.-madı 62a/08
t.-madılar 87a/01
t.-mağay 42a/07, 64b/08, 78b/07, 81a/09, 82a/02

t.-mağaylar 15b/01

t.+mağ 64b/04

t.+mağnıñ 55a/03

t.-mas 78b/06

t.-mayın 52a/09

t.-mıñ 7b/09, 25b/03, 73b/03

t.-mıñlar 32a/02, 43a/05, 49b/05, 51b/09, 52b/06, 55b/01, 84a/04, 86b/02

t.-sa 68a/08

t.-salar 34b/01, 96a/05

t.-tı 50a/08, 68a/03, 89a/02

t.-tılar 43a/06

t.-tım 34a/03

t.-up 27b/07, 30b/07, 53a/07, 55a/08, 60a/02, 61b/07

[=67]

tapul- Bulunmak.

(ياقتن) *ol kim bu bābda kiteblerde tapuldı* (93a/06)

t.-dı 93a/06

t.-ğay 5b/06

[=2]

tapuştır- Buldurmak, ısmarlamak.

(سپردن) *ol yinçü dānesini hazīnadārga tapušturdum ve kayttım ikinç kün bardım*
‘azīzniñ reyi aña qarār tutup erdi (29b/04)

t.-dum 29b/04

[=1]

tar Dar, ince.

(تنك) *ve tar teşüklük ve hoş suwluğ kim dürr-i yetimlik atını aña aytmaklık bolur erdi*
 (27a/04)

t. 27a/04, 27b/02

[=2]

taraf (< Ar. *taraf*) 1. Bölge, yöre.

(طرف) *horāsanda ve māverā’ün-nehrde peykānīni sewerler ve hıṭāy tarafında fīrūza*
kim ġarīb taş katıñmış bolsa (54b/05)

(طرف) bir vaktde kim ilçiler her bir **ṭarafdın** kelür de icāzet tapup ḫalīfā ḫızmatına kirgende (27b/07)

(.) ammā köprek ve edgürek maʿdeni hindistān **ṭarafında** turur (60a/01)

2. Yan, uç.

(طرف) yaşıl rengi iki **ṭarafdın** artuḫ eksük bir yasıḡlıḫı bolḡay (11a/07)

t.+dın 11a/07, 27b/07

t.+ında 32a/01, 54b/05, 60a/01

[=5]

ṭaraḫ Tarak.

(شانه) ḫıṭāy şehirlerinde tamām ʿizzeti bar andın **ṭaraḫlar** kılḡaylar (89b/09)

t.+lar 89b/09

[=1]

ṭarāvāt (< Ar. *tarāvet*) Tazelik, canlılık.

(طراوت) ammā ol kim teʿalluḫ rengine tutar iki nerse turur biri reng ikinç **ṭarāvāt** (15b/06)

t. 15b/06, 37a/01, 38b/09, 54b/09, 55a/02

t.+da 35b/02

t.+ı 14a/05, 38a/06, 51a/05

[=9]

ṭarāvātliḡ (< Ar. *tarāvet* + Türk. *+lıḡ*) Canlılık, parlaklık.

(با طراوت) her yinçü kim āḫ suwluḡ taḫı **ṭarāvātliḡ** bolḡay (16a/08)

t. 16a/08, 26a/08, 27a/04, 27b/02, 29a/01, 41b/07, 43a/03, 53a/01, 54a/09, 57b/02, 57b/03

[=11]

ṭarāvātliḡraḫ (< Ar. *tarāvat* + Türk. *+lıḡraḫ*) Daha parlak olan.

(طراوت تر) türlüḡ yāḫütını bilmekde şerīfraḫı ve **ṭarāvātliḡraḫı** ve edgüreki türlüḡ yāḫütınıḡ kızıl turur (34b/05)

t.+ı 34b/05

[=1]

ṭarḫ (< Ar. *tarḫ*)

• **ṭarḫ kıl**- Katmak, içine atmak.

(طرح کردن) bir pāra pūra birle irimiş baḫırḡa **ṭarḫ kulsalar** baḫırını aḫ kılḡay (74a/09)

t. 74a/09, 82b/01

[=2]

tarı Darı, kuş yemi.

(ارزن) *mercümek teg biri birine yapuşmış ve cavarsi ol turur kim tarı teg bolğay*
(74a/01)

t. 74a/01

[=1]

ṭarı

• **ṭarı bol-** Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

(طاری) *eger buḥāri yā tütünü bolğay yana ol ayılğan ḥāller ṭarı bolğay* (79a/02)

t. 79a/02

[=1]

ṭarımlıḥ (?) Çeşitli işlemlerden geçip siyah hale gelen firūzaye Çin bölgesinde verilen ad

(طرملمح) *ol kim taş bolmuş bolğay kara kılğaylar ve anı asrı mübārek tutarlar teşerler*
ve kulaḥ ve boyunğa bağlarlar ve aña ṭarımlıḥ okurlar (54b/07)

t. 54b/07

[=1]

tārīḥ (< Ar. *tārīḥ*) Eski zaman, tarih.

(تاریخ) *ḳadīm tārīḥde keşmīrdin kiçig sağraḳlar keltürürler ermiş* (58b/07)

(تواریخ) *tārīḥde keltürüp turur kim köp laṭīf iw teḥmelindin iskender ḳatına keltürmişler*
(59a/03)

t.+de 28a/03, 29a/02, 49a/08, 58b/07, 59a/03

t.+lerinde 55a/09

[=6]

ṭarīḳ (< Ar. *ṭarīḳ*) Yöntem, metod.

(طریق) *altun ḥurdaları ol tiriler yünlerine yapuşur bu ṭarīḳ birle köp altun ḥāşıl*
ḳılurlar (82a/07)

t. 10a/07, 29b/02, 50b/05, 78a/09, 82a/07

t.+i 64b/02

t.+ince 68a/02

[=7]

ṭarīḳa (< Ar. *ṭarīḳa*) Yöntem, metod.

(طریق) *kağimde uluğ pāralar tapup turur kim ol **tarıķalar** birle kılur ermişler* (55a/08)

t.+lar 55a/08

t.+sı 09b/09

t.+sın 5b/07

t.+sınca 74a/09

[=4]

tarlık Darlık, geniş olmayan.

(تنکی) *ol ğırbālların teşüki kiñlikde ve **tarlıkda** muhtelif bolğay* (19b/04)

(.) *şekl sebebindin ve teşük kiñliki ve **tarlıkındın** bahāsi yarımğa yā üçde birge yetgey*
(24a/06)

t.+ı 19a/05

t.+da 19b/04

t.+ındın 24a/06

[=2]

tarraq Daha dar, geniş olmayan.

(تنک تر) *ama burunğı ğırbāl kim anıñ teşüki barçadın **tarraq** bolğay* (19b/06)

t. 19b/06

[=1]

tart- 1. Çekmek.

(جذب کردن) *bir pāra kalın maġnāfīs kim veznde biş mişķāl temürni özine **tartar*** (60b/09)

(کشیدن) *kim cevherni özine **tartar*** (61b/02)

(ریودن) *ol taşı bolğay kim temürni özine **tartqay*** (60b/02)

2. Dizmek, ipe geçirmek.

(کشیدن) *hamām isiglikindin taķı köp yipke **tartqandın** ve altunğa tartıp softa bolmaqđın*
(24a/09)

3. Buharlaşmak, nemini almak.

(نشف کردن) *kim mısr yartın keltürürler ol artuķ türlüg turur öşlüglerni özine **tartqay***
(75a/01)

4. Kıl almak, cımbızlamak.

(کشیدن) *ol yirdin kim saç yolqsalar anıñ birle āsān **tartqaylar*** (84b/06)

5. Yolmak, çekmek.

(كشيدن) *kaçan kim irişse o(l) anıñ ʿalefi sarı bolğay ol tüpni yirdin tartqaylar andın soñ sınağaylar (91a/04)*

● **közge tart-** Sürmek, çalmak.

(چشم كشيدن) *kaçan bir niçe kurla hayvān közine tartsalar ol tamām defʿ bolğay (67b/08)*

t.-ar 60b/09, 61b/02, 61b/04, 61b/05, 61b/05, 61b/05

t.-ıp 24b/01

t.-қandın 24a/09

t.-қay 56b/04, 60b/02, 75a/01, 91a/09

t.-қaylar 21b/01, 84b/06, 91a/04

t.-mağa 60b/07

t.-miş 25b/05

t.-sa 25a/09, 62b/07, 64b/04

t.-salar 67b/08, 68b/02, 70b/05, 81b/07, 89a/07, 90a/04

t.-tım 47b/04

[=27]

tartil- Çizilmiş, çizik.

(كشيدن) *aña kara haqlar tartılmış bolğay (67a/04)*

t.-miş 59b/02, 67a/04

[=1]

tartmaqlıq Dizmek, ipe dizmek.

(كشيدن) *anıñ teşüki kiñ bolsa yipke tartmaqlıqğa ve tonga tikmege yipke muhkemraq turur (19a/08)*

t.+ğa 19a/08

[=1]

taruq Bir tür bitki.

(طريقان) *ol zamān yumurtqasın tökgey taruqı uzun zerāvendni mūm birle tutarlar (91b/08)*

t.+ı 91b/08

[=1]

taşarruf (< Ar. *taşarruf*) Tutum, tavır.

(تصرف) *yākūtñiñ bahāsı zamān ve mekān ihtilāfınca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve aḥvāl taşarrufındın ve ʿizzet ve devlet köprekindin ve azrağındın tezginiür (40b/04)*

- **taşarruf kıl-** İsteyerek değiştirmek, etki etmek.

(تصرف کردن) *ol kim aña taşarruf kılmış bolsalar ve anıñ yüzini tüzetmiş bolsalar kubba teg bolğay* (40b/08)

t. 39b/07, 40b/08, 63a/04, 77a/04

t.+ındın 39b/07, 40b/04

t.+i 71a/09

t.+nı 21b/05, 21b/07

[=9]

taşʿīd (< Ar. *taşʿīd*) Buharlaştırma

(تصعيد) *ni kim yıgaç ortasındın çıkarsalar aña reyāhī oqurlar ve ol kim taşʿīd birle hāşıl kılsalar kayşūrī ayturlar* (97b/04)

t. 97b/03, 97b/04

[=1]

taşnīf (< Ar. *taşnīf*)

- **taşnīf kıl-** Kitap yazmak, telif etmek.

(تالیفی بایستن) *pād-şāh ilhān rahmetu ʿllāhi aleyh derhʿast kıldı bizim atımızka bir kitebi taşnīf kılğıl* (02a/04)

t. 2a/04

[=1]

taş Dış.

(از خارج) *özgede kim çıkmağa mümkün bolmağay kaçan hararet taşkartın aña hükm kılsa ol suw yil bolur* (5b/05)

(خارج) *sebebler birle kerek ol sebab taşkartın bolsun ol cezv suw bolur* (05a/01)

(ظاهر) *hararet sebebından açılğay ve buhārlarnı taşkaru salğay* (9a/09)

(بیرون) *kaysı kim bu mekemge yetse bahāsı bu tertībdin taşkarı çık(k)ay* (41b/02)

(اخراج) *dāyim buhārları turur ol tağnıñ içinde taşkaru çıka turur* (32b/08)

t.+ında 05b/09, 39a/09

t.+karı 41b/02, 97b/01

t.+kartın 5a/01, 5b/05

t.+karu 9a/09, 32b/08, 65a/01

[=8]

taş Taş.

(حجر) *cevher içinde beyān kılnur kim ol cevher kim taş cinsinden turur* (02b/07)

(حجری) *ve bireri köprek türlüğ taş cevherleri teg* (09b/03)

(كسن) *ol taş kal'aynı özine tartar ve bir taş tağı bar kim saçını özine tartar ve taş bar kim itni özine tartar* (61b/05)

(احجار) *cez' teg tağı ak yāķūt teg tağı taş toğmaķı özge tarīķ birle bolabilgey* ()

(متحجر) *anıñ maddası suwdın bolğay sebeblerdin sebab birle bağlanmış ve taş teg bolmuş bolğay* (32a/06)

• **açığ taş** Şap taşı.

(شب یمانی) *bir pāra kaynatkaylar kim az kıvām alğay andın bir pāra şebb-i yemānī :ya'ni açığ taş: aña salğaylar* (40b/01)

• **taş kıl-** Donmak, katılaşmak.

(منجمد) *katığ cismlerni topraķ vāsıtası birle suw kılurlar tağı suwnı tedbīr birle toñdururla(r) taş kılurlar* (06a/07)

• **taş bol-** Donmak, taşlaşmak.

(ردنک کسن) *burūdeti aña eşer kılsa kim toñsa tağı taş bolsa ve köprek cevherlerdin bu tertībce taş bolurlar* (19b/02)

(متحجر ردنک) *burūdeti aña eşer kılsa kim toñsa tağı taş bolsa ve köprek cevherlerdin bu tertībce taş bolurlar* (19b/02)

(متحجر شدن) *anı toñmaķdın burunraķ saklağay tağı mān'ci bolğay ta perākende bolmağay tağı bir müddeti kerek kim ta taş bolğay* (10b/07)

• **taş çölmek** Taş çömlök.

(ديكجه سنکين) *anıñ yüzini yongaylar ve kiçig pāralar kılgaylar ve taş çölmekke koyğaylar* (40a/08)

t. 2b/07, 6a/07, 7a/03, 8a/07, 9b/03, 9b/08, 10a/05, 10a/06, 10a/07, 10b/02, 10b/03, 10b/07, 10b/08, 11b/09, 14a/06, 14b/07, 15a/01, 26a/01, 32a/06, 40a/08, 40b/01, 41b/05, 44b/07, 47b/06, 52a/06, 52a/07, 54b/05, 54b/06, 55b/02, 56b/08, 56b/09, 60a/08, 60b/05, 60b/09, 61a/04, 61b/03, 61b/04, 61b/05, 61b/05, 61b/05, 62a/01, 62b/02, 62b/06, 63b/09, 63b/09, 64a/02, 64a/08, 64b/01, 64b/06, 64b/09, 65b/07, 66a/05, 66b/08, 67a/01, 67b/03, 67b/09, 68b/01, 69a/04, 69a/07, 69b/03, 69b/06, 71a/02, 71a/05, 71a/08, 71a/08, 71b/01, 71b/06, 72a/05, 72a/07, 72b/03, 73a/07, 73a/09, 75a/02, 75b/05, 76b/09, 77a/09, 77b/01, 78a/02, 80b/01

t.+da 5b/04, 49a/05

t.+dın 34a/04, 68a/03, 70a/07, 71b/04, 71b/05, 80a/09

t.+ğa 55a/03, 69b/09

t.+ı 9b/08, 10a/06, 11b/04, 39a/08, 46a/02, 46a/02, 46a/10, 46b/05, 55b/02, 60a/06, 60a/09, 60b/02, 61b/03, 61b/07, 62b/04, 63a/09, 64a/03, 64b/01, 66a/07, 66b/07, 66b/09, 67a/03, 67a/06, 67a/07, 67a/09, 67b/02, 68a/01, 68b/01, 68b/03, 68b/04, 68b/07, 69a/01, 69a/01, 69a/05, 70a/05, 71a/08, 71b/02, 72b/01, 72b/04, 73a/07, 73b/07, 78a/03, 84a/04

t.+ına 60b/04, 61a/05, 72b/01, 72b/03

t.+ındın 62b/02, 72a/07

t.+ını 49b/03, 56b/07, 58a/06, 60b/01, 61b/06, 62a/05, 62a/07, 65b/01, 67a/05, 67b/08, 68b/07, 70a/05, 72b/06, 73a/09, 73b/04, 74a/01, 75b/05

t.+ınıñ 62b/04, 62b/09, 64a/02, 64a/07, 64b/06, 67b/05, 69a/04, 71b/02, 71b/06, 72a/05, 72b/07, 76a/08

t.+қа 10a/08, 16a/03, 87a/03

t.+lar 2b/07, 9b/06, 32a/02, 32b/04, 41b/09, 46b/05, 58b/07, 61b/01, 63a/08, 68a/01, 71a/04, 91a/03

t.+lardın 11b/09, 58b/05, 70a/01, 70a/06, 77a/03

t.+larğa 82a/06

t.+ları 51a/09, 57a/09

t.+larındın 78a/01

t.+larnı 9b/09, 42a/01, 65a/04, 65a/07, 68a/05, 69b/01, 76b/08, 77a/01

t.+larnıñ 1b/06

t.+nı 33b/09, 34a/03, 44b/09, 45a/01, 61b/02, 62a/03, 64b/01, 64b/02, 64b/07, 64b/07, 65a/05, 68a/03, 70a/07, 70a/09

t.+nıñ 11b/05, 34a/05, 61b/03, 62b/08, 68a/05, 68a/09, 69a/08, 69b/05

[=222]

tatlıg 1. Tatlı, acı olmayan.

(شیرین) *eger pūranı bal birle yogursalar ve **tatlıg** sirke küpine salsalar ve üç kün küp ağzını muhkem kılğaylar (75a/02)*

2. Güzel, şirin.

(شیرین) *ammā edgürek dehne-i frenki turur ve ol kim **tatlıg** bolsa şām vilāyetlerinde ve frenkde andın kadehler ve iyer kaşları ve kurlar kılğaylar (57a/09)*

t. 57a/09, 57b/04, 68b/01, 75a/02

[=4]

ṭāʿūn (< Ar. ṭāʿūn)

• **ṭāʿūn ʿilleti** Veba hastalığı.

(علت طاعون) *kaçan yāḳūtın özi birle tutsalar ṭāʿūn ʿilletindin īmen bolğay* (42a/08)

t. 42a/08

[=1]

ṭāvus (< Ar. ṭāʿūs) Tavus kuşu.

(طاوس) *kim anda yaşıllığı ve şuʿā kim ṭāvus kanatı teg körmege bolğay* (37b/02)

t. 37b/02

[=1]

ṭāvusī (< Ar. ṭāʿūsī) 1. Bir tür yeşil yakut türü.

(طاوسی) *barça türlüg yāḳūtlar reng ve mertebe birle muhtelif tururlar barçadın edğürek ṭāvusī turur* (37b/01)

2. Bir tür kızıl inci türü.

(طاوسی) *üçünç kızıl suwluğ bolğay kim az kızılğa katışmış bolğay anteg kim ṭāvusīde bolğay* (17b/09)

t. 16b/09, 24a/05, 37b/01

t.+da 17b/09

[=4]

tawğaç (krş. tamğaç) (ö.a) Çinin iç bölgeleri, Doğu Türkistan bölgesi.

(طمغاج) *ḥaḳīkat anıy maʿdeni tağlarda turur kim ḥıṭāy ve tawğaç nevāhīsinde bolğay* (69a/08)

t. 69a/08

[=1]

tawuşқан

• **teñiz tawuşқанı** Deniz tavşanı.

(ارنب بحرى) *ol kim zāhiri ḥayvānı turur teñiz kışkacı teg taḳı teñiz tawuşқанı teg ve aḳ mūhre ve dīv turnaḳı ve balıḳ ḳuladı ve bireri ve bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg* (77b/09)

t.+1 77b/09

[=1]

tāza (< Far. *tāze*) Taze, yeni.

(تازه) **tāzası edgürek bolğay kaqındın** (92b/04)

t. 91a/06, 93b/09, 95a/07, 98b/01

t.+nı 92b/05

t.+sı 92b/04

[=6]

tāzaraq (< Far. *tāze* + Türk. *+raq*) Daha taze, yeni.

(تازه تر) **sarılıqğa sebeb ol turur kim tāzaraq bolğay ve qaralık sebebi iskirek bolğay**
(95a/06)

t. 95a/06

[=1]

te'alluq (< Ar. *te'alluq*) İlgili olma, alakalı olma.

(تعلق) **anıñ edgüsi yamanını üç nersedin bilgeyler evvel ol kim te'alluq rengine tutar**
ikinç ol kim şekline tutar üçünç ol kim kiçigliği taqı uluqlığına tutar taqı (15b/04)

(حسب) **iki derem yüz altun ve munteg satğuçığa taqı alğuçığa te'alluq turur** (46b/09)

• **te'alluq tut-** -e göre olmak.

(تعلق داشتن) **ammā ol nerse kim yinçüniñ şekline te'alluq tutar** (18a/06)

(ارادت داشتن) **veznde artsa bahāsı iki ança bolur ve ol satğuçığa ve alğuçığa te'alluq**
tutar (23b/09)

t. 15b/04, 15b/06, 18a/06, 18a/06, 23b/09, 41b/02, 46b/09, 92b/08

[=8]

tebeddül (< Ar. *tebeddul*) Değişme, değişim.

(تبدل) **kaçan kim burüdet suwnıñ bir cezvni harar(et)ka bedel kılsa ol cezv havā bolur**
keyfiyet tebeddül bolğanı (05a/04)

t. 5a/04, 6b/01

t.+i 5a/08

[=3]

teberrük (< Ar. *teberruk*) Uğur sayma.

(تبرک) **ebedī necātnıñ sermāyesi fālğa teberrük üçün anı bitimek kerek** (49a/04)

t. 49a/04

[=1]

tebnī (?) Bir tür sarı renkli inci.

(تنبی) *ikinç tebnī turur ve anda az sarılığ bolğay taķı aña inçü ranglığ ol ma'cādın ayturlar* (16b/05)

t. 16b/05, 16b/08, 17b/08

t.+niņ 24a/05

[=4]

tecribe (< Ar. *tecribe*) Deneyim, tecrübe.

(تجربه) *taķı ol kim bu kılğay tecribe birle ma'cūm bolup turur erdi* (02b/01)

• **tecribe kıl-** Denemek, tecrübe etmek.

(تجربه کردن) *niçe türlüg zümürrüdni niçe türlüg ef'īğa tecribe kıldım* (47b/03)

t. 2a/05, 2b/01, 47b/03, 53a/03, 63b/04, 68a/06, 68a/07, 91a/07, 91b/09

[=9]

tedbīr (< Ar. *tedbīr*) 1. Enine boyuna düşünerek hareket etmek.

(تدبير) *kaṭıg cismlerni topraķ vāsıtası birle suw kılurlar taķı suwnı tedbīr birle toņdururla(r)* (06a/07)

(مدبر) *bakırdın tedbīr birle tūtyā kılğaylar* (88a/03)

2. Doğru, dürüst.

(صائب) *kim teveķķuf kılmaķ kerek ve yaķşı rey ve muvāfıķ tedbīr il birgey* (29b/03)

t. 6a/07, 29b/03, 62a/08, 88a/03

t.+i 25b/05

[=5]

tedbīrince (< Ar. *tedbīr* + Türk. *+ince*)

(.) *ol yumru şeklge nuş tüsse şeffāflıķ ve sayķal hūkmi tedbīrince ma'cende kıyaş şu'lesi noķtada yıgılmış bolsa* (59a/01)

t. 59a/01

[=1]

tedrīc (< Ar. *tedrīc*) Derece derece.

(تدریج) *tükengüsi kara taķı barça renler aķ birle kara ortasınd(a) bolurlar aķ tederīc birle artuķ bolur* (11a/03)

t. 11a/03

[=1]

te'sīr (< Ar. *te'sīr*) Etki.

(تأثير) *ruṭubatı kerek laṭīf taķı hiç ruṭubat kim isig cirimge te'sīr kılğay* (42b/08)

t. 42b/08

[=1]

tefāvut (< Ar. *tefāvut*) Fark.

(تفاوت) *anıñ bahāsı kıyāsđın taķı zabtđın ewrülgey ve āz tefāvut kim veznde artsa bahāsı iki ança bolur* (23b/08)

• **tefāvut kııl**- Farklılaşmak

(تفاوت کردن) *yüz altunğa alur ermişler taķı kıymat ayb sebebince tefāvut kıılur* (36b/09)

t. 11a/09, 11b/01, 23b/08, 36b/09, 39b/08, 46a/06

t.+i 11b/01

[=7]

tefehħuş (< Ar. *tefehħuş*)

• **tefehħuş kııl**- Araştırmak, incelemek.

(تفحص کردن) *zümürriüğ mağeni ol şehrde turur dāyim anı istep tefehħuş kıılur erdim* (44b/01)

t. 44b/01

[=1]

teferrüc (< Ar. *teferruc*)

• **teferrüc kııl**- Bakma, gezip görmek.

(نظاره) *bizlerdin bir kışı? çıķtı kim bu taġnı bilür erdi teferrüc kıılmaġa ol taġġa bardı* (33b/02)

t. 33b/02

[=1]

teg (krş. tig) Gibi, benzer.

(جون) *ol maddanıñ şıfatındın artuķraķ bolmuş bolġay pirüze teg* (10b/09)

(مانند) *yapraķları anıñ kışnız yapraķları teg bolġay* (91a/01)

(مثل) *ķara noķtaları bolġay ġardal dānesi teg* (39a/01)

(كرن) *bişinķe fuķķā^c diġeyler kim kızıl erden az tonuķlıķı bar fuķķā^c rengi teg altınġa şem^ei tıġeyler* (17a/04)

(هم جون) *bir derece behremānıđın nāzükraķ ve ġavāş ve eşeri ve fı^eili behremānı teg turur* (34b/09)

(مثل) *anda yaşıllıķı ve şu^eā kim tāvus kıanatı teg körmeġe bolġay* (37b/02)

(كجنان) *kim zümürüd öz ma^cdeninde biter ermiş billür nevⁱ teg ve homs ve cerāhat taşı biter (46a/01)*

(.) *törtünç zerherī turur kim anda altun teg noktalar bolğay (54b/01)*

● **ançaklı ... teg** Onlar gibi, onlara benzer.

(كانهن) *tañrı ta^cālā buyurur uçmak hūrīleriniñ teşbīhiñe ançaklı ol kızlar yākūt teg hem uşak yinçü teg ve ni delīl bolğay mundın artuğ (30b/01)*

t. 7a/03, 7a/03, 7a/04, 8b/03, 8b/06, 9b/02, 9b/02, 9b/02, 9b/03, 9b/08, 10a/02, 10a/05, 10a/06, 10a/07, 10a/07, 10b/01, 10b/04, 10b/04, 10b/04, 10b/04, 10b/09, 11a/01, 11a/01, 11b/01, 12a/01, 12a/01, 13b/09, 14a/09, 14b/04, 14b/08, 15b/03, 16b/01, 17a/01, 17a/04, 17a/05, 17a/06, 17b/06, 22a/05, 24b/02, 24b/02, 24b/04, 24b/05, 30b/01, 30b/01, 32a/06, 34b/09, 35b/06, 37b/02, 37b/06, 38b/03, 38b/03, 38b/04, 39a/01, 39a/08, 39a/08, 39a/08, 40a/01, 40a/04, 40b/06, 40b/08, 43a/06, 44b/04, 46a/01, 47b/06, 47b/07, 47b/07, 47b/07, 48a/03, 51a/02, 51a/04, 52a/02, 52a/04, 52a/09, 52b/01, 54a/04, 54b/01, 56a/07, 57a/08, 58a/06, 58a/09, 58b/06, 61b/01, 61b/01, 61b/05, 62b/05, 62b/06, 63a/09, 63b/01, 63b/02, 64a/02, 64a/03, 64a/04, 66a/07, 66b/04, 67a/04, 67a/07, 67a/09, 67b/03, 67b/04, 67b/07, 68b/01, 71a/09, 71b/03, 72a/02, 72a/03, 73b/08, 73b/09, 74a/01, 74a/01, 74a/08, 74b/05, 74b/06, 75a/02, 75a/02, 75a/06, 75a/09, 75b/01, 76a/09, 76b/01, 76b/03, 77a/05, 77a/08, 77a/08, 77a/09, 77b/02, 77b/03, 77b/09, 77b/09, 77b/09, 78a/01, 78a/02, 78a/02, 78a/03, 78a/03, 78a/03, 78a/04, 78a/05, 78b/05, 79a/03, 79b/03, 80a/09, 80b/01, 80b/03, 85b/06, 85b/09, 86b/02, 86b/03, 87a/09, 87a/09, 87b/02, 87b/03, 87b/04, 89b/01, 89b/05, 89b/08, 90b/08, 91a/01, 91b/03, 92a/06, 92b/03, 92b/07, 92b/07, 92b/07, 92b/09, 92b/09, 93a/02, 93b/02, 94b/04, 96b/06, 96b/08, 98a/01, 98a/05, 98b/03, 98b/06

[=167]

teg- 1. Ulaşmak, varmak, erişmek.

(رسیدن) *uluğ pād-şāhlar atı anda bitigli atabeg hazīnasından sulţān muḥammed h^varezmşāh hazīnasına tegmiş erdi (52b/06)*

(بگذشت بیفتاد) *kaçan azğına yıl tegdi erse tüşti andın soñra kılıcını yapuşturdılar (87a/05)*

2. Fiyatın değerini bulması, bir değerde olma.

(ارزیدن) *niçe kurla ḥorāsan ve ʿirāq azerbāycān ḥaracına teggey (49b/03)*

(رسیدن) *kaçan biş mişkālğa tegse bahāsı mazbūf bolmağay* (53b/02)

3. Dokunmak.

(كوبد) *asrı akrun yörürler kim eger ol külükleriniñ toynağı taşğa teger bolsa hāli tuman karānguluk peydā bolur* (69b/09)

● **āfet tegmişler** Afetzedeler, afet durumlarından zarar görmüş kimseler.

(افت رسیدگان) *sarı reng tabī^catı yandın hasta.lar ve āfet tegmişler lāzimesindin turur* (37a/04)

t.-di 36a/06, 87a/05

t.-er 69b/09, 78a/02

t.-gey 23a/01, 23a/03, 41a/02, 41b/01, 41b/02, 42b/03, 46b/08, 49b/03, 51b/03, 53a/08, 55b/04, 62b/09

t.-megey 9a/01

t.-miş 52b/06

t.-mişler 37a/04

t.-se 8b/09, 11b/05, 53b/02, 54b/08, 61a/05

[=23]

tegi Gibi.

(تا) *fukka^ciniñ bahāsı yarım kelgey ve tebniniñ taqı ^cadesiniñ zeytüniniñ bahāsı onğa tegi ve cişşiniñ bahāsı kiçig yinçüdin artmağay* (24a/05)

t. 24a/05

[=1]

tegin (ö.a)

● **sulṭān maḥmūd sebük tegin** Gazneli Mahmut.

(تكين) *keltürüp tururlar kim sulṭān maḥmūd sebük tegin hazīnasında bir yinçü bar ermiş* (26a/07)

t. 26a/07

[=1]

tegir- Geçmek, aşmak.

(.) *anıñ üstinde suw yolları bar ve ol suw yolları tegirmege yol yok* (49b/07)

t.-mege 49b/07

[=1]

tegirmen

• **tegirmen taşı** Değirmen taşı.

(سنک اسيا) ve şehirlerde kim **tegirmen taşı** bolğay ol şanā'at tarīkası birle balçıkıdın
tegirmen taşları kılğaylar (09b/09)

t. 9b/08, 9b/09

[=2]

tegirmi Yuvarlak, dairesel.

(کرد) her yinçü kim āķ suwluğ taķı tarāvatlıg bolğay taķı asrı **tegirmi** bolğay (16a/08)

(مدور) kayısı kaş kim **tegirmi** ve mızrābi bolsa ve arķası kubbā teg bolsa ve beyik anıñ
bahāsı artuķ bolğay (40b/05)

t. 16a/08, 18a/08, 19a/02, 23b/06, 40b/05, 62b/04, 63a/01, 63b/05, 64b/01, 67a/03,
71a/07

[=11]

tegirmilik Yuvarlaklaşma, daireselleşme.

(استدارت) anıñ üçün kim niçe ayada tutar bolsañ qarār kılmağay katıg **tegirmiliki** üçün
taķı ana parsı luğatinde galğan okurlar (16b/04)

t.+i 16b/04

[=1]

tegirmiraķ Daha dairesel, yuvarlak.

(کرد تر) ana şaddī yinçü tigeyle taķı ol kim andın ewürmiş bolğaylar **tegirmiraķ** taķı
suwluğraķ bolğay (20b/04)

t. 20a/02, 20b/04

[=2]

tegre (krş. tigre) Çevre, etraf.

(کرد) aķ yāķūtdın uluğ pāra bolsa anıñ **tigresiñe** kaķreler olturur (37b/09)

(اطراف) her kün yarım mişķāl kadarı yā artuķraķ emceki ve kökü **tegresindin** hāşıl
bolur (98b/04)

t.+sinde 6a/01

t.+sindin 98b/04

t.+sine 40b/03

t.+siñe 37b/09

[=4]

tegrı (krş. tegrü) 1. Değın, kadar.

(به) *ikinc derecenin soynuna tegri anin birle yunmaklık tabi'atni ve yuz tirisini arig kलगay (75a/07)*

(رسیدن) *ve anı fālga edgü tuttular ol çakğa tegri halifālık muqtadırğa naql kıldı (36b/01)*

2. +a doğru.

(تا) *çomğuçularnıñ āhur künige tegri gavvaşga aydım kim bir qurla çomgul (28b/07)*

t. 28b/07, 36b/01, 63b/07, 75a/07, 76a/03

[=5]

tegrü (krş. tegri) 1. Değın, kadar.

(تا) *kuvvatni artuq kलगay ve kannı şāfi kलगay ol hedge tegrü (42b/03)*

(رسد) *anlarnıñ keyfiyetleri biri biriñe anteg fi'l ve eşer kलगay ol hedge tegrü (06b/04)*

2. +a doğru.

(تا) *kiçig bolur andın kāt kāt olturğay ve bağlanğay ve katıg bolğay ve ol çakğa tegrü kim dürr bolğay (13b/08)*

• ...+dım ...+ğa tegrü -den ... a değın.

(از ... تا ...) *vezn kलगaylar on bir mişkalđın otuz mişkalğa tegrü (22b/02)*

(من ... الى ...) *kıymat kलगuçılar kıymatdın 'acız kaldılar ol dānenin hālını evveldin āhırğa tegrü 'aziz mısr hızmatına aydım (29a/08)*

t. 6b/04, 13b/02, 13b/08, 21b/08, 22b/02, 29a/08, 30a/05, 36b/02, 36b/09, 38a/07, 42b/03, 52b/02, 58a/04, 69b/04, 78b/08, 94b/03, 97a/01

[=17]

tegür- 1. Ulaştırmak, götürmek.

(رسانیدن) *şeylān şehriñe kaytkanda ol qarı 'avretge tegürür erdim ve anıñ du'āsını yolda özümge bezreke kılır erdim (28a/09)*

2. Döndürmek, bir halden başka bir hale sokmak.

(صیر) *yaratur ni kim yer astında barnı taqı tegürür her bir birikmegeni kudret şan'atı birle (01b/04)*

(رسانیدن) *edgüreki ol turur kim anıñ rengi asrı şāfi bolğay ve rengini kemālğa tegürgey (75b/01)*

t.-gey 75b/01

t.-ür 1b/04, 28a/09

[=3]

tehmel (< Ar. *tehmel*) Ev eşyası, kapkacak.

(اوانى) *köp laṭīf iw teḥmelindin iskender atına keltürmişler* (59a/04)

n.+i 77b/07, 83b/03

t.+ni 88a/08

t.+indin 59a/04

[=4]

teḳāza (< Ar. *teḳāza*)

• **teḳāza ıl**- Uygun olmak.

(اقتضا) *ot ğarīb şüretler ılur pes tanrı ta‘ālānıñ hükmi eyle teḳāza ıldı* (06a/09)

k. 3b/02, 6a/09

[=2]

tekelluflıĝ (< Ar. *tekelluf*+Türk. +lıĝ) Gösterişli.

(تكلف) *tamĝaç şehirlerinde köp heykeler bar köp tekelluflıĝ ‘ibādet yirleri anteg kim her milleti ‘ibādet vaqtında anlarınıñ bir türlüĝ ‘alāmetleri bar* (87b/01)

t. 87b/01

[=1]

tekellus (< Ar. *tekellus*) Beyazlaştırma, kireçleştirme.

(تكليس) *bir yirge yaqsalar saçnı tüpündin ıkarĝay eger sarı zirnīhni ve ızılını tekellus ılsalar şanā‘at aşhābı tarīkasınca ta a bolĝay* (74a/09)

t. 74a/09

[=1]

temrī (?) Bir tür lal.

(تمرى) *āanĝa hoş kelmiş kim aña oħşaş körmeyin erdi ve bir tür taı bar turur la‘ldin ve aña temrī ourlar* (52b/07)

t. 52b/07, 53b/03

[=2]

temür Demir.

(اهن) *ol iritür gevherlerdin ĝalāyıĝa temürdin fāydalıraq nerse yo turur* (85a/09)

• **inī temüri** in bölgesinden temin edilen bir tür demi, in demiri.

(اهن جينى) *inī temüri mürekkebeturur kim tamĝaç vilāyetinde anlardın ılıp tururlar* (87a/07)

• **ok temüri** Ok ucu yapımında kullanılan demir.

(بيكان) *eger andın o temüri ılsalar cerāhatı edĝü bolmaĝay* (89a/03)

● **sıvarılmış pülād temüri**

(اهن پولاد اب) *sıvarılmış pülād temürni* anıñ birle sürtebilgeyler ve pülādik kılıçlarını ve ketār hindini anıñ birle yumşatqaylar (65a/06)

● **temür örs** Demir örs.

(سندان اهن) *eger temür örsge* qoysalar ve çeküç aña ursalar çeküçke batqay (51a/08)

● **temür hırdası** Demir tozu.

(اهن سوده) *eger kişige temür hırdası* birseler mağnāṭısnı hal kılıp birmek kerek (61a/06)

● **temür rengi** Demir rengi.

(لون اهن) *anıñ rengi temür rengi* turur (73a/08)

(زنک اهن) *kılıç cevherinde qalınmış erdi anıñ hāşşiyeti taqı temür rengi* mi^cdege nāfi^c bolğay (86a/01)

● **temür za^cferānī** Demir pası.

(زعفران الحديد) *kim cilletindin rangsız bolmış bolğay şalāḥka* keltürgey *temür za^cferānī* taqı andın hāşıl bolur (86a/06)

t. 43b/09, 44a/01, 45a/08, 51a/07, 60b/03, 60b/06, 60b/07, 61a/06, 64a/02, 73a/08, 77b/01, 77b/06, 85b/05, 86a/01, 86a/06, 86a/06, 86b/03, 86b/04, 87a/09

t.+din 60b/08, 61a/03, 85a/09, 85b/01, 85b/04, 86a/02, 87b/05

t.+i 85b/05, 87a/07, 89a/03, 89a/08

t.+ke 61a/01

t.+ler 61a/07, 85a/08

t.+ni 60b/02, 60b/02, 60b/03, 60b/09, 60b/09, 63a/02, 65a/06, 74b/07, 76b/04

t.+niñ 87a/07

[=43]

temyız (< Ar. *temyız*) Fark etme, ayırt etme.

(تميز) *reng yandın qatıqlıqdın ve cilādın ve andın özge kim temyız* ol ikisiñ arasında bir cālam cevheri ba(r) ustād ḥakkāk.dın özge qılabılmegey (31b/01)

t. 31b/01, 46b/02

[=2]

ten (< Far. *ten*) Vücut.

(تن) *yiñcü ot isiglikindin yaman bolğay sarğarğay ve eger otğa tegse köygey ve bolğay kim ādamī teni* isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay (24a/09)

(بدن) *andın kim fāyda almağ kerek alğaylar ve anı kim zarūretdin **tenlerine** işge sürmek kerek* (78a/07)

t. 24a/09

t.+indin 98b/07

t.+lerine 78a/07

[=3]

tencīm (< Ar. *tencīm*) Müneccimlik, yıldız gözlemciliği.

(تنجيم) *ana reng birgeyler asrı hūb bolğay ve **tencīm** ʿilmelerinde taqı ol qaşlarğa muhtāc bolğaylar* (58b/08)

t. 58b/08

[=1]

tenkār (< Far. *tenkār*)

• **pūra-i tenkār** Bir tür boraks.

(بوره تنكار) *özge türlügi **pūra-i tenkā(r)** oğurlar temürni anıñ birle lihām kılmağa bolğay* (74b/07)

t. 74b/07

[=1]

tenge (?) 500 miskallik altına denk gelen para birimi.

(تنكه) *biş yüz mişkal andın yetse bir yastuğ oğurlar ve hindüstanda **tenge** ve birer arıñni koyup tururlar* (82a/04)

t. 82a/04

[=1]

teñiz Deniz.

(دریا) *qaysı şadaf kim **teñizde** avlasa taqı mevc anı kırığğa salsa fāsıd ve müteğayyir bolmış bolğay* (14a/04)

(بحر) *bir türlüg taqı **teñizde** bolur ve ol qara yinçü turur* (71b/07)

(بحار) ***teñizniñ** içinde ögmeklikde yahşırağı ana turur kim turğurup turur şan^oatı birle* (01b/07)

(.) *uluğ körüngey taqı alğaylar bir yip ol çaklı kim **teñiz** suwınıñ tireñliki bolğay* (14b/05)

• **bağrayn teñizi** Bahreyn denizi.

(دریای بحرین) *yinçüniñ körklügreki kış ve **bağrayn teñizindin** çıqğay* (12b/08)

- **baħrī teñiz suwı** Tuzlu su.

(بحری باب دریا) *anı maʿdendin çıkarıp turur ve baħrī teñiz suwına oħşagay* (45a/09)

- **cübek teñizi ?**

(دیار جوبک) *bir türlüg taķı bar cübek teñizinde kim andın kılıçlar kılğaylar* (85b/05)

- **herkend teñizi** Çin ile Hindistan arasında Sri-lanka adası civarında bir deniz.

(دریا هرکند) *maşrıķ tarafında taķı yawuķ serendīb ceziresiñe herkend teñizi sarı burunğı zamānda ol taşlar ortasında nerse tapmışlar* (32a/01)

- **hind teñizi** Hind okyanusu.

(دریا هند) *bizler hind teñizinde kemi içinde ol cezirege yawuķ yettük* (33a/09)

- **ķulzum teñizi** Kızıldeniz.

(دریا قرزم) *sekiz künlük nil suwı ve ķulzum teñizi sarı ʿazm kıldım* (44b/02)

- **kīş teñizi** Basra körfezinde bulunan Kīş adası civarı.

(دریای کیش) *yiñüniñ körklügreki kīş ve baħrayn teñizindin çıkğay* (12b/08)

- **mağrib teñizi** Atlas okyanusunun Kuzey Afrika kıyısına yakın bölümü.

(دریا مغرب) *kızıl kibrītniñ maʿdeni mağrib teñizinde --- bir tağda turur* (79b/02)

- **muħiķ teñizi**

(دریا محیط) *ol taşı turur muħiķ teñizinde köp rüz suw astında bolur* (70a/05)

- **şām teñizi** Akdenizin Şam civarı kıyıları.

(دریا شام) *bir türlüg taķı andın şām teñizinde ranglığ köp renkler birle ve türlüg muħtelif naķşlar birle anı mermer oķurlar* (72a/08)

- **teñiz kışķacı** Yengeç.

(سرطان بحری) *ol kim zāhiri ħayvānı turur teñiz kışķacı teg taķı teñiz tawuşķanı teg* (77b/09)

- **teñiz tawuşķanı** Deniz tavşanı. (Aplysiidae)

(ارنب بحری) *ol kim zāhiri ħayvānı turur teñiz kışķacı teg taķı teñiz tawuşķanı teg ve aķ mūhre ve dīv tırnaķı ve balıķ ķulaķı ve bireri ve bireri tirekler ve yirdin bitgen otlar teg* (77b/09)

- **zengibār teñizi** Afrika'nın güneyinde bulunan bir deniz.

(دریا زنگبار) *keltürüp tururlar kim zengibār teñizinde mağnāīsdın tağlar bar* (60b/06)

t. 14b/05, 28b/09, 45a/09, 59b/05, 67a/03, 68b/04, 70a/09, 77b/09, 77b/09, 93a/08

t.+de 12b/06, 14a/04, 70b/06, 71a/04, 71b/07

t.+deki 15a/02

t.+din 12b/03, 12b/08, 28a/05, 71a/02

t.+ge 15a/01, 28a/04, 28a/06

t.+i 9a/01, 32a/01, 32b/10, 44b/02

t.+inde 33a/09, 60b/06, 70a/05, 70a/09, 72a/08, 79b/02, 85b/05

t.+ler 27b/09

t.+niñ 1b/07, 12b/07, 14b/02

[=38]

tepren- Hareket etmek.

(محرکات) *allah ta'ālā 'ālam-ı ervāhını ya'ni cānlarını taķı feriştelerni taķı bu yeti kökni taķı ni kim bu kök üzesinde **teprengen** kim aña çarh-ı felek tiyürler* (03a/06)

t.-gen 3a/06

t.-megi 61a/04

t.-mek 32b/03

[=3]

tepret- Kımıldatmak, hareket ettirmek.

(حرکت دادن) *yir astında(n) aña yawuķ ol igneni ol bir derem ağırı taş **tepretkey*** (61a/04)

(جنباندن) *kim taşnı kaçan **tepreteñ** sağıngay sen kim anıñ ortasında nerse bar* (64b/07)

t.-key 61a/04

t.-señ 64b/07, 84a/07

t.-ür 32b/03

[=4]

tepsi Tepsi, büyük kase.

(صحن) *çīnī āletleriniñ hāşşiyyeti bilmekde andın çanaķlar ve bardaķlar ve ķadeh ol balçıķdın kılurlar ve **tepsiler** ve aña perveriş birürler* (65b/04)

t.+ler 65b/04

[=1]

ter (< Far. *ter*) Nemli, ıslak.

(تر) *havānıñ mizācını germ ve ter yarattı ve suwnıñ mizācını serd ve **ter** yarattı* (04a/06)

t. 4a/06, 4a/06, 4b/05, 5a/02, 81a/07

[=5]

terāzū (< Far. *terāzū*) Tartma, terazi.

(وزن) *nākışlık sebebından bolğay nākışlık hem andın ma'lūm bolğay ammā kiçig yinçülerini **terāzū** birle satğaylar* (22b/01)

• **terāzū keffesi** Terazi kefesi.

(كفه ترازو) *h^varezmşāhı memūn meclisinde bir maşraba kördüm zümürüddin bir **terāzū keffesine** oğşaş* (48a/05)

t. 22b/01, 48a/05

[=2]

terbiyet (< Ar. *terbiyet*)

• **terbiyet tap-** Büyümek, yetişmek.

(تربيت يافتن) *yinçü toğar ve şadaf içinde **terbiyet tapar*** (13b/01)

t. 13b/01

[=1]

terceme (< Ar. *terceme*) Tercüme, çeviri.

(ترجمه) *ol zībağ sindik turur ve simābnıñ **tercemesi** pārsī lafzınca ve ol cevheri turur* (80a/08.)

t.+si 80a/08

[=1]

terek Ağaçtan yapılmış direk.

(نخل) *ol kılıçını ol **terekke** keçürdi eyle sağındı kim anı kismeyin turur ve ma'lūm boldı kim terek ermiş* (87a/03)

(درخت) *iki kisilmiş bir urmağ birle kılıçnıñ ağır zahmından **terek** birge turup ermiş* (87a/04)

t. 87a/03, 87a/04

t.+din 66b/05

t.+ke 87a/02

[=4]

terenlik Derinlik.

(عمق) *bir kol bar kim tamām şabrı birle anıñ astına yetmege bolğay asrı **terenlikinden** kaçan iskender anda yetti* (50a/03)

t.+indin 50a/03

[=1]

terkīb (< Ar. *terkīb*) Bileşen.

(مرکبات) *çün barça suflî ʿālamnıñ **terkibi** tört aşldın tururlar* (03b/06)

• **terkib kıl**- Bir araya getirmek, birleştirmek.

(ترکیب کردن) *mürekkeb barça filizâtdın ve anı bir uluğ hükm **terkib kılıp** turur yünândın ve neseb kılınıp turur* (88b/07)

t. 24b/01, 52b/09, 88a/07, 88b/07

t.+i 3b/06, 81a/04, 87b/03, 88b/06

[=8]

tersâ (< Far. *tersâ*) Hristiyanlık.

(ترسایی) *islâm içinde bāñ namāz teg taķı naķūs ve öz nerseler **tersâlar** milletinde bu cemâʿat ʿahdleri andağ ermiş* (87b/02)

t.+lar 87b/02

[=1]

tertīb (< Ar. *tertīb*) 1. Sırayla dizme.

(ترتیب) *bir yip otuz altı dāne bolğay anı **tertīb** birle tüzgeyler* (20b/03)

2. Düzen.

(ترتیب) *ķaysı kim bu meķemge yetse bahāsı bu **tertīb**din taşķarı çık(k)ay* (41b/02)

• **tertīb kıl**- Düzene koymak, düzenlemek.

(ترتیب کردن) *pes bu taķdīrce kerek kim barça dārūları kim ħayvānī rūħķa **tertīb kılmağa** tiler* (42b/09)

t. 13b/01, 20b/03, 42b/09, 52b/03

t.+din 41b/02

t.+ler 89b/09

[=5]

tertībce (< Ar. *tertīb* + Türk. +*ce*) Düzende, sırada.

(ترتیب) *köprek cevherlerdin bu **tertībce** taş bolurlar* (10b/03)

t. 03b/05, 10b/03

[=2]

teş- Deşmek, oymak.

(سوراخ کردن) *andın keķer bolsa aña kiķig yinçü oķurlar anı **teşmegeyler** anı dārūlar üçün ve müferriħler üçün saklağaylar* (19b/08)

t.-erler 54b/06

t.-geyler 26a/04, 39a/05

t.-megeylar 19b/08

[=4]

teşbîh (< Ar. *teşbîh*) Benzetme, teşbih.

(تشبيه) *tañrı ta'âlâ buyurur uçmaq hürîleriniñ teşbîhiye ançaqlı ol kızlar yâkût teg hem uşak yinçü teg* (30a/09)

t.+iñe 30a/09

[=1]

teşrîf (< Ar. *teşrîf*) Şereflendirme, teşrifte bulunma.

(تشریف) *ol yetîm dürrni 'azîz mışrğa bahşladı ve aña köp nuvâhtlar buyurdi ve sansız teşrîfler keramet kıldı* (30a/01)

t.+ler 30a/01

[=1]

teşük Delik.

(سوراخ) *eger teşük yinçüniñ ortasında bolsa ögülmüş bolğay* (19b/01.)

(ثقب) *qara ol cezvlerniñ ba'zısında bir pāra zümürrüd bolğay ve zümürrüdde teşük bolğay* (47b/09)

2. Ovuk, kuytu yer.

(سوراخ) *ol tağniñ altında bir teşük kılmışlar çerāğ yandurdum* (44b/05)

● **teşük kıl-** Delmek, delik açmak.

(سوراخ کردن) *eger tāza bağırğa koysalar teşük kılğay* (91a/06)

t. 19b/01, 19b/01, 24a/06, 25b/08, 39b/08, 39b/09, 44b/05, 44b/07, 47b/09, 58b/02, 91a/06, 92a/03

t.+de 39b/03, 44b/09

t.+i 19a/06, 19a/08, 19b/04, 19b/06, 25b/04, 26a/02

t.+iñe 39b/02

t.+ini 26a/04

t.+iñe 18a/07, 25b/06

t.+iniñ 19a/05

t.+ke 25b/07, 25b/08, 39a/03, 44b/05

t.+ler 39a/02, 39a/04

t.+lerdin 92a/03

t.+lerine 40b/02

t.+nün 19a/09

t.+ünde 54a/01

[=34]

teşüklük Delik.

(سوراخ) *bir levzī yinçü asrı körklüg suwluğ ve aq țaravetliğ ve tar teşüklük ve hoş suwluğ kim dürr-i yetimlik atını aña aytmaklık bolur erdi* (27a/04)

t. 27a/04, 27b/02

[=2]

teşüksüz Deliksiz.

(سوراخ-ن) *yarım mişkāl kızıl yākūt arığ ve şāfī kim teşüksüz ve ʿaybı bolmasa ve memsūh uzun bolsa bir miñ mısrī altunğa teggey* (41a/09)

t. 41a/09

[=1]

teşvış Kuruntu, vesvese.

(مسیس) *çīnī közğüge baksa sağalgay ve özi birle tutmaq periler teşvışini defʿ kılğay* (87b/08)

t.+ini 87b/08

[=1]

tevābʿ (< Ar. *tevābʿ*) Yıkıntı, harebe.

(توابع) *ğaznī vilāyetinde bolğay türkistān tevābʿındın şimāl sarı ol vilāyetlerde köprek bolğay* (90a/07)

t.+ındın 90a/07

[=1]

tevārīh (< Ar. *tevārīh*) Tarih.

(تواريخ) *bu kışşa tevārīh kiteblerinde yād kılınıp turur ve meşhūr turur* (45b/03)

t. 45b/03

[=1]

tevekkül (< Ar. *tevekkul*)

• **tevekkül kıl-** Tedbir alındıktan sonra işi Tanrı'ya havale etmek.

(توکل) *ve kayyūmı turur yoq anıñ uluğluğına eksüklük taqı yoq turur ʿayb öger miz tiler miz taqı tevekkül kılur mız* (01b/09)

t. 1b/09

[=1]

te'vīl (< Ar. *te'vīl*)

- **te'vīl kııl-** Yorumlamak, açıklama yapmak.

(تاولیل) *şebb-i awrüz dürrnün sözi sözi turur bilgüsüz haķīkati yoķ turur meger anı te'vīl kıılğaylar* (30a/03)

t. 30a/03

[=1]

teveķķuf (< Ar. *teveķķuf*)

- **teveķķuf kııl-** Durmak, duraklamak.

(توقف) *azizge hiç muvāfık bolmadı aydılar kim teveķķuf kıılmaq kerek* (29b/03)

t. 29b/03

[=1]

teys (< Ar. *teys*)

- **teys taşı** Teke taşı, panzehir olarak bilinir.

(تیس) *faşl teys taşınıñ hāşşiyetini ve menfa'atini bilmekde* (62b/09)

t. 62b/09, 78a/03

[=2]

tezgīn- Değişmek.

(کردن) *yāķütünüñ bahāsı zamān ve mekān ihtilāfınca ve rüzgā(r) tağayyurındın ve aħvāl taşarrufındın ve izzet ve devlet köprekindin ve azrağındın tezgīnür* (40b/05)

t.-gey 40b/05

t.-ür 15a/05, 40b/05

[=3]

tı- Tıkamak, durdurmak.

(باز دادن) *anı işge sürgeyler közge nāfi' bolğay ve hayz kelmegini tığay* (74a/05)

t.-ğay 65b/06, 74a/05, 74b/02

[=3]

tıb (< Ar. *tıbb*) Tıp

(طب) *adaķ ağrıģı kim suwluğdın bolğay islāmı bar ve anıñ menfa'ati tıb kitebinde köp turur* (92b/01)

t. 92b/01

[=1]

tın Beden, vücut.

(يدن) *anteg kim ruṭubatniḡ köpreki cānvārlar **tınlarında** kizlü bolḡay* (09a/07)

t.+larında 9a/07

[=1]

ṭīn (< Ar. *ṭīn*) Çamur, balçık.

(طين) *ve bu biṣniḡ ṣerḡini yād kılalım ta fāyda ḡāsil bolḡay **ṭīn** maḡtūm ṣerhi ebū ʿalī sīnā aytur* (93a/04)

t.+in 93a/01, 93a/04

[=2]

ṭıfl (< Ar. *ṭıfl*) Küçük çocuk.

(طفل) *ol qarı ʿavret ḡaḡ civārıḡa vāşıl bolup erdi ve andın bir **ṭıfl** kız oḡlan ḡalıp erdi* (28b/01)

t. 28b/01, 28b/02, 28b/03

t.+ḡa 28b/02

t.+nıḡ 28b/07, 28b/08, 30a/02

[=7]

tındur- Dindirmek, ağrının dinmesi.

(ساكن كردن) *ḡayan tişlegen yirge yaḡsalar ol zamān aḡrıḡını **tındurḡay** ve saḡalḡay* (63b/03)

t.-ḡay 63a/06, 63a/07, 63b/03

[=3]

tırnaḡ Tırnak.

(ناخن) *ol kim zāhiri ḡayvānı turur teḡiz kışkacı teg taḡı teḡiz tawuşḡanı teg ve aḡ mühre ve dīv **tırnaḡı** ve balıḡ ḡulaḡı* (77b/09)

t.+ı 77b/09

[=1]

tıyl- Kesilmek, dinmek.

(ساكن شدن) *kim ḡaçan yiseler zaʿīf kimersenıḡ ṣehveti anıḡ ḡalebe ḡılḡay kim **tıylmaḡay*** (92b/06)

t.-maḡay 92b/06

[=1]

ti- (krş. di-) 1. Olarak adlandırmak.

(كفتن) *aḡa suwsuz yinçü tigeyle* (18a/03)

(خواندن) *burunğı yip barçadın kiçig bolğay ve aḡa şaddī yinçü tigeyle* (20b/04)

(.) *ma^cdenni ^cadndın alıp tururla(r) ve ^cadn tımek taķı bitüg yiri bolur* (07b/06)

2. Demek, söylemek.

(كفتن) *ķara ranglığ kızıl turur aḡa edğü türlüg tigeyle* (83b/01)

t.-geyle 16b/09, 17a/04, 18a/03, 18a/05, 20a/03, 20a/06, 20b/02, 20b/04, 20b/05,
52a/02, 83b/01

t.-mek 7b/06

t.-mesler 2b/08

t.-p 20b/01, 20b/01, 29a/04, 29a/06, 29a/06, 34a/02, 58b/06, 64b/03

t.-rip 3b/01

t.-rler 3a/07, 3a/08, 3a/08, 67b/03

t.-yürler 3a/06

t.-yü 16b/03

[=28]

tibet (y.a)

• **tibet miski** Tibet bölgesinden temin edilen bir türk misk.

(مسك تبتى) *ħoten miskindin soḡ tıbet miski özge miskler edğürek bolğay* (95a/04)

t. 95a/04

[=1]

tibetī (?) Tibet bölgesinden elde edilen bir tür misk.

(تبتى) *ammā kuvvatda tıbetīdin eksükrek bolğay* (95b/03)

• **tibetī miski** Tibet bölgesinden temin edilen bir türk misk.

(مسك تبتى) *ve ol yirde kim tıbetī misk bir mişķāl kerek bu miskdin yarım mişķāl tamām
bolğay* (95b/01)

t. 95a/08, 95b/01, 95b/02

t.+din 95b/03

[=4]

tig (krş. teg) Gibi.

(.) *faşl sendarusnı ve anıḡ ħāşşiyetini bilmekde ve ol şamğ tig bolğay* (66b/02)

t. 66b/02

[=1]

tig- 1. Ulaşmak, varmak, erişmek.

(رسیدن) *kuyaşnuñ isigliki ol yirke azraq **tiger*** (13a/06)

2. Fiyatın değerini bulması, bir değerde olma.

(ارزیدن) *‘aybsız bir mişkāl yarım altun **tigge**(y)* (57b/08)

3. Düşerek çarpmak, vurmak.

(زدن) *yıkıldı ve yüzi yirge **tigdi** taķı anıñ burnundın kan aķdı* (26b/07)

4. Değmek, dokunmak.

(رسیدن) *yinçü ot isiglikindin yaman bolğay sargargay ve eger otğa **tegse** köygey*
(24a/08)

• **mużarrat tig-** Zarar vermek, hasar vermek.

(ضرری رسیدن) *hevāmdın :yılan: **mużarrat tegse** sekiz arpa kadarı yāhūd bir deng izip*
yılan tişlegenge birseler halāş birgey (47a/07)

t.-di 26b/07, 62a/03

t.-er 13a/06

t.-gey 11a/03

t.-ince 13b/09

t.-megey 63b/03

t.-se 24a/08, 47a/07, 89a/06

[=10]

tigenek

• **üç köl tigenek** Bir çeşit bitki yā da savaşta kullanılan ok?

(حسک) *söz elmāsnu sinamaķda köp serler bolsa ve azraqı tört bolğay **üç köl tigenekke***
oħşaş (51a/07)

t.+ke 51a/07

[=1]

tigre (krş. tegre) Çevre, etraf.

(کرد) *eger tālīkūnnı işitseler ve suwğa ursalar çibin ol suw **tigresine** tīz kitmegey*
(89a/06)

t.+sinde 91a/03

t.+sine 89a/06

[=2]

tigri -a kadar, tutarında.

(بمبلغ) *ol çaḡta uluḡluḡda taḡı edḡülükde üç miñ melikī altunḡa **tigri** ol zamānḡa cevherīler bahā kılmıḡlar* (26b/01)

t. 26b/01

[=1]

tik- 1. İp ile bir şeyi dikmek.

(دوختن) *anıñ teḡūki kiñ bolsa yipke tartmaḡlıḡḡa ve tonḡa **tikmege** yipke muḡkemraḡ turur* (19a/08)

t.-mege 19a/08

[=2]

tekşür- Deḡiḡme, deḡiḡim.

(تبدل) *özge ʿunḡurlarınıñ ḡükmi taḡı munteg turur ḡūret **tekşürmekde** ve bu maʿnā ʿālam cismelerinde āḡkārā körüne turur* (04b/01)

t.-mekde 4b/01

[=1]

til 1. Dil, organ.

(زبان) *қақан suw birle izseler sūt teg aḡ bolḡay ve **tilge** ursalar tiz taʿm bar* (67a/07)

2. İnsanlar arası iletişimi saḡlayan araç, lisan.

(زبان) *ḡarʿ illetine edḡü bolḡay ve anı yünān **tilinçe** (...) oḡurlar* (69a/03)

t.+ge 67a/07

t.+inçe 69a/03

[=2]

tile- 1. İstemek, talep etmek.

(خواستن) *ol cevher kim anda bar erdi andın **tiledi** ol aydı atam yādigārı saḡlar men* (36a/05)

(باز ایستادن) *bir uluḡ sıl kelür қақан **tilese** men bu ḡārdın ʿacāyibḡa çıkar men* (34a/01)

2. Doḡanın işleyiḡi, rutini.

(خواستن) *қақан kim bir cism özge cismniñ eczāsını **tilese** kim ol eczāda taḡılmaḡlıḡ ḡāḡıl bolḡay* (04a/01)

(.) *defteyn ḡareketindin bolḡay қақан tilese açılḡay **tilese** yumulḡay* (13a/03)

3. Gerek olmak, gerekmek.

(خواستن) *eger **tilese** kim yinçüni ihtiyāt birle saklasa ḡḡḡeḡe koymaḡ gerek* (24b/05)

4. Yardım istemek.

(نستعينه) *eksüklük taķı yoķ turur ʿayb öger miz **tiler miz** taķı tevekkül kılur mız* (01b/09)

t.-di 26b/05, 36a/05, 70a/09, 86b/05

t.-gende 26b/04

t.-genini 2a/08

t.-geyler 76b/04

t.-r 27a/06, 42b/09

t.-rmiz 01b/09

t.-se 4a/01, 13a/03, 13a/03, 24b/05, 34a/01, 57b/01

t.-seler 42a/06, 66a/01, 68b/08, 69b/03, 69b/04, 69b/08, 70a/02, 74b/03, 76b/04, 95a/01

[=26]

tilek Seçim, seçme.

(اختيار) *anın **tileki** birle ve ol dafenin ortasında iti bolğay* (13a/02)

• **tağrı tilegi** Tanrının izniyle, onun istemesiyle.

(بإذن الله تعالى) *asrı ranglığ bolğay ve tarāvatlığ uluğ **tağrı tileki** birle* (57b/04)

t.+i 13a/02, 57b/04

[=2]

tiğ Denk, benzer.

(همتا) *ana iki vechdin yetim ayurlar biri ol kim **tiği** yoķ erdi* (30a/01)

t.+i 30a/01

[=1]

tişsiz Eşi benzeri ve dengi olmayan.

(بيمثل) *hiç uzağı cevherilerdin taķı soğulardın hikāyet kılmayın tururlar kim anın yinçü körmiş bolğaylar yā işitmiş ve ol **tişsiz** ermiş* (27b/05)

t. 27b/05

[=1]

tir 1. Ter.

(عرق) *ādamī teni isiglikindin ve **tirindin** çirkindin yaman bolğay* (24a/09)

2. Nemlilik.

(عرق) *kaçan **tir** ve çirk ve buħār ve yağ ve körkliğ ıdığ taķı tiz ıdığlar misk teg ve kāfūr teg yinçüke ziyān kılur* (24b/01)

t. 9a/08, 24b/01, 73a/04, 90b/05

t.+inden 24a/09

[=5]

tire (< Far. *tire*) Koyu renk, siyah.

(تیره) *üçünç türlü yaruk yaşıl bolğay eger köklük artuq bolsa **tire** reng bolğay* (12a/07)

t. 12a/07

[=1]

tirek Hemen, anında.

(زود) *anıñ nişānı ol turur kim otta tirek irigey* (66b/03)

t. 61a/09, 66b/03, 66b/06, 67b/03, 73b/04, 74b/05, 74b/08, 76a/04, 82a/02, 84b/07,
86b/02, 88b/05, 92a/01, 97a/09

t.+de 97a/09

t.+i 80a/02, 97a/05

t.+iniñ 97a/09

t.+ke 97a/07, 97a/08

t.+ler 77b/09

[=21]

tirenraq Daha derin.

(عمق) *her yirde kim suw **tirenraq** bolsa kuyaşnıñ isiglikı ol yirke azraq tıger* (13a/05)

t. 13a/05

[=1]

tireñ Derin.

(عمق) *ve ol hāşşiyeti taķı bar kim nerselerni **tireñ** yirdin cezb kılğay* (76b/07)

(عماق) *ķudret şan°atı birle taķı ündegen turur ķullarnı ķapsanılmış raķmetiñe ya°ni
tireñ nihāyetsiz raķmetke taķı başlar taşsuk işlerni* (01b/04)

t. 1b/04, 76b/07

[=2]

tireñlik Derinlik.

(ارتفاع) *kendü özindin uluğ körüngey taķı alğaylar bir yip ol çaklı kim teñiz suwınıñ
tireñlikı bolğay* (14b/05)

t.+i 14b/05

[=1]

tiretgen

• **tiretgen cānvārlar** Vahşi hayvanlar, yırtıcılar.

(سباع و وحوش و هوام) *her qayda kim kiçer erdi (...) ormanda yazıda tiretgen cānvārlar andın qaçar erdiler* (68a/04)

t. 68a/04

[=1]

tiri Deri.

(پوست) *anıñ birle yunmaqlıq tabī'atnı ve yüz tirisini arıq kılğay* (75a/07)

2. Yüzey, tabaka.

(طبقه) *qaçan bir tirisini kötürülse astındağı tabaqa körklüg ve hoşāb bolğay* (14a/02)

t.+ler 82a/07

t.+lerini 50a/09, 82a/06

t.+si 14a/02, 16a/03, 16a/04, 25b/03, 47a/08, 63a/09, 90a/02, 94b/08

t.+sini 14a/01, 26a/05, 26a/06, 58b/04, 75a/07, 76b/01

[=18]

tirili Derili.

(پوست) 16a/05. *eger suwluğ tağı bolsa suwını qoyğay ve āk köprek yufka tirili bolğay* (16a/05)

t. 16a/05

[=1]

tirke- Destek olmak.

(تفاوت نهادن) *imdi türkler cemā'atı ança tirkemezler* (19a/07)

t.-mezler 19a/07

[=1]

tirlemek Terlemek.

(عرفى) *eger zehr anja salsalar tirlemek anja peydā bolğay* (65b/05)

t. 65b/05

[=1]

tirliq Geçim, dirlik.

(معيشت) *bu kün anlar tirliqleri tüzülge(y)* (77a/05)

t.+ine 77a/04

t.+leri 77a/05

[=2]

tiryāk (< Yun. *tiryāk*) Panzehir.

(ترياق) *ol duşvārlik birle hāşıl bolur belesān yağı teg saķankūr kindiki ve bu bişdin biri*

tiryākda *tüşgey* (93a/03)

t. 92b/07, 92b/09, 93b/02

t.+da 93a/03, 93b/08

t.+ını 92a/08

[=6]

tiş Diş.

(دندان) *eger irimiş kümiş zirniḥni tişge sürtsele sarılıķni ve yaşılıķni arı kılğay*

(74b/01)

2. Pürüzlülük, pütür pütür.

(دندان) *ol bolğay kim anıñ tişleri bolğay yaʿni anıñ üzre balçıklar anteg kim ayruk*

bolğay (18b/09)

• **balık tişi** Balık dişi.

(دندان ماهی) *faşl balık tişi ve anıñ ve anıñ hāşşiyetin bilmekde* (89a/09)

• **hotū tişi** Öküze benzer bir tür büyük baş hayvan.

(دندان ختو) *mısr ḥalifāları rüzgārında bir bāzārgān bir uluğ bıçaķ destesi hotū tişindin*

mekkege iletmiş erdük (90b/03)

• **tiş ağrığı** Diş ağrısı.

(درد دندان) *her kim özi birle tutsa tiş ağrığındın ĩmen bolğay* (59a/07)

• **tiş otları** Diş hastalıkları tedavisinde kullanılan otlar.

(دارو دندان) *şām birle mağrib yirlerinde köprek tutqaylar andın köz otlarına ve tiş*

otlarına işge sürgeyler (65b/03)

t. 19a/01, 25b/01, 59a/07, 65b/03, 65b/06, 72b/04, 75b/02, 75b/02, 75b/02, 95b/09

t.+ge 72b/04, 74b/01, 84a/03

t.+i 25b/01, 89a/09

t.+indin 90b/03

t.+iniñ 89b/02

t.+leri 18b/09

t.+ni 63a/04, 68b/05

t.+niñ 74b/01

[=21]

tiş- Delmek, delik açmak.

(سوراخ کردن) *sıçkan anda peydā bolur ve kōrkūğ turur kim kemini tişgey ve bağlarını kiskey ve yüklerini tişgey* (28b/05)

(ثقب کردن) *anı suvarılmış pūlād birle tişgeyler* (57b/08)

t.-erler 28a/02

t.-gey 28b/05, 28b/05

t.-geyler 20a/01, 20a/05, 51a/09, 57b/08, 65a/04

t.-ip 02b/08

t.-mege 42a/02

[=9]

tişi 1. Dişi, dişil.

(ماده) *kaçan tişi kaplan kim anı yutar tamām tūgini tōker andın soñra andın soñ yeñi keltürür* (91b/06)

t. 64b/03, 91b/06

[=2]

tişle- Isırmak, dişlemek.

(گزیدن) *çayan tişlegenge sirke birle izip yaqsalar ağırım kaytarğay* (57b/06)

t.-gen 63a/06, 63b/03, 63b/06, 67a/02

t.-genge 47a/07, 57b/06, 63b/04, 66b/08

t.-geni 63a/07

t.-mekini 60a/07

t.-miş 60a/09, 63a/05

[=12]

titregen Gevşeyen, yumuşayan, rehavete gelen.

(مسترخى) *‘arke’n-nisāğa fāyda kılğay siñirlerge ziyān kılğay titregen ‘uzvlarga islām kılğay* (76a/06)

t. 76a/06

[=1]

tiz Diz.

(زانو) *bir ādem şūreti kılıp erdiler ve tizi üstine olturmuş ve tizlerini açuk koymuş* (43b/02)

t.+i 43b/02, 43b/02

t.+lerini 43b/02

[=3]

tīz (I) (< Far. *tīz*) Çabuk, hızlı.

(زود) *söz zümürüdüni sınamaqda tīz sınağan bolğay* (46b/03)

t. 17a/02, 42b/02, 46b/03, 74a/02, 89a/05, 89a/06, 92a/09, 96a/05, 97b/01

[=9]

tīz (II) (< Far. *tīz*) Keskin kokulu, acı.

(تیز) *eger isig kan birle yuvsalar tīz bolğay* (61a/06)

• **tīz ıdıǵlı** Keskin kokulu.

(تیز بوی) *asrı kızıl ve hoş reng ve tīz ıdıǵlı bolğay* (98a/09)

t. 24b/02, 24b/04, 54a/03, 54a/03, 55a/04, 61a/06, 62a/06, 67a/07, 71a/01, 83b/08,
98a/09

[=11]

tiz- Dizmek.

(کشیدن) *otuz derem ağrı yinçü kim ğırbāldın aşığa kiçse yeti yipke tizgeyler* (20b/02)

t.-geyler 20a/02, 20b/02

[=2]

tizek Hayvan dışkısı.

(سرکین) *anıñ tizeki içinden bütün çıqğay* (91b/01)

t.+i 91b/01

t.+inde 91b/04, 91b/05

[=3]

tizrek Daha hızlı, çabucak.

(زود تر) *ol sebebdin kim hiç vücūd isiglikni andın tizrek kabül kılmağay* (83b/06)

t. 83b/06

[=1]

tobra (< Far. *tobra*) Ağ veya fileli torba,

(توبره) *taķı çomğuçı burnını bağlağay taķı bir tobra ħurmā yipindin toķunmuş āğ teg boynına salğay* (14b/08)

t. 14b/08

t.+sıña 15a/06

[=2]

toğ- 1. Meydana gelmek, oluşmak.

(تولد كردن) *dehne bakır ma^cdenindin toğar* (83b/02)

(تولد) *türlüg tabî^cat sebebi birle iki nerse ulaşmağının türlüg şıfatlıg peyda bolur tağı bir filizāt toğmağı* (79a/05)

(توالد) *elmās taşı teg cez^c teg tağı aq yāķūt teg tağı taş toğmağı özge tarīķ birle bolabilgey* (10a/07)

(تاقتن) *ķuyaş köp zamān topraķķa yā taşķa toğsa ta ķuyaşnıñ şu^cā^c ħarareti berkindin köygey* (10a/08)

(حادث شدن) *topraķ arasında ķarışmaķ tağı tüşse azlıķ tağı köplük ħesbindin bir reng dağı toğğay* (12a/05)

(متولد شدن) *ezel ķudreti birle ta^cbiye ķılup turur yinçü toğar* (13b/01)

2. Güneşin doğuşu, yükselişü.

(طلوع كردن) *ķomğuşular bir ķaķda ķomğaylar kim ķuyaş toğmışda teñizniñ tüpünü körebilgeyler* (14b/02)

t.-ar 11b/08, 13b/01, 63b/02, 69a/07, 77b/08, 83b/02, 84b/08, 92a/03

t.-arlar 81a/01

t.-ğay 8a/02, 12a/05

t.+mağı 8a/09, 10a/07, 79a/05

t.-masa 7b/08

t.-mışda 14b/02

t.-sa 10a/08

[=17]

toğru Doğru.

(.) *şadafnıñ boğazına toğru barmış bolsa ıuyün tağı mudahrec bolur* (13b/05)

t. 13b/05

[=1]

toğur- Doğurmak, doğum yapmak.

(زاييدن) *ħāmıle ħātun ol vaķtda kim küçey bolsa ķaçan butıña bağlasalar toğurmağı āsān bolğay* (47b/01)

(بار نهادن) *yüklüg ħātun toğururda adaķına bağlasa yā iliginde tutsa tirek ħalāş tapķay* (61a/09)

(زادن) *kim ķaplanğa toğurmaķlıķ duşvār bolur* (91a/09)

(وضع حمل) *kaçan hātunğa toğurmak* küçey bolsa ol taşnı keltürseler āsān bolğay
(64b/07)

(نهادن) *hātun kim toğurmağı* küçey bolsa eger elmāsni birge tutsa āsān toğurgay
(51b/01)

t.-ğay 51b/01

t.-mağı 47b/01, 51b/01

t.+mağ 64b/07

t.+mağlık 91a/09

t.-urda 61a/08

[=6]

toğun- Dokunmak, kumaş dokumak.

(باقتن) *tağı çomğuçı burnını bağlağay tağı bir tobra hūrmā yipindin toğunmuş* āğ teg
boynına salğay (14b/08)

t.-muş 14b/08

[=1]

toğuz Dokuz.

(نه) *bir mines sindik yā illig toğuz mişkāl ve iki deng yarım kara kurgaşın yā kırk dört*
mişkāl (43b/07)

t. 43b/07

[=1]

toğuzunç Dokuzuncu.

(نهم) *toğuzunçğa* hassī oquğaylar (17a/08)

t.+ğa 17a/08

[=1]

tolğa- Dolamak, sarmak.

(بيچيدن) *ol ormanlar yılan köp turur kim suwluğ sebebindin özine tirekke tolğarlar* anda
barmağa mümkün yoğ (97a/07)

t.-rlar 97a/07

[=1]

toltur- Doldurmak.

(پر .. کردن) *eger bir qazanğa suw toltursalar* dāyim köp ot ol qazan astında ursalar
barça havā bolğay (05b/08)

t.-salar 05b/08

[=1]

tolu (krş. toluğ) Dolu.

(پر) *eger bir pāra qazan astında kim **tolu** ot bolsa kim qaynağay* (91a/05)

(بر) *quyaş şuclesine tutsalar anıñ aksindin ot alğaylar ve şāfti şīşeni kim **tolu** suw qılsalar andın taqı ot almağa bolğay* (59a/08)

t. 5b/09, 59a/08, 91a/05

[=3]

toluğ (krş. tolu) Dolu.

(بلند) *buhāra şehri qatında tağı bar beyik ol tağ üstünde cerāhat taşı biter çün quyaş **toluğ** qılsa bir barmaq qadarınca uzanmış bolğay* (46a/03)

t. 46a/03

[=1]

ton Giysi.

(جامه) *kāğız yüzinde yā **ton** üstinde yā ağaçda yā bir bakır tabaqda qoysalar mağnāṭis ol yir astında(n) aña yawuq ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey* (61a/03)

t. 61a/03, 80a/01

t.+ğa 19a/08, 96b/07

[=4]

ton- Koyulaşmak, kararmak.

(تیره گرفتن) *hasīs bu türlü elmāsdın bir türlü turur aq ranglıq **tonmış*** (51a/04)

t.-mış 51a/04

[=3]

tonuq Koyu renkli, donuk, mat.

(تیره) *rengler hisābınca bireri andan aq turur topraq ranglıq ve bireri **tonuq** ranglıq qızıl turur* (69a/06)

(تاریک) *bişinçi qara bolğay taqı ol **tonuq** ranglıq bolğay* (18a/01)

t. 17a/06, 18a/01, 38a/09, 38b/02, 47b/08, 53b/04, 56a/04, 56b/07, 57a/05, 63b/06, 66b/01, 69a/06, 90b/01, 92a/07

[=14]

tonuqlıq Donukluk.

(تيركى) *bişinçke fuḳḳā° digeyler kim kızıl erken az tonuḳlıḳı bar fuḳḳā° rengi teg*
(17a/04)

t.+ı 17a/04

t.+ında 54a/01

[=2]

toḡ Donuk, donmuş.

(بسنه) *kaçan sıḳsalar yarım derem ḳadarı nerse toḡ yağ teg kim misk isi andın kelgey*
(98b/05)

t. 98b/05

[=1]

toḡ- Taşlaşmak, donmak.

(متجمد شدن) *burūdeti aḡa eṣer ḳılsa kim toḡsa taḳı taş bolsa ve köprek cevherlerdin bu*
tertībce taş bolurlar (10b/02)

(متحجر شدن) *aḡa bir ḳap kerek turur kim anı toḡmaḳdın burunraḳ saḳlaḡay* (10b/06)

(متحجر كردن) *öküzniḡ ötinde bolḡay niçe kim öt içinde bolsa carp bolḡay çün çıkarsalar*
toḡḡay ve taş teg bolḡay (62b/06)

t.-ḡay 62b/06

t.+maḳdın 10b/06

t.+maḳlık 10b/05

t.-sa 10b/02

[=5]

toḡdur- Taşlaşmak, donmak.

(متحجر) *ḳatıḡ cismlerni toprak vāsıtası birle suw ḳılurlar taḳı suwnı tedbīr birle*
toḡdururla(r) taş ḳılurlar (06a/07)

t.-urlar 6a/07

[=1]

toḡuz Domuz.

(خوك) *keltürüp tururlar kim ḡayvāndın çıkḡan taş turur toḡuz ḳarnındın toḡar*
(69a/07)

t. 69a/07

[=1]

toprak Toprak.

(خاك) ve **toprakniŋ** mizācını serd ve huşk yarattı ve tört ʿunşur yarattı (04a/07)

(ترابى) taqı birer cevherlerniŋ renginiŋ sebebi yir taqı **topraq** sebebindin bolğay (11b/02)

(.) birisi ot birisi suw birisi yil birisi **topraq** vācibü'l-vücūd taŋrı taʿālā turur (03a/05)

• **sarı topraq** Sarı renkli toprak.

(خاك زرد) kaçan **sarı topraq** birle kök topraq arasında qarışmaq taqı tüşse (12a/04)

• **kök topraq** Mavimsi toprak.

(خاك كبود) kaçan sarı topraq birle **kök topraq** arasında qarışmaq taqı tüşse (12a/04)

• **topraq ranglıq** Toprak renkli.

(خاك رنگ) ol biş türlüg bolğay aq ve sarı ve yaşıl ve **topraq ranglıq** ve noqtalıq kim anıŋ noqtı bolğay (60a/02)

t. 3a/05, 3a/08, 5a/04, 5a/06, 6a/07, 11b/02, 12a/03, 12a/04, 12a/05, 18a/05, 54b/02, 55b/02, 60a/02, 69a/05, 71b/03, 74a/02, 96b/03

t.+ını 82a/08

t.+ğa 10a/08

t.+niŋ 4a/07, 5a/07

[=21]

toynaq Toynak.

(سم) ol ʿakabedin tileseler kiçmekke anlarnıŋ **toynaqlarını** kız birle birle bağlarlar (69b/09)

t.+ı 69b/09

t.+larını 69b/09

[=2]

tozsuz Tozsuz.

(بى غبار) kaçan kim havā şāfī ve **tozsuz** bolsa fīrūza rengi şāfīraq ve renginraq körüngey (56a/03)

t. 56a/03

[=1]

tög- Ezmek, dövme, un ufak hale getirmek.

(سحق) bir berāber cezv alsalar taqı **tögseler** ve anı qarıştursalar ol barçanıŋ hāşılı bir reng bolğay (07a/08)

(سحوق) *anıñ sinamaķı eger bir pāra **tögüp** andın sütge salsalar eger bağlansa edgü bolğay* (60b/01)

(سودن) *kaçan şazenečni tögseler taķı artuķ itge sipseler anı iritgey* (74a/04)

(ساييدن) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim kiçiğ **tögseler** serme teg her hayvānnıñ közinde kim aķlıķ bilgürmiş bolsa* (67b/07)

(كوفتن) *bir pāra pānīd anıñ birle **tögseler** ve hastalıklarğa qoysalar iritgey* (73b/05)

(كوييدن) *üzüm birle kim dānesin çıkarmış bolğaylar birge **tögseler** ve otķa yawuķ koyğaylar* (73a/05)

(سحوق كردن) *hiç nerse andın kılmağā bolmağay meger müferrihler üçün **tögge(y)ler*** (52b/04)

t.+ge(y)ler 52b/04

t.-mişdin 76b/05

t.-seler 7a/08, 67b/07, 73a/05, 73b/05, 74a/03

t.-üp 60b/01, 65b/05, 75b/02

[=11]

tögül- Dövülmek, ezilmek.

(كوفتن) *bir mişāl taķı eger bir cezv un qılsalar ve bir cezv **tögülmiş** şeker bir cezv taķı yağ ve anı bişürseler hāş bir türlüg helvā bolğay* (07b/02)

(سوده كردن) *yumşak bolğay ve hāvanda **tögülgey** ve sarı yāķūt tağayyur tapmağay* (42a/07)

t.-gey 9a/08, 42a/07, 47a/08

t.-miş 7b/02, 73a/05

[=5]

tögülmiş Ezilmiş, dövülmüş halde olan.

(كوفتن بودن) *ve anıñ rengi **tögülmiş** gireç teg bolğay* (74b/05)

t.-miş 74b/05

[=1]

tök- 1. Sıvı veya katı bir şeyi bir yerden başka bir yere dökmek, boşaltmak.

(ريزاندن) *kaçan suw aña **tökseler** andın ot yanğay kaçan zeyt yağı aña tökseler ol ot söngey* (67a/01)

(ريختن) *ol miskini köprek **töküp** satarlar* (95a/09)

2. Tüy, kıl gibi şeylerin dökülmesi.

(باز كذاريدن) *kaçan tişi kaplan kim anı yutar tamām tugini **töker*** (91b/06)

3. Kesmek, durdurmak.

(ريزاندين) *kaçan taķaġuġa birseler hem ol zamān yumurtķasın **tökgey*** (91b/08)

4. Birbirine ekleyerek karıştırmak.

(.) *her bir şeyi başka başka irdi kudreti birle biriktirip biri birine ķoştı ya'ni **töküp** kıldı*
(03a/08)

t.-er 91b/06

t.-gey 91b/08

t.-ip 3a/08

t.-seler 67a/01, 67a/01, 94b/09

t.-üp 95a/09, 95b/02

[=7]

töktür- Döktürmek, kesmek.

(ريزاندين) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim meşāne taşı **töktürgey*** (66a/07)

t.-gey 66a/07, 67a/05

[=2]

tüp 1. Dip, en alt nokta.

(قعر) *çomġuçılar bir çakda çomġaylar kim kuyaş toġmışda tenizniñ **tüpüni***
körebilgeyler (14b/02)

2. Ağaç, diş, saç vb. kökü, dibi.

(بيخ) *bu taş turur kim kaçan saçķa sürtseler **tüpündin** çıkargay* (62a/01)

(اصل) *zirniñni tişge sürtseler sarılıķnı ve yaşıllıķnı arı kılġay ve tişniñ **tüp** itlerini*
muħkem kılġay (74b/01)

(بن) *ol turur kim eger kişig töġüp tiş **tüpüne** sürtseler tiş tüpleriniñ itini muħkem kılġay*
(75b/02)

t. 74b/01, 90b/07

t.+leriniñ 75b/02

t.+ine 12b/07

t.+ni 91a/04, 91a/09

t.+ü 75b/02

t.+ünde 86b/01

t.+ündin 62a/01, 74a/08, 89b/06

t.+üne 50a/08, 75b/02

t.+üni 14b/02

[=14]

töpe Tavan, çatı.

(سقف) *anı zencîr birle öz kelisyeler **töpesindin** aşkaylar* (87b/04)

t.+sindin 87b/04

[=1]

tört Dört.

(چهار) *bu biş faşlnıñ evveli anıñ içinde turur kim bu **tört** cunşur kim haq ta'ālā kudreti birle yaratıp turur* (03a/04)

t. 2b/04, 2b/06, 3a/04, 3a/07, 3a/08, 3b/06, 4a/07, 6a/08, 7a/06, 7a/06, 7a/06, 7a/09, 7b/01, 15a/08, 20b/08, 20b/09, 21b/04, 21b/04, 22b/08, 22b/09, 23a/02, 23a/05, 23b/06, 24a/02, 26a/08, 27a/05, 30b/08, 38a/09, 41a/02, 41a/06, 43b/07, 43b/09, 44a/03, 44a/04, 46a/03, 48b/03, 48b/07, 51a/06, 53a/09, 53b/01, 53b/04, 62a/09, 82b/04, 86b/06, 95a/05

t.+isi 38b/04

[=46]

törtinç (krş. törtünç,) Dördüncü.

(چهارم) *aña hār şaştı tigeyle ammā törtinç ğırbāl kim aña arturup tururlar* (20a/06)

t. 3a/02, 20a/06, 20a/07, 21a/05, 35a/03, 42a/04, 51b/01, 80a/06, 94a/09

[=9]

törtünç (krş. törtinç) Dördüncü.

(چهارم) ***törtinç** tabaqa verdı turur kim anıñ rengi kızıl gilge oħşagay* (35a/03)

t. 16b/09, 18b/02, 54b/01,

[=3]

törtinçi (krş. törtünçi) Dördüncü.

(چهارم) *ķaysı kim üçünç üzre turmuş bolsa törtünçike ķoyğaylar* (20a/07)

t.+ge 20a/07

[=1]

törtünçi (krş. törtinçi) Dördüncü.

(چهارم) *anteg kim tāvusıde bolğay törtünçi şem'ı bolğay* (17b/09)

t. 17b/09

[=1]

tözüge Deste, bir avuç miktarı.

(دست) *mundın artuq əkd kılmağaylar anıñ üçün kim yinçü dāneleri bir **tözüge** mundın artuq tüşüşmegey (21a/07)*

t.+üge 21a/07

[=3]

tuffāhī (< Ar. *tuffāhī*) Bir tür sarı misk.

(تفاحی) *anda tüg az bolğay ve anıñ miskniñ bireri sarı bolğay ve bireri qara sarı ve qara sarığa **tuffāhī** oqurlar (95a/06)*

t. 95a/06

[=1]

tuman Duman.

(مینگ) *eger ol külüklerniñ toynaqı taşğa teğer bolsa hāli **tuman** qarañguluq peydā bolur (70a/01)*

t. 70a/01, 98b/09

[=2]

tūr (y.a)

- **musānın tūrı** Mısır'ın Sina bölgesinde bulunan Musa'nın çıktığına inanılan Tur dağı.

(توریت موسی) *ve bu zümürüd ol elvāhdın turur kim **musānıñ tūrını** anıñ üzre bitilmiş erdi (45b/03)*

t.+ını 45b/03

[=1]

tur- 1. Olmak, cevheri fiil.

(است) *yākūtñiñ cilāsı ol **turur** kim yākūtñı yapraq teg ağaç uçına bağlağaylar (40a/01)*

(بودن) *maʿdenniñ bolmaqı ol **turur** kim yirler içlerinde buhārları bolğay (08b/03)*

(دادن) *sözi turur bilgüsüz haqıqati yok **turur** (30a/03)*

2. Ayak üstü durmak, dikilmek.

(خاستن) *kaçan kim turmağa tilegende bir niçe kişi aña boluşur erdiler kim ol **turabilgey** erdi (26b/04)*

- **āşkārā tur-** Görünmek, aşikar olmak.

(روشن کردن) *kim bu muhtelif mürekkebler hudûsınıñ aşlı tört nersedin āşkārā turur*
(07a/06)

• **tañrı turur bilgen** Tanrının her şeyi bilmesi.

(والله اعلم) *tañrı turur bilgen maʿdenler neçüklükiniñ hāli hāşşiyeti ve menfaʿati taqı*
:islāmı: (12a/09)

• **keltürüp tur-** Rivayet etmek.

(اوردن) *ve kızılınıñ vücūdı ʿazīz turur keltürüp tururlar kim kızıl kibr̄tniñ maʿdeni*
mağrib tejizinde --- bir tağda turur (79b/02)

t.-abilgey 26b/04

t.-abilseñ 26b/05

t.-dı 49a/01

t.-ğan 80a/05

t.-ğay 13b/07, 16a/04, 26b/06, 42a/04, 97a/01

t.-lar 60a/02

t.-mağa 26b/03

t.-mağay 26a/03

t.-mayın 26b/06

t.-muş 20a/07, 20a/08

t.-sa 91a/05

t.-up 5b/02, 87a/05

t.-ur 1b/02, 1b/02, 1b/04, 1b/05, 1b/07, 1b/07, 1b/08, 1b/08, 1b/09, 1b/09, 1b/09, 2a/01,
2a/02, 2b/01, 2b/05, 2b/06, 2b/07, 2b/07, 3a/01, 3a/03, 3a/04, 3a/04, 3a/05, 3a/06,
3a/06, 3a/07, 3a/07, 3a/09, 3a/09, 3b/01, 3b/03, 3b/04, 3b/04, 3b/04, 3b/09, 4a/03,
4a/06, 4b/01, 4b/01, 4b/02, 4b/04, 4b/05, 4b/06, 4b/08, 5a/01, 5a/02, 5a/02, 5a/06,
5a/08, 6a/06, 6a/08, 6b/07, 7a/06, 7b/07, 8b/03, 9b/01, 9b/03, 9b/07, 9b/07, 10b/05,
10b/06, 11a/03, 11b/01, 11b/03, 11b/04, 11b/09, 12a/09, 12b/02, 12b/09, 13a/07,
13b/01, 13b/02, 13b/03, 13b/09, 14a/03, 14a/03, 14a/08, 14a/08, 15b/06, 15b/07,
15b/07, 15b/08, 16a/03, 16a/03, 16b/03, 16b/05, 18a/07, 18b/06, 18b/06, 19a/08,
21a/09, 21b/03, 21b/07, 22a/09, 22b/04, 22b/04, 24b/09, 25a/02, 25b/02, 25b/02,
25b/05, 25b/05, 26a/02, 26a/03, 28a/01, 28b/04, 28b/04, 28b/08, 29a/07, 29a/07,
29a/09, 29b/05, 30a/01, 30a/03, 30a/03, 30a/04, 30a/05, 30a/06, 30a/08, 30b/03,
30b/04, 30b/05, 30b/05, 30b/07, 30b/07, 30b/07, 30b/08, 30b/09, 31b/03, 31b/03,

31b/03, 31b/04, 31b/04, 31b/08, 32a/01, 32b/03, 32b/05, 32b/06, 32b/07, 32b/08, 32b/09, 33a/02, 33a/03, 33a/03, 33a/04, 33a/04, 33a/05, 33a/08, 34a/09, 34b/04, 34b/06, 34b/09, 34b/09, 35a/03, 35a/06, 35b/07, 37a/04, 37a/08, 37a/09, 37b/01, 37b/03, 37b/08, 37b/09, 37b/09, 38a/06, 38a/06, 38a/09, 38a/09, 38b/01, 38b/02, 38b/04, 39a/01, 39a/02, 39a/04, 39a/06, 39b/02, 39b/06, 40a/01, 41a/09, 41b/03, 42b/06, 42b/07, 43a/02, 43a/04, 43a/09, 43b/05, 44a/02, 44a/09, 44b/02, 45a/03, 45a/03, 45a/04, 45a/09, 45a/09, 45b/03, 45b/04, 45b/04, 45b/05, 45b/05, 45b/05, 45b/07, 45b/09, 46b/05, 46b/09, 47a/08, 47a/08, 47b/02, 47b/03, 47b/05, 47b/05, 48a/01, 48a/04, 49a/02, 49a/02, 49a/03, 49a/05, 49a/07, 49a/08, 49b/01, 49b/01, 49b/02, 49b/04, 49b/04, 50a/01, 50a/02, 50b/06, 50b/06, 50b/07, 50b/08, 51a/04, 51a/09, 51b/05, 51b/09, 52a/01, 52a/02, 52a/03, 52a/05, 52a/05, 52a/05, 52a/06, 52a/07, 52a/08, 52b/07, 52b/08, 54a/01, 54a/02, 54a/06, 54a/08, 54a/08, 54b/01, 54b/03, 55a/03, 55a/08, 55b/01, 56a/02, 56a/06, 56b/01, 56b/01, 56b/04, 56b/05, 56b/06, 56b/07, 56b/08, 56b/08, 57a/01, 57a/02, 57a/05, 57a/06, 57a/07, 57a/08, 57a/08, 57a/09, 57b/01, 57b/04, 57b/05, 57b/09, 58a/01, 58a/02, 58a/02, 58a/06, 58a/06, 58a/07, 58a/09, 58b/02, 58b/03, 58b/03, 58b/04, 58b/07, 59a/03, 59a/04, 59a/05, 59a/06, 59a/09, 59b/01, 59b/05, 59b/05, 59b/05, 59b/06, 60a/01, 60a/06, 60a/08, 60a/08, 60b/03, 60b/04, 61a/09, 61b/03, 61b/06, 62a/01, 62a/05, 62a/05, 62a/08, 62a/09, 62b/01, 62b/03, 62b/04, 62b/04, 62b/05, 63a/01, 63a/03, 63a/03, 63a/08, 63a/09, 63a/09, 63b/01, 63b/01, 63b/02, 63b/04, 64a/01, 64a/02, 64a/04, 64a/06, 64a/07, 64a/07, 64a/08, 64a/09, 64b/01, 64b/02, 64b/05, 64b/05, 64b/06, 65a/01, 65a/02, 65a/07, 65b/05, 66a/05, 66a/06, 66a/07, 66a/09, 66b/03, 66b/05, 66b/08, 66b/08, 67a/01, 67a/02, 67a/03, 67a/05, 67a/08, 67b/06, 67b/06, 67b/07, 67b/09, 67b/09, 68a/06, 68a/08, 68a/09, 68a/09, 68b/04, 68b/04, 68b/07, 68b/07, 69a/01, 69a/02, 69a/04, 69a/05, 69a/06, 69a/07, 69a/07, 69a/08, 69a/09, 69b/01, 69b/05, 69b/08, 70a/05, 70a/06, 70a/08, 70a/09, 70b/02, 70b/07, 70b/07, 71a/01, 71a/02, 71a/02, 71a/03, 71a/04, 71a/05, 71a/06, 71a/07, 71a/07, 71a/07, 71a/08, 71b/02, 71b/06, 71b/07, 72a/01, 72a/03, 72a/05, 72b/01, 72b/03, 72b/04, 72b/05, 72b/07, 72b/07, 72b/08, 72b/08, 72b/09, 72b/09, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73a/04, 73a/07, 73a/07, 73a/08, 73a/08, 73b/01, 73b/07, 73b/07, 73b/08, 73b/09, 73b/09, 74a/02, 74a/03, 74a/06, 74b/03, 74b/04, 74b/09, 75a/01, 75a/02, 75a/06, 75a/08, 75a/09, 75a/09, 75b/02, 75b/03, 75b/04, 75b/05, 75b/06, 75b/06, 75b/06, 75b/07,

76a/04, 76a/05, 76a/06, 76a/08, 76a/08, 76a/09, 76b/01, 76b/02, 76b/06, 76b/08, 76b/09, 77a/02, 77a/03, 77a/03, 77a/03, 77a/05, 77a/06, 77a/08, 77a/08, 77a/09, 77b/01, 77b/08, 78a/01, 78a/01, 78a/03, 78a/07, 78a/07, 78a/08, 79a/03, 79a/04, 79a/05, 79b/01, 79b/02, 79b/02, 79b/02, 79b/03, 79b/03, 79b/04, 79b/06, 79b/08, 79b/08, 79b/09, 80a/06, 80a/07, 80a/08, 80a/09, 80b/04, 80b/05, 80b/06, 80b/06, 80b/06, 80b/07, 80b/08, 81a/07, 81a/07, 81a/08, 81a/08, 81b/08, 81b/08, 81b/09, 82a/02, 82a/02, 82a/05, 82a/09, 82b/01, 82b/03, 82b/05, 82b/06, 82b/08, 82b/09, 82b/09, 83a/02, 83a/05, 83a/09, 83a/09, 83a/09, 83a/09, 83b/01, 83b/03, 83b/04, 83b/07, 83b/08, 84a/01, 84a/04, 84a/05, 84a/06, 84a/07, 84a/07, 84a/07, 84a/09, 84a/09, 84b/05, 84b/07, 85a/05, 85a/09, 85b/02, 85b/04, 85b/05, 86a/07, 86a/08, 87a/02, 87a/02, 87a/06, 87a/07, 87a/08, 87a/08, 87b/09, 88b/02, 88b/07, 88b/07, 88b/08, 88b/08, 89a/01, 89a/04, 89b/01, 89b/07, 90a/02, 90a/06, 90a/07, 90a/08, 90b/04, 90b/05, 90b/06, 90b/06, 90b/06, 90b/07, 90b/07, 90b/07, 90b/08, 91a/07, 91b/07, 91b/07, 92a/01, 92a/02, 92a/05, 92b/01, 92b/02, 92b/02, 92b/05, 92b/07, 92b/09, 93a/01, 93a/01, 93a/01, 93a/06, 93a/06, 93a/06, 93a/08, 93b/04, 93b/04, 93b/05, 93b/07, 93b/09, 93b/09, 94a/04, 94a/05, 95a/06, 95b/05, 95b/05, 96a/02, 96a/04, 96a/06, 96a/06, 96a/09, 96a/09, 96b/06, 96b/07, 96b/08, 96b/08, 96b/09, 97a/02, 97a/05, 97a/06, 97a/06, 97b/08, 98a/04, 98a/04, 98a/05, 98b/01, 98b/03, 99a/02

t.-urlar 2a/01, 2b/04, 2b/06, 3b/05, 3b/06, 3b/06, 4b/02, 4b/03, 6a/08, 7b/06, 19a/04, 19b/05, 20a/06, 21b/07, 22a/04, 24a/01, 26a/07, 26b/02, 27a/03, 27b/01, 27b/04, 27b/09, 32a/03, 32a/04, 32a/08, 37a/06, 37b/01, 38a/08, 38a/09, 43a/02, 43a/05, 43a/07, 45a/03, 45a/03, 45b/02, 45b/06, 45b/07, 46b/01, 46b/07, 46b/08, 47a/03, 47a/09, 48a/05, 48a/09, 48b/02, 49a/03, 49a/09, 50a/01, 50a/01, 51b/07, 52a/09, 52b/09, 53a/03, 53a/07, 54b/04, 55a/09, 55b/07, 56a/04, 57b/05, 58a/04, 59b/02, 60b/04, 60b/05, 60b/06, 61b/01, 61b/04, 61b/07, 61b/07, 62a/08, 63a/07, 63b/04, 64a/09, 65a/01, 65a/07, 68a/01, 68a/01, 68a/05, 68b/05, 69a/06, 69a/09, 69b/08, 70b/03, 71a/03, 71a/09, 76a/09, 77a/01, 77a/02, 77a/02, 79a/06, 79a/06, 79a/06, 79a/08, 79b/02, 81a/06, 82a/03, 82a/03, 82a/04, 82a/05, 84a/06, 84a/09, 86a/09, 86b/01, 86b/04, 87a/06, 87a/08, 87a/08, 87b/07, 87b/08, 88a/02, 90b/02, 91b/07, 92a/02, 93b/04, 94b/05, 96a/05

[=763]

turgur- Yaratmak, Tanrı'nın yaratıcı vasfı.

(صنعه) *teñizniñ içinde ögmeklikde yañşırakı aña turur kim turgurup turur* (01b/07)

t.-up 1b/07

[=1]

turunc (< Far. *turunc*)

• **turunc tireki** Turunç, ağaç kavunu.

(درخت ترنج) *eger gügürtni turunc tireki astında tütün kılsalar çiçekini ağartkay*
(80a/02)

t. 80a/02

[=4]

turuncī (< Far. *turunc*) 1. Bir tür inci.

(ترنجی) *törtünç iki yanı anıñ inçkerek bolğay taķı ortası yuğan eger iki yanı berāber*
bolsa aña zeytünī ayurlar yoķ erse turuncī (18b/03)

2. Bir tür yakut.

(ترنجی) *edgüreki mişmiş bolğay andın soñ mu'asferī kim az mu'asfer :ya'ni 'usfur:*
güliñe oñşagay andın soñ şem'ī andın soñ nārencī andın soñ za'ferānī andın soñ
turuncī (36b/05)

t. 18b/03, 19a/04, 36b/05

[=3]

turmaķ Durmak, görünmek.

(مکت) *eger kuyaşnıñ şu'lesiniñ turmaķı az bolsa ol sovuķlukğa kuyaş az turmaķınıñ*
sebebi mededi bolur (08a/08)

t.+1 8a/07

t.+1nıñ 8a/08

[=2]

tus (y.a)

• **tus tağları** İnan'ın Meşhed bölgesinde bulunan dağ.

(کوه طوس) *o(l) türlüğ barça ālam 'acāyıblarındın turur ve ol tus tağlarında taķı qaşan*
tağlarında bolur (59a/03)

t. 59a/03

[=1]

tusemis (?) Bir tür misk.

(طوسمى) *andın soñ tusemis misk bolğay ve ol tibetī rengine yavuk bolğay ve anıñ nāfasınıñ tügi aq bolğay* (95a/07)

t. 95a/07

[=1]

tüsi (ö.a)

• **hüseyin tüsi** (Nasîrüddin Tûsî) 1201-1271 yılları arasında yaşamış İranlı alim.

(طوسى) *bu kiteb muşannifi kim atı muhammed turur atası atı muhammed atasınıñ atası atı muhammed uluğ atasıka hüseyin tüsi ayturlar* (02a/02)

t. 02a/02

[=1]

tut- 1. Tutmak.

(داشتن) *yinçü şadafnıñ ağızı suwı yirinde turur kim hemişe ağızında tutar* (13b/03)

(نهادن) *anıñ üçün kim niçe ayada tutar bolsañ qarār kılmağay* (16b/04)

(رفتنک) *kaçan anı ilde tutar irseler iki yanı ildin körünür* (43a/08)

2. Saymak, kabul etmek, farz etmek.

(نهادن) *ol sebebdin ekheb yāķūtñi yāķūtlardın koyurak tutarlar* (37a/08)

3. -e göre olmak,

(داشتن) *anıñ edğüsi yamanını üç nersedin bilgeyler evvel ol kim te'alluk rengine tutar ikinç ol kim şekline tutar üçünç ol kim kiçigliği taķı uluğlığına tutar* (15b/04)

4. Muhafaza etmek, korumak.

(داشتن) *bir türlüg nevşādur taķı şan'at birle kılurlar ve ol taķı asrı körklüg turur ammā barça hālde ma'deniniñ hāşşiyetini tutar* (76b/08)

5. Dönüşmek

(رفتنک) *eger yāķūtñi niçe katla otķa kevürseler ançaçaklı isitseler kim ot rengin tutsa hergiz yaman bolmağay* (31b/06)

6. Taşımak, yanında bulundurmak.

(داشتن) *kim kaçan yāķūtñi özi birle tutsalar tã'ün illetindin imen bolğay* (42a/08)

7. Sahip olmak

(داشتن) *kehribā ve sandurus teg ve bireri anı tutmaq sebebindin uluğlukumuz ve haybatımız hālāyık közinde düşmanlar közinde artuķ bolsun* (78a/04)

8. Avlamak, yakalamak.

(رفتنک) *eger andın āletler kılsalar oğ temüri tağı orağ kim anıñ kiyik tağı börü tutqaylar* (89a/08)

- **‘azīz tut-** Değerli olmak, önemsenmek.

(عزیز دادن) *andın bıçağ sapları kılgaylar ve kılıç kabzaları hıñāy yirinde ‘azīz tutarlar* (89b/04)

- **cilā tut-** Cilalanabilir, cila yapılabilen.

(جلا گرفتن) *yaşıl yeşb tağı la^l cilāsı birle cilā tutqay ve zümürrüid tutmağay* (46b/03)

- **dāğ tut-** Bozulmak.

(داغ گرفتن) *anıñ üstün yüzi hasta bolğay ve dāğ tutğay anı saklamaklık yinçüni saklamaklık teg bolğay* (54a/04)

- **evvel tut-** Mübarek saymak, kutlu kabul etmek.

(داشتن کمترین) *şīa^c ehli ağ ġarūrını evvel tutarlar ve aña asrı rağbet kılgaylar* (62b/02)

- **fālğa edğü tut-** Falın iyi çıkması, iyiye yorumlama.

(فال نیکو گرفتن) *burunğı batmağda çıkardı sewündiler ve anı fālğa edğü tuttular* (36b/01)

(فال نیکو دادن) *anı körmek köz nūrını arturğay ve köz otlarında işge sürgeyler ve fīrūzanı birge tutmaq fālğa edğü tutup tururlar* (55b/07)

- **fālğa yahşı tut-** Falın iyi çıkması, iyiye yorumlama.

(فال نیک داشتن) *kılıçda şekller bolğay kim anı fālğa yahşı tutmağaylar* (85b/07)

- **fesādğa tut-** Bozulmak.

(نفساد آمدن) *renği tağı müteğayyir bolğay ve tarāvati kaytsa ve fesādğa tutsa ol fāsīd rengler barça munteg bolğay* (14a/05)

- **qarār tut-** Karar vermek.

(قرار گرفتن) *bardım ‘azīznıñ reyi aña qarār tutup erdi ve buyurdı* (29b/05)

- **muqaddem tut-** Öncelikli tutmak.

(مقدم داشتن) *sindik başlamağğa evvelraq bolğaylar pes anı muqaddem tutup tururlar ve filizātmı yād kılmagđın burun* (79a/09)

- **mu‘teber tut-** İtibar gören, rağbet edilen.

(معتبر داشتن) *ammā kerek kim asrı kiñ tağı bolmasa tağı teşüknüñ igriliki ve tüzlüküni mu‘teber tutarlar* (19a/09)

- **mübārek tut-** Mübarek saymak.

(داشتن کمبار) *qara kılgaylar ve anı asrı mübārek tutarlar* (54b/06)

- **noqşān tut-** Eksilmek.

(تقصان کردن) *kaçan anı sındurup taķı yapuştursalar artuķsı **noķřān tutmağay*** (46a/06)

- **ögülmiş tut-** Beğenmek, beğenilmek.

(پسندیدن) *kim özi birle tutsa düşmanına firūzlık tapķay ve pād-řāhlar anı **ögülmiş tutarlar*** (55b/08)

- **suw tut-** Su basmak, sulanmak.

(رفتنک اب) *bu zamānda suw astında kizlenmiş bolğay ve anıñ hedlerini suw tutmuş bolğay* (32b/06)

- **tāķat tut-** Dayanmak, dayanıklı olmak.

(پای داشتن) *ol temüri turur asrı āķ ve yumřaķ anteg kim temür anıñ żarb astında **tāķat tutabilmegey*** (85b/06)

- **te'alluķ tut-** -e göre olmak.

(تعلق داشتن) *ammā ol nerse kim yinçüniñ şekline te'alluķ tutar* (18a/06)

(داشتن) *veznde artsa bahāsı iki ança bolur ve ol satğuçığa ve alğuçığa **te'alluķ tutar*** (23b/09)

- **yalğa tut-** Ücreti karşılığında işe almak.

(رفتنک مزد) *taķı ol tārīħde anteg erdi ma'ħūd kim gāvvařnı **yalğa** tutar erdiler taķı teñizge çumdururlar erdi* (28a/04)

- **yirini tut-** Yerine tutmak.

(قایم مقام) *hiç dārū anıñ yirini tutabilmes* (81b/08)

- **yüz tut-** Gitmek, yola çıkmak.

(روی آوردن) *men taķı **yüz** mışrğa **tuttum** kaçan anda yettim türlüg yinçü kim kaçımnda bar erdi* (29a/03)

t.-abilgey 15a/05

t.-abilmegey 85b/06

t.-abilmes 81b/08

t.-ar 13b/03, 15b/04, 15b/04, 15b/05, 15b/06, 16b/04, 18a/06, 18a/07, 23b/09, 28a/04, 41b/02, 43a/08, 76b/08, 92b/08

t.-arlar 19a/09, 37a/08, 50b/09, 54b/03, 54b/06, 55b/08, 56b/06, 59b/07, 62b/01, 62b/02, 69b/07, 89b/04, 91b/09

t.-ğan 67b/09

t.-ğay 46b/01, 54a/04

t.-ğaylar 57b/02, 92b/03

t.-kay 46b/03, 72a/07, 73a/06, 89b/04

t.-kaylar 65b/03, 89a/08, 90b/02, 94b/01, 95b/02

t.-mağay 46a/06, 46b/02, 46b/03, 46b/04, 65a/01, 83b/06

t.-mağaylar 85b/08

t.+mağ 49a/02, 55b/07, 78a/04, 81b/05, 87b/08

t.+mağka 56b/06

t.-mayın 19a/04, 21b/07

t.-miş 32b/06

t.-mişlar 19a/05

t.-sa 14a/05, 25b/01, 31b/06, 39b/03, 42a/09, 47a/03, 47a/05, 51b/01, 53a/02, 53a/03, 55b/08, 57b/05, 58a/03, 58a/04, 59a/07, 59b/02, 61a/09, 62b/03, 63b/08, 65a/09, 66b/07, 67b/08, 69a/02, 70b/08, 81b/05, 90b/04

t.-salar 6a/05, 17a/01, 42a/08, 42a/09, 42b/02, 53b/08, 56b/03, 58b/09, 59a/07, 60b/03, 71b/04

t.-sağ 47b/02

t.-tılar 36b/01, 50a/07

t.-tum 29a/03

t.-up 20b/02, 29b/05, 55b/07, 79a/08, 93a/08

t.-yanı 83b/02

[=105]

tutğalığ

- **tutğalığ kişi** Saralı, epilepsi hastalığına yakalanmış kişi.

(مصروع) kaçan **tutğalığ kişiğe** bağlasalar islām kılğay (67b/03)

t. 67b/03

[=1]

tutul-

- **nefes tutul-** Nefes alamamak, nefesi kesilmek.

(رفتنک فرو) niçe kim *cehd* kıldım ilgerü barabilmedim kim *nefes tutulur erdi* (44b/06)

t.-ur 44b/06

[=1]

tūtyā (< Ar. *tūtyā*) Çinko, sürme tozu.

(توتيا) ol kiçig pāralar **tūtyā** çıkar ve rengi yaşıl bolğay ve şeffāf bolğay (73a/01)

- **tūtyā pārsī** Çeşitli işlemlerle elde edilen tutya çeşidi.

(توتیا نایزه) *ammā ol kim şan^cat birle bolur tūtyā pārsī oqurlar* (72b/08)

- **ḳandī tūtyā** Madenlerden elde edilen tutya çeşidi.

(توتیا قندی) *ol yirde turur kim ve ma^cdeni turur ve aḳa ḳandī tūtyā ayurlar* (72b/08)

t. 72b/07, 72b/08, 72b/08, 73a/01, 73a/03, 73a/04, 73a/05, 77a/09, 77b/04, 84b/08,
88a/03, 88a/04

t.+sı 73a/02, 73a/03

[=14]

tuz Tuz.

(نمک) *eger zümürriid yüzinde azğina aḳlık bolsa tuz teg bir pāra nil yağ birle hoş
ḳaynatğaylar* (48a/03)

(ملح) *ādamīlarnıñ yimekiniñ işlāhı turur tuzlar teg ve bireri ol turur kim ḳastalıklarını
def^c ḳılğay* (77a/08)

t. 7a/03, 48a/03, 75b/05, 76a/09

t.+ğa 48a/03, 73a/02

t.+lar 9b/02, 77a/08

[=8]

tuzluğlıḳ (krş. tuzluğluk) Tuzluluk, tuzlu olma.

(ملوحتی) *ol nerselerniñ ḳuvvatı ḳadarınca tuzluğlıḳı aḳar bilgürgey* (09b/05)

t.+ı 9b/05

[=1]

tuzluğluk (krş. tuzluğlık) Tuzluluk, tuzlu olma.

(ملوحتی) *her nerse kim anı yoğursalar elbette aḳar tuzluğluk bilgürgey* (09b/06)

t. 9b/06

[=1]

tüg Tüy.

(موی) *ve tügni kim ṭālīkūn ḳısḳaḳı birle yolḳsalar ikinç bitmegey* (83b/09)

t. 95a/01, 95a/05

t.+i 47a/08, 95a/08

t.+ni 83b/09

t.+ini 91b/06

[=6]

tügsüz Tüysüz.

(بی موی) *hoten miskine oħşaşğay anıñ nāfası taqı yeñi bolğay ve **tügsüz** bolğay* (95b/03)

t. 95b/03

[=1]

tükengü Sonuncu.

(نهایت) *barça renglerniñ başlıkı aq bolğay taqı **tükengüsi** kara taqı barça rengler aq birle kara ortasınd(a) bolurlar* (11a/02)

t.+si 11a/02

[=1]

tür Tür çeşit.

(نوعی) *aña oħşaş körmeyin erdi ve bir **tür** taqı bar turur la^cldin* (52b/07)

t. 52b/07

[=1]

türk (ö.a) Türk.

(ترک) *faşl yağmur taşınıñ hāşşiyetin ve menfa^catin bilmekde ol taş turur ma^crūf kim **türkler** yat taşı oqurlar* (69a/04)

t.+ler 19a/07, 69a/04, 69a/09

[=3]

türkistān (y.a) Türkistan bölgesi.

(ترکستان) *bu taşlardın birer **türkistān** şehrlerine iletürler eger tileseler kim yağmur kilse andın suwğa salıp mu^callak assalar yağmur yağma başlağay* (70a/01)

t. 54a/06, 69b/08, 70a/01, 72b/01, 90a/07

t.+da 57a/08, 58a/07, 82a/03, 82a/05

[=9]

türlüg Tür, çeşit.

(نوعی) *ol hāşşiyeti taqı bar kim nerselerni tireñ yirdin cezb kılğay bir **türlüg** nevşādur taqı şan^cat birle kılurlar* (76b/08)

(انواع) *köymek sebebi birle bolğay **türlüg** tuzlar teg taqı zāclar teg ve pūralar teg* (09b/02)

(نوع) *ol taqı iki **türlüg** bolğay biri ol kim te^calluk yinçüniñ vüçüdına tutar* (18a/06)

(لون) *eger sarılık kökdin artuqraq bolsa üçünç **türlüg** yaruk yaşıl bolğay* (12a/06)

(ونهک) *andın soñra suw hālini aytalım kim niçe **türlüg** bolğay* (17b/04)

(.) *‘abde tiledi kim ıdākına turğay köp **türlüg** zahmat ve meşakkat körüp henüz turmayın erdi (26b/06)*

2. Her.

(هر) *tirek anıñ şüretine yol tapmağay kim türlüg halāyık öz ‘ādetler hesbince andın naqdī kılıp tururlar (82a/02)*

• **bir türlüg** Birbirine benzer, aynı.

(سانکي) *anıñ isi :otda: köp turğay ve onda anıñ isi evveldin āhırğa teğrū **bir türlüg** bolğay (97a/01)*

t. 2a/04, 2b/05, 3a/01, 3a/03, 7b/03, 7b/03, 7b/04, 9b/02, 9b/03, 11a/08, 11b/03, 11b/08, 12a/03, 12a/06, 16b/08, 17b/04, 18a/06, 18a/07, 22a/06, 25b/02, 26b/06, 29a/04, 31b/09, 32b/09, 33a/06, 34b/04, 34b/05, 35a/05, 35a/06, 35a/07, 35a/09, 36b/03, 37b/01, 38b/09, 39b/09, 40a/01, 40b/06, 43a/06, 44a/04, 45b/02, 46a/04, 47a/09, 47b/03, 47b/03, 47b/05, 47b/09, 50a/04, 50b/05, 50b/08, 50b/08, 51a/03, 51a/04, 51a/05, 51b/04, 51b/05, 52a/06, 52b/07, 52b/07, 52b/08, 53a/07, 54a/05, 56b/04, 56b/07, 56b/08, 57a/01, 57a/05, 57b/09, 58a/02, 58b/04, 59a/02, 59a/03, 59a/09, 59b/01, 59b/05, 60a/01, 60a/03, 60a/04, 62a/09, 62b/04, 63a/01, 65b/01, 65b/02, 65b/07, 65b/08, 66a/09, 66b/03, 69a/05, 69b/06, 70b/03, 71b/06, 71b/06, 71b/07, 72a/08, 72a/08, 72b/03, 72b/07, 73a/01, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73a/04, 73b/08, 74a/06, 74b/04, 74b/04, 74b/06, 74b/07, 74b/07, 74b/09, 74b/09, 75a/01, 75a/08, 75a/09, 75b/05, 76a/03, 76a/08, 76b/07, 78a/03, 79a/04, 79a/04, 79a/08, 79a/09, 79b/04, 79b/06, 79b/08, 80a/09, 80b/06, 80b/08, 82a/02, 82a/09, 82b/01, 83a/09, 83a/09, 83b/01, 83b/01, 84a/06, 84a/07, 85a/08, 85b/02, 85b/04, 85b/04, 87b/01, 88a/02, 94b/06, 95b/07, 96a/09, 96b/09, 97a/01, 97a/05, 97b/05, 98a/04

t.+din 38a/10, 61b/06, 72b/02, 80b/02, 85b/01, 95b/07, 97a/02

t.+i 74a/02, 74b/04, 88b/02

t.+in 85b/02

t.+ine 75b/07, 75b/07

t.+lerdin 67a/09

t.+lerge 52a/01

t.+lerniñ 75b/06

t.+ni 75b/07, 75b/08

[=169]

türlüglük Türlü, çeşitli.

(انواع) *bizim hazratımızka keltürürler anıñ neçüklügüni taķı ni **türlüglükini** yahşılıķını taķı yamanlıķını taķı her birine oħşaşlı taķı anıñ ħāşşiyetini ve kıymatını* (02a/05)
t.+ini 2a/05

[=1]

tüş

• **yaman түş** Kabus, kötü rüya.

(خواب بد) *her kim zümürürd özi birle tutsa **yaman түş** körmegey* (47a/03)

• **ķorķuġlu түş** Kabus, kötü rüya.

(خواب شوریده) *ķaysı kişi kim cez^c özi birle tutsa köp ķadġulu bolġay müşevveş **ķorķuġlu** **tüşler** körgey* (59b/03)

• **ķorķuġluġ түş** Kabus, kötü rüya.

(خواب هایل) *iħtilām tüşmegey taķı **ķorķuġluġ** **tüşler** körmegey* (53a/04)

t. 47a/03

t.+ler 53a/04, 59b/03

[=3]

tüş- 1. Düşmek.

(افتادن) *eger etmeķiler tandurlarına salsalar etmekler tandurġa **tüşgey*** (91a/06)

(امدن) *köz nürin arturġay ve aķlıķ kim közniñ ķarasında **tüşmiş** bolġay* (70b/05)

2. Hastalık sahibi olmak.

(دادن) *eger maşrū^c özi birle **tüşse** edġü bolġay* (87b/08)

3. Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

(عارض شدن) *ķal^eay kümüş cinsindin turur ve lġkin üç sebab **tüşüp** turur ma^edende aña **sastlıķı** ve yaman ıdıġ ve iggende āvāz ķılġay* (84a/09)

4. Gelmek, vurmak.

(افتادن) *ķuyaş nürı ol iwge **tüşse** aña baķsa şifā tapķay* (84a/02)

5. Gözü kaymak, bakmak.

(افتادن) *ķaçan kişiniñ közi ol ef^cterge **tüşse** erdi derħāl o(l) kişi öler erdi* (50a/05)

6. Gelmek, ulaşmak.

(افتادن) *bu maşraba ħ^varezmġa **tüşti*** (48a/06)

7. Denk gelmek, bulunmak.

(افتادن) *satğuçığa taķı alġuçıġa te^calluķ turur bir aķçadın artuķrak edġü azrak **tüşgey***
(46b/09)

• **gümān tüş-** Kuşkuya düşmek, şüphelenmek.

(کمان افتادن) *hiç kişi bir pāra ^cacemī zümürrüd körmeyin turur anteg kim la^clde ve bu yirdin **gümān tüşer** kim zümürrüd öz ma^cdeninde biter ermiş (46a/01)*

• **huşümet tüş-** Düşman olmak.

(خصومت افتادن) *ķorkuġlu tüşler körgey anıġ birle özge kişiler ortasında köp **huşümet tüşgey** (59b/03)*

• **iřtırāb tüş-** Sıkıntıya girmek, dara düşmek.

(اضطراب افتادن) *ol halde kim melik **iřtırābġa tüşgende** bu maşraba h^varezmġa tüşti*
(48a/06)

• **iħtilām tüş-** Uyurken ihtilam olmak.

(احتلام) *ķal^caynı biline baġlasa anıġ şehvetini iksitgey ve köp **iħtilām tüşmeki** ķaytarġay (84b/04)*

• **ittifāķ tüş-** Aynı görüşte olmak.

(اتفاق افتادن) *ol řarīķalar birle ķılır ermişler ve imdi azrak **ittifāķ tüşer** selçüķi tārīħlerinde keltürüp tururlar (55a/08)*

• **ķola tüş-** Ele geçmek.

(دست افتادن) *ol dürr-i yetīm ^cabbās ġalīfāları **ķolına tüşti** (27a/01)*

• **muvāfıķ tüş-** Ortak olmak, ortaklık bulunmak.

(اتفاق افتادن) *anlarnıġ cezvlerini biri birine oħřaġay **muvāfıķ tüşgey** (78b/09)*

• **nādir tüş-** Nadir bulunmak.

(نادر افتادن) *bu ma^cnā ķadīm rüzġārda bar ermiş anıġ üçün kim **uluġ pāra elmās** imdi **nādir tüşgey** (51b/04)*

• **ortaklıķ tüş-** Benzemek.

(دواجی افتادن) *anlarnıġ ortasında terkībi ve **ortaklıķı tüşgey** (81a/04)*

t.-er 46a/01, 50b/04, 55a/08

t.-gende 48a/06

t.-gey 41b/04, 41b/05, 46a/08, 46b/09, 47b/09, 51b/04, 52a/09, 59b/03, 63b/07,

72b/03, 78b/03, 78b/09, 81a/04, 89a/09, 91a/06, 93a/03, 93a/03

t.-megey 8b/07, 21a/08, 53a/04

t.-meki 84b/04

t.-miş 35b/08, 41a/01, 43a/08, 70b/05

t.-se 7b/05, 12a/05, 12a/08, 23a/05, 50a/05, 59a/01, 77b/03, 84a/02, 87b/08

t.-ti 27a/01, 48a/06, 87a/05

t.-üp 34b/04, 84a/09

[=42]

tüştüş- Düşmek.

(افتادن) *çomğan yirge: bargaylar tağı suwnuñ altına baǵaylar kim közlerine şadafnı arada **tüştüşgey** (14b/04)*

t.-gey 14b/04, 59a/01

t.-megey 21a/08

t.-seler 21b/08

[=4]

tütün Duman.

(دخانی) *ol turur kim yirler içlerinde buhārları bolǵay yaş yā quruǵ buhār **tütün** teg tağı (08b/03)*

(دود) *benefş rengi ol ot teg turur kim **tütün** birle qarışmış bolǵay (38b/04)*

● **tütün kıl-** Duman vermek, tütme.

(دود کردن) *eger gügürtni turunc tireki astında **tütün kılsalar** çiçekini ağartqay (80a/02)*

t. 8b/03, 38b/04, 76a/02, 78b/02, 78b/05, 80a/01, 80a/02

t.+din 80b/04

t.+i 85a/07

t.+ü 79a/01

[=10]

tüz 1. Düz.

(هموار) *ammā üç mişkälliǵ aqdnuñ dāneleri tüz bolmaǵay (23a/01)*

2. Tek biçimli, qarışmsız.

(راست) *keltürüp tururlar kim her kim bir pāra **tüz** ranglıǵ anteg kim aña taşarrufi kılmamış bolǵaylar (71a/09)*

t. 23a/01, 54b/05, 71a/09

[=3]

tüz- Dizmek, sıraya göre koymak.

(آراستن) *bir yip otuz altı dāne bolğay anı tertīb birle **tüzgeyler** burunğı yip barçadın kiçig bolğay (20b/03)*

t.-geyler 20b/03

[=1]

tüzet- Düzenlemek, düzeltmek.

(هموار کردن) *ol kim aña taşarruf kılmuş bolsalar ve anıñ yüzini **tüzetmiş** bolsalar kúbba teg bolğay (40b/08)*

(مستقیم کردن) *eger sindik ol kişiğe birseler sağık tapğay içegilerni **tüzetgey** (80b/09)*

2. Süslemek.

(اندام کردن) *ol cinsdin kim hakkāk anı yonup **tüzetgey** tağı ol kim anıñ yarımı tegirmi bolğay (19a/02)*

t.-gey 19a/02, 80b/09

t.-miş 40b/08

[=3]

tüzlük Düz olma, düzlük.

(راستی) *ve ol zümürüüd pārası memsūh ve ol tört gül şeklde ol **tüzlüg** birle yüz mişkaldın artuğrak bolğay (48b/07)*

t. 48b/07

t.+üni 19a/09

[=2]

tüzül- Düzenlemek, düzene girmek.

(نظام) *ol zarūretdin başqa bağlanmağay kim bu kün anlar tirligleri **tüzülge**(y) altun ve kümüş teg (77a/05)*

t.-gey 77a/05

[=1]

-U-

uç Uç nokta.

(سر) *yākūtını yaprak teg ağaç **uçına** bağlağaylar (40a/01)*

• **uç buçқақı** Uç noktası.

(زوایای قائمه) *kıyaş aydınlığı ol yirniñ uç buçkaķına ulaşsa ol yir içine kıyaş isiglikini artuķ kılur* (08a/05)

u. 8a/05

u.+ına 40a/01

u.+ındın 40a/06

u.+ını 14b/09

u.+larını 20b/02

u.+unı 14b/06

[=6]

uçağan Buharlaşmak.

(مصعد) *simābnıñ tabī'atı savuķ ve kuruğ turur ikinç derecede ve bağlağan taķı uçağan turur* (80b/05)

u. 80b/05

[=1]

uçmaķ (< Soğd. uşmaḥ) Cennet.

(بهشت) *tañrı ta'ālā buyurur uçmaķ hūrīleriniñ teşbihine ançaķlı ol kızlar yāķūt teg hem uşaq yinçü teg* (30a/09)

u. 30a/09

u.+da 30b/04

u.+nıñ 30b/02

[=3]

uçuz Ucuz.

(ارزان) *ānı yeti yüz illig altunğa satgın almiş çün uçuz alıp erdi yana uçuz sattı* (27a/08)

u. 27a/08, 27a/08

[=2]

ūd (< Ar. 'ūd) Öd ağacı ve bu ağacın odunundan elde edilen güzel kokulu tütsü.

(عود) *anıñ isi :otda: köp turğay ve onda anıñ isi evveldin āhırğa tegrü bir türlüg bolğay tamām köykince anıñ isi yaman bolmağay hāvīyī 'ūd taķı edgü bolğay* (97a/02)

• **hāvīyī 'ūd** Bir tür öd ağacı.

(عود خاوی) *tamām köykince anıñ isi yaman bolmağay hāvīyī 'ūd taķı edgü bolğay* (97a/02)

• **ķumārī 'ūd** Hindistan'ın kumar burnundan çıkarılan bir tür iyi ud.

(عود قمارى) *barça türlügdin edgüreki **ḡumārī** ʿūd bolğay kim barça edgü şıfāt anda cem^c turur* (97a/02)

u. 96b/08, 96b/09, 96b/09, 97a/02, 97a/02, 97a/03, 98a/05, 99a/01

[=8]

ʿūdī (< Ar. ʿūdī) Öd ağacı rengi.

(عودى) *munteg kara birle aq ortasında qarışmaq tüşse ʿūdī ekheb reng andın ḡāşıl bolğay* (12a/08)

u. 12a/08

[=1]

ʿuḡāb (< Ar. ʿuḡāb)

• **ʿuḡāb taşı** Kadın doğumunu kolaylaştırıcı bir tür taş.

(حجر عقاب) *faşl ʿuḡāb taşınıḡ menfa^catin bilmekde ve ol taşı turur kaçan ḡātunğa toğurmak küçey bolsa ol taşnı keltürseler āsān bolğay* (64b/06)

u. 64b/06

[=1]

ʿuḡūd (< Ar. ʿuḡūd) Sözleşme, akit.

(عقود) *ol nerse kim muḡa münāsib bolğay ma^cdenlerni taḡı ʿuḡūd ve kıymatnı yād kılğay* (12b/01)

a. 12b/01

[=1]

uḡuş Anlayış, feraset.

(سمع) *inşā'allāh ta^cālā kim uluğlar nazarına lāyık bolğay taḡı uḡuş ḡulaqları birle işitip sığa nazar kılğaylar* (02b/03)

u. 02b/03

[=1]

ulaş- Ulaşmak, erişmek.

(بيوستن) *ḡuyaş aydınlıḡı ol yirniḡ uç buḡḡaḡına ulaşa ol yir içine ḡuyaş isiglikini artuḡ kılur* (08a/05)

(.) *türlüḡ ḡab^cat sebebi birle iki nerse ulaşmaḡındın türlüḡ şıfatlıḡ peydā* (79a/04)

u.-maḡındın 79a/04

u.-sa 8a/05

[=1]

ulaştır- Birbirine eklemek, ulamak.

(.) *turgurup turur şan^catı birle havānı taķı ağır kıldı kudreti birle tağlarını taķı*

ulaşturdu (01b/07)

u.-turdı 01b/07

[=1]

ulğay- Büyümek.

(رفتنک کبزر) *aṇa ḥarezū 'l-ḥayyāt ayurlar yilannıñ inşesinde **ulğayur** meyli uzunluğğa ve li tegirmi ve tonuķ ranglıg bolğay* (63b/05)

u.-ur 63b/05

u.-ğınca 47a/06

[=2]

uluğ 1. Büyük.

(بزرک) *suwda körseler ol kendü özindin **uluğ** körüngey* (14b/05)

(درشت) *cevheri bar asrı körklüg pūlād cevheri teg kiçig **uluğ** ve izzetdin özge ḥāşşiyeti yok* (89b/08)

2. Büyükler, pirlar.

(بزرکوار) *inşā' allāh ta'ālā kim **uluğlar** nazarına lāyık bolğay* (02b/03)

(اشراف) *altun bilezük ve bizek pād-şāhlar üçün kılurlar taķı **uluğlar** üçün kılurlar* (77a/07)

3. Büyük, önemli.

(اعلى) *ol pād-şāhka kim emri **uluğ** turur* (06b/07)

4. Büyük, yüksek.

(.) *havānıñ tağayyurı sebebindin yā özge sebeblerdin **uluğ** tağlar men^ci teg tağ bolğay* (08b/06)

5. Hacimce büyük.

(بزرک) *neheng **uluğ** teñizniñ tüpine kaçkay* (12b/07)

6. Büyük ve heybetli.

(شکوه) *eger hemīşe özi birle tutsalar ḥalāyık köziñe **uluğ** ve haybatlıg körüngey* (42b/02)

7. Tanrının ululuk sıfatı.

(.) ***uluğ** tañrı tileki birle dehnec ḥāşşiyeti ol turur* (57b/04)

(معظم) *altun kılmayası ḥāşıl bolur köz dārūlarında **uluğ** rengi turur* (81b/08)

(عظیم) bir vakt ıltırım **uluğ** ıltıramış taķı ol yirde cevheri tapmışlar (86b/02)

• **uluğ ata Dede.**

(بن) bu kiteb muşannifi kim atı muhammed turur atası atı muhammed atasınıñ atası atı muhammed **uluğ atasıķa** hüseyin fūsī ayturlar (02a/02)

u. 2a/02, 6b/07, 8b/06, 12b/07, 14b/05, 15a/09, 22a/01, 22a/03, 22a/07, 25b/05, 30a/07, 34a/01, 37b/09, 39b/02, 42b/02, 43a/06, 44b/04, 46a/05, 46a/08, 50a/06, 50b/02, 51b/03, 52a/08, 52b/04, 52b/05, 55a/08, 57b/04, 59b/08, 60b/09, 66b/02, 69a/02, 75b/03, 81b/08, 82a/05, 82a/06, 86b/02, 87b/03, 87b/04, 88b/07, 89b/02, 89b/08, 90b/03, 90b/07, 91a/05, 93a/08, 93b/09, 94a/02, 94b/04, 95b/01

u.+lar 2b/03, 21a/08, 77a/07

u.+larındın 20b/08, 20b/09

[=53]

uluğlık (krş. uluğlık) Büyüklük.

(بزکی) üçünç ol kim kiçigli taķı **uluğlıkıya** tutar (15b/05)

u.+ıña 15b/05

[=1]

uluğluķ (krş. uluğlık) Büyüklük.

(بزکی) kaçan şekldin fāriğ bolsak söz **uluğluķda** ve kiçigliķde aytkay mız (19b/02)

(بزک تر) uluğ dānelerni ʿuyūn oķurlar ve yinçüdin kim dāneleri **uluğluķını** kim nişān birip tururlar (22a/03)

(عظمت و شکوه) bireri anı tutmaķ sebebindin **uluğluķumuz** ve haybatımız ħalāyık közinde düşmanlar közinde artuķ bolsun (78a/04)

2. Hacim, büyüklük.

(حجم) bu hesābca bir mişķāl altun şeklde ve **uluğluķda** tört deng ve bir mines sindik berāberince bolğay (43b/09)

u.+da 19b/02, 26a/09, 43b/06, 43b/09

u.+ımı 22a/03

u.+umuz 78a/04

[=6]

uluğraķ Daha büyük.

(بزک تر) yinçüler kim iki deng bolğay ve kıysı kim **uluğraķ** bolsa anı dürr oķurlar (21a/08)

(.) *anıñ ortasında bir uluğraq pāra bolğay ve munteg kiçigrek **uluğraq** bolur* (52b/02)

(حجم .. بزرک) *kaçan ol taş **uluğraq** bolsa uluğ temürni cezb kılğay* (60b/09)

u. 20a/09, 21a/08, 23a/05, 52b/01, 52b/02, 52b/03, 60b/02, 60b/02, 60b/09, 90b/08, 98b/03

[=10]

un Un.

(ارد) *bir mişāl taķı eger bir cezv **un** kılsalar ve bir cezv tögülmiş şeker bir cezv taķı yağ ve anı bişürseler hāş bir türlüg helvā bolğay* (07b/02)

u. 7b/02, 7b/04

[=3]

‘unşur (< Ar. ‘unşur) Öge, eleman.

(عناصر) *bu tört ‘unşur kim haķ ta‘ālā kudreti birle yaratıp turur* (3a/04)

(عنصر) *bu dūnya içindeki nerseler kim yaratıǵlıķ turur tört ‘unşurnı biriktirip turur* (03a/07)

(عنصری) *her ‘unşurda iki keyfiyet bar turur ve ikisi bir keyfiyette ortaķ tururlar* (4b/02)

u. 3a/04, 4a/07, 4b/02, 5b/05, 6a/08, 6b/02, 81a/09

u.+da 4b/02

u.+dın 6b/03

u.+nı 3a/07

u.+larnıñ 4b/01, 5a/07

[=12]

unutmaķlıķ

• **unutmaķlıķ ‘illeti** Unutkanlık hastalığı, alzaymır.

(نسیان) *anıñ hāşşiyetini ol turur kim yılan tişlegenge bağlasalar saǵlıķ tapķay ve zehr andın çıķğay ve **unutmaķlıķ ‘illetine** asrı edğü bolğay* (66b/09)

u. 66b/09

[=1]

ur Fitık, ur.

(غری) *eger kurğaşını yufkartıp **urğa** yaqsalar kim endāmda bolğay* (85a/07)

u.+ğa 85a/07

[=1]

ur- 1. Benzemek.

(زدن) *yinçüniñ rengi kaçan az sarılığa **urğay** yahşırak öggeyler* (16a/01)

(كوييدن) *barçadın edğüreki aq ranglıg turur kim sarılığa **urğay*** (58a/01)

(.) *anıñ edğüreki kızılı turur kim qaralığa **urğay*** (60b/04)

2. Vurmak, eklemek.

(زدن) *igneni sarmusağa soğaylar ve nāfağa **urğaylar** eger misk isini birse edgü turur*
(96a/02)

3. Vurmak, darbetmek.

(ضربت) *ikinç kün ħurmā ağaçını kördiler iki kisilmiş bir **urmak** birle kılıçniñ ağır*
zahmıdın terek birge turup ermiş (87a/04)

4. Çarpmak, vurmak.

(زدن) *çün ol bolsa ve tileseler kim burçaq ikinge **urmağay** ve ikinni ħarāb kılmağay*
(68b/08)

(دمند) *kaçan yıl **ursa** taş teg bağlanğay* (75a/02)

5. Sürmek, çalmak.

(دمند) *eger bir pāra izip lakve bolğan kişiniñ burunına **ursalar** edgü bolğay* (62b/08)

(زدن) *kaçan suw birle izseler süt teg aq bolğay ve tilge **ursalar** tiz ta^cm bar* (67a/07)

• **meniş ur-** Düşünmek.

(منش زدن) *her kim senbāzec özi birle tutsa ve aña köñül bulğanmağı ve **meniş urmak***
bolmağay (65a/09)

• **meşel ur-** Masal anlatmak.

(مثل زدن) *yāķütñi zulmātdın keltürüp tururlar iskender əhdinde ve (...) **meşeller***
urğaylar ve şi^rler keltürüp tururlar (45b/06)

• **nefes ur-** Nefes almak.

(نفس بر ارد) *taķı özini kemige salğay taķı bir niçe **nefes urğay** yaña kayra çomğay*
(15a/08)

(دم زدن) *ta əfn buħārlar andın çıkğay ve **nefes urmağa** āsān bolğay ve ölüm qorquğı*
bolmağay (44b/08)

• **rey ur-** Görüş bildirmek.

(رای زدن) *her kimerse ħāzrat mülāzımlarındın söz aydılar **rey urdılar*** (29b/02)

u.-dılar 29b/02

• **zahm ur-** Yaralamak.

(زخم زدن) *her kıysı ne kim zahm ursalar ve ma'elüm bolmağay kim ol zahmatdın halās tapar* (94a/05)

u.-ğay 15a/01, 15a/07, 15a/08, 16a/01, 16b/07, 16b/09, 17a/05, 17b/07, 36b/07, 38b/01, 58a/01, 58a/01, 60a/04, 60b/04, 66b/08, 73b/07, 83a/09, 95a/08, 96b/04, 97a/09, 97b/04

u.-ğaylar 45b/06, 96a/02

u.-mağa 44b/08

u.-mağay 68b/08

u.+mağ 65a/09, 87a/04

u.-mış 87a/03

u.-sa 70b/01, 74a/03, 75a/02, 82b/04

u.-salar 5b/08, 51a/08, 62b/08, 67a/07, 75a/05, 89a/06, 94a/05

u.-urlar 49b/01, 87b/05

[=42]

uruğ Soy, sülale.

(صحبہ) *şalavāt ayur mız örgerler üze yaratılğanlardın kim ol muħammed turur şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem uruğına kim arığ tururlar* (02a/01)

u.+ına 02a/01

[=1]

uruşna Yaralı.

(مجروحان) *anıñ hāşşiyyeti ol turur kim bir noħūd qadarınca kuşlar uruşna cerāhatlığ bolğanga birürürler* (94a/05)

u. 94a/05

[=1]

uşfur (< Ar. *uşfur*) Papatyagillerden bir çiçek, aspur.

(عصفر) *sarı yāķūt taķı türlüg bolur edğüreki mişmişī bolğay andın soñ mu'asferī kim az mu'asfer :ya'ni uşfur: güliñe oħşagay* (36b/04)

a. 36b/04

[=1]

ustād (< Far. *ustād*) 1. Usta, işin ehli kimse.

(اوستاد) *bir 'ālam cevheri ba(r) ustād ħakkāk.dın özge kılabılmegey* (31b/01)

(استاد) *niçe kim meşhūr mişāl turur ya'ni naqş taşda ta ol **ustād** anı tamamğa yetküirdi*
(49a/05)

2. Maharetli, becerikli.

(حاذق) *uluğ taşuqlardıñ turur ammā kerek kim **ustād** tabīb māhir kılğay* (93b/09)

u. 31b/01, 49a/05, 49a/07, 93b/09

u.+ğa 48b/09

[=5]

uşaq

• **uşaq yinçü** Mercan.

(مرجان) *uçmaq hūrüleriniñ teşbīhiñe ançaqlı ol kızlar yākūt teg hem **uşaq yinçü** teg ve
ni delīl bolğay mundın artuq* (30b/01)

• **altun uşaqlarını** Toz haldeki altın.

(زر ریزه) *eger simāb bolmasa erdi nerseni altunlamağa bolmağay erdi ve **altun**
uşaqlarını kāndın çıqarmağa bolmağay erdi* (80b/05)

u. 30b/01

u.+larını 80b/05

[=2]

uş- Geçmek.

(گذشت) *kaçan kiçe **uşkanda** tamām yirge batıp erdi ve eşeri qalmayın erdi* (86b/09)

u.-kanda 86b/09

[=1]

uvat- Ufalamak.

(خرده) *tiz nerseler sirke teg ve neşādur teg yinçüni **uvatqay** çürütkey* (24b/05)

u.-qay 24b/05

[=1]

uyan- Uyanmak.

(بیدار شدن) *kim ol kişi uyquda bolğay niçe kim ol taş anıñ birle bolsa **uyanmağay***
(71b/02)

u.-mağay 71b/02

[=1]

uyğur (ö.a) Uygur Türkleri, Karluk grubu.

(ايغر) *anıñ vāsıta birle yağmur ve qar ve burçaq ve yil kelgey ve **uyğurlar** ve türkler cemā'atı aña vākıf tururlar* (69a/09)

u.+lar 69a/09

[=1]

uyku Uyku.

(خواب) *eger kiçig oğlanlarğa bağlasalar yaman fi'ıl kılmağay ve yığlamağay ve **uykuda** korkmağay* (53a/05)

• **uyku taşı** Uyku getiren taşı.

(حجر نوم) *faşl **uyku taşı** hāşşiyetinde ve ol taşı turur asrı iri ot teg yaruqluq birür* (71a/08)

• **uykunıñ zıddı taşı** Uyku kaçırın taş.

(حجر ضد نوم) *faşl **uykunıñ zıddı taşınıñ** şıfatı ol taşı turur toprak ranglıg āz qaralığa meyli bar* (71b/02)

u. 71a/08, 76a/02

u.+da 53a/05, 71b/01, 88a/01

u.+ları 57a/02

u.+nıñ 71b/02

u.+sı 71b/04

[=8]

uykusuzluq Uykusuzluk.

(بی خواب) *elbette uykusı kelmegey **uykusuzluqđın** zaħmatda bolğay* (71b/04)

u.+dın 71b/04

[=1]

uyün (< Ar. *uyün*) Göz yuvarlaklığını andıran beyaz, parlak bir tür inci.

(عيون) *uluğ dānelerni **uyün** oqurlar ve yinçüdin kim dāneleri uluğluqını kim nişān birip tururlar* (22a/03)

u. 13b/06, 16a/09, 16b/02, 22a/02, 22a/03, 27b/02, 29a/01

[=7]

uzağı Eski, öncekiler.

(متقدم) *ba'zi üç mişķāl ayturlar taķı hiç **uzağı** cevherilerdin taķı soñgulardın hikāyet kılmayın* (27b/04)

u. 27b/04

[=1]

uzan- Bitmek, çıkmak.

(روييدن) *ol tağ üstünde cerāhat taşı biter çün kıyaş toluğ kılsa bir barmaq kadarınca*
uzanmış bolğay (46a/03)

u.-miş 46a/03

[=1]

uzan Su yolu.

(رود خانه) *anıñ maʿdeni tağda turur bādiye yirinde kandğa yawuq bir uzan turur kum*
ortasında ol kiçig pāralar tūtyā çıkar (72b/09)

u. 72b/09

[=1]

uzun 1. Uzun.

(طولانی) *teşüksüz ve ʿaybı bolmasa ve memsūh uzun bolsa bir miñ mişrī altunğa teggey*
(41b/01)

(طویل) *uzun zerāvendni mūm birle tutarlar nerūk (...) eblehlerge satarlar* (91b/09)

2. Dikdörtgen biçiminde.

(مستطیل) *horāsan biglerindin iligine bir pāra uzun kızıl yāķūt tüşmiş* (43a/07)

3. Zaman için uzun, fazla.

(دراز) *kıyaşnıñ şuʿlesi aña tegse bir uzun müddet taķı bu sebeb birle ol taşnıñ cezvleri*
zaʿıf bolur (11b/05)

4. Uzunlamasına.

(طول) *aña kara haqlar tartılmış bolğay uzınına inine ve yiltırağan bolğay* (67a/05)

u. 11b/05, 41b/01, 43a/07, 91b/09

u.+ına 67a/05

[=5]

uzunluķ (krş. uzunluķ) Uzunluk.

(استطالت) *bu sağınmaq yanlış turur ve zümürürdge kaşabāt ayturlar uzunluķı üçün ve*
koşlıķını oħşaturlar (45b/08)

u.+ı 45b/08

[=1]

uzunluķ (krş. uzunluķ) Uzunluk.

(الای) *kaçan anıñ uzunluķı bir qarışca bolğay anıñ şekli kaytkay* (90b/09)

u.+ğa 63b/05

u.+ı 90b/09

[=2]

uzunrağ Daha uzun.

(مستطیل) *anıñ bahāsı artuğ bolğay ve kerek kim **uzunrağ** bolğay* (46a/07)

(طولانی) *ba^{ez}i katında peykānī kim azğına **uzunrağ** bolğay edğürek tutarlar* (54b/03)

(دراز تر) *zibād cānvārı turur maçı teg ve bir pāra maçıdın uluğrağ ve kıyruğı **uzunrağ***
(98b/04)

u. 46a/07, 54b/03, 86b/02, 98b/04

[=4]

uźv (< Ar. *uźv*) Aza, organ.

(عضو) *köp kişiler anı balıq kulağı oğurlar anıñ zāhir **uźvları** taş turur* (71a/05)

• **titregen uźv** Titreyen organlar

(اعضاء مسترخی) *siñirlerge ziyān kılğay **titregen uźvlarga** islām kılğay* (76a/06)

u.+ını 81b/06

u.+ları 71a/05

u.+larındın 77b/08

u.+lerge 76a/06

[=4]

-Ü-

ü (krş. ve) (< Ar. *ü*) Ve.

(و) *ve şadaf içinde terbiyet tapar tağı neşv ü nümā ol mu‘ayyen hedge tegrü cemā‘atı*
ayturlar (13b/02)

ü. 3a/08, 13b/02

[=2]

üç Üç.

(سه) *özgelerde kim **üç** mişkaldın uluğrağ bolsa anlar kıyās birle alğaylar* (23a/04)

(ثلث) *bahā **üç** yarımısı kelgey ve gülnarīğa bahā on yarımınıñ yarımı tağı* (41b/06)

• **üçde bir** Üçte biri.

(ثلث) *kiñliki ve tarlıkıdın bahāsı yarımğa yā **üçde birge** yetgey* (24a/07)

• **üç köl tigenek** Bir çeşit bitki yā da savašta kullanılan ok?

(حسك) *söz elmāsını sınamaqda köp serler bolsa ve azraqı tört bolğay üç köl tigenekke oħşaş* (51a/06)

ü. 15a/08, 15b/04, 15b/05, 19b/05, 21a/05, 21b/05, 22a/04, 22b/08, 22b/09, 23a/01, 23a/03, 23a/04, 23a/06, 23a/08, 24a/02, 25a/08, 26b/01, 26b/08, 27a/07, 27b/04, 29a/01, 41a/04, 41a/06, 41b/06, 41b/08, 43b/09, 44a/01, 44a/03, 47a/01, 51a/06, 52a/09, 53b/01, 55b/05, 61b/04, 61b/06, 75a/03, 84a/09, 84b/02, 95a/04, 97b/05

ü.+de 24a/07

ü.+i 22b/06

[=41]

üçün İçin.

(زیرا كه) *otqa salmayınca altundın ayırabilmegeyler anıñ üçün kaçan mihekke ursa tört deng yawuq ʿiyarı bar* (82b/04)

(برای) *eger sınamaq üçün otqa salsalar sınağay* (39a/05)

(از بهر) *anıñ hāşşiyetini bāṭıl kılmağay anıñ üçün yād kıldım kim armağan uluğ pād-şāhlar hizmetına keltürürler* (94a/02)

(بجهت) *neçük kim şāh-vār anıñ üçün ayturlar ni kim yahşılık şıfatı bar erse anda cem^c bolğay* (16b/02)

(بسبب) *kuyaşka oħşaş bolur isti^cāretce ve hoşāb tiyü anıñ üçün ayturlar kim suwluğ turur* (16b/03)

(جهت) *anı teşmegeyler anı dārūlar üçün ve müferrihler üçün saklağaylar* (19b/08)

(از جهت) *anıñ üçün kim yinçüni tamām bahā birle satğaylar* (21a/02)

(از ان كه) *ol kişi derhāl helāk bolğay anıñ üçün kim köp cevherīleriniñ ʿādeti anteg bolğay* (39b/04)

(تا) *anıñ tigresinde taşlar yığğay nişān üçün kaçan kim irişse o(l) anıñ ʿalefi sarı bolğay* (91a/03)

ü. 2a/03, 2b/04, 2b/06, 2b/08, 3b/05, 3b/07, 4b/05, 4b/07, 5a/02, 5a/04, 15a/01, 15b/07, 16a/01, 16a/06, 16a/07, 16b/02, 16b/03, 16b/04, 16b/04, 19a/07, 19b/04, 19b/08, 19b/08, 20a/05, 21a/02, 21a/07, 21b/01, 28b/06, 28b/08, 30a/09, 30b/03, 34a/04, 34b/01, 39a/05, 39b/04, 42a/06, 42b/06, 45b/08, 49a/04, 51b/03, 51b/07, 52b/04, 54b/08, 56a/01, 59a/05, 64a/01, 69b/06, 77a/07, 77a/07, 78a/05, 79a/06, 82b/04, 88a/09, 88a/09, 91a/03, 94a/01, 96a/03, 97a/08

[=58]

üçünç Üçüncü.

(سيوم) **üçünç** ol kim kiçigligi taķı uluğlıķına tutar (15b/05)

(ثالث) eger sarılık kökdin artuķraķ bolsa **üçünç** türlüğ yaruķ yaşıl bolğay (12a/06)

ü. 2b/09, 12a/06, 15b/05, 16b/06, 17b/08, 18b/01, 20a/03, 20a/06, 42a/03, 58a/07,
78a/08

[=11]

ülüş Grup, bölük.

(قسم) ammā burunğı **ülüş** niçe türlüğ turur barçadın edğüreki ol erür (18a/07)

u. 18a/07

[=1]

ün Ses.

(اوز) zencır birle öz kelisyeler töpesindin aşķaylar eibādetleri vaktında temürdin ķamçı
bir aña ururlar hāyil **ünler** andın çıķğay (87b/05)

ü.+i 87b/07

ü.+ler 87b/05

[=2]

ünde- Çağırmaq, seslenmek.

(دايع) kudret şan'atı birle taķı **ündegen** turur ķullarnı ķapsanılmış rahmetiñe (01b/04)

ü.-gen 01b/04

[=1]

üst 1. Üst.

(سر) ikinç ğırbāl ol bolğay kim burunğı ğırbāl **üstünde** ķalmış bolğay (19b/09)

(سروی) bir ança taķı 'ud anıñ **üstine** ķoyğaylar yahşı ķarışķay (99a/01)

2. Görünen, dış yüz, dış taraf.

(ظاهر) şadaf hayvānı turur kim anıñ **üstünde** iki dafe bolğay (12b/09)

3. Bölge olarak, yukarı taraf.

(بالای) ol mağrib germseyrinde bolğay ve mışr şa'ıdiniñ **üstinde** ve astında taķı bar bir
niçe yerde (44a/06)

4. Üzerinde.

(زیر) ol kim bahāsındın ayturlar niçe kim altun ol dürrnüñ **üstine** ķoysalar (30a/04)

(بر) hāric sebebler birle havānıñ **üstünde** ğālib bolğay (05b/02)

5. Üstüne

(بزا) *bir ādem şūreti kılıp erdiler ve tizi **üstine** olturmuş ve tizlerini açuk koymuş*
(43b/02)

● **yir üstü** Yeryüzü.

(زمین) *ve **yir üstinde** rüzgār vāsıtası birle yirde kül bolğay* (83a/03)

ü.+inde 15a/05, 43b/02, 44a/06, 48b/05, 49b/06, 52a/03, 61a/03, 68b/04, 83a/03

ü.+ine 30a/04, 70a/06, 99a/01

ü.+ünde 5b/02, 12b/09, 19b/09, 46a/02

[=15]

üstün

● **üstün yüz** Görünen taraf.

(ظاهر) *katıg cevherlerniñ katıglıkındın anıñ **üstün yüzi** ħasta bolğay* (54a/04)

● **yirnin üstün yüzi** Yeryüzü.

(سطح مقعر) *otniñ öz yiri ayılıp turur **yirniñ üstün yüzi** ayılıp turur* (03b/04)

ü. 03b/04, 14a/01, 54a/04, 71b/03

[=4]

üstünki Üst, üst taraf.

(عليا كه) *ol ʿilāclar turur kim **üstünki** tirisi fesād tapmış bolğay andın kitergeyler*
(25b/03)

ü. 25b/03

[=1]

üze 1. Üzerine.

(على) *taķı anlar **üze** bolsun köp selām andın soñra eyle rivāyet kılur* (02a/02)

2. Hakkında.

(.) *biş faşl **üze** binā kılduķ* (03a/04)

3. Karşısında.

(بر) *her kişi kim özi birle tutsa vebāniñ ħastalıklardın īmen bolğay ve düşmanlar **üze***
mużaffer bolğay (62b/03)

● **üze kel-** Üstün gelmek.

(بر زبر آمدن) *ol söz kim yinçü altun **üze kel-megi*** (30a/06)

ü. 1b/06, 2a/01, 2a/02, 2b/04, 3a/04, 19a/01, 30a/06, 62b/03

ü.+sinde 3a/06

[=8]

üzre Üst, üstüne.

(بر) *taķı yipniñ uçını kemide muhkem kılğay taķı adakını yığaç **üzre** koğğay* (14b/09)

(سر) *iligini ol yipke urgay taķı suw **üzre** çıkğay* (15a/07)

(بر سر) *üçünç **üzre** turmuş bolsa törtünçike koyğaylar* (20a/07)

ü. 14b/09, 15a/07, 17a/07, 18b/09, 20a/07, 20a/08, 26b/05, 43b/01, 43b/02, 45b/03, 62b/02, 95a/01, 96b/09, 98b/09

[=14]

üzüm 1. Üzüm.

(انكور) *eger kurgaşını **üzüm** çöpiniñ ortasında koysalar kirşen peydā bolğay* (85a/02)

2. Bir tür iri kuru üzüm.

(مويز) *eger bir pāra tögülmüş tūtyā kim **üzüm** birle kim dānesin çıkarmış bolğaylar birge tögseler ve otķa yawuķ koyğaylar* (73a/05)

ü. 73a/05, 85a/02

[=2]

-V-

vācib (< Ar. *vācib*) Zorunlu ve önemli.

(واجب) *kim ḥalīfā ni kim anı vefā kıldı maña anıñ vefāsını saķlamak ve **vācib** turur* (62a/05)

• **vācibü'l-vücūd** (< Ar. *vācibü'l-vücūd*) Allah'ın varlığının zorunlu olması, zorunluluk sıfatı.

(واجب الوجود) ***vācibü'l-vücūd** tañrı ta'ālā turur* (03a/05)

v. 03a/05, 62a/05

[=2]

vāķıf (< Ar. *vāķıf*) Bilgili, vāķıf.

(واقف) *ol taşñıñ ḥaşaytı ol turur kim anıñ vāsıta birle yağmur ve ķar ve burçaķ ve yıl kelgey ve uyğurlar ve türkler cemā'atı aña **vāķıf** tururlar* (69a/09)

v. 38b/07, 69a/09

[=2]

vaķt (< Ar. *vaķt*) 1. Vakıt, zaman.

(وقت) *barça tācirlerdin ḥikāyet kıldı kim men bir **vaķt** mışrdā erdim* (44a/08)

(هنكام) *ol sebebdin kim bu **vaķt** teñizde ol yir kim say bolsa isig bolur* (12b/06)

2. Bazen, kimi zaman.

(کاهی) *yirge yapuşmuş kim ol yiri bolğay kim **vaḳtı** açılğay vaḳtı yumulğay* (13a/01)

3. Süre, müddet.

(مدت) *tütün yir içinde ḥādiṣ bolur ve çıḳmağay yir tapmas ve köp **vaḳt** kalğay ve ḥal kılınmağay* (78b/06)

4. Mevsim, dönem.

(موسم) *bu sebebdin maçı kemige kevürürler sıçkanlar def'i üçün kaçan kim çommāk **vaḳtı** keçti* (28b/06)

5. Çağ, devir.

(وقت) *mervānilerin devleti aşkanda ol dürr-i yetim ʿabbās ḥalifāları kolına tüşti ibnü 'l-ḥeşāş kim ol **vaḳtnıñ** cevherisi erdi* (27a/01)

• **çommaḳ vaḳtı** Denize girme zamanı.

(موسم غوص) *bu sebebdin maçı kemige kevürürler sıçkanlar def'i üçün kaçan kim **çommāk vaḳtı** keçti* (28b/06)

• **ʿibādet vaḳt** İbadet vakti.

(وقت تعبد) *her milleti **ʿibādet vaḳtında** anlarınñ bir türlüg ʿalāmetleri bar* (87b/01)

• **sefer vaḳtı** Yolculuk zamanı.

(وقت سفر) *sefer vaḳtında burunğı sünnet ḥükmince ol tıflğa ayttım* (28b/01)

v. 12b/06, 22a/09, 22b/04, 44a/08, 78b/06, 86b/02, 89a/01, 91b/01

v.+da 12b/04, 12b/05, 27b/06, 35b/05, 47b/01, 48a/09, 57b/06, 85b/03

v.+ı 13a/01, 13a/01, 28b/06

v.+ında 28b/01, 87b/01, 87b/05

v.+lar 55a/02

v.+ler 33b/09

v.+nıñ 27a/01, 41a/08

[=26]

vāşıl (< Ar. *vāşl*)

• **ḥaḳ civāriña vāşıl bol-** Ölmek

(بجوار حق پیوسته بودن) *bir kurla şeylān şehriñe yettim ol qarı ʿavret **ḥaḳ civāriña vāşıl bolup** erdi* (28b/01)

v. 28b/01

[=1]

vāsıta (< Ar. *vāsıta*) 1. Aracılığıyla.

(واسطه) *ol taşnıñ haşaytı ol turur kim anıñ vāsıta birle yağmur ve qar ve burçaq ve yıl kelgey* (69a/08)

2. Yöntem, yöntemiyle.

(تدبیر) *katıg cislerni topraq vāsıtası birle suw kılurlar* (06a/07)

3. Sayesinde, ‘den dolayı.

(واسطه) *eger temürni yā bakırni yā birincni tilesele kim altunlasalar nevşadur vāsıtası birle ağartabilgeyler* (76b/05)

• **vāsıta kıl-** Bir şey sayesinde meydana gelmek.

(واسطه سازند) *kaıysı kim bir dengdin iki dengge aşısa ‘uyün hisābındın bolğay ve anı kılādğa vāsıta kılğaylar* (22a/03)

v. 22a/03, 59b/05, 69a/08, 78a/01

v.+sı 6a/07, 69b/03, 76b/05, 79b/05, 83a/02, 83a/03, 83a/03

v.+sındın 9a/03, 73b/04, 77b/04

[=14]

ve (krş. ü) (< Ar. *ve*) 1. İki cümleyi bağlar.

(و) *suwluğ yinçüde suwsuzluğ nişāmi bolğay ve ol nişānga topraq tigeyle* (18a/05)

2. Benzer nitelikte olan şeyler anlatırken birbirinden ayırmak için kullanılır.

(و) *her yinçü kim āk suwluğ taqı tarāvatlıg bolğay taqı asrı tegirmi bolğay aña şāh-vār necm ve ‘uyün ve hoşāb ve mudahrec aytqaylar* (16a/09)

v. 1b/08, 1b/09, 1b/09, 2a/03, 2a/06, 2a/08, 2b/06, 3a/06, 3a/09, 3b/02, 3b/05, 4a/06, 4a/06, 4a/06, 4a/06, 4a/07, 4a/07, 4a/07, 4a/08, 4b/01, 4b/01, 4b/02, 4b/02, 4b/05, 4b/06, 4b/06, 4b/08, 5a/02, 5a/02, 5a/02, 5a/08, 5a/09, 5b/01, 5b/02, 5b/03, 5b/04, 5b/04, 5b/06, 5b/06, 5b/07, 5b/09, 6a/06, 6a/07, 6a/08, 6a/08, 6a/08, 6b/01, 6b/03, 6b/04, 6b/07, 6b/08, 7a/03, 7a/04, 7a/07, 7a/07, 7a/07, 7a/08, 7b/02, 7b/03, 7b/03, 7b/04, 7b/04, 7b/06, 7b/06, 7b/08, 7b/09, 7b/09, 8a/01, 8a/01, 8a/02, 8a/03, 8a/06, 8a/07, 8a/08, 8a/09, 8a/09, 8b/01, 8b/02, 8b/04, 9a/02, 9a/03, 9a/05, 9a/06, 9a/07, 9a/09, 9a/09, 9b/01, 9b/02, 9b/02, 9b/03, 9b/04, 9b/05, 9b/05, 9b/06, 9b/07, 9b/08, 9b/08, 10a/03, 10a/03, 10a/05, 10a/06, 10b/01, 10b/02, 10b/04, 10b/09, 11a/01, 11a/09, 11a/09, 11b/01, 11b/07, 12a/02, 12a/07, 12a/09, 12a/09, 12a/09, 12b/01, 12b/01, 12b/02, 12b/02, 12b/02, 12b/03, 12b/05, 12b/05, 12b/06, 12b/08, 12b/08, 12b/09, 12b/09, 13a/02, 13a/02, 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13a/06, 13a/07,

13a/07, 13a/08, 13a/08, 13b/01, 13b/03, 13b/05, 13b/07, 13b/07, 13b/07, 13b/08, 13b/08, 13b/09, 13b/09, 14a/02, 14a/02, 14a/04, 14a/05, 14a/05, 14a/06, 14a/07, 14a/07, 14b/02, 15a/02, 15b/02, 15b/08, 15b/08, 16a/04, 16a/05, 16a/09, 16a/09, 16a/09, 16a/09, 16a/09, 16b/01, 16b/02, 16b/02, 16b/03, 16b/05, 16b/07, 16b/08, 16b/09, 17a/01, 17a/01, 17a/02, 17a/06, 17a/07, 17a/07, 17a/08, 17a/09, 17a/09, 17a/09, 17b/02, 17b/06, 17b/08, 18a/01, 18a/01, 18a/05, 18a/09, 19a/02, 19a/03, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 19a/08, 19a/09, 19b/02, 19b/02, 19b/04, 19b/04, 19b/05, 19b/08, 20a/01, 20a/02, 20a/02, 20a/03, 20a/05, 20a/05, 20a/06, 20a/09, 20a/09, 20b/01, 20b/02, 20b/04, 20b/05, 20b/06, 20b/07, 20b/07, 20b/08, 20b/08, 20b/08, 20b/09, 20b/09, 21a/01, 21a/01, 21a/01, 21a/03, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/07, 21a/08, 21b/02, 21b/02, 21b/02, 21b/03, 21b/04, 21b/05, 21b/06, 21b/08, 21b/09, 21b/09, 21b/09, 22a/01, 22a/03, 22a/03, 22a/05, 22a/09, 22a/09, 22b/02, 22b/03, 22b/04, 22b/05, 22b/07, 22b/09, 23a/02, 23a/03, 23a/04, 23a/05, 23a/07, 23a/09, 23b/01, 23b/02, 23b/02, 23b/02, 23b/04, 23b/06, 23b/08, 23b/08, 23b/09, 23b/09, 24a/01, 24a/05, 24a/05, 24a/06, 24a/06, 24a/06, 24a/06, 24a/07, 24a/08, 24a/09, 24a/09, 24b/01, 24b/01, 24b/02, 24b/02, 24b/02, 24b/02, 24b/03, 24b/03, 24b/04, 24b/05, 24b/06, 24b/06, 24b/07, 24b/08, 24b/08, 24b/09, 25a/01, 25a/02, 25b/02, 25b/04, 25b/06, 25b/07, 25b/08, 25b/09, 26a/01, 26a/01, 26a/01, 26a/01, 26a/03, 26a/08, 26a/08, 26a/09, 26a/09, 26b/06, 26b/08, 26b/08, 27a/02, 27a/04, 27a/04, 27a/05, 27a/05, 27a/06, 27a/07, 27a/07, 27a/08, 27a/09, 27b/01, 27b/02, 27b/03, 27b/03, 27b/03, 27b/05, 27b/05, 27b/08, 27b/08, 28a/01, 28a/02, 28a/02, 28a/02, 28a/03, 28a/08, 28a/09, 28b/01, 28b/03, 28b/04, 28b/05, 28b/05, 28b/09, 29a/02, 29a/06, 29a/09, 29a/09, 29b/01, 29b/01, 29b/02, 29b/03, 29b/03, 29b/04, 29b/05, 29b/06, 29b/08, 29b/08, 29b/09, 29b/09, 30a/01, 30a/01, 30a/02, 30a/04, 30a/06, 30a/07, 30a/08, 30a/08, 30a/08, 30a/09, 30a/09, 30b/01, 30b/01, 30b/02, 30b/05, 30b/05, 30b/06, 30b/06, 30b/07, 30b/09, 30b/09, 30b/09, 31b/01, 31b/01, 31b/02, 31b/02, 31b/02, 31b/04, 31b/04, 31b/04, 31b/04, 31b/04, 31b/05, 31b/05, 31b/07, 31b/07, 31b/08, 31b/08, 32a/03, 32a/03, 32a/03, 32a/04, 32a/04, 32a/04, 32a/06, 32a/07, 32a/07, 32a/09, 32b/01, 32b/01, 32b/02, 32b/02, 32b/03, 32b/04, 32b/05, 32b/06, 32b/07, 32b/07, 32b/08, 32b/09, 33a/02, 33a/02, 33a/03, 33a/06, 33a/07, 33b/03, 33b/05, 33b/07, 34a/06, 34a/09, 34b/01, 34b/02, 34b/02, 34b/03, 34b/05, 34b/05, 34b/06, 34b/07, 34b/08, 34b/08, 34b/08, 34b/08, 35a/01,

35a/02, 35a/02, 35a/03, 35a/04, 35a/04, 35b/01, 35b/01, 35b/02, 35b/02, 35b/02,
35b/03, 35b/03, 35b/03, 35b/04, 35b/04, 35b/06, 35b/06, 35b/08, 35b/09, 36a/01,
36a/02, 36a/03, 36a/04, 36a/05, 36a/09, 36b/02, 36b/08, 36b/09, 37a/01, 37a/01,
37a/01, 37a/03, 37a/04, 37a/05, 37a/05, 37a/05, 37a/06, 37a/06, 37a/06, 37a/07,
37a/08, 37a/09, 37a/09, 37a/09, 37b/02, 37b/02, 37b/02, 37b/03, 37b/06, 37b/06,
37b/08, 37b/08, 37b/09, 38a/03, 38a/03, 38a/04, 38a/06, 38a/07, 38a/09, 38a/09,
38a/09, 38a/10, 38a/10, 38a/10, 38a/10, 38b/01, 38b/01, 38b/02, 38b/02, 38b/02,
38b/03, 38b/03, 38b/04, 38b/05, 38b/07, 38b/08, 38b/08, 38b/09, 38b/09, 38b/09,
38b/09, 39a/02, 39a/03, 39a/03, 39a/04, 39a/05, 39a/09, 39b/01, 39b/02, 39b/03,
39b/03, 39b/04, 39b/04, 39b/05, 40a/01, 40a/02, 40a/04, 40a/05, 40a/05, 40a/05,
40a/05, 40a/06, 40a/06, 40a/07, 40a/07, 40a/08, 40a/08, 40a/08, 40b/02, 40b/02,
40b/03, 40b/03, 40b/04, 40b/04, 40b/04, 40b/04, 40b/04, 40b/05, 40b/05, 40b/05,
40b/05, 40b/06, 40b/06, 40b/06, 40b/07, 40b/07, 40b/08, 40b/08, 40b/09, 40b/09,
40b/09, 41a/01, 41a/02, 41a/03, 41a/04, 41a/04, 41a/05, 41a/05, 41a/06, 41a/06,
41a/07, 41a/08, 41a/09, 41a/09, 41b/01, 41b/01, 41b/02, 41b/02, 41b/03, 41b/05,
41b/05, 41b/06, 41b/07, 41b/07, 41b/07, 41b/08, 41b/08, 41b/08, 41b/09, 41b/09,
41b/09, 42a/02, 42a/02, 42a/02, 42a/03, 42a/05, 42a/06, 42a/07, 42a/07, 42a/07,
42a/08, 42a/09, 42a/09, 42b/01, 42b/01, 42b/01, 42b/01, 42b/02, 42b/03, 42b/04,
42b/04, 42b/04, 42b/05, 42b/06, 42b/06, 42b/06, 42b/08, 42b/09, 42b/09, 43a/02,
43a/03, 43a/04, 43a/06, 43a/08, 43b/02, 43b/02, 43b/02, 43b/03, 43b/05, 43b/06,
43b/06, 43b/06, 43b/07, 43b/08, 43b/08, 43b/09, 43b/09, 43b/09, 44a/01, 44a/01,
44a/01, 44a/02, 44a/02, 44a/02, 44a/03, 44a/03, 44a/04, 44a/04, 44a/04, 44a/04,
44a/04, 44a/06, 44a/06, 44a/06, 44a/06, 44a/06, 44a/08, 44b/02, 44b/03, 44b/04, 44b/04,
44b/05, 44b/05, 44b/06, 44b/07, 44b/07, 44b/08, 44b/08, 44b/09, 45a/01, 45a/02,
45a/02, 45a/03, 45a/04, 45a/04, 45a/06, 45a/06, 45a/07, 45a/07, 45a/08, 45a/08,
45a/09, 45a/09, 45b/01, 45b/01, 45b/02, 45b/02, 45b/03, 45b/04, 45b/04, 45b/04,
45b/05, 45b/05, 45b/06, 45b/07, 45b/07, 45b/08, 45b/08, 45b/09, 46a/01, 46a/02,
46a/03, 46a/04, 46a/04, 46a/06, 46a/06, 46a/06, 46a/07, 46a/08, 46b/01, 46b/01,
46b/02, 46b/02, 46b/03, 46b/03, 46b/04, 46b/04, 46b/04, 46b/05, 46b/06, 46b/06,
46b/06, 46b/07, 46b/08, 46b/08, 46b/08, 46b/09, 46b/09, 47a/02, 47a/02, 47a/03,
47a/04, 47a/04, 47a/04, 47a/05, 47a/08, 47a/08, 47a/08, 47a/08, 47a/09, 47b/01,
47b/02, 47b/02, 47b/04, 47b/07, 47b/07, 47b/08, 47b/09, 47b/09, 48a/01, 48a/02,

48a/03, 48a/03, 48a/04, 48a/05, 48a/07, 48a/09, 48b/01, 48b/02, 48b/02, 48b/03, 48b/03, 48b/03, 48b/03, 48b/04, 48b/04, 48b/04, 48b/05, 48b/06, 48b/07, 48b/07, 48b/08, 48b/08, 49a/01, 49a/01, 49a/02, 49a/02, 49a/04, 49a/04, 49a/06, 49a/06, 49a/09, 49a/09, 49b/01, 49b/03, 49b/03, 49b/04, 49b/05, 49b/05, 49b/05, 49b/06, 49b/08, 50a/01, 50a/02, 50a/04, 50a/06, 50a/06, 50a/08, 50a/08, 50a/09, 50a/09, 50a/09, 50b/01, 50b/01, 50b/02, 50b/03, 50b/06, 50b/07, 50b/07, 50b/07, 50b/08, 50b/08, 50b/08, 50b/09, 50b/09, 51a/01, 51a/03, 51a/03, 51a/03, 51a/03, 51a/03, 51a/05, 51a/05, 51a/05, 51a/05, 51a/06, 51a/07, 51a/07, 51a/08, 51a/08, 51a/09, 51a/09, 51a/09, 51a/09, 51b/03, 51b/05, 51b/05, 51b/05, 51b/05, 51b/06, 51b/07, 51b/07, 51b/08, 51b/08, 51b/09, 51b/09, 51b/09, 52a/01, 52a/01, 52a/01, 52a/01, 52a/02, 52a/02, 52a/02, 52a/03, 52a/04, 52a/05, 52a/06, 52a/08, 52a/08, 52a/08, 52a/09, 52a/09, 52a/09, 52a/09, 52a/09, 52b/01, 52b/02, 52b/03, 52b/03, 52b/03, 52b/04, 52b/06, 52b/07, 52b/07, 52b/07, 52b/07, 52b/08, 52b/08, 52b/08, 52b/09, 53a/02, 53a/03, 53a/04, 53a/04, 53a/05, 53a/05, 53a/05, 53a/05, 53a/06, 53a/06, 53a/06, 53a/07, 53a/08, 53a/08, 53a/09, 53a/09, 53a/09, 53a/09, 53b/01, 53b/01, 53b/01, 53b/01, 53b/02, 53b/03, 53b/03, 53b/04, 53b/04, 53b/04, 53b/04, 53b/04, 53b/05, 53b/06, 53b/06, 53b/07, 53b/07, 53b/08, 53b/08, 53b/09, 53b/09, 54a/01, 54a/01, 54a/01, 54a/02, 54a/03, 54a/03, 54a/03, 54a/04, 54a/05, 54a/05, 54a/05, 54a/06, 54a/06, 54a/07, 54a/07, 54a/07, 54a/08, 54a/08, 54a/08, 54a/09, 54a/09, 54a/09, 54a/09, 54b/01, 54b/02, 54b/02, 54b/03, 54b/03, 54b/04, 54b/04, 54b/04, 54b/04, 54b/05, 54b/05, 54b/06, 54b/06, 54b/06, 54b/07, 54b/07, 54b/07, 54b/09, 54b/09, 55a/01, 55a/01, 55a/02, 55a/02, 55a/04, 55a/04, 55a/04, 55a/05, 55a/06, 55a/06, 55a/07, 55a/07, 55a/08, 55b/01, 55b/02, 55b/03, 55b/03, 55b/03, 55b/03, 55b/04, 55b/04, 55b/05, 55b/05, 55b/06, 55b/06, 55b/06, 55b/07, 55b/07, 55b/08, 55b/08, 56a/01, 56a/01, 56a/01, 56a/01, 56a/01, 56a/01, 56a/02, 56a/02, 56a/03, 56a/03, 56a/03, 56a/03, 56a/03, 56a/04, 56a/04, 56a/04, 56a/05, 56a/05, 56a/05, 56a/06, 56a/07, 56a/07, 56a/07, 56a/08, 56a/08, 56a/09, 56a/09, 56b/01, 56b/02, 56b/02, 56b/02, 56b/02, 56b/03, 56b/04, 56b/05, 56b/05, 56b/05, 56b/06, 56b/06, 56b/06, 56b/07, 56b/08, 56b/08, 56b/09, 56b/09, 56b/09, 56b/09, 57a/01, 57a/02, 57a/02, 57a/03, 57a/04, 57a/04, 57a/05, 57a/05, 57a/05, 57a/06, 57a/06, 57a/07, 57a/07, 57a/07, 57a/07, 57a/09, 57a/09, 57a/09, 57a/09, 57b/01, 57b/01, 57b/02, 57b/02, 57b/02, 57b/02, 57b/03, 57b/03, 57b/03, 57b/04, 57b/05,

57b/05, 57b/06, 57b/06, 57b/07, 57b/07, 57b/08, 57b/08, 57b/09, 57b/09, 57b/09,
57b/09, 57b/09, 58a/01, 58a/01, 58a/01, 58a/02, 58a/02, 58a/03, 58a/03, 58a/05,
58a/05, 58a/06, 58a/06, 58a/07, 58a/07, 58a/08, 58a/08, 58a/09, 58a/09, 58b/01,
58b/01, 58b/01, 58b/02, 58b/02, 58b/02, 58b/03, 58b/03, 58b/04, 58b/04, 58b/04,
58b/05, 58b/05, 58b/05, 58b/05, 58b/06, 58b/06, 58b/07, 58b/07, 58b/07, 58b/08,
58b/08, 58b/09, 58b/09, 58b/09, 59a/01, 59a/02, 59a/03, 59a/03, 59a/03, 59a/05,
59a/06, 59a/08, 59a/09, 59a/09, 59a/09, 59b/01, 59b/01, 59b/01, 59b/01, 59b/01,
59b/03, 59b/04, 59b/04, 59b/05, 59b/05, 59b/06, 59b/06, 59b/06, 59b/06, 59b/07,
59b/07, 59b/07, 59b/08, 59b/08, 59b/08, 59b/08, 59b/08, 59b/08, 59b/09, 60a/01, 60a/01,
60a/01, 60a/01, 60a/02, 60a/02, 60a/02, 60a/03, 60a/03, 60a/04, 60a/04, 60a/05,
60a/06, 60a/06, 60a/06, 60a/06, 60a/06, 60a/07, 60a/08, 60a/08, 60a/08, 60a/08,
60a/08, 60a/09, 60a/09, 60a/09, 60b/01, 60b/02, 60b/02, 60b/02, 60b/03, 60b/03,
60b/04, 60b/04, 60b/05, 60b/06, 60b/07, 60b/08, 60b/08, 61a/01, 61a/05, 61a/07,
61a/08, 61a/08, 61a/08, 61a/09, 61b/01, 61b/01, 61b/03, 61b/03, 61b/03, 61b/04,
61b/04, 61b/04, 61b/05, 61b/05, 61b/05, 61b/05, 61b/07, 61b/07, 61b/08, 62a/01,
62a/02, 62a/02, 62a/02, 62a/02, 62a/03, 62a/05, 62a/06, 62a/06, 62a/07, 62a/09,
62a/09, 62a/09, 62b/01, 62b/01, 62b/02, 62b/03, 62b/03, 62b/04, 62b/04, 62b/05,
62b/05, 62b/05, 62b/06, 62b/07, 62b/07, 62b/07, 62b/07, 62b/08, 62b/09, 62b/09,
62b/09, 63a/01, 63a/02, 63a/02, 63a/05, 63a/05, 63a/06, 63a/07, 63a/07, 63a/07,
63a/08, 63a/08, 63a/09, 63a/09, 63a/09, 63b/01, 63b/01, 63b/02, 63b/02, 63b/03,
63b/03, 63b/04, 63b/04, 63b/04, 63b/05, 63b/05, 63b/06, 63b/07, 63b/08, 63b/08,
63b/09, 63b/09, 64a/01, 64a/02, 64a/02, 64a/03, 64a/03, 64a/06, 64a/07, 64a/07,
64a/08, 64a/08, 64a/08, 64a/09, 64a/09, 64a/09, 64a/09, 64b/01, 64b/01, 64b/03,
64b/04, 64b/05, 64b/05, 64b/05, 64b/06, 64b/07, 64b/08, 64b/08, 64b/09, 65a/02,
65a/03, 65a/03, 65a/04, 65a/04, 65a/04, 65a/05, 65a/06, 65a/06, 65a/06, 65a/06,
65a/07, 65a/07, 65a/07, 65a/08, 65a/09, 65a/09, 65b/01, 65b/02, 65b/02, 65b/02,
65b/03, 65b/04, 65b/04, 65b/04, 65b/04, 65b/05, 65b/05, 65b/06, 65b/06, 65b/07,
65b/07, 65b/07, 65b/08, 65b/08, 66a/01, 66a/01, 66a/02, 66a/02, 66a/03, 66a/03,
66a/04, 66a/04, 66a/04, 66a/04, 66a/05, 66a/06, 66a/08, 66a/08, 66a/08, 66a/09,
66a/09, 66a/09, 66b/02, 66b/02, 66b/03, 66b/03, 66b/03, 66b/03, 66b/05, 66b/05,
66b/06, 66b/06, 66b/07, 66b/07, 66b/08, 66b/08, 66b/09, 66b/09, 66b/09, 67a/02,
67a/02, 67a/02, 67a/03, 67a/03, 67a/04, 67a/04, 67a/04, 67a/05, 67a/05, 67a/06,

67a/07, 67a/09, 67b/01, 67b/01, 67b/01, 67b/02, 67b/02, 67b/03, 67b/03, 67b/04,
67b/04, 67b/05, 67b/05, 67b/05, 67b/06, 67b/06, 67b/06, 67b/06, 67b/09, 68a/01,
68a/01, 68a/01, 68a/03, 68a/04, 68a/05, 68a/06, 68a/06, 68a/06, 68a/06, 68a/07,
68a/07, 68a/07, 68a/07, 68a/08, 68a/08, 68a/09, 68b/01, 68b/01, 68b/02, 68b/02,
68b/02, 68b/03, 68b/03, 68b/05, 68b/05, 68b/05, 68b/06, 68b/06, 68b/07, 68b/07,
68b/08, 68b/08, 68b/09, 68b/09, 69a/01, 69a/03, 69a/04, 69a/05, 69a/06, 69a/06,
69a/06, 69a/06, 69a/08, 69a/08, 69a/08, 69a/08, 69a/09, 69a/09, 69a/09, 69a/09,
69b/01, 69b/01, 69b/01, 69b/02, 69b/02, 69b/03, 69b/04, 69b/04, 69b/05, 69b/06,
69b/06, 69b/06, 70a/01, 70a/01, 70a/03, 70a/04, 70a/04, 70a/04, 70a/05, 70a/05,
70a/06, 70a/06, 70a/07, 70a/07, 70a/08, 70a/09, 70b/01, 70b/03, 70b/03, 70b/03,
70b/04, 70b/05, 70b/05, 70b/08, 70b/08, 70b/09, 70b/09, 71a/01, 71a/02, 71a/03,
71a/03, 71a/03, 71a/04, 71a/04, 71a/05, 71a/05, 71a/06, 71a/07, 71a/08, 71a/08,
71b/01, 71b/02, 71b/03, 71b/05, 71b/05, 71b/06, 71b/07, 71b/07, 71b/07, 71b/08,
71b/09, 72a/01, 72a/01, 72a/01, 72a/02, 72a/02, 72a/02, 72a/03, 72a/03, 72a/03,
72a/04, 72a/04, 72a/06, 72a/06, 72a/07, 72a/07, 72a/08, 72a/08, 72a/09, 72a/09,
72b/01, 72b/01, 72b/01, 72b/02, 72b/02, 72b/02, 72b/02, 72b/02, 72b/03, 72b/03,
72b/04, 72b/05, 72b/05, 72b/07, 72b/08, 72b/08, 72b/08, 72b/09, 73a/01, 73a/01,
73a/01, 73a/01, 73a/02, 73a/02, 73a/02, 73a/03, 73a/03, 73a/03, 73a/05, 73a/05,
73a/05, 73a/06, 73a/07, 73a/07, 73a/07, 73a/07, 73a/08, 73a/08, 73a/08, 73a/09,
73a/09, 73b/01, 73b/01, 73b/01, 73b/02, 73b/02, 73b/03, 73b/03, 73b/04, 73b/04,
73b/05, 73b/05, 73b/05, 73b/05, 73b/05, 73b/06, 73b/07, 73b/08, 73b/09, 74a/01,
74a/01, 74a/01, 74a/02, 74a/02, 74a/03, 74a/03, 74a/03, 74a/03, 74a/04, 74a/04,
74a/05, 74a/05, 74a/06, 74a/06, 74a/07, 74a/08, 74a/08, 74a/09, 74a/09, 74b/01,
74b/01, 74b/02, 74b/02, 74b/02, 74b/02, 74b/03, 74b/04, 74b/05, 74b/05, 74b/05,
74b/05, 74b/05, 74b/06, 74b/07, 74b/07, 74b/08, 74b/09, 74b/09, 74b/09, 74b/09,
74b/09, 75a/01, 75a/01, 75a/02, 75a/02, 75a/03, 75a/03, 75a/04, 75a/04, 75a/06,
75a/06, 75a/06, 75a/07, 75a/09, 75a/09, 75b/01, 75b/01, 75b/01, 75b/01, 75b/02,
75b/03, 75b/03, 75b/04, 75b/04, 75b/05, 75b/05, 75b/05, 75b/06, 75b/06, 75b/06,
75b/07, 75b/07, 75b/07, 75b/08, 75b/08, 75b/08, 75b/09, 75b/09, 75b/09, 76a/01,
76a/03, 76a/03, 76a/04, 76a/05, 76a/05, 76a/05, 76a/05, 76a/06, 76a/07, 76a/08,
76a/08, 76a/09, 76b/01, 76b/01, 76b/01, 76b/02, 76b/02, 76b/03, 76b/03, 76b/04,
76b/05, 76b/06, 76b/06, 76b/07, 76b/07, 76b/09, 77a/01, 77a/01, 77a/02, 77a/02,

77a/05, 77a/05, 77a/06, 77a/06, 77a/07, 77a/07, 77a/07, 77a/08, 77a/08, 77a/08,
77a/09, 77a/09, 77a/09, 77b/01, 77b/01, 77b/02, 77b/02, 77b/03, 77b/03, 77b/04,
77b/04, 77b/04, 77b/05, 77b/05, 77b/05, 77b/05, 77b/05, 77b/05, 77b/06, 77b/06,
77b/06, 77b/06, 77b/07, 77b/07, 77b/07, 77b/07, 77b/08, 77b/08, 77b/09, 77b/09,
77b/09, 77b/09, 77b/09, 77b/09, 78a/01, 78a/01, 78a/01, 78a/01, 78a/01, 78a/02,
78a/02, 78a/03, 78a/03, 78a/03, 78a/04, 78a/04, 78a/04, 78a/05, 78a/05, 78a/05,
78a/05, 78a/06, 78a/06, 78a/07, 78a/07, 78a/08, 78b/01, 78b/01, 78b/03, 78b/03,
78b/03, 78b/04, 78b/04, 78b/05, 78b/05, 78b/05, 78b/05, 78b/05, 78b/06, 78b/06,
78b/06, 78b/06, 78b/07, 78b/07, 78b/08, 78b/09, 79a/01, 79a/02, 79a/03, 79a/06,
79a/06, 79a/07, 79a/08, 79a/09, 79a/09, 79b/01, 79b/01, 79b/01, 79b/01, 79b/02,
79b/03, 79b/04, 79b/04, 79b/05, 79b/07, 79b/07, 79b/07, 79b/08, 79b/08, 79b/08,
79b/09, 79b/09, 80a/02, 80a/02, 80a/03, 80a/03, 80a/04, 80a/04, 80a/05, 80a/05,
80a/06, 80a/07, 80a/07, 80a/08, 80a/08, 80a/09, 80a/09, 80b/01, 80b/01, 80b/01,
80b/02, 80b/02, 80b/03, 80b/04, 80b/04, 80b/04, 80b/05, 80b/05, 80b/06, 80b/06,
80b/07, 80b/07, 80b/07, 80b/09, 80b/09, 81a/01, 81a/02, 81a/04, 81a/04, 81a/04,
81a/05, 81a/05, 81a/06, 81a/07, 81a/07, 81a/07, 81a/07, 81a/08, 81a/08, 81a/08,
81a/09, 81b/01, 81b/01, 81b/01, 81b/02, 81b/03, 81b/03, 81b/04, 81b/04, 81b/05,
81b/06, 81b/06, 81b/06, 81b/07, 81b/07, 81b/08, 81b/08, 81b/08, 82a/01, 82a/01,
82a/01, 82a/01, 82a/03, 82a/04, 82a/04, 82a/05, 82a/06, 82a/07, 82a/08, 82a/08,
82a/09, 82a/09, 82b/01, 82b/05, 82b/05, 82b/06, 82b/06, 82b/06, 82b/06, 82b/06,
82b/07, 82b/07, 82b/07, 82b/08, 82b/08, 82b/08, 82b/08, 82b/09, 82b/09, 82b/09,
83a/01, 83a/01, 83a/02, 83a/02, 83a/02, 83a/02, 83a/03, 83a/03, 83a/03, 83a/03,
83a/05, 83a/05, 83a/05, 83a/06, 83a/07, 83a/07, 83a/08, 83a/09, 83a/09, 83b/01,
83b/02, 83b/02, 83b/03, 83b/03, 83b/03, 83b/04, 83b/04, 83b/05, 83b/05, 83b/06,
83b/06, 83b/07, 83b/08, 83b/08, 83b/09, 84a/01, 84a/01, 84a/02, 84a/03, 84a/04,
84a/05, 84a/05, 84a/05, 84a/06, 84a/06, 84a/06, 84a/07, 84a/07, 84a/08, 84a/08,
84a/09, 84a/09, 84a/09, 84b/01, 84b/01, 84b/01, 84b/03, 84b/03, 84b/04, 84b/04,
84b/05, 84b/05, 84b/06, 84b/07, 84b/07, 84b/07, 84b/07, 84b/08, 84b/09, 84b/09,
84b/09, 84b/09, 85a/01, 85a/02, 85a/04, 85a/04, 85a/05, 85a/06, 85a/06, 85a/06,
85a/07, 85a/08, 85a/08, 85a/09, 85a/09, 85a/09, 85b/01, 85b/01, 85b/01, 85b/02,
85b/02, 85b/03, 85b/04, 85b/04, 85b/04, 85b/05, 85b/05, 85b/06, 85b/06, 85b/07,
85b/07, 85b/08, 85b/08, 85b/09, 86a/01, 86a/02, 86a/04, 86a/04, 86a/05, 86a/05,

86a/07, 86a/07, 86a/08, 86a/09, 86a/09, 86b/01, 86b/04, 86b/04, 86b/04, 86b/05,
86b/05, 86b/07, 86b/08, 86b/09, 87a/03, 87a/03, 87a/03, 87a/03, 87a/05, 87a/06,
87a/07, 87a/07, 87a/08, 87a/08, 87a/09, 87a/09, 87a/09, 87a/09, 87a/09, 87a/09,
87b/02, 87b/02, 87b/04, 87b/05, 87b/06, 87b/06, 87b/06, 87b/08, 87b/08, 88a/01,
88a/01, 88a/03, 88a/04, 88a/05, 88a/06, 88a/07, 88a/07, 88a/07, 88a/08, 88a/08,
88a/09, 88b/01, 88b/02, 88b/03, 88b/04, 88b/04, 88b/05, 88b/05, 88b/05, 88b/06,
88b/06, 88b/07, 88b/07, 88b/08, 88b/08, 88b/09, 88b/09, 89a/01, 89a/01, 89a/02,
89a/02, 89a/03, 89a/05, 89a/05, 89a/06, 89a/06, 89a/06, 89a/07, 89a/09, 89a/09,
89b/01, 89b/01, 89b/01, 89b/01, 89b/02, 89b/02, 89b/02, 89b/03, 89b/03, 89b/04,
89b/05, 89b/06, 89b/06, 89b/07, 89b/07, 89b/08, 89b/08, 89b/09, 90a/01, 90a/01,
90a/02, 90a/02, 90a/02, 90a/04, 90a/04, 90a/05, 90a/05, 90a/05, 90a/06, 90a/06,
90a/07, 90a/08, 90a/08, 90a/08, 90a/08, 90a/09, 90a/09, 90a/09, 90b/01, 90b/01,
90b/02, 90b/02, 90b/02, 90b/06, 90b/06, 90b/07, 90b/08, 90b/09, 91a/01, 91a/01,
91a/04, 91a/06, 91a/06, 91a/07, 91a/08, 91a/08, 91a/09, 91b/01, 91b/01, 91b/02,
91b/02, 91b/02, 91b/03, 91b/03, 91b/04, 91b/04, 91b/07, 92a/01, 92a/02, 92a/05,
92a/05, 92a/05, 92a/05, 92a/06, 92a/06, 92a/07, 92a/07, 92a/07, 92a/08, 92a/08,
92a/09, 92a/09, 92b/01, 92b/01, 92b/01, 92b/01, 92b/02, 92b/02, 92b/03, 92b/03,
92b/04, 92b/04, 92b/04, 92b/04, 92b/05, 92b/07, 92b/07, 92b/07, 92b/09, 93a/01,
93a/01, 93a/01, 93a/02, 93a/03, 93a/03, 93a/04, 93a/05, 93a/06, 93a/08, 93b/02,
93b/04, 93b/06, 93b/06, 93b/06, 93b/07, 93b/08, 93b/09, 93b/09, 93b/09, 94a/02,
94a/02, 94a/04, 94a/05, 94a/06, 94a/08, 94a/08, 94a/09, 94b/01, 94b/01, 94b/01,
94b/03, 94b/05, 94b/05, 94b/07, 94b/07, 94b/09, 95a/01, 95a/02, 95a/02, 95a/03,
95a/04, 95a/04, 95a/05, 95a/05, 95a/05, 95a/06, 95a/06, 95a/06, 95a/07, 95a/07,
95a/07, 95a/08, 95a/09, 95a/09, 95b/01, 95b/01, 95b/02, 95b/03, 95b/03, 95b/05,
95b/06, 95b/07, 95b/07, 95b/08, 95b/08, 95b/09, 96a/01, 96a/01, 96a/02, 96a/02,
96a/03, 96a/04, 96a/05, 96a/05, 96a/06, 96a/06, 96a/07, 96a/08, 96a/08, 96a/09,
96a/09, 96b/01, 96b/01, 96b/01, 96b/02, 96b/02, 96b/02, 96b/03, 96b/03, 96b/04,
96b/05, 96b/05, 96b/06, 96b/06, 96b/07, 96b/07, 96b/08, 96b/08, 96b/09, 96b/09,
97a/01, 97a/01, 97a/03, 97a/03, 97a/03, 97a/03, 97a/04, 97a/05, 97a/05, 97a/05,
97a/06, 97a/08, 97a/09, 97b/01, 97b/01, 97b/02, 97b/03, 97b/04, 97b/04, 97b/05,
97b/05, 97b/05, 97b/07, 97b/07, 97b/07, 97b/08, 98a/01, 98a/01, 98a/01, 98a/02,
98a/02, 98a/02, 98a/02, 98a/03, 98a/04, 98a/04, 98a/04, 98a/04, 98a/04, 98a/05,

98a/05, 98a/05, 98a/05, 98a/06, 98a/06, 98a/07, 98a/07, 98a/08, 98a/09, 98a/09,
98a/09, 98a/09, 98b/01, 98b/01, 98b/02, 98b/02, 98b/02, 98b/02, 98b/02, 98b/03,
98b/03, 98b/04, 98b/04, 98b/04, 98b/05, 98b/05, 98b/06, 98b/06, 98b/07, 98b/07,
98b/08, 98b/08, 98b/09, 98b/09, 99a/01, 99a/01, 99a/01

[=2413]

vebā (< Ar. *vebā*) Veba hastalığı.

(ويا) *her kişi kim özi birle tutsa vebānıñ hastalıklardan ĩmen bolğay* (62b/03)

v.+nıñ 62b/03

[=1]

vech (< Ar. *vech*) Sebep, vesile.

(وجه) *ol yetīm dürr ol turur ve aña iki vechdin yetīm ayurlar biri ol kim tiñi yoğ erdi*

(30a/01)

v.+de 30a/04

v.+din 30a/01, 81a/05

[=3]

vefā (< Ar. *vefā*) Dostluk ve bağılılık.

(وفا) *anıñ vefāsını saqlamağ ve vacib turur* (62a/05)

• **vefā kııl**- Dostluk göstermek, güvenmek.

(وفا بود) *kaçan rümğa yetti ol iletgen kişilerge ayttı kim halifā ni kim anı vefā kııldı*

(62a/05)

v. 62a/05

v.+sını 62a/05

[=2]

verdī (< Ar. *verdī*) 1. Bir tür pembe inci.

(وردی) *üçünç verdī bolğay ve anıñ sarılıkı az bolğay kim kızıl rengine urğay yawuğ
yinçüniñ yahşırakıña verdī bolğay* (16b/07)

2. Bir tür pembe renkte yakut.

(وردی) *törtinç tabağa verdī turur kim anıñ rengi kızıl gilge oğşagay ve bu türlüg köprek
bolğay ve bir ançasınıñ rengi köklükke oğşagay* (35a/03)

v. 16b/06, 16b/07, 35a/03, 58a/09

v.+nıñ 41b/07

[=5]

vesme (< Ar. *vesme*) Rastık, göze çekilen boya.

(وسمه) *bıçağ destelerini reng kılğaylar vesme birle anteg reng tutkay* (89b/04)

v. 89b/04

[=1]

vezn (< Ar. *vezn*) Ağırılık.

(وزن) *hişām ol yinçüni aña bahşladı anıñ veznü üç mişkāl ermiş* (26b/07)

• **vezn kıl-** Tartmak.

(وزن کردن) *ol çakñıñ iktizāsınca ve hārnu taķı vezn kılğaylar on bir mişkālđın otuz mişkālğa tegrü* (22b/02)

• **veznı ‘aķđ** Yaklaşık 6 gram gelen incilerden oluşan kolye.

(عقد وزنی) *veznde aña veznı ‘aķđ tigeyle ve andın soñra şaştı kim edğürekini yana ewürmiş bolğaylar* (20b/05)

v. 22b/02, 23b/03, 37a/01, 37b/06

v.+de 20b/05, 20b/07, 23a/08, 23b/05, 23b/08, 24a/04, 37b/05, 38b/04, 48a/07, 48b/04, 60b/09, 71b/03, 88a/05, 95a/08, 95b/07, 96b/01

v.+din 23a/06

v.+i 20b/05, 22b/03, 26a/08, 26b/07, 27a/05, 27b/03, 29a/01, 37b/03, 41b/04, 43a/03, 43b/01, 43b/04, 82b/03

v.+ince 43a/04, 95a/04

v.+ine 22b/03, 59b/01

v.+ni 38a/04

[=39]

veznısız (< Ar. *vezn.* + Türk. *+sız*) Ölçüsüz.

(نا موزون) *bakır ve birincdin veznısız birge iritseler barça filizātñıñ yamanrak terkibi bolğay* (88b/06)

v. 88b/06

[=1]

vilāyet (< Ar. *vilāyet*) Şehir.

(ولایت) *edğürek dehne-i frenki turur ve ol kim tatlığ bolsa şām vilāyetlerinde* (57a/09)

(بلاد) *çīnı temüri mürekkeb turur kim tamğaç vilāyetinde anlardın kılıp tururlar* (87a/08)

• **vilāyet bigi** Vilayet yöneticisi, emiri.

(امير ولايت) *ol kim yirde dengi bolsa yā artuḡrak vilāyet biginiḡ bolur ve andın azrak taḡı kim bolsa ḡomḡuḡı alur* (15b/02)

● **ṡām vilāyeti** ṡam bölgesi.

(ولایت شام) *ol kim tatlıḡ bolsa ṡām vilāyetlerinde ve frenkde andın ḡadeḡler ve iyer ḡaşları ve ḡurlar ḡılḡaylar* (57a/09)

● **alamut vilāyeti** Alamut ili.

(ولایت الموت) *otda köymegey aḡa ṡeyṡān muḡāṡı digeyler ve alamut vilāyetinde taṡı bar turur* (60a/06)

● **maḡrib vilāyeti** Fas bölgesi

(ولایت مغرب) *keltürüp tururlar kim maḡrib vilāyetinde turur ḡaçan anı sirkege salsalar taṡḡaru sıḡraḡay* (65a/01)

● **tamḡaç vilāyeti** Çin bölgesi.

(بلاد طمغاج) *ḡinī temūri mürekkeb turur kim tamḡaç vilāyetinde anlardın ḡılıp tururlar* (87a/08)

● **ḡaznī vilāyeti** Gazne bölgesi.

(ولایت غزنی) *ammā ḡotūniḡ ḡaḡḡatı cānvāri turur öküḡ meḡiz ve ḡaznī vilāyetinde bolḡay* (90a/07)

● **kirmān vilāyeti** Kirman bölgesi.

(ولایت کرمان) *kirmān vilāyetindin özge ḡaplanlar tizekinde taḡı tapḡaylar* (91b/05)

● **ḡıṡāy vilāyeti**

(ولایت خطا) *ḡıṡāy vilāyetiniḡ ortasındın keltürgeyler* (94b/06)

v. 15b/02

v.+de 44a/05, 44a/07, 57b/01

v.+i 15b/01

v.+inde 60a/06, 65a/01, 87a/08, 90a/07

v.+indin 91b/05, 98b/08

v.+iniḡ 94b/06

v.+lerde 90a/07, 90b/02

v.+lerdin 87b/06

v.+lerinde 57a/09

[=16]

vücūd (< Ar. *vucūd*) Cisim, maddesel.

(وجود) ve köp ma°denlerniñ **vücüdniñ** ‘illeti barça kuyaş aydınlığındın bolğay (08a/03)
(خلقت) ol taķı iki türlüg bolğay biri ol kim te°alluk yinçüniñ **vücüdına** tutar ikinç
teşükiñe (18a/07)

● **azizü’l vücüd** Az bulunan, nadir tesadüf edilen.

(عزيز الوجود) taķı renlerde **‘azizü’l-vücüd** turur ve kıymatı ve hāşşiyeti ve fi°ili ve eşri
artuķraķ turur (31b/03)

v. 31b/03, 38a/06, 83b/06

v.+ı 27b/06, 37a/06, 63b/09, 79b/02, 92b/02, 93a/01, 94b/07

v.+ına 18a/07

v.+ını 27b/06, 31b/07

v.+ınıñ 38a/08, 61b/06

v.+ınıñ 8a/03

[=16]

-W-

wanid (< Far. *wanid*) Kızamık şekeri, kırmızı şeker.

(فانيد) anı bişürseler hāş bir türlüg helvā bolğay ve eger **wanidni** hal kılsalar özge
türlüg helvā ve eger un yerine nişāste kılsala(r) bir özge türlüg helvā bolur
(07b/03)

w.+ni 7b/03

[=1]

-Y-

yā (< Far. *yā*) Ya da, veya.

(يا) eger kuyaşka karşı tutsalar **yā** aydınlıkğa ba°zısı kızıl körüngey (53b/08)

(و) eger fetile yā bir iski biz **yā** bir nerse kim köymekke kâbil bolsa aña karşı tutsalar
derhāl yangay (06b/02)

● **yā özge** Ve başka, ve diğeri.

(و غيران) sarı kim kâğızda **yā özge** nersede nakş kılsalar ve eger anı kils birle
ķariştursalar ve suw aña kıysalar kim hamir teg bolğay (74a/07)

(ركيا دي) *çün hal kılsalar ve kolğa ve adağğa sürtseleler yā özge endāmlarğa artuq ve otqa kirseler köymegeyler* (72a/03)

(يا غيران) *kiçig yinçüdin yā nīmriydin yā özge nerse satğın alur erdim* (28a/08)

(.) *havānıñ tağayyurı sebebindin yā özge sebeblerdin uluğ tağlar men'ci teg tağ bolğay* (08b/06)

y. 3b/09, 3b/09, 4a/03, 5b/04, 6a/04, 6a/05, 6b/02, 8a/02, 8b/03, 8b/05, 8b/05, 8b/06, 8b/07, 8b/07, 8b/08, 8b/09, 8b/09, 9a/01, 9a/02, 9a/08, 10a/02, 10a/08, 15b/02, 16b/08, 17b/03, 20b/01, 23b/04, 24a/07, 24a/07, 24b/07, 25b/07, 26a/04, 27b/05, 28a/08, 28a/08, 28b/08, 39a/08, 39b/01, 41a/04, 41a/04, 41a/05, 41a/06, 41a/07, 41b/08, 43b/07, 43b/07, 43b/07, 43b/08, 43b/08, 43b/08, 43b/09, 47a/06, 47b/07, 53a/01, 53b/04, 53b/08, 55a/03, 55b/02, 55b/03, 55b/05, 56b/03, 58a/05, 61a/03, 61a/03, 61a/03, 61a/05, 61a/09, 67b/07, 72a/03, 74a/07, 76b/04, 76b/04, 79a/01, 81a/07, 81a/07, 89a/07, 91b/05, 94a/01, 95a/05, 96a/01, 96a/04, 97b/09, 98b/04

[=83]

yād (< Far. *yād*) Bahsetmek.

(نكر) *kim anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kılduq* (88a/03)

• **yād kııl-** Anlatmak, bahsetmek.

(ياد كردن) *yā anıñ hāşşiyetini bāñıl kıлмаğay anıñ üçün yād kıldım* (94a/01)

(منكور) *bu kışşa tevārīh kiteblerinde yād kılıñıp turur* (45b/04)

(نكر كردن) *her birini başqa başqa yād kılıñğay* (88a/03)

(تقديم يافت) *anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kılduq* (88a/03)

(نكر) *ve anıñ fazīleti taş hāşşiyet kiteblerinde kim menkūl turur burunğılardın ve taşlarını köp yād kılıp tururlar* (77a/01)

(.) *bahāsını tağı yarıklığını tağı aña oğşar nerselerini yād kılduq* (02b/09)

• **yād kılıñğan** Anlatılan.

(منكور) *hāşşiyetde nāzükrağ bolur ve ol yād kılıñğan nev'ilerdin* (35b/02)

(منكور يافتن) *biri biriñe yanaşu bolsalar bu yād kılıñğan hükm anda tapulğay* (05b/06)

y. 2b/02, 2b/09, 4a/04, 5b/06, 12b/01, 22a/04, 35b/02, 39b/08, 45b/04, 51b/07, 54a/05, 63a/03, 77a/01, 79a/08, 88a/03, 88a/03, 90b/06, 93a/04, 94a/01

y.+ını 88a/02

[=20]

yādigār (< Far. *yādigār*) Yadigar, hatıra.

(يانكار) *andın tiledi ol aydı atam yādigāri saqlar men aña birmedi* (36a/05)

(تذکره) *ol iki arslan yüzine at bitimek kerek kim bizim devrimizdin soñ bākī yādigār bolğay* (49a/05)

y. 49a/05

y.+1 36a/05

[=2]

yadma^c (?) Bir tür göz hastalığı, göz nezlesi.

(يادمعه) *eger kimersege (...) yadma^c başlamış bolsa niçe kurla közüne tartsa suw inmekini man^ci kılğay* (25a/09)

y. 25a/09

[=1]

yağ 1. Yemek pişirmekte kullanılan yağ.

(روغن) *eger bir cezv un kılsalar ve bir cezv tögülmüş şeker bir cezv taķı yağ ve anı bişürseler hāş bir türlüg helvā bolğay* (07b/02)

(چرب) *barça firūzaler kim ma^cdendin bolsa yağdın ve tiz ıdığdın hāşsa misk isi ve taķı isig suwdın saklamaķ kerek* (55a/04)

(دهنيٲ) *yaman tabī^catlıg altını yumşatğay ve kızıl rengge fāyda kılğay ve anıñ tamām yağı bar turur* (79b/08)

2. Petrol veya doğalgaz.

(دهنيٲ) *ol buhārlarda bir türlüg yağ bar kim dāyima müşte^cil :ya^cni yanar: bolur* (32b/09)

3. Madenlerden veya taşlardan çıkan yağ.

(روغن) *ve yaman yaman tabī^catlıg altını yumşatğay ve kızıl rengge fāyda kılğay ve anıñ tamām yağı bar turur* (79b/08)

4. Bitkisel yağ.

(روغن) *yaman sindursalar ortası aķ bolğay ve kat kat bolğay ve yağı köp bolğay* (96b/01)

• **zeyt yağı** Zeytin yağı.

(روغن زيت) *kaçan zeyt yağını dehneke sürtseler ol yaşılrak bolğay* (57b/01)

(روغن زيتون) *kim eger sütni zeytün yağı birle magnāfīs taşına sürtseler anıñ hāşşiyeti bātıl bolğay* (60b/04)

• **belesān yağı** Balsam.

(روغن بلسان) *kaçan belesân yağın aña köydürseler tîz çıķğay* (92a/09)

• **nil yağ** Nil bölgesinden elde edilen bir tür yağ.

(نیل روغن) *eger zümürriid yüzinde azğına aķlık bolsa tuz teg bir pāra nil yağ birle hoş kaynatğaylar* (48a/03)

• **toņ yağ** Donuk yağ.

(روغن بسته) *yarım derem kadari nerse toņ yağ teg kim misk isi andın kelgey* (98b/06)

• **kenced yağı** Susam yağı

(روغن کنجد) *ol yigesü turur anı kenced yağı birle ĥal kılğaylar* (79b/09)

y. 7b/02, 24b/02, 32b/09, 48a/03, 54b/08, 61a/05, 73b/01, 76b/05, 79b/08, 92a/04, 92a/06, 92a/07, 96b/06, 98b/06

y.+da 55a/07

y.+dın 54b/08, 55a/04

y.+ı 60b/04, 67a/01, 76a/03, 79b/08, 79b/09, 91b/09, 92a/02, 93a/02, 96b/01

y.+ın 92a/09

y.+ında 92a/02

y.+ını 57b/01

y.+ınıñ 93b/07

[=30]

yağ- Yağmak.

(باران آمدن) *her yıl nîsân yağmuru artuķrak yağsa andın soņra ol taķı artuķluk tapar* (13b/04)

(باریدن) *kara nerse suwğa salmağa bolmağay kim ĥali yağmur ve kar yağa başlağay* (70a/04)

(.) *taşı turur kim andın kökdin yağğan burçaķ kaçğay* (68b/08)

y.-a 70a/04

y.-ğan 68b/08

y.-ma 70a/02

y.-sa 13b/04

[=4]

yağla- Yağlamak.

(جرب کردن) *ol çakğa tegri kim isig suw birle yuğaylar ve arıtğaylar taķı zeyt yağı birle yağlağaylar* (76a/03)

y.-ğaylar 76a/03

[=1]

yağlı (krş. yağlıg) Yağlı.

(جرب) *şandal türlüg turur ve anıñ edgüreki ol turur kim sarılıkğa yavuk bolğay ve aq bolğay ve **yağlı** ve muhkem ve yilme ʿūd teg (98a/04)*

y. 98a/04

[=1]

yağlıg (krş. yağlı) Yağlı.

(جرب) *ʿūd türlüg turur kaysı ʿūd kim suw üzre kilse asrı yaman bolğay kerek kim muhkem ve **yağlıg** kalın yilme bolğay (96b/09)*

y. 96b/09

[=1]

yağmur Yağmur.

(باران) *suw yüzine kelgey ve ağızını açıp ve **yağmurnuñ** qatrelerini alur (13a/08)*

• **yağmur taşı** Türkler tarafından kar, yağmur yağdırdığına inanılan bir taş.

(سنک باران) *faşl **yağmur taşınıñ** hāşşiyetin ve menfaʿatin bilmekde ol taş turur maʿrūf kim türkler yat taşı oqurlar (69a/04)*

y. 69a/04, 69a/08, 69b/04, 69b/06, 70a/02, 70a/02, 70a/04

y.+dın 69b/03

y.+ı 13a/08, 13b/03

y.+nuñ 13a/08

[=11]

yahşı 1. İyi, güzel.

(نیک) *eger edgü bolsa **yahşı** bahāğa alğaylar (51b/04)*

(خوش) *ol nādir bolğay taqtı **yahşı** suwluğ aña ayturlar aq yinçü kamuğ renglerdin yahşıraq bolğay (17b/06)*

2. Kaliteli.

(نیکو) *çün ol tirisini soysalar anıñ yüzindin şāfi ve **yahşı** billūr anıñ ortasındın çıqğay (58b/04)*

3. Doğru, dürüst.

(صایب) *ve **yahşı** rey ve muvāfiq tadbīr il birgey (29b/03)*

• **yahşı bol-** İyileşmek.

(شفا یافتن) *yinçüni sirke birle şalaya kılğaylar taķı ol yirge yaķğaylar **yaķşı bolğay***
(25a/06)

y. 16b/08, 17a/03, 17b/06, 22a/01, 22b/06, 22b/07, 23a/05, 25a/06, 29b/03, 41a/03,
41b/07, 43a/03, 51b/04, 58a/01, 58b/04, 60a/03, 71b/08, 85b/07, 87b/04, 88a/04,
90a/03, 90b/02, 97b/06, 98b/07, 99a/01

y.+sı 40b/09

[=26]

yaķşılıķ 1. Güzellik.

(بهترین) *kim bizim hażratımızķa keltürürler anıñ neçüklüǵını taķı ni türlüǵlikini*
yaķşılıķını *taķı yamanlıķını taķı her birine oķşaşlı taķı anıñ hāşşiyetini ve*
kıymatını taķı ve anlarnıñ saķlamaķını (02a/06)

2. Mükemmellik ve tamlık.

(كمال) *neçük kim şāh-vār anıñ üçün ayturlar ni kim **yaķşılıķ** şıfatı bar erse anda cem^c*
bolğay (16b/02)

y. 16b/02

y.+ııı 2a/06

[=2]

yaķşıraq Daha iyi, daha güzel.

(بهتر) *aķ yinçü kamuğ renglerdin **yaķşıraq** bolğay* (17b/07)

(نيك) *‘anber taķı türlüǵ turur ama edǵüreki eşheb turur **yaķşıraq** veznde yöñül yaman*
sındursalar ortası aķ bolğay (96a/09)

(نيكر)

y. 16a/01, 17b/07, 23a/02, 35a/01, 54b/03, 96a/09

y.+ı 1b/07, 17b/05

y.+ıııa 16b/07

[=9]

yāhūd (< Far. *yāhūd*) Yahut, veya.

(ويا) *ruṭubat birle taķı işlenmege şehvet kābil boldı yubüset birle pes özge birle*
*işlenmege kābil boldı **yāhūd** yād kılınǵanca bolmağay* (04a/04)

(.) *kim yinçüniñ üstün ṭabaķası kara bolğay **yāhūd** özge reng ‘ayblıǵ yā suwsuz bolğay*
anıñ tirisini soyğaylar (14a/01)

(يا) *hevāmdın :yılan: mużarrat tegse sekiz arpa kadarı yāhūd bir deng izip yılan tişlegenge birseler halāş birgey* (47a/07)

y. 4a/04, 14a/01, 47a/07

[=3]

yaq- Sürmek.

(طلا کردن) *yinçüni sirke birle şalaya kılğaylar taķı ol yirge yaqğaylar yaķşı bolğay* (25a/06)

(طلى کردن) *zehrlıg yirge yaqsalar hem zehrni çıkargay* (63b/09)

y.-ğaylar 25a/06, 76b/04, 79b/09

y.+mağdın 98a/05

y.-sa 98a/06

y.-salar 57a/03, 57b/06, 63a/06, 63a/07, 63b/03, 63b/04, 63b/09, 66a/03, 70b/09, 74a/08, 75a/08, 75b/04, 76a/01, 76a/02, 76b/06, 80a/06, 85a/06, 85a/07

[=23]

yaqa

• **teñiz yaqası** Deniz kenarı, sahil.

(ساحل دریا) *bir şadaf çıkardı kaçan teñiz yaqasıña kildim bu şadafnı açtım* (28b/09)

(کنار دریا) *bussezniñ maʿdeni frenk yirinde turur teñiz yaqasında suw içinde ve ol vāsıta turur* (59b/05)

y.+sında 59b/05

y.+sıje

[=2]

yakend (< Far. *yakend*) Yakut kelimesinin Farsça kaşılığı.

(ياكند) *ve yāķūtğa fars luğatince yakend aymışlar ve yāķūt lafzı yawuķ turur* (31b/08)

y. 31b/08

[=1]

yaķın (< Ar. *yaķın*) Kesin bilgi.

(يقين) *şirler keltürüp tururlar ve her kişi kim heyet ʿilmin bilse anıj қatında yaķın bolğay* (45b/07)

y. 45b/07

[=1]

yaʿķüb (ö.a)

• **ya'qūb kindī** Ebū Yusuf Yakub bin İshak el-Sebbah el-Kindī ismiyle bilinen 9 yy'da yaşamış islām alimi.

(يعقوب كندی) *kündüz kuyaş şu'lesi sebebindin körünmez bolğay ve anda tağı turur kim ādem peygamberniñ yiri turur 'aleyhi's-selām ve ya'qūb kindī keltürüp turur* (33a/03)

y. 33a/03, 38b/05

[=2]

yāqūt (< Ar. yāqūt) Yakut

(ياقوت) *yāqūtğa fars luğatince yakend aymışlar ve yāqūt lafzı yawuq turur* (31b/08)

• **kızıl yāqūt** Kırmızı yakut.

(ياقوت سرخ) *kızıl yāqūtđın bu delil turur* (30b/04)

• **sarı yāqūt** Sarı yakut.

(ياقوت زر) *ve sarı yāqūtđı ol sebebdin kızıl yāqūtđın mertebede aşak qoyarlar* (37a/03)

• **kök yāqūt** Mavi yakut.

(ياقوت كبود) *kök yāqūtğa ağbes ve ekheb :ya'ni asrı kök: ayurlar* (37a/05)

(اغیس) *eger kök yāqūtğa bahā erguvanīñ on yarımı bolsa hamrīğa bahā üç yarımı kelgey* (41b/06)

• **kuhlī yāqūt** Bir tür siyah yakut.

(ياقوت كحلی) *kuhlī yāqūtđıñ ma'deni hem serendībge yawuq turur* (32b/07)

• **ekheb yāqūt** Bir tür mavimsi yakut.

(ياقوت اکهب) *ekheb yāqūtđıñ yāqūtđılardıñ qoyuraq tutarlar* (37a/07)

• **aq yāqūt** Beyaz yakut.

(ياقوت سفید) *aq yāqūtđın uluğ pāra bolsa anıñ tigresiñe qatreler olturur* (37b/08)

• **qara yāqūt** Siyah yakut.

(ياقوت سیاه) *vücūdıñ izzeti sebebindin keltürüp tururlar kim qara yāqūt bar ve gümān ol turur* (38a/08)

• **verdī yāqūt** Kırmızı renkli bir tür yakut.

(ياقوت وردی) *verdī yāqūtđıñ rengine yawuq bolğay* (58a/09)

• **yāqūt ma'deni** Yakut madeni.

(معدن ياقوت) *ve ba'zı ayturlar kim imdi belgülük degül ve yāqūt ma'deninde bir pāra elmās tapmışlar* (49b/05)

• **yāqūt cevheri** Yakut cevheri.

(جوهر ياقوت) *yāḳūt cevherinde bolğay bolğay zümürriid cevherinde taḳı bolğay*
(47b/07)

y. 10a/07, 10b/04, 30a/08, 30b/01, 30b/05, 30b/06, 30b/08, 31b/02, 31b/08, 32a/03,
32b/05, 33a/04, 33a/07, 33b/04, 33b/07, 34b/01, 36a/02, 36a/07, 36b/03, 37b/03,
37b/05, 37b/06, 38a/02, 38a/08, 38a/10, 38b/03, 38b/05, 38b/07, 40a/07, 41a/02,
41a/03, 41a/07, 41a/09, 41b/05, 41b/07, 42a/07, 43a/02, 43a/04, 43a/05, 43a/05,
43a/06, 43a/07, 43b/01, 46a/09, 47b/07, 49b/05, 53a/06, 56a/01, 56a/07, 56a/09,
57a/08, 77a/07, 93a/09

y.+da 37a/02, 37a/02, 42a/06, 47b/09

y.+dın 30b/04, 34b/03, 37a/03, 37a/06, 37b/07, 37b/08, 38a/08, 38b/04, 44a/03, 44a/03

y.+ğa 31b/08, 38a/04, 41b/09, 51b/02, 51b/06, 56a/08

y.+ı 35b/05, 41b/03

y.+қа 30b/02, 31b/02, 36b/09, 37a/05, 37b/04, 38a/09, 39b/09, 40a/01, 41b/06

y.+lar 32b/01, 37b/01, 37b/03, 39a/08

y.+lardın 31b/04, 37a/08

y.+nı 31b/06, 32a/03, 34b/05, 36b/07, 37a/03, 37a/07, 37a/09, 38a/10, 38b/08, 40a/01,
40b/01, 41a/02, 42a/01, 42a/06, 42a/08, 45b/06

y.+nıñ 31b/09, 31b/09, 32b/07, 34b/06, 37b/07, 39a/01, 39a/02, 39a/04, 39a/07,
39b/02, 40a/01, 40b/04, 40b/09, 41a/01, 42a/01, 42a/08, 42b/05, 43a/02, 54a/01,
58a/09

y.+nuñ 30b/04

[=127]

yal

• **yalğa tut-** Ücretli, bedeli karşılığında işe alma.

(رفتنک مزد) *taḳı ol tāriḥde anteg erdi maʿhūd kim ğavvaşnı yalğa tutar erdiler taḳı*
teñizge çumdururlar erdi (28a/04)

y.+ğa 28a/04

[=1]

yalğan Yalan.

(دروغ) *kim taşlarını ʿazīmet birle haşayt kılurlar ve ol yalğan turur* (69b/01)

y. 69b/01, 96a/04

[=2]

yalğuz Yalnız, tek.

(تنها) *ol kim uluğrağ bolsa kim cüft kılmağa bolğay cüft kılğaylar ve özgesi yalğuz kalğay* (20a/09)

(فرد) *eger cüft bolsalar bahāsını bir yarım artuğ kılğaylar ve bolğay kim bahāsını iki ança kılğaylar eger yalğuz bolsa bahā az kılğaylar* (21b/09)

(تمنا) *zümürrüd maʿdenindin kim men yalğuz ol şehrdin kos şehri sarı bir yazı turur* (44b/01)

2. Sadece.

(تنها) *yalğuz aña maḥşüş ermez belkim tonnu kim ağartsalar gügürt ol ton altında tütün kılğaylar* (80a/01)

y. 20a/09, 21b/09, 26b/05, 27a/02, 44b/01, 80a/01, 83b/05

[=7]

yalın (krş. yalıñ) Alev, yalın.

(مشعل) *türlüg bād-zehrler ve zümürrüd ve bireri ol turur kim yalın teg bolğay tağı çerāğ teg yangay* (78a/03)

y. 78a/03

y.+1 6a/03

[=2]

yalıñ (krş. yalın) Alev, yalın.

(شعله) *ol yalıñğa yawuğ bolsa eger fetile yā bir iski biz yā bir nerse kim köymekke kâbil bolsa aña qarşu tutsalar derhāl yangay* (06a/04)

y.+ğa 6a/04

[=1]

yalkıyu Parlamak.

(تافتن) *kızıl reng anıñ teşüklerine ve buçkağlarıña kirmiş bolğay ve reng anıñ tigresine yalkıyu başlağay* (40b/03)

y. 40b/03

[=1]

yaman 1. Kötü.

(بد) *kaysi kim hurda ve yaman ranglığ bolsa işlengenlerge tağ kâzgānlarğa birgeyler* (34b/02)

(کریه) *bir taş bar asrı katığ ve andın yaman isi kelir* (61b/05)

(ناخوش) *köykince anıñ isi yaman bolmağay* (97a/01)

2. Kalitesiz.

(بدی) *taķı anıñ edğüsi yamanını üç nersedin bilgeyler* (15b/03)

• **yaman bol-** Bozulmak, formunu kaybetmek.

(تباہ شدن) *ādamī teni isiglikindin ve tirindin çirkindin yaman bolğay* (24a/09)

(تباہ کردن) *yinçü ot isiglikindin yaman bolğay sargargay* (24a/08)

y. 14a/04, 22b/07, 23a/03, 23a/04, 23a/04, 24a/08, 24a/09, 24b/01, 24b/03, 31b/07,
34b/02, 38a/03, 47a/02, 47a/03, 53a/04, 53b/04, 54a/07, 55a/02, 55a/05, 55b/06,
56a/08, 60a/07, 61b/04, 66b/07, 67a/06, 67b/08, 79b/07, 84b/01, 96a/03, 96a/06,
96b/09, 97a/01

y.+dın 21b/02

y.+ğa 21b/03, 23a/03

y.+ı 94a/02

y.+ını 15b/03

[=38]

yamanlıķ Kötülük, kalitesizlik.

(بدترین) *hazratımızka keltürirler anıñ neçüklüğünü taķı ni türlüglükini yahşılıķını taķı
yamanlıķını taķı her birine oħşaşlı taķı anıñ hāşşiyetini ve kıymatını taķı anların
saķlamakını* (02a/06)

y.+ını 2a/06

[=1]

yamanraq

(ارذل) *ve baķır ve birincdin veznsiz birge iritseler barça filizātnıñ yamanraq terkābi
bolğay* (88b/06)

• **-dın yamanraq** En kötüsü, kalitesizi.

(بدترین) *aña haşşı digeyler barça yinçülderdin yamanraq bolğay* (15b/09)

(بدتر) *bu türlüg barça türlügdin yamanraq bolğay* (95b/07)

y. 15b/09, 52b/08, 54b/03, 88b/06, 95b/07

y.+ı 17a/09

[=6]

yan 1.Taraf.

(طرف) *eger iki yanı taķı berāber bolsa aña bayzı oķurlar* (18b/01)

2. Uç.

(جانب) *kaçan anı ilde tutar irseler iki **yanı** ildin körünür irdi* (43a/09)

y.+a 90a/03

y.+dın 26a/04,

y.+ı 11a/06, 18b/01, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 18b/04, 43a/09, 49b/04

y.+ına 14b/06, 26a/05

y.+ıña 26a/03

y.+ında 71a/05

y.+ları 13a/03, 51a/03

[=15]

yandın 1. Yönünden, bakımından.

(از روی) sarı reng *tabī'atı **yandın** hasta.lar ve āfet tegmişler lāzimesindin* turur
(37a/04)

(وجوه) *farq anların ortasında katıglık bākī barça **yandın** bir türlüg taş turur* (72b/03)

y. 30b/09, 37a/04, 72b/03

[=1]

yan- Yanmak.

(مشتعل شدن) *ol buhārlarda bir türlüg yağ bar kim dāyima müşte'el :ya'ni **yanar*** bolur
(32b/09)

(بیفر وختن) *kiçe birle çerāğ teg **yanar** erdi* (35b/07)

(سوزیدن) *yalın teg bolğay taqı çerāğ teg **yanğay*** (78a/04)

● **ot yan-** Tutuşmak, alevlenmek.

(افروزاندن) *kim kaçan suw aña tökseler andın **ot yanğay*** (67a/01)

y.-ar 32b/09, 35b/06

y.-ğay 6a/05, 67a/01, 78a/04

[=5]

yana 1. Dahi, da/de

(هم) *bu tört rengğa muhālif bolğay eger ikinç qarıştursalar **yana** bu tört reng ille
berāber bolmasa ol barçanıñ taqı özge rengi bolğay* (7a/09)

2. Yine, tekrar.

(باز) *andın soñra şaşti kim edğürekinini **yana** ewürmiş bolğaylar* (20b/06)

(بار) *ol kim andın keçse pencāhī bolğay ol kim törtinç üzre turmış bolsa dāneler bolğay kim anı yana ğırbālğa koyğaylar* (20a/08)

3. Ve.

(و) *ol ir kayra kemige kayttı yana tam^e kıldı biraz yimiş taķı ta^cām papa(s) kaṭıña ilette* (33b/05)

(و هم) *eger buhāri yā tütünü bolğay yana ol ayılğan hāller tārı bolğay* (79a/02)

y. 7a/09, 12b/08, 15a/08, 20a/08, 20b/06, 27a/08, 33b/05, 55a/02, 79a/02, 90a/03

[=10]

yanaş- Yanaşmak, bitişmek.

(مجاور) *munteg kim iki unşur kim biri biriğe yanaşu bolsalar bu yād kılınğan hükm anda tapulğay* (05b/06)

y.-u 5b/06

[=1]

yandur- Tutuşturmak, alevlendirmek.

(ببفروختن) . *kaçan kim kaṭıg ot bir tandurnıñ içinde yandursalar andın ol ot yalını eksülse* (06a/03)

(فروزدن) *eger köprek yandursalar taş teg bolğay* (09b/08)

(افروزاندن) *balçıkını otka koysalar ve otı bīhed yandursalar kim bu balçıkda ruṭubat kalmağay* (10a/03)

(افروختن) *ve ol tağnıñ altında bir teşük kılmışlar çerāğ yandurdum* (44b/05)

(سوزیدن) *çün ābnūsı yandursalar hoş ıdıg kelgey* (90a/04)

y.-dum 44b/05

y.-salar 6a/03, 9b/07, 9b/08, 10a/03, 90a/04, 92a/06

[=7]

ya^cni (< Ar. *ya^cni*) Bilinmeyen bir kelimenin Türkçede bilinen karşılığını açıklamak için kullanılır.

(يعنى) *ve andın soğ rummānī ya^cni kim enār dānesiğe oğşayur ve bir derece behremānıdın nāzükraķ ve havāş ve eşeri ve fi^cili behremānī teg turur* (34b/07)

(.) *eger pūranı sām abraş öti :ya^cni kīseliki: birle karıştursalar ve suwda izseler ol yirde kim yılanlar bolsalar kaçqaylar* (75a/04)

y. 1b/04, 1b/06, 1b/08, 2b/07, 3a/02, 3a/06, 3a/07, 3a/08, 3a/08, 4a/06, 4b/04, 6a/01,

11b/04, 11b/04, 12a/06, 4a/06, 14b/03, 16b/08, 18b/09, 20a/04, 20b/05, 22a/01,

23a/06, 23a/08, 23b/03, 23b/05, 26a/02, 26a/05, 29b/08, 32b/09, 34b/06, 34b/07, 36b/04, 37a/05, 37b/07, 38a/05, 38b/02, 38b/03, 39a/06, 40a/02, 40b/01, 43b/01, 47a/03, 49a/05, 49b/01, 53a/07, 64b/09, 67a/09, 67b/02, 68b/01, 70a/09, 75a/04, 79a/07, 94a/05

[=53]

yañıl- Yanılmak, hata yapmak.

(غلط کردن) *yākūtga oħşağay ammā veznde yöñül bolğay köp bolğay kim yañılğaylar taqı oħşaşı bolğay* (38a/05)

y.-ğay 38a/05

[=1]

yañılış Yanılış.

(خطا) *her kişi kim heyet ilmin bilse anıñ qatında yaqın bolğay kim bu sağınmak yañılış turur* (45b/07)

y. 45b/07

yap- Örtmek, gizlemek.

(پوشیدن) *ruħām taşındın yinçü dāneleri kılğaylar ve andın yüzini müdabber talq birle yapğaylar* (72a/08)

y.-ğaylar 72a/08

y.-salar 73a/06

[=2]

yapraq Yaprak.

(برک) *ol baharda yirdin çıkğay ve anıñ yapraqınıñ şekli kavun yaprağı şekli bolğay* (90b/09)

(ورق) *fi'lcümle hāşıl bolmadı ve tabībler anıñ bedeli enfil yapraqı yā tālisfer kılurlar* (93b/06)

• **köz yapraqı** Göz kapağı.

(برک چشم) *kaçan köz yapraqına yaqsalar artuq kirpük bitmegey* (57a/03)

y. 40a/01

y.+ı 90b/09, 91a/02, 93b/06, 97a/06

y.+ına 45a/07, 45a/09, 57a/03

y.+ınıñ 90b/09

y.+ları 91a/01, 91a/01

[=10]

yapuş- Yapışmak.

- (بيوستن) *yirge yapuşmuş kim ol yiri bolğay kim vaḳtı açılğay vaḳtı yumulğay* (13a/01)
 (تماسک) *bu balçıklar kuyaşniñ isiglikı sebebindin kúrusa ve pāra pāra bolsa taḳı ol
 cezvlerniñ yapuşmaḳı bāṭıl bolğay* (12a/02)
 (كرفتن) *elmās pāraları ol suw yollarındın itge yapuşmuş bolğay* (50a/01)
 (ملاصق) *kaçan bir igneni cezb kúlsa kim aña yapuşmuş bolsa eger bir igne taḳı ol
 burunğı ignege yapuşursalar anı taḳı cezb kılğay* (61a/01)
 (چسبیدن) *elmās pāraları uluğ kiçig ol kádar kim itge yapuşur erdi* (50b/03)
 (.) *eger yarımı bizge yapuşsa taḳı hiç kálmağay* (96a/01)

y.-ğay 78b/09

y.-kay 63b/07

y.+maḳ 13a/01

y.+maḳı 12a/02

y.-mamış 18b/07

y.-mış 50a/01, 61a/01, 73b/09

y.-sa 92a/06, 96a/01

y.-ur 50b/03, 82a/07

[=12]

yapuştur- Yapıştırmak, eklemek.

- (الصاق كردن) *iki yandın teşükini şadaf birle yā yinçü birle yapuşturğaylar* (26a/04)
 (وصل كردن) *anı sındurğaylar taḳı yapuşturğaylar uluğ ʿayb bolğay* (46a/05)
 (وصل) *ol tuzğa sürtgeyler belgisiz bolğay ve munteg yapuşturğanda derzlerge
 sürtgeyler* (48a/03)
 (بيوند كردن) *andın soñra kılıçını yapuşurdılar* (87a/05)
 (.) *ol burunğı ignege yapuşursalar anı taḳı cezb kılğay* (61a/02)

● **yapuşturmaḳ āleti** Yapıştırıcı aletler.

- (كفشير) *yalğuz billürni taḳı baḳır āletlerine kılğaylar yapuşturmaḳ āletini kálʿaydın
 kılurlar* (83b/05)

y.-ğanda 48a/03

y.-ğaylar 25b/09, 26a/01, 26a/04, 46a/05, 46a/06, 87a/05

y.+maḳ 83b/05

y.-salar 46a/05, 61a/02

y.-urlar 46a/04

[=11]

yapuşturulmuş Bir tür kılıç.

(مصول) *andın sonra kılıcını yapuşturdılar tamām ve aña yapuşturulmuş atamışlar*
(87a/06)

y. 87a/06

[=1]

yar- Yarmak, ikiye ayırmak.

(شكافتن) *ol hıyānet niřānı bolğay ve eger ған tapsalar ol delil bolğay kim tiz yarıp*
tururlar ve eger misk āķ bolsa ol delil ķılğay (96a/05)

y.-ıp 96a/05

[=1]

yara- Yaramak, fāydası olmak.

(شايستن) *ve andın soņ kızıl turur ve ol yakmakdın özgege yaramaz taķı satranç āleti ve*
nerd (98a/05)

(.) *sarı havz-hānede hindistān pād-řāhlarının birinde turur duřvār ilge keltürmege*
yarağay satmazlar ve bahşlamazlar (93b/05)

• **işge yara-** İşe yaramak, kullanılmak.

(كار امدن) *aña esrenc ayturlar naķķāřlarğa işge yarağay* (85a/01)

y.-ğay 85a/01, 93b/05, 93b/08, 94b/08

y.-mağay 95a/03

y.-maz 98a/05

[=6]

yaramaz Yararlı olmayan, işe yaramaz.

(.) *kim anıñ içinde ni barın taķı nige yararın nige yaramazın islāmın ziyānın taķı bitüg*
yirin (3a/01)

y.+ın 3a/01

[=1]

yārān (< Far. *yārān*) Ustalar, bir işi sevenler.

(اصحاب) *maʿdende aña sastlıkı ve yaman ıdığ ve iggende āvāz ķılğay eksir řanāʿatı*
yārānları daʿvī kılurlar (84b/01)

y.+ları 84b/01

[=1]

yarar Fayda, yarar.

(منفعت) *türlüg ma^cden kim anıñ içinde ni barın taķı nige **yararın** nige yaramazın
islāmın ziyānın taķı bitüg yirin nige oħşarın (3a/01)*

y.+ın 3a/01

y.+ını 2b/08

[=2]

yaraştır- İyileştirmek, iyi hale getirmek, ıslah etmek.

(اصلاح) *söz yinçüini **yaraştırmaķda** ve ol türlüg turur ammā ıslāhınıñ edgüreki ol
‘ilāclar turur (25b/02)*

y.+maķda 25b/02

[=1]

yaratқан Vahşi hayvanların bulunduğu orman.

(سباع) *her kayda kim kiçer erdi **yaratқан** ormanda yazıda turetgen cānvārlar andın
kaçar erdiler (68a/04)*

y.-қан 68a/04

[=1]

yarat- Yaratmak.

(افریدن) *ve topraķnıñ mizācını serd ve huşķ **yarattı** ve tört ‘unşur yarattı (04a/07)*

(بيافریدن) *tañrı ta‘ālā barçanı **yarattı** öz қудret kemāli birle (78a/06)*

(وجود) *tört ‘unşur kim haķ ta‘ālā қудreti birle **yaratıp** turur (03a/04)*

(ايجاد) *kim bu kök üzesinde tepren-gen kim aña çarh-ı felek tiyürler anlarını
yaratmışındın soñ bu felek қamerni **yarattı** (03a/07)*

y.-ıp 3a/04, 4a/06, 77a/03

y.-mışındın 3a/07

y.-tı 3a/07, 4a/06, 4a/06, 4a/07, 4a/07, 78a/06

y.-ur 1b/03

[=15]

yaratıǵlıǵ (krş. yaratıǵlık)

- **tañsuk yaratıǵlıǵ** Tanrının herşeyi en güzel biçimde yaratması.

(الصنایع و مبدع البدایع) *ögmek tañrıka kim yaratқан turur tañsuq yaratıǵlıǵlarını taqı ārāyişlerini taqı ilhām birici ħalāyıklarka taqı yollarını kođǵan turur* (1b/02)

y.+larını 1b/02

[=1]

yaratıǵlıq (krş. yaratıǵlıǵ) Yaratılan şeyler.

(.) *aña ʿālam-ı suflī tirlər yaʿni bu dūnya bu dūnya içindeki nerseler kim yaratıǵlıq turur* (3a/07)

y. 3a/07

[=1]

yaratılǵan Yaratılış, doğa.

(فطرت) *yaratılǵan aşılda altun maddasına özge cevher kümüş yā bakır yā kurǵaşın qatışmış bolǵay* (81a/06)

2. Yaratılmış,

(بریتة) *taqı şalavāt ayur mız örğenler üze yaratılǵanlardın kim ol muħammed turur şalla'llāhu ʿaleyhi ve's-sellem uruǵına kim arıǵ tururlar* (02a/01)

y. 81a/06

y.-lardın 2a/01

[=2]

yaratқан Tanrının yaratıcı sıfatlarından biri.

(فاطر) *ögmek tañrıka kim yaratқан turur* (01b/02)

(الخالقین) *bāķī bir ve bar tañrı kim barça yaratқанların körklüǵraķı turur* (78a/08)

y. 1b/02

y.+larının 78a/08

[=1]

yarı 1. Taraf.

(جانب) *tācınıñ iki yarı iki kuş şūretni asrı körklüǵ* (48b/05)

(جهات) *bars ranglıǵ ve anıñ yörümeki ol yarı bu yarı defteyn ħareketindin bolǵay* (13a/02)

(طرف) *eger tileseler kim bir salada bir yarı yaǵmur taqı bir yarı qar ve özge yarı kuyaş ve havā bolǵay* (69b/04)

2. Köşe, taraf.

(كوشة) *kaçan aǵzınıñ bir yarısında bolsa igri bolur* (13b/07)

y. 13a/02, 13a/02, 48b/05, 57a/06, 57a/06, 69b/04, 69b/04, 69b/04, 95b/04
y.+sında 13b/06

[=7]

yarıl- Yarılmak, ikiye ayrılmak.

(شكافته كشتن) *bedeḥṣān qaṣabasında bir yıl ʿazīm zelzele boldı ve ol tağlar yarıldı*
(51b/08)

y.-dı 51b/08

[=1]

yarım 1. Yarım

(نیم) *her kün yarım mişkāl kadarı yā artuḡraq emceki ve kökü tegresindin hāşıl bolur*
(98b/04)

(نیمه) *eger yahşı dāne tüşse kim yarım deng bolsa tört altunğa alğaylar* (23a/05)

2. Buçuk.

(نیم) *tört dāneniñ bahāsı tört derem yarım bolğay* (21b/04)

(نصف) *eger kök yāḡūtqa bahā erguvanīniñ on yarımı bolsa ḡamrīga bahā üç yarımı kelgey* (41b/06)

3. Yarısı.

(نیمه) *taḡı ol kim anıñ yarımı tegirmi bolğay ve bir yarımı taḡı yassı bolğay* (19a/02)

4. Ortasında

(نیمه) *anıñ yolınıñ yarımında yoḡaru bir teşük menfez kılıp erdiler* (44b/07)

5. Bitmemiş.

(نا تمام) *birerine ḡaṡlar tartılmış bolğay bireri tamām bireri yarım* (59b/02)

● **yarım bahā** Yarı fiyat.

(نیمه) *anıñ teşüki kiñ bolsa erdi anı yarım bahādın artuḡ almas erdiler* (19a/06)

y. 19a/06, 20b/07, 20b/07, 20b/07, 20b/09, 21a/01, 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/05,
21b/04, 21b/09, 22b/06, 22b/07, 22b/09, 23a/04, 23a/05, 23a/06, 23b/04, 23b/05,
23b/07, 24a/02, 24a/05, 27a/05, 41a/03, 41a/05, 41a/09, 43b/07, 43b/07, 43b/09,
43b/09, 44a/01, 44a/02, 53a/09, 55b/02, 57b/07, 59b/02, 94b/09, 95b/01, 96a/06,
98b/04, 98b/05

y.+dın 41b/04

y.+ğa 23a/02, 24a/07, 24a/07

y.+ı 19a/02, 19a/02, 41b/06, 41b/07, 96a/01

y.+ına 24a/07

y.+ında 44b/07

y.+ının 41b/07

y.+sı 41b/06

[=55]

yartın 1. Tarafından.

(جانب) *andın soñ hind miski turur hindistān yartın keltürürler* (95b/05)

2. Bakımından.

(.) *anıñ mertebesini hāşşiyet ve mizāc ve ve kıymat yartın kızıl yāķūtdın eksük koyup tururlar* (37a/06)

y. 37a/06, 75a/01, 76a/03, 95b/05

[=4]

yaruķ 1. Parlak.

(روشن) *eger sarılıķ kökdin artuķraķ bolsa üçünç türlüg yaruķ yaşıl bolğay* (12a/07)

2. Şeffāf, parlak.

(شفاف) *bu tertıbce taş bolurlar taķı her cevheri kim yaruķ bolsa anıñ maddası suwı bolğay* (10b/03)

y. 10b/03, 10b/08, 12a/07, 13a/06, 83a/09

[=5]

yaruķlıķ (krş. yaruķlıķ) Gözün parlaklığı, canlılığı.

(روشنایی) *bussezni körmek köz nürını arturğay ve yaruķlıķını ziyāde kılğay* (59b/09)

2. Parlaklık.

(جلا) *şanā'at birle kılıp aña oħşatқанını taķı bahāsını taķı yaruķlıķını taķı aña oħşar nerselerni yād kıldıuķ* (02b/09)

y.+ını 2b/09, 59b/09

[=1]

yaruķlıķ (krş. yaruķlıķ) Parlaklık, ışıķ.

(روشنایی) *kızıl kibrıtnıñ ma'edeni mağrib teñzinde --- bir tağda turur kiçe birle çerāğ teg yaruķlıķ birgey* (79b/03)

y. 71a/09, 79b/03

[=2]

yasmuķ (< Ar. *yasmuķ*) Mercimek.

(عَدَس) *meger ol nerseler birle kim şehvetni sakın kılğay marul teg ve **yasmuq** şorbası teg ve aña oħşaş nerseler teg (92b/07)*

y. 92b/07

[=1]

yassı Yassı.

(بِهَن) *bir kozkadarınca ve bireri zeytün teg ve **yassı** taqı bolğay ve aña kara haqlar tartılmış bolğay (67a/04)*

y. 18b/04, 19a/02, 67a/04

[=3]

yasıqlıq Yassılık, düzlük.

(عَرْض) *yaşıl rengi iki tarafdın artuq eksük bir **yasıqlıqı** bolğay taqı barça rengerde ()*

(بِهَنِي) *üçünç ol kim **yasıqlıqğa** meyli bolsa aña şalgamı oqurlar (18b/02)*

y.+da 11a/08

y.+ğa 18b/02

y.+ı 11a/08

[=3]

yastuq 1. Yastık.

(بَالَش) *ol taş anıñ birle bolsa uyanmağay ve eger **yastuqı** astında koysalar taqı bu amelni kılğay (71b/02)*

2. 500 miskallik altına denk gelen ifade.

(بَالَشِي) *türkistānda hurda altunni mużarrab kılmayın tururlar biş yüz mişkal andın yetse bir **yastuq** oqurlar (82a/04)*

y. 82a/04

y.+ı 71b/02

[=2]

yaş 1. Islak, yaş.

(تَر) *kaçan ağız suwı birle **yaş** bolsa eger ğarīb reng birmişler bolsa hāli bilgürgey (39b/06)*

(تَرْمَايِي) ***yaş** yā kuruğ buħār tütün teg taqı hararet ve burūdetniñ köpligi sebebindin biri biri artınca kuyaşniñ aydınlıqı anıñ berāberince yā artuq yā eksük taqı isiglik sovuqluq sebebindin ol yir içinde peydā bolur (08b/03)*

2. Rutubet, nem.

(رطوبت) *kaçan hararet eşri katıg bolsa yaşnu kurutur* (10a/04)

y. 8b/03, 39b/06, 72b/05, 93b/01

y.+nı 10a/04

[=5]

yaş

• yaş taşı ?

(یاش) *eger tiş anı yonsa yaş taşı bolğay ve eger yonmasa yeşb bolğay* (72b/04)

y. 72b/04

[=1]

yaşıl Yeşil rengi.

(سبز) *sarını kök birle qarıştursalar yaşıl reng hāşıl bolğay* (11a/07)

(سبزی) *altınçga şem'ī tigeyle sarı birle yaşıl arasındagı reng teg bolğay* (17a/05)

(اخضر) *közge cilā birgey ve köz otlarında taqı kızıl şāfda ve yaşıl şāfda anı işge sürgeler* (74a/04)

• **yaruk yaşıl** Sarı ve mavinin karışımında sarı rengin fazla olmasından dolayı meydana gelen yeşil renk.

(سبز) *eger sarılık kökdin artuqraq bolsa üçünç türlüg yaruk yaşıl bolğay* (12a/07)

y. 7a/07, 11a/07, 11a/07, 12a/06, 12a/07, 17a/05, 46b/01, 46b/03, 46b/05, 50b/08, 52a/01, 53b/04, 57a/04, 60a/01, 60a/06, 62a/09, 63a/01, 65b/01, 65b/02, 73a/01, 74a/04, 75b/06, 75b/07, 91b/01, 96b/07

[=25]

yaşılık Yeşil renk.

(سبز) *türlüg yaşılıklar bolğay kim anlar ortasında tefāvut köp bolğay* (11a/08)

(سبزی) *kümiş zirnīhni tişge sürtseler sarılıknı ve yaşılıknı arı kılğay* (74b/01)

(خضرت) *züümürrüdnij tabī'atı savuq ve kuruğ turur yaşılık sebebindin ve aytıp tururlar* (47a/09)

y. 47a/09, 48a/08, 54b/09

y.+da 11a/09

y.+ı 37b/02, 46a/08

y.+lar 11a/08

y.+nı 74b/01

[=8]

yaşılrağ Daha yeşil renkli.

(سبز تر) *kaçan zeyt yağını dehneke sürtseler ol yaşılrağ bolğay* (57b/01)

y. 57b/01

[=1]

yaşuru Gizli, örtülü.

(سر) *ol hātunğa altun kerek boldı ve tiler erdi kim anı yaşuru satğay erdi* (27a/06)

y.27a/06

[=1]

yan- Yoğurt çalmak.

(چسبیدن) *eger bir pāra andın hamīrga salsalar her itmek kim andın bişürseler köygey ve eger sūtge salsalar tirek yanğay ve yoğurt bolğay* (74b/08)

y.-ğay 74b/08

[=2]

yat

• **yat taşı** Yağmur taşının Türkler tarafından söylenişi.

(سنگ تب) *faşl yağmur taşınıñ hāşşiyetin ve menfa'atin bilmekde ol taş turur ma'rūf kim türkler yat taşı oqurlar* (69a/05)

• **yat havāyi** Yağmur taşını okuyup kar, fırtına çıkartabilen kimse.

(تب خوانی) *ol şehşge kim bu 'amelni kılabilgey ve 'amelge yat havānī oqurlar ve anlardın bir cemā'at ol 'amelde muhādet ve kemālleri bar* (69b/02)

t. 69a/05, 69b/02

[=2]

yawuğ (krş. yawuq) 1. Yakın.

(نزدیک) *ol yirge yawuq bolğay piyāzkī teg kim mensüb salağa turur kim yawuğında turur* (52a/05)

(حوالی) *kaçan kemi anıñ yawuğına yetse ni kim temür ol kemide bolsa özine tartmağa başlağay* (60b/07)

y.+ına 60b/07, 90b/05

y.+ında 52a/05

[=3]

yawuq (krş. yawuğ) 1. Birbirine uzak olmayan, yakın.

(قرب) *ol °alāmeti işitgeyler ve mabedge kelgeyler anıñ üni bir menzilge **yawuq** bargay*
(87b/07)

(قريب) *hindistān yirinde turur maŝriq tarafında taqı **yawuq** serendīb ceziresiñe*
(32a/01.)

(نزدیک) *yākūtñıñ ma°deni hem serendībge **yawuq** turur* (32b/07)

(حوالی) *bizler hind teñizinde kemi içinde ol cezirege **yawuq** yettük* (33a/09)

2. Bitişik.

(مجاور) *ol yalıñğa **yawuq** bolsa eger fetile yā bir iski biz yā bir nerse kim köymekke*
kābil bolsa aña qarşu tutsalar derhāl yangay (06a/04)

(ملاصق) *°illeti ol turur kim hevāyi kim ol zarfga **yawuq** bolsa suwluq °illeti sebebindin*
suw bolğay (37b/09)

(محاذات) *mağnāṭis ol yir astında(n) aña **yawuq** ol igneni ol bir derem ağırı taş tepretkey*
(61a/04)

3. Birbirine benzer nitelikte olan.

(اقرب) *anıñ sarılıkı az bolğay kim kızıl rengine urğay yawuq yinçüniñ **yaḥşırakıña** verdī*
bolğay (16b/08)

(قريب) *yākūtğa fars luğatince yakend aymışlar ve yākūt lafzı **yawuq** turur* (31b/09)

(نزدیک) *ol tibetī rengine **yawuq** bolğay ve anıñ nāfasınıñ tügi aq bolğay* (95a/08)

4. Yakşalık olarak, aşağı yukarı.

(نزدیک) *iki yüz illig altunğa alğaylar iki dengge **yawuq** munteg bolğay* (23a/09)

(قريب) *bir pāra kızıl yākūt bir mişkalğa **yawuq** ol irge birdi* (33b/04)

y. 6a/04, 8a/02, 14a/03, 14a/03, 14a/07, 16b/07, 23a/09, 31b/08, 32a/01, 32b/07,
33a/09, 33b/04, 37b/09, 50b/06, 51b/02, 51b/06, 52a/04, 53a/07, 53a/08, 56b/01,
58a/09, 59b/01, 60b/07, 61a/04, 66a/08, 66b/05, 72b/09, 73a/06, 75b/06, 80a/04,
82b/04, 86a/08, 86b/03, 87a/01, 87b/06, 87b/07, 94b/07, 95a/08, 98a/04

[=39]

yawuqluq Yakınlık göstermek, cana yakın olmak.

(تقرب) *anıñ içinde ol ir papasdın sordu ve **yawuqluq** körküzdi* (33b/03)

y. 33b/03

[=1]

yawuqraq Değer veya ağırlık bakımından daha yakın.

(نزدیک تر) *ortaçaqlısını bir altun yarımğa ol sebebدين kim anıy ortası yamanga yawuqraq bolğay* (23a/03)

y. 21b/03, 23a/03

[=2]

yawuş- Ulaşmak, yakınlaşmak.

(رسد) *meger dāne ne kim yahşı uluğ bolğay ança kim bir mişkālğa yawuşsa ya'ni kim aña oħşaş bolmağay* (22a/01)

y.-sa 22a/01

[=1]

yawuşmaq Yakınlaşmak.

(اتصال) *köp zamānğa tegrü ol buhārlar cirimi isiglikindin yawuşmaq ve şavukluk açılmakındın belgürgey* (78b/08)

y. 78b/08

[=1]

yawuşmuş Yakınlaşmak, bitişmek.

(مجاور) *iki 'unşur arasında kim biri biriğe yawuşmuş bolğay neteg kim yil birle ot ikisi harāratda ortak tururlar* (04b/03)

(ملاصق) *her yil kim ol zarf taşında bolsa kim aña yawuşmuş bolsa ol yil suw bolğay* (06a/01)

y. 4b/03, 06a/01

[=2]

yay Yaz mevsimi.

(تابستان) *ilk yaz çaķında köp siller kelür ve yay çaķında kisilür ermiş sıl kisilgendin* (32a/09)

[=1]

yayıł- 1. Dağılmak, buharlaşmak.

(مترشح کرد) *andın soñra yaz harareti sebebدين hal bolğay ve munuñ artuķı yayılğay* (09a/07)

(تحليل پذيردن) *anteg kim ruṭubatnıñ köpreki cānvārlar tınlarında kizlü bolğay yazın yayılğay* (09a/08)

2. Yayılmak, çözülmek.

(متلاشی کردن) *kim havādın hal bolğay ve suw teg ve yayılğay* (98a/01)

y.-ğay 9a/07, 9a/08, 98a/01

y.-mağa 9a/05

[=4]

yaz Yaz mevsimi.

(تابستان) *andın soñra yaz harareti sebebından hal bolğay*(09a/07)

(فصل تابستان) *yaznıñ ısısı çakında kim suw isig bolur* (14b/01)

● **ilk yaz** İlk bahar.

(فصل بهار) *kim serendīb hedlerinde bir yazı bar kim ilk yaz çakında köp siller kelür*
(32a/09)

● **yaz faşlı** Yaz mevsimi.

(فصل بهار) *edğüreki ol bolğay kim yaz faşlında tutkaylar ve aşıl saķankür az ilge*
kirgeykir-gey (92b/04)

y. 9a/06, 32a/09, 92b/03, 97a/06

y.+ın 9a/04, 9a/08, 97a/07

y.+nıñ 14b/01, 92a/03

[=9]

yazı 1. Çöl, sahra.

(صحرا) *serendīb hedlerinde bir yazı bar kim ilk yaz çakında köp siller kelür* (32a/08)

(.) *her kayda kim kiçer erdi (...) ormanda yazıda turetgen cānvārlar andın kaçar erdiler*
(68a/04)

2. Şehir.

(شهر) *ol şehrdin qos şehri sarı bir yazı turur* (44b/02)

3. Köy.

(موضع) *ol yirde ābādānlıq yoķ ol yazı qazāsında şahrā ortasında tağı bar asrı uluğ bir*
tağ teg (44b/03)

y. 32a/08, 44b/02, 44b/03

y.+da 68a/04

[=2]

yeksān (< Far. *yeksān*) Benzer, aynı.

(يکسان) *billürdın hıyānet birle laʿl kılurlar ve laʿlğa oħşağay ammā anıñ rengi yeksān*
bolmağay (53b/07)

y. 53b/07

[=1]

yemen (y.a)

- **yemen tağları** Yemen dağları.

(كوه يمن) *ma^cdeni ve havāşı ol yemen tağlarında bolğay* (59a/09)

y. 75b/01

y.+e 59a/09

[=2]

yemānī

- **yemānī şebbi** Demir ile kükürt birleşimi, zaç.

(شب يمانى) *anıñ rengi asrı şāfi bolğay ve rengini kemālğa tegürgey ve birer (...)*

hedlerinde yemānī şebb okurlar (75b/01)

(شب يمانى) *bir pāra kaynatqaylar kim az kıvām algay andın bir pāra şebb-i yemānī*

:ya^cni acığ taş: aña salgaylar (40b/01)

y. 40a/04, 40b/01, 75b/01

y.+din 59a/09

[=4]

yemin Sürekli.

(مزمّن) *eger anı hurda izseler tağı kurutsalar ve yemin aymış cerāhatlarka sipseler*

fāyda kılğay (65a/08)

y. 65a/08

[=1]

yençke (krş. inçke) İnce.

(بارىك) *anıñ tirisini kim soyarlar anıñ mişkabı :ya^cni matkab: asrı yençke kerek*

(26a/05)

y. 26a/05

[=1]

yeñi Yeni.

(نو) *qurğaşınıñ hāşşiyyeti cerāhatlarke edgü (...)* itni cerāhatdın arıtqay ve **yeñi** it

bitürgey (85a/04)

y. 46b/01, 55b/09, 85a/04, 91b/07, 95b/03

[=5]

yer

• **yer astı** Yer altı.

(سفلیات) *taķı yaratur ni kim yer astında barnı taķı tegürür* (01b/03)

y. 1b/03

[=1]

yereķān (< Ar. *yereķān*)

• **yereķān iletı** Sarılık hastalığı.

(علت یرقان) *andın pāra suw birle izip birseler kim içse ol isiglikı defc kılğay yereķān iletine fāyda kılğay* (64a/06)

• **yereķān taşı** Siyah renkli bir tür yuvarlak taş.

(حجر یرقان) *keltürüp tururlar kim yereķān taşı tegirmi taş turur kara ranglıg ve kiçig kim karalıgaç yuvasında bolğay* (64b/01)

y. 62b/06, 64a/06, 64a/07, 64b/01, 64b/05

[=5]

yeşb (< Ar. *yeşb*) Yeşim taşı.

(یشب) *eger tiş anı yonsa yaş taşı bolğay ve eger yonmasa yeşb bolğay* (72b/05)

y. 46b/03, 58a/02, 58a/04, 72b/03, 72b/04, 72b/05

y.+din 58a/04

y.+ni 57b/08

y.+niñ 58a/03

[=9]

yeşm Yeşim yaşı.

(سنک یش) *türkistān hedlerinde turur ve aña yeşm taşı okurlar* (72b/01)

y. 72b/01

[=1]

yiş İş, meslek.

(حرفت) *kīş ve baħrayndın anda keltürürler taķı tişerler ve benim yişim cevherilik erdi ve men dāyim şeylān şehrije barur erdim* (28a/02)

y.+im

[=1]

yet- 1. Gitmek.

(رسد) *bu kaṭreler şadaf içine yetse ol hāşşiyyeti kim şadaf içinde ezel kudreti birle ta^cbiye kılup turur yinçü toğar* (13a/09)

(رسد)

2. Bir şeyin değerinin bir fiyata ulaşması.

(رسد) *anıñ bahāsı tört yüz altunğa yetgey* (23b/06)

(امدن) *teşük kiñliki ve tarlıkıñdın bahāsı yarımğa yā üçde birge yetgey* (24a/07)

3. Ulaşmak, varmak.

(رسد) *bir kurla şeylān şehriñe yettim ol qarı avret haq civāriña vāşıl bolup erdi*
(28a/09)

4. Gelmek.

(رسد) *kaçan kış yetse anda bargaylar her kişi üze (...) bir tirekde tapqay* (97a/09)

• **küçi yet-** Yapabilmek.

(ممکن بودن) *suw astında ol qadar kim küçi yetse kim nefesini tutabilgey* (15a/05)

y.-ebilmes 50a/08

y.-gey 23b/06, 24a/07

y.-mege 50a/03

y.-megey 31b/02, 58a/07

y.-meyin 50a/02

y.-se 13a/09, 15a/05, 23a/08, 23b/07, 30a/05, 41b/02, 52b/02, 60b/07, 90b/05, 97a/08

y.-seler 74b/03

y.-ti 50a/03, 50a/04, 50a/08, 62a/04, 87a/02

y.-tim 28a/09, 29a/03, 44b/06

y.-tük 33a/09

[=27]

yeti Yedi.

(هفت) *ol zamāñğa cevheriler bahā kılmışlar kim yeti miñ kızıl altun bolğay* (26b/01)

• **yeti filizāt**

(فلزات سبعه) *faşl türlüg nerseler kim amel birle yeti filizātın kılıp tururlar niçe kim anıñ yādını burunğı bāblarda barça yirge yād kılduk* (88a/02)

y. 3a/06, 20b/02, 26b/01, 27a/07, 41a/07, 55b/03, 78a/08, 78a/09, 78b/04, 79a/03,
79a/05, 82a/09, 82b/08, 87a/08, 87b/03, 88a/02, 95a/09

[=18]

yetil- Ulaşmış olsa, varmış olsa.

(رسد) *asrı köp epiglik ve sovuqluk yetilmiş bolğay* (08a/01)

y.-miş 8a/01, 73b/02

y.-se 19b/06

[=2]

yetim (< Ar. *yetim*) 1. Babası ölmüş çocuk.

(يَتِيم) *bu cevher ol yetimniñ haq ve meliki turur ve benim anda hiç haqqım yok* (29a/09)

2. Eşi benzeri bulunmayan büyükçe bir inci.

(يَتِيم) *ve aña iki vechdin yetim ayurlar* (30a/1)

• **dürr-i yetim** Eşi benzeri bulunmayan büyükçe bir inci.

(در يَتِيم) *ne kim yahşı uluğ bolğay ança kim bir mişkālğa yawuşsa ya'ni kim aña oħşaş bolmağay ve aña bu sebebdin dürr-i yetim oqurlar* (22a/02)

• **yetim dürr** Eşi benzeri bulunmayan büyükçe bir inci.

(در يَتِيم) *kız ol yetim dürrni 'aziz mısrğa bahşladı* (29b/09)

y. 22a/02, 26b/02, 27a/01, 27b/05, 29b/09, 30a/01, 30a/01, 30a/07

y.+din 49b/01

y.+niñ 27a/09, 29a/09

[=11]

yetimī (< Ar. *yetimī*) Dürr-i yetim incisine verilen ad.

(يَتِيمِي) *anıñ vezni iki mişkāl ve tört deng ve aña yetimī aytur ermişler* (26a/08)

y. 26a/08, 26a/09

[=2]

yetimlik (< Ar. *yetim* + Türk. *+lık*) 1. Babası ölmüş çocuk.

(يَتِيمِي) *biri ol kim tiñi yok erdi ve zamānede taķı oħşası yok erdi taķı ol kim tiñlunñ yetimlikıña nisbet kıldılar* (30a/02)

• **dürr-i yetimlik** Eşi benzeri bulunmayan büyükçe bir inci.

(در يَتِيم) *hoş suwluğ kim dürr-i yetimlik atını aña aytmaķlık bolur erdi* (27a/05)

y. 27a/05

y.+ıña 30a/02

[=2]

yetinç Yedinci.

(هَفْتَم) *yetinç rummānī oķığaylar kim āz qaralıkğa urğay* (17a/05)

y. 17a/05, 18a/03, 54b/02

[=3]

yetiz

- **yetiz şerhi** Tüm yönleriyle, tamamen şerh etmek.

(شرحی تمام) *anıñ hāşşiyetini ve kıymatını taķı anlarınñ saķlamakını yetiz şerhi kılğıl taķı bitigil taķı bizge ʿarż kılğıl (02a/07)*

b. 2a/07

[=1]

yetkür- Yetirmek, tamamlamak.

(رسانید) *yaʿni naķş taşda ta ol ustād anı tamamğa yetkürdi (49a/05)*

y.-di 49a/05

y.-gey 9a/02

[=2]

yetmiş Yetmiş.

(هفتاد) *kemāli birle anda hāşıl ermiş ve anda yetmiş miñ altunğa almışlar (26b/08)*

y. 26b/08, 43b/06, 55b/05

[=3]

yezdān (ö.a) Zerdüştlük'te iyilik tanrısı.

(یزدان) *aştahr kalʿasındın bir kadeh fırüzadın tapmışlar cemşid atnı yezdān perestler haţtı birle ol kadehde bitmişler (55b/01)*

y. 55b/01

[=1]

yezid (ö.a) II Yezid olarak bilinen 720-723 yılları arasında halifelik yapmış Abbasi Halifesi.

(یزید) *keltürüp tururlar kim dürr-i yetīm hişām oğlı ʿabdümelikke keltürmişler anıñ hātunı ʿabde ʿabdu'llāh oğlı yezidniñ kıızı ermiş (26b/03)*

y.+niñ 26b/03

[=1]

yıdıġ (krş. ıdıġ) Koku.

(عطر) *törtinç maķālatımız yaʿni sözümüz beyānı hoş yıdıġlar taķı maʿcūnlar taķı körklüg dārūlarını beyān kılduķ (03a/02)*

s.+lar 3a/02

[=1]

yılar

• **yılar köz** Şişmiş göz.

(باد چشم) *kaçan közge tartsalar közge islām kılğay ve keçük ve zahmat közdin kitergey ve yılar közdin men° kılğay ve isiglikdin şişgenge sürseler fāyda kılğay* (68b/02)
y. 68b/02

[=1]

yıfka (krş. yufka) İnce.

(تنک) *eger yıfka nerse temür birle mağnātīs arasında tutsalar temürni ol nersege bağlağay* (60b/03)
y. 60b/03

[=1]

yıǵ- Yıǵmak, dermek.

(چیدن) *kaçan tanımaqlıq aña hāsıl bolsa anıñ tıgresinde taşlar yıǵğay* (91a/03)

2. Toplayan, birleştiren.

(جامعه) *fā°ileniñ kuvvatı yā taǵıtǵan bolğay yā yıǵǵan bolğay* (03b/09)

y.-ar 50b/05

y.-ǵan 3b/09

y.-ǵay 91a/03

[=3]

yıǵaç (krş. ağaç) Ağaç.

(جوب) *tız sınaǵan bolğay kāfūr bolğay ol yıǵaç ortasında ve taşkarı çıqmağay* (97b/01)

• **tal yıǵaçı çarhı** Söǵüt ağacından yapılmış çark.

(جرخ بيد) *tal yıǵaçı çarhı birle cilā tutğay asrı körklüg ve zümürüd alğay* (46b/01)

• **herzehre yıǵaçı** Zakkum ağacı.

(چوب خر زهره) *anıñ yüzini taş birle yumşatqaylar ve herzehre yıǵaçı birle cilā birgeyler*

y. 14b/06, 14b/07, 14b/07, 14b/09, 97b/01, 97b/03

y.+dın 15a/03, 15a/07

y.+ı 26a/01, 46b/01, 97b/02

[=11]

yıǵıl- Yıǵılmak, bir noktada toplanmak.

(مجتمع شدن) *şaykal hükmi tedbırince ma°dende kuyaş şu°lesi noqtada yıǵılmış bolsa kaçan kim bir iski biz kuyaşnıñ şu°lesine kim şu°lelenmiş bolğay* (59a/01)

(حقن) *ve ol buhārılar yıǵılmaqtı sebebindin bolur* (09a/05)

y.+mak 09a/05

y.-miş 59a/01

[=2]

yıgla- Ağlamak.

(فزع كردن) *eger kiçig oğlanlarğa bağlasalar yaman fi'ıl kılmağay ve **yıglamağay***
(53a/04)

(كرستن) *pīrlər közi kim **yıglamak** sebebdin zaḥmat almış bolğay* (73b/02)

y.-mağay 53a/04

y.-mağaylar 88a/01

y.+mak 73b/02

[=3]

yıqıl- Düşmek, yıkılmak.

(بيفتادن) *ıdākına turğay köp türlüğ zaḥmat ve meşakkat körüp henüz turmayın erdi kim*
***yıqıldı** ve yüzi yirge tigdi* (26b/06)

y.-dı 26b/06

[=1]

yıl Yıl, sene.

(سال) *her **yıl** nīsān yağmuru artuğrak yağsa andın soñra ol taqı artuğluk tapar* (13b/03)

(سالى) *bedeḥşān qaşabasında bir **yıl** azīm zelzele boldı* (51b/08)

● **yıl başı** Yıl başı.

(سال نو) *qaçan kuyaş ḥamelge barsa **yıl başı** yeñi bolur* (55b/09)

y. 13b/03, 13b/04, 51b/08, 55b/09, 62a/05, 62a/07, 69b/03

y.+da 12b/05, 24b/06, 27b/01, 92a/04

y.+nıñ 14b/01

[=11]

yılan Yılan.

(مار) ***yılan** çayan ve özge tişlegen zaḥmatlığ cānvārlar ve anıñ altındın qaçkaylar*
(67a/02)

(.) *her kimge kim hevāmdın :**yılan**: mużarrat tegse sekiz arpa kadarı yāḥūd bir deng*
*izip **yılan** tişlegenge birseler* (47a/07)

● **yılan mühresi** Yılan boncuğu.

(مهره مار) ***yılan mühresinin** ḥāşşiyetini bilmekde* (63b/05)

y. 47a/07, 47a/07, 63b/04, 63b/05, 63b/06, 64a/01, 66b/08, 67a/02, 90a/06, 97a/06
y.+lar 75a/04

y.+largâ 84a/06

y.+nın 63b/05

[=13]

yıltıra- Parlamak.

(درفشد) *anıñ hâşşiyetini dehne-yi frenki yaşıl bolğay kim andın zengâr rengi yiltırağay*
(57a/04)

(برقی) *anıñ yilturamağı ve tarāvati bolmağay* (51a/05)

y.-ğay 57a/04

y.mağı 51a/05

[=2]

yiltırağan Parlayan, ışık saçan.

(رخشنده) *ni kim andın edğü ve kızıl ve yiltırağan ve şāfî ve şeffāf bolsa kızıl yākūtğa*
yawuq bolğay (51b/06)

(درخشان) *anğa kara haqlar tartılmış bolğay uzınına inine ve yiltırağan bol* (67a/05)

(تابنده) *andın özgedin yiltırağan turur* (82b/05)

y. 51b/05, 57a/05, 67a/05, 82b/05

[=4]

yiltıramış

• **yiltırım yiltıramış** Yıldırım çakması.

(صاعقه ء امد) *bir vaqt yiltırım uluğ yiltıramış tağı ol yirde cevheri tapmışlar* (86b/02)

y. 86b/02

[=1]

yiltırar 1. Parlak.

(رخشان) *ol cevheri turur aq ve yiltırar ve kiçig naqşlıg kenced dānesi teg* (89b/01)

(براق) *eşmed sürme taşı turur ma^crūf ve meşhūr ve ol yiltırar kara taş turur ve şeffāf*
ermez (73a/07)

(تابندگی) *ol köprek ve edğürek kümüş turur ve anıñ yiltırarı ança bolmağay* (83a/02)

(.) *ol iki türlüğ bireri kân içinde köz teg yiltırar ve birerini taşdın hāşıl kılurlar*
(80a/09)

2. Açık renkli, safı.

(صافی) *evvel ol kim barçasındın yahşırakı ol bolğay kim şeffāf taķı yultırar bolğay*
(17b/05)

● **ay yultırarı** Ay taşı.

(بزاق القمر) *faşl hacerü'l-kamernıñ hāşşiyyeti ve menfa'ati bilmekde ya'ni āy taşı ve*
arab anja āy yultırarı oқurlar (67b/02)

y. 17b/05, 73a/07, 80a/09, 89b/01

y.+1 67b/02, 83a/02

[=4]

yultırat- Parlatmak.

(براق کردن) *anı yumru kılğaylar ve asrı cilā birgeyler ve yultıratqaylar* (58b/09)

y.-kaylar 58b/09

[=1]

yultırım Yıldırım.

(صاعقه) *her kim özi birle tutsa yultırındın īmen bolğay* (58a/03)

● **yultırım kel-** Şimşek çakmak.

(صاعقه آمدن) *ol anteg erdi kim qadīmde yultırımı kelmiş ol yirde ol cevherdin iki dest*
kılıç kılınışlar (86b/08)

y. 86b/02

y.+dın 58a/03

y.+1 86b/08

[=3]

yıraq Uzak.

(دور) *qahr birle ve küç birle kindi yirindin yıraq kitse her biriniñ tabī'atı ol tekāza kılur*
(03b/02)

● **aybdın yıraq bolmaqlıķ** Eksikliklerden uzak olmak.

(سبحانه) *aybdın yıraq bolmaqlıķ ol pād-şāhqa kim emri uluğ turur* (6b/07)

y. 3b/02, 6b/07, 13b/08, 14a/09, 52a/06, 60b/08

[=6]

yi- Bir şey yemek.

(خوردن) *eger nāfada arpa yā buğday bolsa misk satkıçılar aytkaylar kim kiyik arpa yip*
turur (96a/04)

(.) *anı iki arpa qadarınca yimek kerek* (91a/08)

y.-gey 64b/04, 91a/09
 y.-geyer 60a/06
 y.-mek kerek 91a/08
 y.-miş 39a/04, 91a/09, 91b/02, 94b/05
 y.-p 96a/04
 y.-se 53a/05, 81a/02, 91a/07, 91a/07
 y.-seler 47b/01, 85a/06, 91b/05, 92b/06
 [=17]

yigen Yiyen, yiyici.

(خورنده) *anıñ ba(d)-zehri sezāb turur ve kúsmaklık nāfi^c bolğay ve anı **yigenge** aylāvūs
 iletli bolğay* (80b/07)

y.+ge 80b/08
 [=16]

yigesi (krş. yigesü) Yiyecek, gıda.

(غدا) *hoş ıdığlarda ve **yigesilerde** ve helvālarda işge sürgeyer köñülge kuvvat birgey*
 (98b/02)

y.+lerde 98b/02
 [=1]

yigesü (krş. yigesi) Yiyecek, gıda.

(خورد) *ve bir türlüg taķı bar āķ aña farsī okurlar ve ol **yigesü** turur anı kenced yağı
 birle ħal kılğaylar* (79b/09)

y. 79b/09
 [=1]

yigirmi Yirmi.

(بیست) *yarım mişkāl on altunğa ve dört deng **yigirmi** altunğa ve biş deng otuz altunğa*
 (53a/09)

y. 22b/08, 23a/07, 27a/02, 41a/04, 48b/06, 53a/09, 55b/04
 [=7]

yigit Genç.

(جوان) *anda kızılğa māyil ni **yigit** cānvārlardın kılsalar katıg muĥkemraķ bolğay*
 (90a/09)

y. 90a/09

[=1]

yil 1. Dört temel elementten birisi olarak hava.

(هو) *bu dünya ni tirlər kim aşlı topraq taqı suw taqı **yil** taqı ot turur* (03a/09)

(.) *bu tört ‘unşur kim haq ta‘älā kudreti birle yaratıp turur birisi ot birisi suw birisi **yil** birisi topraq vācibü’l-vücūd* (03a/05)

2. Yel, esinti.

(باد) *bolğay anı saqlamaqlıq eyle turur kim havādın **yildin** saqlağaylar şışede yā bir muhkem yirde bir pāra arpa qarışturmaq kerek* (97b/09)

● **bevāsır yili** Hemoroid, basur

(باد بواسير) *eger cevārişlerde isti‘māl kılsalar mi‘de ıstırhāsına fāyda kılgay ve **bevāsır yiline** islāmı bar* (86a/05)

● **yil renci** Rüzgar veya yelden dolayı çekilen ağrı.

(باد و رنج) *kaçan belesān yağın ana köydürseler tiz çıqğay şar‘d(a) ve **yil renclerinde** ve bağır rencinde ve mi‘dege ve adaq ağırığı kim sowukluqđın bolğay islāmı bar* (92a/09)

y. 3a/05, 3a/09, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4b/03, 4b/05, 5b/05, 5b/09, 6a/01, 6a/02, 6a/04, 33b/01, 69a/09, 69b/06, 78b/09, 87a/05, 92a/09, 98b/07

y.+din 5a/01, 97b/09

y.+ge 24b/07

y.+i 39a/05

y.+ine 86a/05

y.+ler 8b/09, 9a/01

y.+ni 98b/07

y.+niñ 3b/03, 39a/06

[=30]

yilme Pürüzsüz, tüysüz.

(نسو) *hoten nāfasınıñ zāhiri **yilme** bolğay ve anıñ üzre hiç tüg bolmağay* (94b/09)

y. 94b/09, 96b/09, 98a/04

[=2]

yimek Yiyecek, gıda.

(غدا) *uluğlar üçün kılurlar yāqūt ve yinçü ve la‘l ve zümürrüd ve firūza teg ve bireri ol turur kim ādamılarınıñ **yimekinin** ıslāhı turur tuzlar teg* (77a/08)

y.+iniñ 77a/08

y.+ke 71a/06

[=2]

yimeklik Yiyecek, gıda.

(خوردنى) *anı* °avām gümān mı (...) piyāz **yimeklik** nerse turur (52a/05)

y. 52a/05

[=1]

yimiş Yemiş.

(بار) *kaçan tutğalıg kişige bağlasalar islām kılğay ve tirek kim yimiş keltürme kaçan aña bağlasalar yimişlik bolğay* (67b/04)

(ميوه) *biraz yimiş taķı ta°ām papa(s) katıña iletti* (33b/06)

y. 33b/06, 67b/04

[=2]

yimişlik Yemiş, yemişli.

(بار) *kaçan aña bağlasalar yimişlik bolğay yüklüg hātun teg* (67b/04)

y. 67b/04

[=1]

yinçü (krş. inçü) 1. İnci.

(مروريد) *ol yirniñ şadafınıñ yinçüsi körklügrek taķı yaruķ ve suwluğ bolğay* (13a/06)

(لولو) *ve yinçüniñ körklügreki kış ve bahrayn teñizindin çıkğay* (12b/09)

2. Büyükçe inci.

(درى) *bir mişķāl nādir tüşgey anteg yinçü kim bir mişķāl bolğay* (41b/04)

• **aķ yinçü** Beyaz inci.

(مروريد سفيد) *aķ yinçü kamuğ renglerdin yahşıraķ bolğay* (17b/07)

• **aķsaķ yinçü** Düzgün olmayan bir tür inci.

(لنكى مروريد) *aķsaķ yinçü ol turur kim anıñ teşüki igri bolğay* (26a/02)

• **uşaq yinçü** Küçük inci.

(مرجان) *ol kızlar yāķüt teg hem uşaq yinçü teg ve ni delil bolğay* (30b/01)

• **ķara yinçü** Siyah renkte bir tür talk taşı.

(شبه لولو) *bir türlüg taķı teñizde bolur ve ol ķara yinçü turur ve andın °ammālī yinçü kılğaylar* (71b/07)

• **kiçig yinçü** Küçük inci.

(مرورید ریزه) *ammā kiçig yinçülerini terazü birle satğaylar altun berāberince yā eksükrek ol çaķnıy iktizāsınca* (22b/01)

● **levzī yinçü** Dürr-i yetim denilen nadir bulunan büyükçe inci türü.

(مرورید لوزی) *h^varezmşāh hātunı nişābūrğa barmış bir levzī yinçü asrı körklüg suwluğ ve aķ tarāvatlıg ve tar teşüklük ve hoş suwluğ kim dürr-i yetimlik atını aņa aytmaklık bolur erdi* (27a/04)

● **‘ammālī yinçü** Siyah talk taşından elde edilen bir tür inci.

(مرورید عملی) *ol kara yinçü turur ve andın ‘ammālī yinçü kılğaylar şanā^eat cemā^eatı aņa yir yulduzı oķurlar* (71b/08)

● **şaddī yinçü** Yüz incinin bir ipe dizerek oluşturduğu dizi.

(مرورید صدی) *andın keçer bolsa aņa şaddī yinçü oķuğaylar yüz dāne andın bir mişkāl bolğa* (20a/01)

● **suwluğ yinçü** Parlak bir tür inci.

(مرورید ایدار) *ihtilāf suwlarında ögülmüş bolmağay anteg kim suwluğ yinçüde suwsuzluğ nişānı bolğay ve ol nişānğa topraķ tigeyleler* (18a/05)

● **suwsuz yinçü** Parlaklığı olmayan bir tür inci.

(مرورید بی اب) *yetinç ol bolğay kim anıñ hiç suwı bolmağay aņa suwsuz yinçü tigeyleler* (18a/03)

● **şaştī yinçü** Altmış incinin bir ipe dizerek oluşturduğu dizi.

(مرورید شصتی) *ikinç ğırbāldın yoķaru kalmış bolğay aņa koyğaylar ol kim andın kiçse şaştī yinçü oķurlar ya^eni altmış dāne andın bir mişkāl bolğay* (20a/04)

y. 13a/04, 13b/01, 13b/02, 14a/02, 14a/08, 15a/09, 15b/01, 15b/08, 16a/04, 16a/08, 17b/06, 18a/03, 18b/05, 18b/06, 19a/05, 19b/03, 19b/07, 20a/01, 20a/04, 20b/01, 20b/04, 21a/07, 23b/07, 24a/04, 24a/08, 24b/09, 26a/02, 26a/04, 26a/07, 27a/02, 27a/04, 27b/05, 28b/03, 28b/09, 29a/03, 29a/04, 29a/06, 29b/04, 30a/05, 30a/06, 30b/01, 41b/04, 56a/01, 71b/07, 71b/08, 71b/09, 72a/01, 72a/07, 77a/07

y.+de 17b/02, 18a/05, 25b/09

y.+din 22a/03, 24a/06, 25a/07, 28a/07, 41b/05

y.+ğa 25b/06

y.+ke 24b/02, 26a/02, 30a/07

y.+ler 21a/08

y.+lerden 15b/09

y.+lerni 22b/01

y.+ni 19b/07, 21a/02, 24b/04, 24b/05, 24b/05, 25a/06, 25b/01, 25b/02, 25b/05, 26b/05,
26b/07, 27b/02, 28a/01, 29b/06, 54a/04

y.+niñ 12b/02, 12b/03, 12b/08, 14a/01, 15b/03, 15b/07, 15b/07, 15b/09, 16a/02,
16b/07, 18a/06, 18a/07, 19b/01, 25b/04, 25b/06, 25b/06, 27b/08

y.+si 13a/06, 14a/04, 14a/07

y.+sini 28a/05

y.+yi 19a/06, 19a/07

[=102]

yip 1. İp.

(ريسمان) *anıñ teşüki kiñ bolsa yipke tartmaqlıqğa ve tonga tikmege **yipke** muhkemraq turur* (19a/08)

(رشته) *suwluğraq bolsa anı ewürgeyler taqı tizgeyler ve özgesini **yipke** keçürüp hār kılğaylar* (20a/03)

2. Halat, urgan.

(رسن) ***yipniñ** uçını kemide muhkem kılğay* (14b/09)

3. İp üzerinde dizili boncuk vb.

(.) *aqd şifatınıñ şerhi bir **yip** otuz altı dāne bolğay* (20b/03)

● **ħurmā yipindin toķunmuş āğ** Hurma lifinden dokunmuş āğ, file.

(ليف) *taķı çomğuçı burnını bağlağay taķı bir tobra **ħurmā yipindin toķunmuş āğ** teg boynına salğay* (14b/08)

y. 14b/05, 14b/06, 15a/03, 20b/03, 20b/03, 20b/05, 20b/06, 60b/08

y.+ge 15a/01, 19a/08

y.+indin 14b/08

y.+ke 15a/07, 19a/08, 20a/02, 20b/02, 21b/01, 24a/09, 25b/04, 26a/03

y.+lerinde 98a/09

y.+lerniñ 20b/02

y.+niñ 14b/09

[=22]

yir 1. Yer, bölge.

(زمين) *ol tağlarda kim kaplan **yirleri** turur* (90b/09)

(موضع) *ķaysı **yirdin** kim anıñ saç yā kıl tartısalan anıñ aşı kisiłgey* (89a/07)

(مهبط) *anda tağı turur kim ādem peygamberniñ yiri turur* (33a/03)

(جا) *çomğuçığa buyurdu kim fulān yirde bir pāra yāķūt suwğa saldı erdi* 36a/08)

(.) *kuyaşnıñ isigliki ol yirke azraq tiger* (13a/06)

2. Yer, alan, mahal.

(جای) *şışede ağzını muhkem kılmaq kerek ve bir yirde koymaq kerek* (24b/08)

(مواضی) *anıñ maʿdeni köp yirde bar ammā köprek andın frenk hedlerinde turur*
(80a/08)

(محیط) *andın buhārları peydā bolğay tağı ol yir astında kim havāyi bolsa tağı yiri kim*
ol havāyi kapsamış bolsa (78b/02)

(منزلت) *ol muʿayyen hedge tegrü cemāʿatı ayturlar kim yinçü şadafnıñ ağzı suwı yirinde*
turur (13b/02)

(حیز) *qahr birle ve küç birle kindi yirindin yırak kitse her biriniñ tabīʿatı ol tekāza kılur*
(03b/02)

(جایگاه) *her yiri kim cevher ol yirde toğsa anı ol cevherniñ maʿdeni ayturlar* (07b/07)

3. Yeryüzü.

(زمین) *musānıñ tūrını anıñ üzre bitilmiş erdi kim kökdin yirge keldi* (45b/03)

(سطح) *otnıñ öz yiri ayılıp turur yirniñ üstün yüzi ayılıp turur* (03b/04)

(ارض) *çün suwnıñ isigliki gālib bolsa yirniñ pāralarına kim suw birle qatışmış bolğay*
(10a/01)

4. Ülke, coğrafik yer.

(دیاری) *andın nuqdlar kılğaylar her bir yirniñ ʿādeti hesbince ve halk anıñ birle satıg*
alıg kılurlar (77a/06)

(بلاد) *kadimde andın bizekler kılur ermişler ʿarab yirinde ve özge yirlerde* (58b/01)

5. İn, hayvan ini.

(ملاوی) *ol tağlarda kim kaplan yirleri turur* (90b/08)

● **ʿacem yiri** Fars bölgesi.

(زمین عجم) *hamām qazanları kılğaylar ve anı ʿacem yirinde tāl oqurlar* (88b/04)

● **ʿarab yiri** Arap bölgesi.

(زمین عرب) *anıñ maʿdeni ʿarab yirinde turur tağı hicāzda* (56b/05)

● **bādiye yiri** Çöl.

(زمین بادیه) *anıñ maʿdeni tağda turur bādiye yirinde kandğa yawuq bir uzan turur*
(72b/09)

- **bitüg yiri** Maden ocağı, madenin çıktığı yer.
(معدنیات) *her bir türlüĝ cevherlerniñ bitüg yirini taķı her biriñe ni sebeb kođulđanını biş faşl üze binā kılduķ (03a/04)*
- (معدن) *billürni bilmekde ve anıñ hāşşiyetini ve anıñ bitüg yirini ve menfaʿatini ol hindistān yirinde turur (58b/02)*
- **çomĝan yir** Dalış yeri, noktası.
(مغاص) *kiçig kemilerge olturĝaylar taķı maĝāşķa : yaʿni çomĝan yirge: bargaylar (14b/03)*
- **çıkar yir** Bir maden veya taşın çıkarıldıĝı yer.
(مغاص) *yiñüniñ çıkar yiri kış ve baħrayn ve kalaʿtu ve ĥarg maʿberdin çıkarurlar (12b/02)*
- **çin yiri** Çin.
(زمین چین) *faşl darşını ve anıñ hāşşiyetinde çin yirind(e) gevheri turur (86a/07)*
- **frenk yiri** Avrupa bölgesi.
(زمین فرنک) *bussezniñ maʿdeni frenk yirinde turur teniz yakasında suw içinde (59b/05)*
- **ʿibādet yiri** İbadet yeri.
(معبد) *tekelluflıĝ ʿibādet yirleri anteg kim her milleti ʿibādet vaķtında anlarınñ bir türlüĝ ʿalāmetleri bar (87b/01)*
- **irān yiri** İran.
(زمین ایران) *ebū reyħān aytur ikisi bir turur irān yirinde yahşırak koyarlar (35a/01)*
- **ħıķāy yiri** Çin bölgesi.
(زمین خطا) *kılıç kabzaları ĥıķāy yirinde ʿaziz tutarlar bıçak destelerini reng kılĝaylar (89b/04)*
- **hindistān yiri** Hindistan.
(زمین هند) *barça türlüĝ maʿdenler kim yāķütñiñ bar kızıl andın özge hindistān yirinde turur (32a/01)*
(زمین هندوستان) *elmāsñiñ maʿdeni hindistān yirinde turur ol cezirede kim maşrıķ yanı turur (49b/04)*
(دریا هند) *anıñ maʿdeni hindistān yirinde turur (62a/08)*
- **kızıl yiri** Frenk bölgesi.
(زمین فرنک) *ikşi taķı ayturlar taķı edĝü bitüg yiri kızıl yirinde turur (57a/06)*
- **ķonar yir** Bir nevi otel, kalacak yer.

(نزول) *şeylān şehriñe barganda **konar yirim** bir qarı ʿavret iwi irdi* (28a/06)

● **oğlan turğan yir** Rahim

(رحم) ***oğlan turğan yirniñ** ağırıkı kim köp suwluğdın bolsa islām kılğay* (80a/05)

● **öz yiri** Merkez, asıl yer.

(مرکز) *tabīʿat hükmince **öz yirini** taleb kılğay* (39a/07)

● **sılñiñ akar yiri** Sel nedeniyle ortaya çıkan sel yolu.

(مسيل) ***sılñiñ akar yirinde** bu iki pāra taşnı taptım* (34a/03)

● **sılñiñ keçer yiri** Sel nedeniyle ortaya çıkan sel yolu.

(مسيل) *özge taşlar katıglıkındın kim ol **sılñiñ keçer yirinde** bolmış bolğay* (32b/04)

● **suw aqar yiri** Sel nedeniyle ortaya çıkan sel yolu.

(خانه سييل رود) *ve bolğay kim maʿdenler **suw aqar yirlerniñ** yolında bolğay* (08b/01)

● **sistan yiri** İnan'ın güneydoğunda bulunan bir eyalet.

(زمین سیستان) *ol taşı turur kiçig kim **sistan** ve zāul **yirinde** biter* (64a/08)

● **tireñ yir** Derin yer.

(عمق) *ol hāşşiyeti taqı bar kim nerselerni **tireñ yirdin** cezb kılğay* (76b/07)

● **türkistān yiri** Türkistan bölgesi.

(زمین ترکستان) *zekeriyā rāzī havāş kitebinde keltürüp tururlar kim **türkistān yirinde** ʿaḳabe turu(r)* (69b/08)

● **yir yulduzı** Bir tür parlak inci.

(كوكب الارض) *andın ʿammālī yinçü kılğaylar şanāʿat cemāʿatı aña **yir yulduzı** oḳurlar* (71b/08)

● **yirini tut-** Yerine gelemez, eş tutulamaz.

(قاييم مقام) *hiç dārū anıñ yirini tutabilmes* (81b/08)

● **yirdin bitgen ot** Yerden biten otların genel ismi.

(نبات) *bireri ve bireri tirekler ve **yirdin bitgen otlar** teg taqı mercān teg kim ol vāsıta turur* (77b/09)

● **yumurtqa yiri** Haya.

(موضع خانه) *ve **yumurtqa yirindin** kaçan sıksalar yarım derem qadarı nerse toñ yağ teg kim misk isi andın kelgey* (98b/05)

● **yir içi** Yer altı boşlukları.

(تجاویف) *ol sowuqluq kim ol **yir içinde** bolğay ve ol yir içinde kim anda suwluqı bolğay* (78b/01)

(تجاویف زمین) *şu'ā(s)ı yir içine eser kılsa ve anıñ isiglikindin istilā tapqay* (78a/09)

• **zāul yiri** İran'da Kirmanşah eyāletinde bir şehir.

(زمین زاول) *ol taşı turur kiçig kim sistan ve zāul yirinde biter* (64a/08)

y. 5b/03, 6b/01, 8a/05, 8b/05, 9a/03, 11b/02, 12b/06, 22b/04, 46b/04, 50b/01, 52a/06,
61a/04, 71b/08, 78a/09, 78b/01, 78b/01, 78b/02, 78b/05, 78b/06, 81a/03, 81b/02,
83a/03, 86b/06, 93a/07

y.+de 5b/04, 7b/07, 7b/08, 8a/04, 8b/02, 8b/09, 12b/08, 13a/05, 14a/08, 14a/09,
15b/02, 24b/08, 34a/08, 36a/07, 44a/06, 44b/03, 51b/09, 54a/06, 58a/07, 59a/09,
59b/09, 62b/01, 68b/05, 72b/08, 75a/04, 76a/09, 80a/08, 83a/03, 84a/05, 86b/02,
86b/08, 92a/01, 92a/02, 95a/02, 95b/01, 97b/09, 98a/08

y.+din 3b/03, 5b/01, 46a/01, 76b/07, 77b/09, 84b/05, 89a/07, 89a/07, 90b/09, 91a/04

y.+ge 8b/08, 08b/09, 9a/01, 14a/07, 14b/03, 25a/06, 26b/07, 45b/03, 50b/04, 52a/04,
62a/03, 63a/06, 63b/06, 63b/08, 74a/08, 86b/03, 86b/09, 86b/09, 88a/02, 89a/06,

y.+i 3b/03, 3b/04, 7b/06, 7b/07, 8b/07, 8b/07, 12b/02, 12b/02, 13a/01, 14a/07, 33a/03,
50a/02, 57a/06, 58a/07, 65a/04, 67a/02, 70b/07, 73a/08, 82b/09, 84a/05

y.+im 28a/06

y.+in 3a/01

y.+inde 13a/04, 13b/02, 32a/01, 32b/04, 34a/03, 35a/01, 49b/04, 56b/05, 57a/06,
58b/01, 58b/02, 59b/05, 62a/08, 64a/08, 66b/01, 69b/08, 72b/09, 86a/07, 88b/04,
89b/04

y.+indin 3b/02, 94a/07, 98b/05

y.+ine 5b/03, 7b/04, 60a/07

y.+ini 2b/08, 3a/04, 39a/07, 58b/02, 81b/08

y.+iniñ 14a/06

y.+ke 13a/06

y.+ler 8b/03, 82a/05

y.+lerde 8a/01, 54a/07, 57a/07, 58b/01, 65a/05, 72a/06, 73a/08, 79b/01, 83a/01,
83a/01, 84b/07

y.+lerdin 75b/04

y.+lerge 75b/04

y.+leri 87b/01, 90b/08

y.+lerinde 65b/03

y.+lerniñ 8b/01, 34a/08

y.+ni 76b/06

y.+niñ 3b/04, 3b/04, 8a/05, 10a/01, 13a/06, 32b/01, 34a/09, 68a/06, 77a/06, 80a/05,
81a/03

[=190]

yirine Bir şeyin yerini başka bir şey alması.

(بدل) *eger un yirine nişāste kılsala(r) bir özge türlüg helvā bolur* (07b/04)

y. 07b/04

[=1]

yoğalt- Yok etmek.

(تکلیت کردن) *ölmüş simāb bit ve özge cānvārlar kim ādem endāmında toğarlar barçanı
yoğaltkay* (81a/01)

(احداث کردن) *ol kim ursa isig ve kuruğ turur ve isiglikni yoğaltkay ve körklüg bolğay*
(74a/03)

y.-kay 74a/03, 81a/01

[=2]

yoğur- Yoğurmak.

(تکلیس کردن) *ve her nerse kim anı yoğursalar elbette añar tuzluğluk bilgürgey* (09b/06)

(سرشتن) *eger yüñni aña soқup yandursalar ve anıñ küliini suw birle yoğursalar eger
balavuz teg birge yapuşsa arığ yağ bolğay* (92a/06)

y.-salar 9b/06, 75a/02, 92a/06

[=3]

yoğurt Yoğurt.

(ماسست) *eger sūtge salsalar tirek yanğay ve yoğurt bolğay ve balğamnu kisgey* (74b/09)

y. 74b/09

[=1]

yoқ 1. Yokluk durumu, bulunmama hali.

(-ن) *bolğay tıfl aydı benim hiç nersem yoқ meger bir maçım bar* (28b/02)

(نه) *eger iki yanı berāber bolsa aña zeytūnī ayurlar yoқ erse turuncī* (18b/04)

(بی) *aña iki vechdin yetīm ayurlar biri ol kim tiñi yoқ erdi* (30a/01)

(الا) *eger astındağı tabakası suwluğ taқı hūb bolsa tirisini soyğaylar yoқ erse kendi
hālince қoyğaylar* (26a/06)

(الانه) eger renginrak bolur bolsa şalāḥğa kelgey ve illa **yoḳ** ve barça firūzaler kim maʿdendin bolsa (55a/04)

2. Değil, olumsuzluk biçimi.

(-ن) kindī ayur kim bir kesek ekheb yāḳūt kördüm veznde kırk mişkāl andın artuḳ körmüşim **yoḳ** (37b/05)

• **mümkün yoḳ** Mümkün değil.

(ممکن نیست) aḥa minmek hiç türlüḡ **mümkün yoḳ** kaçan ol tağlardın sıl kilse ol ḳumlar arasında yāḳūt keltürür (33a/06)

• **yoḳ ḳıl**- Yok etmek.

(-ن) anıḡ şūreti ḥarāb bolmağay ve anıḡ bolmaḳını :viücūdunı: ʿanāşır **yoḳ ḳılabılmegey** (31b/08)

y. 01b/08, 1b/09, 1b/09, 1b/09, 18b/03, 19b/05, 21a/01, 21b/07, 26a/06, 27b/08, 28b/02, 29a/09, 30a/01, 30a/02, 30a/03, 31b/07, 33a/06, 37b/05, 38a/06, 44b/03, 47b/05, 49a/02, 49a/06, 49a/07, 49a/08, 49b/01, 49b/01, 49b/07, 50a/01, 50a/09, 54a/02, 55a/04, 56b/06, 57a/02, 57b/01, 71a/07, 82b/03, 85a/09, 86a/02, 86b/03, 89b/08, 90a/03, 96b/08, 97a/06, 97a/07

[=45]

yoḳaru Üst taraf, üst.

(اعلى) kinsi ḫabīʿatıḡa taḳı yılını öz yiri ayılıp turur suwnıḡ **yoḳaru** yüzine taḳı baʿzı yirdin ayılıp turur (03b/03)

(سرامده) ammā üçünç ğırbāl ol bolğay kim anlar kim ikinç ğırbāldın **yoḳaru** ḳalmış bolğay (20a/03)

(زیر) niçe kim altun ol dürrnün üstine ḳoysalar ol yinçü **yoḳaru** miner (30a/05)

y. 3b/03, 20a/03, 30a/05, 39a/09, 44b/07

[=3]

yol 1. Yol.

(راه) kayra özge **yoldın** ḳayttı taḳı andağ maʿlūm boldı (34a/07)

2. Yolculuk.

(طریق) ol ḳarı ʿavretge tegürür erdim ve anıḡ duʿāsını **yolda** özümge bezreke ḳıdur erdim (28a/09)

• **bağlanmış tamar yolları** Bağırsak düğümlemesi.

(سده جگر) ve anıy mizācı savuḵ ve ıuruḡ turur **bağlanmış tamar yollarını aııay**
(64a/06)

- **köz yolu** Gözün buruna yakın kısmı, göz ıukuru.

(منفذ چشم) ve suwluḵ kim **köz yolunda** bolsa taḥlil kılgay (73a/05)

- **suw aıar yiri yolu** Nehir yatağı üzerinde.

(سبیل رود خانه) bu iki sebebdin bolğay ma'denlerde ve bolğay kim ma'denler **suw aıar yirlerniğ yolunda** bolğay (08b/01)

- **suw yolu** Vadi, nehir yatağı.

(وادی) mařrıḵ sarı hindistān yiri birle muttaşıl bir **suw yolu** bar kim iskender rümīdin soñ hiı kişi aña yetmeyin turur (50a/02)

(رود خانه) elmās suw yollarında bolğay beyik tağlar ortasında kim anıy üstinde **suw yolları** bar (49b/06)

- **yol tap-** Girmek, bulaşmak.

(راه یافتن) yıđlamaḵ sebebdin zaḥmat almış bolğay ve zaḥmat aña **yol tapmış** bolğay (73b/03)

y. 33a/01, 49b/07, 73b/03, 78b/07, 82a/02

y.+da 28a/09

y.+dın 34a/07

y.+ı 50a/02, 50a/09

y.+ında 8b/01, 73a/05

y.+ınığ 44b/07

y.+ları 49b/06, 49b/07

y.+larına 49b/08

y.+larında 49b/06

y.+larındın 49b/09

y.+larını 64a/06

y.+larıa 3a/02

y.+larını 1b/02

[=20]

yolındın Yüzünden, bakımından.

(روی) bu muḥtelif mürekkebler şüretleri niıelik tağı neıiklik **yolındın** ayılur (07a/05)

y. 7a/05

[=1]

yolk- Yolmak, kökünden almak.

(کندن) *anıñ birle artuq kirpük kim köz kırığında bitmiş bolğay **yolksalar** kayra bitmegey*
(88b/09)

y.-salar 83b/09, 84b/06, 88b/09

y.-tılar 89a/02

[=4]

yon- Yontmak, şekil vermek.

(تراشیدن) *yākūt bu barçasın yongay ve bu barça türlügdin hiç kaysı yākūtñı **yonmağay***
(38a/11)

(خراشدیدن) *yākūtka oħşaş tört nerse turur kerkend ve kerkhin ve ħarīd ve benefş zehēbī*
*ve yākūt bu barçasın **yongay*** (38a/10)

(اندام ارد) *ol cinsdin kim ħakkāk anı **yonup** tūzetgey* (19a/02)

(ساییدن) *yākūtñıñ biş nişāñı bolğay burunğı ol kim barça taşlarını **yongay*** (42a/02)

(.) *aybsız taķı bir āyā ħadarınca ve anıñ çevresini altun birle **yonmuşlar*** (48b/04)

2. Kazımak, kazıyarak çıkarmak.

(سترنده) *bir pāra ħaynatħaylar andın çıkargaylar ve artuq rengini **yongaylar*** (40b/02)

y.-abilmez 31b/05

y.-ğay 31b/06, 38a/10, 42a/01

y.-ğaylar 25b/07, 40a/08, 40b/02

y.-mağay 38a/11, 42a/02, 42a/02

y.-masa 72b/04,

y.-miş 21b/01

y.-mişlar 48b/04

y.-sa 72b/04,

y.-salar 89b/06

y.-up 19a/02

[=15]

yorulmuş Birbirine girmiş, yapışmış.

(تافته شدن) *anı yigenge aylāvūs illeti bolğay kim ol ħulınçdın bir türlüg turur kim*
*içegiler birge **yorulmuş** bolğay* (80b/08)

y. 80b/08

[=1]

yön Bakımından,(روى) *bīcāde ṭabīʿatı mizāc **yönindin** yawuḳ turur laʿl ṭabīʿatına* (56b/01)(وجه) *ol **yöndin** ötrü kim niçeme kim öz ḥeddinde bolsa ermiş bolğay* (3b/01)

y.+din 3b/01

y.+indin 30a/08, 56b/01

[=3]

yöñül Hafif.(سبك) *ve ʿanber taḳı türlüg turur ama edğüreki eşheb turur yaḥşıraḳ veznde **yöñül** kaçan sındursalar ortası aḳ bolğay* (96b/01)

y. 96b/01

[=1]

yörü- 1. Yürümek.(رفتن) *anlarnıñ toynaḳlarını kız birle birle baḡlarlar taḳı asrı aḳrun **yörürler*** (69b/09)

2. Hareket etmek.

(روان شدن) *ḥāliş ʿanberniñ nişānı ol turur kim tamām irigey ve piyāla yüzinde **yörügey*** (96b/06)(رفتن) *anıñ **yörümeki** ol yarı bu yarı defteyn ḥareketindin bolğay* (13a/03)(سياحت) *ol iki dafe adaḳ yirinde bolğay **yörümekde** ve yinçü ol itniñ ortasında bolğay* (13a/04)

y.+de 13a/04

y.-gey 96b/06

y.+i 13a/02

y.-rler 69b/09

[=4]

yu- Yıkamak.(شستن) *ol çaḳğa tegri kim isig suw birle **yuğaylar** ve arıtḳaylar* (76a/03)

y.-ğaylar 40a/07, 57b/03, 76a/03

y.-mağay 76a/07

y.-salar 60b/05, 61a/05

[=6]

yübüset (< Ar. *yübüset*) Kuruluk.

(بيوست) *kaçan kim soñ bir cezvnñ ruḡubatı **yubūset** birle bedel bolsa ol cezv topraḡ bolur* (05a/05)

y. 4a/04, 4b/04, 4b/04, 5a/05, 5a/06

[=5]

yufḡa (krş. yıfka) İnce.

(تنك) *yinçü kim anıñ tirisı **yufḡa** bolḡay* (16a/04)

• **yufḡa ḡıl**- İnceltmek.

(تنك كردن) *kişige şehvet köp zaḡmat birse **yufḡa ḡılmıḡ** ḡal^eaynı biline baḡlasa anıñ şehvetini iksitgey* (84b/03)

y. 16a/04, 16a/05, 17b/07, 82b/03, 84b/03

[=5]

yufḡalıḡ İncelik.

(تنكى) *bir nāfa andın on biş mişḡālḡa yavuḡ ḡıḡḡay ve **yufḡalıḡdın** kim ol nāfaniñ tirisı bolḡay* (94b/07)

y.+dın 94b/07

[=1]

yufḡart- İnceltmek.

(تنك كردن) *eger ḡurḡaşınñı **yufḡartıp** urḡa yaḡsalar kim endāmda bolḡay anı iritgey* (85a/06)

y.-ıp 85a/06

[=1]

yuḡan Şişkin.

(اسطير) *törtünç iki yanı anıñ inçkerek bolḡay taḡı ortası **yuḡan** eger iki yanı berāber bolsa aña zeytünī ayurlar yoḡ erse turuncī* (18b/03)

y. 18b/03

[=1]

yulduz Yıldız.

(كوكب) *köp ma^edenlernñ vüçüdññ illeti barḡa ḡuyaş aydınlıḡındın bolḡay **yulduzlar** aydınlıḡınıñ bir pārası* (8a/03)

(ستاره) *ni kim yaḡşılıḡ şıfatı bar erse anda cem^e bolḡay ve necm **yulduzḡa** ve ^euyün ḡuyaşḡa oḡşaş bolur* (16b/02)

y.+ḡa 16b/02

y.+1 71b/08

y.+lar 8a/03

[=3]

yumru Küre gibi, yuvarlak.

(کری) *kaçan kuyaşnıñ şu'lesi ol yumru şeklge nuş tüsse şeffâflık ve şaykal hükmi tedbırince ma'dende kuyaş şu'lesi noqtada yığılmış bolsa* (59a/01)

• **yumru kıl**- Yumru haline getirmek, yuvarlaklaştırmak.

(مدور کردن) *bir pāra billūr şāfi bir elma kadarınca ve anı yumru kılğaylar ve asrı cilā birgeyler* (58b/09)

y. 58b/09, 59a/01

[=2]

yumşak Yumuşak, sert olmayan, kolay işlenebilir maden veya taş.

(نرم) *ammā edğüreki ol turur kim asrı kızıl bolğay ve anda qatıqlık bolmağay yumşak bolğay* (59b/06)

(رخوست) *niçeme kim ol taş yumşak bolsa ammā asrı cilā tutqay* (72a/07)

(سست) *anıñ cevheri birle taş yā topraq qarışmış bolğay ve anıñ taşı yumşak bolğa* (55b/02)

• **yumşak kıl**- Yumşaklaştırmak.

(نرم کردن) *ol vaqtda kim butede körklüg sızmış bolğay altunnıñ sınmağını kitergey ve yumşak kılğay* (57b/07)

y. 40a/04, 40a/05, 42a/07, 46a/10, 55b/02, 57b/07, 59b/06, 60a/06, 62b/05, 72a/07, 74b/06, 82b/01, 83b/01, 85b/05, 88b/01

[=15]

yumşaklık Gevşeklik, yumşaklık.

(رخاوت) *ol cezvge qarışmaqlık sebebdin yumşaklık ol yağdın qatışkanı üçün ilengey* (54b/08)

s. 54b/08

[=1]

yumşakraq Daha yumuşak.

(نرم تر) *anıñ tizeki içinden bütün çıkğay ve vaqt bolğay kim anıñ rengi yaşıl bolmış bolğay ve yumşakraq bolğay* (91b/01)

y. 91b/01

[=1]

yumşat- Yumşatmak.

(نرم کردن) *anıñ birle köydürgeyler ve sınmaķnı sınağan altundın kitergey ve yaman tabī^catlığ altunı yumşatğay* (79b/07)

y.-ğay 79b/07, 90a/05

y.-ğaylar 26a/01

y.-ķay 74b/09

y.-ķaylar 65a/07

y.-salar 42a/06

[=6]

yumul- Bir araya gelerek kapanmak.

(فراهم آمدن) *yirge yapuşmış kim ol yiri bolğay kim vaķtı açılğay vaķtı yumulğay* (13a/01)

(منقبض) *ķaçan tilese açılğay tilese yumulğay ve ol iki dafenıñ yanları inķe bolğay* (13a/03)

y.-ğay 13a/01, 13a/03

[=2]

yumurtķa Yumurta.

(خایه) *anıñ rengi sarı turur yumurtķa sarısı teg ve asrı yumşak bolğay* (62b/05)

(بیض) *anıñ hāşşiyetini bilmekde ve ol taşı turur aķ tirisi dorost yumurtķa şekli teg* (63a/09)

(تخم مرغ) *pād-şāhlar andın destār-h^vān ķılğaylar ve nevşādur ma^cdeni asrı isig bolğay bahrī yumurtķanı kisgeyler* (76b/02)

2. Hayvan hayası.

(خایه) *hoş ıdığ ķılğay misk narhına alğaylar ve yumurtķa yirindin ķaçan sıksalar yarım derem ķadarı nerse toñ yağ teg kim misk isi andın kelgey* (98b/06)

y. 62b/05, 63a/09, 98b/05

y.+nı 76b/02

y.+sın 91b/08

[=5]

yun-

- **dārū yunmış lāceverd** İlaç ile yıkınmış laciverd taşı.

(دارو از لاژورد شپسته) *anıñ hāşşıyyeti sevdāyī ishālde hiç dārū yunmuş lāceverddin edgürek yoq turur* (57a/02)

y.-miş 57a/02

[=1]

yūnān (ö.a) Yunan halkı.

(يونان) *anı bir uluğ hüküm terkīb kılıp turur yūnāndın ve neseb kılınıp turur* (88b/08)

• **yūnān tili** Yunanca.

(زبان یونانی) *şar^c illetine edgü bolğay ve anı yūnān tilinçe (...) oqurlar* (69a/03)

y. 69a/03

y.+dın 88b/08

[=2]

yunmaqlıq Yıkamak, temizlemek.

(غسال) *ikinç derecenin soñına tegri anıñ birle yunmaqlıq tabī^catnı ve yüz tirisini arığ kılğay* (75a/07)

y. 75a/07

[=1]

yut- Yutmak.

(فرو بردن) *ol dārūdın bir noñūd kadarı cerāhatlıqlarğa birgeyler ta yutqaylar* (94a/07)

y.-ar 91b/06

y.-qaylar 53a/02, 94a/07

y.-sa 56b/01

[=4]

yuva Yuva, kuş yuvası.

(اشیان) *yerekān taşı tegirmi taş turur qara ranglıg ve kiçig kim qaralıgaç yuvasında bolğay* (64b/01)

y.+sında 64b/01

[=1]

yuv- (krş. yuw-) Yıkamak.

(شستن) *ol yirniñ kumlarını yuvarlar ve andın kiçig yāqūtlar kızıl ve sarı barça rengdin taparlar* (32b/01)

y.-arlar 32b/01, 82a/08

[=1]

yuw- (krş. yuv-) Yıkamak.

(ثستن) *ve qaralığ yüzni anıñ birle yuwsalar edgü kılğay ve çiçek nişānın kitergey*
(68b/06)

y.-ğay 25a/08

y.-mağa 70a/04

y.-salar 9b/04, 68b/06

[=5]

yuzaq Kilit.

(قفل) *eger hal kılınmış mağnāṭısnı ilge sürse ve qoysa kim qurusa ve i(l)igni bağlanmış*
yuzaqğa *sürse açılğay* (61a/08)

y.+ğa 61a/08

[=1]

yüger- Kıvrılmak, bükülmek.

(بيچند) *anıñ zarb astında tākat tutabilmegey ve anıñ kılıçını kāğız teg yügergey* (85b/06)

y.-gey 85b/06

[=1]

yük Yük, eşya.

(پار) *kemini tişgey ve baqlarını kiskey ve yüklerni tişgey* (28b/05)

y.+lerni 28b/05

[=1]

yüklü (krş. yüklüg)

• **yüklü bol-** Hamile kalmak.

(ايستن شدن) *qaçan tecribe kılındı kim nerük turur her hātun kim yise yüklü bolmağay*
(91a/07)

y. 91a/07

[=1]

yüklüg (krş. yüklü) Hamile, gebe.

(حامله) *tirek kim yimiş keltürmese qaçan aña baqlasalar yimişlik bolğay yüklüg hātun*
teg (67b/04)

(حمل) *qaçan burun zaḥmat tartsa nerük istep yigey andın soñra yüklüg bolmağay*
(64b/04)

• **yüklüg bol-** Hamile kalmak.

(بار کردن) *ve eger ir taķı yise andın hātun **yüklüg bolmağay*** (91a/08)

y. 61a/08, 64b/04, 67b/04, 91a/08

[=4]

yükseklik Yücelik, büyüklük.

(علویات) *eyle tańrı kim ķılır **yükseklikleri** taķı ķılır açuķ ‘acāyıbları* (01b/03)

y.+lerni 1b/03

[=1]

yülü- Yolmak, traş etmek.

(حلق کردن) *eger anıñ birle **yülüğüç** ķılsalar ve anıñ birle **yülüsele** anıñ hūkmi taķı munteg bolğay* (89a/03)

y.-seler 89a/03

[=1]

yülüğüç Ustura.

(استره) *eger anıñ birle **yülüğüç** ķılsalar ve anıñ birle **yülüsele** anıñ hūkmi taķı munteg bolğay* (89a/02)

y. 89a/02

y.+din 62a/02

[=2]

yüñ Yün.

(.) *suwğa batururlar altun hūrdaları ol tiriler **yüñlerine** yapuşur bu tarıķ birle köp altun hāşıl ķılurlar* (82a/07)

(یشم) *anıñ nişāni bolğay ķara **yüñge** sürtseler ağarğay* (63b/06)

• **eçki saķalı yüñi** Keçi sakalından elde edilen yün.

(موی ریش بز) *anıñ hāşşiyetinde anı şām vilāyetindin keltürgeyler ve **eçki saķalı** **yüñindin** hāşıl ķılğaylar* (98b/08)

y.+ge 63b/06

y.+indin 98b/08

y.+lerine 82a/07

y.+ni 92a/06y

[=4]

yüz- Yüzmek.

(شنا برفتی) *at hāşşiyeti o(l) erdi kim suwda tört ağaç yir **yüzebarur** erdi* (86b/07)

y.-ebarur 86b/07

[=1]

yüz (I) Yüz, surat.

(روى) *ol yirge yakğaylar yaħşı bolğay taķı kimersenin kim **yüzinde** çiçek tapı bar*
(25a/06)

(.) *yerekān iletine asrı fāyda kılğay ve seddeni açķay ve **yüz** sarılıķını kitergey*
(62b/07)

2. Taraf, yüz.

(روى) *eger anı zengār birle karıştursalar ve kümüřnüñ kazğan **yüzine** işge sürgey*
(76b/03)

3. Satıh, yüzey.

(روى) *ana yapuşturğaylar ve anıñ **yüzini** taş birle yumşatķaylar* (26a/01)

• **suwnıñ yoķaru yüzi** Su üstü.

(سطح اعلا) *kinsi tabī'atına taķı yılñ öz yiri ayılıp turur **suwnıñ yoķaru yüzine** taķı*
ba'zı yirdin ayılıp turur (03b/03)

• **yirnin astın yüzi** Yer altı.

(سطح تقعر) *yirniñ astın yüzine taķı otñ öz yiri ayılıp turur yirniñ üstün yüzi ayılıp*
turur (03b/04)

• **üstün yüzi** Üst tarafı, üst yüzü.

(سطح ظاهر) *ķatığ cevherlerniñ ķatıqlıķındın anıñ **üstün yüzi** ģasta bolğay* (54a/04)

• **yir yüzi** Yer yüzü.

(روى زمين) *suwnıñ mizācı meyli ģükmince suw öz yirine ķaşd kılğay ve **yir yüzine** kelgey*
(05b/03)

• **suw yüzi** Su üstü.

(سراب) *ağakını ol yığaçdın çıkarğay taķı ol yip birle ol sā'at **suw yüzine** kelgey*
(15a/04)

• **yirnin üstün yüzi** Dünya.

(سطح اعلا) *yirniñ astın yüzine taķı otñ öz yiri ayılıp turur **yirniñ üstün yüzi** ayılıp*
turur (03b/04)

• **yüz tut-** Gitmek, yola çıkmak.

(روى اوردن) *men taķı **yüz** mışrğa **tuttum** kaçan anda yettim türlüğ yinçü kim ķatımda*
bar erdi (29a/03)

y. 29a/03, 62b/07, 75a/07, 78b/06, 84b/03

y.+i 3b/04, 26b/06, 48b/03, 54a/04, 71b/03, 75a/05

y.+in 55a/01

y.+inde 25a/06, 40a/03, 48a/02, 48b/04, 61a/03, 85b/08, 96b/06

y.+indin 58b/04

y.+ine 3b/03, 3b/04, 13a/08, 15a/04, 40a/02, 40a/03, 40a/05, 41a/01, 49a/03, 49a/04,
63a/07, 72a/06, 76b/03

y.+ini 26a/01, 40a/08, 40b/08, 48b/09, 53a/06, 72a/07

y.+iniñ 53a/02

y.+iñe 3b/05, 5b/03

y.+lerin 76b/04

y.+ni 45a/08, 68b/06, 84a/09

y.+ümi 44b/07

[=47]

yüz (II) Rakam olarak ‘yüz’.

(صد) *ānı yeti yüz illig altunğa satğın almış* (27a/07)

y. 20a/01, 23a/07, 23a/09, 23b/01, 23b/02, 23b/04, 23b/04, 23b/06, 24a/02, 24a/02,
24a/03, 27a/02, 27a/03, 27a/06, 27a/07, 36b/08, 41a/05, 41a/05, 41a/05, 41a/06,
41a/06, 41a/06, 41a/07, 43b/05, 46b/09, 47a/01, 48b/07, 51b/03, 53b/01, 53b/01,
55b/05, 55b/05, 82a/04, 97b/05

[=34]

yüzük Yüzük.

(انكشتری) *ve ol türlüğdin evānī ve bıçağ desteleri ve yüzükler ve kaçlar kılğaylar*
(72b/02)

y.+ler 72b/02

[=1]

-Z-

zabı (< Ar. *zabı*) Anlama, kavramak.

(ظبط) *kaçan yinçü yarım altunga yetse tağı artsa anıñ bahası kıyāsdın tağı **zabıdın** ewrülgey* (23b/08)

z.+dın 23b/08

[=1]

zāc (< Ar. *zāc*) Sülfat, sülfürük asidin tuzu, kükürt ve demir bileşeminden meydana gelir.

(زاج) *zāc altunçılar şan^catında müst^camel bolğay* (76a/04)

z. 7a/04, 75a/09, 75b/05, 75b/05, 76a/04, 76a/07

z.+ı 75a/09, 76a/04

z.+lar 9b/02

z.+nı 76a/01

[=10]

zafer (< Ar. *zafer*)

• **zafer tap-** Zafer kazanmak, yenmek.

(ظفر) *barçası öldiler bu sebeb birle iskender ol kolğa **zafer taptı*** (50a/08)

z. 50a/08

[=1]

za^cferān (< Ar. *za^cferān*) Safran.

(زعفران) *faşl za^cferān şıfatında ve anıñ hāşşiyetin bilmekde **za^cferān** köp yirde bolğay kök çiçeki bar* (98a/07)

z. 64b/02, 72a/02, 98a/07, 98a/07

z.+nıñ 98a/08

[=5]

za^cferānī (< Ar. *za^cferānī*) Sarı renkli bir tür yakut.

(زعفرانى) *andın soñ şem^c andın soñ nārencī andın soñ **za^cferānī** andın soñ turuncī* (36b/05)

• **temür za^cferānī** Demir pası.

(زعفران الحديد) *temür za^cferānī tağı andın hāşıl bolur temür bir(le) sarmusaqñı isitseler anıñ mazaratını zāil kılğay* (86a/06)

z. 36b/05 , 86a/06

[=2]

za^ʿferānsız (< Ar. za^ʿferān + Türk. +sız) Passız.

(بی زعفران) *bir pāra şamg ʿarabī ve za^ʿferān aña katiştursalar ve anıñ birle nerseleri bitiseler çün kūrusa altun teg bolğay ve za^ʿferānsız kümüş teg bolğay (72a/02)*

z. 72a/02

[=1]

zāhir (< Ar. zāhir) Görünen, açık.

(ظاهر) *imdi anıñ ma^ʿdeni zāhir bolur anlar barça ol turur kim ol qolğa keltürüp turur (68a/08)*

• **zāhir bol-** 1. Meydana gelmek.

(ظاهر شدن) *köprek ma^ʿdenlerniñ bolmağı kışın bolur tağı köprek cevherniñ belgürmeki kim hararet sebebindin zāhir bolğay (09a/04)*

2. Ortaya çıkmak.

(ظاهر كشتن) *bedeḥşān qaşabasında bir yıl ʿazīm zelzele boldı ve ol tağlar yarıldı ve la^ʿ tağlar ortasında zāhir boldı (51b/08)*

3. Görünmek.

(ظاهر بودن) *eger kuyaşka karşı tutsalar yā aydınlıqğa ba^ʿzısı kızıl körüngey ve ba^ʿzısı āk ve aklık anıñ içinde zāhir bolğay (53b/09)*

z. 9a/04, 51b/08, 53b/09, 68a/08, 71a/05

z.+i 77b/08, 94b/09

[=7]

zāhirraq (< Ar. zāhir + Türk. +raq) Zahir olan, açık ve aşık.

(ظاهر تر) *anıñ ḥāşşiyyeti ve menfa^ʿati andın zāhirraq turur kim şerḥke ḥācet kelgey (81a/08)*

z. 81a/08

[=1]

zaḥm (< Far. zaḥm) Yara.

(زخم) *ziyānkār cānvārlarnıñ tişlemekini islām kılğay ve zaḥm yirine koysalar yaman iski cerāḥatlarge islām kılğay (60a/07)*

• **zaḥm ur-** Yaralamak.

(زخم زدن) *her qaıysı ne kim zaḥm ursalar ve ma^ʿlūm bolmağay (94a/05)*

z. 60a/07, 67b/07, 94a/05

z.+ı 19a/01, 40a/03

z.+ındın 87a/04

[=6]

zahmat (< Ar. *zahmet*) 1. Sıkıntı, hastalık.

(رنج) *menim özüm köygey özümni taqı anlarını **zahmatdın** hālāş kıldım* (59a/06)

(مشقت) *tişi kaplan kaçan burun **zahmat** tartsa nerük istep yigey* (64b/04)

(ریش) *közge islām kılğay ve keçük ve **zahmat** közdin kitergey ve yılar közdin men^c kılğay* (68b/02)

(افت) *köz siñirlerini küçlendürgey ve **zahmatlar** kim közge yetilmiş bolğay ağığ sebebindin anı def^c kılğay* (73b/02)

(رحمت) *kişiğe şehvet köp **zahmat** birse yufka kılmış kal^caynı biline bağlasa anıñ şehvetini iksitgey* (84b/04)

2. Yorgunluk, gevşeklik.

(كلالت) *pīrler közi kim yığlamak sebebdin **zahmat** almış bolğay ve **zahmat** aña yol tapmış bolğay eşmed sürmesi asrı nāfi^c bolğay* (73b/03)

3. Göz ağrısı.

(رمد) *pīrler közi kim yığlamak sebebdin **zahmat** almış bolğay* (73b/02)

• **köz zahmati** Gözde görülen bir tür çıban, yara.

(قروح چشم) *itni cerāhatdın arıtqay ve yeñi it bitürgey ve **köz zahmatına** nāfi^c bolğay* (85a/04)

• **sindik zahmatı** Mesane hastalığı.

(عسر البول) *ağız isini körklüg kılğay ve **sindik zahmatına** islām kılğay* (83a/07)

• **zahmatda bol-** Sıkıntı çekmek, rahatsızlık.

(متالم شدن) *elbette uyqusı kelmegey uykusuzluğdın **zahmatda** bolğay* (71b/05)

z. 26b/06, 59b/08, 64b/04, 68b/02, 73b/02, 73b/03, 84b/03

z.+da 71b/05

z.+dın 59a/06, 94a/06

z.+ına 83a/07, 85a/04

z.+lar 73b/02

[=14]

zahmatlığ (< Ar. *zahmat* + Türk. *+lığ*) Zarar veren, zararlı.

(مودى) *kim yılan çayan ve özge tişlegen **zahmatlığ** cānvārlar ve anıñ altındın kaçqaylar* (67a/02)

z. 67a/02, 88a/01

[=2]

zâ'îf (< Ar. *zâ'îf*) 1. Alçakgönüllülük ifadesi olarak güçsüzlük, acziyet belirtir.

(ضعيف) *bu zâ'îf ve bîçâredin pād-şāh ilhān rahmetu'llāhi aleyh derh'ast kıldı* (2a/03)

2. Zayıf, hastalıklı.

(ضعيف) *zâ'îf mi'ceni işlāhğa keltürgey çün çeyneseler ağız isini hoş kılgay* (97a/04)

3. Zayıf, sert olmayan.

(ضعيف) *kuyaşnıñ şu'lesi aña tegse bir uzun müddet taqı bu sebeb birle ol taşnıñ cezvlari*

zâ'îf bolur (11b/05)

• **zâ'îf kıl-** Etkisini azaltmak.

(ردنك ضعيف) *anıñ birle mu'tedil bolğay ve şehvetni zâ'îf kılgay* (98a/03)

z. 2a/03, 11b/05, 92b/06, 97a/04, 98a/03

z.+ğa 89a/01

[=6]

zâ'îflik (krş. *zâ'îflik*) (< Ar. *zâ'îf* + Türk. *+lık*) Hastalık.

(ضعف) *ķursaq zâ'îflikındın taqı ķursaq rencindin ĩmen bolğay* (58a/05)

z. 58a/05

z.+ındın 58a/05

[=2]

zâ'îflik (krş. *zâ'îflik*) (< Ar. *zâ'îf* + Türk. *+lik*) Zayıflık, hastalık.

(ضعف) *ma'cūnlarda işge sürgeyler köñü(l)ge ķuvvat birgey ĥafaķānnı taqı köñülñiñ*

zâ'îflikini kitergey (25a/01)

z.+ini 25a/01

[=1]

zâ'îfraķ (< Ar. *zâ'îf* + Türk. *+raķ*) Güçsüz, etkisi daha az olan.

(ضعيف تر) *ammā ķuvvatda tibetīdin eksūkreķ bolğay andın kim anıñ miski zâ'îfraķ*

bolğay (95b/04)

z. 95b/04

[=1]

zâil (< Ar. *zâil*) Yok olma, kaybolma, özelliği gitme.

(زایل) *söz la'lni saklamakda la'lniñ hem rengi ve hem suwluđluķı zâil bolur tiz ıdığlı*

nerselerdin (54a/03)

- **zāil bol-** 1. Sona ermek, iyileşmek.

(زایل کردن) *ķursaq za'iflūķındın taķı ķursaq rencindin īmen bolğay ve eger ķursaqda za'iflik yā renci bolmış bolsa **zāil ķılğay** (58a/06.)*

- 2. Gidermek.

(زایل کردن) *andın hāşıl bolur temür bir(le) sarmusaķnı isitseler anıñ mazaratını zāil ķılğay ve artuķsı suwluķlarını defcē ķılğay (86a/06)*

z. 54a/03, 58a/05, 86a/06

[=3]

zamān (< Ar. *zamān*) 1. Müddet, süre.

(مدتی) *ķuyaş köp **zamān** topraķķa yā taşķa toğsa ta ķuyaşnıñ şu'āc harareti berkindin köygey (10a/07)*

(زمان) *kül astında ķoyğaylar kim ot anda bākī bolğay ve bir **zamān** ķoyğaylar andın çıkargaylar ve yuğaylar (57b/03)*

- 2. Çağ, devir.

(زمان) *hind tağlarında bolğay ve bolğay kim bu **zamānda** suw astında kizlenmiş bolğay (32b/06)*

(عهد) *edgülıkde üç miñ melikī altunğa tigrı ol **zamānğa** cevheriler bahā ķılmuşlar (26b/01)*

- **burunğı zamān** Eskiden, eski zamanda.

(قديم الايام) *burunğı **zamānda** ol taşlar ortasında nerse tapmışlar (32a/02)*

- **hemān zamān** Hemen, anında.

(در حال) *eger simāb külini ta'am birle ķarıştursalar kaçan sıçķan anı yese **hemān zamān** ölgey (81a/02)*

- **ķadīm zamān** Eski zaman.

(قديم) *bāzārgānlarğa satğaylar ve yāķūtdın ni kim asrı körklüg bolsa **ķadīm zamānda** tüşüp turur (34b/04)*

- **ol zamān** Derhal, hemen

(در حال) *eger anı izseler ve çayan tişlegen yirge yaķsalar **ol zamān** ağırķını tındurgay (63b/03)*

z. 10a/07, 10b/01, 40b/04, 57b/03, 63b/03, 81a/02, 91b/08

z.+da 32a/02, 32b/06, 34b/04, 95b/04

z.+ğa 26b/01, 78b/08

z.+lar 81b/02

[=15]

zamāne (< Ar. *zamāne*) Çağ, dönem.

(زمان) *bu rüzgārda meşhūr ve maʿrūf tururlar ve bireri mechūl turur şu zamāne halāyıkniñ köpreki anı bilmeklikke kâşır tururlar* (77a/02)

(زمانه) ve **zamānede** *taķı oħşaşı yoķ erdi taķı ol kim tıflniñ yetimlikine nisbet kıldılar* (30a/02)

z. 30a/02, 77a/02

[=2]

zārb (< Ar. *zārb*) Vuruş, darbe.

(ضربت) *yumşak anteg kim temür anıñ zārb astında tākāt tutabilmegey* (85b/05)

d. 85b/05

[=1]

zārf (< Ar. *zārf*) Kap, testi.

(حرف) *çün sovuqluķ katiğ gālib bolsa ol yıl kim zārf içinde bolsa suw bolmağa başlağay* (6a/02)

z. 5b/09, 6a/01, 6a/02

z.+ğa 37b/09

z.+ı 5b/09

z.+lar 77b/07

[=6]

zārūret (< Ar. *zārūret*) Zorunluluk, mecburiyet.

(ضرورت) *kışın ni kim sovuķ bolsa zārūret aña bir қаp kerek turur kim anı toñmaqđın burunraq saķlağay* (10b/05)

z. 3b/07, 10b/05, 42b/07, 77a/05, 92b/05, 93a/04

z.+din 77a/05, 78a/07

[=8]

zāt (< Ar. *zāt*) Hakikat, gerçek.

(ذات) *tañrı bilgen turur māhiyet zātını söz laʿlni saķlamaķda laʿlniñ hem rengi ve hem suwluğluķı zāil bolur* (54a/02)

z.+ını 54a/02

[=1]

zāul (y.a) İran'da Kirmanşah eyāletinde bir şehir.

(زاول) *ol taşı turur kiçig kim sistān ve zāul yirinde biter ve asrı kıtıg bolmağay* (64a/08)

z. 64a/08

[=1]

zeberced (< Ar. *zeberced*) Zümrüt.

(زبرجد) *ba'zi aytıp tururlar kim zümürürd birle zeberced ikisi bir turur ve ba'zi aytıp tururlar kim zeberced cevheri turur* (45a/03)

z. 45a/03, 45a/03, 45a/04

[=3]

zehebī (< Ar. *zehebī*) Bir tür göz taşı/markaşışa.

(ذهبی) *burunğı zehebī ve ol tamām altunğa oğşağay* (65b/07)

• **benefş zehebī** Yakuta benzer bir tür taş.

(بنفش ذهبی) *yākūtka oğşaş tört nerse turur kerkend ve kerkhin ve harīd ve benefş zehebī ve yākūt bu barçasın yongay* (38a/10)

• **markaşışa zehebī** Altın renkli göz taşı.

(مرقشیشا ذهبی) *kim la^{el} markaşışa zehebīdin özge birle cilā tutmağay* (46b/02)

z. 38a/10, 38b/03, 65b/07

z.+din 46b/02

[=4]

zehr (< Far. *zehr*) Zehir.

(زهر) *ol kişige birseler kim içse zehrniğ ziyānnı defc kılğay* (63a/05)

• **helāhel zehri** Boğan otu, zehirli bir bitki.

(زهر هلاهل) *eger kişiniğ düşmanı bolsa helāhel zehrindin bir pāra yākūttnıñ teşükiñe koysa ve aña birse ta ağızında tutsa* (39b/02)

z. 39b/03, 47b/01, 57b/05, 57b/05, 60a/09, 63a/03, 63a/04, 63b/04, 63b/08, 65b/05, 66b/09, 71a/03, 78a/02, 88a/09, 90b/04, 90b/04

z.+i 74b/03, 80b/06

z.+indin 39b/02

z.+ini 60a/09

z.+lerde 98a/01

z.+lerke 63b/08, 92a/08, 96a/07

z.+lerniğ 42b/05

z.+lerni 63a/03, 63a/06

z.+ni 63b/07, 63b/09

z.+niñ 47a/10, 63a/05

[=30]

zehrī (< Far. *zehrī*) Zehirli.

(زهری) *turur köz ve kulak hāşşiyetini simāb zehrī turur öltürgen ve anıñ ba(d)-zehrī sezāb turur* (80b/06)

z. 80b/06

[=1]

zehrlıg (krş. *zehrlık*) (< Far. *zehr* + Türk. *+lıg*) 1. Zehirli.

(زهدار) *eger kişi zehrlıg kurtlar tişlemiş bolsa hacerü't-teysni sirke birle izip ol tişlegen yirge yaqsalar zehrlerni hāşşiyeti birle cezb kılğay* (63a/05)

2. Zehirlenmiş.

(زهر) *eger izseler ve ol zehrlıg yirge yaqsalar hem zehrni çıkargay* (63b/08)

z. 63a/05, 63b/08

[=2]

zehrlık (krş. *zehrlıg*) (< Far. *zehr* + Türk. *+lık*) Zehirli.

(سیمت) *anda zehrliki bar ve ba'zi tabıblerdin aytıp tururlar kim anda öltürgen zehr bar* (71a/04)

z. 47a/09, 89a/04

z.+i 65a/07, 73b/04, 71a/03, 76a/05

[=6]

zekerıyyā (ö.a) Fars bilim adamı.

• **muḥammed zekerıyyā rāzī** 854-925 yılları arasında yaşamış islam alimi.

(محمد زکریاء رازی) *muḥammed zekerıyyā rāzī havāş kitebinde keltürüp tururlar kim türkıstān yirinde aqabe turu(r)* (69b/07)

z. 69b/07

z.+ğa 70a/03

[=2]

zelzele (< Ar. *zelzele*) Deprem, ¢ara sarsıntı.

(زلزله) *bedeşşān qaşabasında bir yıl ¢azım zelzele boldı ve ol tağlar yarıldı* (51b/08)

z. 51b/08

[=1]

zencār (< Far. *zencār*) Göztaşı, bakır sülfat.

(زنجار) *sarı balçık ve ve zirnîh ve lāceverd ve zencār ve andın özge ve birer andın temür hâşıl kılurlar (77b/06)*

z. 77b/06, 83b/02

[=2]

zencārī (< Far. *zencārī*) Bir tür zümrüt.

(زنجاری) *silikî ol bolğay kim çügündürge oğşağay ve zencārī zengārğa ve zübābī anteg bolğay kim çibin kanatına oğşaş nerse nazärke kelgey (45a/06)*

z. 45a/06, 45b/02

[=2]

zencef ?

(زنجف) *anı sındursalar butağ butağ bolur zencef teg (64a/03)*

z. 64a/03

[=1]

zencīr (< Far. *zencīr*) Zincir.

(زنجیری) *anıñ başını yahşı bir birine keltürmiş bolğaylar ve anı zencīr birle öz kelisyeler töpesindin aşkaylar (87b/04)*

z. 87b/04

[=1]

zengār (< Far. *zengār*) Bakır oksit, pas.

(زنگار) *anıñ hāşşiyeti ol turur kim aq cismlerni kara kılğay ve eger anı zengār birle qarıştursalar ve kümüşnün kazğan yüzine işge sürgey (76b/03)*

z. 76b/03

z.+ğa 45a/06

[=2]

zengārī (< Far. *zengārī*) Bakır pası renginde bir tür zümrüt.

(زنگاری) *ammā zümürriid levn itibārınca niçe kısmet bolur ol silikî zengārī zübābī reyhānī şaykalī zulmānī şahibī baħrī şābūnī āsī kürrāsi (45a/05)*

z. 11a/09, 45a/05, 45b/01, 57a/04.

[=4]

zengibār (y.a) Tanzanya'ya bağlı özerk ada.

(زنكبار) *keltürüp tururlar kim zengibār teyzinde maḡnāfısdın taḡlar bar* (60b/06)

z. 60b/06, 90a/02

[=2]

zennūn (?) Özel isim, bir kılıç ismi.

(ذنون) *ömr vü mi^ede kerbniñ bir kılıçı bar ermiş kim aña zennūn dirler* (85b/09)

d. 85b/09

[=1]

zerāvend (< Far. *zerāvend*) Lohusa otu, ilaç yapımında kullanılan bir bitki.

(زراوند) *kaçan taḡaḡuḡa birseler hem ol zamān yumurtḡasın tökgey taruḡı uzun zerāvendni mūm birle tutarlar nerūk (...) eblehlerge satarlar* (91b/09)

z.+nı 91b/09

[=1]

zerherī (?) Üzerinde altın gibi noktaları olan bir tür firūza çeşitleri.

(زرهری) *törtünç zerherī turur kim anda altun teg noḡtalar bolḡay* (54b/01)

z. 54b/01

[=1]

zirnīḡ (< Far. *zernīḡ*) Zırnik, sıçanotu, arsenik.

(زرنیخ) *eger irimiş köymiş zirnīḡni tişge sürtseler sarılıḡnı ve yaşıllıḡnı arı kılḡay* (74b/01)

● **kızıl zirnīḡ** Kırmızı zırnik.

(سرخ زرنیخ) *ve ol taḡı türlüḡ turur kızıl ve sarı zirnīḡni kim izseler taḡı şamḡ arabī birle ḡal kılsalar rengi bolḡay* (74a/06)

● **sarı zirnīḡ** Sarı zırnik.

(زرد زرنیخ) *eger sarı zirnīḡni ve kızılını tekellus kılsalar şanā^eat aşḡābı tarīḡasınca ta aḡ bolḡay* (74a/08)

z. 74a/06, 74b/01, 74b/03, 77b/05

z.+nı 74b/02, 74a/06, 74a/08

[=7]

zeyt (< Ar. *zeyt*)

● **zeyt taşı** Petrol.

(سنگ زیت) *faşl zeyt taşı ve anıñ ḡāşşiyetini bilmekde ol taşı turur kim kaçan suw aña tökseler andın ot yanḡay* (66b/09)

• **zeyt yağı** Zeytin yağı.

(روغن زيت) *turur kaçan zeyt yağını dehneke sürtsele ol yaşılraq bolğay ve eger tilese kim asrı ranglıg bolğay (57b/01)*

z. 57b/01, 66b/09, 67a/01, 76a/03

[=4]

zeytī (< Ar. *zeytī*) Bir tür yeşil renkli elmas.

(زيتی) *bu rengi ögülmüş tutarlar anteg kim horāsanda zeytīge i'tibār bar (51a/01)*

z. 50b/08, 51a/01

[=2]

zeytūn (< Ar. *zeytūn*) Zeytin.

(زيتون) *bir kožkadarınca ve bireri zeytūn teg ve yassı taķı bolğay ve aña kara hařlar tartılmıř bolğay (67a/04)*

z. 17a/06, 60b/04, 67a/04

[=3]

zeytūnī (< Ar. *zeytūnī*) Bir tür inci.

(زيتونی) *sekizinçke zeytūnī oқurlar kim tonuқ bolğay zeytūn rengi teg (17a/06)*

z. 17a/06, 18b/03

z.+ni 17a/07

z.+niņ 24a/05

[=4]

zībaқ (< Far. *zībaқ*) Civa.

(زيبق) *türlüg şıfatlıg peydā bolur taķı yeti filizāt toğmaķı zībaқ buhāri qarıřmaķı eşerindin her biri birinde bilgen ʿazīz taņrı kudreti birle turur (79a/05)*

z. 79a/05, 80a/07

[=2]

zidd (< Ar. *zidd*) Bir tür reng değiştiren taş, zultanit taşı olarak bilinir.

(ضد) *faşl zidd taşı ve anıņ hāřşıyyetin ve menfaʿatin bilmekde ve ol taşlar hāřşıyyetiniņ kiteblerinde aristodın naқl kılıp tururlar (68a/01)*

• **uyқunıņ zıddı taşı** Uyku kaçırın taş.

(حجر ضد نوم) *faşl uyқunıņ zıddı tařınıņ şıfatı ol taşı turur toprak ranglıg āz qaralıķğa meyli bar (71b/02)*

z. 68a/01

z.+1 71b/02

[=2]

zibād (< Ar. *zibād*) Kediden biraz büyük ve kuyruğu uzun hayvan, misk kedisi.

(زباد) *faşl zibād hāşşiyetinde ve zibād cānvārı turur maçı teg ve bir pāra maçıldın uluğrak ve kuyrukı uzunrak* (98b/03)

z. 98b/03, 98b/03

[=2]

zincefr (< Ar. *zincefr*) Kırmızı renkli civa sülfür,

(زنجفر) *ol zincefr kim naqqāş rengde işge sürgeyler* (80b/02)

z. 80b/02

[=1]

zīre (< Far. *zīre*) Kimyon.

(زیره) *eger zācni ākerkarhā taķı zīre birle iw işiginde tütin kılsalar ni bürçe taķı ni sıvrü çibin kim ol iw de bolsa ölgey* (76a/01)

z. 76a/01

[=1]

ziyāde (< Ar. *ziyāde*)

• **ziyāde kııl-** Arttırmak, fazlalaştırmak.

(افزاید) *ve bussezni körmek köz nūrını arturgay ve yaruqlıķını ziyāde kılgay* (59b/09)

z. 59b/09

[=1]

ziyān (< Far. *ziyān*) Zarar, ziyan.

(مضرت) *taħrı turur bilgen ma^cdenler neçüklikiniñ hāli hāşşiyeti ve menfa^cati taķı :islāmı: ve mażaratı :ziyānu: ve kıymatı :bahāsı: (12a/09)*

(مضر) *ol kişige birseler kim içse zehrniñ ziyānu def^c kılgay* (63a/05)

• **ziyān kııl-** Zarar vermek.

(زیان دادن) *yüz tirisini arıg kılgay ammā mi^cdege katıg ziyān kılgay* (75a/07)

z. 24b/03, 55a/06, 56b/03, 75a/07, 76a/06

z.+1 12a/09

z.+1n 3a/01, 57b/05

z.+1m1 2b/08, 42b/05, 63b/04

z.+1n1 63a/05

[=12]

ziyānkār (< Far. *ziyānkār*)

- **ziyānkār bol-** Zararlı olmak.

(مضر) *ķurgāşın tütüni barça hevāsğa ziyānkār bolğay* (85a/07)

- **ziyānkār cānvār** Vahşi hayvanlar.

(جانوران زیانکار) *her kiçe ziyānkār cānvārlarını tişlemekini islām kılğay* (60a/07)

z. 60a/07, 85a/07

[=2]

ziyānlıg (< Ar. *ziyān* + Türk. +lıg)

- **ziyānlıg cānvār** Zarar verici hayvanlar.

(حيوانات مودى) *ol tağların beyiklikindin tağı andın kim ol tağlarda ziyānlıg cānvārlar bolğay kim kişige kaşd kılğaylar* (49b/07)

z. 49b/07

[=1]

zūlmāt (< Ar. *zūlmāt*) Karanlık, siyahlık.(ظلمات) *zūlmānī tağı gümān ol turur kim zūlmātdın keltürüp turur ve bu söz meşhūr turur kim köp kişiler gümān kıldılar* (45b/06)

z.+dın 45b/05, 45b/06

[=2]

zūlmānī (< Ar. *zūlmānī*) Bir tür zümürüd.(ظلمانی) *zūlmānī ol kim ortasını körmege bolğay* (45a/08)

t. 45a/05, 45a/08, 45b/02, 45b/05

[=4]

zūbābī (< Ar. *zūbābī*) Yeşil renkli kaliteli bir tür zümürüt.(ذبابی) *zūmürüd levn i'tibārınca niçe kısmet bolur ol siliķi zengārī zūbābī reyhānī şaykalī zūlmānī şahibī baħrī şābūnī āsī kürrāşī* (45a/05)

z. 45a/05, 45a/06, 45b/02

[=3]

zūmürüd (< Ar. *zumurrud*) Bir tür değerli süs taşı, zümürüt.(زمرد) *renglerde yaşıl barçadın edğürek bolğay ve bolğay kim hıyānet birle yaşıl minānı zūmürüd kılğaylar* (65b/02)

- **zūmürüd ma'edeni** Zümürüt madeni.

(معدن زمرد) *mısr sarı şehri bar kim aña qos oqurlar işitip erdim kim zümürüd maçdeni ol şehride turur* (44a/09)

• **reyhānī zümürüd** Bir çeşit zümrüt.

(زمرد ريحانی) *sultān ʿalāʿd-dīn hazīnasında bir pāra reyhānī zümürüd bar ermiş* (48b/02)

z. 10b/04, 44a/05, 44a/09, 44b/01, 45a/01, 45a/03, 45a/04, 45b/02, 45b/09, 46a/01, 46a/09, 46b/01, 46b/02, 46b/03, 47a/02, 47a/03, 47b/08, 47b/09, 48a/02, 48b/02, 48b/07, 49a/06, 53a/08, 56a/01, 65b/02, 77a/08, 78a/03

z.+de 47a/09, 47b/09, 48a/01, 48a/04

z.+din 44a/03, 45a/04, 45b/09, 46a/03, 46b/05, 48a/05, 48a/07, 48b/01

z.+ge 45b/07, 46a/08, 46a/09, 46b/04, 46b/05

z.+ler 46a/08

z.+ni 45b/06, 46a/05, 46b/03, 47b/02, 47b/03, 47b/04, 48a/04, 49b/02

z.+niñ 45a/04, 46b/07, 47a/02, 47a/03, 47a/08, 47b/05

[=60]

zümürüdü (< Ar. *zümürüdü*) Zümrüt yeşil renginde olan.

(زمردی) *anlar ortasında tefāvut köp bolğay yaşıllıqda fıstıqı ve zümürüdü ve zengāri taqı nefī ve özge teg* (11a/09)

z. 11a/09

[=1]

4.2. Farsça-Türkçe Dizin

(.)	‘ibādet	(.)	kiteb muşannifi
(.)	ayıl-	(.)	koğul-
(.)	bārik	(.)	köplik
(.)	basa	(.)	koş-
(.)	bayuğ	(.)	koştur-
(.)	beyān	(.)	muşannif
(.)	bīçāre	(.)	neñnig
(.)	bilin-	(.)	ni için
(.)	bīnām	(.)	nige
(.)	boy	(.)	nihāyetsiz
(.)	can	(.)	ohşa-
(.)	çokrağ	(.)	salavat
(.)	derh ^v ast kııl-	(.)	şehr
(.)	dünyā	(.)	şey
(.)	em(i)r	(.)	tedbīrince
(.)	hūdāy	(.)	tile-
(.)	ilhān	(.)	toğru
(.)	ilige ... tüş-	(.)	yaramaz
(.)	ini-	(.)	yaratığlık
(.)	işig	(.)	saklağucı
(.)	işlik	(.)	tegir-
(.)	şalavāt ay-	(.)	mu
(.)	tañsuk iş	(.)	taruğ
(.)	tig	الانه	yok
(.)	ķamuđ	الا	yok
(.)	ķayu	اب دادن	sıvarıl-
(.)	kindi	اب ساء	göl suwı
(.)	kinsi	رفتنك اب	suw tut-
(.)	kisken	اب نوشادر	nevşādur suwı

اب	suw	الات مس	bakır āletleri
اب	suwluḡ	الات	ālet
ابادانی	ābādānlık	اتابک	atabeg
ابتدا	başla-	اتحاد	birlikde
ابتدا	başlık	اتش گرفتن	ot al-
ابتدای	burun	اتش	ot
ابدار تر	suwluḡraḡ	اتشی	āteṣī
ابدار	suwluḡ	اتصال	yawuşmak
ابدار	suwluḡlıḡ	اتفاق افتادن	ittifāk tüş-
ابدار	suwluḡ	اتفاق افتادن	muwāfık tüş-
ابدارتر	suwluḡ	اتفاق	ittifāk
ابداری	suwluḡluḡ	اتفاق	muwafık
ابداری	ābdārlik	اثر کردن	eşer kıl-
ابداری	suwluḡ	اثر	eşer
ابدع	başla-	اثقل	ağır
ابدی	ebedī	اثمد	eşmed
ابر	bulut	اجرام ارض	yirnin pāraları
ابرناک	bulutluḡ	اجرام	liḡām
ابستن شدن	yüklü bol-	اجزا	cezv
ابکینه بغدادی	baḡdad piyālası	اجزا	eczā
ابکینه کر	piyālaçı	اجسام	°ālam cisimleri
ابکینه	piyāla	اجسام	cesd
ابلق	āla	اجمال	icmāl
ابله	çiçek	اجناس	cins
ابله	ebleh	احتراق	köy-
ابن الحصاص	ibnü'l-ḡeşās	احتلام داشتن	iḡtilām tüş-
ابنوس	abnos	احتلام یافتن	iḡtilām tüş-
ابو اسحاقی	ebū ishākī	احتلام	iḡtilām tüş-
ابو ریحان	ebū reyḡān	احتیاج	iḡtiyāc
ابو علی سینا	ebū °alī sīnā	احتیاط کردن	iḡtiyāt kıl-
الات چینی	çinī āleti	احتیاط	iḡtiyāt
الات که کفشیر	yapuşturmaḡ āleti	احجار	taş

احداث کردن	yoğalt-	ارادت	irādet
احراق	köy-	آراستن	tüz-
احسن	edgü	ارایش	bizek
احسن	körklüg	ارتفاع	tireñlik
احمر	kıızıl	ارد	un
احوال	aḥvāl	ارذل	yamanraq
اخبار	aḥbar	ارزان	ucuz
اختلاط افتادن	karışmak tüş-	ارزن	tarı
اختلاف	iḥtilāf	ارزیدن	teg-
اختلاف	muhtelif	ارزیدن	tig-
اختیار	iḥtiyār	ارسطو	aristo
اختیار	tilek	ارض	yir
آخر	āḥır	ارغوانی	erguvānī
آخر	sonğı	ارمنی	ermenī
آخر	sonra	ارنب بحری	erneb-i baḥrī
آخر	tamām	ارنب بحری	teñiz tawuşkanı
اخراج	çık-	ارنب بحری	teñiz tawuşkanı
اخراج	taş	ارواح	ervāḥ
اخضر	yaşıl	از ... تا..	...den ...+ğa tegrü
اخيار	örgeñ	مک از از	anıñ üçün kim
ادا کردن	edā kııl-	از ان که	üçün
ادریسی	idrisī	از ان	andan
ادم	ādam	از انجا	andın
ادمان کردن	idman kııl-	از این	mundın
ادمان نظر	köp baq-	از بهر انک	anıñ üçün
ادمی	ādamīğa	از بهر	üçün
ادنی	qoyuraq	از جهت انک	anıñ üçün kim
ادهم	edhem	از جهت	üçün
ادویه	dārū	از خارج	taş
ادویه	köz otı	از روی	yandın
اذربایجان	azerbāycān	از کجا	qaydın
اذربایکان	azerbaygān	از هم	biri biri

ازان	andın	استخان	ḥotū süvegi
ازان	anıñ	استخان	pīl süvegi
ازاو	andın	استخان	süveg
از جمله	bar	استخراج	çıkarkanlıq
ازدواج	katış-	استدارت	tegirmilik
ازل	ezel	استرخاء معدة	mide ıstırḥası
ازلی	ezelī	استرخا	mide ıstırḥası
ازمایش	sınamaq	استره	yülügüç
ازمودن	sına-	استطالت	uzunlıq
ازمودن	sınan-	استعار	isti'âretce
ازهره	öt	استعداد	isti'dād
ازهری فیروزه	ezherī firūzā	استعمال کردن	°amel kıl-
ازهری	ezherī	استعمال	isti'māl kıl-
ازو	andın	استماع دادن	işit-
ازوي	anıñ	استوار کردن	muḥkem kıl-
ازین	mundın	استوار	katıg
اس کردن	ile-	استوار	muḥkem
اسامی	at	استوار	muḥkemrağ
اسان بودن	āsān bol-	استیلا کردن	ḥük m kıl-
اسان شدن	āsān bol-	استیلا گرفتن	gālib bol-
اسان کردن	āsān bol-	استیلا یافتن	istilā tap-
اسان	āsān	استیلا	istilā tap-
اسبان	aṭ	اسد	esed
اسب	aṭ	اسرب سوخته	köymiş qurğaşın
اسبی	aṭ	اسرب	qara qurğaşın
است	bar	اسرب	qurğaşın
است	er-	اسرنج	esrenc
است	tur-	اسطیر	yuğan
استاد	ustād	اسفیدرو	isfidrüy
استحالتی	irimeklik	اسکندر	iskender
استحکامی	muḥkemlik	اسکندر رومی	iskender rümī
استخان پیل	pīl süvegi	اسلام دیار	islām şehri

اسلام	islām	اصطخر	aştaħr
اسم	at	اصطلاح	iştılāh
اسمان	kök	اصغا فرمايد	nazar kııl-
اسهال	ķarın barmaqı	اصغا فرمودن	sıĝa nazar kııl-
اسهال سودا	sevdāyi ishāl	اصفاھانی	işfahānī
اسهال	ķarın barmaqı	اصل فترت	aşıl fıtrat
اسهال	ķarın barmaqılıķı	اصل کردن	çıkār-
آسی	āsī	اصل	aşıl
اسيا سنک	tegirmen taşı	اصل	tüp
اشان	onlar	اصلاح اوردن	şalāħķa keltür-
اشتراک	ortaq	اصلاح پذیر	şalāħĝa kel-
اشتراک	ortaqılıķ	اصلاح پذیرفت	işlāh tap-
اشتعال	şu°le	اصلاح کردن	şalāħķa keltür-
اشخار	eşhār	اصلاح	ısıtma
اشراف	uluĝ	اصلاح	şalāħķa keltür-
اشرف	şeref	اصلاح	yaraştur-
اشرف	şerīfraķı	اصناف	şıfatlıĝ
اشعه	aydınlıķ	اضطراب افتادن	iştırābĝa tüş-
اشکال	eşķāl	اضطراب	ıztırab
اشهب	eşheb	اطراف عالم	°ālam eţrāfi
اشيا	nerse	اطراف	tegre
اشيان	yuva	اطلاق کردن	aytmaklıķ
سرکاصحاب صناعت ا		اطلاق کردن	ıtlāķ kııl-
eksir şanā°atı yārānları		اطلع	bilmeklik
سرکاصحاب صناعت ا		اظمım شاه	pād-şāh
eksir şanā°atının ataları		اعادت	ikınç aytmak
اصحاب صناعت	şanā°at ehli	اعتبار کردن	i°tibār kııl-
اصحاب ماخولیا	māhūliyelig kışi	اعتبار	i°tibār
اصحاب معادن	ma°den eyeleri	اعتبار	i°tibārca
اصحاب	aşhāb	اعتبار	i°tibārınca
اصحاب	eye	اعتدال کردن	mu°tedil bol-
اصحاب	yārān	اعتدال	i°tidāl

اعتماد نمودن	i°timād körküz-	افزایش	artur-
اعتماد	i°timād	افزودن	art-
اعتمادی	i°timādī	افزودن	artuḵ bol-
اعداء	düşman	افزودن	artur-
اعصاب چشم	köz siñiri	افزونی	artuḡ
اعصاب	siñir	افزونی	artuḵ
اعضاء مسترخی	titregen °užv	افعی	efī
اعضا	a°zā	ندنکاف	ḵoy-
اعضا	endām	افکندن	sal-
اعطا کردن	bir-	افکندن بنا	bünyād salmaḵ
اعظم	a°zam	افلاج	meflücluḵ
اعلی	uluḡ	افلاک	felek
اعلی	yokaru	افواه	ayt-
اغبس	aḡbes	افواه	ḡalāyıḵ
اغبس	kök yāḵūt	افواه	ḡalḵ ara
اغلب	ḡalebe	اقتضا کردن	iktiza ḵıl-
افت رسیدگان	āfet tegmişler	اقتضا	iktiza
افت	āfet	اقتضا	teḵāza ḵıl-
افت	zahmat	اقرب	yawuḵ
افتاب	ḵuyaş	اقصاء بلاد	nevāḡī
افتادن	tüştüş-	اقصاء شرق	maşrıḵ sarı hindistān
افرات تفریط	artuḵ eksük	اکاه	agāh
افراسیاب	afrāsiyāb	اکثر	köp
افراط و تفریط	artuḵ eksük	اکثر	köprek
افراط	ḵatıḡ	اکر	eger
افروختن	yandur-	اکنون	imdi
افروز اندن	ot yan-	اکهب	ekheb
افروز اندن	yandur-	اکهب	ekheb yāḵūt
افریدکار	ḡaḵ	اکهب	asrı kök
افریدن	yarat-	اکهپی	ekhebī
افزاید	ziyāde ḵıl-	آل	āl
افزایش	art-	اما بعد	andın soḡra

اما	ammā	ان جنان	anteg
اما	ille	ان شاء الله	iñşā'allāh
امان دادن	emān bir-	ان	anıñ
امتحان کردن	imtiḥān kıl-	ان	anlar
امتحان کردن	sına-	ان	anteg
امتحان	imtiḥān	ان	aña
امتحان	sınamağ	آن	ol
امتحان	sınamaqlık	ان	şu
امتزاز دادن	ķarıştur-	انار	anar
امتزاز	ķarış-	الانة	illa
امتزازجی	ķarış-	انتشار	ısar
امثال	oğşaş	انتفاع گرفتن	ot al-
امدن	bar-	انتفاع گرفتن	fāyda al-
امدن	kel-	انتفاعات	nāfi° al-
امدن	kil-	انچ	aña
امدن	kir-	انچ	ni
امدن	kirmeklik	انجا	ança
امدن	tüş-	انجا	anda
امدن	yet-	انجا	munuñ
امرا	big	انجمادی	bağlan-
امروز	bu kün	انچ	birer
امزجه	ṭabī°at	انچ	ķaysı
امکان	imkān	انچا	ni kim
امکان	mümkin	انحرافی	iñḥirāfi
املس	emlas	انحفاض	aşağ
املس	şayķallanmış	انداختن	kemiş-
امیختن	ķarıştur-	انداختن	sal-
امیختن	ķatış-	اندازند	at-
امیخته شدن	ķarış-	اندام ارد	yon-
امیر ولایت	vilāyet bigi	اندام کردن	tüzet-
امیر	big	اندام	endām
امیز	ķarış-	اندک	az

اندک	azğına	انوشروان	nūṣhīrevān
اندک	azraq	اهست	arḡunluḡ
اندکی	az	اهسته	aḡrun
اندکی	azğına	اهک	gireḡ
اندوه	ḡadḡu	اهل اسلام	islām ehli
اندوهکین	ḡadḡulu	اهل خطا	ḡıṡāy ḡavmi
اندوهکین	ḡadḡuluḡ	اهل شیعہ	ṣhīa ^c ehli
انرا	anda	اهل صناعت	pīṣekār
انرا	anı	اهل عالم	°ālam ḡalḡı
انرا	anıḡ	اهل هند	hindistān ehli
انرا	aḡa	اهل	ḡalāyıḡ
انرا	aḡar	اهل	ḡavm
الانسان	ḡalāyıḡ	اهن پولاد اب	
انسانی	insān sureti		sıvarılıṡ pūlād temüri
انشاءالله	iṡṡā' allāh	اهن پولاد	pūlād temüri
انضمام	sıvuḡ	اهن جینی	ḡinī temüri
انفعال	iṣlengen ḡuvvet	اهن سوده	temür ḡurdası
انفعال	iṣlenmek	اهن	temür
انقطاع	kisil-	اهو	kiyik
کان	ol	او	anda
کاز بهران	anıḡ üḡün kim	او	anıḡ
اهکان	andın	او	ol
اهکان	aḡa tegrü	اواز	ün
انکزد	ḡasnı	اوانی	evānı
انکشت	barmaḡ	اوانی	iw tehmeli
انکشتیری	yüzük	اوانی	tehmel
انکور	üzüm	اورا	anda
انگبین	bal	اورا	aḡa
انها	anlar	اوردن	keltür-
انواع	barḡa	اوردن	keltürül-
انواع	türlüg	اوردن	kevür-
انواع	türlüglik	اوردن	keltürüp tur-

اورده شدن	aytıl-	ب-	birle
اوستاد	ustād	با انجا	anda
اوصاف	şıfat	با او	anıñ birle
اول تر	evvel	با طراوت	tarāvatlıǵ
اول	burun	با	birle
اول	burunǵı	با	kat
اول	evvel	با او	aña
اول	evvelgi	باب	bāb
اولی تر	evvelraq	باب	iş
اویختن	as-	باد بواسیر	bevāsır yili
الای	uzunluq	باد چشم	yılar köz
ایجاد کردن	īcād kıl-	باد رنج	yil renci
ایجاد	yarat-	باد و رنج	yil renci
ایزدی	tañrı	باد	isken yil
ایزدی	tañrı ta°ālā	باد	ismek
ایشان	anlar	باد	yil
ایشان	munlar	بادزهر	bad-zehr
ایغر	uygur	بادلو	bādlū-levn
ایلاق	aylaq	بادلولون	bādlū levn
ایلاوس	aylāvūs	بادیه	bādiye
ایلخانی	ilḥānī	باذن الله تعالی	tañrı tilegi
ایمن بودن	īmen bol-	بار آوردن	yimiş keltür-
این را	munı	بار کردن	yüklüg
این را	muña	بار نهادن	toğur-
این	bu	بار یافتن	hızmatıña kir-
این	munuñ	بار یافتن	icāzet tap-
این	muña	بار	qurla
اینه ء طالیقون	ṭālīkūn közǵusi	بار	yana
اینه جینی	çinī közǵü	بار	yimiş
اینه طالیقون	ṭālīkūn közǵü	بار	yimişlik
اینه	közǵü	بارادت	te°alluq
ایینه	közǵü	باران آمدن	yağ-

باران آمدن	yağmur kel-	بازرکان	bāzārgān
باران	yağmur	بازگشاده	aç-
باری	tañrı	باطل شدن	bāṭıl bol-
باری تعالی	tañrı ta°ālā	باطل کردن	bāṭıl bol-
باری سبحانه و تعالی	tañrı sübhān ve ta°ālā	باطل کردن	bāṭıl kııl-
باریدن	yağ-	باطل	bāṭıl
باریک تر	inçkerek	باطن	iç
باریک	inçke	باطن	bāṭinī
باریک	yençke	بافتن	toğun-
باز ایستادن	tıl-	باقی	bākī
باز پس داشتن	artkarı	باقی	özge
باز پس کردم	ewür-	بالای	üst
باز دادن	ayır-	بالش	yastuğ
باز دادن	ķaytar-	بالشی	yastuğ
باز دادن	ķaytar ķaytar-	بان	aña
باز دادن	tı-	بانک کردن	āvāz
باز داشتن	māni° kııl-	بانک کردن	ķişne-
باز داشتن	men° kııl-	بانک نماز	bāñ namāz
باز شدن	açıl-	باهم	boş
باز شناختن	tanı-	باو	andın
باز دیدن ک باز	ķoy-	باو	aña
باز گذاریدن	tök-	باید که	kerek kim
باز کردن	aç-	بایستن	ķap-
باز کردن	kiter-	بایستن	kerek
باز کردن	şiş-	بایستن	kerek er-
باز کردن	soy-	بایستن	-mağ kerek
باز کزیدن	ewür-	بایع	satğuçı
باز کشتن	ķayt-	بایع	satkuçı
باز نهاده	açuğ	بت رو	betrū(y)
باز یافتن	tap-	تازی	arapça
باز	ķayra	البتة	elbette
باز	yana	بتو	saña

بجهت ان	anıñ üçün	بدترین	yamanlık
بجهت انک	anıñ üçün kim	بدخشان	bedeḥṣān
بجهت	üçün	بدرکاه	hızmat
بجوار حق پیوسته	ḥaḳ civārına vāşıl bol-	بدستکی	ḳarış
بچه خطاف	ḳarlıgaç balası	بدل شدن	bar-
بچه	bala	بدل شدن	bedel bol-
بچه	beççe	بدل شدن	bedel ḳıl-
بچه	oğlan	بدل	bedel
بچهکان	bala	بدل	yirine
بحار	teñiz	بدن	ten
بحر	teñiz	بدن	tın
بحری باب دریا	baḥrī teñiz suwı	بدی	yaman
بحری تخم مرغ	baḥrī yumurtḳası	بذرقه	bedreke
بحری	baḥrī	بذوتر	çilat-
بحرین دریای	baḥrayn teñizi	بر افکنند	sip-
بحرین	baḥrayn	بر آمدن	çık-
بحسب	köre	بر انجا	anda
بحیره	baḥīre	بر آوردن	çıḳar-
بخار	buḥār	بر این	munteg
بخارا	buḥāra	بر این	munuñ
بخاری	buḥāri	بر این	muña
بخنیشوع بساخت	müheyyā ḳıl-	بر این	muña
بخش	baḥşla-	بر زیر آمدن	üze kel-
بخشن	baḥşan	بر سر	üzre
بدترین	-dın yamanraq	بر کردن	as-
بد	yaman	بر کنند	ḥarīzme
بدان	anıñ birle	بر هم	birge
بدان	anıñ üçün	بر هم	biri biri
بدان	anlar	بر	birle
بدان	aña	بر	tolu
بدایع	ārāyiş	بر	üst
بدتر	-dın yamanraq	بر	üze

بر	üzre	برودت	burüdet
برابر	berāber	برودت	savukluk
برادر	karındaş	برودت	sowuk
براق کردن	yıltırat-	برودتی	savuklık
براق	yıltırar	برودتی	savukluk
برای ان	anıñ üçün	برودتی	sowukluk
برای انک	anıñ üçün kim	بروي	aña
برای	üçün	بروي	añar
بربری	berber	بريته	yaratılğan
برداشتن	kötür-	بریدن	kis-
بردن	ilet-	بز	eçki
بردن	kevür-	بزا	üst
بردن	kiter-	بزاق القمر	ay yıltırarı
بردن	sal-	بزرک تر	uluğluk
بردن	soq-	بزرک تر	uluğraq
بردن	tap-	رفتنک کبزر	ulğay-
برص	baraş	بزرک مهره	bozorg mühre
برف باریدن	kar yağ-	بزرک	bozorg
برف	kar	بزرک	köp
برق	bark	بزرک	uluğ
برقی	yıltıramak	بزرکوار	uluğ
برک چشم	köz yaprağı	بزرکی	uluğlık
برک خریزه	kabun yaprağı	بزرکی	uluğluk
برک	yapraq	بزیر اب شدن	çom-
برکرفتن	çıkar-	بس	asrı
برنج دمشقی	dımaşķı birinç	بسبب	anıñ üçün
برنج	birinc	بسبب	üçün
برنک ابکینه بغدادی	bağdad piyālesi	بستن	bağla-
برهن	papas	بسته	bağlan-
برو	ança	بسته	toñ
برو	aña	بسذ	bussez
برودت	sowukluk	بسطی	külmeklik

بسیار	asrı	بغل	ķoltuķ isi
بسیار	köp	بقم	baķķam
بسیاری	köplük	بقمی	baķķamī
بسیط	basīt	بکدرد	art-
بشتر	artuķraķ	بکدرد	aş-
بشتر	köp	بگذشت بیفتاد	teg-
بشتر	köprek	بکر دانند	ķever-
بشکافند	ayır-	بل که	belkim
بشکافتم	aç-	بلاد طمغاج	tamģaç vilāyeti
بصارت	başāratlıģ	بلاد	il
بصر	kör-	بلاد	şehir
بصر	köz hāşşiyyeti	بلاد	vilāyet
بصر		بلاد	yir
köznün ķormeginiņ ĥiddetini		بلسان	belesān
بضاعت	bażā°at	بلغار	bulģar
بطون	būtün	بلغم	balģam
بعد از ان	andın	بلند	toluģ
بعد از ان	andın soņ	بلندی	beyik
بعد از ان	andın soņra	بلور	billūr
بعد از این	mundın soņ	بمبلغ	tigri
بعد از	soņ	بن ... بن	atasınıņ atası
بعد از	soņra	بن	ata
بعد از ان	andın soņ	بن	bin
بعد از وی	andın soņra	بن	oģul
بعد ان	andın soņ	بن	tüp
بعضی	aņça	بن	uluģ ata
بعضی	bażı	بن... بن ... بن	uluģ atası
بعضی	birer	بنا ملوک	serāy
بعضی	bir aņça	بنا	binā
بعین	°ayn	بنا	bünyād
بغداد	baģdad	بند	baģ
بغض الخل	baģzü'l-ħal	بستن	baģla-

بنده	kul	بورق	pūraq
بندی	bağ	بوره تتکار	pura-i tenkār
بستن	bağlan-	بوره زروندی	pure-i rondī
بستن	bağlan-	بوره سفی	aq pūra
نشاندن	qaytar-	بوره نان	pura-i nan
بنفسجی	benefsicī	بوره	pura
بنفش ذهبی	benefş zehebī	بو قلمون	buqalemūn
بنفش	benefş	بوی خوش	hoş ıdığ
به	birle	بوی	anıñ birle
به	teгри	بوی	ıdığ
بها اوردن	bahā keltür-	بوی	ıdığlı
بها	bahā	بوی	is
بهار	behār	بوی	ıslāh
بهتر از همه	barçadın eğgürek	بوی	aña
بهتر امدن	eğgü kel-	بی ... ازو	-den başqa
بهتر	eğgü	بی ان	başqa
بهتر	eğgülük	بی جفت	cüftsiz
بهتر	eğgürek	بی خواب	uykusuzluq
بهتر	yağsırak	بی رنگ	rangsız
بهترین	eğgürek	بی عیب	°aybsız
بهترین	körklüg	بی غبار	tozsuz
بهترین	körklügrek	بی موی	tügsüz
بهترین	yağşılıq	بی نافه	nāfasız
بهرمانی	behremānī	بی نیاز	bīniyāz
بهشت	uçmaq	بی	yok
بهق	bahaklıq	بی اب	suwsuz
بهمنین	bīhemin	بی اب	suwsuzluq
بواسیر	bevāsır	بی اب	suwsuzluq
بوته	bute	بی ان	ansız
بودن	er-	بی حساب	sansız
بودن	ir-	بی زعفران	za°ferānsız
بودن	tur-	بی شمر	sansız

بیاض	ak	بیماری	hastalık
بیافریدن	yarat-	بیمثل	tişsiz
بیامیزدن	katıştur-	بین	ara
بیامیزند	kat-	بین	orta
بیاویزند	as-	بینداختن	sal-
بیتالی	bitālī	بینی	burun
بیجاده	bīcāde	بیهق	beyhaq
بیچاده	bīcāde	الپ ارسلان	alparslan
بیخ	tüp	پادزهر	pad-zehr
بید	tal yığacı	پادشاه	pād-şāh
بیدار شدن	uyan-	پار	yük
بیرون افتادن	çık-	پارسی	pārs
بیرون آمدن	çıkar-	پاره پاره کردن	pāra pāra kıl-
بیرون آوردن	çıkar-	پاره شدن	kisil-
بیرون رفتن	çık-	پاره شدن	sın-
بیرون شدن	çık-	پاره شدن	sındur-
بیرون شدن	çıkar-	پاره	kesek
بیرون کردن	çıkar-	پاره	pāra
بیرون	taş	پاشند	sip-
بیست	yigirmi	پاک کردن	arı kıl-
بیش از این	andın artuq	پاک کردن	arığ kıl-
بیش	artuq	پاک کردن	arıt-
بیش	artuqraq	پاک	arı
بیشتر	artuq	پاک	arığ
بیشه	qarañgı ormanlarda	پالادک	pūlādik
بیشه	orman	پانید	pānīd
بیض	yumurtkā	پانید	şeker
بیضی	bayzī	پای داشتن	tākat tut-
بیع	satıg	پای	ayaq
بیفتادن	yıqıl-	پای خاستن	ıdāqıña tur-
بیفروختن	yan-	پای داشتن	köp tur-
بیفروختن	yandur-	پای	ağaq

پایدار بودن	köp tur-	پشت	arğa
پدر	ata	پشتر	burunraq
پدید آمدن	açıl	پشته ء سرخ	kızıl peşte
پدید آمدن	belgür-	پشتی	arğa
پدید آمدن	bit-	پشک کردن	arı kıl-
پدید آمدن	peydā bol-	پشم	yüñ
پدید آید	bilgülüg	پشه	çibin
پدید آید	bilgür-	پشه	sivrü çibin
پدید	belgülük	پلک چشم	kırığ
پذیر داشتن	sakla-	پلک چشم	kirpük
پر .. کردن	toltur-	پلنک	kaplan
پر پره	perpere	پنج	biş
پر زن	karı ʿavret	پنجاه	illig
پر مرغ	kuş qanatı	پنجاهی	pençāhī
پر	kanat	پنجم	bişinç
پر	tolu	پنداری	sağın-
پراکنند	sip-	پنهان داشتن	kizle-
پرسیدن	sor-	پنهان شدن	kizlen-
پرورش دادن	pervereş bir-	پهن	yassı
پختن	bişür-	پهنی	yasıǵlıq
پزیدن	kis-	پوست پیاز	soğan qabuqları
پس سر	iñse	پوست	qabuq
پس	andın	پوست	tiri
پس	andın soñ	پوست	tirili
پس	pes	پوسیده	çürük
پستان	emcek	پوشند	çürü-
پستان	kögüs	پوشیدن	yap-
پسر	oğul	پوشیده کردن	çürüt-
پسندیدن	bigen-	پولاد آب دادن	sıvarılmış pülād
پسندیدن	ög-	پولاد	pülād
پسندیدن	ögülmiş bol-	پیاز	piyāz
پسندیدن	ögülmiş tut-	پیاز	soğan

پیازکی	nāzūk	تا	ara
پیازکی	piyāzkī	تا	kim
پیچند	yüger-	تا	niçe kim
پیچیدن	tolğa-	تا	ta
پیدا آمدن	peydā bol-	تا	ta kim
پیدا آمدن	bilgür-	تا	tegi
پیدا بودن	belgür-	تا	tegri
پیدا بودن	körün-	تا	tegrü
پیدا شدن	bilgür-	تا	üçün
پیدا شدن	peydā bol-	تاب کردن	isit-
پیدا کردن	peydā kıl-	تاب	tābla-
پیر	ķarı	تابستان	yay
پیر	pīr	تابستان	yaz
پیش	alt	تابندگی	yıltırar
پیش	burun	تابنده	yıltırağan
پیش	burunraq	ناثر	eşer
پیش	ilgerü	تاثیر	te'sīr
پیش	ķat	تاثیری	fāyda
پیشانی	alın	تاج الدین بلغاری	tāce°d-dīn bulgārī
پیغامبر	peygamber	تاج	tāc
پیکان	oķ temüri	تاریخ	tārīh
پیکانی	peykānī	تاریک	ķarañğı
پیوستن	ulaş-	تاریک	ķarañguluķ
پیوستن	yapuş-	تاریک	tonuķ
پیوسته	dāyim	تازه تر	tazaraķ
پیوسته	hemīşe	تازه	tāza
پیوند کردن	yapuştur-	تافتن	şule bir-
الت شطرنج	saţrañç āleti	تافتن	toğ-
الت شطرنج	saţrañç āleti	تافتن	yalkıyu
الت	ālet	تافته شدن	yorulmış
تا غایت	ya ğāyet	تال	tāl
تا که	ķaçan	تالیفی بایستن	taşnīf kıl-

تالیفی بایستن	kiteb tasnif kıl-	تحفه اوردن	armağan keltür-
تام	tamām	تحفه	armağan
تاویل	te'vīl kıl-	تحقق	taḥkīk
تب ارد	ķızdur-	تحلیل پذیرد	tağıl-
تب خوانی	yat ḥavayi	تحلیل پذیردن	yayıl-
تب محرقه	isig isitmesi	تحلیل پذیرفتن	ḥal kıl-
تبارک الله	bir ve bar	تحلیل کردن	taḥlīl kıl-
تبارک	bāķī	تحلیل یافتن	ḥal bol-
تباه شدن	yaman bol-	تحلیل	tağıl-
تباه کردن	yaman bol-	تخت	taḥt
تباه ماندن	yaman körün-	تختی	taḥtı
تبتی	tibetī	تخلخل	ķarışmaķlıķ
تبدل	alıştur-	تخم مرغ	yumurtķa
تبدل	mütebeddil	تخمی	dāne
تبدل	tebeddül	تخمیر	ḥamīre
تبدل	tekşür-	تدبیر	tedbīr
تبرک	teberrük	تدبیر	vāsīta
تبقه	ķat	تدریج	tedrīc
تبنی	tebnī	تذکره	yādigār
تبها	ııı	تر	ter
تجار	bāzārgān	تر	yaş
تجار	tācir	ترا	saņa
تجارت	bāzārgānlık	ترابی	topraķ
تجاویف زمین	yir içi	تراشیدن	yon-
تجاویف	iç	تراکیب	birik-
تجاویف	yir içi	تربیت یافتن	terbiyet tap-
تجربه کردن	tecribe kıl-	ترتیب کردن	tertīb kıl-
تجربه	tecribe	ترتیب	tertīb
تجویف	ķoşlık	ترتیب	tertībce
تجویفی	ķavuşluk	ترجمه	terceme
تجری	ķatıglık	ترسایی	tersā
تحصیل	ḥāşıl kılmaķlık	ترسناک	ķorķuglu

ترسند	ķork-	تعالی	tañrı ta°ālā
ترش	ikşi	تعبيه کردن	ta°biye kıl-
ترشح	çık-	تعجب کردن	°acebge kal-
ترشح	sız-	تعجب کردن	ta°accub kıl-
ترقی کردن	artuķ bol-	تعجب	°acāyıb
ترک	türk	تعجب	°aceble-
ترکب کردن	ķarıřtur-	تعلق داشتن	te°alluķ tut-
ترکستان	türkistān	تعلق	te°alluķ
ترکیبن	iz-	تغیر	tağayyur
ترکیب کردن	terkīb kıl-	تغیرات	tağayyurāt
ترکیباتی	ķarıř-	تفاحی	tuffehī
ترمایى	yaş	تفاضیل	fazīlet
ترنجی	turunc	تفاوت کردن	tefāvut kıl-
تری کردن	öşlüg kıl-	تفاوت نهادن	tirke-
تری	öş	تفاوت	tefāvut
تریاق	tiryāk	تفتیح کردن	aç-
تسامع	işit-	تفتیح کردن	açıl-
تساوی	berāber	تفحص کردن	tefehħuř kıl-
تسکین	sākin	تفرس نمودم	ferāset kıl-
تسو	mines	تفریح کردن	ferīh kıl-
تشاندا	ķandur-	تفریحی	ferīhī
تشبیه کردن	miñzet-	تفریحی	ferihlig
تشبیه کردن	ohşat-	تفریق کردن	ayır-
تشبیه	ohşaş	تفریق	tağılmaķlık
تشبیه	teřbīh	تفریق	tağıt-
تشریف	teřrīf	تفصیل	ayır-
تشنگی	susa-	تفصیل	başķa başķa
تشوق	iřtiyāk	تقدس	pāk
تصرف کردن	taşarruf kıl-	تقدیر کردن	taķdir kıl-
تصرف	taşarruf	تقدیر کردن	taķdīr kılın-
تصعید	taş°ıd	تقدیر	ķudret
تعالی	ta°ālā	تقدیر	taķdīr

تقدیم یافت	yād kıl-	تمیز	ağırmaq
تقدیم	başla-	تمییز	temyīz
تقرب نمودن	yawuqluq körküz-	تن	ten
تقرب	yawuqluq	تنجیم	tencim
تقطیع کردن	kis-	تند	beyik
تقعر	yir astın yüzi	تندی	beyiklik
تقویت کردن	küçlendür-	تنسق	tañsuq
تقویم	kıymat	اب کتن	yufqa suwluğ
تکرک	burçaq	تنک تر	tarraq
تکسوق نامه ء الخانی	tañsuqnâme-i ilhānī	تنک کردن	yufqa kıl-
تکسوق	tañsuq keltür-	تنک کردن	yufkart-
تکلف	tekelluflıq	تنک	tar
تکین سلطان سبک	sułtan mahmud sebük tegin	تنک	yıfqa
تکسوق اوردن	tañsuq keltür-	تنک	yufqa
تکلیس کردن	yogur-	تنکه	tenge
تکلیس	tekellus	تنکی	tarlıq
تلب کردن	ṭaleb kıl-	تنکی	yufqalıq
تلخ	qara acı dehneç	تنها ماندن	yalğuz qal-
تماسک	yapuş-	تنها	yalğuz
تمام شدن	tamām bol-	تنور	tandur
تمام یافتن	tamām tap-	تو بر تو	qat qat
تمام	yetiz	تو تو	qat qat
تمام	henüz	تو	sen
تمام	tamām	توابع	tevāb°
تمامت	barça	تواریخ	tārīḥ
تمامت	tamām	تواریخ	tevārīḥ
تمامی	tamām	توالد	toğ-
تمری	temrī	توبره	tobra
تملیک	mālik	توتیا ء نایزه	tutyā pārsī
تملیک	irklik	توتیا پیکانک	peykāñ tūtyāsı
تمنا	yalğuz	توتیا دیکک	dīkek tutyāsı

توتیا قندی	ḵandī tutyā	جامعه	yıg-
توتیا نایزه	tutyā parsī	جامه	ton
توتیا	tutyā	جانب	cānib
تور	musānın tūrı	جانب	ḵat
توقف	tevekkūf ḵıl-	جانب	sarı
توکل	tevekkül ḵıl-	جانب	yan
تولد کردن	toğ-	جانب	yarı
تولد	toğ-	جانب	yartın
تیر	oḵ	جانور	cānvār
تیرکی	tonuḵlık	جانوران زیانکار	ziyankar cānvār
تیره گرفتن	ton-	جانوران زیانکار	ziyānkār cānvār
تیره	tire	جاورسی	cavarsi
تیره	tonuḵ	جای	yir
تیز بوی	tiz ıdıḡlı nerse	جای کردن	ḵayt-
تیز	tiz	جایگاه	yir
تیزه	sūñü	جبل	cebel
تیس	teys taşı	جدا کردن	ayır-
تیسست کردن	yogalt-	جذا شدن	aḍrıl-
ثابت	ṣābit	جذا کردن	ewür-
ثالث	üçünç	جذام	cuzām
ثر کردن	eşer ḵıl-	جذب کردن	cezb ḵıl-
ثفل	çöp	جذب کردن	özine tart-
ثقب کردن	tiş-	جذب کردن	tart-
ثقب	teşük	جراحت	cerāḥat
ثفل	aḡırlık	جراحتها مزمن عفن	x
ثقیل	aḡır	جراغ	çeraḡ
ثقیلتر	aḡırraq	جرب کردن	yaḡla-
ثالث	bir ança	جرب	ḵutur
ثالث	üç	جرب	yaḡlı
ثالث	üçde bir	جرب	yaḡlıḡ
جا	yir	جرخ اسرب	ḵurḡaşın çerh
جاع رحم	oḡlan turḡan yir	جرخ بید	tal yıḡaçı çarḥı

جرخ حکاکی	hakkak çarhı	جماعت	cemā ^c at
جرس	çaᅇ	جمشید	cemşid
جرم	cirim	جمع بودن	cem ^c bol-
جرم	cism	جمع کرد شدن	cem ^c kıln-
جزا کردن	kiter-	جمع کردن	cem ^c kıln-
جزع	cez ^c	جمع	cem ^c
جزو	cezv	جمعند	cem ^c tur-
جزو	pāra	جملکی	barça
جزوی	ķamuş	جمله	barça
جزیره سرندیب	serendib cezīresi	جمله	birge
جزیره	cezīre	جمله	ni kim
جسم	cism	جمع	barça
جصی	cissi	جن	peri
جغانیان	çaganiyan	جنان که	anteg kim
جفت	cüft	جنان	andağ
جگر کرم شدن	böregi isin-	جنان	anteg
جگر	bağır	جنانچ	anteg
جگر	böreg	جنانچه	muña
جگونه	neteg	جنانچه	neçük
جکاتدن	tamuz-	جنانچ	anteg
جل	celle	جنانک	andağ
جلا دادن	aç-	جنانک	anteg kim
جلا دادن	cilā bir-	جنانک	eyle kim
جلا دادن	cilā kıln-	جنانک	neçe
جلا دادن	cilā biril-	جنانک	neçük
جلا دادن	cilā kıln-	جنانک	neteg kim
جلا گرفتن	cilā tut-	کجنان	teg
جلا یابد	cilā tap-	جنبانندن	tepret-
جلا	cilā	جند	neçe
جلا	yaruķlık	جند	ni ķadar
جلاله	celalehu	جند	niçe kim
جلاله	celāluhū	هک جندان	niçe kim

جندان	ança	جوزي	koz
جندان	ançaçaqlıg	جوشد	qayna-
جندان	neçe	جوشیدن	qaynat-
جندانک	ança	جون	anın için
جنس	cins	جون	qaçan
جنس	cins kıl-	جون	soğra
جنوب	cenüb	جون	teg
جنين	munteg	جوهر پولاد	pülād cevheri
جه	neçe	جوهر لعل	la ^e l cevheri
جه	niçe kim	جوهر ياقوت	yāqūt cevheri
جهات	yarı	جوهر	cevher
جهار	çehar	جوهری عالم	°ālam cevheri
جهان	cihān	جوی	arpa
جهت	cihet	چرب	yağ
جهت	sebeb	چرخ مس	bakır çerh
جهت	üçün	چرخ	çarh
جهد کردن	cehd kıl-	چرخ	çarh
جهیدن	sıçra-	چرک	çirk
جو	arpa	چسبیدن	yan-
جوی	arpa	چسبیدن	yapuş-
شیر	arслан	چشم بد	yaman köz
جوار رحق پیوسته بودن		چشم کربه	maçı közi
ħağ civārıña vāşıl bol-		چشم کشیدن	közge tart-
جوارش	cevāriş	چشم	köz
جوان	yigit	چشمه	çeşme
جواهر	cevher	چغندر	çügündür
جواهر ابکینه	piyāla cevheri	چمندکان	ħayvānāt
جواهر	cevāhir	چنان	eyle
جواهر	ma ^e deniyāt	چند	çaqlı
جوب	ağaç	چند	neçe
جوب	yığaç	چند	ni kadar
جویک	cübek	چند	niçe kim

چندان	çaklı	حادث شدن	hāşıl
چندانک	niçe kim	حادث شدن	peydā bol-
چنین	eyle	حادث شدن	toğ-
چنین	munteg	حادث کردن	hādiş bol-
چه	başı	حادث کردن	peydā bol-
چه	birer	حادث	hādīş
چه	kaçan	حاذق	hāzık
چه	nerse	حاذق	ustād
چه	ni	حاصل آمدن	hāşıl
چه	nik	حاصل آمدن	hāşıl kel-
چهار	tört	حاصل شدن	hāşıl
چهارم	törtinç	حاصل کردن	hāşıl
چهارم	törtinçi	حاضر کردن	hazır kııl-
چهارم	törtünç	حافظی	sağlağan
چهارم	törtünçi	الحاق کردن	karışturul-
چهل	kırk	حال	hāl
چهلی	çihilī	حالی	hālī
چوب خر زهره	herzehre yığacı	حالی	imdi
چوب	ağaç	حامله	hamile
چون	çün	حامله	yüklüg
چون	eger	حیر	haber
چون	kaçan	حبه	habbe
چیدن	çoplala-	حجاز	hicāz
چیدن	yıg-	حجر ارمنی	ermenī taşı
چیز	nerse	حجر البرد	berd taşı
چیزی	nerse	حجر التیس	hacerü't-teys
چین	çin	حجر التیس	teys taş
چینی	çinī	حجر الحلق	halk taş
حاجت آمدن	hācet kel-	حجر الحي	hayye taş
حاجت بودن	hācet bol-	حجر الدم	hacerü'd-dem
حاجت	hācet	حجر الظفر	hacerü'z-zafer
حادث شدن	hādiş bol-	حجر القبور	qubūr taş

حجر القمر	ḥacerü'l-kamer	حرد ساختن	ḥurda kı1-
حجر الماس	elmās taşı	حرز	du°ā
حجر اليهود	ḥacerü'l-yahūd	حرف	şan°at
حجر جینی	çinī taşı	حرفت	herfet
حجر حیوانی	ḥayvānī ruh	حرفت	yiş
حجر خمار	ḥımār taşı	حرکت دادن	tepret-
حجر ضد نوم	uykunun şıddı taşı	حرکت کردن	ḥareket kı1-
حجر مثقالی	ḥacer(ü'l)-meşķālī	حرکت	ḥareket
حجر موش	sıçķan taşı	حريد	ḥarīd
حجر نوم	uyku taşı	حزن	ḥūzn
حجر یرقان	yereķān taşı	حساب	i°tibārınca
حجر	taş	حساب	ḥesābca
حجری	taş	حساب	ḥisāb
حجم .. بزرک	uluğraķ	حسب	ḥesb
حجم	çak	حسب	ḥisāb
حجم	uluğluk	حسب	sebeb
حد	ançaçaklı	حسب	te°alluk
حد	hed	حسک	üç kö1 tigenek
حدت	ķatığlık	حسن	körklügraķ
حدوث	bar	الحسين الطوسی	ḥüseyin tūsī
حدوث	ḥuduş	حشرات	cānvār
حدود بلقار	bulğar ḥadleri	حشرات	zehrlıg ķurtlar
حدود شام	şām yiri	حضرت	ḥazrat
حدود فرنک	frenk ḥedleri	حضور	ķat
حدود مغرب	mağrib yiri	حفظی بودن	saķla-
حدیث	söz	حق	ḥaķ
حرارت غریزی	ğarizi isiglik	حقن	ḥoķna
حرارت	ḥarāret	حقن	yıgıl-
حرارت	isiglik	حقوق	ḥaķ
حرارتی	isiglik	حقیقت	ḥaķīķat
حرام	ḥarām	حقیقی	ḥaķīķī
حرد ساختن	ḥurda iz-	حک کرده بوده	ķaz-

حک	hak	حيوان	hayvān
حکاک	hakkak	حيوانات دريا	teniz cānvārı
حکایت آوردن	hikāyet keltür-	حيوانات مودى	ziyānlig cānvār
حکایت کردن	hikāyet kıł-	حيوانات مودى	ziyanlık cānvār
حکایت	hikāyet	حيوانات	cānvār
حکم	hekim	خاتم	hātem
حکم	hük̄m	خاتون سلطان خوارزم شاه	
حکمت	hikmet	h ^v arezmşah hātunı melike sulţan	
حکمت	hük̄m	خادم	hādım
حل شدن	hal bol-	خارج	başka
حل کردن	hal kıł-	خارج	hāric
حل کردن	iri-	خارج	taş
حل کردن	iz-	خارش چشم	köz keçüki
حلق کردن	yülü-	خارش	keçük
حلوا	helvā	خارصينى	darsinī
حمام	hamām	خارصينى	harsini
حمد	ög-	خارک	harg
حمده	ög-	خازن	hazīnadār
حمده	ögmeklik	خاستن	çık-
حمل شيدى	bar-	خاستن	qop-
حمل	hamel	خاستن	kötürül-
حمل	yüklüg	خاستن	tur-
حواس	hevās	خاص	hās
حوالى	kat	خاص	hāşşiyet
حوالى	yawuğ	خاصه	hāşşa
حوالى	çevre	خاصيت	hāşşiyet
حوالى	yawuğ	خاک رنگ	toprak ranglıg
حورى	huri	خاک زرد	sarı toprak
حوض خانه	havz-hāne	خاک کبود	kök toprak
حيز	yir	خاک	kül
حيض	hayz	خاک	toprak
حيلت	hilet	خاکستر	kül

خاکستر	kül ranglıg	خردتر	kiçigrek
خاکستر	kül rengi	خرده	kiçig
خالص بودن	hâliş bol-	خرده	uvat-
خالص کردن	hâliş kıl-	خردی	kiçiglig
خالص	arıg	خرقه	biz
خالص	hâliş	خرقه	iski biz
الخالقین	yaratқан	خرمهره	hermühre
خالی	boş	خریدن	al-
خالی	hālī	خریدن	satgım al-
خامس	bişinç	خریف	harif
خانه سیل رود	suw aqar yiri	خزانه	hazına
خانه	iw	خزر الحیات	harezü'l-hayyāt
خایسک	çeküç	خزینه	hazına
خایند	çeyne-	خسته سازد	hasta kıl-
خایه	yumurtқа	خسته کردن	hasta bol-
خباز	etmekçi	خستهکی	hastalık
خبث الحديد	habsü'l-hadid	خسیس	hasis
خبر دادن	haber bir-	خشت	kerpiç
ختو	hotū	خشک اب	huşk āb
خدم	hıdmatқār	خشک اب	huşk-ı ab
خدمت	hızmat	خشک شدن	quru-
خدنک	qayın	خشک کردن	quru-
خر زهره	herzehre	خشک کردن	qurut-
خر	işek	خشک	huşk
خراب کردن	harāb kıl-	خشک	quruğ
خراج	harāc	خشکی	quruğluk
خراسان	horāsan	خشم شدن	gazablan-
خراشدیدن	yon-	خشمکین	köy-
خراشیدن	çız-	خشمکین	özi köy-
خریزه	qavun	خضم	düşman
خرد	inçke	خصومت افتادن	huşümet tüş-
خرد	kiçig	خصومت	husumet

خصى	ḥaṣṣī	خليفة	ḥalīfā
خضرت	yaşılık	خم سرکه	sirke küpi
خط	ḥat	خم	küp
خطا	ḥıṭāy	خماهن	ḥamāhen
خطا	yañılış	خمري	ḥamrī
خطاف	ḳaralıgaç	خمس	biş
خطاف	ḳarlıgaç	خمس	ḥoms
خطایی	ḥıṭāy	خمير	ḥamīr
خفته بودن	ḥofte	خنکی	savukluk
خفقان	ḥafaḳān	خواب بد	yaman tüş
خلاص بایستن	ḥalaş tap-	خواب شوریده	ḳorḳuḡlu tüş
خلاص دادم	ḥalaş ḳıl	خواب هایل	ḳorḳuḡluḡ tüş
خلاص دادن	ḥalaş bir-	خواب	uyḳu
خلاص یافتن	ḥalaş tap-	خواجه ابو علی سینا	ḥ ^v āce ebū ʿalī sīnā
خلاص	ḥalaş	خواجه	ḥ ^v āce
خلاص	ot	خوارزم	ḥ ^v arezm
خلاف مسامته	ya artuḳ yā eksük	خواستن	tile-
خلاف	ḥilāf	خواص	ḥāşşiyyet
خلاف	muḥalif bol-	خواص	ḥavāş
خلافت	ḥalīfālīḳ	خواندن	di-
خلاندن	soḳ-	خواندن	oḳu-
خلایق	ḥalāyık	خواندن	ti-
خلایق	ḳul	خواندن	ayt-
خلع کردن	soy-	خواندن	oḳı-
خلفاء مصر	mışır ḥalifeleri	خوب	ḥüb
خلفا بغداد	baḡdad ḥalifeleri	خوب	körk
خلفا	ḥalīfā	خوب	körklü
خلق	ḥalāyık	خوب	körklüg
خلق	ḥalḳ	خوبتر	körklügrek
خلقت	baḡlan-	خوبترین	körklügrek
خلقت	vücūd	خود کشیدن	özine tart-
خلی	ḥalī	خود	ḥöd

خود	kendi	دارو از لاژورد شپسته	
خود	kendü	dārū yunmiş lacüverd	
خود	öz	دارو چشم	köz dārūları
خورد	yigesü	دارو چشم	köz otı
خوردن	iç-	دارو دندان	tiş otları
خوردن	yi-	دارو	dārū
خوردنی	yimeklik	دارو	dārū
خورشید	kuyaş	دارو	ot
خورنده	yigen	داروی چشم	köz otları
خوش اب	hoşāb	داس	oraķ
خوش اب	yaḥşı suwluġ	داشتن	bar
خوش آمدن	hoş kel-	داشتن	te'alluķ tut-
خوش کردن	hoş kıł	داشتن	tut-
خوش	hoş	داغ کردن	daġla-
خوش	hüb	داغ گرفتن	daġ tut-
خوش	körklüg	داغ	daġ
خوش	yaḥşı	دال	delalet kıł-
خوف	korķuġ	دانستن	bil-
خوک	toņuz	دانک	aķça
خون معده	mi'ede ķanı	دانک	deng
خون	ķan	دانک	derem
خویش کشیدن	özine tart-	دانکی	deng
خویش	öz	دانه	dāne
خویشتن	öz	دانه	dāne
خیانت کردن	ḥıyānet kıł-	دایع	ünde-
خیانت	ḥıyānet	دایم	hemīşe
خیض	ḥayż kelmegi	دایما	dāyim
دادن	bir-	دایما	dāyima
دادن	tur-	دایما	hemīşe
دادن	tüş-	دجله	dicle
دادن	biril-	دخانی	tütün
دارنده	tutġan kışı	دختر	ķız

دختر	ķız oğlan	درد ارد	ağrıt
در انجا	anda	درد دندان	tiş ağrıtı
در انجا	iç	درد کردن	ağrı-
در اندرون	iç	درد معده	mi°de ađrıtķı
در حال	heman zamān	درد	ađrıtđ
در حال	ol zamān	درد	ađrıtķ
در شب افروز	řebb-i awrūz dūr	درز	derz
در قدیم	burun çak	درست	būtūn
در قدیم	burunđı çak	درست	dūrūst
در هم	biri biri	درشت	doroşt
در یتیم	dūr-i yetīm	درشت	iri
در یتیم	dūr-i yetīmlik	درشت	irilik
در یتیم	yetīm dūr	درشت	uluğ
در	birle	درشتر	irirek
در	dūr	درشتی	ķatıđlık
در	iç	درفش	yıltıra-
دراز تر	uzunrak	درم	aķça
دراز	uzun	درم	derem
دران	anda	درمسنگ	derem
دران	aņa	درو	anda
درانجا	aņa	درو	aņa
درج	dūrc	درو	aņar
درجات	derecāt	دروغ گفتن	yalđan ayt-
درجه	derece	دروغ	yalđan
درحال	derhāl	دروی	anda
درحال	hem ol zamān	درویش	dervīř
درحال	hemān	دری	dūr
درحال	ol sāt	دری	yinçū
درخت ترنج	turunc tireki	دریا ء قلم	ķulzum teņizi
درخت	terek	دریا ء هند	hind tenizi
درخشان	yıltırağan	دریا زنگبار	zengibār teņizi
درخواست	derh°ast ķıl-	دریا شام	řām teņizi

دریا قرزم	ķulzum teņizi	دعا	du ° ā
دریا محیط	muħīṭ teņizi	دعوی کردن	da ° vī ķıl-
دریا مغرب	mağrib teņizi	دعوی	da ° vī
دریا هرکند	herkend teņizi	دفتین	defteyn
دریا هند	hind teņizi	دفع شدن	def bol-
دریا هند	hindistān yiri	دفع کردن	def ķıl-
دریا	ķulzum deryāsı	دفع	def °
دریا	teņiz	دفعه	defa °
دریای کیش	kīş teņizi	دفعه	ķurla
دریغ	ayamaķ	دفعه	dafe
دست افتادن	ķolına tüş-	دل	köņül
دست افتادن	ķola tüş-	دلیل بودن	delīl bol-
دست آمدن	ilge kel-	دلیل کردن	delīl ķıl-
دست آمدن	ilge kir-	دلیل	delīl
دست آمدن	ķolğa kir-	دم زدن	nefes ur-
دست آمدن	ķolına kir-	دم	nefes
دست	dest	دماغ	demāğ
دست	il	دماغ	dimāğ
دست	ilig	دمشقی	dımaşki
دست	ķol	دمند	ur-
دست	tözüge	دمند	ur-
دستارخوان	destār-ħ ^v ān	دنبال	ķuyruķ
دسته شمشیر	ķılıç destesi	دندان ختو	ħotū tişi
دسته کارد	bıçaķ destesi	دندان ماهی	balıķ tişi
دسته کارد	bıçaķ sapı	دندان	tiş
دسته	deste	ده	on
دشت	şahrā	ده	sala
دشمن	düşman	دهان	ağız
دشنه	ħançer	دهر	dehr
دشوار	duşvār	دهنج	dehnec
دشوار	küçey	دهنه ترش	ikşi
دشواری	duşvārılıķ	دهنه ترش	ikşi dehne

دهنه سرخ	kızıl dehne	دیر	kiç
دهنه شیرین	dehne-yi şīrīn	دیرتر	kiçrek
دهنه فرنکی	dehne-yi frengi	دیری	kirü
دهنه فرنکی	dehne-yi frenk	دیک	qazan
دهنه فرنکی	tatlıg dehne	دیکجه سنکین	taş çölmek
دهنه	dehne	دیکجه	çölmek
دهنیت	yağ	دیگر باز	andın qayra
دو	iki	رکدی	...den taqı
دواجی افتادن	ortaklıq tüş-	رکدی	andın qayra
دواجی	cüftlük	دیگر	dağı
دوام	dāyim kel-	رکدی	ikinç
دوامی بود	dāyim bol-	دیگر	qayra
دوامی	dāyim	دیگر	özge
دوختن	tik-	رکدی	taqı
دود کردن	tütün qıl-	دیکها ء حمام	hamām qazanları
دود	tütün	دینار زر پر پره	perpere altun
دور کردن	kiter-	دینار سرخ	kızıl altun
دور	devr	دینار مصری	mışrī altun
دور	yırağ	دینار ملکی	melikī altun
دوست دادن	sew-	دینار	altun
دوسنده	çıkın	دیه	sala
دوشیزه	qız oğlan	دیوار کردن	dīvār qıl-
دوغ	ayran	ذات الماهیات	māhiyet zātı
دولت	devlet	ذات	zāt
دوم	ikinç	ذرات	hurda
دیار جویک	cübek tenjizi	ذکر کردن	yād qıl-
دیار	şehir	ذکر	yād
دیاری	yir	ذکر	yād qıl-
دیدن	kör-	ذنون	zennün
دیدن	körküz-	ذهبی	zehebī
دیدن	körün-	ذوب	irit-
دیدن	körür-	ذیابی	zübābī

راست بود	rāst bol-	رسیدن	resm
راست	rāst	رسن	yip
راست	tüz	رسول	ilçi
راستی	tüzlük	رسول	resül
راضی	razi	رسیدن	teg-
ران	but	رسیدن	tegrı
راه یافتن	yol tap-	رسیدن	tig-
راه	yol	رشته کشند	keçür-
رای	rey	رشته	yip
رایحه	ıdıg	رشید	reşid
رایحه	is	رصاص	kalay
رایی زدن	rey ur-	رصاصی	raşāi
ربانی	tañrı	رضی الله عنه	tañrı razi bol-
ربانی	tañrı ta'ālā	رضی الله	tanrı razi bol-
ربودن	özine tart-	رطل	raṭl
ربودن	tart-	رطوبات	artuqsı suwluqlarnı
رحم	oğlan turğan yir	رطوبات	suwluq
رخام	ruhina	رطوبت	öşlüg
رخاوة	sastlık	رطوبت	ruṭubat
رخاوت	yumşaklık	رطوبت	suwluq
رخشان	yıltırar	رطوبت	suwluq
رخشنده	yıltırağan	رطوبت	yaş
رخوست	yumşaq	رعشه	raşe
رساله	risāle	رغبت بودن	rağbet körküz-
رسانید	yetkür-	رغبت کردن	rağbet kıl-
رسانیدن	tegür-	رغبت	rağbet
رسته	bitil-	رفتن	bar-
رسیدن	iriş-	رفتن	keç-
رسیدن	tegrü	رفتن	kir-
رسیدن	yawuş-	رفتن	kit-
رسیدن	yet-	رفتن	tağa minmek
رسیدن	yetil-	رفتن	yörü-

رفتن	yörümek	روان شدن	revān bol-
رفیق بودن	raḳīḳ bol-	روان شدن	yörü-
رفیق شدن	raḳīḳ bol-	روان	revān
رک	tamur	روح	rūḥ
رکو	biz	روایی	revāc
رمادی	ramādī	روح حیوانی	ḥayvān
رمانی	rummānī	رخام	ruḥām
رمد گرفتن	zaḥmat al-	روح	ḥayvani rūḥ
رمد	ağrığ	سیبیل رود خانه	suw aḳar yir
رمد	zaḥmat	رود خانه	suw yolu
رمل	ḳum	رود خانه	uzan
رنج جگر	bağır renci	رفتن	bar-
رنج چشم	köz renci	روده	içegi
رنج سردی	savuç renc	روز	kün
رنج سردی	savuç rencler	روز	kündüz
رنج معده	ḳursaḳ renci	روز	rüz
رنج	renc	ار قدیم‌کروز	burunğı rüzgār
رنج	zaḥmat	روزکار	çağ
رنجوری	ḥastalık	روزکار	rüzgār
رنگ آتش	ot rengi	روزکاری	çaḳ
رنگ تر	rangraḳ	روزه راه	künlük
رنگ روی	iñ rengi	روزی بودن	rūzī ḳılın-
رنگ کردن	reng bir-	روزی	rūzi ḳılın-
رنگ کردن	reng ḳılın-	روشن کردن	āṣkārā
رنگ	ranglığ	روشن کردن	āṣkārā tur-
رنگ	reng	روشن	yaruḳ
کرن	teg	روشنایی	aydın
رنکین شدن	renglen-	روشنایی	aydınlıḳ
رنکین	ranglığ	روشنایی	köz nūrı
ردنک رها	ḳoy-	روشنایی دادن	aydınlıḳ bir-
رهاون	rehāven	روشنایی دادن	yaruḳluḳ bir-
رو	baḳır	روشنایی	ruṣenāyī

روشنایی	yaruklık	ریسمان کشند	keçür-
روشنایی	yarukluk	ریسمان	yip
روشنتر	aydınrak	ریش شدن	cerāhat bol-
روشنی	aydınlık	ریش	cerāhat
روغن بسته	toᅇ yağ	ریش	içeᅇi cerāhatları
روغن بلسان	belesan yaᅇı	ریش	zaᅇmat
روغن خالص	arıᅇ yağ	ریشها کهن	iski cerāhatlar
روغن زیت	zeyt yaᅇı	ریک	ᅇum
روغن زیتون	zeyt yaᅇı	زاج بلور	billūr zācı
روغن کنجد	kenced yaᅇı	زاج سفید	aᅇ zāc
روغن	yaᅇ	زاج	zāc
روم	rūm	زادن	toᅇur-
روهینا	altun ruknī	زانو	tiz
روی زمین	yir yüzi	زاول	zāul
روی	yolımdın	زایل کردن	kiter-
روی	yön	زایل کردن	zāil bol-
روی	yüz	زایل	zāil
روی آوردن	yüz tut-	زاییدن	toᅇur-
روییدن	bitür-	زباد	zibād
رویت	raviyyet	زبان یونانی	yūnān tili
روییدن	uzan-	زبان	til
ریاحی	reyāᅇı	زبر اید	yoᅇaru min-
ریحان	reyᅇān	زبر پشت	bil
ریختن	ᅇoy-	زبر	üst
ریختن	sal-	زبر	yoᅇaru
ریختن	tök-	زبرجد	zeberced
ریزاندن	tök-	زحمت دادن	zaᅇmat bir-
ریزاندن	töktür-	زحمت	zaᅇmat
ریزه	ᅇurda	زخم زدن	zaᅇm ur-
ریزه	kiçi	زخم	zaᅇm
ریزه	kiçiᅇ	زدن	soᅇ-
ریزه	uᅇaᅇ	زدن	tig-

زرد	ur-	زمانه	zamāne
زدواجی افتد	ortaklık tüş-	زمرد ریحانی	reyhānī zümürrüd
زر اندود کردن	altunla-	زمرد	zümürrüd
زر خالص	arığ altun	زمردی	zümürrüdī
زر رکنی	ruknī altun	زمستان	kış
زر ریزه	uşak yinçü	زمین ایران	īrān yiri
زر ساو	hurda altun	زمین بادیه	bādiye yiri
زر سرخ	kızıl altun	زمین ترکستان	türkistān yiri
زر طلی	talī altun	زمین چین	çin yiri
زر کذاخته	irimiş altun	زمین خطا	hıtāy yiri
زر مغربی	mağrib altunı	زمین زاول	zaul yiri
زر	altun	زمین سیستان	sistan yiri
زراعت	ikin	زمین عجم	°acem yiri
زراوند	zerāvend	زمین عرب	°arab yiri
زرد شدن	sarğar-	زمین فرنک	frenk yiri
زرد کردن	sarğart-	زمین فرنک	kızıl yiri
زرد زرنیخ	sarı zirnīh	زمین هند	hindistān yiri
زرد	sarı	زمین هندوستان	hindistān yiri
زرد	sarığ	زمین	yir
زردی	sarılık	زمین	yir üstü
زردی لون	yüz sarılığı	زن حامله	hamile hātun
زرکران	altunçı	زن حامله	yüklüg hātun
زرنیخ سوخته	köymiş zirnih	زن	°avret
زرنیخ	zirnīh	زن	hātun
زرهری	zerherī	زن	hātun kişi
زری	altun	زنجار	zencār
زعفران الحديد	temür za°ferānī	زنجاری	zencārī
زعفران	za°ferān	زنجف	zencef
زعفرانی	za°ferānī	زنجفر	zincefr
زلزله	zelzele	زنجیری	zencīr
زمان	zamān	زنک آهن	temür rengi
زمان	zamāne	زنکار	zengār

زنکاری	zengāri	زیان دادن	ziyān kıl-
زنکبار	zengibār	زیب	simāb
زهر هلاهل	helahel zehri	زیب	sindik
زهر	zehr	زیب	zībaḵ
زهر	zehrlīg	زیتون	zeytūn
زهردار	zehrlīg	زیتونی	zeytūnī
زهره	kīselik	زیتی	zeytī
زهره	öt	زیر اب	suw astı
زهری	zehrī	زیر امدن	bat-
زوایا	buçkaḵ	زیر	alt
زوایای قائمه	uç buçkaḵı	زیر	ast
زود تر	tizrek	زیر	yir astı
زود	tirek	مک زیر	anıñ üçün kim
زود	tiz	زیرا که	üçün
زیادت از این	artuḵ	زیره	zīre
زیادت از این	mundın artuḵ	زیرین	ast
زیادت بودن	artuḵ bol-	زین	iyer
زیادت بودن	artuḵraḵ bol-	زینت	bizek
زیادت شدن	art-	زیور	bilezük
زیادت شدن	artur-	زیور	bizek
زیادت کردن	art-	ساحل دریا	teñiz yaḵası
زیادت کردن	artuḵ kıl-	ساحل	sāḥil
زیادت کردن	artuḵ kıl-	سازج هندی	sāzec hindī
زیادت کردن	artuḵraḵ bol-	ساروج	sārüc
زیادت کردن	artur-	ساعت	sā°at
زیادت	artuḵ	ساعد	ḵol
زیادت	artuḵluḵ	ساق پای	baltır
زیادت	artuḵsı	ساقی	sāḵī
زیادتی	artuḵlıḵ	ساکن شدن	tıyıl-
زیادتی	artuḵluḵ	ساکن کردن	tındur-
زیادتی	artuḵsı	ساکن	sākin
زیادتی پذیرد	artuḵluḵ tap-	سال نو	yıl başı

سال	sāl	سپید	aķ
سال	yıl	سپیده	kirşen
سالى	yıl	ستادن	al-
سام ابرص	sām abraş	ستاره	yulduz
سامانى	sāmānī	سترنده	yon-
ساو	altun ħurdası	ستور	külük
سای	say	ستیر	ķalın
ساییدن	iz-	سحر	caduluķ
ساییدن	izil-	سحق کردن	iz-
ساییدن	sayda ķıl-	سحق کردن	tög-
ساییدن	sürt-	سحق	tög-
ساییدن	tög-	سحوق	tög-
ساییدن	yon-	سخت کردن	muĥkem ķıl-
سباع و وحوش و هوام	tiretgen cānvārlar	سخت	asrı
سباع	x	سخت	ķatıġ
سبحانه	arıġ	سختتر	ķatıġraķ
سبحانه		سخن	söz
°aybdın yıraķ bolmaķlıķ		سخونتی	isiglik
سبحانه	sübĥān	سده چکر	
سبز تر	yaşılraķ	baġlanmış tamar yolları	
سبز	yaruķ yaşıł	سده	sedde
سبز	yaşıł	سذاب	sezāb
سبز	yaşıllıķ	سر آمدن	yoķaru ķal-
سبزی	yaşıł	سر نیش	butaķ başı
سبزی	yaşıllıķ	سر	baş
سبعه	seba°	سر	ser
سبک	yöñül	سر	uç
سبیل رود خانه	suw aķar yiri yolu	سر	üst
سپردن	tapuştur-	سر	üzre
سپرز	talaķ	سر	yaşuru
سپسین	sepsīn	سر اب	suw yüzi
سپندان	ĥardal	سر آمده	yoķaru

سرانگشتی	parmak basım	سرنديب	serendīb
سرایت	sirāyet kı1-	سروی	üst
سرحد خطا	hıṭāy serḥedi	سست	yumşaq
سرحد	serḥed	سطبر	qalın
سرخ اب	kızıl suwluğ	سطبری	qalınlıq
سرخ شدن	kızar-	سطح اعلا	suwnıñ yoqaru yüzi
سرخ زرنیخ	kızıl zirnıḥ	سطح اعلا	yirnin üstin yüzi
سرخ	kızıl	سطح تقعر	yirnin astın yüzi
سرخ	kızılraq	سطح ظاهر	üstın yüzi
سرخی	kızıllıq	سطح مقعر	yirnin üstün yüzi
سرخی عارضی	°arızi kızıllıq	سطح	taḃaqa
سرد شدن	savu-	سطح	yir
سرد کردن	savut-	سغراق	sağraq
سرد	savuq	سفال کردن	carp bol-
سرد	savuqluq	سفال	carp
سرد	serd	سفته	softa bolmaqtın
سرد	sowuq	سفلیات	yer astı
سردی	sowuqlıq	سفلیات	yir astı
سرشتن	yoğur-	سفید شدن	ağar-
سرطان بحری	seratān baħrī	سفید شدن	aq bol-
سرطان بحری	teniz kısqacı	سفید کردن	ağar-
سرطان نهر	köl kısqacı	سفید کردن	ağart-
سرطان	seratān	سفید کردن	aq kı1-
سرفه	öksürük	سفید مهره	aq mühre
سرکه سرخ	kızıl sirke	سفید مهره	sefid mühre
سرکه	sirke	سفید	aq
سرکین	tizek	سفید	aqlıq
سرمایه	sermāye	سفید	kirşen
سرمه	sürme	سفیدرو	sefidrū
سرنج سرخ	kızıl serenc	سفیدرو	sefidrūy
سرنج	serenc	سفیدی	aqlıq
سرنديب کوه	serendib tağları	سفید	aq

سقط	saḡaṭ	سندروس	sendarus
سقف	töpe	سنگ باران	yağmur taşı
سقتقور	saḡankūr	سنگ تب	yat taşı
سکری	şükri	سنگ جراحت	cerāhat taşı
سلاطی	salāṭī	سنگ دشمن سرکه	sirkenin düşmanı taş
سلامت	selāmet	سنگ زیت	zeyt taşı
بینکت کسلتان سب		سنگ قپان	ḡapān taşı
sulṭan mahmud sebük tegin		ردنک کسن	taş bol-
سلجوقیان	selḡūḡī	سنگ ماه	ay taşı
سلطان سبک تکین		سنگ مئانه	meşāne taşı
sulṭān maḡmūd sebük tegin		سنگ نیلوفر	nilüfer taşı
سلطان غیاث الدین محمد بن سام		سنگ	ağır
sulṭan ḡıyasettin mehmed bin mesam		سنگ	ağırlık
سلطان محمد جلال الدین خوارزمشاه		کسن	taş
ḡ ^v arezmşah sulṭan mehmed		سنکرف	şengerf
سلطان محمد جلال الدین خوارزمشاه		سه	üç
sulṭan meḡmed ḡ ^v arezmşah		سو	parı
سلطان	sulṭān	سوختکی	köykince
سلقى	silikī	سوختکی	suḡtegī
سلم	selām	سوختن	köy-
سلیمانی	süleymānī	سوختن	köydür-
سم	toynaḡ	سوخته کنند	sip-
سماب	sindik	سوخته	irimiş köymiş
سمع	işit-	سود دادن	islām it-
سمع	ḡulaḡ	سود دادن	islām ḡıl-
سمع	uḡuş	سود داشتن	fāyda ḡıl-
سمندر	semender	سودا	sevdā
سنبازج	senbāzec	سودن	süde ḡıl-
سنبیل	sünbül	سودن	sürtülmek
سنت	sünnet	سودن	tög-
سندان آهن	temür örs	سوده کردن	igelen-
سندان	örs	سوده کردن	tögül-

سوده	hurda	سیلان	seylān
سوده	ķaralığ	سیلانی	seylānī
سوراخ کردن	teş-	سیلانی	suw
سوراخ کردن	teşük kı1-	سیم سوخته	köygen altun
سوراخ کردن	tiş-	سیماب کشته	ölmiş simab
سوراخ	teşük	سیماب	simāb
سوراخ	teşüklük	سیمابی	simābī
سوراخ	teşüksüz	سیمت	zehrlık
سوزن	igne	سیمینه	kümüş
سوزیدن	yan-	سینه	kögüs
سوزیدن	yandur-	سیوم	üçünç
سوسمار	sūsmār	شاخ	butaķ
سو کند یاد کردن	ant iç-	شاخ	iri
سوهان قبول کردن	ige ķabül kı1-	شاد شدن	sewün-
سوهان	ige	شاذنج	şazenc
سوهان	igek	شاف	şāf
سوی	sarı	شام	şām
سی	sī	شانه	tarak
سی	otuz	شاه وار	şāh-vār
سیاحت	yörümek	شاه	şāh
سیال کردن	irit-	شایستن	yara-
سیاه تر	ķararak	شب افروز	kiçeni aydın kılgan
سیاه فام	ķaralığ	شب چراغ	şeb-çerāğ
سیاه دهنه تلخ	ķara acı dehnec	شب یمانی	şebb-i yemānī
سیاهی	ķara	شب یمانی	acığ taş
سیاهی	ķaralığ	شب یمانی	yemānī şebbi
سیاهی	ķarāyī	شب	kiçe
سیب	elma	شب	şebb
سیر	sarmusaķ	شپاه	oħşaş
سیستان	sistan	شبه لولو	ķara yinçü
سیل	sīl	شبه	oħşaş
سیلان	kel-	شبه	oħşaşlı

شبه	ohşatқан	ششم	altınç
شبه	şebe	شصت	altmış
شبهی	ohşaş	شصتی	şastī
شبهی	sın	شعار اسلام	islām şiarı
شیخون	şeb-i hun	شعار	şicār
شخص	kimerse	شعاع افتاب	kuyaş aydınlığı
شخص	kişi	شعاع افتاب	kuyaş şucāsı
شخص	şehş	شعاع کواکب	yulduz aydınlığı
شدن	bar-	شعاع	aydınlık
شدن	eksir	شعاع	şuc'le
شدن	kir-	شعاعی	aydınlık
شراب سرخ	kıızıl şarab	شعر اوردن	şic'r keltür-
شراب كهنه	iski çağır	شعری	şac'ri
شراب كهن	iski çağır	شعشه	şuc'le
شراب	şarāb	شعله	yalıñ
شرح	şerh	شفا یابد	oñ sağal-
شرح	şerh kıl-	شفا یابد	sağal-
شرح	şişip koç-	شفا یابد	sağlık tap-
شرحی تمام	yetiz şerhi	شفا یافتن	şifa tap-
شرط	şarţ	شفا یافتن	sıhhat tap-
شری	alığ	شفا یافتن	şihhat tap-
شريف تر	şerīfrağı	شفا یافتن	yağşı bol-
شريف ترین	şerīfrağı	شفا	sağ bol-
شريف	şerīf	شفاف بلور	şeffaf billūr
شريك	ortaq	شفاف تر	şeffāfrağ
شست	altmış	شفاف	şeffaf
شست	ķarmağ	شفاف	yaruğ
شستن	yu-	شفافی	şeffāflık
شستن	yuv-	شکافتن	sındur-
شستن	yuw-	شکستن	sın-
شش	altı	شکستن	sındur-
شش	öpke	شکسته شدن	pāra bol-

شکسته کردن	sınar bol-	شهرت	meşhūrlıġ
شکسته	sınaġan	شهوات	şehvet
شکستی	sınıġ	شهوت	şehvet
شکستی	sınıklık	شوربای عدس	yasmuġ şorbası
شکل	şekl	شوریده	müşevveş
مکش	bögrek	شیخ	şeyh
شکم	ķarın	شیخ ریس ابو علی سینا	şeyh re'īs ebū ʿalī sīnā
شکندار	sınaġan	شیخ ریس ابو علی سینا	şeyh re'īs ebū ʿalī sīnā
شکندار	sınġan	شیر	arslan
شکار کردن	av avla-	شیر	sarmusaġ
شکار کردن	avla-	شیر	süt
شکافتن	yar-	شیراروان	sirurvan
شکافته کشتن	yarıl-	شیربام	süt ranglıġ
شکافته کشتن	yarım	شیرین	şīrīn
شکفته شدن	açıl-	شیرین	tatlıġ
شکوه	uluġ	شیشه	şīşe
شلغمی	şalgāmī	شیلان	şeylān
شمال	şimāl	صابونی	şābūnī
شمردن	sana-	صاحب ابله	çiçek tapı
شمردن	sananal-	صاحب بهق سیاه	bahaġlıġ kişi
شمردن	sananal-	صاحب علت جذام	cüzzām ʿilletlıġ
شمشیر پالادک	polarik kılıç	صاحب علت سپرز	talaġ ʿilletlıġ
شمشیر	kılıç	صاحب علت سپرز	talaġ ʿilletlıġ kişi
شمع	çeraġ	صاحب علت لقوه	laġve ʿilletlıġ
شمعی	şemʿī	صاحب علت یرقان	yarġan ʿilletlıġ
شنا برفتی	yüz-	صاحب علت یرقان	yerekān ʿilletlıġ kişi
شناختن	tanı-	صاحب لقوه	laġve bolġan kişi
شنیدن	işit-	صاحب	eye
شهر بند	orın	صاحبی	şahībī
شهر خطا	hıṭāy şehri	صادق	şādıġ
شهر	şehr		
شهر	yazı		

صاعقه ء امد	yıltırım yıltıramış	صریر	āvāz
صاعقه امدن	yıltırım kel-	صعید	mısr şa'īdi
صاعقه	yıltırım	صغیر	kiçig
صافی تر	şafırağ	صفا	şafā
صافی کردن	şāfi kıl-	صفا	şafālīg
صافی	şāfi	صفا	şāfi
صافی	yıltırar	صفات	şifat
الصاق کردن	yapuştur-	صفار	sarığlık
صایب	tedbīr	صفت	menfa'at
صایب	yağşı	صفت	şifat
صنعت صباغان	altuncılar şan'atı	صفحه	tahta
صباغان	altunçı	صفت	sarı
صبر کردن	şabr kıl-	صقالت	saykal
صبر	şabr	صقول کردن	saykal kıl-
صحبه	uruğ	صقول کردن	saykal kıl-
صحت	sağlık	صلابت	katıg
صحت	şihhat	صلابت	katıglık
صحت	şihhat saqla-	صلاح پذیر	şalāh tap-
صحرا	şahrā	صلاح پذیر	şalah tap-
صحرا	yazı	صلاح پذیر	şalāhka kel-
صحن	tepsi	صلاح	şalāhka keltür-
صد	yüz	صلب	katıg
صدف حیوان	şadaf hayvānı	صلبتر	katıgrağ
صدف حیوانی	şadaf hayvānı	صلی الله علیه و سلم	
صدف	şadaf	şallallahu aleyh ve selam	
صدق رغبت	sıdğ ve rağbet	صلی الله علیه وسلم	
صدی هار	şaddī hār	şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem	
صدی	şaddī	صلی الله علیه وسلم	
صرع	maşrū'lık	şalla'llāhu 'aleyhi ve's-sellem	
صرع	şar'	صلیبی	hāc
صرف	şarf	صمغ سفید	ağ şamğ
صرف	tamām	صمغ عربی	şamğ 'arabī

صمغ	şamğ	ضلع	köşe
صناعت	şanā°at	ضماير	hāşşiyyet
صناعت	şan°at	طاری شدن	peydā bol-
صناعی	°amel	طاری کردن	peydā kıl-
صنایع و مبدع البدایع	tañsuq yaratıǵlıǵ	طاری	tārı
صندل	şandal	طالب	istegen
صنعت	şan°at	طالسفر	tāliser
صنعه	şan°at	طالیقون	tālīkūn
صنعه	turğur-	طاوس	tāvus
صور معدنیات	ma°deniyāt şūreti	طاوسی	tāvusī
صورت انسانی	insān şūreti	طب	tıb
صورت حیوانی	hayvān şūreti	طبع	könül
صورت نبات	nebāt şūreti	طبع	tab°i
صورت نباتی	nebāt şūreti	طبع	tabī°at
صورت	şūret	طبع	tabī°atlıǵ
صیادان	avçı	طبق مس	baķır tabaķ
صیر	tegür-	طبقه	tabaķa
صیقل کردن	sayķalla-	طبقه	tiri
صیقلی	şayķalī	طبقی	tabaķ
ضد	düşman	طیبیب	tabīb
ضد	zıdd	طبیعت	mizāc
ضربت	ur-	طبیعت	tabī°at
ضربت	zarb	طبیعتی	tabī°at
ضربت	zarb	طبیعی	mizāc
ضرری رسیدن	mużarrat tig-	طبیعی	tabī°at
ضرف	zarf	طراف	taraf
ضرورت	zarūret	طراوت تر	tarāvatlıǵraķ
ضعف	za°ıflık	طراوت	tarāvāt
ضعف	za°ıflıķ	طرح کردن	sal-
ضعیف تر	za°ıfraķ	طرح کردن	tarh kıl-
ردنک ضعیف	za°ıf kıl-	طرف	taraf
ضعیف	za°ıf	طرف	yan

طرف	yarı	طویل	uzun
طرملح	tarımlıh	طین	tın
طریق نقل اورده شدن		ظاهر بودن	belgölük
naql tarıķince keltürül-		ظاهر بودن	belgür-
طریق	sebeb	ظاهر بودن	zāhir bol-
طریق	tarıķ	ظاهر تر	zāhirraķ
طریق	tarıķa	ظاهر شدن	bilgür-
طریق	yol	ظاهر شدن	zāhir bol-
طسو	mines	ظاهر کردن	kel-
طسوج	mines	ظاهر کشتن	zāhir bol-
طعام	ta°ām	ظاهر	āşkārā
طعم	ta°m	ظاهر	körün-
طعم	ta°mlıg	ظاهر	taş
طفل	tıfl	ظاهر	üst
طلا کردن	yaķ-	ظاهر	üstün yüz
طلب شدن	iste-	ظاهر	zāhir
طلب کردن	iste-	ظبط	zabı
طلب منافع	menfa°at istemeklik	ظفر یافتن	zafer tap-
طلب	istegen	ظفر	zafer tap-
طلق	talķ	ظلمات	zulmāt
طلوع کردن	toğ-	ظلمانی	zulmānı
طلی کردن	talā kıl-	ظن	sağınmaķ
طلی کردن	yaķ-	ظهور	bilgürmek
طلی	talā	عاج	°ac
طمع کردن	tam° kıl-	عاجز شدن	°acız ķal-
طمعاج	tamgaç	عاجز	°acız ķal-
طمعاج	tawgaç	عاجیب	°acāyıb
طوسمی	tusemis	عادت	°adet
طوسی	hüseyn tūsı	عادل	°ādıl
طول	uzun	عارض شدن	tüş-
طولانی	uzun	عارضی	arizi
طولانی	uzunraķ	عازم شدن	°azm kıl-

عاقبت	°ākıbet	عدن قرارگاه	bitüg yir
عاققرحاً	āķerķarhā	عدن	°adn
عالم ارواح	°ālam ervaḥı	عديم المثل	°adīmü'l-miṣl
عالم سفلی	°ālam	عراق	°ırāķ
عالم سفلی	°ālam suflī	عرب	°arab
عالم سفلی	suflī °ālam	عرض کردن	°arż kıl-
عالم کون و فساد	°ālam kevn ü fesad	عرض	in
عالی	artuķ	عرض	yasıǵlık
عالی	ḥaķ bārik ve ta°ālā	عرضه دادن	°arż kıl-
عایی	ķap	عرق النساء	°arķe°n-nisā
عبادت	°ibādet	عرق	tir
عبارت	°ibāret	عرقی	tirlemek
عباس	°abbas	عز و دولت	izzet ü devlet
عباسی	°abbāsī	عز	°izzet
عبد	°abd	عزایم	°azīmet
عبدالملک	°abdü'l-melik	عزت	°izzetle-
عبدہ عبدالله	°abde °abdu'llāh	عزت	°izzet
عبدہ	°abde	عزتی ندادن	°izzetsiz
عتاب	özi köy-	عزم کردن	°azm kıl-
عجایب عالم	°ālam °acāyıbları	عزم	°azm
عجایب	°acāyıb	عزیز الوجود	°azīz
عجایب	°aceb	عزیز الوجود	°azīzü'l-vücūd
عجب	°aceb	عزیز دادن	°azīz tut-
عجز	°acızlık	عزیز کردن	°azīz kıl-
عجم	°acem	عزیز مصر	°azīz mısıır
عجمی	°acemī	عزیز	°azīz
عجین	ḥamīr	عزیز	°izzetlik
عداد	san	عزیزتر	°azīzraķ
عدس	sarmuķ	عسر البول	sindik zaḥmati
عدس	yasmuķ	عسر البول	zaḥmat birle simek
عدسی	°adesi	عشر	on
عدسی	mercümek	عصر	°aşr

عصفر	°uşfur	علت صرع	şar° illeti
عضو	°uzv	علت طاعون	tā°ün° illeti
عطا دهن	baḥşla-	علت لقوه	laḫve° illeti
عطر	ḥoş ıdıġ	علت مئانه	meşane° illeti
عطر	ḥoş yıdıġ	علت نسیان	unutmaḫlık° illeti
عطر	ıdıġ	علت یرقان	yereḫān° illeti
عطر	yıdıġ	علت	°illet
عطسه امدن	süçkürüki kel-	علت	sebeb
عطسه اید	süçkür-	علک	saḫır
عطسه	süçkürük	علل	sebeb
عظمت و شکوه	uluġluḫ	علم تنجیم	tencīm° ilmi
عظیم	°azīm	علم هیات	heyet° ilmi
عظیم	asrı	علم هیات	heyet° ilmi
عظیم	uluġ	علم	°ilm
عفن کردن	ilen-	علم	ögret(t)i
عفن	aymış	علویات	yükseklik
عقاب	°uḫāb taşı	علی هذا	munteg
عقب	art	علی	°alaḫedde
عقبه	°aḫabe	علی	ebū° alī sīnā
عقد وزنی	vezni aḫd	علی	üze
عقد	°aḫd	علیا که	üstünki
عقود	°uḫūd	علیم	°alīm
عقیق	°aḫıq	علیه	°aleyh
عکس	°aks	علیهالسلام	°aleyhi's-selām
علا الدین	°alā°d-dīn	عمارت	°imāret
علاج	ilac	عماق	tireḫ
علامت	°alāmet	عمامه	çalma
علت ایلاوس	aylāvūs° illeti	عمامه	ḫilāfet çalması
علت بواسر	bevāsır° illeti	عمر	°ömr
علت سپرز	talaḫ° illeti	عمق	terenlik
علت سمیتی	zehirlik° illeti	عمق	tirenraḫ
علت صرع	sar° illeti	عمق	tireḫ

عمق	tireŋ yir	عين الهر	°aynü'l-her
عمل کردن	°amel kı1-	عيون	°uyün
عمل	°amel	غار	ğār
عملی	°ammālī	غاری	ğarı
عناص	annabi	غافل	ğāfil
عناصر اربعه	°anāşır-ı erba°a	غالب شدن	ğālib bol-
عناصر	°anāşır	غالبه	ğāliye
عنبر	anber	غایب بودی	ğayb bol-
عنصر	°anāşır	غایت	asrı
عنصری	°anāşır	غایت	ğāyet
عهد	°ahd	غایت	ķatığ
عهد	çak	غبار	ğubārlığ
عهد	zamān	غدا	yigesi
عوارض	°avārız	غدا	yimek
عوام الناس	ħalāyık	غربال	ğırbal
عوام الناس	köp kişiler	غروری	ğarūrī
عوام	°avām	غری	ur
عوام	ħalāyık	غریب	ğarīb
عود خاوی	ħāvīyī °ūd	غزنی	ğaznī
عود خاوی	ħāvīyī °ūd	غزنین	ğazneyn
عود قماری	ķumārī °ūd	غسال	yunmaķlıķ
عود	°ūd	غش کردن	ğaş kı1-
عودی	°ūdī	غش	ğaş
عوض	evež	غشيان	köŋül bulğanmaķı
عون العبادی	°avnü'l °ābdi	غلاف	ğilāf
عون	°avn	غلاف	ķın
عیاری	°iyār	غلافی	ğilāfī
عیب تمام	tāmām °ayb	غلامی	ğulāmī
عیب	°ayb	غلبه کردن	ğalebe kı1-
عیب	°ayblı	غلط کردن	yaŋıl-
عیسی	isa	غلطان	ğaltān
عين الشمس	°aynü'ş-şems	غلیظ	ķalıŋ

غم	buşur-	فانید	wanid
غمامه	bulut	فایده بایستن	fāyda al-
غمامه	ğumāme	فایده گرفتن	fāyda al-
غواص	çomğuçı	فایده	fāyda
غواص	çomğuçu	فتیله	fetile
غوص	çom-	فراخ	kiñ
غوص	ğavvas	فراخی	kiñlik
غوطه	bat-	فراهم آمدن	yumul-
غور	ğūr	فربه	semiz
غیاث الدین محمد بن سام	ğiyāşe°d-dīn meħmed bin mesām	فرجهی	semizlig
غیاثی	ğiyāşi	فرح آوردن	ferah keltür-
غیر	özge	فرد	yalğuz
غیران	andın özge	فرزند	oğlan
غیران	ma°denī ermez cevherler	فرس	fars
غیران	mundın özge	فرستاده اند	çomdur-
غیران	önjin	فرستن	1-
غیران	özge	فرستن	ıd-
فارسی	pārsī	فرسنگ	ağaç
فارسی	farsī	فرق	fark
فارغ شدن	fariğ	فرمودن	buyur-
فاروق	fāruq	فرمودن	buyurğan
فاسد	fāsid	فرنک	frenk
فاسد بودن	ħarāb bol-	فرو آمدن	sürt-
فاسد کردن	fāsid kıl-	فرو بردن	sal-
فاطر	yaratқан	فرو بردن	yut-
فاعله	işlegen	فرو دادن	sürt-
فاعله	işlegen fā°ile	فرو رفتن	in-
فال نیکو دادن	fālğa eğgü tut-	فرو رفتن	bat-
فال نیکو گرفتن	fālğa eğgü tut-	فرو رو	çom-
فال	fāl	فرو رفتن	bar-
		فرو شدن	aşğa kiç-
		فرو شدن	bar-

فرو شدن	bat-	فصل بهار	yaz faslı
فرو شدن	çom-	فصل تابستان	yay çağı
فرو شدن	keç-	فصل تابستان	yaz
فرو شدن	kiç-	فصل	faşl
فرو گذاریدن	batur-	فضل	artuğ
رفتنک فرو	nefes tutul-	فضول	artuğ
فرو می	çomdur-	فضی	çalımyay fizzî
فرو نشستن	sön-	فطرت	fiṭrat
فرو	aşağa	فطرت	yaratılğan
فرو	aşak	فعل	fi'1
فروتر	azrak	فقاع	fukḳā°
فروختن	sat-	فلان	fulān
فروزدن	yandur-	فلزات سبعة	yeti filizāt
فروزه	firūzā	فلزات	filizāt
فروش	satkıcı	فلک اعظم	arş
فروشتن	sat-	فلک قمر	ay köki
فریح	ferih	فلک قمر	felek kamer
فزع کردن	yıgla-	فلک	kök
فزودن	artur-	فلکه	feleke
فساد پذیرفت	fesād tap-	فلکی	felekî
فساد پذیرفته بودن	fesād tap-	فندق	çetlevük
فساد	fāsīd	فوفلی	fūfalī
فساد	fesād	فی الجملة	fi'1-cümle
فسبحانه من قدیر	ḳudret idisi	فیروزه نشابو	nişābūr pirūzesi
فسبحانه	arığlık	فیروزی	firūzlık
فسبحانه	°aybdın yıraḳ bol-	قان	ḳāan
فستقی	fistıḳî	قابض	bağlağan
فسرده کردن	savu-	قابض	bağlan-
فشاردن	sür-	قابل	ḳābil
فشردن	sık-	قاشان	ḳaşan tağları
فصل بهار	ilk yaz	قاصر	ḳāşır tur-
فصل بهار	ilk yaz çağı	قاعدہ	ḳā°ide

قاهر	ḳāhir	قسطى	ḳoṣṭ
قايى مقام	yirini tut-	قسم	ḳısm
قبض	ḳabz	قسم	ülüş
قبضه	ḳabza	قسمت	ḳısmet
قبول كردن	ḳabūl ḳıl-	قصاء بلاد	nevāhī
قبول	ḳābilyet	قصب الذريره	ḳaṣbū'z-zerīre
قبول	ḳabūl	قصبات	ḳaṣaba
قبول	ḳıḍ-	قصبه	ḳaṣaba
قدح شربت	şerbet ḳadehi	قصد كردن	ḳamle ḳıl-
قدح	ḳadeh	قصد كردن	ḳaṣd ḳıl-
قدر	ḳadar	قصر	ḳaṣr
قدر	ḳadarınca	قصه	ḳıṣṣa
قدرت	ḳudret	قضا	ḳaza
قدرته البشر	ḳişi ḳudreti	قطره	ḳatre
قدرى	azğına	قطره	tamzum
قدرى	biraz	قطع	hergiz
قدرى	pāra	قعر	ast
قدیر	ḳudret	قعر	tüp
قدیم الايام	burunğı zamān	قعر	üst
قدیم	burun	قفل	yuzak
قدیم	burunğı	قلاتو	ḳala ^c tu
قدیم	ḳadīm	قلاده	ḳılād
قدیم	ḳadīm zamān	قلب	ḳalb
قرار كردن	ḳarār ḳıl-	قلبى	ḳalblıḳ
قرار كرفتن	ḳarār ḳıl-	قلبى	könül
قرار كرفتن	ḳarār tut-	قلت	azlık
قرار	ḳarār	قلت	azrağ
قرب	yawuḳ	قلعه	ḳal ^c a
قروح چشم	köz zaḳmatı	قلعى	ḳal ^c ay
قريب	yawuḳ	قلعى	ḳara ḳurğaşın
قصر	küç	قلقدیس	ḳulḳendīs
قسطنطنیه	ḳoṣṭantīniyye	قلقطار	ḳul ^c entār

قلقند	ḳulḳend	قیمت کردن	ḳıymat ḳıl-
قلیمیا ء فضی	ḳalımyay fıẓẓī	قیمت	bahā
قمر	ay	قیمت	ḳıymat
قمر	ḳamer	قیوم	ḳayyūm
قند	ḳand	کار آمدن	işge sür-
قندی	ḳandī tūtyā	کار آمدن	işge sürmek
قهر	ḳahr	کار آمدن	işge yara-
قوام	ḳıvām	کار بردن	işge sür-
قوامی کیرد	ḳıvam al-	کار دادن	işge sür-
قوت ارادت	irādet ḳuvvatı	کار شدن	işge sür-
قوت تر	ḳuvvetlīg	کار کردن	iş işle-
قوت تر	ḳuvvetlīgraḳ	کار کردن	işge sürül-
قوت جذب	cezb ḳuvvatı	کار کردن	kār bol-
قوت حیوانی	ḳayvānī ḳuvvat	کار کردن	kār ḳıl-
قوت حیوانی	ḳayvānī taş	کار یافتن	işge yara-
قوت دادن	ḳuvvet bir-	کار	iş
قوت	hiddet	کارد	bıçaḳ
قوت	küç	کارکان	işlegen
قوت	ḳuvvat	کاری کردن	işle-
قوس و قزح	ḳavs ü ḳuzeḩ	کاسه زیر	ḳurḡaşın çanaḳ
قوس	ḳos	کاسه کر	çanaḳçı
قولنج	ḳulınç	کاسه	çanaḳ
قولى	ḳavl	نوشته کاغذ	bitiglig kâğız
قومی	ḩalāyık	کاغذ	ḳağız
قونیه	ḳonyā	کافور	kāfūr
قوی	asrı	کامل کردند	kāmīl ḳıl-
قوی کرداند	küçlendür-	کامل	kāmīl
قی کردن	ḳusmaḳlıḳ	کاملتر	kāmīlraḳ
قی	ḳustur-	کان	kān
قی	ḳusmaḳ	کانهن	aḩçaḳlı
قیاس	ḳıyās	کانهن	aḩçaḳlı ... teg
قیصوری	ḳayşūrī	کانی	kānī

گاه ربا	kehrībā	گذشت	uş-
گاه	çağ	گذشتن	keç-
اهک	salam	گذشتن	kiç-
گاهی	kāhī	گذشتند	aş-
کاو	inek	کر	ğutur
کاو	öküz	کرا	kimerse
کاوایس	ğuvays	کرامت کردن	kerāmet ғıl-
کبریت سرخ	ğızıl kibrīt	کرامی داشت	ğürmet ғıl-
کبریت	berk	کرائیدن	ohşa-
کبریت	kibrīt	کرب	kerb
کیود	kök	کرت	ğurla
کبودی	kök	کرد	tegirmirağ
کتاب طب	ğıb kitebi	کرد	teğirmi
کتاب	kiteb	کرد	teğre
کتاره هندی	ketār hindī	کرد	tigre
کتب تواریخ	tevārīğ kitebleri	کرداگرد	çevre
کتب	kiteb	متحجر ردنک	taş bol-
کثرت	köplük	ردنک	bol-
کثیر	köp	کردن	boyun
کج	geç	کردن	çeverül-
کج	gireç	کردن	ig-
کحل	sürme	کردن	ğayt-
کحلی	kuğlı	کردن	keltür-
کذاختن	iri-	کردن	kit-
کذاختن	irit-	ردنک	ğoy-
کذاخته بودن	sız-	کردن	soğ-
کذاخته شدن	iri-	کردن	teğgin-
ذاریدنک	ğoy-	کرر ایند	keçür-
کذاشتن	ewrül-	کرستن	yığla-
داشتنک	ğoy-	کرقتن	al-
کذراندن	sürt-	کرقتن	başla-
گذشت	aş-	کرقتن	kötür-

کرفتن	sal-	کشاده بودن	açıl-
رفتن ک	tut-	کشاید	aç-
کرفتن	yapuş-	کشتن	ķayt-
کرک	börü	کشتن	kir-
کرکی	kerekī	کشتن	kiz-
کرم سیر مغرب	mağrib germseyri	کشتن	öldür-
کرم سیر	germseyr	کشتی	kemi
کرم شدن	isin-	کشنیز	kişnīz
کرم کردن	isit-	کشوده کردن	açıl-
کرم	germ	کف دست	aya
کرم	isig	کف دستی	aya
کرم	isiglik	کفتار	kiteb
کرم	issi	کفتار	söz
کرم	ķurt	کفتن	ay-
کرمايه	ķamām	کفتن	ayt-
کرمان	kirmān	کفتن	di-
کرمای	isiglik	کفتن	oķu-
کرمی	isiglik	کفتن	ti-
کری	yumru	کفته اند	aytıp tur-
کریختدی	ķaç-	کفته شد	aytıl-
کریزد	ķaç-	کفتیم	ayruķ
کریها	yaman	کفک	köpük
کز	arşun	کفه	terāzū keffesi
کزاف بودن	güzāf bol-	کل اب	gülāb
کزندگان	tişlegen cānvār	کل سرخ	ķızıl balçıķ
کزیدن	ewür-	کل سرخ	ķızıl kil
کزیدن	tişle-	کل	balçıķ
کس	kimerse	کل	barça
کس	ķişi	کل	çiçek
کسر آمدن	kesr kel-	کل	kil
کسی	ķişi	کل	muʿaşfer gülü
کشادگی	açuķluk	کلاه	ķubba

کلس	kils	کمر دار	kemerdā
کلسی کردن	köydür-	کنار دریا	teñiz yağası
کلمه	kelime	کنار	ğarığ
کلناری	gülnārī	کنار	ğırığ
کلو	boğuz	کنجد	kenced
کلو	tamağ	کنجیدن	sığ-
کلوی	boğaz	کندم	buğday
کلی	barça	کندم	ğaz-
کلی	tamām	کنندن	yolğ-
کم شدن	eksil-	کندنا	gendna
کم شدن	eksül-	که تا کاه	ğaçan
کم کردن	az kıł-	هک	eyle kim
کم کردن	eksit-	هک	kim
کم آمدن	azal-	که	ne
کم	az	کهربا	kehrībā
کما بیش	artuğ eksük	کهنه تر	iskirek
کمال	kemāl	کهنه جراح	iski cerāhat
کمال	yağşılığ	کهنه شدن	iskir-
کمان افتادن	gümān tüş-	کهنه	iskimiş
کمان افتادن	sağın-	کوبد	teg-
کمان افتادن	gümān tüş-	کوبیدن	tög-
کمان بردن	sağın-	کوبیدن	ur-
کمان برند	gümān kıł-	کوچک	kiçig
کمان	gümān	کوزه	bardağ
کمانی	gümānī	کوسفند	ğoy
کمتر کردن	az kıł-	کوش ماهی	balığ ħulağı
کمتر	az	کوش	ğulağ
کمتر	azraq	کوش	it
کمتر	eksük	کوشه	köşe
کمتر	eksükrek	کوشه	yarı
کمر	bil bağı	کوفتن	tög-
کمر	ğur	کوفتن بودن	tögülmüş

کوفتن	tögül-	کاستن	iksil-
کوک	marul	کاهد	iksil-
کوکب الارض	yir yulduzı	کیودی	köklük
کوکب	yulduz	کیودی	köklük
کوکبی	kevkebī	کتاب جوهری	cevher kitebleri
کوکرد سرخ	kıızıl gūgürt	کتاب خواص	hāvāş kitebi
کوکرد	gūgird	کتاب خواص احجار	taş hāşşiyet kitebi
کوکرد	gūgürt	کتاب خواص احجار	taş hāşşiyet kitebleri
کون و فساد	kevn ü fesād	کدام	ķaysı
کون	āsumān kevn	کربه	maçı
کون	kevn	کدورت	kudüret
کونهک	türlüg	کرات	ķatla
کوه سراب	serāb tağı	کرائی	kürrāşi
کوه طوس	tus tağları	کریاس	biz
کوه قاشان	ķaşan tağları	کردن آزمایش	sına-
کوه کرمان	kirmān tağları	کرسرم	gerserem
کوه هند	hind tağları	کرکند	kerkend
کوه یمن	yemen tağları	کرکهن	kerkhin
کوه	ğür tağları	کرم امعا	içegi ķurtları
کوه	tağ	کرم امعارا	içegi ķurtları
کوهر	cevher	کزدم	çayan
کوهر	gevher	کژ	igri
کوهرها ء کذاختنی	iritür gevherler	کژی	igrilig
کوهرها فرنک	frenk tağları	کشت	ikin
کوهی	tağ	کشتن	öltür-
کفتن	rivāyet kııl-	کشمیر	keşmīr
کیاه	°alef	کشنده	öltürgen
کرفتن	alğan kişi	کشیدن	tart-
کیش	kīş	کشیدن	tartıl-
کیفیت	keyfiyet	کشیدن	tartmaķlık
کیک	bürçe	کشیدن	tiz-
کیمیا	kimiyā	کفتاری	keftārī

کفشیر	yapuşturmağ aleti	لادن	lāden
کفه ترازو	terāzū keffesi	لاژورد	lāceverd
کالات	zaḥmat	لاژورد	lājeverd
کمال قدرت	ḡudret kemāli	لامری	lāmri
کمیت	niçelik	لایق بودن	lāyık bol-
کهبه	kehvebit	لایق	lāyık
کهنه	iski	لبنی	lebeni
کهنه	köhn	لحا عیطوس	leḥa ^c y ^t us
کودک	kiçik oğlan	لحام کردن	liḥām kıl-
کودک	oğlan	لحام	liḥām
کون و فساد	kevn ü fesad	لحظه	leḥze
کوه الموت	alamut tağı	لحمی	laḥmī
کوه سراب	serab tağı	لطافت	letāfet
کوه طوس	ṭus tağları	لطیف	laṭīf
کوه کشاه	tağ ḡarğıcı	لطيفتر	laṭīfrağ
کوه کشمیر	keşmīr tağları	لعبت بربری	berber ḡurçağları
کوه کنان	tağ ḡazgān	لعل بد	yaman la ^c
کوه فرنک	frenk tağları	لعل زر	sarı la ^c
کوهها ء کشمیر	keşmīr tağları	لعل سوده	izilgen lal
کوهها بیهق	beyhağ tağları	لعل میانه	orta la ^c
کوهها خراسان	ḡorāsan tağları	لعل	la ^c
کیفیات	nelik	لغت فرسی	pārsī luğati
کیفیت	neçiklik	لغت	luğat
کیفیت	neçük	لغوب	armağ
کیفیت	neçüklik	لفظ پارسی	pārsī lafzı
کیفیت	neçüklük	لفظ	lafz
کیمیاکر	kimiyāçı	لقب	lağab
گوش ماهی	balık ḡulakı	لقوه	lağve
لا اله الا الله	lā ilāhe illa'llah	لکن	ve li
لالی نهاییه	nihāyetsiz	لنک	ağsağ
لالی نهاییه	son bol-	لنکر	lenger
لاجورد	lāceverd	لنکی مروارید	ağsağ yinçü

لنكى	aḵsaḵlık	ماده	tişi
الله العزيز	‘azīz taḡrı	مار	yılan
الله	allah	الماس	elmās
الله	taḡrı	ماست	yoğurt
لوازم	lāzım	ماش	māş
لوازم	lāzıme	مالدار	mallıg
لوح	levḥ	مالیدن	sür-
لوزى	levzi	مالیدن	sürt-
لوش	balçık	مالیده بودن	ov-
لوش	balçıklıg	مامون خوارزمشاه	ḥ ^v arezmşah memun
لولو	yinçü	مامون	memün
لون اهن	temür rengi	ماندن	çal-
لون	levn	مانع	māni ^c
لون	ranglıg	مانند	kibi
لون	reng	مانند	meñiz
لون	türlüg	مانند	oḥşaş
لیف	āg	مانند	teg
لیف		مانیدن	oḥşa-
ḥurmā yipindin tokunmuş āg		ماه	ay
لیکن	likin	ماهر سازد	māhir kı1-
لیکن	ve līkin	ماهر	biliglig
م-	men	ماهی سفتفور	saḵanḵūr balıḵı
ما بین	ara	ماهی شست	balıḵ ḵarmaḵı
ما	biz	ماوای	yir
ما-	bizim	ماورالنه	māverā’ün-nehr
ماخولیا	māḥūliyelig	مایل بودن	māyil kı1-
مادام که	ḵaçan	مایل	māyil
مادام	niçeme	مایى	suw
مادر	ana	مائیتی	suwluḵ
هک مادم	niçe kim	مبارک داشتن	mübārek tut-
ماده سودا	sevdāyī maddası	مبارک	ḵutluḡ
ماده	madda	مبارک	mübārek

مباينت	düşmanlık	متلاشى شدن	perākende
مباينت	münāfāt	متلاشى کردن	yayıl-
مبرا	arığ	متلون	ranglıg
ميرد	müberred	متناسب	münāsib
مبطل	bāṭıl kılıgucı	متواتر	bīhed
متاخر	soᅅgu	متواتر	dāyim
متاع	nerse	متوکل	mütevekkil
متالم شدن	zahmatda bol-	متولد شدن	toğ-
متبدل شدن	bar-	متولد	mütevellid
داشتن کمتر	evvel tut-	مثال	mişāl
متجمد شدن	toᅅ-	مثال	oᅅşaş
متحجر شدن	taş bol-	مثال	teg
متحجر شدن	toᅅ-	مثانه	ķavuk
متحجر شدن	toᅅdur-	مثانه	ķavuktağı ķum
متحجر کردن	bağla-	مثبت بودن	bit-
متحجر کردن	toᅅ-	مثروديطوس	mişruditus
متحجر	ķatıg	مثریديطوس	içni savutur otlar
متحجر	taş	مقال	mişķāl
متحد بود	birik-	مقالی	mişķāllıg
متخلخل	ķatış-	مقرب	matķab
مترشح کرد	yayıl-	مقرب	mişķab
متساوی	berāber	مثل این	munteg
متشابه کردن	oᅅşa-	مثل زدن	meşel ur-
متشابه	oᅅşaş	مثل	anteg
متصل	muttaşıl	مثل	kibi
متغیر	müteğayyir	مثل	mişl
متقنت شدن	ᅅarāb bol-	مثل	munteg
متقنت کردن	ayır-	مثل	oᅅşaş
متفرقة	tağılgan ķuvvet	مثل	teg
متفرقة	tağıtgan	مثلا	anteg
متقدم	burunğı	مثلا	munteg kim
متقدم	uzağı	مثلا	oᅅşaş

مثالث	müşelles	محسوس کردن	bilgölüg
مثله	anteg	محسوس	āşkārā
مثله	mişle	محسوس	meħsus
مجاور	yanaş-	محصور بودن	şek
مجاور	yawuķ	محقق	muħaķķaķ bol-
مجاور	yawuşmış	محک	miħek
مجتمع شدن	yıgıl-	محکتر	muħkemraķ
مجرب	mücerreb	محکم شدن	muħkem bol-
مجرب	tecribe kıılın-	محکم کردن	muħkem kııl-
مجروح شدن	cerāħat bol-	محکم	muħkem
مجروح	cerāħatlıg	محلول کردن	ħal kııl-
مجروحان	uruşna	محلول	ħal kıılın-
مجلس	meclis	محلول	ħal kıılınmış
مجملآ	barça	محمد زکریا رازی	
مجموع	barça	muħammed zekeriyyā rāzī	
مجهول	mechül	محمد زکریاء رازی	
مجوف	ķoş	muħammed zekeriyyā razi	
محاذات	berāber	محمد زکریاء رازی	
محاذات	yawuķ	muħammed zekeriyyā razi	
محافظ	iletgen kışı	محمد	muħammed
محافظت	saķlamak	محمدت	ög-
محافظت	saķlamaklıķ	محیط شدن	ķapsa-
محتاج کردن	kerek bol-	محیط	ķapsa-
محتاج	ħācet	محیط	yir
محتاج	muħtāc	مخاط شیطان	şeytān muħātı
محترق شدن	köy-	مخالف	muħalif bol-
محترق	köy-	مختلف	muħtelif
محتفی	kizlü	مختلفات الهیات	muħtelif sur
محتقن	bağlan-	مختوم	maħtüm
محتقن	muħtekin	مخصوص کردن	maħsus ķod
محرکات	tepren-	مخصوص	maħşüş
محروم	maħrüm	مخمر	ħamİR

مخمور	maḥmūr	مرصع	muraşsa°
مدبر	müdabber	مرغ شکاری	avçı kuşlar
مدبر	tedbīr	مرغ	kuş
مدت	müddet	مرغ	tağağ
مدتی	zamān	مرغان شکاری	avçı kuşlar
مدتی	çağ	مرقشیشا ذهبی	marğaşışā zehēbī
مدحرج	mudaḥrec	مرقشیشا	marğaşışā
مدد کردن	meded kı1-	مرکب شدند	birik-
مددی	mededī	مرکب	ğarış-
مدور کردن	yumru kı1-	مرکب	mürekkeb
مدور	teğirmi	مرکبات	biriktür-
مدید	köp	مرکبات	mürekkebāt
مدینه	medīne	مرکبات	terkīb
مذکور یافتن	yād kı1ınğan	مرکباتیدن	biriktir-
مذکور	yād kı1-	مرکز	merkez
مذکور	yād kı1ınğan	مرکز	öz yiri
مذکور	yād kı1ınğanca	مرمر	mermer
مراجعت کردن	ğayt-	مرهم	merhem
مرتبہ	mertebe	مروارید ابدار	suwluğ yinçü
مرجان	altun uşaklarını	مروارید بی اب	suwsuz yinci
مرجان	mercān	مروارید ریزه	kiçik yinçü
مرجان	uşak yinçü	مروارید صدی	şaddī yinçü
مرد	ir	مروارید عملی	°ammālī yinçü
مردارسنک	murdarseng	مروارید لوزی	levzī yinçü
مردم	ādemī	مروارید سفید	ağ yinçü
مردم	ḥalāyık	مروارید شصتی	şaştī yinçü
مردم	kişi	مروارید	inçü
مردن	öl-	مروارید	yinçü
مرده	mürde	مروانسان دولت	mervānī devleti
مرده	ölü	مروانیان	mervāniler
مرده	ölüg	مریض	ḥastalık
مرصع کردن	muraşsa° kı1-	مزاج	mizāc

رفتن ک مزد	yalğa tut-	مسیس	teşvîş
مزکور	aytılğan	مسيل	sîl aqar yir
مزمَن	yemin	مسيل	sîlniñ aqar yiri
مژه	kirpük	مسيل	sîlniñ keçer yiri
مس دندان	baqır tiş	مشابهتی	oḥşaş
مس سوخته	köymiş baqır	مشارکت	ortaqlıq
مس	baqır	مشاهده کردن	müşāhede qıl-
مست شدن	isir-	مشاهده و محسوس	āşkārā körün-
مستخری	titregen	مشاهده	āşkārā körün-
مستطیل	uzun	مشتبّه	müştebe
مستطیل	uzunraq	مشتبّه	oḥşaş
مستعمل	istiʿmāl qıl-	مشترک	ortaq
مستعمل	müstʿamel	مشتری	alğan kişi
مستقر	qarār	مشتری	alğuçı
مستقر	qarār qılın-	مشتعّل شدن	şuʿlelen-
مستقیم کردن	tüzet-	مشتعّل شدن	yan-
مستودع	qapsanıl-	مشتعّل	müşteʿil bol-
مستولی شدن	art-	مشتعّل	yalın
مستولی شدن	mustevlī bol-	مشربه	maşraba
مستولی کردن	hüküm qıl-	مشرف	müşerref
مستولی شدن	gālib bol-	مشرق	maşrıq
مسجد	mescid	مشغول کردن	meşğül bol-
مسحوق	ög-	مشقت وضع حمل	
مسک تبتی	tibet miski	oğlan tapmaq meşaqkati	
مسک تبتی	tibetī miski	مشقت	meşaqkat
مسک جینی	çin miski	مشقت	meşaqkat kör-
مسک جینی	çinī miski	مشقت	zahmat
مسک خالص	arı misk	مشک تبتی	tibet miski
مسک خطایی	hıṭāy miski	مشک جینی	çin miski
مسلم	müsellim qıl-	مشک ختنی	hoten miski
مسلمان	müsülmān	مشک خطایی	hıṭāy miski
مسیحا	mesihā	مشک طوسمی	tusemis miski

مشك فروش	misk satkıcı	مضرت	ziyān
مشك هندی	hind miski	مضرس	mužarris
مشك	misk	مضروب	mužarrab
مشمشی	mişmişī	مطرقه	çeküç
مشهور شدن	meşhūr bol-	مطلق	asrı
مشهور	meşhūr	مطلق	muṭlaḡ
مشهورترین	meşhūrraq	مطلوب	maṭlūb
مصادمت	ḡatıḡ	مطیع	muṭī°
مصادمت	ḡatıḡlık	مظفر	muẓaffer
مصر	mısr	مظلوم	mazlūm
مصروع بستن	tutḡalıḡ kişi	مظهر	açuḡ
مصروع	tutḡalıḡ kişi	معاجین شریف	şerīf macunlar
مصعد	uçāḡan	معادن نوشار	nevşādur ma°deni
مصاحت	maşlahat	معادن	bitüḡ yir
مصنوع	şan°at	معارف	tanıḡuḡı
مصول کردن	iz-	معبد	°ibādet yiri
مصول کردن	şalaya ḡıl-	معبد	kelisye
مصول کردن	şalaya ḡılın-	معبد	ma°bed
مصول	izil-	معبر	ma°ber
مصول	muşavvel	معتبر داشتن	mu°teber tut-
مصول	şalaya ḡıl-	معتبر	mu°teber
مصول	şalaya ḡılın-	معتدل	mu°tedil
مصول	yapuşturulmuş	معتد	i°timādliḡ
مضاعف	ança	معتد	mu°temed
مضاعف	iki ança	معتدان تجار	barlar
مضبوط	mażbüṭ	معتدی	i°timād
مضر	mużır	معجون	ma°cūn
مضر	ziyān	معدن تکوین	bolmaḡlık
مضر	ziyānkār bol-	معدن تکوین	ma°den bolmaḡlığı
مضرابی	mıẓrābi	معدن زمرد	zümürrüd ma°deni
مضرت	ḡātī	معدن یاقوت	yāḡūt ma°deni
مضرت	mażarat	معدن	bitüḡ

معدن	bitüg yir	معین	mu ° ayyen
معدن	ma ° den	معیوب	° ayblıg
معدنیات و غیران	ma ° deni ermez	مغاص مور	mevr mağāşı
معدنیات	bitüg yir	مغاص	çıkar yir
معدنیات	ma ° deni nerse	مغاص	çomğan
معدنیات	ma ° deniyāt	مغاص	çomğan yir
معدہ	ķursaq	مغاص	mağas
معدہ	mi ° de	مغاصات	mağasāt
معرفت	bil-	مغاک	çuķur
معرفت	oķuğlı	مغاکى	ķol
معرفت	tanı-	مغرب	mağrib
معرفت	tanımaķlıķ	مغربى دینار	mağrib altun
معروف	ma ° rūf	مغشوش	çirklik
معروف	ma ° rūfraķ	مغشوش	ķatıgıg
معصفر	mu ° aşfer	مغناطیس	mağnāṭis
معصفر	mu ° aşfer gülü	مغناطیس	maķnāṭis
معصفرى	mu ° aşferī	مغنیسا	mağnīsā
معظم	uluğ	مغنیسیا	mağnīsıyā
معل	ma ° l	مفاخرت	mufaķeret
معلق	asıl-	مفتاح	açķucı
معلق	mu ° allaķ	مفتت شدن	pāra pāra bol-
معلولان	ķhasta	مفرح	müferriķ
معلوم شدن	ma ° lūm bol-	مفردات	başķa başķa
معلوم کردن	ma ° lūm ķıl-	مفردات	müfredāt
معلوم	belgūlūk	مفرط	ķatıg
معمور	ma ° mūr	مفرطح	müfertuķ
معمول	ma ° mūl	مفضط	perākende
معمول	nerse	مفوض	mufavvez
معنى	ma ° nā	مقابل	ķarşu
معهود	° ahd	مقالت	maķālat
معهود	ma ° hūd	مقالت	söz
معیشت	tirlig	مقام	meķem

مقاومت	muḳāvemet kıl-	ملاصق	yawuḳ
مقرب	ḳubbālīg	ملاصق	yawuḣmıŃ
مقرب	ḳubbe	ملايکه	feriŃte
مقتدر	muḳtadır	ملت	millet
مقدار	çaḳlı	ملح	tuz
مقدار	ḳadar	ملحوظ کردن	lāyıḳ bol-
مقدار	ḳadarınca	ملطف	körklüg
مقدار	mıḳdār	ملک روم	rüm meliki
مقدم داشتن	muḳaddem tut-	ملک	melik
مقدم	muḳaddem	ملک	pād-Ńāh
مقدم	muḳaddime	ملکه	melike sultān
مقرعه	ḳamçı	ملهه	ilham birici
مقصود	maḳŃūd	ملوحتی	tuzluḳlıḳ
مقعر	ay köknin astın yüzi	ملوحتی	tuzluḳluḳ
مقهور	maḳhūr	ملوک خوارزم	ḣ ^v arezm melikleri
مقوم	muḳavvim	ملون	ranglıḳ
مقومان	ḳıymat ḳılḳucı	ملون	renglenmiŃ
مقید	muḳayyed	ممتزج کردن	ḳarıŃ-
مکافات	mükāfāt	ممسوح	memsūḣ
مکان	mekān	ممکن بودن	küçi yet-
مکث	turmaḳ	ممکن	mümkin
مکدر	mükedder	ممکن	mümkin bol-
مکر	meger	ممکن نیست	mümkin yoḳ
مکس	çibin	مملکت	memleket
مکعب	muk ° ab	مملکت روم	rüm memleketi
مکلس	meklis	من ... الی ..	...den ...+ḡa tegrü
مکنتی	ḳuvvat	من	batman
مکنونات	°alamlıḳ	من	maḡa
مکه	mekke	من	men
مکی	mekkī	منازعتی	müdde ° i
ملازم	mülāzım	مناسب	münāsib
ملاصق	yapuŃ-	منافع	menfa ° at

منجمد	bağlan-	منقطع شدن	kisil-
منجمد	taş kıl-	منقطع کردن	kisil-
منحل شدن	hal bol-	منقطع	munḳaṭi°
منزل	menzil	منقول	menḳūl
منزالت	yir	منی	meni
منسوب	mensüb	مهارت	mahāret
منسوب	neseb	مهبط	yir
منسوب	neseb ḳılın-	مهتابی	mehtābī
منش زدن	meniş ur-	مهدی	mehdī
منصور	manşūr	مهربان	mihribān
منع کردن	men° ḳıl-	مهره کردن	mühre ḳılın-
منع	men°	مهره مار	yılan mühresi
منعقد شدن	bağlan-	مهره	mühre
منعقد کردن	bağlan-	مهلت	mühlet
منعکس کردن	mün°akis	مهلك زهر	öltürgen zehr
منفذ چشم	köz yolu	مهلك	mühlek
منفذ	menfez	مواضی	yir
منفذی	çık-	موافق	muvafıḳ
منفصل شدن	ayrıl-	الموت	alamut
منفعت	fāyda	موتلفه	muvafıḳ
منفعت	islām	موج	mevc
منفعت	menfa°at	موجب	mūcib
منفعت	yarar	موجود	bar
منفعله	işlengen	موجود	mevcūd
منفعله	işlengen fā°ile	موجودات	mevcūdat
منقا	arın-	مودت	dostlık
منقاش طالیقون	ṭālīḳūn ḳısḳacı	مورد	mürd
منقاش	ḳısḳaç	موزی	zahmatlıḡ
منقبض کردن	açıl-	موسم غوص	çommaḳ vaḳti
منقبض	yumul-	موسی	musā
منقش	naḳşlıḡ	موش	sıçḳan
منقط	noḳṭalıḡ	موضع خانه	yumurtḳa yiri

موضع	mevzū ^c	نا موزون	veznsiz
موضع	yazı	ناچیز کردن	hiç bol-
موضع	yir	ناخن دیو	dīv tırnağı
موم	balavuz	ناخن	tırnağ
موم	mūm	ناخوش	yaman
موی مئوبر	kirpük	نادر افتادن	nādir tüş-
موی	ķıl	نادر	nādir
موی	saç	نار تخمی	nār dānesi
موی ریش بز	eçki saķalı	نارنجی	nārencī
موی ریش بز	eçki saķalı yünji	نازک	nāzük
موی مزه	kirpük	نازکتر	nāzükrağ
موی	kirpük	نازکی	nāzükklük
موی	tüg	ناسور	nāsūr
مویز	üzüm	ناشتا	aç
می بایستن	kerekliğ tur-	ناف	kindik
میان	ara	نافع آمدن	nāfi ^c kel-
میان	iç	نافع آمدن	fāyda ķıl-
میان	iç	نافع بودن	nāfi ^c bol-
میان	orta	نافع بودن	fāyda ķıl-
میانه	ortaçaķlı	نافع تر	fāydalırağ
میغ	tuman	نافع تر	nāfi ^c rağ
میل	meyl	نافع ترین	eğgürek
میلی	meylī	نافع	fāyda ķıl-
مینا	minā	نافع	fāydalığ
میوه	yemiş	نافه ء ختنی	ħoten nāfası
-ن	degül	نافه	nāfa
-ن	yok	ناقوس	naķūs
-ن	yok ķıl-	نام کردن	ata-
نا پیدا شدن	belgisiz	نام نهادن	at қоđ-
نا تمام	yarım	نام	at
نا متناهی	nihāyetsiz	نان	etmek
نا معلوم	bilgüsüz	نان	itmek

نبات	nebāt	نزول	ķonar yir
نبات	yirdin bitgen ot	نسابور	nişābūr
نباتی	nebātī	نسبت کردن	nisbet ķıl-
بجوار حق پیوسته بودن	ħaķ civarıña vāşıl bol-	نسبت	nisbet
نبوی	peyğamber	نسبت	oħşaş
نجات	necāt	نستعینه	tile-
نجاست	murdārılık	نسو	yilme
نجم	necm	نسیان	unutmaķlık °illeti
نحاس	baķır	نشابور	nişābūrī
نحاسی	nuħāsī	نشاسته	nişāste
نخدی	noħūd	نشاط	feriħ
نخست	burun	نشاط	sewünmek
نخل	ağaç	نشان ابله	çiçek tapı
نخل	ħurmā	نشان ابله	çiçek nişānı
نخل	terek	نشان خیانت	ħıyānet nişanı
نخود	noħūd	نشان دادن	nişan bir-
نرخ	narħ	نشاند	ķaytar-
نرد	nerd	نشاندن	söndür-
نرم تر	yumşakraķ	نشستن	oltur-
نرم کردن	yumşaq	نشف کردن	ķurut-
نرم کردن	yumşat-	نشف کردن	tart-
نرم	yumşaq	نشو نمو	neşv ü nümā
روان شدن	aķ-	نشیدن	bat-
نروک	nerūk	نصب کردن	naşb ķıl-
نزد	ķat	نصف	yarım
نزدیک تر	yawuķraķ	نظرون	naṭrūn
نزدیک	ķat	نظاره	teferrüc ķıl-
نزدیک	yawuğ	نظام	tüzül-
نزدیک	yawuķ	نظر اید	nażarke kel-
نزول	in-	نظر	baķ-
نزول	ķon-	نظر	nażar
		نفاست	mıķdār

فرق کردن	farq kı1-	نکاه گرفتن	nikah al-
نفس بر ارد	nefes ur-	نکردن	bağ-
نفس نگاه داشتن	nefes saqla-	نکریستن	kör-
نفس نگاه	nefes saqla-	نکریستن	bağ-
نفس	nefes	نکین	qaş
نفس	nefs	نکین	negin
نفساد آمدن	fesādğa tut-	نکاح ارد	nikāh kör-
نفظی	neftī	نکاح آوردن	nikah kör-
نفیس	körklüg	نماز	namāz
نفیستر	nefīsrak	نمده	kiz
نقاش	naqqāş	نمک	kağ
نقدی ساخته	naqdī kı1-	نمک	tuz
نقره	kümüş	نمناک	namlıg
نقش کردن	naqş kı1-	نمودن	kör-
نقش	naqş	نمودن	körküz-
نقش	naqşlıg	نمودن	körül-
نقص	eksüklük	نمودن	körün-
نقص	nāqışlıq	نه	ne
نقصان کردن	noqşān kı1-	نه	toquz
نقصان کردن	noqşān tut-	نه	yok
نقصان	noqşān	نهادن	qod-
نقط	noqtī	نهادن	qoy-
نقطه	noqta	نهادن	qoyul-
نقل است	naql kı1-	نهادن	sal-
نقل کردن	naql kı1-	نهادن	toğur-
نقود	nuqd	نهادن	tut-
نکاح کردن	nikāh kı1-	نهایت	hed
نکاح	nikāh	نهایت	tükengü
نکاشتن	kı1ın-	نهم	toquzunç
نگاه بایستن داشت	saqlamak kerek	نهنگ	luu
نگاه داشتن	saqla-	نهنگ	neheng
نگاه داشتن	sıhhatı saqla-	نو	yeñi

نواخت	nuvāht	و بودن کني	eḍgü bol-
نوبت	qurla	نيکو کردن	eḍgü qıl-
نوبت	nevbet	نيکو	körklüg
نور بصر	köz nūrı	نيکو	yaḥşı
نور	nūr	نيکی	eḍgü
نورالله	münevver	نيکر	yaḥşırak
نوشادر	nevşādur	نيکو تر	eḍgürek
نوشتن	bitil-	نيکو	eḍgü
نوشته	biti-	نيکویی	eḍgü
نوشته	bitiglı	نيکویی	eḍgülük
نوشته	bitiglık	نیل روغن	nil yağ
نوع	nev'ci	نیل	nil suwı
نوع	reng	نیم	yarım
نوع	türlüg	نیمرو	nīmürü
نوعی	tür	نیمه	yarım
رکنوعی دي	bir türlüg taqı	نیمه	yarım baha
نوعی	türlüg	هادی	hādī
نویس	biti-	هار شصتی	hār şastī
نیز	dağı	هار	hār
نیز	taqı	الهام	aqla-
نیزه کردن	qamaş-	الهام	aqlat-
نیسان	nīsān	الهام	ilhām
نیست	ermes	هاون	hāvan
نیست	ermez	هایل	hāyil
نیش	butaq	هایل	qorquğluğ
نیش	sarı	هیچ کس	hiç kişi
نیشان	nişān	هیچ	hiç
نیک شدن	eḍgü bol-	هیچ	hiç
نیک	eḍgü	هدیه	armağan
نیک	asrı	هر چند که	niçe kim
نیک	tamām	هر چند	neçe
نیک	yaḥşırak	هر چند	niçe kim

هر چند	niçeme	هفتم	yetinç
هر چند	niçeme	هلاک شدن	helāk bol-
هر چه	ķaysı	هلاک کردن	öltür-
هر چه	ne	هلاک	ölüm ķorķuđı
هر چه	ni	هلاکت	ölüm
هر چه	ni kim	هلاهل	helāhel
هر روز	her kün	هليلجي	helilçi
هک امک هر	ķaçan kim	هم جنان	anteg
هر کاه که	ķaçan	هم جنان	eyle
هر کجا	her ķayda	هم جنين	anteg
هر کرا	ķaysı	هم جون	teg
هر کس	her ķiři	ردنک هم	bir ķıl-
هر کند	herkend	هم	barça
هک هک هر	ķaçan kim	هم	eyle
هک هر	her kim	هم	hem
هر یک	biri biri	هم	taķı
کهر ي	her biri	هم	yana
هر	her	همان	eyle
هر	her biri	همتا	tiņ
هر	ķaysı	همجنين تا	munteg kim
هر	ni ... ni	همجنين که	munteg kim
هر	türlüg	همجنين	munteg
هرکز	hergiz	همجنين	munteg kim
هزار	miņ	همجنين	niçe kim
هست	bar	همجنين	niçe kim
هشام بن عبدالملک	hişam oğlı abdümelik	همه	barça
هشت	sekiz	هموار کردن	tüzet-
هشتاد	seksen	هموار	tüz
هشتم	sekizinçe	همين	bu
هضم شدن	haşm bol-	همين	hem bu
هفت	yeti	همين	munteg
هفتاد	yetmiş	همين	taķı

هند	hind	و	ya
هند	hindistān	و	yana
هندوستان	hindistān	واجب الوجود تعالى	ḥaḵ sübhān ta'ālā
هندوستان	hindüsitan	واجب الوجود تعالى	
هندی	hindī	vācibü'l-vücūd taḥrı ta'ālā	
هندی	hindistān	واجب الوجود	ḥaḵ
هوا	havā	واجب الوجود	sübhān
هوا	yil	واجب الوجود	vācibü'l-vücūd
هوام	hevām	واجب	vācip
هوائی	havāyi bol-	الواح	elvāḥ
الهی	taḥrı	واحدہ	bir
هیات	heyet 'ilmi	الواحی	elvāḥī
هیبت	haybat	وادی	ḵol
هیبت	haybatlıḡ	وادی	suw yolu
هیچ کس دیده	körġen	واسطہ سازند	vāsiṭa ḵıl-
هیچ کس	hiḵ kiṣi	واسطہ	sebeb
هیچ	hiḵ	واسطہ	vāsiṭa
هیچ	hiḵ	واقف	vāḵıf
هیكل	heykel	والله اعلم	taḥrı turur bilġen
و غیران	ve özge teg	وبا	vebā
و غیران	ya özge	بعد ازو	andın soḡ
و لیکن	ve li	وجه	vech
و لیکن	ve līkin	وجود	vücūd
و هم	biri biri	وجود	yarat-
و هم	taḵı	وجوه	yandın
و هم	yana	وحوش	ormanda yazıda
و	birle	وردی	gül
و	eger	وردی	verdi
و	hem	ورق انفیل	enfil
و	taḵı	ورق	yapraḵ
و	ü	ورم	şıṣgen
و	ve	ورم	şıṣmek

وزن کردن	vezn kıl-	جوهری	cevherilik
وزن	ağır	یا	mı .. mı ..
وزن	ağırlık	رکیا دی	ya özge
وزن	terāzū	یا غیران	ya özge
وزن	vezn	یا	eger
وسخ	çirk	یا	taķı
وسمه	vesme	یا	ya
وصل کردن	yapuştur-	یا	yāhūd
وصل	yapuştur-	یابد	al-
وضع حمل	oğlan tap-	یاد کردن	yād kıl-
وضع حمل	toğur-	یادمعه	yadma ^c
وعا	ķın	یاذکار پذیر داشتن	yādigār saķla-
وفا بودن	vefā kıl-	یاذکار	yādigār
وفا	vefā	یاری دادن	boluş-
وقایه	ķap	یاری کردن	boluş-
وقت تعبد	‘ibādet vaķı	یاش سنک	yeşm
وقت سفر	sefer vaķtı	یاش	yaş taşı
وقت سفر	sefer	یافتن	bit-
وقت	çak	یافتن	tap-
وقت	vaķt	یافتن	tapul-
ولایت الموت	alamut vilāyeti	یاقوت اسمان کون	āsumān kevn yāķūt
ولایت خطا	ķıķāy vilāyeti	یاقوت اهب	ekheb yāķūt
ولایت شام	şām vilāyeti	یاقوت زر	sarı yāķūt
ولایت غزنی	ğaznī vilāyeti	یاقوت سرخ	ķızıl yāķūt
ولایت کرمان	ķirmān vilāyeti	یاقوت سفید	aķ yāķūt
ولایت مغرب	mağrib vilāyeti	یاقوت سیاه	ķara yāķūt
ولایت	vilāyet	یاقوت کحلی	kuħlī yāķūt
وي	aņa	یاقوت کبود	kök yāķūt
ویا	yāhūd	یاقوت وردی	verđī yāķūt
ی	sen	یاقوت	yāķūt
بروی	anda	یاکند	yakend
جوهری	cevheri	بیوست	ķuruğ

بيوست	ķuruġluķ	يقين	yaķīn
بيوست	yubūset	کي	bir
يتيم	yetīm	یک پار	bir pāre
يتيمي	yetīmī	یک ثلاث	bir ança
يتيمي	yetīmlik	رکدي کي	biri biri
بخ	buz	ردنک کي	bir kıl-
يزدان پرستان	yezdān perest	یکسان	berāber
يزدان	yezdān	سانکي	bir türlüg
يزيد	yezīd	یکسان	yeksān
يشب	yeşb	يم	biz
عقدي	°aķdī	يمن	yemen
يعقوب کندي	ya°ķūb kindī	يوز	bars
يعنى	ya°ni	يونان	yūnān
يقرادن	art-	روئيدن	bit-

4.3. Ters Dizin

erba ^{ca}	h ^v oca	zamāneda
maşraba	i ^c tibārca	ğilāfda
kaşaba	kaşıca	şāfda
kaşba	şıfatca	tağda
seba ^c	ağca	yağda
kehrībā	anca	sarığda
erba ^c	arapca	çarhda
hesābca	barca	ıda
isti ^c dādca	nāfada	pārasıda
kılnğanca	şafada	yazıda
hisābınca	bahāda	taşakda
hilāfınca	salada	çağda
ihtilāfınca	ma ^c nāda	kulağda
salmağınca	hazīnada	saklamakda
boluşmağınca	arada	anlamakda
ulğaygınca	şahrāda	sınamağda
ıştılāhınca	noğtada	uğmağda
ağırlığınca	ayada	tanımağda
bolınca	eczāda	kılmağda
i ^c tibārınca	bābda	yaraşturmağda
kağarınca	arabda	batmağda
mıkdārınca	mizācda	arāğda
ağırınca	ağaçda	kursağda
tarīkasınca	tamğaçda	tiryāğda
ma ^c nāsınca	kılıçda	balçıkda
iğtizāsınca	bağdādda	sarığlıkda
artınca	madda	yasığlıkda
salmayınca	akdda	kağılıkda
lafzınca	edā	kılmaıklıkda

yaşılığda	hāvanda	tınlarında
tarlığda	°aybında	otlarında
uluğluğda	ihtilāfında	dārūlarında
artuğluğda	tarafında	kararında
aşılđa	çağında	kaşabasında
yılđa	tağında	bahāsında
yolđa	yağında	yağasında
faşılđa	kırığında	hazīnasında
kavılđa	artuğında	arasında
endāında	yawuğında	karasında
şāında	kında	şahrāsında
katında	çaķında	ortasında
anda	bolmaķında	yuvasında
alganda	ķursaķında	deryāsında
bolğanda	tonuğluğında	każāsında
çomğanda	kolında	yarısında
barğanda	yolında	ba°ızısında
olturğanda	faşılđa	taşında
yapuşturğanda	endāmında	şıfatında
każğanda	yarımında	tabī°atında
aşķanda	sanında	katında
uşķanda	bağşānında	ķıymatında
ķaytķanda	yanında	şan°atında
zamāında	boynında	vaktında
ķirmāında	soğında	altında
ormanda	rūzgārında	astında
ķorāsanda	halīfālarında	ağzında
bedeğşāında	hazīnalarında	onda
seratāında	°ayblarında	altunda
hindūsitanda	tağlarında	ķadarda
türkistāında	tağlarında	rūzgārda
hindūstanda	yollarında	behārda

binālarda	mişruditusda	ançaga
hoḡnalarda	taşda	maddaga
şahrālarda	ḡuyaşda	nāfaga
helvālarda	toḡmişda	ḡalifāga
bāblarda	ḡaḡiḡatda	bahāga
mizāclarda	zaḡmatda	salaga
taḡlarda	ḡiyamatda	piyālaḡa
ḡaḡlarda	şan˚atda	saḡlamaḡa
ıdıḡlarda	ḡarāratda	altunlamaḡa
anlarda	fiḡratda	sınamaḡa
ormanlarda	ḡarāvātda	tanımaḡa
ma˚cūnlarda	ḡuvvatda	ḡıḡmaḡa
buḡārlarda	vaḡtda	almaḡa
maḡāşlarda	otda	ḡalmaḡa
şan˚atlarda	yāḡūtda	salmaḡa
otlarda	uyḡuda	ḡılmaḡa
yāḡūtlarda	sevdā	bolmaḡa
dārūlarda	suwda	barmaḡa
suwlarda	fāyda	ḡıḡarmaḡa
ḡarārda	ḡayda	urmaḡa
şar˚da	sayda	sındurmaḡa
kemerdā	ḡıḡāyda	turmaḡa
˚anāşırda	peydā	tartmaḡa
˚aşırda	ḡicāzda	aytmaḡa
mışırda	aḡızda	ḡaytmaḡa
nişābūrda	kāḡızda	yuwmaḡa
kāfūrda	nāfa	ma˚nāga
ḡurda	def˚a	gendnaḡa
bolurda	vefā	pāraḡa
toḡururda	ḡalifā	˚arḡe'nnisāga
˚unşırda	şifā	aşaga
maḡāşda	ḡaşabaḡa	havāga

yağa	sarığa	kemālğa
zekeriyyāğa	sığa	sālğa
a°zāğa	ef°īğa	yalğa
firūzağa	behremānīğa	tıflğa
şarābğa	şābūnīğa	ķızılğa
ıstırābğa	gūlnarīğa	ķolğa
°acāyibğa	ħamrīğa	ķulğa
sādīcğa	mıstırīğa	endāmğa
ķulınçğa	çaķğa	salamğa
altınçğa	adaķğa	tamāmğa
toķuzunçğa	susamakğa	tamğa
ķılādğa	adıрмаķğa	yarımğa
fesādğa	çanakğa	rūmğa
°aķdğa	ķursaķğa	ħ ^v arezmğa
ķandğa	sarmusaķğa	ķāanğa
maķşūdğa	yuzakğa	bolğanğa
zaiǵğa	balçıkğa	ķanğa
zarǵğa	ħalīfālīķğa	ķaplanğa
dimāǵğa	ķaralīķğa	yamanğa
taǵğa	yasıǵlıķğa	zamānğa
bāzārgānlīǵğa	sarılıķğa	ħorāsanğa
°illetlīǵğa	aķlıķğa	nişānğa
ķarīǵğa	tartmaķlıķğa	ķazanğa
ķırīǵğa	aydınlīķğa	aydınğa
ķırīǵğa	ħalāyīķğa	ķınğa
rengğa	taħķīķğa	alınğa
şalāħğa	savuklukğa	ķarınğa
ıslāħğa	uzunlukğa	onğa
rūħğa	ǵırbālğa	tonğa
alǵuçığa	fālğa	burunğa
çomǵuçığa	mişķālğa	ħātunğa
satǵuçığa	la°lğa	altunğa

boyunğa	āhırğa	tabağa
baħraynğa	baķırğa	saçğa
yalınğa	bevāsırğa	şadafğa
ħazīnadārğa	ħamīrğa	yıfğa
zengārğa	mısrğa	yufğa
muraşsa ^o larğa	urğa	şalāhğa
tağlarğa	nişābūrğa	pādşāhğa
cerāhatlıǵlarğa	tandurğa	rūhğa
ķargıçılarğa	çukurğa	çıkğa
ķılǵuçılarğa	billūrğa	tañrıķa
ħastalıklarğa	ķuturğa	atasıķa
ǵırbāllarğa	tağayyurğa	tarıķa
endāmlarğa	hevāsğa	ķulakķa
anlarğa	ǵavvaşğa	başlamakķa
bāzārgānlarğa	taşğa	aytmaqķa
ķazgānlarğa	ruṭbatğa	toprakķa
oǵlanlarğa	otğa	fukķā ^e
yılanlarğa	yumurtğa	ādamīlarķa
müsülmānlarğa	yāķūtğa	cevherilarķa
ħayvānlarğa	taķaǵuğa	ħalāyıklarķa
ķaşlarğa	yinçüğa	maħmūrlarķa
naķķaşlarğa	suwğa	cerāhatlarķa
taşlarğa	aǵızğa	bolurķa
cerāhatlarğa	kāǵızğa	maǵāşķa
ķuvvatlarğa	ħazīnamızğa	elmāsķa
maşrū ^e larğa	ķişnızğa	papasķa
cezvlarğa	yulduzğa	hevāsķa
^e uzvlarğa	tuzğa	başķa
enārğa	bahā	taşķa
ķarārğa	mesīhā	ķuyaşķa
muķtadirğa	^e āķerķarhā	ruṭbatķa
baǵırğa	şīa ^e	ħarāretķa

otka	uçına	yollarına
yumurtka	bünyādına	endāmlarına
yākūtka	vücūdına	düşmanlarına
atımızka	ağrığına	tandurlarına
hazratımızka	uruğına	başlarına
lā	yavuşına	cerāhatlarına
ala	yawuşına	otlarına
āla	azğına	nazarına
ta°ālā	çarhına	ağına
ṭala	narhına	baltırına
ṭalā	çaķına	nūrına
piyāla	adaķına	maddasına
meşela	tamaķına	nāfasına
cilā	yapraķına	bahāsına
istīlā	barmaķlıķına	ıstırhāsına
illa	ķızılıķına	piyālasına
ķurla	ağırlıķına	hazīnasına
ķatla	ağrıķına	ķarşusına
yadma°	ķılına	başına
yağma	ķolına	taşına
dāyima	yarımına	ṭabī°atına
elma	ķanına	ķatına
ammā	düşmanına	zaḥmatına
ḥurmā	yanına	ḥızmatına
nümā	uzunına	ķanatına
ma°nā	ķarnına	altına
yana	burnına	astına
ḥisābına	burunına	boğazına
ḥaracına	boynına	binā
mizācına	soņına	ruhīnā
ağaçına	şi°arına	minā
ķısķaçına	tamaķlarına	sīnā

uruşna	ṭabi'atına	ağrısa
aña	katına	aķsa
maña	hızmatına	baķsa
saña	butına	yaķsa
isti'dādına	suwına	çıķsa
etrāfına	boğuzına	ķalsa
bolmaķlığına	oğluna	salsa
nikāhına	muña	ķılsa
çaķına	arpa	bolsa
ıdākına	ara	bağlansa
buçķaķına	buḥāra	ķılınsa
yaḥşıraķına	ķara	sınsa
uluğlıkına	āşķārā	yonsa
aķlıkına	pāra	tonsa
yetimlikına	tobra	tapsa
ağrıķına	şahrā	ķopsa
uluğlukına	soņra	barsa
ķolına	pūra	ursa
yanına	artura	tursa
altunına	ķayra	hāşsa
sapına	basa	hāşsa
pāralarına	bağlasa	muraşsa°
buçķaķlarına	saķlasa	ķışsa
oğlanlarına	avlasa	aşsa
civārına	çıķmasa	ulaşsa
bahāsına	bolmasa	ķarışsa
yaķasına	yonmasa	yapuşsa
tobrasına	tapmasa	yawuşsa
eczāsına	oḥşasa	artsa
ba°zısına	yağsa	tartsa
başına	toğsa	tutsa
mükāfātına	ısa	ķaytsa

ķurusa	mişķab	mūnāsib
savusa	matķab	tertīb
ķoysa	°uķāb	ķalb
marķaşışā	muk°ab	żarb
ta	gūlāb	naşb
softa	simāb	yeşb
tahta	°arab	ta°accub
vāsıta	ħarāb	ħūb
çahta	şarāb	ya°ķūb
nohta	serāb	mensūb
orta	muzarrab	°ayb
ħasta	ħoşāb	ğayb
otta	afrasiyab	cez̄b
du°ā	sezāb	°āc
şu°ā	şebb	tawğaç
havā	sebeb	ħāc
ħelvā	°aceb	muhtāc
yā	ekheb	zāc
aya	eşheb	mizāc
āyā	müreккеb	şazenec
şalaya	taleb	deh nec
kimya	mücerreb	mudaħrec
dünyā	neseb	senbāzec
mağnīsyā	kiteb	sāzec
tūtyā	tıb	ħāric
müheyyā	taḃīb	tedrīc
zekeriyyā	vācib	serenc
teķāza	serendīb	esrenc
tāza	terkīb	birinc
iķtizā	ğālib	turunc
fīrūza	ğarīb	dür̄c
āb	mağrib	sārūc

teferrüc	i°timād	nerd
mevc	fesād	serd
aç	ustād	lāceverd
ağaç	yād	gūgird
karalıgaç	°abd	mūrd
karlıgaç	zıdd	kaşd
yıgaç	kenced	°ūd
tamgaç	zeberced	vücūd
kıskaç	meded	vācibü'l-vücūd
saç	bīhed	°azizü'l-vücūd
keç	meħmed	mevcūd
gireç	muħammed	ma°hūd
kılıç	eşmed	yāhūd
hiç	müberred	nohūd
kiç	muķayyed	°uķūd
saçranç	cehd	maħmūd
altınç	ħabsü'l-ħadīd	zümürürd
ikinç	sefid	°aķabe
bişinç	mütevellid	ħabbe
yetinç	pānīd	galebe
törtinç	ħarīd	şebe
üçünç	fāsīd	mertebe
törtünç	taş°īd	müştebe
uç	cemşīd	tecribe
üç	°aķd	hvāce
yülügüç	yakend	sebebce
küç	ķulķend	tertībce
çeküç	herkend	derece
zibād	kerkend	kice
īcād	hind	ħālce
bağdād	hod	sebebince
pülād	berd	ħesbince

tarīkince	igede	ögmeklikde
yetkince	özgede	birmeklikde
köykince	müşāhede	kiñlikde
hālince	sirkede	birlikde
hükmince	havzḥānede	nerūkde
veznince	zamānede	nāzüklükde
berāberince	badzehrede	edgülıkde
cevherince	cezīrede	teşükde
tedbīrince	nersede	hālde
°aksince	şışede	ishālde
luğatince	butede	la°lde
taḳdīrce	ḥarīfde	kemālde
isti°āretce	rengde	°amelde
beççe	frengde	ilde
kiçe	ḳadeḥde	şeklde
niçe	tārīḥde	merhemde
çetlevükçe	ḳā°ide	ḳadīmde
tilinçe	ramadīde	ma°dende
bürçe	mi°de	tilegende
bīcāde	kemide	istegende
ziyāde	°adesīde	iggende
°abde	pārsīde	iksilgende
kitebde	ḥaşşīde	birgende
mağribde	ṭāvusīde	kirgende
dürcde	çiçekde	tüşgende
üçde	bilmekde	perākende
alaḥedde	tekşürmekde	guvārende
esedde	kismekde	sebebinde
hindde	yörümekde	kitebinde
zümürüdde	izmekde	cānibinde
mertebede	tirekde	rencinde
derecede	kiçiglikde	içinde

heddinde	tigresinde	renglerde
°ahdinde	çevresinde	müferrihlerde
süveginde	işsesinde	yigesilerde
iliginde	üzesinde	hariklerde
şerhinde	nevāhīsinde	şekllerde
tizekinde	ikisinde	merhemlerde
melikinde	meclisinde	ma°denlerde
işikinde	menfa°atında	şehrlerde
teşükinde	luğatında	zehrlerde
ilinde	nisbetinde	yirlerde
menzilinde	herfetinde	cevārişlerde
ma°deninde	fażiletinde	°imāretlerde
berāberinde	milletinde	vilāyetlerde
cevherinde	hıyānetinde	cezvlerde
kiteblerinde	hikāyetinde	eşerde
rençlerinde	vilāyetinde	yerde
içlerinde	keyfiyetinde	māverā'ünnehrde
hedlerinde	hāşşiyetinde	şehrde
tārīhlerinde	ötinde	keşmīrde
sāhillerinde	üstinde	yirde
°ilmelerinde	teñizinde	mürde
cismlerinde	közinde	cinsde
yiplerinde	yüzinde	işde
şehrlerde	künde	hākīkatde
yirlerinde	tüpünde	vilāyetde
vilāyetlerinde	üstünde	hāşşiyetde
şehrde	ğazneynde	vağtde
birinde	veznde	sūde
yirinde	kiteblerde	yinçüde
germseyrinde	hedlerde	cezvde
derecesinde	özgelerde	iwde
tegresinde	cezīrelerde	cez°de

teñizde	izmege	tişlegenge
közde	ignege	yigenge
dafe	cezirege	şişgenge
bahage	kimersege	tenge
°acebge	nersege	ikinge
kitebge	şışege	defteynge
serendıbge	dengge	yünge
birincge	rengge	cerāhatlarge
ma°bedge	ölügge	iskenderge
ħedge	ige	cevherge
reşidge	dengige	özgelerde
zümürüdge	kemige	türlüglerge
derecege	nige	eblehlerge
kiçege	künige	müferrihlerge
mi°dege	°adesige	ef°ilerge
özgege	kişige	kemilerge
felekege	zeytige	kişilerge
mekkege	la°lge	öksürüklerge
sirkege	°amelge	ma°denlerge
diclege	ħamelge	işlegenlerge
tikmege	ilge	istegenlerge
bilmege	gilge	cevherlerge
işlenmege	tilge	siñirlerge
kitermege	yilge	yirlerge
birmege	menzilge	cerāhatlerge
tegirmege	şeklge	derzlerge
körmege	könülge	irge
keltürmege	meķemge	birge
tişmege	deremge	yirge
iletmege	kimge	çügündürge
yetmege	cirimge	temürge
iritmege	özümge	minesge

şehşge	kiçmekke	risāle
örsge	simekke	zelzele
işge	yimekke	hāmile
tişge	çölmekke	fetīle
kümüşge	işlenmekke	celle
ˆilletge	kitermekke	ille
ˆavretge	iritmekke	hamle
itge	köymekke	fi'l-cümle
sütge	tigenekke	birle
közüge	terekke	mişle
ölüge	tirekke	şuˆle
tözüge	ˆabdümelikke	eyle
cezvge	bilmeklikke	kizle
iwge	köklükke	ğumāme
bizge	miskke	niçeme
teñizge	keçükke	tegme
ˆazīzge	köklükke	yilme
özge	teşükke	sürme
közge	yipke	vesme
ilāhe	oquğlılarke	ne
yençke	maˆcünlarke	dāne
inçke	nazarke	zamāne
bişinçke	nerselerke	meşāne
sekizinçke	zehrerke	igne
çeküçke	sirke	dehne
dehneke	yirke	içine
bezreke	temürke	heddine
şerhke	kümüşke	kindine
törtünçike	cerāhatke	iligine
efˆike	raḥmetke	tirligine
melike	ḥikmetke	rengine
mihekke	yinçüke	türlüğine

melikine	memleketine	köziñe
miskine	‘illetine	yüziñe
keçükine	şüretine	közünje
köpükine	hâşşiyetine	bîçâre
biline	itine	perpere
yiline	üstine	üzere
şekline	nev‘ine	herzehre
ma‘denine	özine	mühre
inine	közine	bañire
veznine	yüzine	zerire
küpine	tüpüne	kaşbü’z-zerire
tüpüne	körüne	tire
renclerine	heddiñe	zire
kağeğlerine	şerefiñe	köre
teşüklerine	birikmegiñe	kañre
tenlerine	rengiñe	üzre
yünlerine	teşbîhiñe	keçse
şehrlerine	eđgürekiñe	içse
‘ibâdetlerine	teşükiñe	kiçse
âletlerine	şekliñe	tilese
‘illetlerine	küliñe	irimese
közlerine	muñ‘leriñe	bilmese
birerine	şüretleriñe	kırmese
şehrine	şehriñe	keltürmese
birine	birine	yese
yirine	derecesiñe	tegse
dercesine	dânesiñe	tigse
keffesine	tigresiñe	inise
şu‘lesine	ceziresiñe	irise
tigresine	birisiñe	yise
isine	rüzisiñe	birikse
közüğine	rañmetiñe	kelse

bilse	keyfiyette	āğ
kilse	bute	dāğ
yetilse	ve	andağ
sürülse	lağve	çerāğ
kötürülse	ta'biye	şebçerāğ
eksülse	badiye	sağ
renglense	elhayye	tağ
isinse	koşantıniyye	yağ
körünse	lehze	atabeg
erse	pirūze	teg
kimerse	üze	neteg
nerse	şadaf	anteg
birse	şeffāf	munteg
kirse	ihtilāf	açığ
iskirse	şāf	ıdığ
belgürse	güzāf	alığ
bilgürse	zencef	kubbalıg
sürse	def	fāydalıg
irişse	°alef	şafalıg
tüşse	vākıf	tutğalıg
ötüşse	za'ıf	karalıg
tüştüşse	muḥālif	noğtalıg
yetse	muhtelif	°ayblıg
kitse	taşnıf	i'timādılg
sürtse	şerıf	tekelluflıg
izse	laḫıf	yağlıg
ra'şe	şarf	katıglıg
hemışe	zarf	ranglıg
hofte	şengerf	ançaçaklıg
izmekte	tevekkūf	bahaklıg
nişāste	ma'rūf	kerekliğ
elbette	taşarruf	balçıklıg

mişkällig	neheng	ferah
mallig	reng	şah
namlig	freng	pādşah
ziyānlig	murdarseng	h ^v arezmşah
ğubārlig	harg	kağeh
zehrlig	bozorg	kuzeğ
naqşlig	korquğ	tarımlığ
haybatlig	korquğluğ	zirnığ
şıfatlig	toluğ	tevārıđ
cerāhatlig	kutluğ	ferığ
tabı ^c atlig	bulutluğ	müferriğ
zahmatlig	uluğ	çarđ
başāratlig	suwluğ	tarđ
tatlig	suwsuzluğ	şerđ
tarāvatlıđ	kağuğ	rūđ
kuvvatlig	kuğuğ	memsūđ
ıilletlig	körklüğ	müferıuğ
arığ	yüklüğ	levđ
sarığ	türlüğ	şeyđ
ağrığ	öşlüğ	aşhābı
kaıığ	bilgüluğ	lağabı
satığ	tüzlüğ	mişkabı
kiçig	tüğ	maıluğbı
māhūliyelig	bitüğ	ıaybı
biliglig	agāđ	revācı
bitiglig	nikāđ	ihtiyācı
illig	şalāđ	zācı
fāriđ	illa'llah	mizācı
isig	ıabdu'llāđ	açı
tig	allah	ağaçaı
şamđ	iñşā'allāđ	yığaçaı
deng	ışlāđ	kışkaçaı

maçı	kılındı	korkuğı
saçı	sındı	ıslāhı
kılıçı	bardı	pādşāhı
ķamçı	çıkardı	h ^v arezmşāhı
saķlađuçı	turdı	çarhı
alđuçı	ulaşturdı	aķı
ķılđuçı	ķoşturdı	āķı
çomđuçı	buyurdı	adaķı
açķuçı	vücüdü	°aşırındaķı
satķuçı	aydı	ķulaķı
avçı	iħtilāfi	sınamaķı
isti°dādı	żarfi	yıltıramaķı
baħşladı	taşarrufı	tođmaķı
ķılmadı	bağı	yıđılmaķı
bolmadı	dağı	bolmaķı
tapmadı	arasındağı	bulđanmaķı
ķoymadı	ķatındađı	bađlanmaķı
sınadı	astındağı	ķarmaķı
zıddı	toğurmağı	tođurmaķı
aķdı	yaprağı	turmaķı
aldı	tağı	alışturmaķı
ķaldı	ķavuktađı	ķusmaķı
saldı	yağı	ķarışmaķı
ķıldı	uzağı	ķatışmaķı
yıkıldı	ıdığı	yapuşmaķı
yarıldı	ta°mlığı	ađlatmaķı
aytıldı	meşhūrlıđı	tırnaķı
boldı	sınığı	toynaķı
tapuldı	ağrığı	şerīfraķı
ķarışturuldı	songı	laťıfraķı
çomdı	burunđı	tarāvathıgraķı
sağındı	ķarađı	körklügraķı

yağşırakı	ağrıkı	islāmı
evvelirakı	lāyıkı	sāmı
yamanrakı	halāyıkı	a°zamı
yaprakı	hakıkı	zaḥmı
nefisrakı	halıkı	yarımı
azrakı	taşıkı	yıltırımı
°azīzrakı	suwluğlukı	basımı
ķursakı	sowuklukı	ķayyumı
taķı	uzunlukı	anı
ayakı	suwlukı	ānı
iştiyākı	tarukı	ķaşabanı
balıkı	ķuyrukı	kehrībānı
ķaralıkı	artukı	barçanı
yasıglıkı	yastukı	sevdānı
ķatıglıkı	saķalı	nāfanı
tuzluğlıkı	°ayblı	ķılğanı
sarılıkı	yağlı	bolğanı
iirilikı	ıdığlı	ķanı
aķlıkı	oğlı	ķatışķanı
ortaķlıkı	ķılı	tawuşķanı
tonuķlıkı	hāşılı	yumurtķanı
artuķlıkı	ķızılı	piyālanı
savuklıkı	çaklı	yamanı
sowuķlıkı	ançaçaklı	düşmanı
yaşılıkı	ortaçaklı	ma°nānı
düşmanlıkı	ançaklı	minānı
aydınlıkı	yolı	ķaranı
uzunlıkı	aşlı	pūranı
ābdārılıkı	oḥşaşlı	marķaşışānı
tarlıkı	mı	nişānı
başlıkı	ilhāmı	şu°ānı
sastlıkı	°ālamı	havānı

hayvānı	ağrığını	barını
yanı	ağakını	ķarını
beyānı	talakını	pāralarını
ziyānı	saķlamakını	ķılıķlarını
tūtyānı	ķıkmaķını	uķlarını
tāzanı	bolmaķını	bağlarını
fırūzanı	sınmaķını	barmaķlarını
°ācnı	barmaķını	toynaķlarını
zācnı	tiryāķını	uşıaķlarını
saķnı	sarılıķını	yollarını
i°timādını	yaķşılıķını	ķumlarını
°aķdnı	aķlıķını	başılarını
şadafnı	yaruklıķını	cezvlerini
taşarrufnı	yamanlıķını	yararını
tağnı	aydınlıķını	sarını
arığnı	ķoşlıķını	nūrını
ķorkuđnı	suwlıķını	tūrını
suwluğnı	ađrıķını	anķasını
ervāhnı	ħaķķını	barķasını
rūhnı	oķını	nāfasını
memsūhnı	farķını	vefāsını
mizācını	uluđluķını	bahāsını
ağaçını	yalını	balasını
maķını	aşlını	ortasını
saķını	islāmını	du°āsını
ķılıķını	ķodulđanını	eczāsını
uķını	ķanını	ortaķaķlısını
isti°dādını	oķşatķanını	başını
yādını	yamanını	ķurđaşını
vücūdını	ziyānını	taşını
aķmađını	burnını	atını
yağını	tapını	şıfatını

sihhatını	kaplarını	tamurlarını
tabî'atını	batmannı	oğşaşlarını
kıymatını	ziyânını	taşlarını
kanatını	kurğuşunnu	kuşlarını
mazaratını	tonnu	cerâhatlarını
zâtını	tâlîkûnunu	kurtlarını
suwını	altunnu	dârûlarını
ba'zını	carpını	bakırını
ağzını	barnı	kâfûrünü
kızını	hârını	saçankûrünü
fuğka'ını	maddalarını	billûrünü
behremânîni	ısıtmalarını	°unşurunu
ğarûrîni	pûralarını	kuturunu
bıçakını	°acâyıblarını	kasını
kağını	şadaflarını	elmâsını
susamağını	bağlarını	ğavvaşını
sınmağını	tağlarını	mağnaşısını
toprağını	yaratıglıglarını	âbnûsını
sarmusağını	hastalıklarını	sendârûsını
balçığını	maşrıqlarını	başını
sarılığını	halâyıqlarını	ğaşını
yaşillığını	sowukluklarını	kaşını
çıkarkanlığını	suwluqlarını	taşını
tağını	yollarını	yaşını
sarmuğunu	kuşlarını	kaşını
kızılını	lihâmlarını	atını
balğamını	lâzımlarını	cerâhatını
selâmını	anlarını	tabî'atını
kumunu	cânlarını	kıymatını
bolğamını	arşanlarını	harâratını
kanını	kınlarını	kuvvatını
hafakânını	buhârlarını	filizâtını

otnı	salaları	°iyārı
yāķūtını	pāraları	şabrı
vücūdunı	noktaları	ağrı
munı	ķabzaları	ağırđ
dārūnı	°aķdları	baķırđ
ķātunı	ķurķaķları	taņrı
altunı	ķulaķları	asrı
ķotūnı	yapraķları	yağmurđ
°uzvnı	ķabuķları	nūrđ
suwnı	yollarđ	tağayyurđ
ķal°aynı	yārānları	şorbasđ
boynı	yanları	barçasđ
sefīdrūynı	ķazanları	maddasđ
nīmrūynı	ķātunları	ķurdasđ
ağıznı	sapları	fāydasđ
ķıznı	buķārıları	nāfasđ
ķayznı	°anāşırları	şafāsđ
tapı	ķaşrları	ķāşđ
arı	taşları	bahāsđ
aķbārı	derecātıları	tabaķasđ
ķadarı	tabi°atları	tarıķasđ
mıķdārı	uyķuları	arķasđ
ģārı	dārūları	cilāsđ
yādigārı	°uzvları	ma°nāsđ
buķārı	sarāyları	ķazīnasđ
ķarı	parı	papasđ
taşķarı	yıltırarı	arasđ
artķarı	sarı	pārasđ
ķurdaları	tarı	atasđ
nāfaları	ķārı	vāsıtaşđ
ķalīfaları	cānvārı	noktaşđ
balaları	yarı	ortasđ

şu ° ası	şifati	ķabzı
ķavāşı	cerāķati	lafzı
ķılmayası	muķātı	aķzı
tūtyāşı	ķabı ° atı	ķızı
a ° zāşı	ķātı	yulduzı
tāzası	ķaķıķati	fukķa °
eczāşı	ķıymatı	pūra
fırūzası	ķanatı	zūbābı
maçışı	şan ° atı	simābı
burunķışı	ķarāratı	° annābı
sarışı	mażaratı	° arabı
ışışı	ķarāvati	mızrābı
yaķşışı	ķuvvati	ķabi °
ba ° zışı	taķtı	mehtābı
artuķşı	vaķtı	şebbi
yarımsı	çıķtı	sebebi
pārsı	altı	zehebı
yassı	taptı	ekhebı
uyķusı	şartı	kevkebı
ķaysı	ķoştı	ernebi
başı	battı	şebi
ķarındaşı	ķaķtı	ķitebi
ķaşı	yarattı	mūcibi
oķşaşı	sattı	şahıbı
taşı	ārttı	ķibi
yaķşı	ayttı	terķıbi
naķşı	ķayttı	maķribı
ķaşşı	yāķūtı	birici
atı	ķaşaytı	benefsicı
cemā ° atı	suwı	renci
şanā ° atı	ba ° zı	nārencı
ruķubatı	yazı	birinci

turuncī	kindī	tegi
ıçı	rondī	suḥtegi
helılçı	erdi	süvegi
bişinçı	verdī	denggi
törtünçı	irdi	bigi
üçı	birdi	ferīḥligi
küçı	kirdi	iligi
çeküçı	kördi	semizligi
hādī	keçürdi	evvelgi
ramadī	bildürdi	dengi
i'timādī	belgürdi	rengi
°avnü'l-°ābdi	yetkürdi	frenğī
şaddī	keltürdi	türlügi
ḥeddi	kötürdi	tügi
ebedi	°ūdī	pençāhī
mededī	zümürüdī	tuffāḥī
tiledi	köydi	kāhī
ayıraimedi	körküzdi	raḥmetu'llāhi
birmedi	taṣuḫnāmei	elvāḥī
tegdī	ğilāfī	reyāḥī
tigdi	nāfi°	vechi
ögdi	inḥirāfī	ferīḥi
mehdī	şāfī	ferīḥī
°aḳdī	efī	şerḥi
naḳdī	defi	°aleyhi
keldi	°alefi	bāḳī
keltürüldi	muşannifi	işḥāḳī
imdi	şerīfi	sāḳī
ḳandī	içegi	eçki
kendi	kelmegi	emceki
hindī	ismegi	çiçeki
kindi	böregi	içindeki

teñizdeki	tarīki	ehli
felekī	mekkī	kuhlī
tileki	üstünki	ili
teprenmeki	iski	fi°li
belgürmeki	miski	fi°ili
tüşmeki	dımaşķī	delīli
yörümekī	selçūķī	tirili
kerekī	süçkürüki	yili
bögreki	teşüki	şekli
körklügreki	piyāzkī	meyilli
tireki	li	mişli
köpreki	°alī	tebeddüli
eğgüreki	fūfalī	mustevlī
tizeki	hālī	meyli
fıstıķī	hālī	ādamī
iki	hālī	şalğamī
kindiki	hālī	bağkamī
haķīķī	hālī	ğulāmī
meliki	hacerü'l-meşķālī	°acemī
melikī	şayķalī	kemi
kīseliki	la°li	şem°ī
kiçiglikī	kemālī	laħmī
isiglikī	°ammālī	kimi
tegirmiliki	talī	cirimi
igriliki	bitālī	yetīmī
silikī	bedeli	hükmi
irimeklikī	°ameli	°ilmi
bilmeklikī	teħmeli	tegirmi
tireñlikī	evveli	yigirmi
kiñlikī	ezeli	resmi
köpliki	sufli	rūmī
zehrliki	bitigli	yüzümi

ķavmi	zümürüdni	tügni
ni	lebenī	zirnīḥni
işfahānī	kiçeni	sebebini
ilḥānī	bīcādeni	çīnī
reyḥānī	ma°deni	hindini
kānī	seddeni	kelmegini
peykānī	mi°deni	iligini
seylāni	tişlegeni	rengini
man°i	birikmegeni	tügni
māni°	birgeni	reyāḥīni
behremānī	körgeḥni	şerḥini
yemānī	iritgeḥni	çiçekini
zūlmānī	özgeḥni	tişlemekini
rummānī	inçkeni	inmekini
gümānī	öpkeni	köprekini
süleymānī	sirkeni	edgürekini
za°ferānī	men°i	nelikini
havānī	ermenī	za°īflikini
evānī	dāneni	isiglikini
erguvānī	igneni	türlüglükini
ḥayvānī	dehneni	miskini
ya°ni	badzehreni	keçükini
sebebni	ḥermühreni	teşükini
tebnī	nerseni	ḥālını
kitebni	şīşeni	bedelini
yeşbni	teni	ilini
şazeneçni	desteni	külını
birincni	°alefni	kemini
içni	iligni	peykānīni
eşmedni	dengni	tilegenini
wanidni	körklügni	zeytünīni
zerāvendni	türlügni	ḥedlerini

kaṭrelerini	teşvîşini	ikinni
destelerini	menfa'atini	yüñni
tirilerini	bâṭinî	tüpni
siñirlerini	ḥiddetini	°anberni
ḥāşşiyyetlerini	āletini	ḥacerü'z-zaferni
itlerini	şūretini	cevherni
cezvlerini	şehvetini	cesdlerni
tizlerini	ḥāşşiyyetini	dānelerni
birerini	itini	nemerselerni
baḥrîni	cezvini	nerselerni
zehrini	merkezini	feriştelerini
birini	özini	neḥniğlerni
yirini	közini	renglerni
ḳayşūrîni	yüzini	öşlüğlerni
mertebesini	çiçekni	içegilerni
°adesîni	köprekni	yükseklüklerini
nefesini	sindikni	yüklerni
özgesini	°aḳıḳni	la'İlerni
birlesini	isiglikni	cismlerni
dānesini	kiyikni	ma°denlerni
çevresini	kökni	cevherlerni
köşesini	miskni	zehrlerni
isini	rukni	işlerni
kiçisini	kirpükni	ārāyişlerni
ikisini	la°İni	şūretlerni
tirisini	°amelni	yinçülerni
cinsini	teḥmelni	ḳamerni
darşını	yilni	zehrni
ḥārşinî	özümni	birbirni
yinçüsini	ma°denni	yirni
işini	irigenni	dürni
kişini	çibinni	temürni

ḥacerü't-teysni	bulgārī	yirleri
tişni	zengārī	tişleri
kümüşni	buḥārī	°ibâdetleri
meşakḳatni	ḳumarī	ḥerfetleri
āfetni	gülnārī	°alâmetleri
şüretni	şa°rī	şüretleri
şehvetni	keftārī	keyfiyetleri
ḥāşşiyetni	ḥaberi	ḥāşşiyetleri
itni	mu°aşferī	cezvleri
gügürtni	zerherī	özleri
sütüni	cevheri	bireri
şābünī	cevherī	eşeri
zeytünī	gevheri	tegrī
ünī	ezherī	igri
yinçünī	°ahdleri	tigri
neçüklügünī	hāceleri	baḥrī
tüzlükünī	ḳā°ideleri	şehri
külünī	dāneleri	zehri
tüpünī	nerseleri	zehrī
tütünī	desteleri	badzehri
ğaznī	eyeleri	biri
cez°ni	müşerrefleri	tedbīri
bussezni	tirligleri	zāhiri
vezni	melikleri	iiri
bizni	kemālleri	yiri
cüftsizni	köñülleri	şükrī
közni	muḳavvimleri	ḥamrī
yüzni	ḥükmleri	lāmri
yeñi	resmleri	emri
tiñi	ma°denleri	temrī
çöpi	ḥaberleri	°ömri
zencārī	cevherleri	dürri

eşri	idrisī	tibetī
mışrī	cevherīsi	nisbeti
ğarūrī	birisi	nevbeti
ķayşūrī	tirisi	°ādeti
temūri	isisi	müddeti
sī	törtisi	burūdeti
āsī	°aksi	leţāfeti
āsī	kinsi	ciheti
°abbāsī	farsī	āleti
nuĥāsī	pārsī	fazīleti
kürrāşī	cavarsī	°illeti
raşāşī	ĥassī	milleti
ğıyāsī	ĥaşşī	devleti
°adesī	issi	°alāmeti
özgesi	tūsi	ĥıyāneti
şu°lesi	tāvusī	ķudreti
tercemesi	yinçūsi	kudūreti
sürmesi	eđgūsi	şūreti
çemişesi	tükengūsi	şehveti
isitmesi	kökūsi	yeti
dānesi	āteşī	ğāyeti
ĥamīresi	ķişi	ĥikāyeti
köşesi	mişmişī	ķābiliyeti
destesi	tışi	ĥāşşiyyeti
sermāyesi	ikşi	°izzeti
eyesi	menfa°ati	neftī
nefsi	ĥaķīķati	cüfti
isi	munķaţī°	iti
iğisi	salāţī	vaķtī
müdde°isi	keçti	noķţī
ikisi	içti	öti
menīsi	°aķıbeti	şaşţī

tüşti	sözi	almak
iletti	rüzī	tağılmak
ögret(t)i	yüzi	kılmak
yetti	levzī	bolmak
tefāvuti	bayzī	çommāk
süti	fızzī	buşurğanmak
zeytī	aķ	sağınmak
da°vī	āk	sınmak
betravi	zībak	tapmak
nev°i	bıçak	armak
cezvi	burçak	barmak
iwi	ağak	çıkarmak
sevdāyī	ittifāk	urmak
ruşenāyī	hak	toğurmak
karayī	hak	karışturmak
havāyi	beyhak	yapuşturmak
dehneyi	hakkāk	karışmak
reyi	muħakķak	yavuşmak
şeyi	talāk	tutmak
da°vīyi	helāk	koymak
hāvīyī	mu°allak	sızmak
yinçüyi	ıtlāk	pāk
rāzī	muıtlak	kararak
rażī	kulak	tāzarak
rāzī	aylak	şeffāfrak
teņizi	yığlamak	za°ıfrak
°arizi	saķlamak	şerıfrak
ğarīzī	başlamak	laııfrak
tizi	sınamak	ma°rūfrak
°azizi	susamak	kuvvatlığrak
özi	uçmak	katığrak
közi	bakmak	rangrak

uluğrağ	koçurak	sevünmek
suwluğrağ	azrak	birmek
°ırāk	āzrak	körmek
fāydalırak	°azīzrak	sürmek
yağşırak	ağsak	ismek
yırak	bolsak	şışmek
nāfi°rak	ğursak	itmek
şāfirak	sarmusak	iritmek
evvelirak	aşak	işitmek
tegirmirak	āşak	mercümek
yumşakrak	yumşak	köymek
artukrak	uşak	izmek
yawukrak	ortak	inek
nāzükrağ	butak	mübārek
evvelrak	tiryāğ	kiçrek
yaşırak	şıdğ	kerek
kıızırak	cübek	inçkerek
ğāmilrak	çiçek	terek
muğkemrak	igek	kiçigrek
yamanrak	miğek	körklügrek
tirenrak	dīkek	iskirek
aydınrak	felek	irirek
renginrak	mühlek	tirek
burunrak	içmek	eksükrek
uzunrak	tirlemek	köprek
orak	ögmek	eğğürek
yaprak	timek	tizrek
toprak	bitimek	kesek
tarrak	yimek	şek
ağırrak	sürtülmek	bizek
zāhirrak	teprenmek	balçık
meşhürrak	minmek	şādık

muvāfık	aķsaklık	kirmeklik
balık	yumşaklık	neçiklik
ħalifālık	ortaklık	çiriklik
ķaralık	sınıklık	irklik
ħastalık	yaşılık	muħkemlik
ķalblık	ķızılık	zehrlık
şeffāflık	yetimlik	işlik
zaʿflık	ābādānlık	yimişlik
sağlık	düşmanlık	ʿizzetlik
arıklık	aydınlık	nik
ķatıklık	murdārılık	bārik
yaratıklık	duşvārılık	tarık
sarılık	nāķışlık	beyik
yağşılık	dostlık	kiyik
cevherīlık	maşrūʿlık	ħāzık
aklık	azlık	ħalk
saķlamaklık	ʿācızlık	ħalk
aņlamaklık	firūzlık	talık
sınamaklık	maşırık	ilk
açmaklık	lāyık	oķ
tanımaklık	ħalāyık	yok
baķmaklık	pūlādik	kök
tağılmaklık	sindik	barık
ķılmaklık	ʿaķık	farık
bolmaklık	raķık	ķırık
yunmaklık	mālik	çirk
toņmaklık	niçelik	körk
toğurmaklık	melik	misk
ķusmaklık	isiglik	ħuşık
ķarışmaklık	istemeklik	açuk
unutmaklık	yimeklik	ķodduk
aytmaklık	külmeklik	ķılduk

meflüclük	yavuk	derhāl
tuzluğluk	sowuk	mişkāl
ķuruđluk	bayuk	eşkāl
açukluk	sebük	şaykal
yarukluk	keçük	la ^c
artukluk	neçük	ma ^c
savukluk	erdük	icmāl
yavukluk	köklük	kemāl
sowukluk	eksüklük	şimāl
te ^c alluk	teşüklük	isti ^c māl
arķunluk	künlük	mişāl
ķavuşluk	köplük	tal
cādülük	cüftlük	tāl
ķadđuluk	belgülük	aĥvāl
ķaraņđuluk	kirpük	cebel
suwluk	teberrük	mübeddel
suwsuzluk	çürük	bedel
yasmuk	eksük	helāhel
tonuk	teşük	°amel
fāruk	yettük	müst ^c amel
yaruk	nāzük	muşavvel
nerük	bilezük	evvel
ayruk	āl	ezel
taņsuk	bal	tıfl
ķoltuk	ğırbāl	ķılğıl
artuk	°itidal	çıkargıl
yastuk	şandal	ķıl
aytuk	ĥardal	aşıl
savuk	fāl	ĥāşıl
yavuk	ĥal	muttaşıl
sıvuk	ĥāl	vāşıl
sovuk	bağzü'l-ĥal	yaşıl

bāʔil	ol	‘aleyhi’sselām
yil	kol	iḥtilām
ķızıl	yol	islām
il	köl	ḥamām
zāil	aşl	tamām
bil	faşl	bīnām
ķābil	‘adīmü’l-mişl	ḥarām
‘ādil	ķātl	mesām
mütebeddil	zāul	barsam
mu‘tedil	ķabül	şām
müşte‘il	çomgöl	hişām
fi‘il	meşgöl	ta‘m
ġāfil	mechöl	atam
enfil	menķöl	‘avām
istegil	marul	ķivām
bitigil	sünböl	cuzām
bilgil	tebeddöl	necm
birgil	göl	cem‘
fi‘il	degöl	‘acem
mütevekkil	köl	muķaddem
delil	tevekköl	hem
taḥlil	könöl	edhem
kāmil	yönöl	muḥkem
nil	meyl	ve’ssellem
pil	ta‘ām	derem
sil	ādam	gerserem
te’vil	liḥām	nersem
yil	ilhām	zaḥm
hāyil	ruḥām	maçım
māyil	baķķam	saldım
naķl	‘ālam	ķıldım
şekl	selām	bardım

aydım	keltürelim	kördüm
kazdım	müsellim	keltürdüm
haqqım	menim	kevürdüm
qılalım	yirim	ewürdüm
aytalım	körmişim	ölüm
hızmatqārlarım	yişim	özüm
yarım	yetim	üzüm
yıltırım	ilettim	°azm
açtım	yettim	hażm
çıktım	dāyim	h ^v arezm
taptım	bereyim	qāan
sattım	işiteyim	mihribān
tarttım	°azim	mercān
ayttım	bizim	azerbāycān
qayttım	hük ^m	qaçan
qılayım	germ	andan
başşlayım	resm	astından
satayım	qısm	burundan
aytayım	cism	yezdān
tencim	yeşm	uçağan
qadim	qod ^d um	bağlağan
°acebledim	yandurdum	saqlağan
barabilmedim	sındurdum	armağan
körmedim	tapuşturdum	sınağan
işitmedim	qum	yıltırağan
kildim	ma ° lüm	qod ^d ğan
erdim	müm	yağğan
kirdim	rüm	yıgğan
izdim	mahtüm	çıkğan
kim	tuttum	alğan
belkim	qulzum	yalğan
°alim	tamzum	tağılğan

kılğan	arslan	hindüsitan
yaratılğan	fulān	ğaltān
aytılğan	seylān	sultān
bolğan	şeylan	hindistān
çomğan	yaman	türkistān
bağlanğan	zamān	sistan
kılingān	idmān	şeytān
sınğan	emān	hāvan
soğan	hemān	revān
bāzārgān	kirmān	destārḥvān
turğan	düşman	sirurvan
buyurğan	batman	ḥayvān
tağıtğan	āsumān	çayan
tutğan	tuman	beyān
yuğan	gümān	çağaniyan
azerbaygān	nān	ziyān
kazğan	yūnān	qazan
sübḥān	qapān	uzan
cihān	za°ferān	°adn
imtiḥān	īrān	lāden
ilḥān	ayran	ma°den
reyḥān	āsān	içinden
қан	ḥorāsan	cihetinden
kān	belesān	ündegen
sıçқан	nīsān	işlegen
mekān	yeksān	tişlegen
yereқан	noқşān	titregen
imkān	insān	bilgen
yaratқан	қаşan	izilgen
oğlan	bedeḥşān	işlengen
yılan	nişān	teprengen
qaplan	serātān	öltürgen

iletgen	ortadın	balçıkđın
tiretgen	havādın	yufkalıkđın
bitgen	ķonyādın	ķastalıkđın
iritgen	fırūzadın	saęlıkđın
köygen	simābdın	ķatıęlıkđın
ķamāhen	cenūbdın	savuklukđın
erken	°aybdın	suwlukđın
isken	yığaçdın	uykusuzlukđın
kisken	ķılıçdın	ęırbāldın
kelimesiylen	ķulinçdın	mişkāldın
men°	pūlāddın	ma°ldın
yemen	şadafđın	ķızıldın
īmen	ķarafđın	yoldın
tegirmen	tağdın	aşldın
sen	yağdın	ma°mūldın
seksen	ıdığdın	hevāmđın
ķirşen	ta°mlığdın	yarımdın
ķoten	elvāhdın	yıltırımđın
rehāven	maçdın	andın
mu°ayyen	alęuçdın	bolęandın
°afn	behremānıdın	kāndın
kōhn	betraidın	tartķandın
ķaşabadın	ķakkākdın	yamandın
aķçadın	ķaynamaķdın	yūnāndın
barçadın	tamaķdın	ķayvāndın
sevdādın	ayamaķdın	yandın
aşāęadın	yaķmaķdın	°adndın
bahādın	ķılmaķdın	ķisābındın
cilādın	bolmaķdın	tevāb°ındın
ma°nādın	tonmaķdın	uçındın
minādın	aęarmaķdın	taşarrufındın
arpadın	ortaķdın	azrağındın

ağrığındın	sındın	anlardın
kaçındın	barçasındın	yaratılğanlardın
açılmağındın	mağāşındın	oğlanlardın
ulaşmağındın	bahāsındın	noqşānlardın
şerīfrağındın	qal ° asındın	cānvārlardın
çıkındın	çalmasındın	taşlardın
zā ° īflığındın	hazīnasındın	yāqūtlardın
katıgılığındın	vāsītasındın	soñğulardın
ortaklığındın	ortasındın	dārūlardın
aydınlığındın	qurğaşındın	suwlardın
tarlığındın	taşındın	baqırdın
ağırlığındın	yaratmışındın	°anāşırdın
yolındın	bażā ° atındın	billürdın
zahmındın	şıfatındın	yağmurdın
qarnındın	altındın	°unşurdın
altunındın	ağzındın	halāşdın
boynındın	°avārižındın	elmāsđın
mıqđārındın	miskundın	papasđın
buhārındın	mundın	baraşđın
pāralarındın	burnundın	qıyasđın
°acāyıblarındın	burundın	mağnaţısdın
uluğlarındın	altundın	farsđın
yollarındın	baħrayındın	kuvaysđın
faşllarındın	arışodın	taşđın
mülāzımlarındın	ğārdın	qamuşđın
taşlarındın	qardın	ruţubatđın
dārūlarındın	°ayblardın	cerāhatđın
°uzvlarındın	tağlardın	zahmatđın
ağızlarındın	tanıquçıldın	zulmātđın
ihtiyārındın	burunğılardın	qıymatđın
orındın	ħastalıqlardın	filizātđın
tağayyurındın	tañsuqlardın	zabţđın

otdın	oğşarın	yülügüçdin
yāķūtdın	nūrın	°alā'ddın
bulutdın	barçasın	tāce'ddın
dārūdın	bahāsın	ğıyāşe'ddın
hotūdın	yumurtķasın	heddin
suwdın	ķurğaşın	lāceverddin
aydın	ķışın	lājeverddin
ķaydın	şıfatın	zümürüddin
ķal°aydın	otın	°aķabedin
isfidrūydın	taşķartın	özgedin
nīmruydın	yartın	vechedin
azdın	astın	ħarizmedin
ķāğızdın	ķayın	dānedin
bālāvuzdın	sınamayın	bīçāredin
yağın	ķalmayın	mühredin
ağrığın	ķılmayın	nersedin
satğın	bolmayın	şışedin
ķın	tapmayın	peştedin
adaķın	turmayın	ğāliyedin
sınmaķın	tutmayın	dengdin
ķalın	yaramazın	rengdin
yalın	yazın	türlügdin
islāmın	bin	vechdin
nişānın	çibin	zehebīdin
ziyānın	çin	pencāhīdin
şanā°atının	din	işķāķīdin
yaratķanlarının	sebebdin	çihilīdin
barın	ķabībdin	°acemīdin
ķarın	serendībdin	rūmīdin
noķtaların	tertībdin	kānīdin
atların	yeşbdin	behremānīdin
yararın	birincdin	yemānīdin

rummānīdin	sebebindin	ḥadīşlerindin
evānīdin	ḥesbindin	şüretlerindin
ezherīdin	rencindin	özlerindin
nişābūrīdin	içindin	eşerindin
kişidin	ma°dindin	şehrindin
nebātīdin	ḥeddindin	zehrindin
tibetīdin	serḥedindin	birindin
ḥıṭāyīdin	ḥakindin	tirindin
terekdin	köprekindin	yirindin
eḍgürekdin	melikindin	lāzimesindin
pūlādikdin	isiglikindin	töpesindin
isiglikdin	irimeklikindin	tegresindin
kökdin	beyiklikindin	°aksindin
miskdin	terenlikindin	cinsindin
nāzūklükdin	berkindin	tişindin
köplükdin	çirkindin	cihetindin
i°tidāldin	miskindin	ḥareketindin
la°ldin	teḥmelindin	°illetindin
şimāldin	sāḥilindin	ḫudretindin
evveldin	ma°denindin	vilāyetindin
ildin	tenindin	keyfiyetindin
yildin	yönindin	ḥāşşiyetindin
şekldin	yüñdindin	nev°indin
raṭldin	yipindin	cezvindin
köñüldin	berāberindin	teñizindin
deremdin	cevherindin	özindin
yetīmdin	mu°temedlerindin	közindin
cismdin	müşerreflerindin	yüzindin
ölümdin	biglerindin	yöndin
ma°dendin	kiçiglerindin	kündin
kisilgendin	ḥādimlerindin	tüpündin
hemāhendin	şehrlerindin	öşündin

tütündin	temürdin	sirkenin
sözündin	cinsdin	birinin
vezndin	köküsdin	mühresinin
köpdin	bişdin	yirnin
ma ^c berdin	tögmışdin	öğnin
cevherdin	kümüşdin	lengerin
sebeblerdin	sā ^c atdin	ma ^c denlerin
°aceblerdin	cihetdin	yüzlerin
ṭabīb ^l erdin	żarūretdin	şīrīn
mu ^c temedlerdin	°izzetdin	yirin
dānelerdin	kibrītdin	özgesin
nerselerdin	yinçüdin	dānesin
renglerdin	cezvdin	°aksin
türlüglerdin	cez ^c din	sepsīn
cevherīlerdin	öltürmezdin	ṭīn
nev ^c ilerdin	devrimizdin	menfa ^c atin
teşüklerdin	teğizdin	şūretin
ma ^c denlerdin	közdin	ḥāşşiyetin
kelgenlerdin	tegin	kelmeyin
cevherlerdin	rengin	birmeyin
gevherlerdin	türlügin	körmeyin
tācirlerdin	kerkhin	keltürmeyin
nādirlerdin	sākin	kismeyin
yirlerdin	yaqīn	yetmeyin
cinslerdin	muḥtekin	işitmeyin
ḥācetlerdin	līkin	ḥūseyin
vilāyetlerdin	mümkin	közün
yinçülerdin	fī ^c ilin	yüzün
bizlerdin	bīhemmin	on
şehrdin	yemin	ton
keşmīrdin	°ilmin	ön
yirdin	ma ^c denin	un

ṭāʿūn	baḥrayn	ortanıñ
ḳabun	defteyn	şuʿānıñ
maʿcūn	vezn	havānıñ
ḥun	ḥüzn	fırūzanıñ
ṭālīḳūn	bāñ	simābnıñ
buḳalemūn	çañ	mizācnıñ
memūn	peykāñ	ḳılıçnıñ
zennūn	bolsağ	yezīdnıñ
aḳrun	sındursağ	ʿaḳdnıñ
naṭrūn	tutsağ	vücūdınıñ
burun	tireğ	ḥacerü'l-yahūdınıñ
ḳılsun	turabilseğ	şadafnıñ
bolsun	tepretseğ	tağnıñ
arşun	ḳıldıñ	çarḥnıñ
ḥātun	aḍaḳıñ	tācnıñ
altun	ḳalıñ	vücūdınıñ
otun	ḳılıñ	şadafınıñ
būṭūn	anıñ	yağınıñ
zeytūn	ḳaşabanıñ	ıslāḥınıñ
ḳavun	vebānıñ	turmaḳınıñ
ʿuyūn	barçanıñ	yapraḳınıñ
uzun	maddanıñ	aydınlıḳınıñ
çün	nāfanıñ	yolınıñ
üçün	ḥalīfānıñ	aşlınıñ
kün	ādamīğanıñ	endāmınıñ
üstün	çomğanıñ	yarımınıñ
bütün	taʿālānıñ	barçasınınıñ
tütün	minānıñ	ḥalīfālarınıñ
ʿavn	mağnīsānıñ	pādşāhlarınıñ
kevn	musānıñ	dārūlarınıñ
levn	markaşışānıñ	maʿmūrınınıñ
ayn	noḳtanıñ	ançasınınıñ

nāfasınıñ	ķurğaşınıñ	filizätınıñ
atasınıñ	ṭālīķünnıñ	vaķtıñıñ
ḥudūşınıñ	ḥātunnıñ	otınıñ
ķaysınıñ	altunnıñ	yākūtınıñ
taşınıñ	mizāclarnıñ	ķadģunıñ
şıfatınıñ	şadaflarnıñ	uyķunıñ
ķuvvatınıñ	taģlarnıñ	ḥotūnıñ
astınıñ	pādşāhlarnıñ	suwnıñ
suwnıñ	ādamīlarnıñ	yaznıñ
aģzınıñ	balçıķlarnıñ	ıñ
fukķa°ınıñ	ģırbāllarnıñ	ķiñ
erguvanīnıñ	anlarnıñ	bilin
çaķnıñ	altunlarnıñ	miñ
uçmaķnıñ	barlarnıñ	şebbnıñ
salmaķnıñ	cānvārlarnıñ	kerbnıñ
tapmaķnıñ	°unşurlarnıñ	yeşbnıñ
topraķnıñ	taşlarnıñ	zümürüdnıñ
pūraķnıñ	çomģuçularnıñ	°aķabenıñ
ķalınlıknıñ	ḥacerü'1-ķamernıñ	derecenıñ
ḥalāyıkıñıñ	baķırnıñ	bīcādenıñ
tıflnıñ	tandurnıñ	dafenıñ
yılınıñ	billürnıñ	fā°ilenıñ
ķızılınıñ	maģāşnıñ	dānenıñ
faşlnıñ	elmāsınıñ	kimersenıñ
resūlnıñ	ābnūsınıñ	nersenıñ
°ālamnıñ	oḥşaşnıñ	butenıñ
ķısmnıñ	taşnıñ	dengnıñ
ilhānnıñ	ķuyaşnıñ	rengnıñ
yılannıñ	ruṭubatnıñ	murdarsengnıñ
za°ferānnıñ	necātınıñ	nāfasınıñ
nūşīnrevānnıñ	maģāşātınıñ	ramadīnıñ
ḥayvānnıñ	ķuvvatnıñ	şaddīnıñ

mehdīniḡ	āletleriniḡ	ḡacerü'd-demniḡ
şa'īdiniḡ	şūretleriniḡ	kimniḡ
verdīniḡ	eşeriniḡ	cisimniḡ
körmeginiḡ	biriniḡ	yetimniḡ
biginiḡ	yiriniḡ	cismniḡ
renginiḡ	°adesīniḡ	ma°denniḡ
pencāhīniḡ	nefesiniḡ	yipniḡ
yimekiniḡ	şu°lesiniḡ	peygamberniḡ
belgürmekiniḡ	mühresiniḡ	°anberniḡ
tirekiniḡ	cinsiniḡ	cevherniḡ
kesekiniḡ	cişşīniḡ	nerselerniḡ
melikiniḡ	kişiniḡ	renglerniḡ
isiglikiniḡ	tişiniḡ	türlüglerniḡ
neçüklükiniḡ	ḡiddetiniḡ	ef°ilerniḡ
kökiniḡ	ḡareketiniḡ	külüklerniḡ
teşükiniḡ	şūretiniḡ	şekllerniḡ
sufliḡniḡ	vilāyetiniḡ	ma°denlerniḡ
ehliniḡ	ḡāşşiyetiniḡ	yiplerniḡ
keminiḡ	şaştīniḡ	cevherlerniḡ
ciriminiḡ	nev°iniḡ	zehrlerniḡ
cisminiḡ	öziniḡ	tācirlerniḡ
tebnīniḡ	yüziniḡ	cevāhirlerniḡ
ma°deniniḡ	bayzīniḡ	yirlerniḡ
medīnesininiḡ	işekniḡ	cezvlerniḡ
ḡarşininiḡ	isiglikniḡ	nerserniḡ
zeytūnīniḡ	miskniḡ	zehrniḡ
çöpiniḡ	la°lniḡ	birniḡ
cevheriniḡ	bedelniḡ	yirniḡ
cevherīleriniḡ	yelniḡ	temürniḡ
ḡūrīleriniḡ	sīlniḡ	bişniḡ
melikleriniḡ	yilniḡ	tişniḡ
tüpleriniḡ	könjülniḡ	burüdetniḡ

milletniñ	қап	ішитip
şūretniñ	çoplalap	yip
°avretniñ	saқlap	izip
itniñ	sınap	alp
kibrītniñ	°izzetlep	köp
gūgūrtniñ	istep	carp
yinçüniñ	açıp	қođup
cezvniñ	alıp	soқup
bussezniñ	қalıp	қılıp
teñizniñ	salıp	bolup
°azīzniñ	қılıp	yonup
közniñ	adrılıp	tapup
öküzniñ	ayılıp	sındurup
sözümüzniñ	қılınıp	turgurup
mervānīleriñ	sınıp	turup
ikisiñ	tapıp	arturup
taşınıñ	çıқarıp	қurutup
oñ	yarıp	tutup
soñ	batıp	қoyup
toñ	yaratıp	ögüp
onnuñ	yufқartıp	tögüp
altunnuñ	tartıp	küp
yağmurnuñ	aytıp	töküp
yāķūtnuñ	tökip	körüp
munuñ	kelip	keçürüp
suwnuñ	bitilip	körürüp
teşüknüñ	birip	biriktürüp
dürnüñ	tirip	keltürüp
kümüşnüñ	biriktirip	tüşüp
köznüñ	şışıp	tüp
söznüñ	tip	köyüp
aristo	iletip	bar

zengibār	bağlasalar	tartsalar
iʿtibār	dağlasalar	kurutsalar
zencār	altunlasalar	tutsalar
açar	koqsalar	yusalar
kaçar	yaqsalar	yuvsalar
ķadar	sıqsalar	yuwsalar
mıķdār	yolqsalar	ķoysalar
yıĝar	soqsalar	soysalar
yādigār	alsalar	tamuzsalar
bulĝar	salsalar	noqtalar
zengār	ķılsalar	ħastalar
toĝar	bolsalar	fırūzalar
rūzgār	yonsalar	ʿayblar
hār	tapsalar	ʿilāclar
çehār	yapsalar	zāclar
eşĝār	çıkarsalar	mizāclar
buhār	tersālar	ķılıçlar
kār	ursalar	ʿaқdlar
ķar	yandursalar	nuқdlar
aқar	sındursalar	şāflar
çıķar	yoĝursalar	zarflar
ziyānkār	tołtursalar	baĝlar
tenkār	ķarıştursalar	taĝlar
ķubbalar	ķatıştursalar	ıdıĝlar
fāydalar	yapuştursalar	yıdıĝlar
ħalifālar	assalar	ʿālamlıĝlar
tarıķalar	aşsalar	uluĝlar
analar	ķatsalar	ķuruĝlar
ķaralar	çılatsalar	pādşāhlar
pāralar	ķaynatsalar	piyālaçılar
pūralar	yumşatsalar	kimyaçılar
salar	aĝartsalar	satķıçılar

çanakçılar	saıklar	sanarlar
altunçılar	balçıklar	sınarlar
kılguçılar	yaşillıklar	taparlar
çomguçılar	endāmlar	satarlar
avçılar	ķumlar	tutarlar
tapmadılar	mazlūmlar	cānvārlar
sınadılar	maħrūmlar	yuvarlar
aldılar	anlar	ķoyarlar
ķaldılar	imtiħānlar	soyarlar
saldılar	sıçkanlar	tanırlar
ķıldılar	yılanlar	ķaşrlar
sordılar	ķaplanlar	uyğurlar
urdılar	zamānlar	ķurlar
sındurdılar	ormanlar	oķurlar
yapuşturdılar	düşmanlar	alurlar
buyurdılar	nişānlar	ķılurlar
aydılar	ħayvānlar	bolurlar
ķoydılar	onlar	barurlar
soydılar	ma°cūnlar	çıkururlar
burunğılar	munlar	ururlar
yolķtılar	sındursunlar	çumdururlar
taptılar	altunlar	toņdururlar
tuttılar	tolğarlar	tururlar
ayttılar	toğarlar	batururlar
yılar	buħārlar	yapuştururlar
bıçaklar	baķarlar	turlar
bardaķlar	pīšekārlar	oħşaturlar
ħakkāklar	soķarlar	ayturlar
çanaklar	salarlar	ayurlar
taraķlar	bağlarlar	ķılmaslar
sağraķlar	āvlarlar	ğavvaşlar
çoķraķlar	çomarlar	başlar

kaşlar	korımağaylar	yapışturğaylar
taşlar	almağaylar	karışğaylar
atamışlar	kılmağaylar	kınatğaylar
almışlar	tapmağaylar	satğaylar
kılmışlar	tutmağaylar	tutğaylar
yonmışlar	koymağaylar	okuğaylar
tapmışlar	sanmağaylar	yuğaylar
çıkarmışlar	sınmağaylar	ayğaylar
sormışlar	okığaylar	koğaylar
satmışlar	tanığaylar	soyğaylar
tutmuşlar	bağaylar	çızğaylar
aytmışlar	yakğaylar	tamuzğaylar
okumışlar	sokğaylar	kaçkaylar
aymışlar	algaylar	tapkaylar
naşlar	salğaylar	askaylar
kuşlar	kılğaylar	atkaylar
hatlar	yanılğaylar	kınatkaylar
cerāhatlar	bolğaylar	yıltıratkaylar
zahmatlar	çomğaylar	satkaylar
şan°atlar	sağınğaylar	yumşatğaylar
nuvāhtlar	yongaylar	arıtğaylar
vahtlar	tapğaylar	sargartğaylar
otlar	yapğaylar	tartğaylar
kurtlar	barğaylar	tutğaylar
yākūtler	çıkargaylar	yutğaylar
dārūlar	ayırğaylar	aytğaylar
suwlar	urğaylar	koılar
tāblağaylar	burgaylar	başşlamazlar
bağlağaylar	sındurğaylar	kılmazlar
yağlağaylar	olturğaylar	satmazlar
saklağaylar	arturğaylar	kızlar
yığlamağaylar	karışturğaylar	yulduzlar

tuzlar	koyar	şeker
tamar	soyar	töker
hımār	naẓar	sebebler
sūsmār	şabr	mürekkebler
nār	haber	tabībler
yanar	berāber	tertībler
enār	müdabber	rencler
sınar	mu ° teber	kerpiçler
konar	peygamber	mu ° temedler
kaynar	°anber	mescidler
añar	berber	cesdler
tapar	keçer	zümürüdler
karār	kiçer	hvāceler
yıltırar	mükedder	heykeler
şar °	kiçer	muḳaddimeler
asar	iskender	dāneler
ısar	semender	ḳatreler
oḫşar	zafer	tileseler
tar	sefer	kizleseler
satar	muẓaffer	sürmeseler
ketār	mu ° aşfer	çeyneseler
ḳul ° entār	ḫālisfer	tögseler
artar	nīlūfer	bitiseler
tartar	eger	yiseler
tutar	meger	tökseler
yutar	teger	çıkarabilseler
ḳaytar	tiger	sipseler
şāhvār	öger	nerseler
dīvār	her	çeverseler
cānvār	°aynü'l-her	irseler
duşvār	cevher	birseler
iḫtiyār	gevher	kirseler

körseler	ef'iler	neginler
keçürseler	içegiler	ünler
köydürseler	sāmāniler	öler
süçürseler	cevher'iler	hançerler
öldürürseler	periler	cevherler
sürseler	tiriler	ilerler
bişürseler	tepsiler	sürerler
keltürseler	kişiler	serler
kevürseler	tiler	teşerler
tüştüşseler	kemiştiler	tişerler
yetseler	sürttiler	sürterler
iritseler	etmekler	sewerler
isitseler	tirekler	izerler
sürtseler	bizekler	badzehrler
yülüseler	kökler	dirler
izseler	türkler	p'irler
kelisyeler	miskler	ş'irler
°alefler	külükler	tirler
teşrifler	teşükler	yirler
rengler	yüzükler	bilürler
kağepler	hāller	temürler
müferrihler	meşeller	birürler
etmekçiler	s'iller	yörürler
içiler	y'iller	birürürler
istediler	şekller	keltürürler
öldiler	hātemler	kevürürler
sewündiler	hekimler	iletürler
erdiler	mukavvimler	iritürler
kördiler	hükmler	tiyürler
keltürdiler	ma°denler	körküzürler
öltürdiler	örgenler	temesler
nāfi°ler	çibinler	tegmışler

bitimişler	sürtebilgeyler	eşer
ermişler	ölgeyler	tüşer
birmişler	bigengeyler	ter
keltürmişler	kitergeyler	biter
iletmişler	birgeyler	ister
tüşler	körgeyler	münevver
‘âdetler	köydürgeyler	sewer
âletler	sürgeyler	yer
şüretler	keltürgeyler	iyer
hâşşiyetler	ewürgeyler	zincefr
itler	kisgeyler	ķahr
perestler	teşgeyler	aştahr
yinçüler	kemişgeyler	dehr
cezvler	şişgeyler	zehr
tilegeyler	tişgeyler	bâdzehr
işlegeyler	iletgeyler	ağır
ķılabilmegeyler	kitgeyler	bağır
ayırabilmegeyler	iritgeyler	çağır
teşmegeyler	isitgeyler	âhır
köymegeyler	işitgeyler	baķır
körküzmegeyler	sürtgeyler	saķır
çeynegeyler	izgeyler	ağrır
öggeyler	tizgeyler	‘aşır
töggeyler	tüzgeyler	ķaşır
digeyleyler	sipkeyler	‘anâşır
tigeyleyler	tirkemezler	bevâsır
kelgeyleyler	bizler	hâzır
bilgeyleyler	teñizler	mużır
çommağabilgeyleyler	mermer	ir
çomabilgeyleyler	iner	bir
ağartabilgeyleyler	miner	tedbır
körebilgeyleyler	birer	zencır

nādir	keltürülür	keltürmegebilür
taḳdīr	tutulur	kisilür
ḳāhir	yağmur	temür
māhir	bağlanur	teziginür
zāhir	ḳılunur	körünür
ḥamīr	barur	erür
keşmīr	yüzebarur	irür
pīr	çıkarur	birür
te'sīr	sındurur	teğürür
eksir	turur	keltürür
tir	olturur	tür
yir	buyurur	iletür
müteğayyir	şür	tepretür
ömr	nāsür	miñzetür
dürr	manşür	iritür
kesr	°unşur	keltür
mısr	ḳarışur	körküzur
nişābür	boluşur	mevr
ḳubür	yapuşur	°abbās
nevşādur	yaratur	mağāş
kāfūr	tağıtur	ḥāş
°uşfur	ḳurutur	ḥalāş
ğür	savutur	emlas
maḳhūr	aytur	almas
meşhūr	ḳaytur	elmās
saḳankūr	ayur	bolmas
oḳur	ulğayur	tapmas
alur	oḥşayur	papas
ḳılur	tağayyur	abraş
aytilur	kelür	ibnü'l-ḥeşās
billür	bilür	ḥavās
bolur	ḳılabilür	ğavvaş

kıyas	sandurus	çıkılmış
ağbes	maḥşūş	almış
nefes	meḥsūs	kalmış
müşelleş	ṭus	salmış
barabilmes	leḥa°yṭūs	açılmış
tutabilmes	aylāvūs	yığılmış
yetebilmes	ṭāvus	kılmış
ermes	köküs	kapsanılmış
mines	ḳavs	sıvarılmış
pes	kuvays	suvarılmış
nefs	teys	asılmış
mağnaṭıs	ḥacerü't-teys	tartılmış
re'īs	baş	bolmuş
ḥādiş	ḳaş	yorulmuş
ḳulḳendīs	naḳḳāş	yapuşturulmuş
mün°akis	māş	ḳoyulmuş
ḥālīş	oḥşaş	ğazablanmış
meklis	taş	bağlanmış
ṭusemis	yaş	şayḳallanmış
mużarris	ḳuyaş	sınanmış
ḥasīs	müşevveş	uzanmış
maḳnāṭıs	benefş	kılınmış
kils	ḳış	arınmış
°aynü'ş-şems	yañlış	sınmış
ḥoms	şayḳallamış	isinmiş
cins	başlamış	kılınmış
ḳos	ḳalmamış	tonmuş
bars	ḳılmamış	yonmuş
fars	ḳatışmamış	yunmuş
tefehḥuş	yıltıramış	tapmış
naḳūs	kapsamış	ḳopmuş
tekellus	tanımış	barmış

çıkarmış	kılabilmiş	perveriş
urmuş	kazabilmiş	tiş
sındurmuş	kilmiş	dervîş
turmuş	birilmiş	nağş
olturmuş	kisilmiş	boş
karışmış	yetilmiş	hoş
katışmış	bitilmiş	koş
yapuşmuş	izilmiş	°arş
yavuşmuş	ölmüş	kuş
batmış	ögülmüş	ukuş
altmış	tögülmüş	toğunmuş
tartmış	şu°elenmiş	ülüş
tutmuş	renglenmiş	kümüş
aytmış	kizlenmiş	tüş
ovmuş	ermiş	at
aymış	birmiş	ağ
koymuş	kirmiş	menfa°at
sızmış	körmüş	cemā°at
iş	belgürmüş	şanā°at
biş	bilgürmüş	sā°at
kîş	keltürmüş	bazā°at
tişlemiş	ewürmüş	kaşabāt
izilmemiş	tüşmüş	mürekkebāt
körmemiş	iletmiş	nebāt
yemiş	yetmiş	ruṭubat
tegmiş	tüzetmiş	müfredāt
imiş	bitmiş	mevcūdāt
iskimiş	eksitmiş	münāfāt
irimiş	işitmiş	şifat
bitimiş	sürtmüş	şifāt
yimiş	köymüş	luğat
kelmiş	meniş	maşlahat

cerāḥat	nisbet	yübüset
şihhat	ḥācet	şehvet
ṭabī°at	°ibādet	ḡāyet
ḳat	irādet	ḥikāyet
ḳāt	müddet	vilāyet
sakaṭ	burüdet	sirāyet
ṭāḳat	āfet	rivāyet
ḥaḳīḳat	ḥilāfet	heyet
meşakḳat	ḥareket	terbiyet
maḳālat	delālet	keyfiyet
zaḥmat	mühlet	māhiyet
ḳıymat	ḥīlet	heyet
ḥızmat	°illet	ḥāşşiyet
şan°at	millet	raviyyet
ḥayvānāt	devlet	icāzet
ḥarārat	selāmet	°izzet
mużarrat	kerāmet	cüft
taḡayyurāt	muḳāvemmet	taḥt
ḥazrat	°azīmet	it
maḡāşāt	ḥürmet	bit
şalavāt	ḳısmet	şābit
ṭarāvāt	ḥuşūmet	kehvebit
ḳuvvat	ḥıyānet	yigit
yat	sünnet	muḥīṭ
ma°deniyāt	°ibāret	kibrīt
iḥtiyāṭ	mahāret	basīṭ
ḥarezü'l-ḥayyāt	ḳudret	vaḳt
filizāt	mufāḥeret	ant
raḡbet	zarūret	ot
°aḳıbet	şūret	öt
tibet	°avret	şarṭ
şerbet	ferāset	tört

yoğurt	taşkaru	tüpü
kırt	sefidrū	ilgerü
gügürt	toğru	tegrü
rāst	nīmrū	kirü
derh ^v ast	yumru	börü
dest	maşrū ^c	ötrü
koş	yaşuru	sivrü
dürüst	suwlu	yigesü
doroşt	şu	vü
mazbüt	yanaşu	tiyü
yākūt	karşu	āv
bulut	kal ^c atu	dīv
alamut	hotū	neşv
tefāvut	luu	cezv
törüt	kaşu	iw
süt	sağlayu	suw
haşayt	isteyu	ay
zeyt	yalkıyu	āy
bu	terāzū	buğday
ebū	mevzū ^c	hüdāy
sordu	ü	bağlağay
kağgu	inçü	sağlağay
şalla'llāhu	yinçü	başlağay
celāluhū	kendü	bağşlağay
uyku	edgü	kal ^c aylağay
bādlū	közü	yığlamağay
korquğlu	körklü	yaramağay
tolu	yüklü	çıkmağay
kağgulu	ölü	korumağay
mu	kizlü	kalmağay
dārū	tütünü	kılmağay
yokaru	sünjü	tıyılmağay

bolmağay	azalğay	sındurğay
bağlanmağay	āzālğay	tındurğay
uyanmağay	açılğay	kızdurğay
kılınmağay	tağılğay	toğurğay
sınmağay	kılğay	turğay
yonmağay	sananılğay	olturğay
tapmağay	sağınılğay	arturğay
urmağay	ağrılğay	kısturğay
turmağay	ayrılğay	oğşaşğay
olturmağay	aytılğay	yapuşğay
artmağay	yayılğay	satğay
tutmağay	bolğay	yumşatğay
kıaytmağay	yumulğay	arıtğay
yumağay	tapulğay	tutğay
koymağay	çomğay	kıaytğay
kaynağay	bağlangay	ķuruğay
yarağay	yanğay	savuğay
sıçrağay	sağınğay	yuwğay
yıltırağay	kılınğay	koğğay
ķapsağay	sınğay	açķay
oğşağay	yongay	ķaçķay
açğay	tonğay	çıkķay
ķodğay	tapğay	ķapķay
sığğay	ķopğay	tapķay
yığğay	barğay	ķopķay
toğğay	ağarğay	asķay
tığay	sarğarğay	ķamaşķay
çıkğay	çıkargay	ķarışķay
algay	ķaytarğay	ķatışķay
sağalğay	ķızargay	yapuşķay
ķalğay	urğay	batķay
salğay	ķandurğay	yumşatķay

uvatķay	tüşmegey	bilingeý
arıtķay	tüştüşmegey	isingey
ağrıtkay	yetmegey	söngey
yođaltķay	bitmegey	körüngey
artķay	kitmegey	yügergey
ađartķay	çürümegey	kitergey
tartķay	köymegey	birgey
ķurutķay	körküzmegey	kirgey
tutķay	istegey	isirgey
savutķay	teggey	körgey
aytkay	tiggey	küçlendirgey
ķaytkay	irigeý	söndürgey
ķalçay	yigeý	köydürgey
say	birikgey	tegürgey
hıtāy	tökgey	belgürgey
yay	kelgey	bilgürgey
ķalımyay	ķılabilgey	süçkürgey
küçey	bolabilgey	yetkürgey
ķılmagey	āyırabilgey	sürgey
işlemegey	turabilgey	bitürgey
ķişnemegey	tutabilgey	töktürgey
tegmegey	kisilgey	keltürgey
tigmegey	iksilgey	öltürgey
kelmegey	ölgey	kötürgey
yayıлмаđabilmegey	tögülgey	kisgey
ķılabilmegey	tökülgey	tişgey
ayırabilmegey	çeverülgey	tüşgey
tutabilmegey	ewrülgey	tüştüşgey
eksilmegey	tüzülgey	yetgey
kitermegey	igelengey	tüzetgey
körmegey	ilengey	itgey
köydürmegey	tezgingey	kitgey

iritgey	cez ^c	miz
iksitley	menfez	semiz
sürtgey	köremez	melikimiz
yörügey	kelmez	peygamberimiz
köygey	kılabilmez	kişniz
izgey	bolabilmez	meñiz
körküzgey	yonabilmez	teñiz
keçkey	ayırabilmez	belgisiz
içkey	körünmez	veznsiz
kiskey	ermez	tiñsiz
tepretkey	kirmez	nihāyetsiz
kitkey	bussez	°izzetsiz
çürütkey	kirmeyses	tiz
rey	°evež	tiz
betraviy	mufavvež	yetiz
boy	°acız	temyiz
ķoy	ağız	°aziz
sefidrüy	kāğız	ķoz
nimrüy	ķiz	öz
az	mız	köz
āz	haybatımız	söz
namāz	maķālatımız	°arž
yaramaz	nāfasız	buz
tanımaz	°aybsız	uçuz
bolmaz	rangsız	yalğuz
ķoymaz	ansız	toķuz
biraz	za°ferānsız	uluğlukumuz
āvāz	sansız	henüz
yaz	biz	toņuz
biniyāz	hergiz	rüz
piyāz	kiz	awrüz
ķabž	sekiz	suwsuz

tozsuz
tuz
otuz
balavuz
kündüz

öküz
sözümüz
tügsüz
teşüksüz
bilgüsüz

tüz
yüz

4.4. Yer Adları Dizini

alamut	ḥicāz	māverā'ün-nehr
aştahr	hind	mevr
aylaq	hindistān	mışr
azerbāycān	hindüsitān	nil
azerbaygān	ḥorāsan	niŝābūr
bādlū-levn	ḥ ^v arezm	rehāven
bağdād	ḥoten	rūm
baḥrayn	°irāk	serāb
barq	īrān	serendīb
beyhaq	qala°tu	seylān
bulğar	qand	sirurvan
cübek teñizi	qaşan	sistan
çin	keŝmīr	şām
dicle	kirmān	şeylān
frenk	kiş	tibet
ğaznī	qoşantiniyye	tur
ğazneyn	qonyā	tus
ğur	qos	türkistān
ḥarg	qulzum	yemen
herkend	ma°ber	zāul
ḥıṭāy	mağrib	zengibār

4.5. Kişi Adları Dizini

‘abd	h ^v arezmşāhı memūn
‘abde	mervaniler
‘abde ‘abdu’llāh	sultān muḥammed h ^v arezmşāh
‘abdū’l-melik	muḥammed (Hz.)
afrāsiyāb	ḥalīfā muḳtadırğa
‘alā’d-dīn	musā (Hz.)
ebū ‘alī sīnā	ḥalīfā mütevekkil
aristo	nūşīnrevān
tāce’d-dīn bulğarī	pārs
cemşid	razī (ḥalīfā)
ermenī	muḥammed zekeriyyā rāzī
fars	reşīd (ḥalīfā)
sultān ğıyāşe’d-dīn muḥammed bin	ebū reyḥān (el-Birunī)
mesām	sāmāniler
hādī	selçūķī
hişām oğlı ‘abdūmelik	şīa ^c
ḥüseyin tuşī	tamğaç
iskender rūmī	tawğaç
ya ^c ķūb kindī	türk
sultān maḥmūd sebūk tegin	uyğur
manşūr ḥalīfā	yezdān
mehdī ḥalīfā	yezīd (halife)
melike sultān	yūnān

KAYNAKÇA

- Ahterî (2009). Ahterî-i Kebir (Hazırlayanlar: Ahmet Kırkkılıç-Yusuf Sancak). Ankara: TDK Yay.
- Akalın, M. (1988). Tarihi Türk Şiveleri. Ankara: TKAE.
- Akar, A. (2005). Türk Dili Tarihi. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aksoy, G. (2018). Aristoteles'in Taşlar Kitabı, Kitâbu'l Ahcâr li-Arsitâtâlîs, İnceleme-Arapça Metin-Çeviri-Yorum. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Arat, R. R. (1979). Kutadgu Bilig III (İndeks) (Haz. K. Eraslan- O. F. Sertkaya- N. Yüce). Ankara: TKAE.
- Arat, R. R. (1988). Kutadgu Bilig II (Çeviri). Ankara: TTK Yay.
- Arat, R. R. (2007). Kutadgu Bilig I (Metin). Ankara: TDK Yay.
- Arat, R.R. (2006). Atabetü'l-Hakayık. Ankara: TDK Yay.
- Arat, R.R. (2007). Eski Türk Şiiri. Ankara: TTK Yay.
- Argunşah, M. (1999). Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî, Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin- Dizin. Ankara: TDK Yay.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). Codex Cumanicus. İstanbul: Kesit Yay.
- Argunşah, M.; Yüksekaya, G. S.; Tabaklar Ö. (2011). Karahanlıca, Harezmece, Kıpçakça Dersleri. İstanbul: Kesit Yay.
- Ata, A. (1997). Kısasü'l Enbiyâ I-II, Giriş-Metin-Tıpkıbasım-Dizin. Ankara: TDK Yay.
- Ata, A. (2002). Harezme-Altın Ordu Türkçesi. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36.
- Ata, A. (2004). Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası) (Giriş – Metin – Notlar – Dizin). Ankara: TDK Yay.
- Atalay, B. (2006). Divanu Lugati't-Türk Tercümesi, C. I-IV. Ankara: TDK Yay.
- Aydın, E. (2019). Türklerin Bilge Atası Tonyukuk. İstanbul: Kronik Yay.
- Berta, A. (2010). Sözlerimi İyi Dinleyin, Türk ve Uygur Runik Yazıtlarının Karşılaştırmalı Yayını (Çev. E. Yılmaz). Ankara: TDK Yay.
- Borovkov, A. K., (2002). Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII.-XIII. Yüzyıllar), (Çev. Halil İbrahim Usta, Ebülfeyz Amanoğlu). Ankara: TDK Yay.

- Caferoğlu, A. (1993). Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Caferoğlu, A. (2000). Türk Dili Tarihi, 4. Baskı. İstanbul: Alfa Yay.
- Ceylan, E. Y. (1991). Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü. Türk Dilleri Araştırmaları. 151-165
- Clauson, G. (1972). An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford: Clarendon Press.
- Cüveynî, A. M. (2013). Tarih-i Cihân Güşâ, (Çev. Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yay.
- Derleme Sözlüğü. Ankara: TDK Yay.
- Devellioğlu, Ferit (2003). Osmanlıca-Türkçe Lûgat. Ankara: Aydın Yay.
- Dilçin, Cem (2013). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Doerfer, G. (1963-75). Türkische Und Mongolische Elemente Im Neupersischen, I-IV, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Eberhard, W. (2008). Orta Asya Göçebe Kavimlerinde Devlet Kurma Süreci. Çev: Osman G. Özgüdenli, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 18, s. 1-8.
- Eckmann, J (2004). Nehcü'l Ferâdis (Haz. Semih Tezcan-Hamza Zülfikar). Ankara: TDK Yay.
- Eckmann, J (2011); Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, Haz. Prof. Dr. O. F. Sertkaya. Ankara: TDK Yay.
- Eckmann, J. (1979). “Çağatayca”, Tarihî Türk Şiveleri (Çev. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları. Ankara: S. 225-262.
- Eckmann, J. (1988). Çağatayca El Kitabı, (Çev. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Eckmann, J.; “Harezmi Türkçesi”, Tarihî Türk Şiveleri (Çev. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları. Ankara: 1979, s. 183-223
- Ercilasun, A. B. (2004). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi. Ankara: Akçağ Yay.
- Ercilasun, A. B. Vd., (1991). Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ercilasun, A. B., Akkoyunlu, Z. (2014). Kâşgarlı Mahmut Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş, Metin-Çeviri, Notlar-Dizin. Ankara: TDK Yay.
- Ergene, O. (2017). Sadi Gülistan Tercümesi. Ankara: TDK Yay.

- Gabain, A. Von, (1988). Eski Türkçenin Grameri. Ankara: TDK Yay.
- Golden, P. B. (2014). Dünya Tarihinde Orta Asya. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gül, A. (2019). British Library Or. 9515'teki Türkçe Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin). Ankara: TDK Yay.
- Gülensoy, T. (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II. Ankara: TDK Yay.
- Hacıeminoğlu, N (1997). Harezmi Türkçesi ve Grameri. İÜ Edebiyat Fakültesi Yay.
- Hacıeminoğlu, N. (1991). Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller. Ankara: KB Yay.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). Karahanlı Türkçesi Grameri. Ankara: TDK Yay.
- Hacıeminoğlu, N. (2000). Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri. Ankara: TDK Yay.
- Halîmî (2013). Lügat-ı Halîmî (Haz. Âdem Uzun). Ankara: TDK Yay.
- Haykıran, K. R. (2016). Moğollar Zamanında Yakındoğu. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kaçalin, M. S. (2011). Niyazi- Nevai'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar Ankara: TDK Yay.
- Kanar, M. (2016). Büyük Farsça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Say Yay.
- Kanar, M. (2016). Büyük Türkçe- Farsça Sözlük. İstanbul: Say Yay.
- Kar, A., Gafarov, A. (2017). Bilime Adanmış Ömür: Nasîrüddin Tûsî. Ed. Kar, A., Gafarov, A. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Karağaç, G. (1997). Lutfi Divanı İnceleme –Metin-Dizin- Tıpkıbasım. Ankara: TDK Yay.
- Karabacak, E. (2006). Türkçe, Arapça, Farsça Satır Arası Kur'an Tercümesi British Museum Or 9515. Ankara: Öncü Kitap.
- Karagözlü, S. (2018). İbnü Mühenna Lügati Türkçe Kısmı. İstanbul: Kesit Yay.
- Karahan, A. (2013). Dîvānu Luğati't Türk'e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi. Ankara: TDK Yay.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1978). Gülistan Tercümesi.
- Karasoym, Y. (2013). Sirâcü'l Kulûb -Gönüllerin Işığı-. Ankara: TDK Yay.
- Karasoym, Y. (2017). Satırlı Tercümeli Fıkıh Kitabı. Ankara: TDK Yay.
- Kaya, C. (1994). Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin. Ankara: TDK Yay.
- Kaya, C. (2008). Uygur Harfli Rızvan Şah ile Ruh-Afza Hikayesi. Ankara: TDK Yay.

- Kocaoğlu, T. (2003). Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é / i Meselesi. *Türk Kültürü*, c. XLI, s. 483-484, s. 266-281
- Koç, K.; Bayniyazov, A. (2003). Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü: Ankara: Akçağ Yay.
- Kök, Abdullah; Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v/3-235v/2) (Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2005.
- Kutlar, F. S. (2005). Klâsik Dönem Metinlerinde Değerli Taşlar ve Risâle-i Cevâhir-Nâme. Ankara: Öncü Kitap.
- Küçük, M. (2014). Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satırarası İlk Kur'an Tercümesi. Ankara: TDK Yay.
- Murad, S. (2019) Cevher-Nâme-i Sultân Murâdî (İnceleme- Tenkitli Metin- Dizin- Tıpkıbasım). İstanbul: DBY Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi (2000). Burhân-ı Katı (Hazırlayanlar: Mürsel Öztürk-Derya Örs). Ankara: TDK Yay.
- Nadalyayev, V. M. vd. (1969); Drevnetyurkskiy Slovar, Leningrad.
- Naskali, E. G., Duranlı, M. (1999). Altayca- Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Yay.
- Nasr, S. H. (1996). The Islamic Intellectual Tradition in Persia. New York: Routledge .
- Nimetullah (2015). Lügat-i Ni'metu'llâh, (Haz. Adnan İnce). Ankara: TDK Yay.
- Ölmez, M (2012). Orhon- Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları, Metin-Çeviri-Sözlük. Ankara: Bilgesu Yay.
- Özcan, E. S. (2017). Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (Kitâbu'l Cemâhir fi Ma'rifeti'l-Cevâhir). Ankara: TTK Yay.
- Özgüdenli, O. G. (2020). Orta Çağ'da Türkler, Moğollar, İranlılar. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özyetgin, A. M. (1996). Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi. Ankara: TDK Yay.
- Özyetgin, A. M. (2001). Ebu Hayyân, Kitâbu'l-İdrâk Li Lisâni'l-Etrâk, Fiil: Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi. Ankara: Köksav, Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi: 3
- Pritsak, O. (1988). "Kıpçakça", *Tarihî Türk Şiveleri* (Çev. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları. Ankara: s. 119-130

- Räsänen, M. (1969). Versuch Eines Etymologischen Wörterbuches Der Türksprachen. Helsinki.
- Roux, J. P. (2001). Moğol İmparatorluğu Tarihi, (Çev: Aykut Kazancıgil, Ayşe Bereket). İstanbul: Kabalıcı Yay.
- Sağol, G. (1993); Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş – Metin – Sözlük – Tıpkıbasım). 2 Cilt, Harvard Üniversitesi.
- Sertkaya, A. (2019). Tezkire-i Evliyâ'nın Çağatay Türkçesi Çevirisi. Ankara: Akçağ Yay.
- Sertkaya, O. F. (2012). "Tagar ve Tagarçık Kelimeleri Hakkında". *Türk Dili Dergisi*. Ankara: 2012, s. 84-90
- Sarton, G. (1931). Introduction to the History of Science (Vol:II, From Rabbi ben Ezra to Roger Bacon). Baltimore: The Williams & Wilkins Company.
- Sevortyan, E. V. (1974); Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov, Moskova.
- Sırtı, E (2019). Kıpçak-Lehçelerinde Kök Fiiller (Tarihî- Karşılaştırmalı Söz Varlığı İncelemesi). Ankara: TDK Yay.
- Spuler, B. (2011). İran Moğolları (Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220- 1350). (Çev. Cemal Köprülü). Ankara: TTK Yay.
- Steingass, F. J. (1892). A Comprehensive Persian-English Dictionary, London: Routledge & K. Paul.
- Şimşek, Y. (2019). Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümesi (Meşhed Nüshası [293 No.], Giriş- Metin- Dizin). 1. Cilt. Ankara: Akçağ Yay.
- Şimşek, Y. (2019). Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümesi (Meşhed Nüshası [293 No.], Giriş- Metin- Dizin). 2. Cilt. Ankara: Akçağ Yay.
- Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK Yay.
- Tavkul, U. (2000). Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü. Ankara: TDK Yay.
- Tekin, Ş. (2015). İştikakçının Köşesi, Türk Dillerinde Sözcüklerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler. İstanbul: Dergâh Yay.
- Tekin, T. (2003). Orhon Türkçesi Grameri. İstanbul: Sanat Kitabevi.
- Tekin, T. (2006). Orhon Yazıtları. Ankara: TDK Yay.
- Tekin, T., Ölmez, M. (2003). Türk Dilleri- Giriş. İstanbul: Simurg Kitabevi.
- Temir, A. (). Moğolların Gizli Tarihi. Ankara: TTK Yay.
- Tietze, A. (2002). Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı- Cilt I A/E. İstanbul: Simurg Kitabevi.

- Tietze, A. (2009). Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı– Cilt II F/J, Oaw İstanbul: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Togan, Z. V. (1981). Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Topaloğlu, Ahmet (2018). Yüzyılın Ortalarında Yapılmış Satırasası Kur’ân Tercümesi (Giriş- Metin- Sözlük). 2 Cilt. İstanbul: Dergah Yay.
- Toparlı, R. (1992). İrşâdü’l-Mülûk ve’s-Selâtin. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, R. (2003). Ed-Dürretü’l-Mudiyye Fi’l-Lugati’t-Türkiyye. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, R., Argunşah, M. (2008). Mu’înü’l-Mürîd. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, R., Çögenli, S., Yanık, N. (1999). El-Kavânînü’l-Küllîye li-Zabti’l-Lugati’t-Türkiyye. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, R., Çögenli, S., Yanık, N. (2000). Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, R., Vural, H., Karaatlı, R. (2003). Kıpçak Türkçesi Sözlüğü. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, R., Vural, H., Karaatlı, R. (2003). Kıpçak Türkçesi Sözlüğü. Ankara: TDK Yay.
- Turan, F. (2019). Çağatayca Manzum Sözlük, Nisâb-ı Kutbiyye. Ankara: TDK Yay.
- Tüzgen, M. A. (1989). Türkçe- Uygurçe Lugat. Pekin: Milletler Neşriyatı.
- Uzuntaş, H. (2019). Uygur Harfleriyle Yazılmış Çağatayca Seyfü’l Mülûk Hikâyesi’nin Transkripsiyonu Çevirisi ve Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yay.
- Uzuntaş, H. (2020). Uygur Harfleriyle Yazılmış Çağatayca Seyfül Müluk Hikayesinin Transkripsiyonu, Çevirisi ve Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yay.
- Ünlü S. (2013). Çağatay Türkçesi Sözlüğü. Konya: Eğitim Yay.
- Ünlü, S. (2005); Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur’an Tercümesi (TİEM 235v/3-450r7) (Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Ünlü, S. (2012). Harezmi Altınordu Türkçesi Sözlüğü. Konya: Eğitim Yay.
- Ünlü, S. (2012). Karahanlı Türkçesi Sözlüğü. Konya: Eğitim Yay.
- Üşenmez, E. (2013). Türkçe İlk Kur’ân Tercümelerinden Özbekistan Nüshası (Satır Arası Türkçe- Farsça Tercümeli). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Yuvalı, A. (2011). İlhanlı Tarihi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Yüce, N. (1988). Mukaddimetü’l Edeb (Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks). Ankara: TDK Yay.

İnternet kaynakları

<https://www.vajehyab.com>

<http://arabiclexicon.hawramani.com>

<http://lugatim.com>

<https://www.parsi.wiki>

<https://sozluk.gov.tr>

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih

Tez Başlığı: **TANSUKNAME-İ İLHÂNÎ (GİRİŞ - METİN - NOTLAR - SÖZLÜK)**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 1050 sayfalık kısmına ilişkin, 18/07/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: FATİH KURTULMUŞ
Öğrenci No: 14010203001
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Ceval KAYA

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih

Tez Başlığı: **TANSUKNAME-İ İLHÂNÎ (GİRİŞ - METİN - NOTLAR - SÖZLÜK)**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: FATİH KURTULMUŞ
Öğrenci No: 14010203001
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Ceval KAYA

Detaylı Bilgi:

<https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatih KURTULMUŞ

Doğum Yeri ve Tarihi : İZMİR / 1988

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Celâl Bayar Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2006/2010)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Celâl Bayar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Yeni Türk Dili (2011 / 2014)

Tez Adı: Türkiye Türkçesi Ağızlarında Ünlü Değişenleri
(2014) Tez Danışmanı: (Ayşe İlker)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : **A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:**

1. KURTULMUŞ FATİH (2019). Mısır el-Ezher Şeyhliği Kütüphanesinde Bulunan Türkçe Yazma Eserler. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi(44), 160-186., Doi: <https://doi.org/10.17498/kdeniz.644882> (Yayın No: 5620357)
2. KURTULMUŞ FATİH (2020). Türk ve Dünya Dillerindeki Çeviri Faaliyetlerinden Hareketle Geleceğin İnşası için Türkçe Çevirilerin Önemi. Türkoloji Dergisi, 24(1), 86-103. (Yayın No: 6362593)

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler :

1. KURTULMUŞ FATİH (2018). İlhanlılar Döneminden Kalma Bilinmeyen Türkçe Eser: Tansuknâme-i İlhâni. / 1. Karaman Uluslararası Dil Ve Edebiyat Kongresi (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4479048)
2. KURTULMUŞ FATİH (2017). Türkiye Türkçesi Ağızlarına Derlem Temelli Bir Yaklaşım Denemesi: www.turkiyeturkcesiagizlari.com. VIII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:3579832)
3. KURTULMUŞ FATİH (2015). Türk ve Dünya Dillerindeki Çeviri Faliyetlerinden Hareketle Geleceğin İnşası için Türkçe Çevirilerin Önemi. VI. Uluslararası Türkoloji Kongresi (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:2087016)
4. KURTULMUŞ FATİH (2015). Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Yapılmış Çalışmalarda Ünlüler ile İlgili Problemler. 8. Uluslararası Diyalektoloji ve Jeolengüistik Kongresi (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:2086900)

C. Editörlük

1. Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy, Kitap, Yrd. Editör, Berikan Yayınevi, 01.01.2017-01.01.2017

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar

: ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ /Ardahan Üniversitesi/Ardahan İnsani Bilimler Ve Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Yeni Türk Dili Anabilim Dalı) 2013
OKUTMAN Mısır Bilim ve Teknoloji Üniversitesi/Diller ve Tercüme Fakültesi/Türk Dili ve Çeviri Bölümü) 2017-2018

OKUTMAN Ezher Üniversitesi/Diller ve Tercüme
Fakültesi/Türk Dili ve Çeviri Bölümü) 2016-2018

İletişim

E-Posta Adresi

: kurtulmusfatih@hotmail.com
kurtulmusfatih@gmail.com

Tarih

: 22/09/2020

